

श्री वीतरागाय नमः

अपनेईवा
विगमेईवा

धुवेईवा

श्री ज्ञाताधर्मकथा सूत्र - प

गुरुप्राणा आगम बत्रीसी

आशीर्वाद दाता : तपस्वी गुरुदेव पूज्य श्री रतिलालज्ज महाराज साहेब
प्रधान संपादिका : अपूर्व श्रुत आराधक पू. श्री लीलमबाई महासतीज्ज

સ્વ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા. ના હસ્તાક્ષરો

પસત્થં સોમં સુધ્રં સિવંસયા વિસુધ્રં
સંવં ગવ્ય જળાળાચિન્દં નિસ્સંકિદં નિષ્ઠયં ॥

પ્રક્રીં સં. અ. ઈ

ભલેખયના સદા મરીસતે સૌભ્રં શુલ અને શિવદે એ પરમ વિશુદ્ધિ =
આત્માની મરાનું નિમિલાછે સર્વ લભ્ય પુરુષોને આચીષુદ્ધે (તેનું એલઘનાછ)
એ પાણોને વિચાસપાત્ર બનાવેલે તેનાથી ડોઈને લપરાટો નથી.

અદ્દારાણ મકિતિકરણ ઊણજેં સાધુ ગરહણિં
પિયજણ મિન્ત જણ મેહ વિષીતિ કારક રાગ દોસ બહુલે ॥

પ્રક્રીયાકરણ સૂત. ઊ. અ. ૩

અદ્દારાણ અપયરાંડ કરેનાર અનાય ડુન્ધિ. તે. બધા સાધુ તુર્યો વારા
નિંદે બન્ધુંછ. એ પ્રિયજન મિત્રજન માં લોટ અને અપ્રતીતિ ઉત્પલ કરતારાછ
અન રાગ વૈષણવ પ્રબુ ભરેલુંછ.

कल्पना करने वाली विदेशी कहाँ जाएँगी कि यह भारतीय है।

અને એવા સાથે કોઈ વિશેર્ણ નથી. આજેની રૂપાની અનુભૂતિ કરીને આજેની રૂપાની અનુભૂતિ કરીને

Математика

Deutsche Kultus- und Schulbehörden haben die Rechte der Deutschen Schule weltweit geschützt. Die Deutsche Schule ist eine der wenigen Schulen, die weltweit Rechte an ihrem Namen haben.

WILHELM

શ્રી વીતરાગાય નમ:

ગોડલ ગચ્છ જ્યવંત હો

પૂ. શ્રી કુંગર - દેવ - જ્ય. - માણેઠ - પ્રાણ - રતિ ગુરુલયો નમ:

શ્રી ગુરુ પ્રાણ આગમ બગ્રીસી

સૌરાષ્ટ્ર કેસરી ગુરુદેવ પૂ. શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા. ની ચીર સ્મૃતિ તથા
તપસમાટ ગુરુદેવ પૂ. શ્રી રતિલાલજી મ. સા. મહાપ્રયાણ દશાબ્દીવર્ષ ઉપલક્ષ
ગાળાધર રચિત છન્હું અંગા

શ્રી શાતાધર્મકથા સૂત્ર

(મૂળપાઠ, બાબાર્થ, બિવેચન, પરિશિષ્ટ)

: પાવન નિશ્ચા :

ગોડલ ગચ્છ શિરોમણી પરમદાર્શનિક પૂ. શ્રી જયંતમુનિ મ. સા.

: સંપ્રેક :

વાણીભૂપણ પૂ. શ્રી ગિરીશમુનિ મ. સા. અને આગમ દિવાકર પૂ. જનકમુનિ મ. સા.

: પ્રકાશન પ્રેરક :

ધ્યાનસાધક પૂ. શ્રી હસમુખમુનિ મ. સા. અને શાસનઅરુણોદય પૂ. શ્રી નમ્રમુનિ મ. સા.

: શુલ્ભાશિષ :

મંગલમૂર્તિ પૂજયવરા
પૂ. શ્રી મુક્તાબાઈ મ.

: પ્રધાન સંપાદિકા :

અપૂર્વ શ્રુત આરાધક
પૂ. શ્રી લીલમબાઈ મ.

: પરામર્શ પ્રયોજિકા :

ઉત્સાહધરા
પૂ. શ્રી ઉધાબાઈ મ.

: સહ સંપાદિકા :

ડૉ. સાધ્વી શ્રી આરતીબાઈ મ.

: પ્રકાશક :

તથા સાધ્વી શ્રી સુભોવિકાબાઈ મ.

શ્રી ગુરુ પ્રાણ પ્રકાશન

PARASDHAM

પારસધામ, વલ્લભાગ લેન, ઘાટકોપર(દિસ્ટ), મુંબઈ - 4000099

: આગમ પ્રકાશન પ્રારંભ :

ઈ. સ. ૧૯૮૭ - ૧૯૮૮ પુ. શ્રી પ્રાણગુરુ જન્મશતાબ્દી વર્ષ • ગુરુપ્રાણ ફાઉન્ડેશન, રાજકોટ.

પુન: પ્રકાશન - ઈ. સ. ૨૦૦૯

પ્રકાશક : શ્રી ગુરુ પ્રાણ પ્રકાશન, પારસધામ, ઘાટકોપર

પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રત : ૧૦૫૦ ★ દ્વિતીય આવૃત્તિ પ્રત : ૧૦૦૮

પ્રકાશન તારીખ : આસોફદ અમાસ - વીર નિર્વાણ કલ્યાણક તથા

તપસમાટ ગુરુદેવ પૂજય શ્રી રત્નિલાલજી મ. સા. જન્મદિન

ગુરુ પ્રાણ પ્રકાશન

શ્રી પરાગભાઈ શાહ • શ્રી શૈલેષભાઈ દેસાઈ • શ્રી બર્જશભાઈ દેસાઈ

શ્રી સુમતિભાઈ શાહ • શ્રી ગિરીશભાઈ શાહ • શ્રી જિતેનભાઈ શાહ

પ્રાપ્તિ સ્થાન :

www.parasdham.org ★ www.jainaagam.org

૧. મુંબઈ -

પારસધામ

વલ્લભભાગ લેન,

ઘાટકોપર(ઇસ્ટ), મુંબઈ - ૪૦૦૦૭૭

ફોન - ૩૨૦૪ ૩૨૩૨.

૨. U. S. A. -

Girish P. Shah

4048, Twyla Lane, Campbell

CA - 95008-3721. U.S.A.

Ph. : (India) 09867054439

(U.S.A) 001- 408-373-3564

૩. રાજકોટ -

શેઠ ઉપાશ્રય

પ્રસંગ હોલ પાછળ,

૧૫૦ કુટ રીંગ રોડ,

કાલાવડ રોડ, રાજકોટ - ૩૬૦૦૦૫

ફોન - ૯૮૨૪૦૪૩૭૬૮

૪. વડોદરા -

શ્રી હરેશભાઈ લાઠીયા

ગૌતમ, ૧૨, પંકજ સોસાઈટી,

નર્મદા ગેસ્ટ હાઉસની સામે,

ઇલોરા પાર્ક, વડોદરા - ૩૯૦૦૨૩

ફોન - ૯૮૨૪૦૫૮૮૮૮

મુદ્રક : શિવકૃપા ઓફસેટ પ્રિન્ટર્સ, અમદાવાદ - ફોન : ૦૭૯-૨૪૬૨૩૮૨૮

સૌરાષ્ટ્ર કેસરી
બા. બ્ર. પૂ. ગુરુદેવ
શ્રી પ્રાણાલાલજી મ. સા. ને અનન્ય શ્રીજ્ઞાભાવે..
સમર્પણ

વિરાટ વ્યક્તિવના ધારક,
અગર્વાલ આધ્યાત્મિક
ઔષ્ઠર્યના ઉપાસક,
અપાર કરુણાભાવથી ભાવુક,
અપાર્થિવ આત્મિક સંદગુળોના ઉપદેશક,
પરમાત્મારક, મોક્ષ પથના પથદર્શક,
જેનો જોટો જડે નહિ
તેવા પરમાઉપકારી, પરમશ્રદ્ધેય,
પૂ. પ્રાણાગુરુદેવના શ્રી સ્મૃતિ કર્કમલમાં
શ્રદ્ધેય ભાવે સમર્પણ

- પૂ. મુક્ત - લીલમ ગુરુણીના સુશિષ્યા
સાધવી સુભન

તપસ્વી ગુરુદેવ પૂ. રત્નિલાલજી મ. કા. ના.

આર્થિર્યાગ

ગુરુ મહારાજની
જન્મ શતાબ્દી નિમિતે
આગમોનું પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે,
તેનો મને આનંદ છે,
તમે સહુ સાધ્વીવૃંદ આગમનો અભ્યાસ કરી,
તેનાં મૂળભૂત તત્ત્વોને સમજો,
જીવનને પંચાચારમય બનાવો,
સમાજમાં જૈન ધર્મનો પ્રચાર કરો.
ગુરુ મહારાજના નામને અમર બનાવો અને
સંયમી જીવનને સફળ બનાવો.
એ જ મારા અંતરના આશીર્વાદ છે.

મારી સાથે ચાતુર્માસ અર્થી રોયલ પાર્ક સંઘમાં જિરાજમાન સાદ્વીવૃંદ
ભગવાન મહાવીરની વાહનીને સમગ્ર વિશ્વમાં

ગુંજતી કરે તેવા શુભાશિષ.

- ગુણિ રત્નિલાલ
તા. ૧૪/૬/૮૭
રોયલ પાર્ક ઉપાશ્રય,
રાજકોટ.

ગોંડલ ગર્વદી શિયોમહિએ પુસ્તક શ્રી જયંતમુનિ ભ. સા. ના સ્વહેસ્તાલાખરે

અધ્યાત્મરચના

તૃતીં
તૃતીં ૦૧૮૫ ૦૧૦૧ ૨૨૧

૩૧। અનુભાવને બધેથી અનુમાનથી દ્વારા

૨૯. "ગુરુપ્રાણ આગમ ભગ્નિશી" કુલપુરુષ નાના

૩૧૯૨૫ નાની | દૂરી નાના નાની પૂછ્ય -

ગોંડલ ગર્વદી શિયોમહિએ અનુભાવને

નાનુભાવના પ્રાચીનાને હલ્લે મેળે નાનુઃ

૩૧। નાનુભાવ દોષોન જ્યોતિ હલ્લે સાં -

નાનુભાવને અનુભાવનાને નિરૂપિ -

૨૮। અનુભાવનાને નાની

નાનુભાવનાને

નાનુભાવ -

નાનુભાવનાને

નાનુભાવનાને

૨૭-૫-૨૦૦૭

અનુભાવનાને

નાનુભાવનાને

હું આશા આપું છું તથા આ કાર્યને સ્વીકૃતિ આપું છું કે ગુરુપ્રાણ આગમ ભગ્નિશીનું પુનઃ
પ્રકાશન અપદ્ધતિ કરવું જોઈએ. આ મહાકાર્ય પૂજય ગોંડલ ગરછ કીર્તિધર અનુષોદય શ્રી નાનુભાવ
પારંબ કરે, આ મારા ભાવ છે. આ કાર્યની અનુભોદના કરું છું.
આનંદ મંગલમ.

શુભ ધાર્યાઓ... સુંદર ધાર્યાઓ...
આ આશીર્વયન અપીંત કરું છું.

તા. ૨૯-૦૪-૨૦૦૮

અનુભાવનાને - સોમવાર.

ગુરુપ્રાણ આગમં જત્રીસી

અનુવાદિકા

મહાસીછાંચા

પ્રધાન સંપાદિકા બાયોગેની
બા. પ્ર. પ્ર. શ્રી લીલમબાઈ મ.
સહસંપાદિકા
ડૉ. સાધ્વી શ્રી આરતીલાઈ મ. તથા
સાધ્વી શ્રી સુભોવિકાલાઈ મ.

સાંનિદ્ય
પ્ર. શ્રી જ્યંતમુનિ મ. સા.
પ્ર. શ્રી નિર્યાથયન્દ્રા મ. સા.
જાનદાનના સંપૂર્ણ સહયોગી
પ્ર. શ્રી ત્રિલોકમુનિ મ. સા.

સૂત્રનું નામ

શ્રી આચારાંગ સૂત્ર (ભાગ ૧-૨)
શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્ર (ભાગ ૧-૨)
શ્રી ઠાણાંગ સૂત્ર (ભાગ ૧-૨)
શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર
શ્રી ભગવતી સૂત્ર (૧ થી ૫ ભાગ)
શ્રી શાતા સૂત્ર
શ્રી ઉપાસકદશાંગ સૂત્ર
શ્રી અંતગડદશાંગ સૂત્ર
શ્રી અનુતરોવવાઈ સૂત્ર
શ્રી પ્રશ્રવ્યાકરણ સૂત્ર
શ્રી વિપાક સૂત્ર
શ્રી ઉવવાઈ સૂત્ર
શ્રી રાજપ્રશ્રીય સૂત્ર
શ્રી જ્વાભિગમ સૂત્ર
શ્રી પ્રશાપના સૂત્ર (ભાગ-૧ થી ૩)
શ્રી જ્યુદ્ધીપપ્રશાપિ સૂત્ર
શ્રી જ્યોતિષગણરાજ પ્રશાપિ સૂત્ર
(ચંદ્રપ્રશાપિ, સૂર્યપ્રશાપિ)
શ્રી ઉપાંગસૂત્ર (શ્રી નિરયાવલિકાદિ)
શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર (ભાગ-૧, ૨)
શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્ર
શ્રી નંદી સૂત્ર
શ્રી અનુયોગદાર સૂત્ર
શ્રી નિશીથ સૂત્ર
શ્રી નષ્ટ છેદ સૂત્ર
શ્રી આવશ્યક સૂત્ર

પૂ. હસુમતીબાઈ મ., પૂ. પુષ્પાબાઈ મ.
પૂ. ઉર્મિલાબાઈ મ.
પૂ. વીરમતીબાઈ મ.
પૂ. વનીતાબાઈ મ.
પૂ. ડૉ. આરતીબાઈ મ.
પૂ. સુમનબાઈ મ.
પૂ. ઉર્વશીબાઈ મ.
પૂ. ભારતીબાઈ મ.
પૂ. સન્મતિબાઈ મ.
પૂ. સુનિતાબાઈ મ.
પૂ. ઉખાબાઈ મ.
પૂ. કલ્પનાબાઈ મ.
પૂ. બિંદુ-રૂપલ દય મ.
પૂ. પુનિતાબાઈ મ.
પૂ. સુધાબાઈ મ.
પૂ. મુક્તાબાઈ મ.
પૂ. રાજેમતીબાઈ મ.

પૂ. કિરણબાઈ મ.
પૂ. ડૉ. અમિતાબાઈ મ. પૂ. સુમતિબાઈ મ.
પૂ. ગુલાબબાઈ મ.
પૂ. પ્રાણકુંવરબાઈ મ.
પૂ. સુભોવિકાબાઈ મ.
પૂ. લીલમબાઈ મ.
પૂ. ડૉ. ડોલરબાઈ મ.
પૂ. રૂપાબાઈ મ.

સિંહ સમા પરાક્રમી, હંસ સમા ઉજ્જવલ યશોભૂતિ, સૌરાષ્ટ્ર કેસરી પૂજ્ય
ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા. નાં શ્રી ચરણોભાં શતગુણ

પ્રણામંજલિ

નામસ્કાર

કરુણતા
સોમ્યતા
સાયતા
શૂરવીરતા
ધીરતા
સ્થિરતા
દ્વાર્યાળું
સમયજ્ઞતા
પ્રમોદતા

કર્મનિષ્ઠતા
નિર્બંધતા
દિવ્યતા

જિરાગુહૃત્વતા
બ્યવહાર કુશળતા
ઈન્ડિય દમનતા
ગરિઝીતા
વિશાળતા
પ્રેમાળતા
નિર્ભયતા
સ્વરમાધ્ય

રોચકતા

આત્મરમણતા
તહ્વિનતા
અત્યવક્ષુવત્તા
પ્રતિભાસંપત્તા
પવિત્રતા
દ્વાર્યાળું
પ્રશ્નતા
અહીંતા
વાતસયતા
ઉપશમતા

કંતિકારકતા
સમન્વયતા
લોકપ્રિયતા
જ્ઞાનદાતા
શિક્ષાદાતા
કૃતર્થતા
તત્ત્વલોકતા
સુવિનીતતા
નિર્વદ્ધતા
સમતા
વીરતા

ઓજસ્વિતા
અસ્થિક્યતા
જ્ઞાનવૃદ્ધતા
ક્ષમાશીલતા
વૈરાગ્યવાર્ધક્ય
ઉદાસીનતા
નેતૃત્વ
દુરારત
પ્રવિષ્ટતા
ઉપશાંતિતા
શ્રુતસંપત્તતા
બ્રેષ્ટતા
ખમીરતા

સ્નેહયુક્તતા
ધર્મકલાધરતા
સંગઠનકારકતા
પથપ્રદર્શિતતા
સમ્યક્પરાકમતા
સૌખ્યવત્તા
વરિષ્ઠતા
ગંનીરતા
અમીરતા
ચારિત્ર પરાયણતા

અધિભૂતા
લઘુતા

પ્રતિરૂપતા
દેલ્સાહિતા
નમૃતા
વિજ્ઞતા
કૃતશીતા
પ્રભૂતા
પ્રોફેલા

શતાદિ સદ્ગુણાલંકૃત તવ વપુઃ ભૂચાદ ભવાલંબનમ्

પૂર્ણ શ્રી હુગે-દેવ-જ્યોતિ-પ્રાજ્ઞ-શ્રી-જગત-ગુરુભૂટ્યો નમઃ
પૂર્ણ હીર-પેલ-માત-દેવ-ઉજા-કૂલ-મૌતી-શામ-અમૃત-ગુરુભૂટ્યો નમઃ

ગોડલ સંપ્રદાય-ગુરુપ્રાણ રતિ પરિવાર

મંગલ મનીધી મુનિવરો
શાસ્ત્ર શુશ્રૂષિકા અમણીવુંદ

૦૧. પૂર્ણ શ્રી જયંતમુનિ મ. સા.	૦૫. પૂર્ણ શ્રી મનહરમુનિ મ. સા.
૦૨. પૂર્ણ શ્રી બિરીશયંત્રજી મ.સા.	૦૭. પૂર્ણ શ્રી ગજેન્દ્રમુનિ મ. સા.
૦૩. પૂર્ણ શ્રી જનકમુનિ મ.સા.	૦૮. પૂર્ણ શ્રી સુશાંતમુનિ મ. સા.
૦૪. પૂર્ણ શ્રી જગદીશમુનિ મ.સા.	૦૯. પૂર્ણ શ્રી નભમુનિ મ. સા.
૦૫. પૂર્ણ શ્રી હસમુખમુનિ મ.સા.	૧૦. પૂર્ણ શ્રી પીચુપમુનિ મ. સા.

૦૧. પૂર્ણ ગુલાબબાઈ મ.
૦૨. પૂર્ણ પ્રાણકુંપરબાઈ મ.
૦૩. પૂર્ણ લલિતાબાઈ મ.
૦૪. પૂર્ણ લીલમબાઈ મ.
૦૫. પૂર્ણ વિમળાબાઈ મ.
૦૬. પૂર્ણ હંસાબાઈ મ.
૦૭. પૂર્ણ પુષ્પાબાઈ મ.
૦૮. પૂર્ણ વિજયાબાઈ મ.
૦૯. પૂર્ણ તરુલતાબાઈ મ.
૧૦. પૂર્ણ જસવંતીબાઈ મ.
૧૧. પૂર્ણ વસુબાઈ મ.
૧૨. પૂર્ણ પ્રલાબાઈ મ.
૧૩. પૂર્ણ લતાબાઈ મ.
૧૪. પૂર્ણ લદ્રાબાઈ મ.
૧૫. પૂર્ણ સુમિત્રાબાઈ મ.
૧૬. પૂર્ણ સાધનાબાઈ મ.
૧૭. પૂર્ણ અરુણાબાઈ મ.
૧૮. પૂર્ણ સરલાબાઈ મ.
૧૯. પૂર્ણ વનિતાબાઈ મ.
૨૦. પૂર્ણ દીક્ષિતાબાઈ મ.
૨૧. પૂર્ણ ધીરમતીબાઈ મ.
૨૨. પૂર્ણ રાજેમતીબાઈ મ.
૨૩. પૂર્ણ છસુમતીબાઈ મ.
૨૪. પૂર્ણ સુમતિબાઈ મ.
૨૫. પૂર્ણ અનુમતિબાઈ મ.
૨૬. પૂર્ણ વીરમતીબાઈ મ.
૨૭. પૂર્ણ યશોમતીબાઈ મ.
૨૮. પૂર્ણ જ્ઞાનશીલાબાઈ મ.
૨૯. પૂર્ણ દર્શનશીલાબાઈ મ.
૩૦. પૂર્ણ વિનોદીનીબાઈ મ.
૩૧. પૂર્ણ પ્રજ્ઞાબાઈ મ.
૩૨. પૂર્ણ પ્રિયદર્શનાબાઈ મ.
૩૩. પૂર્ણ કૃપાબાઈ મ.
૩૪. પૂર્ણ મીરાબાઈ મ.
૩૫. પૂર્ણ કુંદનબાઈ મ.
૩૬. પૂર્ણ જ્યોતિબાઈ મ.

૩૭. પૂર્ણ પ્રીતિસુધાબાઈ મ.
૩૮. પૂર્ણ મીનળબાઈ મ.
૩૯. પૂર્ણ મનીધાબાઈ મ.
૪૦. પૂર્ણ કિરણબાઈ મ.
૪૧. પૂર્ણ હસ્તિતાબાઈ મ.
૪૨. પૂર્ણ શૈલાબાઈ મ.
૪૩. પૂર્ણ ઉર્મિબાઈ મ.
૪૪. પૂર્ણ સુધાબાઈ મ.
૪૫. પૂર્ણ ઉર્વર્ષીબાઈ મ.
૪૬. પૂર્ણ સ્મિતાબાઈ મ.
૪૭. પૂર્ણ ઉર્મિલાબાઈ મ.
૪૮. પૂર્ણ ડોલરબાઈ મ.
૪૯. પૂર્ણ કલ્પનાબાઈ મ.
૫૦. પૂર્ણ સંગીતાબાઈ મ.
૫૧. પૂર્ણ નંદાબાઈ મ.
૫૨. પૂર્ણ સુનંદાબાઈ મ.
૫૩. પૂર્ણ જથેશાબાઈ મ.
૫૪. પૂર્ણ અર્થિતાબાઈ મ.
૫૫. પૂર્ણ અજિતાબાઈ મ.
૫૬. પૂર્ણ અમિતાબાઈ મ.
૫૭. પૂર્ણ પુનિતાબાઈ મ.
૫૮. પૂર્ણ સુનિતાબાઈ મ.
૫૯. પૂર્ણ ગીતાબાઈ મ.
૬૦. પૂર્ણ વિદુબાઈ મ.
૬૧. પૂર્ણ તરુલબાઈ મ.
૬૨. પૂર્ણ મીનાબાઈ મ.
૬૩. પૂર્ણ પૂર્ણાબાઈ મ.
૬૪. પૂર્ણ રથિતાબાઈ મ.
૬૫. પૂર્ણ લિંદુબાઈ મ.
૬૬. પૂર્ણ વિરલબાઈ મ.
૬૭. પૂર્ણ રૂપલબાઈ મ.
૬૮. પૂર્ણ તેજલબાઈ મ.
૬૯. પૂર્ણ સુજીતાબાઈ મ.
૭૦. પૂર્ણ સ્વાતિબાઈ મ.
૭૧. પૂર્ણ શેતાબાઈ મ.
૭૨. પૂર્ણ રેણુકાબાઈ મ.

શ્રુત સેવાનો સતકાર

શ્રુતાધાર (મુખ્યદાતા)

રતિગુરુ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ

હ. ટી. આર. દોશી

ગોડલગચ્છના અનસ્ત સિતારા સંતોના શિરતાજ, પ્રાણ પરિવારના સાધીજાઓના પ્રાણ સમાન હજારો ભક્તોના શ્રદ્ધાના કેન્દ્રસ્થાન, તપસમાટ ગુરુદેવ પૂર્ણ શ્રી રતિલાલજ મ. સા. એ પોતાના સાધક જીવનમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની આરાધનાથી સ્વયંની આત્મસાધનાને પરિપક્વ બનાવી, તેની સાથે જ ૧૪૫ મુમુક્ષુઓના દીક્ષાદાતા બનીને રતનત્રયની આરાધનાના પ્રેરક બન્યા હતા.

સાધક જેમ જેમ અધ્યાત્મ સાધનામાં ગણનતમ ઉંડાણમાં જતો જાય છે, તેમ તેમ તેમનું અંતર કરુણાભાવથી દ્રવિત થાય છે અને તેના પરિણામે તેવા સાધકો કેટલા ય જીવદ્યા, માનવસેવા જેવી પ્રવૃત્તિઓનો પણ ઉપદેશ આપે છે. પૂર્ણ તપસ્વી ગુરુદેવના જીવનમાં પણ આવી જ ઘટના ઘટિત થઈ.

અનેક ભક્તોએ પૂર્ણ ગુરુદેવની શ્રદ્ધા - ભક્તિથી તેઓના જ પુણ્યનામથી ટ્રસ્ટનો પ્રારંભ કર્યો. પૂર્ણ ગુરુદેવની પ્રત્યક્ષ ઉપસ્થિતિમાં જ આ ટ્રસ્ટના માધ્યમથી અનેક માનવસેવાની પ્રવૃત્તિઓ, મેડિકલ સહાય, ગૌશાળા જેવી પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ જ હતી. જે આજે પણ ટ્રસ્ટી વયોવૃદ્ધ સુશ્રાવક શ્રી રતિલાઈ દોશી તથા શ્રી ટી. આર. દોશી કરી રહ્યા છે, તે ઉપરાંત પૂર્ણ ગુરુદેવને જ્ઞાનારાધનાનું અદમ્ય આકર્ષણ હતું. તેથી જ ગુરુ પ્રાણ આગમ બત્રીસીના પ્રથમ પ્રકાશનમાં તેઓશ્રીની પ્રેરણાથી ચાર આગમના શ્રુતાધાર બની પ્રકાશન કાર્યનો પ્રારંભ કરાવ્યો હતો. પૂર્ણ ગુરુદેવની ભાવનાને લક્ષ્યમાં રાખીને આજે આગમ બત્રીસીના પુનઃ પ્રકાશનમાં પણ ટ્રસ્ટીગણ લાભ લઈ રહ્યા છે. તેઓને ધ્યનવાદ.

ટ્રસ્ટીઓ સદાય પૂર્ણ ગુરુદેવના આદર્શને લક્ષ્યમાં રાખી, તેઓએ ચીવિલા રાહે જ કાર્યશીલ રહે એ જ ભાવના...

ગુરુપ્રાણ પ્રકાશન

PARASDHAM

શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય

સદ્ગિવેક

- તીર્થકર પ્રભુના પવિત્ર ઉપદેશદ્વય આગમગ્રંથો દરેક ધર્મનિષ્ઠ સ્વાધ્યાયપ્રેમી શ્રમણોપાસકે પોતાના ઘરમાં વસાવવા જોઈએ.
- તીર્થકરોની અનુપસ્થિતિમાં તીર્થકરોના ઉપદેશદ્વય ગ્રંથો સાક્ષાત् તીર્થકર તુલ્ય માનીને આગમગ્રંથોને ઘરમાં કબાટ કે શોકેશમાં સુવ્યવસ્થિત રૂપે રાખવા.
- પ્રતિદિન તીર્થકરોને સ્મૃતિપટ પર લાવી અહોભાવપૂર્વક ગ્રાગ ભાવ વંદન કરવા.
- ઘરના સદ્ગ્રંથોએ સાથે મળી શ્રદ્ધાપૂર્વક આગમવાંચન કરવું.
- વિનય ધર્મનું મૂળ છે તેથી શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય માટે ગુરુની આજ્ઞા લેવી.
- ઉર આગમગ્રંથોમાંથી કાલિક સૂત્રના મૂળપાઠનો સ્વાધ્યાય દિવસના પ્રથમ અને ચોથા પ્રફરમાં અને ઉત્કાલિક સૂત્રના મૂળપાઠનો સ્વાધ્યાય અસ્વાધ્યાય કાલને છોડીને ઓટલે કે બે સંધ્યા અને બે મધ્યાહન કાલીન ૪૮ મિનિટને છોડીને ગમે ત્યારે કરી શકાય છે.
- પ્રાતઃ ઉપાકાલ, સંધ્યાકાલ, મધ્યાહન અને અર્ધરાત્રિએ બે - બે ઘડી શાસ્ત્રનો મૂળપાઠ વાંચવો નહીં.
- ઉર અસ્વાધ્યાયમાં શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય થાય નહીં.
- ઘરમાં સંડાસ - બાથડુમ હોય, સ્લીઓને માસિકધર્મ હોય, વગેરે કારણોથી ઘરમાં આગમ રાખવાથી અશાતના થાય, તેવી માન્યતા યોગ્ય નથી કારણે સાધ્વીજી પોતાની પાસે આગમ ગ્રંથો રાખે છે.
- માસિક ધર્મવાળા બહેનોએ શાસ્ત્રના મૂળપાઠનો સ્વાધ્યાય કરવો નહીં. તે વ્યક્તિની સામે પણ સ્વાધ્યાય કરવો નહીં. તેનાથી દૂર અલગ સ્થાનમાં બેસીને સ્વાધ્યાય કરી શકાય છે. ગુજરાતી અનુવાદ, ભાવાર્થ, વિવેચન, માસિક ધર્મમાં પણ બહેનો વાંચી શકે છે. તેમાં કોઈ જાતની અશાતના નથી.
- આ સમસ્ત નિયમો મૂળપાઠ વાંચવા કે સ્વાધ્યાય કરવા માટેના છે. કેવળ શાસ્ત્રોના ગુજરાતી ભાવાર્થ વાંચવા હોય, તો ઉપરોક્ત નિયમો લાગુ પડતા નથી.
- આગમગ્રંથોના આધારે જ ભૂતકાલમાં અનંત જીવોએ આત્મકલ્યાણ કર્યું છે. આગમગ્રંથોના આધારે જ પાંચમા આરાના અંત સુધી જિનશાસન જ્યવંતું રહેશે. તેથી આગમગ્રંથોનું સંપૂર્ણતઃ બહુમાન જાળવવું.

વિષયાનુક્રમણિકા

વિષય	પૃષ્ઠાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
પૂ. શ્રી દુંગરસિંહજી મ. સા. જીવન દર્શન	12	વિજય ચોર	૫૬
પૂ. શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સા. જીવન દર્શન	14	ભદ્રાની પુત્ર પ્રામિ માટે માનતા	૧૦૦
પૂ. શ્રી રત્નલાલજી મ. સા. જીવન દર્શન	16	પુત્ર પ્રામિ-જન્મમહોત્સવ	૧૦૪
પુનઃ પ્રકાશકના બે બોલ	18	પુત્ર દેવદત્તનું અપહરણ	૧૦૫
પૂર્વ પ્રકાશકના બે બોલ	20	પુત્રની શોધ વિજયચોરની ધરપકડ	૧૦૭
અભિગમ	22	એક જ બેઠીમાં ધન્યશેષ અને ચોર	૧૧૦
સંપાદકીય	28	અધ્યયન બોધ	૧૧૭
સંપાદન અનુભવ	44	અધ્યયન - ૩ : અંડ	
અનુવાદિકાની કલમે	47	અધ્યયન સાર	૧૧૮
૩૨ અસ્વાધ્યાય	52	માલુકાકચ્છમાં મધૂરીના દીડા	૧૨૦
શાસ્ત્ર પ્રારંભ		જિનદત્ત-સાગરદત્તપુત્રને દીડાની પ્રામિ	૧૨૪
શ્રુતસર્કંધ - ૧ : જ્ઞાતા		સાગરદત્તપુત્રની શંકા-તેનું પરિણામ	૧૨૬
અધ્યયન - ૧ : ઉત્ક્ષેપ (મેધકુમાર)		જિનદત્તપુત્રની શ્રદ્ધા-તેનું સુફળ	૧૨૭
અધ્યયન સાર	૧	અધ્યયન - ૪ : કૂર્મ	
સુધર્માસ્વામીનો ગુણવૈભવ	૩	અધ્યયન સાર	૧૩૦
શ્રેણિક રાજા, અભયકુમાર	૭	મૃગાંગાતીર નામનું હદ	૧૩૧
ધારિણીનું સ્વભન્દર્થન-કણદર્થન	૮	કાચબા અને શિયાળોનું ભ્રમણ	૧૩૨
ધારિણી રાણીનો દોહદ અને દોહદપૂર્તિ	૨૨	ચંચળ કાચબાની દુર્દ્શા	૧૩૩
મેધકુમારનો જન્મ-જન્મમોત્સવ	૩૮	સ્થિર ચિત્તવાળા કાચબાની સુરક્ષા	૧૩૪
મેધકુમારનું પાણિશ્રદ્ધણ	૪૫	અધ્યયન - ૫ : શૈલક	
મેધકુમારનો વૈરાગ્ય-દીક્ષા	૫૨	અધ્યયન સાર	૧૩૭
પ્રથમ રાત્રિએ મેધમુનિની વિચલિતતા	૬૮	થાવચ્ચા સાર્વવાહી, થાવચ્ચા પુત્ર	૧૪૦
મેધકુમારનો પૂર્વનો ત્રીજો ભવ	૭૧	થાવચ્ચાપુત્રનો વૈરાગ્ય અને દીક્ષા	૧૪૩
મેધકુમારનો પૂર્વનો બીજો ભવ	૭૫	શૈલક રાજા : શ્રાવક પ્રત ગ્રહણ	૧૪૮
મેધ આણગારની સંયમસ્થિરતા	૮૦	શુક પરિવ્રાજકનો સુદર્શન શ્રેષ્ઠીને પ્રતિબોધ	૧૫૮
મેધ આણગારની ઉગ્ર તપશ્ચર્યા	૮૩	થાવચ્ચાપુત્ર આણગાર અને સુદર્શનશ્રેષ્ઠી	૧૫૦
મેધ આણગારની ગતિ : ભાવિ ભવ	૮૩	થાવચ્ચા આણગાર અને શુક પરિવ્રાજક	૧૫૩
અધ્યયન - ૨ : સંઘાટ		શુક સંન્યાસીની દીક્ષા	૧૬૦
અધ્યયન સાર	૯૬	શૈલક સંન્યાસીની દીક્ષા	૧૬૨
		શૈલક મુનિની બિમારી અને શિથિલતા	૧૬૫

વિષય	પૃષ્ટાંક	વિષય	પૃષ્ટાંક
પંથકનું ચાતુર્માસિક પ્રતિકમણી, ક્રમાપના શૈલક રાજ્યિના ભાવોનું પરિવર્તન	૧૬૮	રાજા દ્વારા આહાર-પાણીની પ્રશંસા-નિંદા	૨૮૯
અદ્યયન - ૫ : તુંબ	૧૬૯	સુભુદ્રિ પ્રધાન જલશુદ્ધિ પ્રયોગ	૨૯૩
અધ્યયન સાર	૧૭૧	જિનપ્રજામ ભાવોનો સ્વીકાર	૨૯૬
ગુરુતા-લઘુતા સંબંધી પ્રશ્નોત્તર	૧૭૨	રાજા-પ્રધાનની દીક્ષા, મોક્ષગમન	૨૯૮
અદ્યયન - ૭ : રોહિણીજ્ઞાત		અદ્યયન - ૧૩ : દૃદ્ધરજાત	
અધ્યયન સાર	૧૭૪	અધ્યયન સાર	૩૦૧
ધન્ય સાર્થવાહ, પુત્રવધૂઓની પરીક્ષા	૧૭૭	દૃદ્ધરેટેવ દ્વારા નાટ્યદર્શન	૩૦૩
પુત્રવધૂઓને કાર્ય સોંપણી	૧૮૨	દૃદ્ધરેટેવનો પૂર્વભવ: નંદમણિયાર શ્રેષ્ઠી	૩૦૪
અદ્યયન - ૮ : મહી		નંદ શ્રેષ્ઠીનો પુષ્કરિણી નિર્માણ	૩૦૪
અધ્યયન સાર	૧૯૦	નંદ શ્રેષ્ઠીનો દેડકાઢ્પે જન્મ	૩૧૨
મહી પ્રભુનો પૂર્વભવ: મહાબલ	૧૯૨	દેડકાને જાતિસ્મરણજ્ઞાન-પ્રતસ્વીકાર	૩૧૨
તીર્થકર નામકરનું ઉપાજ્ઞન	૧૯૪	અનશન સહિત મરણ-દેડકાનું ભાવિ	૩૧૫
મહી પ્રભુનો બીજો દેવભવ	૧૯૮	અદ્યયન - ૧૪ : તેતલીપુત્ર	
મહી પ્રભુનું ચ્યવન, જન્મ, બાલ્યવય	૧૯૯	અધ્યયન સાર	૩૧૮
મહીકુમારી દ્વારા છ રાજાઓને પ્રતિબોધ	૨૩૬	પ્રધાન તેતલીપુત્ર અને પોહ્લિલાના વિવાહ	૩૧૯
મહી પ્રભુ દ્વારા સાંવત્સરિક દાન અને દીક્ષા	૨૪૨	કનકરથ રાજા દ્વારા પુત્રોની વિકલાંગતા	૩૨૨
મહી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન, નિર્વાણ	૨૫૦	રાણી દ્વારા સંતાનની અદ્લાબદ્લી	૩૨૩
અદ્યયન - ૯ : માર્કટીય		તેતલીપુત્રની પોટિલાથી વિમુખતા	૩૨૬
અધ્યયન સાર	૨૫૫	પોહ્લિલાની દીક્ષા, સંયમ સાધના, દેવગતિ	૩૨૮
માર્કટીપુત્રોની સાગરયાત્રા	૨૫૬	કનકરથનું મૃત્યુ, કનકરથજનો રાજ્યાભિષેક	૩૩૧
રન્દન્દીપમાં રયણાદેવી સાથે ભોગ	૨૬૦	તેતલી પ્રધાનને જાતિસ્મરણજ્ઞાન,	
દેવી દ્વારા માર્કટીય પુત્રોને ઉપસર્ગો	૨૭૦	દીક્ષા, મોક્ષ	૩૩૮
ઉપસર્ગમાં ચલિત જિનરક્ષિત	૨૭૩	અદ્યયન - ૧૫ : નંદીફળ	
જિનપાલિતનું ચંપાગમન	૨૭૫	અધ્યયન સાર	૩૪૧
અદ્યયન - ૧૦ : ચંદ્ર		ધન્ય સાર્થવાહનું વ્યાપારાર્થ પ્રયાણ	૩૪૨
અધ્યયન સાર	૨૭૮	અટવીમાં નંદીફળ માટે ઘોષાણ	૩૪૪
આત્મગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ માટે ચંદ્રનું દષ્ટાંત	૨૮૦	નંદીફળ ખાવા-ન ખાવાનું પરિણામ	૩૪૬
અદ્યયન - ૧૧ : દાવદ્રવ		અદ્યયન - ૧૬ : અમરકંકા-દ્રૌપદી	
અધ્યયન સાર	૨૮૩	અધ્યયન સાર	૩૫૦
દેશ વિરાધક-દેશ આરાધક	૨૮૪	દ્રૌપદીનો પૂર્વભવ : નાગેશ્વીબ્રાતાણી	૩૫૨
સર્વ વિરાધક-સર્વ આરાધક	૨૮૫	નાગેશ્વીની દુર્દીશા અને ભવભ્રમણ	૩૬૧
અદ્યયન - ૧૨ : ઉદક		સુકુમાલિકાનો ભવ : દીક્ષા અને નિદાન	૩૬૨
અધ્યયન સાર	૨૮૮	પાંચ પતિનું નિદાન	૩૬૩
		સુકુમાલિકાની વિરાધક ગતિ, દેવીનોભવ	૩૬૭

વિષય	પૃષ્ઠાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
સુકુમાલિકા દેવીનો દ્રૌપદી રૂપે જન્મ દ્રૌપદીનો સ્વધંવર દ્રૌપદી-પાંડવોના વિવાહ દેવ દ્વારા દ્રૌપદીનું હરણ કૃષ્ણ અને પાંડવોનું અમરકંકાગમન દ્રૌપદી માટે પચનાભરાજા સાથે યુદ્ધ બે વાસુદેવોનું ધ્વનિ-મિલન કૃષ્ણ દ્વારા પાંડવોને સળ પાંડવો અને દ્રૌપદીનું સંયમગ્રહણ ભગવાન અરિષ્ટનેમિનું મોક્ષગમન પાંડવો દ્વારા અનશન સ્વીકાર, મોક્ષગમન આર્યા દ્રૌપદીનું સર્વર્ગગમન અદ્યયન - ૧૭ : આકીર્તા	૩૭૭ ૩૭૮ ૩૮૦ ૩૮૭ ૪૦૩ ૪૦૭ ૪૧૧ ૪૧૫ ૪૧૯ ૪૨૦ ૪૨૧ ૪૨૨ ૪૨૪ ૪૨૫ ૪૨૭ ૪૨૮ ૪૩૯ ૪૪૦ ૪૪૫ ૪૪૭ ૪૪૨ ૪૫૫ ૪૫૭ ૪૫૭ ૪૫૮ ૪૬૨ ૪૬૩ ૪૬૩ ૪૬૭	યમરેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ વર્ગ - ૨ : અદ્યયન ૧ થી ૫ બલીન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ વર્ગ - ૩ : અદ્યયન ૧ થી ૫ દક્ષિણાદિશાના નવનિકાયના દેવોની અગ્રમહિષી દેવીઓ વર્ગ - ૪ : અદ્યયન ૧ થી ૫ ઉત્તરાદિશાના નવનિકાયના દેવોની અગ્રમહિષી દેવીઓ વર્ગ - ૫ : અદ્યયન ૧ થી ૩૨ દક્ષિણાદિશાના વંતરેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ વર્ગ - ૬ : અદ્યયન ૧ થી ૩૨ ઉત્તરાદિશાના વંતરેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ વર્ગ - ૭ : અદ્યયન ૧ થી ૪ સૂર્યેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ વર્ગ - ૮ : અદ્યયન ૧ થી ૪ ચંદ્રેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ વર્ગ - ૯ અદ્યયન ૧ તી ૮ શકેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ વર્ગ - ૧૦ અદ્યયન ૧ થી ૮ ઈશાનેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીઓ પરિશિષ્ટ : ૧ વિવેચિત વિષયોની અકારાદિ અનુકૂળાંકા	૪૬૮ ૪૮૧ ૪૮૩ ૪૮૫ ૪૮૭ ૪૯૦ ૪૯૨ ૪૯૪ ૪૯૬ ૪૯૮ ૪૯૯ ૪૧૧ ૪૧૫ ૪૧૯ ૪૨૦ ૪૨૧ ૪૨૨ ૪૨૪ ૪૨૫ ૪૨૭ ૪૨૮ ૪૩૯ ૪૪૦ ૪૪૫ ૪૪૭ ૪૪૨ ૪૫૫ ૪૫૭ ૪૫૮ ૪૬૨ ૪૬૩ ૪૬૩ ૪૬૭
અધ્યયન સાર નૌકાવણિકોનું કાલિકદીપગમન કાલિક દીપની ખાગ અને અશ્વો અશ્વોનું અપહરણ અદ્યયન - ૧૮ : સુંસુમા અધ્યયન સાર ધન્ય સાર્થવાહ પરિવાર ચિલાત ચોર દ્વારા સુંસુમાનું અપહરણ સુંસુમાની શોધ, સુંસુમાનો વધ ધન્ય સાર્થવાહની દીક્ષા અદ્યયન - ૧૯ : પુંડરીક અધ્યયન સાર શ્રમણોપાસક પુંડરીક રાજ કંડરીક રાજ દ્વારા સંયમ સ્વીકાર કંડરીક આણગારનો સંયમત્યાગ પુંડરીક દીક્ષા કંડરીકનું નરકગમન પુંડરીકનું દેવલોકગમન શુલસ્કર્ય - ૨ : ધર્મકથા અધ્યયન સાર વર્ગ - ૧ : અદ્યયન ૧ થી ૫	૪૫૮ ૪૫૭ ૪૫૭ ૪૫૮ ૪૬૨ ૪૬૩ ૪૬૩ ૪૬૭		૪૬૭

ગોડલ ગરછાધિપતિ, એકાવતારી આચાર્ય પ્રવર પૂરુષેવ શ્રી કુંગરસિંહજી મ.સા.

જીવન દર્શન

નામ	: શ્રી કુંગરસિંહભાઈ.
જન્મ	: વિ. સં. ૧૭૮૨.
જન્મભૂમિ	: માંગરોળ.
પિતાશ્રી	: ધર્મનિષ શ્રી કમળસિંહભાઈ બદાણી.
માતૃશ્રી	: સંસ્કાર સંપત્રા શ્રીમતી હીરબાઈ.
જન્મ સ્કેટ	: માતાએ સ્વર્ણમાં લીલોછમ પર્વત અને કેસરી સિંહને પોતાની સમીપે આવતો જોયો.
ભાતૃ ભગીની	: ચાર બેન - બે ભાઈ.
વૈરાગ્ય નિમિત્ત	: પૂરુષ શ્રી રત્નચંદ્રજી મ.સા.નો ઉપદેશ.
સંયમ સ્વીકાર	: વિ. સં. ૧૮૭૫ કારતક વદ - ૧૦ દિવબંદર.
સદ્ગુરુષેવ	: પૂરુષ શ્રી રત્નચંદ્રજી મ.સા.
સહ દીક્ષિત પરિવાર	: સ્વયં, માતૃશ્રી હીરબાઈ, બહેન વેલબાઈ, ભાણેજ - માનદુરબેન અને ભાણેજ - હીરાચંદ્રભાઈ.
સંયમ સાધના	: અપ્રમતાદશાની પ્રામિ માટે સાડા પાંચ વર્ષ નિદ્રાત્યાગ, જ્ઞાનારાધના, ધર્મશાસ્ત્રો, દર્શનશાસ્ત્રો અને તત્ત્વજ્ઞાનનો અભ્યાસ.
તપ આરાધના	: રસેન્દ્રિય વિજ્યના વિવિધ પ્રયોગો, મિતાહાર, સ્વાધ્યાય, સાડાપાંચ વરસ નિદ્રાત્યાગ, ધ્યાનદ્ર્ય આભ્યંતર તપ.
ગોડલ ગરછ સ્થાપના	: વિ. સં. ૧૮૪૫ મહાસુદ - ૫ ગોડલ.
તથા આચાર્ય પદ પ્રદાન	
જ્યલંત ગુણો	: વિનય, વિવેક, વિચક્ષણતા, વિરક્તિ, કરુણા, સમયસૂચકતા વગેરે....

પ્રમુખ શિષ્ય	: આચાર્ય પૂ. શ્રી ભીમજી સ્વામી.
પ્રમુખ શિષ્યા	: પૂ. શ્રી હીરબાઈ મ., પૂ. શ્રી વેલબાઈ મ., પૂ. શ્રી માનકુંપરબાઈ મ.
સાધુ સંમેલન	: વિ. સં. ૧૮૬૯માં આશાનુવર્તી રૂપ જેટલા સાધુ-સાધીજીઓનું સંમેલન કરી સંતોની આચાર વિશુદ્ધિ માટે ૧૩ નિયમો બનાવ્યાં.
વિહાર ક્ષેત્ર	: કાઠિયાવાડ, અલાવાડ, કર્ણા, માંગરોળ, વેરાવળ, પોરબંદર, દીવબંદર આદિ કંઢાળ પ્રદેશમાં ગ્રામાનુગ્રામ.
પ્રતિબોધિત શ્રાવકવર્ય	: શ્રી શોભેચંદ્ર કરસનજી શાહ - વેરાવળ.
સ્થિરવાસ	: વિ. સં. ૧૮૭૧ ચૈત્ર સુદ - ૧૫ થી ગોંડલમાં.
અનશન આરાધના	: વિ. સં. ૧૮૭૭ ફાગણ સુદ - ૧૩ થી અનશન પ્રારંભ, વેશાખ સુદ - ૧૫ સમાવિમરણ.
આયુષ્ય	: ૮૪ વર્ષ, સંઘમ પર્યાય - ૬૨ વર્ષ, આચાર્ય પદ - ૩૨ વર્ષ.
ઉત્તરાધિકારી	: આચાર્ય પૂ. શ્રી ભીમજી સ્વામી.
ઉપનામ	: ગચ્છાવિપતિ, નિદ્રાવિજેતા, યુગપ્રધાન, એકાવતારી.
પાટ પરંપરા	: ગોંડલ ગચ્છાવિપતિ આચાર્ય પ્રવર ગુરુદેવ પૂ. શ્રી કુંગરસિહજ મ.સા.
	દ્વિતીય પદૃધર - આચાર્ય પૂ. શ્રી ભીમજી સ્વામી.
	તૃતીય પદૃધર - આચાર્ય પૂ. શ્રી નેણસી સ્વામી.
	ચતુર્થ પદૃધર - આચાર્ય પૂ. શ્રી જેસંગજી સ્વામી.
	પંચમ પદૃધર - આચાર્ય પૂ. શ્રી દેવજી સ્વામી.
	મહાતપસ્વી પૂ. શ્રી જ્યયંદ્રજી સ્વામી
	યુગદયાતપસ્વી પૂ. શ્રી માણેકચંદ્રજી મ.સા.
	સૌરાષ્ટ્ર કેસરી ગુરુદેવ પૂ. શ્રી પ્રાણલાલજી મ.સા.
	તપસમ્રાટ ગુરુદેવ પૂ. શ્રી રત્નલાલજી મ.સા.
વિધમાન વિચરતો પરિવાર	: ૧૧ સંતો, ૩૦૦ જેટલા સતિજીઓ.

સૌરાષ્ટ્ર કેસરી, મુનિપુંગવ
પૂ. ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણલાલજી મ.સા.

અવન દર્શન

શુભ નામ	પ્રાણલાલભાઈ.
જન્મભૂમિ	વેરાવળા.
પિતા	શ્રીમાન શ્રી કેશવજીભાઈ મીઠાશા.
માતા	સંસ્કાર સંપત્તા કુંવરબાઈ.
જાતિ	વીસા ઓસવાળ.
જન્મદિન	વિ. સં. ૧૯૫૪, શ્રાવણ વદ પાંચમ, સોમવાર.
ભાતૃ-ભગ્નિની	ચાર ભાઈ, ત્રણ બહેનો.
વૈરાગ્ય બીજારોપણ	બે વર્ષની બાલ્યવયે.
વૈરાગ્ય ભાવ-પ્રગટીકરણ	૧૩ વર્ષની કુમાર અવસ્થામાં.
સંયમ સ્વીકાર	૨૧ માં વર્ષ વિ. સં. ૧૯૭૬ ફાગણ વદ છષ્ટ, ગુરુવાર. તા. ૧૩-૩-૧૯૨૦
દીક્ષા ભૂમિ	બગસરા-દરબાર વાજસુરવાળાના ઉદ્ઘાનમાં વટવૃક્ષ નીચે.
ગર્ભ પરંપરા	ગોડલ ગર્ભ.
સંયમદાતા	મહાતપસ્વી પૂ. જયચંદ્રજી મ.સા.
શિક્ષા દાતા	પરમ શ્રદ્ધેય તપસ્વી માણેકચંદ્રજી મ. સા.
ધાર્મિક અભ્યાસ	આગમજ્ઞાન, તત્વજ્ઞાન, કથા સાહિત્ય, રાસ સાહિત્ય, વ્યાકરણ, મહાકાવ્યો, કર્મસાહિત્ય, જૈનેતર ગ્રંથોનું વિશ્લેષણ અવલોકન, દર્શન શાસ્ત્રના તજ્જ્ઞ.
સંધ નેતૃત્વ	ત્રણ વર્ષની દીક્ષા પર્યાપ્તે તપસ્વી પૂ. માણેકચંદ્રજી મ. સા. ના સંથારાના સમયથી.
સેવા શુશ્રૂષા	વડીલ સાત ગુરુભાતા અને અનેક સંતોની સેવા કરી.

સમજોતકર્ષ

શાન પ્રસાર

દેહ વૈભવ

આભ્યંતર વૈભવ

વિહાર ક્ષેત્ર

ગોડલ ગચ્છ સંમેલન

ઉપનામ

સ્વહસ્તે દીક્ષિત પરિવાર

અંતિમ ચાતુર્માસ

દેહ વિલય

અંતિમ વિધિ

શિષ્ય પરિવાર

ચતુર્વિંદુ સંઘ સમાધિ માટે તારવેલા ત્રણ સિદ્ધાંત

(૧) લોકોના પરોપકાર માટે દાનધર્મની પ્રધાનતા
(૨) એ ખંડન વાદ (૩)નીતિ અને પ્રામાણિકતાનું
આંદોલન, જૈન-જૈનેતરો (કાઠી, દરબાર, આહિર)ને સપ્ત
વ્યસનથી મુક્તિ, અનેક સ્થાને સાધર્મિક રાહત યોજના.

રાજકોટ, ગોડલ, જેતપુર, ધોરાજી, વડિયા, વેરાવળ,
પોરબંદર, માંગરોળ, જામનગર, ભાવનગર વગેરે અનેક
સ્થાને શાન ભંડાર, વિદ્યાલયની સ્થાપના અને જીર્ણોધાર.

લાવણ્યમયી મુદ્રા, સૂર્ય સમ તેજસ્વી મુખ, ચંદ્રસમી શાંત
આભા, વિશાળ ભાલ, નૂરભર્યાનયનો, ઘૂઘરાળા કેશ, વીજા
જેવો સુમધૂર કંદ અને સિંહ જેવી ગર્જના.

વિનય સંપત્તા, વિવેક, સાદાઈ, પ્રેમ, વૈરાગ્ય, સેવા,
પ્રવચન-પટૃતા, ગુરુચરણ સેવા, દીર્ઘ દાઢિ, ત્યાગમસ્તી.

સૌરાષ્ટ્ર, ગુજરાત.

વિ. સં. ૨૦૦૭માં ગચ્છ ઐક્યતા માટે મહત્વનું યોગદાન.

પંજાબ કેસરી કાશીરામજી મ. સા. દ્વારા પ્રદાન
'સૌરાષ્ટ્ર કેસરી'

ચાર સંત- તપોધની પૂ. રતિલાલજી મ. સા., અનશન
આરાધક તપસ્વી પૂ. જગજીવનજી મ. સા., પૂ. નાના
રતિલાલજી મ. સા., પરમ દાર્શનિક પૂ. જયંતમુનિજી
મ. સા., પૂ. મોટા પ્રભાબાઈ મ. આહિ ૧૫ સતીજી.

બગસરા.

વિ. સં. ૨૦૧૩ માગસર વદ તેરસ, શનિવાર પ્રાતઃ ૭-૩૦
કલાકે ઈ. સ. ૨૮-૧૨-૧૮૫૬.

સાતલડી નદીના કિનારે (બગસરા)

વર્તમાને ૧૧૮ સંત-સતીજીઓ 'પ્રાણ પરિવાર' ના નામે
સમગ્ર ભારતમાં પ્રસિદ્ધ છે.

તપસબ્રાટ પૂ. ગુરુદેવ શ્રી રતિલાલજી મ.સા. નું

અવન દર્શન

શુભ નામ	રતિલાલભાઈ
જન્મસ્થાન	પરબ્રહ્મવાવડી (સૌરાષ્ટ્ર)
જન્મદિન	આસોવદ અમાસ વિ. સં. ૧૯૫૮
પિતા	શ્રીમાન માધવજીભાઈ રૈયાણી
માતા	સદાચાર સંપત્તા જમકુખાઈ
વૈરાગ્ય ભાવ	૧૭ મા વર્ષે
દીક્ષા	ફાગણ વદ પાંચમ, ગુરુવાર વિ. સં. ૧૯૮૮-જૂનાગઢ
ગુરુદેવ	સૌરાષ્ટ્ર કેસરી પૂ. પ્રાણલાલજી મ.સા.
ગચ્છ પરંપરા	ગોડલ ગચ્છ.
અભ્યાસ યોગ	વ્યાવહારિક- પાંચ ધોરણ, ધાર્મિક- ૧૮ આગમ કંઠસ્થ, શેતામ્બર-દિગંબર સાહિત્ય, કાર્મગ્રાથિક સાહિત્ય, દાર્શનિક સાહિત્ય, વ્યાકરણ સાહિત્ય
સાધના યોગ	રાત્રિ-દિવસ નિરંતર જગૃતદશાએ આત્મસાધના અલ્પનિદ્રા.
સેવાયોગ	વડીલ વૃદ્ધ એ સંતોષી સેવા કરી.
તપયોગ	૧૮ વર્ષ એકાંતર ઉપવાસ, ૮૮૮ આયંબિલ તપ (સાગાર), ૧૮ વર્ષ પાણીનો ત્યાગ, ૮ વર્ષ મકાઈ સિવાય શેષ અનાજ ત્યાગ.

મૌનયોગ	દીક્ષા પછી ૮ વર્ષ એકાંત મૌન સાધના. ઈ. સ. ૧૯૮૨ નવેમ્બરથી આજીવન મૌન આરાધના.
પુષ્ટ્ય પ્રભાવ	ગુરુદેવના પુષ્ટ્ય પ્રભાવે અનેક આત્માઓએ માસખમણ આદિ નાની મોટી તપશ્ચર્યાઓ તથા હજારોની સંખ્યામાં વર્ષીતપની આરાધના કરી છે. તેમજ દાન, શીલ અને ભાવની વૃદ્ધિ થઈ છે.
વિહાર ક્ષેત્ર	ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, મધ્યપ્રદેશ, ઓરિસ્સા, બિહાર, બંગાળ
જ્ઞાન અનુમોદન	શ્રમણી વિદ્યાપીઠના પ્રેરક બની ઉ૩ શિષ્યાઓ અને ઉ૩ વૈરાગી બહેનોને અભ્યાસાર્થે રહેવાની આજા આપી. ત્રણ સામૂહિક ચાતુર્માસ કરાવી શાસ્ત્રવાચના કરાવી.
દીક્ષા પ્રદાનસંખ્યા	૧૪૫ મુમુક્ષુઓને અણગાર બનાવ્યા.
આચરિત સૂત્રો	જતું કરવું, ગમ ખાવો, વાદ-વિવાદ કે દલીલ ન કરવા, જે થાય તે સારા માટે, કોઈ પણ જીવની ટીકા કે નિંદા ન કરવી.
જીવંત ગુણો	વિશાળતા, ઉદારતા, માધ્યસ્થતા, સહિષ્ણુતા, ભદ્રિકતા, સમાધાન વૃત્તિ, જ્ઞાનસ્થિ.
અનશન પ્રત્યાખ્યાન	ઇ. સ. ૧૯૮૨ રાજકોટમાં પૂ. ભાગ્યવંતાબાઈ મ. ને પછી દિવસની અનશન આરાધના કરાવી.
અંતિમ ચાતુર્માસ	રાજકોટ, શ્રી રોયલપાર્ક સ્થાનકવાસી જૈન મોટા સંઘ સંચાલિત ઓમાનવાળા ઉપાશ્રય. (૧૯૮૭)
મહાપ્રયાણ	રાજકોટ, તા. ૮-૨-૧૯૮૮ મહા સુદ ૧૧॥ રવિવાર મધ્યાહ્ન કાળે ૧.૩૫ કલાકે.
અંતિમ દર્શન તથા પાલણી	શ્રી રોયલ પાર્ક સ્થાનકવાસી જૈન મોટા સંઘ, રાજકોટ.
અંતિમકિયા સ્થાન	'તપસમાટ તીર્થધામ', રાજકોટ-અમદાવાદ હાઈ-વે, સાત હનુમાન સામે, રાજકોટ.

પુનઃ પ્રકાશનના બે બોલ

(બીજી આવૃત્તિ)

તીર્થકર ભગવાનના અમૃતસમા વચ્ચનોને 'આગમ' રૂપે ગાણધર ભગવંતોએ જીવીને શિષ્ય પરંપરાને અર્પણ કર્યાયને આપણને અમૃત વચ્ચનો પ્રામ થયા.

તીર્થકર ભગવાને અનંતજ્ઞાનને શ્રીમુખેથી પ્રગટકરી મહા ઉપકાર કર્યો...

ગાણધર ભગવંતોએ આગમજ્ઞાનને હૃદયસ્થ કરી મહા ઉપકાર કર્યો...

શિષ્ય પરંપરાએ આગમ જ્ઞાનને કંઠસ્થ કરી મહા ઉપકાર કર્યો...

દેવર્ધિગણિ ક્ષમાત્રમણે આગમજ્ઞાનને ગ્રંથસ્થ કરી મહા ઉપકાર કર્યો...

ગ્રંથસ્થ આગમોને અનેક આચાર્યાઓએ સમયાનુસાર લોકભોગ્ય ભાષાશૈલીમાં અનુવાદ કરીને સર્વજન સહજ બનાવ્યા. આ જ પરંપરામાં સૌરાષ્ટ્રકેસરી પૂ. ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણાલાલજી મ. સા. ની જન્મશતાબ્દી અવસરે તેમના જ પરિવારના મહાસતીજીઓએ ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરીને જૈન સમાજની શાન સાધનાને આગમિક બનાવવામાં બહુમૂલો ફાળો આપ્યો છે. આ મહા કાર્યમાં અપૂર્વ શ્રુત આરાવિકા પ્રધાન સંપાદિકા ભાવયોગિની શ્રી લીલમબાઈમ. અને સહ સંપાદિકા શ્રી આરતીબાઈમ., શ્રી સુબોધિકાબાઈમ. ના સહયોગ મળ્યો છે.

આ આગમ બત્તીસીની પ્રથમ આવૃત્તિને ગુજરાતના દરેક સંપ્રદાયના સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકાઓનો બહોળો પ્રતિસાદ મળતા ટૂંક સમયમાં ૧૦૦૦ આગમ ગ્રંથો અનુપલબ્ધ થઈ ગયા અને પુનઃ પ્રકાશનની આવશ્યકતા ઉભી થઈ.

અહીં એક ખાસ ઉલ્લેખ કરવાનો કે જ્યારે પ્રથમવાર આગમ પ્રકાશનની તૈયારી ચાલતી હતી ત્યારે જ તપસમ્રાટ પૂ. ગુરુદેવ શ્રી રતિલાલજી મ. સા. એ શાસન પ્રભાવક પૂ. શ્રી નમ્રમુનિ મ. સા. પર કૃપાદિષ્ટ વરસાવી. તેમણે પાટીમાં લખી આપ્યું કે નમ્રમુનિ આગમ પ્રકાશનનું કાર્ય સંભાળશે.

પૂ. ગુરુદેવની દીર્ઘદિનાને અનુભવતા પૂ. ગુરુદેવ શ્રી નમ્રમુનિ મ. સા. એ અમોને આશા આપી કે આપણે આગમ ગ્રંથો પ્રકાશનની બીજી આવૃત્તિ ‘પારસધામ’ ના ઉપક્રમે પ્રગટ કરવી છે.

પૂ. ગુરુદેવ શ્રી નમ્રમુનિ મ. સા. ની આશાને શિરોધાર્ય કરીને પારસધામ - ધાટકોપરના ઉપક્રમે ગુરુપ્રાણ આગમ બત્રીસીને પુનઃ પ્રગટ કરતા આનંદ અનુભવીએ છીએ.

અમારા આ આણમોલ કાર્યમાં અમને શ્રી ગિરીશભાઈ શાહ (હેમાણી)-U.S.A. તથા શ્રી જિતેનભાઈ શાહ (કલકત્તા) નો અનન્ય સહકાર મળ્યો, જેના કારણે અમારું કાર્ય સરળ બન્યું છે. અમારા આ કોમાયુટર કાર્યમાં શ્રી અમીનભાઈ આજાદ તથા સ્નેહા અમીત દર્ઢનો પણ સહકાર પ્રાપ્ત થયો છે. તેવી જ રીતે ઉદારટિલા દાતાશ્રીઓ એ પણ અમને સહયોગ આપીને અમારું કાર્ય વેગવાન બનાવેલ છે.

અમે તે સર્વના આભારી છીએ.

અંતમાં આગમ પ્રકાશન આપણા સહુના આત્માને અનંતજ્ઞાન પ્રાપ્તયમાં સહયોગી બને એ જ ભાવના.

• શ્રી ગુરુપ્રાણ પ્રકાશન •

વલ્લભભાગ લેન, તિલક રોડ, ધાટકોપર(ઇસ્ટ), મુંબઈ - 400009

ફોન - 3204 3232.

પૂર્વ પ્રકાશકના બે બોલ

(પહેલી આવૃત્તિ)

અનંત તીર્થકર સહ પ્રભુ મહાવીરના અનંત જ્ઞાનની અમૂલ્ય નિધિ છે આપણા આગમગ્રંથો. જેના માધ્યમથી જ જિનશાસન જ્યવંતું રહ્યું છે, રહે છે અને રહેશે. તેને જ્યવંત રાખવા અને જન જનનાં મન સુધી પહોંચાડવા તે પ્રત્યેક જૈન નામ ધરાવતી વ્યક્તિની પવિત્ર ફરજ છે. આ પવિત્ર ફરજને જ ધર્મ સમજીને જે તેનું આચરણ કરે છે અને પોતાનાં તન-મન અને ધનને તે કાર્યમાં સર્માર્પિત કરે છે, તેનું મનુષ્ય જીવન સફળ થાય છે. એટલું જ નહીં પરંતુ તે સાધક જિનશાસનની પ્રભાવનાનો અમૂલ્ય લાભ પ્રાપ્ત કરે છે.

આવો જ અપૂર્વ લાભ પ્રાપ્ત કરવા આપણા ગુજરાતી સમાજને માટે આગમોના મૂળ પાઠ તથા સરળ ગુજરાતી અનુવાદ વિવેચન સહિત પ્રકાશન કરવા માટે પૂ. મુક્ત લીલમ પરિવારને એક ચિંતનધારા જૂનાગઢની પુષ્યભૂમિ પર સ્પર્શી અને જેને રાજીષાના નગરી રાજકોટમાં રોયલપાર્ક ઉપાખ્યમાં સાકાર સ્વરૂપ મળ્યું.

આપણા સૌના પરમ ઉપકારી ગોંડલ ગચ્છાવિપતિ, નિદ્રા વિજેતા, એકાવતારી, યુગપુરુષ પૂ. શ્રી દુંગરસિંહજ મ. સા.ની પાટ પરંપરાએ પૂ. શ્રી જ્ય-માણેકના લાડીલા શિષ્યરત્ન સૌરાષ્ટ્ર કેસરી પૂ. શ્રી પ્રાણલાલજ મ. સા.ની જન્મ શતાબ્દી નિમિત્તે આ વિરાટ આયોજન કર્યું. પૂ. મહાસતીજીઓએ પોતાની ચિંતનધારાને પૂજ્ય ગુસ્વયોની સમક્ષ પ્રગટ કરી. સહૃના હર્ષોલ્લાસ અને આશીર્વાદ સાથે સ્વીકૃતિના સમાચાર પ્રાપ્ત થયા. રોયલપાર્ક સ્થા. જૈન મોટા સંઘની નિશ્ચામાં અમે તુરંત સમિતિ રચવાની જાહેરાત કરી.

રાજકોટ પ્રાણ પરિવારના સામ્ભૂહિક ચાતુર્માસ દરમ્યાન જન્મ શતાબ્દી વર્ષ નિમિત્તે વિ. સં. ૨૦૫૭ સનુ ૧૯૯૭ માં "પૂ. પ્રાણગુરુ શતાબ્દી પ્રકાશન સમિતિ રાજકોટ"ની સ્થાપના થઈ. ત્યાર પછી તપસમ્ભાટ શ્રી રતિલાલજ મ. સા., ગુજરાત કેસરી પૂ. શ્રી ગિરીશચંદ્રજ મ. સા. ઠ. પાંચ તથા પ્રાણ પરિવારના ઉત્સવીજીઓના પાવન સાંનિધ્યમાં જન્મ શતાબ્દીના પ્રથમ ચરણની તપ-જ્યોતિસ, સાધના સાથે ભવ્ય રીતે ઉજવણી કરવામાં આવી.

શ્રી ગુરુ પ્રાણ શાઉન્ડેશન ટ્રસ્ટ દ્વારા ઉર આગમો અને પ્રાણગુરુ સમૃતિ ચ્રથનું પ્રકાશન કરવાનું નિશ્ચિયત થયું. આગમોનું લેખન કાર્ય પ્રાણ પરિવારના સતીવૃદ્ધ સહર્ષ સ્વીકારી લીધું. આ રીતે સર્વ સમવાયનો સુયોગ થતાં કાર્યનો પ્રારંભ વેગવંત થયો અને બત્તીસ આગમો કમશઃ ગુજરાતી ભાષામાં અનુવાદિત થયા.

આ પ્રકાશનના અણમોલ અવસરે આશીર્વાદ વરસાવી સહર્ષ સ્વીકૃતિ આપનાર તપ સમાટ ગુરુદેવ પૂ. શ્રી રત્નિલાલજી મ. સા. તથા દર્કે આગમના રહસ્યોને પ્રગટ કરતો, તત્ત્વોનું વાસ્તવિક દર્શન કરાવતો, આશીર્ષ વરસાવતો અમારા ઉત્સાહને વધારતો અભિગમ પ્રેરિત કરનારા ગોડલ ગચ્છના સંત શિરોમણિ પરમ દાર્શનિક પૂ. શ્રી જ્યંતીલાલજી મ. સા., અમ માર્ગદર્શક ગુજરાત કેસરી પૂ. શ્રી ગિરીશચંદ્રજી મ. સા., તથા આગમ ટિવાકર પૂ. શ્રી જનક મુનિજી મ. સા. નીડર વક્તા પૂ. શ્રી જગદીશમુનિજી મ. સા. આદિ મુનિ ભગવંતો તથા આગમને સુવ્યવસ્થિત સ્વરૂપ આપનાર, અથાગ પરિશ્રમ સહિત નિઃસ્વાર્થ ભાવે સંપૂર્ણ સહયોગ આપનાર આગમ મનીપી પૂ. શ્રી ત્રિલોકમુનિજી મ. સા. ના પણ અમો ઋષી છીએ.

વાતસલ્ય વરિષ્ઠા પૂજયવરા પૂ. મુક્તાબાઈ મ., પ્રધાન સંપાદિકા અપૂર્વશુન આરાધક પૂ. લીલમભાઈ મ., અમ પ્રકાશન કાર્યના ઉદ્ભાવિકા, ઉત્સાહધરા પૂ. ઉષાબાઈ મ., સહ સંપદિકા ડૉ. પૂ. શ્રી આરતીબાઈ મ. તથા પૂ. સુભોગિકાબાઈ મ. અને પ્રાણ પરિવારના અનુવાદિકા સર્વ મહાસતીજીઓના અમો ઋષી છીએ.

શુતાધાર સહયોગીઓ, અમ આગમ પ્રકાશનમાં નિષ્ઠાથી સેવા આપનાર શ્રી મુકુંદભાઈ પારેખ, શ્રી મણિભાઈ શાહ, શ્રી નવનીતભાઈ – તરુબેન, કુમારી ભાનુબેન, શ્રી જ્યવંતભાઈ શાહ તથા આગમને કોમ્પ્યુટરાઈઝ કરી મુદ્રણ કરી આપનાર ભાઈ શ્રી નેહલ હસમુખભાઈ મહેતાના અમો આભારી છીએ.

આગમ પ્રકાશન કાર્યમાં શુદ્ધિકરણનું ખૂબ જ ધ્યાન રાખવામાં આવ્યું છે. છતાં ક્રાંત અશુદ્ધિ રહી ગઈ હોય તો શુદ્ધ વાંચી તે તરફ અમારું ધ્યાન દોરવા ન મળ વિનંતી છે.

અંતમાં સૌના સહિયારા પુરુષાર્થ બદલ શ્રી ગુરુપ્રાણ ફાઉન્ડેશન સદાને માટે સૌના કૃતજ્ઞ બની રહેશે.

જ્ય જિનેન્સ

શ્રી ગુરુપ્રાણ ફાઉન્ડેશન – ટ્રસ્ટી મંડળ

શ્રી ચંદ્રકાંત માણોકયંદ શેઠ (પ્રમુખ)

શ્રી અચ્યુતભાઈ કુંભાણી (ટ્રેઝરર)

શ્રી કે. પી. શાહ (ટ્રસ્ટી)

શ્રી રમણીકલાલ નાગરદાસ શાહ (ચેરમેન)

શ્રી ટી. આર. દોશી (ઉપપ્રમુખ)

શ્રી કીરીટભાઈ શાહ (ટ્રસ્ટી)

અભિગમ

ગોડલ ગરછ શિરોમણી પરમ દાર્શનિક
પુ. શ્રી જ્યંતમુનિ મ.સા.

કથા તત્ત્વનું લક્ષ : :

ધર્મકથા એ ઉપદેશનું પ્રબળ સાધન છે. ભારતના બધા ધાર્મિક ગ્રંથોએ કથાઓનો મુખ્ય આધાર લીધો છે. જૈન શાસ્ત્રોએ પણ ધર્મકથાને ઉપદેશનું પ્રધાન અંગ માન્યું છે.

આચાર્યોએ સમગ્ર જૈન વાક્યમને ચારમાગોમાં વિભક્ત કર્યું છે અને તેને ચાર “અનુયોગ” એવું ગુણાનુસારી નામ આપ્યું છે.

ધર્મકથાનુયોગ પણ આ ચાર અનુયોગ માંદેનો એક મુખ્ય અનુયોગ છે. તત્ત્વજ્ઞાન કથામાં પીરસાય છે ત્યારે તે જ્ઞાન રસપ્રદ બની જાય છે અને જ્યારે કાવ્યનું રૂપ ધારણ કરે ત્યારે તે સ્મૃતિને અનુકૂળ બની, વરસો સુધી યાદ રહી શકે છે. તે ઉપરાંત આવી કથાઓમાં તત્ત્વજ્ઞાનની સાથે-સાથે કેટલાક નૈતિક, સામાજિક અને વ્યાવહારિક ભાવો પણ પીરસાય છે.

આટલી ભૂમિકા પછી આપણે “જ્ઞાતાધર્મકથાનુયોગ” વિષયપર આવીએ. ગણધર ભગવંતોએ “જ્ઞાતાધર્મકથાંગ” માં એવી સુંદર વાતો મૂકી છે કે તેમાંથી સહજમાં બુદ્ધિને સ્વીકાર્ય એવો મહાત્વપૂર્ણ ઉપદેશ મળી જાય છે. જેમ કે— કાચબાનું ઉદાહરણ. કાચબાઓ પાણીની ઉપર આવી, રેતીમાં વિચરણ કરવાની વૃત્તિ રાખી ચારેદિશામાં જોવા લાગ્યા. આ વખતે શિકારી જાનવરો કાચબાને જોઈને તેના પર આકમણ કરવા તૈયાર થયા. કાચબાઓ ચેતી ગયા. બધા અંગ-ઉપાંગ સંકોચિને ગોળ-મટોળ દડા જોવા બની ગયા. શિકારી જાનવર-શિયાળીયાઓ નજીક પહોંચી ગયા. કાચબાને અવળા-સવળા ખૂબ ફેરવ્યા પરંતુ ક્યાંય કારી ન ફાવી તેથી થાકીને દૂર જઈ ઊભા રહ્યા. કાચબાઓ વિચારે છે કે— હજુ આમ આ લોકો ભાગી નહીં જાય, એટલે જરા પણ ઉતાવળ કર્યા વિના સંયમ રાખી પડ્યા રહ્યા. એક કાચબાએ ધીરજ ગુમાવી, ઉતાવળ કરીને પગ બહાર કાઢ્યા, પૂછવું જ શું? ટાંપીને બેઠેલા શિકારી જાનવરે આકમણ કરી કાચબાનો પગ પકડી લીધો અને છેવટે તેનું ભક્ષણ કરી ગયા. ભગવાન મહાવીરના ઉપદેશના આધારે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે— સંયમનું નિરંતર પાલન થવું જોઈએ. અસંયમ આવવાથી દુર્દ્શા થાય છે. કેટલું સટીક ઉદાહરણ છે. અતિ સુંદર ભાષામાં લખેલું છે.

પ્રાકૃતભાષા હોવા છતાં તેમાં કાવ્યનો ઝંકાર સંભળાય છે. આ રીતે કેટલાય ઉદાહરણો આ શાસ્ત્રમાં પ્રડુપાયા છે. શાસ્ત્રનો અનુવાદ કરનારા વિદ્ધમંડળ બધા ઉદાહરણોને સુંદર રીતે પ્રકાશિત કરશે. જેથી અહીં બીજા ઉદાહરણ આપ્યા નથી.

આપણે અહીં આ શાસ્ત્રની ગંભીરતા વિશે વિચાર કરીશું. “ધર્મકથાનુયોગ”ની સાથે “જ્ઞાતા” શબ્દ જોડવામાં આવ્યો છે, તે સામાન્ય અર્થને અનુસરણ કરે તેટલો મર્યાદિત શબ્દ નથી, પરંતુ તેમાં ઊડા ભાવ પણ રહેલા છે, તેને સમજવા પ્રયાસ કરીશું.

“જ્ઞા” ધ્યાન જ્ઞાનવાચી છે. કોશ પ્રમાણે “જ્ઞા” ધ્યાનનો અર્થ ત્રણ પ્રકારે પ્રતિધ્વનિત થાય છે. (૧) જ્ઞા એટલે “જ્ઞાતું” તે સામાન્ય કિયા (૨) જ્ઞાયા પછી સાંગ્ઘોપાંગ નિર્ણય કરી, સંકલ્પ કરી લેવો, તે પણ “જ્ઞા” કિયા છે અને (૩) જ્ઞાયા પછીના પરિણામ અનુસાર પ્રવૃત્તિ કરવી તે જ્ઞાનની પરિપક્વતા છે. વ્યાકરણના નિયમ અનુસાર કોઈ પણ દ્રવ્ય, વ્યક્તિ, નામ, પદાર્થ કે કિયા આ બધા શબ્દોને ભાવાત્મક બનાવવા માટે “ત્વ” અથવા “તા” પ્રત્યય લગાડવામાં આવે છે. જેમ કે— “મનુષ્યત્વ” અને “માનવતા” “સુંદરતા” ઈત્યાદિ “ત્વ” અને “તા” લગાડવાથી હજારો ભાવાત્મક શબ્દો બને છે પરંતુ વ્યવહારમાં બધા શબ્દો પ્રયુક્ત થતા નથી. કેટલાક શબ્દો “ત્વ” વાચી બની પ્રયુક્ત થાય છે, તે શબ્દો “તા” લગાડ્યા પછી વ્યવહારમાં વપરાતા નથી. જેમ કે— “દ્રવ્યત્વ” આ શબ્દ વપરાય છે પરંતુ “દ્રવ્યતા” શબ્દ વપરાતો નથી. આપણે “સૂર્યનું” “સૂર્યત્વ” એવો વ્યવહાર કરીએ છીએ પરંતુ “સૂર્યતા” આ શબ્દ વ્યવહારમાં નથી. જ્યારે “વીરત્વ” અને “વીરતા” આ બંને શબ્દો વ્યવહારમાં વપરાય છે. વ્યવહારમાં વપરાય કે ન વપરાય પરંતુ જેમાં “તા” લાગેલો છે, તે ભાવાત્મક શબ્દ છે તેમ સમજવું જોઈએ.

અહીં “જ્ઞાતા” શબ્દ છે. “જ્ઞાતા” શબ્દનો સામાન્ય અર્થ “જ્ઞાનકાર” છે. “જ્ઞાતું” શબ્દથી “જ્ઞાતા” બને છે. જેમ પિતૃથી પિતા, દાતુથી દાતા, શ્રોતુથી શ્રોતા બને છે તેમ, પરંતુ અહીં સામાન્ય અર્થમાં “જ્ઞાતા” શબ્દ વપરાયો હોય, તેવો શાસ્ત્રકારનો અભિપ્રાય લાગતો નથી. અહીં “જ્ઞા” કિયા સાથે “તા” પ્રત્યય જોડી ભાવાત્મક શબ્દ “જ્ઞાતા” બન્યો છે તેવું અનુમાન થાય છે.

હવે આપણે “જ્ઞા” શબ્દ ઉપર વિચાર કરીએ “જ્ઞા” શબ્દનો અર્થ “સંકલ્પ યુક્ત” “નિશ્ચયાત્મક” “બૌદ્ધિક નિર્ણય” જે તર્કસંગત હોય, ન્યાય સંગત હોય અને સમ્યક્ પ્રકારે શુદ્ધ નિર્ણયક, શલ્ય રહિત જે ભાવ છે, જે જ્ઞાન છે અથવા જે સંકલ્પ

છે તે “જ્ઞા” છે. “જ્ઞા” શબ્દ વિશેષ પ્રકારે પરિપક્વ થાય, ત્યારે “પ્રજ્ઞા” બને છે. તેમાં અનુશાસન આવે ત્યારે “અનુજ્ઞા” બને છે અને આ “જ્ઞા” શબ્દ સાર્વભૌમ અહંકાર રહિત અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય ત્યારે “આજ્ઞા” બને છે અને એથી આગળ વધીને દર્શનયુક્ત બને અને સાંગોપાંગ નિર્ણયાત્મક બને ત્યારે “પરિજ્ઞા” બને છે અને સાધક પોતાના નિશ્ચિત જ્ઞાનને સમર્પિત થાય ત્યારે “પ્રતિજ્ઞા” બને છે. આથી સમજી શકાય છે કે— “જ્ઞા” શબ્દ કે “જ્ઞા” ધાતુ ઘણો જ મહત્વપૂર્ણ છે અને આ “જ્ઞા” ની સાથે જ્યારે ભાવાત્મક ‘તા’ પ્રત્યય જોડાય ત્યારે “જ્ઞાતા” શબ્દ બને છે. સંપૂર્ણ વાંકુમયના સારા તત્ત્વો જેમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યા છે, તેવા ભાવો “જ્ઞાતા” શબ્દથી અભિવ્યક્ત થાય છે. “જ્ઞાતા” શબ્દ ઘણી જ ઊર્ડી વિવક્ષા ધરાવે છે. ઘણા ચડાવ-ઉતારના પરિણામે છેવટે સંકલ્પની સિદ્ધિ થતી હોય અને પડતો-આખડતો જીવ છેવટે કેન્દ્રમાં પહોંચી નિર્ણયાત્મક ભાવનું અવલંબન લઈને સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત થાય, તેવા ચડતા-ઉતારતા ભાવો પણ “જ્ઞાતા” શબ્દમાં વિવક્ષિત છે.

અહીં આટલો ઊર્ડો મર્મ જેમાં ભરેલો છે તેવો “જ્ઞાતા” શબ્દ “ધર્મકથા” સાથે જોડવામાં આવ્યો છે. જૈન દર્શનમાં ફક્ત “ધર્મ” શબ્દને ગ્રાહ્ય માન્યો નથી. સામાન્ય ધર્મ જે વ્યવહારમાં ગણાય છે, એવો કોઈપણ “ધર્મ” કે “ધર્મપંથ” બધી રીતે કલ્યાણકારક બને તેવું નથી. જેથી જૈનતત્ત્વજ્ઞાનમાં ધર્મ સાથે ચોક્કસ વિશેષજ્ઞ મૂકવામાં આવ્યા છે. જેમ કે— “ચત્તારિ મંગલમ્બ” માં ચાર મંગલ, ચાર ઉતામ કે ચાર શરણમાં “ધર્મ” શબ્દ, ફક્ત ધર્મરૂપે મૂક્યો નથી પરંતુ “કેવલી પન્નતો ધર્મો” અર્થાત્ કેવળી ભગવાને વિશુદ્ધ ભાવે જે ધર્મ પ્રરૂપો છે એ ધર્મ કલ્યાણકારી અને શરણ યોગ્ય છે. આ રીતે શાસ્ત્રોમાં લગભગ બધી જગ્યાએ ધર્મ સાથે અહિંસક ભાવોને જોડવામાં આવ્યા છે. તે સિવાય એ પણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે ન્યાય વિરુદ્ધ, તર્ક અસંગત, હિંસક ભાવોથી ભરેલો કોઈ પણ ભાવ વાસ્તવિક ધર્મ બની શકતો નથી.

અહીં આપણે જૈન સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ એવા ધર્મકથાનુયોગ શબ્દનો વિચાર કરીશું. પ્રથમ આના ત્રણે શબ્દોને છૂટા પાડશું— (૧) ધર્મ (૨) કથા અને (૩) અનુયોગ. ધર્મકથાનુયોગમાં આ ત્રણે શબ્દો મહત્વપૂર્ણ બને છે. ત્રણે શબ્દો સ્વતંત્રભાવે પણ વિચારી શકાય છે અને પરસ્પર વિશેષજ્ઞ-વિશેષ ભાવે પણ વિચારી શકાય છે. અહીં “કથા” એ મુખ્ય વિષય છે. તેના પૂર્વમાં “ધર્મ” શબ્દ છે અને ઉતારમાં “અનુયોગ” છે. “કથા” એટલે વાર્તા, સંસારમાં લાખો કથાઓ અને હજારો આખ્યાનો પ્રચલિત છે,

જેમાં શુગાર, કામ, ભોગ, ભાવના, યુદ્ધ, છલકપટ અને પરિગ્રહ સંગ્રહ ઈત્યાદિ ભાવોથી ભરેલી બધી કથાઓ ઘણી રોચક હોય છે પરંતુ જૈન શાસ્ત્રકારોએ કથાના બે વિભાગ કર્યા, વિકથા અને ધર્મકથા. સામાન્ય સામાયિક કરનારા માણસો પણ જાણે છે કે— જૈન ઉપાસનામાં વિકથાનો ત્યાગ કરવો મહત્વ પૂર્ણ છે. સંસારના મોટા ભાગના અનર્થો વિકથા સાંભળવાથી બનતા હોય છે, માટે વિકથા ત્યાજ્ય માની છે જ્યારે ધર્મકથાને ગ્રાહ માની છે. ધર્મકથામાં એક મોટું ભયબિંહુ રહેલું છે, જેને આપણે મિથ્યાત્વ તરીકે ઓળખીએ છીએ. ત્યાગ અને વૈરાગ્યની ધર્મકથામાં પણ દાર્શનિક દાખિલે અને અધ્યાત્મ દાખિલે મિથ્યાભાવો ભરેલા હોય છે, જે જૈનદર્શનમાં પરિહાર્ય છે. એટલે ધર્મકથાની સાથે કોઈ ઉપયુક્ત વિશેષજ્ઞ મૂકવું જરૂરી થઈ જાય છે.

અહીં શાસ્ત્રકારે સ્વયં “જ્ઞાતા” શબ્દ મૂકીને આ વિશેષતાને પ્રગટ કરી છે. અહીં આપણે “જ્ઞાતા” શબ્દનું વિશેષજ્ઞ “ધર્મકથા”માં ઉમેરવાથી શું ઘટક બને છે તે જોઈશું. પરંતુ તે પહેલાં “કથા” શબ્દની ઉત્તરમાં “અનુયોગ” શબ્દ મૂકાય છે તેનો વિચાર કરીશું.

અનુયોગનો વિચાર :- અભિધાન રાજેન્દ્ર કોશમાં અનુયોગનો અર્થ સૂત્ર-વાક્ય કર્યો છે અર્થાત્ જેમાં અર્થ ઘણો હોય અને શબ્દ બહુ થોડા હોય, તેવા સૂત્રોને “અનુયોગ” કહેલ છે. ત્યાં “અનુ”નો અર્થ ‘અણુ’ કર્યો છે. આ સિવાય જે નિશ્ચયાત્મક ભાવો છે અથવા પદાર્થના જે ગુણધર્મો છે તે બધાના સામંજસ્યને યોગ કહેવામાં આવ્યો છે અને આવા યોગોનું જેમાં અનુકરણ હોય, અનુસરણ હોય, અનુગમન હોય તેને અનુયોગ કહેવામાં આવે છે.

અહીં “ધર્મકથા” પદજ્વારે “અનુયોગ” શબ્દ મૂકવાનું તાત્પર્ય એ છે કે કથારૂપે કથા સાંભળ્યા પછી તેમાં આવતા નિશ્ચયાત્મક શુભાશુલ્ભ ભાવોનું અવધારણા કરવું અને ગુણાત્મક ભાવોનું અનુકરણ કરવું, વિગુણાત્મક ભાવોનો પરિહાર કરવો, તે ધર્મકથાનુયોગનું રહસ્ય છે. સામાન્ય જીવો ધર્મકથા સાંભળીને, ધર્મકથાના રસે રંગાય, તેમને ઉચ્ચયપાત્રો પ્રત્યે ભક્તિ જન્મે, તે ધર્મકથાનું સામાન્ય જન ઉપકારી ફળ છે, પરંતુ જેનો જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ છે તેવા જીવો ધર્મકથામાંથી અનુયોગનો સાર મેળવી સિદ્ધાંતરૂપી મોતીઓની માળા બનાવે છે. ત્યારે આ બંને શબ્દો ખૂબ જ સાર્થક થઈ જાય છે. “ધર્મકથા” અને તેનો “અનુયોગ”. તેમાં “કથા” એ પ્રથમ ભૂમિકા છે અર્થાત્ તે શીતળ છાયા આપનારું વૃક્ષ છે. જ્યારે “અનુયોગ”એ વૃક્ષનું અમૃતફળ છે.

સામાન્ય મનુષ્ય શીતળ ધાર્યાનો ઉપયોગ કરે છે, જ્યારે વિશિષ્ટ ભુદ્ધિશાળી વ્યક્તિ અમૃતકણનો સ્વાદ ચાખે છે. અસ્તુ...

અહીં, અનુયોગ બાબત આટલું કહું, હવે આ શાસ્ત્રના આખા નામનો અર્થ સંક્ષેપમાં કહીએ છીએ. અભિધાન રાજેન્દ્ર કોશમાં “જ્ઞાત”નો અર્થ ઉદાહરણ કર્યો છે— “ઉદાહરણાનિ અન્તરગતાનિ ઇતિ જ્ઞાતાનિ” “જ્ઞાતાનાં ભાવો જ્ઞાતા” ઇદ્દશ ભાવો યત્ર સમાવિષ્ટો સા જ્ઞાતાધર્મકથા” સામાન્ય શબ્દ કોશમાં “જ્ઞા” ધાતુના સેંકડો અર્થ આપવામાં આવ્યા છે. રાજેન્દ્ર કોશમાં ણાયા ધર્મકહા = જ્ઞાતાનિ ઉદાહરણાનિ, તત્પ્રધાના ધર્મકથા જ્ઞાતાધર્મકથા; અથવા જ્ઞાતાનિ જ્ઞાતાધ્યયનાનિ પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધે, ધર્મકથા દ્વિતીયે, યાસુ ગ્રન્થ પદ્ધતિષુ તા જ્ઞાતાધર્મકથા ॥ અહીં “જ્ઞાતા”નો અર્થ ઉદાહરણ કરવામાં આવ્યો છે અને એ ઉદાહરણો સાથે ધર્મકથા સંલગ્ન છે; બોધ દાયક છે; માટે શાસ્ત્રનું નામ જ્ઞાતા ધર્મકથા યુક્તિયુક્ત છે.

હવે આપણે એક ખાસ વાતની ચર્ચા કરી, આ પ્રકરણ પૂરું કરીશું. આદિકાળ થી કર્મના પ્રભાવે આત્માઓ ચારિત્રથી પડવાઈ થતા આવ્યા છે અથવા શિથિલાચારી પણ બન્યા છે. શાસ્ત્રમાં આવા ઘણા પાત્રોના સાંગોપાંગ ચારિત્ર છે, પરંતુ તે સાધનાથી ડગાયમાન થયા હોય તેવા આત્માઓ પ્રત્યે શાસ્ત્રકાર જરા પણ તિરસ્કાર કે અપમાનજનક શબ્દોનો પ્રયોગ કરતા નથી તેમજ તેવા જીવો પ્રત્યે નરમ દાસ્તિકોણ રાખી અંતે ભવાન્તરમાં તેઓને મોક્ષગામી બનાવ્યા છે. આજના યુગમાં લાગે છે કે— આપણો સમાજ આ વાતનું વિસ્મરણ કરી ગયો છે. “અનેકાનાં જન્માનામન્તે જાયતે સિદ્ધિ” અર્થાત્ ઘણા જન્મોની સાધના એકત્ર થાય ત્યારે જીવ સિદ્ધગતિને પામે છે. ભગવાન મહાવીરનો આત્મા પણ મરિયિમુનિના અવતારમાં કઠોર નિયમથી ભય પામી કેટલાક ઉપકરણનું સેવન કરતા હતા. જ્યારે તે જ આત્મા મહાવીર સ્વામીના અવતારમાં અનંત પરાક્રમ કરી, જગતને ચક્રિત કરી ગયા છે અને મોક્ષગતિને વરી ગયા છે. આ જ રીતે જ્ઞાતાધર્મકથાંગમાં સતી કાલીનું ઉદાહરણ છે. જે સાધ્વાચારથી ચલિત થઈને ઘણા નિયમોમાં અયોગ્ય પરિવર્તન કરી, સુખપૂર્વક રહેવાનો પ્રયાસ કરે છે. છતાં પણ જીવનને અંતે ઉત્કૃષ્ટ તપ કરી, દેવગતિ પામે છે અને છેવટે મોક્ષ પણ પ્રાપ્ત કરશે. લાગે છે કે— જૈનદર્શન ઘણું જ ઉદાર, દીર્ଘદાસ્તિવાળું અને અંતે જે મહાકણ જીવને મળે છે તે ઉપર દાસ્તિ રાખી ચારિત્ર ચિત્રણ કરે છે. આ બધી ધર્મકથાઓ અનુપમ

ઉપદેશ આપી જાય છે.

જિજ્ઞાસુઓએ ધર્મકથાનું અવશ્ય શ્રવણ કરવું જોઈએ અને અતિ ઉત્તમ ત્યાગથી ચમકતા મેઘમુનિના ત્યાગના, ઉત્તમ ચરિત્રના દર્શન કરવા જોઈએ. જેનું નિરૂપણ શાતાધર્મકથાંગના પ્રથમ અધ્યયનમાં છે.

ઉપસંહાર— આ કથા તત્ત્વનું લક્ષ સમાપ્ત કરતાં પહેલાં જે કાંઈ વિચારો પ્રગટ થાય છે તે ભક્તિપૂર્વકના ચિંતનના આધારે છે છતાં ઓછું અધિક કે વિપરીત કશું લખાયું હોય તો ક્ષમ્ય છે.

અહીં આ અવસરે ત્રિલોક ઋષિજ તથા આપણા ગોડલગચ્છના ચમકતા સિતારા જેવા—જ્ઞાન સરિતામાં સ્નાન કરતા સતીજ—મહાસતીજ સૌએ અમને પ્રેરિત કરીને જે કાંઈ શાસ્ત્ર ચિંતનની પ્રેરણા આપી છે તેથી હદ્ય ભાવવિભોર બની રહે છે. અહીં બિરાજમાન દર્શનાબાઈ મ. સમય પર મારી વિચારધારાનું આલેખન કરી, સરસ રીતે પ્રેસ કોપી તૈયાર કરી સહાયક બને છે તે અભિનંદનીય છે.

આપ સૌનો જ્ઞાનયોગ અને શાસ્ત્ર પ્રકાશનનું અભિયાન સળંગ ચાલતું રહે તેવી વીર પરમાત્માના ચરણોમાં પ્રાર્થના છે. પુનઃ આવું વિવેચ્ય તત્ત્વ તૈયાર કરી શકું એ જ અત્યર્થના સાથે....આનંદ મંગલમ્.

જ્યંતિમુનિ
પેટરબાર

સંપાદકીય

અપૂર્વ શ્રુતભારાધિક ભાવયોગિની
બા. બ્ર. પૂ. લીલમભાઈ મ. સ.

કર્તા ભોક્તા ભાવ તૂટી પડે, તેવા શાતા દ્વારાભાવ કેળવીએ,
ધર્મકથા દ્વારા વ્યથા નષ્ટ કરીને, સ્વભાવમાં વળી જઈએ,
વિભાવેથી સ્થંભાવી પરિણાતિને, ભાવ "પ્રાણ" બનાવી દઈએ
સંજમેણાં તવસા અપાણાં ભાવે વિચરતાં મોકા મેળવીએ.

પ્રિય પાઠક ગણ !

તીર્થકરોના સર્વાંગમાંથી વહેલી, અર્થરૂપે પરિણામન પામેલી, ગણધર ભગવંતે
સુતાગમથી રચેલી, ભવ્યજીવોના હદ્ય મંદિરની સાહેલી બનેલી, જિનાગમ દ્વારાશાંગીનું
સ્વરૂપ પામેલી વાણી, સ્થવિર ભગવંતો, મુનિ પુંગવોએ, પંચમ આરાના દીન હુઃખી
જીવોના હુઃખને હરવા, સત્ય-તથ્ય યથાતથ્ય સ્વરૂપમાં સ્થિર કરવા પ્રવચનરૂપે, બોધરૂપે,
ગ્રંથરૂપે આપીને જીવોનો ઉદ્ઘાર કર્યો. તેના જ પગલે-પગલે ચાલવા આપણું ગુરુ પ્રાણ
ફાઉન્ડેશન પંચ પરમેષ્ઠીના પરમ પ્રસાદથી, ગુરુદેવો-ગુરુલીટેવાની કૃપા બણે ધીરે-ધીરે
આગળ વધીને ગુરુપ્રાણ આગમ બત્તીસીનું કથા પ્રધાન શ્રી શાતાસૂત્રના મૂળપાઠ
સહિત ગુજરાતી અનુવાદરૂપે બહાર પાડી રહ્યું છે. તેમાં ધરખમ પ્રયત્ન અનુવાદિકા
સાધી રત્નાનો છે. આણમોલ સહયોગ સહસંપાદિકાઓનો છે અને અથાગ સત્પુરુષાર્થ
સંસારના જીવો ત્રિકાળ શાશ્વત ધર્મ પામે, તેમને જ્ઞાનની આંખો મળે તેવી ભાવના
સભર હદ્યી, નિઃસ્વાર્થી, નિષ્કામી પરમ ઉપકારી ત્રિલોકમુનિ ભગવંતનો છે. આ રીતે
સહિયારા પુરુષાર્થે શાતાધર્મકથાંગ સૂત્ર આપશીની સંમુખ આવી રહ્યું છે. તો આ
આગમને વધાવી, તેના માધ્યમે જ્ઞાનચક્ષુ ખોલી; માનવ મંદિરમાં બિરાજમાન
ચેતનરાજદેવની તરફ વૃત્તિ પુનઃ વાળી, સ્થિતાત્મા બની જાઓ તેવી મંગલ કામના.

શાતાસૂત્ર દ્વારાશાંગીસૂત્રનું છદ્દું અંગ આગમ છે. શરીરના આઠ અંગમાં છદ્દું
અંગ કરોડરજજુવાળી પીઠનું છે. પીઠના દરેક મણકાઓથી આખા શરીરનું સંચાલન
થાય છે, જેને મેરુંદ કહેવાય છે. મેરુંદના મણકા જાણે કે મૂલાધારાદિ બધાજ કેન્દ્રના
બુચ ન હોય, તેવા છે. દરેક વ્યાયામમાં ટક્કાર બેસવામાં આવે અને તે કેન્દ્ર ઉપર ધ્યાન
દેવાય ત્યારે તે કેન્દ્ર ખુલ્લે છે અને શરીરમાં સપ્ત ધાતુરૂપ રસાયણ જરૂરું થઈ જાય છે.

તેથી શરીર અડોલ આસનવાળું બને છે અને પછી મન સ્થિર થઈને સ્વરૂપને ઓળખવા માટે લયલીન બને છે; કર્મ પ્રકૃતિના ઉદ્યને ખપાવી, ક્ષયોપશમાદિ ભાવથી, મિથ્યાત્વ મોહનીય અને આવર્તનવાળીને પડેલી અનંતાનુભંગી ક્ષાયરૂપી સર્પિણીનું વિદારણ થાય ત્યારે સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, તે ગ્રંથી ભેદ થયા પછી આત્મિક શક્તિ ઉત્થિત થાય ત્યાર પછી જ તેની સિદ્ધ થવાની શુદ્ધ પરિણાતિનો પ્રારંભ થાય છે.

સંવેગ અને નિર્વેદ ઉત્પન્ન કરે તેવી અનેક વાતો આ અંગમાં ભરી છે. આ છઢા અંગને આપણે પીઠ કહીશું તો પણ ખોટું નથી. બાર અંગ સૂત્રોમાં મધ્ય સ્થાન શ્રી જ્ઞાતાજ્ઞનું છે. તે જ્ઞાતાસૂત્રના બે શુત સ્કંધ જાણે કે પીઠના બે વિભાગ ન હોય, તેવા જણાય છે. પ્રસ્તુત સૂત્ર ચારિત્રણ મેરુદંડને વર્ચ્યે રાખી બે શુતસ્કંધમાં વિભાજિત થઈને ઓગણાત્રીસ રસકૃપિકાનું જ્ઞાન કરાવે છે. પ્રથમ ૧૮ રસકૃપિકામાં સાધકને સાધનાના માર્ગની જાણ કરાવવા દાટાંત આધ્યા છે અને બીજા વિભાગના ૧૦ વર્ગમાં ૨૦૫ અધ્યયનના પાસાવાળી રસકૃપિકા છે તેમાં સાક્ષાત્ કથાઓ છે. તે ધર્મકથાના રસમાં રહેલું રસાયણ અલગ-અલગ પ્રકારનું છે.

પૂર્વી જ્ઞાતાસૂત્રનું રસાયણ નવરસથી ભરપૂર, અલંકારોથી સુશોભિત, શબ્દોનું સૌંદર્ય, એક-એક પદનું લાલિત્ય-સુવર્ણાક્ષરથી ભૂષિત, સાહિત્યથી ભરપૂર, કાદમ્ભરી મહાકાવ્ય કે દસકુમાર ચારિત્રણને પણ જાંખા પાડે તેવા સમાસ સહિત, સુમધુર ગંધાંશથી તેમજ પદ્યાંશથી લિપિબદ્ધ છે, તે પંદિતો માટે આનંદના ખજાનારૂપ, અજ્ઞાની માટે વાર્તારૂપ, વિદૃષીઓ માટે રહસ્યમય, જ્ઞાનીઓ માટે ગૂઢાર્થ તથા સંહર્મથી ભરેલ, મર્મજા, મંત્રરૂપ, સંસારીઓ માટે શિખ્યાચારીરૂપ અને સર્વ વ્યક્તિઓ માટે મંગલરૂપ, ઈચ્છાનુસાર કામકુંભ સમુ અને સાહિત્યકારો માટે અનેક વચ્ચનોની સામગ્રીરૂપ છે.

પ્રિય પાઠકો ! તો આપણે આ આગમને ખોલીએ, જ્ઞાતા જેનું નામ છે, તેનાથી જ્ઞાત થઈએ. પ્રથમ રસકૃપિકાનું નામ છે ઉત્ક્ષિપ્ત. તેના ત્રણ અર્થ છે— (૧) પ્રથમ અર્થ છે— ઊંચે ઊઠીને ફેંકાયેલું, (૨) બીજો અર્થ છે— ઊંચે ઊઠેલું; પાછું સ્થપાયેલું, (૩) ત્રીજો અર્થ છે— ઊંચે ઊઠીને કર્મરૂપ કચરાને ફેંકી દઈને શુદ્ધ થયેલું. આ ત્રણેય અર્થ અનુકૂમે સિદ્ધ થાય છે. રાજગૃહ નગરના શ્રેણિક મહારાજા અને તેમનો મહાબુદ્ધ નિધાન પુત્ર અને મંત્રી એવો અભ્યકુમાર, તે બંને પ્રભુ મહાવીરના અનન્ય ભક્ત હતા. તેમણે બુદ્ધિ કૌશલ્યથી દરેકને મિત્ર બનાવ્યા હતા અને મિત્ર બનેલી વ્યક્તિ જો દેવ થાય તો તેને જ્યારે બોલાવે ત્યારે હાજર થાય છે. આવી ગાઢ મિત્રતા રાખવી જોઈએ;

તેવો એક સંદેશ આ રસકુપિકામાં જાળવા મળે છે. જેમ સિદ્ધ કરેલી રસકુપિકામાંથી રસનું બિંદુ લોખંડ ઉપર પડે તો તે લોખંડ સુવર્ણ બની જાય છે, પરંતુ કાટવાળા લોખંડમાં કે આવરણવાળા લોખંડમાં તે રસબિન્દુ કામયાબ નીવડતું નથી. અર્થાત્ કચરા રહિત શુદ્ધ લોખંડને જ રસબિન્દુ સુવર્ણ બનાવી શકે છે, તેમ સાચી મિત્રતા જ ઉપયોગી અને ફાયદાકારક થાય છે.

પહેલી રસકુપિકામાં રસાયણ એવું છે કે સંપૂર્ણ ભવોભવના કચરાને ફેંકી ઉપર ઊઠાવી સ્વરૂપનું સાંનિધ્ય પ્રાપ્ત કરાવે. અરિહંત પરમાત્મા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર, તે ખુદ અસંઘ્યાત પ્રદેશી આત્મકાય કુપિકામાંથી શ્રુત રસાયણનો રસપ્રવાહ ઉપર ઊઠેલા મેઘકુમાર અશાગાર ઉપર વહાવે છે. મલિન અધ્યવસાયના જામરથી તેની આંખ બંધ થઈ ગઈ હતી તે ખોલી ભગવાને કહું— હે દેવાશુપિયા મેઘકુમાર ! જન્મ મરણના રોગની બીમારીથી મુક્ત થવા તમે અહીં આવ્યા છો તો શું જયણા સાથે સહનશીલતાનું અનુપાન તમે ન કર્યું ? તે અનુપાનથી જ અધ્યવસાય નિર્મળ થઈ જાત. અનેક ત્યાગી મહાત્મા તપસ્વી સંતોની ચરણરજ તમારા ઉપર પડી; શું તે તમે દેહ ઉપર જીલી ન શક્યા અને શું તમે પરિવારજનોના સ્મરણ સાથે રાત્રિ વ્યતીત કરી ? આવી સુકુમારતા ભવોદ્વિની ગર્તામાં ઉતારી દે, જન્મ મરણની બીમારી બમણી-ત્રિગુણી વધારી દે, એવું અપથ્યકારી અનુપાન કર્યું, તો તમે ઊંચે ઊઠીને નીચે ક્યાં ફેંકાઈ જશો ? યાદ કરો, દાવાનથી સણગતું જંગલ, હાથણીઓના યૂથપતિ તમે, જંગલના સર્વ પશુપંખી સણગી ન જાય તેના માટે વૃક્ષોના ઝુંડ ઉખેડી મેદાન સાફ કર્યું. સર્વભક્તી આગને પોતાના ભક્ષણ માટે એક પણ કણ ન મળે અને આગ બાજુમાં પણ ન ફરકી શકે તેવું સુરક્ષિત સ્થાન ઊભું કર્યું. અજર-અમર સ્વરૂપ સંભૂખ થવાય તેવો “સવ્વ જીવાણુ કંપયાએ” દ્વારા ગુણ ઊભરાવી મધ્યસ્થાનમાં ત્રણ પગે સંકોચાઈને ઊત્થિત થયા. સર્વ સાથે મૈત્રીભાવથી અઢી દિવસ સુધી જીવ્યા. ચરણ અકડાઈ જવાથી પડી ગયેલા તમે ભદ્રિક પરિણામના યોગે શ્રેણિક રાજના પુત્ર મેઘરાજકુમાર બની ગયા. તમે બાંધેલા પુણ્યાનુંબંધી પુણ્યના યોગે દાવાનણની અન્નિ શાંત કરવા ધારિણી માતાને રીમજીમ વરસતા વરસાદમાં ભીજાવાનો દોહદ ઉત્પન્ન કર્યો. અકાણે પણ પાણી-પાણી, રસતરબતર કરી શકે તેવા અભયકુમારની પિતૃભક્તિ, માતૃભક્તિ અને ભાતૃભક્તિના યોગે અષ્ટમતપ કરી મિત્ર દેવને તમારી ભાવના પૂરી કરવા નીચે ઉતાર્યા. વિકાસ પામેલો, તમારો આ અનુકંપા ગુણ શું તમે ઢાંકી દેવા માંગો છો ? જુઓ જરા આત્મભાવમાં ચિત્ત સ્થાપીને, ઉપર ઊઠેલા આત્માને ચાર ગતિમાં ફેંકી ન દો. મેઘકુમારના કાનમાં આવા રસકુપિકાના રસબિન્દુઓ જીલાયા અને સાંસારિક વૃત્તિની પરિણતિને પાછી સંયમ માર્ગમાં સ્થાપિત

કરવા ધર્મ વીરરસની જનજનાટી, થનગનાટી, ધનધનાટી, છનછનાટી કરતી છાકમણોળ ઉડી અને શરીરના પાંચે-પાંચ અંગ પ્રભુના શ્રી ચરણોમાં આળોટી પડ્યા. પવિત્ર પરિષ્ણામની ધારા આંખોમાં ઊભરાઈને ચરણોનું પ્રક્ષાલન કરી આરોગ્યનું આચ્યમન કરાવે તેવા રસાયણના રસનો સ્વાદ માણી તે અણગાર ઊભા થયા. હાથ જોડી પ્રભુનું શરણું સ્વીકારી સમર્પિત થઈ ગયા અને સર્વ આત્મ શક્તિથી કર્મરૂપ કર્યાને ફેંકતાં-ફેંકતાં પૂર્ણ શુદ્ધ થઈ ગયા.

આ પ્રથમ રસકૃપિકાનું તારણ એજ છે કે જગતની ભૌતિક સામગ્રીનો ક્ષણબંગુર, સાથ જીવોને લલચાવીને સંસારમાં લઈ જવા અસ્થિર માનસ કરી દે છે, પરંતુ અચિંત્ય પરમાત્માનો સંગ ઊંચે ઉઠાવી પુનઃ સ્થિર સ્થાયી સહજ સ્વભાવી ચેતનાલયમાં સ્થાપિત કરી દે છે. તેવું જ્ઞાન કરાવતું આ અધ્યયન વાંચી વિનય-વિવેકી બનો.

બીજી રસકૃપિકાનું નામ છે સંઘાટ. સંઘાટ એટલે સાથમાં રહીને કાર્ય કરવું, બધાની લાચારી સહન કરીને મજબૂરી સેવીને બંધાઈને જવવું, ન ગમતું હોવા છતાં પણ પરિસ્થિતિ વશ થઈને જવવું.

એક ધનાઢ્ય શેઠ, કેદમાંથી છૂટ્યા, દાઢી વધી ગઈ છે, શરીર નિર્બળ થઈ ગયું છે, માથાના વાળ વિખરાઈને ઊડી રહ્યા છે; છૂટ્યાનો આનંદ છે પણ શુન્ધાનો વિષાદ છે એવા, કેદના કલંકથી ચિમળાઈ ઉદાસીન મુખે ઘરે આવે છે, નોકરો સલામી ભરે છે; શેઠને જુહાર કરી પ્રણામ કરે છે પરંતુ ભદ્રા શેઠાણી ઊભા થતા નથી; આદર, સ્વાગત, સન્માન કરતા નથી; શેઠ શેઠાણીને પૂછે છે કે શું હું આવ્યો તે તમને ન ગમ્યું? શેઠાણી તાડૂકિને જવાબ આપે છે— પુત્ર ધાતક વિજયચોરને પોષણ આપનારનું હું શું સ્વાગત કરું? ગમો અણગમો શું દર્શાવું? શેઠ પરિસ્થિતિ પામી રસકૃપિકાનું રસ બિન્હુ આપીને શેઠાણીને કહે છે દીરજપૂર્વક સાંભળો. હું શું કરું? પુત્ર ધાતક ચોર અને હું બન્ને એક જ હેડબેડીમાં બંધાયેલા હતા. કુદરતી હાજત નિવારવા ફરજિયાત બન્નેએ સાથે જવું પડે તેમ હતું, તે આવવા તૈયાર ન હતો, તેથી લાચારીથી કામ કરવું પડ્યું છે. હવે તમે જ કહો કે મારા સ્થાને તમો હો તો શું કરો? શેઠાણી જવાબ ન આપી શક્યા; રસ બિન્હુએ કામ કર્યું. શેઠાણી આનંદમાં આવી ગયા. સમજી ગયા. આ અધ્યયનનું તારણ એ જ છે કે ભવોભવથી રાગ દેખને કારણે શરીર બંધન છે. આત્મા અને શરીર એકસ્થાને બંધાયેલા છે. નેસર્જિક બનવા કે વિહૃયરયમલા બનવા શરીરને ઉદાસીનપણે આહાર આપી ચૈતન્યને બંધનમાંથી મુક્ત કરવા યુક્તિથી કામ લેવું પડે છે.

ત્રીજી રસકૃપિકાનું નામ છે ઈડા. તેમાં નાચતા કૂદતા થનગનતા વિવિધ

રંગના રમ્ય પીઠાવાળા કળાયેલા મોર થવાનું રસાયણ ભર્યું છે. આવા રસાયણને પામવા આસ્થા—ધૈર્ય રાખવું જરૂરી બને છે.

બે જીગરજીન દોસ્ત આવી પડ્યા જંગલમાં. કુદરતી વાતાવરણ, મુક્ત મને ઉડતાં બેસતાં પક્ષીઓનો કલરવ સાંભળી, હરીભરી ઘરતી જોઈ મનને બહેલાવતાં ફરવા લાગ્યા અને મોરલીના બે ઈંડા તેઓની નજરે ચઢી ગયા. લાવ્યા ઘરે અને કુકડીના ઈંડા સાથે મૂકી દીધા. એક મિત્રની અધીરાઈ વધી તેથી વારંવાર હાથમાં લઈને જોવા લાગ્યો. આખરમાં તે ઈંડુ જીવ રહિત બની ગયું. બીજાએ પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી તેને તૈયાર થવા દીધું. સમય થતાં તેમાંથી મધૂર પ્રગટ થયો. તારણ એજ છે કે સાધક દરેક કાર્ય જિનાજી પ્રમાણે શ્રદ્ધાપૂર્વક ધૈર્યતાથી કરે, તો તે સાધનાની સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેથી સાધકે ધીરતા અને શ્રદ્ધા, આ બે ગુણો કેળવવા અત્યંત જરૂરી છે.

ચોથી રસકુપ્પિકાનું નામ છે કૂર્મ. કૂર્મ એટલે કાચબો. તેને કુદરતી રીતે પોતાનું રક્ષણ કરવા ઉપરનું પીઠભળ ગોળાકારરૂપે મળ્યું છે, જેને જગત ઢાલ કહે છે. તે પ્રાણી ચારપગ અને ડોક એવા પાંચ અંગનું રક્ષણ કરવા તેની નીચે છુપાવીને રહે છે, જેથી તેને કોઈ મારી શકૃતું નથી. તેનું તારણ એ છે કે વિભાવ વિકારરૂપ શિયાળ ટાંપીને બેઠા છે. સાધક પોતાની ઈન્દ્રિયોને સંયમરૂપી ઢાલમાં સંગ્રહિત ન રાખે તો તેનો સંયમ વિનાશ પામી જાય છે. આવી જાગૃતિ આપતા આ અધ્યયનને ખૂબ ઝ્યાલપૂર્વક વાંચી સાધનાને સ્થિર કરો.

પાંચમી રસકુપ્પિકાનું નામ છે શૈલક. જે ટોનિકથી ભરપૂર છે. તેમાં અઢી હજાર મહાત્માઓની ગુણાવલીમાંથી નીતરતો સંયમ અને તપોપૂત રસ ભરેલો છે. તેના વાહક છે બાવીસમા તીર્થકર શ્રી નેમનાથ પ્રભુ. તેમની દેશના સાંભળી થાવર્યાપુત્ર દીક્ષા લેવા ઉત્કટ બન્યા. નેમનાથ પ્રભુના શ્રી મુખે દીક્ષાનો પાઠ ભાણી સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા હજાર શિષ્યો સહિત ગામોગામ વિચરી શૈલકપુરમાં પદારી શૈલક રાજને શ્રાવક બનાવી, સોંગંવિકા નગરીમાં પદારી સુદર્શન તથા શુક પરિવ્રાજકને શૌચમૂલક ધર્મ છોડાવી, વિનયમૂલક ધર્મ સમજાવી, શુક સહિત હજાર પરિવ્રાજકને દીક્ષાદાન આપી, શનુંજય પર્વત ઉપર યથા અવસરે કેવળજ્ઞાન-કેવળ દર્શન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષે પદાર્થાં. શુક અશગાર શૈલકપુર પદાર્થાં. શ્રમણોપાસક શૈલક રાજર્ષિ ઉપદેશ સાંભળવા આવ્યા અને પંથક સહિત પાંચસો મંત્રીઓ સાથે દીક્ષા લીધી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા. લુખા-સૂકા આહારથી તેમની કાયા રૂણ બની ગઈ, પુત્ર મંડુકરાજએ પોતાની વાહનશાળામાં રાખી કલ્પતા ઉપચારો કરાવ્યા,

કાયા કંચન વરણી બની ગઈ પરંતુ સંયમમાં શિથિલતા આવવા લાગી. મનગમતા ભોજનમાં આસકત બન્યા. એક પંથક શિષ્ય સેવામાં રહ્યા, બાકીના ૪૮૮ શિષ્યોએ વિહાર કર્યો. કારતકી પૂર્ણિમા આવી. સૂતેલા શૈલક અધિના ચરણમાં પંથકના મસ્તકનો સ્પર્શ થયો અને શૈલક અધિના સૂતેલા કખાયે ફૂંફડો માર્યો. વિનીત શિષ્યના વિનયશીલ ઉત્તરથી કખાય શાંત થઈ ગયો. શૈલકઅધિ જાગી ઉઠ્યા, ક્ષમાનું પ્રદાન કર્યું અને લીધું. વાહ ! ગુરુ શૈલક અને શિષ્ય પંથક. ધન્ય હો ! પંથક શિષ્ય ગુરુને જાગૃત કરવામાં નિમિત બન્યા, વિહાર થયો, શિથિલતા રવાના થઈ; શૈલેશીકરણ આવ્યું; પાંચસો શિષ્ય સહિત શૈલક અધિએ સંથારાથી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી.

આ રસકુપિકાનું રસ ભરેલું ચારિત્ર વાંચી, પ્રભુ નેમનાથને ભજુ, એવા નિયમો કરી, જીવનને સાધનામાં અપ્રમતપણે જોડી દેવું જોઈએ. તારણ એ જ છે કે શિથિલતા આવી જાય પણ તેને પંપાળીને ચારિત્રને કોરીખાતી ઉઘદીની વૃદ્ધિ તો ન જ કરાય પરંતુ શિથિલતા તોડી જીવનને ચારિત્રશીલ બનાવાય, તો જ સ્વરૂપનો આનંદ પામી શકાય.

છુટી રસકુપિકાનું નામ છે તૂમડું. તૂમડું એક ફળ છે, તેની અંદરથી ગર નીકળી જતાં તે સુકાઈ જાય છે. તેની ઉપરની છાલ ખૂબ જ મજબૂત હોય છે. સાધુ સંન્યાસી તેને પાત્રના રૂપમાં વાપરે છે. તે હળવા કાણ્ણવાળું હોવાથી પાણીમાં તરે છે પરંતુ કોઈ તે તૂમડાની ઉપર ઘાસકૂસ લપેટી, માટીના લેપ કરી સુકાવી ટે તો તે ભારે બની જતાં પાણીમાં દૂબી જાય છે અને જેમ જેમ તે લેપ ઓગળતા જાય તેમ તેમ તે તૂમડું પાણીની સપાટી ઉપર આવતું જાય છે, તેનું આ કથાનક ભગવાને દેશનારૂપે વહાવી સાધકને સમજાવ્યું છે કે જે જીવ અઢાર પાપસ્થાનક સેવી આઠ કર્મ બાંધે છે, તે ભારે કર્મી થતાં નરકગામી બને છે અને કર્મના આઠ પડને ધોઈ સાફ કરી આત્માને સાધના દ્વારા શુદ્ધ કરે છે ત્યારે તે હળવો બની મોક્ષગામી બની સંસાર સાગર તરી જાય છે. તારણ એ જ છે કે કર્મ બંધનથી હળવા બનવું. વાંચો તેનું કથાનક અને છોડો સંસાર ભયાનક.

સાતમી રસકુપિકાનું નામ છે રોહિણી. તેનો અર્થ છે વૃદ્ધિ કરવી. એક શ્રેષ્ઠીએ ચાર પુત્રવધૂની પરીક્ષા લેવા, પાછા માંગો ત્યારે દેવાની શરતે, કમોદના દાણા આપ્યા. તેમાં પ્રથમ પુત્રવધૂએ ફેંકી દીધા, બીજીએ ચાવી ખાધા, ત્રીજીએ ડબીમાં મૂકી સાચવી રાખ્યા અને ચોથીએ તેનું વાવેતર કરી વૃદ્ધિ કરી. શેઠે કમોદના દાણા પાછા માગ્યા ત્યારે જેણો જે કર્યું હતું તે કહું, શેઠે તેમની બુદ્ધિમતા પ્રમાણે કાર્ય સૌંપી સંસારનો રથ ચલાવ્યો.

તારણ એ છે કે સંયમ લઈને સાધક મહાત્રતોનો ઉચ્છેદ કરે, તો તે ઝાડુ મારનાર

ઉજિજતા સમાન છે. તે સંસારમાં રખડી પડે છે. જેઓ મહાત્રતને દૂષિત બનાવે છે તે રસોઈધરનો ધૂમાડો ખાનારી ભક્તિસા સમાન છે. તે વિરાધક થાય છે. જેઓ મહાત્રત લીધા પ્રમાણે પાણે છે તે ભંડાર સાચવનારી રક્ષિતા સમાન છે. આરાધક બની ધીરે-ધીરે મોક્ષે જઈ શકે છે. જે મહાત્રત લીધા પછી તેમાં દિનપ્રતિદિન સંયમની વૃદ્ધિ કરતાં કર્મનો કચરો તપથી બાણે છે, તે કમોદની વૃદ્ધિ કરનાર રોહિણી સમાન વ્યવહાર-નિશ્ચય ધર્મ સાચવી શીઘ્ર મોક્ષગામી બની જાય છે.

આઠમી રસકુણ્ઠિકાનું નામ છે મલ્લી. મલ્લીકાના પુષ્પ સમા સુગંધિત ઓગણીસમા તીર્થકર મલ્લીનાથ ભગવાને પૂર્વના ત્રીજા ભવે છ મિત્રો સાથે દીક્ષા ધારણ કરી હતી. તપોપૂત સાધના બધા સાથે જ કરતા હતા. છતાં મહાબલ તપમાં અગ્રસ્થાન પ્રાપ્ત કરવા કપટ કરી છ મિત્રોને પારણું આવે ત્યારે ઉપવાસ કરી લેતા. આ રીતે આશિક કપટના ફળ સ્વરૂપે સ્ત્રીપણને પ્રાપ્ત થયા. તપોપૂત સાધનામાં “સવીજીવ કરું શાસનરસી”, ભાવનારી સભર હદ્ય બની જતાં તીર્થકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું અને દેવલોકમાંથી ચ્યાવીને ત્રીજા ભવે કુંભરાજાને ત્યાં તીર્થકર પણે અવતર્યા. તેના છએ મિત્રો જુદા-જુદા દેશમાં રાજારૂપે ઉત્પન્ન થયા. પુષ્યના ઠાઈ વધતા ચાલ્યા. મલ્લીકુમારીનું શરીર અતિશયોથી ભરેલું હતું. પુંડરીક કમળ જેવી સુગંધથી વાસિત હતું. પસીનો કે મેલ તેના શરીર ઉપર આવતો ન હતો. શાંતરસના પરમાણુથી નિમાયેલું શરીર સૌષ્ઠવ રોજબરોજ સૌંદર્યની બહાર બની રહ્યું હતું. તેમણે અવધિજ્ઞાનથી જોઈ લીધું હતું કે મિત્રો બધા રાજારૂપે જુદા-જુદા દેશમાં ઉત્પન્ન થયા છે. તેઓ આકર્ષાઈ અહીં જરૂર પૂર્વની પ્રીતિના કારણે પરણવા આવશે તેથી પોતાની સોનાની પ્રતિકૃતિ શિલ્પી પાસે બનાવડાવી અને તેમાં એક છિદ્ર મસ્તક પર રખાવ્યું હતું તેના દ્વારા સંમૂર્ચિષ્ઠમ જીવ ઉત્પન્ન ન થાય તેવી સુવિધા સહિત એક-એક રાંધેલા ધાન્યનો કવલ તેમાં રોજ નાંખતા અને છિદ્રને ઢાંકી દેતા. ચારે બાજુ છ ઓરડા સહિતનું જાળીવાળું મોહનગૃહ બનાવ્યું હતું. દરેક રાજા મલ્લીકુમારીની પ્રતિકૃતિને જોઈ શકે પરંતુ એક રાજા, બીજા રાજાને ન જોઈ શકે. કાળ પરિપક્વ થતાં કૌશલ દેશના રાજા પ્રતિબુદ્ધને પ્રધાન દ્વારા, અંગ દેશના રાજા ચંદ્રચદ્ધાયને અહીનકશાવક દ્વારા, કાશીદેશના રાજા શંખને અંગરક્ષક દ્વારા, કુણાલ દેશના રાજા રક્ષિતને દેશ નિકાલ થયેલા સુવર્ણકાર દ્વારા, કુરુ દેશના રાજા આદીનશત્રુને દેશનિકાલ થયેલા ચિત્રકાર દ્વારા, તથા પાંચાલદેશના રાજા જિતશત્રુને ચોખા પરિત્રાજિકા દ્વારા. આ છએ છ રાજાને મલ્લીકુમારીના સૌંદર્યની જાણકારી થઈ. તેથી સર્વ રાજાઓએ કુંભરાજા પાસે મલ્લીકુમારીની માંગણી મૂકી. કુંભરાજાની ના આવવાથી તેઓ લડાઈ કરવા મિથિલાનગરીમાં આવી પહોંચ્યા. કુંભરાજા મુંજવણમાં

મુદ્દાઈ ગયા. મહ્લીકુમારીએ પિતાશ્રીને કહીને છબે રાજાને મોહનગૃહમાં ઉતારો આપો અને જાળીગૃહમાં મહ્લીકુમારીને જોતાં રાજાઓ પ્રમુદિત થઈ ગયા. તેના સૌંદર્યમાં મુંગ બની ગયા. એકાએક કૌતુક થયું. તેનું ગોઠવાયેલું ઢાંકણ યંત્ર દ્વારા ખુલ્લું થયું અને ચારેકોર જોરદાર દુર્ગધ ફેલાઈ ગઈ. સૌંદર્યની સુગંધ ગાયબ થઈ ગઈ અને ન લઈ શકાય તેવી દુર્ગધ કયાંથી આવી રહી છે? તેમ નાકે દૂચો દેતાં વિચારવાં લાગ્યા. ત્યાં ખુદ મહ્લી અરહંત પ્રગટ થયા અને છબે રાજાને એકત્રિત કરી વૈરાગ્યપ્રદ બોધ આપ્યો. આ તો મારું પ્રતિબિંબ છે. જુઓ, શરીર અશુચિનો ભંડાર છે. મળમૂત્રની ગાંસડી છે. ગાંસડી છૂટેને મળમૂત્રની દુર્ગધ આવે તેવા સડણ-પડણ વિદ્વંસન થનાર શરીરમાં શું મોહાઈ પડ્યા? યાદ કરો! પૂર્વભવમાં આપણે સૌ મિત્રો હતા. સાથે દીક્ષા લીધી હતી, દીક્ષા પાળતાં સાથે તપ કરતાં હતા ત્યારે તમારી સાથે મેં કપટ કર્યું તેના કારણે સ્ત્રીનામ કર્મ, ઉપાર્જન કર્યું. ત્યાર પછી સંયમ-તપ દ્વારા આત્માની ભાવના ભાવતાં આરાધનાના અર્કરૂપે તીર્થકર નામગોત્ર બાંધ્યું. તેના ફળ સ્વરૂપે અનુત્તરવાસી દેવ બન્યા. ત્યાંથી નીકળીને હું સ્વીના રૂપમાં તીર્થકર બની અને આપ સહૃદ રાજ બન્યા. બોધ પામો-બોધ પામો. રાજાઓ બોધ સાંભળી, જ્ઞાતિસ્મરણ શાન પામી વૈરાગી બની ગયા. પસ્તાવો કર્યો, માઝી માગી. તારણ એ જ છે કે કપટ કરવું નહીં. શુદ્ધ ચારિત્રપાળી સિદ્ધિને વરવી. વાંચીને રસાયણ લૂંટી જીવનના અખૂટ ખજાનાને નીહાળો પછી કયારેય ક્ષણભંગુર ચંચળ ખજાનો નહીં જ ગમે.

નવમી રસકુપિકાનું નામ છે માંકદીય. ઈન્દ્રિયોના વૈષયિક સુખમાં તલ્લીન આત્મા કેવું દુઃખ પામે છે, આ તેનું હૂબહૂ દાઢ્યાંત છે માંકદીય પુત્રો— જિનપાલ અને જિનરક્ષિત. તેઓ માતા-પિતાની ના હોવા છતાં દરિયાઈ મુસાફરી કરવા ગયા. રયણાદેવીના ફંદામાં પડ્યા, યક્ષશરણે ગયા. યક્ષની શરત ન પાળતાં જિનરક્ષિત રયણાદેવીના હાથે અકાલે મરણ પામ્યો. જિનપાલ મક્કમ રહ્યો તેથી આખાદ બચી જઈ પોતાની નગરીમાં પહોંચી ગયો. અંતે ધર્મને શરણે જઈ કલ્યાણ કર્યું.

તેનું તારણ એજ છે કે સાધક સાધના સ્વીકાર્યા પછી વાસનાને વશ થઈ સંસારના સુખોને, ભોગોને યાદ કરે, તેમાં આકર્ષય, તો તેનું ફળ જિનરક્ષિતની સમાન દુઃખકારી થાય છે અને તેથી સંસારની વૃદ્ધિ થાય છે. સંયમમાં, બ્રહ્મયર્થમાં દંનિશ્વલ રહી જીવન પર્યત સાધનાની આરાધના કરનાર જિનપાલની જેમ સુખી થાય અને અંતે મોક્ષ પામી જાય છે.

દસમી રસ કુપિકાનું નામ છે ચંદ્રમા. જેમ કળાથી ચંદ્ર વૃદ્ધિ પામે છે, પછી ક્ષીણ થતો જાય છે. તેમ સાધક ઉતારોતાર સંયમ તપમાં વૃદ્ધિ કરે તો મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી લે

છે પરંતુ સંયમ તપમાં પ્રમાણી બને તો દિનપ્રતિદિન હીન બની જાય છે.

તારણ એ જ છે કે સાધકે બીજના ચંદ્રથી કમશા: પૂનમના ચંદ્ર સુધી પૂર્ણ સિદ્ધાત્મા થવા માટે સંયમ તપ ગુણોની સદા વૃદ્ધિ કરતા રહેવું જોઈએ.

અગિયારમી રસકુપિકાનું નામ દાવદવ છે. તે હવાથી શીંગ પ્રભાવિત થનારું વૃક્ષ છે. તે વૃક્ષ દીપ તરફથી હવા આવે ત્યારે ખૂબ-ખૂબ ખીલી ઊઠે છે અને સમુદ્ર તરફથી હવા આવે ત્યારે મુરજાય જાય છે.

તેનું તારણ એ જ છે કે સાધુ જો સહનશીલતા કેળવે તો આરાધક બને છે. પોતાના સંપ્રદાયનું સહન કરે અને બીજા સંપ્રદાયનું સહન ન કરે તો દેશ વિરાધક થાય છે બીજા સંપ્રદાયનું સહન કરે પણ ચતુર્વિધ સંઘનું સહન ન કરે, તે દેશ આરાધક થાય છે અને કોઈનું પણ સહન ન કરે તો તે સર્વ વિરાધક બને છે. જે બનેનું સહન કરે, તે સર્વ આરાધક થાય છે. આ વૃક્ષની ઉપમા સહનશીલતાથી આત્મોન્તિને દર્શાવે છે.

બારમી રસકુપિકાનું નામ છે ઉદ્કષાત. સંયોગને કારણે પુદ્ગલમાં પરિવર્તન થયા કરે છે. મલિન દુર્ગંધી પાણી પણ સુગંધી બને છે. તેમાં જિતશનું રાજા, સુખુદ્ધિ પ્રધાનનું ભવ્યાતિભવ્ય દઢ્યાંત દર્શાવ્યું છે. પ્રધાન પોતે દ્રવ્યગુણ પર્યાયના ધર્મને જાણતા હોવાથી સંસારમાં ઉદાસીન વૃત્તિથી જીવે છે પરંતુ રાજાને તે જ્ઞાન નથી. તેથી દુર્ગંધમાં જુગુપ્સા અને સુગંધમાં ખુશી દર્શાવે છે, ગટરના પાણીને જોતા નાકે ઝૂચો લગાડે છે પરંતુ પ્રધાન બન્નેમાં સમભાવ રાખે છે. પ્રધાન, પર્યાયનું પરિવર્તન પાણીમાં કે દરેક પદાર્થમાં કેમ થાય છે, તેનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે અને ત્યાર પછી બન્ને દીક્ષા લઈને કલ્યાણ કરે છે. તારણ એ જ છે કે દરેક દ્રવ્યની પર્યાયમાં સમયે-સમયે પરિવર્તન થાય છે. તેમાં ખુશી-દિલગીર થવું નહીં, સમવૃત્તિ કેળવવી જોઈએ. વાંચો રસપ્રદ કથાનક, વાંચી બનો શ્રાવક કે સંત, તૂટી જ્ઞે તૃષ્ણાના તંત.

તેરમી રસકુપિકાનું નામ છે મંડુક-દર્દૂર શાત. જ્યાં જેની પ્રીતિ ત્યાં તેની ઉત્પત્તિ. તે પ્રતિપાદન કરતું દેડકાનું સિદ્ધહસ્ત દઢ્યાંત છે. નંદમણિયાર નામના ધનાઢ્ય શેઠ, પ્રભુની દેશના સાંભળી શ્રમણોપાસક બની ગયા. નિયમ કર્યો હતો કે મહિનામાં છ પૌષ્ઠ કરવા. પછી સંતસમાગમ નહીં કરવાના કારણે ધર્મથી વિમુખ થવા લાગ્યા. એકદા અદ્ભુત પૌષ્ઠ કરીને પૌષ્ઠશાળામાં બેઠા હતા. ગરમીના દિવસો હતા, તેથી તરસ લાગી અને રાત્રિ માંડ-માંડ પૂર્ણ કરી. તેમાં વાવ બંધાવવા વિષે કેટલાક નકશા કરી લીધા. પૌષ્ઠ પૂર્ણ થતા સવારે પાણીને તે કાર્યમાં લાગી ગયા. સારા એવા કાર્યકરોને

બોલાવીને તેમણે એક અફલાતુન વાવ બંધાવી. લોકોને જોઈએ તેવી સુવિધા તેમાં રાખી હતી. તેથી નંદ મહિયાર પોતાની પ્રશંસા સાંભળીને વાવ પ્રત્યે આસકત બન્યો. તે આસક્તિના પરિણામે મૃત્યુ પામી દેડકો થયા. તદાકાળે ગુરુ ભગવંતના દર્શન કરવા શ્રેષ્ઠ મહારાજાની સવારી નીકળી અને દેડકો પણ પ્રભુની દેશના સાંભળવા જઈ રહ્યો હતો ત્યારે સેનાના ઘોડાના પગ નીચે એ કચડાઈ ગયો. દર્શન-દર્શન કરવાની ઘૂનમાં તેનું સંથારા સહિત મૃત્યુ થયું હોવાથી દેવલોક મેળવ્યો.

તારણ એજ છે કે સંત દર્શન પામી, ક્રત ધારણ કર્યા પછી પણ સંત સમાગમ છોડવો નહીં. તેમજ ગમે તે મનગમતા પદાર્થો મળે કે યશોકીર્તિ મળે પણ તેમાં આસક્તિ ન રાખવી. અનાસકત યોગ કેળવવો.

ચૌદમી રસકુપિકાનું નામ છે તેતલીપુત્ર. માનવમાત્રને જેટલા પ્રમાણમાં સુખોપભોગની સાધન સામગ્રી પ્રાપ્ત થાય, તેટલા જ પ્રમાણમાં લોભવૃત્તિ કે આસક્તિ વધતી જાય છે તેને પ્રતિકૂળતા મળતા વૈરાગ્યની સુવાસ પ્રાપ્ત થાય છે.

તેતલીપુર નામના નગરમાં કનકરથ રાજ અને તેતલીપુત્ર તેનો પ્રધાન. રાજાને રાજ્યમાં અતિ આસક્તિ હતી. ભવિષ્યમાં રાજ્યનો વારસ કોઈ ન બને તેના માટે જેટલા પુત્રો તેને થતા હતાં તેને વિકલાંગ કરી દેતો. એકદા રાણી પદમાવતી અને તેતલીપ્રધાને વિચાર વિનિમય કર્યો. રાણી અને પોહિલા બંનેને એકદિવસે બાળકનો પ્રસવ થયો. પોહિલાએ મૃત બાળકીને જન્મ આપ્યો અને રાણીએ સુંદર બાળકને જન્મ આપ્યો. પ્રધાને રાત્રે બાળક-બાળિકાની અરસ-પરસ અદલા-બદલી કરી લીધી. રાજ્યકુમારનો ઉછેર કર્યો. કાળકમે પોહિલાએ દીક્ષાની આશા માંગી, અમાત્યે વચન માંગ્યું દેવ બનો તો પ્રતિબોધિત કરવા આવજો. પોહિલાએ વચનથી બંધાઈને દીક્ષા લીધી. સરાગ સંયમ પાણી દેવ બની. રાજ કનકરથ મૃત્યુ પામ્યા ત્યારે કનકધ્વજને રાજ બનાવ્યો. રાજ પ્રધાનને ખૂબ માન આપતા હતા. તેને પૂર્ણીને દરેક કાર્ય કરતા હતા. તેતલીપ્રધાનને બોધ પમાડવા પોહિલ દેવે ભરયક પ્રયત્ન કર્યા પરંતુ અસર થઈ નહીં. પોહિલદેવે રાજાને, પ્રજાને, ઘરના કુટુંબીજનોને પ્રધાનથી વિમુખ બનાવ્યા, ત્યારે પ્રધાને દુઃખી થઈને મૃત્યુ પામવાના અનેક અખતરા કર્યા. સર્વ જગ્યાએ દેવે તેને બચાવી લીધો અને પછી પ્રગટ થઈને બોધ આપ્યો. પ્રધાને દીક્ષા લીધી, કર્મક્ષય કરી મોક્ષ પદ્ધાર્યા. તારણ એજ છે કે સન્માર્ગની સાધનામાં પ્રમાદ બાધક થાય છે પરંતુ જોરદાર દુઃખનું નિમિત્ત મળે છે ત્યારે પ્રમાદ તૂટે છે અને રસ્તો પ્રશસ્ત બની જાય છે. વાંચો રસપ્રદ આ કથાનક કલ્યાણ કરો શીધ્ય.

પંદરમી રસકુપિકાનું નામ છે નંદીજળ. તે ફળ દેખાવમાં ખૂબ સુંદર હોય છે પરંતુ વિષ ભરેલું હોય છે. તેની છાયા માત્ર જીવનનો નાશ કરી નાંબે છે. તેનું કથાનક ધન્ય સાર્થવાહથી જાણવું. તેનું તારણ એટલું છે કે સાધક આત્મા માટે સંસારના વિષયજન્ય સુખ નંદીજળ જેવા છે. તે સંસારીના વિષયભોગની છાયા પણ તેના માટે નુકશાનકારક છે, તેથી ખૂબ સાવચેત થવા વાંચો— આ પ્રસ્તુત સૂત્રનું કથાનક.

સોળમી રસકુપિકાનું નામ છે અમરકંકા. ક્ષેત્ર સ્પર્શના, વાસનાના યોગે, અશિષ્ટાચારને કારણો અતિથિ આંગણે આવે ત્યારે તેની આગતા સ્વાગતા ન કરવાના કારણે, ઈર્ધાની આગ કેવું ભયંકર પરિણામ લાવે છે તેની વિવિધ વાનગીથી ભરેલી વાત નાગશ્રી બ્રાહ્મણીથી શરૂ થાય છે. દ્રૌપદીનો ઈતિહાસ ત્રણ-ત્રણ ભવ સાથે સંબંધિત છે પાંચ પાંડવની પત્ની થવું તે આશ્રયજનક ઘટક, ધર્મરળીને શાક વહોરાવી બંધાયેલું ભારે કર્મ. સુકુમાલિકાના ભવમાં મળેલો કર્કશ આગ જેવો તીવ્ર સ્પર્શ, કોઈ ઈચ્છે નહીં તેવી પરિસ્થિતિ, ધર્મના શરણનો સ્વીકાર અને તેમાંય ગુરુલુંની આજાનો અનાદર, ખુલ્લી જગ્યામાં ઘરેલું ધ્યાન, વેશ્યાને પાંચ પુરુષો સાથે જોવાથી બાંધેલું પાંચ પતિની પત્ની થવાનું નિયાણું અને દ્રૌપદી તરીકે દેવલોકમાંથી આવીને પાંચ પાંડવોની પત્ની બનવાનું સૌભાગ્ય. કુન્તામાતા સાસુ, પાંડુ રાજા સસરાજી, ત્રણ ખંડના નરેશ કૃષ્ણ-વાસુદેવની બહેન બનીને સુખમય જીવન વીતાવતી સતી દ્રૌપદી. એકવાર નારદજીને આવવું, વિનય ન કરવાને કારણે નારદજીએ ધાતકીખંડના ભરતક્ષેત્રના ત્રણ ખંડના નરેશ કપિલ વાસુદેવના ખંડિયા રાજા પદ્મોત્તરને ઉશ્કેરવા હરણ કરવાના ભાવ ઊભા કરીને કેવા પાપ કરાવ્યા, તેનું રોમાંચ ભર્યું ચરિત્ર આ રસકુપિકામાં ભર્યું છે.

તારણ એજ છે કે વિનય—શિષ્ટાચાર, વડીલોનો આદર, જિનાજ્ઞા પાળવામાં તત્પર રહેવું. નિર્દોષ મનોજ્ઞ આહાર સુપાત્રે આપવો, કરેલા તપનું નિયાણું ન બાંધવું. આવો અલોકિક અદ્ભૂત રસાસ્વાદ તમે વાંચીને પ્રાપ્ત કરો.

સત્તારમી રસકુપિકાનું નામ છે આકીર્ણ. આકીર્ણ એટલે ઉત્તમ જાતિના અશ્વો. તેઓ જેવું શિક્ષણ આપો તેવું જલદી ગ્રહણ કરે અને માલિકને પૂરા વફાદાર રહે.

ધણા દરિયાઈ સોદાગરો કાલિક દીપમાં જાય છે. ત્યાં વિવિધ વર્ણના અશ્વો જુએ છે, રાજાને તે વાત વિદ્ધિત કરે છે. ત્યાંથી અશ્વોને લાવવાની આજા થાય છે, તે અશ્વોને વશ કરવાની સામગ્રી કેવી જોઈએ, તેનું વર્ણન છે. જે અશ્વો લાલચથી જણમાં ફસાઈ જાય છે તે હંમેશાં બંધાઈ જઈને પરાવીન થઈ જાય છે અને જે લાલચમાં નથી ફસાતા તે નિરાણું મુક્તપણે રહેવાનું સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. તેનું અજોડ દાઢાંત પૂરું પાડતું આ કથાનક છે.

તેનું તારણ સાધકદશા માટે બહુ-બહુ વિચારણીય છે. સંસારમાં, સમાજમાં રહીને કોઈ સાથે ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં ફસાઈ ન જવું જોઈએ. ચાલો પાઠકો ! વાંચો, વિચારો અને આચારણ સુધારો.

અધારમી રસકૃપિકાનું નામ છે સુંસુમા. તેનું કથાનક આ પ્રમાણે પ્રસ્તુત થાય છે. ધન્યશેઠને ત્યાં પાંચ પુત્ર અને એક લાડકવાયી પુત્રી, નામ તેનું સુંસુમા. તેનો ઉછેર કરવા ચિલાત નામનો નોકર રાખ્યો. તે બદમાશી બહુ કરતો, બાળકોને માર મારતો, બહુ ફરિયાદ આવતા શેઠ તેને કાઢી મૂક્યો. તે ચોર ડાકુ બન્યો, વિજય ચોરની પદ્ધતીમાં પહોંચ્યો. તેમની પાસે અનેક વિદ્યા શીખ્યો. વિજય મૃત્યુ પામ્યો અને ચિલાત મુખ્ય બન્યો, ધન્ય સાર્થવાહને ત્યાં ધાડ પાડી. સુંસુમાને ઉપાડી લઈ ગયો. તેની પાછળ કોટવાળ તથા શેઠ, પાંચ પુત્રો દોડ્યા. બધા ચોરો પકડાઈ ગયા અને ચિલાત ચાલાકી કરી સુંસુમાને મારીને મસ્તક લઈને રવાના થઈ ગયો, આખરમાં તે મૃત્યુ પામ્યો. પિતા પુત્રોએ સુંસુમાને મૃત જોઈ ખૂબ રડારોળ કરી, અંતે ખૂબ તરસથી પીડાવા લાગ્યા ત્યારે પ્રાણ બચાવવા દુઃખી હેયે, કાંપતે કાળજી અનાસકત ભાવે પુત્રીનું માંસ રાંધી ખાદુ. કેવી દુદ્દશા ! મરેલી પુત્રીનું માંસ ખાવું પડ્યું.

આ કથાનકનું તારણ એ જ છે કે સાધક શરીર દ્વારા શાન, દર્શન, ચારિત્રની વૃદ્ધિ કરવા, કર્મક્ષય કરવાનું સાધન માની, મળેલો બિલકુલ નિર્દોષ આહાર અનાસકત ભાવે વાપરીને કાર્ય સિદ્ધ કરે.

વાંચો થરથર કંપાવતી રસકૃપિકાનું કથાનક, વૈષયિક સુખ કેવું છે ભયાનક.

ઓગણીસમી રસકૃપિકાનું નામ છે પુંડરીક. તેમાં મહાવિદેહક્ષેત્રનું કથાનક છે— ત્યાં હંમેશાં ચોથા આરા જેવા ભાવ વર્તે છે. છતાં એ બળીયાના બે ભાગ જેવી આ વાત છે. બે સગાભાઈ પુંડરીક અને કંડરીક, પિતાજી સંયમના માર્ગ ગયા અને પુંડરીક રાજા બન્યા, કંડરીક રાજકુમારને વૈરાગ્ય આવ્યો, દીક્ષા લીધી. સંયમ પાળતા રૂણ અવસ્થા આવી. દવા વગેરે ઉપચાર કરતાં ચારિત્રથી લથથી પડ્યા. રાજ્ય ભોગવવાની ઈચ્છા થઈ. ઘણા વર્ષનું ચારિત્ર પાલન હોવા છતાં મન ડગી ગયું અને ઘણા વર્ષોનું રાજ્ય ભોગવનાર ભાઈ પુંડરીક, ધર્મમય જીવન ગાળવા લાગ્યા. કંડરીક પાછા ફર્યા. રાજ્ય માંગ્યું, વેશ ઉતાર્યો, મોટાભાઈ પુંડરીકે જૈન શાસનની શાન રામવા તે વેશ પહેરી ચારિત્ર અંગોકાર કર્યું. ચઢતા પરિણામે પુંડરીક યોગી બન્યા અને કંડરીક ઉત્તરતા પરિણામે રાજ્ય ભોગવટાના ભોગી બની, માત્ર અઢી દિવસનું રાજ્ય ભોગવી આયુષ્ય પૂર્ણ કરી સાતમી નરકના મહેમાન બન્યા અને પુંડરીકમુનિ અઢી દિવસનું યોગીપણું પાળી

આયુષ્ય પૂર્જ થતા સર્વાર્થસિદ્ધના દેવ બન્યા. બન્નો ભાઈઓ ભોગી-યોગી બન્યા. બન્નોનું અઠીદિવસનું આયુષ્ય. પૂર્વ આયુષ્યનો બંધ પાડ્યો ન હતો તેથી તીવ્ર વૈરાગ્યે આત્માનું દમન કરી આત્મ પરિણામ બળવાન બન્યા, બળિયાના બે ભાગ, તે ન્યાયે અનંત કર્મની નિર્જરા કરીને એક ભવાવતારી દેવ બન્યા. યોગી મહાત્મા ભોગી બની તીવ્ર લાલસાએ મૃત્યુ પામી અનંત કર્મને ઉપાર્જન કર્યા. પહેલાં ચારિત્ર પાલન સમયે આયુષ્યનો બંધ પડ્યો નહતો તેથી પાપ કર્મનું પલ્લું વધ્યું અને સાતમી નરકના નારકી બન્યા.

તારણ એજ છે કે પુષ્ય-પાપના પલ્લા પ્રમાણે આયુષ્યનો બંધ પડે છે. તીવ્ર વૈરાગ્ય-વિરતિના ઘરમાં લાવી કર્મક્ષય કરાવે છે અને તીવ્ર લાલસા અવિરતિના ઘરમાં લઈ જઈ મોહ કર્મ બંધાવે છે. ચોખ્ખો છે હિસાબ, જેવું કરો તેવું પામો.

આ થયું પ્રથમ શૂતસ્કર્ધની ઓગણીસ કથાનકની ઓગણીસ રસકુપિકાનું વર્ણન તેનું રસાયણ, જે આરોગે તે આરોગ્ય બોધી લાભને પામી જાય છે.

પ્રિય વાચકવર્ગ ! આપણે છઢા અંગના શાતા નામના પ્રથમ શૂતસ્કર્ધને જોઈ ગયા. ૧૮ રસકુપિકાના રસબિન્હુઓના દર્શાંત, ઉદાહરણ વગેરે જોયા. હવે તમારી સમક્ષ બીજો શૂતસ્કર્ધ ડાબી બાજુનો શરૂ થાય છે. પીઠની વચ્ચે રહેલો મેરુંડ તે દરેક જમણી બાજુથી લઈને ડાબી બાજુ પ્રદક્ષિણા કરીને કરોડરજજુના મણકારૂપે ગોઠવાયેલા છે. તે જ પ્રમાણે શાતા જમણીબાજુનું શાન કરાવીને ડાબી બાજુ ધર્મકથા તરફ લઈ જાય છે.

હદ્ય ડાબી બાજુ છે તે નાનકડું છે. તો પણ તેમાં અનેક રહસ્યો છુપાયેલા છે. તેને સંભાળવાનું રહે છે. તે ચાલે તો જ માનવ જીવતો કહેવાય. તેવી જ રીતે આ ધર્મકથાનો સ્કર્ધ હદ્યરૂપે હોવાથી કંઈ નાનું છે પણ કિયા કલાપનો સંદર્ભ અને રહસ્ય અગાધ છે.

આ સ્કર્ધમાં ૨૦૬ ગુપ્ત બ્રહ્મચારીણી સાધ્વીઓની ધર્મકથાઓનું વર્ણન છે. તેઓને, ગામ, નામ, ધામ, માતા, પિતા પરિવાર વગેરે સામગ્રી શુભ કર્મના યોગે પરિપૂર્ણ મળી હતી. માનવનો ભવ, સ્ત્રીનું શરીર મળ્યો હતો અને ઉછેર પ્રેમ, વાત્સલ્ય સભર થયો હતો. યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થયાં પછી યોગ્ય વરની પ્રાપ્તિનું વરણ થયું ન હતું તેથી તે સધળી કુમારી રહી ગઈ હતી.

આ સધળી કન્યાઓના સદ્ભાગ્યે પુરુષાદાનીય પારસનાથ ભગવાનનો બેટો થયો. બોધ સાંભળી સંસારી વૃત્તિનો વળાંક વૈરાગ્યવિરતિભાવમાં વહ્નો, તેથી તેઓએ માતાપિતાની આજાથી દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પારસનાથના શ્રીમુખે દીક્ષા દાનરૂપે રસકુપિકા પ્રાપ્ત કરી તેનું સેવન પ્રમુખા સાધ્વી પુષ્પચૂલાની નેશાએ કરવા લાગ્યા.

જે રસકુપિકાનું સેવન કરવાથી જન્મ મરણના રોગનો વિનાશ થાય અને અજર-અમરપદની પ્રાપ્તિ થાય તેવું વીતરાગી રસાયણનું જ્ઞાન અગિયાર અંગ કંઠસ્થ કરીને પ્રાપ્ત કર્યું અને સંયમ તપથી આચરણમાં પણ મૂક્યું.

દેહાતીત દશા સુધી પહોંચવાનો અડગ નિરધાર હોવા છતાં ચારિત્રમોહના ઉદ્યના કારણે જલમેલના પરીષહના પહાડને ઓળંગી ન શક્યા. શુચિપણામાં લીન બની ગયા. રસાયણ તો શુદ્ધ કરે તેવું હતું પણ પથ્ય પળાયું નહીં. જેથી જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ ઉત્તરગુણનું અનાચરણ ભાવ સાફાસૂકીમાં વ્યતીત કર્યું અને તેઓ શરીર બકુશા બની ગયા. ગુલ્ઝણીદેવાની હિતશિક્ષાઓનો મૌનપણે અનાદર કર્યો. શરીરના બધા જ વિભાગોને સાફ કરવા પાણી વાપરવા લાગ્યા. સાથે રહેનાર ગુલ્ઝણવાસી સાધ્વીઓની રોકટોક, તર્જના, ઉપાલંબ સહન નહીં થવાના કારણે અલગ એકલા રહેવાનો ભાવ ઊભો કરી સ્વતંત્ર રહેવાના બહાને સ્વધંદનું પોષણ કરતા સ્વેચ્છાચારી બની ગયા. તે કેમ કેવી રીતે બન્યા તેનું કથાનક આ સ્કંધમાંથી વાયકવર્ગને વાંચવાથી પ્રાપ્ત થઈ જશે.

સંક્ષિપ્તમાં આ દસ વર્ગની દસ રસકુપિકાનું તારણ એક જ છે કે— ૨૦૬ આર્યાઓએ જ્ઞાનસાધના, દર્શન સાધના, તપસાધના તો કરી પરંતુ મનોશૈથિત્યતાના કારણે શુચિપણામાં વર્તી વીતરાગ થવા યોગ્ય જિનવાણીની રસકુપિકાનું રસબિન્દુ પરમ પારિણામિક ભાવ સુધી ન પહોંચ્યું જો કે નિષ્ફળ તો ગયું જ નહીં. અર્થાત્ મન સ્વધંદ થયું, કાયાએ વિરાધનાનું આચરણ કર્યું છતાં વચન એક પણ અશુભયોગરૂપે દેવ ગુરુ ધર્મ માટે ઉચ્ચારાયું નહીં. તેમજ ગુલ્ઝણી પ્રમુખા વગેરે આર્યાઓના તિરસ્કાર સામે કોઈ પ્રતિક્રિયા વચનથી કરી નહીં. મૌન સાધનાથી સહી લેતાં પુણ્યનો પૂજ પણ એટલો જ ઉપાર્જન કર્યો.

સ્ત્રી શરીરના અવયવોની આસક્તિ પોણી કાયાની માયામાં પડી, પરતંત્રતામાં સ્વતંત્રતા માની ચારેય જાતિના ઈન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓ બનવાનું કર્મ બાંધ્યું. અર્ધ પલ્યોપમથી લઈને નવ પલ્યોપમસુધી સ્ત્રીપણે રહેવાનો યોગ પ્રાપ્ત કર્યો અને અશુભ અન્ટમ્સન્ટમ્ એલફેલ વચનથી પ્રતિક્રિયા ન કરવાના કારણે આદેય વચનનો બંધ કર્યો અર્થાત્ સરાગ સંયમપાળી, કષાય યોગે મિથ્યાત્ત અધ્યવસાયના પારિણામવાળા ભાવને કારણે અર્ધમાસની સંલેખના કરી, આલોચના કર્યા વિના કાળના અવસરે કાળધર્મ પામી અને ભવનપતિ, વાણ્યંતર, જ્યોતિષીની અગ્રમહિષીઓ તથા મંદકષાયના સમ્યક અધ્યવસાયના યોગે વેમાનિક ઈન્દ્રની અગ્રમહિષીઓપણે દેવશયામાં ઉત્પન્ન થયા.

ઉત્પન્ન થઈને અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ મુક્તા પારસનાથના શ્રીમુખે લીધેલી

દીક્ષારૂપ રસકુણિકાના રસાયણના મહિમાનું ભાન દેવલોકમાં થયું અને પછી અમારું શું થશે તે જ્ઞાનવાની જિજ્ઞાસાથી તેમજ ધર્મતીર્થ પ્રત્યે સંતકાર સન્માન હોવાના કારણે હાલ ભગવાન મહાવીર બિરાજે છે તે દિશામાં વંદન કરીને પોતાને મળેલું અગ્રમહિષી પદનું ઐશ્વર્ય તે દેવદેવી બધાને સાથે લઈને વિમાનમાં બેસી પ્રભુના દર્શન કરવા નીચે આવ્યા, છે. તેની રિદ્વિસિદ્ધિ કરતાં પણ વીતરાગ મહાન છે. તે શ્રુતસામાયિક દ્વારા સ્તુતિ કરતા કેવી રીતે આવ્યા ? તે વાંચો એકાવતારી કાલીકુમારીના વર્ણનથી. તેની જીવન કથની ગાથાથી જાણો, વ્રતોની વિરાધના ટાળો અને વિભાવથી છૂટી સ્વરૂપાનંદની મોજ માણો.

આભાર-ધન્યવાદ-સાધુવાદ :

પ્રસ્તુત આગમના રહસ્યોને ખુલ્લા કરતો આણમોલો અભિગમ પ્રેરિત કરનાર, મહાઉપકારી ગોંડલ ગરછ શિરોમણિ, પરમ દાર્શનિક, અમારા આગમ કાર્યને પ્રોત્સાહિત કરી આશીર્વાદની વર્ષા વરસાવનારા ગુરુદેવ પૂ. શ્રી જગ્યતિલાલજી મ.સા.નો અનન્ય ભાવે આભાર માનું છું અને શતકોટી સાદર ભાવે પ્રણિપાત નમસ્કાર કરું છું. શ્રદ્ધેય, પ્રેરક, માર્ગદર્શક જેમના પસાયે પૂ. ન્રિલોક મુનિ મ.સા.નો યોગ પ્રાપ્ત થયો છે, તેવા વાણીભૂપણ પૂ. ગિરીશ ગુરુદેવનો સહદ્યતાપૂર્વક આભાર માની વંદન કરું છું.

આ આગમને સુશોભિત બનાવનાર, સુંદર હાઈના ભાવ ભરી અલંકૃત કરનાર, મૂળ પાઠનું સંશોધન કરી વ્યવસ્થિત કરનાર, આગમ મનીધી પૂ. ન્રિલોકમુનિવર્યને મારી શતકોટી વંદના પાઠવું છું.

મુનિ પુંગવોના ચરણાનુગામી, ઉત્સાહધરા, પ્રારંભેલા કાર્યને પૂર્ણતાના પગથારે પહોંચાડનારા, આગમ ગુજરાતી અનુવાદ સંસ્કરણના ઉદ્ભબવિકા, નિપુણા, કાર્ય નિષ્ઠા, કૃતજ્ઞા, ઉત્ત્રતપસ્થિની મમભગિની તેમજ સુશિષ્યા સ્વ. સાધી શ્રી ઉધાને ધન્યવાદ અર્પું છું.

પ્રસ્તુત સૂત્રના અનુવાદિકા છે અમારા સાતમા નંબરના સુશિષ્યા તપસ્વીરાજના કૃપાપાત્રી, પૂજયવરાના સહોદરી ભગિની એવં મન જેનું સુષ્ણુ, તન જેનું નમ્ર, વચન જેના વિવેકશીલ, બુદ્ધિમાન, સૌમ્ય સ્વભાવી સુશિષ્યા સુમનબાઈ મ. જેઓ પાથડીબોર્ડની તથા શ્રમણી વિદ્યાપીઠની પરીક્ષામાં ઉતીર્ણ થયા છે. તેમણે મેળવેલ જ્ઞાનના પુરુષાર્થ દ્વારા જે અનુવાદ કર્યો છે તે અપ્રમત યોગના પુરુષાર્થને હું બિરદાવું છું, ધન્યવાદ અર્પું છું તેઓ જ્ઞાતા બની કર્મક્ષય કરવા સ્વરૂપમાં સ્થિર થઈ, સંયમ સાધના સફળ કરે તેવી મંગલભાવના કરું છું.

આગમ અવગાહન કાર્યમાં સહયોગી સાધીરતના પુષ્પાબાઈ મ., પ્રભાબાઈ મ. એવં ધીરમતી, હસુમતી, વીરમતી સહિત સેવારત રેણુકા-રૂપા આદિ દરેક ગુરુકુલવાસી

સાધ્વીવૃદ્ધને અનેકશા: ધન્યવાદ આપું છું.

સતત પ્રયત્નશીલ, અનેક આગમોનું અવગાહન કરીને અનુવાદની કાયાપલટ કરી, આગમને સરલ, સુમધૂર, સંમાર્જિત કરનાર, શબ્દાર્થ-ભાવાર્થ અને વિવેચનનું સંતુલન જાળવી રાખનાર, ભગીરથ કાર્યના યશસ્વી સહ સંપાદિકા મમશિષ્યા-પ્રશિષ્યા સાધ્વી રત્ના ડૉ. સાધ્વીશ્રી આરતી એવં સાધ્વીશ્રી સુભોષિકાને અભિનંદન સહિત સાદર ધન્યવાદ આપું છું.

આગમ નિષ્ઠાથી સેવા આપનાર શ્રમણોપાસક મુકુંદભાઈ પારેખ, મણિભાઈ શાહ એવં જ્યવંતભાઈ શાહ, કુમારી ભાનુબહેન પારેખને ધન્યવાદ.

પરમાગમ પ્રત્યે અવિહડ ભક્તિભાવ રાખનાર ગુરુપ્રાણ ફાઉન્ડેશનના માન્દું સભ્ય ભામાશા શ્રીયુત રમણિકભાઈ તથા આગમ પ્રકાશન કરવાના અડગ ભેખધારી, દઢ સંકલ્પી, તપસ્વિની માતા વિજ્યાબાહેન તથા ભક્તિ સભર હદ્યી પિતા માણેકચંદભાઈ શેઠના સુપુત્ર, નરબંકા, રોયલપાર્ક સ્થા. જૈન મોટા સંઘના પ્રમુખ શ્રી ચંદ્રકાન્તભાઈ શેઠ તથા કાર્યાન્વિત શ્રી મહેન્દ્રભાઈ આદિ સર્વ સભ્યગણ; ધીરુભાઈ, વિનુભાઈ આદિ કાર્યકર્તાઓ; મુદ્રણ કરનાર નેહલભાઈ, તેમના પિતાશ્રી હસમુખભાઈ તથા સહયોગી કાર્યકરો, આગમના શુતાધાર અને અન્ય દાનદાતા મહાનુભાવો વગેરેને અભિનંદન સાથે સાધુવાદ આપું છું.

આગમના અનુવાદ, સંશોધન, સંપાદનમાં ઉપયોગી થયેલા પૂર્વ પ્રકાશિત આગમોના પ્રકાશકોને સાધુવાદ. આગમ અવગાહન કરવામાં ઉપયોગની શૂન્યતાથી કંઈક શબ્દો, અક્ષરો, પાઠમાં અશુદ્ધિ રહી જવા પામી હોય, વીતરાગ વાણી વિરુદ્ધ લખાયું, વંચાયું હોય તો ત્રિવિધ-ત્રિવિધે મિથ્યામિ દુક્કડ.

પ્રિય પાઠકો ! તમો આગમ વાંચો ત્યારે કંઈક અશુદ્ધિ રહી જવા પામી હોય તે ખ્યાલ આવે તો તેની નોંધ કરી અમને મોકલવા પ્રયત્ન કરશો. નમામિ સવ્વ જિણાણં-ખમામિ સવ્વજીવાણં ।

વીતરાગ વચન વિરુદ્ધ લખાયું હોય તો માગુ પુનઃ પુનઃ ક્ષમાપના,
મંગલમૈત્રી પ્રમોદ ભાવમાં વહો સહુ, એવી કરું છું વિશ્વાપના

પરમ પૂ. સૌભ્યમૂર્તિ અંબાભાઈ મ.સ.ના
સુશિષ્યા - આર્યા લીલમ.

સંપાદન અનુભવ

ડૉ. સાધ્વી આરતી તથા સાધ્વી સુબોધિકા

કોરા લોટને ગળે ઉતારવો મુશ્કેલ છે પણ તે શીરારૂપે પરિવર્તિત થઈ જાય તો ખૂબ જ સહેલાઈથી જ ગળે ઉતરી જાય છે. તેમ તત્ત્વોની ગહન વાતો, નીતિના નિયમો સમજવા અતિ મુશ્કેલ છે. લોકોક્તિ પણ છે— દષ્ટાંત વિના નહીં સિદ્ધાંત અર્થાતું દષ્ટાંત વિના સિદ્ધાંત સમજાય નહીં. જીવનને ઊર્ધ્વગામી બનાવતા સનાતન સત્યો, આચરવા યોગ્ય આચરણના સિદ્ધાંતોને દષ્ટાંતો દ્વારા, મહાપુરુષોની જીવન ઘટનાના ઉદાહરણો દ્વારા કે કથાઓના માધ્યમે સમજાવવામાં આવે, તો તે સહજ રીતે ગળે ઉતરી જાય છે, સમજાય જાય છે અને અંશમાત્ર બોજિલ બન્યા વિના જીવનમાં વણાય જાય છે. ઉપદેશ કે બોધને દષ્ટાંતો રસાળ બનાવે છે અને રસાળ વસ્તુ વિના આયાસે વિચારમાં અને આચારમાં સ્થાન જમાવી લે છે.

આ મનોવૈજ્ઞાનિક તથને લક્ષ્યમાં રાખી નીતિકારોએ પંચસંગ્રહ જેવા કથા ગ્રંથોની રચના કરી છે તો વિશ્વના સર્વ ધર્મ સંસ્થાપકોએ વેદ, ઉપનિષદ, ત્રિપિટક, કુરાન, બાઈબલ જેવા ધર્મગ્રંથોમાં દષ્ટાંતો અને કથાઓનો મહદૂદ અંશે ઉપયોગ કર્યો છે. ભગવાન મહાવીરે પણ સાધકોના આધ્યાત્મિક ઉત્કર્ષ માટે, આત્મા-પરમાત્માની વાતો, કર્મના સિદ્ધાંતો, પુદ્ગલ સ્વભાવાદિ જેવા ગંભીર વિષયોને આત્મસાત્ત કરાવવા દષ્ટાંતો, કથાઓ દ્વારા બોધ પ્રદાન કર્યો છે. આવી કથાઓનો સંગ્રહ એટલે શ્રી જ્ઞાતાધર્મ કથાંગ સૂત્ર. જોકે અંતગડ, અનુતરોપપાતિક અને વિપાક સૂત્ર વગેરે અંગસૂત્રો પણ કથાત્મક દેહ ધરાવે છે. તેમ છતાં શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથાંગ સૂત્ર, કથાઓની આકર(ખાણ) રૂપ છે. ધર્મકથાની આ ખાણ વિવિધ મૂલ્યવાન કથારતનોથી પરિપૂર્ણ છે. તેમાં આત્મ ઉત્તીતિના હેતુ, આત્માની અધોગતિના કારણો, નારીની ઉત્કૃષ્ટ આધ્યાત્મિક ઉત્કર્ષની વાતો, આહારનો ઉદેશ તથા શ્રદ્ધા અને અનાસક્તિ જેવા ગહન વિષયો ઉપર કથાના માધ્યમે પ્રકાશ પાડ્યો છે. જ્ઞાતાધર્મકથાની ભાષા પણ બીજા કથાત્મક અંગસૂત્રોની અપેક્ષાએ પ્રૌઢ અને સાહિત્યિક છે.

વૃત્તિકાર આર્ય અભયદેવસૂરિજીના સમયમાં આ અંગસૂત્રની નાની-મોટી એમ બે વાચનાઓ પ્રચલિત હતી. તેઓશ્રીએ મોટી વાચનાના આધારે વૃત્તિની રચના કરી છે.

ઇહ ગ્રન્થે વાચનાદ્વયમસ્તિ । તત્ત્વેક બૃહતરાં વ્યાખ્યાસ્યામઃ,

**દ્વિતીય તુ પ્રાયઃ સુગમૈવ, યચ્ચ તત્ત્વ દુરવગમં
તदિતરવ્યાખ્યાનતોऽવબોધવ્યતિમિત । – વૃત્તિ. વૃત્તિકારે વાચનાન્તરના
ઉલ્લેખપૂર્વક અનેક સ્થાને પાઠભેદો આપેલા છે. યથા—**

પ્રથમ અધ્યયનમાં દાવાનળને જોઈ મેરુપ્રભ હાથીને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું,
ભવિષ્યમાં દાવાનળથી રક્ષણ મેળવવા એક મંડળ બનાવ્યું, વરસાદના કારણે વારંવાર
ફરી ઉગેલા વૃક્ષાદ્દિને દૂર કર્યા તે સંપૂર્ણ વર્ણન સૂત્ર ૧૩૦ થી ૧૩૭માં છે. ત્યાર પછી
પુનઃ અહ મેહા તુમં ગઇંદ....આલાપક દ્વારા દાવાનળનું વર્ણન જોવા મળે છે.
વૃત્તિકાર પોતે જ મૂળપાઠ સાથે એકકાતાવ એસ ગમો શબ્દ દ્વારા તેને પાઠાંતર રૂપે
સ્વીકારે છે.

આઠમા મલ્લી અધ્યયનમાં સૂત્ર પદમાં તાલપિશાચનું વર્ણન કર્યા પછી પુનઃ
તાલજંબં દિવંગ... પાઠમાં પુનઃ તાલપિશાચનું વર્ણન છે. વૃત્તિકારે ગમાન્તરમ્
કહી પાઠાંતર રૂપે આ પાઠને સ્વીકાર્યો છે. પ્રસ્તુત સંસ્કરણમાં મૂળપાઠમાં અક્ષરો ૧૬
પોઈન્ટના છે પણ આવા પાઠાન્તરોના પાઠને અલગ બતાવવા કૌંસમાં અને ૧૫ પોઈન્ટના
ઈટાલિયન અક્ષરોમાં મૂકવામાં આવેલા છે.

પ્રથમ અધ્યયનમાં અભયકુમારે માતાની દોહદપૂર્તિના લક્ષ્યે અષ્ટમ પૌષ્ઠધ
કર્યા તે પાઠ છે. (સૂત્ર ૪૪) તેમાં પોસહિએ બંભયારી પાઠ છે. સાંસારિક લક્ષ્યે કરતાં
પૌષ્ઠધને પૌષ્ઠધવ્રત કેમ કહેવાય ? તેની વિચારણામાં અન્યત્ર આવા પ્રકારના પાઠને
તપાસતા જણાયું કે પ્રસ્તુત સૂત્રના તેરમા અધ્યયનમાં ભિથ્યાત્વને પ્રાપ્ત નંદ મહિયારે
પૌષ્ઠધ કર્યો ત્યાં તથા શ્રી અંતગડ સૂત્ર વર્ગ-૩, અધ્યયન-૮માં કૃષ્ણ વાસુદેવે સાંસારિક
લક્ષ્યે પૌષ્ઠધ ગ્રહણ કર્યો ત્યાં પોસહિએ ઇવ બંભયારી શબ્દ છે. તેથી પ્રસ્તુતમાં પણ
પોસહિએ ઇવ શબ્દ માન્ય કર્યો છે.

પાંચમા અધ્યયનમાં સુદર્શન શેઠના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં બાવીસમા તીર્થકર શ્રી
અરિષ્ટનેમિના શિષ્ય થાવર્યા અણગાર ચાતુર્યામ ધર્મના આરાધક હોવા છતાં તેઓએ
વ્યક્તિગત ચર્ચામાં પાંચ મહાવ્રત રૂપ અણગાર વિનયની પ્રરૂપણા કરી છે. તેનું કારણ
શોધતા જણાયું કે કોઈપણ અન્યતીર્થિકો સાથે જ્યારે ચર્ચા થાય ત્યારે તેઓને વિનયમૂલક
ધર્મને સમજાવવા સપ્તીકરણ માટે પંચમહાવ્રતોનું કથન આવશ્યક બની જાય છે.
વિચારણાના અંતે પ્રાપ્ત તથાપ્રકારના ખુલાસા વિવેચનમાં રજૂ કર્યા છે.

વર્તમાનમાં ઉપલબ્ધ સર્વ પ્રતોમાં પાઠાંતરો હોવાથી આ આગમનું સંપાદન
થોડું જટિલ લાગે તે સ્વાભાવિક છે પરંતુ જેમ કોઈ ભાગ યુવરાજનો રાજ્યાભિષેક કરવામાં
આવે ત્યારે પ્રધાન અને મંત્રીની બુદ્ધિએ જ રાજ્ય ચાલતું હોય છે, તેમ સંપાદન કાર્ય

માટે ભવે અમને નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા પરંતુ અમારું સંપાદન કાર્ય આગમ મનીધી પૂ. ત્રિલોકમુનિ મ.સા. ના અગાધ જ્ઞાન અને પ્રધાન સંપાદિકા ગુરુણીમૈયા પૂ. લીલમબાઈ મ. ના ઊડાણભર્યા અનુભવના સહારે જ ચાલી રહ્યું છે. તેઓના માર્ગદર્શન નીચે અમારો સંપાદન અનુભવ સમૃદ્ધ બની રહ્યો છે. તે બદલ અમો તેઓશ્રીના આભારી છીએ.

મહાજનો અને પ્રજાજનો પણ સમયે-સમયે બાળરાજાની યોગ્ય દેખભાણ રાખતા જ રહે તેમ પૂ. વીરમતી બાઈ મ.; અમો શુતસેવાની જવાબદારી વહન કરતાં-કરતાં ક્યાંયે અહેમાંથી ભાવોમાં ચાલ્યા ન જઈએ, તેની સતત દેખભાણ સાથે અમારામાં નૂતન ઉત્સાહ વારંવાર પૂરતા રહે છે અને શુત કાર્યમાં અનેકવિધુપે સહાયક બની, આ આગમ પ્રકાશનમાં પોતાનો મૂક ફાળો નોંધાવી રહ્યા છે. ગુરુલુલવાસી સર્વ રત્નાધિકો, સહવર્ત્તિની ગુરુભગ્નિઓ અમારા કાર્યમાં સહાયક બની રહે છે, તેમના કાર્યની આ તકે અમે કદર કરીએ છીએ. અમારા ઉપકારી માતા-પિતા કે જેઓએ બચપણથી જ અમારા અંતરમનમાં ધાર્મિકતાના બીજનું વાવેતર કર્યું છે, તે આજે ગુરુ-ગુરુણી ભગવંતના વારિ સિંચને પલ્લવિત બની રહ્યું છે. તે સર્વ ઉપકારી જનો પ્રતિ અમે કૃતજ્ઞતાના ભાવ પ્રગટ કરીએ છીએ.

સદા ઋણી માત-તાત ચંપાબેન-શામળજીભાઈ ! સદા ઋણી માત-તાત લખિતાબેન-પોપટભાઈ !
 કર્યું તમે સંસ્કારોનું સિંચન,
 અનંત ઉપકારી ઓ તપસમાટ ગુરુદેવ શ્રી ! અનંત ઉપકારી ઓ તપસમાટ ગુરુદેવ શ્રી !
 આપ્યું આણમોલું સંયમ જીવન
 શરણું ગ્રહું પૂ. મુક્ત-લીલમ ગુરુણીશ્રી ! આપ્યું આણમોલું સંયમ જીવન
 ખોલ્યા આપે દિવ્ય જ્ઞાનરૂપ નયન
 દેવગુરુધર્મની મળે એવી કૃપા
 શ્રુત આરતીએ પામું આત્મદર્શન.
 કર્યું તમે સંસ્કારોનું સિંચન,
 આપ્યું આણમોલું સંયમ જીવન
 શરણું ગ્રહું પૂ. મુક્ત-લીલમ-વીર ગુરુણીશ્રી !
 ખોલ્યા આપે દિવ્ય જ્ઞાનરૂપ નયન
 દેવગુરુધર્મની મળે એવી કૃપા
 શ્રુત સુભોગે કરું કથાયોનું શામન.

અનુવાદિકાની ડલમે

બા. બ્ર. સાધ્વી શ્રી સુમનબાઈ મ.સ.

આગમ સાહિત્યમાં શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્ર છંડા અંગ સૂત્ર રૂપે સ્થાન ધરાવે છે. આ આગમનું પ્રાકૃત(અર્ધમાગદી) નામ ણાયાધર્મકહાઓ છે અને તેનું સંસ્કૃત નામ જ્ઞાતાધર્મકથા છે. ‘શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા’ આ નામ વિષયક વિભિન્ન વ્યાખ્યાઓ જોવા મળે છે.

જ્ઞાતાધર્મકથા નામકરણ તથા વ્યાખ્યાઓ :-

(૧) જેમાં જ્ઞાત(ઉદાહરણો) તથા ધર્મકથાઓ હોય તે જ્ઞાતાધર્મકથા.

જ્ઞાતાનિ જ્ઞાતાધ્યયનાનિ પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધને, ધર્મકથા દ્વિતીય શ્રુતસ્કન્ધને યાસુ ગ્રન્થપદ્ધતિષુ તા જ્ઞાતાધર્મકથા: ।

પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધમાં જ્ઞાત અધ્યયનો અર્થાત્ ઉદાહરણો—દષ્ટાંત રૂપ અધ્યયનો છે અને બીજા શ્રુતસ્કન્ધમાં ધર્મકથાઓ છે, તેથી તેનું નામ જ્ઞાતાધર્મકથા છે.

(૨) જેમાં જ્ઞાત(ઉદાહરણ) પ્રધાન ધર્મકથાઓ હોય તે જ્ઞાતાધર્મકથા.

જ્ઞાતાનિ ઉદાહરણાનિ, તત્પ્રધાના ધર્મકથા જ્ઞાતાધર્મકથા: ।
ઉદાહરણ— દષ્ટાંત(જ્ઞાત) પ્રધાન ધર્મકથાઓ હોવાથી આ સૂત્રનું નામ જ્ઞાતાધર્મકથા છે.

આચાર્ય અભયદેવસૂરિજીએ સમવાયાંગ વૃત્તિમાં અને આચાર્ય મલયદેવ સૂરિજીએ શ્રી નંદીવૃત્તિમાં ઉપરોક્ત બંને પ્રકારની વ્યાખ્યાનો સ્વીકાર કર્યો છે. આચાર્ય હેમચંદ્રસૂરિજીએ અભિધાન ચિંતામણિ નામમાલામાં અને આચાર્ય યશોદેવસૂરિજીએ પાક્ષિક સૂત્રની વૃત્તિમાં ‘ઉદાહરણ(જ્ઞાત) પ્રધાન ધર્મકથા’ એવી એક જ વ્યાખ્યાને સ્વીકૃત કરી છે.

(૩) સિદ્ધસેનગણિએ તત્ત્વાર્થ વૃત્તિમાં વ્યાખ્યા કરી છે. યથા— જ્ઞાતા હૃષ્ટાન્તા: , તાનુપાદાય ધર્મો યત્ર કથ્યતે તા જ્ઞાતાધર્મકથા: । જ્ઞાતા એટલે દષ્ટાંત, તે દષ્ટાંતના આશ્રયે—માધ્યમે જેમાં ધર્મનું કથન કરવામાં આવ્યું છે, તે જ્ઞાતાધર્મકથા.

(૪) કધાયપાહુંડની જયધવલા નામની ટીકા, ગોમ્મટસારની જીવ પ્રબોધિની ટીકા

અને અંગપણણતિમાં (હિગંબર સાહિત્યમાં) આ સૂત્રનો ણાહધમ્મકહા- નાથ ધર્મકથા, એવો નામોલ્લેખ જોવા મળે છે. તેમાં જ્ય ધવલામાં નાથવંશીય ભગવાન મહાવીર પરમાત્માએ કહેલી ધર્મકથા, તે નાથધર્મકથા, આ વ્યાખ્યા કરી છે. જ્યારે અંગપણણતિ વગેરેમાં નાથ એટલે ત્રણે લોકના સ્વામી એવા જિનેશ્વર ભગવાને કહેલી ધર્મકથા, તે નાથધર્મકથા, આ વ્યાખ્યા કરેલી છે.

(૫) શાતધર્મકથા— “શાત એટલે શાતકુળમાં જન્મેલા—શાતપુત્ર ભગવાન મહાવીર, તેઓએ કહેલી ધર્મકથા તે શાતધર્મકથા” પંડિત બેચરદાસ જીવરાજ દોશીએ ગુજરાત વિદ્યાપીઠ દ્વારા પ્રકાશિત ‘ભગવાન મહાવીરની ધર્મકથાઓ(નાયધમ્મકહા)માં, ડૉ. જગદીશચંદ્ર જૈને ‘પ્રાકૃત સાહિત્ય કા ઇતિહાસ’ આ નિબંધમાં, આ પ્રકારની વ્યાખ્યા કરી છે.

શાતધર્મકથા સૂત્રની ટેહરચના :— શ્રી શાતધર્મકથાના બે શ્રુતસ્કંધ છે. પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં ઓગણીસ શાત-ઉદાહરણરૂપ અધ્યયનો છે અને બીજા શ્રુતસ્કંધમાં ધર્મકથાના દસ વર્ગ છે.

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ઓગણીસ અધ્યયનોમાં જીવન ચરિત રૂપ કથાઓ અને રૂપક (દષ્ટાંત) રૂપક કથાઓ, એમ બે પ્રકારની કથાઓ છે. શ્રી સમવાયાંગ સૂત્રમાં કહું છે. તે સમાસઓ દુનિહા પણ્ણતા, તં જહા- ચરિત્તા ય કપણ્યા ય । તે અધ્યયનોમાં (૧) કેટલીક કથાઓ ઐતિહાસિક વ્યક્તિ સાથે સંબંધિત જીવન ઘટનારૂપ છે. તે કથાઓ ચરિત્રરૂપ બનેલી કથાઓ છે જેમ કે— પ્રથમ અધ્યયનનું મુખ્ય પાત્ર મેઘકુમાર ઐતિહાસિક પાત્ર રૂપે છે.

(૨) કેટલીક કથાઓ દષ્ટાંતરૂપે સર્જિત છે. જેમ કે— તુંબ વગેરેનું દષ્ટાંત. તે કથા રૂપક રૂપે રજૂ કરવામાં આવી છે.

આ બંને પ્રકારની કથાઓનો ઉદ્દેશ્ય પ્રતિબોધ આપવાનો છે. તે શાત-ઉદાહરણ રૂપે રજૂ થયેલી છે. આચાર્ય શ્રી અભયદેવસૂરિજીએ શાતધર્મકથાની વૃત્તિના પ્રારંભમાં જ કહું છે. જ્ઞાતતા ચાસ્યૈવ ભાવનીયા-દયાદિગુણવન્ત: સહન્ત: એવ દેહકષ્ટ ઉત્ક્ષિપ્તૈકપાદો મેઘકુમાર જીવ હસ્તીવેતિ । તે શાત- ઉદાહરણો આ રીતે સમજવા કે જેમાં દ્યા વગેરે શુણ હોય તે શારીરિક કથોને સહન કરે છે. જેમ કે મેઘકુમારના જીવ હાથીના ભવમાં દ્યાના કારણે પગ ઊંચો—અદ્વર રાખ્યો હતો.

વૃત્તિકારે નાયાળિ ત્થિ જ્ઞાતાનિ ઉદાહરણાનીતિ પ્રથમશ્રુતસ્કંધ: ધમ્મકહાઓ ધર્મપ્રધાનાઃ કથા: ધર્મકથા: દ્વિતીય શ્રુતસ્કંધ: । આ

રીતે પ્રથમ શુતસ્કંધને જ્ઞાત અને બીજા શુતસ્કંધને ધર્મકથારૂપે પ્રગટ કરેલ છે, પરંતુ આ વર્ગીકરણ એકાંતે ન સમજવું. કારણ કે પ્રથમ શુતસ્કંધના કોઈ-કોઈ જ્ઞાત-ઉદાહરણરૂપ અધ્યયનો ધર્મકથારૂપ પણ છે.

સૂત્રકારે પ્રથમ શુતસ્કંધના અધ્યયનોના બોધને પ્રાય: સૂત્ર દ્વારા રજૂ કરેલ છે અને તેથી જ વૃત્તિકારે પ્રથમ શુતસ્કંધને જ્ઞાત રૂપ કહ્યો છે.

કથા પરિમાણ :— શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર અને નંદી સૂત્રમાં શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રનો પરિચય આપ્યો છે. તેમાં ધર્મકથાના દસ વર્ગની એક-એક ધર્મકથામાં ૫૦૦-૫૦૦ આખ્યાયિકાઓ, પ્રત્યેક આખ્યાયિકાઓમાં ૫૦૦-૫૦૦ ઉપ-આખ્યાયિકાઓ અને તેમાં પણ ૫૦૦-૫૦૦ આખ્યાયિકોપાખ્યાયિકા હોવાનું કથન છે અને તે બધી કથાઓ મળીને સાડા ત્રણ કરોડ કથાઓ જ્ઞાત સૂત્રના બીજા શુતસ્કંધમાં હોવાનો ઉલ્લેખ છે. વર્તમાનમાં તેટલી કથાઓ ઉપલબ્ધ નથી.

વર્તમાનમાં બંને શુતસ્કંધોની કુલ મળીને $૧૮+૨૦૬ = ૨૨૫$ કથાઓ છે.

મેઘકુમારના પ્રથમ અધ્યયનમાં પૂર્વના બંને ભવની અવાંતર કથાઓ છે. ધન્ય સાર્થવાહના બીજા અધ્યયનમાં વિજયચોરની અવાંતર કથા જોવા મળે છે. આઠમા મહિલી અધ્યયનમાં છ રાજાઓની અવાંતર કથાઓ અને તેમાં પણ કૂપમંડૂકની ઉપઅવાંતર કથા દર્શિંગોચર થાય છે. આ અવાંતર- ઉપઅવાંતર કથાના આધારે આખ્યાયિકા-ઉપઆખ્યાયિકા વગેરેનું સ્વરૂપ સમજી શકાય છે.

પદ પરિમાણ :— શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર અને શ્રી નંદી સૂત્રમાં, જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રના સંખ્યાત હજારો પદો અને અક્ષરો હોવાનો ઉલ્લેખ છે. આ પદ સંખ્યા ઉપસર્ગ, નિપાત, નામ, આખ્યાત અને મિશ્રપદ વગેરેની અપેક્ષાએ પાંચ લાખ, છેંટેર હજાર (૫,૭૫૦૦૦) પદ જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રમાં છે. પ્રાચીન આચાર્યાઓએ ઉપલબ્ધ જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રનું પરિમાણ ૫૫૦૦ શ્લોક પ્રમાણ સ્વીકાર્યું છે.

ભાષાશૈલી :— આ સૂત્રની રચના મુખ્યત્વા ગાધશૈલીમાં છે. વચ્ચે-વચ્ચે કોઈક કોઈક સ્થળો પદ્યાંશ પણ જોવા મળે છે. અનેક સ્થળો અલંકારિક ભાષાના પ્રયોગો પણ છે અને તે કમનીય કાવ્યોનો રસાસ્વાદ કરાવે છે. આઠમા મહિલી અધ્યયનમાં નૌકા-જહાજના દૂભવા-ઉદ્ઘાગવવાનું વર્ણન મનમોહક ઉપમા અને ઉત્પ્રેક્ષા અલંકારયુક્ત છે. માંદીય અધ્યયનમાં ઋતુનું વર્ણન, છ ગીતિ છંદના શ્લોક દ્વારા રૂપક અલંકારથી કાવ્યાત્મક સ્વરૂપે કરવામાં આવ્યું છે.

વિષય વસ્તુ :— જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રમાં શું શું આવે છે ? તેનું વિષય વસ્તુ શું છે ? તેનું

વિસ્તૃત વર્ણન સમવાયાંગ સૂત્રમાં અને સંક્ષિપ્ત વર્ણન નંદી સૂત્રમાં આવે છે. તે વર્ણનનો સાર આ પ્રમાણે છે—

જેઓ વિષય સુખમાં મૂર્ખિત છે અને સંયમમાં કાયર છે તેમજ વિવિધ પ્રકારના સદ્ગુણોથી રહિત, એવા સંસારી જીવો કેવા હુઃખી થાય છે તથા સંયમમાં સ્થિર આત્માઓ કેવા સુખી થાય છે, તેનું વર્ણન વિવિધ દષ્ટાંતો આદિ દ્વારા જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રમાં ઓગણીસ અને દસ = ઓગણત્રીસ અધ્યયનો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

આભાર દર્શન :—

આગમનું ગુજરાતી અનુવાદ કરવાની વિચારણા માટે નિમિત બન્યું છે—
સૌરાષ્ટ્ર કેસરી પ્રાતઃ સ્મરણીય પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી પ્રાણલાલજી મ. સાહેખનું જન્મ શતાબ્દી વર્ષ. અમારા ગુરુ ભગીની ઉત્સાહવંત સ્વ. પૂ. ઉષાબાઈસ્વામીને વિચાર સ્ક્ર્યો કે પૂ. ગુરુદેવના ઋષાથી ઉત્ત્રણ થવા માટે આગમ બત્રીસીનો ગુજરાતી અનુવાદ કરીએ.
શુભમુહૂર્ત સ્ક્રૂરેલી આ ભાવના ગુરુ—ગુરુણીના શુભ આશિષ અને કૃપાદાસીથી સાકાર રૂપે પરિણામી.

સાધ્વીવૃદ્ધમાં આગમ અનુવાદની ફાળવણીમાં મારા સદ્ભાગ્યે પૂ. ગુરુણીમૈયા ભાવયોગિની બા. બ્ર. લીલમબાઈ સ્વામીએ જે આગમનો સૂત્ર, અર્થ, ભાવાર્થરૂપે મને અત્યાસ કરાવ્યો હતો, તે જ આગમ મને સૌંપીને મારા ઉપર મહદ્દ ઉપકાર કર્યો છે.

પૂ. તપસમાટ ગુરુદેવશ્રીએ પરમકૃપા કરી અમોને સંસારના કીચડમાંથી બહાર કાઢી સંયમ માર્ગમાં સ્થાપિત કર્યા અને શ્રમણી વિદ્યાપીઠમાં જ્ઞાનાભ્યાસ કરાવ્યો.
શ્રમણી વિદ્યાપીઠ તરફથી આગમ અનુવાદ કરવાના કાર્યમાં શ્રી સમવાયાંગ સૂત્રનો ગુજરાતી અનુવાદ કરવાનો લાભ મને પ્રાપ્ત થયો હતો.

વિશાળ પરિવાર ધારક ગુરુણીમૈયા (સંસારપક્ષે વડિલ ભગીની) પૂજ્યવરા શ્રી મુક્તાબાઈ સ્વામી તથા ભાવયોગિની ગુરુણીમૈયા બા. બ્ર. પૂ. લીલમબાઈ સ્વામીનો મહાન ઉપકાર કે જેઓ અમારી સારણાવરણા કરી સંયમ માર્ગમાં દઢ બનવા નિશાદિન પ્રેરણા તેમજ જ્ઞાન-ધ્યાનમાં અભિવૃદ્ધિ કરાવી રહ્યા છે.

ગુજરાત કેસરી મધુર વ્યાખ્યાની પૂ. ગિરીશમુનિ મ.સા.નો આભાર કે તે આગમમનીપી ત્રિલોકમુનિજીને રોયલપાર્કના સામૂહિક ચાતુર્માસમાં બધાને આગમ વાંચણી માટે વિનંતી કરીને લઈ આવ્યા હતા. આગમમનીપી પૂ. ત્રિલોકમુનિજીનો આગમ અનુવાદમાં યોગ્ય સલાહ સૂચન તેમજ સંશોધનમાં ખૂબ જ સાથ સહકાર છે, તેઓશ્રીનો મહાન ઉપકાર છે.

આગમના ગુજરાતી અનુવાદમાં મધુકરમુનિ મ.સા. તથા પૂ. ઘાસીલાલજી મ.સા. પૂ. અમોલભ ઋષિના આગમનો આધાર લઈને અનુવાદ કરેલ છે, તેથી તે ગુરુ ભગવંતોનો આભાર માનું છું.

વિશેષ આભાર તો અનુવાદ કાર્ય કર્યા પછી તેને વ્યવસ્થિત કરવું, તેમાં ભૂલ, ભાષા દોષને દૂર કરવાનો તેમજ પૂર્ણ રીડીંગ તથા આગમ સંપાદનનું કાર્ય ઘણું જ કઠિન છે. તે કઠિન કાર્યમાં પૂ. ત્રિલોકમુનિજી, ગુરખીમૈયા પૂ. સાહેબજી તથા ગુરમણિની આરતીબાઈ સ્વામી તથા સુભોવિકાબાઈ સ્વામી સંપાદન કાર્યમાં ઓતપ્રોત છે તેમનો આભાર.

આગમ ગુજરાતી અનુવાદ કાર્ય કોઈના સાથ સહકાર વિના થઈ શકે નહીં તેથી સહવર્તી સાધ્વી ડોલર, સાધ્વી પૂર્ણા અને સાધ્વી પૂર્વીનો પણ આભાર માનું છું.

જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રના શ્રુતાધાર બનેલા મોટાણી પરિવાર તથા નવીનભાઈ શાહ (ઓમાનવાળા) પરિવારને ધન્યવાદ છે.

આગમ અનુવાદ કાર્યમાં ગુરુ પ્રાણ ફાઉન્ડેશનના પ્રમુખ ચંદ્રકાંતભાઈ શેઠ, મુકુંદભાઈ પારેખ, શ્રી મણીભાઈ શાહ, શ્રી જયવંતભાઈ શાહ, કુમારી ભાનુભેન પારેખ, ધીરલભાઈ વગેરે જેનો જેનો સાથ સહકાર છે તે સર્વનો પણ હું આ તકે આભાર માનું છું.

ગુરુજીપા પાત્રી
સાધ્વી સુમન...

૩૨ અસ્વાધ્યાય

શાસ્ત્રના મૂળપાઠ સંબંધી

ક્રમ	વિષય	અસ્વાધ્યાય કાલ
૧	આકાશસંબંધી દસ અસ્વાધ્યાય	એક પ્રહર
૨	આકાશમાંથી મોટો તારો ખરતો દેખાય	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૩	દિગ્દાહ-કોઈ દિશામાં આગ જેવું દેખાય	બે પ્રહર
૪	આકાલમાં મેઘગર્જના થાય [વર્ષાત્રતુ સિવાય]	એક પ્રહર
૫	આકાલમાં વીજળી ચમકે [વર્ષાત્રતુ સિવાય]	આઠ પ્રહર
૬	આકાશમાં ધોરગર્જના અને કડકા થાય	એક પ્રહર
૭	શુક્લપક્ષની ૧, ૨, ઉની રાત્રિ	જ્યાં સુધી દેખાય ત્યાં સુધી
૮	આકાશમાં વીજળી વગેરેથી યક્ષનું ચિંહ દેખાય	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૯	કરા પડે	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૧૦	ધૂમસ	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૧૧	આકાશ ધૂળ-રજથી આચ્છાદિત થાય	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૧૨-૧૩	ઔદ્દરિક શરીર સંબંધી દસ અસ્વાધ્યાય તિર્યં, મનુષ્યના હાડકાં બળ્યા, ધોવાયા વિના હોય, તિર્યંના લોહી, માંસ ૫૦ હાથ, મનુષ્યના ૧૦૦ હાથ [ફૂટેલા ઈડા હોય તો નણ પ્રહર]	૧૨ વર્ષ દેખાય ત્યાં સુધી
૧૪	મળ-મૂત્રની દુર્ગંધ આવે અથવા દેખાય	જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી
૧૫	સ્મરણ ભૂમિ [૧૦૦ હાથની નજીક હોય]	-
૧૬	ચંદ્રગ્રહણ-ખંડ/પૂર્ણ	૮/૧૨ પ્રહર
૧૭	સૂર્યગ્રહણ-ખંડ/પૂર્ણ	૧૨/૧૫ પ્રહર
૧૮	રાજાનું અવસાન થાય તે નગરીમાં	નવા રાજા થાય ત્યાં સુધી
૧૯	યુદ્ધસ્થાનની નિકટ	યુદ્ધ ચાલે ત્યાં સુધી
૨૦	ઉપાશ્રયમાં પંચનિયનું કલેવર ચાર મહોત્સવ-ચાર પ્રતિપદા	જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી
૨૧-૨૮	અષાઢ, આસો, કારતક અને ચૈત્રની પૂર્ણિમા અને ત્યાર પછીની એકમ	સંપૂર્ણ દિવસ-રાત્રિ
૨૯-૩૨	સવાર, સાંજ, મધ્યાળ અને અર્ધરાત્રિ.	એક મુહૂર્ત

[નોંધ :— પરંપરા અનુસાર ભાદરવા સુદુર પૂનમ અને વદ એકમના દિવસે પણ અસ્વાધ્યાય મનાય છે.
તેની ગણના કરતાં ઉછ અસ્વાધ્યાય થાય છે.]

श्री ज्ञाताधर्मकृत्या सूत्र

੫੭

ભાવાર્થ,

વિવેચન,

ਪਰਿਸ਼ਾਲ

શાસ્ત્રીય અનુવાદકા : સુમનબાઈ

આ કાલિકભૂત છે. તેના મુળપાઠનો સ્વાધ્યાય દિવસ અને રાત્રિના પહેલા તથા ચોથા પ્રહરમાં થઈ શકે છે.

પહેલું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

આ અધ્યયનનું નામ ઉત્ક્ષિપ્ત છે. તેમાં શ્રેણીક રાજના સુપુત્ર મેઘકુમારનું જીવન અંકિત કરાયું છે. અહીં તેના ભવોમાંથી પૂર્વભવની એક મહત્વપૂર્ણ ઘટનાનો ઉલ્લેખ છે.

‘ઉત્ક્ષિપ્ત’ એટલે ઊંચું કરવું, ઊંચે ફેંકવું. પાએ ઉત્ક્ષિપ્તે, પાણાણુંપયાએ..ણો ચેવ ણં ણિકખતે। આ પાઠ અનુસાર મેઘકુમારના જીવ મેરુપ્રભ હાથીના ભવમાં શરીર ખંજવાળવા પગ ઊંચો કર્યો અને તે જગ્યામાં બેસી ગયેલા સસલાની અનુકૂંપાથી પગને પાછો નીચે ન મૂક્યો. તે ઘટનામાં આવેલા પાએ ઉત્ક્ષિપ્તે આ શબ્દને અનુલક્ષીને આ અધ્યયનનું નામ ઉત્ક્ષિપ્ત – ઉત્ક્ષિપ્તએ લક્ષણયુક્ત છે.

ઉત્ક્ષિપ્ત શબ્દનો અર્થ ઊંચક મન પણ થાય છે. મેઘમુનિ સંયમ ભાવમાં ઊંચક મનવાળા બની ગયા હતા અર્થાત् તેમનું ચિત્ત સંયમ ભાવથી ઉખડી ગયું હતું, ચલિત થઈ ગયું હતું. ભગવાન મહાવીરે મેઘમુનિને પૂર્વભવનું સ્મરણ કરાવીને પુનઃ સંયમમાં સ્થાપિત કર્યા. ચિત્ત ઉત્ક્ષિપ્તતાના ભાવોના આધારે આ અધ્યયનનું ‘ઉત્ક્ષિપ્ત’ એવું નામ સાર્થક થાય છે. પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં મેઘકુમારના ત્રણ ભવનું વર્ણન છે અને બે ભાવિ ભવોનો ઉલ્લેખ છે.

સુમેરુપ્રભ હાથીનો ભવ – મેઘકુમારનો જીવ પૂર્વના ત્રીજા ભવમાં શ્વેતવર્ણી, સુમેરુપ્રભ નામનો હાથી હતો. એકવાર જંગલમાં દાવાનળ ફેલાયો પ્રાણની રક્ષા માટે જીવો દોડાડોડ કરવા લાગ્યા. ભૂખ્યોત્તરસ્યો તે હાથી પાણી પીવાના વિચારથી કાદવવાળા તળાવમાં ઊતર્યો અને કીચડમાં ફસાઈ ગયો. તે સમયે એક યુવાન હાથી ત્યાં આવી ચડ્યો અને પૂર્વ વેરથી પ્રેરાઈને તેના ઉપર દંતશૂણથી પ્રહાર કરવા લાગ્યો. જીવલોણ પ્રહાર કરીને તે ચાલ્યો ગયો. તે પ્રહારના કારણે તેને અત્યંત વેદના થવા લાગી. સાત દિવસ-રાત્રિ સુધી વેદનાને સહન કરતાં-કરતાં તેણે આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું.

મેરુપ્રભ હાથીનો ભવ – સુમેરુપ્રભ હાથીનો જીવ બીજા ભવમાં રક્તવર્ણી મેરુપ્રભ નામનો હાથી થયો. સંયોગવશ ફરીથી જંગલમાં દાવાનિ પ્રગટ્યો. આખું જંગલ ભડકદ બળવા લાગ્યું. આ સમયના દાવા-નળને જોતાં “આવું કાંઈક મેં જોયું છે” તેવો મેરુપ્રભ હાથીના અંતરમાં ઉહાપોહ થવા લાગ્યો અને તે ઉહાપોહના પરિણામે તેને જાતિ સ્મરણશાન ઉત્પન્ન થયું. જાતિસ્મરણશાનથી તેને પૂર્વભવના દાવાનળ નું સ્મરણ થયું, યથા સમયે તે દાવાનળ શાંત થયો. વારંવાર ઉત્પન્ન થતી આ વિપદાથી છુટકારો મેળવવા તેમણે વિશાળ ક્ષેત્રમાંથી ઝાડ, ધાસ, પાંડા વગેરે દૂર કરી સ્વચ્છ મેદાન (માંડલું) તૈયાર કર્યું.

ધાણ સમય પછી ગ્રીઝ ઋતુમાં તે જંગલમાં પુનઃ દાવાનળનો પ્રકોપ થયો. આ સમયે તો સુરક્ષિત સ્થાન તૈયાર જ હતું. મેરુપ્રભ ભાગીને તે માંડલા પાસે આવ્યો. જંગલના બધાં જનાવરો માંડલાના આશ્રયે આવી ગયા હતાં. જાતિવૈર ભૂલીને બધાં પણું-પક્ષીઓ એક સાથે બેઠા હતા. મેરુપ્રભ પણ પોતાની જગ્યા કરી ત્યાં ઊભો રહી ગયો.

અચાનક મેરુપ્રભના શરીરે ખંજવાળ ઉપડી અને શરીર ખંજવાળવા તેણે પગ ઊંચો કર્યો. જેવો પગ ઊંચો થયો કે, માંડલામાં આવેલા ધક્કામુક્કી કરતાં પ્રાણીઓના ધક્કાથી એક સસલું તે ખાલી જગ્યામાં ગોઠવાઈ ગયું. મેરુપ્રભ પગ નીચે મૂકવા ગયો, ત્યારે નીચે સસલાને જોયું. તેને સસલા ઉપર અનુકૂંપા

આવી, તે સમયે તેના દિલમાં સમગ્ર પ્રાણીઓ પ્રત્યે અનુકંપાનો ભાવ જાગૃત થયો. તેણે ઊંચે ઉદ્ઘાવેલા પગને અધર જ રહેવા દીધો. ભારે વજનદાર શરીર, ગ્રાણ પગ પર સંતુલન જ્ઞાનવાં મુશ્કેલ હતું જીતાં પરહિત અને પરના સુખ માટે નિજના સ્વાર્થનો ત્યાગ કર્યો અને સસલાની દ્યા માટે ભયંકર કષ્ટ વેઠ્યું. આ પ્રશસ્ત અનુકંપાના પરિણામે મેરુપ્રભનો સંસાર અલ્પ થયો; અનંત જન્મ-મરણાનું ચક અતિ સીમિત થઈ ગયું.

અઢી દિવસે દાવાનળ શાંત થયો. પ્રાણીઓ માંડલામાંથી બહાર નીકળવા લાગ્યા. સસલું પણ ત્યાંથી ચાલ્યું ગયું. ત્યારે મેરુપ્રભે પોતાનો પગ નીચે મૂકવા પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ પગ જકડાઈ ગયો હાંવાથી તે ધડામ કરતો નીચે પડી ગયો. સો વર્ષની વૃદ્ધ કાયાવાળો તે મેરુપ્રભ હાથી ત્રણ દિવસ સુધી ભૂખ-તરસની અસહી પીડા અને વેદના સહન કરતો મૃત્યુ પામ્યો.

મેઘકુમારનો ભવ—તે મેરુપ્રભ હાથીનો જીવ શ્રેણિક રાજના મહારાણી ધારિણી દેવીની કુદ્ધિમાં પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો. માતાએ આકાશમાંથી ઊતરતા અને પોતાના મુખમાં પ્રવેશતા હાથીનું સ્વખ જોયું. ગર્ભસ્થ બાળકના પ્રભાવે માતાને અકાળે પંચરંગી મેઘ સમૂહ દ્વારા થતી વર્ષામાં વનકીડા કરવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો. શ્રેણિક રાજના જ્યોષ પુત્ર અને મંત્રી એવા અભયકુમારે દેવારાધના દ્વારા માતાના દોહદની પૂર્તિ કરાવી. યથા સમયે બાળકનો જન્મ થયો અને તેનું મેઘકુમાર નામ રાખવામાં આવ્યું.

કલાચાર્યો પાસે રહી તેણે ૭૨ કણાઓનો અભ્યાસ કર્યો. માતા-પિતાએ યુવાન થયેલા મેઘકુમારના આઠ કન્યાઓ સાથે લગ્ન કરાવ્યા. હવે મેઘકુમાર રાજસી ભોગ ભોગવતો રહેવા લાગ્યો.

એકદા ભગવાન મહાવીર સ્વામી રાજગૃહ નગરમાં પદ્ધાર્યા. બધાની સાથે મેઘકુમાર પણ ભગવાનની દેશનામાં ગયો. ભગવાનની દેશના સાંભળતાં જ મેઘનો આત્મા જાગૃત થઈ ગયો અને માતા-પિતાની આજી મેળવી મેઘે દીક્ષા અંગીકાર કરી.

દીક્ષાની પહેલી રાત્રે, સૂવા માટે નાના-મોટાના કમથી પથારી કરતાં, મેઘમુનિની પથારી દરવાજા પાસે થઈ. રાત્રે સ્વાધ્યાયાદિના નિમિત્તે ત્યાંથી અન્ય મુનિઓનું આવાગમન થતું રહ્યું. આવતા-જીતાં મુનિઓના ચરણ સ્પર્શથી મેઘમુનિ સૂઈ ન શક્યા. ફૂલની શથ્યા ઉપર પોઢનારા મેઘમુનિની રાત અતિ કષ્ટમાં પસાર થઈ. રાત્રે જ મેઘમુનિએ પ્રભુની આજી લઈ રાજમહેલમાં પાછા જવાનો વિચાર કરી લીધો અને સવારે અનુમતિ લેવા પ્રભુ પાસે પહોંચી ગયા.

ઘટ-ઘટના અંતર્યામી પ્રભુએ રાતની ઘટના અને મેઘ મુનિના સ્ખલિત થયેલા મનોગત ભાવોને જાણી લીધા. પ્રભુએ મેઘમુનિ સામે પૂર્વ હાથીના ભવોમાં સહન કરેલી અપાર વેદનાનું વર્ણન કર્યું. પ્રભુ મુખે પોતાનો પૂર્વભવ સાંભળતા મેઘમુનિને જાતિ સ્મરણ શાન ઉત્પન્ન થયું. જાતિ સ્મરણ શાન દ્વારા મેઘમુનિએ પૂર્વભવની સહનશીલતાને નીહાળી. મેઘમુનિ સંયમમાં પૂર્ણતયા સ્થિર થઈ ગયા. સંયમ તપનું આચારણ કરતા તેઓએ બિક્ષુની ભાર પ્રતિમાઓ, ગુણસંવત્સર તપ અને સંલેખના દ્વારા શરીર અને કષાયને કૃશ કરી, એક માસના અનશન દ્વારા દેહનો ત્યાગ કર્યો.

વર્તમાન ભવ—મેઘમુનિના ભવ પશ્ચાત્ વર્તમાનમાં તેઓ વિજય નામના પ્રથમ અનુત્તર વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા છે. **આગામી ભવ**—મેઘદેવ તે ભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યભવ ધારણ કરી, મોક્ષગતિને પ્રાપ્ત કરશે.

પહેલું અદ્યચન

ઉત્ક્ષિપ્ત જ્ઞાત [મેધકુમાર]

અદ્યચન પ્રારંભ :-

૧ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા, વળણઓ । તીસે ણ ચંપાએ ણયરીએ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાએ પુણભદે ણામં ચેઝે હોત્થા, વળણઓ । તત્થ ણ ચંપાએ ણયરીએ કોળિઓ ણામં રાયા હોત્થા, વળણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે—અવસર્પિણીકાળના ચોથા આરામાં અને તે સમયે—કોણિક રાજાના સમયમાં, ચંપા નામની નગરી હતી. તે ચંપાનગરીની બહાર ઈશાન કોણમાં પૂર્ણભદ્ર નામનું ઉધાન હતું. તે ચંપાનગરીમાં કોણિક નામના રાજા હતા. નગર, ઉધાન અને રાજાનું વર્ણન શ્રી ઉવવાઈ સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

સુધર્મા સ્વામીનો ગુણ પૈલખ :-

૨ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતેવાસી અજ્જસુહમ્મે ણામં થેરે જાઇસંપણે, કુલસંપણે, બલ-રૂક્વિણયણાણદંસણ-ચરિત્તલાઘવસંપણે; ઓયંસી, તેયંસી, વચ્ચંસી, જસંસી, જિયકોહે, જિયમાણ, જિયમાએ, જિયલોહે, જિયિંદિએ, જિયણિદે, જિયપરીસહે, જીવિયાસ-મરણભય-વિષ્યમુકકે, તવપ્પહાણે, ગુણપ્પહાણે, એવં કરણ-ચરણ-ણિગ્ગહ-ણિચ્છય-અજ્જવ-મદ્વ-લાઘવ-ખંતિ-ગુત્તિ-મુત્તિ-વિજા-મંત-બંભ-વેયણ-ણિયમ-સચ્ચ સોયણાણદંસણ-ચરિત્પહાણે, ઓરાલે, ઘોરે, ઘોરવ્વએ ઘોરતવસ્સી, ઘોરબંભચેરવાસી, ઉચ્છૂઢ સરીરે, સંખિત્તવિડલ-તેડલેસ્સે, ચોદ્દસપુષ્ટી, ચડણાણોવગએ, પંચહિં અણગારસએહિં સદ્ધિં સંપરિવુંડે પુષ્વાણુપુંચિં ચરમાણે, ગામાણુગામં દૂઇજ્જમાણે, સુહંસુહેણ વિહરમાણે, જેણેવ ચંપા ણયરી, જેણેવ પુણભદે ચેઝેએ, તેણામેવ ઉવાગચ્છિં, ઉવાગચ્છત્તા અહાપડિરૂવ ઉગહં ઓગિણહંદ; ઓગિણહિત્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરિં ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના અંતેવાસી શિષ્ય આર્ય સુધર્મા નામના સ્થવિર હતા. તેઓ જ્ઞાતિસંપન્ન—ઉત્તમ માતૃપક્ષવાળા અને કુલસંપન્ન—ઉત્તમ પિતૃપક્ષવાળા, બલસંપન્ન, રૂપસંપન્ન, વિનયસંપન્ન, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રસંપન્ન, લાઘવસંપન્ન—દ્રવ્યથી અદ્ય ઉપધિવાળા અને ભાવથી ત્રણ પ્રકારના ગર્વથી રહિત હતા. તેઓ અન્તિક તેજથી સંપન્ન હોવાથી ઓજસ્વી હતા; શારીરિક કાંતિથી ટેટીયમાન હોવાથી તેજસ્વી હતા; નિરવદ્ય વચન અને આદેય વચનવાળા હોવાથી વર્યસ્વી અને શુભ કર્તવ્યથી યશસ્વી હતા. તેઓ કોધવિજેતા, માનવિજેતા, ભાયાવિજેતા, લોભવિજેતા, ઈન્દ્રિયવિજેતા (જિતોન્ત્રિય), નિદ્રાવિજેતા, પરીપણ વિજેતા હતા. તેઓ જીવવાની આશા અને મરણના ભયથી રહિત હતા. તેઓ ઉત્કૃષ્ટ તપ કરવાના કારણે તપપ્રધાન, ઉત્કૃષ્ટ સંયમ ગુણોનું પાલન કરતા હોવાથી ગુણપ્રધાન, તપ-

ત્યાગ આદિ પ્રવૃત્તિરૂપ કરણ સિતેરી અને સંયમાચારરૂપ ચરણ સિતેરીથી યુક્ત હોવાથી કરણ-ચરણ પ્રધાન હતા, ઈન્દ્રિય અને મનને વિષયમાં જતાં રોકતા હોવાથી નિગ્રહ પ્રધાન હતા, જીવાદિ તત્ત્વોના નિર્ણયમાં અને અભિગ્રહાદિના પાલનમાં દઢ સંકલ્પવાળા હોવાથી નિશ્ચય પ્રધાન હતા; માયા-કપટ રહિત હોવાથી આર્જવપ્રધાન, અભિમાનથી રહિત હોવાથી માર્દવપ્રધાન, અલ્પ ઉપધિ તથા ગર્વથી રહિત હોવાથી લાઘવપ્રધાન, ક્ષમાશીલ હોવાથી ક્ષમાપ્રધાન, મન, વચન અને કાયાને ગોપવતા હોવાથી ગુપ્તપ્રધાન, નિર્લોભી હોવાથી મુક્તિપ્રધાન, ગૌરી વગેરે દેવી અધિષ્ઠિત વિદ્યાઓ તેમને સિદ્ધ હોવાથી વિદ્યાપ્રધાન અને દેવ અધિષ્ઠિત મંત્રો સિદ્ધ હોવાથી મંત્રપ્રધાન, બ્રહ્મરૂપ આત્મભાવમાં સ્થિત હોવાથી બ્રહ્મપ્રધાન, સ્વશાસ્ત્ર અને પરશાસ્ત્રના જ્ઞાતા હોવાથી વેદપ્રધાન, નૈગમાદિ નયોના જ્ઞાતા હોવાથી નયપ્રધાન, અનેક નિયમોના ધારક હોવાથી નિયમપ્રધાન, યથાતથ્યરૂપે સત્ય તત્ત્વોના પ્રતિપાદક હોવાથી સત્યપ્રધાન, અંત:કરણ શુદ્ધ હોવાથી શૌચપ્રધાન અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર પ્રધાન હતા. તેઓ પ્રકૃતિ અને આચરણમાં શ્રેષ્ઠ હોવાથી ઉદાર હતા. પરીષહ તથા ઈન્દ્રિયાદિ પર વિજય પ્રાપ્ત કરવામાં કઠોર હોવાથી ધોર, મહાત્રતોના પાલનમાં દઢ હોવાથી ધોરવતી, વિવિધ પ્રકારના અભિગ્રહ સહિત તપસ્યા કરતા હોવાથી ધોર તપસ્વી, નવવાડ સહિત બ્રહ્મયર્થનું પાલન કરતા હોવાથી ધોર બ્રહ્મચારી, બ્રહ્મ-આત્મભાવમાં જ નિવાસ કરતા હોવાથી બ્રહ્મયર્થવાસી અને શરીર સંસ્કારના ત્યાગી હોવાથી ઉન્નિખન શરીરી હતા. તેઓએ વિપુલ તેજોલભિને સંક્ષિપ્ત કરી હતી એટલે શરીરમાં જ અંતર્લીન કરી હતી. ચૌદપૂર્વના જ્ઞાતા, ચતુર્જાન સંપન્ન તેઓ પાંચસો સાધુઓથી યુક્ત સુખપૂર્વક અનુક્રમે ગામે-ગામ વિચરણ કરતાં-કરતાં ચંપાનગરીના પૂર્ણભર નામના ઉદ્ઘાનમાં પદ્ધાર્યા, પદ્ધારીને સ્થાન અને સંસ્તારકની આજ્ઞા લઈને સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

૩ તએ ણ ચંપાએ ણયરીએ પરિસા ણિગગ્યા । કોળિઓ ણિગગ્યો । ધ્યમ્મો કહિઓ ।
પરિસા જામેવ દિસિં પાડબ્ભૂયા, તામેવ દિસિં પંડિગગ્યા ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી ચંપાનગરીમાંથી જનસમૂહ તથા કોણિક રાજી ભગવાનને વંદન કરવા માટે નીકળ્યા.
સુધર્માસ્વામીએ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ઉપદેશ સાંભળીને જનસમૂહ જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશામાં
પાછો ફર્યો.

જંબૂર્સ્વામીની જિજાસા :-

૪ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ અજ્જસુહ્મસ્સ અણગારસ્સ જેટે અંતેવાસી અજ્જજંબૂણામં
અણગારે કાસવગોત્તેણ સત્તુસ્સેહે જાવ અજ્જસુહ્મસ્સ થેરસ્સ અદૂરસામંતે ઉઙુંજાણૂ અહોસિરે
જ્ઞાણકોદ્દોવગએ સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે આર્થ સુધર્મા અણગારના જ્યેષ અંતેવાસી શિષ્ય આર્થ જંબૂ નામના
અણગાર હતા, જે કાશ્યપ ગોત્રના અને સાત હાથ ઊંચા શરીરવાળા યાવત્ આર્થ સુધર્મા સ્થવિરથી ન અતિ
દૂર, ન અતિ નજીક, બંને ઘૂંઠણોને ઊભા રાખી, મસ્તકને નમાવી, ધ્યાન કોષ્ટકમાં સ્થિત(ધર્મધ્યાનમાં
લીન) થઈને સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરતા હતા.

૫ તએ ણ સે અજ્જજંબૂણમે અણગારે જાયસંડે, જાયસંસએ, જાયકોઉહલ્લો; સંજાતસંડે,
સંજાતસંસએ, સંજાતકોઉહલ્લો; ઉપ્પણસંસએ, ઉપ્પણસંસએ, ઉપ્પણકોઉહલ્લો; સમુપ્પણસંડે,

સમુપ્પણસંસએ, સમુપ્પણકોઠહલ્લે; ઉદ્વાએ ઉદ્વેઝ, ઉદ્વિત્તા જેણામેવ અજ્જસુહમ્મે થેરે તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા અજ્જસુહમ્મે થેરે તિકખુતો આયાહિણં પયાહિણં કરેઝ, કરેત્તા વંદિ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા અજ્જસુહમ્મસ્સ થેરસ્સ ણચ્વાસણે ણાઇદૂરે સુસ્સૂસમાણે ણમંસમાણે અભિમુહં પંજલિઉડે વિણણં પજ્જુવાસમાણે એવં વયાસી —

જિએં ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ આઇગરેણ જાવસાસયં ઠાણમુવગણં, પંચમસ્સ અંગસ્સ અયમદ્દે પણન્તે, છદુસ્સ ણં ભંતે ! અંગસ્સ ણાયાધમ્મકહાણં કે અદ્દે પણન્તે ?

ભાવાર્થ :— તે સમયે આર્થ જંબૂનામના અશગારના મનમાં તત્ત્વના વિષયમાં શ્રદ્ધા-ઈચ્છા, સંશય-જિજ્ઞાસા અને કુતૂહલ જન્મ્યું; શ્રદ્ધા, સંશય અને કુતૂહલ ઉત્પન્ન થયું; શ્રદ્ધા, સંશય અને કુતૂહલ વધ્યું; શ્રદ્ધા, સંશય અને કુતૂહલ પ્રબળતમ થયું; ત્યારે તેઓ પોતાના સ્થાનથી ઊઠીને આર્થ સુધર્મા સ્થવિર પાસે આવ્યા અને આર્થ સુધર્માસ્થવિરને જમણી તરફથી પ્રારંભીને ત્રાણવાર પ્રદક્ષિણા(આવર્તન) કરીને વંદન-નમસ્કાર કર્યા; વંદન અને નમસ્કાર કરીને આર્થ સુધર્મા સ્થવિરની ન અતિ દૂર, ન અતિ નજીક, શુશ્રૂષા કરતાં નમસ્કારની મુદ્રામાં તેઓની સન્મુખ વિનયપૂર્વક બેઠા અને પર્યુપાસના કરતાં આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે ભગવન્ ! શુતર્ધર્મની આદિ કરનારા યાવત્ સિદ્ધ ગતિ નામના શાશ્વત સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા એવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ પાંચમા અંગ શાસ્ત્રના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! છઢા અંગ શાતાધર્મ કથાના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં પ્રશ્ન પૂછનારની માનસિક પૂર્વવસ્થાનું મનોવૈજ્ઞાનિક દાસ્તિકોશથી વિશ્લેષણ કર્યું છે. તેમાં જાયસઙ્કૃ આદિ બાર પદનો પ્રયોગ છે. શ્રદ્ધા = ઈચ્છા, રૂચિ અથવા ઉત્સુકતા; સંશય = જિજ્ઞાસા; કુતૂહલ = આશ્ર્ય. કોઈ પણ અજ્ઞાત વસ્તુના વિષયમાં સહુ પ્રથમ ઈચ્છા થાય, ત્યાર પછી તેને જાણવાની જિજ્ઞાસા થાય અને ત્રીજી અવસ્થામાં એક આશ્ર્ય ઉત્પત્ત થાય કે આનો પ્રત્યુત્તર શું મળશે ?

જાત, ઉત્પત્ત, સંજ્ઞાત અને સમૃતપત્ર—આ ચારે શબ્દ કભિક વિકાસના સૂચ્યક છે. જેમ બીજ વાયું, અંકુરિત થયું, છોડ થયો અને અંતે પૂર્ણ રૂપે નિષ્પત્ત થયું, તે જ રીતે જાત = અસ્તિત્વમાં આવ્યું, ઉત્પત્ત = ઉત્પત્ત થયું, સંજ્ઞાત = વૃદ્ધિંગત થયું અને સમૃતપત્ર = પૂર્ણ રૂપથી નિષ્પત્ત થયું.

કેટલાક આચાર્યો જાત, ઉપણંાદિ પદમાં હેતુ હેતુમદ્દભાવ સંબંધને સ્વીકારે છે. કેટલાક આચાર્યો આ ચારે પદમાં અવગ્રહ, ઈહા, અવાય અને ધારણાને સ્વીકારે છે. કેટલાક આચાર્યો આ ચારે પદના પ્રયોગથી કમશા: પ્રશ્ન કર્તાના ચિત્તની પુષ્ટતાને સૂચિત કરે છે.

સંક્ષેપમાં જંબૂસ્વામીને જાયસઙ્કૃ - શ્રદ્ધા-તત્ત્વ જાણવાની ઈચ્છા થઈ, જાયસંસએ- તેમને સંશય-જિજ્ઞાસા થઈ કે ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જેવી રીતે પાંચમા અંગનો અર્થ કહ્યો છે, તેવી રીતે છઢા અંગનો શો અર્થ કહ્યો હશે ? જાયકોઠહલ્લે- તેમને કુતૂહલ થયું કે પ્રભુએ પાંચમા અંગમાં સમસ્ત પદાર્થના સ્વરૂપનું કથન કર્યું છે, તો હવે છઢા અંગમાં શું કહેશે ?

જંબૂસ્વામીની જિજ્ઞાસા પ્રગટ કરવાની રીતના માધ્યમથી શાસ્ત્રકારે પ્રત્યેક વિનીત શિષ્યને ગુરુ સમક્ષ પોતાના મનોભાવને પ્રગટ કરવાની પદ્ધતિની શિક્ષા આપી છે.

સુધર્મા સ્વામી દ્વારા સમાધાન :-

૬ જંબુ ત્તિ, અજ્જસુહ્રમે થેરે અજ્જજંબૂણામં અણગારં એવં વયાસી- એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ આઇગરેણ જાવઠાણ સંપત્તેણ છટુસ્સ અંગસ્સ દો સુયક્ખંધા પણ્ણતા, તંજહા - ણાયાણિ ય ધમ્મકહાઓ ય ।

ભાવાર્થ :- ‘જંબૂ’ આ પ્રકારનું સંબોધન કરીને આર્થ સુધર્મા સ્થવિરે આર્થ જંબૂ નામના અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે જંબૂ ! શુત ધર્મની આદિના કરનારા યાવત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા એવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ છટા અંગ(શાતા ધર્મકથા)ના બે શુતસ્કર્ધની પ્રરૂપણા કરી છે. તે આ પ્રમાણે છે- (૧) શાત-દષ્ટાંતરૂપ કથાઓના અધ્યયન યુક્ત શાત નામનો શુતસ્કર્ધ અને (૨) ધર્મકથા-ધર્મકથાઓથી યુક્ત ધર્મકથા નામનો શુતસ્કર્ધ.

૭ જિ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ આઇગરેણ જાવ ઠાણ સંપત્તેણ છટુસ્સ અંગસ્સ દો સુયક્ખંધા પણ્ણતા, તંજહા - ણાયાણિ ય, ધમ્મકહાઓ ય; પદમસ્સ ણ ભંતે ! સુયક્ખંધસ્સ સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ ઠાણ સંપત્તેણ ણાયાણ કઇ અજ્જયણા પણ્ણતા ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શુતધર્મની આદિના કરનારા યાવત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જો છટા અંગ સૂત્રના શાત સમૂહ(દષ્ટાંતો)અને ધર્મકથાઓ નામના બે શુતસ્કર્ધ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! મોક્ષ સ્થાનને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ શુતસ્કર્ધ- શાત સમૂહના, કેટલા અધ્યયન કહ્યા છે ?

૮ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ આઇગરેણ જાવ સંપત્તેણ ણાયાણ એગૂણવીસં અજ્જયણા પણ્ણતા, તંજહા-

ઉક્ખિત્તણાએ સંઘાડે, અંડે કુમ્મે ય સેલગે ।
તુંબે ય રોહિણી મલ્લી, માઇંદી ચંદિમાઇ ય ॥૧॥
દાવદ્વા ઉદગણાએ, મંડુકકે તેયલી વિ ય ।
ણંદિફલે અમરકંકા, આઇણે સુસમાઇ ય ॥૨॥
અવરે ય પુંડરીએ ય, ણાએ એગૂણવીસ ઇમે ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! ધર્મની આદિ કરનારા યાવત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ શાત-સમૂહ નામના પ્રથમ શુતસ્કર્ધના ઓગણીસ અધ્યયન કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે- (૧) ઉત્ક્ષિપ્ત શાત (૨) સંઘાટ (૩) અંડક (૪) કૂર્મ (૫) શૈલક (૬) તુંબ (૭) રોહિણી (૮) મલ્લી (૯) માઈંદી (૧૦) ચંદ્રમા (૧૧) દાવદ્વા વૃક્ષ (૧૨) ઉદકશાત (૧૩) મંડુક (૧૪) તેતલી (૧૫) નંદીફલ (૧૬) અમરકંકા- દ્રૌપદી (૧૭) આર્કીણ-અશ્વ (૧૮) સુષ્પમા અને અંતિમ (૧૯) પુંડરીક(કંડરીક). આ ૧૯ શાત-દષ્ટાંતરૂપ અધ્યયન છે.

૯ જિ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ આઇગરેણ જાવ સંપત્તેણ ણાયાણ

એગૂણવીસં અજ્જયણા પણત્તા, તંજહા - ઉકિખત્તણાએ જાવ પુંડરીએ ય; પઢમસ્સ ણં ભંતે !
અજ્જયણસ્સ કે અદૃ પણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો ધર્મની આદિ કરનારા યાવત્ સિદ્ધિસ્થાનને પ્રાપ્ત, શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાત સમૂહ નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કર્ષના ઉત્ક્ષિપ્ત જ્ઞાતથી લઈને પુંડરીક પર્યતના ૧૮ અધ્યયન કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! તેના પ્રથમ અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

શ્રેણિક રાજા :-

૧૦ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ઇહેવ જંબૂદીવે દીવે ભારહે વાસે દાહિણદુઃખ ભરહે, રાયગિહે ણામં ણયરે હોત્થા, વણઓ ! ગુણસીલે ચેઝાએ, વણઓ ! તત્થ ણં રાયગિહે ણયરે સેણિએ ણામં રાયા હોત્થા ! મહયાનહિમવંત, વણઓ ! તસ્સ ણં સેણિયસ્સ રણો ણંદા ણામં દેવી હોત્થા ! સુકુમાલપાળિપાયા, વણઓ !

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે આ જંબૂદીપના ભરતક્ષેત્રના દક્ષિણાર્ધ ભરતમાં રાજગૃહ નામનું નગર હતું અને તેના ઈશાનકોણમાં ગુણશીલ નામનું ઉદ્યાન હતું. નગર તથા ઉદ્યાનનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું. તે રાજગૃહ નગરમાં શ્રેણિક નામના રાજા હતા. તે મહા હિમવંત પર્વતની જેમ મર્યાદા કરનાર હતા. તે શ્રેણિક રાજાને સુકુમાર હાથ-પગવાળી નંદા નામની રાણી હતી. રાજા તથા રાણીનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

અભયકુમાર :-

૧૧ તસ્સ ણં સેણિયસ્સ પુતે ણંદાએ દેવીએ અત્તાએ અભાએ ણામં કુમારે હોત્થા ! અહીણ પંચિદિય સરીરે જાવ સુરૂવે, સામદંડ-ભેય-ઉવપ્પયાણણીતિ-સુપ્પઉત્તણયવિહણૂ, ઈહા-પોહ-મગગણ-ગવેસણ-અત્થસત્થ મર્ઝ વિસારએ, ઉપ્તિયાએ વેણિયાએ કમ્મયાએ પારિણામિયાએ ચડવિહાએ બુદ્ધીએ ઉવવેએ, સેણિયસ્સ રણો બહુસુ કજ્જેસુ ય કુંદુંબેસુ ય મંતેસુ ય ગુજ્જેસુ ય રહસેસુ ય ણિચ્છાએસુ ય આપુચ્છણિજ્જે, પડિપુચ્છણિજ્જે, મેઢી, પમાણ, આહાર, આલંબણ, ચકુખૂ; મેઢીભૂએ પમાણભૂએ આહારભૂએ આલંબણભૂએ, ચકુખુભૂએ, સવ્વકજ્જેસુ ય સવ્વ-ભૂમિયાસુ ય લદ્ધપચ્ચાએ વિઝણવિયારે, રજ્જધુરચિતએ યાવિ હોત્થા ! સેણિયસ્સ રણો રજ્જં ચ રદું ચ કોસં ચ કોટ્ટાગારં ચ બલં ચ વાહણ ચ પુરં ચ અંતેરં ચ સયમેવ સમુવેક્ખમાણે-સમુવેક્ખમાણે વિહરઙ્દ !

ભાવાર્થ :- તે શ્રેણિક રાજાના પુત્ર અને નંદાદેવીના આત્મજ અભય નામના કુમાર હતા. તે પરિપૂર્ણ પાંચ ઈન્દ્રિયોશી યુક્ત શરીરવાળા યાવત્ સ્વરૂપવાન હતા. તે સામ, દંડ, ભેદ અને ઉપપ્રદાન આ ચાર પ્રકારની નીતિના પ્રયોગમાં અને ન્યાયવિધિમાં નિષ્ણાંત હતા. તે ઈહા, અપોહ, માર્ગણા, ગવેષણાથી અર્થ શાસ્ત્રનો વિચાર કરવામાં વિશારદ હતા. તે ઔત્પાતિકી, વૈનિયકી, કર્મજ્ઞ અને પારિણામિકી, આ ચાર પ્રકારની બુદ્ધિથી સંપન્ન હતા. તે શ્રેણિક રાજાના ઘણા કાર્યોમાં, કૌટુંબિક કાર્યોમાં, મંત્રણાઓમાં, ગુપ્તકાર્યોમાં, રહસ્યમય સ્થિતિઓમાં નિર્ણય કરવામાં એકવાર અને અનેકવાર પૂછવા યોગ્ય હતા અર્થાત્ શ્રેણિક રાજા

આ બધા વિષયોમાં અભયકુમારની સલાહ લેતા હતા. તે રાજકુટુંબ આદિમાં મેઢીભૂત—આધારસ્તંભરૂપ, પ્રમાણરૂપ, આધારરૂપ, આલંબનરૂપ અને ચક્ષુરૂપ હતા. સર્વકાર્યમાં અને દૂત, ન્યાયાધીશ, કોટવાળ વગેરે બિન્ન-બિન્ન ભૂમિકાવાળા સર્વ મનુષ્યોમાં તે વિશ્વસનીય હતા. સર્વને યોગ્ય સલાહ, સૂચન આપતા હોવાથી સર્વના માર્ગદર્શક હતા. તે રાજ્યધૂરાના વાહક હતા. અભયકુમાર પોતે જ શ્રેણિક રાજાના રાજ્ય, દેશ, ભંડાર, કોઠાર, સૈન્ય, વાહન, નગર અને અંતઃપુરની સંભાળ રાખતા હતા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં કુટુંબ અને રાજ્યમાં અભયકુમારના સ્થાન અને મહત્વનો નિર્દેશ છે. અભયકુમાર શ્રેણિક રાજાના પુત્ર હતા અને તે જ રીતે મુખ્યમંત્રી પણ હતા.

સામ-દંડ...વિહણ્ણ :— સામ, દંડ, ભેદ અને ઉપપ્રદાન, આ ચાર પ્રકારની રાજનીતિ પ્રચલિત છે. તેના પ્રયોગમાં અભયકુમર કુશલ હતા. (૧) સામનીતિ— પરસ્પરના ઉપકારને, ગુણોને પ્રગટ કરીને, મધુર વચન બોલીને કોઈને વશ કરવા, તેને સામ કહે છે. સામનીતિનો પ્રયોગ ઉત્તમ પુરુષો સાથે કરવામાં આવે છે. ઉત્તમ પ્રણિપાતેન । નમસ્કાર અને નમ્રતાથી ઉત્તમ પુરુષોને જીતી શકાય છે. (૨) દંડનીતિ— કોઈને પીડા આપીને, તેના ધનાદિનું હરણ કરીને, તેને દંડ આપીને વશ કરવા તે દંડનીતિ છે. દંડનીતિનો પ્રયોગ સમાન બળવાળી વ્યક્તિ સાથે કરવામાં આવે છે. સમ્ભાળ-તુલ્યૈપરાક્રમૈ: । સમશક્તિવાળાને વશ કરવા તુલ્ય-સમાન પરાક્રમ બતાવવું જોઈએ. દંડનીતિના પ્રયોગથી સમાન બળવાળી વ્યક્તિને જીતી શકાય. (૩) ભેદનીતિ— સ્વામી-સેવક વચ્ચે ફૂટ પડાવી, પરસ્પર અવિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરાવી અન્યને વશ કરવા તે ભેદનીતિ છે. ભેદનીતિનો પ્રયોગ પોતાથી વધુ શૂરવીર સાથે કરવામાં આવે છે. શૂરં ભેદેન યોજયેતા ભેદનીતિ દ્વારા શૂરવીરને જીતી શકાય છે. (૪) ઉપપ્રદાન નીતિ— પૂર્વ કોઈ પદાર્થાદિ લીધા હોય તો તે આપીને અથવા ઈષ્ટ પદાર્થ આપી કોઈને વશ કરવા, તેને ઉપપ્રદાનનીતિ કહે છે. ઉપપ્રદાનનીતિનો પ્રયોગ નાના-નિભન્નકષાના મનુષ્યો સાથે કરવામાં આવે છે. નીચમળ્યપ્રદાનેન । નાના માણસોને થોડું આપી દેવાથી તે વશ થઈ જાય છે.

ઈહા...વિસારએ :— અભયકુમાર રાજ્ય સંબંધિત અર્થશાસ્ત્રનો વિચાર ઈહાદિ દ્વારા કરતા હતા.

ઈહા— વસ્તુનો સામાન્ય બોધ થયા પછી સંશ્ય થાય અને તત્પ્રશ્યાત્તુ ‘આમ હોવું જોઈએ’ તેવા નિશ્ચય તરફ ઢળતા જ્ઞાનને ઈહા કહે છે. જેમ કે અંધારામાં દૂર કાંઈક દેખાયા પછી આ હૂંહું હશો કે પુરુષ તેવા સંશ્ય પછી આ પુરુષ હોવો જોઈએ, તેવું જે જ્ઞાન થાય તે ઈહા છે. **અપોહ—** નિશ્ચયાત્મક વિશેષ જ્ઞાનને અપોહ કહે છે. જેમકે ‘આ પુરુષ જ છે’ તેવો નિશ્ચય થઈ જવો. **માર્ગણા-ગવેષણા—** પદાર્થમાં રહેલા અન્યય ધર્મો—વિદ્યાત્મક ધર્મોને જાણવા, તે માર્ગણા અને વ્યતિરેક ધર્મો—અભાવાત્મક ધર્મોને જાણવા, તે ગવેષણા છે. જેમકે પુરુષ હોય તો હલન-ચલન હોય. તે અન્યયાત્મક ધર્મ કહેવાય અને ત્યાં પક્ષી વગેરેનું ન આવવું તે અભાવાત્મક ધર્મો છે. અન્યય ધર્મના સદ્ગ્રાવથી અને વ્યતિરેક ધર્મના અભાવથી વસ્તુનો યથાર્થ નિશ્ચય થાય છે. માર્ગણા અને ગવેષણા તે ઈહાની પછી તથા અપોહની પૂર્વ હોય છે. અભયકુમાર ઈહા-અપોહાદિ દ્વારા અર્થ સંબંધી વિચાર કરવામાં કુશળ હતા. ઈહાદિ મતિજ્ઞાનના ભેદ છે. તેનું વિશેષ વર્ણન શ્રી નંદીસૂત્રમાં છે.

ઉપ્તિયાએ...ઉવકેએ :— અભયકુમાર ઔત્પાત્તિકી આદિ ચાર બુદ્ધિથી સંપન્ન હતા.

(૧) **ઔત્પાત્તિકી બુદ્ધિ—** પૂર્વ નહીં જોયેલા, નહીં સાંભળેલા, નહીં અનુભવેલા વિષયને પ્રયત્ન

વિના, તત્કાલ જાણી લેવો. સમસ્યા ઉત્પન્ન થતાં તત્કષણ સમાધાન રજૂ કરનારી બુદ્ધિને ઔત્પાતિકી બુદ્ધિ કહે છે. (૨) વૈનયિકી બુદ્ધિ— ગુરુજનો, વડીલોના વિનયથી પ્રાપ્ત થતી બુદ્ધિને વૈનયિકી બુદ્ધિ કહે છે. (૩) કર્મજી બુદ્ધિ— કૃષિ-વેપારાદિ કોઈપણ કામ કરતાં-કરતાં લાંબા કાળના અભ્યાસથી જે કુશળતા પ્રાપ્ત થાય, જે બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય તેને કર્મજી બુદ્ધિ કહે છે. (૪) પારિણામિકી બુદ્ધિ— ઉમરના પરિપાકથી, અનુભવોના આધારે પ્રાપ્ત થતી બુદ્ધિને પારિણામિકી બુદ્ધિ કહે છે. ચારે બુદ્ધિનું, દષ્ટાંત સહિત સંવિસ્તૃત વર્ણન શ્રી નંદીસૂત્રમાં છે.

મેઢી પમાણ...ચક્રખુબ્બાએ :— અભ્યકુમાર મેઢી, પ્રમાણ, આધાર, અવલંબન અને ચક્ષુ સ્વરૂપ હતા. **મેઢી**— ખેડૂત ખળામાં ધાન્ય ઉપર હાલણું કરે ત્યારે અનાજના ઢગલા વચ્ચે લાકડાનો સ્તંભ રોપે છે. તે સ્તંભના આધારે બળદો ગોળ-ગોળ ફરે છે અને તેથી ઘઉં અને ભૂસું છૂટા પડી જાય છે. આ મધ્યગત સ્તંભને મેઢી કહેવામાં આવે છે. મેઢીની જેમ અભ્યકુમાર કુટુંબમાં આધારરૂપ હોવાથી મેઢીરૂપ કહેવાતા હતા. **પ્રમાણ**— પ્રમાણ દ્વારા હેય, ઉપાદેયનો વિવેક થાય છે અર્થાત્ છોડવા યોગ્ય પદાર્થથી નિવૃત્તિ અને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય પદાર્થમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે. તેમ અભ્યકુમાર કુટુંબ અને રાજ્યમાં ગ્રાન્થ વિષયોનું ગ્રહણ કરાવતા અને ત્યાજ્ય વિષયોને છોડાવતા હતા તેથી પ્રમાણ સ્વરૂપ હતા.

આધાર—આલંબનરૂપ— અભ્યકુમાર રાજકુટુંબ—રાજ્ય માટે આધાર અને આલંબનરૂપ હતા. જેની મદદથી વ્યક્તિ ઉન્નતિ કરી શકે તે આધાર કહેવાય છે. જેમ માર્ગમાં ખાડો હોય તો બીજાના હાથનો આધાર લઈ, ખાડો પાર કરી માર્ગમાં આગળ વધે છે. જેના સહારે વ્યક્તિ આઝિતને પાર કરે તે અવલંબન કહેવાય છે. જેમ કોઈ વ્યક્તિ કૂવામાં પડી ગઈ હોય તો તે દોરડાનું આલંબન લઈ બહાર નીકળે છે.

ચક્ષુરૂપ— અભ્યકુમાર કુટુંબ માટે ચક્ષુરૂપ હતા. કુટુંબના સર્વ સત્યોને વ્યવહાર માર્ગ બતાવતા હોવાથી તે ચક્ષુરૂપ હતા. રાજકુટુંબ અને રાજ્યમાં અભ્યકુમાર કેન્દ્રસ્થાને હતા, તે સ્પષ્ટ કરવા સૂત્રકારે મેઢી, પ્રમાણ, આધાર, અવલંબન અને ચક્ષુ આ પાંચ શબ્દો સાથે ઉપમાવાચક 'ભૂત' શબ્દનો પ્રયોગ કરી પુનઃ મેઢીભૂત વગેરેનું કથન કર્યું છે.

ધારિણીનું સ્વાન દર્શન :-

૧૨ તસ્સ ણ સેણિયસ્સ રણ્ણો ધારિણી ણામં દેવી હોસ્થા, વણઓ જાવ સેણિયસ્સ રણ્ણો ઇટ્ટો કંતા જાવ વિહરઇ । તએ ણં સા ધારિણી દેવી અણણયા કયાઇ તંસિ તારિસગંસિ છ્યકકદુગ-લદુમદુસંઠિયખંભુગય-પવરવરસાલભંજિય-ઉજ્જલ-મણિકણગ-રયણથૂભિય-વિડંગજાલદ્ધ-ચંદણિજ્જૂહંતર-કણયાલિ-ચંદસાલિયા-વિભત્તિકલિએ સરસચ્છધાઊવલ-વણ રિએ બાહિરઓ દૂમિય-ઘટુ-મદ્દે અભિંભતરઓ પસત્તસુવિલિહિય-ચિત્તકમ્મે ણાણાવિહ-પંચવણણ-મણિરયણ-કોટ્ટિમતલે, પદમ લયા-ફુલ્લવલિલ-વરપુપ્ફજાઇ-ઉલ્લોય-ચિત્તિયતલે વંદણવર-કણગકલસ સુણમિય-પણ્ણિય-સરસપદમ-સોહંતદારભાએ, પયરગલબંત-મણિમુત્તદામ-સુવિરિયદારસાહે-સુગંધ-વરકુસુમ મર્યાદ-પમહલસયણોવયારે-મણહિયયણિવ્વુઇકરે, કપ્પૂર- લવંગ-મલય-ચંદણ-કાલાગુરુ-પવરસુદુરુક્ક-તુરુક્ક-ધૂક-ડજંતસુરભિમઘમઘંત ગંધુદ્ધુયાભિરામે, સુગંધવરગંધિએ ગંધવિભૂત મણિકિરણ-પણસિયંધયારે, કિં બહુણા ? જુઝગુણેહિં સુરવરવિમાણ વેલંબિયવરઘરએ,

તંસિ તારિસગંસિ સયણિજ્જંસિ - સાલિંગણવટ્ટિએ, ઉભાઓ વિબ્બોયણે, દુહાઓ ઉણણએ મજ્જો ણય-ગંભીરે, ગંગાપુલિણવાલુય-ઉદ્ઘાલસાલિસએ ઓયવિય-ખોમદુગુલ્લપટ્ટ-પડિચ્છણે, અત્થરય-મલય-ણવતય-કુસત્તલિંબ-સીહકેસરપચ્ચુત્થિએ સુવિરઇયરયત્તાણે રત્તસુયસંવુએ સુરમ્મે આઇણગ-રૂય-બૂર-ણવણીય-તુલ્લફાસે;

પુષ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ સુત્તજાગરા ઓહીરમાણી-ઓહીરમાણી એગં મહં સત્તુસ્સેહં રયયકૂડસણિનભં, ણહતલંસિ સોમં સોમાકારં લીલાયંતં જંભાયમાણં મુહમઝગયં ગયં પાસિતાણં પડિબુદ્ધા ।

ભાવાર્થ :- તે શ્રેણિકરાજાની ધારિણી નામની રાણી હતી. અહીં રાણીનું વર્ણન જાણવું યાવત્ત તે શ્રેણિક રાજાને ઈષ્ટ, કાંત હતી યાવત્ત સુખપૂર્વક રહેતી હતી. તે ધારિણીદેવી કોઈ એક સમયે પૂર્વોપાર્જિત પુષ્યને યોગ્ય ઉત્તમ મહેલમાં સૂતી હતી. તે મહેલના પ્રવેશદ્વારો— મનોશ, ચમકતા, કમનીય દરવાજાઓ તથા આકર્ષક પૂતળીઓવાળા થાંભલાઓથી શોભિત હતા. તે મહેલ ઉજજવલ મણિઓ, સુવર્ણ અને રત્નોના શિખરો, કપોતપાળી, જરૂખા, અર્ધ ચંદ્રાકાર પગથિયાઓ, નિર્યુહક— દ્વાર પાસેના રત્નજર્જિત ટોડલાઓ, મત્સ્યાદિથી ચિત્રિત ટોડલાની વચ્ચેનો ભાગ અને ચંદ્રશાળા(અગાશી) વગેરે સુનિર્મિત વિભાગોથી યુક્ત હતો. તેનો અંદરનો ભાગ સ્વચ્છ, ગેરુ, દગ્ધપાપાણ—ચૂનો, પીળી માટી વગેરે વિવિધ રંગોથી રંગાયેલો હતો. તેનો બહારનો ભાગ ચૂનાથી ધોળેલો અને પત્થર ઘસવાથી ચમકતો બનાવાયેલો હતો. તેમાં પ્રેક્ષકોના મનને ગમે તેવા પ્રશસ્ત, સુંદર અને વિશિષ્ટ પ્રકારના ચિત્રો આદેખિત હતા. તેની ભૂમિ વિવિધ પ્રકારના પંચરંગી મણિઓ અને રત્નોથી જડેલી હતી. તેની છત પદ્મલતાઓ, વેલો અને ઉત્તમ પ્રકારના માલતી આદિ પુષ્પોથી આકર્ષક રીતે ચિત્રરેલી હતી. તેના દ્વાર ભાગમાં ચંદન ચર્ચિત સુવર્ણ કળશોથી નિર્મિત વિકસિત પદ્મ-કમળો સ્થાપિત કરેલા હતા, તેના દ્વાર કમળોથી અને સુવર્ણના તારથી સૂત્રિત મણિ-મોતીઓની માળાઓથી સુશોભિત હતા. તેમાં આકડાના રૂ જેવી સુકોમળ, શ્રેષ્ઠ સુગંધી પુષ્પોથી તૈયાર કરવામાં આવેલી શાય્યા હતી. તે મહેલ, મન અને હદ્યને આનંદિત કરનારો હતો. તે મહેલ કપૂર, લવિંગ, મલય, ચંદન, કાલાગુરુ, પ્રવર કુન્દુરુષ્ણ, લોબાન વગેરે અનેક સુગંધિત દ્રવ્યોથી નિષ્પન્ન ધૂપની સુગંધથી મધમધાયમાન હતો. જાણો સુગંધની ગોળી ન હોય! તેવો તે સુગંધિત હતો. મણિઓના પ્રકારશાના કારણો ત્યાંથી અંધકાર નાશ પામી ગયો હતો. વધુ શું કહેવું? પોતાની કાંતિ અને ગુણ વડે તે મહેલ દેવવિમાનની શોભાને પણ ઉલ્લંઘન કરનાર હતો.

મહાપુષ્યોદયે પ્રાપ્ત એવી એક ઉત્તમ શાય્યા ઉપર શરીર પ્રમાણ લાંબું ગાદલું પાથરેલું હતું. તેના ઉપર ઓશીકે અને પાંગતે, તેમ બંને બાજુઓ તકિયા(ગાલ મસ્સરિયા) રાય્યા હતા તેથી તે શાય્યા બંને બાજુથી ઊંચી અને વચ્ચે નમેલી(જારી) દેખાતી હતી. ગંગાનદીના કિનારાની રેતીમાં પગ મૂકતા, પગ ખૂંચી જાય તેમ આ શાય્યામાં શયન કરનાર ઊડા ઉતરી જાય, તેવી તે કોમળ હતી. તે શાય્યા વિવિધ રંગના રૂ અને અળસીમાંથી બનાવેલા(જરી ભરત ભરેલા સુંદર) ઓછાડથી આચાદિત હતી. તે શાય્યા આસ્તરણ, મલય, નવતક, કુશકંત, લિંબ અને સિંહકેશર(ગાલીચા)થી ઢંકાયેલી હતી. જ્યારે તેનો ઉપયોગ ન હોય ત્યારે ધૂળથી તેનું રક્ષણ કરવા રજસ્ત્રાણ—વસ્ત્રથી તે સુંદર રીતે ઢંકાયેલી રહેતી હતી. તેના ઉપર લાલરંગની મચ્છરદાની સદા બંધાયેલી રહેતી હતી. સુરમ્ય એવી આ શાય્યા આજિનક(મૃગચર્મ), કપાસનું રૂ, બૂર(વનસ્પતિ વિશેષ), માખણ અને આકડાના રૂ જેવી મુલાયમ સ્પર્શવાળી હતી.

આવી સુંદર શથ્યા પર સૂતેલી ધારિણીદેવીએ મધ્યરાત્રિના સમયે, અર્ધનિદ્રા અવસ્થામાં, એક મોટા, સાત હાથ ઊંચા, ચાંદીના પર્વત જેવા શ્વેત, સૌભ્ય, સૌમ્યાકૃતિવાળા, કીડા કરતા, બગાસું ખાતા હાથીને આકાશતલથી ઊતરી પોતાના મુખમાં પ્રવેશતાં જોયો, જોઈને તે જાગૃત થઈ.

વિવેચન :-

છકકદુક :— ષટ્કાષ્ટક. વૃત્તિકારે તેના બે અર્થ કર્યા છે (૧) બાહ્ય અલન્દક. બાહ્ય પ્રવેશદ્વાર, બહારના દરવાજા, (૨) ઇ કાષ્ટથી નિર્મિત સ્તંભ-થાંભલો, જો થાંભલો અર્થ કરવામાં આવે તો સૂત્રગત મનોશ વગેરે વિરોધણ સ્તંભ માટે પ્રયુક્ત થાય છે. **વિડક**—કપોતપાળી. વરંડા-ગવાક્ષ નીચેની પાળી, તેના ઉપર કબૂતર વગેરે પક્ષીઓ બેસતા હોવાથી કપોતપાળી કહેવાય છે.

ખોમદુગુલ્લપદૃ :— માણસના ૧ વાળમાંથી ૧૦૦ તંતુ બને તેવા જીણા રૂના તંતુ વડે જે વસ્ત્ર બનાવવામાં આવે તેને ક્ષૌભ કહે છે. અળસી વગેરેના રેસામાંથી બનાવવામાં આવેલ વસ્ત્રને હુંકૂલ કહે છે. આ બંનેને સાથે સીવીને જે એક વસ્ત્ર બનાવવામાં આવે તેને પહું કહે છે. સંક્ષેપમાં સૂતરાઉ, રેશમી આદિ મિશ્રણ-વાળું વસ્ત્ર ક્ષૌભ-નુંકૂલ-પહું કહેવાય છે.

અત્થરય-મલય :— અત્થરય(આસ્તરક) આચ્છાદિત. તે શથ્યા અનુકમે મલય વગેરે વસ્ત્રોથી ઢંકાયેલી રહેતી હતી. મલય— મલય દેશમાં ઉત્પન્ન જીણા દોરાઓથી બનાવેલું વસ્ત્ર. નવતક— ઊનનું વસ્ત્ર, કુશકત— દેશ વિદેશમાં બનાવેલું વસ્ત્ર. લિંબ— સિંહ કેશરાલ જેવા ઝુંધાંવાળા ગાલીચાથી તે શથ્યા આચ્છાદિત હતી.

સુત્તજાગરા :— થોડી સુપ્ત, થોડી જાગૃત. સ્વખન અર્ધનિદ્રાવસ્થામાં આવે છે. સુપુન અવસ્થા કે જાગૃતા-વસ્થામાં સ્વખન આવતા નથી. તે સૂચવવા જ સૂત્રકારે ‘સુપુન-જાગૃત’ શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે.

શ્રેણીક રાજને સ્વખન નિવેદન :-

૧ ૩ તએ ણ સા ધારિણી દેવી અયમેયારૂવં ઉરાલં કલ્લાણં સિવં ધણણં મંગલ્લં સસ્સિરીયં મહાસુમિણં પાસિતા ણં પદિબુદ્ધા સમાણી હદ્દુહુદુ ચિત્તમાણંદિયા પીઇમણા પરમસોમણસિયા હરિસવસ-વિસપ્પમાણહિયયા ધારાહય-કલંબપુપ્ફગં પિવ સમૂસિય-રોમકૂવા તં સુમિણં ઓગિણહઙ્ગ, ઓગિણહત્તા સયણિજ્જાઓ ઉદ્દેઝ, ઉદ્દેત્તા પાયપીઢાઓ પચ્ચોરુહઙ્ગ, પચ્ચોરુહત્તા અતુરિયમચવલમસંભંતાએ અવિલંબિયાએ રાયહંસસરિસીએ ગર્ઝાએ જેણામેવ સે સેણિએ રાયા તેણામેવ ઉવાગચ્છઙ્ગ, ઉવાગચ્છ્છત્તા સેણિયં રાયં તાહિં ઇદ્ધાહિં કંતાહિં પિયાહિં મણુણ્ણાહિં મણામાહિં ઉરાલાહિં કલ્લાણાહિં સિવાહિં ધણણાહિં મંગલ્લાહિં સસ્સિરીયાહિં, હિયય-ગમણિજ્જાહિં, હિયયપલહાયણિજ્જાહિં મિય-મહુર-રિભિય-ગંભીર-સસ્સિરીયાહિં ગિરાહિં સંલવમાણી સંલવમાણી પદિબોહઙ્ગ, પદિબોહેતા સેણિએણ રણણ અબ્ધણુણ્ણાયા સમાણી ણાણામળિ-કણગ-રયણ-ભત્તિચિત્તંસિ ભદ્ધાસણંસિ ણિસીયઙ્ગ, ણિસીઝ્તા આસત્થા વીસત્થા સુહાસણવરગયા કરયલપરિગહિયં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ સેણિયં રાયં એવં વયાસી-એવં ખલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! અજ્જ તંસિ તારિસગંસિ સયણિજ્જંસિ સાલિંગણવટ્ટિએ

જાવ ણિયગવયણમઇવયંતં ગયં સુમિણે પાસિત્તા ણં પડિબુદ્ધા - તં એયસ્સ ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઉરાલસ્સ જાવ સુમિણસ્સ કે મણે કલ્લાણે ફલવિત્તિવિસેસે ભવિસ્સઇ ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધારિણીદેવી આ પ્રકારના પ્રધાન, કલ્યાણકારી, શિવકારી(સુખ-શાંતિકારી), ધન્યકારી, મંગલકારી, સશ્રીકારી, મહાસ્વનને જોઈને જાગૃત થઈ. તે હર્ષિત અને સંતુષ્ટ બની ગઈ, તેનું ચિત્ત આનંદિત બની ગયું, તેણીના મનમાં પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ, મનમાં પરમ પ્રસન્નતા છવાઈ ગઈ, હર્ષાલ્લાસથી પ્રફુલ્લિત હદ્યવાળી થઈ ગઈ. મેઘની જલધારાથી આહત કદંબના પુષ્પની જેમ તે રોમાંચિત થઈ ગઈ. તેણીએ સ્વખનો વિચાર કર્યો, વિચાર કરીને શાયામાંથી ઉઠી, બાજોઈ ઉપર પગ મૂકીને નીચે ઉત્તરી. નીચે ઉત્તરીને માનસિક ઉતાવળથી રહિત, શારીરિક ચંચળતાથી રહિત, સ્ખલનાથી રહિત, વિલંબ રહિત, રાજહંસ જેવી ગતિથી શ્રેણિક રાજા સમીપે આવી, આવીને શ્રેણિક રાજાને ઈષ્ટ, કાન્ત, પ્રિય, મનોજ, મનોહર, ઉદાર, કલ્યાણકારી, શિવકારી, ધન્યકારી, મંગલકારી, સશ્રીકારી, હદ્યને પ્રિયકારી, હદ્યને આહ્વાદકારી, પરિમિત મધુર સ્વરથી મીઠી, રિભિત-સ્વરની ઘોષણાવાળી, ગંભીર સ્વરવાળી, ગુણરૂપ લક્ષ્મીથી યુક્ત વાળી વડે શ્રેણિક રાજાને જગાડ્યા, જગાડીને તેમની અનુમતિ મેળવીને વિવિધ પ્રકારના મણિ, સુવર્ણ અને રત્નોથી ચિત્ત્રિત ભદ્રાસન ઉપર તે બેઠી. ચાલવાનો થાક ઉતારીને, ક્ષોભરહિત થઈને, સુખદ અને શ્રેષ્ઠ આસનને પ્રાપ્ત કરીને તેણીએ બંને હાથ અંજલીબદ્ધ કર્યા, અંજલીબદ્ધ હસ્ત વડે મસ્તકે આવર્તન કરીને હસ્તાંજલીને મસ્તક ઉપર સ્થાપીને શ્રેણિક રાજાને આ પ્રમાણે કહું-

હે દેવાનુપ્રિય ! આજે હું તથા પ્રકારની(પૂર્વોક્ત શરીર પ્રમાણ આદિ વિશેષણુયુક્ત ગાદલાવાળી) શથ્યા પર સૂતી હતી, ત્યારે યાવત્ત મુખમાં પ્રવેશ કરતા હાથીને સ્વખનમાં જોઈને હું જાગૃત થઈ છું. હે દેવાનુપ્રિય ! તે ઉદાર યાવત્ત સ્વખનનું વિશેષ કલ્યાણકારી ફલ શું હશે ?

શ્રેણિક રાજા દ્વારા સ્વખનની પ્રશંસા :-

૧૪ તએ ણં સેણિએ રાયા ધારિણીએ દેવીએ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ હદ્દતુદ્દ જાવ હિયએ ધારાહયણીવસુરભિકુસુમચુંચુમાલઇયતણૂ ઊસસિયરોમકૂવે તં સુમિણં ઓગિણહિન્દ, ઓગિણહિત્તા ઈહં પવિસઇ, પવિસિત્તા અપ્પણો સાભાવિએણ મઝપુબ્વએણ બુદ્ધિવિણાણેણ તસ્સ સુમિણસ્સ અથોગગહં કરેઝ, કરિત્તા ધારિણિં દેવિં તાહિં જાવ હિયયપલહાયણિજ્જાહિં મિય મહુરસરિભિયંભીરસસ્સસરિયાહિં વગ્નોહિં અણુવૂહમાણે અણુવૂહમાણે એવં વયાસી -

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજા, ધારિણી દેવી પાસેથી આ વાત સાંભળીને તથા હદ્યમાં ધારણ કરીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા યાવત્ત પ્રફુલ્લિત હદ્યવાળા થયા અને મેઘધારાઓથી આહત કદંબવૃક્ષના સુગંધિત ફૂલની સમાન તે અતિ આનંદિત(પ્રસન્નવદ્ધનવાળા) અને રોમાંચિત શરીરવાળા થયા. તેણે સ્વખનનું અવગ્રહણ કર્યું અર્થાત્ત સામાન્યરૂપથી વિચાર કર્યો, અવગ્રહણ કરીને વિશેષ અર્થ વિચારણારૂપ ઈહામાં પ્રવેશ કર્યો, ઈહામાં પ્રવેશ કરીને સ્વાભાવિક મતિપૂર્વકની બુદ્ધિ વિજ્ઞાનથી અર્થાત્ ઔત્પાતિક આદિ બુદ્ધિથી સ્વખનના ફલનો નિશ્ચય કર્યો અને ધારિણી દેવીના હદ્યમાં આહ્વાદ ઉત્પન્ન કરનારી, મૃદુ, મધુર, રિભિત, ગંભીર અને સશ્રીક વાણીથી પ્રશંસા કરતાં કરતાં આ પ્રમાણે કહું-

૧૫ ઉરાલે ણં તુમે દેવાણુપ્પિએ ! સુમિણે દિઢે ઽને કલ્લાણે ણં તુમે દેવાણુપ્પિએ ! સુમિણે

દિદ્ડે ! સિવે ધણે મંગલલે સસ્સિશરી એ ણ તુમે દેવાણુપ્પિએ ! સુમિણે દિદ્ડે ! આરોગનુટુંદીહાઉય કલલાણ-મંગલલકારએ ણ તુમે દેવી ! સુમિણે દિદ્ડે ! અત્થલાભો તે દેવાણુપ્પિએ ! પુતલાભો તે દેવાણુપ્પિએ ! રજલાભો તે દેવાણુપ્પિએ ! ભોગ-સોકખલાભો તે દેવાણુપ્પિએ !

એવં ખલુ તુમું દેવાણુપ્પિએ ! ણવણું માસાણ બહુપદિપુણાણ અદ્દુમાણ રાંદિયાણ વીઇકકંતાણ અમ્હ કુલકેં કુલદીવં કુલપવ્યં કુલવંડિસયં કુલતિલકં કુલકિત્તિકરં, કુલવિત્તિકરં, કુલણંદિકરં, કુલજસકરં, કુલાધારં કુલપાયવં કુલવિવદ્ધણકરં સુકુમાલ-પાળિપાયં જાવ સુરૂવં દારયં પયાહિસિ ।

ભાવાર્થ :- હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે પ્રધાન સ્વખ જોયું છે. દેવાનુપ્રિયે ! તમે કલ્યાણકારી સ્વખ જોયું છે. હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે શિવકારી(સુખકારી), ધન્યકારી, મંગલકારી અને શોભાકારી સ્વખ જોયું છે. હે દેવી ! તમે આરોગ્યકારી, તુષ્ટિકારી, દીર્ઘાયુકારી, કલ્યાણ અને મંગલકારી સ્વખ જોયું છે. હે દેવાનુપ્રિયે ! આ સ્વખ જોવાથી તમને અર્થનો લાભ થશે, હે દેવાનુપ્રિયે ! તમને પુત્રનો લાભ થશે, હે દેવાનુપ્રિય ! તમને રાજ્યનો લાભ થશે, ભોગનો અને સુખનો લાભ થશે.

હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે નિશ્ચયથી નવ માસ અને સાડા સાત રાત્રિ-દિવસ વ્યતીત થશે ત્યારે આપણા કુલની ધજા સમાન, કુલના દિપક સમાન, કુલમાં પર્વતની સમાન(કોઈથી પણ પરાજિત નહીં થનાર), કુલના ભૂષણ, કુલના તિલક, કુલની કીર્તિ વધારનાર, કુલની ધનસંપત્તિ વધારનાર, કુલને આનંદ આપનાર, કુલના યશની વૃદ્ધિ કરનાર, કુલના આધારરૂપ, કુલમાં વૃક્ષ સમાન અર્થાત્ કુલના આશ્રયરૂપ અને કુલની સર્વ પ્રકારે વૃદ્ધિ કરનારા સુકોમળ હાથ-પગવાળા યાવત્ સ્વરૂપવાન પુત્રને જન્મ આપશો.

૧૬ સે વિ ય ણ દારએ ઉમ્મુક્કબાલભાવે વિણાય-પરિણયમેતે જોવ્વણગમણુપત્તે સૂરે વીરે વિકકંતે વિત્થિણન-વિઠલ-બલવાહણે રજજવ્ઝ રાયા ભવિસ્સઇ । તં ઉરાલે ણ તુમે દેવીએ સુમિણે દિદ્ડે જાવ આરોગ તુંદીહાઉય-કલલાણ-મંગલલકારએ ણ તુમે દેવી ! સુમિણે દિદ્ડે તિ કદ્દુ ભુજ્જો ભુજ્જો અણુબૂહેઝ ।

ભાવાર્થ :- તે બાળક બાલ્યાવસ્થાને પાર કરીને, શાનમાં(કલાદિમાં) પરિપક્વ થઈને, યૌવનને પ્રાપ્ત થઈને શૂરવીર અને પરાક્રમી થશે. તે વિસ્તીર્ણ અને વિપુલ સેના તથા વાહનોનો સ્વામી થશે, રાજ્યના અધિપતિ રાજા થશે. તેથી જ હે દેવી ! તમે પ્રધાન સ્વખ જોયું છે યાવત્ આરોગ્યકારી, તુષ્ટિકારી, દીર્ઘાયુકારી અને કલ્યાણકારી, મંગલકારી સ્વખ જોયું છે. આ પ્રમાણે કહીને રાજા વારંવાર તેમની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

૧૭ તએ ણ સા ધારિણી દેવી સેણિએણ રણા એવં વુત્તા સમાણી હદ્દુતુદ્દ જાવ કરયલ-પરિગાહિયં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કદ્દુ એવં વયાસી-

એવમેયં દેવાણુપ્પિયા ! તહમેયં અવિતહમેયં અસંદિદ્ધમેયં ઇચ્છિયમેયં પડિચ્છિયમેયં ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેયં દેવાણુપ્પિયા ! સચ્ચે ણ એસમદ્દે જં ણ તુબ્ધે વયહ તિ કદ્દુ તં સુમિણં સમ્મં પડિચ્છિઝ, પડિચ્છિત્તા સેણિએણ રણા અબ્ધણુણણાયા સમાણી ણાણામળિકણગરયણ-ભત્તિચિત્તાઓ ભદ્રાસણાઓ અબ્ધુદ્ધેઝ, અબ્ધુદ્ધેત્તા જેણેવ સએ સયણિજ્જે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ,

ઉવાગચ્છિત્તા સયંસિ સયણિજ્જંસિ ણિસીયઇ, ણિસીઝ્તા એવં વયાસી -

ભાવાર્થ :- શ્રેષ્ઠિક રાજાએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે ધારિણીદેવી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈ યાવતું હાથ જોડી આવર્તન કરીને, મસ્તકે અંજલી સ્થાપિત કરીને, આ પ્રમાણે બોલી-

હે દેવાનુપ્રિય ! આપે જે કહું, તે તેમ જ છે. આપનું કથન સત્ય છે, અસંદિગ્ધ છે, હે દેવાનુપ્રિય ! આપનું કથન મને ઈષ્ટ છે, અત્યંત ઈષ્ટ છે, ઈષ્ટાતિઈષ્ટ છે. આપે મને જે કહું તે અર્થ સત્ય છે. આ પ્રમાણે કહીને ધારિણી દેવીએ તે સ્વખના અર્થનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર પછી શ્રેષ્ઠિક રાજાની આજ્ઞા મેળવીને, વિવિધ પ્રકારના મણિ, સુવર્ણ અને રત્નોથી ચિન્તિત ભદ્રાસન પરથી ઉઠીને, પોતાની શય્યા સમીપે આવીને શય્યા પર બેસીને આ પ્રમાણે(મનોમન) વિચારવા લાગી-

૧૮ મા મે સે ઉત્તમે પહાણે મંગલ્લે સુમિણે અણેહિં પાવસુમિણેહિં પડિહમ્મિહિ તિ કટદ્દુ દેવયાંગુરુજણસંબદ્ધાહિં પસત્થાહિં ધમ્મિયાહિં કહાહિં સુમિણજાગરિયં પડિજાગરમાણી-પડિજાગરમાણી વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- મારું તે ઉત્તમ અને પ્રધાન, મંગલકારી સ્વખન, અન્ય અશુભ સ્વખનોથી નાશ ન થઈ જાય. એમ વિચારીને(શુભ સ્વખની રક્ષા માટે) તે ધારિણી દેવીએ, દેવ અને ગુરુજન સંબંધી પ્રશસ્ત ધાર્મિક કથાઓ દ્વારા સ્વખનું સંરક્ષણ કરવા માટે જાગરણપૂર્વક રાત્રિ વ્યતીત કરી.

નગરીની સજાવટ અને રાજાની સ્નાન વિધિ :-

૧૯ તએ ણ સેણિએ રાયા પચ્ચૂસકાલસમયંસિ કોડુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઇ, સદ્વાવેત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! બાહિરિયં ઉવદ્દાણસાલાં અજ્જ સવિસેસં પરમરમ્મં ગંધોદગસિત-સુઇય-સમાજિઓવલિત્તં પંચવળણ-સરસ-સુરભિ-મુક્કપુષ્પ-પુંજોવયારકલિયં કાલાગુરુ-પવરકુંદુરુક્ક-તુરુક્ક-ધૂક-ડજ્જંત-મઘમઘંત-ગંધુદ્ધુયાભિરામંસુગંધવરગંધિયં ગંધ-વદ્ધિભૂયં કરેહ કારવેહ ય; કરિતા ય કારવિત્તા ય એયમાણત્તિયં પચ્ચાપ્પિણહ । તએ ણ તે કોડુંબિયપુરિસા સેણિએણ રણણ એવં વુત્તા સમાણા હદૃતુદ્ધા જાવ પચ્ચાપ્પિણંતિ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શ્રેષ્ઠિક રાજાએ પ્રાતઃકાળના સમયે ક્રૌદુંબિક-કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! આજે સભાભવનને શીધ વિશેષજ્ઞપે રમ્ય બનાવો, સુગંધિત પાણીનો છંટકાવ કરી, સાફસૂફી કરી, લીંપીને પંચવળ્ણી તાજા સુગંધિત અને પોતાની મેળે ખરી પડેલા ફૂલોને વિવિધ પ્રકારે ગોઠવી સુશોભિત બનાવો. કાલાગુરુ, કુંદુરુષ્ક, તુરુષ્ક(લોભાન)ના ધૂપ દ્વારા તે સભાભવનને, મન પ્રસન્ન બની જાય, તે રીતે સુગંધથી મઘમઘાયમાન બનાવો, શ્રેષ્ઠ સુગંધી ચૂર્ણ દ્વારા સુગંધિત ધૂપસળી જેવું બનાવો અને મારી આજ્ઞાનુસાર કાર્ય પૂર્ણ થયાની મને શીધ સૂચના આપો, જાણ કરો. શ્રેષ્ઠિક રાજાએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષો હર્ષિત થયા. તેઓએ આજ્ઞાનુસાર કાર્ય કરીને રાજને કાર્ય થઈ ગયાની સૂચના આપી.

૨૦ તએ ણ સેણિએ રાયા કલ્લં પાઉપ્પભાયાએ રયણીએ ફુલ્લુપ્પલંકમલંકોમલુમિલિયમિ અહ પંડુરે પભાએ રત્તાસોગપગાસકિંસુય-સુયમુહ-ગુંજદ્વારગ-બંધુજીવગ-પારાવયચલણણયણ-

परहुयसुरत्तलोयणजासुमणकुसुमजलियजलण्टवणिज्जकलसहिंगुलयणियर-रूवाइरेगरेहंत सस्सरीए दिवायरे जहककमेण उदिए तस्स दिणकरपरंपरोयारपारद्वम्मि अंधयारे, बालातव कुंकुम्मेण खइएव जीवलोए, लोयणविसयाणुगासविगसंतविसददंसियम्मिलोए, कमलागरसंडबोहए उट्टियम्मि सूरे सहस्सरस्सम्मि दिणयरे तेयसा जलंते सयणिज्जाओ उट्टेइ-उट्टित्ता;

जेणेव अट्टणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता अट्टणसालं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता अणेगवायाम जोग वग्गण वामहण मल्लजुद्धकरणेहिं संते परिस्संते; सयपागेहिं सहस्सपागेहिं सुगंधवरतेल्लमाइएहिं पीणणिज्जेहिं दीवणिज्जेहिं दप्पणिज्जेहिं मयणिज्जेहिं विंहणिज्जेहिं, सव्विदियगायपल्हायणिज्जेहिं अब्धंगएहिं अब्धंगिए समाणे;

तेल्लचम्मंसि पडिपुण्णपाणिपायसुकुमालकोमलतलेहिं पुरिसेहिं छेएहिं दकखेहिं पट्टेहिं कुसलेहिं मेहावीहिं णिउणेहिं णिउणसिप्पोवगएहिं जियपरिस्समेहिं अब्धंगण-परिमद्दणुव्वट्टण-करणगुणणिम्माइएहिं अट्टिसुहाए मंससुहाए तयासुहाए रोमसुहाए चउव्विहाए संवाहणाए संवाहिए समाणे अवगयपरिस्समे णरिंदे अट्टणसालाओ पडिणिकखमइ, पडिणिकखमित्ता;

जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता मज्जणघरं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता समंतजालाभिरामे, विचित्तमणिरयण-कोट्टिमतले रमणिज्जे एहाणमंडवंसि णाणामणि-रयण-भत्तिचित्तंसि एहाणपीढंसि सुहणिसण्णे । सुहोदएहिं पुफ्फोदएहिं गंधोदएहिं, सुद्धोदएहिं य पुणो पुणो कल्लाणग-पवर-मज्जणविहीए मज्जिए ।

तथ कोउयसएहिं बहुविहेहिं कल्लाणग-पवर-मज्जणावसाणे पम्हल-सुकुमाल-गंधकासाइय- लूहियंगे अहयसुमहग्घदूसरयण-सुसंवुए सरस-सुरभिगोसीस चंदणाणुलित्तगत्ते सुइमाला- वण्णगविलेवणेआविद्ध-मणिसुवण्णे कप्पियहास-द्धहार- तिसरिय-पालंब-पलंबमाण कडिसुत्त सुकयसोहे पिणद्धगेविज्ज-अंगुलेज्जग-ललियंग-ललियकयाभरणे णाणामणि कडग तुडिय थंभियभुए अहियरूवसस्सिरीए कुंडलुज्जोइयाणणे मउड-दित्तसिरए हारोत्थय-सुकय रइयवच्छे पालंब पलंबमाण-सुकय पडउत्तरिज्जे मुद्दिया-पिंगलं-गुलीए णाणामणिकणग रयण विमलमहरिह णिउणोविय- मिसिमिसंतविरइय-सुसिलिट्ट-विसिट्ट-लट्ट-संठिय-पसत्थआविद्ध- वीरवलए, किं बहुणा ? कप्परुक्खए विव सुअलंकिय-विभूसिए णरिंदे सकोरंटमल्लदामेण छत्तेणं धरिज्जमाणेण उभओ चउचामरवालवीइयंगे मंगल-जयसद्दकयालोए अणेगगणणायग दंडणायग राईसर तलवर माडंबिय कोडुंबिय मंति महामंति गणग-दोवारिय-अमच्च-चेड-पीढ मह-णगर-णिगम सेट्टि-सेणावइसत्थवाहदूय-संधिवालसद्धि संपरिवुडे धवलमहामेहणिगए विव गहगणदिप्पंतरिक्ख- तारागणाण मज्जे ससिव्व पियदंसणे णरवई मज्जणघराओ पडिणिकखमइ, पडिणिकखमित्ता जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सीहासणवरगए पुरथाभिमुहे सणिणसण्णे ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી(બીજે દિવસે સવારે) જ્યારે રાત્રિ પૂરી થઈ અને પરોઠ થયું કમળો ઉત્પલ, વિકસિત થયા, પ્રભાત પાંડુર—શેત વર્ણવાળું થયું. લાલ અશોકની કાંઠિ, કેસુડાનું કૂલ, પોપટની ચાંચ, ચાણોઠીનો અર્ધભાગ, બંધુજીવક, કબૂતરના પગ અને નેત્ર, કોયલની અતિલાલ આંખ, જાસુદના કૂલ, જાજવલ્યમાન અજિની, સુવર્ણ કલશ તથા હિંગળોના સમૂહની લાલિમાથી પણ અધિક લાલિમાથી સુશોભિત, એવો સૂર્ય અનુકૂળે ઉદ્ય પાખ્યો. ઉદ્ય પામેલા તે સૂર્યના કિરણોના સમૂહથી અંધકારનો નાશ થયો, બાલસૂર્યના પ્રકાશરૂપી કંકુથી જ્યારે જીવલોક વ્યાપ્ત થયો, નેત્રો દ્વારા જીવલોક સારી રીતે દેખાવા લાગ્યો. સરોવરોમાં રહેલા કમળોના સમૂહને વિકસિત કરનાર, સહસ કિરણોવાળો સૂર્ય જ્યારે તેજથી જળહળતો થઈ ગયો ત્યારે રાજા શ્રેષ્ઠિક શથ્યાથી ઊઠાયા, ઊઠીને—

વ્યાયામશાળા સમીપે આવ્યા અને વ્યાયામ શાળામાં પ્રવેશ્યા, પ્રવેશીને અનેક પ્રકારના વ્યાયામયોગ—આસન, કૂદવું, અંગોપાંગ મરડવા, મલ્લયુદ્ધ વગેરે કસરત કરીને તેઓ શાંત, પરિશાંત થઈ ગયા અર્થાતું અત્યંત થાકી ગયા. ત્યારે તેઓએ શતપાક, સહસપાક વગેરે સર્વોત્તમ સુગંધી તેલ દ્વારા સપ્તધાતુને સમ કરતું હોવાથી પ્રીતિકારક, શરીરબળ વધારનારું તથા દર્પનીય—જઠરાજિને દિપત કરનારું કામવર્ધક, બૃંહણીય—બળની વૃદ્ધિ કરનારું, સ્ક્રૂટિં કરનારું, સર્વ ઈદ્રિયો અને શરીરને આહ્લાદિત કરનારું માલિશ કરાવ્યું.

ત્યારપદી તેલયુક્ત તે શરીરનું, પરિપૂર્ણ હાથ-પગવાળા, કોમળ હથેળીવાળા, છેક-માલિશ કરવાની કળામાં કુશળ અને અવસરને જાણનારા, બળવાન, કુશળ, મેધાવી, નિપુણ, નિપુણ શિલ્પી-મર્દનના સૂક્ષ્મ રહસ્યના જાણકાર, પરિશ્રમને જીતનારા, અભ્યંગન(માલિશ), મર્દન(શરીર દબાવવું), ઉદ્વર્તન(પીઠી આદિ લગાવી શરીરની ચીકાશ દૂર કરવા)ના ગુણોથી યુક્ત પુરુષો પાસે, હાડકાને સુખદાયી, માંસને સુખદાયી, ત્વચાને સુખદાયી તથા રોમરાયને સુખદાયી, આ ચાર પ્રકારની માલિશ વિધિ દ્વારા માલિશ મર્દન કરવાથી શ્રમ દૂર થતાં શ્રેષ્ઠિક રાજા વ્યાયામ શાળામાંથી બહાર નીકળ્યા, બહાર નીકળીને—

સ્નાન ઘર સમીપે આવ્યા અને સ્નાનધરમાં પ્રવેશ્યા. સ્નાનધરમાં પ્રવેશીને મોતીઓથી સજાવેલા ઝડુખાથી અતિસુંદર, અનેકવિધ મણિ-રત્નોથી જડેલા ભૂમિતલથી રમણીય એવા સ્નાનમંડપમાં કલાત્મક રીતે જડેલા, મણિરત્નોથી સુશોભિત સ્નાનપીઠ બાજોઠ ઉપર સુખપૂર્વક બેસીને, ન અતિ ગરમ, ન અતિ ઢંડા એવા સુખપ્રદ જળથી, પુષ્પ મિશ્રિત જળથી, ચંદનાદિ મિશ્રિત સુગંધી જળથી, શુદ્ધોદકથી કલ્યાણકારી ઉત્તમ સ્નાન વિધિથી રાજાએ સ્નાન કર્યું.

સ્નાન કરતાં વિવિધ રીતે સેંકડો કલ્યાણકારી સ્નાન સંબંધી કીડાઓથી સ્નાનવિધિ પૂરી થઈ ગયા પછી રૂંધણવાળા સુકોમળ, સુગંધિત, લાલ રંગના ટુવાલથી અંગ લૂંછીને અખંડિત, મૂલ્યવાન, શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ વસ્ત્રો ધારણ કર્યા. ત્યારપદી સરસ, સુગંધિત ગોશીર્ધ ચંદનનો લેપ કર્યો; પવિત્ર માળા ધારણ કરી; કેશર વગેરે સુગંધિત દ્રવ્યો(પરફિયુમ) છાંટ્યાં, મણિ જડેલા સોનાના આભૂષણો ધારણ કર્યા; યથાસ્થાને અઠારસરો હાર, નવસરોહાર અને ત્રણસરોહાર તથા કટિસૂત્ર-કંદોરો ધારણ કરવાથી સુશોભિત અને કંઠમાં કંઠાભરણ, આંગળીઓમાં મુદ્રિકાઓ, મસ્તકમાં કેશાભરણ ધારણ કરવાથી અતિ સુશોભિત દેખાવા લાગ્યા. વિવિધ પ્રકારના મણિઓથી નિર્મિત કંકળ, ત્રુટિત-તોડા, બાજુબંધથી તેઓ સંભિત ભુજાવાળા થયા. સુંદર કુંડળોથી ઉદ્ઘોતિત મુખમંડળવાળા, મુગટથી ચમકતા મુખમંડળવાળા, હારોથી આચ્છાદિત, સુંદર વક્ષસ્થળવાળા; લાંબા લહેરાતા ઉત્તરીય વસ્ત્રને ધારણ કરનારા, સુવર્ણની મુદ્રિકાઓથી સુવર્ણમથી દેખાતી આંગળીઓવાળા તે રાજાએ સુયોગ્ય શિલ્પીઓ દ્વારા અનેક પ્રકારના મણિસુવર્ણથી બનાવાયેલા

વિમળ, ઉજજવળ, મૂલ્યવાન, અત્યંત સુંદર, વિશિષ્ટ સંધિવાળા, પ્રશંસનીય આકારવાળા, સુંદર વિજય કંકણને ધારણ કર્યા. વધુ શું કહેવું ? આ રીતે અલંકાર યુક્ત અને વેશભૂષા યુક્ત તે નરેન્દ્ર કલ્પવૃક્ષની જેમ શોભવા લાગ્યા. કોરંટ પુષ્પની માળાથી યુક્ત છત ધારણ કરાયેલા, બંને બાજુ વીજાતા ચાર ચામરના વાળથી સ્ર્પશાયેલા, રાજાનો લોકોએ મંગલકારી જ્યનાદ કર્યો અનેક ગણનાયક, દંડનાયક, રાજા, ઈશ્વર-ઐશ્વર્યયુક્ત, તલવર, ૫૦૦ ગામના અધિપતિ જેવા માંડલિક, કૌટુંબિક, મંત્રી, મહામંત્રી, જ્યોતિષી, દ્વારપાલ અમાત્ય, સેવક, પીઠમર્દ-મિત્ર, નગરજનો, વ્યાપારી, શ્રેષ્ઠ, સેનાપતિ, સાર્થવાડ, દૂત અને સંધિપાલ વગેરેથી વીટળાયેલા ગ્રહ સમૂહમાં, ઝણહળતા નક્ષત્રો અને તારા-ગણો વચ્ચે ચંદ્રની જેમ શોભતા પ્રિયદર્શની તે રાજા, મહામેઘમાંથી નીકળતા ચંદ્રની જેમ સ્નાનગૃહમાંથી બહાર નીકળ્યા, બહાર નીકળીને બાહ્ય ઉપસ્થાન શાળા(સભા)માં આવીને શ્રેષ્ઠ સિંહાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખ બેઠા.

રાજસભામાં રાણી અને સ્વધારના ભદ્રાસન :-

૨૧ તએ એં સે સેણિએ રાયા અપ્પણો અદૂરસામંતે ઉત્તરપુરતિથે દિસીભાગે અદૃ ભદ્રાસણાં સેયવત્થપચ્ચત્યુયાં સિદ્ધત્થમંગલોવયાર-કય-સંતિકમ્માં રયાવેઝ, રયાવેત્તા ણાણામળિરયણ મંડિયં-અહિયેચ્છળિંજજસ્ક્રવં મહાઘવરપદૃણુગયં સણ્હ-બહુભત્તિસયચિત્તદ્વાણં ઈહામિય-ઉસભ તુરય-ણસ-મગસ-વિહગ-વાલગ-કિણણર-રૂસ-સરભ-ચમર-કું-જર-વણલય-પદમલય-ભત્તિચિત્તં સુખચિય-વરકણગ-પવરપેરંત-દેસભાગં અબિભતરિયં જવળિયં અંછાવેઝ, અંછાવેત્તા અચ્છેરગ-મદ્ય-મસૂરગ-ઓત્થિયં ધ્વલવત્થપચ્ચત્યું વિસિદ્ધં અંગસુહફાસયં સુમર્યં ધારિણીએ દેવીએ ભદ્રાસણ રયાવેઝ, રયાવેત્તા કોઙુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવેત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! અદુંગ-મહાળિમિત-સુત્તત્પાઢએ વિવિહ-સત્થકુસલે સુવિણપાઢએ સદ્વાવેહ, સદ્વાવેત્તા એયમાણતિયં ખિપ્પામેવ પચ્ચપ્પિણહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી શ્રેષ્ઠિક રાજાએ પોતાની સમીપે ઈશાન કોણમાં સર્કેદ વસ્ત્રથી ઢાકેલા તથા બેસનારના વિધન દૂર થાય તે માટે મંગલ ઉપચાર રૂપ સર્કેદ સરસવ જેના ઉપર મૂકવામાં આવ્યા હતા તેવા આઈ ભદ્રાસનો મુકાવ્યા અને સભાના અંદરના ભાગમાં પડદો બંધાવ્યો. તે પડદો વિવિધ પ્રકારના મણિઓ અને રત્નથી સુશોભિત, અત્યંત દર્શનીય, બહુમૂલ્ય અને શ્રેષ્ઠ નગરમાં નિર્ભિત સુકોમળ હતો અને તે પડદો ઈહામૃગ, બળદ, અથ, મનુષ્ય, મગર, પક્ષી, સર્પ, કિન્નર, રૂ જીતિના મૃગ, અષ્ટાપદ, ચમરી ગાય, હાથી, વનલતા અને પદ્મલતા આદિ સેંકડો પ્રકારના ચિત્રોથી ચિત્રિત હતો. શ્રેષ્ઠ સોનાના તારથી ભરેલો સુશોભિત કિનારીવાળો પડદો સભાના અંદરના ભાગમાં બંધાવ્યો અને તેની અંદરના ભાગમાં ધારિણી દેવી માટે એક ભદ્રાસન મુકાવ્યું. ઓછાડથી આચ્છાદિત અને કોમળ તક્કિયાથી ઉન્નત આ ભદ્રાસન ઉપર શ્વેત વસ્ત્ર પાથરેલું હતું; તેના ઉપર સુખદાયી સ્પર્શવાળું અને અતિશય કોમળ આસન સ્થાપિત કરાવીને રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયે ! આઈ મહાનિમિત જ્યોતિષ શાસ્ત્રના સૂત્ર-અર્થના પાઠક તથા વિવિધ શાસ્ત્રોમાં કુશળ એવા સ્વધારના પાઠકો (સ્વધારના પંડિતો)ને બોલાવો અને બોલાવીને, શીધ્ર તે કાર્ય થઈ ગયાનું મને સૂચન કરો.

૨૨ તએ એં તે કોઙુંબિયપુરિસા સેણિએં રણા એવં વુતા સમાણા હદ્વતુદુ જાવ હિયયા કરયલ-પરિગ્રહિયં દસણહં સિરસાવત્ત મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ- એવં દેવો ! તહ ત્તિ આણાએ

વિણએણ વયણ પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણેતા સેણિયસ્સ રણ્ણો અંતિયાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિતા રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ સુમિણપાઢગિહાળિ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા સુમિણપાઢએ સદ્ગાવેતિ ।

ભાવાર્થ :- શ્રેષ્ઠિક રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને આ પ્રમાણો કહું, ત્યારે તેઓ હર્ષિત તથા સંતુષ્ટ થયા યાવત્ હદ્યથી આનંદિત થયા; બંને હાથ જોડીને, દસ નખ ભેગા કરી અંજલી બનાવી, તેને મસ્તક પર આવર્તન કરીને કહું— હે દેવ ! એ જ પ્રમાણો થશે, આ પ્રમાણો વિનયપૂર્વક રાજ આજાનો સ્વીકાર કરીને, શ્રેષ્ઠિક રાજાની પાસેથી નીકળીને રાજગૃહ નગરની મધ્ય થઈને સ્વખનપાઠકોના ધરે આવીને સ્વખન પાઠકોને આમંત્રણ આપ્યું.

૨૩ તએ ણ તે સુમિણપાઢગા સેણિયસ્સ રણ્ણો કોંડંબિયપુરિસેહિં સદ્ગાવિયા સમાણા હદ્દુતુદુ
જાવ હિયયા ણહાયા જાવ અષ્પમહગઘાભરણાલંકિયસરીરા હરિયાલિયસિદ્ધત્થકયમુદ્ધાણા સાએ
હિં સએહિં ગિહેહિંતો પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિતા રાયગિહસ્સ મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ
સેણિયસ્સ રણ્ણો ભવણવડેસગદુવારે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા એગયાઓ મિલન્તિ,
મિલિતા સેણિયસ્સ રણ્ણો ભવણવડેસગદુવારેણ અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ
બાહિરિયા ઉવદ્ધાણસાલા, જેણેવ સેણિયે રાયા, તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા સેણિયં
રાયં જાણેણ વિજાણેણ વદ્ધાવેતિ, સેણિએણ રણણ અચ્ચિયં-વંદિય-પૂર્હય-માણિય-સક્કારિય-
સમ્માણિયા સમાણા પત્તેયં પત્તેયં પુવ્વણંત્થેસુ ભદ્ધાસણેસુ ણિસીયંતિ।

ભાવાર્થ :- તે સ્વખન પાઠકોને શ્રેષ્ઠિક રાજાના કર્મચારીઓઓ રાજ સભામાં આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું.
ત્યારે તેઓએ હષ્ટતુષ્ટ યાવત્ આનંદિત હદ્યવાળા થઈને, સ્નાન કર્યું યાવત્ અલ્ય વજનવાળા પરંતુ
બહુમૂલ્ય આભરણોથી શરીરને અલંકૃત કર્યું, મંગલ નિમિત્તે મસ્તક પર દૂર્વા અને સરસવ ધારણ કર્યા.
ત્યારપછી પોત-પોતાના ધેરથી નીકળ્યા. નીકળીને રાજગૃહ નગરમાં થઈને શ્રેષ્ઠિક રાજાના મુખ્ય મહેલના
દરવાજા સમીપે આવીને તેઓ બધા ભેગા થયા અને એક સાથે શ્રેષ્ઠિક રાજાના મહેલમાં મુખ્ય દ્વારથી પ્રવેશ
કરીને બહારની ઉપસ્થાન શાળા(સભા)માં શ્રેષ્ઠિક રાજા સમીપે આવ્યા અને શ્રેષ્ઠિક રાજાને જ્ય અને
વિજય શબ્દોથી વધાવ્યા, ત્યાર પછી શ્રેષ્ઠિક રાજા દ્વારા અર્થિત, વંદિત, માનિત, પૂજિત, સત્કારિત અને
સન્માનિત તે સ્વખન પાઠકો પહેલેથી સ્થાપિત પોત-પોતાના ભદ્રાસનો પર બેઠા.

સ્વખન પાઠકો દ્વારા સ્વખન ફળ દર્શાન :-

૨૪ તએ ણ સેણિએ રાયા જવણિયંતરિયં ધારિણિં દેવિં ઠવેઝ, ઠવેત્તા પુષ્ફ-ફલ-પડિપુણ્ણહત્થે
પરેણ વિણએણ તે સુમિણપાઢએ એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધારિણી દેવી અજ્જ
તંસિ તારિસંગંસિ સયણિજ્જંસિ જાવ મહાસુમિણ પાસિત્તા ણં પડિબુદ્ધા । તં એયસ્સ ણં
દેવાણુપ્પિયા ! ડરાલસ્સ જાવ સાસ્સરીયસ્સ મહાસુમિણસ્સ કે મણે કલ્લાણે ફલવિત્તિવિસેસે
ભવિસ્સઝ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેષ્ઠિક રાજાએ પડદાની પાછળ ધારિણી દેવીને બેસાડ્યા પછી હાથમાં ફૂલ અને
ફળ લઈને અત્યંત વિનયપૂર્વક તે સ્વખન પાઠકોને આ પ્રમાણો કહું— હે દેવાનુપ્પિયો આજે પૂર્વવર્ણિત શય્યા

ઉપર સુતેલા ધારિણી ટેવી યાવત્ મહાસ્વખન જોઈને જાગી ગયાં. તો હે દેવાનુપ્રિયો ! આ ઉદાર યાવત્ સશ્રીક મહાસ્વખનનું કલ્યાણકારી ફ્લાવિશેષ શું હુશે ?

૨૫ તએ ણ તે સુમિણપાઢગા સેણિયસ્સ રણ્ણો અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ હદૃતુડુ
જાવહિયા, તં સુમિણ સમ્મં ઓગિણહંતિ, ઓગિણહિતા ઈહં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિતા
અણણમણ્ણેણ સદ્ધિ સંચાલેંતિ, સંચાલિતા તસ્સ સુમિણસ્સ લદ્ધા ગહિયદ્વા પુચ્છિયદ્વા
વિણિચ્છિયદ્વા અભિગયદ્વા સેણિયસ્સ રણ્ણો પુરાઓ સુમિણસત્થાં ઉચ્વારેમાણા ઉચ્વારેમાણા
એવં વયાસી -

એવં ખલુ અમ્હં સામી ! સુમિણસત્થંસિ બાયાલીસં સુમિણા, તીસં મહાસુમિણા બાવત્તરિં
સવ્વસુમિણા દિદ્વા ! તત્થં ણ સામી ! અરહંતમાયરો વા, ચક્કવદ્વિમાયરો વા અરહંતંસિ વા
ચક્કવદ્વિસિ વા ગબ્ભં વક્કમમાણંસિ એણિં તીસાએ મહાસુમિણાણં ઇમે ચોદ્દસ મહાસુમિણે
પાસિતા ણં પડિબુજ્જાંતિ; તંજહા -

ગય ઉસભસીહ અભિસેય, દામસસિદિણયરં ઝયં કુંભં ।
પઉમસરસાગરવિમાણ, ભવણરયણુચ્વયસિહિં ચ ॥

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે સ્વખપાઠકો શ્રેણિક રાજાનું આ કથન(સ્વખન વૃતાંત) સાંભળી અને હદ્યમાં
ધારણ કરીને હષ્ટ, તુષ્ટ યાવત્ આનંદિત હદ્યવાળા થયા. તેઓએ તે સ્વખનનું સારી રીતે શ્રવણ કરવારૂપ
અવગ્રહણ કર્યું, અવગ્રહણ કરીને મનન-વિચારણારૂપ ઈહામાં પ્રવેશ કર્યો, ઈહામાં પ્રવેશ કરીને પરસ્પર
વિચાર-વિમર્શ કર્યો, વિચાર-વિમર્શ કરીને પોતે પોતાની રીતે સ્વખનનો અર્થ સમજ્યા, બીજાનો અભિપ્રાય
જાણીને વિશેષ અર્થ સમજ્યા, પરસ્પરમાં તે અર્થની લેવડ-દેવડ કરી, અર્થનો નિશ્ચય કર્યો અને પછી તથ્ય
અર્થનો અંતિમ રૂપથી નિશ્ચય કર્યો. ત્યાર પછી તેઓએ શ્રેણિક રાજાને સ્વખન શાસ્ત્રનું પ્રમાણ આપતા આ
પ્રમાણો કહ્યું -

હે સ્વામિન્ ! અમારા સ્વખન શાસ્ત્રમાં ૪૨ સ્વખન અને ૩૦ મહાસ્વખન-કુલ મળીને ૭૨ સ્વખન વિષે
કથન છે. અરિહંતની માતા અને ચક્કવર્તીની માતા જ્યારે અરિહંત અને ચક્કવર્તી ગર્ભમાં આવે છે ત્યારે ત્રીસ
મહાસ્વખનોમાંથી ચૌદ મહાસ્વખન જોઈને જાગૃત થાય છે. તે આ પ્રમાણે છે - (૧) હાથી (૨) બળદ (૩)
સિંહ (૪) અભિષેક(લક્ષ્મી) (૫) પુણ્ય માળા (૬) ચન્દ્ર (૭) સૂર્ય (૮) ધ્વજા (૯) કુંભ (૧૦) પદ્મસરોવર
(૧૧) ક્ષીર સાગર (૧૨) વિમાન અથવા ભવન (૧૩) રત્નોની રાશિ અને (૧૪) ધૂમાડાથી રહિત અગ્નિ.

૨૬ વાસુદેવમાયરો વા વાસુદેવંસિ ગબ્ભં વક્કમમાણંસિ એણિં ચોદ્દસણહં મહાસુમિણાણં
અણણયરે સત્ત મહાસુમિણે પાસિતા ણં પડિબુજ્જાંતિ । બલદેવમાયરો વા બલદેવંસિ ગબ્ભં
વક્કમમાણંસિ એણિં ચોદ્દસણહં મહાસુમિણાણં અણણયરે ચત્તારિ મહાસુમિણે પાસિતા ણં
પડિબુજ્જાંતિ । મંડલિયમાયરો વા મંડલિયંસિ ગબ્ભં વક્કમમાણંસિ એણિં ચોદ્દસણહં
મહાસુમિણાણં અણણયરં એગં મહાસુમિણં પાસિતા ણં પડિબુજ્જાંતિ ।

ભાવાર્થ :- વાસુદેવ ગર્ભમાં આવે ત્યારે વાસુદેવની માતા આ ચૌદ મહાસ્વખનોમાંથી કોઈ પણ સાત

મહાસ્વખનોને જોઈને જાગૃત થાય છે. બળદેવ ગર્ભમાં આવે ત્યારે બળદેવની માતા આ ચૌદ મહાસ્વખનોમાંથી કોઈ ચાર મહાસ્વખન જોઈને જાગૃત થાય છે. માંડલિક રાજી ગર્ભમાં આવે ત્યારે માંડલિક રાજાની માતા આ ચૌદ મહાસ્વખનોમાંથી કોઈ એક મહાસ્વખન જોઈને જાગૃત થાય છે.

૨૭ ઇમે ય ણ સામી ! ધારણીએ દેવીએ એગે મહાસુમિણે દિટ્ટે, તં ઉરાલે ણ સામી ! ધારણીએ દેવીએ સુમિણે દિટ્ટે જાવ આરોગ-તુદ્ધિ-દીહાઉકલ્લાણ-મંગલ્લકારએણ સામી ! ધારણીએ દેવીએ સુમિણે દિટ્ટે । અત્થલાભો સામી ! સોક્ખલાભો સામી ! ભોગલાભો સામી ! પુત્તલાભો સામી ! રજ્જલાભો સામી ! એવં ખલું સામી ! ધારણી દેવી ણવણ્ણ માસાણં બહુપદિપુણણાણ જાવ દારગં પયાહિસિ । સે વિ ય ણ દારએ ઉમુક્કબાલભાવે વિણાયપરિણયમિત્તે જોવ્વણગમણુપત્તે સૂરે વીરે વિકકંતે વિથિણ્ણ-વિઠલ-બલવાહણ રજ્જવર્ઝ રાયા ભવિસ્સઝ, અણગારે વા ભાવિયપ્પા । તં ઉરાલે ણ સામી ! ધારણીએ દેવીએ સુમિણે દિટ્ટે જાવ આરોગતુદ્ધિ જાવ દિટ્ટે તિ કદ્દુ ભુજ્જો અણુબૂહેતિ ।

ભાવાર્થ :- હે સ્વામિન્ ! ધારણી દેવીએ આ મહાસ્વખનોમાંથી એક મહાસ્વખન જોયું છે; હે સ્વામિન્ ! ધારણી દેવીએ ઉદાર સ્વખન જોયું છે યાવત્ત હે સ્વામિન્ ! ધારણીદેવીએ આરોગ્યદાયી, તુષ્ટિદાયી, દીર્ઘયુક્તારી, કલ્યાણકારી અને મંગલકારી સ્વખન જોયું છે. હે સ્વામી ! તેના ફલસ્વરૂપે આપને અર્થલાભ થશે. હે સ્વામી ! આપને સુખનો લાભ થશે. હે સ્વામી ! આપને ભોગનો લાભ થશે હે સ્વામી ! આપને પુત્રનો તથા રાજ્યનો લાભ થશે. આ રીતે હે સ્વામી ! ધારણી દેવી પૂરા નવમાસ વ્યતીત થશે ત્યારે પુત્રને જન્મ આપશો. તે પુત્ર બાલ્યાવસ્થા પૂર્ણ કરી યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરશે, યુવાવસ્થાથી સંપત્ત થશે ત્યારે સંગ્રામમાં શૂર, આક્મણ કરવામાં વીર અને પરાક્રમી, વિસ્તીર્ણ અને વિપુલ બલવાહનોનો સ્વામી થશે. રાજ્યનો અધિપતિ રાજ થશે અથવા પોતાના આત્માને ભાવિત કરનાર અણગાર થશે. માટે હે સ્વામી ! ધારણી દેવીએ ઉદાર સ્વખન જોયું છે યાવત્ત આરોગ્યકારક, તુષ્ટિકારક આદિ પૂર્વોક્ત વિશેષજ્ઞોવાળું સ્વખન જોયું છે. આ પ્રમાણે કહીને સ્વખન પાઠકો વારંવાર તે સ્વખનની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

૨૮ તએ ણ સેણિએ રાયા તેસિં સુમિણપાઢગાણં અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ હદ્દતુદુ
જાવ હિયએ કરયલ જાવ એવં વયાસી -

એકમેયં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ જણણં તુબ્બે વયહ તિ કદ્દુ તં સુમિણં સમ્મં પડિચ્છિ, પડિચ્છિત્તા તે સુમિણપાઢએ વિઠલેણં અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમેણં-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારેણ ય સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારિતા સમ્માણિતા વિઠલં જીવિયારિહં પીઇદાણં દલયઝ દલઇત્તા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી શ્રેણિક રાજી, તે સ્વખન પાઠકો પાસેથી આ કથનને સાંભળીને અને હદ્યમાં ધારણ કરીને હષ્ટ તુષ્ટ અને આનંદિત હદ્યવાળા બનીને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહીને

તે સ્વખનના ફળનો સમ્યક પ્રકારે સ્વીકાર કરીને, સ્વખન પાઠકોને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ

અને વસ્ત્ર, સુગંધીપદાર્થો, માળા અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને જીવન- નિર્વાહને યોગ્ય પ્રીતિદાન આપીને વિદાય કર્યો.

૨૯ તએ ણ સે સેણિએ રાયા સીહાસણાઓ અબ્ભુદ્રેઝ, અબ્ભુદૃત્તા જેણેવ ધારિણી દેવી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા ધારિણિ દેવિં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિએ ! સુમિણસત્થંસિ બાયાલીસં સુમિણા જાવ ભુજ્જો ભુજ્જો અણુબૂહેઝે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેષ્ઠિક રાજી સિંહાસન પરથી ઊભા થયા અને ધારિણીદેવી પાસે આવીને ધારિણીદેવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયે ! સ્વખ શાસ્ત્રમાં બેતાલીશ સ્વખ અને ત્રીસ મહાસ્વખ કહ્યા છે. તેમાંથી તમે એક મહાસ્વખ જોયું છે, તેમ કહીને યાવત્ત વારવાર સ્વખની પ્રશંસા કરી.

૩૦ તએ ણ ધારિણી દેવી સેણિયસ્સ રણ્ણો અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ હદ્દતુદ્વા જાવ હિયા તં સુમિણ સમ્મં પડિચ્છિઝ, પડિચ્છિત્તા જેણેવ સાએ વાસઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા એહાયા જાવ વિહરઝે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેષ્ઠિક રાજાનું આ કથન સાંભળીને અને હદ્યમાં ધારણ કરીને ધારિણીદેવી હષ્ટતુષ્ટ થયાં યાવત્ત આનંદિત હદ્યવાળા થયાં. તેણે તે સ્વખફળનો સમ્પક પ્રકારે સ્વીકાર કર્યો, સ્વીકાર કરીને પોતાના નિવાસગૃહમાં આવીને સ્નાન કર્યું યાવત્ત સુખપૂર્વક રહેવાં લાયાં.

વિયેચન :-

અદુંગમહાનિમિત્ત :- સ્વખ-ફળનું કથન આઠ અંગવાળા મહાનિમિત્તોના શાતા કરી શકે છે. તે અષ્ટાંગ મહાનિમિત્તના નામ આ પ્રમાણે છે- (૧) ભૂકુંપ (૨) ઉત્પાત (૩) સ્વખ (૪) ઉલ્કાપાત (૫) અંગ સ્કુરણ (આંખા વગેરે અંગોનું ફરકવું) (૬) સ્વર (ડાબા, જમણા ધ્યાસ)નું ચાલવું (૭) વંજન- તલમસાદિ (૮) લક્ષણ- શરીર પર ધજાદિ ચિહ્નો. આ આઠના શુભાશુભનું ફળ જાણનારા અષ્ટાંગ નિમિત્તક કહેવાય છે. આ અષ્ટાંગ નિમિત્તના શાતા એવા સ્વખપાઠકો જ્યારે સભામાં આવ્યા ત્યારે શ્રેષ્ઠિકરાજાએ સ્વયં તેમનું સન્માન કરીને વિદ્યા પ્રત્યે બહુમાન પ્રદર્શિત કર્યું હતું. તે સન્માન સૂચક શબ્દોના અર્થ આ પ્રમાણે છે-

અચ્ચિય = અર્ચિતા: ચર્ચિતાશ્વન્દનાદિના । ચંદનાદિ વડે અર્ચના કરી. **વંદિય = વન્દિતા:** સદગુણોત્કીર્તનેન । સદગુણોની પ્રશંસા કરીને વંદન કર્યા. **પૂહ્ય = પૂજિતા: પુર્ણૈ:** । પુણ્યો દ્વારા પૂજા કરી. **માણિય = માનિતા દૂષ્ટિપ્રણામત:** દૂષ્ટિ સામે આવતાં નમસ્કાર કરી માન આપ્યું. **સક્કારિયા = સત્કારિતા:** ફલ વસ્ત્રાદિદાનતાઃ ફળ-વસ્ત્રાદિ આપીને સત્કાર કર્યો. **સમ્માણિયા = સન્માનિતાસ્તથાવિધયા પ્રતિપત્ત્યા:** । અનેક પ્રકારે ભક્તિ કરીને સન્માન કર્યું.

શ્રેષ્ઠિક રાજાએ અવગ્રહણ-ઈહા કરી પોતાની બુદ્ધિથી સ્વખાર્થ કહ્યો. સ્વખ પાઠકોએ અવગ્રહણ-ઈહા નિર્ણય કરી ખૂબ તકરીદિ કરી સ્વખાર્થ કહ્યો તે માટે પ્રયુક્ત શબ્દોના અર્થ આ પ્રમાણે છે.

ઓગિણહંતિ :- શ્રવણ કરેલા તે સ્વખને સામાન્યરૂપે સ્મૃતિમાં સ્થાપિત કર્યું. ઈહા- સ્વખ ફળ ઉપર સ્વયં વિશેષ વિચારણ કરી. **સંચાલંતિ-** પરસ્પર એક-બીજા સાથે સ્વખાર્થ વિષયક વિચાર-વિમર્શ કરી નિર્ણય કર્યો. **લદ્ધદ્વા-** સ્વવિચારથી સ્વખાર્થ જાણ્યો. **ગહિયદ્વા-** લાંબો સમય સ્વખાર્થ ઉપર ઉહાપોહ-તર્કવિતર્ક કરી સ્વખાર્થ જાણ્યો. **પુચ્છિયદ્વા-** સંશય થયો ત્યાં એક-બીજાને પૂછ્યી, અન્યના

અભિપ્રાયને ગ્રહણ કરી સ્વખાર્થ જાણ્યો. વિણિચ્છિયદ્વા— સ્વખાર્થનો વિશેષરૂપે નિશ્ચય કર્યો. અભિગયદ્વા— કાલાન્તરમાં પણ વિસ્મરણ ન થાય તે રીતે સ્વખાર્થના તથ્ય અર્થનો નિશ્ચય કર્યો.

તીર્થકરની માતા જે ૧૪ મહાસ્વાન જોવે છે. તેમાં અહીં ૧૨માં સ્વખાર્થમાં વિમાન અને ભવન બે સ્વખનનું કથન છે. તેનો અર્થ એ છે કે જે તીર્થકર દેવલોકમાંથી ચ્યવી(આયુષ્ય પૂર્ણ કરી) માતાની કુક્ષિમાં આવે છે, તેમની માતા ૧૨માં સ્વખાર્થમાં દેવવિમાન જોવે છે અને જે તીર્થકર નરકમાંથી નીકળી માતાની કુક્ષિમાં આવે છે, તેમની માતા ભવન જોવે છે.

સુહોદાહિં :— તેની બે સંસ્કૃત છાયા થાય છે— (૧) શુભોદકં = પવિત્ર સ્થાનોમાંથી લાવવામાં આવેલું પાણી (૨) સુખોદકં = ન અર્તિ ગરભ ન અતિ ઠંડું અથવા હૂંફાળું પાણી.

ધારિણી રાણીનો અકાલ મેઘ સંબંધી દોહૃદ :-

૩૧ તએ ણ તીસે ધારિણી એ દેવી એ દોસુ માસેસુ વીઇકંતેસુ તઝે માસે વદ્વમાણે તસ્સ ગબ્ભસ્સ દોહલકાલસમયંસિ અયમેયારૂવે અકાલમેહેસુ દોહલે પાતબ્ધવિત્થા -

ધણણાઓ ણ તાઓ અમ્મયાઓ, સપુણણાઓ ણ તાઓ અમ્મયાઓ, કયત્થાઓ ણ તાઓ અમ્મયાઓ, એવં કયપુણણાઓ કયલક્ખણાઓ, કયવિહવાઓ, સુલદ્ધે ણ તાસિં માણુસ્સએ જમ્મજીવિયફલે, જાઓ ણ મેહેસુ અબ્ભુગણસુ અબ્ભુજુએસુ અબ્ભુણણએસુ અબ્ભુદ્વિએસુ સગજ્જિજાએ સુ સવિજ્જુએસુ સફુસિએસુ સથળણએસુ -

ધંતધોયરૂપ્પદ્બ-અંક-સંખ-ચંદ-કું-દ-સાલિપિદુરાસિસમપ્પભેસુ; ચિઉર-હરિયાલ-ભેય-ચંપગ-સણ-કોરંટ-સરિસય-પડમરય-સમપ્પભેસુ, લક્ખારસ-સરસ-રત્કિંસુય-જાસુમણ-રત્તબંધુ-જીવગ-જાતિહિંગુ લય-સરસ-કું કુ મ-ઉરબ્ધ-સસરુહિર-ઇંદગોવગ-સમપ્પભેસુ, બરહિણ-ણીલગુલિય-સુગચાસપિચ્છ-ભિંગપત્ત-સાસગ-ણીલુપ્પલળણિયર-ણવસિરીસ-કુસુમ-ણવસદલસમપ્પભેસુ, જચ્ચંજણ-ભિંગભેય-રિદુગ-ભમરાવલિ-ગવલ-ગુલિય-કજ્જલ-સમપ્પભેસુ,

ફુરંત-વિજ્યુસ-સગજ્જએસુ વાયવસ-વિપુલગગણચવલપરિસકિકરેસુ ણિમ્મલવર-વારિધારાપગલિયપયંડમારુયસમાહયસમોત્થરંતુવરિ ઉવરિ તુરિયવાસં પવાસિએસુ, ધારા-પહકરણિવાયળણિવ્વાવિય મેઝણિતલે હરિયગણકંચુએ પલ્લવિય પાયવગણેસુ, વલ્લિવિયાણેસુ પસરિએસુ ઉણણએસુ સોભગમુવાગએસુ, ણગેસુ ણએસુ વા વેભારગિરિપ્પવાય-તડકડગવિમુક્કેસુ ઉજ્જરેસુ, તુરિયપહાવિય-પલોદુફેણાઉલં સકલુસં જલં વહંતીસુ ગિરિણીસુ ।

સજ્જજુણ-ણીવ-કુડય-કંદલ-સિલિંધ-કલિએસુ ઉવવણેસુ, મેહરસિય-હદ્વતુદુચિદ્વિય-હરિસવસપમુકકંઠકેકારવં મુયંતેસુ બરહણેસુ ઉદ્વસ-મય-જણિય-તરુણસહયસ્પણચ્ચએસુ ણવસુરભિસિલિંધ-કુડયકંદલ-કલંબગંધદ્વણિં મુયંતેસુ ઉવવણેસુ ।

પરહુયરુયરિભિયસંકુલેસુ ઉદ્વાંત-રત્તિંદગોવય-થોવય-કારુણ્ણવિલવિએસુ ઓણયતણ-મંડિએસુ દ્વુરપયંપિએસુ સંપિંડિયદરિયભમર-મહુયકારિપહકર-પરિલિંતમતછ્યયકુસુમાસવલોલ-મહુર-ગુંઝંતદેસભાએસુ ઉવવણેસુ ।

પરિસામિય-ચંદ-સૂર-ગહગળ-પણદુણકખતતારગપહે ઇંદાઉહ-બદ્ધ-ચિધપદૃંસિ અંબરતલે ઉદ્ધીણબલાગપંતિસોભંતમેહવિંદે કારંડગ-ચક્કવાથકલહંસ-ઉસુયકરે સંપતે પાઉસમ્મિ કાલે, એહાયાઓ જાવવિભૂસિયાઓ કિં તે ? વરપાયપત્તણેઉર મળિમેહલ હાર રિય-ઓવિય-કડગ ખુદ્ધય વિચિત્તવર-વલયથંભિય-ભુયાઓ, કુંડલ-ઉજ્જોવિયાણણાઓ રયણભૂસિયંગીઓ ।

ણાસા-ણીસાસવાય વોજ્જાં ચક્કખુહરં વળણફરિસસંજુત્તં હયલાલાપેલવાઇરેયં ધવલકણય-ખચિયંતકમ્મં આગાસફલિહ-સરિસપ્પભં અંસુયં પવર-પરિહિયાઓ, દુગુલ્લસુકુમાલ-ઉત્તરિજ્જાઓ । સવ્વોડય-સુરભિકુસુમ-પવરમલ્લસોભિતસિરાઓ, કાલાગુરુ ધૂવ ધૂવિયાઓ, સિરિ-સમાણવેસાઓ ।

સેયણય-ગંધહત્થિરયણં દુરૂઢાઓ સમાણીઓ, સકોરંટમલ્લદામેણં છત્તેણં ધરિજ્જમાણેણં ચંદપ્પભ વિઝર વેરુલિય-વિમલદંડ-સંખંકુંદ-દગરય-અમયમહિય ફેણપુંજસણિગાસ-ચઉચામર-વાલવીજિયંગીઓ સેણિએણં રણણ સદ્ધિં હત્થિખંધવરગણં પિદુઓ સમપુણચ્છમાણીઓ ચઉરંગિણીએ સેણાએ મહયા હયાણીએણં ગયાણીએણં રહાણીએણં, પાયત્તાણીએણં સાંબ્રિદીએ સાંબ્રિદીએ જાવ ણિગ્દોસણાઇયરવેણં રાયગિહં સિંધાડગ તિય ચડકક ચચ્વર-ચઉમુહ મહાપહપહેસુ આસિત્ત સિત્ત-સુઇય-સંમજ્જાઓવલિત્તં જાવ સુગંધવરગંધિયં ગંધવટિભૂયં અવલોએમાણીઓ ણાગરજણેણં અભિંદિજ્જમાણીઓ ગુચ્છલયા-રુક્ખ-ગુમ્મ-વલિલ-ગુચ્છોચ્છાઇયં સુરમ્મં વેભારગિરિ-કડગ-પાયમૂલં સવ્વાઓ સમંતા આહિંડેમાણીઓ આહિંડેમાણીઓ દોહલં વિણિયંતિ । તં જિ ણં અહમવિ મેહેસુ અબ્ભુગાસુ જાવ દોહલં વિણિજ્જામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી જ્યારે બે માસ પસાર થઈ ગયા અને ત્રીજો માસ ચાલી રહ્યો હતો ત્યારે ગર્ભના દોહદ કાલ(ગર્ભવતી સ્ત્રીની ઈચ્છા વિશેષનો સમય)ના અવસરે ધારિણી દેવીને આ પ્રકારના અકાલમેઘનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો.

જે માતાઓ પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે, તે માતાઓ ધન્ય છે, તે માતાઓ પુણ્યશાલી છે, તે કૃતાર્થ છે, તેઓએ પૂર્વજન્મમાં પુણ્યનું ઉપાર્જન કર્યું છે, તેઓ કૃતલક્ષણા છે અર્થાત્ તેના શરીરના લક્ષણ સફળ છે, તેનો વૈભવ સફળ છે, તે માતાઓના મનુષ્ય જન્મ અને જીવન સફળ છે. જ્યારે આકાશમાં વાદળાં ઉત્પન્ન થયા હોય, અનુકૂળ વૃદ્ધિ પાભ્યા હોય, ઉન્નતિને પ્રાપ્ત થયા હોય, વરસવાની તૈયારીમાં હોય, ગર્જના યુક્ત હોય, વિદ્યુતયુક્ત હોય, ઝરમર ઝરમર વરસતા હોય, ગંભીર ગર્જના કરતા હોય અને આકાશ-

(૧) શુદ્ધ કરેલી ચાંદીના પતરા, અંક નામનું રતન, શંખ, ચંદ્ર, કુંદપુષ્પ અને ચોખાના લોટની સમાન સફેદ વર્ણવાળા. (૨) ચિકુર- પીળા રંગનું દ્રવ્ય વિશેષ, હરતાલના ટુકડા, ચંપાના કૂલ, સણાના કૂલ, કોરંટપુષ્પ, સરસવના કૂલ અને કમળની પરાગ સમાન પીળા વર્ણવાળા. (૩) લાખનો રસ, સરસ લાલ રંગવાળા કેસુડાના કૂલ, જપા કુસુમ, લાલ રંગના બંધુજીવકના પુષ્પ, ઉત્તમ જાતિનો હિંગળો, સરસ કંકુ, બકરા અને સસલાનું લોહી, ઈન્દ્ર ગોપ(ચોમાસામાં ઉત્પન્ન થતું લાલરંગનું એક જીવદું) સમાન લાલવર્ણવાળા. (૪) મધૂર, નીલમણિ, નીલારંગની ગળી, શુક અને ચાસ નામના પક્ષી વિશેષની પાંખો, ભ્રમરની પાંખ, સાસક નામનું વૃક્ષ અથવા નીલકમળોનો સમૂહ, તાજા શિરીષના કૂલ અને ધાસની સમાન નીલવર્ણ-

વાળા. (પ) ઉતમ કાજલ(સૂરમો), ભમરો, રિષ્ટરત્ન, ભમરપંક્તિ, બેંસના શિંગડા, કાળી ગોળી અને મેશ સમાન કાળાવર્ણવાળા. આ પ્રમાણે આકાશમાં પાંચ રંગવાળા વાદળાં હોય,

તે વાદળાઓમાં વિજળી જબૂકતી હોય, ગર્જના થતી હોય, વિશાળ આકાશમાં પવન દ્વારા ચારે દિશાઓમાં ગતિ કરતાં વાદળામાંથી નિર્મળ, શ્રેષ્ઠ જલધારાઓ વરસતી હોય, પ્રચંડ વાયુથી આહત, પૃથ્વીતલને ભીજવી દેતી વર્ષા નિરંતર વરસતી હોય, તે જલધારાના સમૂહથી પૃથ્વી શીતલ થઈ ગઈ હોય, ઘરણીરૂપી રમણીએ ઘાસરૂપી કંચુકી ધારણ કરી હોય, ઘરતીના રસ્તાઓ પલ્લવિત વૃક્ષ અને લતાઓથી સુશોભિત થઈ ગયા હોય, ઊંચા પર્વતો સૌભાગ્યને પ્રાપ્ત થયા હોય અર્થાત્ પાણીથી ધોવાઈને સ્વર્ચથ થઈ ગયા હોય, વૈભાર ગિરિના પર્વતો, દ્રષ્ટો, પ્રપાતતટ અને કટક (વૈભારગિરિના એકભાગ)માંથી ઝરણાઓ વહેતા હોય, ઝડપથી વહેતું પાણી પત્થર સાથે અથડાવાથી ઉત્પત્ત થતાં ફીણથી વ્યાપ્ત અને ડહોળા પાણી વાળી નદીઓ વહેતી હોય.

ઉપવનો(ઉદ્યાનો) સર્જ, અર્જુન, નીપ અને કુટજ નામના વૃક્ષોના અંકુરોથી અને છતાકાર બિલાડીના ટોપથી યુક્ત થઈ ગયા હોય, મેઘની ગર્જના સાંભળીને હર્ષ ધેલા મોર મુક્ત કંઠે કેકારવ કરતાં હોય અને વર્ષાના કારણે ઉન્મત મધ્યરો પોતાની તરણ ઢેલો સાથે નૃત્ય કરતાં હોય. તે ઉપવન શિલિંધ, કુટજ, કંદલ અને કંદંબ વૃક્ષોના કૂલોની સુંગંધથી વ્યાપ્ત થઈ ગયા હોય.

નગરની બહારના ઉદ્યાન કોયલોના મધુર સ્વરોથી વ્યાપ્ત હોય, રક્તવર્ણી ઈન્ડગોપ નામના કીડાઓથી શોભાયમાન હોય, તેમાં ચાતક પક્ષીઓ કરુણ સ્વરથી બોલી રહ્યા હોય, નમી ગયેલા તૃણોથી સુશોભિત હોય, દેડકાઓના અવાજથી શબ્દાયમાન હોય, મદોન્મત ભમરા અને ભમરીઓનો સમૂહ એકત્ર થઈ રહ્યો હોય, તે ઉપવનનો દેશભાગ પુષ્પરસના લોલુપ ઉન્મત ભમરોના મધુર ગુંજારવથી શબ્દાયમાન હોય.

વાદળાઓથી આચ્છાદિત હોવાના આકાશમાં સ્થિત ચંદ્ર, સૂર્ય અને ગ્રહ, નક્ષત્ર તારાગણ શ્યામવર્ણના દાટિગોચર થઈ રહ્યા હોય, ઈન્ડઘનુષ્ઠરૂપી ધ્વજ ફરફરી રહ્યો હોય, મેઘાચ્છાદિત આકાશતલમાં બગલાઓની પંક્તિન શોભતી હોય તેવા અને ભારંડ, ચક્કવાક અને રાજહંસ પક્ષીઓને માનસ-સરોવર તરફ જવા માટે ઉત્સુક કરનાર વર્ષાકાલીન સમયે જે માતાઓ સ્નાન કરીને યાવત્તુ પગમાં ઉતમ જાંઝર, કમરે મણિઓનો કંદૂરો, ગળામાં હાર, હાથમાં કંકણ તથા આંગળીઓમાં વીટીઓ ધારણ કરીને પોતાના બાહુઓને વિચિત્ર અને શ્રેષ્ઠ બાજુબંધથી સ્થભિત કરીને, કુડળોથી દેદિય્યમાન મુખ અને રત્નોથી શરીરને ભૂષિત કરીને;

નાકના નિશ્ચાસના વાયુથી પણ ઉડી જાય તેવા સૂક્ષ્મ, નેત્રને હરણ કરનાર, ઉતમવર્ણ અને કોમળ સ્પર્શવાળા, ઘોડાના મુખમાંથી નીકળતા ફીણથી પણ વધુ કોમલ, શ્વેત સુવર્ણની કિનારીવાળા, આકાશ અને રફ્ટિક સમાન શુભ કાન્તિવાળા, ચીનદેશીય શ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર ધારણ કરીને અને અલસી આદિથી નિર્મિત સુકોમળ ઉત્તરીય વસ્ત્ર (ઓઢણી) ધારણ કરીને; સમસ્ત ઋતુઓનાં સુગંધી કૂલોની પુષ્પમાળાઓથી મસ્તકને સુશોભિત કરીને, કાલાગુરુ આદિ ઉતમ ધૂપથી શરીરને ધૂપિત કરીને અર્થાત્ ઉતમ સુગંધથી સુવાસિત કરીને, લક્ષ્મી દેવી જેવા વસ્ત્રો પહેરીને;

(જે માતાઓ) સેચનક નામના ગંધહસ્તિ રત્ન ઉપર આરૂધ થઈ હોય, કોરંટ પુષ્પોની માળાથી સુશોભિત છત્રને ધારણ કર્યું હોય, ચંદ્રપ્રભ વજ અને વૈદૂર્ય રત્નના નિર્મલ દંવાળા, શાંખ, કુંદપુષ્પ, જલકણ અને અમૃતનું મંથન કરવાથી ઉત્પત્ત થયેલા ફીણના સમૂહની સમાન ઉજ્જવલ શ્વેત ચાર ચામરો ઢોળાઈ રહ્યા હોય, હસ્તિરત્નના સ્કર્ધ પર શ્રેષ્ઠિક રાજાની સાથે બેઠી હોય, તેમની પાછળ સર્વ ધૂતિ અને ઋદ્ધિયુક્ત

અશ્વસેના, ગજસેના, રથસેના અને પાયદળસેના રૂપ ચતુરંગિણી સેના ચાલતી હોય, જે પોતાની સંપૂર્ણ અદ્ધિથી, દ્યુતિથી યુક્ત થઈને યાવત્ વાદ્યોના નાદથી મનુષ્યો દ્વારા ઉચ્ચારિત માંગલિક જયનાદ સાથે રાજગૃહ નગરમાં જ્યાં સુગંધી પાણી એકવાર કે ઘણીવાર છાંટયું હોય, તે માર્ગાને પવિત્ર-સ્વરચ્છ કર્યા હોય, કચરો દૂર કરી સાફ કર્યા હોય, છાણાદિથી લીખ્યા હોય યાવત્ શૈષ સુગંધથી સુગંધિત, ગંધની ગુટિકા જેવા બનાવ્યા હોય; તેવા શ્રુંગાટકો-ત્રિકોણમાર્ગમાં, ત્રણ રસ્તાઓવાળા માર્ગમાં, ચાર રસ્તાઓવાળા માર્ગમાં, ઘણા રસ્તાઓવાળા માર્ગમાં, ચાર દ્વારવાળા ગોપુર વગેરેમાં, મહામાર્ગમાં કે સામાન્ય માર્ગમાં તે રાજગૃહ નગરને જોતી જઈ રહી હોય, નાગરિકો અભિનાંદિત કરી રહ્યા હોય, ગુર્ખો, લતાઓ, વૃક્ષો, ગુલ્મો અને વેલોના સમૂહોથી વ્યાપ્ત મનોહર વૈભારપર્વતની તળોટીમાં ચારેબાજુ ફરતી ફરતી પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે (તે માતાઓ ધન્ય છે.) તો હું પણ આવા પ્રકારના મેઘ ઉત્પત્ત થયા હોય યાવત્ (તેવા વર્ષાકાલમાં વિચરવાના) મારા દોહદને પૂર્ણ કરું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં ધારિણી દેવીના દોહદનું વર્ણન છે.

દોહલં :- દોહદો મનોરથ : । ગર્ભસ્થ જીવના પ્રભાવે માતાને ત્રીજા મહિને જે વિશિષ્ટ ઈચ્છા, મનોરથ, અભિલાષા કે સંકલપો ઉત્પત્ત થાય તેને દોહદ કહે છે.

વિણીયંતિ...વિણિજ્જામિ :— દોહદ પૂર્ણ કરે છે.... હું પણ દોહદ પૂર્ણ કરું. પ્રસ્તુત સૂત્રગત દોહદ વર્ણનમાં “જે માતાઓ શ્રેષ્ઠિક રાજા સાથે વરસાદમાં વનવિહાર કરી પોતાનો દોહદ પૂર્ણ કરે છે તે માતાઓ ધન્ય છે, પુણ્યશાળી છે.” ઈત્યાદિ ધારિણી દેવીના સંકલપોનું જે વિસ્તૃત વર્ણન છે તે શ્રેષ્ઠિક રાજાની અનેક રાણીઓને લક્ષ્યમાં રાખીને કરવામાં આવ્યું છે, તેમ સમજવું.

દોહદની અસંપ્રાપ્તિથી રાજ-રાણીનું આર્તદ્યાન :-

૩૨ તએ ણ સા ધારિણી દેવી તંસિ દોહલંસિ અવિણિજ્જમાણંસિ અસંપુર્ણદોહલા અસંપુર્ણદોહલા અસમ્માણિયદોહલા સુકકા ભુક્ખા ણિમ્મંસા ઓલુગ્ગા ઓલુગ્ગસરીરા પમિલદુબ્બલા કિલંતા ઓમંથિયવયણણયણકમલા પંડુઇયમુહી કરયલમલિયવ્વ ચંપગમાલા ણિત્તેયા દીણવિવણવયણ જહોચિયપુપ્ફ-ગંધ-મલ્લાલંકાર-હારં અણભિલસમાણી કીડારમણ-કિરિયં ચ પરિહાવેમાણી દીણા દુમ્મણા ણિરાણંદા ભૂમિગયદિદ્દીયા ઓહયમણસંકપ્પા કરયલ પલ્હત્થમુહી અદૃજ્જાણોવગયા ઝિયાયઙ્ િન્દ્રિયાની અદૃજ્જાણોવગયા ઝિયાયઙ્ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે ધારિણીદેવી દોહદપૂર્ણ ન થવાથી, દોહદ સંપન્ન ન થવાથી, દોહદ સંપૂર્ણ ન થવાથી, દોહદ સન્માનિત ન થવાથી માનસિક સંતાપથી સુકાઈ ગઈ, ભૂખી રહેવાથી દુબ્બળ થઈ ગઈ, માંસ રહિત થઈ ગઈ તેમજ ચિંતાથી રૂણા, અતિચિંતાથી રૂણાશરીરા; કાંતિહીન અને દુર્બલ, પરમગ્લાન (ખેદ યુક્ત) દુબ્બળી અને કમજોર બની ગઈ. તે મુખ કમળ અને નેત્ર કમળને જુકાવીને રહેવા લાગી. તેનું મુખ શીકું પડી ગયું, તે હાથથી મસણેલી ચંપક ફૂલની માળાની જેમ ચીમણાયેલી અને નિસ્તેજ થઈ ગઈ, તેનું મુખ દીન અને શોભા રહિત થઈ ગયું, યથોચિત પુષ્પ, ગંધ, માળા, અલંકાર અને હારના વિષયમાં રહિયા રહિત થઈ ગઈ અર્થાત્ તેણીએ તે બધાનો ત્યાગ કરી દીધો. સાખીઓ આદિની સાથેની કીડા અને ચોપાટ

આદિ રમતોનો પરિત્યાગ કરી દીધો. તે દીન, દુઃખી મનવાળી, આનંદ રહિત અને ભૂમિગત દાસ્તિ વાળી ગઈ, તેના મનના સંકલ્પ, હોશ નષ્ટ થઈ ગયા, તે લમણો હાથ દર્ઢિને આર્તધ્યાન કરવા લાગી.

૩૩ તએ ણ તીસે ધારિણીએ દેવીએ અંગપડિયારિયાઓ અબ્બિભતરિયાઓ દાસચેડીયાઓ ધારિણિ દેવિં ઓલુગં જાવ ઝિયાયમાણિં પાસંતિ, પાસિત્તા એવં વયાસી- કિં ણ તુમે દેવાણુપ્પિએ ! ઓલુગા ઓલુગસરીરા જાવ ઝિયાયસિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે ધારિણી દેવી-નીસેવા-સુશૂપ્ષા કરનારી અંગપરિયારિકારૂપ આભ્યંતર દાસીઓએ ધારિણીદેવીને કૃશ અને કૃશ શરીરવાળી યાવત્ આર્તધ્યાન કરતી જોઈને, આ પ્રમાણો કહું- હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે કૃશ અને કૃશ શરીરવાળા કેમ બની ગયાં છો ? યાવત્ આર્તધ્યાન શા માટે કરો છો ?

૩૪ તએ ણં સા ધારિણી દેવી તાહિં અંગપડિયારિયાહિં અબ્બિભતરિયાહિં દાસચેડીયાહિં એવં વુત્તા સમાણી તાઓ દાસચેડીયાઓ ણો આઢાઇ, ણો ય પરિયાણિ, અણાઢાયમાણી અપરિયાણમાણી તુસિણીયા સંચિદ્દુઇ . તએ ણ તાઓ અંગપડિયારિયાઓ અબ્બિભતરિયાઓ દાસચેડીયાઓ ધારિણિ દેવિં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વયાસી-કિં ણ તુમે દેવાણુપ્પિયે ! ઓલુગા ઓલુગસરીરા જાવ ઝિયાયસિ ?

તએ ણ ધારિણી દેવી તાહિં અંગપડિયારિયાહિં અબ્બિભતરિયાહિં દાસચેડીયાહિં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વુત્તા સમાણી ણો આઢાઇ, ણો પરિયાણાઇ, અણાઢાયમાણી અપરિયાણમાણી તુસિણીયા સંચિદ્દુઇ .

ભાવાર્થ :- અંગપરિયારિકાઓ અને આભ્યંતર દાસીઓએ આ પ્રમાણો કહું ત્યારે અન્ય મનસ્ક એવી ધારિણી દેવીએ તેઓને આવકાર આપ્યો નહીં અને તેનો પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં; આદર કે પ્રત્યુત્તર આપ્યા વગર તે મૌન ધારણા કરીને બેસી રહી. ત્યારે તે અંગપરિયારિકાઓ અને આભ્યંતર દાસીઓએ ધારિણી દેવીને બીજી-નીજીવાર આ પ્રમાણો કહું કે ‘હે દેવાનુપ્રિય ! તમે ઉદાસીન અને કૃશ શરીરવાળા કેમ થઈ ગયા છો ? યાવત્ આર્તધ્યાન શા માટે કરો છો ?’

અંગપરિયારિકાઓ અને આભ્યંતર દાસીઓએ બે-ત્રણ વાર આ પ્રમાણો પૂછ્યું છતાં ધારિણી દેવીએ તેની વાત પર ધ્યાન આપ્યું નહીં, કંઈપણ ઉત્તર દીધો નહીં અને આ પ્રમાણો તેઓને આદર કે પ્રત્યુત્તર આપ્યા વગર મૌન જ રહી.

૩૫ તએ ણ તાઓ અંગપડિયારિયાઓ અબ્બિભતરિયાઓ દાસચેડીયાઓ ધારિણીએ દેવીએ અણાઢાઇજ્જમાણીઓ અપરિયાણમાણીઓ તહેવ સંભંતાઓ સમાણીઓ ધારિણીએ દેવીએ અંતિયાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિતા જેણેવ સેણિએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા કરયલપરિગહિયં જાવ કટ્ટુ જણેણ વિજણેણ વદ્ધાવેતિ, વદ્ધાવેત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! કિં પિ અજ્જ ધારિણી દેવી ઓલુગસરીરા જાવ અદૃજ્જાણોવગયા ઝિયાયિ।

ભાવાર્થ :- ધારિણી દેવી દ્વારા કંઈ પણ આદર કે ઉત્તર પ્રાપ્ત ન થયો ત્યારે તે અંગપરિયારિકાઓ અને

આભ્યંતર દાસીઓ વ્યાકુલ થઈને ધારિણી દેવી પાસેથી નીકળીને, શ્રેષ્ઠિક રાજાની પાસે જઈને, હાથ જોડીને યાવત્ મસ્તક પર અંજલી કરીને, જ્યાબિજ્ય શબ્દોથી વધાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે સ્વામિન્!

કોણ જાણે શા માટે ધારિણી દેવી કૃશ અને કૃશ શરીરવાળી થઈને યાવત્ આર્તધ્યાન કરે છે.

૩૬ તએ ણ સે સેણિએ રાયા તાસિં અંગપડિયારિયાણં અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ
તહેવ સંભંતે સમાણે સિગં તુરિયં ચવલં વેઝયં જેણેવ ધારિણી દેવી તેણેવ ઉવાગચ્છિદ,
ઉવાગચ્છિત્તા ધારિણિં દેવિં ઓલુગં ઓલુગસરીરં જાવ અદૃજ્જાણોવગયં ઝિયાયમાણિં
પાસઇ, પાસિતા એવં વયાસી- કિં ણ તુમે દેવાણુપ્પિયએ ! ઓલુગા ઓલુગસરીરા જાવ
અદૃજ્જાણોવગયા ઝિયાયસિ ?

ભાવાર્થ :-— ત્યારે શ્રેષ્ઠિક રાજા તે અંગપરિયારિકાઓ પાસેથી આ અર્થને સાંભળીને, મનમાં ધારણા
કરીને, વ્યાકુણ થતા, શીધ્ર, અત્યંત શીધ્ર, ત્વરિત, ચપળ, વેગવાળી ગતિથી ધારિણી દેવી પાસે આવ્યા, ત્યાં
કૃશ અને કૃશ શરીરવાળી યાવત્ આર્તધ્યાન કરતી ધારિણી દેવીને જોઈને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે!
તમે વ્યાકુલ ચિત્ત અને કૃશ શરીરવાળા યાવત્ આર્તધ્યાન યુક્ત થઈને ચિંતા શા માટે કરી રહ્યા છો ?

૩૭ તએ ણ સા ધારિણી દેવી સેણિએણ રણા એવં કુત્તા સમાણી ણો આઢાઇ જાવ
તુસિણીયા સંચિદ્દુઇ ! તએ ણ સે સેણિએ રાયા ધારિણિં દેવિં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વયાસી-
કિં ણ તુમે દેવાણુપ્પિએ ! ઓલુગા જાવ ઝિયાયસિ ? તએ ણ સા ધારિણી દેવી સેણિએણ
રણા દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં કુત્તા સમાણી ણો આઢાતિ, ણો પરિજાણાઇ, તુસિણિયા
સંચિદ્દુઇ !

ભાવાર્થ :-— શ્રેષ્ઠિક રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું છતાં પણ ધારિણી દેવીએ તેનો આદર કર્યો નહીં યાવત્ મૌન
રહી. ત્યારપદી શ્રેષ્ઠિક રાજાએ ધારિણી દેવીને બે-ત્રણ વાર આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે કૃશ
યાવત્ શા માટે આર્તધ્યાન કરો છો ? આ રીતે ધારિણી દેવીને શ્રેષ્ઠિક રાજાએ બે-ત્રણ વાર પૂછ્યું છતાં પણ
તેણીએ આદર કે પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં અને મૌન ૪ રહી.

૩૮ તએ ણ સેણિએ રાયા ધારિણિં દેવિં સવહસાવિયં કરેઇ, કરિતા એવં વયાસી- કિં ણ
તુમં દેવાણુપ્પિએ ! અહમેયસ્સ અદૃસ્સ અણરિહે સવણયાએ ? તા ણ તુમં મમં અયમેયારૂબં
મણોમાણસિયં દુક્ખં રહસ્સીકરેસિ ?

તએ ણ સા ધારિણી દેવી સેણિએણ રણા સવહસાવિયા સમાણી સેણિયં રાયં એવં વયાસી-
એવં ખલુ સામી ! મમ તસ્સ ઉરાલસ્સ જાવ મહાસુમિણસ્સ તિણં માસાણં બહુપડિપુણાણં
અયમેયારૂબે અકાલમેહેસુ દોહલે પાડબ્ધૂએ- ધણાઓ ણ તાઓ અમ્મયાઓ, કયત્થાઓ
ણ તાઓ અમ્મયાઓ જાવ વેભારગિરિપાયમૂલં આહિંડમાણીઓ ડોહલં વિણિયંતિ। તં જિં
ણ અહમવિ જાવ ડોહલં વિણિજ્જામિ ! તએ ણ અહં સામી ! અયમેયારૂબંસિ અકાલ-
દોહલંસિ અવિણિજ્જમાણંસિ ઓલુગા જાવ અદૃજ્જાણોવગયા ઝિયાયામિ ! એણં કારણેં
અહં સામી ! ઓલુગા જાવ અદૃજ્જાણોવગયા ઝિયાયામિ !

ભાવાર્થ :- ત્યારે શ્રેષ્ઠિક રાજાએ ધારિણી દેવીને સોગંદ આપીને પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! તમારા મનની વાતને સાંભળવા માટે શું હું અધોગ્ય છું ? કે જેથી તમે તમારા મનમાં રહેલા માનસિક દૃષ્ટિ મારાથી છુપાવો છો ?

આ રીતે શ્રેષ્ઠિક રાજાએ સોગંદ આપ્યા ત્યારે ધારિણી દેવીએ શ્રેષ્ઠિક રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે સ્વામી ! મને ઉદાર યાવત્ મહાસ્વખ આવ્યું હતું. તે સ્વખ આવ્યાને લગભગ ત્રણ માસ(દેશોન ત્રણ માસ—**ટીકા.**) થઈ ગયા પછી મને આ પ્રકારનો અકાલ મેઘ સંબંધી દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે કે તે માતાઓ ધન્ય છે અને તે માતાઓ કૃતાર્થ છે યાવત્ જે વૈભારગ્યરિની તળોટીમાં ફરતી પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે. હું પણ મારા દોહદને પૂર્ણ કરું. હે સ્વામિન્ ! આ રીતનો આ અકાલમેઘનો દોહદ પૂર્ણ ન થવાથી હું કૃશ યાવત્ આર્તધ્યાન કરું છું. હે સ્વામિન્ ! કૃશ યાવત્ આર્તધ્યાનથી યુક્ત થવાનું મારું આ જ કારણ છે.

દોહદપૂર્તિના ઉપાયોનું ચિંતન :-

૩૯ તએ ણ સે સેણિએ રાયા ધારિણીએ દેવીએ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ ધારિણિં દેવિં એવં વયાસી- મા ણ તુમં દેવાણુપ્પિએ! ઓલુગા જાવ ઝિયાહિ, અહં ણ તહા કરિસ્સામિ જહા ણ તુબ્ધં અયમેયારૂખસ્સ અકાલદોહલસ્સ મણોરહસંપત્તિ ભવિસ્સાઇ ત્તિ કટ્ટુ ધારિણિં દેવિં ઝટુાહિં કંતાહિં પિયાહિં મળુણણાહિં મણામાહિં વગગૂહિં સમાસાસેઇ, સમાસાસિતા જેણેવ બાહિરિયા ઉવદ્ધાણસાલા તેણામેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા સીહાસણ વરગએ પુરત્થાભિમુહે સણિસણે।

ધારિણીએ દેવીએ એયં અકાલદોહલં બહૂહિં આએહિ ય ઉવાએહિ ય ઉપ્પત્તિયાહિ ય વેણઝિયાહિ ય કમ્મિયાહિ ય પારિણામિયાહિ ય ચડવ્વિહાહિં બુદ્ધીહિં અણુચિંતેમાણે અણુચિંતેમાણે તસ્સ દોહલસ્સ આયં વા ઉવાયં વા ઠિં વા ઉપ્પત્તિ વા અવિંદમાણે ઓહયમણસંકપ્યે જાવ ઝિયાયઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેષ્ઠિક રાજાએ ધારિણી દેવીની આ વાત સાંભળીને સમજીને ધારિણી દેવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે કૃશ શરીરવાળા ન થાઓ યાવત્ આર્તધ્યાન કરો નહીં. હું એવો ઉપાય કરીશ કે જેથી તમારા આ અકાલ દોહદની પૂર્તિ થઈ જશે. આ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠિક રાજાએ ધારિણી દેવીને ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય, મનોશ અને મનોહર વાણીથી આશાસન આપ્યું, આશાસન આપીને તે બહારની ઉપસ્થાન શાળામાં આવ્યા અને શ્રોષ સિંહાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખ થઈને બેઠા.

ધારિણી દેવીના આ અકાલ દોહદની પૂર્તિ કરવા માટે ઘણા કારણોનું ઉપાયોનું(યુક્તિ-પ્રયુક્તિ- ઓથી) ઔત્પાતિકી, વૈનિકી, કર્મજી અને પારિણામિકી આ ચારે પ્રકારની બુદ્ધિથી વારંવાર ચિંતન કરવા છતાં પણ તે દોહદના કોઈપણ પ્રકારના ઉપાય કે યુક્તિની સ્થિતિ કે નિષ્પત્તિને મેળવી શક્યા નહીં અર્થાત્ દોહદ પૂર્તિનો કોઈ ઉપાય ધ્યાનમાં આવ્યો નહીં, ત્યારે શ્રેષ્ઠિકરાજી હતોત્સાહ યાવત્ ચિંતાગ્રસ્ત બની ગયા.

અભયકુમારનું શ્રેષ્ઠિક રાજા પાસે વંદનાર્થ આગમન :-

૪૦ તયારણંતરં અભએ કુમારે એહાએ જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિએ પાયવંદએ પહારેત્થ

ગમણાએ । તએ ણં સે અભ્યકુમારે જેણેવ સેણિએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સેણિયં રાયં ઓહયમણસંકપ્યે જાવ ઝિયાયમાણં પાસઇ, પાસઇતા અયમેયારૂવે અજ્જાતિથે ચિંતિએ પત્થિએ મણોગએ સંકપ્યે સમુપ્પજ્જિત્તથા -

અણણયા ય મમં સેણિએ રાયા એજજમાણં પાસઇ, પાસિતા આઢાઇ, પરિજાણિઝ, સકકારેઝ, સમ્માણેઝ, આલવિઝ, સંલવિઝ, અદ્વાસણેણં ઉવણિમંતેઝ મત્થયંસિ અગઘાઇ, ઇયાણિં મમં સેણિએ રાયા ણો આઢાઇ, ણો પરિયાણિઝ, ણો સકકારેઝ, ણો સમ્માણેઝ, ણો ઇદ્વાહિં કંતાહિં પિયાહિં મળુણણાહિં મણામાહિં ઓરાલાહિં વગ્ગુહિં આલવિઝ, સંલવિઝ, ણો અદ્વાસણેણં ઉવણિમંતેઝ, ણો મત્થયંસિ અગઘાઇ ય, કિં પિ ઓહયમણસંકપ્યે ઝિયાયિ । તં ભવિયવ્બં ણં એથ કારણેણં । તં સેયં ખલુ મે સેણિયં રાયં એયમદું પુછ્છિત્તાએ ।

એવં સંપેહેઝ, સંપેહિતા જેણામેવ સેણિએ રાયા તેણામેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલપરિગહિયં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કટૂઠ જણેણં વિજએણં વદ્વાવેઝ, વદ્વાવિત્તા એવં વયાસી - તુબ્બે ણં તાઓ ! અણણયા મમં એજજમાણં પાસિતા આઢાહ જાવ મત્થયંસિ અગઘાયહ, આસણેણં ઉવણિમંતેહ, ઇયાણિં તાઓ ! તુબ્બે મમં ણો આઢાહ જાવણો આસણેણં ઉવણિમંતેહ । કિં પિ ઓહયમણસંકપ્યા જાવ ઝિયાયહ । તં ભવિયવ્બં તાઓ ! એથ કારણેણં । તાઓ તુબ્બે મમ તાઓ ! એયં કારણં અગૂહેમાણા અસંકેમાણા અણિણહવેમાણા અપચ્છાએમાણા જહાભૂતમવિતહમસંદિદ્ધં એયમદુમાઇકખહ । તએ ણં હં તસ્સ કારણસ્સ અંતગમણં ગમિસ્સામિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપદી અભ્યકુમારે સ્નાન કરીને યાવત્તુ સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને શ્રેણિક રાજાના ચરણોમાં વંદન કરવા જવાનો નિશ્ચય કર્યો. ત્યારપદી અભ્યકુમાર શ્રેણિક રાજા પાસે આવ્યા અને શ્રેણિક રાજાને હતોત્સાહ તથા ચિંતાગ્રસ્ત જોયા, જોઈને અભ્યકુમારના મનમાં આ પ્રકારનો અધ્યવસાય, ચિંતિત, પ્રાર્થિત અને મનોગત સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો કે-

અન્ય સમયે શ્રેણિક રાજા મને આવતો જોઈને આદર કરતા, ખુશ થતા, વસ્ત્રાદિથી સત્કાર કરતા, આસન વગેરે આપીને સન્માન કરતા, મારી સાથે વાતચીત કરતા હતા, અર્ધા આસન પર બેસવા માટે નિમંત્રણ કરતા અને મારા મસ્તકને સૂંઘતા હતા પરંતુ આજે શ્રેણિક રાજા મને આદર આપતા નથી, ખુશ થતા નથી, સત્કાર કરતા નથી, સન્માન આપતા નથી, ઈષ્ટ, કાન્ત, પ્રિય, મનોશ, મનોહર અને ઉદાર વચ્ચનોથી આલાપ-સંલાપ કરતા નથી, અર્ધા આસન પર બેસવા માટે આમંત્રણ આપતા નથી અને મારા મસ્તકને સૂંઘતા નથી. આજે તેઓ નિરૂત્સાહ અને ચિંતા મળ્ણ છે, તેનું કોઈ કારણ હોવું જોઈએ. તેથી મારે શ્રેણિક રાજાને આ વાત પૂછ્યી યોગ્ય છે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને અભ્યકુમારે શ્રેણિક રાજા પાસે આવીને બે હાથ જોડી, મસ્તક પર આવર્તન કરી, અંજલી કરીને જ્ય-વિજ્ય શબ્દોથી વધાવ્યા, વધાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે તાત ! તમે અન્ય સમયે મને આવતો જોઈને મારો આદર કરતા યાવત્તુ મારા મસ્તકને સૂંઘતા હતા અને આસન પર બેસવા

माटे निभंत्रित करता हता, परंतु हे तात ! आजे तमे मने आठर आपता नथी यावत् आसन पर बेसवा माटे आमंत्रण आपता नथी, तमे कोई कारणाथी हतोत्साह थया छो, चिंताग्रस्त थया छो. तेनुं कोई कारण होवुं जोईये. तो हे पिताज ! तमे चिंताना कारणने छूपाव्या विना निःसंकोयपणे, निःशंकभावे, अपलाप (निषेध) कर्या विना, भुक्त्वा दिले जेवुं होय तेवुं, सत्य अने संदेह रहित कहो. त्यारपछी हुं आपनी चिंतानुं कारण दूर करवानो प्रयत्न करीश.

४ १ तए ण सेणिए राया अभएणं कुमारेणं एवं वुत्ते समाणे अभयं कुमारं एवं वयासी- एवं खलु पुत्ता ! तब चुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए तस्स गब्भस्स दोसु मासेसु अइककंतेसु तइयमासे वट्टमाणे दोहलकालसमयंसि अयमेयारूपे दोहले पाउब्भवित्था - धण्णाओ ण ताओ अम्मयाओ तहेव णिरवसेसं भाणियव्वं जाव विणिंति। तए णं अहं पुत्ता ! धारिणीए देवीए तस्स अकालदोहलस्स बहूहिं आएहि य उवाएहिं जाव उप्पत्ति अविंदमाणे ओहयमणसंकप्पे जाव झियायामि, तुमं आगयं पि ण याणामि । तं एणं कारणेणं अहं पुत्ता ! ओहयमणसंकप्पे जाव झियायामि ।

भावार्थ :- - अभयकुमारे आ प्रमाणे कहुं त्यारे श्रेष्ठिक राजा अभयकुमारने आ प्रमाणे कहुं - 'हे पुत्र ! तारी नानी माता धारिणीदेवीनी गर्भस्थितिने बे मास पूरा थया अने त्रीजो मास चाली रह्यो छे. दोहड कालना आ समये तेने अकाल दोहड उत्पन्न थयो छे के ते माताओ धन्य छे, (ठित्यादि पहेलानी जेभ ज कहेवुं जोईये) यावत् जे पोताना दोहडने पूर्ण करे छे. तो हे पुत्र ! धारिणीदेवीना ते अकालमेघ संबंधी दोहडना कारणोपकारणोनो विचार करवा छतां पष्ट तेनी पूर्तिनो कोई उपाय मने ध्यानमां आवतो न होवाथी हुं हतोत्साही अने चिंतामन बनी गयो छुं. तेथी हुं तारुं आगमन जाणी शक्यो नहीं. आ कारणे हे पुत्र ! हुं नष्ट थयेला मनोगत संकल्पवाणो थर्ने चिंता करी रह्यो छुं.'

४ २ तए ण से अभयकुमारे सेणियस्स रण्णो अंतिए एयमटुं सोच्चा णिसम्म हट्टु जाव हियए सेणियं रायं एवं वयासी- मा णं तुब्भे ताओ ! ओहयमणसंकप्पा जाव झियायह। अहं णं तहा करिस्सामि, जहा णं मम चुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए अयमेयारूपवस्स अकालदोहलस्स मणोरहसंपत्ति भविस्सइ ति कट्टु सेणियं रायं ताहिं इट्टाहिं कंताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं वग्गूहिं समासासेइ ।

भावार्थ :- - त्यारपछी ते अभयकुमार श्रेष्ठिक राजा पासेथी आ अर्थने सांभणीने अने समज्ञने हष्टतुष्ट अने आनंदित हृदयवाणा थया. तेणे श्रेष्ठिक राजाने आ प्रमाणे कहुं - हे तात ! तमे हुःभी न थाओ अने कोईपणे जातनी चिंता न करो. हुं ऐवो उपाय करीश के जेथी मारी नानी माता धारिणी देवीना, आ अकालमेघ संबंधी दोहडना मनोरथनी पूर्ति थशे. आ प्रमाणे कही अभयकुमारे ईष्ट, कांत, प्रिय, मनोज्ञ अने मनोहर वयनोथी श्रेष्ठिक राजाने सांत्वना आपी.

४ ३ तए ण सेणिए राया अभएणं कुमारेणं एवं वुत्ते समाणे हट्टुतुट्टे जाव अभयकुमारं सक्कारेइ सम्माणेइ, सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसज्जेइ ।

तए ण से अभयकुमारे सक्कारिए, सम्माणिए, पडिविसज्जिए समाणे सेणियस्स

રણો અંતિયાઓ પડિણિકુખમઇ, પડિણિકુખમિત્તા જેણામેવ સએ ભવણે તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા સીહાસણે ણિસણે ।

ભાવાર્થ :- અભયકુમારે શ્રેષ્ઠિક રાજને આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તેઓએ હણ્ટ-તુષ્ટ થઈને યાવત્ અભયકુમારનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને વિદાય આપી.

શ્રેષ્ઠિક રાજ દ્વારા સત્કારિત અને સન્માનિત થઈને વિદાય થયેલા, તે અભયકુમાર શ્રેષ્ઠિક રાજની પાસેથી નીકળ્યા, નીકળીને પોતાના ભવનમાં આવીને સિંહાસન પર બેઠા.

દોહૃદપૂર્તિ માટે અભયકુમારની દેવ આરાધના :-

૪૪ તએ ણં તસ્સ અભયકુમારસ્સ અયમેયારૂવે અજ્જતિથે જાવ સમુપ્પજ્જિતથા - ણો ખલુ સકકા માણુસ્સએણ ઉવાએણ મમ ચુલ્લમાઉયાએ ધારિણીએ દેવીએ અકાલદોહલ-મણોરહ-સંપત્તિ કરેત્તાએ, ણણનથ દિવ્વેણ ઉવાએણ । અતિથ ણં મજ્જસ સોહમ્મકપ્વવાસી પુષ્વસંગઝે દેવે મહિદ્ધિએ જાવ મહાસોક્ખે । તં સેયં ખલુ મમ પોસહસાલાએ પોસહિયસ્સ બંભયારિસ્સ ઉમ્મુકુકમળિ-સુવણણસ્સ વવગયમાલા-વણગન-વિલેવણસ્સ ણિકિખતસત્થમુસલસ્સ એગસ્સ અબીયસ્સ દબ્ભસંથારોક-ગયસ્સ અટુમભત્તં પરિગિણહતા પુષ્વસંગઝ્યં દેવં મણસિ કરેમાણસ્સ વિહરિત્તાએ । તએ ણં પુષ્વસંગઝે દેવે મમ ચુલ્લમાઉયાએ ધારિણીએ દેવીએ અયમેયારૂવે અકાલમેહેસુ દોહલં વિણેહિઃ ।

એવં સંપેહેઇ, સંપેહિતા જેણેવ પોસહસાલા તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા પોસહસાલં પમજ્જઇ, પમજ્જિતા ઉચ્વાર-પાસવણભૂમિં પડિલેહેઇ, પડિલેહિતા દબ્ભસંથારં પડિલેહેઇ, પડિલેહિતા દબ્ભસંથારં દુરુહિ, દુરુહિતા અટુમભત્તં પગિણહિ, પગિણહિતા પોસહસાલાએ પોસહિએ(ઇવ) બંભયારી જાવપુષ્વસંગઝ્યં દેવં મણસિ કરેમાણ-કરેમાણ ચિદ્ધિઃ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી અભયકુમારને આ પ્રમાણે આધ્યાત્મિક-મનોગત વિચાર સ્કૂર્યો કે, મારી નાની માતા ધારિણી દેવીના અકાલ દોહદની પૂર્તિ દિવ્ય શક્તિ વિના કેવળ માનવીય શક્તિથી શક્ય નથી. સૌધર્મ કલ્પવાસી મારો પૂર્વનો ભિત્ર દેવ છે, જે મહિદ્ધિક યાવત્ મહાનસુખ ભોગવનાર છે. તેથી મારા માટે એ જ શ્રેયસ્કર છે કે હું પૌષ્ઠ્રશાળામાં પૌષ્ઠ્ર ગ્રહણ કરીને, બ્રહ્મચર્ય ધારણ કરીને, મણિ, સુવર્ણ આદિ અલંકારોનો ત્યાગ કરીને, પુષ્પમાળાઓ અને ચંદ્નાદિ લેપનો ત્યાગ કરીને, તલવાર, છરી વગેરે શસ્ત્ર અને મૂસળ આદિનો ત્યાગ કરીને, આરંભ-સમારંભને છોડીને, એકાકી (રાગદ્વેષથી રહિત) અને આદ્વિતીય (સેવક આદિની સહાયતાથી રહિત), ડાભના સંથારા ઉપર સ્થિત થઈને, અષ્ટમની તપસ્યા ગ્રહણ કરીને પૂર્વના ભિત્ર દેવનું મનમાં સ્મરણ કરતો સ્થિત રહું. આમ કરવાથી તે પૂર્વનો ભિત્ર દેવ (અહીં આવીને) મારી નાની માતા ધારિણી દેવીના અકાલ મેઘ સંબંધી દોહદને પૂર્ણ કરશે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને અભયકુમાર પૌષ્ઠ્રશાળામાં આવ્યા, આવીને પૌષ્ઠ્રશાળાનું પ્રમાર્જન કરીને, વરીનીત અને લધુનીતની ભૂમિ(મલ-મૂત્ર ત્યાગના સ્થાન)નું પ્રતિલેખન કરીને, ડાભના સંથારાનું પ્રતિલેખન કરીને, તેના ઉપર બેસીને, અષ્ટમ તપનો સ્વીકાર કર્યો. પૌષ્ઠ્રશાળામાં પૌષ્ઠ્ર વિધિની જેમ

प्रत्ययारी थैने, अभयकुमार पूर्वना भित्रदेवनुं भनमां वारंवार चिंतन(ज्ञाप) करवा लाएँगा.

४५ तए णं तस्स अभयकुमारस्स अटुमभत्ते परिणममाणे पुव्वसंगइयस्स देवस्स आसणं चलइ । तए णं पुव्वसंगइए सोहम्मकप्पवासी देवे आसणं चलियं पासइ, पासित्ता ओहिं पउंजइ । तए णं तस्स पुव्वसंगइयस्स देवस्स अयमेयारूवे अज्जत्थिए जाव समुप्पज्जित्था - एवं खलु मम पुव्वसंगइए जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे दाहिणद्वृभरहे वासे रायगिहे णयरे पोसहसालाए पोसहिए अभए णामं कुमारे अटुमभत्तं पगिणिहत्ता णं मम मणसि करेमाणे करेमाणे चिट्ठइ । तं सेयं खलु मम अभयस्स कुमारस्स अंतिए पाउब्बवित्तए । एवं संपेहेइ, संपेहित्ता उत्तरपुरच्छिमं दिसीभागं अवक्कमझ, अवक्कमित्ता वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ, समोहणित्ता संखेज्जाइं जोयणाइं दं डं णिसिरइ, णिसिरित्ता तत्थगयाणं - रयणाणं वइराणं वेरुलियाणं लोहियक्खाणं मसारगल्लाणं हंसगब्भाणं पुलगाणं सोगंधियाणं जोइरसाणं अंकाणं अंजणाणं रयणाणं जायरूव्वाणं अंजणपुलयाणं फलिहाणं रिट्टाणं अहाबायरे पोग्गले परिसाडेइ, परिसाडित्ता अहासुहुमे पोग्गले परिगिणहइ, परिगिणहित्ता अभयकुमारमणुकंपमाणे देवे पुव्वभवजणियणेहपीइबहुमाणजायसोगे तओ विमाणवरपुण्डरियाओ रयणुत्तमाओ धरणितलगमण-तुरियसंजणिय-गमणपयारो;

वाघुणिय-विमल-कणग-पयरग-वडिंसग-मउडुक्कडाडोवदंसणिज्जो अणेगमणि-कणगरयण-पहकर-परिमंडिय-भत्तिचित-विणिउत्तगमणुगुण-जणियहरिसे पेंखोलमाणवर-ललियकुंडलुज्जलियवयणगुण-जणियसोम्मरूवो, उदिओ विव कोमुदीणिसाए सणिच्छरंगार-कुज्जलियमज्जभागत्थोणयणाणंदो सरयचंदो, दिव्वोसहि-पञ्जलुज्जलिय-दंसणाभिरामो उउ-लच्छसमत्तजायसोहो पइट्टगंधुद्धुयाभिरामो मेरू विव णगवरो विगुव्वियविचित्तवेसो, दीवसमुद्धाणं असंखपरिमाणामधेज्जाणं मज्जकारेणं वीइवयमाणो, ताए उकिकट्टाए तुरियाए चवलाए चंडाए सीहाए उद्धयाए जइणाए छेयाए दिव्वाए देवर्गईए जेणामेव जंबुद्दीवे दीवे, भारहे वासे, जेणामेव दाहिणद्वृभरए रायगिहे णगरे पोसहसालाए अभए कुमारे तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता अंतलिक्खपडिवणे दसद्धवण्णाइं सखिंखिणियाइं पवरवत्थाइं परिहिए अभयकुमारं एवं वयासी -

अहं णं देवाणुप्पिया ! पुव्वसंगइए सोहम्मकप्पवासी देवे महट्टिए, जं णं तुमं पोसहसालाए अटुमभत्तं पगिणिहत्ता णं ममं मणसि करेमाणे चिट्ठसि, तं एस णं देवाणुप्पिया ! अहं इहं हव्वमागए । संदिसाहि णं देवाणुप्पिया ! किं करेमि ? किं दलयामि ? किं पयच्छामि ? किं वा ते हियइच्छियं ?

भावार्थ :- त्यार पछी अभयकुमारना अष्टम तपना प्रभावे पूर्वभवना भित्र देवनुं आसन यत्तायमान थयुं. पोतानुं आसन यत्तायमान थतुं ज्ञेईने ते सौधर्मकल्पवासी भित्र देवे अवधिशाननो उपयोग मूक्यो

ત્યારે તે દેવને મનોગત વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે મારો પૂર્વભવનો મિત્ર અભયકુમાર, જંબૂદીપ નામના દ્વીપના ભારત વર્ષમાં અને દક્ષિણાર્દી ભરતના રાજગૃહ નગરમાં પૌષ્ઠશાળામાં આષટ્મ ભક્ત ગ્રહણ કરીને, મનમાં વારંવાર મારું સ્મરણ કરી રહ્યો છે. તેથી મારે અભયકુમાર સામે પ્રગટ થવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે દેવ ઉત્તર-પૂર્વ દિશામાં ગયો (ઉત્તર વૈકિય શરીર બનાવવા માટે તે દિશામાં બે-ચાર ડગલા જવાની વિધિ હોય છે તેમ સમજવું) અને વૈકિય સમુદ્ધાત કરીને પહોળાઈમાં શરીરપ્રમાણ અને લંબાઈમાં સંખ્યાત યોજન લાંબા દંડાકારે આત્મપ્રદેશોને બહાર કાઢ્યા અને તે દંડ પ્રમાણક્ષેત્રમાં રહેલા— કર્ક્ઝન રત્ન, વજ્ઝ રત્ન, વૈરૂધ્ય રત્ન, લોહિતાક્ષ રત્ન, મસારગલ્લ રત્ન, હંસગર્ભ રત્ન, પુલક રત્ન, સૌગંધિક રત્ન, જ્યોતિરસ રત્ન, અંક રત્ન, અંજન રત્ન, ૨૪ત રત્ન, જાતરૂપ રત્ન, અંજનપુલક રત્ન, સ્ફટિક રત્ન, રિષ્ટ રત્ન આ સોળ રત્નોના યથાબાદર અર્થાત્ અસાર પુદ્ગલોનો પરિત્યાગ કરીને યથાસૂક્ષ્મ— સારભૂત પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરીને; અભયકુમાર પ્રત્યે લાગણીશીલ તે દેવ પૂર્વભવ જનિત સ્નેહ, પ્રીતિ અને બહુમાનના કારણે શોક મળ થઈ(અભયની ચિંતાને દૂર કરવા દત્તચિત થઈ) ઉત્તમ રત્નોથી નિર્મિત પોતાના શ્રેષ્ઠ પુંડરીક વિમાનમાંથી નીકળીને પૃથ્વી ઉપર શીંગ પહોંચવા માટે વૈકિય શરીર બનાવ્યું, તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે—

ત્વરિત ગતિએ ચાલવા યોગ્ય, કાનમાં જૂલતા નિર્મળ સુવર્ણાના કુંડળો તથા મસ્તક ઉપર મુગટ યુક્ત, ચિતાકર્ષક સૌંદર્યથી દર્શનીય; અનેક મણિ-સુવર્ણ અને રત્નોના સમૂહથી સુશોભિત અને વિવિધ કલામય રચનાવાળા કંદોરાથી યુક્ત, હર્ષિત મનવાળો, જૂલતા શ્રેષ્ઠ અને મનોહર કુંડલોથી ઉધોતિત વદન-વાળો સૌભ્ય રૂપવાળો; કાર્તિકી પૂર્ણિમાની રાત્રિએ શનિશ્વર અને મંગલ ગ્રહની વચ્ચે ઉદ્દીયમાન ચંદ્રની જેમ ઉજ્જવલ(શરીરના) મધ્યભાગવાળો, શરદચન્દ્રની જેમ દર્શકોના નયનોને આનંદ આપનાર, તેમજ પ્રકાશવર્ધક સોમલતા વગેરે દિવ્ય ઔષધિઓના પ્રકાશ-નેજથી દેહિયમાન અને મનોહર, સમસ્ત ઋતુઓની લક્ષ્મીથી વૃદ્ધિંગત શોભાવાળો, પ્રકૃષ્ટ ગંધના પ્રસારથી મનોહર, સર્વ શ્રેષ્ઠ એવા મેરુ પર્વતની સમાન સુંદર અભિરામ અને આશ્રય ચકિત કરે તેવા રૂપ, લાવણ્ય, વેષભૂષાથી યુક્ત થઈને અર્થાત્ એવા રૂપની વિકુર્વણા કરીને તે દેવ અસંખ્ય નામોવાળા દ્વીપો અને સમુદ્રોની મધ્યમાં થઈને, ઉત્કૃષ્ટ, ત્વરિત, ચંચળ, ચંડ, સિંહ જેવી પ્રબળઉદ્ધત-ઉત્કંઠિત, વેગવાળી, નિપુણતાવાળી અને દિવ્ય દેવગતિથી જંબૂદીપ, ભરતક્ષેત્રના દક્ષિણાર્દી ભરતક્ષેત્રમાં આવ્યા અને તેમાં પણ રાજગૃહનગર અને પૌષ્ઠશાળામાં અભયકુમાર સમીપે આવીને, આકાશમાં સ્થિત થઈને, પાંચવર્ણવાળા અને ઘૂંઘરીઓવાળા ઉત્તમ વસ્ત્રોને ઘારણ કરેલા, તે દેવે અભયકુમારને આ પ્રમાણે કહું—

હે દેવાનુપ્રિય ! હું તમારો પૂર્વભવનો મિત્ર સૌધર્મ કલ્પવાસી મહર્દિક દેવ છું. તમે મનમાં મારું ધ્યાન કરતાં અષ્ટમ તપ ગ્રહણ કરીને પૌષ્ઠશાળામાં સ્થિત થયા છો; તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! હું ઝડપથી અહીં આવ્યો છું. હે દેવાનુપ્રિય ! કહો, હું તમારું શું કામ કરું ? તમોને શું આપું ? તમારા કોઈ સંબંધીઓને શું આપું ? તમારો મનોરથ શું છે ?

૪૬ તએ ણ સે અભાએ કુમારે તં પુષ્વસંગઝયં દેવં અંતલિકખપદિવળણં પાસઝ, પાસિત્તા હદૃતુદ્દોપોસહં પારેઝ, પારિત્તા કરયલ જાવ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્રિયા ! મમ ચુલ્લમાઉયાએ ધારિણીએ દેવીએ અયમેયારૂવે અકાલદોહલે પાઉભ્રૂએ- ધણણાઓ ણ તાઓ અમ્મયાઓ તહેવ પુષ્વગમેણ જાવ વિણિજ્જામિ; તં ણં તુમં દેવાણુપ્રિયા ! મમ ચુલ્લમાઉયાએ ધારિણીએ દેવીએ અયમેયારૂવં અકાલદોહલં વિણેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી અભયકુમાર આકાશમાં સ્થિત પૂર્વભવના તે મિત્ર દેવને જોઈને હષ્ટ, તુષ્ટ થયા અને પૌષ્ઠ પૂર્ણ કરીને, હાથ જોડીને યાવત્ અંજલી બદ્ધ થઈને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય! મારા નાના માતા ધારિણીદેવીને આ પ્રકારનો અકાલ દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે કે તે માતાઓ ધન્ય છે જે પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે યાવત્ હું પણ મારા દોહદને પૂર્ણ કરું; ઈત્યાદિ પૂર્વોક્ત દોહદની બધી વાત દેવને કહી.હે દેવાનુપ્રિય ! તમે મારા નાના માતા ધારિણીદેવીના આ પ્રકારના દોહદની પૂર્તિ કરો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં અભયકુમારે લઘુમાતાના દોહદને પૂર્ણ કરવા, મિત્રદેવની સહાયતા મેળવવા અષ્ટમ પૌષ્ઠ કર્યો, તે પ્રકારનું વિધાન છે. આ પૌષ્ઠધની સંપૂર્ણ વિવિ શ્રાવકના અગિયારમા પૌષ્ઠ વ્રતની વિવિની સમાન ૪ છે પરંતુ અહીં ધ્યાન રાખવા યોગ્ય એ છે કે શ્રાવકના અગિયારમા પૌષ્ઠ વ્રતની આરાધના સાંસારિક સંકલ્પથી નહીં માત્ર કર્મ નિર્જરા અને મોકશ હેતુથી થાય છે. સમ્યગ્દાદિ કે શ્રમણોપાસક આત્મા જ્યાં સુધી સાંસારિક જવાબદારીઓનો સર્વથા ત્યાગ ન કરે ત્યાં સુધી તેના જીવનમાં મોકશલક્ષી અને સંસારલક્ષી બંને પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ થતી રહે છે. તેથી સમ્યગ્દાદિ એવા અભયકુમારની આ તપ અને વ્રત સાધના સંસારલક્ષી સમજવી. ધર્મારાધનાના લક્ષ્યે કરાતાં પૌષ્ઠધાદિમાં સાંસારિક સંકલ્પો કરી શકાય નહીં.

આ સૂત્રના તેરમા અધ્યયનમાં નંદમણિયારે મિથ્યાદાદિ થઈ ગયા પછી અષ્ટમ પૌષ્ઠ કર્યો. તે પાઠમાં નંદમણિયાર પૌષ્ઠધની સમાન બ્રહ્મચર્યાદિ નિયમો ધારણ કરીને રહ્યા, તેવો ઉલ્લેખ છે. શ્રી અંતગડસૂત્રના ત્રીજાવર્ગના આઠમા અધ્યયનમાં દેવકીમાતાની આઠમા પુત્રની પ્રાપ્તિની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવા શ્રી કૃષ્ણે દેવાચારાધના માટે અષ્ટમ પૌષ્ઠ કર્યો તેમાં પૌષ્ઠધની જેમ બ્રહ્મચર્યાદિ નિયમો ધારણ કર્યા, તેવો ઉલ્લેખ છે. અહીં પણ અભયકુમારે સાંસારિક હેતુથી અષ્ટમ પૌષ્ઠ કર્યો છે તેથી તેને પણ પૌષ્ઠધની સમાન વિવિ કરી તેમ સમજવું. તેથી પ્રસ્તુત સૂત્રમાં ઇવ શબ્દ કૌંસમાં રાખ્યો છે.

દેવ દ્વારા ધારણી રાણીના દોહદની પૂર્તિ :-

૪૭ તએ ણ સે દેવે અભએણ કુમારેણ એવં વુતે સમાણે હદ્દુદ્દે, અભયકુમારં એવં વયાસી-તુમં ણ દેવાણુપ્રિયા ! સુણિવ્યુય-વીસત્થે અચ્છાહિ । અહં ણ તવ ચુલ્લમાડયાએ ધારિણીએ દેવીએ અયમેયારૂવં દોહલં વિણેમિત્તિ કટ્ટુ અભયસ્સ કુમારસ્સ અંતિયાઓ પડિણિક્ખમઝ; પડિણિક્ખમિત્તા ઉત્તરપુરતિથમેણ વેભારપવ્યાએ વેઉવ્યિયસમુગ્ધાએણ સમોહણઙ્ગઙ, સમોહણિત્તા સંખેજ્જાઙ જોયણાં દંડં ણિસિરઙ જાવ દોચ્ચંપિ વેઉવ્યિયસમુગ્ધાએણ સમોહણઙ્ગ, સમોહણિત્તા ખિપ્પામેવ સગજ્જયં સવિજ્જ્ઞયં સફુસિયં પંચવણમેહણિણા ઓવસોહિયં દિવ્યં પાઉસસિરં વિઉવ્યેઝ, વિઉવ્યિત્તા જેણેવ અભએ કુમારે તેણામેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા અભયં કુમારં એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્રિયા ! મએ તવ પિયદુયાએ સગજ્જયા સવિજ્જ્ઞયા જાવ દિવ્યા પાઉસસિરી વિઉવ્યિયા, તં વિણેડ ણ દેવાણુપ્રિયા ! તવ ચુલ્લમાડયા ધારિણી દેવી અયમેયારૂવં અકાલદોહલં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી અભયકુમારની આ વાત સાંભળીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયેલા, તે દેવે અભયકુમારને

કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે સ્વરથ થાઓ અને વિશ્વાસ રાખો. હું (હમણાં જ) તમારા નાના માતા ધારિણીદેવીના આ પ્રકારના દોહદની પૂર્તિ કરું છું. આ પ્રમાણે કહીને અભયકુમારની પાસેથી નીકળીને ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં (ઈશાન કોણમાં) દૂર વૈભાર પર્વત ઉપર જઈને વૈકિય સમુદ્રધાત કરી અને સંખ્યાત યોજન પ્રમાણવાળો દંડ બનાવ્યો યાવત્ત બીજીવાર વૈકિય સમુદ્રધાત કરીને ગર્જનાથી યુક્ત, વિજણીથી યુક્ત અને જલબિંહુઓથી યુક્ત પંચવર્ષાવાળા વાદળાઓના ધ્વનિથી શોભિત દિવ્યવર્ષા કાળની શોભા પ્રગટ કરી; વર્ષાકાલીન શોભા પ્રગટ કરીને તે દેવ અભયકુમારની સમીપે આવ્યો અને આ પ્રમાણે કહું—

હે દેવાનુપ્રિય ! મેં તમારા પ્રત્યેની પ્રીતિથી ગર્જનાયુક્ત, વિજણીયુક્ત, જલબિંહુઓથી યુક્ત, પંચવર્ષા મેઘસમૂહના ધ્વનિથી યુક્ત યાવત્ત દિવ્ય વર્ષાકાલીન શોભા પ્રગટ કરી છે. હે દેવાનુપ્રિય ! તમારા નાના માતા ધારિણીદેવી પોતાના અકાલમેઘના દોહદની પૂર્તિ કરે.

૪૮ તએ ણ સે અભયકુમારે તસ્સ પુષ્વસંગઝયસ્સ સોહમ્મકપ્પવાસિસ્સ દેવસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ હદૃતુદે સયાઓ ભવણાઓ પડિણિક્ખમઙ્ગ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણામેવ સેણિએ રાયા તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છત્તા કરયલ જાવ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી- એવં ખલુ તાઓ ! મમ પુષ્વસંગઝએણ સોહમ્મકપ્પવાસિણ દેવેણ ખિપ્પામેવ સગજ્જયા સવિજ્જુયા સફુસિયા પંચવર્ણમેહળિણાઓવસોહિયા દિવ્વા પાઉસસિરી વિડવ્યા । તં વિણેઉ ણ મમ ચુલ્લમાઉયા ધારિણી દેવી અકાલદોહલં ।

ભાવાર્થ :— ત્યારપછી અભયકુમાર તે સૌધર્મકલ્પવાસી પૂર્વના ભિત્ર દેવની આ વાત સાંભળીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને, હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને પોતાના ભવનમાંથી બહાર નીકળીને શ્રેણિકરાજા સમીપે આવ્યા, આવીને બંને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહું— હે તાત ! મારા પૂર્વભવના ભિત્ર સૌધર્મકલ્પવાસી દેવે શીંગ ગર્જનાયુક્ત, વીજણીયુક્ત, જલબિંહુઓથીયુક્ત, પંચવર્ષાવાળા વાદળોની ગર્જનાથી સુશોભિત દિવ્યવર્ષા કાળની શોભા પ્રગટ કરી છે. તો હવે મારા નાના માતા ધારિણીદેવી પોતાના અકાલ દોહદની પૂર્તિ કરે.

૪૯ તએ ણ સે સેણિએ રાયા અભયસ્સ કુમારસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ હદૃતુદું જાવ કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! રાયગિહં ણયરં સિંઘાડગનિયચ્છત્કક-ચ્છવર-ચતુર્મુહન-મહાપહન-પહેસુ આસિત્તસિત્ત જાવ સુગંધવરગંધિયં ગંધવંદુભૂય કરેહ, કરિતા ય મમ એયમાણતિયં પચ્ચવિષણહ । તએ ણ તે કોડુંબિયપુરિસા જાવ પચ્ચવિષણંતિ ।

તએ ણ સે સેણિએ રાયા દોચ્ચં પિ કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! હય-ગય-રહન-પવર જોહકલિયં ચાઉરંગિણિં સેણં સણણાહેહ, સેયણયં ચ ગંધહતિથ પરિકપ્પેહ । તે વિ તહેવ જાવ પચ્ચવિષણંતિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યારપછી અભયકુમારની આ વાત સાંભળીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને શ્રેણિકરાજા હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા યાવત્ત કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીંગતાથી રાજગૃહ- નગરના શ્રુંગાટક(ત્રિકોણાકાર સ્થાનો), ત્રિક(જ્યાં ત્રણ રસ્તા ભેગા થતા હોય તે માર્ગ) ચતુર્ષ (ચોક) અને ચબૂતરા, મહામાર્ગો, સામાન્ય માર્ગો આદિ સ્થાનોમાં પાડી છાંટો યાવત્ત ઉત્તમ સુગંધથી

સુગંધિત કરીને ગંધની ગુટિકા સમાન કરો અને તે કાર્ય થઈ જાય એટલે મને જાણ કરો. ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ તે કાર્ય કરી, રાજાને તે કાર્ય પૂર્ણ થયાની જાણ કરી.

ત્યારપછી શ્રેષ્ઠિકરાજાએ બીજાવાર કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીંગ ઉત્તમ ઘોડા, હાથી, રથ તથા શ્રેષ્ઠ યોજ્ઞાઓ સહિતની ચતુરંગિણી સેનાને તૈયાર કરો અને સેચનક નામના ગંધહસ્તીને તૈયાર કરો. તે કર્મચારી પુરુષોએ આજ્ઞાપાલન કરીને યાવત્ કાર્ય સંપત્ત થયાનું નિવેદન કર્યું.

૫૦ તએ ણ સે સેણિએ રાયા જેણેવ ધારિણી દેવી તેણામેવ ઉવાગચ્છિ ઉવાગચ્છિત્તા ધારિણિ દેવિં એવં વયાસી - એવં ખલું દેવાણુપ્રિયે ! સગજ્જયા જાવ પાડસસિરી પાડભૂયા, તં ણ તુમં દેવાણુપ્રિયે ! એવં અકાલદોહલં વિણેહિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી શ્રેષ્ઠિકરાજાએ ધારિણીદેવી પાસે આવીને, ધારિણીદેવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! આ પ્રમાણે તમારી અભિલાષા અનુસાર ગર્જનાથી યુક્ત યાવત્ વર્ષાકાલીન શોભા પ્રગટ થઈ છે, તેથી હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે તમારા અકાલ મેઘના દોહદને પૂર્ણ કરો.

૫૧ તએ ણ સા ધારિણી દેવી સેણિએણ રણા એવં વુત્તા સમાણી હદ્દતુદ્દ, જેણામેવ મજ્જણઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા મજ્જણઘરં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા અંતો અંતેરંસિ એહાયા જાવવિભૂસિયા કિં તે- વરપાયપત્તણેર જાવ આગાસફલિયસમપ્પભં અંસુયં ણિયત્થા, સેયણયં ગંધહિંથદુરૂઢા સમાણી અમયમહિય ફેણપુંજસાણિગાસાહિં સેયચામરવાલવીયણીહિં વીઇજ્જમાણી વીઇજ્જમાણી સંપત્થિયા । તએ ણ સે સેણિએ રાયા એહાએ જાવ સસ્સિરીએ હત્થિખંધવરગણ સકોરંટમલ્લદામેણં છૃતોણ ધરિજ્જમાણેણ ચડચામરાહિં વીઇજ્જમાણે ધારિણિ દેવિં પિદુઓ અણુગચ્છિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી તે ધારિણી દેવી શ્રેષ્ઠિકરાજાના આ પ્રમાણે વચ્ચેનો સાંભળીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને, સ્નાનગૃહ હતું, તે તરફ આવ્યાં અને સ્નાનગૃહમાં પ્રવેશ કરીને અંત:પુરની અંદર સ્નાન કર્યું. યાવત્ વિભૂષિત થયાં. વિશેષ શું કહેવું ! — પગમાં ઝાંઝર પહેર્યા યાવત્ આકાશ તથા સ્ફેરિક મણિઓની પ્રભા સમાન અર્થાત્ નિર્મળ શૈત વસત્રો ધારણ કર્યા અને સેચનક નામના ગંધહસ્તિ પર આરૂઢ થઈને અમૃતમંથનથી ઉત્પન્ન થયેલા શીણાના સમૂહ જેવા શૈત ચામરોથી વીજાતા ધારિણીદેવીએ પ્રસ્થાન કર્યું. ત્યારપછી શ્રેષ્ઠિકરાજાએ સ્નાન કર્યું યાવત્ વિશેષ શોભાથી શોભિત તે શ્રેષ્ઠિકરાજા શ્રેષ્ઠ ગંધહસ્તિ પર સવાર થઈને, કોરંટ વૃક્ષના ફૂલોની માળાયુક્ત છન્હ મસ્તક પર ધારણ કરીને, ચાર ચામરોથી વીજાતા, ધારિણીદેવીની પાછળ ચાલ્યા.

૫૨ તએ ણ સા ધારિણી દેવી સેણિએણ રણા હત્થિખંધવરગણં પિદુઓ સમણુગમ્મમાણ મગ્ગા, હયગયરહ્પવરન્જોહંકલિયાએ ચાડરંગિણીએ સેણાએ સદ્ધિં સંપરિવુડા મહયા ભડ ચડગરસંવંદ્પરિકિખતા સાવ્યદ્વારીએ સાવ્યજુર્ઝીએ જાવ દુંદુભિણિગધોસણાઇયરવેણ રાયગિહે ણગરે સિંઘાડગતિગચ્છવકકચ્ચવર જાવમહાપહેસુણગરજણેણ અભિણંદિજ્જમાણી અભિણંદિજ્જમાણી જેણામેવ વેભારગિરિપવ્વએ તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા વેભારગિરિકંગતડપાયમૂલે

આરામેસુ ય ઉજ્જાણેસુ ય કાણણેસુ ય વણેસુ ય વણસંડેસુ ય રુક્ખેસુ ય ગુચ્છેસુ ય ગુમ્મેસુ ય, લયાસુ ય વલ્લીસુ ય કંદરાસુ ય દરીસુ ય ચુંઢીસુ ય દહેસુ ય કચ્છેસુ ય ણદીસુ ય સંગમેસુ ય વિવરએસુ ય અચ્છમાણી ય પેચ્છમાણી ય મજ્જમાણી ય પત્તાણિ ય પુપ્ફાણિ ય ફલાણિ ય પલ્લવાણિ ય ગિણહમાણી ય માળેમાણી ય અગ્નાયમાણી ય પરિભુંજમાણી ય પરિભાએમાણી ય વૈભારગિરિપાયમૂલે દોહલં વિણેમાણી સવ્વાઓ સમંતા આહિંડિઝ । તએણં ધારિણી દેવી વિણીયદોહલા સંપુણદોહલા સંપત્તદોહલા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી શ્રેષ્ઠ હાથી સ્કંધ પર આરૂઢ શ્રેણિક રાજ ધારિણીદેવીની પાછળ-પાછળ ચાલવા લાગ્યા. આ રીતે ચાલતાં ધારિણી દેવી અશ્ય, ગજ, રથ અને યોદ્ધાઓથી યુક્ત ચતુરંગિણી સેનાથી યુક્ત સુભટોના સમૂહથી ઘેરાયેલા, સંપૂર્ણ સમૃદ્ધિ, સંપૂર્ણ ધૂતિ યાવત્ દુદુભિ આદિ વાંજિતોના નાદ સહિત રાજગૃહનગરના શ્રૂગાટક, ત્રિક, ચતુર્ષક, ચત્વર તથા રાજમાર્ગો ઉપર નાગરિકો દ્વારા અભિનંદિત થતાં વૈભારગિરિ પર્વત સમીપે આવ્યાં અને વૈભારગિરિના કટકતટ-તળેટીના કીડાસ્થાન રૂપ બગીચાઓ, ફળ-ફૂલથી સમૃદ્ધ ઉદ્યાનો, કાનનો— સામાન્ય વૃક્ષ યુક્ત વનો, નગરથી દૂરવર્તી વનો, એક જાતિના વૃક્ષ સમૂહવાળા વનખંડો, વૃક્ષો, વૃત્તાકી આદિના ગુચ્છો, વાંસની જાડી રૂપ ગુલ્મો, લતામંડપો, નાગરવેલાદિની વલ્લીઓ, ગુજાઓ, બખોલો, ચુંની (ખોદયા વિના સ્વાભાવિક રૂપે બનેલી તળાવડીઓ) હદ-ધરાઓ કર્ચો— વોકળા, નદીઓ, નદીના સંગમ સ્થાનો, ગુજાઓ વગેરે સ્થાનો પાસે ઊભી રહેતી, ત્યાંના દશ્યો જોતી, સ્નાન કરતી, પત્ર, ફૂલો, ફળો અને કૂપળોને ગ્રહણ કરતી, તેના સ્પર્શજન્ય સુખને માણશી, પુષ્પાદિની સુવાસ લેતી, ફળાદિને ખાતી-ખવડાવતી વૈભારગિરિની તળેટીમાં પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરતી ચારે બાજુ ફરવા લાગી. આ રીતે ધારિણી દેવીએ પોતાનો દોહદ પૂર્ણ કર્યો, પોતાનો દોહદ સંપૂર્ણ કર્યો અને પોતાના દોહદને સંપત્ત કર્યો.

૫૩ તએ ણ સા ધારિણી દેવી સેયણયંધહતિથ દુરૂઢા સમાણી સેણિએણ હત્થિખંધ-વરગએણ પિદુઓ સમળુગમ્મમાણમગા હય-ગય જાવ રવેણ જેણેવ રાયગિહે ણગરે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા રાયગિહે ણગર મજ્જાંમજ્જેણ જેણામેણ સએ ભવણે તેણામેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા વિઉલાં માણુસ્સાં ભોગભોગાં પચ્ચણુભવમાણી વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી સેચનક નામના ગંધહસ્તિ પર આરૂઢ થયેલી, શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર સવાર થઈને શ્રેણિક રાજ જેની પાછળ ચાલી રહ્યા છે, તેવી અશ્ય, હાથી, રથ વગેરેથી ઘેરાયેલી તે ધારિણી દેવી રાજગૃહ નગર સમીપે આવી અને રાજગૃહ નગર મધ્યે થઈને પોતાના મહેલમાં આવી, આવીને મનુષ્યસંબંધી વિપુલ ભોગો ભોગવતી રહેવા લાગી.

૫૪ તએ ણ સે અભયકુમારે જેણામેવ પોસહસાલા તેણામેણ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પુવ્વસંગઝય દેવં સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારિતા સમ્માણિતા પડિવિસજ્જેઝ । તએ ણ સે દેવે સગજ્જય પંચવળણ મહોવસોહિય દિવ્વં પાઉસસિરિં પડિસાહરઝ, પડિસાહરિતા જામેવ દિસિં પાઉબ્ધૂએ, તામેવ દિસિં પડિગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી તે અભયકુમાર પોષધશાળામાં આવ્યા અને પૂર્વના મિત્ર દેવના સત્કાર સન્માનાદિ

કરી તેને વિદાય કર્યા. ત્યારપછી તે દેવે ગર્જનાથી યુક્ત પંચરંગી મેઘોથી સુશોભિત દિવ્ય વર્ષાકાલીન શોભાને સમેટી લીધી અને જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશામાં પાણો ફર્યો અર્થાત્ સ્વસ્થાને ગયો.

૫૫ તએ ણ સા ધારિણી દેવી તંસિ અકાલદોહલાંસિ વિણીયંસિ સંમાણિયદોહલા તસ્સ ગબ્બસ્સ અણુકંપણદ્વાએ જયંચિદ્વિઝ, જયં આસયઇ, જયં સુવિઝ; આહારં પિય ણ આહારેમાણી ણાઇતિં ણાઇકદુયં ણાઇકસાયં ણાઇઅંબિલં ણાઇમહુરં જં તસ્સ ગબ્બસ્સ હિયં મિયં પત્થયં દેસે ય કાલે ય આહારં આહારેમાણી, ણાઇચિંતં, ણાઇસોયં, ણાઇદેણં, ણાઇમોહં, ણાઇભયં, ણાઇપરિત્તાસં, વવગયચિંતા-સોય-મોહ-ભય-પરિત્તાસા ઉડ-ભજ્જમાણ-સુહેહિં ભોયણ-ચ્છાયણ-ગંધ-મલ્લાલંકારેહિં તં ગબ્બં સુહંસુહેણં પરિવહિં ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી તે ધારિણીદેવી પોતાના અકાલદોહદની પૂર્તિ થયા પછી સન્માનિત દોહદા થઈને તે ગર્ભની અનુકુંપાથી યતના—સાવધાનીપૂર્વક ઊભી રહેવા લાગી, યતનાથી બેસવા લાગી અને યતનાપૂર્વક શયન કરવા લાગી; અધિક તીખો ન હોય, અધિક કડવો ન હોય, અધિક કસાયેલો ન હોય, અધિક ખાટો ન હોય, અધિક મીઠો પણ ન હોય, દેશ કાલને યોગ્ય, ગર્ભ માટે હિતકારી, બહુ પરિમિત અને પથ્યરૂપ આહાર કરવા લાગી; અત્યંત ચિંતા, અતિ શોક, અતિ દૈન્ય, અતિમોહ, અતિભય, અતિ પરિત્રાસ ન કરતાં; ચિંતા, શોક, દૈન્ય, મોહ, ભય અને ત્રાસથી રહિત થઈને; સુખપ્રદ ભોજન, વસ્ત્ર, ગંધ, માલા અને અલંકાર આદિથી સુખપૂર્વક તે ગર્ભનું વહેન કરવા લાગી.

મેદાનુમારનો જન્મ અને જન્મ મહોત્સવ :-

૫૬ તએ ણ સા ધારિણી દેવી ણવણં માસાણં બહુપદિપુણણાં અદ્ધુમાણં રાઇદિયાણં વિઝકંતાણં અદ્ધ્રતકાલસમયંસિ સુકુમાલપાણિપાયં જાવ સવ્વંગસુંદરં દારયં પયાયા ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી તે ધારિણીદેવીએ પરિપૂર્ણ નવમાસ અને સાડા સાત રાત્રિ-દિવસ વ્યતીત થયા ત્યારે અર્ધરાત્રિ(મધ્ય રાત્રિ)ના સમયે, અત્યંત કોમલ હાથ-પગવાળા યાવતું સર્વાંગ સુંદર પુત્રને જન્મ આપ્યો.

૫૭ તએ ણ તાઓ અંગપડિયારિયાઓ ધારિણિં દેવિં ણવણં માસાણં જાવ દારયં પયાયં પાસંતિ, પાસિત્તા સિગં તુરિયં ચવલં વેઝયં, જેણેવ સેણિએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સેણિયં રાયં જએણં વદ્ધાવેંતિ, વદ્ધાવિત્તા કરયલપરિગહિયં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્રિયા ! ધારિણી દેવી ણવણં માસાણં જાવ દારગં પયાયા । તં ણ અમ્હે દેવાણુપ્રિયાણં પિયં ણિવેદેમો, પિયં ભે ભવડ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારે(ધારિણીદેવીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો તે સમયે) અંગપરિચારિકાઓ શીધ, ત્વરિત, ચપળ વેગવાળી ગતિથી શ્રેણિક રાજા પાસે આવી અને શ્રેણિકરાજાને જય-વિજયના શબ્દથી વધાવીને હાથ જોડીને, મસ્તક પર આવર્તન કરીને, અંજલી કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિય ! ધારિણીદેવીએ નવમાસ પૂર્ણ થતા યાવતું પુત્રને જન્મ આપ્યો છે, અમે આપ દેવાનુપ્રિયને આ પ્રિય સમાચારનું નિવેદન કરીએ છીએ. તે આપને પ્રિય થાઓ.

૫૮ તએ ણ સે સેણિએ રાયા તાસિં અંગપડિયારિયાણં અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ
હફુટુઢા તાઓ અંગપડિયારિયાઓ મહુરેહિં વયળેહિં વિઉલેણ ય પુષ્ફ-ગંધ-મલ્લાલંકારેણ
સકકારેઝ, સમ્માણેઝ, સકકારિતા સમ્માણિતા મતથયધોયાઓ કરેઝ, પુત્તાણુપુત્તિયં વિત્તિ
કપ્પેઝ, કપ્પિતા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી શ્રેણિકરાજા તે દાસીઓ પાસેથી આ વાત સાંભળી અને હદ્યમાં ધારણ કરીને
હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. તેમણે તે દાસીઓનો મધુર વચ્ચનોથી તથા પુષ્ફળ પુષ્પો, ગંધમાલાઓ અને આભૂષણોથી
સત્કાર સન્માન કરીને, તેઓના મસ્તક ધોઈને અર્થાત્ દાસીપણાથી મુક્ત કરીને તેઓના પુત્ર, પૌત્ર આદિની
લાંબી પંરપરા સુધી ચાલે તેવી આજીવિકા કરી આપી અને તેઓને વિદાય આપી.

૫૯ તએ ણ સે સેણિએ રાયા (પચ્ચુસકાલસમયંસિ) કોંડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા
એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! રાયગિહં ણગર આસિય જાવ પરિગીયં કરેહ
કારવેહ ય, ચારગપરિસોહણં કરેહ, કરિતા માણુમાણ-વદ્ધણં કરેહ, કરિતા એયમાણત્તિયં
પચ્ચપિણહ; જાવ પચ્ચપિણંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી શ્રેણિકરાજાએ(પ્રાતઃકાલના સમયે) કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આદેશ
આપ્યો કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીંગતાથી રાજગૃહ નગરમાં સુગંધિત જલનો છંટકાવ કરો યાવત્ સર્વત્ર
મંગલગાન કરાવો. કેદીઓને મુક્ત કરો, તોલ માપની વૃદ્ધિ કરો. મારી આજા પ્રમાણે કાર્ય કરી તે કાર્ય પૂર્ણ
થઈ ગયાના સમાચાર આપો યાવત્ કુંદુંબિક પુરુષોએ તે કાર્ય કરી શ્રેણિક રાજાને તે સમાચાર આપ્યા.

૬૦ તએ ણ સે સેણિએ રાયા અદ્વારસસેણીપ્પસેણીઓ સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવં વયાસી - ગચ્છહ
ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! રાયગિહે ય અબીંભતરબાહિરેણ ઉસ્સુકકં ઉકકરં અભડપ્પવેસં અદંડિમ
કુંડંડિમં અધરિમં અધારળિજ્જં અણુદ્ધુયમુંઝં અમિલાયમલ્લદામં ગળિયાવરણા ડિજ્જકલિયં
અણેગતાલાયરાણુચરિયં પમુઝ્યપક્કીલિયાભિરામં જહારિહં દસદેવસિયં ઠિઙ્વડિયં કરેહ
કારવેહ ય, કરિતા એયમાણત્તિયં પચ્ચપિણહ । તેવિ તહેવ કરેતિ, કરિતા તહેવ પચ્ચપિણંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજાએ કુંભકાર વગેરે જાતિરૂપ અદારશ્રેણી, પ્રશ્રેણીઓને બોલાવીને આ
પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને દસ દિવસ સુધી રાજગૃહનગરની અંદર અને બહાર અર્થાત્
સંપૂર્ણ રાજ્યને કર મુક્ત કરો અર્થાત્ ખરીદ-વેંચાણ ઉપર તથા જકાતનાકા ઉપર લેવાતા શુલ્ક(ટેક્સ)ને
બંધ કરો; ઘર-ખેતર વગેરે સંપત્તિ ઉપર લેવાતા કરને બંધ કરો. પ્રજાજનોના ઘરોમાં ઘરપકડ કે તપાસ
માટે રાજ્ય કર્મચારીઓનો પ્રવેશ બંધ કરો; અપરાધી પ્રજાજનો પાસેથી દંડરૂપે રકમ અને અપરાધી
રાજ્ય કર્મચારીઓ પાસેથી કુંડ-દંડરૂપે વસૂલ કરાતી રકમ લેવી નહીં; રાજદેશા માફ કરવામાં આવે;
કોઈ કરજદાર રહે નહીં એટલે કે રાજ્ય તરફથી બધાના ઋણ ચુકવાય જાય; કોઈ નવા કરજદાર બને નહીં
એટલે કે જેને ધનની જરૂર હોય તેને રાજ ખજાનામાંથી ધન આપવામાં આવે; તે સિવાય સમસ્ત નગરીમાં
વાદન કલાકારો વાદનવિધિ પ્રમાણે મૃદુંગોનું વાદન કરે; તાજા પુષ્પોની માળાઓના તોરણો બંધાવવામાં
આવે; ગણિકાઓ, નટપુરુષો પોતાની કલા બતાવે; તાલ આપનારાઓ નૃત્ય સમયે તાલ આપતા રહે;
લોકો નૃત્યાદિથી હર્ષિત બની કીડા કરે, આ પ્રમાણે દસ દિવસ સુધી પુત્ર જન્મોત્સવ માટેની યોગ્ય સર્વ

વિધિઓ પૂર્ણ કરો-કરાવો અને કાર્ય થઈ જાય તેની ખબર આપો. શ્રેષ્ઠિક રાજાનો આ આદેશ સાંભળીને તેઓએ તે પ્રમાણે કરીને રાજાને કામ થઈ ગયાની જાણ કરી.

૬ ૧ તએ ણ સેણિએ રાયા બાહિરિયાએ ઉવડુણસાલાએ સીહાસણવરગએ પુરત્થાભિમુહે સણિસણે સઝાહિ ય સાહસિસાહિ ય સયસાહસિસાહિ ય જાએહિં દાએહિં ભાએહિં દલયમાણે દલયમાણે પઢિચ્છેમાણે-પઢિચ્છેમાણે એવં ચ ણ વિહરઙ્યા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી શ્રેષ્ઠિકરાજા બહારની ઉપસ્થાનશાલા(સભા ભવન)માં પૂર્વ તરફ મુખ રાખીને શ્રેષ્ઠ સિંહાસન પર બેઠા અને જન્મદિનની ખુશાલીમાં સેંકડો, હજારો અને લાખોની કિંમતના દ્રવ્ય સમૂહ યાચકોને, મિત્ર-પરિજ્ઞનોને તથા કુટુંબીઓને દાન-ભાગ વગેરે રૂપે આપવા લાગ્યા અને હર્ષાનુમોદનરૂપ ભેટનો સ્વીકાર કરવા લાગ્યા.

૬ ૨ તએ ણ તસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો પઢમે દિવસે જાયકમ્મં કરેતિ, કરિતા બિઝયદિવસે જાગરિયં કરેતિ, તઝયદિવસે ચંદ્સૂરદંસણિયં કારેતિ । એવામેવ નિવ્વત્તે અસુઝાયકમ્મકરણે સંપત્તે બારસાહેદિવસે વિઉલં અસણં પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડાવેતિ, ઉવક્ખડાવિતા મિત્તણાઇનિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિજણં બલં ચ બહવે ગણણાયગ-દંડણાયગ જાવ આમંતેઝ ।

તઓ પછ્છા એહાયા જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયા મહિમહાલયંસિ ભોયણમંડવંસિ તં વિઉલં અસણં પાણ ખાઇમં સાઇમં મિત્તણાઇ જાવ સંદ્ધિ આસાએમાણા વિસાએમાણા પરિભાએ-માણા પરિભુંજેમાણા એવં ચ ણ વિહરઙ્યા ।

જિમિયભુતુત્તરાગયા વિ ય ણ સમાણા આયંતા ચોકખા પરમસુઝભૂયા તં મિત્તનાઇ-નિયગ સયણ-સંબંધિ-પરિયણં, બલં ચ બહવે ગણણાયગ જાવ સંધિવાલે વિઉલેણ પુષ્ફ-ગંધ-મલ્લાલંકારેણ સક્કારેતિ, સમ્માર્ણતિ, સક્કારેત્તા સમ્માર્ણતા એવં વયાસી- જમ્હા ણં અમ્હં ઇમસ્સ દારગસ્સ ગબ્ભત્થસ્સ ચેવ સમાણસ્સ અકાલમેહેસુ દોહલે પાડબ્ધૂએ, ‘તં હોડ ણં અમ્હં દારએ મેહે નામેણં ।’ તએણ તસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો અયમેયારૂવં ગોળ્ણં ગુણણિપ્ફળણં નામધેજ્જં કરેતિ ‘મેહા’ ત્તિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે બાળકના માતા-પિતાએ પહેલા દિવસે જાતકર્મ કર્યું, બીજા દિવસે રાત્રિ જાગરણ કર્યું, ત્રીજા દિવસે ચંદ્ર-સૂર્યના દર્શન કરાવ્યા; આ રીતે અશુચિ જાત કર્મની કિયા પૂર્ણ થયા પછી બારમા દિવસે વિપુલ પ્રમાણમાં આહાર, પાણી, મેવા અને મુખવાસાદિ ચારે પ્રકારના આહાર તૈયાર કરાવીને મિત્રજ્ઞનો, બંધુ આદિ જ્ઞાતિજ્ઞનો પુત્રાદિ નિજકજ્ઞનો, કાકાદિ સ્વજ્ઞનો, શ્વસુરાદિ સંબંધીજ્ઞનો, દાસાદિ પરિજ્ઞનો, સેનાઓ, ઘણા સામંત રાજાઓ, ગણનાયકો, દંડનાયકો વગેરેને આમંત્રણ આપ્યું.

ત્યાર પછી રાજા-રાણી સ્નાન કરીને યાવત્તુ સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, પછી ઘણા વિશાળ ભોજનમંડપમાં અશન, પાન, ખાદ્યિમ અને સ્વાદિમ આ ચાર પ્રકારના ભોજનને મિત્ર, જ્ઞાતિજ્ઞનો આદિ સાથે આસ્વાદન, વિશેષ આસ્વાદન, પરસ્પર વિભાજન અને પરિભોગ કરતાં વિયરવાં લાગ્યાં.

આ પ્રમાણે ભોજન કર્યા પછી તેઓએ શુદ્ધ જલથી કોગળા કર્યા, હાથ-મુખ ધોઈને સ્વચ્છ અને

પવિત્ર થયા, પછી તે ભિત્ર, જ્ઞાતિજ્ઞનો, નિજક, સ્વજન, સંબંધીજન, પરિજન વગેરે તથા ગણનાયક વગેરેનો વિપુલ વસ્ત્ર, ગંધ, માલા અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું; સત્કાર સન્માન કરીને આ પ્રમાણો કહ્યું કે— અમારો આ પુત્ર જ્યારે ગર્ભમાં હતો, ત્યારે માતાને અકાલમેઘ સંબંધી દોહદ થયો હતો. તેથી અમારા આ પુત્રનું નામ મેઘકુમાર રાખીએ છીએ. એ પ્રમાણો કહીને માતા-પિતાએ (બાળકનું) ગુણનિષ્પન્ન નામ મેઘકુમાર રાખ્યું.

૬૩ તએ ણં સે મેહકુમાર પંચધાર્મપરિગહિએ, તંજહા - ખીરધાર્મિએ, મંડણધાર્મિએ, મજજણધાર્મિએ, કીલાવણધાર્મિએ, અંકધાર્મિએ । અણણાહિં ચ બહૂહિં ખુજ્જાહિં ચિલાઇયાહિં વામણિ-વડભિ બબ્બારિ-બડસિ-જોળિયાહિં પલહવિયર્ઝિસિણિય, ધોરુગિણિ-લાસિય-લડસિય-દમિલિ-સિહલિ આરબિ-પુલિંદિ-પવકળિનિ-બહલિ-મુરુંડિ-સબરિ-પારસીહિં ણાણાદેસીહિં વિદેસપરિમંડિયાહિં ઇંગિય-ચિંતિય-પત્થિય-વિયાળિયાહિં સદેસનેવત્થગહિય-વેસાહિં નિઉણકુસલાહિં વિણીયાહિં ચેઢિયા- ચક્કવાલ-વરિસધર-કં ચુઇજ્જ-મહત્તરગ-વંદ-પરિકિખતે હત્થાઓ હત્થં સાહરેજ્જમાણે, અંકાઓ અંકં પરિભુજ્જમાણે, પરિગિજ્જમાણે, ચાલિજ્જમાણે, ઉવલાલિજ્જમાણે, રમ્મંસિ મળિકોટ્ટિમ- તલંસિ પરિગિજ્જમાણે પરિગિજ્જમાણે ણિવ્વાય-ણિવ્વાઘાયંસિ ગિરિકંદરમલ્લીણે વ ચંપગ- પાયવે સુહંસુહેણં વઙ્ગુઇ ।

તએ ણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો અણુપુષ્ટેણં નામકરણં ચ પજ્જેમણગં ચ એવં ચંકમણગં ચ ચોલોવણં ચ મહયા-મહયા ઇણી-સક્કાર-સમુદેણં કરિંસુ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી(નામ કરણ પછી) પાંચ ધાયમાતાઓ મેઘકુમારનું પાલન-પોષણ કરવા લાગી. તે પાંચ ધાયમાતાઓ આ પ્રમાણો છે— (૧) દૂધ પીવડાવનારી (૨) વસ્ત્રાભૂષણ પહેરાવનારી (૩) સ્નાન કરાવનારી (૪) રમાડનારી (૫) ખોળામાં લેનારી. તે સિવાય અન્ય અનેક દાસીઓ— (૧) કુષ્ણ(કુબડી) (૨) ચિલાત—કિરાત નામક અનાર્થ દેશની (૩) વામન(ઠીંગણી) (૪) વડભી(મોટા પેટવાળી) (૫) બર્બરી—બર્બર દેશની (૬) બંકુશિકા—બંકુશ દેશની (૭) યોનિકા—યોનક દેશની (૮) પલહવિક દેશની (૯) ઈશાનિક દેશની (૧૦) ધોરુકિન દેશની (૧૧) લહાસક દેશની (૧૨) લકુશ દેશની (૧૩) દ્રવિડ દેશની (૧૪) સિંહલ દેશની (૧૫) અરબ દેશની (૧૬) પુલિંદ દેશની (૧૭) પક્કણ દેશની (૧૮) બાહલ દેશની (૧૯) મુરુંડ દેશની (૨૦) શબર દેશની (૨૧) પારસ દેશની. આ પ્રમાણો કુષ્ણ આદિ ત્રણ શરીરાકૃતિથી સૂચિત દાસીઓ અને ૧૮ દેશની દાસીઓ, વિવિધ દેશોની હોવા છતાં પરદેશને અર્થાત્ રાજગૃહનગરને સુશોભિત કરનારી, ચેષ્ટાઓને, વિચારોને, અભિપ્રાયને જાળનારી, પોતપોતાના દેશના વેશને ધારણ કરનારી, સ્વકાર્યમાં નિપુણ અને કુશળ, વિનયવાન પરદેશી દાસીઓ; ચેટિકા ચક્કવાલ—સ્વદેશી દાસી સમૂહ; અંત:પુરની રક્ષા માટે નિયુક્ત વર્ધધરો; રાણીવાસમાં રહેતા વૃદ્ધ કંચુકીઓ અને અંત:પુરના કાર્યની ચિંતા કરનારા મહતરકોથી વીંટળાયેલો(તે મેઘકુમાર) એક હાથથી બીજા હાથમાં ફરતો, એક ખોળામાંથી બીજા ખોળ માં સુખાનુભવ કરતો, હાલરડા ગાઈને હુલરાવાતો, આંગળી પકડીને ચલાવાતો, રમકડાથી રમાડાતો, રમણીય મણિજડિત ભૂમિ પર રમતો, વાયુ અને ઠંડી વગેરેના વ્યાધાતથી રહિત એવી પર્વતની ગુફામાં રહેલા ચંપક વૃક્ષની જેમ તે સુખપૂર્વક વધવા લાગ્યો, ધીમે-ધીમે તે મોટો થવા લાગ્યો.

ત્યાર પછી તે મેઘકુમારના માતાપિતાએ અનુકૂમથી નામકરણ, અન્નપ્રાશન (જમતા શીખવાડવું)

ચંકમણ(ચાલતા શીખવાડવું), ચૂલાકર્મ—મુંડન(બાળમોવાળા ઉત્તરાવવા) વગેરે કાર્યો મહાઋદ્ધિપૂર્વક અને સત્કાર સમારંભ સાથે સંપત્ત કર્યા.

વિવેચન :—

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મેઘકુમારના જન્મોત્સવ પછી તેની પરિપાલના સંબંધી વર્ણન છે. ચાલતા શીખવું, ખાતા શીખવું વગેરે બાળકની પ્રત્યેક કિયા માતા-પિતા માટે ઉત્સવ રૂપ હોય છે. આ ઉત્સવ સમયે માતા-પિતા અનેક લોકોને આમંત્રણ આપે છે અને આમંત્રિતોનો સત્કાર કરે છે, વિપુલ પ્રમાણમાં ભેટ સોગાદ આપી સન્માન કરે છે. તેનું વર્ણન આ સૂત્રોમાં દર્શાવાયું છે.

ધાયમાતા : — માતાની જેમ બાળકનું પાલન કરે તે ધાત્રી(ધાયમાતા) કહેવાય છે. રાજકુળોમાં બાળ રાજકુંવરને દૂધ પીવડાવવું, સ્નાન કરાવવું વગેરે ભિન્ન-ભિન્ન કિયાઓ માટે ધાયમાતા રાખવામાં આવતી હતી. પાંચ પ્રકારની ધાત્રીના નામ તથા કાર્ય સૂત્રાર્થથી સ્પષ્ટ છે. વ્યાખ્યાનુસાર તે પાંચે પ્રકારની ધાત્રીના ‘કારણ અને કરણ’ના બે-બે ભેટ છે. જેમ કે ક્ષીરધાત્રી બાળકને દૂધ પીવડાવે છે, તે કારણધાત્રી કહેવાય છે. તે બીમાર હોય ત્યારે બાળકને અન્ય ધાત્રી દૂધ પીવડાવે ત્યારે તે કરણ ધાત્રી કહેવાય છે. ક્ષીરધાત્રીની જેમ અન્ય ચારે ધાત્રીના પણ બે-બે પ્રકાર સમજી લેવા.

ભવિષ્યમાં રાજકુંવર મોટો થઈને દેશ-વિદેશના કાર્ય સહેલાઈથી સિદ્ધ કરી શકે તે માટે તથા બચપણથી જ બધા દેશોના આચાર-વિચાર, રહેણીકરણી, ભાષા, પહેરવેશથી બાળક માહિતગાર થાય તે હેતુથી બાળકના ઉછેર માટે પોતાના દેશની અને અન્ય જુદા-જુદા દેશોની દાસીઓ રાખવામાં આવતી હતી. સૂત્રમાં સ્વદેશની દાસીઓ માટે ચેટિકા શબ્દનો પ્રયોગ થયો છે.

મેઘકુમારનો શિક્ષણ કાળ :—

૬ ૪ તએ ણ તં મેહકુમારં અમ્માપિયરો સાઇરેગઢુવાસજાયગં ચેવ સોહણંસિ તિહિકરણ-મુહૃત્તંસિ કલાયરિસ્સ ઉવર્ણંતિ । તએ ણ સે કલાયરિએ મેહંકુમારં લેહાઇયા ઓ ગળિયપ્પહાણા ઓ સડણરુયપજ્જવસાણા ઓ બાવત્તરિં કલા ઓ સુત્તા ઓ ય અત્થા ઓ ય કરણા ઓ ય સેહાવેઝ, સિક્ખાવેઝ । તં જહા -

(૧) લેહં (૨) ગળિયં (૩) રૂબં (૪) ણદું (૫) ગીયં (૬) વાઇયં (૭) સરગયં (૮) પોક્ખરગયં (૯) સમતાલં (૧૦) જૂયં (૧૧) જણવાયં (૧૨) પાસયં (૧૩) અઢાવયં (૧૪) પોરેકચ્ચં (૧૫) દગમદ્વિયં (૧૬) અણ્ણવિહિં (૧૭) પાણવિહિં (૧૮) વત્થવિહિં (૧૯) વિલેવણવિહિં (૨૦) સયણવિહિં (૨૧) અજં (૨૨) પહેલિયં (૨૩) માગહિયં (૨૪) ગાહં (૨૫) ગીઝિયં (૨૬) સિલોયં (૨૭) હિરણ્ણજુત્તિં (૨૮) સુવળ્ણજુત્તિં (૨૯) ચુણ્ણજુત્તિં (૩૦) આભરણવિહિં (૩૧) તરુણીપડિકમ્મં (૩૨) ઈત્થિલક્ખણં (૩૩) પુરિસ લક્ખણં (૩૪) હયલક્ખણં (૩૫) ગયલક્ખણં (૩૬) ગોણલક્ખણં (૩૭) કુક્કુડલક્ખણં (૩૮) છત્તલક્ખણં (૩૯) દંડલક્ખણં (૪૦) અસિલક્ખણં (૪૧) મળિલક્ખણં (૪૨) કાગળિલક્ખણં (૪૩) વત્થુવિજ્જં (૪૪) ખંધારમાણં (૪૫) ણગરમાણં (૪૬) વૂહં (૪૭)

પડિવૂહં (૪૮) ચારં (૪૯) પરિચારં (૫૦) ચકકવૂહં (૫૧) ગરુલવૂહં (૫૨) સગડવૂહં (૫૩) જુદ્ધં (૫૪) ણિજુદ્ધં (૫૫) જુદ્ધાતિજુદ્ધં (૫૬) અદ્ધિજુદ્ધં (૫૭) મુદ્ધિજુદ્ધં (૫૮) બાહુજુદ્ધં (૫૯) લયાજુદ્ધં (૬૦) ઈસત્થં (૬૧) છુલ્પવાયં (૬૨) ધણુવ્વેયં (૬૩) હિરણ્ણપાગં (૬૪) સુવળ્ણપાગં (૬૫) સુત્તખેડં (૬૬) વટ્ટખેડં (૬૭) ણાલિયાખેડં (૬૮) પત્તચ્છેજ્જં (૬૯) કડગચ્છેજ્જં (૭૦) સજીવં (૭૧) ણિજીવં (૭૨) સરળણરતમિતિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી મેઘકુમાર જ્યારે કંઈક અધિક આઠવર્ષનો થયો ત્યારે માતાપિતાએ શુભતિથિ, કરણ અને મુહૂર્તમાં કલાચાર્યની પાસે તેને ભણવા બેસાડ્યો. ત્યાર પછી તે કલાચાર્યે મેઘકુમારને ગણિત જેમાં પ્રધાન છે એવી લેખનકલા આદિ શકુનિલું સુધીની બોંનેર કળાઓ સૂત્રથી, અર્થથી અને પ્રયોગથી સિદ્ધ કરાવી તથા શીખવાડી. તે આ પ્રમાણે છે—

(૧) લેખન (૨) ગણિત (૩) મણિ-વસ્ત્ર વગેરેમાં ચિત્ર કોતરવા રૂપ, રૂપ કળા અથવા રૂપ પરિવર્તન કળા (૪) નાટ્ય કળા (૫) ગીત કળા (૬) વાદ્ય-વાજિંત્રો વગાડવાની કળા (૭) સ્વર વિજ્ઞાન—ગીતમાં પદ્જ, ઋષભ આદિ સ્વરોનું શાન થવું (૮) પુષ્કર—મૃદુંગ આદિ વાજિંત્રો બનાવવાની કળા (૯) સમાનતાલ—ગીત વગરેનો પ્રમાણકાલ સમ છે કે વિષમ તેનું શાન થવું (૧૦) ધૂત—જુગાર રમવાની કળા (૧૧) જનવાદ—વાદ-વિવાદમાં ફુશણતા પ્રાપ્ત થવી (૧૨) પાસક કળા—પાસા નાંખીને રમવામાં નિપુણતા (૧૩) અષ્ટાપદ—ચોપાટ રમવી (૧૪) નગરની રક્ષા કરવી (૧૫) દગ—મૃતિકા—પાણી અને માટીના સંયોગથી વસ્તુનું નિર્માણ કરવું અર્થાત્ કુંભાર કળા (૧૬) ધાન્ય નિષ્પત્ત કરવાની કળા (૧૭) પાનવિધિ—પાણી આદિ પેય પદાર્થને બનાવવા, પાણીને સંસ્કારિત કરવું અર્થાત્ શુદ્ધ કરવું કે ગરમ કરવું વગેરે (૧૮) વસ્ત્ર વિધિ—વસ્ત્રો બનાવવા, સીવવા, પહેરવાની વિધિ (૧૯) વિલેપન—ચંદન આદિ વિલેપન યોગ્ય દ્રવ્યો બનાવવા તથા તેને લગાડવાની વિધિ જાણવી (૨૦) શયન વિધિ—પથારી પાથરવી તથા શયન વિધિ જાણવી (૨૧) આર્યા છંદને જાણવો તથા આર્યા છંદમાં રચના કરવી (૨૨) પ્રહેલિકા—ઉખાણા બનાવવા (૨૩) માગધી ભાષામાં ગાથાઓની રચના કરવી (૨૪) પ્રાકૃત ભાષામાં ગાથા બનાવવી (૨૫) ગીતિકા છંદને જાણવો તથા ગીતિકા છંદમાં રચના કરવી અથવા પૂર્વધની જેમ ઉત્તરાર્દ્ધની રચના કરી શ્લોકપૂર્તિ કરવી (૨૬) શ્લોક—અનુષ્ટુપ છંદ જાણવો તથા અનુષ્ટુપ છંદમાં રચના કરવી (૨૭) ચાંદી બનાવવાની વિધિ જાણવી (૨૮) સુવર્ણ બનાવવાની વિધિ (૨૯) સુવર્ણ આદિનું ચૂંચ કરી તેમાં જુદા જુદા પદાર્થોનું મિશ્રણ કરવાની વિધિ (૩૦) આભૂષણો બનાવવાની તથા પહેરવાની વિધિ (૩૧) તરણી પરિક્રમ—સ્ત્રીઓના સૌંદર્ય પ્રસાધનો જાણવા (૩૨) સ્ત્રીના લક્ષણો જાણવા (૩૩) પુરુષોના લક્ષણો જાણવા (૩૪) ધોડાના લક્ષણો જાણવા (૩૫) હાથીના લક્ષણો જાણવા (૩૬) ગાય-બળદના લક્ષણો જાણવા (૩૭) ફૂકડાના લક્ષણો જાણવા (૩૮) છત્રના લક્ષણો જાણવા (૩૯) કાકણી રત્નના લક્ષણો જાણવા (૪૦) ખર્દગના લક્ષણો જાણવા (૪૧) મણિના લક્ષણો જાણવા (૪૨) કાકણી રત્નના લક્ષણો જાણવા (૪૩) વાસ્તુશાસ્ત્ર—મકાન, દુકાન, ઈમારતો આદિના સ્થાન, આકાર વગેરના શુભાશુભની જાણકારી (૪૪) સ્કુંધાવર—સેનાની છાવણીઓનું પ્રમાણ આદિ જાણવું (૪૫) નવા નગરનું પ્રમાણ આદિ જાણવું (૪૬) વ્યૂહરચના (૪૭) શત્રુની વ્યૂહ રચના સામે પ્રતિવ્યૂહની રચના કરવી (૪૮) ચાર—સૈન્ય સંચાલન કરવું અથવા ચંદ્ર-સૂર્ય આદિ જ્યોતિષી વિમાનોની ગતિ વિષયક જાણકારી (૪૯) પ્રતિયાર—શત્રુસેનાની સામે પોતાની સેનાને ચલાવવી અથવા સૂર્ય-ચંદ્રની ગતિના આધારે ઈષ્ટ-અનિષ્ટ ફળ વિષયક જાણકારી. (૫૦) ચકના આકારમાં વ્યૂહ-મોરચાની

રચના કરવી (૫) ગરૂડના આકારમાં વ્યૂહ—મોરચાની રચના કરવી (૫૨) શક્તના આકારમાં વ્યૂહ—મોરચાની રચના કરવી (૫૩) સામાન્ય યુદ્ધ કરવું (૫૪) વિશેષ યુદ્ધ કરવું (૫૫) અત્યંત ભયાનક યુદ્ધ કરવું (૫૬) લાકડીથી યુદ્ધ કરવું (૫૭) મુષ્ટિ યુદ્ધ (૫૮) બાહુ યુદ્ધ (૫૯) લતાઓ દ્વારા યુદ્ધ કરવું (૬૦) ઈસત્થ—થોડાનું ઘણું અને ઘણાનું થોડું લશકર બનાવવાની કળા (૬૧) ખડગની મૂઠ બનાવવાની કળા (૬૨) ઘનુર્વિદ્યામાં નિપુણતા (૬૩) હિરણ્યપાક—ચાંદી દ્વારા રસાયણો બનાવવાની કળા (૬૪) સુવર્ણપાક—સુવર્ણ દ્વારા રસાયણો બનાવવાની કળા (૬૫) સૂત્ર ખેડ—સૂતર બનાવવાની કળા અથવા સૂતર—દોરી આદિથી રમવાની કળા (૬૬) ખેતર ખેડવું અથવા ગોળ—ગોળ પરિભ્રમણ કરવાની કળા (૬૭) નાલિકા ખેડ—કમળની નાળનું છેદન કરવું અથવા નાલિકા ખેલ—ઈષ્ટ સિદ્ધિના અભાવમાં વિપરીત રૂપે પાસા ફેકવા (૬૮) પત્રચેદ—એક સાથે એકસો આઠ પાનની વચ્ચેથી કોઈ પણ એક પાન છેદવું (૬૯) કડા-કુંડલ આદિનું છેદન કરવું (૭૦) મૃત—મૂર્યિંત થયેલાને સજીવન કરવા (૭૧) જીવિતને મૃત તુલ્ય કરવા અથવા સુવર્ણ આદિ ભસમને ફરીથી સુવર્ણનું રૂપ આપવું (૭૨) શકુનિરૂત—કાગડા—ધૂવડ આદિ પક્ષીઓની ભાષા જાણવી અને તેઓના અવાજ પરથી શુભાશુભ ફળ જાળવું.

૬૫ તએ ણં સે કલાયરિએ મેહં કુમારં લેહાઇયાઓ ગણિયપહાણાઓ સરણિરૂયપજ્જવ-સાણાઓ બાવત્તરિં કલાઓ સુત્તાઓ ય અત્થાઓ ય કરણાઓ ય સિહાવેઝ, સિક્ખાવેઝ, સિહાવેત્તા સિક્ખાવેત્તા અમ્માપિઝણં ઉવણેઝ ।

તએ ણં મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો તં કલાયરિયં મહુરેહિં વયણેહિં વિઉલેણં વત્થગંધ-મલ્લાલંકારેણં સકકારેંતિ, સમ્માર્ણેતિ, સકકારિતા સમ્માણિતા વિઉલં જીવિયારિહિં પીઝદાણં દલયંતિ, દલઇતા પડિવિસજ્જંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે કલાચાર્ય મેધકુમારને ગણિત પ્રધાન લેખનથી લઈને શકુનિરૂત પર્યતની ૭૨ કલાઓ સૂત્ર (મૂલપાઠ)થી, અર્થથી અને પ્રયોગથી સિદ્ધ કરાવી તથા શિખવાડી, સિદ્ધ કરાવીને શિખવાડીને માતા-પિતાની પાસે લઈ આવ્યા.

ત્યારે મેધકુમારના માતા-પિતાએ તે કલાચાર્યનો મધુર વચ્ચનોથી તથા વિપુલ વસ્ત્ર, સુગંધી પદાર્થ, માળા અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યા, સન્માન કર્યું; સત્કાર-સન્માન કરીને જીવિકાને યોગ્ય વિપુલ પ્રીતિદાન આપ્યું, પ્રીતિદાન આપીને તેઓને વિદાય કર્યા.

૬૬ તએ ણં મેહે કુમારે બાવત્તરિકલાપંડિએ ણવંગસુત્તપંડિબોહિએ અદ્વારસ-વિહિપ્પગાર-દેસીભાસાવિસારએ ગીયર્ડ ગંધવ્બણદ્વકુસલે હયજોહી ગયજોહી રહજોહી બાહુજોહી બાહુપ્પમહી અલંભોગસમત્થે સાહસિએ વિયાલચારી જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે મેધકુમાર બોતેર કલાઓમાં પારંગત થઈ ગયો. તેના નવ અંગ—બે કાન, બે નેત્ર, બે નાસિકા, જીભ, ત્વચા અને મન, જે બાલ્યાવસ્થામાં સુષુપ્ત હતા, અવ્યક્ત ચેતનાવાળા હતા, તે જાગૃત થઈ ગયા અર્થાત્ મેધકુમાર યુવાન થઈ ગયો. તે અઢાર પ્રકારની દેશી ભાષાઓમાં કુશલ થઈ ગયો, ગંધર્વની જેમ સંગીત અને નૃત્યમાં કુશલ થઈ ગયો. તે અશ્વયુદ્ધ, રથયુદ્ધ અને બાહુયુદ્ધમાં નિપુણ બની ગયો, પોતાના બાહુઓથી વિપક્ષીઓનું મર્દન કરવામાં સમર્થ થઈ ગયો. ભોગ ભોગવવાનું સામર્થ્ય તેનામાં આવી ગયું. સાહસી(હિંમતવાન) વિકાલચારી—અર્ધ રાત્રિએ વિચરણ કરવા યોગ્ય એટલે નિર્ભય બની ગયો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મેઘકુમારના કળા શિક્ષણના માધ્યમે પુરુષોની ઉર કળાઓના નામનો નિર્દેશ છે. આ કળાઓ જીવનના પ્રત્યેક ક્ષેત્રને સ્પર્શે છે. તેમાં શારીરિક, માનસિક, બૌધ્ધિક વિકાસની ક્ષમતા રહેલી છે. તેમાં ગીત, નૃત્ય જેવા મનોરંજનના વિષયો, કારીગરી સંબંધી સમસ્ત શાખાઓ, યુદ્ધ સંબંધી સર્વ વિગતો, ગણિતાદિ સર્વ વિષય તેમાં સમાવિષ્ટ છે.

આગમ સાહિત્યમાં શ્રી અંતગડસૂત્ર, શ્રી અનુતરોપપાતિક સૂત્ર, સમવાયાંગ સૂત્ર, ઔપપાતિક સૂત્ર તથા આ જ્ઞાતાધર્મકથાંગ સૂત્રમાં ઉર કળાઓના નામનિર્દેશ છે. પાંચે આગમમાં ઉર સંખ્યા સમાન છે પરંતુ તેના નામ અને ક્રમમાં લિખિત જોવા મળે છે. શ્રી અંતગડસૂત્ર અને સમવાયાંગસૂત્રમાં સમાન પાઠ છે તથા શ્રી અનુતરોપપાતિકસૂત્ર અને શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં સમાન પાઠ છે.

મેઘકુમારનું પાણિગ્રહણ :-

૬૭ તએ ણ તસ્સ મેહકુમારસ્સ અમ્માપિયરો મેહં કુમારં બાવત્તરિકલાપંડિયં જાવ વિયાલચારી જાયં પાસંતિ પાસિત્તા અદૃ પાસાયવંડિસાએ કારોતિ અબ્ધુગગયમૂસિય-પહસિએ વિવ મળિકણગ-રયણ-ભત્તિચિત્તે વાઉદ્ધુયવિજય-વેજયંતી-પડાગ-છત્તાઇચ્છતકલિએ તુંગે ગગણતલમભિલંઘમાણ-સિહરે જાલંતરરયણ પંજરમિલિયવ્વ મળિકણગથૂભિયાએ વિયસિય-સયપત્તપુંડરીએ તિલયરયણદ્વચંદચ્ચિવ્યે ણાણામળિમયદામાલંકિએ અંતો બહિં ચ સણહે તવળિજ્જ-રૂલવાલુયાપત્થરે સુહફાસે સસ્સિસ્રીયરૂબે પાસાઈએ દરિસણિજ્જે અભિરૂબે પદિરૂબે ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી મેઘકુમારના માતા-પિતાએ મેઘકુમારને બોંતેર કલાઓમાં પારંગત યાવત્ત વિકાલચારી થયેલો જોઈને (તેમના માટે) આઠ ઉત્તમ પ્રાસાદ મહેલ તૈયાર કરાવ્યા. તે મહેલો ઘણા ઊંચા હતા. પોતાની ઉજ્જવલ કાંતિના સમૂહથી હસતા હોય તેવું પ્રતીત થતું હતું, મણિ, સુવર્ણ અને રત્નોની રચનાથી વિચિત્ર હતા, વાયુથી ફરકતી અને વિજયને સૂચિત કનારી વેજયંતી પતાકાઓથી તથા છત્રાતિછત્ર (છત્ર ઉપર રહેલા છત્રો)થી યુક્ત હતા. તે એટલા ઊંચા હતા કે તેના શિખર આકાશતલનું ઉલ્લંઘન કરતા હોય, તેવું લાગતું હતું. તેના જરૂખાઓમાં વચ્ચે રત્નો જડેલા હતા તેથી તે રત્નના પાંજરા જેવા લાગતા હતા. તેમાં મણિ અને સુવર્ણની સ્તૂપિકાઓ—નાના શિખરો હતા. તેના ઉપર વિકસિત એકસો પત્રવાળા પુંડરીક ક્રમણો ચિત્રિત હતા. આ મહેલો અર્ધ ચંત્રાકાર તિલક રત્નોથી શોભતા હતા. વિવિધ પ્રકારની મળિમય માળાઓથી તે અલંકૃત હતા. તે અંદર અને બહારથી ચમકતા હતા. તેના આંગણામાં સુવર્ણમય રેતી પાથરેલી હતી. તે સુખદાયી સ્પર્શવાળા, શ્રીસંપત્ર, જોનારાના ચિત્તને પ્રસત્ત કરનારા, દર્શનીય, સુંદર, પ્રતિરૂપ અને અન્યાન્ય મનોહર હતા.

૬૮ એં ચણં મહં ભવણં કારોતિ-અણેગખંભસયસણિણવિદું લીલાદ્વિયસાલભંજિયાગં અબ્ધુગગય-સુકય-વિરવેઝયા-તોરણ-વરરઝ્યન-સાલભંજિયા-સુસિલિદ્વુ-વિસિદ્વુ-લદ્વુ-સંઠિય-પસત્થ-વેરુલિય ખંભણાણામળિકણગરયણખચિયઉજ્જલંબહુસમ-સુવિભત્તણિચિય-રમળિજ્જ ભૂમિભાગં ઈહામિય જાવ ભત્તિચિત્તં ખંભુગગય-વિરવેઝયાપરિગયાભિરામં વિજાહર-જમલ જુયલજુતં પિવ અચ્ચી-સહસ્સમાલણીય રૂવગસહસ્સકલિયં ભિસમાણ ચકખુલ્લોયણલેસ સુહફાસં

**સસ્પિસરીયરૂવં કંચણરયણથૂભિયાગં ણાણાવિહ-પંચવળણઘંટાપડાગ-પરિમંડિયગસિહરં
ધવલમરીચિકવયં વિળિમ્મુયંતં લાઉલ્લોઇયમહિયં જાવ ગંધવટ્ટિભૂયં; પાસાઈયં દરિસણિજ્જં
અભિરૂવં પડિરૂવં ।**

ભાવાર્થ :- બીજું એક વિશાળ ભવન મેઘકુમાર માટે તૈયાર કરાવ્યું. તે મહેલ(ભવન) અનેક સેંકડો થાંભલાઓ ઉપર સ્થિત હતો. તે થાંભલાઓ ઉપર કીડા કરતી અનેક પુતળીઓ સ્થાપિત કરી હતી. તેમાં ઊંચા અને સુનિર્મિત વજરતનમય વેદિકા(પાળી) અને તોરણો હતા. તે ઊંચા અને મજબૂત હતા. તેના થાંભલાઓ ઉત્તમ, મોટા, મનોહર પુતળીઓથી યુક્ત, પ્રશસ્ત વૈઠુર્ય રતનથી નિર્મિત હતા. તે મહેલ વિવિધ પ્રકારના મણિ, સુવર્ણ અને રત્નોથી જડિત હોવાના કારણે ઉજજવળ દેખાતો હતો. તેનો ભૂમિભાગ એકદમ સમ, વિશાળ, સધન અને રમણીય હતો. તે મહેલની દિવાલો પર ઈહામૃગ—વરુ, બળદ વગેરેના વિવિધ ચિત્રો ચિત્રિત હતા. થાંભલાઓ પર સ્થિત અને વજરતનમયી વેદિકાયુક્ત હોવાથી તે મહેલ રમણીય દેખાતો હતો. તે મહેલમાં સમ પંક્તિમાં રહેલા હજારો વિદ્યાધર યુગલો યંત્ર દ્વારા ચાલતા દેખાતા હતા. તે મહેલ રતનોના હજારો કિરણોથી વ્યાપ હોવાથી તેમજ હજારો ચિત્રોથી યુક્ત દેદીયમાન અને અતીવ દેદીયમાન દેખાતો હતો. તે મહેલ ઊરીને આંખે વળગે તેવો હતો. તે સુખદ સ્પર્શવાળો હતો અને તેનું રૂપ કમનીય હતું. તેમાં સુવર્ણ, મણિ અને રત્નોની સ્તૂપિકાઓ બનાવેલી હતી. તેનું મુખ્ય શિખર વિવિધ પ્રકારની પંચવર્ણી, ઘંટીઓવાળી પતાકાઓથી સુશોભિત હતું. તે ચારે બાજુ દેદીયમાન કિરણોને ફેલાવતું હતું અને તેજથી આંખો આંજુ દે તેવું હતું યાવત્ત તે મહેલ સુગંધી ધૂપસળી જેવું લાગતું હતું. તે મહેલ ચિતાલ્લાદક, દર્શનીય, મનોજા અને અતીવ મનોહર હતો.

૬૯ તએ એં તસ્સ મેહકુમારસ્સ અમ્માપિયરો મેહં કુમારં સોહણંસિ તિહિ-કરણ-ણકખત મુહુત્તંસિ સરિસિયાંં સરિસવ્વયાંં સરિસત્તયાંં સરિસલાવળણ-રૂવ-જોવ્વણ-ગુણોવવેયાંં સરિસએહિંતો રાયકુલેહિંતો આણિલિયાંં પસાહણદુંગ-અવિહવવહુ-ઓવયણ-મંગલ સુજંપિએહિ અદૃહિં રાયવરકળ્ણાહિં સદ્ધિં એગદિવસેણં પાણિં ગિણહાવેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી મેઘકુમારના માતાપિતાએ શુભ તિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં શરીરપ્રમાણથી સદશ, સમાન ઉમર, સમાન તવ્યાવાળી, સમાન લાવણ્યવાળી, સમાનરૂપ(આકૃતિ) વાળી, સમાન યૌવન અને શુણવાળી તથા પોતાની સમાન રાજકુળની આઠ શ્રેષ્ઠ રાજકન્યાઓ સાથે, એક જ દિવસે, એક જ સાથે, આઠે ય અંગોમાં અલંકાર ધારણ કરનારી સોહાગણ સત્રીઓ દ્વારા કરાયેલા મંગલગાન અને દહીં, ચોખા વગેરે માંગલિક પદાર્થોના પ્રયોગ દ્વારા મેઘકુમારનું પાણિપ્રથ્થે કરાવ્યું.

૭૦ તએ એં તસ્સ મેહસ્સ અમ્માપિયરો ઇમં એયારૂવં પીઇદાણં દલયદ- અદૃ હિરણ્યકોડીઓ અદૃ સુવળણકોડીઓ જાવ પેસણકારિયાઓ, અણં ચવિપુલં ધણ-કણગ-રયણ-મણિ-મોત્તિય સંખ-સિલ-પ્વાલ-રત્તરયણ-સંતસારસાવએજ્જં અલાહિ જાવ આસત્તપાઓ કુલવંસાઓ પકામં દાડં પકામં ભોચુ પકામં પરિભાએડં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી મેઘકુમારના માતા-પિતાએ આઠ કન્યાઓને આ પ્રમાણો પ્રીતિદાન આપ્યું. આઠ કરોડ ચાંદી, આઠ કરોડ સોનું યાવત્ત આઠ-આઠ સંદેશો પહોંચાનારી દાસીઓ તથા બીજું પણ વિપુલ

ધન, કનક, રત્ન, મણિ, મોતી, શંખ, સિલા, પરવાળા લાલરત્ન વગેરે ઉત્તમ સારભૂત દ્રવ્ય આપ્યું જે સાત પેઢી સુધી દાન દેવા માટે, ભોગવવા માટે, ઉપયોગ કરવા માટે અને વહેંચણી કરીને દેવા માટે પર્યાપ્ત હતું.

૭૧ તએ ણ સે મેહે કુમારે એગમેગાએ ભારિયાએ એગમેગં હિરણ્ણકોર્ડિં દલયઇ જાવ એ ગમેગં પેસકારિં દલયઇ, અણં ચ વિપુલં ધણકણગ જાવ પરિભાએડં દલયઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મેઘકુમારે પ્રત્યેક પત્નીને તે સામગ્રીમાંથી એક કરોડ ચાંદીની મુદ્રા યાવત્તું એક-એક પ્રેષ્યકારી દાસી આપી. આ પ્રમાણે પ્રીતિદાનમાં પ્રાપ્ત ધન, કનક વગેરે બધી વસ્તુઓ સમભાગે દરેક પત્નીને વહેંચી આપી યાવત્તું તે ધન તેઓને પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે ભોગવવામાં અને દાન કરવા વગેરેમાં પર્યાપ્ત હતું.

૭૨ તએ ણ સે મેહે કુમારે ડર્પિં પાસાયવરગએ ફુદ્દમાળેહિં મુઝંગમત્થએહિં વરતરુણિ-સંપદત્તેહિં બતીસિબદ્ધએહિં ણાડએહિં ઉવગિજ્જમાણે-ઉવગિજ્જમાણે ઉલાલિજ્જમાણે-ઉલાલિજ્જમાણે સદ્દ ફરિસ-રસ-રૂબ-ગંધ-વિડલે માણુસ્સએ કામભોગે પચ્ચણુભવમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- – ત્યારપછી મેઘકુમાર શ્રેષ્ઠ મહેલના ઉપરના ભાગમાં રહીને મૃદુંગોના મધુર ધ્વનિને સાંભળતો; ઉત્તમ સ્ત્રીઓ દ્વારા કરાયેલા બત્તીસ પ્રકારના નાટકોને જોતો; કીડાઓ કરતો; શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ, ગંધ અને મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોને ભોગવતો રહેવા લાગ્યો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં યૌવનને પ્રાપ્ત મેઘકુમારના આઠ કન્યાઓ સાથે લગ્ન થયા તેનું વર્ણન છે અને તેઓ માટેના આઠ પ્રાસાદો તથા મેઘકુમાર માટેનું એક ભવન, તેમ કુલ નવ મહેલોનું વર્ણન છે. તેમજ આઠ-આઠની સંખ્યામાં અનેક પદાર્થોના પ્રીતિદાનનું સંક્ષિપ્ત કથન છે. ભગવતી સૂત્ર શતક-૧૧ ઉદ્દે. –૧૧ મહાબલના વર્ણનમાં તેનું વિસ્તૃત કથન છે.

પ્રતોમાં સંક્ષિપ્ત પાઠ સાથે ગાહાણુસારેણ ભાળિયબ્બ = ગાથાઓ અનુસાર કહેવું જોઈએ, આ રીતે કથન છે. તે ગાથાઓ સૂત્રપાઠમાં નથી પરંતુ ટીકાકાર શ્રી અભયદેવ સૂરીએ અન્યત્રથી સંકલન કરીને ચૌદ ગાથાઓ ટીકામાં આપી છે. તે ગાથાઓ મહાબલ કુમારના વર્ણનનો જ પદ્યાનુવાદ હોય તેમ જણાય છે. તે ગાથાઓ અર્થ સહિત આ પ્રમાણે છે—

અદ્ભુહિરણસુવળણ કોડીઓ, મઠલકુંડલા હારા ।

અદ્ભુદ્ધહાર એકાવલી, મુત્તાવલી ઉ અદ્ભુદ્ધ ॥૧॥

અર્થ— આઠ કોટી ચાંદી, આઠ કોટી સુવર્ણ, આઠ-આઠ મુગટ, આઠ કુંડલ યુગલ, અઢારસરોહાર, નવસરો અર્ધહાર અને આઠ-આઠ મણિઓથી નિર્મિત એકાવલીહાર તથા મોતીઓથી નિર્મિત મુક્તાવલી હાર;

કણગાવલિરયણાવલિ, કડગજુગા તુડિયજોય ખોમજુગા ।

વડજુગપદજુગાણ દુકૂલજુગલાઇં અદ્ભુદ્ધ ॥૨॥

અર્થ— આઠ-આઠ સુવર્ણ નિર્મિત કનકાવલી, રત્નાવલી માળાઓ, કડાની જોડ, બાજુ બંધ, વસ્ત્રની જોડ, ટસાર(ટીસ્ય)ના વસ્ત્રની જોડ, રેશમી વસ્ત્રની જોડ, જીણા બારીક વસ્ત્રની જોડ;

સિરિહિરિથિકિત્તી ઉ, બુદ્ધિ લચ્છી ય હોંતિ અદૃદૃ
નંદા ભદ્રા ય તલા, ઝય વય નાડીઇ આસે વ ॥૩॥

અર્થ— ભવનની શોભા માટે આઠ-આઠ શ્રી, હ્રી, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ, લક્ષ્મી, આ છ દેવીઓની પ્રતિમાઓ, ભવનની શોભા અને મંગળ માટે આઠ-આઠ સ્વસ્તિક, વિશેષ નંદા, ભદ્રા, તળાઈ, ધવજા, પ્રજ-ગોકુલ (૧૦,૦૦૦ ગાયોનું), નાટક, ઘોડા;

હત્થી જાણ જુગા ઉ સીયા તહ સંદમાણી ગિલહીઓ ।

થિલ્લીઇ વિયડજાણ રહ ગામા દાસ દાસીઓ ॥૪॥

અર્થ— આઠ-આઠ હાથી, ગાડા, પાલખી, શિબિકા, નાની શિબિકા, ગિલ્લિ—હાથીની અંખાડી, ઉંટનું પલાણ અને ઘોડાનું ઉપકરણ. ગિલ્લિ—પાલખી વિશેષ, ઉપર આવરણ ન હોય તેવી ગાડી, રથસમૂહ, દાસ, દાસીઓ;

કિંકરકંચુઇ મહયર, વરિસધરે તિવિહ દીવે થાલે ય ।

પાઈ થાસગ મલ્લગ, કવિતિય અવએડ અવપકકા ॥૫॥

અર્થ— નોકર, કંચુકીજન(વૃદ્ધ પુરુષ), મહતર, વર્ધધર, (નપુંસક), ત્રણ પ્રકારના દીપ— (૧) અવલંબન દીપ(સાંકળથી લટકતા દીપ) (૨) ઉત્કંપનદીપ(દંડ ઉપર સ્થિત દીપ) અને (૩) પંજર દીપ(અબરખ વગેરેના પાંજરામાં હોય તેવા દીપ અથવા જુમ્મરની અંદર હોય તેવા દીપ), ત્રિવિધ(ચાંદી, સુવર્ણ અને ઉભયમય) થાળીઓ, વાટકાઓ તાંસળીયો, કોડિયું, કાંસિઓ=કડથીઓ, ઝારીઓ, કડાઈઓ..

પાયપીઠ ભિસિય કરેડિયાઓ, પલ્લંકએ ય પડિસિજ્જા ।

હંસાઈહિ વિસિદ્ધા યા આસણભેયા ઉ અદૃદૃ ॥૬॥

અર્થ— આઠ-આઠ પાદપીઠ, આસનો, કરોટિકા—બીજી જાતના આસનો, પલંગો, નાની શય્યાઓ, હંસાસન વગેરે વિવિધ આસન વિશેષ;

હંસે કુંચે ગરુડે ઓયણ પયણ ય દીહ ભદે ય ।

પક્ખે મયરે પઠમે હોઇ દિસાસોત્થિએકકારે ॥૭॥

અર્થ— ૧. હંસાકાર, ૨. કૌંચાકાર, ૩. ગરુડાકાર, ૪. ઉત્તાકાર, ૫. પ્રણતાકાર ૬. દીર્ઘ આકારવાળા આસન, ૭. ભદ્રાસન, ૮. પક્ષાસન(મોરપીછથી બનાવેલા આસન), ૯. મગરાકાર આસન, ૧૦. પંચાસન, ૧૧. દિશા સ્વસ્તિકાસન. પૂર્વગાથામાં કથિત હંસાસન વગેરે આસનના ભેદોનું આ ગાથામાં સ્પષ્ટીકરણ છે.

તેલ્લે કોદુસમુગા, પત્તે ચોએ ય તગર એલાય ।

હરિયાલે હિંગુલાએ, મનોસિલા સાસવ સમુગે ॥૮॥

અર્થ— સુગંધી તેલ માટે કુંપીઓ(પાત્રવિશેષ), સુગંધી ચૂર્ણ માટે કુંપીઓ, પાન મૂકવાના ડબ્બા, ગંધ દ્રવ્ય, તગર, એલચી, હરિતાલ, હિંગણો, મન: શિલ અને સરસવ મૂકવાના ડબ્બા—(પાત્ર વિશેષ)

ખુજ્જા ચિલાઇ વામળિ, વડભીઓ બબરી બઢસિયાઓ ।

જોળિય પલ્હવિયાઓ, ઈસિણિયા ધોરગિણિયા ય ॥૯॥

લાસિય લઉસિયા દમિણી, સિંહલી તહ આરબી પુલિંદી ય ।

પકવળિ બહણ મુરંઢી, સબરીઓ પારસીઓ ॥૧૦॥

અર્�— (૧) કુષ્ણ(કુભડી) (૨) ચિલાત-કિરાત નામક અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન (૩) વામન(ઈંગાડી) (૪) વડભી(મોટા પેટવાળી) (૫) બર્બરી- બર્બર દેશની (૬) બદ્ધશિક્ષા- બદ્ધ દેશની (૭) યોનિકા- યોનક દેશની (૮) પલ્હેવિક દેશની (૯) ઈશાનિક દેશની (૧૦) ધોરુકિન દેશની (૧૧) લ્હાસક દેશની (૧૨) લકુશ દેશની (૧૩) દ્રવિડ દેશની (૧૪) સિંહલ દેશની (૧૫) અરબ દેશની (૧૬) પુલિંદ દેશની (૧૭) પક્કણ દેશની (૧૮) બાહ્ય દેશની (૧૯) મુરુંદ દેશની (૨૦) શબર દેશની (૨૧) પારસ દેશની. આ પ્રમાણે કુષ્ણજા આદિ ત્રણ શરીરાકૃતિથી સૂચિત દાસીઓ અને ૧૮ દેશની દાસીઓ, આ રીતે આઠ-આઠ દાસીઓ આપી.

છત્રધરી ચેડીઓ, ચામરધરતાલિયંટ્થરીઓ ।

સકસોડિયાધરીડ, ખીરાતી પંચ ઘાવીઓ ॥૧૧॥

અર્થ— છત્ર, ચામર, પંચા ધારણ કરનારી દાસી, પાણી આપનારી દાસી, ક્ષીરધાત્રી આદિ પાંચ ધાત્રી.

અદુંગમદ્વિયાઓ, ઉમ્મદ્વિગચિગમંડિયાઓ ય ।

વણણ ચુણણ પીસિય, કીલાકારી ય દવગારી ॥૧૨॥

અર્થ— આઠ-આઠ શરીરના અંગ દાબી દેનારી દાસી, વિશેષ મર્દન કરનારી દાસી, શરીર સુશોભિત કરનારી દાસી, ચંદન આદિ ચૂર્ણ શરીર પર ધસનારી, ચૂર્ણ બનાવનારી દાસી, કીડા તથા હાસ્ય-વિનોદ કરાવનારી દાસી;

ઉચ્છાવિયા ઉ તહ નાડિલ્લ કોડુંબિણી મહાણસિણી ।

ભંડારિ અજ્જધારિ પુફધરી પાણીય ધરી યા ॥૧૩॥

અર્થ— જગાડનારી દાસી, નાટય કરનારી દાસી, ધરનું કામ કરનારી દાસી, રસોઈ ધરમાં કામ કરનારી દાસી, ભંડારમાં કામ કરનારી દાસી, કીડાર્થ કમળધારી દાસી, કીડાર્થ પુષ્પધારી દાસી, પાણીની જારી ધારણ કરનારી દાસી.

વલકારિય સેજ્જાકારિયાઓ, અબ્બંતરી ઉ બાહિરિયા ।

પડિહારી માલારી, પેસણકારી ઉ અદૃદુ ॥૧૪॥

અર્થ— આઠ-આઠ વ્યાયામ કરાવનારી દાસી, શથ્યાની રથના કરનારી દાસી, અંદર-બહાર દ્વારપાલનું કામ કરનારી દાસીઓ, માળા ગૂંથનારી દાસીઓ, સંદેશો પહોંચાડનારી દાસીઓ. આ સર્વ આઠ-આઠની સંખ્યામાં આપ્યા અને મેઘકુમારે તે આઠેયને એક-એક કરોડ સુવર્ણ ચાંદી વગેરે વહેંચી આપ્યા.

રાજગૃહમાં ભગવાન મહાવીરનું પદાર્પણ :-

૭૩ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સમણે ભગવં મહાવીરે પુષ્વાણપુર્વિં ચરમાણે ગામાણુગામં દૂઇજ્જમાણે સુહંસુહેણ વિહરમાણે જેણામેવ રાયગિહે ણયરે ગુણસીલએ ચેઝે જાવ સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઙ્ય ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી અનુકૂમથી ચાલતા, એક ગામથી બીજે ગામ વિચરતાં, સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં, રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ નામના ઉદ્ઘાનમાં પદાર્પણ યાવત્તુ સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

૭૪ તએ ણ સે રાયગિહે ણયરે સિંઘાડગ જાવ બહવે ઉગા ભોગ જાવ રાયગિહસ્સ

ણયરસ્સ મજ્જાંમજ્જોણ એગદિસિં એગાભિમુહા ણિગચ્છંતિ। ઇમ ચ ણ મેહે કુમારે ઉપ્યિ પાસાયવરગએ ફુદ્દમાળેહિં મુયંગમત્થએહિં જાવ માણુસ્સએ કામભોગે ભુંજમાણે, રાયમગં ચ આલોએમાણે; એવ ચ ણ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે રાજગૃહ નગરના શૃંગારકમાં યાવત્ત ઉગ્રકુલ, ભોગકુલ વગેરેના ઘણા લોકો રાજગૃહનગરના મધ્યભાગમાં થઈને એક જ દિશામાં, એક જ બાજુ મુખ કરીને જવા લાયા. તે સમયે મેઘકુમાર પોતાના શ્રેષ્ઠ મહેલના ઉપરના ભાગમાં મૃદુંગના મધુરધ્વનિ સાથે યાવત્ત મનુષ્ય સંબંધી સુખો ભોગવતાં રાજમાર્ગ તરફ જોઈ રહ્યા હતા.

૭૫ તએ ણ સે મેહે કુમારે તે બહવે ઉગે ભોગે જાવ એગદિસાભિમુહે ણિગચ્છમાણે પાસઇ, પાસિતા કંચુઇજ્જપુરિસિં સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવ વયાસી - કિં ણ ભો દેવાણુપ્પિયા ! અજ્જ રાયગિહે ણયરે ઇંદમહે ઇ વા ખંદમહે ઇ વા એવ રૂદ્ધ-વેસમણ-ણાગ-જક્કબ-ભૂય-ણિં-તલાય-રૂક્ખ-ચેદ્ય-પવ્વય-ઉજ્જાણ-ગિરિજત્તાઇ વા ? જાઓ ણ બહવે ઉગા ભોગ જાવ એગદિસિં એગાભિમુહા ણિગચ્છંતિ ?

ભાવાર્થ :- - ત્યારે મેઘકુમારે તે ઉગ્રકુલના, ભોગકુલ આદિના ઘણા લોકોને એક તરફ જતા જોઈને, કંચુકી પુરુષને બોલાવીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું - હે દેવાનુપ્રિય ! રાજગૃહ નગરમાં આજે શું ઈન્દ્ર મહોત્સવ છે ? સ્કંદ (કાર્તિકેય)નો મહોત્સવ છે ? કે રૂદ્ધ, વૈશ્રમણ (કુબેર), નાગ, યક્ષ, ભૂતનો મહોત્સવ છે ? કે નદી, તળ વા, વૃક્ષ, ચૈત્ય, પર્વત, ઉદ્ઘાન કે ગિરિ (પર્વત)ની યાત્રા છે ? કે જેથી આ ઉગ્રકુલ, ભોગકુલ વગેરેના ઘણા લોકો એક જ દિશામાં એક તરફ જઈ રહ્યા છે ?

૭૬ તએ ણ સે કંચુઇજ્જપુરિસે સમણસ્સ ભગવાં મહાવીરસ્સ ગહિયાગમણપવિત્તીએ મેહં કુમારં એવ વયાસી - ણો ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અજ્જ રાયગિહે ણયરે ઇંદમહે ઇ વા જાવ ગિરિજત્તાઇ વા જં ણ એ ઉગા જાવ એગદિસિં એગાભિમુહા ણિગચ્છંતિ । એવ ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સમણ ભગવં મહાવીરે આઇગરે તિત્થયરે ઇહમાગએ ઇહ સંપત્તે ઇહ સમોસઢે ઇહ ચેવ રાયગિહે ણયરે ગુણસીલએ ચેદ્દે જાવ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે તે કંચુકી પુરુષે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના આગમનનો વૃત્તાંત જાણીને મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે દેવાનુપ્રિય ! રાજગૃહી નગરીમાં ઈન્દ્ર મહોત્સવ યાવત્ત ગિરિ યાત્રા આદિ નથી, તેના નિમિત્તે આ ઉગ્રકુલ, ભોગકુલના તથા બીજા ઘણા લોકો એક જ દિશામાં એકાભિમુખ થઈને જઈ રહ્યાં નથી, પરંતુ હે દેવાનુપ્રિય ! ધર્મતીર્થની આદિ કરનારા, તીર્થની સ્થાપના કરનારા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી અહીં આવ્યા છે, પદ્ધાર્યા છે, સમવસૂત થયા છે અને રાજગૃહ નગરમાં, ગુણશીલ ઉદ્ઘાનમાં યથાયોગ્ય અવગ્રહની યાચના કરીને વિશ્વરી રહ્યા છે.

મેઘકુમારનું દર્શનાર્થે ગમન :-

૭૭ તએ ણ સે મેહે કંચુઇજ્જપુરિસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ હૃતુટે કોઙુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવ વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! ચાઉગંઠં આસરહં જુતામેવ

ઉવદ્ધવેહ । તએણ તે કોદુંબિય પુરિસા તહ ત્તિ આણાએ વિણયં પુડિસુર્ણેતિ જાવ ઉવર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી કંચુકી પુરુષ પાસેથી આ વાત સાંભળીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને, મેઘકુમારે હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીધતાથી ચાર ધંટાઓ વાગા અશ્વરથને જોડીને ઉપસ્થિત કરો. ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષોએ તહ ત્તિ કહીને મેઘકુમારની આજ્ઞાને વિનયપૂર્વક સ્વીકારી અને રથ જોડીને લઈ આવ્યા.

૭૮ તએ ણ મેહે ણ્હાએ જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિએ ચાઉગંઠં આસરહં દુરૂઢે સમાણે સકોરંટમલ્લદામેણં છૃતોણં ધરિજ્જમાળેણં મહયા ભડ-ચડગર-વિંદ-પરિયાલ-સંપરિવુડે રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ મજ્જામજ્જેણં ણિગચ્છિઝ, ણિગચ્છિતા જેણામેવ ગુણસીલએ ચેઝે તેણામેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા સમણસ્સ ભગવાં મહાવીરસ્સ છત્તાઇછત્તં પડાગાઇપડાગં વિજાહર, ચારણે, જંભએ ય દેવે ઓવયમાળે ઉપ્પયમાળે પાસઝિ, પાસિતા ચાઉગંઠાઓ આસરહાઓ પચ્છોરુહિઝ, પચ્છોરુહિતા સમણં ભગવં મહાવીરં પંચવિહેણં અભિગમેણં અભિગચ્છિઝ । તંજહા-

સચિત્તાણં દવ્વાણં વિઉસરણયાએ । અચિત્તાણં દવ્વાણં વિઉસરણયાએ । એ ગસાડિય-ઉત્તરાસંગ-કરણેણં । ચક્કબુફાસે અંજલિપગહેણં । મણસો એગતીકરણેણં । જેણામેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણામેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા સમણં ભગવં મહાવીરં તિકખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઝ, કરિતા વંદિણમંસઝ, વંદિતા ણમંસિતા સમણસ્સ ભગવાં મહાવીરસ્સ ણચ્ચાસણે ણાઇદૂરે સુસ્સુસમાળે ણમંસમાળે પંજલિઉડે અભિમુહે વિણએણં પજ્જુવાસઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી મેઘકુમાર સ્નાન કરીને યાવત્તુ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને ચાર ધંટાવાળ અશ્વરથ ઉપર આરૂઢ થયા. કોરંટ વૃક્ષના કૂલોની ભાળાવાળા છત્રને ધારણ કર્યું, સુભટોના વિપુલ સમૂહ-વાળા પરિવારથી ધેરાયેલા તે મેઘકુમાર રાજગૃહનગરની મધ્યે થઈને નીકળ્યા અને ગુણશીલ ઉદ્ઘાન સમીપે આવ્યા. શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના છત્ર પર છત્ર અને પતાકાઓ પર પતાકાઓ વગેરે અતિશયોને તથા વિદ્યાધરો, ચારણામુનિઓ અને જૂંભક દેવોને આકાશમાંથી નીચે ઉત્તરતા અને ઉપર જતાં જોઈને ચાર ધંટાવાળા અશ્વરથથી નીચે ઉત્તરીને પાંચ પ્રકારના અભિગમ પૂર્વક શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની સન્મુખ આવ્યા. તે પાંચ અભિગમ આ પ્રમાણે છે—

(૧) પુષ્પ, પાન આદિ સચિત દ્રવ્યોનો ત્યાગ, (૨) શસ્ત્ર આદિ અચિત વસ્તુઓનો ત્યાગ, (૩) એક શાટિકા(દુપદ્ધા)નું ઉત્તરાસંગ, (૪) ભગવાન દાષ્ટિ ગોયર થાય ત્યારથી બંને હાથ જોડવા, (૫) મનને એકાગ્ર કરવું; આ પાંચ અભિગમપૂર્વક શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સમીપે આવીને, શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને દશ્કષિણ દિશાથી પ્રારંભીને ત્રણવાર પ્રદશ્કષણ કરી, વંદન-નમસ્કાર કર્યા અને શ્રમણ ભગવાનની અન્યંત નજીક નહીં તેમ અન્યંત દૂર પણ નહીં, એવા યોગ્ય સ્થાન પર બેસીને ધર્મોપદેશ સાંભળવાની ઈચ્છા સાથે, બે હાથ જોડી સન્મુખ રહીને વિનયપૂર્વક પ્રભુની પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા.

૭૯ તએ ણ સમણે ભગવં મહાવીરે મેહકુમારસ્સ, તીસે ય મહિમહાલિયાએ પરિસાએ મજ્જગાએ વિચિત્તં ધર્મમાઇકખિઝ- જહા જીવા બજ્જાંતિ, મુચ્ચાંતિ, જહ ય સંકિલિસ્સંતિ। ધર્મકહા ભાણિયવ્વા જાવ પરિસા પડિગયા ।

ભાવાર્થ :— ત્યારપદી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે મેઘકુમાર આદિ મોટી પરિષદની મધ્યમાં સ્થિત થઈને વિભિન્ન પ્રકારે ધર્મનું કથન કર્યું. જેમ કે— જીવ કેવી રીતે કર્માંથી બંધાય છે? કેવી રીતે કર્માંથી મુક્ત થાય છે અને કેવી રીતે જીવસંસારમાં સંકલેશને પ્રાપ્ત થાય છે? તે સંબંધી ધર્માપદેશ આપ્યો. ઓપપાતિક સૂત્ર અનુસાર અહીં સંપૂર્ણ ધર્મકથાનું વર્ણન કરવું યાવત્ ધર્મદિશના સાંભળીને જનસમૂહ પાછો ફર્યો.

મેઘકુમારનો વૈરાગ્ય અને માતા સાથે સંવાદ :-

૮૦ તએ ણ મેહે કુમારે સમણસ્સ ભગવાનો મહાવીરસ્સ અંતિએ ધર્મં સોચ્વા ણિસમ્મ હદ્ભુદ્ભે, સમણ ભગવં મહાવીરં તિકખુત્તો આયાહિણ પથાહિણ કરેઇ, કરિત્તા વંદિ ણમંસિઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- સદ્ભામિ ણ ભંતે ! ણિગંથં પાવયણ, એવં પત્તયામિ ણ, રોણમિ ણ, અબ્ધુદ્ભેમિ ણ ભંતે ! ણિગંથં પાવયણ એવમેયં ભંતે ! તહમેયં ભંતે ! અવિતહમેયં ભંતે ! ઇચ્છિયમેયં ભંતે ! પડિચ્છિયમેયં ભંતે ! ઇચ્છિય-પડિચ્છિયમેયં ભંતે ! સે જહેયં તુબ્ધે વયહ ! ણવરં દેવાણુપ્પિયા ! અમ્માપિયરો આપુછામિ ! તઓ પચ્છા મુંડે ભવિત્તા ણં પવ્વિઝસામિ ! અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધં કરેહ !

ભાવાર્થ :— ત્યારપદી મેઘકુમારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી ધર્મશ્રવણ કરીને, તેને હદ્યમાં ધારણ કરીને, હદ્ધતુદ્ધ થઈને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા પૂર્વક વંદન નમસ્કાર કર્યા અને આ પ્રમાણે કહું— હે ભગવન્ ! હું નિર્ગથ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરું છું, હું તેના પર પ્રતીતિ કરું છું, મને નિર્ગથ પ્રવચન રૂચે છે, હે ભગવન્ ! હું નિર્ગથ પ્રવચનને અંગીકાર કરવા ઈચ્છાનું છું, હે ભગવન્ ! આ નિર્ગથ પ્રવચન એ જ પ્રમાણે છે (જે રીતે આપ કહો છો), તે સત્ય છે, હે ભગવન્ ! તે દોષ રહિત છે; હે ભગવન્ ! મેં તેની ઈચ્છા કરી છે, પુનઃ પુનઃ ઈચ્છા કરી છે, હે ભગવન્ ! આ ઈચ્છિત અને વારંવાર ઈચ્છિત છે. તે તેમ જ છે જે રીતે આપ કહો છો. વિશેષ વાત એ છે કે હે દેવાનુપ્રિય ! હું માતા-પિતાની આજ્ઞા લઈને આવું ત્યારપદી મુંડિત થઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ. ભગવાને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, તેમાં વિલંબ ન કરો.

૮૧ તએ ણ સે મેહે કુમારે સમણ ભગવં મહાવીરં વંદિ ણમંસિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા જેણામેવ ચાઉંઘંટે આસરહે તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા ચાઉંઘંટં આસરહં દુરુહિ, દુરુહિતા મહયા ભડ-ચઢગર-પહકરેણ રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ મજ્જાંમજ્જોણ જેણેવ સાએ ભવણે તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા ચાઉંઘંટાઓ આસરહાઓ પચ્છોરુહિ, પચ્છોરુહિતા જેણામેવ અમ્માપિયરો તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા અમ્માપિઊણ પાયવંદણ કરેઇ, કરિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! માએ સમણસ્સ ભગવાનો મહાવીરસ્સ અંતિએ ધર્મે ણિસંતે, સે વિ ય મે ધર્મે ઇચ્છાએ પડિચ્છાએ અભિરુહિએ .

ભાવાર્થ :— ત્યારપદી મેઘકુમાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન નમસ્કાર કરીને ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથ પાસે આવીને, ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથ પર આરૂઢ થયા અને મહાન સુભટો અને મોટા સમૂહવાળા પરિવારની સાથે રાજગૃહ નગરમાં થઈને પોતાના ઘેર આવ્યા. ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથ પરથી નીચે ઉતરીને, માતા-પિતા સમીપે આવીને તેમણે માતા-પિતાને પ્રષામ કરીને આ પ્રમાણે કહું— હે માતા-પિતા ! મેં

શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની સમીપે ધર્મશ્રવણ કર્યું છે અને તે ધર્મની મેં ઈચ્છા કરી છે, વારંવાર ઈચ્છા કરી છે. મને તે ધર્મ ગમ્યો છે.

૮૨ તએ ણં તસ્સ મેહસ્સ અમ્માપિયરો એવં વયાસી- ધર્ણો સિ તુમં જાયા ! સંપુણો સિ તુમં જાયા ! કયથો સિ તુમં જાયા ! કયલકુખણો સિ તુમં જાયા ! જં ણં તુમે સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ ધર્મે ણિસંતે, સે વિ ય તે ધર્મે ઇચ્છાએ પડિચ્છાએ અભિરૂદ્ધાએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે મેઘકુમારના માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે કહું- હે પુત્ર ! તું ધન્ય છો, હે પુત્ર ! તું પૂરેપૂરો પુષ્યવાન છો, હે પુત્ર ! તું કૃતાર્થ છો, હે પુત્ર ! તું કૃતલક્ષણી છો કે તેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે ધર્મશ્રવણ કર્યું અને તે ધર્મ તને ઈષ્ટ, પુનઃપુનઃ ઈષ્ટ અને રૂચિકર પણ થયો છે.

૮૩ તએ ણં સે મહે કુમારે અમ્માપિયરો દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વયાસી- એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! મએ સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ ધર્મે ણિસંતે, સે વિ ય ણં મે ધર્મે ઇચ્છાએ, પડિચ્છાએ, અભિરૂદ્ધાએ । તં ઇચ્છામિ ણં અમ્મયાઓ ! તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણાએ સમાણે સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા ણં અગારાઓ અણગારિં પવ્વિત્તાએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી મેઘકુમારે માતા-પિતાને બીજીવાર અને ત્રીજીવાર આ પ્રમાણે કહું- હે માતા-પિતા ! મેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી ધર્મશ્રવણ કર્યું છે. તે ધર્મની મેં ઈચ્છા કરી છે, વારંવાર ઈચ્છા કરી છે, તે ધર્મ મને રૂચિકર થયો છે. હે માતા-પિતા ! હું આપની અનુમતિ મેળવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે મુંડિત થઈને, ગૃહવાસ ત્યાગીને અણગાર થવાની(સાધુપણાની) પ્રવર્જયા અંગીકાર કરવા ઈચ્છા હું.

૮૪ તએ ણં સા ધારિણી દેવી તમણિદું અકંતં અપ્યિં અમણુણં અમણામં અસ્સુયપુબ્વં ફરુસં ગિરં સોચ્ચા ણિસમ્મ ઇમેણં એયારૂકેણું મણોમાણસિએણ મહયા પુત્તદુકુખેણું અભિભૂયા સમાણી સેયાગયરોમકૂવપગલંતકિલીણગાયા સોયભરપવેવિયંગી ણિત્તેયા દીણવિમણવયણા કરયલમલિયબ્વ કમલમાલા તકખણઓલુગદુબ્બલસરીરા લાવણસુણણણિચ્છાયગયસિરીયા પસિઢિલભૂસણપડંતખુણિણયસંચુણિણયધવલવલયા પબ્ધદૃતતરિજ્જા સૂમાલનવિકિણણકેસહત્થા મુચ્છાવસણદુચેયગરૂઈ પરસુણિયત્ત વ્વ ચંપગલયા ણિવ્વત્તમહિમ વ્વ ઇંદલદ્વી વિમુક્કસંધિકંધણા કોટ્ટિમતલંસિ સંવંગેહિં ધસત્તિ પડિયા ।

ભાવાર્થ :- - તે ધારિણીદેવી આ અનિષ્ટ[અનિચ્છિત] અપ્રિય, અમનોદ્ધારણ(અપ્રશસ્ત) અને આણગમતી, પહેલાં ક્યારે ય પણ ન સાંભળેલી, કઠોર વાણીને સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને, પુત્ર વિયોગના માનસિક મહા દુઃખથી પીડિત થઈ ગઈ. તેના રોમેરોમથી પસીનો નીતરવા લાગ્યો, તેનું સંપૂર્ણ શરીર પરસેવાથી તરબોણ બની ગયું, શોકના કારણે તેનું શરીર દ્રૂજવા લાગ્યું, તે નિસ્તેજ થઈ ગઈ, અન્યંત દુઃખી વ્યક્તિની જોમ તેનું મોહું જાંખું પડી ગયું. હાથથી ભસણેલી કર્મણમાળાની જોમ તે કરમાયેલી દેખાવા લાગ્યી. તત્કષણ (મેઘકુમારના “હું પ્રવર્જયા અંગીકાર કરવા ઈચ્છા હું,” તે શબ્દ સાંભળતા જ) તે દુઃખી અને દુર્બલ થઈ ગઈ, લાવણ્ય રહિત, કાંતિ હીન અને શોભા વિહીન થઈ ગઈ. તે શોકથી એટલી દુર્બલ થઈ ગઈ કે તેના અલંકારો ઢીલા થઈ ગયા, ઉત્તમ શ્વેત વલય હાથમાંથી સરીને, ભૂમિ પર પડીને ‘ખણણ...’ અવાજ કરતાં તૂટી ગયા, ઉત્તરીય વસ્ત્ર સરકી ગયું, સુકોમળ કેશપાસ છૂટી ગયો અને તે બેહોશ બની ગઈ. કુહાડાથી

છેદાયેલી ચંપકલતાની સમાન, મહોત્સવ પૂરો થઈ ગયા પછી ઈન્દ્ર ધવજની સમાન તે શોભાહીન દેખાવા લાગી. તેના શરીરના સાંધા ઢીલા પડી ગયા અને તે ભવનની રતજડિત ભૂમિ ઉપર ધડામ કરતી પડી ગઈ.

૮૫ તએ ણ સા ધારિણી દેવી સસંભમોવત્તિયાએ તુરિયં કંચણભિંગારમુહવિણિગય-સીયલજલ-વિમલધારાએ પરિસિંચમાણ ણિવ્વાવિયગાયલદ્વી ઉક્ખેવય-તાલવિંટ-વીયણગ-જણિયવાએણ સફુસિએણ અંતેઉર-પરિજણેણ આસાસિયા સમાણી મુત્તાવલિસણિગાસપવડંત અંસુધારાહિં સિંચમાણી પઓહરે, કલુણ-વિમળ-દીણા રોયમાણી કંદમાણી તિપ્પમાણી સોયમાણી વિલવમાણી મેહં કુમારં એવં વયાસી-

તુમં સિ ણ જાયા ! અમ્હં એગે પુતે ઇટુ કંતે પિએ મળુણ્ણે મળામે થેજ્જે વેસાસિએ સમ્મએ બહુમએ અણુમએ ભંડકરંડગસમાણે રયણે રયણભૂએ જીવિય-ઉસ્સાસએ હિયયાણંદ-જણણે ઉંબરપુફં વ દુલ્લહે સવણયા કિમંગ પુણ પાસણયાએ ? ણો ખલુ જાયા ! અમ્હે ઇચ્છામો ખણમવિ વિપ્પાતોગં સહિત્તએ । તં ભુંજાહિ તાવ જાયા ! વિઉલે માણુસ્સએ કામભોગે જાવ તાવ વયં જીવામો । તાઓ પચ્છા અમ્હેહિં કાલગએહિં પરિણયવએ વહૃદ્યકુલવંસતંતુ-કજ્જમિ ણિરવેક્ખે સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વિસ્સસસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી(બેભાન ધારિણીદેવી પરિવારજનો દ્વારા) અરે ! આ શું થયું તેવા સંભમ-આશ્ર્ય સાથે શીધ્રતાથી સુવર્ણાની ઝારી દ્વારા ઠંડા, નિર્મલ પાણીના છંટકાવથી; તાડપત્રના પંખાથી, વીજાણાથી વીજાતી તે જલકણ યુક્ત પવનથી તથા અંત:પુરના પરિજનોના આશ્વાસન- પ્રયત્નથી તે ધારિણીદેવી શુદ્ધિમાં આવી. મોતીઓના હાર જેવી અશુદ્ધારાથી પોતાના વક્ષસ્થલને સીચતી, દુઃખી, વિમનસ્ક અને દીન બની રૂદ્ધન કરતી, આકંદ કરતી, આંસુ ટપકાવતી, શોક કરતી, વિલાપ કરતી તે ધારિણી દેવી મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી-

હે પુત્ર ! તું અમારો એકનો એક દીકરો છે. તું અમને ઈષ્ટ છે, કાન્ત છે, પ્રિય છે, મનોજ છે, મનગમતો છે, ધૈર્ય અને વિશ્રામનું સ્થાન છે, કાર્ય કરવામાં અમોને અનુકૂળ હોવાથી સંમત(માન્ય) છે, ઘણા કાર્ય કરવામાં બહુમાન્ય છે અને શત્રુનું પણ હિત કરતા હોવાથી અનુમત છે. આભૂતધ્યાની પેટીની સમાન (રક્ષણ કરવા યોગ્ય) છે, મનુષ્ય જાતિમાં ઉત્તમ હોવાના કારણો રતની જેમ શ્રેષ્ઠ છે. તું સર્વના મનોરથને પૂર્ણ કરતો હોવાથી ચિંતામણિરત્ન સમાન છે, જીવનના ઉચ્છ્વાસ સમાન છે, અમારા હદ્યમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરનાર છે, ઉદ્ભુબરના ફૂલની સમાન તારું નામ શ્રવણ કરવું પણ દુર્લભ છે તો પછી દર્શનની વાત જ શી કરવી ? હે પુત્ર ! અમે ક્ષાણભર પણ તારો વિયોગ સહન કરી શકીએ તેમ નથી. હે પુત્ર ! જ્યાં સુધી અમે જીવિત છીએ, ત્યાં સુધી મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગોને ભોગવ, પછી જ્યારે અમે મૃત્યુ પામીએ અને તું પરિપક્વ ઉમરનો થઈ જાય, તારી યુવાવસ્થા પૂર્ણ થઈ જાય, કુલવંશ પુત્ર, પૌત્ર આદિથી વંશ વૃદ્ધિનું કાર્ય પૂર્ણ થઈ જાય, જ્યારે સાંસારિક કાર્યથી નિરપેક્ષ બની જાય ત્યારે તું શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે મુંડિત થઈને, ગૃહસ્થપણાનો ત્યાગ કરીને પ્રત્રજ્યા અંગીકાર કરજે.

૮૬ તએ ણ સે મેહે અમ્માપિઊહિં એવં કુતે સમાણે અમ્માપિયરં એવં વયાસી- તહેવ ણ

તં અમ્મયાઓ ! જહેવ ણં તુસ્હે મમં એવં વયહ- તુમં સિણ જાયા ! અસ્હં એગે પુતે, તં ચેવ જાવ નિરવેકખે સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ જાવ પવ્વિસ્સસિ ! એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! માણુસ્સએ ભવે અધુવે અણિયએ અસાસએ વસણસાઓવદ્વાભિભૂએ વિજ્જુલયાચંચલે અણિચ્ચે જલબુબુયસમાણે કુસગજલબિંદુ-સણિણભે સંદ્રભરાગ-સરિસે સુવિણદંસણોવમે સડણપડણ વિદ્ધસણધમ્મે પચ્છા પુરં ચ ણં અવસ્સવિપ્પજહણિજ્જે ! સે કે ણં જાણિ અમ્મયાઓ ! કે પુંચિ ગમણાએ ? કે પચ્છા ગમણાએ ? તં ઇચ્છામિ ણં અમ્મયાઓ ! તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણાએ સમાણે સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ જાવ પવ્વિસ્સાએ !

ભાવાર્થ :- માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે મેઘકુમારે માતા-પિતાને કહું- હે માતા-પિતા ! તમે મને કહો છો કે- હે પુત્ર ! તું અમારો એકનો એક પુત્ર છે યાવત્ સાંસારિક કર્તવ્યથી નિવૃત્ત થયા પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે પ્રત્રજિત થજે, પરંતુ હે માતા-પિતા ! આ મનુષ્યભવ અધુવ, પરિવર્તનશીલ હોવાથી અનિત્ય છે, અશાશ્વત છે અર્થાત્ ક્ષણો ક્ષણો નાશવંત છે, સેંકડો બાધાઓ અને ઉપદ્રવોથી વ્યાપ્ત છે, વીજળીની જેમ ચંચલ છે, અનિત્ય છે, પાણીના પરપોટાની સમાન છે, ઘાસના અગ્રભાગ પર રહેલા જલબિંદુ જેવો છે, સંધ્યાના રંગની સમાન પરિવર્તનશીલ છે, સ્વખનની સમાન ક્ષણભંગુર છે. તે સરી જવાના, પડી જવાના અને વિધવંસ-નાશ થવાના સ્વભાવવાળો છે; તેથી પહેલાં કે પછી અવશ્ય છોડીને જવાનું છે. હે માતા-પિતા ! કોણ જાણે છે કે પહેલાં કોણ જશે અને પછી કોણ જશે ? તેથી જ હે માતા-પિતા ! હું આપની આશા મેળવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે યાવત્ પ્રત્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું.

૮૭ તએ ણં તં મેહં કુમારં અમ્માપિયરો એવં વયાસી- ઇમાઓ તે જાયા ! સરિસિયાઓ સરિસત્તયાઓ સરિસવ્વયાઓ સરિસલાવળ્ણ-રૂષ-જોવ્વળ-ગુણોવવેયાઓ સરિસેહિંતો રાયકુલેહિંતો આણિલિલયાઓ ભારિયાઓ, તં ભુંજાહિ ણં જાયા ! એયાહિં સંદ્રિ વિઠલે માણુસ્સએ કામભોગે, તાઓ પચ્છા ભુત્તભોગે સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ જાવ પવ્વિસ્સસિ !

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી માતા-પિતાએ મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહું- હે પુત્ર ! તારી આ પનીઓ સમાન શરીરવાળી, સમાન ત્વચાવાળી, સમાન વયવાળી, સમાન લાવણ્ય, રૂપ, યૌવન અને ગુણોથી સંપન્ન તથા સમાન રાજકુણોમાંથી આવેલી છે. તેથી હે પુત્ર ! તેઓની સાથે મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગોને ભોગવ અને ત્યારપછી ભુક્તભોગી થઈને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે યાવત્ દીક્ષા ગ્રહણ કરજે.

૮૮ તએ ણં સે મેહે કુમારે અમ્માપિયરં એવં વયાસી- તહેવ ણં તં અમ્મયાઓ ! જં ણં તુબ્ધે મમં એવં વયહ- ઇમાઓ તે જાયા ! સરિસિયાઓ જાવ સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ પવ્વિસ્સસિ ! એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! માણુસ્સગા કામભોગ અસુરી વંતાસવા પિત્તાસવા ખેલાસવા સુકકાસવા સોણિયાસવા દુરુસ્સાસ-ણીસાસા દુરૂષ મુત્ત-પુરીસ-પૂય-બહુપદિપુણા ઉચ્વાર- પાસવણ-ખેલ-જલ્લ-સિંઘાણગ-વંત-પિત્ત-સુકક-સોણિયસંભવા અધુવા અણિયયા અસાસયા સડણ-પડણ-વિદ્ધસણધમ્મા પચ્છા પુરં ચ ણં અવસ્સવિપ્પજહણિજ્જા ! સે કે ણં જાણિ અમ્મયાઓ ! કે પુંચિ ગમણાએ ? કે પચ્છા ગમણાએ ! તં ઇચ્છામિ ણં અમ્મયાઓ ! જાવ પવ્વિસ્સાએ !

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી મેઘકુમારે માતા-પિતાને આ પ્રમાણે કહું— ‘હે માતા-પિતા ! આપ મને જે કહો છો કે હે પુત્ર ! તારી જે ભાર્યાઓ સમાન શરીરવાળી છે યાવત્ તેઓની સાથે ભોગ ભોગવીને પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે દીક્ષા લેજે, તો હે માતા-પિતા ! મનુષ્યોના આ કામભોગો અર્થાત્ કામભોગના આધારરૂપ એવું આ શરીર અશુચિમય છે, તે વમનાશ્રવી છે અર્થાત્ તેમાંથી વમન શ્રવે છે, તે પિતાશ્રવી, કંશશ્રવી, શુકાશ્રવી શોણિતાશ્રવી છે. તે કુત્સિત ઉચ્છ્વાસ નિશ્ચાસવાળું છે. તે મૂત્ર, મળ અને ચરબીથી પરિપૂર્ણ છે. મળ, મૂત્ર, કંશ, પસીનો-મેલ, નાકની લીટ, વમન, પિતા, શુક અને લોહીથી પરિપૂર્ણ શરીર(અને તેના આધારે ભોગવાતા કામભોગો) અસ્થિર, અનિત્ય, અશાશ્વત સરણ, પડણ અને વિદ્વંસન ધર્મવાળું છે અર્થાત્ નાશ પામવાના સ્વભાવવાળું છે, તેમજ પહેલાં કે પછી અવશ્ય છોડવા યોગ્ય છે. હે માતા-પિતા! કોણ જાણે છે કે પહેલાં કોણ જશે અને પછી કોણ જશે ? તેથી હે માતા-પિતા ! હું આપની આજા લઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરવા ઈર્ઝું છું.

૮૯ તએ ણ તં મેહં કુમારં અમ્માપિયરો એવં વયાસી-ઇમે ય તે જાયા ! અજ્જય-પજ્જય-પિઉપજ્જયાગએ સુબહૂ હિરણે ય સુવર્ણણે ય કંસે ય દૂસે ય મળિન્મોત્તિએ ય સંખ-સિલ-પ્પવાલ-રત્તરયણ-સંતસાર-સાવએજ્જો ય અલાહિ જાવ આસત્તમાઓ કુલવંસાઓ પગામં દાડં પગામં ભોત્તું પગામં પરિભાએડં । તં અણુહોહિ તાવ જાવ જાયા ! વિડલં માણુસ્સં ઇંડિસ્કકારસમુદ્યં, તાઓ પચ્છા અણુભૂયકલ્લાણે સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ જાવ પવ્વિસ્સસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી માતા-પિતાએ મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહું— હે પુત્ર ! તમારા દાદા, પિતાના દાદા અને પિતાના પડદાદાથી આવેલું આ ઘણું જ હિરણ્ય, સુવર્ણ, કંસુ, દૂષ્ય-વસ્ત્ર, મણિ, મોતી, શંખ, શિલા, પરવાળાં, લાલરત્ન વગેરે સારભૂત દ્રવ્ય વિદ્યમાન છે; તે એટલું છે કે સાત પેઢી સુધી પણ ખૂટે નહીં. તેનું તું ખૂબ દાન કર, સ્વયં ભોગવ અને બધાને વહેંચ તો પણ તે ખૂટે તેમ નથી. હે પુત્ર ! મનુષ જન્મ સંબંધી આ જેટલો ઋદ્ધિ-સત્કારનો સમુદાય(ધનરાશિ) છે, તે સ્વીકારી અને તે બધું તું ભોગવી લે, ત્યારપણી અનુભૂત-કલ્યાણ થઈને અર્થાત્ સંસાર સુખનો અનુભવ કરીને તું શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરજે.

૯૦ તએ ણ સે મેહે કુમારે અમ્માપિયરં એવં વયાસી- તહેવ ણ અમ્મયાઓ ! જં ણ તુબ્બે મમં એવં વદ્ય- ઇમે તે જાયા ! અજ્જય-પજ્જય જાવ તાઓ પચ્છા અણુભૂયકલ્લાણે પવ્વિસ્સસિ। એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! હિરણ્ણે ય જાવ સાવએજ્જો અગ્નિસાહિએ ચોરસાહિએ રાયસાહિએ દાઇયસાહિએ મચ્છુસાહિએ; અગ્નિસામણ્ણે જાવ મચ્છુસામણ્ણે; સડણ-પડણ-વિદ્ધંસણધમ્મે પચ્છા પુરં ચ ણ અવસ્સવિપ્પજહણિજ્જે । સે કે ણ જાણિ અમ્મયાઓ ! કે પુંચિ ગમણાએ ? કે પચ્છા ગમણાએ ? તં ઇચ્છામિ ણ જાવ પવ્વિઝ્તએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી મેઘકુમારે માતા-પિતાને આ પ્રમાણે કહું— હે માતા-પિતા ! તમે મને આ પ્રમાણે કહો છો કે— હે પુત્ર ! આ બાપ-દાદા, પડદાદાની પરંપરાથી પ્રાપ્ત ઉત્તમ દ્રવ્ય છે યાવત્ તેને ભોગવી લે, સંસાર સુખનો અનુભવ કરીને પછી દીક્ષા ગ્રહણ કરજે; પરંતુ હે માતા-પિતા ! આ હિરણ્ય યાવત્ ધન વગેરે દ્રવ્ય અઞ્ચિન સ્વાધીન છે અર્થાત્ અઞ્ચિન તેને ભસ્મ કરી શકે છે, ચોર ચોરી શકે છે, રાજી કર વગેરે રૂપે લર્દ શકે છે, ભાગીદાર ભાગ પડાવી શકે છે અને મૃત્યુ પછી તે પોતાનું રહેતું નથી. અઞ્ચિની ભસ્મ થતું

યાવત્ મૃત્યુને આધીન આ ધન આદિ સડવાના, પડવાના અને નાશ પામવાના સ્વભાવવાળું છે. પછી અથવા પહેલાં અવશ્ય ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. હે માતા-પિતા ! કોણ જાણો છે કે પહેલા કોણ જશે અને પછી કોણ જશે? તેથી હું યાવત્ દીક્ષા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું.

૧૧ તએ ણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો જાહે ણો સંચાએઝ મેહં કુમારં બહૂહિં વિસયાણુલોમાહિં આઘવણાહિ ય પણવણાહિ ય સણવણાહિ ય વિણવણાહિ ય, આઘવિત્તએ વા પણવિત્તએ વા, સણવિત્તએ વા વિણવિત્તએ વા તાહે વિસયપઢીકૂલાહિં સંજમભય ઉવ્વેય-કારિયાહિં પણવણાહિં પણવેમાણા એવં વયાસી -

એસ ણં જાયા ! ણિગંથે પાવયણે સચ્ચે અણુત્તરે કેવલિએ પડિપુણ્ણ ણેયાટએ સંસુદ્ધે સલ્લગત્તણે સિદ્ધિમગે મુત્તિમગે ણિજ્જાણમગે ણિવ્વાણમગે સંવદુક્ખપ્પહીણમગે, અહીવ એગંતદિદ્વીએ, ખુરો ઇવ એગંતધારાએ, લોહમયા ઇવ જવા ચાવેયવ્વા, વાલુયાકવલે ઇવ ણિરસ્સાએ, ગંગા ઇવ મહાણઈ પદિસોયગમણાએ, મહાસમુદ્રો ઇવ ભુયાહિં દુત્તરે, તિકબ્બ કમિયવ્વં, ગરુયં લંબેયવ્વં, અસિધાર વ્વ સંચરિયવ્વં ।

ણો ખલુ કપ્પઝ જાયા ! સમણાણં ણિગંથાણં આહાકમ્મિએ વા ઉદ્દેસિએ વા કીયગડે વા, ઠવિયએ વા, રઝયએ વા, દુભિભક્ખભત્તે વા, કંતારભત્તે વા, વદ્ધલિયાભત્તે વા, ગિલાણભત્તે વા, મૂલભોયણે વા, કંદભોયણે વા, ફલભોયણે વા, બીયભોયણે વા, હરિયભોયણે વા ભોત્તએ વા પાયએ વા ।

તુમં ચ ણં જાયા ! સુહસમુચ્ચિએ ણો ચેવ ણં દુહસમુચ્ચિએ, ણાલં સીયં, ણાલં ઉણહં, ણાલં ખુહં, ણાલં પિવાસં, ણાલં વાઇયપિત્તિય-સિંભિય-સણિણવાઇએવિવિહે રોગાયંકે ઉચ્ચાવએ ગામકંટએ બાવીસં પરીસહોવસગે ઉદિણે સમ્મં અહિયાસિત્તએ । ભુંજાહિ તાવ જાયા ! માણુસ્સાએ કામભોગે । તઓ પચ્છા ભુત્તભોગી સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ જાવ પવ્વિસ્સસિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી મેઘકુમારના માતા-પિતા જ્યારે મેઘકુમારને વિષયાનુકૂળ આખ્યાપના— સામાન્ય રૂપે પ્રતિપાદન કરનારી વાણીથી, પ્રજાપના— વિશેષ રૂપે પ્રતિપાદન કરનારી વાણીથી, સંજ્ઞાપના— સંખોધન કરનારી વાણીથી, વિજ્ઞાપના— વિનંતિ કરનારી વાણીથી સમજાવવા, બોધ પમાડવા, સંખોધિત કરવા અને મનાવવામાં સમર્થ ન થયા ત્યારે વિષયોને પ્રતિકૂલ તથા સંયમ પ્રતિ ભય અને ઉદ્દેગ ઉત્પન્ન કરનારી પ્રજાપનાથી આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા—

હે પુત્ર ! આ નિર્ભય પ્રવચન સત્ય છે; અનુત્તર-સર્વોત્તમ છે; કેવળી— સર્વજ્ઞ કથિત છે; સકલ વસ્તુઓનું નિરૂપક હોવાથી પ્રતિપૂર્ણ છે; યથાર્થ વસ્તુઓનું નિર્ણાયક હોવાથી ન્યાયોપેત છે; દોષ રહિત હોવાથી સંશુદ્ધ છે; માયાદિ શલ્યોનું નાશક છે; સિદ્ધિના માર્ગરૂપ છે; મુક્તિના માર્ગરૂપ છે; નિર્ણાશ—કર્મથી મુક્ત થવાના માર્ગરૂપ છે; નિર્વાણ—અવ્યાબાધ સુખના માર્ગરૂપ છે; સર્વ પ્રકારના દુઃખ નાશના માર્ગરૂપ છે. હે પુત્ર ! આ નિર્ભય પ્રવચન(સંયમ) સર્પની જેમ એકાગ્ર—નિશ્ચલ દાઢ્યિવાળું છે. છરાની ધાર એકાંત રૂપે તીક્ષ્ણ હોય છે, તેમ તેમાં ક્રિયા અને આચાર રૂપી તીક્ષ્ણ ધાર હોય છે; આ પ્રવચન અનુસાર ચાલવું

તે લોઢાના ચણા ચાવવા જેવું છે. વિષય સુખથી રહિત હોવાથી રેતીના કોળિયા સમાન નીરસ છે, તેનું પાલન ગંગા મહાનદીના સામાપૂરે તરવા સમાન કઠિન છે, મહાસમુડને ભુજાથી પાર કરવાની જેમ દુસ્તર છે, અણીયાળા તીક્ષ્ણ ભાલા આદિના પ્રહાર સમાન દુસરી(દુર્લઘ્ય) છે, મેરુ પર્વતના ભારવહનની જેમ દુર્વહ છે, તલવારની ધાર પર ચાલવા સમાન દુર્ગમ્ય છે.

હે પુત્ર ! શ્રમણ નિર્થયોને સાધુના નિમિત્તે બનાવેલો આધાકર્મી આહાર, સાધુને ઉદેશીને બનાવેલો ઔદેશિક આહાર, સાધુ માટે ખરીદીને લાવેલો કીત આહાર, સાધુને આપવા અલગ રાખી મૂકેલો સ્થાપિત આહાર, સાધુ માટે (સુધાર-સમારવા આદિની) પ્રક્રિયા કરીને બનાવેલો આહાર, દુષ્કાળમાં સાધુ માટે બનાવેલો દુર્ભિક્ષભક્ત આહાર, જંગલમાં સાધુ માટે બનાવેલો કાંતાર ભક્ત આહાર, વર્ષા સમયે વર્ષાથી પીડિત લોકો માટે બનાવેલો વર્દલિકા ભક્ત આહાર, રોગી વ્યક્તિઓને આપવા માટે બનાવેલો આહાર તથા મૂળ, કંદ, ફળ, ધર્મ આદિ બીજ, લીલોતરી વગેરે સચિત આહાર-પાણી ગ્રહણ કરવા કલ્પતા નથી.

હે પુત્ર ! તું સુખ ભોગવવા યોગ્ય છે, દુઃખ સહવા યોગ્ય નથી, તું ઠીકી સહવામાં સમર્થ નથી, ગરમી સહવામાં સમર્થ નથી, ભૂખ તરસ સહન કરી શકે તેમ નથી, તું વાત, પિતા, કંઈ અને સન્નિપાતથી ઉત્પન્ન થતાં કોણ આદિ વિવિધ રોગોને તથા અચાનક થતા ઉદરશૂળ વગેરે આતંકોને; ઊંચા-નીચા પ્રતિકૂળ વચનોને, ઉત્પન્ન થયેલા બાવીસ પરીષહોને તેમજ ઉપસર્ગોને સમ્યક પ્રકારે સહન કરી શકે તેમ નથી. તેથી હે પુત્ર ! તું મનુષ્યસંબંધી કામભોગોને ભોગવ, પદ્ધી ભુક્ત ભોગી બનીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે પ્રવજ્યા અંગીકાર કરજે.

૧૨ તએ ણ સે મેહે કુમારે અમ્માપિઝહિં એવં કુતે સમાણે અમ્માપિયરં એવં વ્યાસી - તહેવ ણ તં અમ્મયાઓ ! જં ણ તુબ્ધે મમ એવં વ્યય - એસ ણ જાયા ! ણિગંથે પાવયણે સચ્ચે અણુત્તરે જાવ પવ્વિસ્સસિ । એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! ણિગંથે પાવયણે કીવાણં કાયરાણં કાપુરિસાણં ઇહલોગપડિબદ્ધાણં પરલોગળિપ્પિવાસાણં દુરણુચરે પાયયજણસ્સ, ણો ચેવ ણ ધીરસ્સ, ણિચ્છયવવસિયસ્સ એથ કિં દુકકરં કરણયાએ ? તં ઇચ્છામિ ણ અમ્મયાઓ ! તુબ્ધોહિં અબ્ધણુણાએ સમાણે સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ જાવ પવ્વિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- માતા-પિતાએ આ પ્રમાણો કહું ત્યારે મેઘકુમારે પ્રત્યુત્તરરૂપે માતા-પિતાને આ પ્રમાણો કહું - હે માતા-પિતા ! આપ મને જે કહો છો કે હે પુત્ર ! આ નિર્થથ પ્રવચન સત્ય છે, સર્વોત્તમ છે વગેરે પૂર્વવત् જાણવું યાવત્ત ભુક્તભોગી થઈને પ્રવજ્યા અંગીકાર કરજે પરંતુ હે માતા-પિતા ! આ નિર્થથ પ્રવચન, હીન સંહનનવાળા કલીબો, પરીષહાદિ સહન કરવામાં કાયર, ઉત્સાહ રહિત, ઐહિક સુખમાં નિમજ્ઞન, પારલૌકિક સુખથી પરાડમુખ અભો સામાન્ય લોકો માટે દુષ્કર છે પરંતુ ધીર અને દઢ સંકલ્પવાળ । પુરુષ માટે શું દુષ્કર છે ? અર્થાત્ તેનું પાલન કરવું જરાય કઠિન નથી. તેથી હે માતા-પિતા ! આપની આજા મેળવીને હું શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે પ્રવજ્યા ગ્રહણ કરવા ઈચ્છું છું.

મેઘકુમારની રાજ્યાભિપેકપૂર્વક દીક્ષાની તૈયારી :-

૧૩ તએ ણ તં મેહં કુમારં અમ્માપિયરો જાહે ણો સંચાંતિ બહૂહિં વિસયાણુલોમાહિં ય વિસયપડિકૂલાહિં ય આઘવણાહિં ય પણવણાહિં ય સણણવણાહિં ય વિણણવણાહિં ય આઘવિત્તએ વા, પણવિત્તએ વા સણણવિત્તએ વા વિણણવિત્તએ વા તાહે અકામએ ચેવ મેહં

કુમારં એવં વયાસી- ઇચ્છામો તાવ જાયા ! એગદિવસમવિ તે રાયસિરિં પાસિત્તએ । તએ ણં સે મેહે કુમારે અમ્માપિયરમણુવત્તમાણે તુસિણીએ સંચિદ્ગાની

ભાવાર્થ :- જ્યારે માતા-પિતા મેઘકુમારને વિષયોને અનુકૂળ અને વિષયોને પ્રતિકૂળ ઘણી આખ્યાપના, પ્રજ્ઞાપના, સંજ્ઞાપના, વિજ્ઞાપનાથી સમજાવવામાં, બોધ પમાડવામાં, સંબોધન કરવામાં અને વિજ્ઞાપ્તિ કરવામાં સમર્થ ન થયા ત્યારે ઈચ્છા વિના પણ મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્ર ! અમે એક દિવસની તારી રાજ્યલક્ષ્મી જોવા ઈચ્છીએ છીએ. ત્યારે મેઘકુમાર માતા-પિતાની ઈચ્છાને અનુસરતા મૌન રહ્યા.

૧૪ તએ ણં સેણિએ રાયા કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! મેહસ્સ કુમારસ્સ મહત્વં મહરિહં વિઉલં રાયાભિસેયં ઉવટુવેહ । તએ ણં તે કોદુંબિયપુરિસા જાવ ઉવટુવેંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્પિયો ! શીંગ મેઘકુમારના મહાન અર્થવાળા, બહુમૂલ્ય, મહાનપુરુષોને યોગ્ય અને વિપુલ રાજ્યાભિષેકની તૈયારી કરો. ત્યારે તે ક્રોટુંબિક પુરુષોએ યાવત્ રાજ્યાભિષેકની બધી સામગ્રી તૈયાર કરી.

૧૫ તએ ણં સેણિએ રાયા બહૂહિં ગણણાયગેહિ ય જાવ સંપરિવુડે મેહં કુમારં અદૃસએણં સોવળિણયાણં કલસાણં એવં- રૂપ્પમયાણં કલસાણં, સુવળણ-રૂપ્પમયાણં કલસાણં, મળિમયાણં કલસાણં, સુવળણમળિમયાણં કલસાણં, રૂપ્પમળિમયાણં કલસાણં, સુવળણ-રૂપ્પ મળિમયાણં કલસાણં, ભોમેજ્જાણં કલસાણં; સવ્વોદએહિં, સવ્વમદ્વિયાહિં, સવ્વપુર્ફોહિં, સવ્વગંધેહિં, સવ્વમલ્લોહિં, સવ્વોસહીહિં ય, સિદ્ધત્થએહિં ય; સાંબિંદીએ સાંબજુર્ઝાએ સાંબબલેણં જાવ દુંદુભિણગઘોસણાઇયરવેણં મહયા-મહયા રાયાભિસેણં અભિસિંચાની, અભિસિંચિતા કરયલ જાવ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી- જય જય ણંદા ! જય જય ભદ્રા ! જય જય ણંદા ભદ્રં તે; અજિયં જિણાહિ, જિયં પાલયાહિ, જિયમજ્જો વસાહિ; ઇંદો ઇવ દેવાણ જાવ ભરહો ઇવ મળુયાણં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ અણ્ણેસિં ચ બહૂણં ગામાગરણગર જાવ સંણિવેસાણં આહેવચ્ચ જાવ વિહરાહિ ત્થિ કટ્ટુ ‘જય જય’, સદ્ગ પઢંજંતિ । તએ ણં સે મેહે રાયા જાએ મહયા હિમવંત જાવ રજ્જં પસાસેમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રેણિકરાજાએ, ઘણા ગણનાયકો વગેરેથી પરિવૃત્ત થઈને મેઘકુમારને, એકસો આઠ સુવર્ણ કળશો, એકસો આઠ ચાંદીના કળશો, એક સો આઠ મણિના કળશો, એકસો આઠ સુવર્ણ-૨જતના કળશો, એક સો આઠ સુવર્ણ મણિના કળશો, એકસો આઠ ૨જત-મણિના કળશો, એકસો આઠ સુવર્ણ-૨જત-મણિના કળશો અને એકસો આઠ માટીના કળશોને(આ રીતે આઠસો ચોસઠ કળશોમાં) સર્વ પ્રકારના જલથી, સર્વ પ્રકારની માટીથી, સર્વ પ્રકારના પુષ્પોથી, સર્વ પ્રકારના સુગંધી પદાર્થોથી, સર્વ પ્રકારની માળાઓથી, સર્વ પ્રકારની ઔષધિઓથી તથા સરસવથી પરિપૂર્ણ કરીને, સર્વ સમૃદ્ધિ, સર્વ દ્યુતિ તથા સર્વ સૈન્યની સાથે યાવત્ દુંદુભિના નિર્ધારથી દિશાઓને શર્જાયમાન કરતાં મહા રાજ્યાભિષેકથી અભિષિક્ત કર્યા; અભિષેક કરીને શ્રેણિક રાજાએ બંને હાથ જોડીને મસ્તક ઉપર અંજલિ કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે નંદ ! તમારો જય હો—જય હો, હે ભદ્ર તમારો જય હો—જય હો, હે નંદ ! તમારું ભદ્ર—કલ્યાણ હો. તમે ન જાતેલાને જીતો અને જાતેલાનું પાલન કરો, જાતેલાઓની મધ્યમાં નિવાસ કરો. હે નંદ ! તમે દેવોમાં ઈન્દ્ર સમાન યાવત્ મનુષ્યોમાં ભરતયક્તવર્તીની સમાન રાજગૃહ નગર તથા બીજા ઘણા ગામ, આકર, નગર આદિનું આધિપત્ય કરતાં યાવત્ સુખપૂર્વક રહો; એ પ્રમાણે કહીને શ્રેણિક રાજાએ તેનો જય-જયકાર કર્યો. ત્યારપછી મેધકુમાર મેધરાજા થઈ ગયા અને પર્વતોમાં મર્યાદા કરનાર મહાહિમવંત પર્વતની જેમ યાવત્ રાજ્ય સંચાલન કરનાર થયા.

૧૬ તએણં તસ્સ મેહસ્સ રણો અમ્માપિયરો એવં વયાસી- ભણ જાયા ! કિં દલયામો ? કિં પયચ્છામો ? કિં વા તે હિય ઇચ્છિએ સામત્થે(મંતે) ? તએ ણં સે મેહે રાયા અમ્માપિયરં એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણં અમ્મયાઓ ! કુત્તિયાવણાઓ રયહરણ પડિગગં ચ આણિયં, કાસવગં ચ સદ્ગાવિયં ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી તે મેધરાજાને માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે કહું— હે પુત્ર ! બોલો, અમે તમને પ્રિય એવું શું આપીએ ? તમને શું સહયોગ-સહકાર આપીએ ? આપના હદ્યનો ઈષ્ટ વિચાર શું છે ?

ત્યારે મેધરાજાએ માતા-પિતાને આ પ્રમાણે કહું— હે માતા-પિતા ! હું ઈચ્છું છું કે કુત્તિકાપણમાંથી (જેમાં સર્વ સ્થાનની બધી વસ્તુઓ મળે તેવી અલોકિક દેવાધિષ્ઠિત દુકાનમાંથી) રજોહરણ અને પાત્ર મંગાવી આપો અને વાણાંદને બોલાવી આપો.

૧૭ તએ ણં સે સેણિએ રાયા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવેત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! સિરિધરાઓ તિણિ સયસહસ્સાં ગહાય દોહિં સયસહસ્સેહિં કુત્તિયાવણાઓ રયહરણ પડિગગહગં ચ ઉવણેહ, સયસહસ્સેણ કાસવગં સદ્ગાવેહ ।

તએ ણં તે કોડુંબિયપુરિસા સેણિએણં રણણ એવં કુત્તા સમાણ હદ્દુતુદ્વા જાવ સિરિધરાઓ તિણિ સયસહસ્સાં ગહાય કુત્તિયાવણાઓ દોહિં સયસહસ્સેહિં રયહરણ પડિગગહગં ચ ઉવર્ણેતિ, સયસહસ્સેણ કાસવગં સદ્ગાવેતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી શ્રેણિકરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે ખજાનામાંથી ત્રણ લાખ સુવર્ણમહોર લઈને જાઓ, બે લાખ સુવર્ણમહોર વડે કુત્તિકાપણમાંથી રજોહરણ અને પાત્ર લઈ આવો અને એક લાખ સુવર્ણમહોર આપીને હજામને બોલાવી લાવો.

શ્રેણિક રાજાએ આ પ્રમાણે આદેશ આપ્યો ત્યારે કર્મચારી પુરુષો હષ્ટ-તુષ્ટ થયા યાવત્ ભંડારમાંથી ત્રણ લાખ સોનામહોરો ગ્રહણ કરીને કુત્તિકાપણમાંથી બે લાખ સોનામહોરના રજોહરણ અને પાત્ર લઈ આવ્યા અને એક લાખ સોનામહોર આપી હજામને બોલાવ્યો.

૧૮ તએ ણં સે કાસવએ તોહિં કોડુંબિયપુરિસેહિં સદ્ગાવિએ સમાણે હદ્દે જાવહિયએ, એહાએ જાવ અલંકિયસરીરે; જેણેવ સેણિએ રાયા તેણામેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સેણિયં રાયં કરયલ જાવ એવં વયાસી- સંદિસહ ણં દેવાણુપ્પિયા ! જં મએ કરણિજ્જં ।

તએ ણં સે સેણિએ રાયા કાસવયં એવં વયાસી- ગચ્છાહિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા !

સુરભિણા ગંધોદએણ ણિકકે હત્થપાએ પક્ખાલેહિ, સેયાએ ચડપ્ફાલાએ પોતીએ મુહં બંધિત્તા મેહસ્સ કુમારસ્સ ચડરંગુલવજ્જે ણિકખમણપાઉગે અગ્ગકેસે કપ્પેહિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી કર્મચારી પુરુષો દ્વારા બોલાવાયેલો તે હજામ હષ્ટ-તુષ્ટ થયો યાવત્ આનંદિત હૃદયવળો થયો, તેણો સ્નાન કર્યું યાવત્ શરીરને વિભૂષિત કરીને, શ્રેણિકરાજા પાસે આવીને, બંને હાથ જોડીને આ પ્રમાણો કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! મારે જે કરવાનું હોય તેની આજ્ઞા આપો.

ત્યારે શ્રેણિક રાજાએ હજામને આ પ્રમાણો કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ, સુગંધી પાણીથી હાથપગને ધોઈ એકદમ સ્વચ્છ કરી, ચાર ઘડીવાળા અર્થાત્ આઠ પડવાળા વસ્ત્રથી મુખને બાંધીને મેઘકુમારના વાળ દીક્ષાને યોગ્ય ચાર અંગુલ પ્રમાણ રાખીને ઉપરના વાળ કાપી નાંખો.

૧૯ તએ ણ સે કાસવએ સેણિએણ રણણ એવં વુતે સમાણે હઢુરુઢુ જાવ પડિસુણેઝ, પડિસુણેત્તા સુરભિણા ગંધોદએણ હત્થપાએ પક્ખાલેઝ, પક્ખાલિત્તા સુદ્ધવત્થેણ મુહં બંધેઝ, બંધિત્તા પરેણ જતેણ મેહસ્સ કુમારસ્સ ચડરંગુલવજ્જે ણિકખમણપાઉગે અગ્ગકેસે કપ્પેઝ ।

ભાવાર્થ :- - શ્રેણિક રાજાએ જ્યારે હજામને આ પ્રમાણો કહ્યું ત્યારે તે હષ્ટ-તુષ્ટ થયો યાવત્ શ્રેણિક રાજાના આદેશનો સ્વીકાર કરીને, સુગંધિત ગંધોદકથી હાથ-પગ ધોઈને, શુદ્ધ વસ્ત્રથી મુખ બાંધીને, ઘણી સાવધાનીથી મેઘકુમારના વાળ ચાર અંગુલ છોડીને દીક્ષાને યોગ્ય કાય્ય.

૧૦૦ તએ ણ તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ માયા મહરિહેણ હંસલકખણેણ પડસાડએણ અગ્ગકેસે પડિચ્છેઝ, પડિચ્છેત્તા સુરભિણા ગંધોદએણ પક્ખાલેઝ, પક્ખાલિત્તા સરસેણ ગોસીસચંદણેણ ચચ્ચાઓ દલયઝ, દલઝીતા સુદ્ધેણ વત્થેણ બંધેઝ, બંધિત્તા રયણસમુગ્ગયંસિ પકિખવઝ મંજૂસાએ પકિખવઝ, પકિખવિત્તા હારંવારિધાસસિંદુવારંછિણમુત્તાવલિપગાસાઝં અંસૂઝં વિણિમ્યુયમાણી-વિણિમ્યુયમાણી, રોયમાણી-રોયમાણી, કંદમાણી-કંદમાણી, વિલવમાણી-વિલવ માણી, એવં વયાસી - એસ ણ અમ્હ મેહસ્સ કુમારસ્સ અબ્ધુદએસુ ય ઉસ્સવેસુ ય પસવેસુ ય તિહીસુ ય છેણેસુ ય જણેસુ ય પવ્વણીસુ ય અપચ્છિમે દરિસણે ભવિસ્સઝ ત્તિ કટુદુ ઉસ્સીસમૂલે ઠવેઝ ।

ભાવાર્થ :- - તે સમયે મેઘકુમારની માતાએ તે અથ કેશોને બહુમૂલ્ય અને હંસના ચિત્રવાળા ઉજજવલ વસ્ત્રમાં ગ્રહણ કર્યા, ગ્રહણ કરીને તેને સુગંધિત ગંધોદકથી ધોયા, પછી તેના ઉપર સરસ ગોશીર્ષ ચંદન છાંટી, શુદ્ધ વસ્ત્રમાં બાંધી, રતની ડબ્બીમાં મૂકી અને તે ડબ્બીને મંજૂષા(પેટી)માં રાખી દીધી. ત્યાર પછી ધારિણીદેવી સ્ફટિક હાર, પાણીની ધાર, નિર્ગુડીના ઝૂલ અને તૂટેલી મોતીઓની માળા સમાન અશુદ્ધારાને વહાવતી, રોતી-રોતી, આકંદન કરતી-કરતી અને વિલાપ કરતી-કરતી આ પ્રમાણો કહેવા લાગી— મેઘકુમારના આ કેશોનું દર્શન રાજ્યપ્રાપ્તિ વગેરે અભ્યુદ્યના અવસરે, ઉત્સવના અવસરે, પ્રસવ(પુત્ર જન્મ વગેરે)ના અવસરે, શુભ તિથિઓના અવસરે, ઈન્દ્ર મહોત્સવ આદિના અવસરે, નાગપૂજા આદિના અવસરે તથા કાર્તિકી વગેરે પર્વોના અવસરે અમને અંતિમ દર્શનરૂપ થશે. આ પ્રમાણો કહીને ધારિણીએ તે પેટીને પોતાના ઓશીકાની નીચે મૂકી દીધી.

૧૦૧ તએ ણ તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો ઉત્તરાવકકમણ સીહાસણ રયાવેંતિ। મેહં કુમારં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ સેયાપીએહિં કલસેહિં ણહાવેંતિ, ણહાવેત્તા પમ્હલસુકુમાલાએ

ગંધકાસાઇયાએ ગાયાઇં લૂહેતિ, લૂહિતા સરસેણ ગોસીસચંદળેણ ગાયાઇં અણુલિંપંતિ, અણુલિંપિતા ણાસા-ણીસાસવાય-વોજ્જં જાવ હંસલક્ખણ પડગસાડં ણિયંસેતિ, હારં પિણદ્રેતિ, અદ્ધહારં પિણદ્રેતિ, એવં એગાવલિં મુત્તાવલિં કણગાવલિં રયણાવલિં પાલંબં પાયપલંબં કંડગાઇં તુડિયાઇં કેઊરાઇં અંગયાઇં દસમુહિયાણંયં કંડિસુત્તયં કુંડલાઇં ચૂડામળિં રયણુકકં મરડં પિણદ્રેતિ, પિણદ્રીતા [દિવ્યં સુમણદામં પિણદ્રેતિ, પિણદ્રીતા દદ્દુરમલયસુગંધિએ ગંધે પિણદ્રેતિ તએણ તં મેહં કુમારં] ગંઠિમ-વેદિમ-પૂરિમ-સંઘાઇમેણ ચતુભ્વિહેણ મલ્લેણ કંપ્રસુક્ખગં પિવ અલંકિય-વિભૂસિયં કરેતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી મેઘકુમારના માતા-પિતાએ ઉત્તરાભિમુખ સિંહાસન રખાયું. તેના ઉપર મેઘકુમારને બેસાડીને બે-ત્રણ વાર ચાંદી અને સોનાના પાણીના ભરેલા કણશોથી સ્નાન કરાયું અને રૂંધાંવાળા અત્યંત કોમળ, સુગંધિત, લાલ રંગના ટુવાલથી તેનું અંગ લૂંછયું. ત્યાર પછી સરસ ગોશીર્ષ ચંદનનો શરીર ઉપર લેપ કર્યો. ત્યારપછી નાકના શાસથી પણ કંપિત થઈ જાય તેવા બારીક યાવત્ હંસ જેવા શેત વસ્ત્રો પહેરાવ્યા. ગળામાં અઢારસરો હાર તથા નવસરો અર્ધ હાર પહેરાવ્યા, તત્પશ્ચાત્ અંકાવલી, મુક્તાવલી, કન્કાવલી, રત્નાવલી, પ્રાલંબ(કંઠી), પાદ પ્રલંબ-પગ સુધી લટકતું આભૂષણ, હાથમાં કડા, બાંડું ઉપર ત્રુટિ-ભૂજાનું આભૂષણ, બેરખા, અંગદ-બાજુબંધ, દસે આંગળીઓમાં દસ મુદ્રિકાઓ, કમ્મરમાં કંદોરો, કાને કુંડલ, મસ્તકે ચૂડામણિ તથા રત્નજડિત મુકૂટ પહેરાવ્યો. આ સર્વ અલંકારો પહેરાવીને [દિવ્ય પુષ્પ-માળા પહેરાવી, દર્દર મલય(સુગંધી તેલ) લગાડયું અને ત્યાર પછી મેઘકુમારને] સુતરથી ગુંથેલી, પુષ્પાદિશી વેણ્ણિત, વાંસની સણીઓથી પૂરિત તથા અન્ય વસ્તુઓના યોગથી બનાવેલી, એવી ચાર પ્રકારની માળાઓથી કલ્પવૃક્ષની સમાન (મેઘકુમારને) અલંકૃત અને વિભૂષિત કર્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મેઘકુમારની દીક્ષાની પૂર્વ તૈયારીનું વર્ણન છે.

દિવ્ય સુમણદામં...:-— આ પાઠ માટે શાતાસૂત્રની પ્રતોમાં ભિન્નતા જેવા મળે છે. શ્રી ભગવતીસૂત્ર શતક-૮, ઉદેશક-૭ તથા આચારાંગસૂત્ર અધ્યયન-૧૫ના દીક્ષા વિષયક વર્ણનના મૂળ પાઠમાં આ શબ્દો નથી. માટે પ્રસ્તુતમાં તે પાઠ અને તેના ભાવાર્થને કૌંસમાં રાખ્યો છે.

મેઘકુમારનું દીક્ષા માટે પ્રયાણ :-

૧૦૨ તએણ સે સેણિએ રાયા કોંડુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવેતા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! અણેગખંભસય-સણિણવિદું લીલદુંયં-સાલભંજિયાં ઈહામિય-ઉસભ-તુરગ-નર-મગર-વિહગ-વાલગ-કિણણર-રૂર-સરભ-ચમર-કું-જર-વણલય-પડમલય-ભત્તિચિત્તં ઘંટાવલિ-મહુસ્મણહરસરં સુભકંત-દરિસણિજ્જં ણિઉણોવચિયમિસિમિસિસેત-માળિરયણંટિયાજાલ પારિકિખત્તં અબુગય-વિરવેઝયા-પરિગયાભિરામં વિજાહરજમલ- જંતજુત્તં પિવ અચ્ચીસહસ્સ માલણીયં રૂવગસહસ્સ કલિયં ભિસમાળાં ભિભિસમાળાં ચક્ખુલ્લોયણલેસં સુહફાસં સસ્સિરીયરૂવં સિંગં તુરિયં ચવલં વેઝયં પુરિસ- સહસ્સવાહિણીયં સીયં ઉવદુવેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી શ્રેષ્ઠિક રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે શીંગ(એક શિબિકા તૈયાર કરો જે) અનેક સેંકડો સતંભો પર સ્થિત, કીડા કરતી પુતળીઓથી યુક્ત, ઈહામૃગ—વરુ, વૃષભ, ઘોડા, નર, મગર, વિહગ, સર્પ, કિશર, રૂર—કસ્તૂરીમૃગ, સરભ—અષ્ટાપદ, ચમરીગાય, હાથી, વનલતા અને પદ્મલતા વગેરેના અનેક ચિત્રોથી ચિત્રિત, અનેક ઘંટડીઓના મધુર અને મનોહર શબ્દોથી શબ્દાયમાન, શુભ, કાંત અને દર્શનીય, કુશલ કારીગરો દ્વારા નિર્ભિત, દેદીયમાન મણિઓ અને રત્નોની ઘૂઘરીઓના સમૂહથી વ્યાપ, ઉન્નત, વજભયી વેદિકાથી યુક્ત હોવાના કારણે મનોહર, યંત્ર દ્વારા ચાલતા વિદ્યાધર—યુગલોથી(પૂતળાઓથી) શોભિત, તેમાં જડેલા રત્નો રૂપી સૂર્યના હજાર કિરણોથી શોભિત, હજારો સુંદર ચિત્રોથી ચિત્રિત, દેદીયમાન, અતિશય દેદીયમાન, જોતાં આંખોની તૃપ્તિ ન થાય તેવી, સુખદ સ્પર્શવાળી, શોભાયુક્ત, શીંગ, ત્વરિત, ચપલ અને વેગવાળી(શીંગતાપૂર્વક લઈ જવાય તેવી), એક હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરાતી હોય, તેવી શિબિકા હાજર કરો.

૧૦૩ તએ ણ તે કોડુંબિયપુરિસા હદ્દુરુદ્ધા જાવ સીયં ઉવદુર્વેતિ । તએ ણ સે મેહે કુમારે સીયં દુરુહિદ, દુરુહિતા સીહાસણવરગએ પુરત્થાભિમુહે સણિણસણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષોએ હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને યાવત્ શિબિકા(પાલભી) ઉપસ્થિત કરી. ત્યારપદી મેઘકુમાર શિબિકા ઉપર આરૂઢ થયા અને સિંહાસન પાસે પહોંચીને પૂર્વદિશા તરફ મુખ રાખીને બેઠા.

૧૦૪ તએ ણ તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ માયા ણહાયા જાવ અપ્પમહગ્ધાભરણાલંકિયસરીરા સીયં દુરુહિદ, દુરુહિતા મેહસ્સ કુમારસ્સ દાહિણ પાસે ભદાસણંસિ ણિસીયિ । તએ ણ મેહસ્સ કુમારસ્સ અંબધાઈ રયહરણં ચ પડિગહં ચ ગહાય સીયં દુરુહિદ, દુરુહિતા મેહસ્સ કુમારસ્સ વામે પાસે ભદ્ધાસણંસિ ણિસીયિ ।

ભાવાર્થ :- — ત્યારપદી મેઘકુમારની માતાએ સ્નાન કર્યું યાવત્ અલ્પ ભારવાળા અને બહુમૂલ્ય આભરણોથી શરીરને અલંકૃત કરીને તે શિબિકા ઉપર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની જમણી બાજુના ભદ્રાસન ઉપર બેઠા. ત્યારપદી મેઘકુમારની ધાયમાતા રજોહરણ અને પાત્રા લઈ શિબિકા પર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની ડાબી બાજુના ભદ્રાસન પર બેઠી.

૧૦૫ તએ ણ તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ પિદુઓ એગા વરતરુણી સિંગારાગારચારુવેસા સંગય- ગય-હસિય-ભળિય-ચેટ્ટિય-વિલાસ-સંલાવુલ્લાવ-ણિઉણજુત્તોવયારકુસલા આમેલગજમલજુયલ- વટ્ટિય-અબ્ભુણણય-પીણ-રઝ્ય-સંઠિયપોહરા હિમ-રયય-કુંદુપગાસં સકોરંટમલ્લદામં ધવલં આયવત્તં ગહાય સલીલં ઓહારેમાણી-ઓહારેમાણી ચિદ્ધિદ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી મેઘકુમારની પાછળ શ્રુંગારના આગારરૂપ, મનોહર વેશવાળી, સુંદરગતિ, હાસ્ય, વચ્ચન, ચેષ્ટા, વિલાસ, સંલાપ(પરસ્પર વાર્તાલાપ), ઉલ્લાપ(વર્ષણ) કરવામાં કુશલ, સમયોચિત કાર્ય કરવામાં કુશળ, પરસ્પર મળેલા, સમશ્રેષ્ઠીમાં સ્થિત, ગોળ, ઉન્નત, પુષ્ટ, રતિ સુખ આપનારા અને ઉત્તમ આકારના સ્તનોવાળી એક ઉત્તમ તરફાઈ, કોરંટના પુષ્પોની માળાથી યુક્ત; બરફ, ચાંદી, કુંદપુષ્પ અને ચંદ્રમાની સમાન શૈત વર્ષણવાળા છત્રને હાથમાં લઈને લીલાપૂર્વક ધારણ કરતી ઊભી રહી.

૧૦૬ તએ ણ તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ દુવે વરતરુણીઓ સિંગારાગારચારુવેસાઓ જાવ

કુસલાઓ સીયં દુરુહિનું, દુરુહિત્તા મેહસ્સ કુમારસ્સ ઉભાઓ પાસં ણાળામળિન્કણગ-રયણ-મહરિહ-તવળિજ્જુજ્જલ-વિચિત્રદંડાઓ ચિલ્લયાઓ સુહુમવરદીહવાલાઓ સંખ-કુંદ-દગ-રય અમય મહિયફેણપુંજ-સળિણગાસાઓ ચામરાઓ ગહાય સલીલં ઓહારેમાણીઓ- ઓહારેમાણીઓ ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી શૃંગારના આગાર સમાન, શ્રેષ્ઠ વેશવાળી યાવત્ સમયોચિત વ્યવહાર કરવામાં કુશળ બે શ્રેષ્ઠ તરલણીઓ શિબિકા ઉપર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની બંને બાજુએ, વિવિધ પ્રકારના મણિ-સુવર્ણ રત્ન અને બહુમૂલ્યવાન તપનીય(રક્ત સુવણી)મય ઉજ્જવલ અને વિવિધ પ્રકારે શોભતી દાંડીવાળા, ચમકતા, પાતળા, ઉત્તમ અને લાંબાવાળોવાળા શંખ, કુંદપુષ્પ, જલકણ, ૨૪ત અને મંથન કરવાથી ઉત્પત્ત અમૃતના ઝીણના સમૂહ સરખા શૈતવર્ણવાળા બે ચામર લઈને લીલાપૂર્વક ધારણ કરતી(વીજતી વીજતી) ઊભી રહી.

૧૦૭ તએ ણં તસ્સ મેહકુમારસ્સ એગા વરતરુણી સિંગારાગારચારુવેસા જાવકુસલા સીયં દુરુહિનું, દુરુહિત્તા મેહસ્સ કુમારસ્સ પુરાઓ પુરત્થિમે ણં ચંદપ્પભ-વિઝર-વેરલિય-વિમલદંડં તાલિયંટં ગહાય ચિદુંનું ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી શૃંગારના આગારરૂપ યાવત્ સમયોચિતકાર્ય કરવામાં કુશલ એક ઉત્તમ તરલણી યાવત્ શિબિકા ઉપર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની પાસે પૂર્વદિશાની સન્મુખ ચંદ્રકાંતમણિ, વજરત્ન અને વૈરૂધમય નિર્મલ દાંડીવાળા પંખાને ગ્રહણ કરીને ઊભી રહી.

૧૦૮ તએ ણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ એગા વરતરુણી જાવ સુરૂવા સીયં દુરુહિનું, દુરુહિત્તા મેહસ્સ કુમારસ્સ પુવ્વદકિખણે ણં સેયં રયયામયં વિમલસલિલપુણ્ણં મત્તગયમહામુહાકિઝં સમાણં ભિંગારં ગહાય ચિદુંનું ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી એક સુંદર રૂપવાળી ઉત્તમ તરલણી શિબિકા પર આરૂઢ થઈને મેઘકુમારની પૂર્વ-દક્ષિણ (અઞ્જિન કોણ)માં શેત, ૨૪તમય નિર્મલ જલથી પરિપૂર્ણ, મદોન્મત હાથીના મોટા મુખની સમાન આકૃતિ- વાળી જારીને ગ્રહણ કરીને ઊભી રહી.

૧૦૯ તએ ણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ પિયા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! સરિસયાણં સરિસત્તયાણં સરિસવ્વયાણં એગાભરણગહિય ણિજ્જોયાણં કોડુંબિયવરતરુણાણં સહસ્સ સદ્ગાવેહ જાવ સદ્ગાવેંતિ ।

તએ ણં કોડુંબિયવરતરુણપુરિસા સેણિયસ્સ રણ્ણો કોડુંબિયપુરિસેહિં સદ્ગાવિયા સમાણા હદ્દુરુદ્દ એહાયા જાવ એગાભરણગહિયણિજ્જોયા જેણામેવ સેણિએ રાયા તેણામેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સેણિયં રાયં એવં વયાસી- સંદિસહ ણં દેવાણુપ્પિયા ! જં ણં અમ્હેહિં કરણિજ્જાં ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી મેઘકુમારના પિતાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણો કહું- હે ટેવાનુપ્પિયો! શીધતાથી એકસમાન, એક સરખી તવચા(કાન્તિ)વાળા, એક સરખી ઉંમરવાળા તથા એકસરખા આભૂષણોથી યુક્ત, એક સમાનવેશ ધારણ કરનાર એક હજાર ઉત્તમ તરલણ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવો યાવત્ તેઓએ એક હજાર પુરુષોને બોલાવ્યા.

ત્યારપદી શ્રેણિકરાજાના કર્મચારી પુરુષો દ્વારા બોલાવાયેલા તે એક હજાર શ્રેષ્ઠ તરુણ સેવક પુરુષો હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. તેઓએ સ્નાન કર્યું યાવત્ એક સરખા આભૂતઃષણ પહેરીને તથા એક સમાન પોષાક પહેરીને શ્રેણિકરાજા સમીપે આવીને શ્રેણિકરાજાને આ પ્રમાણો કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! અમારે જે કરવાનું હોય તે કાર્ય માટે આશા આપો.

૧૧૦ તએ એણં સે સેણિએ રાયા તં કો ડુંબિયવરતરુણસહસ્સં એવં વયાસી— ગચ્છહ ણં દેવાણુપ્રિયા ! મેહસ્સ કુમારસ્સ પુરિસસહસ્સવાહિણિં સીયં પરિવહેહ | તએ એણં તે કો ડુંબિયવર- તરુણસહસ્સે સેણિએણ રણણ એવં વુત્તં સંતં હટું તુટું તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ પુરિસસહસ્સવાહિણિં સીયં પરિવહેઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારે શ્રેણિક રાજાએ તે એક હજાર ઉત્તમ તરુણ કર્મચારી પુરુષોને આ પ્રમાણો કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય મેઘકુમારની શિબિકાનું વહન કરો. ત્યારપદી તે ઉત્તમ તરુણ હજાર કર્મચારી પુરુષો શ્રેણિક રાજાના આ પ્રમાણો કહેવા પર હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય મેઘકુમારની શિબિકાને વહન કરવા લાગ્યા.

૧૧૧ તએ એણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ પુરિસસહસ્સવાહિણિં સીયં દુરૂઢસ્સ સમાણસ્સ ઇમે અદૃદૃમંગલગા તપ્પદમયાએ પુરાઓ અહાણુપુબ્વીએ સંપદ્ધિયા, તં જહા- સોત્થિય-સિરિવચ્છ ણંદિયાવત્ત-વદ્ધમાણગ-ભદ્રાસણ-કલસ-મચ્છદપ્પણયા જાવ બહવે અત્થત્થિયા જાવ તાહિં ઇદ્વાહિં જાવ અણવરયં અભિનંદંતા ય એવં વયાસી-

જય જય ણંદા ! જય જય ભદ્રા ! જયણંદા ! ભદ્રં તે, અજિયાઇં જિણાહિ ઇંદિયાઇં, જિયં ચ પાલેહિ સમણધમ્મં, જિયવિગઘોડવિ ય વસાહિ તં દેવ ! સિદ્ધિમજ્ઞો, ણિહણાહિ રાગદ્વોસમલ્લો તવેણં ધિઙ્-ધણિય-બદ્ધકચ્છે, મદ્ધાહિ ય અદૃકમ્મસત્તુ જ્ઞાણેણં ઉત્તમેણં સુકકેણં અપ્પમત્તો, પાવય વિતિમિરમણુત્તરં કેવલં ણાણં, ગચ્છ ય મોકખં પરમપયં સાસયં ચ અયલં, હંતા પરીસહચ્મૂળં, અભીઓ પરીસહોવસગ્ગાણં, ધમ્મે તે અવિગંધં ભવડ ત્તિ કદ્દુ પુણો પુણો મંગલ-જયજયસદ્દં પદંજંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદી હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરાતી શિબિકા પર મેઘકુમાર આરૂઢ થયા ત્યારે તેની આગળ અનુકુમથી સર્વ પ્રથમ અષ્ટમંગળ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા. તે અષ્ટ મંગલના નામ આ પ્રમાણો છે— (૧) સ્વસ્તિક, (૨) શ્રી વત્સ, (૩) નંદાવર્ત, (૪) વર્ધમાનક, (૫) ભદ્રાસન, (૬) કલશ, (૭) મત્સ્ય અને (૮) દર્પણ. તે સમયે ઘણા મોકાશી ઉત્સાહી લોકો ઈષ્ટ, પ્રિય, મધુર વાણીથી અભિનંદન કરતાં કરતાં આ પ્રમાણો કહેવા લાગ્યા.

હે નંદ ! જય હો, જય હો; હે ભદ્ર ! જય હો, જય હો; હે જગતને આનંદ આપનારા ! તમારું કલ્યાણ થાઓ. તમે નહીં જીતેલી પાંચ ઈંદ્રિયોને જીતો અને જીતેલા—પ્રાપ્ત કરેલા સાધુધર્મનું પાલન કરો. હે દેવ ! વિધનોને જીતીને સિદ્ધિમાં નિવાસ કરો. ધૈર્યપૂર્વક કભૂર કસી તપ દ્વારા રાગદ્વેષ રૂપી મહ્લોનું હનન કરો. પ્રમાદ રહિત થઈને ઉત્તમ શુક્લ ધ્યાન દ્વારા આઠ કર્મરૂપી શત્રુઓનું મર્દન કરો. અજ્ઞાન અંધકારથી રહિત સર્વોત્તમ કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરો, પરીષહરૂપી સેનાનું હનન કરીને, પરીષહો અને

ઉપસગોર્થી નિર્ભય બની, શાશ્વત, અચલ અને પરમપદ રૂપ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરો. તમારી ધર્મસાધના નિર્વિધન બનો. આ પ્રમાણો કહીને તેઓ પુનઃ પુનઃ મંગલમય જ્ય-જ્યકાર કરવા લાગ્યા.

૧૧૨ તએ ણ સે મેહે કુમારે રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ મજ્જાંમજ્જોણ ણિગચ્છિ, ણિગચ્છિત્તા જેણેવ ગુણસીલાએ ચેદ્દે તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા પુરિસસહસ્રવાહિણીઓ સીયાઓ પચ્ચોરુહિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી મેઘકુમાર રાજગૃહની મધ્યેથી નીકળીને ગુણશીલ ઉદ્ઘાનમાં આવીને સહસ્રપુરુષ વાહિની પાલભી ઉપરથી નીચે ઉત્તર્યા.

૧૧૩ તએ ણ તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો મેહં કુમારં પુરાઓ કટ્ટુ જેણામેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણામેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં તિકખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેતિ, કરિત્તા વંદંતિ ણમંસંતિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- એસ ણ દેવાણુપ્પિયા ! મેહે કુમારે અમ્હં એગે પુતે ઝ્ટે કંતે જાવ જીવિયકુસાસએ હિયયણંદિજણએ ઉંબરપુફમિવ દુલ્લહે સવણયાએ, કિમંગ પુણ દરિસણયાએ ?

સે જહાણામણે ઉપલેઝ વા પઉમેઝ વા કુમુદેઝ વા પંકે જાએ જલે સંવાદ્ધિએ ણોવલિપ્પિ પંકરણણ ણોવલિપ્પિ જલરણણ, એવામેવ મેહે કુમારે કામેસુ જાએ, ભોગેસુ સંબુદ્ધે ણોવલિપ્પિ કામરણણ, ણોવલિપ્પિ ભોગરણણ । એસ ણ દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભડવિંગ્ ભીએ જમ્મજર મરણાણ, ઇચ્છિદેવાણુપ્પિયાણ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં ફવ્વિત્તાએ । અમ્હે ણ દેવાણુપ્પિયાણ સિસ્સભિકું દલયામો । પડિચ્છંતુ ણ દેવાણુપ્પિયા ! સિસ્સભિકું ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી મેઘકુમારના માતા-પિતા મેઘકુમારને આગળ કરીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે આવીને ત્રણવાર આદક્ષિણ-પ્રદક્ષિણ કરીને, વંદન નમસ્કાર કરીને, ભગવાનને આ પ્રમાણો કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! આ મેઘકુમાર અમારો એકનો એક પુત્ર છે. તે અમને ઈષ્ટ છે, પ્રિય છે થાવતુ જીવનના ઉચ્છ્વાસરૂપ છે અર્થાત્ તે અમારા પ્રાણોનો આધાર છે, હૃદયને આનંદ પમાનાર છે, ઉદ્દુંબરપુષ્પની જેમ તેનું નામશ્રવણ કરવું પણ દુર્લભ છે, તો તેના દર્શનની તો વાત જ શું કરવી ?

જેમ નીલકભલો, સૂર્યવિકાસી પદ્મકભલો, ચંદ્રવિકાસી કુમુદો, કાદવમાં ઉત્પત્ત થાય છે, પાણીમાં વૃદ્ધિ પામે છે, છતાં કાદવથી કે જલકણોથી લેપાતા નથી. તે જ રીતે મેઘકુમાર કામભોગથી ઉત્પત્ત થયા અને ભોગોમાં વૃદ્ધિ પાભ્યા છે, તોપણ તે કામરજથી કે ભોગરજથી લેપાયા નથી. હે દેવાનુપ્રિય ! આ મેઘકુમાર સંસારના ભયથી ઉદ્દ્વિજન થયા છે અને જન્મ-જરા-મરણથી ભયભીત થયા છે. તે આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે ગૃહત્યાગ કરીને, મુંડિત થઈને સાધુત્વની પ્રત્રજ્યા અંગીકાર કરવા ઈચ્છે છે. અમે આપ દેવાનુપ્રિયને શિષ્યરૂપ ભિક્ષા આપીએ છીએ. આપ દેવાનુપ્રિય આ શિષ્યરૂપ ભિક્ષાનો સ્વીકાર કરો.

૧૧૪ તએ ણ સે સમણે ભગવં મહાવીરે મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિઝાંહિં એવં વુતે સમાણે એયમદું સમ્મં પડિસુણેઝ । તએ ણ સે મેહે કુમારે સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિયાઓ ઉત્તરપુરત્થિમં દિસિભાગં અવક્કમઝ, અવક્કમિત્તા સયમેવ આભરણ-મલ્લાલંકારં ઓમુયઝ ।

ભાવાર્થ :- મેઘકુમારના માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આ અર્થ(વાત)નો સમ્યક પ્રકારે સ્વીકાર કર્યો. ત્યારપછી મેઘકુમાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી નીકળીને ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં અર્થાત् ઈશાન કોણમાં ગયા અને પોતે જ પોતાના આભૂષણ, માળા, અલંકાર વગેરે ઉતાર્યા.

૧૧૫ તએ ણ સે મેહકુમારસ્સ માયા હંસલક્ખણેણ પડસાડેણ આભરણ-મલ્લાલંકારં
પઢિચ્છિઇ, પડિચ્છિત્તા હાસ-વારિધાસ-સિંદુવારઃ-છિણ્ણમુત્તાવલિપગાસાઇ અંસૂણિવિણિમુયમાણી-
વિણિમુયમાણી રોયમાણી-રોયમાણી કંદમાણી-કંદમાણી વિલવમાણી-વિલવમાણી એવં વયાસી -

જઇયવ્વં જાયા ! ઘડિયવ્વં જાયા ! પરકકમિયવ્વં જાયા ! અસ્સિસ ચ ણ અટ્ટે ણો
પમાએયવ્વં । અમ્હં પિ ણ એસેવ મગે ભવત ત્તિ કદ્દુ મેહસ્સ કુમારસ્સ અમ્માપિયરો
સમણ ભગવં મહાવીરં વંદંતિ ણમંસંતિ, વંદિતા ણમંસિતા જામેવ દિસિં પાઉભ્યૂયા તામેવ
દિસિં પઢિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘકુમારની માતા હંસ જેવા સફેદ અને કોમળ વસ્ત્રમાં તે આભૂષણ, માળા
અને અલંકારને શ્રેષ્ઠા કરીને, હાર, જલની ધારા, નિર્ઝૂરીના ફૂલ અને તૂટેલા મુક્તાવલીના હારની સમાન
અશ્વ સારતાં-સારતાં, રોતાં-રોતાં, આકંદ કરતાં-કરતાં અને વિલાપ કરતાં-કરતાં આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા.

હે પુત્ર ! પ્રાપ્ત ચારિત્ર યોગમાં યતના કરજો, હે પુત્ર ! અપ્રાપ્ત ચારિત્ર યોગને પ્રાપ્ત કરવાનો
પ્રયત્ન કરજો, હે પુત્ર ! સંયમ સાધનામાં પરાક્રમ કરજો, તેમાં પ્રમાદ કરતા નહીં. ભવિષ્યમાં અમને પણ
સંયમ અંગીકાર કરવાનો સુયોગ પ્રાપ્ત થાઓ. આ પ્રમાણે કહીને મેઘકુમારના માતા-પિતા શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરને વંદન નમસ્કાર કરીને જે દિશાથી આવ્યા હતા, તે દિશામાં પાછા ફર્યા.

મેઘકુમારની પ્રવ્જયા :-

૧૧૬ તએ ણ સે મેહે કુમારે સયમેવ પંચમુદ્દિયં લોયં કરેઝ, કરિતા જેણામેવ સમણે ભગવં
મહાવીરે તેણામેવ ઉવાગચ્છિઇ, ઉવાગચ્છિત્તા સમણ ભગવં મહાવીરં તિકખુત્તો આયાહિણં
પયાહિણં કરેઝ, કરિતા વંદઝ, ણમંસઝ, વંદિતા ણમંસિતા એવં વયાસી - આલિત્તે ણ ભંતે !
લોએ, પલિત્તે ણ ભંતે ! લોએ, આલિત્તપલિત્તે ણ ભંતે ! લોએ, જરાએ મરણેણ ય ।

સે જહાણામએ કેર્ઝ ગાહાવર્ઈ અગારંસિ દ્વિયાયમાણંસિ જે તત્થ ભંડે ભવઝ અપ્પભારે
મોલ્લગુરુએ, તં ગહાય આયાએ એગંતં અવકકમઝ - એસ મે ણિત્થારિએ સમાણે પછા પુરા
હિયાએ સુહાએ ખમાએ ણિસ્સેસાએ આણુગામિયત્તાએ ભવિસ્સઝ । એવામેવ મમ વિ એગે
આયાભંડે ઝંડે કંતે પિએ મળુણ્ણે મળામે । એસ મે ણિત્થારિએ સમાણે સંસારવોચ્છેયકરે
ભવિસ્સઝ । તં ઇચ્છામિ ણ દેવાણુપ્પિયાહિં સયમેવ પવ્વાવિયં, સયમેવ મુંડાવિયં, સયમેવ
સેહાવિયં, સયમેવ સિક્ખાવિયં, સયમેવ આયાર-ગોયર-વિણય-વેણઝય-ચરણ-કરણ-જાયા-
માયાવત્તિયં ધમ્મમાઇકિખયં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી મેઘકુમારે સ્વયં પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો અને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સમીપે આવીને, શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને ત્રણવાર આદક્ષિણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું—

હે ભગવાન ! આ સંસાર જન્મ જરા અને મરણારૂપી અભિનથી આલિપ્ત(સળગી રહ્યો) છે, દુઃખાભિનથી પ્રદીપ્ત છે. હે ભગવાન ! આ સંસાર આદીપ્ત-પ્રદીપ્ત છે. જેમ કોઈ ગાથાપતિ(સમૃદ્ધ ગૃહસ્થ) પોતાના ઘરમાં આગ લાગે ત્યારે થોડા વજનવાળી પરંતુ બહુમૂલ્ય કિંમતી વસ્તુને લઈને એકાંત નિરૂપદ્રવી સ્થાનમાં ચાલ્યો જાય છે. તે સમયે તે વિચારે છે કે “આ કિંમતી વસ્તુ વર્તમાનમાં અને ભવિષ્યમાં મારા જીવન નિર્વાહ માટે હિતકારી, ઉપભોગ અને આનંદ માટે સુખકારી, સુખનું સમર્થન કરનારી, સંતાન પરંપરા માટે કલ્યાણરૂપ થશે. તે જ રીતે હે ભગવાન ! મારી પાસે આત્મારૂપી વસ્તુ છે; તે મને ઈષ્ટ છે, કાંત છે, પ્રિય છે, મનોજ્ઞ છે, અતિ મનોહર છે, આ આત્માને હું જન્મ જરા મરણારૂપી અભિનથી બચાવી લઈશ તો જ મારા સંસારનો ઉચ્છેદ થશે. હે દેવાનુપ્રિય ! તેથી જ હું ઈષ્ટનું છું કે આપ સ્વયં મને સર્વ વિરતિ રૂપ પ્રવ્રજ્યા આપો, દ્રવ્ય ભાવથી મુંડિત કરો, સૂત્ર અને અર્થની શિક્ષા આપો, પ્રતિલેખનાદિ કિયા શીખવાડો, મર્યાદામાં રહેવા રૂપ જ્ઞાનાદિ પંચાચાર, ગોચર-ગોચરની ચર્ચા જેવી ભિક્ષાચર્ચા, વિનય, વૈનયિક-વિનયથી કર્મક્ષયરૂપ ફળ, નિરંતર પાલન કરવા યોગ્ય સાધુના મહાત્રતાદિ ચરણ સિતેરી અને પ્રયોજનવશ સેવન કરવા યોગ્ય પિંડ વિશુદ્ધિ આદિ નિયમરૂપ કરણ સિતેરી, સંયમયાત્રા, ભોજનાદિની માત્રા(પરિમાણ) આદિ સ્વરૂપ-વાળા ધર્મનું જ્ઞાન કરાવો.

૧૧૭ તએ ણ સમણે ભગવં મહાવીરે મેહં કુમારં સયમેવ પવ્વાવેઝ જાવ ધમ્મમાઇક્ખિઝ-
એવં દેવાળુપ્પિયા ! ગંતવ્યં, એવં ચિદ્ગ્રિયવ્યં, એવં ણિસીયવ્યં, એવં તુયદ્ગ્રિયવ્યં, એવં ભુંજિયવ્યં,
એવં ભાસિયવ્યં, એવં ઉદ્વાએ ઉદ્વાએ પાણેહિં ભૂએહિં જીવેહિં સત્તેહિં સંજમેણ સંજમિયવ્યં,
અસ્સિં ચ ણ અદ્વે ણો પમાએયવ્યં ।

તએ ણ સે મેહે કુમારે સમણસ્સ ભગવાનો મહાવીરસ્સ અંતિએ ઇમં એયારૂવં ધમ્મિયં
ઉવએસં સમ્મં પડિવજ્જિઝ- તમાણાએ તહ ગચ્છિઝ, તહ ચિદ્ગ્રિઝ જાવ ઉદ્વાએ ઉદ્વાએ પાણેહિં
ભૂએહિં જીવેહિં સત્તેહિં સંજમઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે મેઘકુમારને સ્વયં પ્રવર્જયા પ્રદાન કરી, સ્વયં આચાર-ગોચર
યાવત્ ધર્મની શિક્ષા આપી કે હે દેવાનુપ્રિય આ પ્રમાણે પૃથ્વી ઉપર યુગ માત્ર (ધૂંસર પ્રમાણે) દાસ્તિ રાખીને
ચાલવું જોઈએ; આ પ્રમાણે નિર્જવ ભૂમિ પર ઊભા રહેવું જોઈએ; આ રીતે ભૂમિ પ્રમાર્જન કરીને બેસવું
જોઈએ; આ રીતે પદભૂં ફેરવવા સમયે પ્રમાર્જન કરીને શયન કરવું જોઈએ; આ રીતે નિર્દોષ આહાર કરવો
જોઈએ; આ રીતે બોલવું જોઈએ; આ રીતે અપ્રમત અને સાવધાન થઈને પ્રાણી(વિકલેન્દ્રિય), ભૂત
(વનસ્પતિકાય), જીવ(પંચેન્દ્રિય) અને સત્ત્વ(શેષ એકેન્દ્રિય)ની રક્ષા કરીને સંયમનું પાલન કરવું જોઈએ.
આ વિષયમાં જરાપણ પ્રમાદ કરવો જોઈએ નહીં.

ત્યારપદી મેઘકુમારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે આ પ્રકારના સંયમ ધર્મસંબંધી ઉપદેશનો,
શિક્ષાઓનો સમ્યક પ્રકારે સ્વીકાર કરીને ભગવાનની આજાનુસાર ગમન કરવું, બેસવું યાવત્ પ્રમાદ અને
નિદ્રાનો ત્યાગ કરીને પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વોની યતના કરીને સંયમનું આરાધન કરવા લાગ્યા.

દીક્ષાની પ્રથમ રાત્રિએ મેઘમુનિની વિચલિતતા :-

૧૧૮ જ દિવસં ચ ણ મેહે અણગારે મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વિઝએ, તસ્સ ણ દિવસસ્સ પચ્ચાવરણકાલસમયંસિ સમણાણં ણિગંથાણં અહારાઇણિયાએ સેજ્જા-સંથારએ સુ વિભજજમાણેસુ મેહઅણગારસ્સ દારમૂલે સેજ્જાસંથારએ જાએ યાવિ હોત્થા ।

તએ ણ સમણા ણિગંથા પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ વાયણાએ પુછ્છણાએ ધર્મમાણુઓગચિંતાએ ય ઉચ્ચારસ્સ વા પાસવણસ્સ વા અહિગચ્છમાણા ય ણિગંથચ્છમાણા ય અપ્પેગઝિયા મેહં કુમારં હત્થેહિં સંઘર્ષેતિ, એવં પાએહિં સીસે પોઢે કાયંસિ અપ્પેગઝિયા ઓલંડેતિ અપ્પેગઝિયા પોલંડેતિ, અપ્પેગઝિયા પાયરયરેણુ-ગુંડિયં કરેતિ। એવં મહાલિયં ચ ણ રયણિ મેહે કુમારે ણો સંચાએઝ ખણમવિ અંચ્છ ણિમીલિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- જે દિવસે મેઘ અણગારે મુંડિત થઈને, ગૃહવાસ છોડી, ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું, તે દિવસના છેલ્લા ચોથા પ્રહરના પાછલા ભાગમાં એટલે સંધ્યા સમયે દીક્ષાપર્યાયના અનુકૂળથી, શ્રમણ નિર્ગંધોના શથ્યા-સંસ્તારકોના વિભાજન સમયે મેઘ અણગારની શથ્યા-સંસ્તારક(પથારી) દરવાજાની નજીક થઈ.

ત્યારપછી શ્રમણ નિર્ગંધો રાત્રિના પહેલા અને પાછલા પ્રહરે વાયના, પૂછ્છના, પરિયદૃષ્ણા (શુતની આવૃત્તિ), ધર્મ ચિંતન માટે, મળ-મૂત્રના વિસર્જન માટે બહાર નીકળતાં અને પ્રવેશ કરતાં કોઈ સાધુનો મેઘ અણગારના હાથ સાથે સ્પર્શ થતો હતો, તો કોઈ સાધુનો(મેઘ અણગારના) પગ સાથે, માથા, પેટ સાથે સ્પર્શ થતો, કોઈ મેઘ અણગારને ઓળંગીને, કોઈ વારંવાર ઓળંગીને બહાર નીકળ્યા, તો કોઈ સાધુના પગની રજીથી તેમનું શરીર મલ્લિન થઈ ગયું; આ રીતે લાંબી રાત્રિમાં મેઘ અણગાર ક્ષણભર પણ ઊંઘી શક્યા નહીં, ક્ષણવાર માટે પણ તેમની આંખ મીંચાણી નહીં.

૧૧૯ તએ ણ તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ અયમેયારૂવે અજ્જાતિથએ જાવ સમુપ્પજિત્તથા - એવં ખલું અહં સેણિયસ્સ રણો પુત્તે ધારિણીએ દેવીએ અત્તએ મેહે જાવ સવણયાએ । તં જયા ણ અહં અગારમજ્જો વસામિ, તયા ણ મમં સમણા ણિગંથા આઢાયંતિ, પરિજાણંતિ, સક્કારોતિ, સમ્માર્ણંતિ, અદ્વાઇં હેઊં પસિણાઇં કારણાઇં વાગરણાઇં આઇક્ખંતિ, ઇદ્વાહિં કંતાહિં વગ્ગૂહિં આલવેતિ, સંલવેતિ, જપ્પભિં ચ ણ અહં મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વિઝએ, તપ્પભિં ચ ણ મમ સમણા ણો આઢાયંતિ જાવ ણો સંલવેતિ । અદુત્તરં ચ ણ મમ સમણા ણિગંથા રાઓ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ વાયણાએ પુછ્છણાએ જાવ મહાલિયં ચ ણ રત્તિ ણો સંચાએમિ અંચ્છ ણિમીલિત્તએ । તં સેયં ખલું મમ કલ્લાં પાઉપ્પભાયાએ રયણીએ ઉદ્વિયમ્સિ સૂરે સહસ્રસરસ્સિમ્સિ દિણયરે તેયસા જલંતે સમણં ભગવં મહાવીરં આપુચ્છ્છતા પુણરવિ અગારમજ્જો વસિત્તએતિ કદ્દુ એવં સંપેહેઝ, સંપેહિતા અદૃદુહદૃ-વસદૃ-માણસગએ ણિરય પડિસ્ખવિયં ચ ણ તં રયણિં ખવેઝ, ખવિત્તા કલ્લાં પાઉપ્પભાયાએ સુવિમલાએ રયણીએ જાવ તેયસા જલંતે જેણેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણામેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા તિકખુસ્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઝ, કરિતા વંદિઝ ણમંસઝ, વંદિતા ણમંસિતા જાવ પજુવાસઝ ।

ભાવાર્થ :— ત્યારે મેઘકુમાર(મેઘ અણગાર)ના મનમાં આવા પ્રકારનો અધ્યવસાય-વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે, હું શ્રેષ્ઠિક રાજાનો પુત્ર અને ધારિણીદેવીનો આત્મજ મેઘકુમાર છું યાવત્ મારું નામ શ્રવણ કરવું પણ દુર્લભ છે. જ્યારે હું ઘરે રહેતો હતો, ત્યારે આ શ્રમણ નિર્ગંથો મારો આદર કરતા હતા, મને જાણતા હતા, સત્કાર સન્માન કરતા હતા, જીવાદિ પદાર્થોને, તેને સિદ્ધ કરતારા હેતુઓને, પ્રશ્નોને, કારણોને અને વ્યાકરણ (પ્રશ્નના ઉત્તરોને) કહેતા હતા, વારંવાર કહેતા હતા, ઈષ્ટ અને મનોહર વાણીથી મારી સાથે આલાપ-સંલાપ કરતા હતા; પરંતુ જ્યારથી મેં મુંડિત થઈને, ગૃહવાસથી નીકળીને સાધુ દીક્ષા અંગીકાર કરી છે ત્યારથી આ સાધુઓ મારો આદર કરતા નથી યાવત્ આલાપ-સંલાપ કરતા નથી. તે ઉપરાંત તે શ્રમણ નિર્ગંથો પહેલી અને પાછલી રાત્રિના સમયે વાચના, પૃથ્બણા આદિ માટે જતા-આવતા મારી પથારીને ઓળંગો છે અને હું આટલી લાંબી રાત્રિમાં આંખ પણ મીંચી શક્યો નથી. તેથી મારે માટે એ જ શ્રેયસ્કર છે કે રાત્રિ વ્યતીત થાય અને કાલે પ્રભાત થાય યાવત્ સૂર્ય તેજથી જાજવલ્યમાન થાય ત્યારે (સૂર્યોદય પછી) શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી આજા લઈને પુનઃ ગૃહવાસને સ્વીકારું; આ પ્રકારનો વિચાર કરીને, આર્તધ્યાન યુક્ત દુઃખથી પીડિત અને સંકલ્પયુક્ત માનસને પ્રાપ્ત થઈને, તે રાત્રિ તેમણે નરકની જેમ વ્યતીત કરી. રાત્રિ વ્યતીત થતાં અને પ્રભાત થતાં સૂર્ય, તેજથી જાજવલ્યમાન થયો ત્યારે તેઓ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સમીપે આવીને ત્રણવાર આદક્ષિણા-પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વંદન નમસ્કાર કરીને યાવત્ ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા.

૧૨૦ તએ ણ મેહા ! ત્તિ સમણે ભગવં મહાવીરે મેહં કુમારં એવં વ્યાસી - સે ણૂણં તુમં મેહા ! રાઓ પુષ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ સમણેહિં ણિગંથેહિં વાયણાએ પુચ્છણાએ જાવ મહાલિયં ચ ણં રાઇં ણો સંચાએસિ મુહુત્તમવિ અચ્છિ ણિમીલિત્તએ । તએ ણં તુબ્બં મેહા ! ઇમે એયારૂબે અજ્જાતિથે સમુપ્પજ્જિતથા - જયા ણં અહં અગારમજ્જો વસામિ તયા ણં મમ સમણા ણિગંથા આઢાયંતિ જાવ સંલવેંતિ જપ્પભિં ચ ણં મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વયામિ તપ્પભિં ચ ણં મમ સમણા ણો આઢાયંતિ જાવ ણો સંલવેંતિ । અદુત્તરં ચ ણં સમણા ણિગંથા રાઓ અપ્પેગિયા વાયણાએ જાવ પાય-રય-રેણુ-ગુંડિયં કરેંતિ । તં સેયં ખલુ મમ કલ્લાં પાઉપ્પભાયાએ રયણીએ જાવ સમણં ભગવં મહાવીરં આપુચ્છિત્તા પુણરવિ અગારમજ્જો આવસિત્તએ ત્તિ કદ્દુ એવં સંપેહેસિ, સંપેહિત્તા અદૃદુહદૃવસદૃમાણસગએ ણિરય-પડિરૂબવિયં ચ ણં તં રયણિં ખવેસિ, ખવિત્તા જેણામેણ અહં તેણામેવ હવ્વમાગએ । સે ણૂણં મેહા ! એસ અદૃ સમદૃ ? હંતા, અદૃ સમદૃ ।

ભાવાર્થ :— ત્યારપછી હે મેઘ ! આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ મેઘકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે મેઘ ! તું રાત્રિના પહેલા અને પાછલા પ્રહરે શ્રમણ નિર્ગંથોના વાચના, પૃથ્બણા આદિ માટે આવાગમનના કારણે લાંબી રાત્રિમાં ક્ષણવાર પણ આંખ મીંચી શક્યો નહીં. હે મેઘ ! ત્યારે તારા મનમાં આ પ્રકારનો વિચાર આવ્યો કે જ્યારે હું ગૃહવાસમાં નિવાસ કરતો હતો, ત્યારે શ્રમણ નિર્ગંથો મારો આદર કરતા હતા યાવત્ જ્યારથી મેં મુંડિત થઈને, ગૃહવાસથી નીકળી શ્રમણ-દીક્ષા લીધી છે, ત્યારથી શ્રમણ નિર્ગંથો મારો આદર કરતા નથી યાવત્ આલાપ-સંલાપ કરતા નથી. તે ઉપરાંત શ્રમણ નિર્ગંથો રાત્રિમાં કોઈ વાચનાને માટે યાવત્ મને પગની રજથી ભરી દે છે. તેથી મારો માટે એ જ શ્રેયસ્કર

છે કે કાલે પ્રભાત થતાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને પૂછી, પુનઃ ગૃહવાસમાં ચાલ્યો જાઉં; આ પ્રમાણે વિચાર કરીને આર્તધ્યાનના કારણે દુઃખથી પીડિત અને સંકલ્પ-વિકલ્પથી યુક્ત માનસવાળો થઈને તે નરકની સમાન(વેદનામાં) રાત્રિ વ્યતીત કરીછે અને આ જ કારણે તું મારી પાસે આવ્યો છે; હે મેઘ ! શું આ કથન સત્ય છે ? મેઘકુમારે જવાબ આપ્યો— હા, પ્રભો ! આપનું આ કથન યથાર્થ છે.

મેઘકુમારનો પૂર્વનો ગ્રીજો ભવ : સુમેરુપ્રભ હાથી :-

૧૨૧ એવં ખલું મેહા ! તુમં ઇઝો તચ્ચે અર્ઝી ભવગગહણે વેયઙુગિરિપાયમૂલે વણયરેહિં ણિવ્વત્તિય-ણામધેજ્જે સેએ સંખદલ-તજ્જલ-વિમલ-ણિમલ-દહિઘણ-ગોખીરફેણ-રયણિયરપ્પયાસે સત્તુસ્સેહે ણવાયએ દસપરિણાહે સત્તાંગપણટ્ટિએ સોમે સુસંઠિએ સુર્ખ્વે પુરાઓ ઉદગ્રે સમૂસિયસિરે સુહાસણે પિદ્ધાઓ વરાહે અયાકુચ્છી અચ્છિદ્ધકુચ્છી અલંકુચ્છી પલંબલંબોદરાહરકારે ધણુપણાગિનિવિસિદ્ધપુદે અલ્લીણ-પમાણજુત્તવણ્ણા-પીવર-ગત્તાવરે અલ્લીણ-પમાણજુત્તપુચ્છે પણપુણ્ણસુચારુ-કુમ્મચલણે પંડુર-સુવિસુદ્ધણિદ્ધણિસુવહયવિસતિણહે છદ્દંતે સુમેરપ્પભે ણામં હતિથરાયા હોતથા ।

ભાવાર્થ :- ભગવાન બોલ્યા — હે મેઘ ! તું આજથી પૂર્વ અતીતના ત્રીજા ભવમાં વૈતાઢ્ય પર્વતના પાદમૂળમાં(તળેટીમાં) ગજરાજ હતો. વનયરોએ તારું નામ સુમેરુપ્રભ આપ્યું હતું. તે સુમેરુપ્રભનો વર્ણ—શંખના ચૂંણની સમાન ઉજ્જવલ, વિમલ, નિર્મલ, દહીંના ઢેઝની સમાન, ગાયના દૂધના ફીણની સમાન અને ચંદ્રની સમાન, શ્વેત હતો. તે સાત હાથ ઊંચો અને નવહાથ લાંબો હતો. તેનો મધ્યભાગ દસ હાથના પરિમાણવાળો હતો. તે ચાર પગ, સૂંઠ, પૂછ અને જનનેન્દ્રિય આ સાત અંગથી પ્રતિષ્ઠિત શરીરવાળો, સુશોભિત શરીરવાળો હતો. સૌભ્ય, પ્રમાણોપેત અંગોવાળો, સુંદર રૂપવાળો, આગળથી ઊંચો, ઊંચા મસ્તકવાળો, શુભ અથવા સુખદ આસન(સ્કંધ આદિ) વાળો હતો. તેનો પાછળનો ભાગ વરાહ(શૂકર)ની સમાન નીચે ઝૂકેલો હતો. તેની કૂંખ(પેટ) બકરીની કૂંખ જેવી ઉત્ત્રત હતી અને તે છિદ્ર(ખાડા) રહિત પુષ્ટ હતી. તેની કુશી સુડોલ હતી, લાંબા હોઠ અને લાંબી સૂંઠ હતી. તેની પીઠ ખેંચેલા ધનુષ્ણના પૃષ્ઠ જેવી આકૃતિવાળી હતી. તેના બીજા અવયવો સારી રીતે મળેલા, પ્રમાણોપેત, ગોળ અને પુષ્ટ હતા, પૂછ સુસંઘટિત અને પ્રમાણોપેત હતી. પગ કાચબાની જેમ પરિપૂર્ણ, સુંદર અને ઉત્ત્રત હતા. વીસ નખ શ્વેત, નિર્મલ, ચીકણા અને નિરૂપહત હતા અને છ દાંત હતા.

૧૨૨ તત્થ ણં તુમં મેહા ! બહૂહિં હત્થીહિ ય હતિથણીહિ ય લોટ્ટિયાહિ ય કલભેહિ ય કલભિયાહિ ય સંદ્ધિ સંપરિવુડે હતિથસહસ્સણાયએ દેસએ પાગઙું પદ્બુવએ જૂહવર્ઝ વંદપરિવઙ્ઘે અણણેહિં ચ બહૂણં એકલલાણં હતિથકલભાણં આહેવચ્ચં પોરેવચ્ચં સામિત્તં ભદ્રિત્તં મહત્તરગત્તં આણા-ઇસર-સેણાવચ્ચં કારેમાણે પાલેમાણે વિહરસિ ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! ત્યાં તું ધણા હાથીઓ, હાથડીઓ, લોડુકો(કુમાર અવસ્થાવાળા હાથીઓ) લોટ્ટિકાઓ, કલભો(ધણી જ નાની ઊભરના હાથીના બચ્ચા) અને કલભિકાઓથી ધેરાયેલો એક હજાર હાથીઓનો નાયક, માર્ગદર્શક, અગ્રેસર, પ્રસ્થાપક(કામમાં લગાવનારો) યૂથપતિ અને પોતાના વૃંદની વૃદ્ધિ કરનારો હતો. તે સિવાય બીજા ધણા એકલા હાથીઓના બચ્ચાઓનું આધિપત્ય કરતો, સ્વામિત્વ, નૈતૃત્ય કરતો અને તેનું પાલન-રક્ષણ કરતો વિચરણ કરી રહ્યો હતો.

૧૨૩ તએ ણં તુમં મેહા ! ણિચ્ચવ્યપ્પમતે સઇં પલલિએ કંદપ્પરર્ઝ મોહણસીલે અવિતણે કામભોગતિસિએ બહૂહિં હત્થીહિ ય જાવ સંપરિવુડે વેયઙુગિરિપાયમૂલે ગિરીસુ ય દરીસુ ય કુહરેસુ ય કંદરાસુ ય ઉજ્જરેસુ ય ણિજ્જરેસુ ય વિયરએસુ ય ગજ્જાસુ ય પલ્લલેસુ ય ચિલ્લલેસુ ય કડએસુ ય કડયપલ્લલેસુ ય તડીસુ ય વિયડીસુ ય ટંકેસુ ય કૂડેસુ ય સિહરેસુ ય પબ્ધારેસુ ય મંચેસુ ય માલેસુ ય કાણણેસુ ય વણેસુ ય વણસંદેસુ ય વણરાઈસુ ય ણદીસુ ય ણદીકચ્છેસુ ય જૂહેસુ ય સંગમેસુ ય બાવીસુ ય પોકખરિણીસુ ય દીહિયાસુ ય ગુંજાલિયાસુ ય સરેસુ ય સરપંતિયાસુ ય સરસરપંતિયાસુ ય વણયરેહિં દિણનવિયારે બહૂહિં હત્થીહિ ય જાવ સંદ્ધિ સંપરિવુડે બહુવિહતરૂપલ્લવ-પતરપાણિયતણે ણિબ્ધએ ણિરુદ્ધિગે સુહંસુહેણ વિહરસિ ।

ભાવાર્થ :- - સુમેરુપ્રભ હાથીના ભવમાં હે મેઘ ! તું હંમેશાં કામમાં મદોન્ભત બનીને, કામકીડામાં રસિક બનીને, રતિકીડામાં કુશળ બનીને, મૈથુનપ્રિય બનીને, કામ ભોગથી અતૃપન, કામની તૃષ્ણાવાળો થઈને ઘણી હાથણીઓની સાથે(તું) વૈતાઢ્ય પર્વતની તળેટીમાં, પર્વતોમાં, ગુફાઓ, પર્વતોની વચ્ચેના અંતરાલોમાં, પાણીથી કોતરાયેલી કંદરાઓ, પ્રપાત સ્થાનો(ધોઘ પડતા હોય તે સ્થાનો), ઝરણાઓ, વોકળાઓ, ખાડાઓ, પલ્વલો, ક્રીચડવાળી તળાવડીઓ, પર્વતોના તટપ્રદેશો, કટપલ્લવી-પર્વત ઉપરના તળાવો, નદીના કિનારાઓ, નદીના ભાંગી ગયેલા કિનારાઓ, પર્વતોની ટૂકો, નીચેથી પહોળા અને ઉપરથી સાંકડા પર્વતો, પર્વતોના શિખરો, ઝૂકેલા પર્વતો, પાષાણ સ્તંભો ઉપરની શિલાઓ(ભંચો) ઉપર, કાનનો, વનો, વનખંડો, શ્રેણિબદ્ધ વનો, નદીઓ, નદીક્ષો એટલે કે વૃક્ષોના મૂળ ભાગમાં પાણી ફેલાયેલું હોય તેવા પ્રદેશો, વાંદરાઓના નિવાસ સ્થાન રૂપ યૂથોમાં, નદીઓના સંગમસ્થાનો, વાપી-ચોરસ વાવડીઓ, પુષ્કરણિઓ-કમળોવાળી ગોળ વાવડીઓ, દીર્ઘિકા-લાંબી વાવડીઓ, ગુંજાલિકા-ગુંજાયમાન થતી વાવડીઓ અથવા નહેરો, સરોવરો, સરોવરોની પંકિતાઓ, પરસ્પર જોડાયેલા સરોવરોની પંકિતાઓમાં વનચર પ્રાણીઓથી નિર્ભીક(તું) ઘણાં હાથીઓ સાથે વૃક્ષોના વિવિધ પલ્લવોમાં, પાણી અને ઘાસ ખાતા-પિતા નિર્ભયપણે અને ઉદ્દેગરહિતપણે સુખપૂર્વક રહેતો હતો.

૧૨૪ તએ ણં તુમં મેહા ! અણણયા કયાઈ પાઉસ-વરિસારત્તસરયહેમંતવસંતેસુ કમેણ પંચસુ ઉત્તસુ સમઝકતેસુ, ગિમ્હકાલસમયંસિ જેદ્વામૂલમાસે, પાયક-ઘંસ-સમુદ્ધીએણ સુકકતણ-પત્તકયવરસ્માર્ય-સંજોગદીવિએણ મહાભયંકરેણ હુયવહેણ વણદવજાલા-સંપલિતેસુ વણંતેસુ, ધૂમાઉલાસુ દિસાસુ મહાવાયકેગેણ સંઘદ્વિએસુ, છિણજાલેસુ આવયમાણેસુ, પોલ્લસુકખેસુ અંતો અંતો દ્વિયાયમાણેસુ, મયકુહિયવિણદુ-કિમિયકદ્મ ણર્ઝિવિયરગઝીણપાણીયંતેસુ વણંતેસુ ભિંગારક-દીણ-કંદિયરવેસુ, ખરફરુસ-અણદુ-રિદુ-વાહિતવિદુમગેસુ દુમેસુ તણ્ણાવસ-મુક્ક પક્ખ-પયડિયજિભતાલુય અસંપુડિયતુંડ-પકિખસંઘેસુ સસતેસુ ગિમ્હ-ઉમ્હ-ઉણહવાય-ખર-ફરુસંદમાર્ય-સુકકતણ-પત્તકયરવાઉલિ ભમંતદિત્તસંભંતસાવયાઉલ-મિગ-તણ્ણાબદ્ધચિંધ-પદ્દેસુ ગિરિવરેસુ સંવદ્વિએસુ તત્થમિય-પસકસિરીસવેસુ, અવદાલિયવયણવિવરસણિલાલિયગ-જીહે મહંતતુંબિય પુણ્ણકણે, સંકુચિય થોર્સ્પીવરકરે, ઊસિયલંગૂલે, પીણાઇયવિરસરડિય સદેણ

ફોડયંતેવ અંબરતલં, પાયદદ્વરએણ કંપયંતેવ મેઝણિતલં, વિળિમ્બુયમાણે ય સીયારં, સવ્વાઓ સમંતા વલ્લિવિયાણાંં છિંદમાણે, રુક્ખસહસ્સાંં તત્થ સુબહૂળિ ણોલ્લયંતે વિણદુરદ્દેવ્વ ણરવરિદે, વાયાઇદ્ધેવ્વ પોએ, મંડલવાએવ્વ પરિબ્ભમંતે, અભિકુખણં અભિકુખણં લિંડણિયરં પમુંચમાણે-પમુંચમાણે બહૂહિં હત્થીહિ ય જાવ સંદ્ધિ દિસોદિસિં વિપ્પલાઇથા ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી હે મેઘ ! કોઈ એક સમયે અષાઢ-શ્રાવણ માસની પ્રાવૃદ્ધત્તુ, ભાદરવો-આસો માસની વર્ષાત્તુ, કારતક-માગસર માસની શરદત્તુ, પોષ-મહા માસની હેમતત્તુ અને ફાગણ-ચૈત્ર માસની વસંતત્તુ, આ પાંચ ત્તુ અનુકૂમે વ્યતીત થઈ ગઈ અને ગ્રીષ્મત્તુના જ્યેષ્ઠામૂલ(જેઠ) માસમાં વૃક્ષોના અથડાવાથી(પરસ્પરના ઘર્ષણથી) ઉત્પત્ત થયેલી અને સુકું ઘાસ, પાંડા, કચરો તથા પવનના સંયોગથી ઉદ્દિપ્ત મહાભયંકર દાવાણિ(વનમાં લાગેલી આગ)ની જવાળાઓથી આખું વન સળગી ઊઠ્યું. દિશાઓ ધૂમાડાથી વ્યાપ્ત બની ગઈ; વેગથી વાતા મહાવાયુના કારણે અણિ જવાળાઓ તૂટી-તૂટીને ચારે બાજુ પડવા લાગી અર્થાત્ ચારે બાજુ અણિ ફેલાવા લાગી; પોલા વૃક્ષો અંદરથી સંણગવા લાગ્યા; વનની નદીઓનું પાણી મરેલા પ્રાણીઓના કલેવરોથી દુર્ગધ યુક્ત અને કીડાઓથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું; નદીઓ અને તળાવો પર્યતનું પાણી સૂક્ખાવા લાગ્યું; વનની અંદરના પ્રદેશમાં ભૂંગારક-કીટવિશેષ દીન સ્વરે કંદન કરવા લાગ્યા; કાગડાઓ અતિ કર્કશ, અપ્રિય સ્વરે કા, કા, કરવા લાગ્યા; વૃક્ષોના અગ્રભાગ અણિ સંયોગથી પ્રવાલ-ભૂંગાની જેમ લાલ-લાલ થઈ ગયા. પક્ષીઓ તીવ્ર તૃષ્ણાના કારણે શિથિલ પાંખવાળા, બહાર નીકળી ગયેલી જીભ-તાળવાવાળા, ખુલ્લા મોઢવાળા થઈ ગયા અને શ્વાસ છોડવા લાગ્યા(મૃત્યુ પામવા લાગ્યા); ગ્રીઝ કાલની ઉષ્ણતા, સૂર્યનો તાપ, અતિ કઠોર-પ્રચંડ વાયુ તથા સુકા ઘાસ, પાંડા, કચરાથી યુક્ત વંટોળિયાના કારણે ભાગદોડ કરતાં, ગભરાયેલા સિંહાદિ પ્રાણીઓથી પર્વત વ્યાપ્ત થઈ ગયો અને પર્વત ઉપર જાણો મૃગતૃષ્ણારૂપ પડદો બાંધ્યો ન હોય તેવું લાગતું હતું; ત્રસ્ત-તરફડતા એવા મૃગો, વન્ય પશુઓ, સર્પ વગરે એક સ્થાનમાં ભેગા થઈ ગયા, તેવા સમયે તું (સુમેરપ્રભ હાથી) ખુલ્લામુખમાં બહાર લટકતી જાયે; તુંબીની જેમ નિશ્ચલ કાનવાળો; જાડી અને પુષ્ટ પણ અત્યારે સંકોચાયેલી સૂંઢવાળો; ચીંઘાડથી આકાશતલને ભેટતો; પગના પ્રહારથી પૃથ્વીને કંપિત કરતો; પાણી ટપકતી સૂંઢવાળો; ચારે બાજુ વેલાઓ-લતાઓને ઉખેડતો, હજારો વૃક્ષોને ધૂજાવતો, રાજ્યથી ભષ્ટ થયેલા રાજાની જેમ, વાયુથી ડોલતા જહાજની જેમ, વંટોળિયાની જેમ ધૂમરીઓ લેતો વારંવાર લીંડીઓ છોડતો, દાવાણિના ભયથી ઘણા હાથી, હાથણીઓ સાથે તું દિશા-વિદિશામાં ઊભી પૂંછડીએ નાસવા લાગ્યો.

૧૨૫ તત્થ ણં તુમં મેહા ! જુણે જરાજજરિયદેહે આઉરે ઝંઝિએ પિવાસિએ દુબ્બલે કિલંતે ણદુસુર્ઝીએ મૂઢદિસાએ સયાઓ જૂહાઓ વિપ્પહૂળે વણદવજાલાપરદ્દે ઉણહેણ ય, તણહાએ ય, છુહાએ ય પરબ્ભાહએ સમાણે ભીએ તત્થે તસિએ ઉચ્ચિગ્રે સંજાયભએ સવ્વાઓ સમંતા આધાવમાણે પરિધાવમાણે એંગં ચ ણં મહં સરં અપોદયં પંકબહુલં અતિત્થેણં પાળિયપાએ ઉઝ્જણો । તત્થ ણં તુમં મેહા ! તીરમહાણ પાળિયં અસંપત્તે અંતરા ચેવ સેયંસિ વિસણે । તત્થ ણં તુમં મેહા ! પાળિયં પાઇસ્સામિ ત્તિ કટ્ટુ હત્થં પસારેસિ । સે વિ ય તે હત્થે ઉદગં ણ પાવેઝ । તએ ણં તુમં મેહા ! પુણરવિ કાયં પચ્ચુદ્ધરિસ્સામિ ત્તિ કટ્ટુ બલિયતરાયં પંકંસિ ખુતે ।

ભાવાર્થ :-— હે મેઘ ! તે સમયે તું વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે જરૂર અને જરૂરિત શરીરવાળો થઈ ગયો હતો,

હુઃખથી વ્યાકુળ, ભૂખ્યો, તરસ્યો, દુર્બલ, થાકેલો, સુધ-બુધ રહિત દિગ્ભૂઠ બની ગયેલો તું પોતાના ઝુંડથી વિખૂટો પડી ગયો. દાવાનળની જવાળાઓથી પરાભૂત બની; ગરમી, તૃષ્ણા અને ભૂખથી પીડિત થઈને, ભયથી ત્રસ્ત, ઉદ્દ્રિણ ચિત્તવાળો, બધી રીતે ભયભીત બનીને ચારે બાજુ દોડતાં થોડા પાણી અને વધુ ક્રીયડવાળા તીર્થ-ઘાટ વિનાના રસ્તેથી એક સરોવરમાં તું પાણી પીવા માટે ઉત્તર્યો. હે મેઘ ! ત્યાં કિનારાથી તો તું દૂર ચાચ્યો ગયો, પરંતુ પાણી સુધી પહોંચી ન શક્યો અને વચ્ચે જ કાદવમાં ફસાઈ ગયો. હે મેઘ ! હું પાણી પીઉ એમ વિચારીને તેં સૂંઠ ફેલાવી પરંતુ તારી સૂંઠ પણ પાણી સુધી પહોંચી શકી નહીં. ત્યારે હે મેઘ ! તેં પુનઃ શરીરને ક્રીયડથી બહાર કાઢું, તેમ વિચારીને પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ ક્રીયડમાં વધારે ફસાઈ ગયો.

૧૨૬ તએ ણં તુમં મેહા ! અણણા કયાઇ એગે ચિરણિજ્જૂઢે ગયવરજુવાણાએ સયાઓ જૂહાઓ કરંચરણદંતમુસલપ્પહારેહિં વિપ્પરદ્વે સમાણે તં ચેવ મહદ્વહં પાણીયં પાએં સમોયરેઝ ।

તએ ણં સે કલભએ તુમં પાસઇ, પાસિત્તા તં પુષ્વવેરં સમરઝ, સમરિત્તા આસુરત્તે રૂઢું કુવિએ ચંડિકિકએ મિસિમિસેમાણે જેણેવ તુમં તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા તુમં તિકખેહિં દંતમુસલેહિં તિકખુત્તો પિદુઓ ઉચ્છુભઝ, ઉચ્છુભિત્તા પુષ્વવેરં ણિજ્જાએઝ, ણિજ્જાઇત્તા હદૃતુદું પાણીયં પિયઝ, પિઇત્તા જામેવ દિસિં પાઉબ્બૂએ તામેવ દિસિં પઢગએ ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! પૂર્વ ધંડા સમય પહેલાં કોઈક સમયે એક નવજુવાન શ્રેષ્ઠ હાથીને તેં સૂંઠ, પગ અને દાંતરૂપી મૂસળોથી પ્રહાર કરીને માર્યો હતો અને તારા ઝુંડમાંથી કાઢી મૂક્યો હતો, તે હાથી પાણી પીવા માટે તે જ સરોવરમાં આવી પહોંચ્યો.

તે નવજુવાન હાથીએ તને જોયો, જોતાં જ તેને પૂર્વના વેરનું સ્મરણ થયું, સ્મરણ થતાં જ તે કોધિત થયો, કોધથી લાલધૂમ થઈ ગયો, તેણે રૌદ્રરૂપ ધારણ કર્યું અને તે કોધાજિનથી સણગી ઉઠ્યો અને તેણે તારી પાસે આવીને તીક્ષ્ણ દાંતરૂપી મૂસળોથી ત્રણવાર તારી પીઠ ઉપર પ્રહાર કર્યો. આ રીતે પ્રહાર કરીને તેણે પૂર્વવેરનો બદલો લીધો. ત્યાર પછી તે હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને, પાણી પીઈને, જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશામાં પાછો ફય્યો.

૧૨૭ તએ ણં તવ મેહા ! સરીરંસિ વેયણ પાઉબ્બિવિત્થા - ઉજ્જલા વિડલા જાવ દુરહિયાસા । પિત્તજ્જરપરિગ્યસરીરે દાહવકકંતીએ યાવિ વિહરિત્થા ।

તએ ણં તુમં મેહા ! તં ઉજ્જલાં જાવ દુરહિયાસં સત્તરાંદિયં વેયણ વેએસિ; સવીસં વાસસયં પરમાઉં પાલઇત્તા અદૃદુહદૃવસદૈ કાલમાસે કાલં કિચ્વા ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે દાહિણઙ્ગુભરહે ગંગાએ મહારણીએ દાહિણે કૂલે વિંઝગિરિપાયમૂલે એગેણ મત્તવર-ગંધહત્થિણા એગાએ ગયવરકરેણૂએ કુચ્છિસિ ગયકલભએ જણિએ । તએ ણં સા ગયકલભિયા ણવણહં માસાણં વસંતમાસમિ તુમં પયાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! તારા શરીરમાં વેદના ઉત્પન્ન થઈ. તે વેદના અત્યંત કષ્ટદાયક, સંપૂર્ણ શરીરમાં વ્યાપ્ત યાવત્ દુસ્થ હતી. તે વેદનાના કારણે તારું શરીર પિત-જવરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું અને તે સમયે તું પ્રબળ બળતરાની વેદના અનુભવતો રહ્યો.

ત્યારપછી હે મેઘ ! તે ઉજ્જવલ યાવત્ દુસ્થ વેદનાને તેં સાત રાત્રિ-દિવસ પર્યત ભોગવીને

એકસોવીસ(૧૨૦) વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને, આર્તધ્યાનને વશીભૂત અને દુઃખથી પીડિત થઈને, મૃત્યુના અવસરે મૃત્યુ પામીને, તું તે જ જંબૂદીપના ભરતકોત્રમાં, દક્ષિણાર્દ્ધ ભરતમાં ગંગા નામની મહાનદીના દક્ષિણી કિનારે વિંધ્યાચલ પર્વતની તળેટીમાં એક મદોન્મત શ્રેષ્ઠ ગંધહસ્તિથી એક શ્રેષ્ઠ હાથણીની કુંભે હાથીના બચ્ચા રૂપે ઉત્પન્ન થયો. ત્યારપછી તે હાથણીએ નવમાસ પૂર્ણ થતાં વસંત ઋતુમાં તને જન્મ આપ્યો.

મેઘકુમારનો પૂર્વનો જીજો ભવ : મેરુપ્રભ હાથી :-

૧૨૮ તએ ણ તુમં મેહા ! ગબ્બવાસાઓ વિપ્પમુકકે સમાણે ગયકલભએ યાવિ હોત્થા, રત્નપ્પલ-રત્નસૂમાલએ જાસુમણા-રત્નપારિજત્તય-લક્ખારસ-સરસકુંકુમસંજ્ઞભરાગવણં ઇદ્દે ણિયગસ્સ જૂહવિણો ગળિયાયાસ્કરેણકોત્થહત્થી અણેગહતિસયસંપરિવુડે રમ્મેસુગિરિકાણણેસુ સુહંસુહેણ વિહરસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! તું ગર્ભાવાસથી મુક્ત થઈને મદનીયારૂપે ઉત્પત્ત થયો. તારું શરીર લાલ કમળ, જપાકુસુમ, રક્તપારિજ્ઞાત પુષ્પ, લાક્ષારસ, સરસ કંકું અને સંધ્યાકાલીન વાદળાના રંગની સમાન લાલ અને સુકુમાર હતું. તું તારા યૂથપતિનો લાડકવાયો હતો. ગણિકાઓ જેવી યુવાન હાથણીઓના ઉદ્રપ્રદેશ ઉપર તું બાળ ભાવ અનુસાર તારી સૂંધ નાખતો હતો. આ પ્રમાણે સેંકડો હાથણીઓથી પરિવૃત થઈને તું પર્વતના રમણીય જંગલોમાં સુખપૂર્વક વિચરવા લાગ્યો.

૧૨૯ તએ ણ તુમં મેહા ! ઉમ્મુકકબાલભાવે જોવ્વણગમણુપત્તે જૂહવિણા કાલધમુણા સંજુતોણ તં જૂહં સયમેવ પદિવજ્જસિ । તએ ણ તુમં મેહા ! વણયરેહિં ણિવ્વત્તિયણામધેજ્જે જાવ ચડદંતે મેરુપ્પભે હત્થિરયણે હોત્થા । તત્થ ણ તુમં મેહા ! સત્તંગપઇદ્ધિએ તહેવ જાવ પદિરૂવે । તત્થ ણ તુમં મેહા સત્તસિયસ્સ જૂહસ્સ આહેવચ્ચ જાવ અભિરમેત્થા ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! તું બાલ્યાવસ્થાને પાર કરીને યૌવનને પ્રાપ્ત થયો અને યૂથપતિની મૃત્યુ થતાં તું પોતે જ યૂથપતિ થઈ ગયો. ત્યારપછી હે મેઘ ! વનચરોએ તારું નામ મેરુપ્રભ રાખ્યું. તું ચાર દાંતવાળો હસ્તિરતન થયો. હે મેઘ ! તું સપ્ત અંગ પ્રતિષ્ઠિત શરીરવાળો યાવત્ત સુંદર રૂપવાળો થયો. હે મેઘ ! ત્યાં તું સાતસો હાથીઓના યૂથનું આધિપત્ય કરતાં યાવત્ત સુખપૂર્વક કીડા કરતાં વિચરણ કરવા લાગ્યો.

૧૩૦ તએ ણ તુમં મેહા ! અણણયા કયાઇ ગિમ્હકાલસમયંસિ જેદ્વામૂલે વણદવ-જાલા-પલિતેસુ વણંતેસુ ધૂમાડલાસુ દિસાસુ જાવ સંજાયભએ બહૂહિં હત્થીહિ ય જાવકલભિયાહિ ય સદ્ધિ સંપરિવુડે સવ્વાઓ સમંતા દિસોદિર્સિ વિપ્પલાઇત્થા ।

તએ ણ તવ મેહા ! તં વણદવં પાસિત્તા અયમેયારૂવે અજ્જતિથે જાવ સમુપ્પજિજ્ઞા-કહિં ણ મણે મએ અયમેયારૂવે અગ્નિસંભવે અણુભૂયપુષ્વે । તએ ણ તવ મેહા ! લેસ્સાહિં વિસુજ્જમાણીહિં, અજ્જવસાણેણ સોહણેણ, સુભેણ પરિણામેણ, તથાવરણિજજાણ કમ્માણ ખઓવસમેણ, ઈહાપોહ-મગગણ-ગવેસણ કરેમાણસ્સ સણિણપુષ્વે જાઇસરણ સમુપ્પજિજ્ઞતથા ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! એક વખત ગ્રીઝકાલના જેઠમાસમાં વનમાં દાવાનલ પ્રગટયો. તેની જવાળાઓથી આખું ય વન પ્રજ્વલિત થઈ ગયું. દાવાનલની જવાળાઓથી વનપ્રદેશની દિશાઓ ધૂમાડાઓથી વ્યાપ્ત

થઈ ગઈ યાવતું તે સમયે તું વંટોળિયાની જેમ ઘુમરીઓ લેતો ભયભીત બની યાવતું ઘણા હાથી, હાથણીઓ આદિની સાથે એક દિશાથી બીજી દિશામાં ભાગવા લાગ્યો.

હે મેઘ ! તે સમયે તે વનના દાવાનણને જોઈને તને આ પ્રકારનો અધ્યવસાય, (વિચાર) ઉત્પન્ન થયો કે “આ રીતની અભિની ઉત્પત્તિને પહેલા પણ ક્યારેક મેં અનુભવી છે !” ત્યારપછી હે મેઘ ! વિશુદ્ધ થતી લેશ્યાઓ, શુભ અધ્યવસાય, શુભ પરિણામ અને જીતિસ્મરણને આવૃત્ત કરનાર મતિ જ્ઞાનાવરણ કર્માનો ક્ષયોપશમ થવાથી, ઈહા, અપોહ, માર્ગણા, ગવેષણા કરતા તને સંક્ષી જીવોને પ્રાપ્ત થતું જીતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

૧૩૧ તએ ણં તુમં મેહા ! એયમદું સમ્મં અભિસમેસિ- એવં ખલુ અહં ર્જીએ દોચ્ચે ભવગ્ગહણે ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે વેયઙ્ગિરિપાયમૂલે જાવ સુમેરુપ્પભેણામં હત્તિરાયા હોત્થા । તત્થ ણં મયા અયમેયારૂવે અગ્નિસંભવે સમણુભૂએ । તએ ણં તુમં મેહા ! તસ્સેવ દિવસસ્સ પચ્ચાવરણહકાલસમયંસિ ણિયાણં જૂહેણં સંદ્રિ સમણણાગએ યાવિ હોત્થા । તએ ણં તુમં મેહા ! સત્તુસ્સેહે જાવ સાણિજાઇસ્સરણે ચતુર્દંતે મેરુપ્પભે ણામ હત્થી હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી હે મેઘ ! તેં આ અર્થ—વિષયને સમ્યક્ પ્રકારે જાણી લીધો કે નિશ્ચયથી ગત બીજા ભવમાં, આ જંબુદ્ધીપ નામના દ્વીપમાં, ભરતક્ષેત્રમાં, વૈતાઢ્ય પર્વતની તળોટીમાં યાવતું સુમેરુપ્રભ નામનો હાથી હતો. ત્યાં આ પ્રકારના ઉત્પન્ન થયેલા મહાન અભિની મેં અનુભવ્યો છે. ત્યારપછી હે મેઘ ! તે દિવસના અંતિમ પ્રહરમાં દાવાનીના ભયથી પોતાના યૂથની સાથે એક જગ્યાએ તમે બધા મળીને બેસી ગયા. તે સમયે હે મેઘ ! તું સાત હાથની ઊંચાઈવાળો યાવતું જીતિસ્મરણ જ્ઞાનયુક્ત ચાર દાંતવાળો મેરુપ્રભ નામનો હાથી હતો.

૧૩૨ તએ ણં તુજ્જં મેહા ! અયમેયારૂવે અજ્ઞાતિથે જાવ સમુપ્પજિજાત્થા - સેયં ખલુ મમ ઇયાણિં ગંગાએ મહાણઇએ દાહિણિલલંસિ કૂલલંસિ વિંઝાગિરિપાયમૂલે દવગિસંજાયકારણદ્વા સાણં જૂહેણં મહિ મહાલયં મંડલં ઘાઇત્તએ ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેસિ, સંપેહિત્તા સુહંસુહેણં વિહરસિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી હે મેઘ ! તને આવા પ્રકારનો અધ્યવસાય, ઉત્પન્ન થયો કે— મારા માટે એ શ્રેયસ્કર છે કે આ સમયે ગંગા મહાનદીના દક્ષિણ કિનારે, વિંધ્યાચલની તળોટીમાં દાવાનણથી રક્ષણ મેળ વવા માટે મારા યૂથની સાથે રહી મોટું માંડલું— નિરૂપદ્રવી ગોળાકાર સ્થાન બનાવવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તું સુખપૂર્વક વિચરવા લાગ્યો.

૧૩૩ તએ ણં તુમં મેહા ! અણણા પઢમપાઉસંસિ મહાવુટ્ટિકાયંસિ સાણિવઝયંસિ ગંગાએ મહાર્ણિએ અદૂરસામંતે બહૂહિં હત્થીહિં જાવ કલભિયાહિ ય સત્તહિ ય હત્તિસએહિં સંપરિવુંડે એં મહં જોયણપરિમંડલં મહિમહાલયં મંડલં ઘાએસિ । જં તત્થ તણં વા પત્તં વા કદું વા કટએ વા લયા વા વલ્લી વા ખાણું વા રૂક્ખે વા ખુવે વા, તં સવ્વં તિકખુત્તો આહુણિય આહુણિય પાએ ણં ઉદ્વોસિ, હત્થેણ ગેણહસિ, એંગતે એડેસિ । તએ ણં તુમં મેહા ! તસ્સેવ મંડલસ્સ અદૂરસામંતે ગંગાએ મહાર્ણિએ દાહિણિલલે કૂલે વિંઝાગિરિપાયમૂલે ગિરસુ ય જાવ સુહંસુહેણં વિહરસિ ।

તએણ મેહા ! અણણયા કયાઇ મજિઝમાએ વરિસારત્તંસિ મહાવુદ્ધિકાયંસિ સણિણવિયંસિ જેણેવ સે મંડલે તેણેવ ઉવાગચ્છસિ, ઉવાગચ્છિત્તા દોચ્ચં પિ મંડલં ધાણસિ । એવં ચરિમે વાસારત્તંસિ મહાવુદ્ધિકાયંસિ સણિણવિયમાણંસિ જેણેવ સે મંડલે તેણેવ ઉવાગચ્છસિ; ઉવાગચ્છિત્તા તચ્ચં પિ મંડલધાયં કરેસિ જાવ સુહસુહેણં વિહરસિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદી હે મેઘ ! તેં પ્રથમ વર્ષા કાળમાં એકવાર ખૂબ વર્ષા થતાં ગંગા મહાનદીની સમીપે ઘણા હાથીઓ યાવત્ત હાથશીઓ, સર્વ મળી સાતસો હાથીઓથી પરિવૃત્ત થઈને એક યોજન પ્રમાણ વિસ્તારના મોટા ઘેરાવાવાણું વિશાળ મંડળ બનાવ્યું. તે મંડલમાં જે કાંઈ પણ ધાસ, પાન, લાકડા, કાંટા, લતાઓ, વેલાઓ, હુંઠા, વૃક્ષ અથવા છોડવા હતા, તે બધાને ત્રણવાર હલાવી-હલાવીને પગથી ઉખેડયા, સુંધરી પકડી અને એકબાજુ (પોતાના મંડળની બહાર) લઈ જઈને ફેંકી દીધા. હે મેઘ ! ત્યારપદી તું તે મંડલની નજીક ગંગા મહાનદીના દક્ષિણી કિનારે, વિંધ્યાચલની તળેટીમાં, પર્વત આદિ પૂર્વોક્ત સ્થાનોમાં વિચરણ કરવા લાગ્યો.

ત્યારપદી હે મેઘ ! ક્યારેક મધ્ય વર્ષાંત્રણતુમાં ખૂબ વર્ષા થઈ જતાં તું જ્યાં મંડલ હતું તે સ્થાન પર ગયો, ત્યાં જઈને બીજાવાર તે મંડલને સારી રીતે સાફ કર્યું. તે જ રીતે અંતિમ વર્ષાંત્રણતુની પણ ધોરવૃદ્ધિ થતાં જ્યાં મંડલ હતું ત્યાં ગયો અને ત્રીજાવાર તે મંડલમાં જે ધાસ, પાન યાવત્ત છોડવા ઊગ્યા હતા, તે બધાને ઉખેડીને સાફ કરી સુખપૂર્વક વિચરણ કરવા લાગ્યો.

૧૩૪ તએણ તુમં મેહા ! અણણયા કયાઇં કમેણ પંચસુ ઉત્સુ સમઇક્કંતેસુ ગિમ્હકાલસમયંસિ જેદ્વામૂલે માસે પાયક-સંઘસસુદ્ધિએણં જાવ સંવદ્વિએસુ મિય-પસુ-પક્ખસરીસિવેસુ દિસોદિસિં વિપ્પલાયમાણેસુ તેહિં બહૂહિં હત્થીહિ ય સદ્ધિં જેણેવ મંડલે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

[અહ મેહા ! તુમં ગંડભાવમિ વદ્વમાણો કમેણ નલિણિવણવિહણગરે હેમંતે કુંદલોદ્ધઽદ્ધત તુસારપતરમિ અઝકંતે, અહિણવે ગિમ્હસમયંસિ પત્તે, વિયદ્વમાણો વણેસુ વણકરેણ વિવિહદિણ્ણ કય-પસવધાઓ તુમં ઉત્યકુસુમકયચામરકળણપૂરપરમિદ્યાભિરામો મયવસ-વિગસંત-કડ-તડ-કિલિણગંધ મદવારિણ સૂરભિજણિયગંધો કરેણુપરિવારિઓ ઉત્સમત્ત-જણિયસોભો કાલે દિણયરકરપયંડે પરિસોસિયતરુકર-સિહરભીમતરદંસણિજે ભિંગાર-રવંભભેરવરવે ણાણાવિહપત્ત કટુંતણકયવરુદ્ધત-પઝમારુયાઝ્ઝ નહયલદુમગણે વાઉલિયાદારુણયરે તણહાવસદોસ-દૂસિયભમંત વિવહસાવયસમાઉલે ભીમદરિસણિજે વદ્વતે દારુણમિ ગિમ્હે;

મારુયવસપસરપસરિયવિયંભિએણં અબ્ધહિયભીમભેરવરવપ્યગારેણં મહુધારાપડિયસિત્ત ઉદ્વાયમાણ ધગધગંતસુદ્ધુએણં દિત્તતરસફુલિંગેણં ધૂમમાલાઉલેણં સાવયસયંતકરણેણં અબ્ધહિયવણદવેણં

જાલાલોવિયણિરુદ્ધધૂમકારભીઓ આયવાલોયમહંતુંબિયપુણ્ણકણો આકુંચિય થોરપીવરકરો ભયવસભયંતદિત્તનયણો કેગેણ મહામહેણો વ્ય પવણોલિલયમહલલરૂબો જેણેવ કાંઈ તે પુરા દવગિભયભીય હિયેણં અવગયતણપ્પાએસરુકખો રુકખોદેસો દવગિસંતાણકારણદ્વાએ જેણેવ મંડલે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ । એકકો તાવ એસ ગમો ।]

તત્થં ણ અણે બહવે સીહા ય વગધા ય વિગયા દીવિયા અચ્છા ય તરચ્છા ય પારાસરા ય

સરથા ય, સિયાલા વિરાલા સુણહા કોલા સસા કોકંતિયા ચિત્તા ચિલ્લલા પુષ્પવિદ્વા અગિભય વિદ્વયા એગયઓ બિલધમ્મેણં ચિદ્વિઃ । તએ ણં તું મેહા ! જેણેવ સે મંડલે તેણેવ ઉવાગચ્છસિ, ઉવાગચ્છત્તા તેહિં બહૂહિં સીહેહિં જાવ ચિલ્લલએહિં ય સદ્ધિં એગયઓ બિલધમ્મેણં ચિદ્વસિ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી હે મેઘ ! પ્રાવૃટાદિ પાંચે ઽતુ ક્રમશા: પસાર થઈ ગયા પછી શ્રીષ્મ કાળના અવસરે, જેઠ માસમાં, કોઈ એક સમયે વૃક્ષોના પરસ્પર અથડાવાથી ઉત્પન્ન થયેલા દાવાનળના કારણે યાવત્ અજિન ફેલાઈ ગઈ અને મૃગ, પશુ, પક્ષી તથા સર્પો વગેરે દિશા-વિદિશામાં, ચારે બાજુ નાસવા લાગ્યા. ત્યારે ઘણા હાથીઓ વગેરેની સાથે તું જ્યાં મંડલ હતું તે તરફ દોડ્યો.

[હે મેઘ ! તમે ગજેન્જ પર્યાયમાં હતા ત્યારે અનુકમથી કમળોના વનનો નાશ કરનાર, કુંદ અને લોઘના પુષ્પોની સમૃદ્ધિથી સંપન્ન તથા અત્યંત હિમવાળો હેમંતજ્ઞતુનો કાળ વ્યતીત થઈ ગયો અને અભિનવ શ્રીષ્મકાળ આવી પહોંચ્યો. તે સમયે વનોમાં વિચરણ કરતાં, કીડા કરતાં વનની હાથણીઓ તમારી ઉપર વિવિધ કમળો તેમજ પુષ્પોનો પ્રહાર કરતી હતી. તમે તે ઽતુમાં ઉત્પન્ન થયેલા પુષ્પોના બનેલા ચામર જેવા કાળના આભૂષણોથી માર્ગિત અને મનોહર દેખાતા હતા. મદના કારણો વિકસિત ગંડસ્થલોને ભીના કરનાર તથા સુગંધિત મદજળ ઝરવાથી તમે સુગંધમય બની ગયા હતા. તમે હાથણીઓથી ઘેરાયેલા રહેતા હતા. સર્વ પ્રકારે ઽતુ સંબંધી શોભા ઉત્પન્ન થઈ હતી. તે શ્રીષ્મકાળમાં સૂર્યના પ્રખર કિરણો પડી રહ્યા હતા. તે શ્રીષ્મ ઽતુએ શ્રેષ્ઠ વૃક્ષોના શિખરોને અત્યંત શુષ્ક બનાવી દીધા હતા. તે બહુ જ ભયંકર દેખાતા હતા. બૂંગાર નામક પક્ષીઓ ભયંકર શબ્દ કરી રહ્યા હતા. પત્ર, કાષ, તૃષ્ણ અને કયરાને ઉડાડનાર પ્રતિકૂળ પવનથી આકાશતળ અને વૃક્ષોનો સમૂહ વ્યાપ્ત થયો હતો. વંટોળિયાને કારણો તે વન ભયાનક દેખાતું હતું. તરસના કારણો ઉત્પન્ન વૈદનાદિ દોપોથી દૂષિત, આમ તેમ ભટકતા શાપદો(શિકારી જંગલી પશુઓ)થી તે વન વ્યાપ્ત બની ગયું હતું. જોવામાં ભયાનક એવી તે શ્રીષ્મઽતુ, ઉત્પન્ન થયેલા દાવાનળ ના કારણો અત્યંતિક દારણા થઈ ગઈ.

પ્રયંડ વાયુના કારણો તે દાવાનળ ચારેકોર ફેલાઈ ગયો અને વિકસિત બની ગયો. અત્યંત ભયંકર અવાજ સાથે વૃક્ષોરૂપી મધુ ધારાઓથી સિચિત થવાથી તે અત્યંત વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયો અને પ્રયંડરૂપે ભડભડ અવાજ કરતો, ઉદ્ભત બની ભભૂક્વા લાગ્યો. અત્યંત દેદીયમાન ચિનગારીઓથી યુક્ત અને ધૂમાડાના ગોટેગોટાથી તે વ્યાપ્ત બની ગયો. સેંકડો શાપદોના પ્રાણોનો અંત કરનાર તે તીવ્ર દાવાનલને કારણો તે શ્રીષ્મતુ અત્યંત ભયાનક દેખાવા લાગી.

હે મેઘ ! તું તે દાવાનલની જવાણાઓથી આચ્છાદિત થઈ ગયો, રોકાઈ ગયો, ઈચ્છા અનુસાર જવામાં અસમર્થ થઈ ગયો, ધૂમાડાના કારણો ઉત્પન્ન થયેલા અંધકારથી ભયભીત થઈ ગયો, અજિના તાપને જોઈને તમારા બંને કાનો રેંટની તુભ્ય સમાન સત્ય થઈ ગયા. તમારી જાડી અને મોટી સૂંધ સુકાઈ ગઈ. તમારી ચમકતી આંખો ભયના કારણો ચકળ-વકળ ફરવા લાગી. જેમ વાયુના કારણો મહામેઘનો વિસ્તાર થાય છે તે પ્રમાણે રેગના કારણો તમારું સ્વરૂપ વિસ્તૃત દેખાવા લાગ્યાં. પહેલા દાવાનલના ભયથી ભયભીત હદ્યવાળા થઈને દાવાનલથી પોતાની રક્ષા કરવાને માટે જે દિશામાં તૃષ્ણ અને વૃક્ષ હટાવીને એકદમ સાફ પ્રદેશ બનાવ્યો હતો અર્થાત્ જ્યાં તે મંડલ બનાવ્યું હતું, તે તરફ તું દોડવા લાગ્યો.....
કેટલીક પ્રતોમાં આ પ્રકારનો પાઠ પણ મળે છે.]

ત્યારે તે મંડલમાં બીજા ઘણા સિંહ, વાઘ, વરુ, દીપડા, રીછ, તરચ્છ, પારાસર(શરભ-અષ્ટાપદ)

શિયાળ, બિલાડા, કૂતરા, સુવર, સસલા, લોમડી, ચિતા, ચિલ્લલા—જંગલી પ્રાણી રોજ(નીલગાય) આદિ બધા પશુઓ અભિના ભયથી ગભરાઈને પહેલેથી આવીને મંડલમાં પ્રવેશી ગયા હતા અને એક સાથે બિલધર્મથી એટલે વૈતાઢ્ય પર્વતના ૭૨ બિલોમાં જેમ બધા પ્રાણીઓ સાથે રહે તેમ સ્થિત થઈ ગયા હતા. ત્યારે હે મેઘ! તું પણ પોતાના સમૂહ સાથે તે મંડલ પાસે આવ્યો અને તે સિંહ યાવત્ ચિલ્લલ આદિ પ્રાણીઓની સાથે બિલધર્મની જેમ સ્થિત થયો.

૧૩૫ તએ ણ તુમ મેહા ! પાએણ ગતં કંડુઇસ્સામિ ત્તિ કટ્ટુ પાએ ઉક્ખિત્તે, તંસિં ચ ણ અંતરંસિ અણ્ણેહિં બલવંતેહિં સત્તેહિં પણોલિજ્જમાણે-પણોલિજ્જમાણે સસએ અણુપવિદું ।

તએ ણ તુમ મેહા ! ગાયં કંડુઇત્તા પુણરવિ પાયં પડિણિક્ખમિસ્સામિ ત્તિ કટ્ટુ તં સસયં અણુપવિદું પાસસિ, પાસિત્તા પાણાણુકંપયાએ ભૂયાણુકંપયાએ જીવાણુકંપયાએ સત્તાણુકંપયાએ સે પાએ અંતરા ચેવ સંધારિએ, ણો ચેવ ણ ણિક્ખિત્તે । તએ ણ મેહા ! તાએ પાણાણુકંપયાએ જાવ સત્તાણુકંપયાએ સંસારે પરિત્તીકએ, માણુસ્સાડએ ણિબદ્ધે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી હે મેઘ ! પગથી શરીર ખજવાળું એમ વિચારીને તેં એક પગ ઊંચો કર્યો. તે સમયે તે ખાલી થયેલી જગ્યામાં બીજા બળવાન પ્રાણીઓ દ્વારા હડસેલાયેલું એક સસલું બેસી ગયું.

ત્યારે હે મેઘ ! શરીર ખજવાળીને તું પગ નીચે મૂકવા ગયો ત્યાં પગ મૂકવાની જગ્યામાં તેં સસલાને જોયું, જોઈને પ્રાણ-ભૂત-જીવ અને સત્ત્વની અનુકંપાથી તેં પગ અધર જ ઊંચકી રાખ્યો, નીચે મૂક્યો નહીં. હે મેઘ ! ત્યારે પ્રાણ-ભૂત, જીવ તથા સત્ત્વની અનુકંપાથી પગ ઊંચકી રાખતા સમયે તે સંસાર પરિત(સીમિત) કર્યો અને યથાસમયે મનુષ્યાયુનો બંધ કર્યો.

૧૩૬ તએ ણ સે વણદવે અઙ્ગાઇઝાઇં રાઇંદિયાઇં તં વણ ઝામેઝ, ઝામેત્તા ણિદ્ધિએ, ઉવરએ, ઉવસંતે, વિજ્ઞાએ યાવિ હોસ્થા ।

તએ ણ તે બહવે સીહા ય જાવ ચિલ્લલા ય તં વણદવં ણિદ્ધિયં જાવ વિજ્ઞાયં પાસંતિ, પાસિત્તા અગ્ગિભયવિપ્પમુકકા તણ્ણાએ ય છુહાએ ય પરબ્ધાહ્યા સમાણ તાઓ મંડલાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિત્તા સવ્વાઓ સમંતા વિપ્પસરિત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી અઢી અહોરાત્રિ સુધી વનને બાળીને તે દાવાનળ સમાપ્ત થયો, ઉપરત થયો, ઉપશાંત થયો અને બૂજાઈ ગયો.

ત્યારે તે ઘણા સિંહો યાવત્ જંગલી પશુ વિશેષ આદિ પૂર્વોક્ત પ્રાણીઓ તે દાવાનળને પૂરો થયેલો યાવત્ બૂજાયેલો જોઈને અભિના ભયથી મુક્ત થયા. તરસ અને ભૂખથી પીડિત થતા તે મંડલમાંથી બહાર નીકળીને આમતેમ ચારે બાજુ વિખેરાઈ ગયા.

૧૩૭ તએ ણ તુમ મેહા ! જુણે જરાજજરિયદેહે સિદ્ધિલવલિતયા-પિણિદ્ધગતે દુબ્બલે કિલંતે જુંજિએ પિવાસિએ અત્થામે અબલે અપરકમ્મે અચંકમળે વા ઠાણુકખંડે વેગેણ વિપ્પસરિસ્સામિ ત્તિ કટ્ટુ પાએ પસારેમાણે વિજ્ઞાહાએ વિવ રયયગિરિપભારે ધરણિયલંસિ સવ્વંગેહિં ય સણિંવિએ ।

તએ ણ તવ મેહા ! સરીરગંસિ વેયણ પાડબ્ભૂયા - ઉજ્જલા જાવ દાહવકકંતીએ યાવિ વિહરસિ । **તએ ણ તુમં મેહા ! તં ઉજ્જલં જાવ દુરહિયાસં તિણિણ રાઇંદિયાઇં વેયણ** વેએમાળે વિહરિતા એં વાસસયં પરમાં પાલઇત્તા ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે રાયગિહે ણયરે સેણિયસ્સ રણ્ણો ધારણીએ દેવીએ કુર્ચિંછસિ કુમારતાએ પચ્ચાયાએ ।

ભાવાર્થ :- હે મેઘ ! તે સમયે તું જરાથી જીર્ણ અને જર્જરિત શરીરવાળો, શિથિલ અને કરચલીવાળી ચામડીથી વ્યાપ્ત ગાત્રવાળો, દુર્ભણ, થાકેલો, ભૂખ્યો, તરસ્યો, શારીરિક શક્તિથી હીન, સહારો ન હોવાથી નિર્ભળ, સામર્થ્યથી રહિત અને હલનચલનની શક્તિથી રહિત અને હૃઠાની જેમ સ્થિર(જડ) થઈ ગયો. ત્યારે ‘હું પણ અહીંથી જાઉં,’ એમ વિચાર કરી જ્યાં પગ ઊપાડ્યો ત્યાં વિજળીથી આધાત પામેલા રજતગિરિના શિખરની જેમ તું સર્વ અંગોથી ધબ કરતો નીચે ધરતી પર ઢળી પડ્યો.

ત્યારપછી હે મેઘ ! તારા શરીરમાં ઉત્કટ તીવ્ર વેદના ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ત શરીર પિતજવરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું અને શરીરમાં બળતરા થવા લાગો. હે મેઘ ! તું તે ઉત્કટ યાવત્ત દુસહિ વેદનાને ત્રણ રાત્રિ-દિવસ સુધી ભોગવતો રહ્યો. સો વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવીને અંતે આ જંબુદ્ધીપ નામના દ્વીપમાં, ભારત વર્ષમાં, રાજગૃહનગરમાં શ્રેણિક રાજાની ધારણી દેવીની કુક્ષિમાં પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં પ્રભુ દ્વારા કહેવાયેલા મેઘકુમારના બે પૂર્વભવોનું વર્ણન છે. તેમાં મેઘકુમારના જીવ દ્વારા બંને હાથીના ભવમાં સહન કરેલી વેદનાનું અને જીવો પ્રતિ અનુકંપા તથા પરોપકારની ભાવનાનું તાદ્દશ વર્ણન છે.

બિલ ધર્મેણ :- છદ્રા દુઃખમય આરામાં મનુષ્ય, પશુ અને પક્ષીઓને ક્ષેત્રાવિષ્ટિત દેવ વૈતાઠ્ય પર્વતના જરૂરિયામાં સંહરણ કરી પહોંચાડી દે છે. ત્યાં તે સર્વ પ્રાણીઓ છદ્રા આરાના કષ્ટથી ગભરાઈને પોતાના જાતિ સ્વભાવને ભૂલીને તે બિલોમાં એક-બીજાને ઈજા કર્યા વગર એક સાથે રહે છે. સૂત્રકારે તે જ બિલ ધર્મની અહીં ઉપમા આપી છે અર્થાત્ આ મંડલમાં સર્વ પ્રકારના પશુ-પક્ષીઓ દાવાનળના ભયના કારણે, કુદરતી આફક્તના સમયે જાતીયવેર ભૂલી એકી સાથે અહીં દિવસ શાંતિથી રહ્યા.

સંસારે પરિતીકએ, મળુસ્સાઉએ ણિબદ્ધે :- સંસાર પરિત કર્યો એટલે સીમિત કર્યો અને મનુષ્યાયુષ્યનો બંધ કર્યો. મેરુપ્રભ હાથીને કોઈ પણ પ્રકારની સ્પષ્ટ સમજણ વિના માત્ર જીવો પ્રત્યે અનુકંપાના ભાવથી સમકિતનો સ્પર્શ થયો. પૂર્ણ તત્ત્વ સમજણ વિનાનું સમકિત એક ભવમાં અનેકવાર આવે છે. તિર્યંચના ભવમાં આ પ્રકારના સમકિતની સ્પર્શના ક્ષણિક હોય છે. શાસ્ત્રના નિયમાનુસાર કોઈ પણ જીવને એકાદક્ષણ માટે પણ સમકિતની સ્પર્શના થઈ જાય, તો તે જીવનું સંસાર પરિભ્રમણ સીમિત થઈ જાય છે અને તે જીવનો મોક્ષ નિશ્ચિત થઈ જાય છે. તે પ્રમાણે મેરુપ્રભ હાથીએ પણ સંસાર સીમિત કર્યો.

ત્યાર પછી સમકિતનું વમન કરીને સમકિતના અભાવમાં મનુષ્યાયુષ્યનો બંધ કર્યો. તેમ સમજવું જોઈએ કારણ કે શ્રી ભગવતીસૂત્રનુસાર સમકિતના સદ્ગ્રાવમાં મુનષ્ય અને તિર્યંચના જીવો વૈમાનિક દેવના આયુષ્યનો જ બંધ કરે છે; મનુષ્યના આયુષ્યનો બંધ કરતા નથી.

મેઘ અણાગારની સંયમમાં સ્થિરતા :-

૧૩૮ તએ ણ તુમં મેહા ! આણુપુષ્ટેણ ગબ્ભવાસાઓ ણિકખંતે સમાણે ઉમ્મુક્કબાલભાવે

જોવ્વણગમણુપ્તે મમ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વઝે ! તં જઇ જાવ તુમ મેહા ! તિરિક્ખજોળિય-ભાવમુવાગએણ અપડિલદ્વસમ્મતરયણલંભેણ સે પાએ પાણાણુકંપયાએ જાવ અંતરા ચેવ સંધારિએ, ણો ચેવ ણં ણિકિખતે, કિમંગ પુણ તુમં મેહા ! ઇયાણિં વિઉલકુલસમુભ્બવે ણં ણિરુવહયસરીસ-પત્તલદ્વંચિદેણ ણં એવં ઉદ્વાણ-બલ-વીરિય-પુરિસકકાર-પરવકકમસંજુતે ણં મમ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વઝે સમાણે સમણાણં ણિગંથાણં રાઓ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલ-સમર્યંસિ વાયણાએ જાવ ધમ્માણુ-ઓગચિંતાએ ય ઉચ્ચારસ્સ વા પાસવણસ્સ વા અઙ્ગચ્છ માણાણ ય ણિગચ્છમાણાણ ય હત્થસંઘૃણાણિ ય પાયસંઘૃણાણિ ય જાવ રય રેણુ-ગુંઢણાણિ ય ણો સમ્મં સહસિ ખમસિ તિતિક્ખસિ અહિયાસેસિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી હે મેઘ ! અનુકમથી ગર્ભાવાસ પૂર્ણ થતાં તારો જન્મ થયો. તું બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થઈને યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો, ત્યારે તું મારી પાસે મુંડિત થઈને ગૃહવાસથી મુક્ત થઈ અણગાર થયો. તો હે મેઘ ! જ્યારે તું નિર્યચ યોનિરૂપ પર્યાયમાં હતો અને જ્યારે તને સમ્યક્ત્વરત્નનો લાભ પણ થયો ન હતો, તે સમયે પણ તેં પ્રાણીઓની અનુકંપાથી પ્રેરિત થઈને યાવત્તુ પોતાનો પગ અધર જ રાખ્યો હતો, નીચે જમીન પર પગ મૂક્યો નહીં. તો પછી હે મેઘ ! હવે અત્યારે તો તું વિશાળ કુલમાં જન્મ્યો છે, તને ઉપધાતથી રહિત શરીર પ્રાપ્ત થયું છે, પ્રાપ્ત થયેલી પાંચે ઈન્દ્રિયોનું તેં દમન કર્યું છે અને ઉત્થાન-વિશિષ્ટ શારીરિક ચેષ્ટા, બલ- શારીરિક શક્તિ, વીર્ય(આત્મબળ), પુરુષકાર(વિશેષ પ્રકારનો પુરુષાર્થ) અને પરાકરમ (કાર્યને સિદ્ધ કરવાના પુરુષાર્થ)થી યુક્ત છે અને મારી પાસે મુંડિત થઈને ગૃહવાસને ત્યાગી અણગાર બન્યો છે, છતાં પણ પહેલી અને પાછલી રાત્રિના સમયે જ્યારે શ્રમણ નિર્ભથો વાયના માટે યાવત્તુ ધર્માનુયોગના ચિંતન માટે તથા ઉચ્ચાર-પ્રસવણ માટે આવતાં-જતાં હતા, તે સમયે તને કોઈના હાથનો, કોઈના પગનો સ્પર્શ થયો યાવત્તુ રજકણોથી તારું શરીર મલિન થઈ ગયું, તને તું સમ્યક પ્રકારે સહન ન કરી શક્યો ? કોખ પાભ્યા વિના ક્ષમા ન રાખી શક્યો ? અદીનભાવથી તિતિક્ખા ન કરી શક્યો અને શરીરને નિશ્ચલ રાખી સહન ન કરી શક્યો ?

૧૩૯ તએ ણં તસ્સ મેહસ્સ અણગારસ્સ, સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ સુભેહિં પરિણામેહિં, પસત્થેહિં અજ્ઞવસાણેહિં, લેસ્સાહિં વિસુજ્જમાણીહિં, તયાવરણિજ્જાણં કમ્માણં ખઓવસમેણ ઈહાપોહ-મગગણ-ગવેસણં કરેમાણસ્સ સણિપુવ્વે જાઇસરણે સમુપ્પણે, એયમદું સમ્મં અભિસમેઝ !

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને હદ્યમાં ધારણ કરીને મેઘકુમાર અણગારને શુભ પરિણામો, પ્રશસ્ત અધ્યવસાયો, વિશુદ્ધ લેશ્યાઓ અને જાતિસ્મરણને આવૃત્ત કરનારા જ્ઞાનાવરણ કર્મના ક્ષયોપશમના કારણો ઈહા, અપોહ, માર્ગણા અને ગવેષણા કરતાં, સંશી જીવાંને પ્રાપ્ત થતું જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન દ્વારા મેઘમુનિએ પોતાના પૂર્વ ભવની જીવન ઘટનાને સમ્યક પ્રકારે જાણી લીધી.

૧૪૦ તએ ણં સે મેહે કુમારે સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ સંભારિયપુવ્વભવે દુગુણાણીય-

સંવેગે આણંદઅંસુપુણ્ણમુહે હરિસિવસેણ ધારાહયકદંબકં પિવ સમુસ્સિયરોમકૂવે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદિ ણમંસિ, વંદિતા ણમંસિતા એવં વયાસી - અજ્જપ્પભિર્ણ ભંતે ! મમ દો અચ્છીણિ મોત્તું અવસેસે કાએ સમણાણં ણિગંથાણં ણિસટ્ટે, તિ કટ્ટુ પુણરવિ સમણં ભગવં મહાવીરં વંદિ ણમંસિ, વંદિતા ણમંસિતા એવં વયાસી - ઇચ્છામિ ભંતે ! ઇયાણિં સયમેવ દોચ્ચં પિ પવ્વાવિયં સયમેવ મુંડાવિયં જાવસયમેવ આયારગોયર જાયામાયાવત્તિયં ધમ્મમાઇકિખયં ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપદી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી દ્વારા પૂર્વ વૃત્તાંતનું સ્મરણ કરાવવાથી મેઘકુમારને ભમણો સંવેગ ભાવ પ્રાપ્ત થયો. તેનું મુખ આનંદના આંસુઓથી ભરાઈ ગયું. ઉર્ધ્વના કારણે મેઘધારાથી આહત કંદબપુષ્પની જેમ તેના રોમરાય વિકસિત થઈ ગયા. તેમણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે ભગવન્ ! આજથી મારા બે નેત્રો છોડીને, શેષ સમસ્ત શરીર શ્રમણ નિર્ગથોને સમર્પિત કરું છું. આ પ્રમાણે કહીને મેઘકુમારે પુનઃ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે ભગવન્ ! મારી ઈચ્છા છે કે હવે આપ પોતે જ મને બીજીવાર પ્રત્રજિત કરો, સ્વયં મુંડિત કરો યાવત્ સ્વયં જ આચાર-ગોચર, સંયમયાત્રા, ભોજન પરિમાણાદિ સ્વરૂપવાળા શ્રમણ ધર્મનો ઉપદેશ આપો.

૧૪૧ તએ ણ સમણે ભગવં મહાવીરે મેહં કુમારં સયમેવ પવ્વાવેઝ જાવ જાયામાયાવત્તિયં ધમ્મમાઇકખિઝ - એવં દેવાણુપ્પિયા ! ગંતવ્યં, એવં ચિદ્ગ્રિયવ્યં એવં ણિસીયવ્યં, એવં તુયદ્વિયવ્યં, એવં ભુંજિયવ્યં, એવં ભાસિયવ્યં, ઉદ્ભાય ઉદ્ભાય પાણાણં ભૂયાણં જીવાણં સત્તાણં સંજમેણં સંજમિયવ્યં ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપદી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે મેઘકુમારને સ્વયમેવ પુનઃ દીક્ષિત કર્યા (મેઘમુનિ સંયમ ભાવથી ચલિત થઈ ગયા હતા, અસંયમ ભાવને પ્રાપ્ત થયા હતા. ફરીથી સંયમ ભાવમાં સ્થિર થતાં તેને પુનઃ દીક્ષિત કરવામાં આવ્યા) યાવત્ સ્વયમેવ સંયમ યાત્રા, આહાર પરિમાણાદિરૂપ સંયમ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો અને તેને સમજાવતા કહ્યું - હે દેવાનુપ્પિય ! આ પ્રમાણે ગમન કરવું જોઈએ, આ રીતે ઊભા રહેવું જોઈએ, આ રીતે યતનાથી બેસવું જોઈએ, આ પ્રમાણે શયન કરવું જોઈએ, આ પ્રમાણે નિર્દ્દાષ આહાર કરવો અને ભાષા સમિતિપૂર્વક બોલવું જોઈએ તેમજ સાવધાન રહીને પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વની રક્ષારૂપ સંયમમાં પ્રવૃત્ત રહેવું જોઈએ. તાત્પર્ય એ છે કે મુનિએ પ્રત્યેક ક્રિયા યતનાપૂર્વક કરવી જોઈએ.

૧૪૨ તએ ણ સે મેહે સમણસ્સ ભગવાનો મહાવીરસ્સ અયમેયારૂબં ધમ્મિયં ઉવાસં સમ્મં પદિચ્છિઝ, પદિચ્છિતા તહ ચિદ્ગ્રિ જાવ સંજમેણં સંજમઝ ઇ । તએ ણ સે મેહે અણગારે જાએ ઇરિયાસમિએ, અણગારવણાં ભાણિયવ્બો ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપદી મેઘમુનિએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના આ પ્રમાણેના ધાર્મિક ઉપદેશને સમ્પ્રક રીતે અંગીકાર કર્યો અને તે પ્રમાણે વર્તન કરવા લાગ્યા યાવત્ સંયમમાં ઉધ્યમ કરવા લાગ્યા. ત્યારે તે મેઘમુનિ ઈર્યાસમિતિ આદિથી યુક્ત અણગાર થયા. અહીં ઔપપાતિક સૂત્રના કથન અનુસાર અણગારનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

૧૪૩ તએ ણ સે મેહે અણગારે સમણસ્સ ભગવાનો મહાવીરસ્સ તહારૂબાણ થેરાણ અંતિએ

સામાઇયમાઇયાળિ એકકારસ અંગાડિ અહિજ્જાઇ, અહિજ્જાત્તા બહૂહિં ચર્ચાદુદુમદસમ દુવાલસેહિં-માસદ્વમાસખમણેહિં અપ્યાણ ભાવેમાળે વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મેઘ અણગારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના તથાપ્રકારના સ્થવિરમુનિઓ પાસે સામાયિકથી લઈ અગિયાર અંગ શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કર્યું અધ્યયન કરીને તેઓ ઉપવાસ, ઈઠ, અષ્ટમ, ચોલા, પંચોલા તથા અર્ધ માસખમણ અને માસખમણ આદિ તપસ્યાથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

મેઘ અણગારની ઉગ્ર તપશ્ચાર્થ :-

૧૪૪ તએ ણ સમણે ભગવં મહાવીરે રાયગિહાઓ ણયરાઓ ગુણસિલાઓ ચેહ્યાઓ પડિણિકખમઝ, પડિણિકખમિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર રાજગૃહ નગરના, ગુણશીલ ઉધાનમાંથી વિહાર કરીને અન્ય જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

૧૪૫ તએ ણ સે મેહે અણગારે અણણયા કયાઇ સમણ ભગવં મહાવીરં વંદિ ણમંસઝ, વંદિતા ણમંસિતા એવં વયાસી - ઇચ્છામિ ણ ભંતે ! તુબ્બેહિં અબ્ધણુણાએ સમાળે માસિયં ભિક્ખુપડિમં ઉવસંપજ્જિતા ણ વિહરિત્તાએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધ કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે મેઘ અણગારે કોઈ સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું - હે ભગવન્ ! આપની આજા હોય તો હું એકમાસની ભિક્ષુ પડિમાને અંગીકાર કરીને વિચરવા ઈચ્છુ છું. ભગવાને કહું - હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, ધર્મકાર્યમાં વિલંબ કરો નહીં.

૧૪૬ તએ ણ સે મેહે અણગારે સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ અબ્ધણુણાએ સમાળે માસિયં ભિક્ખુપડિમં ઉપસંપજ્જિતા ણ વિહરઇ । માસિયં ભિક્ખુપડિમં અહાસુત્તં અહાકપ્પં અહામગ્ં સમ્મં કાએણ ફાસેઝ પાલેઝ સોહેઝ તીરેઝ કિદ્દેઝ, સમ્મં કાએણ ફાસિતા પાલિતા સોહેત્તા તીરેત્તા કિદ્દેત્તા પુણરવિ સમણ ભગવં મહાવીરં વંદિ ણમંસઝ, વંદિતા ણમંસિતા એવં વયાસી -

ઇચ્છામિ ણ ભંતે ! તુબ્બેહિં અબ્ધણુણાએ સમાળે દોમાસિયં ભિક્ખુપડિમં ઉવસંપજ્જિતા ણ વિહરિત્તાએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધ કરેહ । જહા પઢમાએ અભિલાખો તહા દોચ્ચાએ તચ્ચાએ ચર્ચાદુદુમદસમ પદમસત્તરાંદિયાએ દોચ્ચસત્ત રાંદિયાએ તઝયસત્તરાંદિયાએ અહોરાંદિયાએ વિ એગરાંદિયાએ વિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની આજા મેળવીને મેઘ અણગાર એક માસની ભિક્ષુ પડિમા અંગીકાર કરીને વિચરવા લાગ્યા. એક માસની ભિક્ષુપડિમાનો યથાસૂત્ર - સૂત્રાનુસાર, યથાકલ્પ આચારાનુસાર, યથામાર્ગ - જ્ઞાનાદિ માર્ગાનુસાર, કાયાથી સમ્યક્ પ્રકારે અંગીકાર કરી ઉપયોગ પૂર્વક પાલન કર્યું, અતિચારોની શુદ્ધતાપૂર્વક તેનું આચરણ કર્યું, પડિમાની કાલમર્યાદાને પાર કરી, પડિમા પૂર્ણ થવાથી પ્રસન્ન થઈ તેની પ્રશંસારૂપ કીર્તન કર્યું, આ રીતે પ્રથમ પડિમાને સમ્યક્ પ્રકારે ગ્રહણ કરીને, પાલન કરીને, શુદ્ધ આચરણ કરીને, પાર પામીને અને કીર્તન કરીને પુનઃ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું -

હે ભગવન् ! આપની આજા પ્રાપ્ત કરીને હું દ્વિમાસિકી બિક્ષુ પડિમા અંગીકાર કરીને વિચરવા ઈચ્છું છું, ભગવાને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, પ્રતિબંધ કરો નહીં. જેવી રીતે પહેલી પડિમામાં કહું છે, તેવી રીતે દ્વિ માસિકી, ત્રૈ માસિકી, ચતુર્માસિકી, પંચ માસિકી, છ માસિકી, સપ્ત માસિકી; પહેલી અર્થાત્ આઠમી પડિમા સાત અહોરાત્રિની, બીજી અર્થાત્ નવમી પડિમા સાત અહોરાત્રિની, ત્રીજી અર્થાત્ દસમી પડિમા પણ સાત અહોરાત્રિની અને અગિયારમી પડિમા એક અહોરાત્રની અને બારમી પડિમા એક રાત્રિની કહેવી જોઈએ. મેઘમુનિએ આ બધી પડિમાઓનું યથાવિધિ પાલન કર્યું.

૧૪૭ તએ ણ સે મેહે અણગારે બારસ ભિક્ખુપડિમાઓ સમ્મં કાણ્ણ ફાસેત્તા પાલેત્તા સોહેત્તા તીરેત્તા કિદૃત્તા પુણરવિ વંદિ ણમંસિઝ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી - ઇચ્છામિ ણ ભંતે ! તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણાએ સમાણે ગુણરયણસંવચ્છરં તવોકમ્મં ઉવસંપજ્જિત્તા ણ વિહરિત્તએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધ કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘ અણગારે બાર બિક્ષુ પડિમાનો સમ્યક પ્રકારે કાયાથી સ્પર્શ કરીને, પાલન કરીને, શોધન કરીને, પાર પામીને અને કીર્તન કરીને, પુનઃ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું— હે ભગવન् ! હું આપની આજા મેળવી ગુણરત્ન સંવત્સર નામનું તપશ્ચરણ અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું, ભગવાને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, વિલંબ ન કરો.

૧૪૮ તએ ણ સે મેહે અણગારે પઢ્મં માસં ચડત્થંચડત્થેણ અણિકિખતેણ તવોકમ્મેણ, દિયા ઠાણુકુદુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિ વીરાસણેણ અવાઉડએણં । દોચ્ચં માસં છટું-છટુણેણ અણિકિખતેણ તવોકમ્મેણ, દિયા ઠાણુકુદુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિ વીરાસણેણ અવાઉડએણ । તચ્ચં માસં અદ્ભુમં-અદ્ભુમેણ અણિકિખતેણ તવોકમ્મેણ, દિયા ઠાણુકુદુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિ વીરાસણેણ અવાઉડએણ । ચડત્થં માસં દસમંદસમેણ અણિકિખતેણ તવોકમ્મેણ, દિયા ઠાણુકુદુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિ વીરાસણેણ અવાઉડએણ ।

પંચમં માસં દુવાલસમં-દુવાલસમેણ અણિકિખતેણ તવોકમ્મેણ, દિયા ઠાણુકુદુએ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિ વીરાસણેણ અવાઉડએણ ।

એવં ખલુ એણં અભિલાખેણ છટે માસે ચોદ્દસમં-ચોદ્દસમેણ, સત્તમે માસે સોલસમં-સોલસમેણ, અદ્ભુમે માસે અદ્ભુઅરસમં-અદ્ભુઅરસમેણ, ણવમે માસે વીસિઝમં-વીસિઝમેણ, દસમે માસે બાવીસિઝમં-બાવીસિઝમેણ, એકકારસમે માસે ચડવીસિઝમં-ચડવીસિઝમેણ, બારસમે માસે છચ્વીસિઝમં-છચ્વીસિઝમેણ, તેરસમે માસે અદ્ભાવીસિઝમં-અદ્ભાવીસિઝમેણ, ચોદ્દસમે માસે તીસિઝમં-તીસિઝમેણ, પંચદસમે માસે બત્તીસિઝમં-બત્તીસિઝમેણ, સોલસમે માસે ચડત્તીસિઝમં-ચડત્તીસિઝમેણ અણિકિખતેણ તવોકમ્મેણ દિયા ઠાણુકુદુએણ સૂરાભિમુહે આયાવણભૂમીએ આયાવેમાણે, રત્તિ વીરાસણેણ ય અવાઉડએણ ય ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી મેઘ અણગાર પહેલા ભણિનામાં નિરંતર ચતુર્થભક્ત (એકાંતર ઉપવાસની)

તપશ્ચર્યા સાથે, દિવસે ઉત્કટ(ગોદોહન) આસને સ્થિત રહીને આતાપના ભૂમિમાં સૂર્ય સન્મુખ આતાપના લેતા. રાત્રે વસ્ત્રથી રહિત થઈને વીરાસનથી સ્થિત રહેતા હતા.

બીજા મહિને નિરંતર છઠના પારણે છઠની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સૂર્ય સામે સ્થિત થઈને સૂર્યની આતાપના લેતા અને રાત્રે વીરાસને નિર્વસ્ત્ર થઈને ઢાંડીની આતાપના લેતા.

ત્રીજા મહિને નિરંતર અષ્ટમ-અષ્ટમની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સૂર્ય સામે સ્થિત થઈને સૂર્યની આતાપના લેતા અને રાત્રે વીરાસને નિર્વસ્ત્ર થઈને ઢાંડીની આતાપના લેતા.

ચોથા મહિને નિરંતર ચોલા-ચોલાની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સૂર્ય સામે સ્થિત થઈને સૂર્યની આતાપના લેતા અને રાત્રે વીરાસને નિર્વસ્ત્ર થઈને ઢાંડીની આતાપના લેતા.

પાંચમાં મહિને પાંચ-પાંચ ઉપવાસની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સૂર્ય સામે સ્થિત થઈને સૂર્યની આતાપના લેતા અને રાત્રે વીરાસને નિર્વસ્ત્ર થઈને ઢાંડીની આતાપના લેતા.

આ જ પ્રમાણે છષ્ટા મહિનામાં છ-છ ઉપવાસની, સાતમે મહિને સાત-સાત ઉપવાસની, આઠમા મહિનામાં આઠ-આઠ ઉપવાસની, નવમા મહિનામાં નવ-નવ ઉપવાસની, દસમા મહિનામાં દસ-દસ ઉપવાસની, અગિયારમા મહિનામાં અગિયાર-અગિયાર ઉપવાસની, બારમા મહિનામાં બાર-બાર ઉપવાસની, તેરમા મહિનામાં તેર-તેર ઉપવાસની, ચૌદ્ધમા મહિનામાં ચૌદ્ધ-ચૌદ્ધ ઉપવાસની, પંદરમા મહિનામાં પંદર-પંદર ઉપવાસની અને સોળમા મહિનામાં નિરંતર સોળ-સોળ ઉપવાસની તપશ્ચર્યા સાથે દિવસે ઉત્કટ આસને સ્થિત થઈને સૂર્યની સન્મુખ આતાપના ભૂમિમાં આતાપના લેતા અને રાત્રિમાં વસ્ત્ર રહિત થઈને, વીરાસનથી સ્થિત રહેતા હતા.

૧૪૯ તએ ણ સે મેહે અણગારે ગુણરયણસંવચ્છરં તવોકમ્મં અહાસુત્તં જાવ સમ્મં કાણ્ણ ફાસેઝ પાલેઝ સોહેઝ તીરેઝ કિદૃષેઝ અહાસુત્તં અહાકપ્પં જાવ કિદૃષેત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં વંદઝ ણમંસઝ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા બહૂહિં છદ્ધુમદસમદુવાલસેહિં માસદ્ધમાસખમણેહિં વિચિત્તોહિં તવોકમ્મેહિં અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરઝ ।

તએ ણ સે મેહે અણગારે તેણ ઉરાલેણ વિઉલેણ સસ્સિસરીએણ પયત્તેણ પગગહિએણ કલ્લાણેણ સિવેણ ધણ્ણેણ મંગલ્લેણ ઉદગ્ગેણ ઉદારેણ ઉત્તમેણ મહાણુભાવેણ તવોકમ્મેણ સુક્કે લુક્કે ણિમ્મંસે ણિસ્સોળિએ કિડિકિડિયાભૂએ અદ્વિચમ્માવણદ્ધે કિસે ધમણિસંતએ જાએ યાવિ હોત્થા । જીવંજીવેણ ગચ્છઝ, જીવંજીવેણ ચિદ્ધઝ, ભાસં ભાસિત્તા ગિલાયઝ, ભાસં ભાસમાણે ગિલાયઝ, ભાસં ભાસિસ્સામિ તિ ગિલાયઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદ્ધી તે મેઘ અણગારે ગુણસંવન્તસર તપશ્ચર્યાનો સૂત્રાનુસાર યાવત્ત સમ્યક રીતે કાયાથી સ્પર્શ કર્યો; પાલન કર્યું; શુદ્ધતાપૂર્વક આચરણ કર્યું; પાર કર્યું; કીર્તન કર્યું; સૂત્રાનુસાર, કલ્પાનુસાર યાવત્ત કીર્તન કરીને, શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને વંદન-નમસ્કાર કરીને ઘણાં છઠ, અષ્ટમ, ચોલા, પંચોલા (પાંચ ઉપવાસ), અર્ધ માસખમણ, માસખમણ આદિ વિવિધ પ્રકારની તપશ્ચર્યા દ્વારા આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરતા રહ્યા.

ત્યારપદ્ધી તે ઉરાલ-પ્રધાન, દીર્ઘકાલીન તપ કરતા હોવાથી વિપુલ, શોભાસંપન્ન, ગુરુ દ્વારા

પ્રદત્ત અથવા પ્રયત્ન સાધ્ય, બહુમાનપૂર્વક પ્રગૃહીત, કલ્યાણકારી, શિવકારી, ધન્યકારી, મંગલકારી, ઉદગ્ર-ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ યુક્ત, ઉદાર-નિષ્કામ હોવાથી ઔદાર્ય યુક્ત, ઉત્તમ-અજ્ઞાનાંધકારથી રહિત અને મહાન પ્રભાવશાળી તપ કર્મથી મેધ અણગારનું શરીર સુકાઈ ગયું, રૂષ, કૃશ, માંસ રહિત અને રૂધિર રહિત થઈ ગયું; ઉઠતાં-બેસતાં તેના હાડકાં કડ-કડ અવાજ કરવા લાગ્યા; તેના શરીરમાં માત્ર હાડકાં અને ચામડા જ રહ્યા હતા. તેના શરીરની ફૂશતાથી બધી નસો સ્પષ્ટ દેખાવા લાગ્યી.

તે કેવળ આત્મ બળથી જ ચાલતા હતા, આત્મ બળથી જ ઊભા રહેતા, ભાષા બોલીને થાકી જતાં હતા, વાત કરતાં કરતાં થાકી જતાં, ત્યાં સુધી કે ‘હું બોલીશ’ એવો વિચાર કરતા ત્યાં જ થાકી જતાં હતા. તાત્પર્ય એ છે કે પૂર્વોક્ત ઉગ્ર તપસ્યાના કારણે તેનું શરીર અત્યંત દુર્બળ થઈ ગયું.

૧૫૦ સે જહાણામણ ઇંગાલસગડિયા ઇ વા કદૃસગડિયા ઇ વા પત્તસગડિયા ઇ વા તિલસગડિયા ઇ વા એરંડકદૃસગડિયા ઇ વા ઉણે દિના સુકકા સમાણી સસદં ગચ્છિ, સસદં ચિદૃઝિ, એવામેવ મેહે અણગારે સસદં ગચ્છિ, સસદં ચિદૃઝિ, ઉવચિએ તવેણ, અવચિએ મંસસોળિએણ, હુયાસણે ઇવ ભાસરાસિપરિચ્છળણેણ તવેણ તેણ તવતેયસિરીએ અર્ઝિવ-અર્ઝિવ ઉવસોભેમાણે-ઉવસોભેમાણે ચિદૃઝિ ।

ભાવાર્થ :- જેમ કોઈ કોલસાથી, સૂકા લાકડાથી, સૂકા પાંડડાથી, તલની ડાંખળીથી કે એરંડના કાષ્ઠથી ભરેલી ગાડી હોય, તે તડકામાં એકદમ સુકાઈ ગઈ હોય અર્થાત્કોલસા, લાકડાં, પાંડડાં આદિ ખૂબ તપીને સુકાઈ ગયા પછી ગાડીમાં ભરવામાં આવ્યા હોય, તે ગાડી ચાલે ત્યારે ખડખડ અવાજ કરતી ચાલે છે અને અવાજ કરતી ઊભા રહે છે, તેવી જ રીતે મેધ અણગાર જ્યારે ચાલતા હતા કે ઊભા રહેતા હતા ત્યારે તેમના હાડકાંનો ખડખડ અવાજ આવતો હતો. તેઓ તપથી પુષ્ટ અને લોહી-માંસથી ક્ષીણ થઈ ગયા હતા. રાખથી ઢાંકેલી અજિની જેમ તે તપ તેજથી દેદીઘ્યમાન અને તપતેજની શોભાયમાન લાગતા હતા.

૧૫૧ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સમણે ભગવં મહાવીરે આદ્ગારે તિત્થયરે જાવપુષ્પાણપુષ્પિંબ ચરમાણ ગામાણુગામં દૂઝ્જ્જમાણે સુહંસુહેણં વિહરમાણ જોણામેવ રાયગિહે ણયરે જોણામેવ ગુણસીલએ ચેઝએ તેણામેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા અહાપડિરૂષ્વં ઉગગહં ઉગિગિહત્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મની આદિ કરનાર, તીર્થની સ્થાપના કરનાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી યાવત્ અનુકમથી વિહાર કરતાં, એક ગામથી બીજા ગામને પાર કરતાં, સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં, રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં પદ્ધાર્યા, પદ્ધારીને યથોચિત અવગ્રહ-સ્થાનની આજા લઈને, સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં મેધ મુનિની તપશ્ચયાનું વર્ણન છે.

બાર ભિન્નું પડિમા :- પડિમા એટલે અભિગ્રહ, વિશેષ નિયમો. અભિગ્રહ સાથે તે નિયમોનું પાલન કરવામાં આવે છે. આ પડિમાઓનું વિસ્તૃત વર્ણન ‘દ્શાશ્વત સ્કર્દું સૂત્ર’માં છે. શ્રી ભગવતીસૂત્ર ભાગ-૧,

શતક-૨/૧માં તથા શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર અને શ્રી ઉત્તરાધ્યન સૂત્રમાં પણ તત્સંબંધી વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે.

તિક્ષુની બાર પડિમા અને તેનું કાલમાન :-

પડિમાઓનાં નામ	કાલમાન
(૧) માસિકી પડિમા	૧ માસ
(૨) દ્વિમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૩) ત્રિમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૪) ચતુઃમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૫) પંચમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૬) ષષ્ઠમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૭) સપ્તમાસિકી પડિમા	૧ માસ
(૮) પ્રથમ સાત અહોરાત્રિકી પડિમા	૭ અહોરાત્ર
(૯) દ્વિતીય સાત અહોરાત્રિકી પડિમા	૭ અહોરાત્ર
(૧૦) તૃતીય સાત અહોરાત્રિકી પડિમા	૭ અહોરાત્ર
(૧૧) અહોરાત્રિકી પડિમા	૩ અહોરાત્ર [૪૮તપ + ૧ દિન પારણું]
(૧૨) રાત્રિકી પડિમા	૪ અહોરાત્ર [અષ્ટમતપ + ૧ દિન પારણું]
કુલ ૭ માસ ૨૮ દિવસ.	

અહાસુત્તં...:- પડિમાઓની આરાધના માટે અહીં અહાસુત્તં વગેરે ત્રણ પદો ઉપલબ્ધ છે. ભગવતી સૂત્ર શતક-૨ ઉદેશક-૧, સૂ. પ૧માં સ્કન્દકમુનિના અધિકારમાં અહાતચ્ચ અહાસમ્મં સહિત પાંચ પદનો પ્રયોગ છે. અહાસુત્તં = સૂત્ર નિર્દિષ્ટ વિધિ અનુસાર અહાકપ્પં = કલ્પ-મર્યાદા, આચાર અનુસાર અને અહામગ્રં = માર્ગ-જ્ઞાન, દર્શનાદિ રૂપ મોક્ષ માર્ગ અનુસાર.

ફાસેઝ...:- ક્ષાયોપશમિક ભાવ અનુસાર પડિમાઓની આરાધનાની પૂર્ણતા માટે સૂત્રમાં ફાસેઝ આદિ પદોનો પ્રયોગ છે. કાએં ફાસેઝ = કેવળ મનોરથ માત્રથી નહીં પરંતુ ઉચ્ચિત સમર્થે વિધિપૂર્વક શરીર દ્વારા પ્રવૃત્તિ કરી, પડિમાની વિધિને કાયા દ્વારા પૂર્ણ કરી પાલેઝ = ઉપયોગપૂર્વક, સાવધાનીપૂર્વક તેનું પાલન કર્યું. સોહેઝ = તપ અને પારણાની પૂર્ણ શુદ્ધિનું ધ્યાન રાખ્યું અર્થાત્ સ્વીકૃત પ્રતમાં દોષનું સેવન ન કરીને પ્રતને શુદ્ધ રાખ્યું. તીરેઝ = પ્રતની કાલ મર્યાદા પૂરી કરી, કાલમર્યાદા પર્યત પ્રતનું પાલન કર્યું. કિટ્રેઝ = પ્રતના અમુક-અમુક અનુષ્ઠાનો મેં પૂર્ણ કર્યા છે, તે પ્રકારે પ્રતનો મહિમા પ્રગટ કર્યો.- ભગવતી ૨/૧/૪૭માં પૂરેઝ અને અણુપાલેઝ શબ્દ પ્રયોગ પણ છે.

ગુણારત્ન સંવત્સર તપ : - જે તપ ગુણરૂપી રત્નો સહિત સાધિક એક વર્ષમાં પૂર્ણ થાય અર્થાત્ જે તપમાં ૧૬ માસ પર્યત નિર્જરારૂપ વિશેષ ગુણની પ્રાપ્તિ થતી રહે, તેને ગુણારત્ન સંવત્સર તપ કહે છે. તેમાં તેર માસ અને સતત દિવસ ઉપવાસના હોય છે અને તોંતેર દિવસ પારણાના હોય છે. આ પ્રમાણે સોણ મહિનામાં આ તપનું અનુષ્ઠાન પૂર્ણ કરાય છે.

ગુજરાતન સવંત્સર તપનું કાલમાન : -

માસ	તપ	તપ દિન	પારષા દિન	કુલ દિવસ
પ્રથમ	૧૫ ઉપવાસ	૧૫	૧૫	૩૦
બીજો	૧૦ છઠ	૨૦	૧૦	૩૦
ત્રીજો	૮ અષ્ટમ	૨૪	૮	૩૨
ચોથો	૬ ચોલા	૨૪	૬	૩૦
પાંચમો	૫ પંચોલા	૨૫	૫	૩૦
છઠો	૪ છ ઉપવાસ	૨૪	૪	૨૮
સાત	૩ સાત ઉપવાસ	૨૧	૩	૨૪
આઠમો	૩ આઠ ઉપવાસ	૨૪	૩	૨૭
નવમો	૩ નવ ઉપવાસ	૨૭	૩	૩૦
દશમો	૩ દસ ઉપવાસ	૩૦	૩	૩૩
અગિયારમો	૩ અગિયાર ઉપવાસ	૩૩	૩	૩૬
બારમો	૨ બાર ઉપવાસ	૨૪	૨	૨૬
તેરમો	૨ તેર ઉપવાસ	૨૬	૨	૨૮
ચૌદમો	૨ ચૌદ ઉપવાસ	૨૮	૨	૩૦
પંદરમો	૨ પંદર ઉપવાસ	૩૦	૨	૩૨
સોળમો	૨ સોળ ઉપવાસ	૩૨	૨	૩૪
કુલ દિવસ		૪૦૭	૭૩	૪૮૦

મેધમુનિ દ્વારા સંલેખના-સંથારાની આરાધના : -

૧૫૨ તએ ણં તસ્સ મેહસ્સ અણગારસ્સ રાઓ પુબ્વ-રત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ધમ્મજાગરિયં જાગરમાણસ્સ અયમેયારૂવે અજ્જાતિથે જાવ સમુપ્પજ્જિતથા -

એવં ખલુ અહં ઇમેણું ઉરાલેણું તહેવ જાવ ભાસિસ્સામિ ત્તિ ગિલામિ । તં અતિથ તા મે ઉદ્વાળે કમ્મે બલે વીરિએ પુરિસિકકારસ્પરકકમે, સદ્ગા ધિર્ઝ સંવેગે; તં જાવ તા મે અતિથ ઉદ્વાળે કમ્મે બલે વીરિએ પુરિસિકકારસ્પરકકમે સદ્ગા ધિર્ઝ સંવેગે જાવ ય મે ધમ્માયરિએ ધમ્મોવએસએ સમણે ભગવં મહાવીરે જિણે સુહત્થી વિહરઙ્દ, તાવ મે સેયં કલ્લાં પાઉપ્પભાયાએ રયણીએ જાવ તેયસા જલંતે સૂરે સમણં ભગવં મહાવીરં વંદિતા ણમંસિતા સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં અબ્ધણુણ્ણાયસ્સ સમાણસ્સ સયમેવ પંચ મહવ્વયાંં આરુહિતા ગોયમાઇએ સમણે ણિગંથે ણિગંથીઓ ય ખામેત્તા તહારૂવેહિં કડાઈંહિં થેરેહિં સદ્ધિં વિલાં પબ્બયં સણિયં-સણિયં દુરુહિતા સયમેવ

મેહઘણસિણગાસં પુઢવિ-સિલા-પદૃયં પડિલેહિતા સંલેહણા-જ્ઞાસણાએ જ્ઞાસિયસ્સ ભત્તપાણ-પડિયાઝકિખયસ્સ પાઓવગયસ્સ કાલં અણવકંખ-માણસ્સવિહરિતએ ।

એવં સંપેહેઇ સંપેહિતા કલ્લાં પાઉપ્પભાયાએ રયણીએ જાવ જલંતે જેણેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા સમણું ભગવં મહાવીરં તિકખુતો આયાહિણં પયાહિણં કરેઇ, કરિતા વંદિઝ ણમંસિઝ, વંદિતા ણમંસિતા ણચ્ચાસણે ણાઝદૂરે સુસ્સુસમાણે ણમંસમાણે અભિમુહે વિણાણં પંજલિઝે પંજુવાસિઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપણી તે મેઘ અણગારને રાત્રિના પાછલા પ્રહરે ધર્મ જાગરણ કરતા આ પ્રકારનો વિચાર આવ્યો કે—

આ પ્રમાણે હું વિશિષ્ટ તપના કારણો, (પૂર્વોક્ત બધું વર્ણન અહીં સમજવું) યાવત્ ‘ભાષા બોલીશ’ એવા વિચારથી પણ થાકી જાઉં છું, છતાં ય હજુ મારામાં ઉત્થાન-ઉઠવાની શક્તિ કર્મ-કાર્ય કરવાની શક્તિ, બળ, વીર્ય, પુરુષાકાર, પરાક્રમ, શ્રદ્ધા, ધૂતિ અને સંવેગ છે. તો જ્યાં સુધી મારામાં ઉત્થાન, કર્મ, બળ, વીર્ય, પુરુષાકાર પરાક્રમ, શ્રદ્ધા, ધૂતિ અને સંવેગ છે અને જ્યાં સુધી મારા ધર્મચાર્ય ધર્મપદેશક શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી સુહસ્તિ(ગંધહસ્તિ)ની સમાન વિચારી રહ્યા છે, ત્યાં સુધીમાં અનશન સ્વીકારવું મારા માટે શ્રેયકારી છે, તેથી કાલે, રાત્રિ વ્યતીત થાય અને તેજથી જાજીવલ્યમાન સૂર્યનો ઉદ્દય થાય ત્યારે હું શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને વંદના-નમસ્કાર કરીને, તેમની આશા લઈને સ્વયં જ પાંચ મહાવ્રત અંગીકાર કરીને, ગૌતમ આદિ શ્રમણ નિર્ગ્રથો તથા નિર્ગ્રથીઓની ક્ષમા યાચના કરીને, તથારૂપના સમર્પ એવા કડાયા સ્થવિર(દઢ સંહનન અને દઢ મનોબળવાળા) સાધુઓની સાથે વિપુલ નામના પર્વત ઉપર ધીમે-ધીમે ચઢીને, સ્વયં જ સધન મેધની જેવી કાળી પૃથ્વીશિલા પણું પ્રતિલેખન કરીને, સંલેખના સ્વીકારી, આહાર પાણીનો ત્યાગ કરીને, પાદપોપગમન અનશન(સંથારો) ધારણ કરીને, મૃત્યુની આકંશા કર્યા વિના વિચારણ કરું

મેઘમુનિ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે હિવસે પ્રાતઃકાલે સૂર્યોદય થયો ત્યારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સમીપે આવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને ત્રણવાર દક્ષિણાવર્તનપૂર્વક વંદન-નમસ્કાર કરીને, ન અતિ નજીક ન અતિ દૂર યોગ્ય સ્થાને રહીને, ભગવાનની સેવા કરતાં, નમસ્કાર કરતાં, પ્રભુની સન્મુખ વિનયથી બન્ને હાથ જોડીને ઉપાસના કરવા લાગ્યા.

૧૫૩ મેહ ! ત્તિ સમણે ભગવં મહાવીરે મેહં અણગારં એવં વયાસી- સે ણૂણં તવ મેહા ! રાઓ પુષ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ધમ્મજાગરિયં જાગરમાણસ્સ અયમેયારૂવે અજ્જાતિથિએ જાવ સમુપ્પજ્જિતથા - એવં ખલુ અહં ઇમેણં ઓરાલેણં જાવ જેણેવ અહં તેણેવ હવ્વમાગએ । સે ણૂણ મેહા ! અદ્વે સમદ્વે ? હંતા અતિથિ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધ કરેહ ।

ભાવાર્થ :- - હે મેઘ ! આ પ્રમાણે સંખોધન કરીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે મેઘ અણગારને આ પ્રમાણે કહું- હે મેઘ ! રાત્રિના પાછલા પ્રહરમાં ધર્મ જાગરણ કરતાં તમને આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો છે કે- આ ઉદાર વગેરે વિશેપણ યુક્ત તપના કારણો મારું શરીર કૃશ થઈ ગયું છે વગેરે સંપૂર્ણ વર્ણન પૂર્વવત્ત જ્ઞાનવું યાવત્ત તણુસાર તું મારી પાસે આવ્યો છે, હે મેઘ ! શું આ વાત સત્ય છે ? મેઘમુનિએ કહું- હા, ભગવન્ ! તે સત્ય છે. ત્યારે ભગવાને કહું- હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, તેમાં વિલંબ ન કરો.

૧૫૪ તએ ણં સે મેહે અણગારે સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં અબ્ધણુણાએ સમાણે હટુ જાવ હિયએ ઉટ્ટાએ ઉટ્ટેઇ, ઉટ્ટેતા સમણં ભગવં મહાવીરં તિકખુતો આયાહિણં પયાહિણં કરેઇ, કરિતા વંદિ ણમંસઇ, વંદિતા ણમંસિત્તા સયમેવ પંચ મહવ્યાઇં આરુહેઇ, આરુહિત્તા ગોયમાઇ સમણે ણિગંથે ણિગંથીઓ ય ખામેઇ, ખામેત્તા ય તહારુવેહિં કડાઈહિં થેરેહિં સંદ્ધિ વિઉલં પવ્યં સણિયં-સણિયં દુરુહેઇ, દુરુહિત્તા સયમેવ મેહઘણસણિગાસં પુઢવિસિલા-પદૃયં પડિલેહેઇ, પડિલેહિત્તા ઉચ્ચારપાસવણભૂમિં પડિલેહેઇ, પડિલેહિત્તા દબ્ભસંથારગં સંથરઇ, સંથરિત્તા દબ્ભસંથારગં દુરુહેઇ, દુરુહિત્તા પુરત્થાભિમુહે સંપલિયંકણિસણ્ણે કરયલપરિગહિયં સિરસાવત્તં મત્થાએ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી -

ણમોત્થુણં અરિહંતાણં ભગવંતાણં જાવ સંપત્તાણં । ણમોત્થુણં સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ જાવ સંપાવિઉકામસ્સ મમ ધમ્માયરિયસ્સ । વંદામિ ણં ભગવંતં તત્થગયં ઇહગાએ, પાસડ મે ભગવં તત્થગાએ ઇહગયં, તિ કટ્ટુ વંદિ ણમંસઇ, વંદિતા ણમંસિત્તા એવં વયાસી -

પુંબિ પિ ય ણં મએ સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ સવ્યે પાણાઇવાએ પચ્ચકખાએ, મુસાવાએ અદિણાદાળે મેહુણે પરિગહે કોહે માળે માયા લોહે પેજે દોસે કલહે અબ્ધકખાળે પેસુણ્ણે પરપરિવાએ અરર્ઝર્ઝ માયામોસે મિચ્છાદંસણસલ્લે પચ્ચકખાએ ।

ઇયાણિ પિ ય ણં અહં તસ્સેવ અંતિએ સવ્યું પાણાઇવાયં પચ્ચકખમિ જાવ મિચ્છાદંસણસલ્લં પચ્ચકખામિ, સવ્યું અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ચરુંબિં પિ આહારં પચ્ચકખામિ જાવજ્જીવાએ । જં પિ ય ઇમં સરીરં ઇદ્દું કંતં પિયં જાવ મા ણં વિવિહા રોગાયંકા પરીસહોવસગ્ગા ફુસંતીતિ કટ્ટુ; એયં પિ ય ણં ચરિમેહિં ઉસ્સાસ ણિસ્સાસેહિં વોસરામિત્તિ કટ્ટુ સંલેહણા-ઝૂસણા-ઝૂસિએ ભત્તપાણ-પડિયાઇકિખાએ પાઓવગાએ કાલં અણવકંખમાળે વિહરઇ । તએ ણં તે થેરા ભગવંતો મેહસ્સ અણગારસ્સ અગિલાએ વેયાવડિયં કરોતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપણી મેધ અણગાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની આજા પ્રાપ્ત કરીને હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. તેના હંદયમાં આનંદ થયો. તે ઉત્થાન શક્તિથી ઉઠ્યા અને ઉઠીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને જ્યમણી તરફથી આરંભીને ત્રણવાર દક્ષિણાવર્તનપૂર્વક વંદના-નમસ્કાર કરીને સ્વયંમેવ પાંચ મહાત્રાતોનું ઉચ્ચારણ કર્યું અને ગૌતમ આદિ સાધુઓને તથા સાધ્વીઓને ખમાવ્યા. ખમાવીને તથારૂપ કડાયા સ્થવિર શ્રમણોની સાથે ધીમે-ધીમે વિપુલ નામના પર્વત ઉપર ચઢ્યા. ત્યાં સ્વયં સઘન મેધની સમાન કાળા પૃથ્વીશિલાપણની પ્રતિલેખના કરી, ઉચ્ચાર-પ્રસ્વણાદિ પરઠવાની ભૂમિની પ્રતિલેખના કરી અને ત્યાર પણી દર્ભનો સંથારો પાથરીને તેના ઉપર પૂર્વદિશાની સન્ભુખ પર્યકાસને બેસીને, બંને હાથ જોડીને અને મસ્તક પર અંજલી કરીને આ પ્રમાણે બોલ્યા-

અરિહંત ભગવંતોને યાવત્ત (નમોત્થુણાંના પાઠમાં કથિત સર્વ વિશેષજ્ઞ યુક્ત)સિદ્ધિને પ્રાપ્ત એવા સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર હો. મારા ધર્માચાર્ય યાવત્ત સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત કરવાના ઈચ્છુક શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને નમસ્કાર હો. ત્યાં(ગુણશીલ ચૈત્યમાં) સ્થિત રહેલા ભગવાન મહાવીરને અહીં સ્થિત હું વંદન

કરું છું. હે પ્રભુ ! ત્યાં બિરાજમાન આપ અહીં રહેલા મને જોવો છો. આ પ્રમાણે કહીને ભગવાનને વંદના-નમરકાર કરીને આ પ્રમાણે કહું—

પહેલા પણ મેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે સમસ્ત પ્રાણાતિપાતનો ત્યાગ કર્યો હતો, સર્વ મૃદ્ઘાવાદ, અદતાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, કોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અભ્યાખ્યાન(મિથ્યા દૌષારોપણ કરવો), પૈશુન્ય, પરપરિવાદ, ધર્મમાં અરતિ, અધર્મમાં રતિ, માયામૃદ્ઘા અને મિથ્યાદર્શન શલ્ય, આ અઠાર પાપસ્થાનકના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા છે.

અત્યારે પણ હું તેઓની(ભગવાનની) સમક્ષ સંપૂર્ણ પ્રાણાતિપાતના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું યાવત્ મિથ્યાદર્શન શલ્યના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું તથા સર્વ પ્રકારના અશન, પાન, ખાદ્યાદ, સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારના આહારના યાવજજીવન માટે પ્રત્યાખ્યાન કરું છું. આ શરીર જે મને ઈષ્ટ છે, કાંત છે અને પ્રિય છે યાવત્ આ શરીરને વિવિધ પ્રકારના રોગ, શૂલાદિ આતંક, બાવીસ પરીષહ અને ઉપસર્ગ સ્પર્શ ન કરે, તે શીતે તેની મેં રક્ષા કરી છે(એવા) આ શરીરનો પણ હું અંતિમ શાસોશ્વાસ પર્યંત પરિત્યાગ કરું છું. આ પ્રમાણે કહીને સંલેખના અંગીકાર કરીને, આહાર-પાણીનો ત્યાગ કરીને પાદપોપગમન અનશન(સર્વોત્કૃષ્ટ પંડિતમરણ) અંગીકાર કરી મૃત્યુની ઈચ્છા ન કરતાં મેઘમુનિ વિચરવા લાગ્યા. ત્યારે તે સ્થવિર ભગવંત અગ્લાન ભાવે અર્થાત્ ભાવપૂર્વક મેઘ અણગારની(પ્રતિલેખન પ્રમાર્જન આદિરૂપે) વૈયાવચ્ય કરવા લાગ્યા. (શારીરિક વૈયાવચ્ય સેવા પાદપોપગમન સંથારામાં હોતી નથી.)

૧૫૫ તએ ણ સે મેહે અણગારે સમણસ્સ ભગવાન મહાવીરસ્સ તહારુલ્વાણ થેરાણ અંતિએ સામાઇયમાઇયાં એકકારસઅંગાં અહિજ્જિત્તા, બહુપદિપુણ્ણાં દુવાલસવરિસાં સામણ-પરિયાગ પાઉણિત્તા માસિયાએ સંલેહણાએ અપ્પાણ ઝોસિત્તા સંદું ભત્તાં અણસણાએ છેદેત્તા, આલોઇયપડિકકંતે ઉદ્ધિયસલ્લે સમાહિપત્તે અણુપુષ્વેણ કાલગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી મેઘ અણગાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના તથારૂપ સ્થવિરો પાસે સામાયિક આદિ અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કરીને, પ્રતિપૂર્ણ બાર વર્ષ સુધી ચારિત્ર પર્યાયનું પાલન કરીને, એકમાસની સંલેખના દ્વારા આત્માને સંલેખિત(સેવિત-યુક્ત) કરીને, સાઠ ભક્ત આહારના ત્યાગરૂપ એક માસનું અનશન(સંથારો) કરીને, આલોચના પ્રતિકમણ કરીને, ત્રણ શલ્યોને દૂર કરીને, સમાધિને પ્રાપ્ત કરીને અનુકૂમથી કાલધર્મને પ્રાપ્ત થયા.

૧૫૬ તએ ણ થેરા ભગવંતો મેહં અણગારં અણુપુષ્વેણ કાલગયં પાસેંતિ, પાસિત્તા પરિણિવ્વાણવત્તિયં કાઉસ્સગં કરેંતિ, કરિત્તા મેહસ્સ આયારભંડયં ગેણહંતિ, ગેળિહત્તા વિડલાઓ પવ્વયાઓ સણિયં-સણિયં પચ્ચોરુહંતિ, પચ્ચોરુહિત્તા જેણામેવ ગુણસીલએ ચેઝે, જેણામેવ સમણે ભગવં મહાવીરે તેણામેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સમણ ભગવં મહાવીર વંદિ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી -

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયાણ અંતેવાસી મેહે ણામં અણગારે પગઇભદ્દે જાવવિણીએ । સે ણ દેવાણુપ્પિએહિ અબ્ધણુણાએ સમાણે ગોયમાઇએ સમણે ણિગંથે ણિગંથીઓ ય ખામેત્તા અમ્હેહિં સંદ્ધિ વિડલં પવ્વયં સણિયં-સણિયં દુરુહિત્તા સયમેવ મેઘઘણ-સણિણગાસં

પુઢવિસિલાપદ્યં પદિલેહેઇ, પદિલેહિતા ભત્તપાણપડિયાઇકિખએ અણુપુષ્ટેણ કાલગએ ।
એસ ણ દેવાળુપ્પિયા ! મેહસ્સ અણગારસ્સ આયારભંડએ ।

ભાવાર્થ :— ત્યારપછી સ્થવિર ભગવંતોએ મેઘ અણગારને કમશઃ કાલગત(મૃત્યુ પામેલા) જોયા.
જોઈને પરિનિર્વાણ નિમિત્તક (મુનિના મૃત્યુદેહ પરઠવાના કારણો કરવામાં આવતો) કાયોત્સર્ગ કર્યો.
કાયોત્સર્ગ કરીને મેઘમુનિના ઉપકરણ ગ્રહણ કર્યા અને વિપુલ પર્વતથી ધીમે-ધીમે નીચે ઉત્થાયા, ઉત્તરીને
ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર બિરાજમાન હતાં ત્યાં આવ્યા; આવીને શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરને વંદના-નમસ્કાર કર્યા. વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણો કહું—

હે ભગવન् ! આપ દેવાનુપ્રિયના અંતેવાસી(શિષ્ય) મેઘ અણગાર, જે સ્વભાવથી ભદ્ર યાવતુ
વિનિત હતા. તે (આપ) દેવાનુપ્રિયની આજ્ઞા લઈને ગૌતમ આદિ સાધુઓ અને સાધ્વીઓને ખમાવીને,
અમારી સાથે વિપુલ પર્વત ઉપર ધીરે-ધીરે ચઢ્યા, ચઢીને સ્વયં સઘન મેઘની સમાન કૃષ્ણવર્ણવાળી પૃથ્વી
શિલાપદ્વકનું પ્રતિલેખન કર્યું, પ્રતિલેખન કરીને ભક્ત-પાનના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા અને અનુકમથી કાલધર્મને
પ્રાપ્ત થયા છે. હે દેવાનુપ્રિય ! આ મેઘ અણગારના ઉપકરણો છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મેઘમુનિના સંલેખના-સંથારાના વિચારોની ઉત્પત્તિ અને તે પ્રમાણો આચરણ કરવાનું
સાંગોપાંગ વર્ણન છે.

સંલેખના :-— સમાધિ મરણની પૂર્વ તૈયારી રૂપે સાધક કણાયો અને શરીરને કૃશ કરે છે, તેને સંલેખના કહે
છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર અધ્ય.—ઉત્ત્રમા સંલેખનાના જધન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ તે ત્રણ પ્રકાર અને તેની
કાલ મર્યાદાનું વિસ્તૃત વર્ણન છે. કેટલાક સાધકો તે પ્રમાણો સંલેખનાનો સ્વીકાર કરે છે અને ક્યારેક સાધકના
જીવનમાં આચચિત તેનું તપ જ સંલેખના રૂપ થઈ જાય છે. મેઘમુનિએ ભિક્ષુની પડિમા અને ગુણરત્ન
સંવત્સર તપ દ્વારા જ સંલેખના કરી હતી.

અનશન :-— અશનાદિ ચાર પ્રકારનો આહાર તથા અઢાર પાપ આદિનો જીવન પર્યત્ત ત્યાગ કરવામાં
આવે તેને અનશન—સંથારો કહે છે. આ શરીર દ્વારા હવે પછી વિશેષ તપ કે સંયમ સાધના કરવી શક્ય ન
રહે ત્યારે સાધક સ્વેચ્છાએ આ શરીરના ત્યાગ માટે સંથારો કરે છે. આહાર-પાણીના ત્યાગ સહિત
સમાધિ ભાવપૂર્વક મૃત્યુને સ્વીકારવું તેનું નામ અનશન છે. અનશનના ત્રણ પ્રકાર છે.

(૧) ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન— આ પ્રકારના અનશનમાં સાધક ત્રણ અથવા ચારે પ્રકારના આહારાદિનો
ત્યાગ કરે છે અને અત્યંત અનિવાર્ય પરિસ્થિતિમાં પોતે શરીરની સાર સંભાળ કરે છે અને અન્યની સેવા
પણ સ્વીકારે છે.

(૨) ઈંગિત મરણ— આ પ્રકારના અનશનમાં સાધક આહારાદિના ત્યાગ સાથે પોતે પોતાના શરીરની
સાર સંભાળ રાખે છે પણ અન્યની સેવા સ્વીકારતા નથી.

(૩) પાદપોપગમન— આ પ્રકારના અનશનમાં સાધક આહારાદિના ત્યાગ સાથે પોતે પણ શરીરની
સારસંભાળ લેતા નથી, અન્ય પાસે પણ સેવા કરાવતા નથી. પાદપ=વૃક્ષ, વૃક્ષની ડાળી જેમ સ્થિર પડી
રહે છે તેમ એક સ્થાનમાં શરીરની સારસંભાળ કર્યા વિના આત્મભાવમાં સ્થિર રહે છે.

મેઘમુનિએ આ ત્રીજા પ્રકારના અનશનનો સ્વીકાર કર્યો હતો. અનશનનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી આચારાંગસૂત્ર, અધ્યયન-૮માં છે. તેમજ અનેક શાસ્ત્રોના વિવેચનમાં તેનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે.

કડાઈહિં થેરેહિં :- કડાયા સ્થવિર. કોઈ પણ શ્રમણ જ્યારે પર્વત ઉપર જઈને પાદપોગમન અનશન-સંથારો ગ્રહણ કરે ત્યારે તેમની આત્મસાધનામાં કે દિનચર્યામાં સહાયક થવા જે સાધુ તેમની સાથે જાય, સાથે રહે તેને કડાયા સ્થવિર કહેવામાં આવે છે. તેઓ ઉત્તમ સંહનન અને શ્રેષ્ઠ મનોબલથી સંપન્ન હોય છે, પરીપણ-ઉપસર્ગાને સહન કરવામાં સમર્થ અને નિદ્રા વિજેતા હોય છે અને સ્થવિરોના સર્વગુણો કરી યુક્ત હોય છે. તેઓ સ્વયં સંથારા કાળ સુધી તપસ્યા કરે છે.

સયમેવ પંચ મહાવ્યાઙ્ આરુહેઇ :- જૈનધર્મ વિનયપ્રધાન ધર્મ છે. મેઘમુનિએ પ્રભુની આજ્ઞાપૂર્વક જ અનશન સ્વીકારવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. અનશન માટે પ્રયાણ કરતાં પૂર્વે પ્રભુની આજ્ઞાથી જ પ્રભુની સમક્ષ સ્વયં પાંચ મહાક્રતનો સ્વીકાર કર્યો અને વિપુલ પર્વત ઉપર પણ કડાયા સ્થવિરોની હાજરીમાં સંથારાના પ્રત્યાખ્યાન પણ સ્વયં કર્યા. જીવનમાં અંતિમ આરાધનાનું મહત્વ વિશેષ છે. તે સમયે સાધક સ્વયં જાગૃતિપૂર્વક પોતાની મેળે જ પ્રત્યાખ્યાન કરે તે અતિ મહત્વનું છે. મેઘમુનિએ પણ આ રીતે પ્રભુની આજ્ઞા મેળવીને મહાક્રત તથા અનશનના પ્રત્યાખ્યાન પોતાની મેળે કરીને વિનયમૂલ ધર્મનું જ પાલન કર્યું. આજ્ઞાપૂર્વક કાર્ય થાય તેમાં કોઈ પણ પ્રકારનો અવિનય થતો નથી.

મેઘ અણગારની ગતિ : ભાવિ ભવ :-

૧૫૭ ભંતે ! ત્તિ ભગવં ગોયમે સમર્ણ ભગવં મહાવીરં વંદિ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્રિયાણં અંતેવાસી મેહે ણામં અણગારે, સે ણં ભંતે મેહે અણગારે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા કહિં ગએ ? કહિં ઉવવણે ?

ભાવાર્થ :- - તત્પશ્ચાત્ ભગવાન ગૌતમ સ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કર્યા, વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે ભગવાન ! આપ દેવાનુપ્રિયના અંતેવાસી મેઘ અણગાર હતા. હે ભગવન્ ! તે મેઘ અણગાર મૃત્યુના અવસરે મૃત્યુ પામીને કર્યાં ગયા ? કયાં ઉત્પન્ન થયા ?

૧૫૮ ગોયમા ! ત્તિ સમર્ણે ભગવં મહાવીરે ભગવં ગોયમં એવં વયાસી - એવં ખલુ ગોયમા ! મમ અંતેવાસી મેહે ણામં અણગારે પગઝભદ્વા જાવ વિણીએ, સે ણં તહારૂબાણં થેરાણં અંતિએ સામાઇયમાઇયાં એકકારસ અંગાં અહિજ્જિ, અહિજ્જિતા બારસ ભિક્ખુ પઢિમાઓ, ગુણરયણસંવચ્છરં તવોકમ્મં કાણ્ણં ફાસેત્તા જાવ કિદૃત્તા મએ અબ્ધણુણ્ણાએ સમાણે ગોયમાં થેરે ખામેઝ ખામિત્તા તહારૂબેહિં કડાઈહિં થેરેહિં સદ્ધિં સણિયં-સણિયં વિઠલં પવ્યં દુરુહિં, દુરુહિત્તા દબ્ધસંથારં સંથરદ્દ સંથરિત્તા દબ્ધસંથારોવગાએ સયમેવ પંચમહાવ્યાં ઉચ્ચારેઇ, બારસ વાસાં સામણ્ણપરિયાં પાઉણ્ણતા માસિયાએ સંલેહણાએ અપ્પાણં ઝૂસિત્તા, સદ્ધિં ભત્તાં અણસણાએ છેદેત્તા, આલોઇયપઢિકકંતે ઉદ્ધરિયસલ્લે સમાહિપત્તે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉદ્ધું ચંદિમસૂર-ગહગણણકખત્તારારૂબાણં બહૂં જોયણાં બહૂં જોયણસયાં, બહૂં જોયણસહસ્સાં, બહૂં જોયણ સયસહસ્સાં, બહૂં જોયણ કોડીઓ, બહૂં જોયણકોડાકોડીઓ ઉદ્ધું દૂરં ઉપ્પઇત્તા સોહમ્મીસાણ-સણંકુમાર-માહિદ-બંભલોય-લંતગ-

મહાસુકક-સહસ્રારણય-પાણયારણચ્ચુએ તિણિ ય અદ્વારસુત્તરે ગેવેજ્જવિમાણવાસસાદ વીઇવિતા વિજએ મહાવિમાણે દેવતાએ ઉવવણે ।

ભાવાર્થ :- હે ગૌતમ ! આ પ્રમાણે સંબોધન કરી, શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ભગવાન ગૌતમને આ પ્રમાણે કહું— હે ગૌતમ ! મારા અંતેવાસી મેઘ નામના અણગાર જે પ્રકૃતિથી ભદ્ર યાવત્તુ વિનીત હતા; તેણે તથારૂપના સ્થવિરો પાસેથી સામાયિકથી પ્રારંભી અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું. બાર બિક્ષુ પ્રતિમાઓનું અને ગુણરત્ન સંવત્સર નામના તપનું કાયાથી આચરણ કર્યું યાવત્તુ કીર્તન કર્યું, મારી આજ્ઞા લઈને ગૌતમ આદિ સાધુઓને ખમાવીને, તથારૂપના કડાયા સ્થવિરોની સાથે વિપુલ પર્વત ઉપર ચઢ્યા. દર્ભનો સંથારો પાથરીને, દર્ભના સંથારા ઉપર સ્થિત થઈને સ્વયં જ પાંચ મહાવતોનું ઉચ્ચારણ કર્યું, બાર વર્ષ સુધી સાધુત્વ પર્યાયનું પાલન કરીને એક માસની સંલેખનાથી આત્માને સેવીને (પોતાના શરીરને કીણ કરીને), સાઠ-ભક્ત અનશનનું છેદન કરીને, આલોચના પ્રતિકમણ કરીને, શલ્યોને નિર્મળ કરીને, સમાધિને પ્રાપ્ત થઈને, આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં મૃત્યુ પામીને, ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહગણ, નક્ષત્ર અને તારારૂપ જ્યોતિષ ચક્થી ઉપર ઘણા યોજન, સો યોજન, ઘણા હજારો યોજન, ઘણા લાખો યોજન, ઘણા કરોડો યોજન અને ઘણા કોડાકોડી યોજન પાર કરીને તેના ઉપર સૌધર્મ, ઈશાન, સનતકુમાર, માહેન્દ્ર, બ્રહ્મલોક, લાંતક, મહાશુક, સહસ્રાર, આનત, પ્રાણત, આરણ અને અચ્યુત દેવલોકોને તથા નવગ્રેવેયકના ત્રણસો અફાર વિમાનાવાસોને પાર કરીને, તે વિજય નામના અનુત્તર મહાવિમાનમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા છે.

**૧૫૯ તત્થ ણ અત્થેગિયાણ દેવાણ તેતીસં સાગરોવમાંઇ ઠિઝ પણ્ણત્તા । તત્થ ણ મેહસ્સ
વિ દેવસ્સ તેતીસં સાગરોવમાંઇ ઠિઝ પણ્ણત્તા ।**

ભાવાર્થ :- તે વિજય નામના અનુત્તર વિમાનમાં કેટલાક દેવોની તેતીસ સાગરોપમની સ્થિતિ હોય છે. ત્યાં મેઘ નામના દેવની પણ તેતીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે.

**૧૬૦ એસ ણ ભંતે ! મેહે દેવે તાઓ દેવલોગાઓ આઉક્ખણેણ ઠિઝક્ખણેણ ભવક્ખણેણ
અણંતરં ચયં ચઇત્તા કહિં ગચ્છહિઝ ? કહિં ઉવવજ્જહિઝ ?**

**ગોયમા ! મહાવિદેહે વાસે સિજ્જાહિઝ, બુજ્જાહિઝ, મુચ્ચાહિઝ, પરિણિવ્વાહિઝ,
સવ્વદુક્ખાણમંતં કાહિઝ ।**

ભાવાર્થ :- ગૌતમસ્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો— હે ભગવન् ! તે મેઘ દેવ, ત્યાંના આયુષ્યનો— આયુષ્ય કર્મના દલિકોનો ક્ષય કરીને, સ્થિતિનો—આયુષ્યકર્મની સ્થિતિના વેદન દ્વારા તેનો ક્ષય કરીને તથા ભવનો— દેવભવના કારણભૂત કર્માનો ક્ષય કરીને અને ત્યાંના શરીરનો ત્યાગ કરીને, દેવલોકથી ચ્યવીને ક્યાં જશે ? ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ?

હે ગૌતમ ! મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને સિદ્ધ થશે, બુદ્ધ થશે, મુક્ત થશે, પરિનિર્વાણને પ્રાપ્ત કરશે અને સમસ્ત દુઃખોનો અંત કરશે.

ઉપસંહાર : અદ્યયન નિગમન :-

**૧૬૧ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ આઇગરેણ તિત્થયરેણ જાવ સંપત્તેણ
અપ્પોપાલંભ-ણિમિત્ત પઢમસ્સ ણાયજ્જયણસ્સ અયમદ્દે પણ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥**

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! ધર્મની આદિના કરનારા, તીર્થની સ્થાપના કરનારા યાવત્તુ મુક્તિને પ્રાપ્ત એવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ અલ્પ ઉપાલંબ નિમિત્તે આ પ્રથમ ઉકિખત જ્ઞાત અધ્યયનના આ ભાવોનું નિરૂપણ કર્યું છે અર્થાત્ શિષ્યની ભૂલ થાય તો ગુરુજનોએ કંઈક ઉપાલંબ આપવો જોઈએ. ત્તિ બેમિ = તીર્થકર ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જેમ ફરમાવ્યું છે, તેમ હું (સુધર્મા સ્વામી) તમને (જંબૂ સ્વામીને) કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં સૂત્રકારે આ પ્રથમ જ્ઞાત અધ્યયનનો ઉપસંહાર કર્યો છે. આ અધ્યયનમાં જ્ઞાત (દષ્ટાંત) દ્વારા હિતશિક્ષા આપવા મેઘમુનિની ઘટિત ઘટનાને દષ્ટાંતરૂપે રજૂ કરવામાં આવી છે. શિષ્યનું મન કોઈપણ કારણથી સંયમભાવથી ચલિત થઈ જાય, શિષ્ય ભૂલ કરે, ત્યારે ગુરુવર્યાએ ખાસ લક્ષ્ય આપીને ઉપાલંબ વચ્ચનો દ્વારા કે અન્ય કોઈ પણ ઉપાયે તેને સંયમમાં સ્થિર કરવો જોઈએ. સૂત્રકારના આ ભાવોને વૃત્તિકારે ગાથા દ્વારા પ્રગટ કરેલ છે. યથા—

મહુરેહિં ણિડણેહિં, વયણેહિં ચોયયંતિ આયરિયા ।
સીસે કહિંચિ ખલિએ, જહ મેહમુરિં મહાવીરો ॥૧॥

અર્થ— જેમ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ મેઘમુનિને સ્થિર કર્યા તેમ કોઈ પણ પ્રસંગે શિષ્ય સ્ખલિત થઈ જાય તો આચાર્ય તેને મધુર તથા નિપુણ વચ્ચનોથી સંયમમાં સ્થિર થવા માટે પ્રેરિત કરે છે. ॥૧॥

॥ પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત ॥

બીજું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અદ્યયનનું નામ છે— સંઘાટ. સંઘાટનો અર્થ છે બે વસ્તુ કે વ્યક્તિનો સંયોગ. વિજય ચોર અને ધન્ય સાર્થવાહને એક જ બેડીમાં બાંધવામાં આવ્યા હતા. તે બંનેના સંયોગ—સંઘાટના આધારે જ આ કથાનકનું અર્થધટન કરવામાં આવ્યું છે, તેથી આ અદ્યયનનું ‘સંઘાટ’ નામ છે. કથાનક આ પ્રમાણે છે—

રાજગૃહનગરમાં ધન્ય સાર્થવાહ અને તેની પત્ની ભદ્રા સાર્થવાહી રહેતાં હતાં. અનેક દેવી-દેવતાઓની માનતા પૂજા કર્યા પછી તેઓને ત્યાં દેવદાત નામના બાળકનો જન્મ થયો. એકવાર ધણા ધરેણાં પહેરાવેલા દેવદાતને પંથક નોકર શેરીમાં રમાડવા લઈ ગયો. દેવદાતને એક બાજુ બેસાડી, પંથક અન્ય છોકરાઓ સાથે રમવામાં મશશૂલ બની ગયો. આ તકનો લાભ લઈને નગરનો કુખ્યાત વિજયચોર દેવદાતને ઉપાડીને નગર બહાર જતો રહ્યો અને ત્યાં તેણે બાળકના દાગીના ઉતારી લીધા પછી, બાળકને એક અવાવરું કૂવામાં નાંખીને પોતે ગીય જાડીમાં સંતાઈ ગયો.

દેવદાતની શોધ કરતાં ગામના કોટવાળ સાથે ધન્ય સાર્થવાહ, આ કૂવાની ગીય જાડી પાસે આવી પહોંચ્યા. ચોરેલા અલંકારો સાથે વિજય ચોર પકડાઈ ગયો. તેને નગરના કારાગૃહમાં પૂરવામાં આવ્યો. કાળકમે કોઈ નાનકડા ગુન્હાસર ધન્ય સાર્થવાહને પણ જેલમાં લઈ જવામાં આવ્યો અને આ વિજય ચોરની સાથે એક જ ડેડ(બેડી)માં બાંધવામાં આવ્યો. ધન્ય સાર્થવાહ માટે તેના ધરેથી ભોજન આવ્યું. ચોરે ભોજન માંગ્યું પણ શેઠ પોતાના ભોજનમાંથી પુત્રધાતક ચોરને ભોજન આપ્યું નહીં, તેથી ખીજાયેલા ચોરે મળ-મૂત્રના ત્યાગ સમયે શેઠ સાથે ચાલવાની ના પડી. એક જ બેડીમાં તે બન્ને બંધાયેલા હોવાથી એકલા શેઠ મળ-મૂત્રના ત્યાગ માટે ચાલવા સમર્થ ન હતા. અંતે ભોજન આપવાની શરતે મળ-મૂત્રના ત્યાગ માટે વિજય ચોર સાથે જવા માટે તૈયાર થયો. ત્યાર પછી ધન્ય શેઠ પ્રતિદિન પોતાના ભોજનમાંથી વિજય ચોરને ભોજન આપવા લાગ્યો.

પુત્ર ધાતક ચોરને શેઠ ભોજન આપે છે તે જાણીને ભદ્રાસાર્થવાહી પતિ ઉપર નારાજ થઈ ગઈ. જેલમાંથી છૂટીને ધેર આવેલા સાર્થવાહ સામે ભદ્રા જોવા પણ તૈયાર ન થઈ. ત્યારે સાર્થવાહે સ્પષ્ટીકરણ કર્યું કે મળ-મૂત્ર ત્યાગાદિ કિયાઓમાં તેમનો સહકાર મેળવવા ભોજનમાંથી ભાગ આપવાની તેમની શરત મારે સ્વીકારવી પડી હતી. આ વાત સાંભળતાં ભદ્રાના મનની શંકાનું નિરાકરણ થઈ ગયું.

યથા સમયે ધન્ય સાર્થવાહ સ્થવિરમુનિના ઉપદેશથી બોધ પામી, દીક્ષિત થઈ, ચારિત્રનું પાલન કરી દેવગતિને પામ્યા. ત્યાંથી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મ ધારણ કરી મોક્ષગતિને પામશે અને વિજયચોર કારાગૃહમાં જ વધ, બંધન આદિ દુઃખોને પામી નરકગતિ પામ્યો અને ત્યાર પછી અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરશે.

પ્રસ્તુત અદ્યયનમાં વિજય ચોર અને ધન્ય સાર્થવાહના કથાનક દ્વારા શ્રમણોએ પોતાના શરીરની આહાર-પાણીથી સારસંભાળ કેવા ભાવથી રાખવી જોઈએ, તેનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે.

બીજું અદ્યયન

સંઘાટ

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જિએં ભંતે ! સમણેં ભગવયા મહાવીરેણ પઢમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણતે,
બિઝયસ્સ ણં ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્દે પણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ શાતાધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે,
તો હે ભગવન્ ! બીજા શાતાધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણ તેણં સમએણ રાયગિહે ણામં ણયરે હોત્થા, વણાઓ।
તત્થ ણં રાયગિહે ણયરે સેણિએ રાયા હોત્થા, વણાઓ । તસ્સ ણં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ
બહિયા ઉત્તરપુરાચ્છ્વમે દિસીભાએ ગુણસીલએ ણામં ચેઇએ હોત્થા, વણાઓ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! ચોથા આરાના અંત ભાગરૂપ તે કાળમાં અને ભગવાન વિદ્યમાન હતાં તે સમયમાં
રાજગૃહ નામનું એક નગર હતું. ત્યાં મહાદિમવંત પર્વત સમાન શ્રેષ્ઠિક નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તે
રાજગૃહની બહાર ઈશાન કોણમાં ગુણશીલ નામનું ઉદ્ઘાન હતું. નગર, રાજા અને ઉદ્ઘાનનું વર્ણન ઔપપાતિક
સૂત્રાનુસાર જાણવું.

ઉજ્જવ ઉદ્ઘાન : માલુકા કર્યા :-

૩ તસ્સ ણં ગુણસીલયસ્સ ચેઇયસ્સ અદૂરસામંતે એત્થ ણં મહં એગે, જિણુજ્જાણે યાવિ
હોત્થા - વિણદૂદેવતલે પરિસડિયતોરણઘરે ણાણાવિહગુચ્છગુમ્મલયા-વલ્લિ-વચ્છ્ચછાઇએ
અણેગ-વાલસયસંકણિજ્જે યાવિ હોત્થા । તસ્સ ણં જિણુજ્જાણસ્સ બહુમજ્ઝદેસભાએ, એત્થ
ણં મહં એગે ભગગ્રૂવએ યાવિ હોત્થા ।

તસ્સ ણં ભગગ્રૂવસ્સ અદૂરસામંતે, એત્થ ણં મહં એગે માલુયાકચ્છાએ યાવિ હોત્થા,
કિણહે કિણહોભાસે જાવ રમ્મે મહામેહણિઉરંબભૂએ બહૂહિં રુક્ખેહિ ય ગુચ્છેહિ ય ગુમ્મેહિ
ય લયાહિ ય વલ્લીહિ ય તણેહિ ય કુસેહિ ય ખાણુએહિ ય સંછ્ણે પલિચ્છ્ણે અંતો
દ્વાસિરે, બાહિં ગંભીરે, અણેગ-વાલસયસંકણિજ્જે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે ગુણશીલ ઉદ્ઘાનથી ન અતિદૂર ન અતિ નજીક એક મોટું ઉજ્જવ-વેરાન ઉદ્ઘાન હતું. તે
ઉદ્ઘાનનું વ્યંતરાયતન ખંડેર થઈ ગયું હતું. તે વ્યંતરાયતનના તોરણ ઘરો અર્થાત્ દરવાજાઓ તૂટી ગયા હતા.
આડેઘડ ઉગેલા વિવિધ પ્રકારના ગુચ્છો, ગુલ્મો(વાંસ આદિની જાડીઓ), અશોક આદિ લતાઓ, વેલાઓ
તથા આમ્ર આદિના વૃક્ષોથી તે ઉદ્ઘાન જાડી-જાંખરાં જેવું થઈ ગયું હતું, સેંકડો સર્પો આદિના કારણે તે

ભયંકર દેખાતું હતું. તે ઉજજડ ઉધાનની વચ્ચે એક મોટો અવાવરુ કૂવો હતો.

તે અવાવરુ કૂવાથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક એક મોટું માલુકાકુચ્છ(માલુકા નામના એક બીજાણા વૃક્ષ વિશેષનું વન) હતું. તે વન કૃષ્ણ વર્ણવાળું, કૃષ્ણ પ્રભાવાળું યાવત્ રમણીય અને મહામેઘના સમૂહ જૈવું હતું. તે વન ઘણા વૃક્ષો, ગુચ્છો, ગુલ્ફો, લતાઓ, વેલાઓ, તૃણ, દર્ભ અને હૂંઠાઓથી આચાદિત અને અંદરના ભાગમાં પોલું હતું અર્થાત્ તે વન બહારના ભાગમાં દસ્તિનો સંચાર થઈ ન શકે તેવું સધન અને અંદરના ભાગમાં ધૂટાછવાયા વૃક્ષના કારણે ખાલી જગ્યાવાળું હતું. તે વન ઘણી જતના સેંકડો સર્પોના કારણે ભયાનક લાગતું હતું.

ધન્ય સાર્થવાહ અને ભદ્રા સાર્થવાહી :-

૪ તત્ત્વં ણં રાયગિહે ણગરે ધણ્ણે ણામં સત્થવાહે અઢું દિતે જાવ વિઉલભત્તપાણે । તસ્સ ણં ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ભદ્રા ણામં ભારિયા હોત્થા - સુકુમાલપાણિપાયા અહીણપડિણુણ્ણ પંચિદિય-સરીરા લક્ખણ-વંજણ-ગુણોવવેયા માણુમ્માણ-પ્પમાણ-પડિપુણ્ણ-સુજાય-સવ્વંગસુંદરંગી સસિસોમાગારા-કંતપિયદંસણા સુરૂવા કરયલ-પરિમિય-તિવલિય-મજ્જા કુંડલુલિલહિય-ગંડલેહા કોમુઝ-રયળિયર-પડિપુણ્ણ-સોમવયણા સિંગારાગારચારુવેસા જાવ પડિરૂવા વંજા અવિયાડરી જાણુકોપ્પરમાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - તે રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય નામના સાર્થવાહ રહેતા હતા. તે સમૃદ્ધિવાન અને તેજસ્વી હતા યાવત્ તેમના ઘરમાં વિપુલ પ્રમાણમાં ભોજન-પાણી તૈયાર થતા હતા.

તે ધન્ય સાર્થવાહની પત્નીનું નામ ભદ્રા હતું. તેના હાથ-પગ સુકોમળ હતા. તેની પાંચે ઈંડિયો હીનાધિકતા રહિત અને પરિપૂર્ણ હતી. તેનું શરીર સ્વસ્તિકાદિ શુભલક્ષણો, તલાદિ વંજનો અને ગુણોથી યુક્ત હતું. તે માન, ઉન્માન અને પરિમાણથી પરિપૂર્ણ હતી અર્થાત્ તેનું શરીર પ્રમાણસર હતું. તે સુજીત, સર્વાંગ સુંદરી હતી. તેની મુખ્યાકૃતિ ચંદ્ર જેવી સૌભ્ય હતી. તેની કાયા કમનીય હતી. તે પ્રિયદર્શની અને સુરૂપા હતી. તેનો કટિપ્રદેશ હાથમાં સમાઈ જાય, તેવો પાતળો અને ત્રિવલિથી સુશોભિત હતો. કુંડલોથી તેના ગાલ ઉપરની કેશાર ચંદ્નાદિથી કરેલી રેખાઓ ઘસાતી હતી. તે પૂર્ણિમાના ચંદ્રની સમાન સૌભ્ય વધના હતી. તેનો વેશ શ્રુંગારના ઘર જેવો હતો યાવત્ તેનું રૂપ આદ્ભુત હતું પરંતુ તે વંધ્યા હતી, તે કોઈની જનની ન હતી. તે ધૂંટણ અને કોણીની જ માતા હતી અર્થાત્ સંતાન ન હોવાથી જાનુ અને કોણી જ તેના સત્તનોને સ્પર્શતા હતા.

૫ તસ્સ ણં ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ પંથે ણામં દાસચેડે હોત્થા - સવ્વંગસુંદરંગે મંસોવચિએ બાલકીલાવણકુસલે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - તે ધન્ય સાર્થવાહને ત્યાં પંથક નામનો દાસ-ચેટક(નોકર) હતો. તે સર્વાંગ સુંદર અને માંસલ હતો. તે બાળકોને રમાડવામાં કુશલ હતો.

૬ તએ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે રાયગિહે ણયરે બહૂણં ણગર-ણિગમ-સેટ્ટિ-સત્થવાહાણં અદ્વારસણં ય સેણિપ્પસેણીણં બહુસુ કાજ્જેસુ ય કુંદુંબેસુ ય મંતેસુ ય જાવ ચક્કખુભૂએ યાવિ હોત્થા । ણિયગસ્સ વિ ય ણં કુંદુંબસ્સ બહુસુ ય કાજ્જેસુ જાવ ચક્કખુભૂએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે ધન્ય સાર્થવાહ રાજગૃહ નગરમાં ઘણા વ્યાપારીઓ, શ્રેષ્ઠીઓ અને સાર્થવાહોના તથા અઢાર શ્રેણિઓ તથા પ્રશ્રેણિઓ (જ્ઞતિ તથા ઉપજ્ઞતિઓ)ના ઘણા કાર્યોમાં, કુટુંબોમાં-કુટુંબ સંબંધી વિષયોમાં અને મંત્રણાઓમાં યાવત્ ચક્ષુ સમાન માર્ગદર્શક હતા અને પોતાના કુટુંબના પણ ઘણા કાર્યોમાં યાવત્ ચક્ષુ સમાન હતા.

વિજય ચોર :-

૭ તત્થ ણ રાયગિહે ણયરે વિજએ ણામં તક્કરે હોત્થા - પાવ-ચંડાલરૂવે ભીમતર-રુદ્ધકમ્મે આરુસિયદિત્તરત્તણયણે ખર-ફરુસ-મહલ્લનવિગય-બિભચ્છ-દાઢિએ અસંપુફિયઉટું ઉદ્ધ્ય-પઇણ્ણ-લંબંતમુદ્ધએ ભમર-રાહુવળ્ણે ણિરણુક્કોસે ણિરણુતાવે દારુણે પઇભાએ ણિસંસે ણિરણુકંપે અહીવ એગંતદિટીએ ખુરેવ એગંતધારાએ ગિદ્ધેવ આમિસતલિલચ્છે અગ્ગિમિવ સવ્વભક્ખી, જલમિવ સવ્વગાહી, ઉકકંચણ-વંચણ માયા-ણિયડિ-કૂડકવડ-સાઇ-સંપાગ-બહુલે ચિરણગરવિણટું-દુદુસીલાયારચરિતે, જૂયપસંગી, મજ્જપસંગી ભોજપસંગી, મંસપસંગી, દારુણે હિયયદારએ સાહસિએ, સંધિચ્છેયએ ઉવહિએ વિસંભઘાઈ આલીયગ-તિત્થભેય લહુહત્થસંપદત્તે પરસ્સ દવ્વહરણમિ ણિચ્ચં અણુબદ્ધે, તિવ્વવેરે રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ બહૂણિ અઝગમણાણિ ય ણિગમણાણિ ય દારાણિ ય અવદારાણિ ય છિંડીઓ ય ખંડીઓ ય ણગરણિદ્ધમણાણિ ય સંવદ્ધણાણિ ય ણિવદ્ધણાણિ ય જૂયખલયાણિ ય પાણાગારાણિ ય વેસાગારાણિ ય તકકરદ્વાણાણિ ય તકકરઘરાણિ ય સિંઘાડગાણિ ય તિયાણિ ય ચડકકાણિ ય ચચ્વરાણિ ય ણાગઘરાણિ ય ભૂયઘરાણિ ય જકખદેઉલાણિ ય સભાણિ ય પવાણિ ય પણિયસાલાણિ ય સુણણઘરાણિ ય આભોએમાણે આભોએમાણે મગગમાણે ગવેસમાણે, બહુજણસ્સ છિદેસુ ય વિસમેસુ ય વિહુરેસુ ય વસણેસુ ય અબ્ધુદાસુ ય ઉસ્સવેસુ ય પસવેસુ ય તિહીસુ ય છણેસુ ય જણેસુ ય પવ્વણીસુ ય મત્તપમત્તસ્સ ય વિકિખતસ્સ ય વાડલસ્સ ય સુહિયસ્સ દુહિયસ્સ ય વિદેસથસ્સ ય વિપ્પવસિયસ્સ ય મગગં ચ છિદ્દં ચ વિરહં ચ અંતરં ચ મગગમાણે ગવેસમાણે એવં ચ ણ વિહરઙ્ય ।

ભાવાર્થ :- તે રાજગૃહ નગરમાં વિજય નામનો એક ચોર હતો. તે પાપકર્મ કરનારો, ચાંડાલની જેમ અત્યંત ભયાનક કૂરકર્મ કરનારો હતો. કોથિત પુસ્થની સમાન તેના નેત્ર લાલ હતા. તેની દાઢી અત્યંત કઠોર, મોટી, વિકૃત અને બીભત્સ (બિહુામણી) હતી. તેના હોઠ ખુલ્લા જ રહેતા હતા અર્થાત્ તેના દાંત મોટા અને બહાર નીકળેલા હતા, તેથી તેના હોઠ બંધ થતાં નહીં. તેના માથા ઉપર વાળના જટિયા ઉડતા રહેતા હતા. તે વાળનો વર્ષા, ભ્રમર અને રાહુની સમાન કાળો હતો. તે નિર્દ્ય, પશ્ચાતાપથી રહિત, ભયાવહ, નૃશંસ-નરધાતક અને અનુકૂંપા રહિત હતો. એકાંત દાણ્ણવાળા સર્પની જેમ તે કૂર કર્મ કરવામાં એક લક્ષી હતો, એક ધારવાળી છશીની જેમ તે અન્યની વસ્તુ હરી લેવામાં સંલગ્ન થઈ જતો હતો. માંસભક્ષી ગીધની જેમ તે માંસ તથા કામવાસનાનો લોલુપી હતો. સર્વભક્ષી અજિનની જેમ તે અન્યનું સર્વસ્વ હરી લેતો હતો. સર્વગ્રાહી પાણીની જેમ તે અન્યની સર્વ વસ્તુઓ ચોરીને સંગ્રહી રાખતો હતો. તે અન્યમાં ન હોય તેવા ગુણોની પ્રશંસા કરવામાં, અન્યને ઠગવામાં, બગલાની જેમ નિકૃતિ-દંબ કરવામાં, તોલ-માપમાં ન્યૂનાધિકતા

કરવા રૂપ કૂટ, વેશભૂષાદિ બદલાવવા રૂપ કપટમાં, સાતિ સંપ્રયોગ—ભેળસેળ કરવામાં નિપુણ હતો. તે ચિરકાળથી નગરમાં ઉપદ્રવ કરતો હતો. તેના સ્વભાવ રૂપ શીલ, કુળમર્યાદા રૂપ આચાર તથા ચારિત્ર દૂષિત હતા. તે જુગારમાં આસક્ત, મહિરા પાનમાં અનુરક્ત, ભોજનમાં ગૃદ્ધ હતો અને માંસ ભક્ષક હતો, ઉપલક્ષણથી સાતે વ્યસનમાં પૂરો હતો. તે દારૂણ, હૃદય વિદારક, સાહસિક, પરિણામનો વિચાર કર્યા વિના કાર્ય કરનારો, ખાતર પાડનારો, ગુપ્ત કાર્ય કરનારો, વિશ્વાસધાતી હતો અને ગામોને સળગાવતો રહેતો હતો. તીર્થસ્થાન રૂપ દેવસ્થાનોને તોડી, દેવદ્રવ્ય હરણ કરવામાં અતિ કુશળ હતો. તે હંમેશાં પર દ્રવ્યનું હરણ કરવામાં આસક્ત રહેતો હતો. તે ભયંકર દુશ્મનાવટ રાખતો હતો.

તે વિજય ચોર રાજગૃહ નગરના આવાગમનના માર્ગો, દરવાજાઓ, પાછળની ખડકીઓ, છીંડીઓ, કિલ્લાની નાની ખડકીઓ, નગરની ખાળો, અનેક રસ્તાઓ ભેગા થતાં હોય, અનેક રસ્તાઓ છૂટા પડતા હોય તેવા સ્થાનો, જુગારના અડાઓ, દારૂના પીઠાઓ, વેશ્યાના ઘરો, ચોરના અડાઓ અને તેના ઘરો, ત્રિકોણ સ્થાનો, ત્રણ રસ્તાઓ ભેગા થતાં હોય તેવા ત્રિકો, ચોક—ચાર રસ્તાઓ ભેગા થતાં હોય તેવા સ્થાનો, નાગદેવના ગૃહો, ભૂતિયા ગૃહો, યક્ષાયતનો, સભાસ્થાનો, પરબો, દુકાનો અને શૂન્યધરોને જોતો રહેતો હતો. તે આવા સ્થાનોને શોધતો—નિરીક્ષણ કરતો તથા ગવેષણા—સૂક્ષ્મ દાસ્તિએ જોતો રહેતો હતો. અનેક મનુષ્યોના છિદ્ર સ્થાનોને (અસાવધાન અવસ્થાને) સંકટમય અવસ્થાઓને, ઈષ્ટ માણસોના વિયોગને અર્થાત્ મૂલ્ય પ્રસંગના સમયે, વ્યસન—રાજ્યાદિ તરફથી આવેલા સંકટ સમયે, અભ્યુદય—રાજ્યલક્ષ્મીની પ્રાપ્તિના ઉત્સવાદિ સમયે, પુત્ર જન્મના ઉત્સવ સમયે, તિથિઓ—વિશિષ્ટ પર્વ તિથિના ઉત્સવ સમયે, ક્ષણ—સમૂહ ભોજનાદિ પ્રસંગો કે આનંદની ક્ષણોમાં, યજોમાં અને નાગાદિ દેવોત્સવ સમયે લોકો ઉન્મત્ત અને પ્રમાદી બની ગયા હોય, વાત રોગથી પીડિત બની ગયા હોય, શૂન્ય મનસ્ક હોય, ઈષ્ટ સંયોગથી અતિ સુખના પ્રસંગે, ઈષ્ટ વિયોગથી દુઃખના પ્રસંગે તે વિજય ચોર લોકો પર ચાંપતી નજર રાખતો અને લોકોના છિદ્રને, વિયોગને અને અંતર સ્થાનાંતરગમન સમયની અસાવધાનીનો લાભ ઉઠાવવા, તેવા પ્રસંગોની તપાસ અને શોધમાં રહેતો હતો.

૮ બહિયા વિ ય ણં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ આરામેસુ ય ઉજ્જાણેસુ ય વાવિ-પોક્ખરિણી-દીહિયં-જાલિય-સરેસુ ય સરપંતિસુ ય સરસરપંતિયાસુ ય જિણુજ્જાણેસુ ય ભગગ્રૂવએસુ ય માલુયાકચ્છએસુ ય સુસાણેસુ ય ગિરિકંદરેસુ ય લેણેસુ ય ઉવદ્ધાણેસુ ય બહુજણસ્સ છિદ્રેસુ ય જાવ અંતરં ચ મગ્ગમાણે ગવેસમાણે એવં ચ ણં વિહરઙ્ય ।

ભાવાર્થ :- તે વિજય ચોર રાજગૃહ નગરની બહારના આરામો—પુષ્પાદિથી સમૃદ્ધ લતાગૃહ વગેરે કીડા સ્થાનો, નગરની સમીપના ઉદ્ધાનો અર્થાત્ વૃક્ષની છાયાવાળા બગીચાઓ, વાવડીઓ, કમળવાળી પુષ્કરિણીઓ, દીવિકાઓ, ગુંજલિકા, સરોવરો, સરોવરની પંક્તિઓ, સર-સર પંક્તિઓ, ઉજ્જડ ઉદ્ધાનો, અવાવરુ કૂવાઓ, માલુકા કચ્છો, જાડીઓ, સ્મશાનો, પર્વતની ગુફાઓ, લયનો—પર્વત સ્થિત પાખાણ ગૃહો, ઉપસ્થાનો—પર્વત સ્થિત પાખાણમંડપો વગેરે સ્થાનોમાં છુપાઈને ઘણા જનસમુદ્દાયની અસાવધાનતા આદિને શોધતો રહેતો હતો.

ભદ્રાની પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે માનતા :-

૯ તએ ણં તીસે ભદ્રાએ ભારિયાએ અણણયા કયાઇં પુષ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ

कुदुंबजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूपे अज्जत्तिथए जावसमुप्पज्जितथा - अहं धणेणं सत्थवाहेण सर्द्धं बहूणि वासाणि सद्व-फरिस-रसगंध-रूवाणि माणुस्सयाइं कामभोगाइं पच्चणुभवमाणी विहरामि, णो चेव णं अहं दारगं वा दारिगं वा पयायामि ।

तं धण्णाओ णं ताओ अम्मयाओ जावसुलद्धे णं माणुस्सए जम्मजीवियफले तासिं अम्मयाणं, जासिं मणे णियगकुच्छिसंभूयाइं थणदुद्ध-लुद्धयाइं महुर-समुल्लावगाइं मम्मण पयंपियाइं थणमूला-कक्खदेसभागं अभिसरमाणाइं मुद्धयाइं थणयं पियंति, तओ य कोमलकमलोवमेहिं हत्थेहिं गिणिहऊणं उच्छंगे णिवेसियाइं देति समुल्लावए पिए सुमहुरे पुणो पुणो मंजुलप्पभणिए । तं अहं णं अधण्णा अपुण्णा अकयलक्खणा अकयपुण्णा एतो एगमविण पत्ता ।

भावार्थः— धन्य सार्थवाहनी भार्या भद्रा ऐकवार मध्यरात्रिना समये कुटुंब संबंधी चिंता करी रही हती त्यारे तेषीने आ प्रकारनो विचार उत्पन्न थयो.

धधा वर्षोथी हुं धन्य सार्थवाहनी साथे शष्ट, स्पर्श, रस, गंध अने रूप; आ पांच प्रकारना मनुष्य संबंधी कामभोगोने भोगवती विचरी रही हुं परंतु भें एक पाण पुत्र अथवा पुत्रीने जन्म आप्यो नथी.

ते माताओ धन्य छे यावत् के जे माताओने मनुष्य जन्म अने छवननुं प्रशस्त सुंदर फण प्राप्त थयुं छे, हुं मानुं छुं के(ते माताओने धन्य छे के) जे माताओ पोतानी कुक्षीथी उत्पन्न थयेला, स्तनोनुं दूध पीवामां लुध, भीठा बोल बोलनार, तोतडुं-तोतडुं बोलनार अने स्तनना भूणथी कांभना प्रदेश तरक्क सरकतां मुग्ध बाणकोने स्तनपान करावे छे अने पछी कमणीनी समान कोमण हाथ वडे तेने पकडीने पोताना खोणामां बेसाडे छे अने वारंवार प्रियवयनवाणां मधुर हालरडां गाय छे. तेवा मातृत्व भावनुं सुख हुं अधन्य, अपुण्या, अकृतलक्षणा अने अकृतपुण्या होवाना कारणे कांईपाण पामी शकी नथी.

१० तं सेयं मम कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए जाव जलंते धण्णं सत्थवाहं आपुच्छित्ता धण्णेणं सत्थवाहेणं अब्भणुण्णाया समाणी सुबहुं विडलं अससं-पाणं-खाइमं-साइमं उवक्खडावेत्ता सुबहुं पुफ-वत्थगंध-मल्लालंकारं गहाय बहूहिं मित्तणाइ-णियग-सयण-संबंधि-परिजण-महिलाहिं सर्द्धं संपरिबुडा जाइं इमाइं रायगिहस्सणयरस्स बहिया णागाणि य भूयाणि य जक्खाणि य इंदाणि य खंदाणि य रुद्धाणि य सिवाणि य वेसमणाणि य, तथ णं बहूणं णागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य महरिहिं पुफच्चणियं करेत्ता जाणुपाय-पडियाए एवं वइत्तए- जइ णं अहं देवाणुप्पिया ! दारगं वा दारिगं वा पयायामि, तो णं अहं तुब्धं जायं च दायं च भायं च अक्खय-णिहिं च अणुवड्हेमि त्ति कट्टु उवाइयं उवाइत्तए ।

एवं संपेहेइ, संपेहित्ता कल्लं जाव जलंते जेणामेव धण्णे सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता एवं वयासी- एवं खलु अहं देवाणुप्पिया ! तुब्धेहिं सर्द्धं बहूइं वासाइं जाव देति समुल्लावए सुमहुरे पुणो पुणो मंजुलप्पभणिए । तं णं अहं अहण्णा अपुण्णा

અકયલક્ખણા, એતો એગમવિણ પત્તા । તં ઇચ્છામિ ણ દેવાણુપિયા ! તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણ્ણાયા સમાણી વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમ સાઇમ ઉવક્ખડાવેતા જાવ અક્ખયળિં ચ અણુવઙ્ગેમિ તિ, ઉવાઇય કરેતાએ ।

ભાવાર્થ :-— તો પછી મારા માટે તે જ શ્રેયસ્કર છે કે કાલે રાત્રિ વ્યતીત થાય અને પ્રભાત પ્રગટ થાય ત્યારે સૂર્યોદય થતાં ધન્ય સાર્થવાહને પૂછીને, ધન્ય સાર્થવાહની આજા પ્રાપ્ત કરીને હું ધણું અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ આદિ આહાર તૈયાર કરાવીને; બહુ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માળા અને અલંકાર ગ્રહણ કરીને; ધણાં ભિત્રો, જ્ઞાતિજનો, નિજકો, સ્વજનો-સંબંધીઓ અને પરિજનોની સ્ત્રીઓની સાથે તેનાથી ઘેરાઈને, આ રાજગૃહ નગરની બહાર જે નાગ, ભૂત, યક્ષ, ઈંદ્ર, સ્કંદ, રૂદ્ર, શિવ અને વૈશ્રમણ આદિ દેવોના દેવસ્થાન છે અને તેમાં જે નાગ દેવની પ્રતિમા યાવત્ વૈશ્રમણ દેવની પ્રતિમાઓ છે, તેની બહૂમૂલ્ય પુષ્પાદિ વડે પૂજા કરીને, ધૂંઠણીયે પડીને, તેને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણો કહું— “હે દેવાનુપ્રિય ! જો હું એકપણ પુત્ર અથવા પુત્રીને જન્મ આપીશ તો હું તમારી પૂજા કરીશ, પર્વના દિવસે દાન આપીશ, મારા ભાગમાં તમારો હિસ્સો રાખીશ અને તમારા અક્ષયનિધિની વૃદ્ધિ કરીશ.” આ પ્રમાણો પોતાની ઈષ્ટ વસ્તુની યાચના કરીશ.

આ પ્રમાણો ભદ્રાએ વિચાર કર્યો અને બીજે દિવસે યાવત્ સૂર્યોદય થતાં ધન્ય સાર્થવાહ સમીપે આવીને આ પ્રમાણો બોલી— હે દેવાનુપ્રિય ! હું આપની સાથે ધણા વર્ષાથી સુખ ભોગવું છું પરંતુ મેં એક પણ પુત્ર કે પુત્રીને જન્મ આપ્યો નથી યાવત્ તે માતાઓને ધન્ય છે જે વારંવાર અતિમધુર, હાલરડાં ગાય છે. હું અધન્યા, પુષ્પાદીન અને લક્ષણ ડીન છું, જેથી પૂર્વોક્ત બાલસ્નેહનો આનંદ જરા માત્ર પામી શકી નથી. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હું ઈચ્છાં છું કે આપની આજા મેળવીને, વિપુલ અશન આદિ તૈયાર કરાવીને નાગ આદિ દેવોની પૂજા કરવાની યાવત્ તેઓની અક્ષય નિધિની વૃદ્ધિ કરવાની માનતા માનું.

૧૧ તએ ણ ધણે સત્થવાહે ભદ્રં ભારિયં એવં વયાસી- મમં પિ ય ણ ખલુ દેવાણુપિએ ! એસ ચેવ મણોરહે- કહં ણ તુમં દારં વા દારિં વા પયાએજ્જાસિ, ત્તિ કટ્ટુ ભદ્રાએ સત્થવાહીએ એયમદું અણુજાણાઇ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે ભદ્રા ભાયાને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! મારો પણ આ મનોરથ છે કે કોઈપણ પ્રકારે તું પુત્ર કે પુત્રીને જન્મ આપે. આ પ્રમાણો કહીને ભદ્રા સાર્થવાહીને તે કાર્યની એટલે નાગ, ભૂત, યક્ષ આદિની પૂજા, માનતા કરવાની અનુમતિ આપી.

૧૨ તએ ણ સા ભદ્રા સત્થવાહી ધણેણ સત્થવાહેણ અબ્ધણુણ્ણાયા સમાણી હદ્દુરુદ્દ જાવ હિયા વિઉલં અસણ-પાણ-ખાઇમ સાઇમ ઉવક્ખડાવેઝ, ઉવક્ખડાવેતા સુબહું પુષ્પ-ગંધ-વત્થમલ્લાલંકારં ગેણહિ, ગેણહિતા સયાઓ ગિહાઓ ણિગચ્છિ, ણિગચ્છિત્તા રાયગિહં ણયરં મજ્જાંમજ્જેણં ણિગચ્છિ, ણિગચ્છિત્તા જેણેવ પોક્ખરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા પુક્ખરિણીએ તીરે સુબહું પુષ્પ-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારં ઠવેઝ, ઠવિત્તા પુક્ખરિણિં ઓગાહેઝ, ઓગાહિત્તા જલમજ્જાં કરેઝ, જલકીડં કરેઝ, કરિત્તા એહાયા જાવ ઉલ્લપડસાડિગા જાઇં તત્થ ઉપ્પલાઇં જાવ સહસ્સપત્તાઇં તાઇં ગિણહિ, ગિણહિતા પુક્ખરિણીઓ પચ્ચોરુહિ, પચ્ચોરુહિતા તં સુબહું પુષ્પ-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારં ગેણહિ, ગેણહિતા જેણામેવ ણાગઘરએ

य जाव वेसमणघरए य तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तत्थ णं णागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य आलोए पणामं करेइ, ईसिं पच्चुण्णमइ, पच्चुण्णमिता लोमहत्थं परामुसइ, परामुसित्ता णागपडिमाओ य जाव वेसमणपडिमाओ य लोमहत्थेणं पमज्जइ, उदगधाराए अब्भुक्खेइ, अब्भुक्खित्ता पम्हल-सुकुमालाए गंधकासाईए गायाइं लूहेइ, लूहित्ता महरिहं वत्थारुहणं च मल्लारुहणं च गंधारुहणं च चुण्णारुहणं च वण्णारुहणं च करेइ, करित्ता धूवं डहेइ, डहित्ता जाणुपायवडिया पंजलितडा एवं वयासी-

जइ णं अहं दारगं वा दारिं वा पयायामि तो णं अहं जायं च जाव अक्खयणिहं च अणुवुहेमि त्ति कट्टु उवाइयं करेइ, करित्ता जेणेव पोक्खरिणी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता वित्तलं असण-पाण-खाइम-साइमं आसाएमाणी जाव विहरइ । जिमिय भुत्तरागया वि य णं समाणा आयंता चोक्खा परमसुइभूया जेणेव सए गिहे तेणेव उवागया ।

भावार्थः- त्यारपटी ते भद्रा सार्थवाही धन्य सार्थवाह पासेथी आज्ञा भेणवीने हष्ट-तुष्ट यावत् प्रकुलित हृदया थैने विपुल अशन, पान, खादिम, स्वादिम तैयार करावीने; बहु गंध, वस्त्र, माणा अने अलंकारोने ग्रहण करीने, पोताना वेरथी बहार नीकणीने राजगृह नगरनी मध्यमां थैने पुष्करिणी(वाव) सभीपे आवी, पुष्करिणीना किनारे घणा पुण्य, गंध, वस्त्र, माणाओ अने अलंकारो राखीने पुष्करिणीमां उतरीने जलभज्जन कर्यु, जलकीडा करी, स्नान कर्यु यावत् भीनी साती पहेशीने उत्पल कमण यावत् सहस्र पांभीवाणा कमणोने ग्रहण करी, पुष्करिणीथी बहार नीकणीने(किनारे राखेला) घणा पुण्य, गंध, माणा आहि लैने नागगृह यावत् वैशमणगृह सभीपे आवीने तेमां रहेली नागप्रतिमा यावत् वैशमण प्रतिमाने ज्ञैने प्रणाम कर्या, नीया नभीने मोर पिच्छनी प्रमार्जनी ग्रहण करीने प्रतिमाओनु प्रमार्जन कर्यु, जलधारा द्वारा अभिषेक कर्या; अभिषेक करीने, झंवाटीवाणा अने कोमल कणाय रंगवाणा सुगांधित वस्त्र(टुवाल)थी प्रतिमाना अंग लूंज्या. लूंणीने बहुभूत्य वस्त्रो यढाव्या, पुण्यमाणाओ, सुगांधी द्रव्यो, सुगांधी चूर्णां, विलेपन योग्य द्रव्यो यढाव्या यावत् धूप जलाव्यो, त्यारपटी धूंटणिये पडी बंने हाथ ज्ञैने आ प्रमाणे बोली—

“जो हुं पुत्र अथवा पुत्रीने जन्म आपीश तो हुं तमारी पूजा करीश यावत् अक्षयनिधिनी वृद्धि करीश,” आ प्रमाणे भद्रा सार्थवाही मानता करीने पुष्करिणी सभीपे आवीने विपुल अशन, पान, खादिम अने स्वादिमनुं आस्वादन करती यावत् विचरवा लागी. भोजन करीने हाथमों धोईने, शुद्ध थैने पोताना घरे आवी.

१३ अदुत्तरं च णं भद्रा सत्थवाही चाउद्दसद्दुमुह्द्दपुण्णमासिणीसु वित्तलं असण-पाण-खाइमं साइमं उवक्खडेइ, उवक्खडित्ता बहवे णागा य जाव वेसमणा य उवायमाणी णमंसमाणी जाव एवं च णं विहरइ ।

भावार्थः- त्यारपटी पश भद्रा सार्थवाही चतुर्दशी, अष्टभी, अमावस्या अने पूर्णिमाना दिवसे विपुल अशन, पान, खादिम अने स्वादिमउप यारे प्रकारनुं भोजन तैयार करीने घणा नागकुमार यावत् वैशमण देवोनी मानता नमस्कार करती, अशनाहि खाती अने खवडावती रहेवा लागी.

ભદ્રાને પુત્રની પ્રાપ્તિ :-

૧૪ તએ ણં સા ભદ્રા સત્થવાહી અણણયા કયાઇ કેણઇ કાલંતરેણં આવળણસત્તા જાયા યાવિ હોત્થા । તએ ણં તીસે ભદ્રાએ સત્થવાહીએ દોસુ માસેસુ વીઇક્કંતેસુ તઝે માસે વદ્ધમાણે ઇમેયારુવે દોહલે પાઉબ્ધૂએ- ધણણાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ જાવ કયલક્ખણાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ, જાઓ ણં વિડલં અસણંપાણં ખાઇમં સાઇમં સુબહુયં પુષ્ફ-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારં ગહાય મિત્તણાઇણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિયણ-મહિલિયાહિં ચ સદ્ધિં સંપરિવુડાઓ રાયગિહં ણયરં મજઞાંમજ્જેણં ણિગગચ્છંતિ, ણિગગચ્છિત્તા જેણેવ પુક્ખરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોક્ખરિણિ ઓગાહિંતિ, ઓગાહિત્તા ણહાયાઓ જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયાઓ વિડલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં આસાએમાણીઓ વિસાએમાણીઓ પરિભાએમાણીઓ પરિભુંજેમાણીઓ દોહલં વિર્ણેતિ; એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા કલ્લલં જાવ જલંતે જેણેવ ધણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છિં, ઉવાગચ્છિત્તા ધણે સત્થવાહેં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ તસ્સ ગબ્ભસ્સ દોસુ માસેસું વીઇકંતેસુ તઝે માસે વદ્ધમાણે જાવ વિર્ણેતિ; તં ઇચ્છામિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણણાયા સમાણી જાવ વિણિત્તએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિએ ! મા પડિબંધં કરેહ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદી તે ભદ્રા સાર્થવાહી કેટલોક સમય વ્યતીત થયા પદી કોઈ એક સમયે ગર્ભવતી થઈ. ત્યારપદી ભદ્રા સાર્થવાહીને બે માસ વીતી ગયા પદી, ત્રીજો મહિનો ચાલી રહ્યો હતો ત્યારે એવો દોહદં ઉત્પત્ત થયો કે તે માતાઓ ધન્ય છે યાવત્ત તે માતાઓ શુભ લક્ષણવાળી છે, જે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આ ચાર પ્રકારનો આહાર તથા ઘણા પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ અને માલા તથા અલંકાર ગ્રહણ કરીને મિત્ર, શાતિ, નિજક, સ્વજન, સંબંધી અને પરિજનોની સ્ત્રીઓ સાથે પરિવૃત્ત થઈને રાજગૃહ નગરની મધ્યમાંથી પસાર થઈને પુષ્કરિણીના સ્થાને આવીને પુષ્કરિણીમાં અવગાહન કરે છે, સ્નાન કરે છે યાવત્ત સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થાય છે અને ત્યાર પદી વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, ચારે પ્રકારના આહારનું આસ્વાદન કરતી, વિશેષ આસ્વાદન કરતી, બીજાને આહાર કરાવતી, પરિભોગ કરતી પોતાના દોહદને પૂર્ણ કરે છે. આ પ્રમાણે ભદ્રા સાર્થવાહીએ વિચાર કર્યો, વિચાર કરીને બીજે દિવસે પ્રાતઃકાલે ધન્ય સાર્થવાહને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્પિય ! મને ગર્ભના બે મહીના વ્યતીત થયા પદી આ ત્રીજા મહીનામાં આવો દોહદં ઉત્પત્ત થયો છે યાવત્ત જે માતાઓ દોહદને પૂર્ણ કરે છે, તેઓ ધન્ય છે. તેથી હે દેવાનુપ્પિય ! આપની આજ્ઞા હોય તો હું મારો દોહદં પૂર્ણ કરવા હિચ્છું છું. ધન્ય સાર્થવાહે કહું— હે દેવાનુપ્પિયે ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. તેમાં ઢીલ ન કરો.

૧૫ તએ ણં સા ભદ્રા સત્થવાહી ધણેણં સત્થવાહેણં અબ્ધણુણણાયા સમાણી હદ્ધતુદ્ધા જાવ વિડલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડાવેઇ, ઉવક્ખડાવેતા ણહાયા જાવ ઉલ્લપડસાડગા જેણેવ ણાગઘરએ જાવ ધૂવં કરેઇ, કરેતા જેણેવ પોક્ખરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છિં । તએ ણં તાઓ મિત્તણાઇ જાવ ણગરમહિલાઓ ભદ્ર સત્થવાહિં સવ્વાલંકારવિભૂસિયં કરેઇ । તએ ણં સા ભદ્રા સત્થવાહી તાહિં મિત્તણાઇણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિજણણગર-મહિલિયાહિં સદ્ધિંતં

વિઉલં અસણ જાવ પરિભુંજેમાણી ય દોહલં વિણેઝ, વિણિતા જામેવ દિસિં પાઉબ્બૂયા તામેવ દિસિં પડિગયા । તએ ણ સા ભદ્દા સત્થવાહી સંપુણદોહલા જાવ તં ગબ્બં સુહંસુહેણ પરિવહઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહની આજ્ઞા મળતાં તે ભડા સાર્થવાહી હષ્ટ-તુષ્ટ થઈ યાવત્ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તેયાર કરીને સ્નાન કરીને યાવત્ ભીની સાડી ધારણ કરીને, યક્ષાયતનમાં આવીને યાવત્ ધૂપ કર્યો, પ્રણામ કર્યા; પછી પુષ્કરિણી સમીપે આવી ત્યાર પછી ભિત્ર, જ્ઞાતિ યાવત્ નગરની સ્ત્રીઓએ તેણીને સર્વ આભૂષણોથી અલંકૃત કરી. ત્યારપછી ભડા સાર્થવાહીએ તે ભિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજક, સ્વજન, સંબંધી, પરિજન અને નગરની સ્ત્રીઓની સાથે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમનો પરિભોગ કરી પોતાના દોહદને પૂર્ણ કર્યો. પૂર્ણ કરીને જે દિશામાંથી તે આવી હતી તે દિશામાં પાછી ફરી. ત્યારપછી ભડા સાર્થવાહી દોહદ સંપન્ના બનીને યાવત્ તે ગર્ભનું સુખપૂર્વક વહન કરવા લાગી.

પુત્ર જન્મ મહોત્સવ :-

૧૬ તએ ણ સા ભદ્દા સત્થવાહી ણવણું માસાણ બહુપદિપુણણાણ અદ્ધુમાણ રાંદિયાણ સુકુમાલપાણિપાણ જાવ સુરૂવં દારગં પયાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી નવમાસ અને સાડા સાત ચાત્રિ-દિવસ વ્યતીત થતાં ભડા સાર્થવાહીએ સુકુમાર હાથ-પગવાળા યાવત્ સુરૂપ પુત્રને જન્મ આપ્યો.

૧૭ તએ ણ તસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો પઢમે દિવસે જાયકમ્મ કરેતિ, કરિતા તહેવ જાવ વિઉલં અસણપાણખાઇમસાઇમં ઉવકુખ ડાર્વેતિ, ઉવકુખ ડાવિતા તહેવ જાવ મિત્તણાઇ-ણિયગ-સ્યાણ-સંબંધિ-પરિયણ ભોયાવેત્તા અયમેયારૂવં ગોળણં ગુણણિપુણણં ણામધેજ્જં કરેતિ-જમ્હા ણ અમ્હં ઇમે દારએ બહૂણ ણાગપદિમાણ ય જાવ વેસમણપદિમાણ ય ઉવાઇયલદ્ધે તં હોઉ ણ અમ્હં ઇમે દારએ ‘દેવદિણણ’ ણામેણ । તએણ તસ્સ દારગસ્સ અમ્મા-પિઅરો ણામધેજ્જં કરેતિ ‘દેવદિણણ’ ત્તિ ।

તએણ તસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો જાયં ચ દાયં ચ ભાયં ચ અકુખયણિહિં ચ અણુવઙુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે બાળકના માતા-પિતાએ પહેલે દિવસે જાતકર્મ નામનો સંસ્કાર કર્યો યાવત્ તે જ રીતે અર્થાત્ મેઘકુમારના વર્ણન પ્રમાણે બારમે દિવસે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ આહાર તેયાર કરાવીને યાવત્ ભિત્ર, જ્ઞાતિજનો, આદિને ભોજન કરાવીને, શુણનિષ્પત્ત નામ રાખ્યું— કે અમારો આ પુત્ર ઘણી નાગપ્રતિમાઓ યાવત્ વૈશ્રમણ પ્રતિમાઓની માનતા કરવાથી ઉત્પત્ત થયો છે, તેથી અમારા આ બાળકનું દેવદત્ત નામ રાખવામાં આવે છે. આ રીતે કહીને માતા-પિતાએ તેનું નામ દેવદત્ત રાખ્યું.

ત્યારપછી તે બાળકના માતા-પિતાએ તે દેવતાઓની પૂજા કરી, તેને દાન આપ્યું, પ્રાપ્ત ધનનો વિભાગ કર્યો અને અક્ષય નિધિની વૃદ્ધિ કરી અર્થાત્ માનતાના રૂપમાં પહેલાં જે સંકલ્પ કર્યો હતો તેને પૂર્ણ કર્યો.

દેવદત્તનું અપહૃરણ :-

૧૮ તએ ણ સે પંથએ દાસચેડએ દેવદિણણસ્સ દારગસ્સ બાલગાહી જાએ, દેવદિણણ દારયં

કડીએ ગેણહિ, ગેણહત્તા બહૂહિં ડિભએહિ ય ડિભિયાહિ ય દારએહિ ય દારિયાહિ ય કુમારેહિ ય કુમારિયાહિ ય સંદ્ધિ સંપરિવુડે અભિરમઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી તે પંથક નામના દાસપુત્રને દેવદત્ત બાળકને રમાડવા માટે રાખ્યો હતો. તે પંથક દેવદત્તને કેડમાં લઈને ઘણા નાના બાબા, બેબીઓ, બાળકો, બાલિકાઓ, કુમારો અને કુમારિકાઓની સાથે રમવા જતો હતો.

૧૯ તએ એં સા ભદ્રા સત્થવાહી અણણયા કયાઇં દેવદિણં દારયં એહાયં જાવ સવ્વાલંકાર-વિભૂસિયં કરેઝ, પંથયસ્સ દાસચેડયસ્સ હત્થયંસિ દલયઝ ।

તએ એં પંથએ દાસચેડએ ભદ્રાએ સત્થવાહીએ હત્થાઓ દેવદિણં દારયં કડીએ ગેણહિ, ગેણહત્તા સયાઓ ગિહાઓ પડિણિક્ખમઝ, બહૂહિં ડિભએહિ ય ડિભિયાહિ ય દારએહિં દારિયાહિં, કુમારેહિં ય કુમારિયાહિ ય સંદ્ધિ સંપરિવુડે જેણેવ રાયમગે તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિતા દેવદિણં દારાં એગંતે ઠાવેઝ, ઠાવિતા બહૂહિં ડિભએહિ ય જાવ કુમારિયાહિ ય સંદ્ધિ સંપરિવુડે પમત્તે યાવિ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી ભદ્રા સાર્થવાહીએ કોઈ સમયે દેવદત્ત બાળકને સ્નાન કરાવ્યું યાવત્ત સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને દેવદત્ત બાળકને દાસપુત્ર પંથકના હાથમાં સૌંઘ્યો. ત્યારે તે દાસપુત્ર પંથકે ભદ્રા સાર્થવાહીના હાથમાંથી દેવદત્ત બાળકને લઈને પોતાની કેડે બેસાડીને પોતાના ઘરેથી બહાર નીકળ્યો અને ઘણાં નાના બાબા, બેબીઓ, બાળકો, બાળિકાઓ, કુમાર અને કુમારિકાઓથી ઘેરાઈને રાજમાર્ગ પર આવ્યો, આવીને દેવદત્ત બાળકને એક બાજુઅં બેસાડી દીધો, બેસાડીને ઘણા બાળકો યાવત્ત કુમારિકાઓની સાથે રમતમાં તે દાસપુત્ર તલ્લીન બની ગયો એટલે કે દેવદત્ત બાળક પ્રતિ અસાવધાન બની ગયો.

૨૦ ઇમં ચ એં વિજએ તવક્કરે રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ બહૂળિ દારાણિ ય અવદારાણિ ય તહેવ જાવ આભોએમાણે મગગેમાણે ગવેસેમાણે જેણેવ દેવદિણે દારએ તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિતા દેવદિણં દારાં સવ્વાલંકારવિભૂસિયં પાસઝ, પાસિતા દેવદિણસ્સ દારગસ્સ આભરણાલંકારેસુ મુચ્છિએ ગઢિએ ગિઢે અજ્જોવવળ્ણે પંથયં દાસચેડં પમત્તં પાસઝ, પાસિતા દિસાલોયં કરેઝ, કરેતા દેવદિણં દારયં ગેણહિ, ગેણહત્તા કક્ખંસિ અલિલયાવેઝ, અલિલયાવિતા ઉત્તરિજ્જેણ પિહેઝ, પિહેતા સિગંઘં તુરિયં ચવલં વેઝયં રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ અવદારેણં ણિગચ્છઝ, ણિગચ્છિતા જેણેવ જિણુજ્જાણે, જેણેવ ભગગ્નુવેએ તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિતા દેવદિણં દારયં જીવિયાઓ વવરોવેઝ, વવરોવિતા આભરણાલંકારં ગેણહિ, ગેણહત્તા દેવદિણસ્સ દારગસ્સ સરીરયં ણિપ્પાણં ણિચ્ચેદું જીવિયવિપ્પજદં ભગગ્નુવેએ પક્ખિવિષઝ, પક્ખિવિતા જેણેવ માલુયાકચ્છએ તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિતા માલુયાકચ્છયં અણુપ્પવિસઝ, અણુપ્પવિસિતા ણિચ્ચલે ણિપ્પફંદે તુસિણીએ દિવસં ખિવેમાણે ચિદુઝ ।

ભાવાર્થ :- - તે સમયે વિજય ચોર રાજગૃહનગરના ઘણા દ્વારો, નાના દ્વારોને જોતો, તપાસતો, નિરીક્ષણ કરતો દેવદત્ત બાળક હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે દેવદત્ત બાળકને સર્વ આભૂષણોથી અલંકૃત જોયો,

જોઈને દેવદત્ત બાળકના આભરણો અને અલંકારોમાં તે મૂર્ચિષ્ટ થઈ ગયો, લોભાઈ ગયો, ગૃહ-લુષ્ય બની ગયો અને તેમાં જ તન્ય બની ગયો. દાસપુત્ર પંથકને તેની રમતમાં તલ્લીન જોઈ, ચારે બાજુ અવલોકન કરી, દેવદત્ત બાળકને ઉપાડી, કેડમાં બેસાડી હૃપણાથી તેને ઢાંકી દીધો, પછી શીધ્ર, ત્વરિત, ચપલ અને વેગવંતી ગતિથી રાજગૃહનગરના નાના દરવાજાથી બહાર નીકળી, પૂર્વ વર્ષિંત ઉજ્જવ ઉદ્ઘાન અને અવાવરુ કૂવા પાસે આવ્યો, આ એકાંત સ્થાનમાં આવીને તેણે તે દેવદત્ત બાળકને મારી નાંખ્યો અને તેના સર્વ આભરણો અલંકારો લઈ લીધા. તેમજ દેવદત્ત બાળકના પ્રાણહીન, નિશ્ચેષ અને નિર્જીવ શરીરને તે અવાવરુ કૂવામાં ફેંકી દીધું. ત્યાર પછી પોતે માલુકા કચ્છમાં જઈને છુપાઈ ગયો, પોતાના શરીરને નિશ્ચલ અને નિર્સ્પંદ બનાવી, મૌન બનીને દિવસ અસ્ત થવાની રાહ જોવા લાગ્યો.

૨૧ તએ ણ સે પંથે દાસચેડે તઓ મુહુત્તંતરસ્સ જેણેવ દેવદિણ્ણ દારએ ઠવિએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા દેવદિણં દારયં તંસિ ઠાણંસિ અપાસમાણે રોયમાણે કંદમાણે વિલવમાણે દેવદિણદારગસ્સ સવ્વાઓ સમંતા મગગણ-ગવેસણં કરેઝ । દેવદિણસ્સ દારગસ્સ કત્થિઝ સુઇં વા ખુઇં વા પડતિં વા અલભમાણે જેણેવ સએ ગિહે જેણેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા ધણ્ણં સત્થવાહં એવં બયાસી - એવં ખલુ સામી ! ભદ્રા સત્થવાહી દેવદિણં દારયં એહાય જાવ મમ હત્થંસિ દલયઝ । તએ ણ અહં દેવદિણં દારયં કડીએ ગિણહામિ જાવ મગગણં ગવેસણં કરેમિ । તં ણ ણજ્જઝ ણ સામી ! દેવદિણ્ણ દારએ કેણઝ ણીએ વા અવહિએ વા અવખિતે વા; પાયવઢિએ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ એયમદું ણિવેદેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે પંથક નામનો દાસપુત્ર થોડીવાર પછી જ્યાં દેવદત્ત બાળકને પોતે બેસાડ્યો હતો, ત્યાં આવ્યો. તે સ્થાન પર દેવદત્ત બાળકને ન જોતાં તે રોવા લાગ્યો. તે રોતાં-રોતાં, દેવદત્તના નામની બૂમો પાડતો, વિલાપ કરતો ચારે બાજુ દેવદત્ત બાળકને શોધવા લાગ્યો, તપાસ કરવા લાગ્યો, દેવદત્ત બાળકને શોધવા છતાં તે મણ્યો નહીં. તે બાળકના રડવાનો અવાજ કે તેની છીંકાદિનો અવાજ ન સંભળાયો, તેની ભાણ મેળવી ન શક્યો ત્યારે તે પોતાના ધેર ધન્ય સાર્થવાહ પાસે આવ્યો અને ધન્ય સાર્થવાહને કહેવા લાગ્યો— હે સ્વામી ! ભદ્રા સાર્થવાહીએ દેવદત્ત બાળકને સ્નાનાદિ કરાવી, સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને મારા હાથમાં સોંઘ્યો હતો. તે બાળકને કેડમાં બેસાડી હું બહાર રમવા લઈ ગયો હતો થાવતુ ચારે બાજુ શોધવા છતાં તે મને મણ્યો નથી. હે સ્વામી ! હું જાણતો નથી કે દેવદત્ત બાળકને શું કોઈ મિત્રાદિ પોતાના ધેર લઈ ગયા હશે ? શું તેનું અપહરણ થયું હશે કે કોઈકે તેને ભંડારિયામાં છુપાવી દીધો હશે ? ધન્ય સાર્થવાહના પગમાં પડી(પંથકે) આ વૃતાંત સાર્થવાહને જણાવ્યો.

૨૨ તએ ણ સે ધણ્ણે સત્થવાહે પંથયદાસચેડગસ્સ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ તેણ ય મહયા પુત્તસોએણાભિભૂએ સમાણે પરસુણિયતે વ ચંપગપાયવે ધસત્તિ ધરણીયલંસિ સવ્વંગેહિં સણિણવઝે ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહ પંથક દાસપુત્રની આ વાત સંભળીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને પુત્રના તીવ્ર શોકથી વ્યાકુલ થઈને, કુહાડાથી કાપેલા ચંપકવૃક્ષની જેમ ધડામ કરતો પૃથ્વી પર મૂર્ચિષ્ટ થઈને પડી ગયો.

પુત્રની શોધ અને વિજય ચોરની ધરપકડ :-

૨૩ તએ ણ સે ધણ્ણે સત્થવાહે તઓ મુહુત્તંતરસ્સ આસત્થે પચ્છાગયપાણે દેવદિણસ્સ

દારગસ્સ સવ્વાઓ સમંતા મગગણ-ગવેસણં કરેઝ । દેવદિણસ્સ દારગસ્સ કત્થિ સુઝં વા ખુઝં વા પતર્તિ વા અલભમાણે જેણેવ સએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા મહત્થં પાહુંડ ગેણહિ, ગેણહિતા જેણેવ ણગરગુત્તિયા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા તં મહત્થં પાહુંડ ઉવણેઝ, ઉવણિતા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ પુત્તે ભદ્રા ભારિયાએ અત્તાએ દેવદિણે ણામં દારએ ઝટુ જાવ ઉંબરપુષ્ફં પિવ દુલ્લહે સવણયાએ, કિમંગ પુણ પાસણયાએ ?

તએ ણં સા ભદ્રા દેવદિણં એહાયં જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં પંથગસ્સ હત્થે દલયઝ જાવ પાયવડિએ તં મમ ણિવેદેઝ । તં ઇચ્છામિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! દેવદિણદારગસ્સ સવ્વાઓ સમંતા મગગણ-ગવેસણં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહે એકાદ મુહૂર્ત પછી આશ્રસ્ત થયો, હોશમાં આવ્યો, જાણે તેના પ્રાણમાં પ્રાણ આવ્યા. તેણે દેવદાટ બાળકની ચારેબાજુ શોધ-ખોળ શરૂ કરી. તેણે દેવદાટ બાળકને કયાંય જોયો નહીં, તેના રડવાનો, છીકાઠિનો અવાજ સંભળાયો નહીં, તેની ભાળ મેળવી શક્યો નહીં, ત્યારે તે પોતાના ઘેર પાછો આવ્યો. ઘેર આવીને તે ઘણી ક્રીમતી ભેટ સાથે લઈને નગર રક્ષક-કોટવાળ પાસે ગયો અને કોટવાળને તે ક્રીમતી ભેટ આપીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્પિય ! મારો પુત્ર અને ભદ્રા ભાર્યાનો આત્મજ દેવદાટ નામનો બાળક અમને ઈષ્ટ-પ્રિય છે યાવત્તુ ઉદ્ધુંબર ઝૂલની સમાન તેનું નામ શ્રવણ પણ દુર્લભ છે, તો દર્શનની તો વાત જ કયાં કરવી ?

તે દેવદાટ બાળકને ભદ્રાએ સ્નાન કરાવી યાવત્તુ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરી પંથકના હાથમાં આપ્યો હતો યાવત્તુ પંથકે મારા પગમાં પડી દેવદાટ બાળક ખોવાઈ ગયો, તે સમાચાર મને આપ્યા છે. તો હે દેવાનુપ્પિય ! હું ઈષ્ટથું છું કે તમો દેવદાટ બાળકની સર્વ જગતાએ શોધખોળ કરો.

૨૪ તએ ણં તે ણગરગોત્તિયા ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં એવં વુત્તા સમાણા સણ્ણદ્વાબ્દ્વામિય કવયા ઉપીલિય સરાસણપદ્ધિયા જાવ ગહિયાઉહન-પહરણ ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં સદ્ધિં રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ બહૂણિ અઝગમણેસુ ય જાવ પવાસુ ય મગગણ-ગવેસણં કરેમાણા રાયગિહાઓ ણયરાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિતા જેણેવ જિણુજ્જાણે જેણેવ ભગગ્નુવએ તેણેવ ઉગાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા દેવદિણસ્સ દારગસ્સ સરીરગં ણિપ્પાણં ણિચ્ચેદું જીવ-વિપ્પજદં પાસંતિ, પાસિતા ‘હા હા અહો અકજ્જમિતિ’ કટ્ટુ દેવદિણં દારયં ભગગ્નુવાઓ ઉત્તારેતિ, ધણસ્સ સત્થવાહસ્સ હત્થે દલયંતિ ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તે નગરરક્ષકોએ ગુનેગારને બાંધવા યોગ્ય સાધનો સાથે લઈને, કોરડાઓ બાંધીને, કવચ(બખતર) ધારણ કરી, ધનુષ્ય પર પ્રત્યંચા ચઢાવીને યાવત્તુ આયુધો(શસ્ત્રો) અને દૂરથી ચલાવવામાં આવતાં તીર વગેરે પ્રહરણો ગ્રહણ કરીને ધન્ય સાર્થવાહની સાથે રાજગૃહનગરના નીકળવાના ઘણા માર્ગો યાવત્તુ પરબો વગેરે સ્થાનોમાં તપાસ કરતાં-કરતાં રાજગૃહ નગરમાંથી બહાર નીકળ્યા અને ઉજજડ ઉદ્ઘાનના અવાવરુ ઝૂવા પાસે આવી પહોંચ્યા અને તે ઝૂવામાં નિરીક્ષણ કરતાં દેવદાટનું નિષ્પ્રાણ, નિશ્ચેષ્ટ અને નિર્જીવ શરીર જોયું, જોઈને ‘હાય, હાય’ અહો અકાર્ય થયું ! આ પ્રમાણે બોલતાં તેઓએ દેવદાટ બાળકને તે અવાવરુ ઝૂવામાંથી બહાર કાઢ્યો અને ધન્ય સાર્થવાહના હાથમાં સૌંઘ્યો.

વિજય ચોર કારાગૃહમાં :-

૨૫ તએ એંતે ણગરગુત્તિયા વિજયસ્સ તકકરસ્સ પયમગમણગચ્છમાણ જેણેવ માલુયાકચ્છે એ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા માલુયાકચ્છયં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા વિજય તકકરં સસકખં સહોડં સગેવેજ્જં જીવગાહં ગિણહંતિ, ગિણહિતા અદ્ભુતુદ્ભુત-જાણું કોપ્પર-પહારસંભગ-મહિયગતં કરેતિ, કરિત્તા અવડડબંધણં કરેતિ । કરિત્તા દેવદિણસ્સ દારગસ્સ આભરણં ગેણહિ, ગેણહિતા વિજયસ્સ તકકરસ્સ ગીવાએ બંધંતિ, બંધિત્તા માલુયાકચ્છયાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિત્તા જેણેવ રાયગિહે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા રાયગિહં ણયરં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા રાયગિહે ણયરે સિંધાડગન્તિયચતુકક ચચ્વરચતુમુહમહાપહપહેસુ કસપ્પહારે ય લયપ્પહારે ય છિવાપહારે ય ણિવાએમાણા ણિવાએમાણા છારં ચ ધૂલિં ચકયવરં ચ ઉવરિં પવિકરમાણા પવિકરમાણા મહયા મહયા સદેણ ઉગ્ઘોસેમાણા એવં વયંતિ-

એસ એં દેવાણુપ્પિયા ! વિજએ ણામં તકકરે જાવ બાલઘાયએ, બાલમારએ । તં ણો ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! એયસ્સ કેઝ રાયા વા રાયમચ્વે વા અવરજ્જિઝ, એથદ્દે અપ્પણો સયાઇં કમ્માઇં અવરજ્જિંતિ ત્તિ કટ્ટુ જેણામેવ ચારગસાલા તેણામેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા હડિબંધણં કરેતિ, કરિત્તા ભત્તપાણણિરોહં કરેતિ, કરિત્તા તિસંઝં કસપ્પહારે ય જાવ ણિવાએમાણા-ણિવાએમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ:-— ત્યારપદી તે નગરરક્ષકો વિજયચોરનું પગેરું શોધતાં માલુકા કચ્છમાં પહોંચ્યા, માલુકા કચ્છમાં પ્રવેશીને વિજયચોરને બાળક દેવદત્તના આભૂષણોની સાથે જીવતો ગઈનથી પકડી લીધો, પકડીને અસ્થિ, મુષ્ટિ, હાથ, ધૂંટણો અને કોણીઓના પ્રહાર કરતાં તેના શરીરને ખોખરું કરી નાંખ્યું; પછી અવકોટ બંધનથી બાંધ્યો અર્થાત્ દોરીથી બંને હાથ પાછળ બાંધી દીધા અને બાળક દેવદત્તના આભરણો ગ્રહણ કર્યા અને તે આભરણો વિજય ચોરની ડોકમાં બાંધીને, માલુકાકચ્છમાંથી બહાર નીકળીને, રાજગૃહ નગરમાં પ્રવિષ્ટ થઈને, નગરના સિંધાટક, ત્રિક, ચતુર્ખ, ચત્વર અને મહાપથ આદિ માર્ગોમાં (વિજય ચોર પર) કોરડાઓથી, લાતાઓથી (લાતો કે લાઙાથી) અને ચાબુકથી પ્રહાર કરતાં, તેના ઉપર રાખ, ધૂળ અને કયરો નાંખતા, મોટા-મોટા અવાજથી ધોપણા કરતાં આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા—

હે દેવાનુપ્પિયો ! આ વિજય નામનો ચોર છે યાવત્ તે ગીધની સમાન માંસભક્તી, બાળઘાતક, બાળકનો હત્યારો છે. હે દેવાનુપ્પિયો ! કોઈ રાજા, રાજપુત અથવા રાજાના અમાત્ય આ વિષયમાં અપરાધી નથી અર્થાત્ કોઈ નિષ્કારણ તેને દંડ દેતા નથી પરંતુ તેણે પોતે કરેલા દુષ્કર્મોના જ કરણે તે અપરાધી છે. આ પ્રમાણે કહેતાં કારાગૃહમાં પહોંચીને તેને બેરીઓથી જકડી દીધો. ભોજન-પાણી બંધ કરાવી દીધા. ત્રણે સંધ્યા— પ્રાતઃ; મધ્યાન્હ અને સૂર્યસ્તના સમયે કોરડાઓ, લતાઓ (લાતો) અને ચાબુકોના પ્રહાર કરવા લાગ્યા.

૨૬ તએ એં સે ધણે સત્થવાહે મિત્તણાઇણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિયણેણ સર્દિં રોયમાણે કંદમાણે વિલવમાણે દેવદિણસ્સ દારગસ્સ સરીરસ્સ મહયા ઇંદ્રીસકકારસમુદેણ ણીહરણં કરેઝ, કરિત્તા બહૂં લોઝયાં મયગકિચ્વાં કરેઝ, કરિત્તા કેણિ કાલંતરેણ અવગયસોએ જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી ધન્ય સાર્થવાહે મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજક, સ્વજન, સંબંધી અને પરિવારની સાથે રોતાં આકંદ કરતાં યાવત્ વિલાપ કરતાં-કરતાં મહાન ઋષિ સત્કાર સાથે દેવદત્ત બાળકના શરીરની અંતિમ કિયા કરી, અજિન-સંસ્કાર કર્યા, મૃતક સંબંધી અનેક લોકચાર કર્યા, સમય વ્યતીત થતાં તેઓ શોકથી રહિત થયા.

એક જ બેડીમાં ધન્ય શોઠ અને વિજય ચોર :-

૨૭ તએ ણ સે ધણ્ણે સત્થવાહે અણ્ણયા કયાઇ લહુસયંસિ રાયાવરાહંસિ સંપલતે જાએ યાવિ હોત્થા । તએ ણ તે ણગરગુત્તિયા ધણ્ણં સત્થવાહં ગેણહંતિ, ગેણિહત્તા જેણેવ ચારએ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ચારં અણુપવેસંતિ, અણુપવેસિત્તા વિજાણં તક્કરેણ સંદ્ધિ એગયાઓ હફિબંધણ કરેંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી કોઈ સમયે ધન્ય સાર્થવાહે એક નાના એવા રાજકીય અપરાધમાં પકડાઈ ગયા તેથી નગરરક્ષકો ધન્ય સાર્થવાહને ગિરફ્તાર કરીને કારાગૃહમાં લઈ ગયા અને વિજયચોરની સાથે એક જ હેડી બંધન-બેડીમાં બાંધ્યો.(બેડી લાકડાના ચોકઠા જેવી હોય છે તેમાં બે વ્યક્તિના એક-એક પગ જકડી દેવામાં આવે છે. આ બેડીમાં વિજય ચોરનો એક પગ અને ધન્ય સાર્થવાહનો એક પગ જકડી દીઘો હોવાથી તે બેમાંથી એકને કયાંય જવું હોય, તો બંનેએ સાથે ચાલવું પડે.)

૨૮ તએ ણ સા ભદ્રા ભારિયા કલ્લાં જાવ જલંતે વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવકખડેઝ, ભોયણપિડયં ભરેઝ, ભરિત્તા ભાયણાંં પક્ખિવઙ્દ, લંછિય-મુદ્દિયં કરેઝ, કરિત્તા એગં ચ સુરભિવારિપિડિપુણં દગવારયં ભરેઝ, ભરિત્તા પંથયં દાસચેંડં સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી - ગચ્છ ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ગહાય ચારગસાલાએ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ઉવણેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પણી ભદ્રા ભાર્યાએ બીજા દિવસે યાવત્ સૂર્ય જાજવલ્યમાન થતાં વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારનું ભોજન તૈયાર કર્યું અને ભોજન રાખવાની પિટક(વાંસની ટોપલી કે ટીઝીન) તૈયાર કરી અને તેમાં ભોજનના વાસણો મૂકીને તે ટોપલીને લાંછિત અને મુદ્રિત કરી અર્થાત્ બરાબર બંધ કરીને, સુગંધિત જળથી પરિપૂર્ણ નાનો ઘડો તૈયાર કરીને પણી દાસપુત્ર પંથકને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિય ! તું જી અને આ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારનું ભોજન કારાગૃહમાં ધન્ય સાર્થવાહને આપી આવ.

૨૯ તએ ણ સે પંથે ભદ્રાએ સત્થવાહીએ એવં કુતે સમાણે હદ્દુતુદ્દે તં ભોયણપિડયં તં ચ સુરભિવરવારિપિડિપુણં દગવારયં ગેણહિ, ગેણિહત્તા સયાઓ ગિહાઓ પડિણિકખમઝ, પડિણિકખમિત્તા રાયગિહે ણયરે મજ્જાંમજ્જેણં જેણેવ ચારગસાલા, જેણેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા ભોયણપિડયં ઠાવેઝ, ઠાવેત્તા ઉલ્લંછિ, ઉલ્લંછિત્તા ભાયણાંં ગેણહિ । ગેણિહત્તા ભાયણાંં ધોવેઝ, ધોવિત્તા હત્થસોયં દલયિ, દલઇત્તા ધણ્ણં સત્થવાહં તેણં વિઉલેણ અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમેણ પરિવેસેઝ ।

ભાવાર્થ :- પંથકને ભદ્રા સાર્થવાહીએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને તે ભોજનની ટોપલીને

અને ઉત્તમ સુગંધિત જલથી પરિપૂર્ણ ઘડાને ગ્રહણ કરીને, પોતાના ઘેરથી નીકળીને રાજગૃહ નગરમાં થઈને, કારાગૃહમાં ધન્ય સાર્થવાહ પાસે આવીને, ભોજનની ટોપલી એક બાજુ મૂકીઅને તે ટોપલીને ખોલી. પછી ભોજનના વાસણો બહાર કાઢ્યા, તેને ધોયા અને પછી ધન્ય સાર્થવાહને હાથ ધોવાનું પાણી આપ્યું અને ત્યાર પછી વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યિમ અને સ્વાદિષ્ટ આદિ ભોજન પીરસ્યું.

૩૦ તએ ણ સે વિજાએ તકકરે ધણણ સત્થવાહં એવં વયાસી - તુમં ણ દેવાણુપ્યિયા ! મમ એયાઓ વિડલાઓ અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમાઓ સંવિભાગં કરેહિ ।

તએ ણ સે ધણણ સત્થવાહે વિજયં તકકરં એવં વયાસી - અવિયાં અહં વિજયા ! એયં વિડલં અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમં કાગાણ વા સુણગાણ વા દલએજ્જા, ઉકુકુરુડિયાએ વા ણ છેઝેજ્જા, ણો ચેવ ણ તવ પુત્તધાયગસ્સ પુત્તમારગસ્સ અરિસ્સ વેરિયસ્સ પઢિણીયસ્સ પચ્ચામિત્તસ્સ એતો વિપુલાઓ અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમાઓ સંવિભાગં કરેજ્જામિ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે વિજયચોરે ધન્ય સાર્થવાહને કહું - હે દેવાનુપ્યિય ! આ વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યિમ તથા સ્વાદિષ્ટ આદિ ભોજનમાંથી મારો સંવિભાગ કરો, મને ભોજ્ય સામગ્રી આપો.

ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે વિજયચોરને આ પ્રમાણે કહું - હે વિજય ! હું આ વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યિમ અને સ્વાદિષ્ટ આદિ ભોજન કાગડા અને કૂતરાને આપી દઈશ, ઉકરડામાં ફેકી દઈશ પરંતુ તારા જેવા પુત્તધાતક, પુત્તને મારનારા, મારા શત્રુ, વૈરી, પ્રતિકૂલ આચરણ કરનારા અને પ્રત્યેક વાતોમાં વિરોધી વ્યક્તિને આ અશન, પાન, ખાદ્યિમ અને સ્વાદિષ્ટમાંથી સંવિભાગ આપીશ નહીં.

૩૧ તએ ણ ધણણ સત્થવાહે તં વિડલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં આહારેઝ, આહારિત્તા તં પંથયં પડિવિસજ્જેઝ । તએ ણ સે પંથએ દાસચેડે તં ભોયણપિડગં ગિણહેઝ, ગિણિહ્તા જામેવ દિસિં પાઉભ્રૂએ તામેવ દિસિં પડિગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહે તે વિપુલ આહાર, પાણી, ખાદ્યિમ અને સ્વાદિષ્ટમનો આહાર કર્યો. આહાર કરીને પંથકને રવાના કર્યો. પંથક દાસપુત્ર ભોજનની તે ટોપલી લઈને સ્વસ્થાને પાછો ફર્યો.

૩૨ તએ ણ તસ્સ ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ તં વિડલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં આહારિયસ્સ સમાણસ્સ ઉચ્ચાર-પાસવણે ણ ઉબ્બાહિત્થા ।

તએ ણ સે ધણણ સત્થવાહે વિજયં તકકરં એવં વયાસી - એહિ તાવ વિજયા ! એગંતમવક્કમામો, જેણ અહં ઉચ્ચારપાસવણં પરિદ્ધિવેમિ ।

તએ ણ સે વિજાએ તકકરે ધણણ સત્થવાહં એવં વયાસી - તુબ્બં દેવાણુપ્યિયા ! વિડલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં આહારિયસ્સ અત્યિ ઉચ્ચારે વા પાસવણે વા, મમ ણં દેવાણુપ્યિયા ! ઇમેહિં બહૂહિં કસપ્પહારેહિ ય જાવ લયાપહારેહિ ય તણ્હાએ ય છુહાએ ય પરબ્બવમાણસ્સ ણતથિ કેઝ ઉચ્ચારે વા પાસવણે વા । તં છેંદેણં તુમં દેવાણુપ્યિયા ! એગંતે ઉવક્કમિત્તા ઉચ્ચાર-પાસવણં પરિદ્ધિવેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ભોજન કરવાથી ધન્ય સાર્થવાહને મલ-મૂત્રની બાધા ઉત્પન્ન થઈ. ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે વિજયચોરને કહું— વિજય ! ચાલો એકાંતમાં જઈએ, જેથી હું મલ-મૂત્રનો ત્યાગ કરી શકું.

ત્યારે વિજય ચોરે ધન્ય સાર્થવાહને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમનો આહાર કર્યો છે, તેથી તમને મલ અને મૂત્રની બાધા ઉત્પન્ન થઈ છે. હે દેવાનુપ્રિય ! હું તો આ ઘણા ચાંદુકોના યાવત્કુરડાના પ્રહારોથી તથા તૃપ્તા અને ભૂખથી પીડિત થઈ રહ્યો છું. મને મલ-મૂત્રની બાધા થઈ નથી. હે દેવાનુપ્રિય ! તમને જવાની ઈચ્છા હોય તો તમે એકાંતમાં જઈને મલ-મૂત્રનો ત્યાગ કરો (હું તમારી સાથે આવીશ નહીં.)

૩૩ તએ ણ ધણ્ણે સત્થવાહે વિજએણ તકકરેણ એવં વુત્તે સમાણે તુસિણિએ સંચિદ્ગુઝ ।
તએ ણ સે ધણ્ણે સત્થવાહે મુહુતંતરસ્સ બલિયતરાગં ઉચ્વાર-પાસવળેણ ઉબ્વાહિજ્જમાણે
વિજયં તકકરં એવં વયાસી- એહિ તાવ વિજયા ! જાવ અવક્કમામો ।

તએ ણ સે વિજએ તકકરે ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી- જઇ ણ તુમં દેવાણુપ્રિયા !
તઓ વિઉલાઓ અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમાઓ સંવિભાગં કરેહિ, તઓ હં તુમહેહિં સંદ્ધિં એગંતં
અવક્કમામિ ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહને વિજય ચોરે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તે મૌન થઈ ગયો. થોડીવાર પછી ધન્ય સાર્થવાહ મલ-મૂત્રની અતિ તીવ્ર બાધાથી પીડિત થવા લાગ્યો ત્યારે તેણે વિજયચોરને ફરી કહું— વિજય !
ચાલો યાવત્કુર આપણે એકાંતમાં જઈએ.

ત્યારે વિજયચોરે ધન્ય સાર્થવાહને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમે તે વિપુલ અશન, પાન આદિમાંથી
મારો સંવિભાગ કરો અર્થાત્ મને અશનાદિ આપવાના હો તો હું તમારી સાથે એકાંતમાં ચાલું.

શેઠ ડારા પુત્ર ધાતકને આહારનો સંવિભાગ :-

૩૪ તએ ણ સે ધણ્ણે સત્થવાહે વિજયં એવં વયાસી- અહં ણ તુબ્ધં તઓ વિઉલાઓ
અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમાઓ સંવિભાગં કરિસ્સામિ ।

તએ ણ સે વિજએ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ એયમદું પડિસુણેઝ । તએ ણ સે વિજએ
ધણ્ણેણ સંદ્ધિં એગંતે અવક્કમેઝ, ઉચ્વાર-પાસવળં પરિદ્વિવેઝ, આયંતે ચોક્ક્ખે પરમસુઇભૂએ
તમેવ ઠાણ ઉવસંકમિતા ણ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ:- ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહે વિજયને કહું— હું તને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ તથા સ્વાદિમમાંથી
ભાગ આપીશ.

ત્યારપછી વિજયે ધન્ય સાર્થવાહના આ કથનનો સ્વીકાર કર્યો અને તેની સાથે એકાંતમાં ગયા.
ધન્ય સાર્થવાહે મલ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કર્યો, જલથી સ્વચ્છ અને પવિત્ર થયો ત્યાર પછી પોતાના સ્થાન પર
પાછા આવી ગયા.

૩૫ તએ ણ સા ભદ્રા કલ્લં જાવ જલંતે વિઉલં અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમ જાવ પરિવેસેઝ ।

તએ ણં સે ધણો સત્થવાહે વિજયસ્સ તવકરરસ્સ તાઓ વિઉલાઓ અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમાઓ સંવિભાગં કરેઝ । તએ ણં સે ધણો સત્થવાહે પંથયં દાસચેડં વિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી ભદ્રા સાર્થવાહીએ બીજે દિવસે સૂર્ય દેદીઘ્યમાન થયો ત્યારે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તૈયાર કરીને (પૂર્વવત્તુ) પંથકની સાથે મોકલ્યું યાવત્તુ પંથકે ધન્ય સાર્થવાહને પીરસ્યું, ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે તેમાંથી વિજયચોરને ભાગ આપ્યો. જભી લીધા પછી ધન્ય સાર્થવાહે દાસપુત્ર પંથકને રવાના કર્યો.

૩૬ તએ ણં સે પંથએ ભોયણપિડયં ગહાય ચારગાઓ પડિણિક્ખમઝ, પડિણિક્ખમિત્તા રાયગિહં ણયરં મજ્જાંમજ્જેણં જેણેવ સાએ ગેહે, જેણેવ ભદ્રા સત્થવાહી, તેણેવ ઉવાગચ્છિ ઉવાગચ્છિત્તા ભદ્રં સત્થવાહિં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્યિએ ! ધણો સત્થવાહે તવ પુત્રધાયગસ્સ જાવ પચ્ચામિત્તસ્સ તાઓ વિઉલાઓ અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમાઓ સંવિભાગં કરેઝ ।

તએ ણં સા ભદ્રા સત્થવાહી પંથયસ્સ દાસચેડયસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા આસુરત્તા રૂઢ્હા જાવ મિસિમિસેમાણી ધણસ્સ સત્થવાહસ્સ પાઓસમાવજ્જઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પણી પંથક ભોજનની ટોપલી લઈને કારાગારથી બહાર નીકળીને રાજગૃહ નગરમાં થઈને પોતાના ઘેર ભદ્રા સાર્થવાહી પાસે આવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે ! ધન્ય સાર્થવાહે તમારા પુત્ર ધાતક યાવત્તુ પ્રતિકૂળ આચરણ કરનારા દુશ્મનને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમમાંથી ભાગ આપ્યો છે.

ત્યારે ભદ્રા સાર્થવાહી પંથક દાસપુત્રના મુખેથી આ વાત સાંભળીને તત્કાલ ગુસ્સે થઈ, રૂષ્ટ બની યાવત્તુ ધૂંવાં પૂંવાં થઈને ધન્ય સાર્થવાહે ઉપર દ્રેષ્ટ કરવા લાગી.

ધન્ય શોઠની કારાગારમાંથી મુક્તિ અને જન-સત્કાર :-

૩૭ તએ ણં ધણો સત્થવાહે અણણયા કયાઇં મિત્તણાઇનિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિજણેણં સએણ ય અત્થસારેણં રાયકજ્જાઓ અપ્પાણ મોયાવેઝ, મોયાવિત્તા ચારગસાલાઓ પડિણિક્ખમઝ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ અલંકારિયસભા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા અલંકારિયકમ્મં કરેઝ કરિતા જેણેવ પુક્ખરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા અદ્ધોયમદ્વિયં ગેણહઝ । ગેણહત્તા પોક્ખરિણિ ઓગાહેઝ, ઓગાહિત્તા જલમજ્જણં કરેઝ, કરિતા ણહાએ જાવ રાયગિહં ણયરં અણુપવિસઝ, અણુપવિસિત્તા રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ મજ્જાંમજ્જેણં જેણેવ સાએ ગિહે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી ધન્ય સાર્થવાહને કોઈ સમયે ભિન્ન, શાતિજન, નિજક, સ્વજન, સંબંધી અને પરિવારના લોકો દ્વારા પોતાની સંપત્તિમાંથી દંડ ભરાવીને પોતાની જાતને રાજદંડથી મુક્ત કરાવી, કારાગારમાંથી બહાર નીકળ્યો, નીકળીને હજામની દુકાને હજામત કરાવી, પછી પુષ્કરિણી(વાવ) સમીપે આવીને ભીની માટી શરીરે લગાવીને પુષ્કરિણીમાં ઉત્તરીને જલથી મજજુજન કર્યું, સ્નાન કર્યું યાવત્તુ પછી રાજગૃહમાં પ્રવેશ કર્યો અને નગરમાં થઈને, પોતાના ઘર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૩૮ તએ ણં ધણં સત્થવાહં એજ્જમાણં પાસિત્તા રાયગિહે ણયરે બહવે ણાગરનિયગ-સેટ્ટિ-સત્થવાહ-પભિઝો આઢંતિ, પરિજાણંતિ, સક્કારેંતિ, સમ્માણંતિ, અબ્ધુદ્ધેંતિ, સરીરકુસલં પુચ્છંતિ ।

તએ ણં સે ધણે સત્થવાહે જેણેવ સાએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિ જાવિ ય સે તત્થ બાહિરિયા પરિસા ભવિષ, તંજહા - દાસા ઇ વા, પેસ્સા ઇ વા, ભયગા ઇ વા, ભાઇલ્લગા ઇ વા; સે વિ ય ણં ધણં સત્થવાહં એજંતં પાસઇ, પાસિત્તા પાયવડિયાએ ખેમકુસલં પુચ્છંતિ ।

જાવિ ય સે તત્થ અબ્ધંતરિયા પરિસા ભવિષ તં જહા - માયા ઇ વા પિયા ઇ વા ભાયા ઇ વા ભિણી ઇ વા; સાવિ ય ણં ધણં સત્થવાહં એજ્જમાણં પાસઇ આસણાઓ અબ્ધુદ્ધેષ, કંઠાકંઠિયં અવયાસિય બાહ્યપ્રમોક્ખણં કરેષ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહને આવતા જોઈને રાજગૃહ નગરના ઘણા નાગરિકો, આત્મીયજનો, શ્રેષ્ઠીજનો તથા સાર્થવાહ આદિએ તેનો આદર કર્યો, સન્માનથી બોલાવ્યો, વસ્ત્ર આદિથી સત્કાર કર્યો, નમસ્કાર આદિ કરીને સન્માન કર્યું અને શરીરના કુશલ સમાચાર પૂછ્યા.

ત્યારપછી ધન્ય સાર્થવાહ પોતાના ઘરે પહોંચ્યો ત્યારે બહારની પરિષદ્ધના દાસ-દાસીપુત્રો, પ્રેષ્ય-કામકાજ માટે બહાર મોકલાતા નોકરો, જેનું બાલ્યાવસ્થાથી પાલન-પોષણ કર્યું હોય તેવા ભૂતકો અને વ્યાપારના ભાગીદારોએ ધન્ય સાર્થવાહને આવતાં જોઈને, ચરણોમાં પડી ક્ષેમકુશલ પૂછ્યા.

ત્યાર પછી આભ્યંતર પરિષદ્ધના માતા-પિતા, ભાઈ, બહેન આદિ સ્વજનોએ પણ ધન્ય સાર્થવાહને આવતાં જોયા, જોઈને આસન પરથી ઊભા થઈને ભેટીને હર્ષના આંસુ વહાવ્યા.

ભદ્રાસાર્થવાહીનો રોષ અને સમાધાન :-

૩૯ તએ ણં સે ધણે સત્થવાહે જેણેવ ભદ્રા ભારિયા તેણેવ ઉવાગચ્છિ । તએ ણં સા ભદ્રા સત્થવાહી ધણં સત્થવાહં એજ્જમાણં પાસઇ, પાસિત્તા ણો આઢાઇ, ણો પરિયાણાઇ, અણાઢાયમાણી અપરિજાણમાણી તુસિણીયા પરમ્મુહી સંચિદ્ધિષ્ઠિ ।

તએ ણં સે ધણે સત્થવાહે ભદ્રાં ભારિયાં એવં વ્યાસી - કિં ણં તુબ્ધં દેવાણુપ્યિએ! ણ તુદ્ધી વા, ણ હરિસે વા, ણાણંદે વા ? જં મએ સાણં અત્થસારેણ રાયકજ્જાઓ અપ્યાણં વિમોઝેએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી તે ધન્ય સાર્થવાહે ભદ્રા ભાર્યા પાસે ગયો. ભદ્રા સાર્થવાહીએ ધન્ય સાર્થવાહને પોતાના તરફ આવતા જોયા પરંતુ તેણીએ આદર કર્યો નહીં, તેના આવ્યાની નોંધ પણ લીધી નહીં; આદર નહીં કરતી, ધ્યાન નહીં આપતી, મૌન જ રહી અને પીઠ ફેરવીને બેસી ગઈ.

ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે પોતાની પત્ની ભદ્રાને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે દેવાનુપ્યિયે ! મારા આવવાથી તને સંતોષ, હર્ષ કે આનંદ કેમ ન થયો ? મેં મારી પોતાની જ સંપત્તિ આપીને મને રાજદંડથી છોડાવ્યો છે.

૪૦ તએ ણં સા ભદ્રા ધણં સત્થવાહં એવં વ્યાસી - કહં ણં દેવાણુપ્યિયા ! મમ તુદ્ધી વા હરિસે વા આણંદે વા ભવિસ્સઇ ? જેણં તુમં મમ પુત્રઘાયગસ્સ જાવ પચ્ચામિત્તસ્સ તાઓ

વિઉલાઓ અસર્ણપાણખાઇમસાઇમાઓ સંવિભાગં કરેસિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે ભદ્રાએ ધન્ય સાર્થવાહને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! મને સંતોષ, હર્ષ કે આનંદ કરી રીતે થાય ? તમે મારા પુત્રના ઘાતક યાવત્ વૈરી તથા પ્રત્યમિત્ર (વિજયચોર)ને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યિમ અને સ્વાદ્યિમ આદિ ભોજનમાંથી સંવિભાગ કરી હિસ્સો આપતા હતા.

૪૧ તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે ભદ્ર ભારિયં એવં વ્યાસી- ણો ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધમ્મો ત્તિ વા, તવો ત્તિ વા, કયપડિકયાઇ વા, લોગજત્તા ઇ વા, ણાયએ ઇ વા, ઘાડિયએ ઇ વા, સહાએ ઇ વા, સુહી ઇ વા, તાઓ વિઉલાઓ અસર્ણપાણખાઇમસાઇમાઓ સંવિભાગે કએ, ણણન્તથ્ સરીરચિંતાએ ।

તએ ણ સા ભદ્ર ધણેણ સત્થવાહેણ એવં કૃત્તા સમાણી હદ્દુતુદ્દા જાવ આસણાઓ અબ્ધુદ્દેઝ, કંઠાકંઠિં અવયાસેઝ, ખેમકુસલં પુછ્છઝ, પુચ્છિત્તા એહાયા જાવવિભૂસિયા વિપુલાઝં ભોગભોગાઇ ભુંજમાણી વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે ભદ્રાને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! મેં ધર્મ માનીને, ઊણોદરી તપનો લાભ થશે તેમ તપ માનીને, પ્રત્યુપકાર ભાવનાથી, લોકલાજથી (લોક વ્યવહારથી), ન્યાય આપનાર માનીને અથવા બાલમિત્ર, સખા કે પ્રિયમિત્ર સમજીને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યિમ અને સ્વાદ્યિમરૂપ આહારનો સંવિભાગ કર્યો નથી, પરંતુ માત્ર શરીર ચિંતા અર્થે એટલે કે મલ-મૂત્રની બાધા નિવારવા જવા માટે તે મને સાથ આપે, તે એક માત્ર હેતુથી વિજય ચોરને આહાર આપ્યો હતો.

ધન્ય સાર્થવાહના આ સ્પષ્ટીકરણથી ભદ્રા હષ્ટ-તુષ્ટ અને આનંદચિત થઈ, હર્ષથી તેનું હદ્ય વિકસિત થઈ ગયું. તે આસનથી ઊઢી, તેને ભેટી પડી અને તેના ક્ષેમ કુશળ પૂછ્યા. ત્યાર પછી સ્નાન કરી યાવત્ વિભૂષિત થઈને પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિપુલ ભોગ ભોગવતી રહેવા લાગી.

વિજય ચોરની દુર્ગાતિ :-

૪૨ તએ ણ સે વિજય તવકરે ચારગસાલાએ તેહિં બંધેહિં વહેહિં કસપ્પહારેહિં ય જાવ તણહાએ ય છુહાએ ય પરજ્જમાણે કાલમાસે કાલં કિચ્વા ણરએસુ ણેરઝ્યત્તાએ ઉવવણે । સે ણ સત્થ ણેરઝ્યએ જાએ- કાલે કાલોભાસે જાવ વેયણ પચ્ચણુભ્વવમાણે વિહરઝ ।

સે ણ તઓ ઉવ્વાદ્વિત્તા અણાદીયં અણવદગં દીહમદ્ધ ચાઉરંતસંસારકંતારં અણુ-પરિયદ્વિસ્સઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી વિજય ચોર કારાગૃહમાં બંધન, વધ, ચાબુકોના પ્રધાર સહન કરતો યાવત્ તૃપ્તા અને ક્ષુધાથી પીડિત થતો, મૃત્યુના સમયે મૃત્યુ પામીને નરકમાં નારકી રૂપે ઉત્પત્ત થયો. ત્યાં ઉત્પત્ત થયેલો તે કાળો, અતિશય કાળો યાવત્ નરકસંબંધી વેદનાનો અનુભવ કરી રહ્યો છે.

તે નરકમાંથી નીકળી અનાદિ અનંત દીર્ઘકાલીન ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર અટવીમાં પરિભ્રમણ કરશે.

૪૩ એવામેવ જંબૂ ! જે ણ અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા આયરિય-ઉવજ્જાયાણું

અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વિએ સમાણે વિઉલમળિ મોત્તિય ધણ કણગ રયણસારેણ લુબ્ધિ સે વિ ય એવં ચેવ ।

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્માસ્વામી કથાનકનો ઉપસંહાર કરતાં જંબૂસ્વામીને કહે છે— હે જંબૂ ! આ રીતે અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી, આચાર્ય અથવા ઉપાધ્યાયની પાસે મુંડિત થઈને, ગૃહત્યાગ કરી, સાધુત્વની દીક્ષા અંગીકાર કરીને વિપુલ મણિ, મોતી, ધન, કનક અને સારભૂત રત્નોમાં લુબ્ધ થાય છે, તે પણ આવા જ હોય છે અર્થાત્ તેની દશા પણ ચોર જેવી થાય છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં પોતાના જ દુષ્કૃત્યોથી વિજયચોરની દુર્ગતિના દષ્ટાંત દ્વારા સાધકોને હિતશિક્ષા આપી છે.

વિજયચોરે ધનની આસક્તિથી દેવદત્તની હત્યા કરી. તે દુષ્કૃત્યના ફળ સ્વરૂપે આ લોકમાં કારાગૃહમાં વધ, બંધન આદિ દારુણ દુઃખને પામ્યો અને પરલોકમાં નરકગતિમાં દુઃખો પ્રાપ્ત કર્યા. ત્યાર પછી પરંપરાએ અનંતકાલીન સંસાર પરિભ્રમણના દુઃખને પામ્યો.

તે જ રીતે જે સાધક ધન આદિ ભૌતિક સંપત્તિમાં આકર્ષિત થાય, લોભાઈ જાય છે, તે આ લોકમાં સંયમમાર્ગથી અષ્ટ થઈને બદનામી પામે છે અને તેમજ અનેક પ્રકારના કર્મબંધ કરીને દુર્ગતિને અને અનંત સંસાર પરિભ્રમણને પામે છે.

ધન્ય સાર્થવાહની પ્રવ્રજ્યા અને સદ્ગતિ :-

૪૪ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ધમ્મઘોસા ણામં થેરા ભગવંતો જાઇસંપણા કુલસંપણા જાવ પુષ્વાળુપુંબિં ચ્રમાણા, ગામાળુગામં દૂઝજ્જમાણા, સુહંસુહેણં વિહરમાણા જેણેવ રાયગિહે ણયરે જેણેવ ગુણસીલએ ચેઇએ જાવ અહાપદિસ્રુવં ઉગ્ગાં ઉગિણિહત્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ । પરિસા ણિગગ્યા, ધમ્મો કહિઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મઘોષ નામના સ્થવિર ભગવંત હતા. તે જીતિ સંપન્ન, કુલ સંપત્ત્ર યાવત્ત અનુકમથી ચાલતાં, ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતાં અને સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં પદ્ધાર્ય અને યથાર્યોગ્ય ઉપાશ્રયની યાચના કરીને ત્યાં સંયમ અને તપથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતાં રહ્યા. તેમનું આગમન જાણીને પરિષદ નીકળી, ધર્મઘોષ સ્થવિરે દેશના આપી.

૪૫ તએ ણ તસ્સ ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ બહુજણસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ ઇમેયારૂવે અજ્જાતિથે જાવ સમુપ્પજ્જિતથા - એવં ખલુ થેરા ભગવંતો જાઇસંપણા કુલસંપણા જાવ ઇહમાગગ્યા, ઇહં સંપત્તા, તં ગચ્છામિ ણ થેરે ભગવંતે વંદામિ ણમંસામિ ।

એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા ણહાએ જાવ સુદ્ધપ્પાવેસાઇ મંગલ્લાઇ વત્થાઇ પવરપરિહિએ પાયવિહારચારેણ જેણેવ ગુણસીલએ ચેઇએ, જેણેવ થેરા ભગવંતો તેણેવ ઉવાગચ્છિઇ, ઉવાગચ્છિત્તા વંદિ, ણમંસાઇ [જાવ પજ્જુવાસાઇ] । તએ ણ થેરા ભગવંતો ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ તીસે ય મહિ મહાલિયાએ પરિસાએ વિચિત્તં ધમ્મમાઇક્ખંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી ઘણા લોકો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને ધન્ય સાર્થવાહને વિચાર આય્યો યાવત્તુ મનોગત સંકલ્પ ઉત્પત્ત થયો કે જીતિ સંપત્ત, કુલ સંપત્તન વગેરે ગુણોથી યુક્ત સ્થવિર ભગવાન અહીં પદાર્થ છે, અહીં બિરજિત થયા છે, તો હું ત્યાં જઈને સ્થવિર ભગવાનને વંદના નમસ્કાર કરું.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી ધન્ય સાર્થવાહે સ્નાન કર્યું યાવત્તુ સભામાં પહેરવા યોગ્ય શુદ્ધ, ઉત્તમ, માંગલિક વસ્ત્રો ધારણ કર્યા અને પગપાળા ગુણશીલ ચૈત્યમાં સ્થવિર ભગવંતો પાસે આવીને વંદના-નમસ્કાર કરીને પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા. ત્યાર પણી સ્થવિર ભગવંતોએ ધન્ય સાર્થવાહને તથા ઉપસ્થિત વિશાળ પરિષદને અદ્ભુત ધર્મનો ઉપદેશ આય્યો.

૪૬ તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે ધમ્મં સોચ્વા એવં વયાસી - સદ્હામિ ણ ભંતે ! ણિગર્થં પાવયણં જાવ પવ્વિઝે જાવ બહૂળિ વાસાણિ સામળ્ણ-પરિયાં પાડળિત્તા, ભત્તં પચ્ચકખાઇત્તા માસિયાએ સંલેહણાએ સંદ્ધિં ભત્તાઇં અણસણાએ છેદેઝ, છેદિત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્વા સોહમ્મે કાપ્યે દેવતાએ ઉવવણે । તત્થ ણ અત્થેગઝયાણ દેવાણ ચત્તારિ પલિઓવમાઇં ઠિર્ઝ પણ્ણત્તા । તત્થ ણ ધણણસ્સ વિ દેવસ્સ ચત્તારિ પલિઓવમાઇં ઠિર્ઝ પણ્ણત્તા ।

સે ણ ધણે દેવે તાઓ દેવલોયાઓ આઉકખણેણ ઠિકખણેણ ભવકખણેણ અણંતરં ચયં ચિદ્તા મહાવિદેહે વાસે સિજ્જિહિઝ જાવ સંવદુકખાણમંતં કરેહિઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી ધન્ય સાર્થવાહે ધર્મોપદેશ સાંભળીને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે ભગવન્ ! હું નિર્ગ્રથ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરું છું યાવત્તુ તેણે દીક્ષા અંગીકાર કરી. ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય-પર્યાયનું પાલન કરીને અંતમાં એક માસના ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન અનશનની આરાધના કરી, સાઠ ભક્ત આહારનો ત્યાગ કરીને મૃત્યુના અવસરે મૃત્યુ પાભીને સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ રૂપે ઉત્પત્ત થયા. સૌધર્મ દેવલોકમાં કેટલાક દેવોની ચાર પલ્યોપમની સ્થિતિ કહી છે. ત્યાં ધન્ય દેવની પણ ચાર પલ્યોપમની સ્થિતિ છે.

તે ધન્ય દેવ દેવલોકમાંથી આયુક્ષય, સ્થિતિક્ષય, ભવક્ષય કરીને, દેહનો ત્યાગ કરીને, વચ્ચે અન્ય ભવ કર્યા વિના મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે યાવત્તુ સર્વ દુઃખોનો અંત કરશે.

ઉપસંહાર : અદ્યયન બોધ :-

૪૭ જહા ણ જંબૂ ! ધણેણ સત્થવાહેણ ણો ધમ્મો તિ વા જાવ વિજયસ્સ તકકરસ્સ તાઓ વિઉલાઓ અસણપાણખાઇમ-સાઇમાઓ સંવિભાગે કએ ણણન્થ સરીરસારકખણદ્વાએ, એવામેવ જંબૂ ! જે ણ અમ્હં ણિગંથે વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વિઝે સમાણે વવગય-ણહાણુમ્મદ્વણ-પુષ્ફ-ગંધ-મલ્લાલંકારવિભૂસે ઇમસ્સ ઓરાલિય-સરીરસ્સ ણો વણહેડં વા, ણો રૂબહેડં વા, ણો બલહેડં વા ણો વિસયહેડં વા તં વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં આહારમાહારેઝ, ણણન્થ ણાણ-દંસણ-ચરિતાણ વહણયાએ । સે ણ ઇહલોએ ચેવ બહૂણ સમણાણ બહૂણ સમણીણ બહૂણ સાવગાણ ય બહૂણ સાવિગાણ ય અચ્ચણિજ્જે જાવ પજ્જુવાસણિજ્જે ભવઝ । પરલોએ વિ ય ણ ણો બહૂળિ હત્થચ્છેયણાણિ ય કળણચ્છેયણાણિ ય ણાસાછેયણાણિ ય હિયયતપ્પાડણાણિ ય વસણુપ્પાડણાણિ ય ઉલ્લંબણાણિ ય પાવિહિઝ । અણાઇય ચ ણ

અણવદગં દીહમદ્ધં ચાઉરંતસંસારકંતારં વીઇવઇસ્સિ; જહા સે ધણે સત્થવાહે ।

એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેં ભગવયા મહાવીરેણ જાવ દોચ્ચસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટે પણ્ણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્માસ્વામીએ જંબૂસ્વામીને કહું— હે જંબૂ ! જેમ ધન્ય સાર્થવાહે આ ધર્મ છે, તેમ સમજને વિજયચોરને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, અને સ્વાદિમમાંથી સંવિભાગ કર્યો નહોતો, માત્ર પોતાના શરીરની રક્ષા કરવા માટે જ વિજયને પોતાના આહારમાંથી હિસ્સો આપ્યો હતો, એ પ્રમાણે હે જંબૂ ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધી યાવત્ પ્રવર્જિત થઈને સ્નાન, ઉપમર્દન, પુણ્ય, ગંધ, માળા, અલંકાર આદિ શૃંગારનો ત્યાગ કરીને અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આહાર કરે છે, તે આ ઔદ્ઘારિક શરીરના વર્ષા, રૂપ વગેરે સુંદર બનાવવા માટે અથવા વિપ્યય સુખને માટે કરતા નથી, પણ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની આરાધના કરવા માટે આહાર કરે છે; તે સિવાય તેઓનું અન્ય કોઈ પ્રયોજન હોતું નથી. તેઓ આ લોકમાં સાધુ, સાધી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા અર્થનીય તથા સર્વ પ્રકારથી ઉપાસનીય બને છે. પરલોકમાં પણ તે હસ્ત છેદન, કર્ણ છેદન અને નાસિકા છેદન, હદ્ય અને અંડકોષોના છેદનાદિના દુઃખને પ્રાપ્ત કરતા નથી, તથા ફાંસી આદિના કષ્ટોને પ્રાપ્ત કરતા નથી. તે સાધુ-સાધીઓ ધન્ય સાર્થવાહની જેમ અનાદિ અનંત દીર્ઘમાર્ગવાળા ચતુર્ગતિક સંસારરૂપી અટવીને પાર કરી જાય છે.

હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ બીજા ‘શાત’ અધ્યયનના આ પ્રમાણે ભાવો કહ્યા છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ધન્યશેઠ અને વિજય ચોરના દૃષ્ટાંત દ્વારા સાધુ-સાધીઓને અનાસક્ત ભાવે, માત્ર શરીરને ટકાવવા માટે આહાર કરવાની હિતશિક્ષા આપવામાં આવી છે. પ્રસ્તુતમાં રાજગૃહ નગરના સ્થાને મનુષ્યક્ષેત્ર, ધન્ય સાર્થવાહના સ્થાને સાધુ, વિજયચોરના સ્થાને શરીર, દેવદાના સ્થાને સંયમ અને આભૂષણોના સ્થાને ઇન્દ્રિયોના વિષયો સમજવાના છે. વૃત્તિકારે આ બોધને એક ગાથા દ્વારા પ્રગટ કર્યો છે. જેમ કે—

સિવસાહણેસુ આહાર-વિરહિઓ જં ણ વટ્ટએ દેહો ।

તમ્હા ધણો વ્વ વિજયં, સાહૂ તં તેણ પોસેજ્જા ॥૧॥

અર્થ— આહાર વિના આ દેહ દ્વારા મોક્ષની સાધના થઈ શકતી નથી. તેથી સાધુ આહારથી શરીરનું પોષણ તો કરે પણ જેમ ધન્ય સાર્થવાહે લેશમાત્ર અનુરાગ વિના વિજય ચોરનું પોષણ કર્યું, તેમ સાધક આહારમાં અનુરક્ત થયા વિના શરીરનું પોષણ કરે. ॥૧॥

॥ બીજું અધ્યયન સમાપ્ત ॥

ત્રીજું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં મોરના ઈડાના દષ્ટાંત દ્વારા વિષય સપ્ષ્ટ કર્યો હોવાથી તેનું નામ અંડક-ઈડા છે.

આ અધ્યયનમાં જિન પ્રવચન ઉપરની શ્રદ્ધા અને અશ્રદ્ધા-શંકાદિના ફળનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે.

સંપૂર્ણ દષ્ટાંતના કેન્દ્રસ્થાને મોરના બે ઈડા છે. ઈડામાંથી મોર પ્રાપ્ત થશે કે નહીં? તેવી શંકાથી જે ઈડાને વારંવાર ઉથલાવ્યા કરે, હલાવ્યા કરે, તેને મોર પ્રાપ્ત થતો નથી. ઈડામાંથી મોર પ્રાપ્ત થશે, તેવી શ્રદ્ધા સાથે જે દીરજથી તેનું રક્ષણ કરે છે, તેને મોર પ્રાપ્ત થાય છે. દષ્ટાંત મોરના ઈડાનું છે, તેમ છતાં કોઈપણ પક્ષી આદિના ઈડા માટે તે જ વાત છે.

ચંપાનગરીના સુભૂમિભાગ નામના ઉદ્ઘાનમાં એક તરફ માલુકાકચ્છ નામનું વન હતું, તેમાં વનવગડાની ફેલે(મધૂરીએ) બે ઈડા મૂક્યા હતા. તે નગરમાં વસતા સાગરદાપુત્ર અને જિનદાતપુત્ર નામના બે સાર્થવાહ ભિત્રો ગણિકા સાથે આ ઉદ્ઘાનમાં ફરવા આવ્યા. માલુકા કચ્છમાં મોરના ઈડાને જોઈને બંને ભિત્રોએ એક-એક ઈડું લઈ પોતાના ઘરે મરધીના ઈડા સાથે મૂકી દીધું કે જેથી યથા સમયે કીડા કરવા એક-એક મોર પ્રાપ્ત થાય, તે બંનેમાંથી સાગરદાપુત્રને શંકા થઈ કે આમાંથી મોર પ્રાપ્ત થશે કે નહીં? આ ઈડાની અંદર મોર છે કે નહીં તે જોવા ઈડાને અનેકવાર હલાવ્યું, ખખડાવ્યું તેથી ઈડું પોચું થઈ ગયું અને મોર પ્રાપ્ત ન થયો. મોર પ્રાપ્ત ન થવાથી તે ખેદ પાખ્યો.

જિનદાત પુત્રને ઈડામાંથી મોર મળશે જ તેવી શ્રદ્ધા હતી, તેને શંકા ન થઈ, તેણે ઈડાને હલાવ્યું નહીં, પોષણ થવા દીધું તો તેને મોરનું બચ્યું પ્રાપ્ત થયું. તેને નૃત્યકળાની તાલિમ આપી અને લાખોની હોડમાં વિજય મેળવતો રહ્યો.

આ પ્રમાણે જે સાધુ-સાધ્વી આદિ જિનપ્રવચન પ્રતિ શંકાશીલ બને છે, તે અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. જે સાધુ-સાધ્વી નિગ્રથ પ્રવચન પ્રતિ શંકા રહિત રહે છે તે સંસાર અટવીને પાર કરે છે. આ અધ્યયનનો સાર એ જ છે કે જિનપ્રવચનમાં શંકા, કાંકા, વિચિકિત્સા ન કરવી. તમેવ સચ્ચ ણિસંકં જં જિણેહિં પવેઝ્યં જિનેશ્વર પ્રતિપાદિત તત્ત્વ જ સત્ય છે, તેમાં શંકાને સ્થાન નથી; તેવી દઢ શ્રદ્ધા રાખવી.

શ્રીજું અદ્યયન

અંડ (મયૂરીનાં ઈંડા)

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઇ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ દોચ્ચસ્સ અજ્જયણસ્સ ણાયાધમ્મ-
કહાણ અયમટે પણણતે, તચ્ચસ્સ ણ ભંતે ! ણાયજ્જયણસ્સ કે અટે પણણતે ?

ભાવાર્થ :- - હે ભગવન् ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ શાતાધર્મકથાના બીજા અદ્યયનના આ
ભાવ કહ્યા છે, તો ત્રીજા અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

ઉદ્ઘાન, માલુકાક્ષણમાં મયૂરીના ઈંડા :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણ તેણં સમએણ ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા, વણાઓ ।
તીસે ણ ચંપાએ ણયરીએ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાએ સુભૂમિભાએ ણામં ઉજ્જાણ હોત્થા ।
સવ્વોઉય-પુપ્ફ-ફલસમિદ્ધે સુરમ્મે ણંદણવળે ઇવ સુહ-સુરભિસીયલ-ચ્છાયાએ સમણુબદ્ધે ।

ભાવાર્થ :- - હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી. તેનું વર્ણન ઓપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે
જાણવું. તે ચંપા નગરીની બહાર ઈશાનકોણમાં સુભૂમિભાગ નામનું એક ઉદ્ઘાન હતું. તે બધી ઋતુઓના
કણ અને ફૂલોથી સંપણ અને રમણીય હતું. તે ઉદ્ઘાન નંદનવનની સમાન સુખકારક, સુગંધ યુક્ત અને
શીતલ છાયાથી વ્યાપ્ત હતું.

૩ તસ્સ ણ સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ ઉત્તરાઓ એગદેસમ્મિ માલુયાકચ્છે હોત્થા,
વણાઓ । તત્થ ણ એગા વણમઊરી દો પુટ્ટે પરિયાગએ પિદ્દુંડીપંડુરે ણિવ્વણે ણિરુવહએ
ભિણ્ણમુદ્વિપ્પમાણે મऊરીઅંડએ પસવઇ, પસવિતા સએણ પક્ખવાએણ સારક્ખમાણી
સંગોવેમાણી સંચિદ્દેમાણી વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- - તે સુભૂમિભાગ ઉદ્ઘાનની ઉત્તર દિશામાં એક તરફ માલુકાક્ષણ (વન) હતું, તેનું વર્ણન
પૂર્વવત્ત જાણવું. તે માલુકાક્ષણમાં એક વન મયૂરીએ(ઢેલે) બે પુષ્ટ, પર્યાયાગત- પ્રસવકાલને પ્રાપ્ત,
ચોખાના લોટના પિંડની સમાન શેતવર્ણવાળા, ધાથી રહિત, વાયુ આદિના ઉપદ્રવથી રહિત તથા પોલીમુઢી
જેવડા બે ઈંડાનો પ્રસવ કર્યો, પ્રસવ કરીને તે પોતાની પાંખોને પ્રસારીને બંને ઈંડાને પાંખોથી ઢાંકતી, તેની
રક્ષા કરતી, સારસંભાળ કરતી અને ઈંડાને સવતી હતી.

જિનદત પુત્ર અને સાગરદત પુત્ર :-

૪ તત્થ ણ ચંપાએ ણયરીએ દુવે સત્થવાહદારગા પરિવસંતિ, તંજહા - જિણદત્તપુત્રે ય

સાગરદત્તપુત્રે ય સહજાયયા સહવઢ્ઠિયયા સહફંસુકીલિયયા સહદારદરિસી અણણ-મણણમળુરત્તયા અણણમળણમળુંબ્વયા અણણમળણ છદાણુવત્તયા અણણમળણહિયિઝિયકારયા અણણમળેસુ ગિહેસુ કિચ્ચાઇં કરણિજ્જાઇં પચ્ચણુભવમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :— તે ચંપાનગરીમાં બે સાર્થવાહપુત્ર નિવાસ કરતા હતા. તેના નામ આ પ્રમાણે છે— જિનદત્તપુત્ર અને સાગરદત્તપુત્ર. તે બંને સાથે જન્મ્યા, સાથે મોટા થયા, સાથે જ ધૂળમાં રમ્યા, સાથે જ વિવાહિત થયા હતા. તેઓ બંને એક-બીજામાં અનુરક્ત હતા, એક-બીજાના અનુગામી હતા, એક બીજાની ઈચ્છાનુસાર વર્તતા હતા, એક બીજાને ઈચ્છિત કાર્ય કરતા હતા અને એક બીજાના ઘરોના નિત્યકાર્ય અને ક્ષયારેક કરવા યોગ્ય કાર્ય પણ કરતા હતા.

૫ તએ ણ તેસિં સત્થવાહદારગાણં અણણયા કયાઇં એગયાઓ સહિયાણં સમુવાગયાણં સણિણસણણાણં સણિણવિદ્વાણં ઇમેયારૂવે મિહોકહાસમુલ્લાવે સમુપ્પજ્જિતથા— જણણં દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હં સુહં વા દુક્ખં વા પવ્વજ્જા વા વિદેસગમણં વા સમુપ્પજ્જઇ, તણણં અમ્હેહિં એગયાઓ સમેચ્ચા ણિત્થરિયવ્વં તિ કટ્ટુ અણણમળણમેયારૂવં સંગારં પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણેતા સકમ્મસંપદતા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :— ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રો કોઈ સમયે સાથે મળ્યા, સાથે બેઠા અને પરસ્પર પ્રેમપૂર્વક વાર્તાલાપ કરતાં એક બીજાને કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્પિય ! આપણે સુખમાં કે હુઃખમાં, પ્રવજ્યા ગ્રહણ કરીએ કે વ્યાપારાંથે વિદેશગમન કરીએ, જે કરીએ તે આપણે બંને સાથે મળીને જ કરશું. આ રીતે બંને પરસ્પર પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થઈને પોત-પોતાના કાર્યમાં રત બન્યા.

દેવદત્તા ગણિકા :-

૬ તત્થણં ચંપાએ ણયરીએ દેવદત્તા ણામં ગણિયા પરિવસઇ, અઙ્ગુ જાવચઉસટુકલાપંડિયા ચઉસટુગણિયાગુણોવવેયા અઉણતીસં વિસેસે રમમાણી એકકવીસ-રઙ્ગુણપ્પહાણા બત્તીસ-પુરિસોવયારકુસલા ણવંગસુત્તપડિબોહિયા અઙ્ગારસ-દેસીભાસાવિસારયા સિંગારાગાર-ચારુવેસા સંગય-ગય-હસિય જાવ ઊસિયઙ્ઘયા સહસ્સલંભા વિઝણછત્ત-ચામર-બાલવીયણિયા કળ્ણીરહ- પ્પયાયા યાવિ હોત્થા, બહૂણં ગણિયાસહસ્સાણં આહેવચ્ચં જાવ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :— તે ચંપાનગરીમાં દેવદત્તા નામની ગણિકા નિવાસ કરતી હતી. તે સમૃદ્ધ હતી યાવત્ત નૃત્યાદિ ચોસઠ કળાઓમાં કુશળ હતી, ગણિકાના ચોસઠ ગુણોથી યુક્ત હતી, કામશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ઓગણત્રીસ પ્રકારની કીડા વિશેષોમાં રમમાણ હતી, એકવીસ પ્રકારના રતિગુણોથી યુક્ત હતી, બત્તીસ પ્રકારના પુરુષોપચારમાં કુશળ હતી, તે સુપ્ત નવ અંગ(બે કાન, બે આંખ, બે નસકોરા, જીભ, તવ્યા અને મન)ને જાગૃત કરનાર હતી. તે અઠારદેશની ભાષાઓમાં વિશારદ હતી, શ્રુંગારનું સ્થાન હોય તેવા સુંદર વેશને ધારણ કરતી હતી, સુસંગત ગતિ, હાસ્યાદિમાં કુશળ હતી યાવત્ત તેના ઘર ઉપર ગણિકાની ધવજા લહેરાતી હતી. તે એક હજાર મુદ્રામાં પ્રાપ્ત થતી હતી. રાજાને તેને ધત્ર, ચામર, બાલ વંજન—વીજણા વિશેષ પ્રદાન કર્યા હતા. તે કણીરથ નામના યાનમાં આવાગમન કરતી હતી યાવત્ત એક હજાર ગણિકાઓનું આધિપત્ય કરતી રહેતી હતી.

બંને ભિત્રોનું ગણિકા સાથે ઉદ્ઘાનમાં ગમન : -

૭ તએ ણં તેર્સિં સત્થવાહદારગાણં અણણયા કયાઇ પુષ્વાવરણહકાલસમયંસિ જિમિય-
ભુતુતરાગયાણં સમાણાણં આયંતાણં ચોક્ખાણં પરમસુઇભૂયાણં સુહાસણવરગયાણં ઇમેયારૂવે
મિહોકહાસમુલ્લાવે સમુપ્યજ્જિત્થા - તં સેયં ખલુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! કલ્લાં જાવ જલંતે
વિપુલં અસણં-પાણં-ખાઇમં-સાઇમં ઉવક્ખડાવેત્તા તં વિપુલં અસણં-પાણં-ખાઇમં સાઇમં
ધૂક-પુષ્ફ-ગંધ-વત્થં ગહાય દેવદત્તાએ ગળિયાએ સંદ્ધિં સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસિરિં
પચ્ચણુભવમાણાણં વિહરિત્તએ ત્તિ કટ્ટુ અણણમણણસ્સ એયમદું પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણિતા
કલ્લાં જાવ કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગાર્વેતિ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી -

ગચ્છહ ણં દેવાણુપ્પિયા ! વિઠલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડેહ, ઉવક્ખડિત્તા
તં વિપુલં અસણપાણં-ખાઇમં-સાઇમં ધૂક-પુષ્ફ-ગંધ-વત્થં ચ ગહાય જેણેવ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે,
જેણેવ ણંદા પુક્ખરિણી, તેણામેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવગચ્છિત્તા ણંદાપુક્ખરિણીઓ અદૂરસામંતે
થૂણામંડવં આહણહ આહળિતા આસિત્તસંમજ્જિઓવલિત્તં જાવ ગંધવટ્ટિભૂયં કરેહ, કરિતા
અમ્હે પડિવાલેમાણા પડિવાલેમાણા ચિદ્ગહ જાવચિદ્ગંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપણી તે સાર્થવાહ પુત્રો ક્યારેક મધ્યાળ સમયે ભોજન કર્યા પણી, કોગળા કરીને,
હાથ-પગ ધોઈ, એકદમ સ્વચ્છ થઈને, સુખદ આસને બેઠા હતા, તે સમયે તેઓ બંને વર્ચ્યે આ પ્રમાણે
વાતચીત થઈ કે હે દેવાનુપ્રિય ! આપજા માટે શ્રેયકારી છે કે કાલે સવારે સૂર્યોદય થાય ત્યારે વિપુલ
પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ(ભોજન સામગ્રી) તૈયાર કરાવીએ અને તે વિપુલ અશન, પાન,
ખાદિમ, સ્વાદિમ, ધૂપ, પુષ્પ, સુગંધી દ્રવ્યો અને વસ્ત્રાદિ લઈને દેવદત્તા ગણિકાની સાથે સુભૂમિભાગ
ઉદ્ઘાનમાં ઉદ્ઘાનની શોભાને અનુભવતા વિચિત્રાએ. આ પ્રમાણે બંનેએ એકબીજાની વાતનો સ્વીકાર કર્યો.
બીજા દિવસે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું -

હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તૈયાર કરો. તૈયાર
કરીને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમને તથા ધૂપ, પુષ્પ આદિ લઈને સુભૂમિભાગ
ઉદ્ઘાનમાં નંદા પુષ્કરિણી છે ત્યાં જાઓ, ત્યાં જઈને નંદા પુષ્કરિણીની નજીક સ્થૂણામંડપ(થાંભલાઓ ઉપર
ઓભો કરેલો મંડપ) તૈયાર કરો, પાણી છાંટી, વાળી ચોણી, લીંપીને યાવત્ત સુગંધની ગુટિકાની સમાન
બનાવો. આ બધું કરીને અમારી રાહ જુઓ. આ સાંભળીને કર્મચારી પુરુષોએ આદેશાનુસાર કાર્ય કરીને
યાવત્ત તેમની રાહ જોવા લાગ્યા.

૮ તએ ણં સત્થવાહદારગા દોચ્ચંપિ કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગાર્વેતિ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી -
ખિણામેવ લહુકરણ-જુત-જોડ્યં સમખુરવાલિહાણ-સમલિહિય-તિક્ખગસિંગએહિં રયયામય-ઘંટ
સુતુરજ્જુય-પવરકં-ચણ-ખચિય-ણત્થપગહોવગગહિએહિં ણીલુપ્પલકયામેલએહિં પવર-ગોણ-
જુવાણએહિં ણાણામળિ-રયણ-કં-ચણ-ઘંટિયાજાલપરિકિખતં જુત્તામેવ પવહણં ઉવળેહ । તે
વિ તહેવ ઉવર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી સાર્થવાહ પુત્રોએ બીજીવાર અન્ય કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહું— તમે શીંગ લઘુકરણ— શીંગતિગામિની સાધનોથી સંપન્ન રથમાં; એક સરખા ખૂર, ખાંધ અને પૂછવાળા; ઘસીને એક સરખા બનાવેલા અણીયાળા શીંગડાવાળા; ચાંદીની ઘંટડીઓવાળા, સુવર્ણજડિત નાથથી બાંધેલા તથા નીલકમળની કલાગીથી યુક્ત શ્રેષ્ઠ જીવાન બળદો જોડીને; વિવિધ પ્રકારના મણિઓ, રન્નો અને સુવર્ણની ઘંટડીઓના સમૂહથી યુક્ત તથા શ્રેષ્ઠ લક્ષણોવાળો પ્રવહણ—રથ લઈ આવો. તે કર્મચારી પુરુષોએ આદેશાનુસાર રથ ઉપસ્થિત કર્યો.

૧૯ તએ ણં તે સત્થવાહદારગા એહાયા જાવ પવહણ દુરુહંતિ, દુરુહિતા જેણેવ દેવદત્તાએ ગળિયાએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા પવહણાઓ પચ્ચોરુહંતિ, પચ્ચોરુહિતા દેવદત્તાએ ગળિયાએ ગિહં અણુપવિસેંતિ ।

તએ ણં સા દેવદત્તા ગળિયા સત્થવાહદારએ એજ્જમાણે પાસઝ, પાસિતા હદૃતુદ્વા આસણાઓ અબ્ધુદ્દેઝ, અબ્ધુદ્વિતા સત્થદુપયાં અણુગચ્છિઝ, અણુગચ્છિતા તે સત્થવાહદારએ એવં વયાસી-સંદિસંતુણં દેવાણુપ્પિયા ! કિમિહાગમણપ્પાઓયણં ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી તે સાર્થવાહ પુત્રોએ સ્નાન કર્યું યાવત્ રથ ઉપર આરૂઢ થયા. રથમાં બેસીને તેઓ દેવદત્તા ગણિકાના ધેર આવ્યા, રથમાંથી નીચે ઉત્તર્યા અને દેવદત્તા ગણિકાના ધરમાં પ્રવિષ્ટ થયા.

તે સમયે દેવદત્તા ગણિકા સાર્થવાહપુત્રોને આવતાં જોઈને હષ્ટ-તુષ્ટ થઈ, આસન પરથી ઊઠી અને સાત આઠ પગલાં સામે ગઈ, સામે જઈને તેણે સાર્થવાહ પુત્રોને આ પ્રમાણે કહું—

હે દેવાનુપ્રિયો ! આજ્ઞા આપો, આપને અહીં આવવાનું શું પ્રયોજન છે ?

૨૦ તએ ણં તે સત્થવાહદારગા દેવદત્તં ગળિયં એવં વયાસી- ઇચ્છામો ણં દેવાણુપ્પિએ ! તુમ્હેહિં સર્દિં સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ ઉજ્જાણસિરિં પચ્ચણુભ્બવમાણા વિહરિતાએ ।

તએ ણં સા દેવદત્તા તેસિં સત્થવાહદારગાણં એયમદું પડિસુણેઝ, પડિસુણિતા એહાયા જાવ સિરિસમાણવેસા જેણેવ સત્થવાહદારગા તેણેવ સમાગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે સાર્થવાહ પુત્રોએ દેવદત્તા ગણિકાને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયે ! અમે તમારી સાથે સુભૂમિભાગ નામના ઉધાનની શોભાને અનુભવતાં વિચરવા ઈચ્છાએ છીએ.

ત્યારે દેવદત્તા ગણિકાએ તે સાર્થવાહ પુત્રોના આ કથનનો સ્વીકાર કર્યો અને સ્નાન કર્યું યાવત્ લક્ષ્મીની સમાન શ્રેષ્ઠ વેશ ધારણ કર્યો અને સાર્થવાહ પુત્રોની સમીપે આવી.

૨૧ તએ ણં તે સત્થવાહદારગા દેવદત્તાએ ગળિયાએ સર્દિં જાણં દુરુહંતિ, દુરુહિતા ચંપાએ ણયરીએ મજઝાંમજઝોણં જેણેવ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે, જેણેવ ણંદાપુક્ખરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા પવહણાઓ પચ્ચોરુહંતિ, પચ્ચોરુહિતા ણંદા-પોક્ખરિણિં ઓગાહિંતિ, ઓગાહિતા જલમજજણ કરેતિ, કરેતા જલકિઝું કરેતિ, કરેતા એહાયા દેવદત્તાએ સર્દિં પચ્ચુતરંતિ । જેણેવ થૂણામંડવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા થૂણામંડવં

અણુપવિસિત્તા સવ્વાલંકાર- વિભૂસિયા આસત્થા વીસત્થા સુહાસણવરગયા દેવદત્તાએ સર્દ્દિ તં વિડલં અસણ-પાણ-ખાઇમ સાઇમ ધૂવપુષ્ફગંધવત્થં આસાએમાણા વિસાએમાણા પરિભાએમાણા પરિભુંજેમાણા એવં ચ ણ વિહરંતિ । જિમિયભુતુત્તરાગયા વિ ય ણ દેવદત્તાએ સર્દ્દી વિપુલાં માણુસ્સગાં કામભોગાં ભુંજમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી તે સાર્થવાહપુત્રો દેવદત્તા ગણિકાની સાથે રથ ઉપર આરૂઢ થયા અને ચંપાનગરીની મધ્યમાં થઈને, સુભૂમિભાગ ઉદ્ઘાનમાં નંદાપુષ્કરિણી સમીપે પહોંચીને રથમાંથી નીચે ઉત્તર્યા અને નંદા પુષ્કરિણીમાં પ્રવેશી, સ્નાન કરીને, જલકીડાઓ કરીને દેવદત્તાની સાથે પુષ્કરિણીમાંથી બહાર નીકળ્યા અને થાંભલાઓ ઉપર ઊભા કરેલા મંડપ સમીપે આવીને તે મંડપમાં પ્રવેશ કર્યો, સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને સ્વસ્થ થઈને થાક ઉતારીને શ્રેષ્ઠ આસન ઉપર બેઠા. દેવદત્તા ગણિકાની સાથે તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તથા ધૂપ, પુષ્પ, ગંધ અને વસ્ત્રનો ઉપભોગ કરતા, વિશેષરૂપથી આસ્વાદન કરતા, વિભાગ કરતા અને ભોગવતા વિચરવા લાગ્યા, ભોજન પછી દેવદત્તાની સાથે મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગ ભોગવતા વિચરવા લાગ્યા.

૧૨ તએ ણ સત્થવાહદારગા પુબ્વાવરણહકાલસમયંસિ દેવદત્તાએ ગળિયાએ સર્દ્દી થૂણા-મંડવાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિતા હત્થસંગેલ્લીએ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે બહુસુ આલિધરએસુ ય કયલીધરએસુ ય લયાધરએસુ ય અચ્છણધરએસુ ય પેચ્છણધરએસુ ય પસાહણ-ધરએસુ ય મોહણધરએસુ ય સાલધરએસુ ય જાલધરએસુ ય કુસુમધરએસુ ય ઉજ્જાણસિરિં પચ્ચણુભવમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રો દિવસના પાછલા પ્રહરમાં દેવદત્તા ગણિકાની સાથે થાંભલાઓ ઉપર ઊભા કરેલા મંડપમાંથી બહાર નીકળીને, એક-બીજાના હાથ પક્કીને, સુભૂમિ ભાગમાં આલિધર-આલિ નામના વૃક્ષોના ગૃહોમાં, કદલી ગૃહો, લતાગૃહો, બેસવાના ગૃહો, પ્રેક્ષા ગૃહો, પ્રસાધન ગૃહો, મોહન (વિલાસ) ગૃહો, સાલવૃક્ષોના ગૃહો, જાળીવાળા ગૃહો (અંદર બેઠેલા માણસો બહારના માણસોને જોઈ શકે પરંતુ બહારના માણસો અંદરના માણસોને જોઈ ન શકે તેવા જાલગૃહો) તથા પુષ્પ ગૃહોમાં ઉદ્ઘાનની શોભાનો અનુભવ કરતા ફરવા લાગ્યા.

મયૂરીના દંડાની પ્રાપ્તિ :-

૧૩ તએ ણ તે સત્થવાહદારગા જેણેવ માલુયાકચ્છાએ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ । તએ ણ સા વણમઊરી તે સત્થવાહદારએ એજ્જમાણે પાસઇ, પાસિત્તા ભીયા તત્થા તસિયા ઉવ્વિગ્ગા પલાયા મહયા મહયા સદેણ કેકારવં વિણિમ્યમાણી વિણિમ્યમાણી માલુયાકચ્છાઓ પડિણિકખમઝ, પડિણિકખમિતા એંગંસિ રુક્ખડાલયંસિ ઠિચ્ચા તે સત્થવાહદારએ માલુયા-કચ્છયં ચ અણિમિસાએ દિટ્ટીએ પેહમાણી ચિટ્ટી ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી તે સાર્થવાહ પુત્રોએ માલુકાકચ્છ તરફ પ્રયાણ કર્યું. ત્યારે તે વનમયૂરી(ફેલ) સાર્થવાહ પુત્રોને આવતા જોઈને ડરી ગઈ, ગભરાઈ ગઈ, ત્રસ્તા(દુઃખી) થઈ ગઈ, સ્તબ્ધ થઈ ગઈ, ઉદ્દ્રિણ

બની ગઈ અને ત્યાંથી ઉડી ગઈ. તે જોર-જોરથી અવાજ કરતી, કેકારવ કરતી, માલુકા કર્યામાંથી બહાર નીકળીને, એક વૃક્ષની ડાળી પર સ્થિત થઈને, તે સાર્થવાહ પુત્રોને તથા માલુકા કર્યાને એકીટશે જોવા લાગી.

૧૪ તએ ણ સત્થવાહદારગા અણમણણં સદ્વાર્વતિ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- જહ ણ દેવાણુપ્પિયા ! એસા વણમઊરી અમ્હે એજ્જમાણા પાસિત્તા ભીયા તત્ત્વા તસિયા ઉચ્ચિગ્ગા પલાયા મહયા મહયા સદેણ જાવ અમ્હે માલુયાકચ્છયં ચ પેચ્છમાણી પેચ્છમાણી ચિદ્ગિ, તં ભવિયવ્વમેત્થ કારણેણ ત્તિ કટ્ટુ માલુયાકચ્છયં અંતો અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા તત્ત્વ ણ દો પુદ્રે પરિયાગએ જાવ પાસિત્તા અણમણણં સદ્વાર્વતિ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી-

સેયં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હે ઇમે વણમઊરીઅંડએ સાણ જાઇમંતાણં કુકુડિયાણં અંડએસુ ય પકિખવાવિત્તએ ! તએ ણ તાઓ જાતિમંતાઓ કુકુડિયાઓ એ અંડએ સએ ય અંડએ સએણ પકખવાએણ સારકખમાણીઓ સંગોવેમાણીઓ વિહરિસંતિ ! તએ ણ અમ્હં એથ દો કીલાવણગા મઊરી-પોયગા ભવિસંતિ ત્તિ કટ્ટુ અણમણણસ્સ એયમદું પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણિતા સએ સએ દાસચેડે સદ્વાર્વતિ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી-'ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! ઇમે અંડએ ગહાય સયાણ જાઇમંતાણં કુકુડિયાણં અંડએસુ પકિખવહ; જાવ તે વિ પકિખવેતિ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે તે સાર્થવાહ પુત્રોએ એકબીજાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્પિય! આ વનમયૂરી આપણાને આવતા જોઈ ભયભીત થઈને, સ્તબ્ધ બનીને, ત્રાસીને, ઉદ્દ્રિણ બનીને, ઉડી ગઈ છે, જોર જોરથી અવાજ કરતી યાવત્ત આપણાને તથા માલુકા કર્યાને એકીટશે જોઈ રહી છે, તેથી તેનું કોઈ કારણ હોવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે માલુકાકર્યાની અંદર ગયા, ત્યાં તેઓએ બે પુષ્ટ અને અનુકૂમથી વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત યાવત્ત મયૂરીના ઈડા જોયા, જોઈને એક બીજાને સંબોધન કરીને આ પ્રમાણે કહું.

હે દેવાનુપ્પિય ! વનમયૂરીના આ ઈડાને આપણી ઉત્તમ જાતિની કૂકડીના ઈડા સાથે મૂકી દેવા તે આપણે માટે શ્રેયકારી છે. આપણી જાતિવંત કૂકડીઓ પોતાના ઈડા સાથે આ ઈડાનું પણ પોતાની પાંખથી ઢાંકીને રક્ષણ કરશે અને સંભાળ કરશે તો આપણા ધરમાં બે કીડા કરવા યોગ્ય મયૂરી-બાળક થઈ જશે. આ પ્રમાણે કહીને તેઓએ એકબીજાની વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને પોત-પોતાના દાસપુત્રોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે જાઓ. આ ઈડાને લઈને આપણી ઉત્તમ જાતિની કૂકડીઓના ઈડા સાથે રાખી રયો. દાસપુત્રોએ તે બંને ઈડાઓ લઈ જઈને કૂકડીના ઈડાઓઓ સાથે મૂકી દીધા.

૧૫ તએ ણ તે સત્થવાહદારગા દેવદત્તાએ ગળિયાએ સર્દ્ધિ સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ ઉજ્જાણસિરિં પચ્ચણુભવમાણા વિહરિતા તમેવ જાણં દુરૂઢા સમાણા જેણેવ ચંપાણયરી જેણેવ દેવદત્તાએ ગળિયાએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા દેવદત્તાએ ગિહં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા દેવદત્તાએ ગળિયાએ વિઠલં જીવિયારિહં પીઝદાણં દલયંતિ, દલઝિતા સકકારેતિ, સકકારિતા સમ્માર્ણતિ, સમ્માર્ણિતા દેવદત્તાએ ગિહાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિતા જેણેવ સયાઇં ગિહાઇં તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા સકમ્મસંપડત્તા જાયા યાવિ હોત્થા।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી તે સાર્થવાહપુત્રો દેવદત્તા ગળિકાની સાથે સુભૂમિ ભાગ ઉદ્ઘાનમાં ઉદ્ઘાનની શોભાને

અનુભવતાં, વિચરણ કરતાં-કરતાં તે જ વાહન ઉપર આરૂઢ થઈને ચંપાનગરીમાં દેવદત્તા ગણિકાને ઘેર આવ્યા. ત્યાં આવીને, દેવદત્તા ગણિકાના ઘરમાં પ્રવેશ કરીને, દેવદત્તા ગણિકાને જીવિકાને યોગ્ય વિપુલ પ્રમાણમાં પ્રીતિદાન આપીને, તેનો સત્કાર-સંભાન કરીને, બંને દેવદત્તાના ઘરમાંથી બહાર નીકળીને, પોત-પોતાના ઘરે જઈને પોતાના કાર્યમાં મળ થઈ ગયા.

સાગરદત્તપુત્રની શંકા અને તેનું પરિણામ :-

૧૬ તએ ણ જે સે સાગરદત્તપુત્રે સત્થવાહદારએ સે ણ કલ્લાં જાવ જલંતે જેણેવ સે વણમયૂરીઅંડએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા તંસિ મયૂરી-અંડયંસિ સંકિએ કંખિએ વિઝિગિચ્છાસમાવણે ભેયસમાવણે કલુસસમાવણે- કિં ણં મમં એથ કીલાવણે મઊરીપોયએ ભવિસ્સઇ, ઉદાહ ણો ભવિસ્સઇ ? ત્થિ કટ્ટુ તં મઊરીઅંડયં અભિક્ખણં- અભિક્ખણં ઉવ્વત્તેઝ, પરિયત્તેઝ, આસારેઝ, સંસારેઝ, ચાલેઝ, ફંદેઝ, ઘણેઝ, ખોભેઝ, અભિક્ખણં- અભિક્ખણં કણણમૂલંસિ ટિટ્ટિયાવેઝ । તએ ણ સે મઊરીઅંડએ અભિક્ખણં અભિક્ખણં ઉવ્વત્તિજ્જમાણે જાવ ટિટ્ટિયાવેજ્જમાણે પોચ્વડે જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ:-- તેમાં જે સાગરદત્તનો પુત્ર સાર્થવાહદારક બીજા દિવસે સવારે સૂર્યોદયના સમયે જ્યાં વનમયૂરીનું ઈંડું રાખ્યું હતું, ત્યાં આવ્યો, આવીને તે આ મયૂરીનું ઈંડું પરિપક્વ થશે કે નહીં ? તેવી શંકાને પ્રાપ્ત થયો, આ ઈંડું ક્યારે પરિપક્વ થશે ? તેવી આકંશાને, ઈંડામાંથી બચ્યું થશે કે નહીં ? તેવી વિચિકિત્સાને, મારા આ ઉપાયથી ઈંડું પરિપક્વ થશે કે અન્ય ઉપાયથી ? તેવી ભેદ સમાપનની અને ઈંડામાંથી જન્મેલું બચ્યું મારી ક્રીડા યોગ્ય હશે કે નહીં ? તેવી કલુષસમાપનની અને ઈંડામાંથી જન્મેલું બચ્યું મારી ક્રીડા યોગ્ય હશે કે નહીં ? તેવી કલુષસમાપનની પ્રાપ્ત થયો.

આ પ્રમાણો વિચાર કરીને તેણે વારંવાર ઈંડાને ઊંચું-નીચું કર્યું, થોડું સરકાવ્યું, એક સ્થાનેથી બીજા સ્થાને મૂક્યું, હલાવ્યું, કંપાવ્યું, હાથથી ઉપાડ્યું, ભૂમિ ખોદીને તેમાં મૂક્યું અને વારંવાર કાનની પાસે લઈ જઈને ખખડાવવા લાગ્યો. ત્યારપછી તે મયૂરીનું ઈંડું વારંવાર ઊંચું-નીચું કરવાથી યાવત્ ખખડાવવાથી પોચ્યું થઈ ગયું અર્થાત્ નિર્જવ થઈ ગયું.

૧૭ તએ ણ સે સાગરદત્તપુત્રે સત્થવાહદારએ અણણયા કયાઇં જેણેવ સે મઊરીઅંડએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા તં મઊરીઅંડયં પોચ્વડમેવ પાસઇ, પાસિત્તા ‘અહો ણ મમં એસ કીલાવણે ણ જાઇ’ તિ કટ્ટુ ઓહયમણસંકપ્પે કરયલપલહત્થમુહે અદૃજ્જાણોવગએ દ્વિયાઇ ।

એવામેવ સમણાઉસો ! જો અમ્ભં ણિગંથો વા ણિગંથી વા આયરિય-ઉવજ્જાયાણં અંતિએ પવ્વિઝએ સમાણે પંચમહવ્વએસુ, છજીવળિકાએસુ ણિગંથે પાવયણે સંકિએ જાવ કલુસસમાવણે સે ણ ઇન્હ ભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણ ય હીલળિજ્જે ણિંદળિજ્જે ખિંસળિજ્જે ગરિહણિજ્જે પરિભવળિજ્જે । પરલોએ વિય ણ આગચ્છિ બહૂણિ દંડણાણિ ય જાવ અણુપરિયદ્વિસ્સઇ ।

ભાવાર્થ:-- ત્યારપછી સાગરદત્તનો પુત્ર સાર્થવાહદારક કોઈ સમયે મયૂરીના ઈંડા પાસે આવીને તે મયૂરીના

ઈડાને પોચું જોયું, જોઈને ‘ઓહ ! આ મયૂરીનું બચ્ચું મારી કીડા કરવાને યોગ્ય ન થયું.’ એમ વિચારીને હતાશ બનીને, લમણો હાથ દઈને આર્તધ્યાન કરવા લાગ્યો.

હે આયુષ્માનું શ્રમણો ! આ પ્રમાણો જે સાધુ અથવા સાધ્વી આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રજ્ઞયા ગ્રહણ કરીને, પાંચ મહાવતોના વિષયોમાં, ષટ્ઠજીવનિકાયના વિષયમાં, નિર્ગ્રથ પ્રવચનના વિષયમાં શંકા કરે, કાંક્ષા કરે, વિતિગિયણ કરે, ભેદ સમાપન્તા અને કલુષતાને પ્રાપ્ત થાય, તે આ ભવમાં ઘણા સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા હીલનીય-તિરસ્કરણીય, લોકનિંદ્નીય, ગર્હણીય-પ્રત્યક્ષ નિંદ્નીય, અનાદરણીય-અસન્માનનીય થાય છે. પરમખમાં પણ તે શારીરિક, માનસિક અને પારિવારિક બહુ દંડ પામે છે યાવત્તુ અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

જિનદારપુત્રની શ્રદ્ધા અને તેનું સુફળ :-

૧૮ તએ ણં સે જિણદત્તપુત્રે જેણેવ સે મઊરીઅંડાએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા તંસિ મઊરીઅંડયંસિ ણિસ્સંકિએ, સુવત્તાએ ણં મમ એત્થ કીલાવણે મઊરી-પોયએ ભવિસ્સાઝ ત્તિ કટ્ટુ તં મઊરી-અંડયં અભિક્ખણં-અભિક્ખણં ણો ઉવ્વત્તેઝ જાવ ણો ટિટ્ટિયાવેઝ ।

તએ ણં સે મઊરી-અંડાએ અણુવ્વત્તિજ્જમાણે જાવ અટિટ્ટિયાવિજ્જમાણે તેણં કાલે ણં તેણં સમએણં ઉભિભણ્ણે મયૂરી-પોયએ એત્થ જાએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી જિનદત્ત પુત્ર જ્યાં મયૂરીનું ઈંડું હતું ત્યાં આવ્યો. આવીને તે મયૂરીના ઈડાના વિષયમાં નિશંક રહ્યો. મારા આ ઈડામાંથી કીડા કરવા માટે અવશ્ય મયૂરીનું બચ્ચું થશે. આ પ્રમાણો વિચારીને મયૂરી-ઈડાને તેણે વારંવાર ઉપર-નીચે કર્યું નહીં યાવત્તુ ખખડાવ્યું નહીં. ઊચું-નીચું ન થવાથી અને ન ખખડાવવાથી તે કાલે અને તે સમયે અર્થાત્ યથા સમયે મયૂરી બાળકનો જન્મ થયો.

૧૯ તએ ણં સે જિણદત્તપુત્રે તં મઊરી-પોયયં પાસાઝ, પાસિત્તા હદૃતુદ્દે મઊર્સોસએ સદ્ગાવેઝ । સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- તુબ્ધે ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં મઊરપોયયં બહૂહિં મઊરપોસણપાઉગ્રેહિં દવ્વેહિં અણુપુવ્વેણં સારક્ખમાણા સંગોવેમાણા સંવહ્નેહ, ણટ્ટુલ્લગં ચ સિક્ખાવેહ ।

તએ ણં તે મઊરપોસગા જિણદત્તસ્સ પુત્તસ્સ એયમદું પઢિસુર્ણેતિ, તં મઊર-પોયયં ગેણહંતિ, ગેણહિતા જેણેવ સએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, તં મઊર-પોયગં જાવ ણટ્ટુલ્લગં સિક્ખાવેતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી જિનદત્તપુત્રે તે મયૂરીના બચ્ચાને જોયું, જોઈને હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને મયૂરપાલકોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણો કહ્યું- હે દેવાનુપ્પિયો ! તમો બાળ મયૂરને, પોષણ દેવા યોગ્ય અનેક પદાર્થોથી અનુકૂમે સંરક્ષણ કરતાં અને સંગોપન કરતાં તેને મોટું કરો અને નૃત્યકળા શીખવાડો.

ત્યારે તે મયૂર પોષકોએ જિનદત્તપુત્રની આ વાત સ્વીકારી. તે બાળમયૂરને ગ્રહણ કરીને પોતાને ઘરે લાવીને તે બાળ મયૂરને યાવત્તુ નૃત્યકળા શીખવવા લાગ્યા.

૨૦ તએ ણં સે મઊર-પોયએ ઉમુકકબાલભાવે વિણણાય-પરિણયમેતે જોવ્વણગમણુપતે લક્ખણ-વંજણ-ગુણોવવેએ માણુમાણ-પમાણપદિપુણણપક્ખ-પહુણકલાવે વિચિત્તપિચ્છ

સયચંદે ણીલકંઠે ણચ્વણસીલે એગાએ ચપ્પુડિયાએ કયાએ સમાણીએ અણેગાઇં ણટદુલ્લગસયાઇં કોકાઇયસયાણિ ય કરેમાણે વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પઢી બાળ મયૂર બાલભાવથી મુક્ત થઈને મોટો થઈ ગયો ત્યારે તેમાં જ્ઞાનનું પરિણમન થયું, યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો. તે મોરના લક્ષણો—કલાગી, મોરપીંદ્ઘ વગેરે ગુણોથી યુક્ત થઈ ગયો. પહોળાઈ રૂપ માન, ઊંચાઈ રૂપ ઉન્માન અને લંબાઈરૂપ પ્રમાણથી તથા પાંખો અને પીંધાના સમૂહથી પરિપૂર્ણ થયો. તેની પાંખો રંગબેરંગી થઈ. તેમાં સેંકડો ચંદ્રક હતા. તે નીલકંઠવાળો અને નૃત્ય કરવાના સ્વભાવવાળો થયો; એક ચપટી વગાડવાથી અનેક સેંકડો કેકારવ કરતો વિચરવા લાગ્યો.

૨૧ તએ ણ તે મઝર-પોસગા તં મયૂર-પોયગં ઉમ્મુક્કબાલભાવં જાવકેકાઇય સયાણિ ય કરેમાણં પાસિત્તા તં મઝર-પોયગં ગેણહંતિ, ગેણહત્તા જિણદત્તપુત્તસ્સ ઉવર્ણેતિ । તએ ણ સે જિણદત્તપુત્તે સત્થવાહદારએ મઝર-પોયગં ઉમ્મુક્કબાલભાવં જાવકેકાઇયસયાણિ ય કરેમાણં પાસિત્તા હદ્દતુદે તેસિં વિડલં જીવિયારિહં પીઝદાણં દલયઇ, દલઇતા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપઢી મયૂરપાલકોએ તે બાળ મયૂરને બાલભાવથી મુક્ત યાવત્ત કેકારવ કરતો જોઈને તે મયૂરને ગ્રહણ કર્યો, ગ્રહણ કરીને જિનદત્તપુત્ત પાસે લઈ આવ્યા. જિનદત્તપુત્ત—સાર્થવાહ દારક મયૂર બાળકને બાલભાવથી મુક્ત યાવત્ત કેકારવ કરતા જોઈને, હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. મયૂર પાલકોને જીવિકાયોગ્ય વિપુલ પ્રીતિદાન આપીને વિદ્યાય કર્યા.

૨૨ તએ ણ સે મઝર-પોયએ જિણદત્તપુત્તેણ એગાએ ચપ્પુડિયાએ કયાએ સમાણીએ ણંગોલા ભંગસિરોધરે સેયાવંગે ઓયારિય-પફણ્ણ-પકખે ઉકિખત-ચંદકાઇય-કલાવે કેકાઇયસયાણિ મુંચ્વમાણે ણચ્વઇ । તએ ણ સે જિણદત્તપુત્તે તેણ મયૂર-પોયએણ ચંપાએ ણયરીએ સિંઘાડગ જાવ પહેસુ સઝએહિં ય સાહસિસએહિં ય સયસાહસિસએહિં ય પણએહિં ય જયં કરેમાણે વિહરઇ ।

એવામેવ સમણાઉસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા પવ્વઇએ સમાણે પંચસુ મહવ્વએસુ, છસુ જીવણિકાએસુ, ણિગંથે પાવયણે ય ણિસ્સંકિએ ણિકંખિએ ણિવ્વિતિગિચ્છે, સે ણ ઇહ ભવે બહૂણ સમણાણ સમણીણ જાવ વીઝવિસ્સઇ । એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ ણાયાણ તચ્વસ્સ અજ્જયણસ્સ અયમદ્દે પણતે । ॥તિ બેમિ॥

ભાવાર્થ :-— ત્યારપઢી તે મયૂર બાળક જિનદત્તપુત્ત દ્વારા એક ચપટી વગાડતા તે પોતાની ડોકને સિંહની પૂંછદીની જેમ વાંકી કરતો હતો. તે સમયે તેના નેત્રના ખૂણા શ્વેતવર્ણના થઈ જતા, તે પોતાના પીંધા ફેલાવતો ત્યારે પીંધા શરીરથી જુદા થઈ ગયા હોય તેમ લાગતું હતું. તે ચંદ્રક આદિથી યુક્ત પીંધાના સમૂહને ઊંચા કરી લેતો અને સેંકડો કેકારવ કરતો નૃત્ય કરતો હતો. ત્યારપઢી જિનદત્તપુત્ત તે મયૂર બાળક દ્વારા ચંપાનગરીના શ્રુંગાટક, ત્રિક આદિ માર્ગાંમાં સેંકડો, હજારો અને લાખોની હોડમાં વિજ્ય પ્રાપ્ત કરતો હતો.

હે આયુષ્માન શ્રમણો ! આ પ્રમાણે અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી દીક્ષિત થઈને પાંચ મહાવ્રતોમાં, ૭ જીવનકાયના વિષયમાં તથા નિર્ગંધ પ્રવચનમાં શંકા, કંશા તથા વિચિકિત્સાથી રહિત થાય છે. તે આ ભવમાં ઘણા શ્રમણો અને શ્રમણીઓમાં માન-સન્માન પ્રાપ્ત કરીને યાવત્ત સંસાર અટવીને પાર કરશે.

હે જંબુ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જાતા સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયનનો અર્થ ફરમાવ્યો છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં મોરના ઈડાના દષ્ટાંતે સાધુ, સાધ્વીને ઉપલક્ષણે ચતુર્વિધ સંઘને હિતશિક્ષા આપી છે. અહીં સાગરદટ્ઠપુત્ર-જિનદાત પુત્રના સ્થાને સાધુ-સાધ્વી, ઈડાના સ્થાને નિર્ગ્રથ પ્રવચન અને બાળ મયૂરના સ્થાને મોક્ષ સમજવો. જે સાધુ-સાધ્વી વગેરે નિર્ગ્રથ પ્રવચનમાં નિઃશંક રહે છે, તે મોક્ષને પામે છે, જે સાધુ-સાધ્વી નિર્ગ્રથ પ્રવચનમાં શંકાશીલ બને છે તે મોક્ષને પ્રાપ્ત થતાં નથી. વૃત્તિકારે પાંચ ગાથા દ્વારા બોધને રજૂ કર્યો છે. યथા—

જિણવરભાસિયભાવેસુ, ભાવસચ્ચેસુ ભાવઓ મઝમં ।

ણો કુજ્જા સંદેહં, સંદેહોऽણત્થહેત ત્તિ ॥૧॥

અર્થ— સંદેહ અનર્થનું કારણ છે તેથી બુદ્ધિમાન પુરુષ વીતરાગ જિનેશ્વર દ્વારા ભાષિત સત્ય ભાવોમાં સંદેહ ન કરે.॥૧॥

ણિસંદેહત્તં પુણ, ગુણહેતું જં તતો તયં કજ્જં ।

એત્થં દો સેદ્ધિસુયા, અંડયગાહી ઉદાહરણં ॥૨॥

અર્થ— નિસ્સંદેહતા ગુણ વિકાસનું કારણ છે અને તેથી જ આપ્ત વચનો શ્રદ્ધા કરવા યોગ્ય છે. આ વિષય પર મયૂરીના ઈડા ગ્રહણ કરનારા બે શ્રેષ્ઠીપુત્ર (જિનદાતપુત્ર અને સાગરદટ્ઠપુત્ર)નું ઉદાહરણ છે.॥૨॥

કત્થિ મઝદુબ્બલ્લેણ, તવ્ધિહાયરિયવિરહો વા વિ ।

ણેયગહણત્તોણ, ણાણાવરણોદેણં ય ॥૩॥

હેઊદાહરણસંભવે ય, સઝ સુદ્ધુ જં ણ બુજ્જિજ્જા ।

સવ્વણુમયમવિતહં, તહાવિ ઇઝ ચિંતએ મઝમં ॥૪॥

અર્થ— બુદ્ધિની દુર્બલતા, તજ્જ્ઞ આચાર્યનો સંયોગ ન મળવો, જોય વિષયની અતિગાહનતા, જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ઉદ્ય તથા હેતુ અને ઉદાહરણનો અભાવ હોવાથી કોઈ તત્ત્વ સારી રીતે ન સમજાય તો પણ વિવેકી પુરુષે સર્વજ્ઞનો મત (સિદ્ધાંત) અવિતથ (અસત્ય) નથી, તેમ વિચારવું જોઈએ.॥૩-૪॥

અણુવકય-પરાણુગગહ, પરાયણ જં જિણા જગપ્પવરા ।

જિય-રાગ-દોસ-મોહા, ય ણણનાવાઇણો તેણ ॥૫॥

અર્થ— બીજાઓ દ્વારા અનુપકૃત-તેમના પર અન્ય કોઈનો ઉપકાર ન હોવા છતાં પણ પરોપકાર પરાયણ એવા જિનેશ્વર દેવ રાગ, દ્વેષ અને મોહના વિજેતા હોવાથી, અશાનથી પર હોવાથી, અન્યથાવાદી હોતા નથી અર્થાત્ સત્યવાદી જ હોય છે.॥૫॥

॥ ત્રીજું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

ચોથું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ કૂર્મ-કાચબા છે. તેમાં બે કાચબાના ઉદાહરણ દ્વારા વિષયને સ્પષ્ટ કર્યો છે.

કૂર્મ એટલે કાચબો. કાચબાની પીઠ ઉપર ઢાલ હોય છે. મુશ્કેલી-ભયના સમયે તે પોતાના પગ, શ્રીવા જેવા કોમળ અવયવોને ઢાલમાં છુપાવી, ગોપવીને પોતાની રક્ષા કરે છે. સાધકે કાચબાની જેમ પોતાની ઈદ્રિયોને વિષયોથી, રાગ-દ્વેષથી ગોપવીને સાધનાની રક્ષા કરવી જોઈએ.

વારાણસી નગરીના ઈશાન ખૂણામાં ગંગા મહાનદીમાં ‘મૃત ગંગા તીર’ નામનું હદ હતું. પાણી-વાળા ઊડા ખાડા(તળાવ)ને હદ, દ્રહ કે ધરો કહેવામાં આવે છે. આ હદમાં સેંકડો જળયર પ્રાણીઓ રહેતાં હતાં. આ હદની સમીપમાં માલુકા કચ્છ(ગીય ઝડીવાળો પ્રદેશ) હતો. તેમાં અનેક જંગલી પ્રાણીઓ રહેતાં હતાં.

એકવાર સંધ્યા પછી આ હદમાંથી બે કાચબા ફરવા માટે બહાર નીકળ્યા. તે જ સમયે માલુકા કચ્છમાંથી બે શિયાળો બહાર નીકળ્યા. શિયાળને જોઈ બંને કાચબા ભયભીત બની ગયા અને પોતાની સુરક્ષા માટે પોતાના હાથ, પગ, ડોક આદિ અવયવો ઢાલમાં છુપાવી દીધા. બંને શિયાળોએ કાચબાને આમ-તેમ ફેરવ્યા પણ ઢાલમાં સુરક્ષિત કાચબાને જરાપણ ઈજા પહોંચાડી શક્યા નહીં. ત્યારે તેઓ થોડે દૂર સંતાઈને ઊભા રહ્યો.

ચંચલ પ્રકૃતિવાળા એક કાચબાએ થોડીવાર પછી ઢાલમાંથી એક પગ બહાર કાઢ્યો. શિયાળોએ તે પગ પર ઝપટ મારી અને તે પગ ખાઈ ગયા. આમ તે કાચબો એક પછી એક અવયવો સમયાંતરે બહાર કાઢતો ગયો અને શિયાળ તે અવયવો પર ઝપટ મારી ખાતા ગયા. અંતે શિયાળોએ તે કાચબાને મારી નાંખ્યો.

બીજા કાચબાએ પોતાના અંગો ઉપર સંયમ-નિયંત્રણ રાખ્યું, લાંબા સમય સુધી અંગોનું ગોપન કરી રાખ્યું. શિયાળો ચાલ્યા ગયા પછી પ્રથમ ધીરેથી શ્રીવા બહાર કાઢી ચારે બાજુ નિરીક્ષણ કરી, ભયમુક્ત વાતાવરણ જાણી એક સાથે ચારે પગ બહાર કાઢી તે શીદ્રગતિએ હદમાં પહોંચી ગયો.

જે શ્રમણ-શ્રમણીઓ પહેલા ચંચળ કાચબાની જેમ પોતાની ઈદ્રિયોનું ગોપન કરતા નથી તેઓ અનેક વ્યક્તિઓ દ્વારા નિંદનીય બને છે, પરલોકમાં દંડ મેળવે છે અને અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

જે શ્રમણ-શ્રમણીઓ બીજા કાચબાની જેમ ઈદ્રિયોને વશમાં રાખે છે તે સંસાર પરિભ્રમણનો અંત કરી સિદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે.

ચોથું અદ્યયન

કૂર્મ (કાચબા)

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જાણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ તચ્ચસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટે પણતે, ચડત્થસ્સ ણ ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટે પણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ત્રીજા શાત અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો ચોથા શાત અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

મૃતગંગાતીર નામનું હૃદ :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ વાણારસી ણામં ણયરી હોત્થા, વળણઓ। તીસે ણ વાણારસીએ ણયરીએ બહિયા ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિભાગે ગંગાએ મહારણીએ મયંગતીરદ્વાહે ણામં દહે હોત્થા - અણુપુવ્વસુજાયવપ્પગંભીરસીયલજલે અચ્છવિમલ-સલિલ-પલિચ્છળે સંછળણ-પત્તપુષ્પ-પલાસે-બહુતપ્પલ-પદમકુમુયણલિણ-સુભગંધિય-પુંડરીય-મહાપુંડરીય સયપત્તસહસ્સપત્તકેસર-પુષ્પોવચ્ચિએ પાસાઈએ દરિસણિજ્જે અભિરૂલ્વે પદિરૂલ્વે ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાળે અને તે સમયે વારાણસી(બનારસ) નામની નગરી હતી. તેનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

તે વારાણસી નગરીની બહાર ઈશાન કોણમાં ગંગા મહાનદીમાં મૃતગંગાતીર હૃદ નામનો એક ધરો-પાણીનો ઊડો ખાડો હતો. અનુકૂમથી પોતાની મેળે જ બની ગયેલો તે ધરો સુંદર કિનારાઓથી સુશોભિત હતો. તેનું જળ ઊડુ અને શીતલ હતું. તે હૃદ-ધરો સ્વચ્છ અને નિર્મળ જળથી પરિપૂર્ણ, કમલિનીના પાંદડા અને ફૂલોની પાંખડીઓથી આચ્છાદિત, ઘણા ઉત્પલો(નીલ કમળો), પદ્મો(લાલ કમળો), કુમુદો (ચંદ્ર વિકાસી કમળો) નલિનો તથા સુભગ, સૌંગંધિક, પુંડરિક, મહાપુંડરિક, સો પત્રવાળા, હજાર પાંખડી-વાળા કમળોથી તથા કેસર પ્રધાન અન્ય પુષ્પોથી સમૃદ્ધ હતો. તેથી તે આનંદજનક, દર્શનીય, અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપ હતો.

૩ તત્થ ણ બહૂણ મચ્છાણ ય કચ્છભાણ ય ગાહાણ ય મગરાણ ય સુંસમારાણ ય સયાણિ ય સહસ્સાણિ ય સયસહસ્સાણિ ય જૂહાઇં ણિબ્ધયાઇં ણિરાચ્વિગાઇં સુહંસુહેણં અભિરમમાણાઇં અભિરમમાણાઇં વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે હૃદમાં ઘણાં સેંકડો, સહસો અને લાખો મત્સ્ય, કર્યા, ગ્રાહ, મગર અને સુંસુમાર જાતિના જલચર જીવો નિર્ભયપણો અને ઉદેગ રહિત સુખપૂર્વક રમતાં-રમતાં વિચરણ કરતા હતા.

૪ તસ્સ ણ મયંગતીરદ્વહસ્સ અદૂરસામંતે, એથ ણ મહં એગે માલુયાકચ્છે હોત્થા, વળણઓ । તત્થ ણ દુવે પાવસિયાલગા પરિવસંતિ- પાવા ચંડા રોદ્ધા તલ્લિચ્છુ સાહસિયા લોહિયપાણી આમિસત્થી આમિસાહારા આમિસપ્પિયા આમિસલોલા આમિસં ગવેસમાણા રત્ંિ વિયાલચારણો દિયા પચ્છણં ચાવિ ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે મૃતગંગાતીર હૃદની નજીક એક મોટો માલુકાકચ્છ હતો. તેનું વર્ણન બીજા અધ્યયન પ્રમાણે જાણવું. તે માલુકાકચ્છમાં બે પાપી શિયાળ રહેતા હતા. તે પાપનું આચરણ કરનારા, કોઈ, રૌદ્ર, ઈષ્ટ વસ્તુને મેળવવામાં દાચિત અને સાહસિક હતા. તેના હાથ અર્થાત્ આગલા પગ લોહીથી ખરડાયેલા રહેતા હતા. તે માંસાર્થી, માંસાહારી, માંસપ્રિય અને માંસલોલુપ હતા. માંસની ગવેષણા કરતા રાત્રિના સમયે અને સંધ્યાના સમયે ફરનારા હતા તથા દિવસે છુપાઈને રહેતા હતા.

કાચબા અને શિયાળોનું આહારાર્થ ભ્રમણ :-

૫ તએ ણ તાઓ મયંગતીરદ્વહાઓ અણ્ણા કયાઇં સૂરિયંસિ ચિરત્થમિયંસિ લુલિયાએ સંઝાએ પવિરલમાણુસંસિ ણિસંતપડિણિસંતંસિ સમાણંસિ દુવે કુમ્મગા આહારત્થી આહારાં ગવેસમાણા સણિયં-સણિયં ઉત્તરંતિ, તસ્સેવ મયંગતીરદ્વહસ્સ પરિપેરંતેણ સવ્વાઓ સમંતા પરિઘોલેમાણા પરિઘોલેમાણા વિર્તિ કપ્પેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી એકદા સૂર્યને અસ્ત થયાના ચિરકાલ પછી, સંધ્યાકાલ વ્યતીત થઈ જતાં, મનુષ્યોની અવર-જવર ઓછી થઈ ગઈ અને મનુષ્યોનો કોલાહલ શાંત થઈ ગયો ત્યારે મૃતગંગાતીર હૃદમાંથી આહારના અભિલાષી બે કાચબા આહારની શોધ માટે ધીમે-ધીમે પાણીમાંથી બહાર નીકળીને જમીન ઊપર આવ્યા અને તે મૃતગંગાતીર હૃદના કિનારે ભોજનની શોધમાં ચારે બાજુ ફરવા લાગ્યા.

૬ તથાણંતરં ચ ણ તે પાવસિયાલગા આહારત્થી જાવ આહારાં ગવેસમાણા માલુયા-કચ્છયાઓ પડિણિકખમિત્તા જેણેવ મયંગતીરદ્વહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તસ્સેવ મયંગતીરદ્વહસ્સ પરિપેરંતેણ પરિઘોલેમાણા પરિઘોલેમાણા વિર્તિ કપ્પેમાણા વિહરંતિ ।

તએ ણ તે પાવસિયાલા તે કુમ્મએ પાસંતિ, પાસિત્તા જેણેવ તે કુમ્મએ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે આહારના અર્થી યાવત્ આહારની ગવેષણા કરતા તે બંને પાપી શિયાળો માલુકાકચ્છમાંથી બહાર નીકળીને મૃતગંગાતીર હૃદ સમીપે આવીને મૃતગંગાતીર હૃદની આજુબાજુ ફરવા લાગ્યા અને આહારની તપાસ કરવા લાગ્યા.

તે સમયે તે પાપી શિયાળોની નજર તે બંને કાચબાઓ ઊપર પડી અને તેઓ તે તરફ ચાલવા લાગ્યા.

૭ તએ ણ તે કુમ્મગા તે પાવસિયાલએ એજ્જમાણે પાસંતિ, પાસિત્તા ભીયા તત્થા તસિયા ઉવ્ચિગ્ગા સંજાયભયા હત્થે ય પાએ ય ગીવાઓ ય સએહિસએહિં કાએહિં સાહરંતિ, સાહરિતા ણિચ્ચલા ણિપ્ફંદા તુસિણીયા સંચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાચબાઓ પાપી શિયાળોને પોતાની તરફ આવતા જોઈને ડરી ગયા, ત્રસ્ત થયા, ઉદ્દેગ પામ્યા અને બહુ જ ભયભીત થયા. તેઓએ પોતાના હાથ(આગલા બે પગ) પગ(પાછલા બે પગ) અને ડોકને સંકોચીને પોત-પોતાના શરીરની ઢાલ નીચે ધુપાવી દીધા અને નિશ્ચલ, નિસ્પંદ તથા મૌનભાવે સ્થિર થઈ ગયા.

૮ તએ ણ તે પાવસિયાલયા જેણેવ તે કુર્મગા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તે કુર્મગા સવ્વાઓ સમંતા ઉવ્વત્તેતિ, પરિયત્તેતિ, આસારેતિ, સંસારેતિ, ચાર્લેતિ, ઘર્ટેતિ, ફંડેતિ, ખોર્ભેતિ, ણહેહિં આલુંપંતિ, દંતેહિં ચ અક્ખોડેતિ, ણો ચેવ ણ સંચાએંતિ તેસિં કુર્મગાણ સરીરસ્સ આબાહં વા, પબાહં વા, વાબાહં વા ઉપ્પાએત્તએ છવિચ્છેયં વા કરેત્તએ ।

તએ ણ તે પાવસિયાલયા એએ કુર્મએ દોચ્ચં પિ તચ્ચંપિ સવ્વાઓ સમંતા ઉવ્વત્તેતિ જાવ દંતેહિં ચ અક્ખોડેતિ ણો ચેવ ણ સંચાએંતિ જાવ છવિચ્છેયં વા કરેત્તએ, તાહે સંતા તંતા પરિતંતા ણિચ્ચિણણ સમાણ સણિયં-સણિયં પચ્ચોસકકંતિ, એગંતમવક્કમંતિ, ણિચ્ચલા ણિફંદા તુસિણીયા સંચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે પાપી શિયાળો તે કાચબા પાસે આવ્યા, આવીને તે કાચબાને ચારે બાજુથી ઊંચા-નીચા કર્યા, પરિવર્તિત કર્યા અર્થાત્ ખસેડ્યા, સ્થાનાંતરિત કર્યા, ચલાવ્યા, સ્પર્શ કર્યા, સ્પંદિત કર્યા, ત્યાર પછી ફરી થોડા આગળ ખસેડ્યા, ભયભીત કરવા ચેષ્ટાઓ કરી; નખી ફાડવા લાગ્યા અને દાંતોથી ચીરવા લાગ્યા પરંતુ તે કાચબાના શરીરને થોડી બાધા-પીડા, અધિક બાધા કે વિશેષ બાધા ઉત્પન્ન કરવામાં કે તેને છેદવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં.

આ રીતે તે પાપી શિયાળોએ તે કાચબાઓને બે-ત્રણ વાર ઊંચા-નીચા કરવાનો યાવત્ત દાંતથી ચીરવાનો પ્રયાસ કર્યો પરંતુ તેને છેદવામાં સમર્થ ન થયા, ત્યારે તેઓ શરીરથી થાકીને લોથપોથ થઈ ગયા, માનસિક જ્લાનિને પ્રાપ્ત થયા, શરીર તથા મન, બંનેથી થાકી ગયા તથા ખેદને પ્રાપ્ત થયા અને તેઓ ધીમે ધીમે પાછા ફરીને, થોડે દૂર એકાંતમાં ચાલ્યા ગયા અને નિશ્ચલ, નિસ્પંદ થઈને શાંત બેસી રહ્યા.

ચંચલ ચિત્તવાળા કાચબાની દુર્દ્શા :-

૯ તએ ણ એએ કુર્મએ તે પાવસિયાલએ ચિરંગએ દૂરંગએ જાણિત્તા સણિયં સણિયં એગ પાયં ણિચ્છુભિઃ । તએ ણ તે પાવસિયાલયા તેણ કુર્મએણ સણિયં-સણિયં એગ પાયં ણીણિયં પાસંતિ, પાસિતા તાએ ઉકિકટ્ટાએ ગર્ઝે સિગંઘ ચવલં તુરિય ચંડં જિઝણ વેગિય જેણેવ સે કુર્મએ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તસ્સ ણ કુર્મગસ્સ તં પાયં ણહેહિં આલુંપંતિ, દંતેહિં અક્ખોડેતિ, તાઓ પચ્છા મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેતિ, આહારિત્તા તં કુર્મગં સવ્વાઓ સમંતા ઉવ્વત્તેતિ જાવ દંતેહિં ય અક્ખોડેતિ જાવ ણો ચેવ ણ સંચાએંતિ તસ્સ કિંચિ આબાહં વા જાવ છવિચ્છેયં વા કરેત્તએ । તાહે દોચ્ચં પિ અવક્કમંતિ । એવં ચત્તારિ વિ પાયા । તાઓ ણ સણિયં સણિયં ગીવં ણીણેઝ । તએ ણ તે પાવસિયાલયા તેણ કુર્મએણ ગીવં ણીણિયં પાસંતિ, પાસિતા તાએ ઉકિકટ્ટાએ ગર્ઝે સિગંઘ જાવ ણહેહિં દંતેહિં કવાલં

વિહાડેંતિ, વિહાડિતા તં કુમ્મગં જીવિયાઓ વવરોવેંતિ, વવરોવિતા મંસં ચ સોળિયં ચ આહારેંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી એક કાચબાએ, તે પાપી શિયાળોને ઘણો સમય થઈ ગયો છે તેથી તે ઘણા દૂર જતા રહ્યા હશે, તેમ માની ધીરે-ધીરે પોતાનો એક પગ બહાર કાઢ્યો. તે પાપી શિયાળોએ તે કાચબાને ધીમે-ધીમે એક પગ બહાર કાઢતા જોયો, જોઈને તે બંને ઉત્કૃષ્ટ ગતિથી, શીધ, ચપલ, ત્વરિત, ચંડ, અવાજ વિનાની અને વેગવાન ગતિથી તે કાચબા પર ઘસી આવ્યા અને કાચબાના તે પગને નખોથી વિદારણ કરી, દાંતોથી ચીરીને તેના માંસ અને રૂધિરને ખાઈ ગયા, ત્યાર પછી તે કાચબાને ઊંચો-નીચો કર્યો યાવત્ત તેને છેદવામાં સમર્થ ન થયા, ત્યારે તે બીજાવાર થોડા દૂર ચાલ્યા ગયા. એવી રીતે કમશા : તેના ચારે પગને ખાઈ ગયા ધીમે-ધીમે તે કાચબાએ ચીવા બહાર કાઢી. આ જોઈને તે શિયાળો પોતાની ઉત્કૃષ્ટ ગતિથી શીધ, ઘસી આવ્યા અને નખોથી વિદારણ કરીને તથા દાંતોથી ચીરીને તેના કપાળને ફોડી નાખ્યું અને તે કાચબાને જીવનથી રહિત કરી નાંખ્યો, જીવન રહિત કરીને તેના માંસ અને રૂધિરનો આહાર કર્યો.

ઉપનય : અગૃપ્તેન્દ્રિય શ્રમણો :-

૧૦ એવામેવ સમણાઉસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા આયરિય-ઉવજ્ઞાયાણં અંતિએ પવ્વઝીએ સમાણે પંચ ચ સે ઇંદિયાં અગૃત્તાં ભવંતિ, સે ણ ઇહ ભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવગાણં બહૂણં સાવિગાણં હીલળિજ્જો, પરલોએ વિ ય ણં આગચ્છિ બહૂણિ દંડણાણિ જાવ અણુપરિયદૃષ્ટ, જહા વ સે કુમ્મએ અગૃત્તિદીએ ।

ભાવાર્થ :- - આ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! અમારા જે નિર્ગંથો અથવા નિર્ગંથીઓ, આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે દીક્ષિત થઈને પાંચે ઈન્દ્રિયોનું ગોપન કરતા નથી, તે આ ભવમાં અગૃપ્તેન્દ્રિય કાચબાની જેમ ઘણા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા હીલનીય બને છે અને પરલોકમાં પણ ઘણા દંડ પામે છે યાવત્ત અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

સ્થિર ચિત્તવાળા કાચબાની સુરક્ષા :-

૧૧ તએ ણં તે પાવસિયાલયા જેણેવ સે દોચ્ચએ કુમ્મએ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તં કુમ્મયં સવ્વાઓ સમંતા ઉવ્વત્તેંતિ જાવ દંતેહિં અક્ખોડંતિ । ણો ચેવ ણં તસ્સ કિંચિ આબાહં વા જાવ છવિચ્છેયં વા કરિત્તએ ।

તએ ણં તે પાવસિયાલયા દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ જાવ ણો સંચાએંતિ તસ્સ કુમ્મગસ્સ કિંચિ આબાહં વા પવાહં વિબાહં વા ઉપ્પાએંતાએ, છવિચ્છેયં વા કરિત્તએ, તાહે સંતા તંતા પરિતંતા ણિવ્વિણણા સમાણા જામેવ દિસિં પાડબ્ભૂયા તામેવ દિસિં પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી તે પાપી શિયાળો બીજા કાચબા પાસે જઈને તે કાચબાને ચારે બાજુથી ઊંચો નીચો કર્યો યાવત્ત દાંતોથી ચીરવા પ્રયત્ન કર્યો. તે તેને ક્રિયિત્ત પણ બાધા પહોંચવામાં યાવત્ત તેનું છેદન કરવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં.

ત્યારપછી તે પાપી શિયાળો બે-ત્રણવાર તે કાચબા પાસે આવ્યા પણ તે કાચબાએ પોતાના અંગને

બહાર કાઢયા જ નહીં તેથી શિયાળો, તે કાચબાને થોડી કે વધુ, બાધા-પીડા ઉત્પત્ત કરી શક્યા નહીં, તેમજ તેને છેદવામાં પણ સમર્થ થઈ શક્યા નહીં. ત્યારે તેઓ શ્રાન્ત, કલાન્ત, પરિતાન્ત તથા ભિન્ન થઈને જે દિશામાંથી આવ્યા હતા તે દિશામાં પાછા ફર્યા.

૧૨ તએ ણ સે કુર્મએ તે પાવસિયાલએ ચિરંગએ દૂરંગએ જાળિત્તા સણિયં-સણિયં ગીવં ણીણેઝ, ણીણેત્તા દિસાવલોયં કરેઝ, કરિત્તા જમગસમગં ચત્તારિ વિ પાએ ણીણેઝ, ણીણેત્તા તાએ ઉકિકટ્ટાએ કુર્મગર્ઝએ વીર્ઝવયમાણે-વીર્ઝવયમાણે જેણેવ મયંગતીરહ્દહે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા મિત્તણાઇણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિયણેં સદ્ગિં અભિસમણાગએ યાવિ હોત્થા।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી તે કાચબાએ ‘ધષો સમય પસાર થઈ ગયો છે તેથી તે પાપી શિયાળો દૂર ચાલ્યા ગયા હશે’ તેમ વિચારીને ધીરે ધીરે પોતાની ડોક બહાર કાઢી, શ્રીવા કાઢીને બધી દિશાઓમાં અવલોકન કર્યું, અવલોકન કરીને (શિયાળોને ત્યાં ન જોતાં) એકીસાથે ચારે પગ બહાર કાઢયા અને કાચબાની ઉત્કૃષ્ટ ગતિથી દોડતાં-દોડતાં મૃતગંગાતીર નામના હદમાં પ્રવેશી ગયો અને પોતાના ભિત્ર, જ્ઞાતિજ્ઞન, નિજક, સ્વજન, સંબંધી અને પરિજ્ઞનો સાથે મળી ગયો.

ઉપનય : ગુપ્તેન્દ્રિય શ્રમણો :-

૧૩ એવામેવ સમણાઉસો ! જો અમ્હં સમણો વા સમણી વા આયરિય-ઉવજ્ઞાયાણં અંતિએ પવ્બિઝએ સમાણે પંચ સે ઇંદિયાઝં ગુત્તાઝં ભવંતિ જાવ સે ણ ઇહભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણ ય અચ્ચવણિજ્જે વંદળિજ્જે ણમંસણિજ્જે પૂયળિજ્જે સકકારળિજ્જે સમ્માણણિજ્જે કલલાણં મંગલં દેવયં ચેઝયં વિણણેણ પજ્જુવાસણિજ્જે ભવઝી ।

પરલોએ વિ ય ણ ણો બહૂણિ હત્થછેયણાણિ ય કણણચ્છેયણાણિ ય ણાસાછેયણાણિ ય હિયયઉપ્પાડણાણિ ય વસણુપ્પાડણાણિ ય ઉલ્લંબણાણિ ય પાવિહિઝી । પુણો અણાઇયં ચ ણ અણવદગ્ગં દીહમદ્ધં ચાઉરંતં સંસારકંતારં વીર્ઝવિસ્સઝ; જહા વ સે કુર્મએ ગુત્તિંદિએ ।

ભાવાર્થ :- હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! આ જ પ્રમાણો અમારા જે શ્રમણ અથવા શ્રમણી આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રવ્રાજિત થઈને, પાંચે ઈન્દ્રિયોનું ગોપન કરે છે તથા મહાક્રત, સમિતિ આદિનું સમ્યક્ પાલન કરે છે. તે આ ભવમાં અનેક શ્રમણ-શ્રમણીઓ, શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ દ્વારા અર્થનીય, વંદ્નીય, નમસ્કરણીય, પૂજનીય, સત્કારણીય અને સન્માનનીય થાય છે. તે કલ્યાણરૂપ, મંગલરૂપ, દેવસ્વરૂપ, જ્ઞાનસ્વરૂપ તથા ઉપાસનીય બને છે.

પરલોકમાં તેઓને હાથ, પગ, કાન, નાક, હદ્ય, અંડકોષોના છેદન કે ફાંસીએ ચડવું આદિ અનેક પ્રકારના કષ્ટો ભોગવવા પડતા નથી અને તે અનાદિ અનંત સંસાર-અટવીને પાર કરી જાય છે. જેમ કે તે ગુપ્તેન્દ્રિય કાચબો છેદન વગેરેથી રહિત થઈને પોતાના સ્થાને સુરક્ષિત પહોંચી જાય છે.

૧૪ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ ચર્ચત્થસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- [અધ્યયનનો ઉપસંહાર કરતા સુધર્માસ્વામી કહે છે.] હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ચોથા શાત અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. જે પ્રમાણે મેં ભગવાન પાસેથી સાંભળ્યું છે, તે પ્રમાણે જ હું કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં કાચબાના દષ્ટાંતે હિતશિક્ષા આપી છે. આ દષ્ટાંતમાં કાચબાના સ્થાને મુનિઓ, શિયાળોના સ્થાને રાગ-દ્રેષ્ટ, ચારપગ અને ડોકના સ્થાને પાંચ ઈંદ્રિયો, પગ-ડોક બહાર કાઢવા તુલ્ય ઈંદ્રિયના વિષયોમાં પ્રવૃત્તિ અને ડોકાછિના છેદન સ્થાને મૃત્યુ સમજવું અર્થાત્ મુનિઓ રાગ-દ્રેષ્ટ, આસક્તિને વશ ઈંદ્રિયવિષયમાં પ્રવૃત્ત થાય તો મૃત્યુને અર્થાત્ અનંત સંસારને પામે છે.

પગ-ડોકને ઢાલમાં છુપાવવા તુલ્ય ઈંદ્રિયોનું ગોપન, શિયાળોના ગયા પછી ન આવવા તુલ્ય રાગદ્રેષ્ટની અનુત્પત્તિ અને હદસ્થાને નિર્વાણ પ્રાપ્તિ સમજવી અર્થાત્ જે મુનિઓ રાગ-દ્રેષ્ટ-આસક્તિને વશ થઈ ઈંદ્રિયોમાં પ્રવૃત્ત થતા નથી, તે નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે. વૃત્તિકારે બે ગાથા દ્વારા આ બોધને રજૂ કર્યો છે. યથા—

વિસએસુ ઇંદ્રિયાં, રુંભંતા રાગ-દોસ-ણિમુક્તકા ।

પાવંતિ ણિવ્બુદ્ધસુહં, કુમુવ્વ મયંગદહસોક્ખં ॥૧॥

અર્થ— કાચબાએ મૃતાગંગાતીર હદમાં પહોંચીને જેમ સુખ પ્રાપ્ત કર્યું તેમ ઈંદ્રિયોના વિષયોમાં અનાસક્ત, રાગ- દ્રેષ્ટથી રહિત સાધક મુક્તિના સુખને પ્રાપ્ત કરે છે.॥૧॥

અવરે ઉ અણત્થ-પરંપરા ઉ પાવંતિ પાવકમ્મવસા ।

સંસાર-સાગરગયા, ગોમાઉગસિયકુમ્મો વ્વ ॥૨॥

અર્થ— તેનાથી બિન-અન્ય પાપકર્મને વશીભૂત(વિષયાસકત), સંસાર સાગરગત જીવો શિયાળ દ્વારા ગ્રસિત કાચબાની જેમ અનર્થોની પરંપરાને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૨॥

॥ ચોથું અદ્યાચન સમાપ્ત ॥

પાંચમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ગુરુ-શિષ્ય રૂપે સંબંધિત થાવચ્ચા પુત્ર આણગાર, શુક આણગાર અને શૈલક રાજર્ષિ આણગારના જીવન કવનનું વર્ણન છે. આ અધ્યયનમાં મુખ્યત્વે શૈલક મુનિના જીવનના આધારે સાધુ જીવનની પ્રમાતા-અપ્રમાતા અવસ્થાના ફળનું દર્શન કરાવ્યું છે તેથી આ અધ્યયનનું નામ શૈલક છે.

દ્વારિકા નગરીમાં થાવચ્ચા નામની એક સાધન સંપત્તિ ગૃહસ્થ મહિલા રહેતી હતી. તેને થાવચ્ચાપુત્ર નામનો એક પુત્ર હતો. અરિષ્ટનેમિ ભગવાનની ધર્મદીશના સાંભળીને તે વૈરાગ્યના રંગમાં રંગાઈ ગયો અને દીક્ષા લેવા તૈયાર થયો.

થાવચ્ચા ગાથાપત્ની પુત્રના દીક્ષા મહોત્સવ માટે છત્ર, ચામર આદિ લેવા માટે કૃષ્ણ મહારાજની પાસે ગઈ. શ્રી કૃષ્ણે પોતે પોતાના તરફથી મહોત્સવ ઉજવવાનું કહ્યું અને થાવચ્ચા પુત્રના વૈરાગ્યની પરીક્ષા કરવા તેઓ સ્વયં તેના ઘરે ગયા. થાવચ્ચા પુત્રની પરીક્ષા કર્યા પછી જ્યારે શ્રીકૃષ્ણને વિશ્વાસ થઈ ગયો કે તેનો વૈરાગ્ય દઢ છે, ત્યારે તેઓએ દ્વારકાનગરીમાં ઘોષણા કરાવી કે “ભગવાન અરિષ્ટનેમિની પાસે જેને દીક્ષા ગ્રહણ કરવી હોય તે કરે, દીક્ષિત થનારાના આશ્રિત સ્વજનોનું પાલન-પોષણ, સંરક્ષણનું સંપૂર્ણ ઉત્તરદાયિત્વ શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ વહન કરશે. જે દીક્ષિત થવા ઈચ્છે છે તેઓ નિશ્ચિંત થઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરે.”

ઘોષણા સાંભળીને થાવચ્ચા પુત્રની સાથે એક હજાર પુરુષ પ્રવ્રાજિત થયા. કાલાન્તરમાં થાવચ્ચાપુત્ર આણગાર, પોતાના સાથી એક હજાર મુનીઓની સાથે દેશ દેશાંતરમાં પૃથક વિચરણ કરતાં-કરતાં સૌંગંધિકા નગરીમાં પદ્ધાર્યા. ત્યાંના નગરશેઠ સુદર્શન સાંખ્ય ધર્મના અનુયાયી અને શુક પરિવ્રાજકના શિષ્ય હતા, તે થાવચ્ચા પુત્રની ધર્મદીશના સાંભળવા ગયા. થાવચ્ચા પુત્ર અને સુદર્શન શ્રોષીની વચ્ચે ધર્મનો મૂળ આધાર શું ? તે વિષયમાં ચર્ચા થઈ. વિનય મૂલક ધર્મથી સંતુષ્ટ થઈને સુદર્શને જિનધર્મ સ્વીકારીને શ્રાવકવત અંગીકાર કર્યા.

શુક પરિવ્રાજકને જ્યારે આ ઘટનાની ખબર પડી ત્યારે તે સુદર્શનને પુનઃ પોતાના અનુયાયી બનાવવાના વિચારથી સૌંગંધિકા નગરીમાં આવ્યો પરંતુ સુદર્શન ડગ્યો નહીં. શુક પોતાના શિષ્યોની સાથે થાવચ્ચા પુત્ર આણગાર પાસે આવ્યા અને બંને વચ્ચે ચર્ચા થઈ. ત્યાર પછી કાળકમે શુક પરિવ્રાજકે જે પ્રશ્નો પૂછ્યા તેના ઉત્તર થાવચ્ચા આણગારે શાન્તિથી આપ્યા. તે ઉત્તરોથી પ્રભાવિત થઈ શુક પરિવ્રાજક, પોતાના ૧૦૦૦ શિષ્યો સહિત થાવચ્ચા પુત્ર આણગારના શિષ્ય બની ગયા. કાળકમે થાવચ્ચા આણગાર નિર્વાણ પામ્યા.

શુક આણગાર એકવાર શૈલકપુર પદ્ધાર્યા. ત્યાંના શૈલક રાજાએ થાવચ્ચા પુત્ર આણગારના ઉપદેશથી શ્રમણોપાસક ધર્મને અંગીકાર કર્યો હતો. શુક આણગારના પ્રતિબોધથી તેઓએ પુત્ર મંડુકને રાજગાઢી સાંપી અને પાંચસો મંત્રીઓની સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરી.

શૈલકમુનિ સાધુચર્ચા અનુસાર દેશ-દેશાન્તરમાં વિચરવા લાગ્યા. કાળકમે તેમના ગુરુ શુકમુનિ નિર્વાણ પામ્યા. શૈલક રાજર્ષિનું સુખોમાં ઉછરેલું સુકોમળ શરીર સાધુ જીવનની કઠોરતાને સહન કરી શક્યું નહીં. ખાજ, પિતજવરાદિ રોગોના કારણે તે તીવ્ર વેદનાથી પીડિત થઈ ગયા. ભમણ કરતાં-કરતાં તેઓ શૈલકપુરમાં પદ્ધાર્યા. તેના પુત્ર મંડુકરાજ દર્શન કરવા આવ્યા. શૈલક રાજર્ષિના રોગગ્રસ્ત શરીરને

જોઈને યથોચિત ચિકિત્સા કરવવા પ્રાર્થના કરી, શૈલક રાજર્ષિએ સ્વીકૃતિ આપી. મંડુક રાજાની યાન શાળામાં ૫૦૦ સાધુ સાથે શૈલક મુનિ રહ્યા. સાધુને યોગ્ય ઔષધ ભેષજથી ચિકિત્સા કરવામાં આવી.

ચિકિત્સાથી રોગ કાબૂમાં આવી ગયો. શૈલક મુનિ સ્વસ્થ અને તંદુરસ્ત થઈ ગયા પરંતુ સરસ ભોજન આદિ અનુકૂળતામાં તેઓ મસ્ત રહેવા લાગ્યા. ત્યાંથી વિહાર કરીને અન્યત્ર જવાનો વિચાર પણ કર્યો નહીં ત્યારે તેના સાથી મુનિઓએ એકત્ર થઈને વિચારણા કરી અને એક પંથક અણગારને, જે ગૃહસ્થાવસ્થામાં તેના મુખ્યમંત્રી હતા, તેને સેવામાં રાખીને શેષ સર્વ મુનિઓએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો. પંથકમુનિ કુશલતાપૂર્વક શૈલકરાજર્ષિની સેવા પરિચયા કરતા ત્યાં જ ચાતુર્માસ રહ્યા.

એકવાર કાર્તિકી ચૌમાસીપાખીનો દિવસ હતો. શૈલકમુનિ આહાર-પાણી અને ઔષધ સેવન કરીને સૂખપૂર્વક સુતા હતા. તેઓને સંયમ જીવનની આવશ્યક કિયાઓ કરવાનું પણ ભાન રહ્યું નહોતું. પંથકમુનિ દેવસેક પ્રતિકમણ પૂર્ણ કરી ચાતુર્માસિક પ્રતિકમણ કરવા તૈયાર થયા અને શૈલકના ચરણોને પોતાના મસ્તકનો સ્પર્શ કરી, વંદન કર્યા. મસ્તકનો સ્પર્શ થતાં તેમની નિદ્રામાં ભંગ પડ્યો અને તે કોધથી લાલચોળ થઈ ગયા. પંથકને કટુ અને કઠોર શબ્દો કહેવા લાગ્યા. પંથકમુનિએ નમ્રતાપૂર્વક ક્ષમા પ્રાર્થના કરતાં કાર્તિકી ચૌમાસી પાખીના પ્રતિકમણની આશા લેતાં ચરણો મસ્તક મૂક્યાની વાત કહી.

પંથકમુનિની ચૌમાસી-પાખી સંબંધી વાત સાંભળતાં જ શૈલક રાજર્ષિની ધર્મચેતના જાગી ઉઠી. તેમણે વિચાર્યુ— રાજ્યનો પરિત્યાગ કરીને મેં સાધુત્વ અંગીકાર કર્યું અને હવે અનુકૂળતામાં આસક્ત બનીને પ્રમાદી અને શિથિલાચારી બની ગયો છું, સાધુ માટે આ શોભનીય નથી.

બીજે જ દિવસે તેઓએ શૈલકપુર છોડી પંથકમુનિની સાથે અન્યત્ર વિહાર કર્યો. આ સમાચાર જાણીને અન્યત્ર વિચરતાં તેના બધા શિષ્યો તેની પાસે આવી ગયા. સંયમ-તપનું પાલન કરતાં તે બધા મુનિઓ તે જ ભવે મોક્ષે ગયા.

આ અધ્યયનના માધ્યમે કુષ્ણ વાસુદેવની ધર્મદલાલીરૂપ સંયમાનુમોદના અને તત્કાલીન શૂચિમૂલક ધર્મની જલક વર્ણિત છે. શૈલક મુનિના જીવન દ્વારા સાધુ પ્રમાદી બને તો સંયમ જીવનથી કેવી રીતે પતિત થઈ જાય અને પુનઃ જાગૃત બનીને અપ્રમત્ત બની જાય, તો જીવ મોક્ષ મેળવી લે છે, તે દર્શાવ્યું છે. પંથક શિષ્યના વ્યવહાર દ્વારા વિનયધર્મનું સાક્ષાત્ દર્શન કરવવામાં આવ્યું છે.

પાંચમું અદ્યયન

શૈલક

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ ણ ભંતે ! સમણેં ભગવયા મહાવીરેણ ચર્ચાસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે
પણન્તે, પંચમસ્સ ણ ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્વે પણન્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમજ્ઞ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ચોથા અદ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો
હે ભગવન્ ! પાંચમા અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

દ્વારિકા નગરી અને રૈવતક પર્વત :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ બારવર્ઝ ણામં ણયરી હોત્થા, પાઈણપડીણાયયા
ઉદીણદાહિણવિત્થણા ણવજોયણવિત્થણા દુવાલસજોયણાયામા ધણવિમિણમિયા
ચામીયરસ્પવરસ્પાયારા ણાણામળિંચવણિકવિસીસગસોહિયા અલકાપુરિસંકાસા પમુદ્ય-
પકકીલિયા પચ્ચકખં દેવલોગભૂયા ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે દ્વારવતી(દ્વારિકા) નામની નગરી હતી. તે પૂર્વ-પશ્ચિમ નવ
ઘોજન લાંબી અને ઉત્તર-દક્ષિણ બાર યોજન પહોળી હતી. તે કૂબેરની બુદ્ધિથી નિર્મિત હતી, તે સુવર્ણના
શ્રેષ્ઠ કિલ્લાથી અને પંચરંગી વિવિધ મહિઓના બનેલા કાંગરાઓથી શોભિત, અલકાપુરી(ઇન્દ્રની નગરી)
સમાન સુંદર દેખાતી હતી. ત્યાંના લોકો આમોદ-પ્રમોદ અને વિવિધ કીડાઓમાં લીન રહેતા હતા. તે નગરી
પ્રત્યક્ષ દેવલોક જેવી લાગતી હતી.

૩ તીસે ણ બારવર્ઝે ણયરીએ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છે દિસીભાએ રેવતએ ણામં પવ્વએ હોત્થા -
તુંગે ગગણતલમળિલિહંતસિહરે ણાણાવિહગુંછ ગુમ્મલયા-વલિલ પરિગએ હંસમિગ મઊરકોંચ
સારસ-ચક્કવાય-મયણસાલ-કોઇલકુલોવવેએ અણેગ-તડાગ-કડગ વિયર-ઉજ્જરય-પવાય
પબ્ધાસ-સિહસ્પતરે અચ્છરગણદેવસંઘ ચારણવિજ્જાહર-મિહુણસંવિચિણે ણિચ્વચ્છણે દસારવર
વીરપુરિસ્તેલોકક-બલવગાણ સોમે સુભગે પિયદંસણે સુરૂવે પાસાઈએ દરિસણિજ્જે અભિરૂવે પડિરૂવે।

ભાવાર્થ :- તે દ્વારિકા નગરીની બહાર ઈશાન ખૂણામાં રૈવતક(ગિરનાર) નામનો પર્વત હતો. તે પર્વત
ઘણો ઊંચો હતો. તેના શિખરો આકાશને સ્પર્શતા હતા. તે પર્વત વિવિધ પ્રકારના ગુચ્છો, ગુલમો, લતાઓ
અને વેલોથી વ્યાપ્ત હતો; હંસ, મૃગ, મયૂર, કૌંચ, સારસ, ચકવાક, મદનસારિકા(મેના) અને કોયલ આદિ
પ્રાણીઓના જુંડોથી યુક્ત હતો. તેમાં અનેક તટો, મેખલાઓ, ગુફાઓ, ઝરણાઓ, પ્રપાતો, પ્રાગ્ભાર(નમેલા
ગિરિપ્રદેશો) અને શિખરો હતા. તે પર્વત અપ્સરાઓ, દેવોના સમૂહો, ચારણમુનિઓ અને વિદ્યાધરોના

યુગલોથી સેવિત હતો. તે દશારવંશના સમુદ્રવિજય આદિ વીરપુરુષો તથા ત્રણ લોકમાં અધિક બળવાન નેમનાથ ભગવાન આદિ દ્વારા ઉત્સવ-મહોત્સવોમાં વારવાર આસેવિત હતો. તે પર્વત સૌભ્ય, સુભગ, પ્રિયદર્શી, સુરૂપ, પ્રાસાદીય, દર્શનીય, સુંદર આકારવાળો હોવાથી અભિરૂપ તથા અસાધારણ રૂપ સંપત્ત હોવાથી પ્રતિરૂપ હતો.

૪ તસ્સ ણં રેવયગસ્સ અદૂરસામંતે, એથ ણં ણંદણવણે ણામં ઉજ્જાણે હોત્થા સવ્વોડુય પુષ્ફ-ફલ-સમિદ્ધે રમ્મે ણંદણવણપ્યગાસે પાસાઈએ દરિસળિજ્જે અભિરૂપે પઢિરૂપે । તસ્સ ણં ઉજ્જાણસ્સ બહુમજ્જ્ઞભાગે સુરપ્યિએ ણામં જક્ખાયયણે હોત્થા - દિવ્બે, વણાઓ ।

ભાવાર્થ :- તે રૈવતક પર્વતથી ન અતિદૂર કે ન અતિ નજીક એક નંદનવન નામનું ઉદ્ઘાન હતું. તે સર્વ જીતુઓ સંબંધી ફૂલોથી અને ફળોથી સમૃદ્ધ, રમ્ય, નંદનવનની જેમ દર્શકોના મનને હર્ષિત કરનાર, દર્શનીય, અભિરૂપ તથા પ્રતિરૂપ હતું. તે ઉદ્ઘાનની બરાબર મધ્યમાં સુરપ્રિય નામના યક્ષનું દિવ્ય યક્ષાયતન હતું. અહીં યક્ષાયતનનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું.

શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ :-

૫ તત્થ ણં બારવર્ઝાએ ણયરીએ કણહે ણામં વાસુદેવે રાયા પરિવસઝ । સે ણં તત્થ સમુદ્રવિજય-પામોક્ખાણં દસણહં દસારાણં, બલદેવ-પામોક્ખાણં પંચણહં મહાવીરાણં, ઉગ્ગસેણ-પામોક્ખાણં સોલસણહં રાઈસહસ્સાણં પજ્જુણણ-પામોક્ખાણં અદ્ભુદ્ભાણં કુમારકોડીણં, સંબ પામોક્ખાણં સંદીએ દુદુંતસાહસ્સીણં, વીરસેણ-પામોક્ખાણં એકવીસાએ વીરસાહસ્સીણં, મહાસેણ-પામોક્ખાણં છપ્પણાએ બલવગસાહસ્સીણં, રૂપ્પણીપામોક્ખાણં બત્તીસાએ મહિલા-સાહસ્સીણં, અણંગસેણ-પામોક્ખાણં અણેગાણં ગળિયાસાહસ્સીણં અણેસિં ચ બહૂણ ઈસર-તલવર જાવ સત્થવાહ-પર્બિર્ઝણ વેયદૃગિરિ-સાયર-પેરંતસ્સ ય દાહિણદૂ-ભરહસ્સ, બારવર્ઝાએ ય ણયરીએ આહેવચ્ચ જાવ પાલેમાણં વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- તે દ્વારિકા નગરીમાં ત્રણ ખંડના અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવ નામના રાજા રહેતા હતા. તે વાસુદેવ સમુદ્રવિજય આદિ દશ દશારો, બળદેવ આદિ પાંચ મહાવીરો, ઉગ્રેસેન આદિ સોણ હજાર રાજીઓ, પ્રદુભન આદિ સાડા ત્રણ કરોડ કુમારો, શાંબ વગેરે સાઈ હજાર દુર્દાન્ત યોદ્ધાઓ, વીરસેન આદિ એકવીસ હજાર વીરો, મહાસેન આદિ છપ્પણ હજાર બળવાન પુરુષો, રૂક્મણી આદિ બત્તીસ હજાર રાણીઓ, અનંતસેના આદિ અનેક હજારો ગળિકાઓ તથા બીજા ધણા ઈશ્વર(અયોધ્યાન ધનાઠય શેઠ), તલવર યાવત્ સાર્થવાહ આદિનું તથા ઉત્તરાદિશામાં વૈતાઠય પર્વત પર્યત અને અન્ય ત્રણ દિશાઓમાં લવણ સમુદ્ર પર્યતના દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રનું અને દ્વારિકા નગરીનું આધિપત્ય કરતાં તથા તેનું પાલન કરતાં વિચરતા હતા.

થાવચ્ચા સાર્થવાહી અને થાવચ્ચાપુત્ર :-

૬ તત્થ ણં બારવર્ઝાએ ણયરીએ થાવચ્ચા ણામં ગાહાવઝણી પરિવસઝ- અઙ્ગ જાવ અપરિભૂયા । તીસે ણં થાવચ્ચાએ ગાહાવઝણીએ પુત્રે થાવચ્ચાપુત્રે ણામં સત્થવાહદારએ હોત્થા સુકુમાલ-પાળિપાએ જાવ સુરૂવે ।

ભાવાર્થ :- તે દ્વારીકા નગરીમાં થાવચ્ચા નામની એક ગાથાપત્ની (શેઠાણી) રહેતી હતી. તે સમૃદ્ધિશાળી હતી યાવત્ ઘણા લોકો માટે આદર્શભૂત હતી. તે થાવચ્ચા ગાથાપત્નીને થાવચ્ચાપુત્ર નામનો સાર્થવાહ પુત્ર હતો. તેના હાથ-પગ અત્યંત સુકુમાર હતા યાવત્ તે રૂપવાન હતો.

૭ તએ ણ સા થાવચ્ચા ગાહાવદ્ધણી તં દારયં સાઇરેગઅદ્વુવાસજાયગં જાણિત્તા સોહણંસિ તિહિ-કરણણકખતમુહુતંસિ કલાયરિયસ્સ ઉવણેઝ જાવ અલં ભોગસમત્થં જાણિત્તા બતીસાએ ઇબ્ભકુલબાલિયાણ એગદિવસેણ પાર્ણિ ગેણહાવેઝ । બતીસાઓ દાઓ જાવ બતીસાએ ઇબ્ભકુલ-બાલિયાહિં સંદ્ધિ વિડલે સદ્ધ-ફરિસરસ-રૂબ-વળણ-ગંધે જાવ ભુંજમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી તે પુત્ર કંઈક અધિક આઠ વર્ષનો થયો ત્યારે થાવચ્ચા ગાથાપત્નીએ શુભતિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં કલાચાર્યની પાસે મોકલ્યો યાવત્ તે યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો ત્યારે ઈબ્ભકુલની બતીસ કન્યાઓ સાથે એક જ દિવસે તેનું પાણિગ્રહણ કરાવ્યું. તેને પ્રાસાદ આદિ બતીસ-બતીસ વસ્તુઓ પ્રીતિદાનરૂપે આપી યાવત્ તે ઈબ્ભકુલની બતીસ કન્યાઓ સાથે વિપુલ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ, વર્ણ અને ગંધનો ભોગ-ઉપભોગ કરતો રહેવા લાગ્યો.

દ્વારિકામાં તીર્થકર અરિષ્ટનેમિનું પદાર્પણ :-

૮ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ અરહા અરિદુણેમી આઇગરે તિત્થયરે જાવ દસધણુસ્સેહે ણીલુપ્પલ-ગવલગુલિય-અયસિકુસુમપ્પગાસે, અદ્વારસહિં સમણસાહસ્સીહિં સંદ્ધિ સંપરિવુડે ચત્તાલીસાએ અજ્જિયાસાહસ્સીહિં સંદ્ધિ સંપરિવુડે પુવ્વાણુપુવ્વિં ચરમાણે ગામાણુગામં દુઇજ્જમાણે જેણેવ બારવૈણ્યરી, જેણેવ રેવયગપવ્વએ, જેણેવ ણંદણવળે ઉજ્જાણે, જેણેવ સુરપ્પિયસ્સ જક્ખસ્સ જક્ખાયયણે, જેણેવ અસોગવરપાયવે તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા અહાપડિસ્રૂવં ઉગહં ઓગિણિહત્તા સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરઝ । પરિસા ણિગગ્યા, ધ્રમ્મો કહિઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે દ્વારિકાનગરીમાં અરિહંત અરિષ્ટનેમિ પદાર્થા. ધર્મની આદિના કરનારા, તીર્થની સ્થાપના કરનારા યાવત્ તે ભગવાન અરિષ્ટનેમિ દસ ધનુષ ઊંચા હતા, તેઓ નીલ- કમળ, ભેંસના શીંગડા, નીલગુલિકા અને અળસીના ફૂલની સમાન શ્યામ કર્તીત્વાળા હતા, અથાર હજાર સાધુઓથી અને ચાલીસ હજાર સાધ્વીઓથી પરિવૃત્ત થઈને અનુક્રમથી વિહાર કરતાં, ગામેગામ વિચરતાં દ્વારિકાનગરીના ગિરનાર પર્વત ઉપર નંદનવન નામના ઉદ્ઘાનમાં, સુરપ્રિય નામના યક્ષના યક્ષાયતનમાં અને તેમાં પણ અશોકવૃક્ષ હતું ત્યાં પદાર્થા, યથાયોગ્ય સ્થાનને ગ્રહણ કરીને સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા. નગરમાંથી પરિષદ દર્શન કરવા માટે આવી અને પ્રભુએ તે પરિષદને ધર્માપદેશ આપ્યો.

કૃષ્ણ દ્વારા નેમનાથ પ્રભુની ઉપાસના :-

૯ તએ ણ સે કણે વાસુદેવે ઇમીસે કહાએ લદ્ધદ્વે સમાણે કોદુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવેતા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! સભાએ સુહમ્માએ મેઘોધરસિયં ગંભીરં મહરસદં કોમુઝ્યં ભેરિં તાલેહ ।

તએ ણ તે કોદુંબિયપુરિસા કણહેણ વાસુદેવેણ એવં વૃત્તા સમાણા હદ્દુતુદ્દ જાવ મત્થાએ
અંજલિં કદ્દુ- “એવં સામી ! તહ ત્તિ” જાવ પડિસુર્ણેતિ, પડિસુરિણી કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ
અંતિયાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિતા જેણેવ સભા સુહમ્મા, જેણેવ કોમુઝ્યા ભેરી, તેણેવ
ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા તં મેઘોઘરસિયં ગંભીરં મહુરસદ્દ કોમુઝ્યં ભેરિં તાલેતિ । તઓ
ણિદ્ધમહુરસંગંભીરપડિસુએણ પિવ સારઝેણ બલાહએણ અણુરસિયં ભેરીએ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદ્ધી કૃષ્ણવાસુદેવે, નેમનાથ ભગવાનના પદાર્પણનો વૃત્તાંત સાંભળીને કર્મચારી પુરુષોને
બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીદ્રતાથી સુધર્મસભામાં જઈને મેઘના સમૂહ જેવી મધુર
ધ્વનિથી યુક્ત અને ગંભીર તથા મધુર શબ્દ કરનારી કૌમુદી નામની ભેરી વગાડો.

ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષો કૃષ્ણવાસુદેવની આ આજા સાંભળીને હષ્ટ-તુષ્ટ, આનંદિત થયા યાવતુ
મસ્તક પર અંજલી કરીને ‘હે સ્વામી ! તહતિ— આપની આજા સ્વીકાર્ય છે,’ આ પ્રમાણે કહીને કૃષ્ણવાસુદેવ
પાસેથી નીકળીને સુધર્માસભાની કૌમુદી નામની ભેરી સમીપે આવીને મેઘસમૂહ સમાન ધ્વનિવાળી તથા
ગંભીર અને મધુર શબ્દ કરનારી ભેરી વગાડી.

ભેરી વગાડતાં શરદ ઋતુના મેઘ જેવો સ્નિંધ, મધુર અને ગંભીર પ્રતિધ્વનિ કરતો, ધ્વનિ
નીકળવા લાગ્યો.

૧૦ તએ ણ તીસે કોમુઝ્યાએ ભેરીયાએ તાલિયાએ સમાણીએ બારવર્ઝીએ ણયરીએ ણવજોયણ-
વિત્થિણાએ દુવાલસજોયણાયામાએ સિંઘાડગ-તિય-ચડકક-ચચ્વરસંકદ્રદરી-વિવર-કુહર-
ગિરિસિહરસંગરગોડર-પાસાયદુવાર-ભવણ-દેઉલ-પડિસુયા-સયસહસ્સસંકુલં સદ્દ કરેમાણે
બારવિં ણયરિં સંભિંભતરબાહિરિયં સવ્વાઓ સમંતા સહે વિપ્પસરિત્થા ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદ્ધી તે કૌમુદી ભેરીનું તાડન કરતા નવયોજન પહોળી અને બાર યોજન લાંબી દ્વારિકા
નગરીના શૃંગારટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર, કંદરા, ગુફા, વિવર, કુહર, જિરિ, શિખર, નગરના ગોપુર, પ્રાસાદ,
દ્વાર, ભવન, દેવસ્થાન આદિ સમસ્ત સ્થાનોમાં, લાખો પ્રતિધ્વનિઓથી યુક્ત થઈને, અંદર અને બહારના
ભાગો સહિત સંપૂર્ણ દ્વારિકા નગરીને શબ્દાયમાન કરતો તે ધ્વનિ ચારેબાજુ ફેલાઈ ગયો.

૧૧ તએ ણ બારવર્ઝીએ ણયરીએ ણવજોયણવિત્થિણાએ બારસજોયણાયામાએ સમુદ્દ્રવિજય
પામોક્ખા દસ દસારા જાવ ગળિયાસહસ્સાં કોમુઝ્યાએ ભેરીએ સદ્દ સોચ્વા ણિસમ્મ હદ્દુતુદ્દા
ણહાયા જાવ આવિદ્ધ-વગઘારિય-મલ્લદામ-કલાવા અહ્યવત્થ-ચંદણોકિણગાયસરીરા
અપ્પેગઝ્યા હયગયા અપ્પેગયા ગયગયા એવં રહસીયા-સંદમાણીગયા અપ્પેગઝ્યા પાયવિહારચારેણ
પુરિસવગુરાપરિકિખતા કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ અંતિયં પાઉભવિત્થા ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદ્ધી નવ યોજન પહોળી અને બાર યોજન લાંબી દ્વારિકા નગરીમાં સમુદ્ર વિજય આદિ
દશ દશાઈ યાવતુ અનેક હજાર ગણિકાઓ તે કૌમુદી નામની ભેરીનો ધ્વનિ સાંભળીને અને હદ્યમાં
ધારણ કરીને હષ્ટ, તુષ્ટ, થઈને યાવતુ તેઓએ સ્નાન કર્યું. લાંબી લટકતી ફૂલમાણાઓને ધારણ કરી, નવા
વસ્ત્રો ધારણ કર્યા, શરીર ઉપર ચંદનનો લેપ કર્યો, તેમાંથી કેટલાક અશ્વ પર આરોહણ કરીને, કેટલાક

હાથી ઉપર આરૂઢ થઈને કેટલાક રથમાં, પાલખીમાં બેસીને અને કેટલાક પુરુષોના સમૂહ સાથે પગપાળા કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે આવ્યા.

૧૨ તએ ણ કણહે વાસુદેવે સમુદ્રવિજયપામોકખે દસ દસારે જાવ અંતિયં પાઉબ્ભવમાળે પાસિન્તા હદ્દુંતુદુ જાવ કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવેતા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! ચાડરંગિં સેણ સજ્જેહ, વિજયં ચ ગંધહર્તિથ ઉવદુવેહ । તે વિ તહ ત્તિ જાવ ઉવદુવેતિ । તએણ કણહે વાસુદેવે ણહાએ જાવ પજ્જુવાસઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવે, સમુદ્ર વિજય વગેરે દસ દસારોને યાવત્(નગરજનોને) પોતાની સમીપ આવેલા જોયા અને હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો! શીધતાથી ચતુરંગી સેના સજ્જ કરો અને વિજય નામના ગંધહસ્તિને ઉપસ્થિત કરો. કર્મચારી પુરુષોએ ‘આપ કહો છો તેમ કરશુ’ તેમ કહીને આજ્ઞા સ્વીકારી યાવત્ વિજય નામના ગંધ હસ્તિને ઉપસ્થિત કર્યો. ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે સ્નાન કર્યું યાવત્ અરિહંત અરિષ્ટનેમિ પાસે પહોંચી, વંદન કરી તેમની પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા.

થાવચ્ચા પુત્રનો વૈરાગ્ય :-

૧૩ થાવચ્ચાપુત્તે વિ ણિગ્ગએ । જહા મેહે તહેવ ધર્મં સોચ્ચા ણિસમ્મ જેણેવ થાવચ્ચા ગાહાવઝણી તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા, પાયગહણં કરેઝ । જહા મેહસ્સ તહા ચેવ ણિવેયણ ।

ભાવાર્થ :- થાવચ્ચા પુત્ર પણ ભગવાનને વંદના કરવા માટે નીકળ્યા. મેઘકુમારની જેમ ધર્મનું શ્રવણ કરીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને તે થાવચ્ચા ગાથાપત્ની(પોતાની માતા) પાસે આવ્યો, માતાના ચરણ સ્પર્શ કર્યા. જેમ મેઘકુમારે પોતાના વૈરાગ્યનું નિવેદન કર્યું હતું, તેવી રીતે થાવચ્ચાપુત્રે પણ દીક્ષા માટે નિવેદન કર્યું.

૧૪ તએણં તં થાવચ્ચાપુત્તં થાવચ્ચા ગાહાવઝણી, જાહેણો સંચાએઝ બહૂહિં વિસયાણુલોમાહિં ચ વિસયપદિકૂલાહિં આઘવણાહિ ય પણવણાહિ ય સણવણાહિ ય વિણવણાહિ ય આઘવિત્તએ વા પણવિત્તએ વા સણવિત્તએ વા વિણવિત્તએ વા, તાહે અકામિયા ચેવ થાવચ્ચાપુત્તદારગસ્સ ણિક્ખમણમણિણત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે થાવચ્ચા ગાથાપત્નીએ થાવચ્ચા પુત્રને અનેક પ્રકારે, વિષયોને અનુકૂળ અને વિષયોને પ્રતિકૂળ, સામાન્ય કથન દ્વારા કે વિશેષ કથન દ્વારા અને ધનવૈભવ આદિની લાલચ દ્વારા, આજ્જી દ્વારા; સામાન્ય કે વિશેષરૂપે દીક્ષા ન લેવા સમજાવ્યો પરંતુ લાલચ અને આજ્જીજીથી પણ જ્યારે મનાવવામાં કે વૈરાગ્ય ભાવથી ચલિત કરવામાં સમર્થ ન થઈ, ત્યારે ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ થાવચ્ચા પુત્રનું નિજમણ સ્વીકારી લીધું અર્થાત્ દીક્ષાની અનુમતિ આપી.

૧૫ તએ ણ સા થાવચ્ચા ગાહાવઝણી આસણાઓ અબ્ભુદ્દેઝ, અબ્ભુદ્દીતા મહત્થં મહગ્ધં મહરિહિં રાયારિહિં પાહુંં ગેણહિં, ગેળિહત્તા મિત્તણાઝ જાવ સર્દિં સંપરિવુડા જેણેવ કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ ભવણવર્સ-પડિદુવારદેસભાએ તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પડિહારદેસિએ

ણં મગેણ જેણેવ કણહે વાસુદેવે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેઝ,
વદ્ધાવિતા તં મહત્થં મહગં મહરિહં રાયારિહં પાહુડં ઉવણેઝ, ઉવણિતા એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ એગે પુત્તે થાવચ્વાપુત્તે ણામં દારએ ઇદ્દે જાવ સે ણં
સંસારભય-ઉવ્વિગ્ને ભીએ; ઇચ્છિઝ અરહાઓ અરિદુણેમિસ્સ જાવ પવ્વિઝ્તાએ। અહં ણં ણિકખમણ-
સકકારં કરેમિ । ઇચ્છામિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! થાવચ્વાપુત્તસ્સ ણિકખમમાણસ્સ છત્તમઉઢ-
ચામરાઓ ય વિદિણાઓ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી થાવચ્યા ગાથાપત્ની આસન પરથી ઊઠીને હીરા, માણોક વગેરે મહાન પદાર્થ-
વાળી મહામૂલ્યવાન, મહાન પુરુષોને યોગ્ય, રાજાને યોગ્ય બેટ ગ્રહણ કરીને મિત્રાદિથી પરિવૃત્ત થઈને
કૃષ્ણ વાસુદેવના શ્રેષ્ઠ ભવનના મુખ્ય દ્વારના લઘુદ્વાર સમીપે આવીને દ્વારપણે બતાવેલા માર્ગથી કૃષ્ણવાસુદેવ
પાસે આવીને, બે હાથ જોડીને કૃષ્ણ વાસુદેવને વધાવીને તે મહાન અર્થ સાધક મહામૂલ્યવાન, મહાન
પુરુષોને અને રાજાને યોગ્ય એવી બેટ સામે મૂકીને આ પ્રમાણે કહું-

‘હે દેવાનુપ્પિય ! મારે થાવચ્યા પુત્ર નામનો એક જ પુત્ર છે. તે મને ઈષ્ટ છે યાવત્ત તે સંસારના
ભયથી ઉદ્ધિન થઈને, ભયભીત બનીને અરિષ્ટનેમિ પાસે પ્રવર્જયા અંગીકાર કરવા ઈચ્છા છે. હું
તેનો દીક્ષા મહોત્સવ કરવા ઈચ્છુ છું. તેથી હે દેવાનુપ્પિય ! પ્રવર્જયા લેનાર થાવચ્યા પુત્ર માટે આપ છત્ર,
મુગટ અને ચામર પ્રદાન કરો, એવી મારી અભિલાષા છે.

૧૬ તએ ણં કણહે વાસુદેવે થાવચ્વા ગાહાવઝિણિ એવં વયાસી- અચ્છાહિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિએ !
સુણિવ્યુયા વીસત્થા, અહં ણં સયમેવ થાવચ્વાપુત્તસ્સ દારગસ્સ ણિકખમણ-સકકારં કરિસ્સામિ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી કૃષ્ણવાસુદેવ થાવચ્યા ગાથાપત્નીને આ પ્રમાણે કહું- હે દેવાનુપ્પિય ! તમે નિશ્ચિંત
અને વિશ્વસ્ત રહો. હું સ્વયં જ થાવચ્યા પુત્રનો દીક્ષા મહોત્સવ કરીશ.

કૃષ્ણાની ધર્મદલાલી :-

૧૭ તએ ણં સે કણહે વાસુદેવે ચાઉરંગિણી એ સેણા એ વિજય હત્થિરયણ દુરુઢે સમાણે જેણેવ
થાવચ્વા એ ગાહાવઝિણી એ ભવણે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા થાવચ્વાપુત્તં એવં વયાસી-

મા ણં તુમે દેવાણુપ્પિયા ! મુંડે ભવિત્તા પવ્વયાહિ, ભુંજાહિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! વિઉલે
માણુસ્સએ કામભોએ મમ બાહુચ્છાયા-પરિગાહિએ, કેવલં દેવાણુપ્પિયસ્સ અહં ણો સંચાએમિ વાઉકાયં
ઉવરિમેણ ગચ્છમાણં ણિવારિતાએ । અણ્ણે ણં દેવાણુપ્પિયસ્સ જં કિંચિ વિ આબાહં વા વિબાહં
વા ઉપ્પાએઝ, તં સવ્વં ણિવારેમિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવ ચતુરંગિણી સેનાની સાથે વિજય નામના હાથી ઉપર આરુઢ થઈને
થાવચ્યા ગાથાપત્નીના ભવનમાં આવ્યા અને થાવચ્યા પુત્રને આ પ્રમાણે કહું-

હે દેવાનુપ્પિય ! તમે મુંડિત થઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરો નહીં. તમે મારી ભુજાઓની છાયા નીચે રહીને
મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગોને ભોગવો. હું કેવળ આપ દેવાનુપ્પિયની ઉપર થઈને જતા વાયુને રોકવા

સમર્થ નથી પરંતુ તેના સિવાય આપ દેવાનુપ્રિયને જે કાંઈ પણ સામાન્ય પીડા કે વિશેષ પીડા ઉત્પન્ન થશે, તે બધાનું હું નિવારણ કરીશ.

૧૮ તએ ણં સે થાવચ્વાપુત્તે કણહેણં વાસુદેવેણં એવં બુત્તે સમાણે કણહં વાસુદેવં એવં
વયાસી - જિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! મમ જીવિયંતકરણં મચ્છું એજ્જમાણં ણિવારેસિ, જરં વા
સરીરસ્બ્રવિણાસિંણ સરીરં અઝવયમાણિં ણિવારેસિ, તએ ણં અહં તવ બાહુચ્છાયાપરિગાહિએ વિટલે
માણુસ્સાએ કામભોગે ભુંજમાણે વિહરામિ ।

ભાવાર્થ :- કૃષ્ણ વાસુદેવે જ્યારે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે થાવચ્ચા પુત્રે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહું - હે
દેવાનુપ્રિય ! જો આપ મારા જીવનનો અંત કરનારા મૃત્યુને આવતા રોકી શકો અને શરીર પર આક્ષમણ
કરનારી અને શરીરના રૂપ સૌંદર્યનો વિનાશ કરનારી વૃદ્ધાવસ્થાને રોકી શકો, તો હું આપની ભુજાઓની
ધાયા નીચે રહીને મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ કામભોગ ભોગવતા વિચલન.

૧૯ તએ ણં સે કણહે વાસુદેવે થાવચ્વાપુત્તેણં એવં બુત્તે સમાણે થાવચ્વાપુત્તં એવં
વયાસી - એએ ણં દેવાણુપ્પિયા ! દુરઇકકમણિજ્જા, ણો ખલુ સકકા સુબલિએણાવિ દેવેણ
વા દાણવેણ વા ણિવારિત્તએ, ણણણત્થ અપ્પણો કમ્મકન્ખએણં ।

તએ ણં સે થાવચ્વાપુત્તે કણહં વાસુદેવં એવં વયાસી - જિ ણં એએ દુરઇકકમણિજ્જા,
જાવ અપ્પણો કમ્મકન્ખએણં; તં ઇચ્છામિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! અણણાણ-મિચ્છત્ત-અવિરઙ્ગ-કસાય-
સંચિયસ્સ અત્તણો કમ્મકન્ખયં કરિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કૃષ્ણવાસુદેવે થાવચ્ચા પુત્રની આ વાત સાંભળીને થાવચ્ચા પુત્રને આ પ્રમાણે કહું - હે
દેવાનુપ્રિય ! મરણ અને જરાનું ઉલ્લંઘન કરી શકતું નથી. અત્યંત બળવાન દેવ અથવા દાનવ દ્વારા પણ તેનું
નિવારણ થઈ શકતું નથી; માત્ર પોતાના કર્માનો ક્ષય થાય તો જ તેને રોકી શકાય છે.

કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે થાવચ્ચા પુત્રે કૃષ્ણ વાસુદેવને કહું - હે દેવાનુપ્રિય ! જો જરા
અને મૃત્યનું નિવારણ થઈ શકે તેમ નથી યાવત્ પોતાના કર્મક્ષયથી જ તેનું નિવારણ શક્ય છે, તો હું સ્વયં
અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, અવિરતિ અને કષાય દ્વારા સંચિત મારા પોતાના કર્માનો ક્ષય કરવા ઈચ્છાં છું.

૨૦ તએ ણં સે કણહે વાસુદેવે થાવચ્વાપુત્તેણં એવં બુત્તે સમાણે કોંડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ,
સદ્ગાવિતા એવં વયાસી - ગચ્છહ ણં દેવાણુપ્પિયા ! બારવર્ઝેણ ણયરીએ સિંધાડગ-તિય-ચતુકક-
ચચ્વસ્મહાપહેસુ હત્થિખંધવરગયા મહયા મહયા સદેણં ઉગ્ઘોસેમાણા ઉગ્ઘોસેમાણા ઉગ્ઘોસણં
કરેહ - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! થાવચ્વાપુત્તે સંસારભડવ્યિગે ભીએ જમ્મણજરમરણાણં,
ઇચ્છાં અરહાઓ અરિદુણેમિસ્સ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા પવ્વિત્તએ, તં જો ખલુ દેવાણુપ્પિયા !
રાયા વા, જુવરાયા વા, દેવી વા, કુમારે વા, ઈસરે વા, તલવરે વા, કોંડુંબિય-માંબિય-ઇબ્શ
સેંટ્રિસેણાવઝ-સત્થવાહે વા થાવચ્વાપુત્તં પવ્વયંતમણુપવ્વયઝ, તસ્સ ણં કણહે વાસુદેવે
અણુજાણાઝ; પચ્છાઉરસ્સ વિ ય સે મિત્તણાઝ-ણિયગ-સંબંધિ પરિજણસ્સ જોગકખેમં વદ્વમાણી
પડિવહઝ ત્તિ કટ્ટુ ઘોસણ ઘોસેહ જાવ ઘોસંતિ ।

ભાવાર્થ :- થાવચ્ચા પુત્રે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને દ્વારિકા નગરીના શૃંગારક ત્રિક યાવત્ મહામાર્ગ આદિ સ્થાનોમાં યાવત્ શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને ઊંચા સ્વરે ઉદ્ઘોષણા કરતાં-કરતાં એવી ઘોષણા કરો કે— સંસારના ભયથી ઉદ્દિગ્ન અને જન્મ-મરણથી ભયભીત બનીને થાવચ્ચાપુત્ર અરિહંત અરિષ્ટનેમિની પાસે મુંડિત થઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરવા ઈચ્છે છે, તો હે દેવાનુપ્રિય ! જે રાજી, યુવરાજ, રાણી, કુમાર, ઈશ્વર, તલવર, કૌટુંબિક, માંડલિક, ઈભ્ય, શ્રેષ્ઠી, સેનાપતિ કે સાર્થવાહ, થાવચ્ચા પુત્રની સાથે દીક્ષિત થવા ઈચ્છિતા હોય તેને કૃષ્ણ વાસુદેવ આજા (સ્વીકૃતિ-અનુમોદન) આપે છે અને પાછળ રહેલા તેના મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજક, સંબંધી અથવા પરિવારમાં કોઈપણ દુઃખી હશે તો તેના યોગ-ક્ષેમનો નિર્વાહ કૃષ્ણ વાસુદેવ કરશે અર્થાત્ સર્વ પ્રકારથી તેનું પાલન, પોષણ, સંરક્ષણ કરશે, આ રીતની ઘોષણા કરો યાવત્ કર્મચારી પુરુષોએ નગરમાં આ પ્રમાણે ઘોષણા કરી.

થાવચ્ચાપુત્રની દીક્ષા અને વિચરણ :-

૨૧ તએ ણ થાવચ્ચાપુત્તસ્સ અણુરાએણ પુરિસસહસ્સં ણિક્ખમણાભિમુહં એહાયં જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં પત્તેયં-પત્તેયં પુરિસસહસ્સવાહિણીસુ સિવિયાસુ દુરૂઢં સમાણં મિત્તણાઇ જાવ પરિવું થાવચ્ચાપુત્તસ્સ અંતિયં પાઉભ્યું ।

તએ ણ સે કણે વાસુદેવે પુરિસસહસ્સં અંતિયં પાઉભ્યવમાણં પાસઙ્ગ, પાસિત્તા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- જહા મેહસ્સ ણિક્ખમણાભિસેઓ તહેવ સેયાપીએહિ કલસેહિં એહાવેઝ જાવ અરહાઓ અરિદુણમિસ્સ છત્તાઇછત્તં પડાગાઇપડાગં વિજ્જાહરચારણે જંભએ ય દેવે પાસઙ્ગ, પાસિત્તા સિવિયાઓ પચ્ચોરુહેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી થાવચ્ચા પુત્ર પ્રત્યેના અનુરાગથી એક હજાર પુરુષ નિજકમણ માટે તૈયાર થયા. તેઓ સ્નાન કરીને યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, પોતપોતાની હજાર પુરુષ દ્વારા વહન કરાતી પાલખીઓ પર સવાર થઈને, મિત્રો અને જ્ઞાતિજનો આદિથી પરિવૃત્ત થઈને, થાવચ્ચા પુત્રની પાસે આવ્યા.

કૃષ્ણ વાસુદેવે એક હજાર પુરુષોને આવતા જોઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ, થાવચ્ચા પુત્રને સ્નાન કરાવો, અલંકારોથી વિભૂષિત કરો અને પુરુષ સહસ્રવાહિણી શિબિકા પર આરૂઢ કરો યાવત્ મેઘકુમારના નિજકમણ અભિષેકની જેમ જ સુવણ્ણાદિના કળશોથી સ્નાન કરાવ્યું યાવત્ અરિહંત અરિષ્ટનેમિના છત્ર પર છત્ર અને પતાકા પર પતાકા આદિ અતિશયો, પ્રભુની પર્યુપાસના કરતાં વિદ્યાધરો અને ચારણ મુનિઓ અને જૃંભક દેવો જ્યારે દૂરથી દેખાવા લાગ્યા ત્યાંજ તેઓ શિબિકા ઉપરથી નીચે ઉતરી ગયા.

૨૨ તએ ણ સે કણે વાસુદેવે થાવચ્ચાપુત્તં પુરાઓ કારું જેણેવ અરિહા અરિદુણેમી, સંવ્વં તં ચેવ જાવ સયમેવ આભરણમલ્લાલંકારં ઓમુયેઝ । તએ ણ સે થાવચ્ચા ગાહાવઝણી હંસલક્ખણેણ પડસાડેણ આભરણમલ્લાલંકારં પડિચ્છેઝ, હાર-વારિધાર-સિંધુવાર-છિણણ-મુત્તાવલિ-પગસાં અંસૂણિ વિળિમ્યુયમાણી-વિળિમ્યુયમાણી એવં વયાસી- જિયવ્બં જાયા ! ઘડિયવ્બં જાયા ! પરકકમિયવ્બં જાયા ! અસ્સિં ચ ણ અટ્ટે ણો પમાએયવ્બં જાવ જામેવ

દિસિં પાઉબ્ધૂયા તામેવ દિસિં પડિગયા ।

તએ ણં સે થાવચ્ચાપુત્તે પુરિસસહસ્રેહિં સર્દિં સયમેવ પંચમુદ્દીયં લોયં કરેઝ જાવ પવ્વિઝાએ । તએ ણં સે થાવચ્ચાપુત્તે અણગારે જાએ- ઇરિયાસમિએ ભાસાસમિએ જાવવિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કૃષ્ણાવાસુદેવ થાવચ્ચા પુત્રને આગળ કરીને અરિહંત અરિષ્ટનેમિ સમીપે આવ્યા. ઈત્યાહિ થાવચ્ચા ગાથાપત્નીને પ્રિય એવા આ કુમારની અમે શિષ્યરૂપે લિક્ષા આપીએ છીએ વગેરે વર્ણન પૂર્વવત્ત સમજવું, શેષ વર્ણન મેઘકુમારના વર્ણનની સમાન જાણવું યાવત્ત થાવચ્ચા પુત્રે સ્વયમેવ આભરણ, પુષ્પમાળા અને અલંકારોને ઉતાર્યા.

ત્યારપછી થાવચ્ચા સાર્થવાહીએ હંસ જેવા શેત વસ્ત્રમાં આભરણ, માળા અને અલંકારોને ગ્રહણ કર્યા; મોતીઓના હાર, જલની ધાર, સિન્હવારના ફૂલો તથા તૂટેલી મોતીઓની પંક્તિ જેવા આંસુ વહાવતી આ પ્રમાણે કહેવા લાગી— “હે પુત્ર ! સંયમ સાધના માટે સદા પ્રયત્ન શીલ રહેજે, હે પુત્ર ! શુદ્ધ કિયા કરવામાં યોગ્ય કરજે અને હે પુત્ર ! ચારિત્ર પાલન કરવામાં પરાક્રમ કરજે. આ વિષયમાં જરાપણ પ્રમાદ કરીશ નહીં.” આ પ્રમાણે કહીને જે દિશામાંથી આવી હતી, તે દિશામાં સ્વસ્થાને પાણી ફરી.

ત્યારપછી થાવચ્ચા પુત્રે હજાર પુરુષોની સાથે સ્વયં પંચ મુષ્ટિ લોય કર્યો યાવત્ત પ્રવર્જિત થયા. ત્યાર પછી થાવચ્ચા પુત્ર અણગાર થયા અને ઈર્યા સમિતિ, ભાષા સમિતિ આદિથી યુક્ત થઈને યાવત્ત સાધુતાના સમસ્તગુણોથી સંપત્ત થઈને વિચરવા લાગ્યા.

૨૩ તએ ણં સે થાવચ્ચાપુત્તે અરહાઓ અરિદુણેમિસ્સ તહારૂવાળાં થેરાણં અંતિએ સામાઇય-માઇયાઇં ચોદ્દસપુષ્વાઇં અહિજ્જઝાં, અહિજ્જિત્તા બૂહૂહિં ચર્તથ જાવવિહરઝ । તએ ણં અરિહા અરિદુણેમી થાવચ્ચાપુત્તસ્સ અણગારસહસ્સ તં ઇબ્ભાઇયં અણગારસહસ્સં સીસત્તાએ દલયઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી થાવચ્ચાપુત્રે અરિહંત અરિષ્ટનેમિના તથારૂપના સ્થવિરોની પાસે સામાયિકથી પ્રારંભીને ચૌદ્દપૂર્વોનું અધ્યયન કર્યું અને ધણા ચતુર્થભક્ત (ઉપવાસ) છઠ-અષ્ટમ આદિ કરતાં વિચરવા લાગ્યા. ત્યારપછી અરિહંત અરિષ્ટનેમિએ થાવચ્ચા પુત્ર અણગારને તેની સાથે દીક્ષિત થયેલા ઈભ્ય આદિ એક હજાર અણગારોને શિષ્યના રૂપમાં પ્રદાન કર્યા.

૨૪ તએ ણં સે થાવચ્ચાપુત્તે અણગારે અણણયા કયાઇં અરહં અરિદુણેમિં વંદઝ ણમંસઝ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણં ભંતે ! તુબ્ભેહિં અબ્ભણુણાએ સમાણે સહસ્સેણ અણગારાણ સર્દિં બહિયા જણવયવિહારં વિહરિત્તએ । અહાસુહં દેવાણુપ્રિયા । તએ ણં સે થાવચ્ચાપુત્તે અણગારસહસ્સેણ સર્દિં બહિયા જણવયવિહારં વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી થાવચ્ચા પુત્ર અણગારે એકદા અરિહંત અરિષ્ટનેમિને વંદના-નમસ્કાર કર્યા; વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! આપની આજા હોય તો હું હજાર સાધુઓની સાથે જનપદોમાં વિહાર કરવા ઈચ્છાં છું. ભગવાને ઉત્તર આપ્યો— હે દેવાનુપ્રિય ! તમને જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો અર્થાત્ તમે સુખપૂર્વક વિચરણ કરો. ભગવાનની અનુમતિ પ્રાપ્ત કરીને થાવચ્ચા પુત્ર અણગારે એક હજાર અણગારોની સાથે જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

શૈલક રાજા : શ્રાવક ગ્રહણ :-

૨૫ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં સેલગપુરે ણામં ણયરે હોત્થા । સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે । સેલએ રાયા । પડમાવર્દી દેવી । મંદુએ કુમારે જુવરાયા ।

તસ્સ ણં સેલગસ્સ પંથગપામોક્ખા પંચ મંતિસયા હોત્થા - ઉપ્પત્તિયાએ વેણઇયાએ કમ્મજાએ પારિણામિયાએ ચર્ચાવ્વિહાએ બુદ્ધીએ ઉવવેયા, રજ્જધુરચિંતયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શૈલકપુર નામનું નગર હતું. તેની બહાર સુભૂમિભાગ નામનું ઉદ્ઘાન હતું. તે નગરમાં શૈલક નામના રાજા, પદ્માવતી રાણી અને મંદુકુમાર નામનો યુવરાજ રહેતાં હતાં.

તે શૈલક રાજાના પંથક આદિ પાંચસો મંત્રીઓ હતા. તે મંત્રીઓ ઔત્પાનિકી, વૈનયિકી, કર્મજા અને પારિણામિકી, એ ચારપ્રકારની બુદ્ધિઓથી સંપત્ત અને રાજ્યધુરાના ચિંતક એટલે રાજ્ય સંબંધી વિચાર-વિમર્શ અને ખેવના કરનારા હતા.

૨૬ તએ ણં થાવચ્ચાપુત્તે અણગારે સેલગપુરે સમોસઢે । સેલએ વિ રાયા વિણિગએ । ધર્મો કહિઓ । ધર્મં સોચ્ચા ણિસમ્મ હદૃતુદ્રા જાવ વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી-સદ્ધામિણ ભંતે ! ણિગંધં પાવયણ જાવ જહા ણં દેવાણુપ્પિયાણ અંતિએ બહવે ઉગા ભોગા જાવ ચિંતા હિરણ્ણં જાવ પવ્વિયા, તહા ણં અહં ણો સંચાએમિ પવ્વિઝ્તએ । તાઓ ણં અહં દેવાણુપ્પિયાણ અંતિએ પંચણુવ્વિયં ગિહિધર્મું પડિવજ્જિસ્સામિ જાવ સમણોવાસએ જાએ-અહિગયજીવાજીવે જાવ અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઝ । પંથગપામોક્ખા પંચ મંતિસયા ય સમણોવાસયા જાયા । થાવચ્ચાપુત્તે બહિયા જણવયવિહારં વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- થાવચ્ચા પુત્ર અણગાર શૈલકપુરમાં પદ્માર્થી. શૈલક રાજા દર્શનાર્થે ગયા, થાવચ્ચાપુત્ર અણગારે ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ધર્મ સાંભળીને શૈલક રાજા હષ્ટ-તુષ્ટ થયા યાવત્ત વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું- આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે ઘણા ઉગ્રકુલના, ભોગ્રુલાદ્દિના પુરષો હિરણ્ણ, સુવર્ણ આદિનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા અંગીકાર કરે છે, તેવી રીતે હું દીક્ષિત થવામાં સમર્થ નથી. તેથી હું આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે પાંચ અણુવ્રતરૂપ(ત્રણ ગુણવત અને ચાર શિક્ષાવ્રતરૂપ બાર પ્રકારે) ગૃહસ્થ ધર્મને ધારણ કરીને શ્રાવક બનવા ઈચ્છું છું. એ પ્રમાણે યાવત્ત તે રાજા શ્રમણોપાસક થયા- તે જીવ અજીવ આદિ તત્ત્વોના શાતા થઈને યાવત્ત ગ્રહણ કરેલા પ્રતિ-નિયમથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા. પંથક આદિ પાંચસો મંત્રીઓ પણ શ્રમણોપાસક થઈ ગયા. થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર સર્વ શ્રમણો સાથે ત્યાંથી વિહાર કરીને જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

વિવેચન :-

પંચણુવ્વિયં ગિહિધર્મું :— શૈલક રાજર્ધિએ પાંચ અણુવ્રતરૂપ ગૃહસ્થધર્મને અર્થાત્ શ્રાવકના ૧૨ પ્રતને ધારણ કર્યા. અહીં સૂત્રમાં અણુવ્રતનો ઉદ્દેખ છે. ઉપલક્ષણથી તે ગુણવત અને ૪ શિક્ષાવ્રતનું ગ્રહણ થઈ જાય છે. શૈલક રાજર્ધિ ૨૨માં તીર્થકરના શાસનમાં થયા.

મધ્યના ૨૨ તીર્થકરોના શાસનમાં શ્રમણો માટે ચાતુર્યામ ધર્મ હોય છે. પ્રથમ અને અંતિમ

તીર્થકરના શાસનમાં શ્રમજો માટે પાંચમહાવતરૂપ ધર્મ હોય છે. આ ચાતુર્યામ અને પાંચમહાવતનો તર્ફાવત શ્રમજો માટે જ હોય છે. શ્રાવકો માટે પાંચ અણુગ્રત, ઉ ગુણગ્રત અને ૪ શિક્ષાગ્રત તેમ ૧૨ વ્રતો બધા ય તીર્થકરોના શાસનમાં સમાનરૂપે હોય છે. તેથી શૈલક રાજર્ષિએ પાંચ અણુગ્રત વગેરે ૧૨ પ્રકારના શ્રાવકગ્રત અંગીકાર કર્યા, તેમ અહીં સમજવું જોઈએ.

શ્રી રાજપ્રશ્નીય સૂત્રમાં ત્રેવીસમા તીર્થકરના શાસનવર્તી શ્રમજો શ્રી કેશીકુમાર શ્રમજો ચાતુર્યામ ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું હતું પરંતુ તે સમયે ચિત્ત સારથીએ પાંચ અણુગ્રત આદિ બાર વ્રત ધારણ કર્યા હતા. નિરયાવલિકા સૂત્રમાં ત્રેવીસમા તીર્થકર શ્રી પારસ નાથ ભગવાનના શાસનવર્તી સોમિલ ખ્રાણશાન વર્ણનમાં પણ બારવત ધારણ કર્યા તેવું વર્ણન છે. તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ચોવીસે-ચોવીસ તીર્થકરોના શાસનમાં શ્રાવકો ૧૨ વ્રતો ધારણ કરે છે.

શુક પરિવ્રાજકનો સુદર્શન શ્રેષ્ઠીને પ્રતિબોધ :-

૨૭ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સોગંધિયા ણામં ણયરી હોત્થા, વળણઓ । ણીલાસોએ ઉજ્જાણે, વળણઓ । તત્થ ણ સોગંધિયાએ ણયરીએ સુદંસણે ણામં ણગરસેદ્ધી પરિવસઇ- અઙ્ગે જાવ અપરિભૂએ ।

ભાવાર્થ :- - તે કાળે અને તે સમયે સોગંધિકા નામની નગરી હતી. નીલાશોક નામનું ઉદ્ઘાન હતું. તે નગરી અને ઉદ્ઘાનનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું. તે સોગંધિકા નગરીમાં સુદર્શન નામના નગરશેઠ રહેતા હતા. તે સમૃદ્ધિવાન યાવત્ ધણા લોકોને માટે આદર્શભૂત હતા.

૨૮ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સુએ ણામં પરિવ્વાયએ હોત્થા - રિદ્વ્યેય-જજુવ્યેય-સામવેય અથવ્વણવેય-સદ્ગુતંતકુસલે સંખસમએ લદ્ધદે પંચજમ-પંચળિયમજુત્તં સોયમૂલયં દસપ્યારં પરિવ્વાયગધમ્મં દાણધમ્મં ચ સોયધમ્મં ચ તિત્થાભિસેયં ચ આઘવેમાણે પણ્ણવેમાણે ધાઉરત્ત વત્થપવરસ-પરિહિએ તિદં-ડાનું-દિય-છત્ત-છણણાલય-અંકુસ-પવિત્તિયકેસરીહત્થગએ પરિવ્વાયગ-સહસ્રેણ સદ્ગું સંપરિવું જેણેવ સોગંધિયા ણયરી જેણેવ પરિવ્વાયગાવસહે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા પરિવ્વાયગાવસહંસિ ભંડગળિકખેવં કરેઝ, કરિતા સંખસમએણ અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- - તે કાલે અને તે સમયે શુક નામનો એક પરિવ્રાજક હતો. તે ઋગવેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદ તથા ષષ્ઠિતંત્રમાં કુશળ હતો, સાંખ્ય મતનો જાણકાર હતો, અહિંસા આદિ પાંચ યમ તથા શૌચ, સંતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય અને ઈશ્વર ધ્યાન, આ પાંચ નિયમોથી યુક્ત, દશ પ્રકારના શૌચમૂલક પરિવ્રાજક ધર્મ, દાનધર્મ, શૌચધર્મ અને તીર્થસ્નાનનો ઉપદેશ અને પ્રરૂપણા કરતો હતો. તે ગોરુથી રંગેલા શ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર ધારણ કરતો હતો. (૧) ત્રિદં, (૨) કભંડલુ, (૩) મોરપિદ્ધનું દ્વિત્ત, (૪) દ્વિત્તાલિક-કાષ્ઠનું એક ઉપકરણ, (૫) અંકુશ વૃક્ષના પાંદડા તોડવાનું ઉપકરણ, (૬) પવિત્રી અને (૭) કેસરી-પ્રમાર્જન કરવા માટે એક વસ્ત્રનો ટૂકડો, આ સાત ઉપકરણ તેના હાથમાં રહેતા હતા. એક હજાર પરિવ્રાજકોથી પરિવૃત્ત તે શુક પરિવ્રાજક સોગંધિકા નગરીના પરિવ્રાજકોના મઠમાં આવ્યો અને પરિવ્રાજકોના તે મઠમાં તેણે પોતાના ઉપકરણો રાખ્યા તથા સાંખ્યમત અનુસાર પોતાના આત્માને ભાવિત કરતો વિચરવા લાગ્યો.

૨૯ તએ ણ સોગંધિયાએ ણયરીએ સિંઘાડગ જાવ બહુજણો અણ્ણમળણસ્સ એવમાઇકખઇ-
એવં ખલુ સુએ પરિવ્વાયએ ઇહ હવ્વમાગએ જાવ વિહરઇ । પરિસા ણિગગયા । સુદંસણો વિ
ણિગગઓ ।

ભાવાર્થ :-— શુક પરિવ્રાજકનું આગમન થતાં જ સૌગંધિકા નગરીના શૃંગારકાદિ માર્ગોમાં અનેક માણસો
એકત્રિત થઈને એકબીજાને કહેવા લાગ્યા— શુક પરિવ્રાજક અહીં આવ્યા છે યાવત્ આત્માને ભાવિત કરતાં
વિચરી રહ્યા છે અર્થાત્ શુક પરિવ્રાજકના આગમનની શેરીએ શેરીએ અને ચોરે ચોટે ચર્ચા થવા લાગી.
પરિષદ તેમનો ઉપદેશ સાંભળવા માટે ગઈ, સુદર્શન શ્રેષ્ઠી પણ ગયા.

૩૦ તએ ણ સે સુએ પરિવ્વાયએ તીસે પરિસાએ, સુદંસણસ્સ ય અણ્ણેસિં ચ બહૂણ સંખાણં
ધમ્મં પરિકહેઇ- એવં ખલુ સુદંસણા ! અમ્હ સોયમૂલએ ધમ્મે પણત્તે । સે વિ ય સોએ
દુવિહે પણત્તે, તં જહા- દવ્વસોએ ય ભાવસોએ ય । દવ્વસોએ ય ઉદએણ મટ્ટિયાએ ય ।
ભાવસોએ દબ્બહેહિં ય મંતેહિં ય । જં ણ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા ! કિંચિ અસુર્ઝ ભવઇ તં સવ્વં
સજ્જો પુઢવીએ આલિપ્પઇ, તાઓ પચ્છા સુદ્ધેણ વારિણ પક્ખાલિજ્જઇ, તાઓ તં અસુર્ઝ સુર્ઝ
ભવઇ । એવં ખલુ જીવા જલાભિસેય-પૂયપ્પાણો અવિગઘેણ સગં ગચ્છંતિ ।

તએ ણ સે સુદંસણે સુયસ્સ અંતિએ ધમ્મં સોચ્ચા હટ્ટે, સુયસ્સ અંતિયં સોયમૂલયં
ધમ્મં ગેણહિ, ગેણહિત્તા પરિવ્વાયએ વિડલેણં અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમેણ પડિલાભેમાણં સંખ-
સમએણં અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરઇ । તએ ણ સે સુએ પરિવ્વાયએ સોગંધિયાઓ ણયરીઓ
ણિગગચ્છિ, ણિગગચ્છિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી શુક પરિવ્રાજકે તે પરિષદ, સુદર્શન અને અન્ય ધારણા શ્રોતાઓ સમક્ષ સાંખ્યમતનો
ઉપદેશ આપતાં કહું કે— હે સુદર્શન ! અમો શૌચમૂલક ધર્મ કહીએ છીએ. આ શૌચના બે પ્રકાર છે— (૧)
દ્રવ્યશૌચ અને (૨) ભાવશૌચ. દ્રવ્યશૌચ પાણી અને માટીથી થાય છે. ભાવશૌચ દર્ભ અને મંત્રથી થાય છે.
હે દેવાનુપ્રિય ! અમારા મત અનુસાર કોઈ પણ વસ્તુ અશુચિ(અપવિત્ર) થાય તો પહેલા તેને માટીથી
માંજવામાં આવે અને પછી શુદ્ધજલથી ધોવામાં આવે છે, ત્યારે તે અપવિત્ર પદાર્થ પવિત્ર થઈ જાય છે. તે
જ પ્રમાણે નિશ્ચયથી જીવ જલસ્નાનથી પોતાના આત્માને પવિત્ર કરીને નિર્વિદ્ધને સ્વર્ગને પામે છે.

આ રીતે સુદર્શન શેઠ શુક પરિવ્રાજક પાસેથી ધર્મશ્રવણ કરીને હર્ષિત થયા. શુક પરિવ્રાજક પાસેથી
તેણે શૌચમૂલક ધર્મને સ્વીકાર્યો અને પરિવ્રાજકોને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ અને વસ્ત્રથી
પ્રતિલાભિત કરતા અર્થાત્ અશન આદિનું દાન કરતા રહેવા લાગ્યા. ત્યારપછી તે શુક પરિવ્રાજક સૌગંધિકા
નગરીથી બહાર નીકળીને દેશ દેશાંતર ભ્રમણ કરવા લાગ્યા.

થાવચ્ચાપુત્ર અણાગાર અને સુદર્શનની ચર્ચા :-

૩૧ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ થાવચ્ચાપુત્તસ્સ સમોસરણ, પરિસા ણિગગયા । સુદંસણો
વિ ણિગગઓ । થાવચ્ચાપુત્ત વંદિ, ણમંસઇ, વંદિતા ણમંસિતા એવં વયાસી- તુમ્હાણં
કિંમૂલએ ધમ્મે પણત્તે ?

તએ ણ થાવચ્વાપુતે સુદંસળેણ એવં વુતે સમાણે સુદંસણં એવં વયાસી- સુદંસણા ! અમ્હાણં વિણયમૂલે ધર્મે પણનેં ! સે વિ ય વિણએ દુવિહે પણનેં, તંજહા- અગારવિણએ ય અણગારવિણએ ય ! તત્થ ણં જે સે અગારવિણએ સે ણ પંચ અણુવ્વયાઇં, સત્તસિક્ખાવયાઇં, એકકારસ ઉવાસગપડિમાઓ ! તત્થ ણં જે સે અણગારવિણએ સે ણ પંચ મહવ્વયાઇં, તંજહા- સવ્વાઓ પાણાઇવાયાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ અદિણણાદાણાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ મેહુણાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ પરિગ્રહાઓ વેરમણં, સવ્વાઓ રાઇભોયણાઓ વેરમણં જાવ સવ્વાઓ મિચ્છાદંસણસલ્લાઓ વેરમણં, દસવિહે પચ્ચક્ખાણે, બારસ ભિક્ખુપડિમાઓ, ઇચ્ચેણં દુવિહેણ વિણયમૂલેણં ધર્મેણ જીવા અણુપુવ્વણ અટુકમ્મપગડીઓ ખવેતા લોયગપઇદ્વાણ ભવંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે થાવચ્વાપુત્ર અણગાર ત્યાં પદ્ધાર્યા. તેમનું આગમન જાણીને પરિષ્ઠ ધર્મોપદેશ સાંભળવા નીકળી, સુદર્શન પણ ગયા. તેણે થાવચ્વાપુત્ર અણગારને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું- ‘આપના ધર્મનું મૂલ(મૂળભૂત સિદ્ધાંત) શું છે ?’

સુદર્શને આ પ્રમાણે પૂછ્યું ત્યારે થાવચ્વાપુત્ર અણગારે સુદર્શનને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સુદર્શન ! અમારો ધર્મ વિણયમૂલક છે. આ વિણયમૂલક ધર્મ પણ બે પ્રકારનો કહ્યો છે- (૧) અગારવિનય અર્થાતું ગૃહસ્થનું ચારિત્ર અને (૨) અણગારવિનય અર્થાતું મુનિનું ચારિત્ર. તેમાં જે અગારરૂપ વિનય છે, તે પાંચ અણુપ્રત, સાત શિક્ષાવ્રત અને અગિયાર ઉપાસક પ્રતિમારૂપ છે. જે અણગારરૂપ વિનય છે, તે પાંચ મહાવ્રત રૂપ છે, જેમ કે- સમસ્ત પ્રાણાત્મિકાની વિરમણ, સમસ્ત ભૂષાવાદથી વિરમણ, સમસ્ત અદતાદાનથી વિરમણ, સમસ્ત મૈથુનથી વિરમણ અને સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરમણ, તે ઉપરાંત સમસ્ત રાત્રિ ભોજનથી વિરમણ યાવત્ સમસ્ત મિથ્યાદર્શનશાસ્યથી વિરમણ, દશ પ્રકારના પ્રત્યાખ્યાન અને બાર પ્રકારની બિક્ષુની પ્રતિમાઓ. આ બે પ્રકારના વિણયમૂલક ધર્મના આચરણથી જીવ અનુકૂમે આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરીને લોકાંગે સિદ્ધાલયમાં સ્થિત થઈ જાય છે.

૩૨ તએ ણ થાવચ્વાપુતે સુદંસણં એવં વયાસી- તુબ્બે ણ સુદંસણા ! કિંમૂલએ ધર્મે પણનેં ? અમ્હાણં દેવાણુપ્રિયા ! સોયમૂલે ધર્મે પણનેં જાવ સગં ગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી થાવચ્વાપુત્ર અણગારે સુદર્શનને કહ્યું- હે સુદર્શન ! તમારા ધર્મનું મૂળ શું છે ? હે દેવાનુપ્રિય ! અમારો ધર્મ શૌચમૂલક છે યાવત્ આ ધર્મના પાલનથી જીવ સ્વર્ગલોકમાં જાય છે.

૩૩ તએ ણ થાવચ્વાપુતે સુદંસણં એવં વયાસી- સુદંસણા ! જહાણામએ કેઝ પુરિસે એં મહં રુહિરકયં વત્થં રુહિરેણ ચેવ ધોવેજ્જા તએ ણ સુદંસણા ! તસ્સ રુહિરકયસ્સ રુહિરેણ ચેવ પક્ખાલિજ્જમાણસ્સ અતિથિ કાઇ સોહી ? ણો ઇણદું સમદું ।

એવામેવ સુદંસણા ! તુબ્બં પિ પાણાઇવાએણ જાવ મિચ્છાદંસણ-સલ્લેણ ણતિથ સોહી, જહા તસ્સ રુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ રુહિરેણ ચેવ પક્ખાલિજ્જમાણસ્સ ણતિથ સોહી ।

સુદંસણા ! સે જહાણામએ કેઝ પુરિસે એં મહં રુહિરકયં વત્થં સજ્જિયાખારેણ

અણુલિંપઇ, અણુલિંપિત્તા પયણં આરુહેઇ, આરુહિત્તા ઉણહં ગાહેઇ, ગાહિત્તા તઓ પચ્છા સુદ્ધેણં વારિણ ધોવેજ્જા સે ણૂણ સુદંસણા તસ્સ રુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ સજ્જયાખારેણ અણુલિત્તસ્સ પયણં આરુહિયસ્સ ઉણહં ગાહિયસ્સ સુદ્ધેણં વારિણ પક્ખાલિજ્જમાણસ્સ સોહી ભવઇ ? હંતા ભવઇ ।

એવામેવ સુદંસણા ! અમ્હં પિ પાણાઇવાયવેરમળેણ જાવ મિચ્છા-દંસણ-સલ્લ-વેરમળેણ અતિથ સોહી, જહા વિ તસ્સરુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ જાવ સુદ્ધેણં વારિણ પક્ખાલિજ્જમાણસ્સ અતિથ સોહી ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે થાવચ્ચાપુત્ર અણગારે સુદર્શનને આ પ્રમાણે કહું— હે સુદર્શન ! જેમ કોઈ પુરુષ રૂધિરથી ખરડાયેલા મોટા વસ્ત્રને રૂધિરથી જ ધુએ, તો હે સુદર્શન ! રૂધિરથી ધોયેલું તે વસ્ત્ર શું શુદ્ધ થાય છે ? સુદર્શને કહું— તેમ શક્ય નથી અર્થાત્ લોહીથી ખરડાયેલું વસ્ત્ર લોહીથી શુદ્ધ થઈ શકતું નથી.

તે જ પ્રમાણે હે સુદર્શન ! તમારે પણ પ્રાણાતિપાતથી લઈને મિથ્યાદર્શનશલ્ય સુધીના આડાર પાપના સેવનથી આત્માની શુદ્ધિ થઈ શકતી નથી, જેમ કે તે રૂધિરથી લિપ્ત અને રૂધિરથી જ ધોવામાં આવેલા વસ્ત્રની શુદ્ધિ થતી નથી.

હે સુદર્શન ! જેમ કોઈ પુરુષ એક રૂધિર લિપ્ત મોટા વસ્ત્રને સાજ્જખારના પાણીમાં પલાણે, પછી તેને ચૂલા ઉપર ચડાવે, ઉકાળે અને પછી સ્વચ્છ પાણીથી ધુએ, તો હે સુદર્શન ! તે લોહીથી લિપ્ત વસ્ત્ર સાજ્જ ખારના પાણીમાં પલાણી, ચૂલા ઉપર ચડાવી, ઉકાળી અને શુદ્ધ જળથી પ્રક્ષાલિત કરતાં શું શુદ્ધ થઈ જાય છે ? સુદર્શને કહું— હા શુદ્ધ થઈ જાય છે.

તે જ રીતે હે સુદર્શન ! અમારા ધર્મ અનુસાર પ્રાણાતિપાત વિરમણથી લઈને મિથ્યાદર્શન શલ્ય વિરમણ સુધીના આડારપાપના ત્યાગથી આત્માની શુદ્ધિ થાય છે. જેમ કે તે રૂધિર લિપ્ત વસ્ત્રની યાવત્ શુદ્ધ જળથી શુદ્ધ થાય છે.

૩૪ તત્થ ણ સુદંસણે સંબુદ્ધે થાવચ્ચાપુત્તં વંદઇ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી-ઇચ્છામિ ણ ભંતે ! તુબ્ધેહિં અંતિએ ધમ્મં સોચ્ચા જાળિત્તએ । તએણ થાવચ્ચાપુત્તે અણગારે સુદંસણસ્સ, તીસે ય મહિનાલિયાએ પરિસાએ ધમ્મં કહેઇ જાવ સમણોવાસએ જાએ અભિગયજીવાજીવે જાવપડિલાભેમાણે વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી સુદર્શન પ્રતિબોધ પાભ્યા. તેણે થાવચ્ચાપુત્ર અણગારને વંદના-નમસ્કાર કર્યા અને આ પ્રમાણે કહું— હે ભગવન્ ! હું આપની પાસેથી ધર્મ સાંભળીને તેને જાણવા ઈચ્છાં છું ત્યારે થાવચ્ચા પુત્ર અણગારે સુદર્શનને તથા ઉપસ્થિત વિશાળ પરિષદને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો યાવત્ સુદર્શન શ્રમણોપાસક થયા, જીવાજીવના જ્ઞાતા થયા યાવત્ નિર્ગથ શ્રમણોને આડાર આદિનું દાન કરતા વિચરવા લાગ્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર અને સુદર્શન શેઠ વર્ચે થયેલા સંવાદનું વર્ણન છે.

સુદર્શન શેઠ પહેલાં શુક પરિવ્રાજક પાસે શુચિમૂલક ધર્મ અંગીકાર કર્યો અને ત્યાર પછી

થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર પાસે વિનય મૂલ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને શ્રાવક વ્રતોને અંગીકાર કર્યા.

શૌચ મૂલક ધર્મ :— સાંખ્યાચિ મતાવલબીઓના ધર્મનો મૂળભૂત સિદ્ધાંત શૌચ છે. તેઓ કોઈપણ પદાર્થની શુદ્ધિ માટી અને પાણીથી થાય છે. જીવને પ્રાણાતિપાતાદિથી જે પાપકર્મ બંધાય છે તે પાપકર્મથી અપવિત્ર થયેલો આત્મા તીર્થાદિમાં સ્નાન કરી શુદ્ધ બને છે, તેવી તેમની માન્યતા છે.

આ માન્યતાનું ખંડન કરતાં થાવચ્ચાપુત્ર અણગારે લોહીથી રંગાયેલા વસ્ત્રનું દષ્ટાંત આપ્યું છે. તેમણે કહું કે જે રીતે લોહીથી રંગાઈ ગયેલા વસ્ત્રને લોહીથી ઘોવામાં આવે, તો લોહીના ડાઢા દૂર થતા નથી, તેની શુદ્ધિ માટે તો સાજ્ઞાર, અજિન સંયોગ અને શુદ્ધ પાણીની આવશ્યકતા રહે છે. આ સાધનો દ્વારા યથાર્થ પુરુષાર્થ કરવાથી જ તે વસ્ત્ર શુદ્ધ થાય છે.

તે જ રીતે પાપની શુદ્ધિ, પાપ પ્રવૃત્તિથી એટલે તીર્થસ્નાનાદિથી થતી નથી. કારણ કે તીર્થસ્નાનાદિ પ્રવૃત્તિમાં પાણી આદિના જીવની હિંસા થાય છે અને તેનાથી આત્મામાં હિંસાજન્ય કર્મબંધ થાય છે. તેથી પાપની શુદ્ધિ માટે પાપનાશક સમ્યકૃત્વરૂપ સાજ્ઞાર, તપરૂપ અજિન અને વ્રત-નિયમરૂપ શુદ્ધ પાણીની આવશ્યકતા રહે છે. તે સાધનોના સમ્યક પ્રયોગથી જ આત્મશુદ્ધિ થાય છે.

વિનય મૂલક ધર્મ :-— જૈન મતાનુસાર ધર્મનો મૂળભૂત સિદ્ધાંત વિનય છે. વિનયતિ અપનયતિ નાશયતિ સકલ કલેશકારકમાટ્યિધં કર્મ યઃ સ વિનયઃ કર્માપનયનસમર્થશ્વારિત્રિલક્ષણોઽનુષ્ઠાન વિશેષઃ સ એવ મૂલાં કારણં યસ્ય સ । કલેશકારી આઠ પ્રકારના કર્મોને જે વિનય કરે, ક્ષય કરે તે વિનય. ચારિત્ર રૂપ અનુષ્ઠાન કર્મોનો નાશ કરે છે. જે ધર્મનું મૂળ ચારિત્રાનુષ્ઠાન રૂપ વિનય છે, તે વિનય મૂલક ધર્મ કહેવાય છે. પ્રસ્તુત સૂત્રમાં થાવચ્ચાપુત્ર અણગારે વિનયમૂલક ધર્મના બે ભેદ કરી અગારધર્મ અને અણગાર ધર્મના સ્વરૂપને સ્પષ્ટ કર્યું છે.

અણગાર વિનય ધર્મના સ્વરૂપમાં પાંચ મહાવ્રત અને છઠા રાત્રિ ભોજન વિરમણ વ્રતનું કથન છે. મધ્યના બાવીસ તીર્થકરના સાધુઓ મૈથુન વિરમણનો સમાવેશ બહિદ્વાદાન વિરમણ વ્રતમાં કરી ચાતુર્યામ (વ્રત)ને અંગીકાર કરતા હતા પરંતુ અન્યતીર્થિકો સાથે વિનયમૂલ ધર્મ વિષે ચર્ચા થાય કે તેઓને વિનયમૂલ ધર્મ સમજાવવો હોય ત્યારે મૈથુનવિરમણવ્રતને અલગ કરી પાંચ મહાવ્રતનું સ્વરૂપ સમજાવવું આવશ્યક બની જાય છે. અન્યતીર્થિકોને સમજાવવા જ અહીં પાંચ મહાવ્રતનું કથન છે, તેમ સમજવું જોઈએ.

ભગવતીસૂત્ર શતક-૧, ઉદેશક-૮, સૂત્ર-૧/૨માં ૧૮ પાપસ્થાનકોના નામમાં રાત્રિ ભોજનનનો ઉલ્લેખ નથી. પ્રસ્તુત સૂત્ર-૩૧માં જાવ સવ્વાઓ મિચ્છાદંસણ સલ્લાઓ વેરમણ માં જાવ શબ્દથી ૧૮ પાપસ્થાન વિરમણ સૂચિત છે. આ રીતે અહીં અણગાર વિનયમૂલ ધર્મરૂપે પાંચ મહાવ્રત અને છઠું રાત્રિ ભોજન વિરમણ, આ છ વ્રત અને સર્વથા પ્રાણાતિપાતથી લઈને સર્વથા મિથ્યાર્થન શલ્ય વિરમણ સુધીના ૧૮ પાપવિરમણ, દસ પ્રત્યાખ્યાન તથા બાર ભિક્ષુ પ્રતિમાઓનું કથન છે, તેમ સમજવું.

શુક પરિવ્રાજકની થાવચ્ચા અણગાર સાથે ચર્ચા :-

૩૫ તએ એં તસ્સ સુયસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ ઇમીસે કહાએ લદ્ધદુસ્સ સમાણસ્સ અયમેયારૂવે જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - એવં ખલુ સુદંસણેણ સોયધમ્મ વિપ્પજહાય વિણયમૂલે ધર્મે પડિવણે, તં સેય ખલુ મમ સુદંસણસ્સ દિંદું વામેતાએ પુણરવિ સોયમૂલએ ધર્મે આઘવિત્તએ ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિતા પરિવ્વાયગસહસ્સેણ સંદ્ધિ જેણેવ સોગંધિયા ણયરી જેણેવ

પરિવ્વાયગાવસહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પરિવ્વાયગાવસહંસિ ભંડળિકખેવં કરેઝ, કરિત્તા ધાઉરત્ત-વત્થ-પરિહિએ પવિરલ-પરિવ્વાયગેણ સર્દિં સંપરિવુડે પરિવ્વાયગાવસહાઓ પડિણિકખમઝ, પડિણિકખમિત્તા સોગંધિયાએ ણયરીએ મજ્જંમજ્જેણ જેણેવ સુદંસણસ્સ ગિહે જેણેવ સુદંસણે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદી શુક પરિવ્વાજકે આ વાત જાણી કે સુદર્શન શ્રમણોપાસક થઈ ગયો છે, ત્યારે તેને આ પ્રમાણો વિચાર ઉત્પત્ત થયો કે— સુદર્શને શૌચ ધર્મનો પરિત્યાગ કરીને વિનયમૂલક ધર્મ અંગીકાર કર્યો છે, તેથી સુદર્શનની (વિનય મૂલક ધર્મ પ્રત્યેની) દાખિનું વમન કરાવીને ફરી શૌચમૂલક ધર્મનો ઉપદેશ કરવો તે મારા માટે શ્રેયસ્કર થશે. આ પ્રમાણો વિચાર કરીને તે એક હજાર પરિવ્વાજકોની સાથે સૌગંધિકા નગરીમાં પરિવ્વાજકોના મઠમાં આવ્યા. તેણે પરિવ્વાજકોના મઠમાં ઉપકરણ રાખ્યા. ત્યારપદી ગેરુથી રંગેલા વસ્ત્ર ધારણ કરેલા થોડા પરિવ્વાજકોને સાથે લઈ મઠમાંથી નીકળીને સૌગંધિકા નગરીમાં થઈને સુદર્શનના ઘરે સુદર્શન પાસે આવ્યા.

૩૬ તએ ણ સુદંસણે તં સુયં પરિવ્વાયગ એજ્જમાણં પાસઝ, પાસિત્તા ણો અબ્ભુદ્ધેઝ, ણો પચ્ચુગચ્છિઝ, ણો આઢાઝ, ણો પરિયાણાઝ, ણો વંદઝ, તુસિણીએ સંચિદ્ધેઝ ।

તએ ણ સે સુએ પરિવ્વાયએ સુદંસણં અણબ્ભુદ્ધીયં પાસિત્તા એવં વયાસી- તુમં ણ સુદંસણા ! અણણયા મમં એજ્જમાણં પાસિત્તા અબ્ભુદ્ધેસિ જાવ વંદસિ, ઇયાણિં સુદંસણા ! તુમં મમં એજ્જમાણં પાસિત્તા જાવણો વંદસિ, તં કસ્સ ણં તુમે સુદંસણા ! ઇમેયારું વિનયમૂલધમ્મે પડિવણ્ણે ?

ભાવાર્થ :-— સુદર્શને શુક પરિવ્વાજકને આવતા જોયા, જોઈને તે ઊભો થયો નહીં, સામે ગયો નહીં, તેનો આદર કર્યો નહીં, તેના તરફ ધ્યાન આપ્યું નહીં, વંદના કરી નહીં પરંતુ મૌન રહ્યો.

શુક પરિવ્વાજકે સુદર્શનને ઊભો થતાં જોયો નહીં તેથી આ પ્રમાણો કહ્યું— હે સુદર્શન ! પહેલાં મને આવતા જોઈને તું ઊભો થતો હતો યાવત્ત વંદન કરતો હતો પરંતુ હે સુદર્શન ! અન્યારે મને આવતો જોઈને તેં વંદનાદિ કર્યા નહીં, તો હે સુદર્શન ! આ પ્રકારનો વિનયમૂલ ધર્મ તેં કોની પાસેથી અંગીકાર કર્યો છે ?

૩૭ તએ ણં સે સુદંસણે સુએણં પરિવ્વાયએણ એવં કુતે સમાણે આસણાઓ અબ્ભુદ્ધેઝ, અબ્ભુદ્ધીતા કરયલ પરિગહિયં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ સુયં પરિવ્વાયગં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અરહો અરિદુણમિસ્સ અંતેવાસી થાવચ્વાપુતે ણામં અણગારે જાવ ઇહમાગએ, ઇહ ચેવ ણીલાસોએ ઉજ્જાણે વિહરઝ । તસ્સ ણં અંતિએ અહં વિનયમૂલે ધમ્મે પડિવણ્ણે ।

ભાવાર્થ :-— શુક પરિવ્વાજકે આ પ્રમાણો કહ્યું ત્યારે સુદર્શન શેઠ આસન પરથી ઊભા થયા. તેણે બંને હાથ જોડી મસ્તક પર અંજલિ કરી અને શુક પરિવ્વાજકને આ પ્રમાણો કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! અરિહંત અરિષ્ટનેમિના અંતેવાસી થાવચ્વા પુત્ર નામના આણગાર વિચરતાં યાવત્ત અહીં આવ્યા છે અને અહીં જ નીલાશોક નામના ઉદ્ઘાનમાં વિચરી રહ્યા છે. તેમની પાસેથી મેં વિનયમૂલ ધર્મ અંગીકાર કર્યો છે.

૩૮ તએ ણ સે સુએ પરિવ્વાયએ સુદંસણં એવં વયાસી- તં ગચ્છામો ણં સુદંસણા ! તવ

ધર્માયરિયસ્સ થાવચ્વાપુત્તસ્સ અંતિયં પાડબ્ભવામો, ઇમાઇં ચ ણ એયારૂયાઇં અદ્વાઇં હેઊઇં પસિણાઇં કારણાઇં વાગરણાઇં પુચ્છામો । તં જાઇ ણ મે સે ઇમાઇં અદ્વાઇં જાવ વાગરેઝ, તએ ણ અહં વંદામિ ણમંસામિ । અહ મે સે ઇમાઇં અદ્વાઇં જાવ ણો વાગરેઝ, તએ ણ અહં એહિં ચેવ અદ્વેહિં હેઊહિં ણિપ્પદ્ધ-પસિણવાગરણં કરિસ્સામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી શુક પરિત્રાજકે સુદર્શનને આ પ્રમાણે કહું— હે સુદર્શન ! ચાલો, આપણે તારા ધર્માચાર્ય થાવચ્ચા પુત્રની પાસે જઈએ અને અર્થ, હેતુ, પ્રશ્ન, કારણ તથા વ્યાકરણ વિષયક પ્રશ્નો પૂછીએ. જો તે મારા આ પ્રશ્નોનો યાવત્તુ વ્યાકરણોનો ઉત્તર આપણે તો હું તેમને વંદના નમસ્કાર કરીશ અને જો તે મારા આ પ્રશ્નના ઉત્તર આપણે નહીં તો હું તેમને આ અર્થ તથા હેતુ આદિથી નિરૂપાર કરી દઈશ.

૩૯ તએ ણ સે સુએ પરિવ્યાયગસહસ્સેણ સુદંસળેણ ય સેટ્ટુણા સંદ્ધિ જેણેવ ણીલાસોએ ઉજ્જાણે જેણેવ થાવચ્વાપુત્તે અણગારે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા થાવચ્વાપુત્તં એવં વયાસી - જત્તા તે ભંતે ! જવણિજ્જં તે ભંતે ! અવ્વાબાહં તે ભંતે ! ફાસુયવિહારં તે ભંતે ? સુયા ! જત્તા વિ મે, જવણિજ્જં પિ મે, અવ્વાબાહં પિ મે, ફાસુયવિહારં પિ મે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે શુક પરિત્રાજક, એક હજાર પરિત્રાજકો અને સુદર્શન શેઠની સાથે નીલાશોક ઉદ્ઘાનમાં થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર પાસે ગયા અને થાવચ્ચા પુત્રને આ પ્રમાણે કહું—

પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપને યાત્રા છે કે નહીં ? યાપનીય છે કે નહીં ? આપનામાં અવ્યાબાધ છે કે નહીં ? આપને પ્રાસુક વિહાર છે કે નહીં ? ઉત્તર- હા, શુક ! મારી યાત્રા પણ છે, યાપનીય પણ છે, અવ્યાબાધ અને પ્રાસુક વિહાર પણ છે.

૪૦ સે કિં તે ભંતે ! જત્તા ? સુયા ! જં મે તકણિયમસંજમસજ્જાયજ્જાણાવસ્સયમાઇએસુ જોગેસુ જયણા, સે તં જત્તા ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપની યાત્રા કેવી છે ? ઉત્તર- હે શુક ! તપ, નિયમ, સંયમ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને આવશ્યક આદિ યોગોમાં જે યતનાપૂર્વકની પ્રવૃત્તિ છે, તે મારી યાત્રા છે.

૪૧ સે કિં તે ભંતે ! જવણિજ્જં ? સુયા ! જવણિજ્જે દુવિહે પણણતે, તં જહા - ઇંદિય જવણિજ્જે ય ણોઇંદિય-જવણિજ્જે ય ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપનું યાપનીય શું છે ? ઉત્તર- હે શુક ! યાપનીયના બે પ્રકાર છે. યથા- ઈન્દ્રિય યાપનીય અને નોઈન્દ્રિય- યાપનીય.

૪૨ સે કિં તં ઇંદિયજવણિજ્જે ? સુયા ! ઇંદિય-જવણિજ્જે- જં મે સોઇંદિય-ચર્કિંખદિય- ઘાણિંદિય-જિબિંભદિય-ફાસિંદિયાઇં ણિરુવહયાઇં વસે વદૃતિ । સે તં ઇંદિય-જવણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! ઈન્દ્રિય યાપનીય કોને કહે છે ? ઉત્તર- હે શુક ! શ્રોતેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, ગ્રાણેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય; આ પાંચે ઈન્દ્રિયો નિરૂપહત(ઉપધાત-રહિત) મારે આધીન વર્તે છે. તે મારા માટે ઈન્દ્રિય યાપનીય છે.

૪૩ સે કિં તં ણોઇંદિયજવળિજ્જે ? સુયા ! ણોઇંદિયજવળિજ્જે- જં મે કોહન્માણમાયા-
લોભા વોચ્છિણા, ણો ઉદીરેતિ, સે તં ણોઇંદિય-જવળિજ્જે । સે તં જવળિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! નોઈન્દ્રિય યાપનીય કોને કહે છે ? ઉત્તર- હે શુક ! મારા કોધ, માન,
માયા અને લોભ, આ ચારે કષાય નષ્ટપ્રાય થઈ ગયા છે, તે(પ્રગટરૂપે) ઉદ્યમાં આવતા નથી. તે જ મારા
માટે નોઈન્દ્રિય યાપનીય છે. આ રીતે મારા માટે આ યાપનીય છે.

૪૪ સે કિં તે ભંતે ! અવ્વાબાહં ? સુયા ! જં મે વાઇય-પિત્તિય-સિંભિય-સળિણવાઇયા
વિવિહ રોગાયંકા સરીરગયા દોસા ઉવસંતા, ણો ઉદીરેતિ । સે તં અવ્વાબાહં ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપના માટે અવ્યાબાધ શું છે ? ઉત્તર- હે શુક ! મારા વાત, પિત, કંઈ
અને સત્ત્રિપાતજન્ય અનેક પ્રકારના શરીર સંબંધી દોષ અને રોગાતંક ઉપશાંત-નષ્ટ થઈ ગયા છે. ઉદ્યમાં
આવતા નથી. તે મારા માટે અવ્યાબાધ છે.

૪૫ સે કિં તે ભંતે ! ફાસુયવિહારં ?

સુયા ! જણં આરામેસુ ઉજ્જાણેસુ દેવકુલેસુ સભાસુ પવાસુ ઇથી-પસુ-પંડગ-
વિવજ્જયાસુ વસહીસુ ફાસુ-એસળિજ્જં પીઢ-ફલગ-સેજ્જા-સંથારગં ઉવસંપજ્જિતા ણં વિહરામિ,
સે તં ફાસુયવિહારં ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન્ ! આપનો પ્રાસુક વિહાર કયો છે ?

ઉત્તર- હે શુક ! આરામ(બગીયો), ઉદ્યાન, દેવકુલ, સભા, પરબ આદિ જે સ્થાન સ્ત્રી, પશુ,
પંડગ-નપુંસક રહિત હોય, તે સ્થાનમાં પ્રાસુક એષણીય પીઠ, ફલક, શય્યા, સંસ્તારક આદિ પ્રાપ્ત કરીને હું
વિચરું છું. તે મારો પ્રાસુક વિહાર છે.

વિવેચન :-

યાત્રા :- તપ, નિયમ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાનાદિ સંયમ યોગમાં પ્રવૃત્તિ યાત્રા કહેવાય છે.

યાપનીય :- સંયમરૂપ યાત્રામાં ભાતાની જેમ જે ઉપયોગી થાય તેને યાપનીય કહે છે. મોક્ષ સાધનામાં
સંલગ્ન પુરુષોને માટે ઈન્દ્રિય અને મનની સ્વાધીનતા તથા કષાયોની ઉપશાંતતા જ તેના ભાતારૂપ છે.
તેથી તેને યાપનીય કહેવાય છે.

અવ્યાબાધ :- શારીરિક બાધા-પીડાનો અભાવ થવો તે અવ્યાબાધ છે.

પ્રાસુક-વિહાર :- સાધનાને યોગ્ય નિર્દોષ સ્થાનમાં નિવાસ કરીને નિર્દોષ અને નિર્જીવ શયનાસન આદિ
ગ્રહણ કરવા, તેને પ્રાસુક વિહાર કહે છે.

સરસવની ભક્ષ્યાભક્ષ્યતા :-

૪૬ સરસિવા તે ભંતે ! કિં ભક્ખેયા, અભક્ખેયા ? સુયા ! સરિસિવા મે ભક્ખેયા વિ
અભક્ખેયા વિ ।

સે કેણદ્રેણ ભંતે ! એવં કુચ્ચિન્ - સરિસિવા તે ભક્ખેયા વિ અભક્ખેયા વિ ?

સે ણૂણં તે સુયા ! બંખણએસુ ણએસુ દુવિહા સરિસવા પણત્તા, તં જહા - મિત્તસરિસવા ય ધણણસરિસવા ય । તત્થ ણં જે તે મિત્તસરિસવા તે તિવિહા પણત્તા, તં જહા - સહજાયયા, સહવદ્વિયયા, સહફંસુકીલિયયા; તેણં સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ ણં જે તે ધણણસરિસવા તે દુવિહા પણત્તા, તં જહા - સત્થપરિણયા ય અસત્થપરિણયા ય; તત્થ ણં જે તે અસત્થપરિણયા તેણં સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ ણં જે તે એસણિજ્જા ય અણેસણિજ્જા ય । તત્થ ણં જે તે અણેસણિજ્જા તે સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ ણં જે તે એસણિજ્જા તે દુવિહા પણત્તા, તં જહા - જાઇયા ય અજાઇયા ય । તત્થ ણં તે અજાઇયા તે ણં સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ ણં જે તે જાઇયા તે દુવિહા પણત્તા, તં જહા - લદ્ધા ય અલદ્ધા ય । તત્થ ણં જે તે અલદ્ધા તે ણં સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ ણં જે તે લદ્ધા તે ણં સમણાણં ણિગંથાણં ભક્ખેયા, સે તેણટ્રેણ સુયા ! એવં કુચ્છિ જાવ અભક્ખેયા વિ ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન - હે ભગવન્ ! આપને માટે સરસવ ભક્ષ્ય છે કે અભક્ષ્ય ? ઉત્તર - હે શુક ! અમારા મતમાં સરસવ ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે.

પ્રશ્ન - હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ છે કે તમારે માટે સરસવ ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે ?

ઉત્તર - હે શુક ! તમારા બ્રાહ્મણ મતના શાસ્ત્રોમાં બે પ્રકારના સરસવ કહ્યા છે. યથા - મિત્ર સરસવ (સમાન વયવાળા મિત્ર) અને ધાન્ય સરસવ. તેમાં જે મિત્ર સરસવ છે, તેના ત્રણ પ્રકાર છે, યથા - એક સાથે જન્મેલા, એક સાથે મોટા થયેલા અને એક સાથે ધૂળમાં રમેલા. આ ત્રણે પ્રકારના સરસવ શ્રમણ નિર્ણથો માટે અભક્ષ્ય છે.

તેમાં જે ધાન્ય સરસવ છે, તેના બે પ્રકાર છે, યથા - શસ્ત્ર પરિણત - અજિન આદિ શસ્ત્રથી નિર્જવ બનેલા અને અશસ્ત્ર પરિણત - અજિન આદિ શસ્ત્રથી નિર્જવ નહીં બનેલા, તેમાંથી જે અશસ્ત્ર પરિણત સરસવ છે, તે શ્રમણ નિર્ણથોને માટે અભક્ષ્ય છે અને જે શસ્ત્ર પરિણત સરસવ છે, તેના બે પ્રકાર છે. યથા - એષણીય (નિર્દોષ) અને અનેષણીય (સદોષ). તેમાં અનેષણીય તો શ્રમણ નિર્ણથો માટે અભક્ષ્ય છે. એષણીય સરસવના બે પ્રકાર છે, યથા - યાચના કરીને લાવેલા અને યાચના કરીને નહીં લાવેલા. અયાચિત તો શ્રમણ નિર્ણથોને માટે અભક્ષ્ય છે. યાચિતના બે પ્રકાર છે. યથા - પ્રાપ્ત થયેલા અને પ્રાપ્ત નહીં થયેલા. જે અલબ્ધ છે તે શ્રમણ નિર્ણથોને માટે અભક્ષ્ય છે અને જે લબ્ધ છે, તે શ્રમણ નિર્ણથોને માટે ભક્ષ્ય છે. તેથી હે શુક ! એમ કહ્યું છે કે સરસવ ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે.

અડદની ભક્ષ્યાભક્ષ્યતા :-

૪૭ માસા તે ભંતે ! કિં ભક્ખેયા, અભક્ખેયા ? સુયા ! માસા મે ભક્ખેયા વિ અભક્ખેયા વિ ।

સે કેણટ્રેણ ભંતે ! એવં કુચ્છિ જાવ અભક્ખેયા વિ ?

સે ણૂણં તે સુયા ! બંખણએસુ ણએસુ દુવિહા માસા પણત્તા, તં જહા - દવ્વમાસા

ય કાલમાસા ય । તત્થ ણ જે તે કાલમાસા તે ણ સાવળાઈયા આસાદપજ્જવસાણા દુવાલસ પણન્તા, તં જહા - સાવળે, ભદ્વએ, આસોએ, કત્તિએ, મગગિરે, પોસે, માહે, ફગુણે, ચિત્તે, વિસાહે, જેટ્ટામૂલે, આસાઢે; તે ણ સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ ણ જે તે દવ્વમાસા તે દુવિહા પણન્તા, તં જહા - અત્થમાસા ય ધણ્ણમાસા ય । તત્થ ણ જે તે અત્થમાસા તે દુવિહા પણન્તા, તં જહા - સુવણ્ણમાસા ય રૂપ્પમાસા ય, તે ણ સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ ણ જે તે ધણ્ણમાસા તે દુવિહા પણન્તા, તં જહા - સત્થપરિણયા ય અસત્થપરિણયા ય, એવું જહા ધણ્ણસરિસવા જાવ સે તેણટું સુયા ! જાવ અભક્ખેયા વિ ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન - હે ભગવન્ ! માસા આપના મતમાં(આપના માટે) ભક્ષ્ય છે કે અભક્ષ્ય ?

ઉત્તર - હે શુક ! અમારા મતમાં માસા ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે.

પ્રશ્ન - હે ભગવન્ ! તેનું શું કારણ છે કે માસા ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે ?

ઉત્તર - હે શુક ! તમારા બ્રાહ્મણમતના શાસ્ત્રોમાં માસાના બે પ્રકાર કહ્યા છે - દ્રવ્યમાસા અને કાલમાસ. તેમાં જે કાલમાસ છે, તે શ્રાવણથી લઈને અષાઢ માસ પર્યત બાર માસ છે. યથા - શ્રાવણ, ભાદ્રવો, આસો, કારતક, માગસર, પોષ, મહા, કાગળા, ચૈત્ર, વૈશાખ, જેઠ અને અષાઢ. તે શ્રમણનિર્ગંથોને માટે અભક્ષ્ય છે. તેમાં જે દ્રવ્યમાસા છે તેના બે પ્રકાર છે. યથા ધાન્યમાસા અને અર્થમાસા. અર્થમાસા(સોના ચાંદી તોળવાના માસા)ના બે પ્રકાર છે યથા - સ્વર્ણમાસા અને રૌષ્યમાસા. તે શ્રમણનિર્ગંથોને માટે અભક્ષ્ય છે. ધાન્ય માસા(અડદ)ના બે પ્રકાર છે. યથા - શસ્ત્ર પરિણત અને અશસ્ત્ર પરિણત. ઈત્યાદિ માસાનું કથન ધાન્ય સરસવ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ, યાવત્તુ તેથી હે શુક ! 'માસા' ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે.

વિવેચન :-

'માસા' તે પ્રાકૃતનો શ્વિલષ્ટ શબ્દ છે. તેની સંસ્કૃત ધ્યાયા બે પ્રકારે થાય છે, યથા - 'માષ' અને 'માસ'. માષનો અર્થ અડદ નામનું ધાન્ય વિશેષ છે અને 'માસ'નો અર્થ મહિનો - શ્રાવણ, ભાદ્રવો આદિ થાય છે, તે માસ ભક્ષ્ય નથી. તે જ રીતે અર્થમાસ પણ ભક્ષ્ય નથી. તેમાં જે માષ-ધાન્ય વિશેષ છે તે શસ્ત્ર પરિણત, એષણીય, યાચિત અને લઘ્ય હોય, તો તે શ્રમણનિર્ગંથોને માટે ભક્ષ્ય છે; તે સિવાયના સર્વે ય અભક્ષ્ય છે.

કુલત્થાની ભક્ષ્યાભક્ષ્યતા :-

૪૮ કુલત્થા તે ભંતે ! કિં ભક્ખેયા, અભક્ખેયા ? સુયા ! કુલત્થા મે ભક્ખેયા વિ અભક્ખેયા વિ ।

સે કેણટું ભંતે ! એવું વુચ્વહી જાવ અભક્ખેયા વિ ?

સે ણૂણં સુયા ! તે બંભણએસુ ણએસુ દુવિહા કુલત્થા પણન્તા, તં જહા - ઇત્થિકુલત્થા ય ધણ્ણકુલત્થા ય । તત્થ ણ જે તે ઇત્થિકુલત્થા તે તિવિહા પણન્તા, તં જહા - કુલકણણયા ઇ વા, કુલબહુયા ઇ વા, કુલમાઉયા ઇ વા, તે ણ સમણાણં ણિગંથાણં અભક્ખેયા । તત્થ ણ જે તે ધણ્ણકુલત્થા, એવું જહા ધણ્ણસરિસવા જાવ સે તેણટું સુયા ! જાવ અભક્ખેયા વિ ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન् ! આપના માટે કુલત્થા ભક્ષ્ય છે કે અભક્ષ્ય ? ઉત્તર- હે શુક ! અમારા મતમાં કુલત્થા ભક્ષ્ય પણ છે, અભક્ષ્ય પણ છે.

પ્રશ્ન- હે ભગવન् ! તેનું શું કારણ છે કે આપના મતમાં કુલત્થા ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે ?

ઉત્તર- હે શુક ! તમારા પ્રાતિષ્ઠા મતના શાસ્ત્રોમાં ‘કુલત્થા’ના બે પ્રકાર છે. યથા- સ્ત્રીકુલત્થા અને ધાન્યકુલત્થા(કળથી) તેમાં જે સ્ત્રીકુલત્થા છે, તેના ત્રણ પ્રકાર છે, યથા- કુલકન્યા, કુલવધૂ અને કુલમાતા; તે શ્રમણ નિર્ગંધોને માટે અભક્ષ્ય છે. તેમાંથી જે ધાન્યકુલત્થા છે તેના વિષયમાં સરસવની સમાન સમજવું જોઈએ યાવત્તુ તેથી હે શુક ! કુલત્થા ભક્ષ્ય પણ છે અને અભક્ષ્ય પણ છે.

વિયેચન :-

‘કુલત્થા’ શબ્દનો વ્યુત્પત્તિ અર્થ આ પ્રમાણે થાય છે— કુલે તિષ્ઠંતિ યસ્તા કુલત્થા । આ વ્યુત્પત્તિ અનુસાર કુલસ્થા એટલે કુલાંગના, કુલીન સ્ત્રી અર્થ થાય છે અને તેનો રૂઢ અર્થ છે— કળથી નામનું ધાન્ય વિશેષ. તેની ભક્ષ્યાભક્ષ્યતા સરસવની જેમ સમજવી જોઈએ.

સરસવ, માસ અને કુલત્થા વિષયક આ ત્રણો પ્રશ્નો શ્રી ભગવતી સૂત્ર અને નિરયાવલિકા સૂત્રમાં પણ છે. ત્રણો સ્થળે ભાવાર્થ સમાન છે છતાં કુમભેદ અને શબ્દભેદ છે. પ્રસ્તુત સંસ્કરણમાં ભગવતીસૂત્ર અનુસાર જ ત્રણો પ્રશ્નોત્તરનો પાઠ અને ભાવાર્થ રાખ્યા છે.

આત્મ તત્ત્વ સંબંધી તાત્ત્વિક પૃથ્વા :-

૪૯ સે ણૂણં ભંતે ! એગે ભવં, દુવે ભવં, અક્ખએ ભવં, અવ્વએ ભવં, અવદ્ધિએ ભવં, અણેગભૂયભાવભવિએ ભવં ? સુયા ! એગે વિ અહં જાવ અણેગભૂયભાવ-ભવિએ વિ અહં।

સે કેણદ્રેણં ભંતે ! એવં કુચ્ચઙ્ગ જાવ અણેગભૂયભાવ-ભવિએ વિ અહં ?

સુયા ! દવ્વદ્વયાએ એગે વિ અહં, ણાણદંસણદ્વયાએ દુવે વિ અહં, પણસદ્વયાએ અક્ખએ વિ અહં, અવ્વએ વિ અહં, અવદ્ધિએ વિ અહં, ઉવાગોગદ્વયાએ અણેગભૂયભાવભવિએ વિ અહં। સે તેણદ્રેણં સુયા ! જાવ અણેગભૂયભાવ-ભવિએ વિ અહં ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન- હે ભગવન् ! શું આપ એક છો, બે છો, અક્ષય છો, અવ્યય છો, અવસ્થિત છો, કે ભૂતકાલ અને ભવિષ્યકાલના અનેક પરિણામોને યોગ્ય છો ?

ઉત્તર- હે શુક ! હું એક પણ છું યાવત્તુ ભૂતકાલ અને ભવિષ્યકાલના અનેક પરિણામોને યોગ્ય પણ છું.

પ્રશ્ન- હે, ભગવન् ! તેમ શા માટે કહો છો કે હું એક છું યાવત્તુ ભૂતકાલ અને ભવિષ્યકાલના અનેક પરિણામોને યોગ્ય પણ છું ?

ઉત્તર- હે શુક ! દ્રવ્ય રૂપથી હું એક પણ છું. જ્ઞાન અને દર્શનના ભેદથી હું બે પણ છું. આત્મપ્રદેશથી હું અક્ષય છું, અવ્યય છું અને અવસ્થિત પણ છું. ઉપયોગની અપેક્ષાએ હું અનેક ભૂત, વર્તમાન અને ભાવિ પરિણામોને યોગ્ય છું. તેથી હે શુક ! પૂર્વોક્ત પ્રકારે કહું છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં શુક સંન્યાસીએ થાવચ્ચાપુત્ર અણગારની કસોટી કરવા માટે રહસ્યમય અનેક તાત્ત્વિક પ્રશ્નો પૂછ્યા છે. તેના મનમાં તેઓને પરાજિત કરવાની તમત્તા હતી, તેથી તેણે પરસ્પર વિરોધી પ્રશ્નો પૂછ્યા.

જે વસ્તુ એક સ્વરૂપ હોય તે બે સ્વરૂપ હોય શકે નહીં, જે અક્ષય અને અવ્યય હોય તેમાં પરિણામોનું પરિવર્તન કઈ રીતે થાય ? થાવચ્ચા પુત્ર અણગાર વિરોધી પ્રશ્નોના ઉત્તરો કઈ રીતે આપશે ? તે જાણવા માટે તે આતુર હતો. થાવચ્ચા પુત્ર અણગારે તેના પ્રત્યેક પ્રશ્નના ઉત્તર અનેકાંત દાખિથી આપ્યા. પ્રત્યેક વસ્તુ અનંત ધર્માત્મક છે અને અપેક્ષાભેદથી તેમાં પરસ્પર વિરોધી ધર્મો એક સમયે રહી શકે છે. જેમ કે એક પુરુષ પોતાના પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા છે અને પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર છે. તે જ રીતે પ્રત્યેક પદાર્થમાં અનેક વિરોધી ધર્મો એક સાથે રહી શકે છે.

એણ વિ અહં :- હું એક પણ છું. પ્રત્યેક જીવ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ એક છે. જીવો અનંત હોવા છતાં પ્રત્યેક જીવ દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. તે એક અખંડ સ્વરૂપ છે.

દુષે વિ અહં :- હું બે પણ છું. જ્ઞાન અને દર્શન જીવના મુખ્ય શુણ છે. ગુણ અને ગુણીમાં કથાંચિત્ અભેદ હોવાથી જીવ બે પ્રકારે છે— જ્ઞાન સ્વરૂપ અને દર્શન સ્વરૂપ.

અક્ખાએ વિ અહં :- હું અક્ષય પણ છું. જીવ દ્રવ્ય અસંખ્ય પ્રદેશાત્મક છે. તેના પ્રદેશોનો ક્યારે ય ક્ષય થતો નથી, તેથી તે અક્ષય છે.

અવ્વાએ વિ અહં :- હું અવ્યય પણ છું. અસંખ્ય પ્રદેશોમાંથી કોઈ પ્રદેશોનો પણ ક્યારે ય વ્યય—નાશ થતો નથી. તેથી તે અવ્યય છે.

અવ્વાદ્વિએ વિ અહં :- હું અવસ્થિત પણ છું. જીવ ગમે ત્યાં જાય પરંતુ તેના અસંખ્યાત પ્રદેશોની સંખ્યા અવસ્થિત રહે છે. તેમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી.

આ રીતે પ્રદેશની અપેક્ષાએ જીવ અક્ષય પણ છે, અવ્યય પણ છે અને અવસ્થિત પણ છે.

અણેગભૂયભાવભવિએ વિ અહં :- હું ભૂત અને ભવિષ્યના અનેક પરિણામોને યોગ્ય પણ છું. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ જીવ એક હોવા છતાં પર્યાયની અપેક્ષાએ અનેક સ્વરૂપે છું. અનેક પદાર્થો સંબંધી વિભિન્ન ઉપયોગ ભૂતકાળમાં હતો, વર્તમાનમાં પણ અન્યાન્ય ઉપયોગ જીવ દ્રવ્યમાં વર્તે છે અને ભવિષ્યમાં પણ વિવિધ ઉપયોગ જીવ દ્રવ્યમાં થશે. આ ત્રણે કાલના વિવિધ ઉપયોગ જીવથી કથાંચિત્ અભિન્ન છે. તૈકાલિક ઉપયોગોની અનેકતાને કારણે જીવ અનેક પરિણામોને યોગ્ય છે.

શુક સંન્યાસીની થાવચ્ચાપુત્ર અણગાર પાસે દીક્ષા :-

૫૦ એથ્થ ણ સે સુએ સંબુદ્ધે થાવચ્ચાપુત્રં વંદિ ણમંસિ, વંદિતા ણમંસિત્તા એવં વયાસી-ઇચ્છામિ ણ ભંતે! તુબ્ધે અંતિએ કેવલિપણણતં ધર્મમં ણિસામિત્તએ । ધર્મકહા ભાણિયવ્વા ।

તએ ણ સુએ પરિવ્વાયએ થાવચ્ચાપુત્રસ્સ અંતિએ ધર્મમં સોચ્વા ણિસમ્મ એવં વયાસી-

ઇચ્છામિ ણ ભંતે ! પરિવ્વાયગસહસ્સેણ સદ્ગ્રિ સંપરિવુડે દેવાણુપ્પિયાણ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા પવ્વિન્તાએ ! અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા !

તએ ણ સુએ પરિવ્વાયએ ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાગે અવકકમઝ અવકકમિત્તા તિદંડયં જાવ ધાઉરત્તાઓ ય એંતે એડેઝ, એડિત્તા સયમેવ સિહં ઉપ્પાડેઝ, ઉપાડિત્તા જેણેવ થાવચ્વાપુત્તે જાવ પવ્વિન્તાએ ! સામાઇયમાઇયાં ચોદસપુવ્વાં અહિજ્જાઝ ! તએ ણ થાવચ્વાપુત્તે સુયસ્સ અણગારસહસ્સં સીસત્તાએ વિયરઝ !

ભાવાર્થ :- આ પ્રકારની ચર્ચાના પરિણામે શુક પરિવ્વાજકને સમ્યકૃતવબોધ પ્રાપ્ત થયો. તેણે થાવચ્વા પુત્રને વંદન અને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું— હે ભગવન્ ! હું આપની પાસેથી કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મ સાંભળવા ઈચ્છું છું. થાવચ્વા અણગારે ધર્મક્થા સંભળાવી. અહીં ધર્મક્થાનું સંપૂર્ણ વર્ણન કરવું.

ત્યાર પછી શુક પરિવ્વાજકે થાવચ્વાપુત્ર પાસેથી ધર્મોપદેશ સાંભળીને હદ્યમાં અવધારીને આ પ્રમાણે કહું— હે ભગવન્ ! હું એક હજાર પરિવ્વાજકોની સાથે આપ દેવાનુપ્પિયની પાસે મુંડિત થઈને પ્રવર્જિત થવા ઈચ્છું છું.

થાવચ્વાપુત્ર અણગારે કહું— હે દેવાનુપ્પિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, યાવત્ ઉત્તર પૂર્વ દિશામાં જઈને શુક પરિવ્વાજકે ન્રિદ્ધ આદિ ઉપકરણો તથા ગોરુથી રંગેલા વસ્ત્રો એકાંતમાં ઉતારી, પોતાના હાથથી જ શિખા ઉખેડી લીધી (શિખાના વાળોનો લોચ કર્યો) ત્યાર પછી થાવચ્વાપુત્ર અણગાર પાસે આવીને યાવત્ દીક્ષિત થયા. સામાયિકથી આરંભીને ચૌદ્ધરૂવનું અધ્યયન કર્યું. ત્યાર પછી થાવચ્વાપુત્રે શુક મુનિને તે એક હજાર અણગારોને (જે તેની સાથે દીક્ષિત થયા હતા તેઓને) શિષ્યના રૂપમાં પ્રદાન કર્યા.

થાવચ્વાપુત્ર અણગારની મુંડિત :-

૫૧ તએ ણ થાવચ્વાપુત્તે સોગંધિયાઓ ણયરીઓ ણીલાસોયાઓ ઉજ્જાણાઓ પડિણિક્ખમઝ, પડિણિક્ખમિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઝ ! તએ ણ સે થાવચ્વાપુત્તે અણગારસહસ્સેણ સદ્ગ્રિ સંપરિવુડે જેણેવ પુંડરીએ પવ્વએ તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પુંડરીયં પવ્વયં સણિયં સણિયં દુરુહઝ, દુરુહિત્તા મેઘઘણસળિણગાસં દેવસળિણવાયં પુઢવિસિલાપદ્યં જાવ પાઓવગમણં સમણુવળણે ।

તએ ણ સે થાવચ્વાપુત્તે બહૂળિ વાસાણિ સામળણપરિયાં પાઉણિત્તા, માસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઝૂસિત્તા, સાંદ્રં ભત્તાં અણસણાએ છેદિત્તા જાવ કેવલવરણાણંસળે સમુપ્પાડેત્તા તઓ પચ્છા સિદ્ધે બુદ્ધે મુત્તે અંતગડે પરિણિવુડે સવ્વદુક્ખપ્પહીણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી થાવચ્વાપુત્ર અણગાર સૌગંધિકા નગારી અને નીલાશોક ઉદ્યાનમાંથી બહાર નીકળી વિભિન્ન દેશોમાં વિચરણ કરવા લાગ્યા. ત્યાર પછી તે થાવચ્વાપુત્ર અણગાર (પોતાનો અંતિમ સમય નજીક સમજીને) એક હજાર સાધુઓની સાથે પુંડરીક(શત્રુંજ્ય) પર્વત સમીપે આવ્યા અને ધીમે-ધીમે પુંડરીક પર્વત ઉપર ચઢીને મેઘઘણાની સમાન શ્યામ અને જ્યાં દેવોનું આગમન થતું હતું, તેવા પૃથ્વી શિલાપદ્દક પર યાવત્ પાદપોગમન અનશન વ્રત અંગીકાર કર્યું.

તે થાવચ્યાપુત્ર અણગાર ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય પર્યાય પાળીને, એકમાસની સંલેખના કરી, સાઠભક્તના આહારનો છેદ કરી, અનશન સ્વીકારી યાવત્ કેવલજ્ઞાન અને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધ, ખુદ્, મુક્ત થયા; સંસારનો અંત કર્યો; પરિનિવાર્ણ પ્રાપ્ત કર્યું તથા સર્વ દુઃખોથી મુક્ત થયા.

શૈલકરાજાની દીક્ષા :-

૫૨ તએ ણ સુએ અણણયા કયાં જેણેવ સેલગપુરે ણયરે, જેણેવ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે તેણેવ સમોસરિએ । પરિસા ણિગગયા, સેલઓ ણિગગચ્છિએ । ધર્મં સોચ્વા જં ણવરં- દેવાણુપ્પિયા ! પંથગપામોકખાં પંચ મંતિસયાં આપુચ્છામિ, મંદુંયં ચ કુમારં રજ્જે ઠાવેમિ। તતો પચ્છા દેવાણુપ્પિયાણ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વયામિ। અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા !

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદી શુક અણગાર કોઈ સમયે શૈલકપુર નગરના સુભૂમિભાગ નામના ઉદ્યાનમાં પદ્ધાર્યા. તેઓને વંદન કરવા માટે પરિષદ્ધ નીકળી. શૈલક રાજી પણ નીકળ્યા. ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો વગેરે પૂર્વવત્ત કહેવું. તફાવત એ છે કે શૈલકરાજાને નિવેદન કર્યું કે હે દેવાનુપ્રિય ! હું પંથક આદિ પાંચસો મંત્રીઓને પૂછીને અને મંડુક કુમારને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને પદી આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે મુંદિત થઈને ગૃહવાસથી નીકળીને અણગાર-દીક્ષા-અંગીકાર કરીશ. ત્યારે શુક અણગારે કહ્યું— જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો.

૫૩ તએ ણ સે સેલએ રાયા સેલગપુરં ણયરં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ સએ ગિહે, જેણેવ બાહિરિયા ઉવદ્ધાણસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા સીહાસણં સાપણસણે ।

તએ ણ સે સેલએ રાયા પંથગપામોકખે પંચ મંતિસએ સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવેત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મએ સુયસ્સ અંતિએ ધર્મે ણિસંતે, સે વિ ય મે ધર્મે ઇચ્છિએ પડિચ્છિએ અભિરૂઝએ । અહં ણ દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભય-ઉવ્વિગ્રા જાવ પવ્વયામિ । તુબ્બે ણ દેવાણુપ્પિયા ! કિં કરેહ ? કિં વસેહ ? કિં વા તે હિયઇચ્છિએ સામત્થે ત્તિ ?

તએ ણ તં પંથગપામોકખા સેલગં રાયં એવં વયાસી- જઝ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભય-ઉવ્વિગ્રા જાવ પવ્વયહ, અમ્હાણ દેવાણુપ્પિયા ! કિમળ્ણે આહારે વા આલંબે વા ? અમ્હે વિ ય ણ દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભય-ઉવ્વિગ્રા જાવ પવ્વયામો ।

જહા ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હં બહુસુ કજ્જેસુ ય કારણેસુ ય જાવ ચકુભૂએ તહા ણ પવ્વિયાણ વિ સમાણાણ બહુસુ કજ્જેસુ ય જાવ ચકુભૂએ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદી શૈલક રાજી શૈલકપુર નગરમાં પોતાના ગૃહે આવીને, બાખ્ સભાના સિંહાસન ઉપર બેઠા.

ત્યારપદી શૈલક રાજાને પંથક આદિ પાંચસો મંત્રીઓને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિયો ! શુક અણગાર પાસે મેં જે ધર્મ સાંભળ્યો છે તે ધર્મની હું ઈચ્છા કરું છું, તે ધર્મને ગૃહણ કરવાની અભિલાષા રાખું છું, તે ધર્મમાં રૂચિ ધરાવું છું. હે દેવાનુપ્પિયો ! સંસારના ભયથી ઉદ્દ્રિણ બનીને હું દીક્ષા

ગ્રહણ કરવા ઈચ્છું છું. હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે શું કરશો ? કયાં રહેશો ? તમારી અંતરની ઈચ્છા અને સામર્થ્ય- મંત્રય શું છે ?

ત્યારે પંથકાદિ મંત્રીઓએ શૈલક રાજાને આ પ્રમાણો કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમે સંસારના ભયથી ઉદ્દિગ્ન બની યાવત્ પ્રત્રજિત થવા ઈચ્છો છો, તો હે દેવાનુપ્રિય ! અમારા માટે તમારા સિવાય અન્ય કોણ આધાર કે આલંબન રૂપ છે ? હે દેવાનુપ્રિય ! અમે પણ સંસારના ભયથી ઉદ્દિગ્ન બની(તમારી સાથે) દીક્ષા અંગીકાર કરશું.

હે દેવાનુપ્રિય !(રાજ્ય કુટુંબ સંબંધી) ઘણાં કાર્યોમાં, કારણો-ઉપાયો વગેરેમાં તમો યક્ષુભૂત છો, અમારા માર્ગદર્શક છો તે જ રીતે દીક્ષિત થઈને શ્રમણ સંબંધી ઘણા કાર્યાદિમાં તમેજ અમારા માર્ગદર્શક રહેશો.

૫૪ તએ ણ સે સેલએ પંથગપામોકખે પંચ મંતિસએ એવં વયાસી - જઝ ણ દેવાણુપ્પિયા ! તુબ્ધે સંસારભયડવ્વિગા જાવ પવ્વયહ, તં ગચ્છહ ણ દેવાણુપ્પિયા ! સએસુ સએસુ કુદુંબેસુ જેટે પુતે કુંદુબમજ્જે ઠાવેત્તા પુરિસસહસ્સવાહિણીઓ સીયાઓ દુર્ઘઢા સમાણા મમ અંતિય પાઉભવહ ! તહેવ જાવ પાઉભવંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપદી શૈલક રાજાએ પંથકાદિ પાંચસો મંત્રીઓને આ પ્રમાણો કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમે સંસારના ભયથી ઉદ્દિગ્ન થયા હો યાવત્ દીક્ષા ગ્રહણ કરવા ઈચ્છતા હો તો હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે સહુ પોત પોતાના ધેર જાઓ અને જયેષ્ઠ પુત્રને કુટુંબના વડારૂપે સ્થાપિત કરીને અર્થાત્ પરિવારનું ઉત્તરદાયિત્વ તેઓને સૌંપીને, હજાર પુરુષવાહિણી શિબિકા ઉપર આરૂઢ થઈને મારી સમીપે આવો. આ સાંભળીને પાંચસો મંત્રીઓ પોત-પોતાના ધેર ગયા અને રાજાના આદેશાનુસાર કાર્ય કરીને શિબિકાઓ પર આરૂઢ થઈને રાજાની પાસે પાછા આવ્યા.

૫૫ તએ ણ સે સેલએ રાયા પંચ મંતિસયાં પાઉભવમાળાં પાસઝ, પાસિતા હફૃતુફૃ કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવેત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! મંદુયસ્સ કુમારસ્સ મહત્વં જાવ રાયાભિસેય ઉવટુવેહ ! એવં જાવ અભિર્સિંચહ જાવ રાયા જાએ જાવ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પદી શૈલકરાજાએ પાંચસો મંત્રીઓને પોતાની પાસે આવતા જોઈને પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા, બોલાવીને આ પ્રમાણો કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીધ્રતાથી મંડુકુમારના મહાન અર્થવાળા રાજ્યાભિષેકની તેયારી કરો. કર્મચારી પુરુષોએ તે પ્રમાણો જ કર્યુ યાવત્ શૈલક રાજાએ રાજ્યાભિષેક કર્યો યાવત્ મંડુકુમાર રાજ થયા અને રાજ્ય સંચાલન કરતાં રહેવા લાગ્યા.

૫૬ તએ ણ સે સેલએ મંદુયં રાયં આપુછ્છઝ ! તએ ણ સે મંદુએ રાયા કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! સેલગપુરં ણયરં આસિય જાવ ગંધવદ્વિભૂયં કરેહ ય કારવેહ ય, એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ ।

તએ ણ સે મંદુએ દોચ્ચં પિ કોદુંબયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! સેલગસ્સ રણ્ણો મહત્વં જાવ ણિકુખમણાભિસેયં કરેહ । એ

વં જહેવ મેહસ્સ તહેવ ણવરં પડમાવર્ઝ દેવી અગકેસે પડિછ્છિઝ । સેસં તં ચેવ જાવ પડિગં ગહાય સીયં દુરુહંતિ, જાવ પવ્વિઝે જાવ સામાઇયમાઇયાં એકકારસ અંગાઝ અહિજ્જઝ, અહિજ્જિત્તા બહૂહિં ચતુંથ જાવ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદ્ધી શૈલકે મંડુકરાજા પાસે દીક્ષા લેવાની આજા માણી. ત્યારે મંડુકરાજાને ક્રૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— શીદ્ધ શૈલકપુર નગરને પાણી છાંટી, સ્વચ્છ કરી યાવત્તુ સુગંધની શુટિકા સમાન કરો-કરાવો અને આશાનુસાર કાર્ય થઈ જવાની મને સૂચના આપો.

ત્યાર પદ્ધી મંડુકુકુમારે બીજીવાર ક્રૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— શીદ્ધ શૈલક મહારાજાના મહાન અથવાણા યાવત્ત દીક્ષાભિષેકની તૈયારી કરો. અહીં મેઘકુમારની જેમ જ દીક્ષા મહોત્સવનું વર્ષાન જાણાં. વિશેષતા એ છે કે પદ્માવતી રાણીએ શૈલકના અગ્રદેશ ગ્રહણ કર્યા યાવત્ત સર્વ સ્વજન-પરિજનો પાત્રા આદિ ગ્રહણ કરીને શિબિકા ઉપર આરૂઢ થયા યાવત્ત શૈલક રાજ્યિંદ્રાય દીક્ષિત થઈને સામાયિકથી માંણીને અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું. અધ્યયન કરીને ઘણા ઉપવાસ વગેરે તપસ્યા કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

શુક અણગારની મુક્તિ :-

૫૭ તએ ણ સે સુએ સેલયસ્સ અણગારસ્સ તાં પંથગપામોકખાં પંચ અણગારસયાં સીસત્તાએ વિયરઝ ।

તએ ણ સે સુએ અણણા કયાં સેલગપુરાઓ ણગરાઓ સુભૂમિભાગાઓ ઉજ્જાણાઓ પડિણિકખમઝ, પડિણિકખમિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઝ ।

તએ ણ સે સુએ અણગારે અણણા કયાં તેણ અણગારસહસ્સેણ સંદ્ધિ સંપરિવુડે પુવ્વાણુપુર્વિ ચરમાણે ગામાણુગામં દુઇજ્જમાણે સુહંસુહેણ વિહરમાણે જેણેવ પુંડરીએ પવ્વએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પુંડરીયં પવ્વયં સણિયં-સણિયં દુરુહઝ, દુરુહિત્તા જાવ ભત્તપાણ- પડિયાઝકિખએ પાઓવગમણમણુવળ્ણે ।

તએ ણ સે સુએ અણગારે બહૂણિ વાસણિ સામણણ-પરિયાયં પાડણિત્તા માસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઝૂસિત્તા, સંદ્ધિ ભત્તાં અણસણાએ છેદિત્તા જાવ કેવલવરણાણદંસણં સમુપ્પાડેત્તા તાં પચ્છા સિદ્ધે જાવ સવ્વદુકખપ્પહીણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદ્ધી શુક અણગારે શૈલક અણગારને પંથક પ્રમુખ પાંચસો અણગાર શિષ્યરૂપમાં પ્રદાન કર્યા.

ત્યાર પદ્ધી શુકમુનિ કોઈ સમયે શૈલકપુર નગરના સુભૂમિ ભાગ ઉદ્યાનમાંથી વિહાર કરીને બાખ્ય (અન્ય) જનપદમાં વિચરવા લાગ્યા.

ત્યાર પદ્ધી એક સમયે શુક અણગાર એક હજાર અણગારોની સાથે અનુક્રમથી વિચરતા, ગામેગામ સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં (પોતાનો અંત સમય નજીક આવ્યો જાણીને) પુંડરીક પર્વત પાસે આવ્યા અને ધીરે-ધીરે પર્વત ઉપર ચઢ્યા યાવત્ત આહાર-પાણીનો ત્યાગ કરી પાદપોપગમન અનશન અંગીકાર કર્યું.

આ રીતે શુક અણગાર અનેક વર્ષ સુધી સંયમ પર્યાયનું પાલન કરી યાવત્ એક માસની સંદેખનાથી આત્માને ભાવિત કરીને, સાઠભક્ત આહારનું છેદન કરીને કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન પ્રાપ્ત કરીને, સિદ્ધ થયા.

શૈલકમુનિની જિમારી અને ચિકિત્સા :-

૫૮ તએ ણ તસ્સ સેલગસ્સ રાયરિસિસ્સ તેહિં અંતેહિં ય પંતેહિં ય તુચ્છેહિં ય લૂહેહિં ય અરસેહિં ય વિરસેહિં ય સીએહિં ય ઉણહેહિં ય કાલાઇકંતેહિં ય પમાણાઇકકંતેહિં ય ણિચ્ચં પાણભોયણેહિં ય પયઇસુકુમાલસ્સ સુહોચિયસ્સ સરીરગંસિ વેયણ પાડબ્બૂયા - ઉજ્જલા જાવ દુરહિયાસા, કંડુયદાહ-પિત્તજ્જર-પરિગયસરીરે યાવિ વિહરઇ । તએ ણ સે સેલએ તેણ રોગાયંકેણ સુકકે ભુક્ખે જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પ્રકૃતિથી સુકુમાર અને સૂખમોગને યોગ્ય શૈલક રાજર્ધિના શરીરમાં તે (અણગાર ચર્યાનુસાર પ્રાપ્ત) આંત-ચણા આદિ પ્રાન્ત-ઠંડુ અથવા વધ્યું ઘટયું, તુચ્છ-અલ્પ, રૂક્ષ-લુખું, અરસ-હીંગ આદિના વધારથી રહિત, વિરસ-સ્વાદહીન, કાલાતિકાન્ત- ભૂખનો સમય વ્યતીત થઈ ગયા પછી અને પ્રમાણાતિકાન્ત-પ્રમાણથી થોડા કે વધુ આહાર પાણીના નિરંતર સેવનથી વેદના ઉત્પત્ત થઈ. તે વેદના ઉત્કટ યાવત્ દુસ્ક્ષિ હતી. તેમનું શરીર ખુજલી, દાહ અને પિત જવરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું. આ રીતે તે શૈલક રાજર્ધિનું શરીર રોગાંતકથી સૂક્ષ્માઈ ગયું, દુર્બલ થઈ ગયું.

૫૯ તએ ણ સે સેલએ અણણયા કયાઇં પુબ્વાણુપુર્વિં ચરમાણે જાવ જેણેવ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે તેણેવ વિહરઇ । પરિસા ણિગયા, મંડુઓ વિ ણિગઓ, સેલયં અણગારં વંદઝ ણમંસઝ, વંદિતા ણમંસિતા પજ્જુવાસઝ ।

તએ ણ સે મંડુએ રાયા સેલયસ્સ અણગારસ્સ સરીરયં સુકકં ભુક્ખં જાવ સવ્વાબાહં સરોગં પાસઝ, પાસિત્તા એવં વયાસી- અહં ણ ભંતે ! તુબ્બં અહાપવિત્તેહિં તિગિચ્છેહિં અહાપવિત્તેહિં ઓસહ-ભેસજ્જેણ ભત્તપાણેણ ય તિગિચ્છે આઉદ્વાવેમિ । તુબ્બે ણ ભંતે ! મમ જાણસાલાસુ સમોસરહ, ફાસુયં એસણિજ્જં પીઢફલગસેજ્જા-સંથારગં ઓગિણહત્તાણં વિહરહા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે શૈલક રાજર્ધિ અનુકમથી વિચરતાં કોઈ એક સમયે સુભૂમિભાગ નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા યાવત્ વિચરવા લાગ્યા. તેઓને વંદન કરવા માટે પરિષદ નીકળી. મંડુકરાજા પણ ગયા. શૈલક અણગારને વંદના-નમસ્કાર કરીને તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યા.

તે સમયે મંડુકરાજાએ શૈલક અણગારના શરીરને શુષ્ક, નિસ્તેજ યાવત્ સર્વ પ્રકારની પીડાથી આકાન્ત અને રોગયુક્ત જોયું અને આ પ્રમાણે કહું-

હે ભગવન્ ! હું રોગને મટાડવામાં સમર્થ ચિકિત્સકો દ્વારા સાધુને યોગ્ય ઔષધ-ભેષજથી તથા આહાર-પાણી દ્વારા આપની ચિકિત્સા કરાવવા ઈચ્છણું છું. હે ભગવન્ ! આપ મારી યાનશાળામાં પધારો તથા ત્યાં પ્રાસુક અને એપાણીય પીઠ, ફલક, શાયા, સંસ્તારક ગ્રહણ કરીને વિચરો.

૬૦ તએ ણ સે સેલએ અણગારે મંડુયસ્સ રણો એયમટું તહ ત્તિ પદિસુણેઝ । તએ ણ સે મંડુએ સેલયં વંદઝ ણમંસઝ, વંદિતા ણમંસિતા જામેવ દિસિં પાડબ્બૂએ તામેવ દિસિં પદિગએ ।

તએ ણ સે સેલએ કલ્લાં જાવ જલાંતે સભંડ-મતોવગરણમાયાય પંથગપામોકખેહિં પંચહિં અણગારસએહિં સર્દિં સેલગપુરમણુપવિસઇ, અણુપવિસિતા જેણેવ મંડુયસ્સ જાણસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છઇ । ઉવાગચ્છિત્તા ફાસુયં પીઢ ફલગ-સેજ્જા સંથારયં ઓગિણિહત્તા ણ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શૈલક અણગારે મંડુક રાજના આ અર્થનો (વિનંતીનો) ‘થીક છે’ એમ કહીને સ્વીકાર કર્યો. ત્યારે તે મંડુક રાજ શૈલક રાજર્ષિને વંદના નમસ્કાર કરી જે દિશામાંથી આવ્યા હતા તે દિશામાં પાછા ફર્યા અર્થાત્ રાજભવનમાં ગયા.

ત્યાર પછી તે શૈલક રાજર્ષિએ બીજે દિવસે સૂર્યોદય થયા પછી, પોતાના ભંડોપકરણો લઈને પંથક આદિ પાંચસો મુનિઓની સાથે શૈલકપુર નગરમાં પ્રવેશ કર્યો, પ્રવેશ કરીને મંડુક રાજની યાનશાળામાં આવીને પ્રાસુક પીઠ, ફલક, શાયા, સંસ્તારક ગ્રહણ કરીને વિચરવા લાગ્યા.

૬ ૧ તએ ણ મંડુએ રાય તિગિચ્છે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી - તુબ્ધે ણ દેવાણપ્પિયા ! સેલયસ્સ ફાસુય-એસણિજ્જેણ ઓસહ-ભેસજ્જ-ભત્તપાણેણ તેગિચ્છં આઉદ્ઘેહ ।

તએ ણ તેગિચ્છયા મંડુએણ રણા એવં વુત્તા સમાણા હદ્વતુદ્વા સેલયસ્સ રાયરિસિસ્સ અહાપવિત્તેહિં ઓસહ-ભેસજ્જ-ભત્તપાણેહિં તેગિચ્છં આઉદ્ઘેતિ ।

તએ ણ તસ્સ સેલયસ્સ અહાપવિત્તેહિં ઓસહ-ભેસજ્જ-ભત્તપાણેહિં સે રોગાયંકે ઉવસંતે હોત્થા, હદ્વે જાવ બલિયસરીરે જાએ વવગયરોગાયંકે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મંડુકરાજાએ ચિકિત્સકોને બોલાવીને આ પ્રમાણો કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે શૈલકરાજર્ષિની પ્રાસુક-એષાણીય ઔષધ, ભેષજ અને ભોજન-પાનથી ચિકિત્સા કરો.

મંડુકરાજાએ આ પ્રમાણો કહ્યું ત્યારે ચિકિત્સકો પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થયા. તેઓએ શૈલક રાજર્ષિની સાધુને યોગ્ય ઔષધ, ભેષજ અને ભોજન-પાનથી ચિકિત્સા કરી.

ત્યાર પછી સાધુને યોગ્ય ઔષધ-ભેષજ ભોજન-પાનથી શૈલક રાજર્ષિની બીમારી દૂર થઈ ગઈ. તે પ્રસન્નચિત યાવત્ બળવાન શરીરવાળા થઈ ગયા. તેમનો રોગાતંક પૂર્ણ રીતે દૂર થઈ ગયો.

વિષેયન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં શૈલક રાજર્ષિ અણગારની ચિકિત્સાનું વર્ણન છે. તેમાં અહાપવિત્તેહિં અને ફાસુયં એસણિજ્જેણ શબ્દો મહત્વપૂર્ણ છે. તેનું તાત્પર્યએ છે કે અનિવાર્ય સંયોગોમાં સાધુ-સાધ્વી, સાધ્વાચારને સમજનારા વૈદ્યો દ્વારા સાધ્વાચારને યોગ્ય નિર્દોષ ઔષધ ભેષજ અને આહાર-પાણીથી શરીરની ચિકિત્સા કરાવી શકે છે. અહીં વૈદ્યો માટે અને ઔષધ માટે પણ અહાપવિત્તેહિં— સાધુને યોગ્ય, એવા વિશેષજ્ઞાનો પ્રયોગ થયો છે.

શૈલકમુનિની શિથિલતા :-

૬ ૨ તએ ણ સે સેલએ તંસિ રોગાયંકંસિ ઉવસંતંસિ સમાણંસિ તંસિ વિઝલંસિ અસણ-પાણ

ખાઇમ-સાઇમંસિ ઓસહ-ભેસજ્જંસિ ય મુચ્છે ગદ્દે અજ્જોવવળ્ણે ઓસણે ઓસણનિહારી, પાસત્યે પાસત્થનિહારી, કુસીલે કુસીલનિહારી, પમતે પમતનિહારી, સંસતે સંસતનિહારી, ઉત્તબ્દ્ધ-પીઢ-ફલગ-સેજ્જા-સંથારએ પમતે યાવિ વિહરઇ, ણો સંચાએ ઇ ફાસુયં એસણિજ્જં પીઢ-ફલગ-સેજ્જા-સંથારયં પચ્ચપિણિતા મંડુયં ચ રાયં આપુચ્છિતા બહિયા જણવયનિહારં વિહરિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પદ્ધી તે શૈલક ઋષિનો રોગાતંક ઉપશાંત થઈ ગયો તો પણ તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમમાં તથા ઔષધ-ભેષજમાં મૂર્ચિષ્ટ, મત, ગૃદ્ધ અને અત્યંત આસક્ત થઈ ગયા. (૧) અવસન્ન- આવશ્યકાદિ કિયા કરવામાં શિથિલ અને લાંબા સમય સુધી શિથિલ બની રહેવાથી અવસન્ન વિહારી. (૨) પાર્શ્વર્થ- શાન, દર્શન, ચારિત્રને બાજુ પર રાખી દેનારા, જ્ઞાનાદિની સમ્યક આરાધનાથી રહિત અને લાંબા સમય તેમ રહેવાથી પાર્શ્વર્થ વિહારી; (૩) કુશીલ- નિષિદ્ધ આચરણ એટલે અનાચાર વગેરેનું સેવન કરનાર અને લાંબા સમય સુધી તેનું આચરણ કરવાથી કુશીલ વિહારી (૪) પ્રમત્ત- નિદ્રા-વિકથા આદિ પ્રમાણનું સેવન કરનાર અને પ્રમત્ત વિહારી, (૫) સંસક્તત- સંગતિ અનુસાર ક્યારેક સંવિજન આચરણ અને ક્યારેક શિથિલ આચરણ કરનાર અને સંસક્ત વિહારી બની ગયા. (૬) શેષકાળમાં ગ્રહણ કરેલા પીઢ- ફલગ શાથ્યા સંસ્તારકને ચાતુર્માસ સુધી રાખનારા પ્રમાદી થઈ ગયા. તે પ્રાસુક તથા એષણીય પીઢ, ફલક આદિ પાછા દઈને મંડુક રાજાની અનુમતિ લઈને બહાર જનપદ વિહાર કરવામાં અસમર્થ પ્રમત્ત વિહારી થઈ ગયા.

શૈલક મુનિના શિષ્યોનો વિહાર :-

૬ ૩ તએ એં તેસિં પંથયવજ્જાણં પંચણહં અણગારસયાણં અણણયા કયાઝં એગયાો સહિયાણં જાવ પુવ્વરતાવરતકાલ-સમયંસિ ધર્મજાગરિયં જાગરમાણાણં અયમેયારૂવે અજ્જાતથિએ જાવ સમુપ્પજિતથા - એવં ખલુ સેલએ રાયરિસી ચિદ્ગત્તા રજ્જં જાવ પવ્વિઝાએ વિઠલેણં અસણ-પાણ- ખાઇમ-સાઇમે ઓસહ-ભેસજ્જે ય મુચ્છે ણો સંચાએઝ જાવ વિહરિત્તએ । ણો ખલુ કપ્પઝ દેવાણુપ્પિયા ! સમણાણં જાવ પમત્તાણં વિહરિત્તએ । તં સેયં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હં કલ્લં સેલયં રાયરિસિં આપુચ્છિતા પાડિહારિયં પીઢ-ફલગ-સેજ્જા-સંથારયં પચ્ચપિણિતા સેલગસ્સ અણગારસ્સ પંથયં અણગારં વેયાવચ્ચકરં ઠવેત્તા બાહિયા અબ્દુજ્જાએણં જણવયનિહારેણં વિહરિત્તએ, એવં સંપેહેંતિ, સંપેહિત્તા કલ્લં જેણેવ સેલએ રાયરિસી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સેલયં આપુચ્છિતા પાડિહારિયં પીઢ-ફલગ-સેજ્જા-સંથારયં પચ્ચપિણિતિ, પચ્ચપિણિતા પંથયં અણગારં વેયાવચ્ચકરં ઠાર્વેંતિ, ઠાવિત્તા બાહિયા જણવયનિહારં વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પદ્ધી પંથક સિવાય તે પાંચસો(એટલે ૪૮૮) અણગાર કોઈ સમયે મધ્યરાત્રિએ સાથે મળીને ધર્મજાગરણ કરતા હતા, ત્યારે તેઓને એવો વિચાર ઉત્પત્ત થયો કે- શૈલક રાજ્યિ રાજ્ય આદિનો ત્યાગ કરીને દીક્ષિત થયા, પરંતુ હવે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમમાં તથા ઔષધ ભેષજમાં મૂર્ચિષ્ટ થઈ ગયા છે. તે જનપદ વિહાર કરવામાં સમર્થ નથી. હે દેવાનુપ્રિયો ! શ્રમણોને અવસત્ર યાવત્તુ પ્રમાદી થઈને રહેવું કલ્પતું નથી. તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણા માટે એ શ્રેયસ્કર છે કે કાલે શૈલક

રાજર્ષિની આજા લઈને, પાઢીયારા પીઠ, ફ્લક, શય્યા અને સંસ્તારક પાછા સૌંપીને, પંથક અણગારને શૈલક અણગારની વૈયાવૃત્ત્ય કરવા માટે સ્થાપિત કરીને(સેવામાં નિયુક્ત કરીને) બહાર જનપદમાં અપ્રમત્તભાવે, તીર્થકર ભગવાનની આજાનુસાર વિચરણ કરીએ. તે મુનિઓએ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે દિવસે શૈલક રાજર્ષિની પાસે જઈને, તેમની આજા લઈને, પાઢીયારા પીઠ, ફ્લક, શય્યા, સંસ્તારક પાછા સૌંપીને, પંથક અણગારને વૈયાવૃત્ત્ય માટે નિયુક્ત કરીને બહાર દેશ-દેશાંતરમાં વિચરવા લાગ્યા.

૬૪ તએ ણં સે પંથએ સેલગસ્સ સેજ્જા-સંથારય-ઉચ્ચાર-પાસવણ-ખેલ-સિંઘાણ-મત્તગ ઓસહ-ભેસજ્જ-ભત્ત-પાણએણ અગિલાએ વિણએણ વૈયાવડિયં કરેઝ ।

તએ ણં સે સેલએ અણણયા કયાઇં કત્તિય-ચાડમ્માસિયંસિ વિડલં અસણ-પાણ-ખાઇમ સાઇમ આહારમાહારિએ પચ્ચાવરણહકાલ-સમયંસિ સુહપ્પસુતે ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે તે પંથક અણગાર શૈલક રાજર્ષિની શય્યા, સંસ્તારક, ઉચ્ચાર, પ્રસવણ, કરું અને બળખા માત્રક- અશુચિ પરઠવાની કિયા દ્વારા તેમજ ઔષધ, ભેષજ, આહાર, પાણી આદિથી અગ્લાનભાવે, વિનયપૂર્વક વૈયાવચ્ચ કરવા લાગ્યા.

ત્યાર પછી કોઈ સમયે શૈલક રાજર્ષિ કાર્તિકી ચૌમાસીના દિવસે અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિભનો અધિક પ્રમાણમાં આહાર કરીને સાયંકાલના સમયે આરામથી સૂતા હતા.

પંથકનું ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણ અને ક્ષમાપના :-

૬૫ તએ ણં સે પંથએ કત્તિયચાડમ્માસિયંસિ કયકાડસસગે દેવસિયં પડિકકમણં પડિકકંતે ચાડમ્માસિયં પડિકકમિડકામે સેલયં રાયરિસિં ખામણદ્વયાએ સીસેણ પાએસુ સંઘદ્વેઝ ।

તએ ણં સે સેલએ પંથએણ સીસેણ પાએસુ સંઘદ્વેઝ સમાણે આસુરુતે જાવમિસમિસેમાણે ઉદ્વેઝ, ઉદ્વિત્તા એવં વયાસી- સે કેસ ણં ભો ! એસ અપત્થિયપત્થિએ જાવ પરિવજ્જાએ જે ણં મમં સુહપ્પસુત્તા પાએસુ સંઘદ્વેઝ ?

ભાવાર્થ :- - પંથકમુનિએ કાર્તિકી ચૌમાસીના દિવસે કાયોન્સર્ગ કરીને દેવસિક પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણ કરવાની ઈચ્છાથી શૈલક રાજર્ષિને ખમાવવા માટે પોતાના મસ્તકથી તેમના ચરણોનો સ્પર્શ કર્યો.

પંથકના મસ્તકનો ચરણોમાં સ્પર્શ થતાં શૈલક રાજર્ષિ એકદમ ગુરુસે થયા યાવત્ કોધથી ધૂંવા પૂંવા થતાં ઊઠી ગયા અને બોલ્યા ‘અરે, મોતની ઈચ્છા કરનારો યાવત્ લજજાથી શૂન્ય આ કોશ છે કે જે સુખપૂર્વક સૂતેલા મારા પગનો સ્પર્શ કરી રહ્યો છે ?’

૬૬ તએ ણં સે પંથએ સેલએણ એવં કુતે સમાણે ભીએ તત્થે તસિએ કરયલપરિગ્રહિયં એવં વયાસી- અહં ણં ભંતે ! પંથએ કયકાડસસગે દેવસિયં પડિકકમણં પડિકકંતે, ચાડમ્માસિયં ખામેમાણે દેવાણુપ્પિયં વંદમાણે સીસેણ પાએસુ સંઘદ્વેમિ । તં ખામેમિ ણં તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! તં ખમંતુ ણં દેવાણુપ્પિયા ! મે અવરાહં, તુમં ણં દેવાણુપ્પિયાણં ણાઇભુજ્જો એવં કરણયાએ ત્તિ કટ્ટુ સેલયં અણગારં એયમદું સમ્મં વિણએણ ભુજ્જો ભુજ્જો ખામેઝ ।

ભાવાર્થ :— શૈલક ઋષિની આ વાત સાંભળીને પંથકમુનિ ભયભીત થઈ ગયા, ઉદ્ઘિન થઈ ગયા, ભયથી કંપવા લાગ્યા. તરત જ બન્ને હાથ જોડીને મસ્તક પર અંજલી કરીને કહેવા લાગ્યા— હે ભગવન् ! હું પંથક છું. મેં કાયોત્સર્ગ કરીને દેવસી પ્રતિકમણ કર્યું અને ચૌમાસી પ્રતિકમણ કરતા પૂર્વે ચૌમાસી ક્ષમાપના માટે આપ દેવાનુપ્રિયને વંદના કરતા મેં મસ્તકથી આપના ચરણોનો રૂપર્શ કર્યો છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હું ક્ષમા યાચના કરું છું. આપ દેવાનુપ્રિય મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. હે દેવાનુપ્રિય ! હવે પછી આ પ્રમાણે કરીશ નહીં; આ પ્રમાણે પંથક અણગારે પોતાના અપરાધને માટે શૈલક અણગારની સમ્પક પ્રકારે, વિનમ્રભાવે પુનઃ પુનઃ ક્ષમાયાચના કરી.

શૈલક રાજર્ષિના ભાવોનું પરિવર્તન :-

૬૭ તએ ણ સેલયસ્સ રાયરિસિસ્સ પંથએણ એવં વુત્તસ્સ અયમેયારૂબે અજ્જત્તિથા જાવ સમુપ્પજ્જિતથા - એવં ખલુ અહં ચિક્તા રજ્જં જાવ પવ્વિઝા; ઓસણે ઓસણ્ણવિહારી જાવ વિહરામિ । તં ણો ખલુ કપ્પિઝ સમણાણં ણિગંથાણં ઓસણ્ણાણં જાવ વિહરિત્તએ । તં સેયં ખલુ મે કલ્લાં મંડુયં રાયં આપુચ્છિત્તા પાડિહારિયં પીઠ-ફલગ-સેજ્જા-સંથારયં પચ્ચપ્પિણિતા પંથએણં અણગારેણ સદ્ધિં બહિયા અબ્બુજ્જણેણ જણવયવિહારેણ વિહરિત્તએ; એવં સંપેહેઝ, સંપેહિતા કલ્લાં જાવ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :— પંથક અણગારની વિનયપૂર્વકની આ વાત સાંભળીને શૈલક રાજર્ષિના ભાવો પરિવર્તિત થયા અને તેઓને આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો— હું રાજ્ય આદિનો ત્યાગ કરીને યાવત્ દીક્ષિત થઈને, હવે શિથિલાચારી બનીને એકજ સ્થાને રહું છું. શ્રમણ નિર્ગથોને પાશ્વરસ્થાદિ થઈને રહેવું કદ્યતું નથી. તેથી કાલે મંડુકરાજાને પૂછીને, પાડિયારા પીઠ, ફલક, શથ્યા અને સંસ્તારક પાદા દઈને, પંથક અણગારની સાથે, શુદ્ધાચારપૂર્વક અન્ય ગ્રામ નગરાદિમાં વિહાર કરી વિચારવું તે જ મારા માટે શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે દિવસે યાવત્ વિહાર કર્યો.

૬૮ એવામેવ સમણાઉસો ! જે ણિગંથે વા ણિગંથી વા ઓસણે જાવ સંથારએ પમતે વિહરઝ, સે ણં ઇહલોએ ચેવ બહૂણં સમણાણં બહૂણં સમણીણં બહૂણં સાવયાણં બહૂણં સાવિયાણં હીલણિજ્જે જાવ અણુપરિયદ્વાઝ ।

ભાવાર્થ :— હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! આ પ્રમાણે જે સાધુ અથવા સાધ્વી આળસુ થઈને, એક જ સ્થાનમાં આહારાદિ અને શથ્યા-સંસ્તારક આદિના વિષયમાં પ્રમાદી થઈને રહે છે, તેઓ આ લોકમાં ધણા શ્રમણ-શ્રમણીઓ, શ્રાવક-શ્રાવિકાઓની હીલણાને પાત્ર થાય છે યાવત્ તે દીર્ઘકાળ પર્યત સંસાર પરિબ્રમણ કરે છે.

શૈલકમુનિ પાસે શિષ્યોનું પુનરાગમન :-

૬૯ તએ ણ તે પંથગવજા પંચ અણગારસયા ઇમીસે કહાએ લદ્ધા સમાણા અણણમણં સદ્ધાવેતિ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- સેલએ રાયરિસી પંથએણં અણગારેણ સદ્ધિં બહિયા જાવ વિહરઝ, તં સેયં ખલુ, દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હ સેલયં રાયરિસિં ઉવસંપજ્જિતાણં વિહરિત્તએ, એવં સંપેહેતિ, સંપેહિતા સેલયં રાયરિસિં ઉવસંપજ્જિતા ણ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી પંથકને છોડીને પાંચસો અણગારો(૪૮૮ મુનિઓ)એ આ વૃત્તાંત જાણયો. ત્યારે તેઓએ એકબીજાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— શૈલક રાજ્ઞિ પંથક મુનિની સાથે બહારના જનપદોમાં યાવત્ વિહાર કરી વિચરી રહ્યા છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હવે આપણે શૈલક રાજ્ઞિ પાસે જઈને વિચરવું જોઈએ; આ પ્રમાણે વિચાર કરીને શૈલક રાજ્ઞિની પાસે આવી તેઓની સાથે વિચરવા લાગ્યા.

૭૦ તએ એં તે સેલાએ રાયરિસી પંથગપામોક્ખા પંચ અણગારસયા જેણેવ પોંડરીએ પવ્વએ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, એવં જહેવ થાવચ્વાપુત્તે તહેવ સિદ્ધા ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી શૈલક રાજ્ઞિ પંથકાદિ પાંચસો મુનિઓ સાથે પુંડરીક(શત્રુંજ્ય) પર્વત ઉપર આવીને થાવચ્યા પુત્રની જેમ(અનેક વર્ષોની દીક્ષા પર્યાયનું પાલન કરી, એક મહીનાના સંલેખના-સંથારાની આરાધના કરીને સિદ્ધ થયા).

૭૧ એવામેવ સમણાઉસો ! જો ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ સંસારકંતાણ વીર્વિઝસ્સિઝ।

ભાવાર્થ :— આવી રીતે હે આયુષ્માન શ્રમણો ! જે સાધુ કે સાધી આ રીતે પ્રમાણો ત્યાગ કરીને, તીર્થકરની આજાનુસાર દેશોદેશ વિચરશે યાવત્ તેને અનાદિ અનંત ચતુર્ગંતિક સંસાર-કંતારમાં પરિભ્રમણ કરવું પડશે નહીં. તે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

૭૨ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેં ભગવયા મહાવીરેણ પંચમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણ્ણતે ॥તિ બેમિ॥

ભાવાર્થ :— હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે પાંચમા જ્ઞાત અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. તેમના કથનાનુસાર હું કહું છું.

વિષેયન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં શૈલક રાજ્ઞિની જીવન ઘટનાને દષ્ટાંત્રપે રજૂ કરવામાં આવી છે. જે સાધુઓ ભગવાનની આજા પ્રમાણે ગામોગામ વિચરી સંયમ આરાધના કરે છે તે કાલકમે મોકષસુખને પામે છે. તે આ દષ્ટાંત્રનો સાર છે. વૃત્તિકારે આ અધ્યયન વિષયક એક ગાથા રજૂ કરી છે યથા—

સિદ્ધિલિય-સંજમકજ્જા વિ, હોઇડં ઉજ્જમંતિ જઇ પચ્છા ।

સંવેગાઓ તો સેલડ વ્બ આરાહ્યા હોંતિ ॥૧॥

અર્થ— સંયમ આરાધનામાં શિથિલ થઈ ગયા પછી પણ જો કોઈ સાધક સંવેગને પ્રાપ્ત કરીને સંયમમાં ઉદ્ઘમવંત થઈ જાય, તો તે શૈલક રાજ્ઞિની સમાન આરાધક બની જાય છે. ॥૧॥

॥ પાંચમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

૭૩ અધ્યયન

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં તુંબડાના દષ્ટાંતથી જીવનું ભારેપણું અને હળવાપણું સિદ્ધ કર્યું છે. વિષયની સ્પષ્ટતા માટે તુંબડાનું ઉદાહરણ હોવાથી આ અધ્યયનનું નામ તુંબ છે.

ભગવાન મહાવીર સ્વામી રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્ઘાનમાં બિરાજમાન હતા ત્યારે ગૌતમ સ્વામીએ ભગવાનને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે જીવ ગુરુ-ભારે કેમ થાય છે અને લઘુ-હળવો કેમ થાય છે? જીવ ગુરુતા-લઘુતાને કેવી રીતે પામે છે?

પ્રભુએ તુંબડાના દષ્ટાંતથી સમજાવ્યું કે તુંબડાનો સ્વભાવ પાણી ઉપર તરવાનો છે પરંતુ તેના ઉપર ધાસ અને માટીના લેપ કરવામાં આવે તો તે ભારે બની જાય છે અને પાણીમાં દૂબી જાય છે. તેમ પ્રાણાત્મિકાતાએ પાપોના સેવનથી આઠ કર્મના લેપથી યુક્ત જીવ ભારે બને છે અને સંસારમાં દૂબી જાય છે અને જેમ તે લેપ દૂર થતાં તુંબડું હળવું બની પાણી ઉપર તરે છે તેમ આઠ કર્મના લેપથી રહિત થવાથી જીવ હળવો બનીને લોકાંગે પહોંચ્યી, મોક્ષમાં બિરાજે છે.

આ દષ્ટાંત દ્વારા સાધકોને એ સમજવાનું છે કે જીવ ગમે તેટલો ભારેકર્મી હોય, અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો હોય; પણ જો તે સંયમ અને તપ દ્વારા કર્મક્ષય માટે પુરુષાર્થ કરે, તો તે આઠ ય કર્મ ક્ષય કરી, હળવો ફૂલ બની સિદ્ધ બની લોકાંગે સિદ્ધક્ષેત્રમાં પહોંચ્યી જાય છે.

છતું અદ્યયન

તુંબ (તુંબકું)

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ પંચમસ્સ ણાયજ્ઞણસ્સ અયમદ્વે, પણતે,
છતુસ્સ ણ ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્વે પણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન् ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પાંચમા શાતાધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા
છે, તો હે ભગવન् ! છષ્ટા શાતાધ્યયનના ક્યા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે સમોસરણ પરિસા ણિગયા।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું. ત્યાં ભગવાન મહાવીર સ્વામી
પદ્ધાર્યા, પરિષદ ધર્મકથા સાંભળવા નીકળી.

ગુરુતા-લઘુતા સંબંધી પ્રશ્નોત્તર :-

૩ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સમણસ્સ ભગવાનો મહાવીરસ્સ જેદ્વે અંતેવાસી ઇંદ્ભૂઈ
ણામં અણગારે સમણસ્સ ભગવાનો મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે જાવ સુકકજ્જાણોવગે વિહરઝ।

ભાવાર્થ :- તે કાલ અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના જ્યેષ્ઠ અંતેવાસી (શિષ્ય) ઈન્દ્રભૂતિ નામના
અણગાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક રહીને યાવત્ત નિર્મળ ઉત્તમ ધ્યાનમાં
લીન થઈને વિચરી રહ્યા હતા.

૪ તએ ણ સે ઇંદ્ભૂઈ ણામં અણગારે જાયસદ્વે જાવ એવં વયાસી - કહં ણ ભંતે ! જીવા
ગરુયત્તં વા લહુયત્તં વા હવ્વમાગચ્છંતિ ?

ગોયમા ! સે જહાણામણે કેઇ પુરિસે એગં મહં સુકકં તુંબં ણિચ્છદ્વં ણિરુવહયં
દબ્ધેહિં ય કુસેહિં ય વેઢેઝ, વેઢિતા મદ્વિયાલેવેણ લિંપઝ, લિંપિતા ઉણે દલયઝ, દલઇતા
સુકકં સમાણં દોચ્ચં પિ દબ્ધેહિ ય કુસેહિ ય વેઢેઝ, વેઢિતા મદ્વિયાલેવેણ લિંપઝ, લિંપિતા
ઉણે સુકકં સમાણં તચ્ચં પિ દબ્ધેહિ ય કુસેહિ ય વેઢેઝ, વેઢિતા મદ્વિયાલેવેણ લિંપઝ; એ
વં ખલુ એણં ઉવાએણં અંતરા વેઢેમાણે અંતરા લિંપેમાણે, અંતરા સુકકવેમાણે જાવ અદ્વહિં
મદ્વિયાલેવેહિં આલિંપઝ, અત્થાહમતારમપોરિસિયંસિ ઉદગંસિ પકિખવેજજા । સે ણૂણં
ગોયમા ! સે તુંબે તેસિં અદુણ્ણ મદ્વિયાલેવેણ ગરુયત્તાએ ભારિયત્તાએ ગરુયભારિયત્તાએ ઉપ્પિં
સલિલમઝવઝતા અહે ધરણિતલ-પઝદ્વાણે ભવઝ ।

એવામેવ ગોયમા ! જીવા વિ પાણાઇવાએણ જાવ મિચ્છાદંસણસલ્લેણ અણુપુષ્ટેણ અદૃકમ્મપગડીઓ સમજીણંતિ । તાસિં ગરુયતાએ ભારિયતાએ ગરુયભારિયતાએ કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ધરણિતલમઇવિન્તા અહે ણરગતલ-પઇદ્વાણ ભવંતિ । એવં ખલુ ગોયમા ! જીવા ગરુયતં હવ્વમાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઈન્દ્રભૂતિ અણગારને શ્રદ્ધા-જિજ્ઞાસાદિ ઉત્પન્ન થતાં તેમણે શ્રમજ્ઞ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવાન્ ! જીવ કેવી રીતે ભારે અને હળવો બને છે ?

હે ગૌતમ ! જેમ કોઈ એક પુરુષ, એક મોટા, સુકાયેલા, નિષ્ઠિદ્ર અને અખંડિત તુંબડા ઉપર ડાખ અને કુશ(ધાસ) વીંટીને, માટીનો લેપ કરીને, તડકામાં સુકવવા મૂકી દે. તે લેપ સુકાઈ જાય ત્યારે તેના ઉપર બીજીવાર દર્ભ અને કુશ વીંટી, માટીનો લેપ કરી, તડકામાં સુકવી ત્રીજીવાર દર્ભ અને કુશ વીંટી, માટીનો લેપ કરી તડકામાં સુકવી દે. આ પ્રમાણે વચ્ચે-વચ્ચે વીંટતા, લીપતા, સુકવતા યાવત્ત આઠ વાર માટીનો લેપ કરીને પછી અગાધ, અપોરૂષિક(માથોડાથી વધુ ઊંડા) પાણીમાં તેને નાંખવામાં આવે તો હે ગૌતમ ! તે તુંબડું માટીના લેપના કારણે અને દર્ભ-કુશ વીંટવાથી ગુરુ થઈને, ભારે થઈને અને ગુરુભારે થઈને પાણીમાં નાંખતાની સાથે જ ઉપરના પાણીને પાર કરી, નીચે તળીયે જઈને બેસી જાય છે.

તે જ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ પણ પ્રાણાતિપાતથી મિથ્યાદર્શનશલ્ય અર્થાત્ અઢાર પાપસ્થાનકોના સેવનથી કમશઃ આઠ કર્મપ્રકૃતિઓને ઉપાર્જન કરે છે. તે કર્મ પ્રકૃતિઓની ગુરુતાને કારણે, ભારેપણાના કારણે મૃત્યુના સમયે મૃત્યુને પ્રાપ્ત થઈને, આ પૃથ્વીતલને ઓળંગીને નીચે નરકતલમાં સ્થિત થાય છે. એ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ શીંગ ગુરુત્વને પામે છે.

૫ અહણં ગોયમા ! સે તુંબે તંસિ પઢમિલ્લુંગંસિ મટ્ટિયાલેવંસિ તિત્તંસિ કુહિયંસિ પરિસડિયંસિ ઈસિં ધરણિતલાઓ ઉપ્પિન્તા ણં ચિદ્વિઝ । તયાણંતરં ચ ણં દોચ્ચં પિ મટ્ટિયાલેવે તિત્તે, કુહિએ, પરિસડિએ ઈસિં ધરણિતલાઓ ઉપ્પિન્તા ણં ચિદ્વિઝ । એવં ખલુ એણં ઉવાએણં તેસુ અદૃસુ મટ્ટિયાલેવેસુ તિત્તેસુ કુહિએસુ પરિસડિએસુ સે તુંબે વિમુક્કબંધણે અહે ધરણિતલમઇવિન્તા ઉપ્પિં સલિલતલ-પઇદ્વાણે ભવિઝ ।

ભાવાર્થ :- હે ગૌતમ ! હવે તે તુંબડાનો પહેલો(ઉપરનો) માટીનો લેપ ભીનો થઈ જાય, ગળી જાય અને દૂર થઈ જાય તો, તે તુંબડું પૃથ્વીતલથી થોડું ઉપર આવે છે, ત્યાર પછી બીજો માટીનો લેપ ભીનો થઈ જાય, ગળી જાય અને દૂર થાય તો તુંબડું થોડું વધારે ઉપર આવે છે. એ પ્રમાણે થતાં તે આઠે ય માટીના લેપો ભીના થઈને ગળી જતાં દૂર થઈ જાય, તો તે તુંબડું નિર્લેપ, બંધનમુક્ત થઈને ધરણીતલથી ઉપર ઊઠીને જળની સપાટી પર આવીને સ્થિત થઈ જાય છે.

૬ એવામેવ ગોયમા ! જીવા પાણાઇવાયવેરમણેણ જાવ મિચ્છાદંસણસલ્લવેરમણેણ અણુપુષ્ટેણ અદૃકમ્મપગડીઓ ખવેત્તા ગગણતલમુપ્પિન્તા ઉપ્પિં લોયગ-પઇદ્વાણ ભવંતિ । એવં ખલુ ગોયમા ! જીવા લહુયતં હવ્વમાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે જ પ્રમાણે, હે ગૌતમ ! પ્રાણાતિપાત વિરમણથી યાવત્ત મિથ્યાદર્શનશલ્ય વિરમણ પર્યતના અર્થાત્ અઢાર પાપના ત્યાગથી જીવ કમશઃ આઠ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરીને ઉપર આકાશતલની તરફ

ઊઠીને લોકાગ્રભાગમાં સ્થિત થઈ જાય છે. આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ લઘુત્વને પ્રાપ્ત કરે છે.

૭ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ છદ્રુસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે
પણ્ણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ છિંઠા શાત અધ્યયનનો આ અર્થ
કહ્યો છે. તે જ હું તને કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં તુંબડાના દષ્ટાંત દ્વારા કર્મલેપથી મુક્ત થવાના ઉપાયનું કથન છે. વૃત્તિકાર બે
ગાથાદ્વારા કર્માના લેપ-અલેપના ફળને વર્ણવ્યા છે. યથા—

જહ મિલેવાલિતં, ગરુય તુંબં અહો વયઙ એવં ।
આસવ-કય-કમ્મગુરુ, જીવા વચ્ચંતિ અહરગં ॥૧॥

અર્થ— જેવી રીતે માટીના લેપથી ભારે થઈ ગયેલું તુંબડું પાણીના તળિયે બેસી જાય છે, તેવી રીતે આશ્રવ
દ્વારા ઉપાર્જિત કર્માથી ભારે થઈ ગયેલો જીવ અધોગતિમાં ચાલ્યો જાય છે.॥૧॥

તં ચેવ તવ્વિમુકકં, જલોવરિં ઠાઇ જાય-લહુભાવં ।
જહ તહ કમ્મવિમુકકા લોયગ-પઇદ્વિયા હોંતિ ॥૨॥

અર્થ— તે જ તુંબડું માટીના લેપથી મુક્ત થઈ જતાં હળવું થઈને પાણી ઉપર તરવા લાગે છે, તેમ કર્મથી
વિમુક્ત જીવ લોકના અગ્રભાગ (ઉપરી ભાગ)માં પ્રતિષ્ઠિત-બિરાજમાન થઈ જાય છે.॥૨॥

॥ છહું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

સાતમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

આ અધ્યયનનું નામ રોહિણી શાત છે. ધન્ય સાર્થવાહની ચાર પુત્રવધૂઓમાં ચોથી પુત્રવધૂનું નામ રોહિણી હતું. તેણીએ શેઠની પરીક્ષામાં ઉતીર્ણ થઈને શ્રેષ્ઠ દરજાનો પ્રાપ્ત કર્યો હતો. તેની પ્રમુખતાએ આ અધ્યયનનું નામ રોહિણી શાત છે.

રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય સાર્થવાહ, તેના ચાર પુત્રો અને ચાર પુત્રવધૂઓ સાથે રહેતા હતા. ધન્ય સાર્થવાહે પુત્રવધૂઓની પરીક્ષા કરવા સમારોહ કરી, અનેક લોકોની સાક્ષીએ કમોદના પાંચ-પાંચ દાણા દરેક પુત્રવધૂને આપ્યા અને કહું કે આ દાણા હું માંશુ ત્યારે મને પાછા આપજો.

મોટી પુત્રવધૂ ઉજિઝકાએ વિચાર્યું કે સસરાજીની બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ લાગે છે. આવી તુચ્છ ભેટ દેવા માટે સમારોહ કર્યો? કોઈાર્થમાં કમોદની કોઈઓ ભરી છે. માંગશો ત્યારે પાંચ દાણા આપી દઈશ. તેમ વિચારી તેણીએ તે પાંચ કમોદના દાણાને કચરામાં ફેંકી દીધા.

બીજી પુત્રવધૂ ભોગવતીએ વિચાર્યું— ભલે આ દાણાનું કોઈ મૂલ્ય ન હોય તો પણ સસરાજીનો આ પ્રસાદ છે, ફેંકી દેવો ઉચ્ચિત નથી; આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણી તે દાણા ખાઈ ગઈ.

ત્રીજી પુત્રવધૂ રક્ષિકાએ વિચાર કર્યો— અત્યંત વ્યવહારકુશલ અનુભવી અને સમૃદ્ધિવાન વૃદ્ધ સસરાજીએ આટલા મોટા સમારોહમાં આ દાણા દીધા છે, તો તેમાં તેમનો કોઈ વિશિષ્ટ અભિપ્રાય હોવો જોઈએ; તેથી આ દાણાની સુરક્ષા કરવી અને જતનથી સંભાળીને રાખવા જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચારીને તેણીએ તે કમોદના દાણાને એક ડબ્બીમાં રાખી લીધા અને હંમેશાં તેની સાર સંભાળ રાખવા લાગી.

ચોથી પુત્રવધૂ રોહિણી બહુ જ બુદ્ધિશાળી હતી, તે સમજી ગઈ કે દાણા દેવામાં જરૂર કોઈ ગૂઢ રહસ્ય છે. આ દાણા જીવનની કસોટી બની શકે છે.

તેણીએ પાંચે દાણા પોતાના પિયર મોકલી દીધા. તેની સૂચનાનુસાર પીયરવાળાએ તેને ખેતરમાં અલગ વાવી દીધા. દર વર્ષ વારંવાર વાવવાથી દાણા ઘણા થઈ ગયા. કોઈાર ભરાઈ ગયા.

પાંચ વર્ષ પછી ધન્ય સાર્થવાહે સમારોહ કરી અનેક લોકોની વચ્ચે પુત્રવધૂઓને બોલાવીને તે પાંચ-પાંચ કમોદના દાણા પાછા આપવા કહું.

ઉજિઝકાએ કોઈારમાંથી પાંચ કમોદના દાણા લાવીને આપ્યા. ભોગવતીએ પણ બીજા દાણા આપ્યા. ધન્ય સાર્થવાહે તે બંને ઉપર ગુસ્સે થઈને ઉજિઝકાને વાસીનું વાળવું, દાણા થાપવા, જાડુ કાઢવું વગેરે દાસી જેવા કાર્ય સોચ્યાં અને ભોગવતી કમોદના દાણા ખાઈ ગઈ હતી તેથી તેના સ્વભાવનું અનુમાન કરી શેઠે રસોડાનું કાર્ય સોંચ્યું.

રક્ષિકાએ પાંચે દાણા સુરક્ષિત રાખ્યા હતા તેથી તેણીને આભૂષણો સાચવવા વગેરે કાર્ય સોંપી ભંડારીરૂપે નિયુક્ત કરી.

રોહિણીએ દાણાની વૃદ્ધિ કરી હતી. તેના પાંચ દાણા, ગાડા પ્રમાણ કમોદમાં પરિણત થઈ ગયા

હતા, તે જોઈ ધન્ય સાર્થવાહ અત્યંત પ્રસન્ન થયા તેથી ધરની, વ્યવહારની, ગુપ્તવાતોની સર્વ જવાબદારી તેજીને સોંપી.

શાસ્ત્રકારે આ ઉદાહરણથી સાધકોને હિતશિક્ષા આપી છે.

- (૧) જે વ્રતી વ્રત ગ્રહણ કરીને તેને ત્યાગી દે છે તે પહેલી પુત્રવધૂ ઉજિઝકાની સમાન આ ભવ-પરભવમાં દુઃખી થાય છે અને તે બધાની અવગણનાને પાત્ર થાય છે.
- (૨) જે સાધુ, પાંચ મહાવતોને ગ્રહણ કરીને સાંસારિક ભોગ-ઉપભોગની સામગ્રી ભોગવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરે છે તે નિંદાને પાત્ર બનીને ભવભ્રમણ કરે છે.
- (૩) જે સાધુ પાંચ મહાવતોનું સારી રીતે રક્ષણ કરે છે તે પ્રશંસાપાત્ર બને છે અને મોક્ષગતિને પામે છે.
- (૪) જે સાધુ સ્વીકૃત સંયમની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ કરે છે તથા નિર્મળ અને નિર્મળતર પાલન કરીને સંયમનો વિકાસ કરે છે તે અન્ય સાધકોને માટે આદર્શભૂત બને છે અને મોક્ષના સુખને પામે છે.

આ રીતે પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ચાર પુત્રવધુઓની કસોટીના ઉદાહરણથી સાધકોને સંયમી જીવનની સાર્થકતા માટે સંયમ પર્યવોની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ કરવાનું સૂચન કર્યું છે.

સાતમું અદ્યયન

રોહિણી શાત

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઇ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ છુટુસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે પણણતે,
સત્તમસ્સ ણ ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્વે પણણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ છાતા શાતઅદ્યયનના આ ભાવ કલ્યા છે, તો
ભગવન્ ! સાતમા શાત—અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે ણામં ણયરે હોત્થા । સુભૂમિભાગે
ઉજ્જાળે હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું અને ત્યાં સુભૂમિભાગ નામનું
ઉધાન હતું.

ધન્ય સાર્થવાહ :-

૩ તત્થ ણ રાયગિહે ણયરે ધણ્ણે ણામં સત્થવાહે પરિવસઇ- અદ્વે જાવ અપરિભૂએ ।
તસ્સ ણ ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ ભદ્રા ણામં ભારિયા હોત્થા, અહીણપંચિદિયસરીરા જાવ
સુરૂવા । તસ્સ ણ ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ પુત્તા ભદ્રાએ ભારિયાએ અત્યા ચત્તારિ સત્થવાહદારયા
હોત્થા, તંજહા - ધણપાલે, ધણદેવે, ધણગોવે, ધણરકિખાએ ।

તસ્સ ણ ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ ચડણં પુત્તાણ ભારિયાઓ ચત્તારિ સુણ્હાઓ હોત્થા,
તંજહા - ઉજ્જિયા, ભોગવઝયા, રક્ખિયા, રોહિણિયા ।

ભાવાર્થ :- તે રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય નામના સાર્થવાહ રહેતા હતા. તે સમૃદ્ધ યાવત્તુ અપરાભૂત હતા. તે
ધન્ય સાર્થવાહને ભદ્રા નામની ભાર્યા હતી. તેની પાંચે ઈન્દ્રિયો અને શરીરના અવયવો પરિપૂર્ણ હતા યાવત્તુ
તે સુંદર રૂપવાળી હતી. તે ધન્ય સાર્થવાહના પુત્રો અને ભદ્રાભાર્યાના આત્મજ ચાર સાર્થવાહપુત્રો હતા.
તેના નામ આ પ્રમાણે હતા— ધનપાલ, ધનદેવ, ધનગોપ અને ધનરક્ષિત.

તે ધન્ય સાર્થવાહના ચાર પુત્રોની ચાર ભાર્યાઓ અને સાર્થવાહની ચાર પુત્રવધૂઓ હતી. તેના
નામ આ પ્રમાણે હતા— ઉજિઝકા, ભોગવતી, રક્ષિકા અને રોહિણિકા.

પુત્રવધૂઓની પરીક્ષા :-

૪ તએ ણ તસ્સ સત્થવાહસ્સ અણણયા કયાઇં પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ઇમેયારૂવે

अज्जन्तिथे जाव समुप्पज्जितथा - एवं खलु अहं रायगिहे णयरे बहूणं राईसर जाव पभिर्झिणं सयस्स य कुङ्बस्स बहुसु कज्जेसु य कारणेसु य कुङ्बेसु य मंतेसु य गुज्जेसु य रहस्सेसु य णिच्छएसु य ववहारेसु य आपुच्छणिज्जे पडिपुच्छणिज्जे, मेढी, पमाणं, आहारे, आलंबणे, चकखू; मेढीभूए, पमाणभूए, आहारभूए, आलंबणभूए, चकखूभूए सव्वकज्जवङ्गावए । तं ण णज्जइ जं मए गयंसि वा चुयंसि वा मयंसि वा भगंसि वा लुगंसि वा सडियंसि वा पडियंसि वा विदेसत्थंसि वा विष्वसियंसि वा इमस्स कुङ्बस्स किं मणे आहारे वा आलंबे वा पडिबंधे वा भविस्सइ ?

तं सेयं खलु मम कल्लं जाव जलंते विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवकखडावेता मित्तणाइ जाव चउणं सुणहाणं कुलघरवगं आमंतेता तं मित्तणाइ जाव चउणह य सुणहाणं कुलघरवगं विउलेणं असण-पाण-खाइम-साइमेणं धूव-पुप्प-वत्थगंध मल्लालंकारेण य सककारेता सम्माणेता तस्सेव मित्तणाइ जाव चउणह य सुणहाणं कुलघरवगगस्स पुरओ चउणहं सुणहाणं परिक्खणट्टयाए पंच-पंच सालिअकखए दलइत्ता जाणामि ताव का किहं वा सारकखेइ वा संगोवेइ वा संवङ्गेइ वा ?

एवं संपेहेइ, संपेहिता कल्लं जाव विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवकखडावेइ, मित्तणाइ जाव चउणहं सुणहाणं कुलवरवगं आमंतेइ ।

भावार्थ :- - धन्य सार्थवाहने कोई एक मध्यरात्रिए आ प्रमाणे विचार आव्यो के हुं आ राजगृह नगरमां घणा राजा आहि अने मारा कुटुंबना अनेक कार्योमां, कारणोमां, क्रौंबिक वातोमां, मंत्रणाओमां, गुप्तवातोमां, रहस्यभय वातोमां, निश्चय करवामां, व्यवहारमां, पूछवा योऽय, वारंवार पूछवा योऽय, मेढीरुप, प्रभाणरुप, आधाररुप, आलंबनरुप धुं, यक्षुनी समान पथदर्शक, मेढीभूत, प्रभाणभूत, आधारभूत, आलंबनभूत धुं, सर्व कार्योनी वृद्धि करावनार धुं. परंतु हुं जाणतो नथी के मारा अन्यत्र गया पछी अर्थात् कदाच हुं अन्यत्र जाउं, स्वस्थानथी च्युत थर्द जाउं, मृत्यु पामुं, हाडकाटि भांगी जवाथी लूलो-लंगाडो थर्द जाउं, भीमार पडी जाउं, व्याधि विशेषथी दुर्बળ थर्द जाउं, पडी जाउं, विदेशमां स्थित थाउं के परदेश जवा प्रवृत्ता थाउं तो मारा कुटुंब माटे आधाररुप, आलंबनरुप, सावरणानी सणीओने बांधी तेनी रक्षा करनार दोरीनी जेम(मारा कुटुंबनी) एकता, संप साचवनार संवर्धन करनार कोणा थशे ?

मारा माटे उचित छे के काले यावत् सूर्योदय थाय त्यारे विपुल अशन, पान, खादिम अने स्वादिम आ चार प्रकारनो आहार तेयार करावीने भित्र, शाति, आहिने तथा चारे पुत्रवधूओना कुलगृह वर्गने अर्थात् तेमना माता-पिता आहिने आमंत्रित करीने अने ते भित्र, शाति तथा चारे पुत्रवधूओना माता-पिता आहिनुं अशन, पान, खादिम, स्वादिम तथा धूप, पुण्य, वस्त्र, गंध, माला, अलंकार आहिथी सत्कार सन्मान करीने, ते ज भित्र शाति आहि तथा चारे पुत्रवधूओना पियरना सर्व लोकोनी समक्ष पुत्रवधूओनी परीक्षा करवा माटे पांच-पांच शालिअक्षत (कमोऱना दाणा) आपुं. तेथी जाणी शकाशे के कोणा तेनुं संरक्षण करे छे, संगोपन-संभाण राखे छे के संवर्धन करे छे ?

आ प्रमाणे विचार करीने धन्य सार्थवाहे भीजे दिवसे भित्र, शाति, आहि तथा चारे पुत्रवधूओना

પિયર વર્ગને આમંત્રિત કર્યા. આમંત્રિત કરીને વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાધ્ય તૈયાર કરાવ્યું.

૫ તઓ પછ્છા એહાએ, ભોયણમંડવંસિ સુહાસણવરગાએ, તેણ મિત્તણાઇ જાવ ચરુણ ય સુણહાણ કુલઘરવગેણ સર્દિં તં વિડલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં આસાએમાણે જાવ સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારિતા સમ્માણિતા તસ્સેવ મિત્તણાઇ જાવ ચરુણ ય સુણહાણ કુલઘરવગસ્સ પુરાઓ પંચ સાલિઅકખાએ ગેણહિ, ગેણહિતા જેટું સુણહાણ ઉજ્જિયં સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવ વયાસી - તુમં ણ પુત્તા ! મમ હત્થાઓ ઇમે પંચ સાલિઅકખાએ ગેણહાહિ, ગેણહિતા અણુપુષ્વેણ સારકખેમાણી સંગોવેમાણી વિહરાહિ । જયા ણ અહં પુત્તા ! તુમં ઇમે પંચ સાલિઅકખાએ જાએજ્જા, તયા ણ તુમં મમ ઇમે પંચ સાલિઅકખાએ પડિણિજ્જાએજ્જાસિ તિ કટું સુણહાએ હત્થે દલયઝ, દલઇતા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે સ્નાન કર્યું અને તે ભોજન મંડપમાં ઉત્તમ સુખાસન પર બેસીને, ભિત્ર, શાતિ, આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગ સાથે વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદિભનું ભોજન કરીને યાવત્ત તે બધાનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું અને તે ભિત્રો, શાતિજનો આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગની સામે કમોદના પાંચ દાણા લીધા અને મોટી પુત્રવધૂ ઉજ્જિઝકાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે પુત્રી ! તું મારા હાથથી આ પાંચ કમોદના દાણા લે અને અનુક્રમથી તેનું સંરક્ષણ અને સંગોપન કરજે. હે પુત્રી ! જ્યારે હું તારી પાસેથી આ પાંચ કમોદના દાણા માંગુ, ત્યારે તું આ પાંચ દાણા મને પાછા આપજે; આ પ્રમાણે કહીને પુત્રવધૂ ઉજ્જિઝકાના હાથમાં તે દાણા આપીને તેને જવાની આજા આપી.

૬ તએ ણ સા ઉજ્જિયા ધણણસ્સ તહ તિ એયમદું પડિસુણેઝ, પડિસુણિતા ધણણસ્સ સત્થ વાહસ્સ હત્થાઓ તે પંચ સાલિઅકખાએ ગેણહિ, ગેણહિતા એગંતમવક્કમઝ, એગંતમવક્કમિયાએ ઇમેયારૂવે અજ્જાતિથે જાવ સમુપ્પજ્જેત્થા - એવ ખલુ તાયાણ કોઢાગારંસિ બહવે પલ્લા સાલીણ પડિપુણા ચિદુંતિ, તં જયા ણ મમં તાઓ ઇમે પંચ સાલિઅકખાએ જાએસ્સઝ, તયા ણ અહં પલ્લાંતરાઓ અણ્ણે પંચ સાલિઅકખાએ ગહાય દાહામિ તિ કટું એવ સંપેહેઝ, સંપેહિતા તે પંચ સાલિઅકખાએ એગંતે એડેઝ, સકમ્મસંજુતા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ઉજ્જિઝકાએ ધન્ય સાર્થવાહને તહતિ(હા જી, ભલે), આ પ્રમાણે કહીને તેમની આજાનો સ્વીકાર કર્યો અને ધન્ય સાર્થવાહના હાથથી તે પાંચ કમોદના દાણા ગ્રહણ કર્યા, ગ્રહણ કરીને એકાંતમાં ગઈ. એકાંતમાં જતાં તેને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે મારા પિતા(સસરા)ના કોઠારમાં કમોદથી ભરેલા દાણા જ પલ્ય(પાલા) વિદ્યમાન છે. જ્યારે પિતાજી મારી પાસે આ પાંચ કમોદના દાણા માંગશે, ત્યારે હું પાલામાંથી બીજા પાંચ કમોદના દાણા લઈને આપી દઈશ; આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સસરાએ આપેલા તે પાંચ કમોદના દાણાને એક તરફ ફેંકી દીધા અને પોતાના ધરકામભાં પરોવાઈ ગઈ.

૭ એવ ભોગવઝયાએ વિ, ણવરં સા છોલ્લેઝ, છોલ્લિતા અણુગિલઝ, અણુગિલિતા સકમ્મસંજુતા જાયા । એવ રક્ખિયા વિ, ણવરં ગેણહિ, ગેણહિતા ઇમેયારૂવે અજ્જાતિથે જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા-એવ ખલુ મમં તાઓ ઇમસ્સ મિત્તણાઇ જાવ ચરુણહં સુણહાણ

કુલઘરવગગસ્સ ય પુરાઓ સદ્ગવેત્તા એવં વયાસી- તુમં ણ પુત્તા ! મમ હત્થાઓ જાવ પડિણિજ્જાએજ્જાસિ, તિ કટ્ટુ મમ હત્થંસિ પંચસાલિઅકખએ દલયઇ । તં ભવિયવ્વમેત્થ કારણેણ તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ સંપેહિત્તા તે પંચ સાલિઅકખએ સુદ્ધે વત્થે બંધઇ, બંધિત્તા રયણકરંડિયાએ પકિખવેઇ, પકિખવિત્તા ઉસીસામૂલે ઠાવેઇ, ઠાવિત્તા તિસંઝં પડિજાગરમાણી-પડિજાગરમાણી વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે બીજી પુત્રવધૂ ભોગવતિકાને પણ પાંચ દાષા આપ્યા. વિશેષતા એ છે કે તેણી તે દાષા છીને ફોતરા ઉખેરીને ગળી ગઈ, ગળીને પોતાના કામમાં પરોવાઈ ગઈ.

એ જ પ્રમાણે ત્રીજી પુત્રવધૂ રક્ષિકાને પણ પાંચ કમોદના પાંચ દાષા આપ્યા. વિશેષતા એ છે કે દાષા લેતા તેણીને વિચાર આવ્યો કે મારા પિતાજીએ મિત્ર, જ્ઞાતિ આદિની તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગની સામે મને બોલાવીને એમ કહું છે કે હે પુત્રી ! તું કમોદના આ પાંચ દાષા મારી પાસેથી ત્રણ કર અને જ્યારે હું માંગુ ત્યારે પાછા આપજે, આમ કહીને મને પાંચ દાષા આપ્યા છે, તો તેની પાછળ કોઈ રહસ્ય હોવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણીએ તે કમોદના પાંચ દાષાને શુદ્ધ વસ્ત્રમાં બાંધ્યા, બાંધીને રત્નોની ડબ્બીમાં મૂકીને, ઓશીકાની નીચે સ્થાપિત કરીને, સવારે, બપોરે અને સાંજે, આ ત્રણે સંધ્યા સમયે તેની સંભાળ લેતી રહેવા લાગી.

૮ તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે તસ્સેવ મિત્તણાઇ જાવ ચર્ચાંથિ રોહિણીયં સુણહં સદ્ગવેઇ જાવ તં ભવિયવ્વં એત્થ કારણેણ । તં સેયં ખલુ મમ એએ પંચ સાલિઅકખએ સારકખમાણીએ સંગોવેમાણીએ સંવઙ્ગેમાણીએ તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા કુલઘરસુરિસે સદ્ગવેઇ, સદ્ગવેત્તા એવં વયાસી-

તુબ્ધે ણ દેવાણુપિયા ! એએ પંચ સાલિઅકખએ ગેણહિ, ગેણહિત્તા પઢમપાઉસંસિ મહાવુદ્ધિકાયંસિ ણિવિદ્યંસિ સમાણંસિ ખુઙ્ગાં કેયારં સુપરિકમ્મિયં કરેહ, કરિત્તા ઇમે પંચ સાલિઅકખએ વાવેહ, વાવેત્તા દોચ્ચં પિ તચ્ચંપિ ઉકખયણિકખએ કરેહ, કરેત્તા વાડિ પરિકખેવં કરેહ, કરિત્તા સારકખમાણા સંગોવેમાણા અણુપુવ્વેણ સંવઙ્ગેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે તેના મિત્રો આદિની સમક્ષ યોથી પુત્રવધૂ રોહિણીકાને બોલાવીને (તેને પણ તેમજ કહીને પાંચ દાષા આપ્યા.) યાવત્ત તેણીએ વિચાર્યુ કે આ પ્રમાણે પાંચ દાષા આપવામાં કોઈ કારણ હોવું જોઈએ, મારા માટે ઉચ્ચિત છે કે પાંચ દાષાનું સંરક્ષણ, સંગોપન અને સંવર્ધન કરું. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણીએ પોતાના પિયરના ખેતીમાં નિપુણ માણસોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહું-

હે દેવાનુપિયો ! તમે આ કમોદના પાંચ દાષા લઈ જાઓ અને પહેલી વર્ષાંત્રતુમાં અર્થાત્ વર્ષાના આરંભમાં જ્યારે ખૂબ વર્ષા થાય ત્યારે એક નાની ક્યારીને સાફ કરાવીને, આ પાંચ દાષા વાવીને બે ત્રણવાર ઉત્કોપ-નિકોપ અર્થાત્ એક જગ્યાએથી ઉપાડીને બીજી જગ્યાએ રોપીને ક્યારીની ચારેબાજુ વાડ કરીને તેની રક્ષા, સંગોપન કરતા અનુક્રમે તેનું સંવર્ધન કરો.

૯ તએ ણ તે કોડુંબિયા રોહિણીએ એયમંદું પડિસુર્ણતિ, પડિસુર્ણતા તે પંચ સાલિઅકખએ ગેણહંતિ, ગેણહિત્તા અણુપુવ્વેણ સારકખંતિ, સંગોવંતિ, વિહરંતિ ।

તએ ણ તે કોડુંબિયા પઢમપાઉસંસિ મહાવુદ્ધિકાયંસિ ણિવિયંસિ સમાણંસિ ખુડ્ધાયં કેયારં સુપરિકમ્મિયં કરેતિ, કરિતા તે પંચ સાલિઅકખે વવંતિ, વવિત્તા દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઉકખ્ય-ણિકખે કરેતિ, કરિતા વાડિપરિકખેવં કરેતિ, અણુપુવ્યેણ સારકખેમાણા સંગોવેમાણા સંવઙ્ગેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ રોહિણીના સૂચનોનો સ્વીકાર કરીને તે કમોદના પાંચ દાણાને ગ્રહણ કરીને અનુકુમથી તેનું સંરક્ષણ, સંગોપન કર્યું.

ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ વર્ષાજ્યતુના પ્રારંભમાં મહાવૃષ્ટિ થઈ ત્યારે નાની એવી ક્યારી સાફ કરી, પાંચ કમોદના દાણા વાવીને, તેને મૂળ સ્થાનેથી ઉપાડી બીજા સ્થાને રોપીને, તે ક્યારીની ચારે બાજુ વાડ કરીને પછી અનુકુમથી સંરક્ષણ, સંગોપન સંવર્ધન કરવા લાગ્યા.

૧૦ તએ ણ તે સાલિઅકખે અણુપુવ્યેણ સારકિખજ્જમાણા સંગોવિજ્જમાણા સંવઙ્ગુજ્જમાણા સાલી જાયા, કિણ્હા કિણ્હોભાસા જાવણિઉરંબભૂયા પાસાઈયા દરસણીયા અભિરૂબા પડિરૂબા ।

તએ ણ તે સાલી પત્તિયા વત્તિયા ગબ્બિયા પસૂયા આગયંધા ખીરાઇયા બદ્ધફલા પકકા પરિયાગયા સલ્લાઇયા પત્તિયા હરિયપવ્વકંડા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે સંરક્ષિત, સંગોપિત, સંવર્ધિત કરતા તે કમોદના દાણા અનુકુમે શાલિના છોડરૂપે પરિણિત થઈ ગયા. તે છોડ શ્યામ, શ્યામ કાંતિવાળા યાવત્ત નિકુંરખ-મેઘસમૂહ જેવા થઈ ગયા અર્થાત્ત શાખા-પ્રશાખાથી સઘન છાયાવાળા, તે છોડ મેઘસમૂહ જેવા શોભવા લાગ્યા. તે છોડ જોનારના મનને પ્રસત્ત કરતાં હોવાથી પ્રાસાદીય, નેત્રને આનંદ આપતા હોવાથી દર્શનીય, કમનીય હોવાથી અભિરૂપ અને ચિત્તાકર્ષક હોવાથી પ્રતિરૂપ થઈ ગયા.

ત્યાર પછી કમોદના તે છોડ પાંદાવાળો થઈ ગયો અને આકારમાં ગોળ દેખાવા લાગ્યા અર્થાત્ત છોડની દાંડી ઉપર નાની શાખાઓ છત્રીના આકારે નીચી નમેલી હોવાથી તે ગોળ દેખાતા હતા. જ્યારે તે છોડ મોટા થઈ ગયા, તેના ઉપર મંજરીઓ બેઢી, મંજરીઓ બહાર નીકળવા લાગી, તેની સુવાસ ચોમેર ફેલાવા લાગી, તે મંજરીઓ દૂધમય બની ગઈ અને તે દૂધમાંથી દાણા બંધાવા લાગ્યા, તે દાણા પરિપક્વ થઈ ગયા, પાંદા સુકાઈને શલાકા(સણી) જેવા થઈ ગયા, પાંદા ખરવા લાગ્યા અને પત્રકિત-થોડા જ પાંદા રહી ગયા. તે હરિત-પરિપક્વ પર્વકંડવાળા થઈ ગયા અર્થાત્ત તેની દાંડી અને બે ગાંઠ વર્ચ્યેનો સંધિભાગ પીળો થઈ ગયો, ડાંગર-કમોદ તૈયાર થઈ ગઈ.

૧૧ તએ ણ તે કોડુંબિયા તે સાલીએ પત્તિએ જાવ સલ્લાઇએ પત્તિએ જાણિતા તિકખેહિં ણવપજ્જએહિં અસિએહિં લુર્ણેતિ, લુર્ણિતા કરયલમલિએ કરેતિ, કરેતા પુર્ણંતિ । તત્થ ણ ચોકખાણં સૂઝિયાણં અખંડાણં અફુડિયાણં છુછુછુપૂયાણં સાલીણં માગહએ પત્થએ જાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ તે શાલિ-ડાંગરને પત્રિત-પાંદાવાળી યાવત્ત શાલ્યકિત, પત્રકિત-વિરલ પાંદાવાળી જાણીને, તીક્ષ્ણ, નવા સજાવેલા દાતરડાથી તેને લણીને, હાથથી(હથેળીમાં) મસણીને, ભૂસાને દૂર કરી કમોદના દાણાને નિર્મલ-સ્વચ્છ કર્યાં. ત્યારે તે કમોદના દાણા વાવવા યોગ્ય,

અખંડ, તૂટયા વિનાના, સૂપડાથી જાટકીને સાફ કરેલા ભગધ દેશમાં પ્રચલિત એક પ્રસ્થક (બે ખોખા=સેતિકા, ૪ સેતિકા=કુડવ, ૪ કુડવ= એક પ્રસ્થક) પ્રમાણ થઈ ગયા.

૧૨ તએ ણ તે કોડુંબિયા તે સાલી ણવએસુ ઘડએસુ પકિખવંતિ, પકિખવિત્તા ઉવલિંપંતિ, ઉવલિંપિત્તા લંછિયમુદ્દિએ કરેંતિ, કરિતા કોડુાગારસ્સ એગદેસંસિ ઠાવેંતિ ઠાવિત્તા સારકખેમાણા સંગોવેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી કર્મચારી પુરુષોએ તે પ્રસ્થ પ્રમાણ શાલિ-કમોદને નવીન ઘડામાં ભરીને તેના મુખ પર માટીનો લેપ કરીને તેને લાંછિત-મુદ્રિત કરીને તેના ઉપર સીલ લગાવી દીધું. પછી તેને કોડારના એક ભાગમાં રાખી દીધા. યથાસમયે તેનું સંરક્ષણ અને સંગોપન કરતા રહ્યા.

૧૩ તએ ણ તે કોડુંબિયા દોચ્ચમિ વાસારતંસિ પઢમપાઉસંસિ મહાવુદ્ધિકાયંસિ ણિવઇયંસિ ખુઙ્ગાં કેયારં સુપરિકમિયં કરેંતિ, તે સાલી વવંતિ, દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઉકખયણિકખએ જાવ લુણેંતિ જાવ ચલણતલમલિએ કરેંતિ, કરિતા પુણેંતિ, તત્થ ણ સાલીણ બહવે કુડવા જાયા જાવ એગદેસંસિ ઠાવેંતિ, ઠાવિત્તા સારકખેમાણા સંગોવેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ બીજા વર્ષ ચોમાસાના પ્રારંભમાં મહાવૃષ્ટિ થઈ ત્યારે નાનું ખેતર ખેડીને સાફ કર્યું, સાફ કરીને તેમાં તે કમોદ વાવીને, બીજી અને ત્રીજીવાર તેનું ઉત્કોપ-નિકોપ કર્યું અર્થાત્ મૂળમાંથી ઉપાડી બીજા સ્થાને રોણ્યા યાવત્ લાણ્યા, પગથી ખૂંદી તેને સાફ કર્યા. તે શાલિ ઘણા કુડવ પ્રમાણ થઈ ગયા યાવત્ તેને કોડારના એક ભાગમાં રાખીને તેનું સંરક્ષણ અને સંગોપન કરતા રહ્યા.

૧૪ તએ ણ તે કોડુંબિયા તચ્ચંસિ વાસારતંસિ મહાવુદ્ધિકાયંસિ બહવે કેયારે સુપરિકમિએ કરેંતિ જાવ લુણેંતિ, લુણિત્તા સંવહંતિ, સંવહિત્તા ખલયં કરેંતિ કરિતા મલેંતિ જાવ બહવે કુંભા જાયા । તએ ણ તે કોડુંબિયા સાલી કોડુાગારાંસિ પકિખવંતિ જાવ વિહરંતિ । ચ઱ત્થે વાસારતે બહવે કુંભસયા જાયા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ ત્રીજા વરસે મહાવૃષ્ટિ થઈ ત્યારે ઘણા ખેતરો ખેડીને તૈયાર કર્યા યાવત્ તેને લાણીને ભારા બાધીને, ઉપાડીને, ખળામાં લાવ્યા તેનું મર્દન કર્યું અર્થાત્ બળદ ફેરવી ખળું કર્યું યાવત્ હવે તે ઘણા કુંભ પ્રમાણ ચોખા તૈયાર થઈ ગયા. ત્યાર પછી તે કોડુંબિક પુરુષોએ તે શાલિ કોડારમાં રાખ્યા યાવત્ તેની રક્ષા કરતા રહ્યા. ચોથા વરસે આ પ્રમાણે કરવાથી સંકડો કુંભ પ્રમાણ કમોદ તૈયાર થયા.

પુત્રવધૂઓની ચોગયતાનુસાર કાર્ય સૌંપણી :-

૧૫ તએ ણ તસ્સ ધણસ્સ પંચમયંસિ સંવચ્છરંસિ પરિણમમાણંસિ પુષ્વરત્તાવરત્ત-કાલસમયંસિ ઇમેયાર્સ્લે અજ્જાન્થિએ જાવ સમુપ્પજિજ્જિત્થા - એવં ખલુ મએ ઇઓ અર્ઝાએ પંચમે સંવચ્છરે ચ઱ણહં સુણ્હાણ પરિકખણદ્વયાએ તે પંચ સાલિઅકખયા હત્થે દિણા । તં સેયં ખલુ મમ કલ્લાં જાવ જલંતે પંચ સાલિઅકખએ પરિજાઇતએ । જાવ(એવં) જાણામિ તાવ કાએ કિહં સારકખયા વા સંગોવિયા વા સંવદ્ધિયા વા ?ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા

કલ્લં જાવ જલંતે વિઉલં અસણ જાવ ચઉણ ય સુણહાણ કુલઘરવગં સમ્માણિત્તા તસ્સેવ મિત્તણાઇ જાવ ચઉણ ય સુણહાણ કુલઘરવગસ્સ પુરઓ જેટું ઉજ્જિયં સદ્ગાવેઝ સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી-

એવં ખલુ અહં પુત્તા ! ઇઓ અર્ઝે પંચમાસ્મિ સંવચ્છરે ઇમસ્સ મિત્તણાઇ જાવ ચઉણ ય સુણહાણ કુલઘરવગસ્સ પુરઓ તવ હત્થંસિ પંચ સાલિઅકખએ દલયામિ । જયા ણં અહં પુત્તા ! એ પંચ સાલિઅકખએ જાએજ્જા તથા ણં તુમં મમ ઇમે પંચ સાલિઅકખએ પડિણિજ્જાએસિ ત્તિ કટ્ટુ તં હત્થંસિ દલયામિ; સે ણૂણં પુત્તા ! અટું સમટુ ? હંતા, અત્થિં તં ણં પુત્તા ! મમ તે સાલિઅકખએ પડિણિજ્જાએહિ ।

તએ ણં સા ઉજ્જિયા ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ એયમટું સમ્મં પડિસુણેઝ, પડિસુણિત્તા જેણેવ કોટ્ટાગારં તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પલ્લાઓ પંચ સાલિઅકખએ ગેણહિઝ, ગેણિહત્તા જેણેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી - “એ ણં તે પંચ સાલિઅકખએ” તિ કટ્ટુ ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ હત્થંસિ તે પંચ સાલિઅકખએ દલયિઝ । તએ ણં ધણ્ણે સત્થવાહે ઉજ્જિયં સવહસાવિયં કરેઝ, કરિતા એવં વયાસી - કિં ણં પુત્તા ! એ ચેવ પંચ સાલિઅકખએ ઉદાહુ અણ્ણે ?

ભાવાર્થ :- - પાંચ વર્ષ પૂર્ણ થયા ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહને મધ્ય રાત્રિના સમયે આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે મેં ચારે પુત્રવધૂઓની, પરીક્ષા કરવા માટે, પાંચ-પાંચ કમોદના દાણા તેઓના હાથમાં આપ્યા હતા. કાલે યાવત્ સૂર્યોદય થાય ત્યારે તે પાંચ કમોદના દાણા પાછા માગવા મારા માટે ઉચિત છે. તેનાથી હું જાણું કે કોણે, કઈ રીતે તેનું સંરક્ષણ, સંગોપન અને સંવર્ધન કર્યું છે ? આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે દિવસે સૂર્યોદય થયો ત્યારે વિપુલ અશનાદિ બનાવરાવીને, મિત્રો, જ્ઞાતિજ્ઞનો આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગનું સંભાન કરીને, તે મિત્ર, જ્ઞાતિ આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂના પિયર વર્ગની સમક્ષ મોટી પુત્રવધૂ ઉજ્જિઝકાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે પુત્રી ! આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે આ મિત્રો, જ્ઞાતિજ્ઞનો આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયર વર્ગની સમક્ષ મેં તમારા હાથમાં પાંચ કમોદના દાણા દીધા હતા અને હે પુત્રી ! મેં એમ કહ્યું હતું કે- જ્યારે હું આ પાંચ કમોદના દાણા માગું ત્યારે તું મારા આ પાંચ કમોદના દાણા મને પાછા આપજે. હે પુત્રી ! આ વાત સત્ય છે ? ઉજ્જિઝકાએ કહ્યું- હા, સત્ય છે. ધન્ય સાર્થવાહે બોલ્યા- તો હે પુત્રી ! મારા તે કમોદના દાણા પાછા આપ.

ત્યાર પછી ઉજ્જિઝકાએ ધન્ય સાર્થવાહની આ વાત સાંભળીને કોઠારમાં જઈને, પાંચ કમોદના દાણા ગ્રહણ કરીને, ધન્ય સાર્થવાહેની પાસે આવીને આ પ્રમાણે બોલી- આ રહ્યા પાંચ કમોદના દાણા, તેમ કહીને ધન્ય સાર્થવાહના હાથમાં પાંચ શાલિના દાણા આપ્યા. ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે સોગંદ આપીને પૂછ્યું- હે પુત્રી ! શું આ તે જ શાલિના દાણા છે કે બીજા છે ?

૧૬ તએ ણં ઉજ્જિયા ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી- એવં ખલુ તુબ્બે તાઓ ! ઇઓ અર્ઝે

પંચમે સંવચ્છરે ઇમસ્સ મિત્તણાઇ જાવ વિયરાહિ । તએ ણં અહં તુબ્ધં એયમદું પડિસુણેમિ,
તે પંચ સાલિઅકખએ ગેણ્હામિ, એંગંતમવક્કમામિ ।

તએ ણં મમ ઇમેયારુંવે અજ્જાત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - એવં ખલુ તાયાણં કોઢ્હાગારંસિ
જાવ સકમ્મસંજુત્તા । તં ણો ખલુ તાઓ ! તે ચેવ પંચ સાલિઅકખએ, એએ ણં અણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ઉજિઝકાએ ધન્ય સાર્થવાહને આ પ્રમાણે કહું - હે તાત ! આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે
મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિ તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયર વર્ગની સામે આપશીએ પાંચ દાણા આપીને તેનું
સંરક્ષણાદિ કરવાનું કહું હતું. તે સમયે મેં આપની વાત સાંભળી હતી અને તે શાલિના પાંચ દાણા ગ્રહણ
કર્યા અને એકાંતમાં ચાલી ગઈ.

ત્યારે મને એવો વિચાર આવ્યો કે પિતાજીના કોઠારમાં ધણા ચોખા ભર્યા છે, જ્યારે માગશે ત્યારે
આપી દઈશ. એવો વિચાર કરીને મેં તે દાણા ફેંકી દીધા હતા. તેથી હે તાત ! આ તે જ શાલિના દાણા નથી,
બીજા છે.

૧૭ તએ ણં સે ધણે ઉજ્જિયાએ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ આસુરતે જાવ મિસિમિસેમાણે
ઉજ્જિઝયં તસ્સ મિત્તણાઇનિયગ-ચરણહસુણહાણં કુલઘરવગસ્સ ય પુરાઓ તસ્સ કુલઘરસ્સ
છારુજ્જિયં ચ છાણુજ્જિયં ચ કયવરુજ્જિયં ચ સંપુચ્છિયં ચ સમ્મજ્જિયં ચ પાઓવદાઇયં
ચ ણહાણોવદાઇયં ચ બાહિર-પેસણકારિયં ચ ઠવેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ઉજિઝકા પાસેથી આ અર્થ સાંભળીને અને હદ્યમાં ધારણ કરીને, કોધિત
થઈને, ગુસ્સામાં દાંત કયકચાવતા, ધૂંવા પૂંવા થઈને તેમણે ઉજિઝકાને, તે મિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિ તથા
ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગની સામે, કુલગૃહની રાખ ફેંકનારી, વાસીદુ વાળનારી, કયરો કાઢનારી,
ફળિયામાં પાણી છાંટનારી, સાવરણીથી ધરને વાળીને સાફ કરનારી, પગ ધોવા માટે કે સ્નાન માટે પાણી
દેનારી અને સંદેશવાહક દાસીના રૂપમાં નિયુક્ત કરી.

૧૮ એવામેવ સમણાઉસો ! જો અહં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વિએ પંચ ય સે
મહવ્વયાઇં ઉજ્જિયાઇં ભવંતિ, સે ણં ઇહભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં, બહૂણં સમણીણં, બહૂણં
સાવયાણં, બહૂણં સાવિયાણં હીલણિજ્જે જાવ અણુપરિયટિસ્સિએ । જહા સા ઉજ્જિયા ।

ભાવાર્થ :- - એ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણો ! આપણા જે સાધુ અથવા સાધી યાવત્ પ્રવર્જયા લઈને
પાંચ (દાણાની સમાન પાંચ) મહાવતોનો પરિત્યાગ કરે છે, તે ઉજિઝકાની જેમ આ ભવમાં ધણા શ્રમણો-
શ્રમણીઓ, ધણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા હીલનીય, નિંદનીય બને છે યાવત્ અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ
કરતા રહે છે. જેમ કે ઉજિઝકા

૧૯ એવં ભોગવઝયા વિ ણવરં તસ્સ કુલઘરસ્સ કંડેતિયં કોર્દેતિયં પીસંતિયં ચ એવં
રુંધંતિયં ચ રંધંતિયં ચ પરિવેસંતિયં ચ પરિભાયંતિયં ચ અબ્ધિતરિયં પેસણકારિં મહાણસિણિં
ઠવેઝ ।

ભાવાર્થ :- - એ જ પ્રમાણે ભોગવતીના વિષયમાં જાણવું જોઈએ. વિશેષતા એ છે કે તે પાંચદાણને પ્રસાદ

માની ખાઈ ગઈ હતી, તેથી તેને સાર્થવાહે ખાંડનારી, કૂટનારી, દળનારી, ધાન્યના ફોતરા દૂર કરનારી અથવા કઠોળની દાળ બનાવનારી, રાંધનારી, પીરસનારી, પીરસણ મોકલનારી, ઘરની અંદર દાસીનું કામ કરનારી અને રસોયાણીરૂપે નિયુક્ત કરી.

૨૦ એવામેવ સમણાઉસો ! જો અમ્હં સમણો વા સમણી વા પંચ ય સે મહબ્વયાઇં ફોડિયાઇં ભવંતિ, સે ણં ઇહ ભવે ચેવ બહૂણ સમણાણં, બહૂણ સમણીણં, બહૂણ સાવયાણં, બહૂણ સાવિયાણં હીલળિજ્જો જાવ અણુપરિયટ્ટિસ્સઇ; જહા વ સા ભોગવઇયા ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્યમન્ શ્રમણો ! આપણા જે સાધુ કે સાધી રસનેન્દ્રિયને વશીભૂત થર્ડ પાંચ મહાપ્રતોનું ખંડન કરે છે તે આ જ ભવમાં દાણા સાધુઓ, સાધીઓ, દાણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા નિંદનીય, અવહેલાણીય બને છે યાવત્તુ અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે, જેમ કે તે ભોગવતી.

૨૧ એવં રક્ખિયા વિ, ણવરં-જેણેવ વાસઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા મંજૂસં વિહાડેઝ, વિહાડિત્તા રયણકરંડગાઓ તે પંચ સાલિઅક્ખએ ગેણહિઝ, ગેણહિત્તા જેણેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પંચ સાલિઅક્ખએ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ હત્થે દલયિઝ ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે રક્ષિકાના વિષયમાં જાણવું જોઈએ. વિશેષતા એ છે કે (પાંચ દાણા માંયા ત્યારે) તેણે નિવાસગૃહમાં જઈને પેટી ખોલીને રતની ડબ્બીમાંથી તે પાંચ શાલિના દાણા ગ્રહણ કર્યા, ગ્રહણ કરીને ધન્ય સાર્થવાહે પાસે આવીને તેમના હાથમાં તે શાલિના પાંચ દાણા આપી દીધા.

૨૨ તએ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે રક્ખિયં એવં વયાસી- કિં ણં પુતા ! તે ચેવ એ પંચ સાલિઅક્ખએ, ઉદાહુ અણ્ણે ? તએ ણં રક્ખિયા ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી- તે ચેવ તાયા ! એ પંચ સાલિઅક્ખયા, ણો અણ્ણે ! કહં ણં પુતા ? એવં ખલુ તાઓ ! તુબ્ધે ઇઓ પંચમે સંવચ્છરે જાવ ભવિયબ્વ એત્થ કારણેં તિ કદૂદુ તે પંચ સાલિઅક્ખએ સુદ્ધે વત્થે જાવ તિસંદ્ધાં પણ્ડિજાગરમાણી યાવિ વિહરામિ । તાઓ એણં કારણેં તાઓ ! તે ચેવ એ પંચ સાલિઅક્ખએ, ણો અણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે ધન્ય સાર્થવાહે રક્ષિકાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્રી ! શું આ તે જ પાંચ શાલિ છે કે બીજા ? રક્ષિકાએ ધન્ય સાર્થવાહેને ઉત્તર આપ્યો- હે તાત ! આ તે જ શાલિ-અક્ષત છે, બીજા નથી.

ધન્ય સાર્થવાહે પૂછ્યું- પુત્રી ! તે કેવી રીતે (સત્ય છે) ? રક્ષિકા ખોલી- હે તાત ! આપે આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે પાંચ દાણા આપ્યા હતા. ત્યારે દાણા આપવામાં કોઈ કારણ હોવું જોઈએ. તેમ વિચારીને આ પાંચ શાલિના દાણાને શુદ્ધ વસ્ત્રમાં બાંધી, રતની ડબ્બીમાં રાખી, તેની ત્રણે સંધ્યાઓમાં સાર-સંભાળ કરતી રહી છું. તેથી હે પિતા ! આ તે જ શાલિના દાણા છે, બીજા નહીં.

૨૩ તએ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે રક્ખિયાએ અંતિએ એયમદું સોચ્વા હદ્દુતુદુ તસ્સ કુલઘરસ્સ હિરણસ્સ ય કંસ-દૂસ-વિડલધણ જાવ સાવએજ્જસ્સ ય ભંડાગારિંગ ઠવેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે રક્ષિકા પાસેથી આ અર્થ સાંભળીને પ્રસત્ત અને સંતુષ્ટ થયા. તેણે

પોતાના ધરના હિરણ્યના, કંસા આદિ વાસણો, દૂષ્ય-રેશમી આદિ મૂલ્યવાન વસ્ત્રો, વિપુલ ધન યાવત્ સ્વાપ્તેય-સંપત્તિની ભાંડાગારિણી (ભંડારીના રૂપમાં) નિયુક્ત કરી દીધી.

૨૪ એવામેવ સમણાઉસો ! જાવ પંચ ય સે મહબ્વયાં રક્ખિયાં ભવંતિ, સે ણ ઇહ ભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં, બહૂણં સમણીણં, બહૂણં સાવયાણં, બહૂણં સાવિયાણં અચ્ચણિજ્જે જાવ ચાડરંત સંસાર કંતારં વીર્ઝવિસ્સિઃ; જાહા સે રક્ખિયા ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુભાન શ્રમણો ! યાવત્ દીક્ષિત થઈને આપણા જે સાધુ અથવા સાધી પાંચ મહાત્રતોની રક્ષા કરે છે, તે આ જ ભવમાં ધાણ સાધુ-સાધીઓ, ધાણ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ માટે અર્થનીય યાવત્ ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર કંતારને પાર કરે છે, જેમ કે રક્ષિકા.

૨૫ રોહિણી વિ એવં ચેવ । ણવરં - તુબ્ધે તાઓ ! મમ સુબહુયં સગડીસાગડં દલાહિ, જેણ અહં તુબ્ધં તે પંચ સાલિઅકખએ પદિણિજ્જાએમિ ।

તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે રોહિણિં એવં વયાસી - કહં ણ તુમં મમ પુત્તા ! તે પંચ સાલિઅકખએ સગડસાગડેણં ણિજ્જાઇસ્સસિ ?

તએ ણ સા રોહિણી ધણં એવં વયાસી - એવં ખલુ તાઓ ! ઇઓ તુબ્ધે પંચમે સંવચ્છરે ઇમસ્સ મિત્તણાઃ જાવ કુલઘરવગસ્સ પુરાઓ મમ પંચ સાલિઅકખએ દિણે જાવ તે પંચસાલિઅકખએ બહવે કુંભસયા જાયા, તેણેવ કમેણં । એવં ખલુ તાઓ ! તુબ્ધે તે પંચ સાલિઅકખએ સગડસાગડેણં ણિજ્જાએમિ ।

ભાવાર્થ :- રોહિણીના વિષયમાં પણ એમ જ જાણવું, વિશોષતા એ છે કે જ્યારે ધન્ય સાર્થવાહે તેની પાસેથી પાંચ દાણા માણ્યા ત્યારે તેણીએ કહું - તાત ! આપ મને ધાણ ગાડા-ગાડીઓ આપો, જેથી હું કમોદના પાંચ દાણા લઈ આવું.

ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે રોહિણીને કહું - હે પુત્રી ! તું મને તે પાંચ કમોદના દાણા ગાડા-ગાડીમાં ભરીને કેવી રીતે દઈશ ?

ત્યારે રોહિણીએ ધન્ય સાર્થવાહેને કહું - હે તાત ! આજથી પાંચ વર્ષ પૂર્વે આ જ મિત્રો, જ્ઞાતિજ્ઞનો આદિની સમક્ષ આપે મને પાંચ કમોદના દાણા દીધા હતા યાવત્ તે જ પાંચ કમોદના દાણા હવે સેંકડો કુંભ પ્રમાણ થઈ ગયા છે, ઈત્યાદિ આ પ્રમાણો હે તાત ! હું આપના તે પાંચ કમોદના દાણાને ગાડા-ગાડીઓમાં ભરીને આપું છું.

૨૬ તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે રોહિણીયાએ સુબહુયં સગડ-સાગડં દલયઇ । તએ ણ રોહિણી સુબહુસગડસાગડં ગહાય જેણેવ સાએ કુલઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છિઃ, ઉવાગચ્છિત્તા કોદ્વાગારે વિહાડેઃ, વિહાડિત્તા પલ્લે ઉબ્બિદિઃ, ઉબ્બિદિત્તા સગડી-સાગડં ભરેઃ, ભરિત્તા રાયગિહં ણગરં મજ્જાંમજ્જેણં જેણેવ સાએ ગિહે જેણેવ ધણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઃ ।

તએ ણ રાયગિહે ણયરે સિંઘાડગ જાવ બહુજણો અણ્ણમણ્ણં એવમાઇકખિઃ - ધણે ણ

દેવાણુપ્પિયા ! ધર્મે સત્થવાહે, જસ્સ ણ રોહિણીયા સુણહા, જીએ ણ પંચ સાલિઅકખએ સગડસાગડેણ ણિજ્જાઇએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે રોહિણીને ઘણા ગાડા-ગાડી આપ્યા. રોહિણી તે ઘણા ગાડા-ગાડીઓ લઈને પોતાના કુલગૃહ(પિયર) ગઈ અને કોઠાર ખોલીને, પત્યના મુખ ઉપરના લેપ દૂર કરી, શાલિના દાણાથી ગાડી-ગાડા ભરીને રાજગૃહ નગરમાં થઈને પોતાને ઘેર(સાસરે) ધન્ય સાર્થવાહની સમીપે આવી.

ત્યારે રાજગૃહ નગરમાં શ્રૂંગાટક આદિ માર્ગોમાં ઘણા લોકો પરસ્પર આ પ્રમાણે કહીને પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. હે દેવાનુપ્રિયો ! ધન્ય સાર્થવાહને ધન્ય છે કે જેની રોહિણી જેવી પુત્રવધૂ છે, જે પાંચ કમોદના દાણાને ગાડા-ગાડીમાં ભરીને પાછા આપે છે.

૨૭ તએ ણ સે ધર્મે સત્થવાહે તે પંચ સાલિઅકખએ સગડસાગડેણ ણિજ્જાઇએ પાસઇ, પાસિત્તા હદૃતુદ્દે પડિચ્છિઝ, પડિચ્છિત્તા તસ્સેવ મિત્તણાઇ જાવ ચડણ ય સુણહાણ કુલઘર-વગસ્સ પુરાઓ રોહિણીય સુણહં તસ્સ કુલઘરવગસ્સ બહુસુ કજ્જેસુ ય કારણેસુ ય કુડુંબેસુ ય મંતેસુ ય ગુજ્જેસુ ય રહસ્સેસુ ય આપુચ્છણિજ્જં જાવ વડ્ધાવિય પમાણભૂય ઠાવેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે તે પાંચ કમોદના દાણાને ગાડા-ગાડી દ્વારા આવતાં જોયા, જોઈને પ્રસત્ત-સંતુષ્ટ થઈને, તેનો સ્વીકાર કરીને, તે જ ભિત્રો અને જાતિજ્ઞનો તથા ચારે પુત્રવધૂઓના પિયરવર્ગની સમક્ષ રોહિણી પુત્રવધૂને કુટુંબના અનેક કાર્યોમાં યાવત્ત રહસ્યોમાં સલાહ લેવા યોગ્ય યાવત્ત ઘરની અધિકાત્રી (સંચાલક) અને પ્રમાણભૂત (સર્વે સર્વર્ગપે) નિયુક્ત કરી.

૨૮ એવામેવ સમણાઉસો ! જો અમ્હ સમણો વા સમણી વા પંચ મહબ્યા સંવદ્ધિયા ભવંતિ, સે ણ ઇહ ભવે ચેવ બહૂણ સમણાણ જાવ વીર્વિલસિસિ, જહા વ સા રોહિણીયા ।

ભાવાર્થ :- - તે જ પ્રમાણે હે આયુષ્મન શ્રમણો ! આપણા જે સાધુ-સાધ્વી પાંચ મહાત્રતોમાં વૃદ્ધિ કરે છે, તેને ઉત્તોતાર નિર્મલ બનાવે છે, તે આ ભવમાં ઘણા શ્રમણો આદિ દ્વારા પ્રશંસાને પાત્ર બને છે યાવત્ત સંસારથી મુક્ત થાય છે, જેમ કે તે રોહિણી ઘણા લોકોની પ્રશંસા પાત્ર બની.

૨૯ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ સત્તમસ્સ ણાયજ્જયણસ્સ અયમદ્દે પણ્ણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- - હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સાતમા શાતાધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. તે જ મેં તને કહ્યો છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ધન્ય સાર્થવાહે અને તેની ચાર પુત્રવધૂઓના દષ્ટાંત દ્વારા શાલી-કમોદની વૃદ્ધિની જેમ શ્રમણો માટે સંયમ ભાવની વૃદ્ધિનું વિધાન છે. વૃત્તિકારે દષ્ટાંત-દષ્ટાંતિકને ઘટિત કરતી ૧૪ ગાથાઓ આપી છે. જેમ કે-

જહ સેઢ્ઠી તહ ગુરુણો, જહ ણાઇજણો તહ સમણસંઘો ।

જહ બહુયા તહ ભવ્વા, જહ સાલિકણા તહ વયા ઇં ॥૧॥

અર્થ— શ્રેષ્ઠી(ધન્ય સાર્થવાહ)ના સ્થાને ગુરુ, શાતિજનોના સ્થાને શ્રમણસંઘ પુત્રવધૂઓના સ્થાને ભવ્ય પ્રાણીઓ અને ચોખાના દાણાના સ્થાને મહાત્રતો સમજવા જોઈએ.॥૧॥

જહ સા ઉજ્જ્વયણમા, ઉજ્જ્વયસાલી જહત્થમભિહાણ ।
પેસણગારિતેણ, અસંખદુક્ખકુખણી જાયા ॥૨॥

જહ ભવ્યો જો કોઈ, સંઘસમક્ખં ગુરુવિદિણાં ।
પડિવજ્જિં સમુજ્જ્ઞાં, મહવ્યાં મહામોહા ॥૩॥

સો ઇહ ચેવ ભવમ્મિ, જણાણ ધિકકાર-ભાયણ હોઇ ।
પરલોએ ડ દુહત્તો, ણાણા-જોણીસુ સંચરાં ॥૪॥

અર્થ— જેમ યથાર્થ નામવાળી ઉજ્જ્વિજ્જાએ ચોખાના દાણાને ફેંકી દીધા અને તેથી તે દાર્થ-કર્મના અસંખ્ય દુઃખોને પામી.॥૨॥ તેવી રીતે જે ભવ્ય જીવ ગુરુ દ્વારા પ્રદાન મહાત્રતોનો સંધની સમક્ષ સ્વીકાર કરીને, મહામોહને વશીભૂત થઈને છોડી દે છે.॥૩॥ તે આ ભવમાં લોકોના તિરસ્કારને પામે છે અને પરલોકમાં પણ દુઃખથી પીડિત થઈને અનેકવિધ યોનિઓમાં ભ્રમણ કરે છે. ॥૪॥

જહ વા સા ભોગવતી, જહત્થણામોવભુતસાલિકણ ।
પેસણવિસેસકારિત્તણેણ પત્તા દુહં ચેવ ॥૫॥

તહ જો મહવ્યાં, ઉવભુંજાં જીવિયતિ પાલિંતો ।
આહારદ્દસુ સત્તો, ચત્તો સિવસાહણિચ્છાએ ॥૬॥

સો ઇથ્થ જહિચ્છાએ, પાવાં આહારમાં લિંગિત્તિ ।
વિઉસાણ ણાઇપુજ્જો, પરલોયમ્મિ દુહી ચેવ ॥૭॥

અર્થ— જેમ યથાર્થ નામવાળી ભોગવતી શાલિકણોને ખાઈ ગઈ અને તેથી તે પણ વિશેષ પ્રકારના દાસી-કર્મના દુઃખને પામી.॥૫॥ તેવી રીતે જે શ્રમણો મહાત્રતોને આજીવિકાનું સાધન બનાવે છે, આહારાદિમાં આસક્ત થાય છે અને જે સાધકો મહાત્રતોને મુક્તિનું સાધન માનતા નથી.॥૬॥ તે કેવળ લિંગધારી(વેષધારી) યથેષ્ટ આહારાદિ પ્રાપ્ત કરતા રહે છે, તેઓ વિદ્વાનો માટે પૂજનીય નથી અને તે પરલોકમાં પણ દુઃખી થાય છે. ॥૭॥

જહ વા રક્ખય વહુયા, રક્ખયસાલીકણ જહત્થકખા ।
પરિજણમણા જાયા, ભોગસુહાં ચ સંપત્તા ॥૮॥

તહ જો જીવો સમ્મં પડિવજ્જિત્તા મહવ્યએ પંચ ।
પાલેઝ ણિરઝયારે, પમાયલેસંપિ વજ્જતો ॥૯॥

સો અપ્પહિએકકર્ઝ, ઇહલોયંમિ વિ વિઝિહિં પણયપઽાં ।
એગંતસુહી જાયાં, પરમ્મિ મોક્ખં પિ પાવેઝ ॥૧૦॥

અર્થ— યથાર્થ નામવાળી રક્ષિતાએ ચોખાના દાણાની રક્ષા કરી, તો તે પારિવારિક જનોમાં માન્ય થઈ અને ભૌતિક સુખોને પ્રાપ્ત કર્યા.॥૮॥ તેમ જે જીવ મહાત્રતોને અંગીકાર કરીને અંશમાત્ર પણ પ્રમાદ કર્યા વિના નિરતિયારપણો તેનું પાલન કરે છે.॥૯॥ એક માત્ર આત્મહિતમાં જ રક્ત તેઓ લોકમાં વિદ્વાનો દ્વારા પૂજિત થાય છે, એકાંત રૂપથી સુખી થાય છે અને પરમ-શ્રેષ્ઠ એવા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે.॥૧૦॥

જહ રોહિણી ઉ સુણ્હા, રોવિયસાલી જહત્થમભિહાણા ।
 વંદૃત્તા સાલિકળે, પત્તા સવ્વસ્સ સામિત્તં ॥૧૧॥
 તહ જો ભવ્વો પાવિય, વયાં પાલેઝ અપ્પણ સમ્મં ।
 અણેસિ વિ ભવ્વાણં, દેઝ અણેગેસિં હિયહેરું ॥૧૨॥
 સો ઇહ સંઘપહાણો, જુગપ્પહાણેતિ લહઝ સંસદ્ ।
 અપ્પપરેસિં કલલાણ-કારઓ ગોયમપહુબ્વ ॥૧૩॥
 તિત્થસ્સ બુંદુકારી, અકખેવણઓ કુતિત્થિયાઈણં ।
 વિઉસ-ણરસેવિય-કમો, કમેણ સિદ્ધિ પિ પાવેઝ ॥૧૪॥

અર્થ— જેમ યથાર્થ નામવાળી રોહિણી નામની પુત્રવધૂ, શાલિને રોપીને, તેની વૃદ્ધિ કરીને, સમસ્ત ધનની સ્વામિની બની.॥૧૧॥ તેમ જે ભવ્ય પ્રાણી મહાત્રતોને પ્રાપ્ત કરીને, સ્વયં તેનું સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરે છે અને બીજા ભવ્ય પ્રાણીઓને હિત માટે જ્ઞાન-ઉપદેશ પ્રદાન કરે છે.॥૧૨॥ તે આ ભવમાં ગૌતમસ્વામીની જેમ સંધ પ્રધાન તેમજ યુગપ્રધાનપણાને પ્રાપ્ત કરે છે અને સ્વ-પર કલ્યાણ કારી બને છે.॥૧૩॥ તે તીર્થનો અભ્યુદ્ય કરીને, કુતીર્થિકોનું નિરાકરણ કરીને, વિદ્ધાનો દ્વારા પૂજિત થઈને કમશઃ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે.॥૧૪॥

॥ સાતમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

આઠમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અદ્યયનમાં ઓગણીસમા તીર્થકર મહ્લી ભગવાનના ત્રણ ભવોનું વર્ણન હોવાથી આ અદ્યયનનું નામ મહ્લી છે.

પ્રથમભવ— જંબૂદીપના મહાવિદેહક્ષેત્રની સલેલાવતી વિજયની વીતશોકા નગરીમાં બલરાજા અને ધારિણી માતાને ત્યાં મહાબલ નામના રાજકુમાર હતા. મહાબલ રાજકુમારને છ બાલગોઠીયા મિત્ર હતા. યથાસમયે પુત્રને રાજ્ય સૌંપી છાએ મિત્રો સહિત મહાબલ રાજએ ધર્મઘોષ સ્થવિર પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી.

એક સમાન તપશ્ચર્યાદિ અનુષ્ઠાન કરવાના નિશ્ચિયવાળા સાત અણગારોમાંથી સમય જતાં બધા કરતાં ચઢિયાતા થવા માટે મહાબલ અણગાર કપટપૂર્વક એક ઉપવાસ વધુ કરવા લાગ્યા અને તે કપટના ફળસ્વરૂપે તેમણે સ્ત્રી વેણો બંધ કર્યો, ત્યાર પછી વીસ સ્થાનકની આરાધના દ્વારા તેમણે તીર્થકરનામ કર્મનો બંધ કર્યો, ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા અને સંયમ પાલન કરતાં તે સાતે ય અણગારોએ અનશનની આરાધનાપૂર્વક તે ભવ પૂર્ણ કર્યો.

બીજોભવ— મહાબલ મુનિનો જીવ ઉર સાગરોપમની સ્થિતિએ જ્યંત નામના અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પત્ત થયો. છાએ મુનિઓ પણ કિંચિત ન્યૂન ઉર સાગરોપમની સ્થિતિએ ત્યાં જ ઉત્પત્ત થયા અને ત્યાંનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું.

ત્રીજોભવ— ત્રીજા ભવમાં ભરતક્ષેત્રના મિથિલા નરેશ કુંભરાજાની પ્રભાવતી રાણીને ત્યાં મહ્લી ભગવતીજીએ પુત્રીરૂપે જન્મ ધારણ કર્યો. તીર્થકરનું સ્ત્રીરૂપે જન્મવું, તે આ અવસર્પણી કાળની એક આશ્ર્યકારી ઘટના છે.

છાએ મિત્રોએ મહ્લીકુમારીના જન્મ પૂર્વે બિત્ર-બિત્ર દેશોમાં રાજકુમારરૂપે જન્મ ધારણ કરી લીધો હતો. અવધિજ્ઞાન દ્વારા ભવિષ્યની ઘટના જાણી મહ્લીકુમારીએ એક મૌહનગૃહ બનાવરાવ્યું. તેમાં ગોળાકારે ફરતાં છ ઓરડા કરાવ્યા. તેની મધ્યમાં એક ઓરડા કરાવ્યો. છાએ ઓરડાની જાળીમાંથી મધ્ય ઓરડાને જોઈ શકાય તેવી રચના કરાવી, મધ્ય ઓરડામાં સુવર્ણની પોતાની પોલી પ્રતિમા મૂકાવી. તે પ્રતિમાના મસ્તકઉપર એક છિદ્ર રખાવ્યું. તે છિદ્ર દ્વારા તેઓ રોજ આહારનો એક કોળિયો તેમાં નાંખી છિદ્રને ઢાંકણાથી ઢાંકી દેતા.

છાએ રાજાઓ પૂર્વભવના સ્નેહના કારણે કોઈ પણ નિમિત્તે મહ્લીકુમારીનું નામ સાંભળતાં તેના પ્રતિ અનુરાગી બની લગ્ન કરવા ઉત્સુક બન્યા.

(૧) પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ રાણીના નાગપૂજા સમયે બનાવેલો પુષ્પોનો સુંદર શ્રીદામકંડ જોયો. ત્યાર પછી પ્રધાન પાસેથી જ્યારે તેનાથી પણ વધુ શ્રેષ્ઠ મહ્લીકુમારીના શ્રીદામ કંડની વાત સાંભળી ત્યારે તે તેના તરફ મોહિત બની ગયા.

(૨) ચંદ્રચ્છાય રાજા, દરિયાઈ વ્યાપારી અર્હત્રક શ્રાવક પાસેથી મહ્લીકુમારીના અદ્ભુત રૂપનું વર્ણન સાંભળી તેના તરફ આકર્ષિત થયા.

- (૩) રક્તિમ રાજા પુત્રીના સ્નાન મહોત્સવ સમયે મલ્લીકુમારીના સ્નાન મહોત્સવનું વર્ણન કંચુકી પુરુષ પાસેથી સાંભળીને તેના તરફ આકર્ષિત થયા.
- (૪) શંખ રાજા, મલ્લીકુમારીનું કુંડળ સમું ન કરી શકવાથી દેશનિકાલ પામેલા અને પોતાના આશ્રયે આવેલા સોનીઓ પાસેથી મલ્લીકુમારીનું વર્ણન સાંભળીને તેના તરફ મોહિત થયા.
- (૫) અદીનશત્રુ રાજાએ ચિત્રલબ્ધિના કારણે મલ્લીકુમારીના પગનો અંગૂઠો જોઈને તેનું આબેહૂબ ચિત્ર બનાવવા માટે દેશનિકાલ પામેલા અને પોતાના આશ્રયે આવેલા ચિત્રકાર પાસેથી મલ્લીકુમારીનું ચિત્રપટ જોવું અને અનુરાગી થયા.
- (૬) જિતશત્રુ રાજા, મલ્લીકુમારીની દાસીઓ દ્વારા અપમાનિત ચોક્ષા પરિવ્રાજિકા પાસેથી મલ્લીકુમારીનું વર્ણન સાંભળીને તેના તરફ મોહિત થયા.

ઇએ રાજાઓએ મલ્લીકુમારીની માંગણી માટે કુંભરાજા પાસે દૂતો મોકલ્યા. કુંભરાજાએ મલ્લીકુમારીને આપવાની ના કહીને દૂતોનું અપમાન કરી પાછા મોકલી દીધા. ત્યારે ઇએ રાજાઓએ સાથે મળીને મિથિલા નગરી પર ચઢાઈ કરી અને યુદ્ધમાં ઇએ રાજાઓએ કુંભરાજાની સેનાને હતપ્રભ કરી નાંખી. કુંભરાજાને પોતાની સુરક્ષાનો કોઈ માર્ગ ન જાણતાં પોતે યુદ્ધભૂમિ છોડીને મિથિલા નગરીમાં ચાલ્યા ગયા અને મિથિલાના દ્વાર બંધ કરાવી દીધા. ઇએ રાજાઓ મિથિલાને ઘેરી ત્યાં પડાવ નાંખીને રહ્યા.

ત્યાર પછી કુંભરાજાએ મલ્લીકુમારીના કહેવાથી ઇએ રાજાઓને “મલ્લીકુમારી આપીશ,” તેમ કહી, ગુપ્ત રીતે મોહનગૃહમાં પ્રવેશ કરાવ્યો અને ઇએ રાજાઓને મોહનગૃહના ઇએ ઓરડામાં બેસાડ્યા. મધ્ય ઓરડામાં રહેલી મલ્લીકુમારીની પ્રતિમા જોઈ ઇએ રાજાઓ તેને મલ્લીકુમારી માની તેને નીરખવામાં મળન બની ગયા.

તે સમયે મલ્લીકુમારીએ પ્રતિમાનું ઢાંકણું ખોલી નાંખ્યું. ચારે બાજુ કોહવાયેલા અનાજની દુર્ગધ ફેલાઈ ગઈ અને તે દુર્ગધથી ઇએ રાજાઓ અકળાઈ ગયા. તે સમયે મલ્લીકુમારીએ ઇએ રાજાઓને સંસારની અસારતા સમજાવી અને પૂર્વભવોનું સ્મરણ કરાવ્યું. ઇએ રાજાઓ વૈરાગી બની દીક્ષા લેવા તૈયાર થઈ ગયા.

વાર્ષિક દાન આપી મલ્લીકુમારીએ દીક્ષા લીધી અને તે જ દિવસે કેવળજ્ઞાન પામી તીર્થની સ્થાપના કરી. ઇએ રાજાઓ પણ તેમની પાસે દીક્ષા લઈ મોક્ષે ગયા.

મલ્લી ભગવાન પણ કાળકમે સમ્મેતશિખર ઉપર નિર્વાણ પામ્યા.

આઠમું અદ્યયન

મલ્લી

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જહ ણ ભંતે ! સમળેણ ભગવયા મહાવીરેણ સત્તમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટે પણણતે,
અટુમસ્સ ણ ભંતે ! કે અટે પણણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સાતમા શાત—અદ્યયનના આ ભાવ
કર્યા છે, તો આઠમા અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

મહાવિદેહ ક્ષેત્રની સલિલાવતી વિજય અને જલરાજા :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે મહાવિદેહે વાસે
મંદરસ્સ પવ્વયસ્સ પચ્ચતિથમેણ, ણિસઢસ્સ વાસહરપવ્વયસ્સ ઉત્તરેણ, સીતોદાએ મહાણિએ
દાહિણેણ, સુહાવહસ્સ વક્ખારપવ્વયસ્સ પચ્ચતિથમેણ, પચ્ચતિથમલવણસમુદ્દસ્સ પુરચ્છિમેણ
એથં ણ સલિલાવર્ઝ ણામં વિજએ પણણતે ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે આ જંબુદ્ધીપ નામના દ્વીપમાં, મહાવિદેહ નામના ક્ષેત્રમાં,
મેરુપર્વતની પશ્ચિમમાં, નિષ્ઠ નામના વર્ષધર પર્વતની ઉત્તરમાં, સીતોદા મહાનદીની દક્ષિણમાં, સુખાવહ
નામના વક્ષસ્કાર પર્વતની પશ્ચિમમાં અને પશ્ચિમ લવણસમુદ્રની પૂર્વમાં એક સલિલાવતી નામની વિજય હતી.

૩ તત્થ ણ સલિલાવર્ઝવિજએ વીયસોગા ણામં રાયહાણી પણણતા – ણવજોયણ-વિનિથિણણા
જાવ પચ્ચકખં દેવલોગભૂયા । તીસે ણ વીયસોગાએ રાયહાણીએ ઉત્તરપુરચ્છમે દિસિભાએ
એથ ણ ઇંદુંભે ણામં ઉજ્જાણે હોત્થા । તત્થ ણ વીયસોગાએ રાયહાણીએ બલે ણામં રાયા
હોત્થા । તસ્સ ધારિણીપામોકખં દેવિસહસ્સં ઓરોહે હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે સલિલાવતી વિજયમાં વીતશોકા નામની રાજધાની હતી. તે નવ યોજન પહોળી અને બાર
જોજન લાંબી યાવત્ સાક્ષાત્ દેવલોકની સમાન સુંદર હતી. તે વીતશોકા રાજધાનીની ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં
એક ઈન્દ્રકુંભ નામનું ઉદ્યાન હતું. તે વીતશોકા રાજધાનીમાં બલ નામના રાજા રહેતા હતા. તેના અંત:પુરમાં
ધારિણી આદિ એક હજાર રાણીઓ હતી.

મલ્લી પ્રભુનો પૂર્વભવ : મહાબલ :-

૪ તએ ણ સા ધારિણી દેવી અણણયા કયાઇ સીહં સુમિણે પાસિત્તા ણ પઢિબુદ્ધા જાવ
મહબ્બલે ણામં દારએ જાએ, ઉમ્મુક્કબાલભાવે જાવ ભોગસમત્થે । તએ ણ તં મહબ્બલં

અમ્માપિયરો સરિસિયાણં કમલસિરિપામોકખાણં પંચણહં રાયવરકળણાસયાણં એગદિવસેણં પાણિ ગેણહાવેંતિ । પંચ પાસાયસયા પંચસાઓ દાઓ જાવ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- એક સમયે તે ધારિણી દેવી સ્વખનમાં સિંહને જોઈને જાગૃત થયા યાવત્ યથાસમયે મહાબલ નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો. સમય જતાં તે મહાબલકુમાર બાલ્યાવસ્થાને પાર કરી યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયા.

ત્યાર પછી માતા-પિતાએ સમાન રૂપ અને વયવાળી કમલશ્રી આદિ પાંચસો શ્રેષ્ઠ રાજકન્યાઓની સાથે એક જ દિવસમાં મહાબલ કુમારનું પાણિશ્રહણ કરાયું. અનેક પ્રકારની પાંચસો-પાંચસો વસ્તુઓ તેમજ પાંચસો મહેલ બંધાવી પ્રીતિદાનરૂપે આપ્યા યાવત્ મહાબલકુમાર સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યા.

૫ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ઇંદ્રકુંભે ઉજ્જાણે, થેરા સમોસઢા, પરિસા ણિગગયા । બલો વિ રાયા ણિગગઓ । ધર્મં સોચ્ચા ણિસમ્મ હદ્દુતુદે જાવ મહબ્બલં કુમારં રજે ઠાવેમિ જાવ પવ્વિઝો જાવ એકકારસઅંગવી । બહૂણ વાસાણિ સામળણપરિયાં પાડણિત્તા જેણેવ ચારુપવ્વએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા માસિએણ ભત્તેણ સિદ્ધે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે સ્થવિર મુનિરાજો ઈન્દ્રકુંભ નામના ઉદ્ઘાનમાં પદ્ધાર્યા. લોકો સ્થવિર મુનિરાજોના દર્શન કરવા માટે ગયા. બલરાજા પણ ગયા. ધર્મ સાંભળીને રાજા હર્ષિત અને આનંદિત થયા યાવત્ મહાબલકુમારને રાજ્ય સોંપી પછી દીક્ષા લેશું, એવા ભાવ દર્શાવ્યા યાવત્ મહાબલકુમારને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને બલરાજાએ સ્થવિર મુનિઓ પાસે પ્રત્રજ્યા અંગીકાર કરી યાવત્ તે અગિયાર અંગોના શાતા થયા, ધણા વર્ષા સુધી સંયમ પાણીને, ચારુ નામના પર્વત ઊપર એક માસસનું અનશન કરી સિદ્ધ થયા.

૬ તએ ણં સા કમલસિરી અણણયા કયાઇ સીહં સુમિણે પાસિત્તા ણં પડિબુદ્ધા જાવ બલભદ્વો કુમારો જાઓ । જુવરાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એક સમયે કમલશ્રી સ્વખનમાં સિંહને જોઈને જાગૃત થઈ યાવત્ (યથા સમયે) બલભદ્ર કુમારનો જન્મ થયો. અનુકૂમે તે યુવરાજ થઈ ગયો.

મહાબલના છ મિત્રો અને સહ દીક્ષા :-

૭ તસ્સ ણં મહબ્બલસ્સ રણ્ણો ઇમે છ્યણ્ય ય બાલવયંસગા રાયાણો હોત્થા, તંજહા- અયલે ધરણે પૂરણે વસૂ વેસમણે અભિચંદે, સહજાયયા જાવ સમેચ્ચા ણિત્થરિયવ્વે ત્તિ કટ્ટુ અણણમળણસ્સ એયમદું પડિસુણેંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે મહાબલ રાજાને છ બાલમિત્ર રાજાઓ હતા. તેના નામ આ પ્રમાણે છે— (૧) અચલ (૨) ધરણા (૩) પૂરણા (૪) વસૂ (૫) વેશ્રમણ અને (૬) અભિચંદ્ર. તેઓ સાથે જ જન્મ્યા હતા યાવત્ તેઓએ સર્વ કાર્ય સાથે રહીને જ કરવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. આ પ્રકારનો વિચાર તથા પરસ્પરની આ વાત તે સર્વ મિત્રોએ માન્ય રાખી હતી.

૮ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ધર્મચોસા થેરા ઇંદ્રકુંભે ઉજ્જાણે સમોસઢા । પરિસા ણિગગયા । મહબ્બલો વિ રાયા ણિગગઓ । મહબ્બલે ણં ધર્મં સોચ્ચા- જં ણવરં છ્યણ્ય

બાલવયંસગે આપુચ્છામિ, બલભદ્ં ચ કુમારં રજો ઠાવેમિ જાવ છપ્પિય બાલવયંસએ આપુચ્છિન્ન।

તએ ણં તે છપ્પિય બાલવયંસએ મહબ્બલં રાયં એવં વયાસી- જહ ણં દેવાણુપ્પિયા ! તુબ્બે પવ્યહ, અમ્હં કે અણે આહારે વા ? જાવ આલંબે વા ? અમ્હે વિ ય ણં પવ્યામો।

તએ ણં સે મહબ્બલે રાયા તે છપ્પિ ય બાલવયંસએ એવં વયાસી- જહ ણં તુબ્બે મદ્દ સંદ્ધિ પવ્યહ, તં ગચ્છહ, જેદ્ધપુત્તં સએહિં સએહિં રજોહિં ઠાવેહ, પુરિસસહસ્રવાહણીઓ સીયાઓ દુર્ઘા સમણા મમ અંતિએ પઉભ્વવહ | તે વિ તહેવ જાવ પાડબ્ભવંતિ |

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મધોષ નામના સ્થવિર ઈન્દ્રકુંભ ઉદ્ઘાનમાં પદ્ધાર્યા. પરિષદ દર્શન કરવા માટે ગઈ. મહાબલ રાજા પણ ગયા. ધર્મ શ્રવણ કરતાં મહાબલ રાજાને વૈરાગ્ય ભાવ જાગૃત થયો. વિશેષતા એ છે કે રાજાએ કહ્યું— હું મારા છ એ બાલમિત્રોને પૂછીને, બલભદ્રકુમારને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને પછી દીક્ષા અંગીકાર કરવા ઈચ્છાં છું યાવત્ તેમણે છાએ બાલમિત્રોને પૂછ્યું.

ત્યારે તે છાએ બાલમિત્રોએ મહાબલ રાજાને કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિય ! જો તમે પ્રત્રજિત થવા ઈચ્છો તો અમારા માટે અન્ય કોણ આધારરૂપ યાવત્ આલંબનરૂપ છે ? અમે પણ દીક્ષિત થઈએ છીએ.

ત્યાર પછી મહાબલ રાજાએ તે છાએ બાલમિત્રોને કહ્યું— જો તમે મારી સાથે પ્રત્રજિત થવા ઈચ્છિતા હો તો, તમે જાઓ અને પોત-પોતાના મોટા પુત્રને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને, હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય શિબિકાઓ પર આરૂઢ થઈને અહીં આવો યાવત્ છ એ બાલમિત્રો મહાબલ રાજાની પાસે આવ્યા.

૧૧ તએ ણં સે મહબ્બલે રાયા છપ્પિ ય બાલવયંસએ પાડબ્ભૂએ પાસફ, પાસિતા હફ્તુફું કોઙુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ જાવ બલભદ્સસ અભિસેઓ | જાવ બલભદ્ં રાયં આપુચ્છિન્ન |

ભાવાર્થ :- મહાબલ રાજાએ છ એ બાલમિત્રોને આવતા જોઈને, હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને, કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા યાવત્ બલભદ્ર રાજકુમારનો રાજ્યાભિષેક કર્યો અને બલભદ્ર રાજાને પ્રત્રજયા માટે પૂછ્યું.

૧૦ તએ ણં સે મહબ્બલે જાવ મહયા ઇઝુંએ પવ્યિઝે | એકકારસ અંગાં અહિજ્જિતા બહૂહિં ચતુર્થ જાવ અપ્પાણ ભાવેમાણા જાવ વિહરંતિ |

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મહાબલ આદિ સાતે ય બાલમિત્રો મહાઋદ્ધિ સાથે દીક્ષિત થયા, અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કરીને, ધણા ઉપવાસ આદિ કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

મહાબલ મુનિ દ્વારા તપશ્ચયામાં માચા-કપટ :-

૧૧ તએ ણં તેસિં મહબ્બલપામોકખાણં સત્તણહં અણગારાણં અણણયા કયાઝ એ ગયાઓ સહિયાણં ઇમેયારૂવે મિહો કહાસમુલ્લાવે સમુપ્પજ્જિત્થા- જં ણં અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! એગે તવોકમ્મં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરઝ, તં ણં અમ્હેહિં સવ્વેહિં સંદ્ધિ તવોકમ્મં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરિત્તએ ત્તિ કટ્ટુ અણણમણણસ્સ એયમંદું પડિસુણેઝ, પડિસુણેત્તા બહૂહિં ચતુર્થ જાવ વિહરંતિ |

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે મહાબલ આદિ સાતે અણગારો કોઈ એક સમયે ભેગા થઈને બેઠા હતાં, તે સમયે

તેઓ વચ્ચે આ પ્રમાણે વાતથીત થઈ— ‘હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણામાંથી કોઈ પણ એક વ્યક્તિ જે તપને અંગીકાર કરીને વિચરે, તે તપ આપણે બધા ગ્રહણ કરશું અર્થાતું આપણે સાતે ય એક જ પ્રકારની તપસ્યા કરશું’ આ પ્રમાણે એક બીજાની વાત સ્વીકારીને અનેક ઉપવાસ યાવત્ એક સરખી વિવિધ તપસ્યા કરતા વિચરવા લાગ્યા.

૧૨ તએ ણં સે મહબ્બલે અણગારે ઇમેણ કારણેણ ઇત્થિણામગોયં કમ્મં ણિવ્વત્તિસુ-
જઇ ણં તે મહબ્બલવજ્જા છ અણગારા ચ઱તથં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરંતિ, તઓ સે
મહબ્બલે અણગારે છટું ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરઇ । જઇ ણં તે મહબ્બલવજ્જા છ
અણગારા છટું ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરંતિ, તઓ સે મહબ્બલે અણગારે અદ્ભુમં
ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરઇ । એવં અદ્ભુમં તો દસમં, અહ દસમં તો દુવાલસમં ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પણી તે મહાબલ અણગારે આ(નિભ્નોકત) કારણથી સ્ત્રીનામ ગોત્ર(સ્ત્રી શરીર પ્રાપ્ત
થાય તેવું શરીર નામ કર્મ અને સ્ત્રીઝુપે પ્રસિદ્ધ થવાય તેવા ગોત્ર) કર્મનું ઉપાર્જન કર્યું. જ્યારે મહાબલ
સિવાયના શેષ છ અણગારો ઉપવાસ ગ્રહણ કરીને વિચરતા, ત્યારે મહાબલ અણગાર (તેઓને કહ્યા વિના)
છઠ ગ્રહણ કરીને વિચરતા. મહાબલ સિવાયના છ અણગારો છઠ ગ્રહણ કરીને વિચરતા ત્યારે મહાબલ
મુનિ અષ્ટમ ગ્રહણ કરીને વિચરતા. તે જ રીતે તેઓ અષ્ટમ કરતા તો મહાબલ મુનિ ચોલું કરતા, તેઓ ચોલું
કરતા તો મહાબલ મુનિ પાંચ ઉપવાસ કરી લેતા.(આ રીતે પોતાના સાથી મુનિઓ સાથે કપટ કરીને
મહાબલ અધિક તપ કરતા હતા.)

તીર્થકર નામકર્મનું ઉપાર્જન :-

૧૩ ઇમેહિ ય વીસાએહિ ય કારણેહિં આસેવિય બહુલીકએહિં તિત્થયરણામગોયં કમ્મં
ણિવ્વત્તિસુ તં જહા-

અરિહંત સિદ્ધ પવયણ, ગુરુ થેર બહુસ્સુએ તવસ્સીસુ ।
વચ્છલયા ય તેસિં, અભિક્ખ ણાણોવાઓગે ય ॥૧॥
દંસણ વિણએ આવસ્સએ ય, સીલવ્વએ ણિરઇયારો ।
ખણલવ તવચ્ચિયાએ, વેયાવચ્ચે સમાહી ય ॥૨॥
અપુવ્વણાણગહણે, સુયભત્તી પવયણે પભાવણયા ।
એહિં કારણેહિં, તિત્થયરત્તં લહઇ જીવો ॥૩॥

ભાવાર્થ :- [મહાબલે] આ વીસ સ્થાનકોનું વારવાર સેવન કરીને તીર્થકર નામ ગોત્ર કર્મનું ઉપાર્જન
કર્યું, તે વીસ સ્થાનકોના નામ આ પ્રમાણે છે— (૧) અરિહંત (૨) સિદ્ધ (૩) પ્રવયણ-શુતજ્ઞાન (૪) ગુરુ
(૫) સ્થવિર અર્થાતું સાઠ વર્ષની ઉભરવાળા—વય સ્થવિર, સમવાયાંગાદિના જ્ઞાતા—શુત સ્થવિર અને
વીશ વર્ષની દીક્ષાવાળા—પર્યાય સ્થવિર; આ ત્રણ પ્રકારના સ્થવિર સાધુ (૬) બહુશુત (૭) તપસ્વી. આ
સાતે ય પ્રત્યે વત્સલતા ધારણ કરવી, તેના યથોચિત સત્કાર-સન્માન, શુણોત્કૃતિન કરવા (૮) વારવાર
જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરવો (૯) દર્શન— સમ્યકૃત્વની વિશુદ્ધિ (૧૦) રત્નાવિક આદિનો વિનય કરવો, (૧૧)
ઉભય કાળ આવશ્યક કિયા કરવી (૧૨) શીલ અને પ્રતોનું નિરતિચાર પણે પાલન કરવું, (૧૩) ક્ષણ, લવ

પ્રમાણ કાલનો પ્રમાદ કર્યા વિના શુભ ધ્યાન ધરવું (૧૪) તપનું આરાધન કરવું. (૧૫) ત્યાગ—અભયદાન, સુપાત્રદાન આપવું (૧૬) આચાર્યાદિની વૈપાવચ્ચ કરવી, (૧૭) સમાધિ—ગુરુ આદિને શાતા ઉપજાતવી સર્વ પ્રાણીઓને સુખ મળો તેમ કરવું. (૧૮) નવું નવું જ્ઞાન ઉપાર્જન કરવું, (૧૯) શુતની ભક્તિ કરવી અને (૨૦) પ્રવચનની પ્રભાવના કરવી, આ વીસ ગુણરૂપ આચારોનું વિશેષરૂપે સેવન કરવાથી જીવ તીર્થકરત્વની પ્રાપ્તિ કરે છે. આ વીસ સ્થાનકોની આરાધનાથી મહાબલ મુનિએ તીર્થકર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું.

મહાબલ આદિની ઉગ્ર તપશ્ચર્યા :-

૧૪ તએ ણ તે મહબ્બલપામોક્ખા સત્ત અણગારા માસિયં ભિક્ખુપડિમં ઉવસંપજ્જિત્તા ણ વિહરંતિ જાવ એગરાઇયં ભિક્ખુપડિમં આરાહેંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી તે મહાબલ આદિ સાતે અણગારોએ એક માસની પહેલી ભિક્ષુ પડિમા ધારણ કરી યાવત્તુ (બીજી માસિકી, ત્રીજી માસિકી, તેમ કરતાં સાતમી માસિકી, સાત-સાત અહોરાત્ર પ્રમાણવાળી આઠમી, નવમી, દસમી પડિમા ધારણ કરીને પછી) એક અહોરાત્ર પ્રમાણવાળી અગિયારમી અને એક રાત્રિ પ્રમાણ બારમી ભિક્ષુ પડિમાની આરાધના કરી.

૧૫ તએ ણ તે મહબ્બલપામોક્ખા સત્ત અણગારા ખુદ્દાગં સીહણિકકીલિયં તવોકમ્મં ઉવસંપજ્જિત્તા ણ વિહરંતિ, તં જહા-

ચઉતથ્થ કરેંતિ, સવ્વકામગુણિયં પારેંતિ, છદું કરેંતિ, ચઉતથ્થ કરેંતિ । અદ્ભુત કરેંતિ, છદું કરેંતિ । દસમં કરેંતિ, અદ્ભુત કરેંતિ । દુવાલસમં કરેંતિ, દસમં કરેંતિ । ચાઉદ્દસમં કરેંતિ, દુવાલસમં કરેંતિ । સોલસમં કરેંતિ, ચોદ્દસમં કરેંતિ । અદ્ભૂતસમં કરેંતિ, સોલસમં કરેંતિ । વીસઇમં કરેંતિ, અદ્ભૂતસમં કરેંતિ ।

વીસઇમં કરેંતિ, સોલસમં કરેંતિ । અદ્ભૂતસમં કરેંતિ, ચોદ્દસમં કરેંતિ । સોલસમં કરેંતિ, દુવાલસમં કરેંતિ । ચોદ્દસમં કરેંતિ, દસમં કરેંતિ । દુવાલસમં કરેંતિ, અદ્ભુત કરેંતિ । દસમં કરેંતિ, છદું કરેંતિ । અદ્ભુત કરેંતિ, ચઉતથ્થ કરેંતિ । છદું કરેંતિ, ચઉતથ્થ કરેંતિ । સવ્વત્થ સવ્વકામગુણિએણ પારેંતિ ।

એવં ખલુ એસા ખુદ્દાગસીહણિકકીલિયસ્સ તવોકમ્મસ્સ પઢમા પરિવાડી છહિં માસેહિં સત્તહિં ય અહોરત્તેહિં અહાસુત્તા જાવ આરાહિયા ભવઇ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી તે મહાબલ આદિ સાતે અણગારોએ લઘુસિંહ નિર્જીવિત નામનું તપ કર્યું. તે તપ આ પ્રમાણે કરાય છે—

એક ઉપવાસ કરીને વિગય સહિત પારણું કરે. બે ઉપવાસ કરે પછી એક ઉપવાસ કરે, ત્રણ ઉપવાસ કરે પછી બે ઉપવાસ કરે, ચાર ઉપવાસ કરે પછી ત્રણ ઉપવાસ કરે, પાંચ ઉપવાસ કરે પછી ચાર ઉપવાસ કરે, છ ઉપવાસ કરે પછી પાંચ ઉપવાસ કરે, સાત ઉપવાસ કરે પછી છ ઉપવાસ કરે, આઠ ઉપવાસ કરે પછી સાત ઉપવાસ કરે, નવ ઉપવાસ કરે પછી આઠ ઉપવાસ કરે,

નવ ઉપવાસ કરે પછી સાત ઉપવાસ કરે, આઠ ઉપવાસ કરે પછી છ ઉપવાસ કરે, સાત ઉપવાસ

કરે પછી પાંચ ઉપવાસ કરે, છ ઉપવાસ કરે પછી ચાર ઉપવાસ કરે, પાંચ ઉપવાસ કરે પછી ત્રણ ઉપવાસ કરે, ચાર ઉપવાસ કરે પછી બે ઉપવાસ કરે, ત્રણ ઉપવાસ કરે પછી એક ઉપવાસ કરે, બે ઉપવાસ કરે પછી એક ઉપવાસ કરે, દરેક ઉપવાસોનું વિગય યુક્ત પારણું કરે.

આ પ્રમાણે આ કુલ્લક સિંહ નિષ્ઠીડિત તપની પહેલી પરિપાટી છ માસ અને સાત અહોરાત્રિઓમાં સૂત્રોક્ત વિધિ પ્રમાણે આરાધિત થાય છે. (તેમાં ૧૫૪ ઉપવાસ અને ઉત્ત પારણા કરાય છે.)

૧૬ તથાણંતરં દોચ્ચાએ પરિવાડીએ ચડત્થં કરોતિ, ણવરં વિગિવજ્જં પારોતિ । એ વં તચ્ચા વિ પરિવાડી, ણવરં પારણએ અલેવાડં પારોતિ । એવં ચડત્થા વિ પરિવાડી, ણવરં પારણએ આયંબિલેણ પારોતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બીજી પરિપાટીમાં એક ઉપવાસ કરે છે, ઈત્યાદિ બધું પહેલાની જેમ સમજી લેવું જોઈએ. વિશેષતા એ છે કે તેમાં વિગય રહિત પારણા કરે છે અર્થાત્ પારણામાં ધી, દૂધ, તેલ, દહી આદિ ધાર વિગયનું સેવન કરે નહીં. એ પ્રમાણે ત્રીજી પરિપાટી પણ સમજવી પરંતુ તેમાં વિશેષતા એ છે કે પાત્રમાં લેપ ન લાગે તેવા લુખા દ્રવ્યથી પારણા કરે અર્થાત્ નીવી તપથી પારણા કરે ચોથી પરિપાટીમાં પણ તેમ જ કરે છે પરંતુ તેમાં આયંબિલથી પારણા કરે છે.

૧૭ તએ ણ તે મહબ્બલપામોકખા સત્ત અણગારા ખુડ્હાગં સીહણિકીલિયં તવોકમ્મં દોહિં સંવચ્છરેહિં અદ્વાવીસાએ અહોરતેહિં અહાસુત્તં જાવ આણાએ આરાહેત્તા જેણેવ થેરે ભગવંતે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છત્તા થેરે ભગવંતે વંદંતિ ણમંસંતિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી-

ઇચ્છામો ણ ભંતે ! મહાલયં સીહણિકીલિયં તવોકમ્મં ઉવસંપજ્જિત્તા ણ વિહરિતાએ । તહેવ જહા ખુડ્હાગં, ણવરં ચોતીસિઝાઓ ણિયત્તહ । એગા ચેવ પરિવાડીએ કાલો એગેણ સંવચ્છેરેણ છ્રહિં માસેહિં અદ્વારસેહિ ય અહોરતેહિં સમપ્દેહ । સવ્વં પિ મહાલયં સીહણિકીલિયં છ્રહિં વાસેહિં, દોહિ ય માસેહિં, બારસેહિ ય અહોરતેહિં સમપ્દેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મહાબલ આદિ સાતે અણગારો લઘુ સિંહનિષ્ઠીડિત તપને(ચારે પરિપાટી સહિત) બે વર્ષ અને અદ્વાવીસ અહોરાત્રમાં, સૂત્રના કથાનાનુસાર યાવત્ તીર્થકરની આજા પ્રમાણે આરાધીને સ્થવિર ભગવાન સમીપે આવીને સ્થવિર ભગવંતોને વંના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે ભગવન્ ! અમે મહા સિંહનિષ્ઠીડિત તપ કરવા ઈચ્છીએ છીએ આદિ. આ તપ લઘુ સિંહ નિષ્ઠીડિત તપની સમાન જ્ઞાનવો જોઈએ તેમાં વિશેષતા એ છે કે તેમાં સોળ ઉપવાસ સુધી પહોંચીને પાછા ફરે છે. એક પરિપાટી એક વર્ષ, છ માસ, અઢાર અહોરાત્રમાં સમાપ્ત થાય છે. સંપૂર્ણ મહાસિંહ નિષ્ઠીડિત તપ છ વર્ષ, બે મહિના, બાર અહોરાત્રમાં પૂર્ણ થાય છે. (પ્રત્યેક પરિપાટીમાં પપ્ત દિવસ થાય છે. તેમાં ૪૮૭ ઉપવાસ અને ૬૧ પારણા થાય છે.

૧૮ તએ ણ તે મહબ્બલપામોકખા સત્ત અણગારા મહાલયં સીહણિકીલિયં તવોકમ્મં અહાસુત્તં જાવ આરાહેત્તા જેણેવ થેરે ભગવંતે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છત્તા થેરે ભગવંતે વંદંતિ ણમંસંતિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા બહૂણ ચર્ચા જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે મહાબલ આદિ સાતે મુનિઓ મહાસિંહ નિષ્ઠીદિત તપસ્યાનું સૂત્ર વિધિ અનુસાર યાવત્ આરાધન કરીને સ્થવિર ભગવંતની સમીપે આવ્યા અને સ્થવિર ભગવંતને વંદના-નમસ્કાર કરીને ઘણા ઉપવાસ, છઠ, અષ્ટમ આદિ કરતાં વિચરતા હતા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં મહાબલાદિ સાત અણગારોના સિંહનિષ્ઠીદિત તપની આરાધનાનું વર્ણન છે.

સિંહ નિષ્ઠીદિત તપ :- જેવી રીતે સિંહ ચાલતાં-ચાલતાં પાછળ જોતો જાય છે, તેવી રીતે જે તપમાં પાછળના તપની આવૃત્તિ કરવામાં આવે, તેને સિંહનિષ્ઠીદિત તપ કહેવામાં આવે છે. તેના બે પ્રકાર છે.
(૧) લઘુસિંહનિષ્ઠીદિત અને (૨) મહાસિંહ નિષ્ઠીદિત.

લઘુસિંહ નિષ્ઠીદિત તપમાં પૂર્વ-પૂર્વ તપની આવૃત્તિ સહિત ૮ ઉપવાસ સુધી ચડવામાં આવે છે અને પછી એક સુધી ઉત્તરવામાં આવે છે.

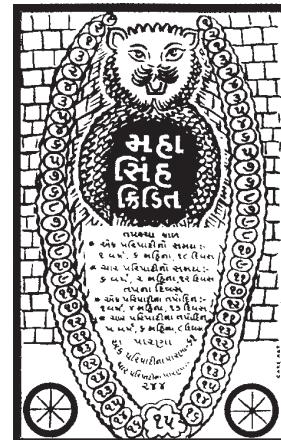
મહાસિંહનિષ્ઠીદિત તપમાં પૂર્વ-પૂર્વ તપની આવૃત્તિ સહિત એકથી ૧૬ ઉપવાસ સુધી ચડવામાં આવે છે અને પછી એક સુધી ઉત્તરવામાં આવે છે.

આ બંને પ્રકારના તપમાં ચાર-ચાર પરિપાટી કરવામાં આવે છે. પ્રથમ પરિપાટીના સર્વ પારણા વિગય સહિત, બીજી પરિપાટીમાં વિગય(ધી-તેલ વગેરે ધારવિગય) રહિત, ત્રીજી પરિપાટીમાં નીવી તપથી અને ચોથી પરિપાટીમાં આયંબિલથી પારણા કરવામાં આવે છે. આ તપના ઉપવાસ તથા પારણાના દિવસની સંખ્યા સૂત્રાર્થથી સ્પષ્ટ છે.

લઘુસિંહ નિષ્ઠીદિત તપ

મહાસિંહ નિષ્ઠીદિત તપ

સમાધિ મરણ અને બીજો દેવભવ :-

૧૯ તએ ણ તે મહબ્બલપામોકખા સત્ત અણગારા તેણ ઉરાલેણ તવોકકમેણ સુકકા ભુકખા જહા ખંદઓ, ણવરં થેરે આપુચ્છતા ચારુપવ્યં દુરુહંતિ જાવ દોમાસિયાએ સંલેહણાએ સવીસં ભત્તસયં અણસણ, ચઉરાસીઇં વાસસયસહસ્સાઇં સામળણપરિયાગં

પાઉણ્ટિ પાડળિત્તા ચુલસીઇં પુવ્વસયસહસ્રાઇં સવ્વાત્યં પાલઇત્તા જયંતે વિમાણે દેવતાએ ઉવવણ્ણા ।

તત્થ ણં અત્થેગઇયાણં દેવાણં બત્તીસં સાગરોવમાઇં ઠિઈ પણ્ણત્તા । તત્થ ણં મહબ્બલ- વજ્જાણં છ્યણહં દેવાણં દેસૂણાઇં બત્તીસં સાગરોવમાઇં ઠિઈ, મહબ્બલસ્સ દેવસ્સ ય પડિપુણાઇં બત્તીસં સાગરોવમાઇં ઠિઈ પણ્ણત્તા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મહાબલ આદિ અણગારો ભગવતી સૂત્રમાં કથિત સ્કર્ષંક મુનિની જેમ તે પ્રધાન તપના કરાણે શુષ્ણ-માંસ-રઘિરથી રહિત તથા નિસ્તેજ થઈ ગયા, તેમાં વિશેષતા એ છે કે સ્કર્ષંક મુનિએ ભગવાન મહાવીર પાસેથી આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી હતી, પણ આ સાત મુનિઓએ સ્થવિર ભગવંત પાસેથી આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી હતી. આજ્ઞા લઈને ચારુ પર્વત(વક્ષસ્કાર પર્વત) પર ચઢ્યા યાવત્તુ બે માસની સંલેખના કરીને, એકસો વીસ ભક્તનું અનશન દ્વારા છેદન કરીને, ચોરાસી લાખ વર્ષ સુધી સંયમનું પાલન કરીને, ચોરાસી લાખ પૂર્વનું કુલ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને જ્યંત નામના ત્રીજા અનુત્તર વિમાનમાં દેવ પર્યાયથી ઉત્પન્ન થયા.

તે જ્યંત વિમાનમાં કેટલાક દેવોની સ્થિતિ બત્તીસ સાગરોપમની છે. તેમાંથી મહાબલને છોડીને બીજા છ દેવોને બત્તીસ સાગરોપમાં થોડી ઓછી સ્થિતિ અને મહાબલ દેવને પૂરી બત્તીસ સાગરોપમની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ.

૭ મિત્રોનો છ રાજારૂપે જન્મ :-

૨૦ તએ ણં તે મહબ્બલવજ્જા છ્યણ્ય દેવા જયંતાઓ દેવલોગાઓ આઉક્ખાણેણ ઠિઇક્ખાણેણ ભવક્ખાણેણ અણંતરં ચયં ચઇત્તા ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે વિસુદ્ધપિઇમાઇવંસેસુ રાયકુલેસુ પત્તેયં પત્તેયં કુમારત્તાએ પચ્ચાયાયા । તં જહા-પડિબુદ્ધી ઇક્ખાગરાયા, ચંદ્ચાએ અંગરાયા, સંખે કાસિરાયા, રૂણી કુણાલાહિવર્ઝ, અદીણસત્તુ કુરૂરાયા, જિયસત્તુ પંચાલાહિવર્ઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મહાબલ સિવાયના છ દેવો જ્યંત દેવલોકથી, દેવ સંબંધી આયુષ્યનો, દેવલોકમાં રહેવા રૂપ સ્થિતિનો અને દેવ સંબંધી ભવનો ક્ષય થવાથી, તે જ સમયે શરીરનો ત્યાગ કરીને આ જંબુદ્ધીપના, ભરતક્ષેત્રમાં, વિશુદ્ધ પિતૃવંશ અને માતૃવંશવાળા જુદા-જુદા રાજકુલોમાં રાજકુમારૂપે ઉત્પન્ન થયા. તે આ પ્રમાણે છે – (૧) અચલનો જીવ ઈક્ષાકુદેશ(કોશલદેશ)ના પ્રતિભુદ્ધિનામના રાજારૂપે ઉત્પત્ત થયો. (૨) ધરણનો જીવ અંગદેશના ચંદ્રચ્છાયનામના રાજારૂપે ઉત્પત્ત થયો. (૩) અભિયંત્રનો જીવ કાશીદેશના શંખ નામના રાજારૂપે ઉત્પત્ત થયો. (૪) પૂરણનો જીવ કુણાલદેશના રક્ષિતનામના રાજારૂપે ઉત્પત્ત થયો. (૫) વસુનો જીવ કુલદેશના અદીન શત્રુનામના રાજારૂપે ઉત્પત્ત થયો. (૬) વૈશ્વવણનો જીવ પાંચાલ દેશના જિતશત્રુનામના રાજારૂપે ઉત્પત્ત થયો.

મહ્લી પ્રભુનું ચ્યાવન, જન્મ, ભાલ્યાવય :-

૨૧ તએ ણં સે મહબ્બલે દેવે તિર્હિં ણાણેહિં સમગે ઉચ્ચદ્વાણદ્વિએસુ ગહેસુ, સોમાસુ દિસાસુ વિતિમિરાસુ વિસુદ્ધાસુ, જઇએસુ સર્વણેસુ, પયાહિણાણુકૂલંસિ ભૂમિસપિંસિ મારુયંસિ પવાયંસિ, ણિપ્ફળણ-સસ્સ-મેઝણીયંસિ કાલંસિ, પમુઝય-પક્કાલિલએસુ જણવએસુ, અદ્ધરત્તકાલ-સમયંસિ અસ્સણીણક્ખત્તેણ જોગમુવાગએણ; જે સે હેમંતાણં

ચડત્થે માસે, અદ્ભુતે પક્ખે ફગુણસુદ્ધે; તસ્સ ણં ફગુણસુદ્ધસ્સ ચડત્થીપક્ખેણ જયંતાઓ વિમાણાઓ બત્તીસસાગરોવમ ટુઝયાઓ અણંતરં ચયં ચઇત્તા ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે મિહિલાએ રાયહાણીએ કુંભગસ્સ રણો પભાવર્ઝે દેવીએ કુંચ્છિસિ આહારવક્કંતીએ સરીરવક્કંતીએ ભવવક્કંતીએ ગબ્ભત્તાએ વક્કંતે ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી તે મહાબલ દેવ મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન; આ ત્રણ જ્ઞાન સહિત, સમસ્ત ગ્રહો ઉચ્ચસ્થાને હતા, સર્વ દિશાઓ સૌભ્ય-ઉત્પાતથી રહિત, વિતિમિર-અંધકારથી રહિત અને વિશુદ્ધ-ધૂળ આદિથી રહિત હતી, પક્ષીઓના વિજયકારક શબ્દરૂપ શકુન થઈ રહ્યા હતા, દક્ષિણ તરફનો વાયુ વાતો હતો, તે અનુકૂળ અર્થાત્ શીતલ, મંદ અને સુગંધ યુક્ત પવન પૃથ્વી પર ફેલાઈ રહ્યો હતો; નિષ્પન્ન થયેલા ધાન્યથી યુક્ત પૃથ્વી પર લોકો અત્યંત હર્ષયુક્ત થઈને કીડા કરી રહ્યા હતા, તેવા સુખદ સમયે મધ્ય રાત્રિના સમયે અશ્વિની નક્ષત્રનો ચંદ્રની સાથે યોગ થતાં, હેમતં ઋતુના ચોથા માસે, આઠમા પક્ષે, ફાગણ મહિનાના શુક્લ પક્ષમાં, ચોથ તિથિના પાછલા ભાગે, અર્ધ રાત્રિના સમયે, બત્તીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા જ્યંત નામના વિમાનથી, આયુષ્યાદિનો ક્ષય થવાથી દેવ શરીરનો ત્યાગ કરી, આ જંબુદ્ધીપ નામના દ્વીપના ભરતક્ષેત્રની મિથિલા નામની રાજધાનીમાં, કુંભરાજાની પ્રભાવતી દેવીની કુશીમાં દેવગતિ સંબંધી આહાર, વૈક્રિય શરીર અને દેવભવનો ત્યાગ કરીને ગર્ભરૂપે ઉત્પન્ન થયા.

૨૨ જં રયણિં ચ ણં મહબ્બલે દેવે પભાવર્ઝ દેવીએ કુંચ્છિસિ ગબ્ભત્તાએ વક્કંતે, તં રયણિં ચ ણં સા પભાવર્ઝ દેવી ચતુદસ મહાસુમિણે પાસિત્તા ણં પડિબુદ્ધા । ભત્તારકહણં । સુમિણપાઢગ પુછ્છા જાવ વિહરઙ્ ।

ભાવાર્થ :-— જે રાત્રિએ મહાબલદેવનો જીવ પ્રભાવતી દેવીની કુશીમાં ગર્ભરૂપે ઉત્પન્ન થયો તે રાત્રિમાં પ્રભાવતી દેવી ચૌદ મહાસ્વખ જોઈને જગૃત થયા અને પતિને સ્વખન સંબંધી વાત કરી. કુંભ રાજાએ સ્વખન પાઠકોને બોલાવીને સ્વખનોનું ફળ પૂછ્યું યાવત્ પ્રભાવતી દેવી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને રહેવા લાગ્યા.(સ્વખન અને તેના ફળ કથન સંબંધી વિસ્તૃત વર્ણન પ્રથમ અધ્યયનમાં કથિત મેઘકુમારના વર્ણન પ્રમાણે જાણવું.)

૨૩ તએ ણં તીસે પભાવર્ઝે દેવીએ તિણં માસાણં બહુપદિપુણણાણં ઇમેયાર્સ્વે દોહલે પાઉંભૂણ-ધણણાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ જાઓ ણં જલ થલય-ભાસુરપ્પભૂણં દસદ્ધવણ્ણેણં મલ્લોણં અત્થુય-પચ્ચત્થુયંસિ સયણિજ્જંસિ સણિણસણણાઓ સંતુયદ્વાઓ (સણિવણણાઓ) ય વિહરંતિ । એં ચ મહં સિરિદામગંડં પાડલ-મલ્લિય-ચંપય-અસોગ-પુણણાગ-મરુયગ-દમણગ-અણોજ્જકોજ્જય-કોરંટપત્તવર-પદરં પરમસુહફાસં દરિસણિજ્જં મહયા ગંધદ્ધણિં મુયંતં અગ્નાય- માણીઓ ડોહલં વિર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી પ્રભાવતી દેવીને બરાબર ત્રણમાસ પૂર્ણ થયા ત્યારે આ પ્રકારનો દોહદ(મનોરથ) ઉત્પન્ન થયો કે તે માતાઓ ધન્ય છે જે જલ અને સ્થલમાં ઉત્પન્ન થઈને વિકસિત થયેલા ધણા પંચરંગી પુષ્પોથી આચ્છાદિત અને પુષ્પોના થરના થરથી આચ્છાદિત શથ્યા પર સુખપૂર્વક બેસે છે અને સુખપૂર્વક શથન કરે છે તથા જેમાં ગુલાબ, માલતી, ચંપા, અશોક, પુન્નાગના ફૂલો, મરવાના પાંડા, દમનક, સુંદર શતપત્રિકાના ફૂલો અને કોરંટના ઉત્તમ પાંડાથી ગૂંથેલા, પરમ સુખદાયક સ્પર્શવાળા, સુંદર તથા અત્યંત

સૌરભ પ્રસરાવનારા શ્રીદામકંડ(સુંદરમાળાના સમૂહ)ને સૂંઘતી થકી પોતાનો દોહદપૂર્ણ કરે છે.

૨૪ તએ ણં તીસે પભાવર્ઝે દેવીએ ઇમેયારૂં ડોહલં પાઉબ્ધૂયં પાસિત્તા અહાસળ્ણિહિયા વાણમંતરા દેવા ખિપ્પામેવ જલથલય-ભાસુરપ્પભૂયં દસદ્વચણ-મલ્લં, કુંભગસો ય ભારગગસો ય કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ સાહરંતિ, એગં ચ ણં સિરિદામગંડં જાવ ગંધદ્વણિં મુયંતં ઉવર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ:-—ત્યારપછી પ્રભાવતી દેવીને આવા પ્રકારનો દોહદ ઉત્પન્ન થયેલો જાણીને સમીપવર્તી વાણવ્યંતર દેવો ઝડપથી જળ અને સ્થળમાં ઉત્પન્ન થયેલા યાવત્ પંચવર્ણવાળા પુષ્પો, કુંભાગ અને ભારાગ્ર પ્રમાણમાં અર્થાત્ ધણા જ પુષ્પો કુંભરાજાના ભવનમાં લઈ આવ્યા અને તે ઉપરાંત સુખપ્રદ અને સુગંધ ફેલાવતો એક શ્રીદામકંડ પણ લઈ આવ્યા.

૨૫ તએ ણં સા પભાવર્ઝ દેવી તે ણં જલ-થલય-ભાસુર-પ્પભૂએણ મલ્લેણ ડોહલં વિણેઝા । તએ ણં સા પભાવર્ઝ દેવી પસત્થડોહલા જાવ વિહરઝા ।

તએ ણં સા પભાવર્ઝ દેવી ણવણ્ણ માસાણ બહુપદિપુણણાણ અદ્ધૃમાણ ય રાઙ્દિયાણ વીઝકંતાણ જે સે હેમંતાણ પઢ્મે માસે દોચ્ચે પક્ખે મગસિરસુદ્ધે, તસ્સ ણં મગસિર સુદ્ધસ્સ એકકારસીએ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ અસ્સિણિકખત્તેણ જોગમુવાગએણ ઉચ્ચદ્વાણગએસુ ગહેસુ જાવ પમુઝ્ય પક્કાલિલિએસુ જણવએસુ આરોયારોયેણ એગુણવીસિઝિમં તિત્થયરં પયાયા ।

ભાવાર્થ :-—ત્યાર પછી તે પ્રભાવતી દેવીએ જલ અને સ્થળમાં ઉત્પન્ન વિકસિત પંચ વર્ણના ફૂલોની માળાથી પોતાનો દોહદ પૂર્ણ કર્યો. આ રીતે પ્રભાવતી દેવી તે પ્રશસ્ત દોહદને પૂર્ણ કરીને સુખપૂર્વક રહેવા લાગી.

ત્યાર પછી પ્રભાવતી દેવીએ નવ માસ અને સાડાસાત દિવસ પૂર્ણ થયા ત્યારે હેમંત ઋતુના પ્રથમ માસમાં, બીજા પક્ષમાં, માગસર માસના શુક્લ પક્ષમાં, માગસર શુક્લ પક્ષની અગિયારસના દિવસે, મધ્ય રાત્રિએ, અશ્વિની નક્ષત્રનો ચંદ્રની સાથે યોગ હતો, બધા ગ્રહો ઉચ્ચ સ્થાને સ્થિત હતા, તેવા સમયે અને દેશના બધા લોકો પ્રમુદિત ભાવે કીડારત રહેતા હતા તેવા જનપદ-મિથિલા નગરીમાં આરોગ્યપૂર્વક અર્થાત્ કોઈ પણ બાધા-પીડા વિના ઓગણીસમાં તીર્થકરને જન્મ આપ્યો.

૨૬ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં અહોલોગવત્થવ્વાઓ અદૃ દિસાકુમારીઓ મહત્તરીયાઓ જહા જંબૂદીવપણનીએ જમ્મણુસ્સવં ભાણિયવ્વં । ણવરં મિહિલાએ ણયરીએ કુંભરાયસ્સ ભવણંસિ પભાવર્ઝે દેવીએ અભિલાલો સંજોએયવ્વો જાવ ણંદીસરવરે દીવે મહિમા ।

ભાવાર્થ :-—તે કાલે અને તે સમયે અધોલોકમાં રહેનારી, આઈ મહત્તરિકા દિશા કુમારીકાઓ, ઈત્યાદિ તીર્થકર જન્મ મહોત્સવનું સંપૂર્ણ વર્ણન જંબૂદીપ પ્રશાન્તિ સૂત્રાનુસાર જાણવું. વિશેષતા એ છે કે અહીં મિથિલા નગરીમાં, કુંભરાજાના ભવનમાં, પ્રભાવતી દેવીના નામપૂર્વક કથન કરવું યાવત્ દેવ-દેવીઓએ જન્માભિષેક કરી, નંદીશ્વર દ્વીપમાં જઈને અદ્ધાઈ મહોત્સવ કર્યો.

૨૭ તથા ણં કુંભએ રાયા બહૂહિં ભવણવઝ વાણમંતર-જોઇસિથવેમાળિએહિં દેવેહિંતિત્થયર-જમ્મણાભિસેય મહિમાએ કયાએ સમાણીએ, જાયકમ્મ જાવણામકરણ કરેઝ-જમ્હા ણં અમ્હે ઇમીએ દારિયાએ માઉએણબ્ધંસિ વક્કમમાળંસિ મલ્લસયણિજ્જંસિ ડોહલે વિણીએ, તં હોડ ણં અમ્હં

દારિયા ણામેણ “મલ્લી” ણામં ઠવેઝ, જહા મહાબલે ણામં જાવ સુહેણ પરિવહૃદ્દિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઘણા ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવો દ્વારા તીર્થકરનો જન્માભિષેક મહોત્સવ થઈ ગયા પછી કુંભરાજાએ જાતકર્મ આદિ સંસ્કાર કર્યા યાવત્ નામકરણ કર્યું—જ્યારે અમારી આ પુત્રી માતાના ગર્ભમાં આવ્યાં, ત્યારે માતાને પુષ્પની શય્યામાં સુવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો હતો અને તે પૂર્ણ થયો હતો, તેથી પુત્રીનું નામ ‘મલ્લી’ રાખવામાં આવે છે, એમ કહીને તેનું ‘મલ્લી’ નામ રાખ્યું. ભગવતી સૂત્રમાં કથિત મહાબલકુમારની નામ કરણ વિધિની સમાન અહીં પણ જાણવું જોઈએ યાવત્ મલ્લીકુમારી સુખપૂર્વક વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા.

૨૮ તએ એણ સા મલ્લી વિદેહવરરાયકળણા ઉમ્મુક્કબાલભાવા જાવ રૂલેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય ઉકિકટ્ટા ઉકિકટ્ટસરીરા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની તે ઉત્તમ કન્યા(મલ્લી) બાલ્યવસ્થાથી મુક્ત થયાં યાવત્ રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યથી ઉત્કૃષ્ટ થયાં તેમજ પરિપૂર્ણ ઉત્તમ શરીરવાળાં થઈ ગયાં.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં ઓગણીસમા તીર્થકર શ્રી મલ્લીપ્રભુના ચ્યવન, જન્મ, જન્મોત્સવ અને બાલ્યવયનું વર્ણન છે.

ગર્ભકાળના ત્રીજા મહિને માતાને પુષ્પશય્યાનો દોહદ થયો અને વંતર દેવોએ પુષ્પો લાવી તે પૂર્ણ કર્યો. તીર્થકરોના પ્રકૃષ્ટ પુષ્પયાના કારણે જ્યારે તેઓ માતાના ગર્ભમાં આવે ત્યારથી જ દેવો તીર્થકર અને તેમની માતાની સેવામાં રહે છે.

મલ્લીપ્રભુના જન્મ, જન્માભિષેકનું વર્ણન અતિદેશાત્મક(સંક્ષિપ્ત) છે તે જંબૂદ્વીપ પ્રશાપિ સૂત્રના વક્ષસ્કાર-પ પ્રમાણે જાણવું.

કેટલીક પ્રતોમાં મલ્લીકુમારીના વર્ણન વિષયક બે ગાથા જોવા મળે છે. ટીકાકારે તેને આવશ્યક નિર્ધુક્તિની ગાથા હોવાનું કથન કર્યું છે, તે ગાથાઓ આ પ્રમાણે છે—

સા વહૃદ ભગવઈ, દિયાલોયચુયા અણોપમસિરીયા ।

દાસીદાસ પરિવુડા, પરિકિળણ પીઠમદેહિ ॥૧॥

અર્થ— દેવલોકથી ચ્યવીને, માતા પ્રભાવતી દેવીની કુક્ષીથી જન્મ પામેલા તે મલ્લી ભગવતી વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયા અને અનુપમ શોભાથી સંપન્ન થઈ ગયા. દાસ-દાસીઓથી પરિવૃત્ત થઈને અને પીઠમદ્દા (સખા—મલ્લીકુમારી સ્ત્રી હોવાથી પીઠમદ્દાનો અર્થ સખી કરતા)—સખીઓથી ઘેરાઈને રહેવા લાગ્યા.

અસિયસિરયા સુણયણા, બિંબોદ્ધી ધ્વલદંતપંતીયા ।

વર કમલ ગબ્ભગોરી, ફુલલુપ્પલગંધનીસાસા ॥૨॥

અર્થ— તે મલ્લીકુમારીના મસ્તકના વાળ કાળા, આંખો સુંદર, હોઠ ચણોઠી જેવા લાલ, દંતપંક્તિ શેત હતી. તે મલ્લીકુમારીનું શરીર કસ્તુરી જેવું હતું(ગોરી—તે મલ્લીકુમારીનું શરીર શ્રેષ્ઠકમલ, હરણ ગર્ભ = નાભિમાં થતી કસ્તુરી અર્થાત્ કસ્તુરીમૃગની કસ્તુરી જેવું હતું) અને તેનો શાસોશ્વાસ વિકસિત કમળ જેવો સુગાધિત હતો.

મિત્રોને બોધ પમાડવા મોહનગૃહનું નિર્માણ :-

૨૯ તએ ણં સા મલ્લી વિહેદવરરાયકળણ દેસૂણવાસસયજાયા । તે છૃપ્પિ ય રાયાણો વિઉલેણ ઓહિણા આભોએમાણી-આભોએમાણી વિહરઙ્ગ, તં જહા - પડિબુદ્ધિ જાવ જિયસતું પંચાલાહિવિં ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી વિદેહરાજની તે ઉત્તમ કન્યા મહ્લીકુમારી કંઈક ન્યૂન સો વર્ષના થયા, ત્યારે તેઓએ(પૂર્વ ભવના મિત્ર) છ એ રાજાઓને પોતાના વિપુલ અવધિજ્ઞાનથી જાણ્યા. તેમને જાણ થઈ કે અયલનો જીવ પ્રતિબુદ્ધિ રાજારૂપે કોશલ દેશનો અધિપતિ છે યાવત્ વૈશ્રવણનો જીવ જિતશત્રુ રાજારૂપે પાંચાલ દેશનો અધિપતિ છે.

૩૦ તએ ણં સા મલ્લી કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગ્રાવેઝ સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વયાસી- તુબ્બે ણં દેવાણુપ્પિયા ! અસોગવળણિયાએ એગં મહં મોહણઘરં કરેહ અણેગખંભસયસળણવિદું । તસ્સ ણં મોહણઘરસ્સ બહુમજ્જ્જદેસભાએ છ ગબ્બઘરએ કરેહ । તેસિં ણં ગબ્બઘરાણ બહુમજ્જ્જદેસભાએ જાલઘરયં કરેહ । તસ્સ ણં જાલઘરયસ્સ બહુમજ્જ્જદેસભાએ મળિપેઢિયં કરેહ જાવપચ્ચપ્પિણંતિ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી(પૂર્વ ભવના મિત્રોની સ્થિતિ અને ભાવિ જાણીને) મહ્લીકુમારીએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને અશોક વાટિકામાં અનેક સેંકડો થાંભલાઓથી પ્રતિષ્ઠિત એક મોટું મોહનગૃહ(મોહ ઉત્પન્ન કરનારું, અતિશાય રમણીય ઘર) બનાવો. તે મોહનગૃહની બરાબર મધ્યભાગમાં છ ગત્યગૃહ(ઓરડા) બનાવો. તે ઓરડાની બરાબર મધ્યમાં એક જાલગૃહ બનાવો જેની ચારે બાજુ જાળી હોય તેથી તેની અંદરની વસ્તુ બહારથી જોઈ શકાતી હોય. તે જાલગૃહના મધ્યમાં એક મણિપીઠિકા— ચબૂતરો બનાવો. આ આદેશને સાંભળી કર્મચારી પુરુષોએ યાવત્ તે પ્રમાણે કરીને મહ્લી ભગવતીને તે વાતની જાણ કરી.

૩૧ તએ ણં સા મલ્લી મળિપેઢિયાએ ઉવરિં અપ્પણો સરિસિયં સરિસત્તયં સરિસવ્યં સરિસલાવળણરુવ-જોવ્વણ-ગુણોવવેયં કણગમાં મત્થયચ્છિદું પઉમુપ્પલપિહાણ પડિમં કરેહ, કરિતા જં વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં આહારેહ, તઓ મળુણણાઓ અસણ-પાણ ખાઇમ-સાઇમાઓ કલ્લાકલિલ એગમેગં પિંડં ગહાય તીસે કણગમર્ઝાએ મત્થયચ્છિદ્ગાએ પઉમુપ્પલપિહાણાએ પડિમાએ મત્થયંસિ પકિખવમાણી-પકિખવમાણી વિહરઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મહ્લીકુમારીએ તે મણિપીઠિકા ઉપર આબેહૂબ પોતાના જેવી જ પોતાની સમાન તવ્યા, વય, લાવાયુ, રૂપ, યૌવન આદિ લક્ષ્યાયુક્ત સુવાર્ણની એક પ્રતિમા તૈયાર કરાવી. તે પ્રતિમાના મસ્તક ઉપર એક મોટું છિદ્ર રાખ્યું અને તે છિદ્ર પદ્મકમળના આકારવાળા ઢાંકણાથી ઢાંકેલું હતું. આ પ્રતિમા તૈયાર થઈ ગયા પછી(મહ્લીકુમારી) પોતે જે અશન, પાન, ખાદ્ય, સ્વાધનું ભોજન કરતાં, તે મનોજ આહારમાંથી પ્રતિદિન એક-એક કવલ, તે કનકમથી અને પદ્મકમળના આકારવાળા ઢાંકણાયુક્ત પ્રતિમાના મસ્તક ઉપરના છિદ્રમાંથી અંદર નાંખતાં હતાં યાવત્ આ રીતે પ્રતિમામાં મસ્તક પર રહેલા છિદ્ર દ્વારા દરરોજ એક-એક કવલ તેમાં નાંખતા રહ્યા.

૩૨ તએ ણં તીસે કણગમર્ઝાએ જાવ મત્થયચ્છિદ્ગાએ પડિમાએ એગમેગંસિ પિંડે પકિખપ્પમાણે

**પક્ખિષ્પમાણે પદમુપ્પલપિહાણં પિહેઝી । તઓ ગંધે પાઉભવઝી, સે જહાનામએ અહિમડે ઝી
વા જાવ અમણામતરાએ ।**

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે સુવર્ણભયી પ્રતિમામાં મસ્તક પર રહેલા છિદ્ર દ્વારા દરરોજ એક-એક કવલ
તેમાં નાખીને પદ્મકભળનું ઢાંકણું બંધ કરી દેતા હતા. આ રીતે આહારનો એક-એક કોળિયો નાંખતાં-નાંખતાં
તેમાં દુર્ગધ ઉત્પન્ન થઈ. તે દુર્ગધ સર્પના મૃત કલેવર જેવી યાવત્ત તેનાથી પણ વધુ અમનોક્ષ હતી.

પ્રતિબુદ્ધિ રાજા અને સુબુદ્ધિ પ્રધાન :-

૩ ૩ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ કોસલે ણામ જણવએ હોત્થા । તત્થ ણં સાગેએ ણામં ણયરે
હોત્થા । તસ્સ ણં ઉત્તરપુરત્થિમે દિસીભાએ એથ ણં મહં એગે ણાગઘરએ હોત્થા । દિવ્બે સચ્ચે
સચ્ચોવાએ સંણિહિયપાડિહેરે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કોશલનામના દેશમાં સાકેત નામનું નગર હતું. તે નગરની ઉત્તર-પૂર્વ
દિશામાં એક મોટું નાગગૃહ (નાગદેવની પ્રતિમાથી યુક્ત ચૈત્ય) હતું. તે દિવ્ય નાગદેવ દરેક માણસની ઈચ્છાપૂર્તિ
કરતાં હોવાથી સત્ય, દરેક માણસની અભિલાષા, કામના સત્ય-સફળ કરતા હોવાથી સત્યાભિલાષાપ અને વંતર
દેવો તેના પ્રતિહાર્ય-દ્વારપાણ હોવાથી સંનિહિત પ્રાતિહાર્ય હતું અર્થાત્ત તે ગૃહ દેવાધિષ્ઠિત હતું.

૩ ૪ તત્થ ણં ણયરે પડિબુદ્ધી ણામં ઇક્ખાગરાયા પરિવસઝ । પદમાવર્ઝ દેવી । સુબુદ્ધી
અમચ્ચે સામદં ડં-ભેદ-ઉપપ્પયાણ-ણીતિ-સુપત્તણ્યવિહણ્ણ જાવ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- તે સાકેતનગરમાં ઈક્ષવાકુવંશના પ્રતિબુદ્ધિ નામના રાજા નિવાસ કરતા હતા. તેમની પટરાણી
પદ્માવતી દેવી હતી. સુબુદ્ધિ નામના પ્રધાન હતા. તે સામ, દં, ભેદ, ઉપપ્રધાન નીતિઓમાં કુશલ, અનેક નયોના
એટલે મત મતાંતરોના જાણકાર યાવત્ત રાજધુરાની ચિંતા કરનારા હતા, રાજ્યનું સંચાલન કરતા હતા.

૩ ૫ તએ ણં પદમાવર્ઝએ અણણયા કયાઝ ણાગજણએ યાવિ હોત્થા । તએ ણં સા પદમાવર્ઝ
ણાગજણમુવટ્ટિયં જાળિત્તા જેણેવ પડિબુદ્ધી રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છેઝ, ઉવાગચ્છિત્તા જાવ એવં
વયાસી - એવં ખલુ સામી ! મમ કલ્લાં ણાગજણએ યાવિ ભવિસ્સઝ । તં ઇચ્છામિ ણં સામી !
તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણણાયા સમાણી ણાગજણયં ગમિત્તએ । તુબ્ધેવિ ણં સામી ! મમ ણાગજણયંસિ
સમોસરહ ।

ભાવાર્થ :- કોઈ એક સમયે પદ્માવતી દેવીને ત્યાં નાગપૂજા કરવાનો ઉત્સવ આવ્યો. નાગ મહોત્સવના
દિવસની જાણ થતાં પદ્માવતી દેવીએ પ્રતિબુદ્ધિ રાજાની પાસે જઈને યાવત્ત આ પ્રમાણે કહું - હે સ્વામિન્ !
કાલે મારો ત્યાં નાગમહોત્સવ ઉજવાશે. હે સ્વામિન્ ! આપની અનુમતિ હોય તો હું નાગપૂજા માટે જવા
ઈચ્છું છું. હે સ્વામિન્ ! આપ પણ મારી નાગપૂજામાં પદારો, તેવી મારી ઈચ્છા છે.

૩ ૬ તએ ણં પડિબુદ્ધી પદમાવર્ઝએ દેવીએ એયમટું પડિસુણેઝ । તએ ણં પદમાવર્ઝ પડિબુદ્ધિણા
રણા અબ્ધણુણણાયા હદ્વતુદ્વા જાવ કોઙુંબિય પુરિસે સદ્ગવેઝ, સદ્ગવિત્તા એવં વયાસી - એ
વં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ કલ્લાં ણાગજણએ ભવિસ્સઝ, તં તુબ્ધે માલાગારે સદ્ગવેહ,
સદ્ગવિત્તા એવં વયહ -

એવં ખલુ પડમાર્વિએ દેવીએ કલ્લાં ણાગજણાએ ભવિસ્સઇ, તં તુબ્બે ણં દેવાણુપ્ઝિયા ! જલથલયભાસરપ્પભૂયં દસદ્ધવળણં મલ્લાં ણાગઘરયંસિ સાહરહ, એં ચ ણ મહં સિરિદામગંડં ઉવળેહ ! તએ ણં જલથલયભાસુરપ્પભૂએણં દસદ્ધવળણેણં મલ્લોણં ણાણાવિહભત્તિસુવિરઝયં કરેહ ! તંસિ ભત્તિસિ હંસમિયમયુર્કોચસારસ્ચકકવાયમયણસાલકોઇલકુલોવવેયં ઈહામિયં જાવ ભત્તિચિત્તં મહાઘં મહરિં વિઉલં પુષ્ફમંડવં વિરએહ ! તસ્સ ણં બહુમજ્જ્ઞદેસભાએ એં મહં સિરિદામગંડં જાવ ગંધદ્વણિં મુયંત ઉલ્લોયંસિ ઓલંબેહ, પડમાર્વિદેવિં પડિવાલેમાણા પડિવાલેમાણા ચિદુહ ! તએ ણં તે કોઢુંબિય પુરિસા જાવ ચિદુંતિ !

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ પદ્માવતી દેવીની આ વાતનો સ્વીકાર કર્યો. પદ્માવતી દેવીએ પ્રતિબુદ્ધિ રાજાની અનુમતિ મળવાથી પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થઈને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને કહું- હે દેવાનુપ્રિયો ! કાલે મારે નાગપૂજા કરવાની છે, તેથી તમે માણીઓને બોલાવો અને તેઓને આ પ્રમાણે કહો-

પદ્માવતી દેવી કાલે નાગપૂજા કરશે; તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જલીય અને સ્થલીય પાંચે રંગના તાજાઝૂલો અને એક શ્રીદામકંડ(લટકતી માણાઓનો સમૂહ) બનાવીને નાગગૃહમાં પહોંચાડો, ત્યાર પછી જલીય અને સ્થલીય પંચરંગી પુષ્પોથી અને વિવિધ પ્રકારના ચિત્રોની રચનાથી શોભિત એક પુષ્પમંડપ તેયાર કરો. તે પુષ્પમંડપની દિવાલોને હંસ, મૃગ, મયૂર, કૌંચ, સારસ, ચક્કવાક, મેના અને કાંયલના ચિત્ર સમૂહથી શાણગારો તથા ઈહામૃગાદિના ચિત્રોથી મંડપને સુશોભિત કરો. તે પુષ્પમંડપ મહામૂલ્યવાન, મહાપુરુષોને યોગ્ય અને વિશાળ હોવો જોઈએ. તે પુષ્પમંડપની મધ્યમાં મંડપના ચંદ્રવા ઉપર એક મોટો, અત્યંત સુગંગિત શ્રીદામકંડ લટકાવો. ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીની(મારી) પ્રતીક્ષા કરો.(માણી પાસે આ કાર્ય કરાવીને) તે કર્મચારી પુરુષો પદ્માવતી દેવીની પ્રતીક્ષા કરતાં ત્યાં રોકાયા.

૩૭ તએ ણં સા પડમાર્વિ દેવી કલ્લાં જાવ કોઢુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્ઝિયા ! સાગેયં ણગરં સર્બિભતરબાહિરિયં આસિત્ત- સમ્મજ્જયોવલિત્તં કરેહ જાવ પચ્ચપિણંતિ !

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી બીજે દિવસે સવારે પદ્માવતી દેવીએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે શીંગ સાકેત નગરની અંદર અને બહાર પાણી છીંટો, નગરને સાફ કરો અને લીંપણ કરો યાવત્ત કર્મચારી પુરુષોએ તે પ્રમાણે કાર્ય કરીને, કાર્ય પૂર્ણ થઈ ગયાના સમાચાર આપ્યા.

૩૮ તએ ણં સા પડમાર્વિ દેવી દોચ્ચંપિ કોઢુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- લહુકરણજુત્તં જાવ જુત્તામેવ ઉવટુવેંતિ ! તએ ણં સા પડમાર્વિ અંતો અંતેરંસિ ણહાયા જાવ લહુકરણજુત્તં(ધર્મિયં) જાણ દુરૂઢા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીએ બીજીવાર કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શીંગગતિગામિની સાધનોથી સંપન્ન રથમાં દૃતગામી અશ્વોને જોડી ઉપસ્થિત કરો. ત્યારે તેઓએ તે પ્રમાણે રથ ઉપસ્થિત કર્યો. ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવી અંત:પુરની અંદર સ્નાન કરીને યાવત્ત તૈયાર થઈને દૃતગામી અશ્વવાળા(ધર્મિક) રથમાં બેઠી.

૩૯ તએ ણં સા પउમાર્વઈ ણિયગ-પરિવાલ-સંપરિવુડા સાગેયં ણગરં મજ્જંમજ્જેણં ણિજ્જિઝ, જેણેવ પુક્ખરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા પુક્ખરિણિં ઓગાહેઝ, ઓગાહિતા જલમજ્જણં કરેઝ જાવ પરમ સુઇભૂયા ઉલ્લપડસાડયા જાંઝ તત્થ ઉપ્પલાઇં જાવ ગેણહેઝ, ગેણહિતા જેણેવ ણાગઘરએ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીએ પોતાના સંપૂર્ણ પરિવારની સાથે સાકેતનગર મધ્યે પસાર થઈને, પુષ્કરિણી(વાવ) સમીપે આવીને, પુષ્કરિણીમાં ઉત્તરીને સ્નાનાદિ કરીને યાવત્ત અત્યંત પવિત્ર થઈને, ભીની સાડી પહેરીને કમળ ચૂંટયા અને પછી નાગગૃહ તરફ જવા પ્રસ્થાન કર્યું.

૪૦ તએ ણં પउમાર્વઈએ દેવીએ દાસચેડીઓ બહૂઓ પુષ્પપડલગ-હત્થગયાઓ ધૂકકડુચ્છુય હત્થગયાઓ પિદુઓ સમણુગચ્છંતિ ।

તએ ણં પઉમાર્વઈ સાંબિંદ્રીએ જેણેવ ણાગઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા ણાગઘરયં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા લોમહત્થગં પરામુસઇ જાવ ધૂવં ડહિઝ, ડહિતા પડિબુદ્ધિં રાયં પડિવાલેમાણી પડિવાલેમાણી ચિદુઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીની ધાણી દાસીઓ ફૂલોની ધાબ્ડીઓ તથા ધૂપની કડ્ઢીઓ (ધૂપદાનીઓ) હાથમાં લઈને તેની પાછળ-પાછળ ચાલવા લાગી.

ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવી સર્વ ઋદ્ધિની સાથે નાગગૃહ હતું, ત્યાં પહોંચી અને નાગગૃહમાં પ્રવિષ્ટ થઈ અને મોરપીઠી હાથમાં લઈને પ્રતિમાનું પ્રમાર્જન કર્યું યાવત્ત ધૂપ દઈને પ્રતિબુદ્ધિ રાજાની પ્રતીક્ષા કરવા લાગી.

૪૧ તએ ણં પડિબુદ્ધી રાયા ણહાએ જાવ અલંકિય સરીરે હથિખંધવરગાએ સકોરંટમલ્લદામેણં છતોણંધરિજ્જમાણેણં સેયવરચામરાહિં વીઝ્જમાણે હય-ગય-રહ-પવર-ઝોહ-કલિયાએ ચાઉરંગિણીએ સેણાએ સર્દિં સંપરિવુડે-મહયાભડ-ચડગર-રહ-પહકર-વિંદ-પરિકિખતે સાકેયં ણયરં મજ્જં મજ્જેણં ણિગચ્છિઝ, ણિગચ્છિતા જેણેવ ણાગઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા હથિખંધાઓ પચ્ચોરુહેઝ, પચ્ચોરુહિતા આલોએ પણામં કરેઝ, કરિતા પુષ્પમંડવં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા પાસઇ તં એં મહં સિરિદામગંડં ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજા સ્નાન કરીને યાવત્ત વિભૂષિત થઈને શ્રેષ્ઠ હાથી પર સવાર થયા. કોરંટના ફૂલોની માળાઓથી શોભતું છત્ર મસ્તક પર ધારણ કરેલા અને ઉત્તમ શ્વેત ચામર ઢોળાતાં હતા, તેવા તે રાજા અનેક ઘોડા, હાથી, રથ અને પાયદળ યોદ્ધારૂપ ચતુરંગી સેના અને સુભટોના મોટા સમૂહની સાથે સાકેતનગરમાં થઈને નાગગૃહ તરફ પ્રયાણ કર્યું અને નાગગૃહ સમીપે પહોંચીને તેઓ હાથી ઉપરથી નીચે ઉત્તરીને પ્રતિમા પર દાષ્ટિ પડતાં જ તેને પ્રણામ કર્યા, પ્રણામ કરીને પુષ્પ-મંડપમાં પ્રવેશ કરતાં જ એક મહાન શ્રીદામકંડ જોયો.

૪૨ તએ ણં પડિબુદ્ધી તં સિરિદામગંડં સુઝરં કાલં ણિરિક્ખિઝ, ણિરિક્ખિતા તંસિ સિરિદામગંડંસિ જાયવિમ્હએ સુબુદ્ધિ અમચ્ચવં એવં વયાસી-

તુમં ણ દેવાણપ્પિયા ! મમ દોચ્ચેણ બહૂળિ ગામાગર જાવ સંણિવેસાઇં આહિંડસિ, બહૂળિ રાઈસર જાવ ગિહાઇં અણુપવિસસિ, તં અતિથ ણ તુમં કહિંચિ એરિસએ સિરિદામગંડે દિદ્દુપુષ્ટે, જારિસએ ણ ઇમે પડમાવર્ઝે દેવીએ સિરિદામગંડે ?

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજી લાંબા સમય સુધી તે શ્રીદામકંડનું નિરીક્ષણ કરતા રહ્યા. શ્રીદામકંડને જોઈને રાજાને ખૂબ જ આશ્રય ઉત્પન થયું. તેણે સુબુદ્ધિ પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિય ! મારા દૂતરૂપે તમારે ઘણા ગ્રામ, આકર યાવત્તુ સન્નિવેશો આદિમાં જવાનું થાય છે. ઘણા રાજાઓ, ઈશ્વરો વગેરેના ગૃહોમાં તમારું આવાગમન થાય છે, ત્યાં પદ્માવતી દેવીના શ્રીદામકંડ જેવો શ્રીદામકંડ શું તમે પહેલાં ક્યાંય જોયો છે ?

૪૩ તએ ણ સુબુદ્ધી પડિબુદ્ધિ રાય એવં વયાસી - એવં ખલુ સામી ! અહં અણણયા કયાઇ તુબ્બં દોચ્ચેણ મિહિલં રાયહારિં ગણ, તત્થ ણ મએ કુંભગસ્સ રણો ધૂયાએ પભાવર્ઝ દેવીએ અત્યાએ મલ્લીએ વિદેહવરરાયકળણાએ સંવચ્છરપડિલેહણગંસિ દિવ્વે સિરિદામગંડે દિદ્દુપુષ્ટે। તસ્સ ણ સિરિદામગંડસ્સ ઇમે પડમાવર્ઝે સિરિદામગંડે સયસહસ્સઇમં પિ કલં ણ અગઘઇ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે સુબુદ્ધિ અમાત્યે પ્રતિબુદ્ધિ રાજાને કહ્યું - હે સ્વામિનું ! એકવાર હું આપના દૂતરૂપે ભિથિલા રાજધાનીમાં ગયો હતો. ત્યાં મેં કુંભરાજાની પુત્રી અને પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા, વિદેહદેશની ઉત્તમ રાજકુમારી મહ્લીના સંવન્તસર-પ્રતિલેખન ઉત્સવ (જન્મ દિનના મહોત્સવ) સમયે શ્રીદામકંડ જોયો હતો. તે શ્રીદામકંડની સામે પદ્માવતી દેવીનો આ શ્રીદામકંડ લાખમો અંશ(લક્ષાંશ) પણ નથી. અર્થાત્ પદ્માવતીના શ્રીદામકંડથી શ્રી મહ્લીકુમારીનો શ્રીદામકંડ લાખ ગુણો અધિક સુંદર હતો.

૪૪ તએ ણ પડિબુદ્ધી રાય સુબુદ્ધિ અમચ્ચં એવં વયાસી - કેરિસિયા ણ દેવાણપ્પિયા ! મલ્લી વિદેહવરરાયકળણ જસ્સ ણ સંવચ્છરપડિલેહણયંસિ સિરિદામગંડસ્સ પડમાવર્ઝે દેવીએ સિરિદામગંડે સયસહસ્સઇમં પિ કલં ણ અગઘઇ ?

ભાવાર્થ :- - ત્યારે પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ સુબુદ્ધિ મંત્રીને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે દેવાનુપ્રિય ! વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી મહ્લી કેવી છે ? કે જેના જન્મદિનના ઉત્સવમાં બનાવેલા શ્રીદામકંડની સામે પદ્માવતી દેવીનો આ શ્રીદામકંડ લાખમો અંશ નથી ?

૪૫ તએ ણ સુબુદ્ધી અમચ્ચે પડિબુદ્ધિ ઇક્ખાગરાય એવં વયાસી - એવં ખલુ સામી ! મલ્લી વિદેહવરરાયકળણા સુપઇદ્ધિયકુમુણયચારુચરણા, વણાઓ !

ભાવાર્થ :- - ત્યારે સુબુદ્ધિ મંત્રીએ પ્રતિબુદ્ધિને કહ્યું - હે સ્વામિનું ! વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી મહ્લી સુપ્રતિષ્ઠિત અને કાચબાની સમાન ઉન્નત અને સુંદર ચરણવાળી છે, ઈત્યાદિ વર્ણન જંબૂદીપ પ્રજાપ્તિ સૂત્ર અનુસાર જાણી લેવું જોઈએ.

૪૬ તએ ણ પડિબુદ્ધી રાય સુબુદ્ધિસ્સ અમચ્ચવસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ સિરિદામગંડ-જણિયહરિસે દૂય સદ્ગવેઝ, સદ્ગવિત્તા એવં વયાસી - ગંઢાહિ ણ તુમં દેવાણપ્પિયા ! મિહિલં રાયહારિં; તત્થ ણ કુંભગસ્સ રણો ધૂયં પભાવર્ઝે દેવીએ અત્યં મલ્લી વિદેહવરરાય-

કળણં મમ ભારિયત્તાએ કરેહિ, જઇ વિ ણં સા સયં રજ્જસુંકા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ સુખુદ્ધિ પ્રધાન પાસેથી આ વાત સાંભળી, હદ્યમાં ધારણ કરીને અને શ્રીદામકંડની વાતથી મહ્લીકુમારી પર ઉત્પન્ન રાગયુક્ત થઈને, આનંદથી પ્રેરાઈને દૂતને બોલાવ્યો અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! તું મિથિલા રાજધાનીમાં જા. ત્યાં કુંભરાજાની પુત્રી, પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા અને વિદેહની પ્રધાન રાજકુમારી મહ્લીની મારી પત્નીના રૂપમાં માગણી કરો. જો તેના શુલ્ક(મૂલ્ય)રૂપે મારું રાજ્ય માગશે, તો પણ હું તે આપવા તૈયાર છું.

૪૭ તએ ણં સે દૂએ પડિબુદ્ધિણ રણણ એવં વુતે સમાણે હદૃતુદ્દે પડિસુણેઇ, પડિસુણેતા જેણેવ સએ ગિહે, જેણેવ ચાઉગંટે આસરહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઇ, ઉવાગચ્છિત્તા ચાઉગંટં આસરહં પડિકપ્પાવેઇ, પડિકપ્પાવિત્તા દુર્લઢે જાવ હય-ગય જાવ મહયાભડચડગરેણ સાકેયાઓ ણિગગચ્છિઇ, ણિગગચ્છિત્તા જેણેવ વિદેહજણવએ જેણેવ મિહિલા રાયહાણી તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રતિબુદ્ધિ રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે દૂત હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયો, તે આજા અંગીકાર કરીને પોતાના ઘરે ચાર ઘંટાવાળા અશ્-રથ હતો ત્યાં આવ્યો, આવીને(આગળ-પાછળ અને આજુ બાજુમાં તેમ) ચાર ઘંટાવાળા અશ્-રથને તૈયાર કરાવ્યો અને તેના પર આરૂઢ થયો યાવતૂ ઘોડા, હાથીઓ અને ઘણા સુભટોના સમૂહ સાથે સાકેતનગરમાંથી નીકળીને વિદેહ જનપદ, મિથિલા રાજધાની તરફ જવા માટે પ્રસ્થાન કર્યું.

ચંદ્રચ્છાય રાજા અને અર્હન્નક શ્રમણોપાસક :-

૪૮ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ અંગે ણામં જણવએ હોત્થા । તત્થ ણં ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા । તત્થ ણં ચંપાએ ણયરીએ ચંદ્ચ્છાએ અંગરાયા હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે અંગનામનો દેશ હતો. તેમાં ચંપા નામની નગરી હતી. તે ચંપાનગરીમાં ચંદ્રચ્છાય નામના અંગરાજ— અંગદેશના રાજા હતા.

૪૯ તત્થ ણં ચંપાએ ણયરીએ અરહણણગપામોક્ખા બહવે સંજત્તા ણાવાવાણિયગા પરિવસંતિ, અડ્ઝા જાવ અપરિભૂયા । તએ ણં સે અરહણણગે સમળોવાસએ યાવિ હોત્થા, અહિગ્યયજીવાજીવે વણણાઓ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં અર્હન્નક આદિ ઘણા દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા, નૌકાવણિક રહેતા હતા. તે ઋદ્ધિ સંપન્ન અને અનેક લોકોને માટે આદર્શભૂત હતા. તેમાં અર્હન્નક નામના મુખ્ય વણિક શ્રમણોપાસક પણ હતા. તે જીવ-અજીવ આદિ તત્ત્વોના જ્ઞાતા હતા, વગેરે શ્રાવકનું વર્ણન જાણવું.

૫૦ તએ ણં તેસિં અરહણણગપામોક્ખાણ સંજત્તા ણાવાવાણિયગાણ અણણયા કયાઝ એગયાઓ સહિયાણ ઇમે એયારૂબે મિહોકહા-સંલાવે સમુપ્પજ્જત્થા-

સેયં ખલુ અમ્હં ગળિમં ચ ધરિમં ચ મેજં ચ પરિચ્છેજં ચ ભંડગં ગહાય

લવણસમુદ્રં પોયવહણેણ ઓગાહિત્તએ ત્તિ કદ્દુ અણ્ણમણ્ણ એયમદું પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણિતા ગળિમં ચ ધરિમં ચ મેજ્જં ચ પારિચ્છેજ્જં ચ ભંડગં ગેણહિ, ગેણહિતા સગડીસાગડિયં ચ સજ્જેતિ, સજ્જેતા ગળિમસ્સ ચ ધરિમસ્સ ચ મેજ્જસ્સ ચ પારિચ્છેજ્જસ્સ ચ ભંડગસ્સ સગડસાગડિયં ભરેતિ, ભરેતા । સોહણંસિ તિહિ-કરણ-ણકખત્ત-મુહુર્તંસિ વિડલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવકખડાવેતિ, મિત્તણાઇ-ણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિયણ ભોયણવેલાએ ભુંજાવેતિ જાવ આપુચ્છંતિ, આપુચ્છિતા સગડીસાગડિયં જોયંતિ, ચંપાએ ણયરીએ મજ્જંમજ્જેણ ણિગાચ્છંતિ, ણિગાચ્છિતા જેણેવ ગંભીરએ પોયપટૃણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ;

ઉવાગચ્છિતા સગડીસાગડિયં મોયંતિ, મોઝિતા પોયવહણ સજ્જેતિ, સજ્જિતા ગળિમસ્સ ય ધરિમસ્સ ય મેજ્જસ્સ ય પારિચ્છેજ્જસ્સ ય ચડાચ્છિહસ્સ ભંડગસ્સ પોયવહણ ભરેતિ, ભરિતા તંડુલાણ ય સમિયસ્સ ય તેલ્લયસ્સ ય ગુલસ્સ ય ઘયસ્સ ય ગોરસસ્સ ય ઉદયસ્સ ય ઉદયભાયણાણ ય ઓસહાણ ય ભેસજ્જાણ ય તણસ્સ ય કદ્દુસ્સ ય પાવરણાણ ય પહરણાણ ય અણ્ણેસિં ચ બહૂણ પોયવહણપાડગાણ દવ્વાણ પોયવહણ ભરેતિ । સોહણંસિ તિહિ-કરણ-ણકખત્ત-મુહુર્તંસિ વિડલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવકખડાવેતિ, ઉવકખડાવિતા મિત્તણાઇ-ણિયગ-સયણ-સંબંધિ-પરિયણ ભુંજાવેતિ જાવ આપુચ્છંતિ, આપુચ્છિતા જેણેવ પોયડ્રાણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અર્હન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો એકવાર, એક જગ્યાએ એકઠા થયા અને પરસ્પર મળીને તેઓએ આ પ્રમાણે વિચાર વિનિમય કર્યો.

નારિયેણ, સોપારી વગેરે ગણીને કય-વિક્ય કરવા યોગ્ય ગણિમ વસ્તુઓ, ધાન્ય વગેરે ત્રાજવાથી તોળીને, જોખીને કય-વિક્ય કરવા યોગ્ય ધરિમ વસ્તુઓ, તેલ વગેરે પળી આદિથી માપીને કય-વિક્ય કરવા યોગ્ય મેયવસ્તુઓ, રતન(વસ્ત્ર) વગેરે ગુણપરીક્ષા કરીને કય-વિક્ય કરવા યોગ્ય પરિછેદ્ય વસ્તુઓ, આ ચાર પ્રકારનો માલ લઈને આપણે જહાજ દ્વારા લવણ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરીએ, તે આપણા માટે લાભદાયી છે. આ પ્રમાણે વિચાર વિનિમય કરીને, એક બીજાની વાતનો સ્વીકાર કરીને ગણિમ, ધરિમ, મેય, પરિછેદ્યાદિ ચાર પ્રકારનો માલ ગ્રહણ કર્યો અને ગાડા-ગાડીઓમાં ભર્યો.

ત્યાર પછી શુભ તિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્ત વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ આહાર તૈયાર કરાવ્યો, તૈયાર કરાવીને ભોજનની વેળાએ મિત્રો, શાતિજનો, નિજકો, સ્વજનો, સંબંધીજનો અને પરિજનોને જમાડયા યાવત્ત તેની અનુમતિ લીધી(આશીર્વાદ લીધા), ગાડી-ગાડા જોતર્યા અને ચંપાનગરીના મધ્યે થઈને બહાર નીકળ્યા અને ગંભીર નામના પોતપણ- બંદરે આવ્યા.

ગંભીર નામના બંદરે આવીને તેઓએ ગાડી-ગાડા છોડ્યાં, જહાજ તૈયાર કરીને તેમાં ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિછેદ્ય-ચાર પ્રકારનો માલ ભરાવ્યો. તે ઉપરાંત તેમાં ચોખા, લોટ, તેલ, ગોળ, ધી, ગોરસ-દૂધદહીં આદિ, પાણી, પાણીના વાસણા, એક દ્રવ્યરૂપ ઔષધ, અનેક દ્રવ્ય મિશ્રિત હોય તેવા ભેષજ, ધાસ, લાકડા, વસ્ત્ર, શસ્ત્ર તથા જહાજમાં લઈ જવા યોગ્ય બીજી પણ ધાણી વસ્તુઓ જહાજમાં ભરાવી. ત્યાર પછી શુભ તિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ તૈયાર

કરાવીને ભિત્રો, જ્ઞાતિજનો, નિજકો, સ્વજનો, સંબંધીઓ અને પરિજનોને જમાડીને તેમની અનુમતિ મેળ વીને નૌકા સ્થાને (સમુદ્ર કિનારે) આવ્યા.

૫૧ તએ ણ તેસિં અરહણગપામોક્ખાણ સંજુત્તા ણાવાવાળિયગાણ પરિજણા તાહિં ઇદ્ધાહિં કંતાહિં પિયાહિં મણુણ્ણાહિં મણામાહિં ઓરાલાહિં વગ્રૂહિં અભિણંદંતા ય અભિસંથુણમાણા ય એવં વયાસી- અજ્જ! તાય! ભાય! માઉલ! ભાઇણેજ્જ! ભગવયા સમુદ્દેણ અભિરક્ખિખજ્જમાણા અભિરક્ખિખજ્જમાણા ચિરં જીવહ, ભદ્ર ચ ભે, પુણરવિ લદ્ધદૂ કયકજ્જે અણહસમગ્ર ણિયગં ઘરં હવ્વમાગએ પાસામો ત્તિ કટ્ટુ તાહિં સોમાહિ ણિદ્ધાહિં દીહાહિં સપ્પિવાસાહિં પપ્પુયાહિં દિદ્ધીહિં ણિરિક્ખમાણા મુહૃત્તમેત્તં સંચિદ્ધુંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી તે અહીંનક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકોના પરિવારના લોકો ઈષ્ટ, કાન્ત, પ્રિય, મનોજા, મનોરમ અને ઉદાર મંગળ વચનોથી અમિનંદન અને શુભેચ્છા આપતા આ પ્રમાણે બોલ્યા—

હે આર્ય (પિતામહ)! હે તાત! હે ભાત! હે મામા! હે ભાણોજ! આપ આ ભગવાન સમુદ્ર દ્વારા પુનઃ પુનઃ સુરક્ષિત થઈને ચિરંજીવી હો, આપનું કલ્યાણ થાઓ. અમે આપને લાભાન્વિત થયેલા, કાર્યને પાર પામેલા; ધન, પરિવાર, સ્વાસ્થ્યનો ડ્રાસ થયા વિના અર્થાત્ પરિપૂર્ણ ધન, પરિવાર, સ્વાસ્થ્ય સાથે પોતાના ઘરે પાછા આવેલા શીંગ જોઈએ. આ પ્રમાણે કહીને સૌભ્ય, જ્ઞાન, દીર્ઘ સમય સુધી દર્શનની ઈચ્છાવાળી અને અશુ-પ્લાવિત દસ્તિથી જોતાં તે લોકો મુહૂર્ત સુધી ત્યાં જ ઊભા રહ્યાં.

૫૨ તાઓ સમાણિએસુ પુષ્પબલિકમ્મેસુ, દિણ્ણેસુ સરસ-રત્તચંદણ-દદ્ર-પંચંગુલિતલેસુ, અણુકિખત્તસિ, ધૂવંસિ, પૂઝાએસુ સમુદ્વાએસુ સંસારિયાસુ વલયબાહાસુ, ઊસિએસુ સિએસુ ઝયગેસુ, પદુપ્પવાઇએસુ તુરેસુ, જાઇએસુ સવ્વસારણેસુ, ગહિએસુ રાયવરસાસણેસુ, મહયા ઉકિકદ્દ-સીહણાય બોલ-કલકલ રવેણ પક્ખુભિયં-મહાસમુદ્ર રવભૂયં પિવ મેઝિં કરેમાણા એ ગદિસિં એગાભિમુહા અરહણણ પામોક્ખા સંજુત્તા ણાવા વાળિયગા ણાવાએ દુરૂઢા ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી પુષ્પ બલિ(પૂજા) કાર્ય પરિપૂર્ણ થઈ ગયું, સરસ રક્ત ચંદનના થાપા લગાવાઈ ગયા, ધૂપ કાર્ય અને સામુદ્રિક વાયુની પૂજા થઈ ગઈ, વલયવાહા(સુકાન વગેરે) યથાસ્થાને મુકાઈ ગયા, અગ્રભાગ ઉપર શ્વેત પતાકાઓ ફરકાવી, વાદ્યોનો મધુર ધ્વનિ પ્રસારિત થવા લાગ્યો, વિજય સૂચ્યક સર્વ શુભ શુક્લ થઈ ગયા, યાત્રા માટે રાજાનો પરવાનગી પત્ર પ્રાપ્ત થઈ ગયો, મહાન અને ઉત્કૃષ્ટ સિંહનાદ, કલકુલ ધ્વનિ તથા અત્યંત ક્ષુદ્ર કરનારી મહાસમુદ્રની ગર્જનાઓની જેમ પૃથ્વીને શબ્દાયમાન કરતાં તે અહીંનક વગેરે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો એક તરફથી નૌકા ઉપર ચયા.

૫૩ તાઓ પુસ્સમાણવો વક્કમુદાહુ- હં ભો ! સવ્વેસિમવિ ભે અત્થસિદ્ધી, ઉવદ્ધિયાંસિલાણાં, પડિહયાંસિવાં, જુત્તો પૂસો, વિજાઓ મુહૂત્તો અયં દેસકાલો ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારપછી પુસ્સમાણવો—મંગલપાઠકોએ—ચારણોએ મંગલકારી વચનો કહ્યા— હે વ્યાપારીઓ! આપ સર્વને અર્થની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાઓ. આપનું કલ્યાણ થાઓ. આપના સર્વ વિધનો નાશ પામો. અત્યારે ચંદ્ર સાથે પુષ્પ નક્ષત્રનો યોગ છે અને વિજય નામનું મુહૂર્ત છે. તેથી આ દેશ અને કાળ યાત્રા માટે ઉત્તમ છે.

૫૪ તઓ પુસ્સમાણવેળં વક્કમુદાહિએ હદૃતુદ્રા કુચ્છિધાર-કણણધાર-ગબ્બજ્જસંજત્તા-નાવાવાળિયગા વાવારિસુ, તં ણાવં પુણુચ્છગં પુણમુહિં બંધણેહિંતો મુંચંતિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી મંગલપાઠકો—ચારણોના મંગલપાઠથી પ્રસન્ન—પ્રમુદિત એવા નૌકાના પાર્શ્વભાગમાં સંચાલકરૂપે નિયુક્ત કરાયેલા કુચ્છિધરો, નૌકા ચલાવનારા કણણધારો, નૌકાના અંદરના ભાગમાં રહી કાર્ય કરનારા ગર્ભજો, જેમનો માલ નૌકામાં હતો તેવા દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા વેપારીઓ પોત-પોતાના કામમાં લાગી ગયા. માલથી પરિપૂર્ણ અને અગ્રભાગમાં સંચાલન સામગ્રીથી ભરેલી તે નૌકાને(કિનારાના થાંભલા સાથેના) બંધનો ખોલી મુક્ત કરવામાં આવી.

૫૫ તએ ણ સા ણાવા વિમુક્કબંધણા પવણબલ-સમાહયા ઉસ્સિયસિયા વિતતપક્ખા ઇવ ગરુલજુવર્દી ગંગાસલિલ-તિક્ખસોયવેગેહિં સંખુબ્ભમાણી-સંખુબ્ભમાણી ઉમ્મી-તરંગ-માલા-સહસ્રાંદીં સમઝુચ્છમાણી સમઝુચ્છમાણી કઇવએહિં અહોરતોહિં લવણસમુહં અણેગાંદીં જોયણસયાંદીં ઓગાઢા ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી બંધનોથી મુક્ત, પવનના બળથી પ્રેરિત, પવન ભરાવાથી ગતિ મળે તેવા પોતાના સ્વર્ચ સફના કારણે પાંખો પ્રસારેલી અને આકાશમાં ઉડતી ગરૂડ યુવતી જેવું લાગતી તે નૌકા—ગંગાના તીવ્ર પ્રવાહથી સમુદ્ર જલને ક્ષુભિત કરતી, હજારો નાના-મોટા તરંગોના સમૂહને ઉલ્કાંધન કરતી, કેટલાક દિવસોમાં લવણ સમુદ્રમાં ઘણા સેંકડો યોજનો સુધી દૂર પહોંચી ગઈ.

૫૬ તએ ણ તેસિં અરહણગપામોક્ખાણં સંજત્તા-નાવાવાળિયગાણં લવણસમુહં અણેગાંદીં જોયણસયાંદીં ઓગાઢાણં સમાણાણં બહૂદી ઉપ્પાઇયસયાંદીં પાડબ્ભૂયાંદીં તં જહા- અકાલે ગજ્જાએ, અકાલે વિજ્જુએ, અકાલે થળિયસહે, અભિક્ખણં અભિક્ખણં આગાસે દેવયાઓ ણચ્ચંતિ, એં ચ ણ મહં પિસાયરૂવં પાસંતિ-

તાલજંધં દિવંગયાહિં બાહાહિં મસિમૂસગમહિસકાલગં, ભરિય-મેહવણં, લંબોડું, ણિગયગદંતં, ણિલ્લાલિય-જમલ-જુયલ-જીહં, આઊસિય-વયણ-ગં ડદેસં, ચીણ-ચિપિટ ણાસિયં, વિગયભુગભુમયં, ખજ્જોયગ-દિત્તચક્ખુરાગં, ઉત્તાસણગં, વિસાલવચ્છં, વિસાલકુચ્છિ, પલંબકુચ્છિ, પહસિય-પયલિય-પયડિયગત્તં, પણચ્ચમાણં, અફોડંતં, અભિવયંતં, અભિગજ્જંતં, બહુસો બહુસો ય અદૃદૃહાસે વિણિમુયંતં ણીલુપ્પલ-ગવલ-ગુલિયા અયસિકુસુમપ્પગાસં ખુરધારં અસિં ગહાય અભિમુહમાવયમાણં પાસંતિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી સેંકડો યોજન લવણસમુદ્રમાં પહોંચેલા તે અહીન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોની સામે સેંકડો આફંતો પ્રાદૃભૂત થવા લાગી જેમકે—

અકાળે મેધ ગર્જના થવા લાગી. અકાળે વિજળી જબૂકવા લાગી, અકાળમાં મેધોનો ગડગડાટ થવા લાગ્યો. આકાશમાં વારવાર દેવતાઓ નૃત્ય કરવા લાગ્યા. એક તાડ જેવું પિશાચનું રૂપ પણ દેખાવા લાગ્યું.

તે પિશાચની બંને જાંધ તાડની સમાન લાંબી હતી. તેના બંને હાથ આકાશને સ્પર્શતા હતા. તે કાજણ, કાળા ઉંદર અને પાડાની સમાન કાળો હતો. તેનો વર્ણ જલભરેલા મેઘની સમાન અત્યંત કાળો હતો. તેના

હોઠ લાંબા અને આગળના દાંત મુખથી બહાર નીકળેલા હતા. તેના મોઢામાંથી બે જીભો બહાર લબડતી હતી તેના ગાલ બેસી ગયેલા હતા. તેનું નાક નાનું અને ચપટું હતું. ભૂષુટી બિહામણી અને વાંકી-ચૂંકી હતી. તેની આંખોની લાલાશ આગિયા જેવી ચમકતી લાલ હતી. તે જોનારાને ઘોર ત્રાસ પહોંચાડનારો હતો. તેની છાતી પહોળી, કુંશિ(પડખા) વિશાળ અને લાંબી હતી. હસતા અને ચાલતા સમયે તેના અવયવો ઢીલા દેખાતા હતા. તે નાચી રહ્યો હતો, પોતાની બંને ભુજાઓને આસ્ફલન કરતો(અફળાવતો) ગર્જના કરતો, અણહાસ્ય કરતો સામે આવી રહ્યો હોય તેમ લાગતું હતું. તેવા કાળા કમલ, ભેંસના શીંગડા, ગળી, અણસીના કૂલની સમાન કાળી તથા છરાની ધાર જેવી તીક્ષ્ણ તલવાર લઈને સન્મુખ આવતા પિશાચને તે વણિકોએ જોયો.

[તએ ણ તે અરહણગવજ્જા સંજત્તાણાવાવાળિયગ એણ ચ ણ મહં તાલપિસાય પાસંતિતાલજંધ, દિવંગયાહિં બાહાહિં ફુદૃસિરં ભમરણિગર વરમાસરાસિ મહિસકાલગં ભરિય મેહવળણ સુપ્પણહં ફાલસરિસ જીએ, લંબોટુ, ધવલ વદૃ અસિલિદ્વ-તિક્ખથિર-પીણ-કુંડિલ-દાઢોવગુઢવયણ, વિકોસિયધારાસિજુયલ સમસરિસતણુયચંચલગલંતરસલોલચવલફુરુફુરતણિલલાલિયગજીહં અવયતિથય-મહલ્લ-વિગય- વીભચ્છલાલપગલંત-રત્તતાલુય હિંગુલુય-સગબથકંદરબિલં વ અંજનગિરિસ્સ, અગિજાલુગિલં- તવયણં આ ઊસિય-અક્ખચમ્મ-ઉદ્ધુગં ડદેસં ચીણ-ચિમિદ્ધ-વંક-ભગગંનાસં, રોસાગય-ધમધમેંત-મારુય-ણિદ્ધુર-ખર- ફરસજુસિરં, ઓભુગ-ણાસિયપુડં ઘાડુભડ-રઝય ભીસણમુહં, ઉદ્ધમુહકણણ-સકુલિયમહંતવિગયલોમ સંખાલગ-લંબંત-ચલિયકણણં, પિંગલદિપ્યં તલોયણં, ભિડિતડિયણિડાલં ણરસિરમાલ-પરિણદ્વચિંધ, વિચિત્તગોણસ-સુબદ્વપરિકરં અવહોલંત-પુપ્ફુયાયંત સપ્પવિચ્છુયગોધુંદર-ણડ લ સરઢ-વિરઝય-વિચિત્ત વેયચ્છમાલિયાગં, ભોગકૂર-કણહસપ્પધમધમેતલંબંતકણણપુરં, મજજાસ-સિયાલ-લઝયખંધં, દિત્તષુધુયંતદ્વય કયકુંભરસિરં, ઘંટારવેણ ભીમં, ભયંકર, કાયરજણહિયયફોડણં, દિત્તં અદૃદૃહાસં વિણિમુયંતં વસા-રુહિર પૂય ભસમલ-મલિણપોચ્વડતણું ઉત્તાસણયં, વિસાલવચ્છં પેચ્છંતા ભિણણણહ-મુહણયણકણણં વરવગધ ચિત્તકત્તા-ણિવસણં, સરસ રુહિસ ગયચમ્મવિતત-ઊસવિયબાહુયલં તાહિ ય ખરસ ફરસ અસિણિદ્વ અણિદ્વ-દિત્ત અસુભઅપ્પિયઅકંતવગ્નહિ ય તજ્જયંતં પાસંતિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પદ્ધી અહુન્તક સિવાયના અન્ય દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો એક મોટા તાલ પિશાચને જોઈને ભયભીત બન્યા. તે તાલપિશાચની બંને જાંધ તાડવૃક્ષની સમાન લાંબી હતી. તેની બંને ભુજાઓ આકાશને સ્પર્શતી હતી. તેના મસ્તકના વાળ વિભરાયેલા હતા. તે પિશાચ ભમરાયોના ટોળા, શ્રેષ્ઠ અડદનો ઢગલો અને પાડાના શિંગાં સમાન કાળો અને જળથી પરિપૂર્ણ મેઘોની જેવો શ્યામ હતો. તેના નખો સૂપડા જેવા હતા, જીલ અગિનમાં તપાવેલા(લાલચોળ) હળના કોશ જેવી લાલ હતી. તેના હોઠ લાંબા હતા. તેનું મોહું સંફેદ, ગોળ મટોળ; વિરલ, તીક્ષ્ણ, મજબૂત, મોટી તેમજ ત્રાંસી દાઢોવાળું હતું. તેના મોઢામાંથી બે જીભ બહાર લપકારા મારતી હતી. તે જીભ ભ્યાનમાંથી બહાર કાઢેલી તલવાર જેવી ધારદાર, પાતળી, ચંચળ, લાળ ટપકાવતી, રસલોલુપી, ચપળ-કંપિત અને લાંબી હતી. તેણો મોં ફાડેલું રાખ્યું હતું, તેથી તેનું તાળવું દેખાતું હતું, તે તાળવું મહાવિકૃત, બીભત્તસ લાળથી ભીનું અને લાલ હતું. તેના મોઢાની બખોલ છિંગળાથી વ્યાપ્ત અંજનગિરિની ગુજા જેવી લાગતી હતી. તેના મોઢામાંથી અગિની જવાળાઓ નીકળી રહી હતી. તેના ગાલ પાણી ખેંચતા કોશની જેમ બેસી થયેલા હતા. તેનું નાક નાનું, ચપટું, વાંકું અને ભરન અર્થાત્ લોઢાના ઘણથી ટીપી નાંખ્યું હોય તેવું લાગતું હતું. તેના વાંકા બંને નસકોરામાંથી કોઘના કારણે (ધમણમાંથી નીકળતા વાયુની જેમ) ધમણમાયમાન, નિષ્ઠર અને અત્યંત

કર્કશ વાયુ નીકળતો હતો. તેનું મુખ કદરૂપા અવયવોથી હુર્દર્શા અને ભયંકર દેખાતું હતું. તેના બંને કાનની કાનપટી ઊંચી ઉપસેલી હતી, કાન પર મહા વિકરાળ રૂવાંઠી(વાળ) હતી, તેના કાન આંખના પૂણા સુધી લાંબા અને ચંચળ હતા. તેની આંખ પીળી અને ચમકદાર હતી.(કોઘના કારણો) તેની ભુકુટી ચડેલીહતી અને તે કપાળ ઉપર વિજળીની જેમ ચમકતી હતી.

તેણે પિશાચરૂપને યોગ્ય નરમુંડોની માળાઓ પહેરેલી હતી; તેણે વિવિધ રંગી ગોનસ જાતિના સાપોનું બખ્તર ધારણ કર્યું હતું. આજુ-બાજું સરકતા, કૂંઝાડા મારતા સાપો, વીંઠીઓ, ધો, ઉંદરો, નોળીયાઓ અને કાકીડાની અનેકરંગી માળાઓ ઉતારસંગ(ખેસ)ના સ્થાને ધારણ કરીહતી. તેણે ફેણ ચડાવવાથી દૂર દેખાતા કૂંઝાડો મારતા બે કાળા સર્પોના લાંબાકુંડળ ધારણ કર્યા હતા. તેણે પોતાના બંને ખંભા ઉપર બિલાડા અને શિયાળ બેસાડ્યા હતા. તેણે ધૂ-ધૂ કરતાં ધૂવડોનો મસ્તકના આભૂષણરૂપ મુકુટ બનાવ્યો હતો. ઘંટના ભયાનક શબ્દોના કારણો તે પિશાચ ભયંકર પ્રતીત થતો હતો. તે ડરપોક લોકોના હૃદયનું વિદારણ કરે તેવું અછુહાસ્ય કરતો હતો. તેનું શરીર ચરબી, લોહી, પરું, માંસ અને મળથી મલિન અને લિપન હતું. તેનું વક્ષઃસ્થળ ત્રાસજનક ખૂબ પહોળું હતું. તેણે ચિત્ર-વિચિત્ર વ્યાધચર્મ ધારણ કર્યું હતું, તેમાં વાધના નખ, રોમ, મુખ, નેત્ર અને કાનાદિ અવયવો સ્પષ્ટ દેખાતા હતા અર્થાત્ તેણે અખંડ વ્યાધ ચર્મ ધારણ કર્યું હતું. ઊંચા કરેલા હાથોમાં રઘિરથી લિપન લાંબા હાથીના ચામડાં વીટાળ્યા હતા. તે પિશાચ નૌકામાં બેઠેલા લોકોનો અત્યંત કઠોર, સ્નેહહીન, અનિષ્ટ, ઉતારપજનક અશુભ, અપ્રિય, અમનોહર, એકાંત, બીભત્સ વાણીથી તિરસ્કાર કરતો હતો. આવો ભયાનક પિશાચ તે લોકોને દેખાયો. – પિશાચનું વર્ણન કરતો આ પાઠ કેટલીક પ્રતોમાં પ્રાપ્ત થાય છે.]

૫૭ તએ ણં તે અરહણગવજ્જા સંજત્તા-ણાવાવાળિયગા તં તાલપિસાયરૂબં જાવ અભિમુહ-માવાયમાણં પાસંતિ, પાસિત્તા ભીયા સંજાયભયા અણ્ણમળણસ્સ કાયં સમતુરંગેમાણા-સમતુરંગેમાણા બહૂણ ઇંદાણ ય ખંદાણ ય રૂદ્ધ-સિવ-વેસમળણાગાણં ભૂયાણ ય જક્ખાણ ય અજ્જકોદૃ-કિરિયાણ ય બહૂણિ ઉવાઇયસયાણિ ઓવાઇયમાણા ચિદુંતિ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે અર્હન્કને છોડીને શેષ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો તે તાલપિશાચના રૂપને થાવતું નૌકા તરફ આવતું જોઈને ડરી ગયા, અત્યંત ભયભીત થયા, ભયના કારણે એક બીજાને વળગી પડ્યા. તેમાંથી ઘણા લોકો ઈન્દ્રો, સ્કંધો(કર્તિકીય), રૂદ્ર, શિવ, વૈશ્રમણ, નાગદેવો, ભૂતો, યક્ષો, દુર્ગા તથા કોંડકિયા(મહિષ વાહિની દુર્ગા) દેવી; આ રીતે સેકડો દેવ-દેવીઓની માનતા માનવા લાગ્યા.

૫૮ તએ ણં સે અરહણએ સમણોવાસએ તં દિવ્બં પિસાયરૂબં એજ્જમાણં પાસઇ, પાસિત્તા અભીએ અતાથે અચલિએ અસંભંતે અણાડલે અણુચ્ચિગે અભિણમુહરાગ-ણયણવળ્ણે અદીણ-વિમળ-માણસે પોયવહણસ્સ એગદેસંસિ વત્થંતેણં ભૂમિં પમજ્જઇ, પમજ્જિત્તા ઠાણં ઠાઇ, ઠાઇત્તા કરયલપરિગ્રહિયં સિરસાવતં મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી-

ણમોત્થુણં અરહંતાણં ભગવંતાણં જાવ ઠાણં સંપત્તાણં, જઇ ણં અહં એતો ઉવસગાઓ મુંચામિ તો મે કપ્પણ પારિત્તએ, અહ ણં એતો ઉવસગાઓ ણ મુંચામિ તો મે તહા પચ્ચક્ખાએયવ્વે ત્તિ કટ્ટુ સાગારં ભત્તં પચ્ચક્ખાઇ ।

ભાવાર્થ :— અર્હન્ક શ્રમણોપાસકે તે દિવ્ય પિશાચરુપને આવતા જોયું. તેને જોઈને તે નિર્ભય, અત્રસ્ત, અચલિત, અસંબ્રાન્ત, અનાકૃષ્ણ, અનુદ્રિઝન રહ્યો; તેના મોઢાનો રંગ અને નેત્રોનો વર્ષ પણ બદલાયો નહીં. તેના મનમાં દીનતા કે ખિનતા ઉત્પન્ન થઈ નહીં; તેણે વહાણના એક ભાગમાં જઈને વસ્ત્રના છેડાથી ભૂમિનું પ્રમાર્જન કર્યું પ્રમાર્જન કરીને તે સ્થાન ઉપર બેસી ગયા અને બન્ને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે બોલ્યા—

અરિહંત ભગવંત યાવત્ સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર હો— “જો હું આ ઉપસર્ગથી બચી જાઉ તો મારે આ કાયોત્સર્ગ પાળવો કલ્પે છે અને જો આ ઉપસર્ગથી મુક્ત ન થાઉ તો આહારાદિ સર્વના પ્રત્યાખ્યાન છે અર્થાત્ કાયોત્સર્ગ પાળવો કલ્પતો નથી.” આ પ્રમાણે કહીને તેણે સાગારી અનશનપ્રત ગ્રહણ કર્યું.

૫૯ તએ ણં સે પિશાચરુલ્બે જેણેવ અરહણણે સમણોવાસએ તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા અરહણણગં એવં વયાસી-

હં ભો અરહણગા ! અપત્થિયપત્થિયા ! જાવ પરિવજ્જિયા ! ણો ખલુ કપ્પણ તવ સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચકખાણ-પોસહોવવાસાં ચાલિત્તએ વા ખોભિત્તએ વા ખંડિત્તએ વા, ભંજિત્તએ વા ઉજ્જિત્તએ વા પરિચ્વિષ્ટએ વા । તં જિ ણં તુમં સીલવ્વયં જાવ ણ પરિચ્વયસિ તો તે અહં એં પોયવહણં દોહિં અંગુલિયાહિં ગેણહામિ, ગેણહિતા સત્તદુંતલપ્પમાણમેત્તાં ઉદ્ધું વેહાસે ઉવ્વિહામિ, ઉવ્વિહિતા અંતો જલંસિ ણિચ્છોલેમિ, જેણં તુમં અદૃદુહદૃદુસદૃ અસમાહિપતે અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વરોવિજ્જસિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી તે પિશાચરુપધારી દેવ અર્હન્ક શ્રમણોપાસક પાસે આવ્યો અને અર્હન્કને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો—

અરે ! ઓ મૃત્યુની પ્રાર્થના કરનારા યાવત્ લક્ષ્મીથી પરિવજ્િત હે અર્હન્ક ! તને શીલવ્રત, અણુપ્રત, ગુણવ્રત, વિરમણ-મિથ્યાત્વ વિરમણ, પ્રત્યાખ્યાન અને પૌષ્ઠ્રોપવાસથી ચલાયમાન થવું, ‘આ વ્રતને પાળું કે છોડી દઉં, આવા વિચારથી કૃષ્ણ થવું, એક દેશથી વ્રત ખંડિત કરવું; સર્વથા ખંડન કરવું, દેશવિરતિનો સર્વથા ત્યાગ કરવો કલ્પતો નથી; પરંતુ જો તું શીલવ્રત આહિનો પરિત્યાગ નહીં કરે તો હું તારા આ જહાજને બે જ આંગણીઓથી ઉઠાવી સાત-આઠ તલની(માળની) ઊંચાઈ સુધી આકાશમાં ઉછાળીને પાણીમાં અંદર દૂખાડી દઈશ; તેથી તું આર્ત ધ્યાનને વશીભૂત અને અસમાધિને પ્રાપ્ત થઈ અકાલમાં જ જીવનથી રહિત થઈ જઈશ અર્થાત્ મોતનો કોળિયો બની જઈશ.

૬૦ તએ ણં સે અરહણણે સમણોવાસએ તં દેવં મણસા ચેવ એવં વયાસી- અહં ણં દેવાણુપ્પિયા ! અરહણણે ણામં સમણોવાસએ અભિગયજીવાજીવે । ણો ખલુ અહં સકકા કેણિ દેવેણ વા જાવ ણિગંથાઓ પાવયણાઓ ચાલિત્તએ વા ખોભેત્તએ વા વિપરિણામેત્તએ વા, તુમં ણં જા સદ્ગા તં કરેહિ તિ કટ્ટુ અભીએ જાવ અભિણમુહરાગ-ણયણવણે અદીણ-વિમણ-માણસે ણિચ્ચલે ણિપ્પંદે તુસિણીએ ધમ્મજ્ઞાણોવગએ વિહરિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યારે અર્હન્ક શ્રમણોપાસકે તે દેવને મનોમન આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! હું અર્હન્ક

નામનો શ્રાવક છું. જડ-ચેતનનો જ્ઞાતા છું. કોઈ દેવ વગેરે મને નિર્ગંથ પ્રવચનથી વિચલિત, ક્ષુબ્ધ કે વિપરીત ભાવ કરાવી શકશે નહીં. તમારી જે ઈચ્છા હોય તે પ્રમાણે કરો.

આ પ્રમાણે કહીને તે પિશાચને પડકાર દઈને અર્હન્નક નિર્ભય રહ્યા યાવતું તેના મોઢાનો કે આંખનો વર્ણ પરિવર્તન પામ્યો નહીં, દીનતા અને માનસિક ખેદથી રહિત, નિશ્ચલ, નિરૂપંદ, મૌન ભાવે ધર્મધ્યાનમાં લીન બની ગયા.

૬ ૧ તએ ણં સે દિવ્બે પિસાયરૂબે અરહણણગં સમણોવાસયં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વયાસી- હં ભો અરહણણગા ! જાવ ધમ્મજ્ઞાણોવગએ વિહરઙ્ય !

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે દિવ્ય પિશાચરૂપધારી દેવે અર્હન્નક શ્રમણોપાસકને બીજીવાર અને ત્રીજીવાર પણ આ પ્રમાણે કહું- અરે અર્હન્નક ! ઈત્યાદિ કહીને પૂર્વવત્ ધમકી આપી યાવતું અર્હન્નક શ્રમણોપાસક ધર્મધ્યાનમાં લીન રહ્યા.

૬ ૨ તએ ણં સે દિવ્બે પિસાયરૂબે અરહણણગં ધમ્મજ્ઞાણોવગયં પાસઙ્ય, પાસિત્તા બલિયતરાગં આસુરતે તં પોયવહણ દોહિં અંગુલિયાહિં ગિણહઙ્ય, ગિણહિત્તા સત્તદૃતલાંઃ જાવ અરહણણગં એવં વયાસી- હં ભો અરહણણગા ! અપત્થિય-પત્થિયા ! ણો ખલુ કપ્પઙ્ય તવ સીલવ્યુય જાવ ધમ્મજ્ઞાણોવગએ વિહરઙ્ય !

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે દિવ્ય પિશાચરૂપધારી દેવે અર્હન્નકને ધર્મધ્યાનમાં લીન જોઈને અત્યંત કોદિત થઈને તે વહાણને બે આંગળીઓથી પકડીને સાત-આઠ મજલા અથવા તાડના વૃક્ષોની ઊંચાઈ જેટલું ઊંચું આકાશમાં લઈ ગયો અને અર્હન્નકને કહું- અરે મૃત્યુની ઈચ્છા કરનારા અર્હન્નક ! જો કે તમને શીલબ્રતાદિને છોડવા કલ્પતા નથી તોપણ તું આજ પ્રતાદિનો ત્યાગ ન કરવાથી અકાલમાં જ મરી જઈશ, આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પણ અર્હન્નક શ્રમણોપાસક ધર્મધ્યાનમાં જ લીન રહ્યા.

૬ ૩ તએ ણં સે પિસાયરૂબે અરહણણગં જાહે ણો સંચાએઙ્ય ણિગંથાઓ પાવયણાઓ ચાલિત્તએ વા ખોભિત્તએ વા વિપરિણામિત્તએ વા તાહે સંતે તંતે પરિતંતે ણિવ્યિણ્ણે તં પોયવહણ સણિયં સણિયં ઉવરિં જલસ્સ ઠવેઙ્ય, ઠવિત્તા તં દિવ્બે પિસાયરૂબે પડિસાહરઙ્ય, પડિસાહરિત્તા દિવ્બે દેવરૂબે વિઉવ્યિં, વિઉવ્યિત્તા અંતલિકખન-પડિવણ્ણે સહિંખિણિયાંઃ દસદ્વિષણાંઃ વત્થાંઃ પવર પરિહિએ અરહણણગં સમણોવાસયં એવં વયાસી-

હં ભો અરહણણગા ! સમણોવાસયા ! ધણ્ણોસિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ જીવિયફલે, જસ્સ ણં તવ ણિગંથે પાવયણે ઇમેયારૂબે પડિવતી લદ્ધા પત્તા અભિસમણણાગયા। એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સકકે દેવિંદે દેવરાયા સોહમ્મે કપ્પે સોહમ્મવડિંસએ વિમાણે સભાએ સુહમ્માએ બહૂણં દેવાણં મજ્જણગએ મહયા મહયા સહેણં એવં આઇકખઙ્ય- એવં ખલુ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે ચંપાએ ણયરીએ અરહણણએ સમણોવાસએ અભિગયજીવાજીવે। ણો ખલુ સકકે કેણઙ્ય દેવેણ વા દાણવેણ વા ણિગંથાઓ પાવયણાઓ ચાલિત્તએ વા ખોભિત્તએ વા વિપરિણામિત્તએ વા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પિશાચરૂપધારી દેવ જ્યારે અર્હન્નકને નિર્ગંથ-પ્રવચનથી ચલિત, ક્ષુભિત

અને વિપરિણામત કરવામાં સમર્થ થયો નહીં, ત્યારે તે શ્રાંત-થાકી ગયો, ખેદને પ્રાપ્ત થયો, અત્યંત ખેદને પ્રાપ્ત થયો, ઉપસર્ગ આપવારુપ કાર્યથી પરિનિવૃત્ત થઈને અદ્વિર ઉપાડેલા વહાણને ધીરે-ધીરે ઉતારીને જળની સપાટી ઉપર રાખીને દિવ્ય પિશાચનું રૂપ સમેટી લીધું અને દિવ્ય દેવ રૂપની વિક્રિયા કરી. વિક્રિયા કરીને અંતરિક્ષમાં અધર સ્થિર થઈને ઘૂઘરીઓના ઘમકારવાળા પાંચ વર્ષના ઉતામ વસ્ત્રો ધારણ કરીને અર્હન્નક શ્રમણોપાસકને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે અર્હન્નક શ્રમણોપાસક ! તમે ધન્ય છો, હે દેવાનુપ્રિય ! તમારો જન્મ અને તમારું જીવન સફળ છે કારણ કે તમે નિર્ગંધ પ્રવચનમાં આ પ્રકારની પ્રતિપત્તિ(શ્રદ્ધા) મેળવી છે, પ્રાપ્ત કરી છે અને તે શ્રદ્ધાને અચળતૃપે વળગી રહ્યા છો. હે દેવાનુપ્રિય ! દેવોના ઈન્દ્ર અને દેવોના રાજા શકેન્દ્ર સુધર્મ નામના પ્રથમ કલ્પમાં, સૌધર્માવતંસક નામના વિમાનમાં અને સુધર્મા સભામાં, ઘણા દેવોની વચ્ચે મોટા સાઢે આ પ્રમાણે કહ્યું હતું કે જંબૂદ્વીપ નામના દીપમાં, ભરત ક્ષેત્રમાં, ચંપા નગરીમાં અર્હન્નક નામના શ્રમણોપાસક રહે છે તે જીવ-અજીવ આદિ તત્ત્વોના જ્ઞાતા છે. તેને કોઈ પણ દેવ કે દાનવ નિર્ગંધ પ્રવચનથી ચલિત કરવામાં, ક્ષુભિત કરવામાં કે સમ્યકૃત્વથી ચ્યુત કરવામાં સમર્થ નથી.

૬ ૪ તએ ણં અહં દેવાણુપ્રિય ! સકકસ્સ દેવિંદસ્સ એયમદું ણો સદ્હહામિ, ણો પત્તિયામિ ણોરોયયામિ । તએ ણં મમ ઇમેયાર્ઘવે અજ્જાત્થિએ જાવ ગચ્છામિ ણં અરહણણયસ્સ અંતિયં પાઉબ્ધવામિ, જાણામિ તાવ અહં અરહણણં ? કિં પિયધમ્મે ણો પિયધમ્મે ? દઢધમ્મે ણો દઢધમ્મે ? શીલવ્ય ગુણવ્ય કિં ચાલેઝ ણો ચાલેઝ જાવ પરિચ્ચયઇ ણો પરિચ્ચયઇ ? ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેમિ, સંપેહિતા ઓહિં પંજામિ, પંજિતા દેવાણુપ્રિયં ! ઓહિણ આભોએ મિ, આભોઇત્તા ઉત્તરપુરચ્છિમં દિસિભાગં અવકકમામિ ઉત્તરવેઉવ્યિં રૂવં વિઉવામિ વિઉવિત્તા તાએ ઉકિકદ્વાએ જાવ દેવગર્ઝએ જેણેવ લવણસમુદ્રે જેણેવ દેવાણુપ્રિએ તેણેવ ઉવાગચ્છામિ, ઉવાગચ્છાત્તા દેવાણુપ્રિયાણં ઉવસગં કરેમિ ણો ચેવ ણં દેવાણુપ્રિયા ભીએ જાવ જાએ । તં જં ણં સકકે દેવિંદે દેવરાયા વદદી, સચ્ચે ણં એસમદ્દે । તં દિદ્દે ણં દેવાણુપ્રિયાણં ઝડ્હી જુઈ જસો બલં વીરિયં પુરિસકકાસ્પરકકમે લદ્ધે પત્તે અભિસમણણાગએ । તં ખામેમિ ણં દેવાણુપ્રિયા ! ખમંતુ ણં દેવાણુપ્રિયા ! ખમંતુમરિહસિ ણં દેવાણુપ્રિયા ! ણાઝ ભુજ્જો એવં કરણયાએ ત્તિ કટ્ટુ પંજલિઉડે પાયવઢિએ એયમદું વિણએણં ભુજ્જો ભુજ્જો ખામેઝ, અરહણણયસ્સ ય દુવે કુંડલજુયલે દલયઇ, દલઇત્તા જામેવ દિસિં પાઉબ્ધે તામેવ દિસિં પઢિગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે હે દેવાનુપ્રિય ! દેવેન્દ્ર શકની આ વાત પર મને શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ કે રૂચિ થઈ નહીં અને મને આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે— “હું જાઉં અને અર્હન્નકની સમક્ષ પ્રગટ થાઉં અને તપાસ કરું કે અર્હન્નકને ધર્મપ્રિય છે કે ધર્મપ્રિય નથી ? તે દઢધર્મી છે કે દઢધર્મી નથી ? યાવત્તુ તે પ્રતાદિનો પરિત્યાગ કરે છે કે નહીં ?” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગ દ્વારા હે દેવાનુપ્રિય ! તમને જોઈને ઈશાનકોણમાં જઈને ઉત્તરવૈક્ષિય શરીર બનાવીને ત્યાર પછી ઉત્કૃષ્ટ દેવગતિથી લવણ સમુદ્રમાં જ્યાં હે દેવાનુપ્રિય ! તમે હતા, ત્યાં હું આવ્યો, આવીને મેં આપ દેવાનુપ્રિયને ઉપસર્ગ આપ્યો પરંતુ આપ દેવાનુપ્રિય ભયભીત ન થયા, ત્રાસ ન પામ્યા, તેથી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે જે કહ્યું હતું, તે અર્થ

સત્ય સિદ્ધ થયો. (તેમણે જે કહું હતું તે બરાબર જ કહું હતું) મેં તમારા ગુણોની સમૃદ્ધિ, આંતરિક તેજ રૂપી ધૂતિ, પશ, શારીરિક બળ, આત્મિકબળ જોઈ લીધા છે. ધર્મદઢતારૂપી પુરુષાકાર અને ધર્મારાધનરૂપ પરાકરમ આદિ ગુણોને તમે સારી રીતે મેળવ્યા છે, પ્રાપ્ત કર્યા છે અને તેનું આપે સારી રીતે સેવન કર્યું છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! હું આપને ખમાવું છું, આપ મને ક્ષમાપ્રદાન કરો. હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ક્ષમા કરવા સમર્થ છો. હવે ફરી ક્યારેય હું આવું કરીશ નહીં,” આ પ્રમાણે કહીને બન્ને હાથ જોડીને અહીનક શ્રમણોપાસકના પગમાં પડીને આ ઘટના માટે વારંવાર વિનયપૂર્વક ક્ષમાયાચના કરી અને અહીનકને કુંડલોની બે જોડ ભેટ આપીને જે દિશામાંથી પ્રગટ થયો હતો તે જ દિશામાં પાછો ફર્યો અર્થાત્ દેવલોકમાં ગયો.

૬૫ તએ ણ અરહણએ ણિરુવસગ્મમિતિ કટ્ટુ પડિમં પારેઝ । તએ ણ તે અરહણણ-પામોકખા સંજત્તા ણાવા વાણિયગા દક્ખિણાણકૂલેણ વાએણ જેણેવ ગંભીરએ પોયપદૃણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયં લંબંતિ, લંબિતા, સગડિસાગડં સજ્જંતિ, સજ્જિત્તા તં ગળિમં ધરિમં મેજ્જં પરિચ્છેજ્જં સગડિસાગડં સંકાર્મંતિ, સંકામિત્તા સગડિસાગડં જોએંતિ, જોઇત્તા જેણેવ મિહિલા ણગરી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ઉવાગચ્છિત્તા મિહિલાએ રાયહાણીએ બહિયા અગુજ્જાણંસિ સગડિસાગડં મોએંતિ, મોઇત્તા મહત્થં મહગં વિઉલં રાયરિહં પાહુડં દિવ્વં કુંડલજુયલં ચ ગેણહંતિ, ગેણિહિત્તા મિહિલાએ રાયહાણીએ અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ કુંભએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ પરિગાહિયં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ તં મહત્થં દિવ્વં કુંડલજુયલં ઉવર્ણેતિ જાવ પુરાઓ ઠર્વેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અહીનક શ્રાવકે ઉપસર્ગ દૂર થયો છે તેમ જ્ઞાણોને પડિમા અર્થાત્ કાયોત્સર્ગ પાણ્યો અને અહીનક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકો દક્ષિણ દિશાના અનુકૂળ પવનના કારણે ગંભીર નામના બંદરે આવ્યા, ત્યાં આવીને જહાજ લાંગર્યાં. ગાડી-ગાડા તૈયાર કર્યા અને ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિછેદ્ય આદિ ચારે ય પ્રકારના માલને ગાડામાં ભરીને ગાડી-ગાડા જોતરીને મિથિલા નગરીમાં આવ્યા. મિથિલા નગરીની બહાર ઉત્તમ ઉધાનમાં ગાડી-ગાડા છોડીને, તે મહાન અર્થવાળી, મહામૂલ્યવાળી, વિપુલ અને રાજાને યોગ્ય ભેટ અને કુંડલોની જોડી લઈને, મિથિલા નગરીમાં પ્રવેશીને, કુંભ રાજા સમીપે આવ્યા. બન્ને હાથ જોડીને મસ્તક પર અંજલી કરીને તે મહાન અર્થવાળું ભેટણું અને દિવ્યકુંડલ યુગલની રાજાને ભેટ ધરી.

૬૬ તએ ણ કુંભએ રાયા તેસિં સંજત્તગાણં ણાવાવાણિયગાણં જાવ પડિચ્છેઝ, પડિચ્છિત્તા મલ્લિં વિદેહવરરાયકણં સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા તં દિવ્વં કુંડલજુયલં મલ્લીએ વિદેહવરરાય-કણગાએ પિણદ્વેઝ, પિણદ્વેત્તા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ તે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકોની તે બહુમૂલ્ય ભેટ યાવત્ત સ્વીકારી અને વિદેહની ઉત્તમ રાજકુમારી મહ્લીને બોલાવીને તે દિવ્યકુંડલ યુગલ તેને પહેરાવ્યાં, પહેરાવીને તેને વિદાય કરી.

૬૭ તએ ણ સે કુંભએ રાયા તે અરહણગપામોકખે જાવ વાણિયગે વિઉલેણ અસણપાણ-ખાઇમ-સાઇમેણ વત્થગંધ-મલ્લાલંકારેણ જાવ ઉસ્સુકં વિયરેઝ, વિયરિત્તા રાયમગગ-

મોગાડે ય આવાસે વિયરઙ્ગ, વિયરિત્તા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી કુંભરાજાએ તે અર્હન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકા વણિકોનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્ય, સ્વાદિષ્ટ તથા વસ્ત્ર, ગંધ, માલા અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યો, તેનો કર માફ કરી દીધો. રાજમાર્ગ પર તેઓને ઉતારો-આવાસ આપ્યો અને પછી તેમને વિદાય કર્યા.

૬૮ તએ ણ અરહણગપામોક્ખા સંજત્તા ણાવા વાળિયગ જેણેવ રાયમગમોગાડે આવાસે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ભંડવવહરણ કરેંતિ, કરિત્તા પડિભંડં ગેણહંતિ, ગેણહત્તા સગડીસાગડં ભરેંતિ, ભરિત્તા જેણેવ ગંભીરએ પોયપદૃણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયવહણ સજ્જેંતિ, સજ્જિત્તા ભંડં સંકાર્મેંતિ, દક્ષિણાણુકૂલેણ વાણ્ણ જેણેવ ચંપાએ પોયપદૃણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયં લંબેંતિ, લંબિત્તા સગડિસાગડં સજ્જેંતિ, સજ્જિત્તા તં ગળિમં ધરિમં મેજ્જં પારિચ્છેજ્જં સગડીસાગડં સંકાર્મેંતિ, સંકાર્મિત્તા જાવ મહત્વં પાહુડં દિવ્વં ચ કુંડલજુયલં ગેણહંતિ, ગેણહત્તા જેણેવ ચંદચ્છાએ અંગરાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તં મહત્વં જાવ ઉવર્ણેંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે અર્હન્નક આદિ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો, રાજમાર્ગ ઉપરના આવાસે આવ્યા, આવીને પોતાના માલનો વ્યાપાર કરવા લાગ્યા. વ્યાપાર કરીને તે માલને બદલે બીજો માલ ખરીદવા લાગ્યા. ખરીદીને તે માલ ગાડી-ગાડામાં ભરીને ગંભીર નામના બંદર પર આવ્યા. પોતાના જહાજ તૈયાર કરીને, તેમાં બધો માલ ભરીને, દક્ષિણાણુકૂલ વાયુ વહેવા લાગ્યો ત્યારે ત્યાંથી પ્રસ્થાન શરૂ કર્યું અને ચંપાનગરી નામના બંદરે આવ્યા; આવીને વહાણ લાંગાર્યું, ગાડી-ગાડાઓ તૈયાર કરીને ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિછેદ્ય, આ ચાર પ્રકારનો માલ તેમાં ભર્યો યાવત્ત બહુમૂલ્ય ભેટ અને હિવ્યકુંડલની એક જોડ ગ્રહણ કરીને અંગ દેશના રાજા ચંદ્રચ્છાય પાસે આવ્યા અને તે બહુમૂલ્ય ભેટ રાજાને આપી.

૬૯ તએ ણ ચંદચ્છાએ અંગરાયા તં દિવ્વં મહત્વં ચ કુંડલજુયલં પડિચ્છેઝ, પડિચ્છિત્તા તે અરહણગપામોક્ખે એવં વયાસી - તુબ્ધેણ દેવાણુપ્પિયા ! બહુણિ ગામાગર જાવ સણિનેસાં આહિંડહ, લવણસમુદ્દ ચ અભિક્ખણ અભિક્ખણ પોયવહર્ણેહિં ઓગાહેહ, તં અતિથિયાંભે કેઝ કહિંચિ અચ્છેરએ દિદ્દુપુષ્વે ?

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી અંગદેશના રાજા ચંદ્રચ્છાયે તે હિવ્ય અને મહા મૂલ્યવાન ભેટનો અને કુંડલયુગલનો સ્વીકાર કર્યો અને અર્હન્નક આદિને આ પ્રમાણો કહું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે ઘણા ગામો, આકરો, સન્નિવેશ આહિમાં ભ્રમણ કરો છો તથા જહાજ દ્વારા વારંવાર લવણસમુદ્રમાં પ્રવેશ કરો છો, તો તમોએ કોઈ જગ્યાએ કોઈ આશ્રય જોયું છે ?

૭૦ તએ ણ તે અરહણગપામોક્ખા ચંદચ્છાયં અંગરાયં એવં વયાસી - એવં ખલુસામી ! અમ્હે ઇહેવ ચંપાએ ણયરીએ અરહણગપામોક્ખા બહવે સંજત્તગા ણાવાવાળિયગ પરિવસામો, તએ ણ અમ્હે અણણ્યા કયાઝં ગળિમં ચ ધરિમં ચ મેજ્જં ચ પરિચ્છેજ્જં ચ ગેણહામો તહેવ અહીણમિરિત્તં જાવ કુંભગસ્સ રણ્ણો ઉવણેમો । તએ ણ સે કુંભએ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણાએ

તં દિવં કુંડલજુયલં પિણદ્રેઝ, પિણદ્રીતા પડિવિસજ્જેઝ। તં એસ ણં સામી ! અમ્હેહિં કુંભરાયભવણંસિ મલ્લી વિદેહરાયવરકળણા અચ્છેરએ દિંદે । તં ણો ખલુ અણા કા વિ તારિસિયા દેવકળણા વા જાવ જારિસિયા ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકળણા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે અર્હન્નક આદિ વણિકોએ ચંદ્રચાય નામના અંગદેશના રાજાને આ પ્રમાણે કહું— હે સ્વામિનુ ! અમે અર્હન્નક આદિ ઘણા દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકો, આ જ ચંપાનગરીમાં નિવાસ કરીએ છીએ. એકવાર કોઈ સમયે અમે ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિછેદા આદિ માલ ભરીને, ઈત્યાદિ બધું પહેલાની જેમ જ જાણવું યાવત્ કુંભરાજાની પાસે પહોંચ્યા અને બેટ આપી. તે સમયે કુંભરાજાએ મહ્લી નામની વિદેહરાજાની શ્રેષ્ઠ કન્યાને તે દિવ્ય કુંડલયુગલ પહેરાવ્યાં, પહેરાવીને તેને વિદાય કરી. તો હે સ્વામિનુ ! અમો એ કુંભરાજાના ભવનમાં વિદેહરાજાની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લીને આશ્ર્યરૂપમાં જોઈ છે. મહ્લી નામની વિદેહ રાજાની તે ઉત્તમ કન્યા જેવી સુંદર છે, તેવી બીજી કોઈ દેવકન્યા યાવત્ રાજકન્યા નથી.

૭૧ તએ ણં ચંદ્ચાએ તે અરહણણગપામોકખે સક્કારેઝ સમ્માણેઝ, સક્કારિતા સમ્માણિતા પડિવિસજ્જેઝ । તએ ણં ચંદ્ચાએ વાળિયગજાળિયહરિસે દૂયં સદ્ગાવેઝ જાવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચંદ્રચાય રાજાએ અર્હન્નક વગેરેનો સત્કાર કર્યા, સન્માન કર્યું. સત્કાર, સન્માન કરીને વિદાય કર્યા. ત્યાર પછી વણિકોના કથનથી ચંદ્રચાયને અત્યંત હર્ષ થયો. તેણે દૂતને બોલાવ્યો યાવત્ દૂતે મિથિલા નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું.

રૂક્ષિમ રાજ અને કંચુકી પુરુષ :-

૭૨ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં કુણાલા ણામં જણવએ હોત્થા, વણણો । તત્થ ણં સાવત્થી ણામં ણયરી હોત્થા, વણણો । તત્થ ણં રૂપી કુણાલાહિવર્ઝ ણામં રાયા હોત્થા, વણણો । તસ્સ ણં રૂપિસ્સ ધૂયા ધારિણીએ દેવીએ અત્તયા સુબાહુ ણામં દારિયા હોત્થા, સુકુમાલ- પાળિ-પાયા જાવ રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય ઉવિકટ્ટા ઉવિકટ્ટસરીરા જાયા યાવિ હોત્થા । તીસે ણં સુબાહૂએ દારિયાએ અણણયા ચાઉમ્માસિય-મજ્જણએ જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કુણાલ નામના દેશમાં શ્રાવસ્તી નામની નગરી હતી. તેમાં કુણાલાધિપતિ રૂક્ષિમ નામના રાજા રહેતા હતા. તે રૂક્ષિમ રાજાની પુત્રી અને ધારિણી દેવીની આત્મજા સુબાહુ નામની કન્યા હતી. તેના હાથ પગ સુકુમાલ હતા યાવત્ તે રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યમાં ઉત્કૃષ્ટ અને ઉત્કૃષ્ટ શરીરવાળી અર્થાત્ સૌંદર્યવાન હતી. કોઈ સમયે તે સુબાહુ બાલિકાનો ચાતુર્માસિક સ્નાનનો ઉત્સવ આવ્યો.

૭૩ તએ ણં સે રૂપી કુણાલાહિવર્ઝ સુબાહૂએ દારિયાએ ચાઉમ્માસિય-મજ્જણયં ઉવટ્ટિયં જાણઝ, જાળિતા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવં વ્યાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સુબાહૂએ દારિયાએ કલ્લ ચાઉમ્માસિય-મજ્જણએ ભવિસ્સઝ, તં કલ્લ તુબ્બેણ રાયમગમોગાઢંસિ ચડકકંસિ પુષ્પમંડવંસિ જલ-થલય-દસદ્વારણમલ્લં સાહરેહ, એગં મહં સિરિદામગંડં ગંધદ્રણિ મુયંતં ઉલ્લોગંસિ ઓલએહ । તેવિ તહેવ ઓલિંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કુણાલાધિપતિ રૂક્ષિમ રાજાએ સુબાહુ બાલિકાનો ચાતુર્માસિક સ્નાન ઉત્સવનો સમય

નજુક આવ્યો છે, તેમ જાણીને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! કાલે સુભાડું બાલિકાનો ચાતુર્માસિક સ્નાનનો ઉત્સવ થશે, તેથી તમે રાજ્યમાર્ગની મધ્યમાં, ચોકમાં, પુષ્પ મંડપમાં જલીય સ્થલીય પાંચવર્ષના ફૂલો લાવીને એક મોટો સુગંધી શ્રીદામકંડ ચંદ્રવામાં લટકાવો. તે કૌટુંબિક પુરુષોએ તે પ્રમાણે કાર્ય કર્યું.

૭૪ તએ ણં રૂપી કુણાલાહિવર્ઝ સુવર્ણગારસેણિ સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! રાયમગમોગાઢંસિ પુષ્પમંડવંસિ ણાણાવિહપંચ વણેહિં તંદુલેહિં ણગરં આલિહહ ! તસ્સ બહુમજ્જ્ઞદેસભાએ પદ્ધું રએહ, રહ્તા જાવ પચ્વાપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી કુણાલાધિપતિ રૂક્ષિમ રાજાએ સોનીની શ્રેષ્ઠીને બોલાવીને કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે શીંગ રાજમાર્ગના મધ્યમાં, પુષ્પમંડપમાં વિવિધ પ્રકારના પંચરંગી ચોખાથી નગરનું ચિત્રણ કરો અને તેની વચ્ચ્યોવચ્ચ એક બાજોઠ રાખો યાવત્ તે પ્રમાણે કાર્ય કરીને સોનીઓએ રાજાને કાર્ય થઈ ગયાની જાણ કરી.

૭૫ તએ ણં સે રૂપી કુણાલાહિવર્ઝ હત્થિખંધવરગએ ચાડરંગિણીએ સેણાએ મહયા ભડ-ચડકર-રહ-પહકરવિંદ-પરિકિખતે અંતેર-પરિયાલ-સંપરિવુડે સુબાહું દારિયં પુરાઓ કટ્ટુ જેણેવ રાયમગે, જેણેવ પુષ્પમંડવે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા હત્થિખંધાઓ પચ્ચોરુહિઝ, પચ્ચોરુહિત્તા પુષ્પમંડવં અણુપવિસઝ, અણુપવિસિત્તા સીહાસણવરગએ પુરત્થાભિમુહે સણિણસણે ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી કુણાલાધિપતિ રૂક્ષિમ રાજા શ્રેષ્ઠ હાથી ઉપર સવાર થઈને, અનેક મોટા મોટા ઘોડાઓ આદિ ચતુરંગિણી સેના અને અંત:પુરના પરિવાર આદિથી પરિવૃત્ત થઈને સુભાડુકુમારીને આગળ કરીને, રાજમાર્ગ પાસેના પુષ્પમંડપમાં આવીને, હાથી ઉપરથી નીચે ઉત્તર્યા અને પુષ્પમંડપમાં પ્રવેશીને પૂર્વદિશાની તરફ મુખ કરીને ઉત્તમ સિંહાસન પર બેઠા.

૭૬ તઓ ણં તાઓ અંતેરિયાઓ સુબાહું દારિયં પદ્ધુંસિ દુરૂહેતિ, દુરૂહિત્તા સેયપીયએહિં કલસેહિં એહાણેતિ, સવ્વાલંકારવિભૂસિયં કરેતિ, કરિત્તા પિઠણો પાયં વંદિં ઉવર્ણેતિ । તએ ણં સુબાહું દારિયા જેણેવ રૂપી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પાયગહણં કરેઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી અંત:પુરની સ્ત્રીઓ સુભાડુકુમારીને બાજોઠ પર બેસાડીને, ચાંદી અને સોનાના કળશોશી સ્નાન કરાવીને, સર્વ અલંકારોશી વિભૂષિત કરીને પિતાના ચરણોમાં પ્રણામ કરવા માટે લઈ આવ્યાં. સુભાડુકુમારી રૂક્ષિમ રાજા પાસે આવીને પિતાને પગે લાગી.

૭૭ તએ ણં સે રૂપી રાયા સુબાહું દારિયં અંકે ણિવેસેઝ, ણિવેસિત્તા સુબાહુએ દારિયાએ રૂવેણ જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય જાયવિમ્હએ વરિસધરં સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- તુમં ણં દેવાણુપ્પિયા ! મમ દોચ્ચેણં બહૂણિ ગામાગર-ણંગર જાવ ગિહાણિ અણુપવિસસિ, તં અતિથિયાં સે કસ્સઝ રણ્ણો વા ઈસરસ્સ વા કહિંચિ એયારિસએ મજ્જણએ દિદ્ધુપુષ્વે, જારિસએ ણં ઇમીસે સુબાહુદારિયાએ મજ્જણએ ?

ભાવાર્થ :-— તે સમયે રૂક્ષિમ રાજાએ સુભાડુકુમારીને પોતાના ખોળામાં બેસાડી, બેસાડીને સુભાડુકુમારીના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યથી વિસ્તિત થઈને તેણે વર્ષધરને (રાણીવાસના રક્ષક નપુંસક કંચુકીને) બોલાવીને

આ પ્રમાણે કહું – હે દેવાનુપ્રિય ! મારા દૂત તરીકે તમે ઘણા ગામો, આકરો, નગરો યાવત્ ઘરોમાં પ્રવેશ કરો છો, તો તમે પૂર્વે કોઈ રાજી, ઈશ્વર, ધનવાનને ત્યાં આ સુભાહુકુમારીના સ્નાન મહોત્સવ જોયો સ્નાન મહોત્સવ જોયો છો ?

૭૮ તએ ણ સે વરિસધરે રૂપ્યિ કરયલપરિગહિયં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! અહં અણણા તુબ્ધં દોચ્ચેણ મિહિલં ગાણ ! તત્થ ણ મણે કુંભગસ્સ રણ્ણો ધૂયાએ, પભાવર્ઝાએ દેવીએ અત્તયાએ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણણયાએ મજ્જણાએ દિદ્ધે ! તસ્સ ણ મજ્જણગસ્સ ઇમે સુબાહૂએ દારિયાએ મજ્જણાએ સયસહસ્સિમં પિ કલં ણ અંગેઝેઝ !

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે વર્ષધરે રૂક્ષિમ રાજાને હાથ જોડીને શિરસાવર્ત કરી મસ્તક પર અંજલી કરીને આ પ્રમાણે કહું – હે સ્વામિન ! એકવાર હું આપના દૂત રૂપે ભિથિલા ગયો હતો, ત્યાં મેં કુંભરાજાની પુત્રી, પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા, વિદેહરાજાની ઉત્તમ કન્યા મહ્લીકુમારીનો સ્નાન મહોત્સવ જોયો હતો. મહ્લીકુમારીના તે સ્નાન મહોત્સવ સામે સુબાહુકુમારીનો આ સ્નાન-ઉત્સવ લાખમાં અંશો-ભાગો પણ નથી.

૭૯ તએ ણ સે રૂપ્યી રાયા વરિસધરસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ મજ્જણગ-જણિય હરિસે દૂયં સદ્ગાવેઝ જાવ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદ્ધી વર્ષધર પાસેથી આ વાત સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને, સ્નાન-મહોત્સવના વૃત્તાંત દ્વારા ઉત્પત્ત હર્ષ(અનુરાગયુક્ત આનંદ)થી પ્રેરાઈને રૂક્ષિમરાજાએ દૂતને બોલાવ્યો યાવત્ દૂતે ભિથિલા તરફ પ્રયાણ કર્યું.

શંખરાજ અને સોનીઓ :-

૮૦ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ કાસી ણામે જણવાએ હોત્થા, વણાઓ ! તત્થ ણ વાણારસી ણામં ણયરી હોત્થા, વણાઓ ! તત્થ ણ સંખે ણામં રાયા કાસીરાયા હોત્થા, વણાઓ !

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કાશી નામના દેશમાં વાણારસી નામની નગરી હતી. તે કાશી દેશમાં શંખ નામના રાજા હતા. જનપદ, નગરી અને રાજાનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

૮૧ તએ ણ તીસે મલ્લીએ વિદેહરાયવરકણણયાએ અણણા કયાઇં તસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલજુયલસ્સ સંધી વિસંઘડિએ યાવિ હોત્થા । તએ ણ કુંભએ રાયા સુવર્ણગારસેણિં સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવં વયાસી- તુબ્ધે ણ દેવાણુપ્રિયા ! ઇમસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલજુયલસ્સ સંધિં સંઘાડેહ, સંઘાડેત્તા એયમાણત્તિં પચ્ચપ્પિણહ ।

ભાવાર્થ :- એકવાર વિદેહરાજાની ઉત્તમ કન્યા મહ્લીના તે દિવ્ય કુંડલ યુગલની સાંધ ખુલી ગઈ. ત્યારે કુંભરાજાએ સુવર્ણકારોને બોલાવીને કહું– હે દેવાનુપ્રિય ! આ દિવ્ય કુંડલ યુગલની સાંધને રેણુકરી આપો.

૮૨ તએ ણ સા સુવર્ણગારસેણી એયમદું તહ ત્તિ પઢિસુણેઝ, પઢિસુણિતા તં દિવ્બં કુંડલજુયલં ગેણહઝ, ગેણહિતા જેણેવ સુવર્ણગારભિસિયાઓ તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિતા

સુવર્ણગારભિસિયાસુ ણિવેસેઇ, ણિવેસિતા બહૂહિં આએહિં ય જાવ પરિણામેમાણા ઇચ્છંતિ તસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલજુયલસ્સ સંધિં ઘડિત્તએ, ણો ચેવ ણં સંચાએંતિ સંઘડિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- સુવર્ણકારોએ ‘તહતિ’ કહીને તે આશાનો સ્વીકાર કરીને, તે દિવ્ય કુંડલ-યુગલને ગ્રહણ કર્યા અને સુવર્ણકારો પોતાના સ્થાને આવ્યા. પોતાના સ્થાને બેસીને ઘણા પ્રયત્નો અને ઉપાયોથી તે કુંડલ-યુગલને સાંધવા પુરુષાર્થ કર્યો પરંતુ તેને સાંધવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં.

૮૩ તએ ણં સા સુવર્ણગારસેણી જેણેવ કુંભએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! અજ્જ તુબ્બે અમ્હે સદ્ધાવેહ, સદ્ધાવેત્તા જાવ સંધિં સંઘાડેત્તા એયમાણતિયં પચ્ચવિષણહ । તએ ણં અમ્હે તં દિવ્વં કુંડલજુયલં ગેણ્હામો જેણેવ સુવર્ણગારભિસિયાઓ જાવ ણો સંચાએમો સંઘાડિત્તએ । તએ ણં અમ્હે સામી ! એયસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલસ્સ અણ્ણ સરિસિયં કુંડલજુયલં ઘડેમો ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે સોનીઓએ કુંભરાજાની પાસે આવીને, બન્ને હાથ જોડીને જ્યા-વિજય શબ્દોથી રાજને વધાવીને આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું— હે સ્વામિન્ ! તમે આજે અમને બોલાવીને આદેશ આપ્યો હતો કે કુંડલ-યુગલની સાંધ ખૂલી ગઈ છે તેને રેણ કરીને મને પાછા સોંપો. અમે તે દિવ્ય કુંડલ-યુગલ લઈને અમારા સ્થાને જઈને ઘણા ઉપાય કર્યા પરંતુ તે સાંધ જોડવા માટે અમે શક્તિમાન થઈ શક્યા નથી. હે સ્વામિન્ ! શું અમે આ દિવ્ય કુંડલ યુગલ જેવું બીજું કુંડલ યુગલ બનાવી દઈએ ?

૮૪ તએ ણં સે કુંભએ રાયા તીસે સુવર્ણગારસેણીએ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ આસુરુત્તે રૂઢે કુવિએ ચંડિકિકએ મિસિમિસેમાણે તિવલિયં ભિડિં ણિડાલે સાહદ્દું એવં વયાસી- કેસ ણં તુબ્બે કલાયા ણં ભવહ, જે ણે તુબ્બે ઇમસ્સ દિવ્વસ્સ કુંડલજુયલસ્સ ણો સંચાએહ સંધિં સંઘાડેત્તએ ? તે સુવર્ણગારે ણિવિસએ આણવેઝ ।

ભાવાર્થ :- સોનીઓનું આ કથન સાંભળીને અને હદ્યંગમ કરીને કુંભરાજ તત્કાલ ગુસ્સે થઈ ગયા, કપાળમાં ત્રણ રેખા થઈ જાય તે રીતે ગુસ્સામાં ભૂકુટિ ચડાવીને સોનીઓને આ પ્રમાણે કહ્યું— અરે ! તમે કેવા સોની છો ? છે આ દિવ્ય કુંડલ યુગલની જોડ પણ સાંધી શકતા નથી ? આમ કહીને તેઓને દેશ નિકાલની આશા આપી દીધી.

૮૫ તએ ણં સુવર્ણગારા કુંભેણ રણણ ણિવિસયા આણત્તા સમાણા જેણેવ સાઇં-સાઇં ગિહાઇં તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સભંડમતોવગરણમાયાએ મિહિલાએ રાયહાણીએ મજ્જાંમજ્જેણ ણિકખમંતિ, ણિકખમિત્તા વિદેહસ્સ જણવયસ્સ મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ કાસી જણવએ, જેણેવ વાણારસી ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા અગુજ્જાણંસિ સાગડીસાગડં મોએંતિ, મોઇત્તા મહત્થે જાવ પાહુંડ ગેણહંતિ, ગેળિહત્તા વાણારસીએ ણયરીએ મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ સંખે કાસીરાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેત્તિ, વદ્ધાવિત્તા પાહુંડ પુરાઓ ઠારેતિ, ઠાવિત્તા સંખરાયં એવં વયાસી-

અમ્હે ણં સામી ! મિહિલાઓ ણયરીઓ કુંભએણ રણણ ણિવિસયા આણત્તા

સમાણ ઇહં હવ્વમાગયા । તં ઇચ્છામો ણં સામી ! તુબ્ધં બાહુચ્છાયાપરિગહિયા ણિબ્ધયા ણિરુવ્વિગા સુહંસુહેણં પરિવસિં ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજા દ્વારા દેશ નિકાલની આજા(સજા) પામેલા તે સુવર્ષકારો પોત-પોતાના ધેર આવ્યા. આવીને પોતાના વાસણ વગેરે ઘરવખરી લઈને મિથિલા નગરીમાંથી બહાર નીકળીને વિદેહ દેશમાં થઈને કાશીદેશની વાણારસી નગરીમાં આવ્યા, આવીને અગ્ર(ઉત્તમ) ઉદ્યાનમાં ગાડી-ગાડા છોડ્યા, છોડીને મહાન અર્થવાળી રાજાને યોગ્ય બહુમૂલ્ય ભેટ ગ્રહણ કરીને વાણારસી નગરીમાં થઈને કાશી દેશના શંખ રાજા સમીપે આવી, રાજાને ભેટ આપીને, બન્ને હાથ જોડીને યાવત્ત જ્ય-વિજય શબ્દોથી રાજાને વધાવીને આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું-

હે સ્વામિન્ ! કુંભ રાજાની મિથિલા નગરીમાંથી દેશ નિકાલની સજા મળવાથી અમે અહીં આવ્યા છીએ. હે સ્વામિન્ ! અમે આપની ભુજાઓની છાયા ગ્રહણ કરીને અર્થાત્ આપના આશ્રયે અમે નિર્ભય અને નિરુદ્ધેગ થઈને, સુખ-શાંતિપૂર્વક નિવાસ કરવા ઈચ્છીએ છીએ.

૮૬ તએ ણ સંખે કાસીરાયા તે સુવર્ણગારે એવં વયાસી- કિં ણં તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! કુંભએણ રણણ ણિવ્વિસયા આણત્તા ?

તએ ણ તે સુવર્ણગારા સંખે એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! કુંભગસ્સ રણણે ધૂયાએ પભાવર્ઝાએ દેવીએ અત્તયાએ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકળણાએ કુંડલજુયલસ્સ સંધી વિસંઘડિએ । તએ ણ સે કુંભએ રાય સુવર્ણગારસેણિ સદ્ગ્રાવેઝ, સદ્ગ્રાવિત્તા જાવ ણિવ્વિસયા આણત્તા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કાશી દેશના શંખ રાજાએ તે સુવર્ષકારોને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્પિયો ! કુંભરાજાએ તમોને દેશનિકાલની આજા શા માટે આપી ?

સુવર્ષકારોએ શંખરાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! કુંભરાજાની પુત્રી અને પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા વિદેહ રાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લીકુમારીના કુંડલયુગલની સાંધ ખુલ્લી ગઈ હતી. ત્યારે કુંભરાજાએ (અમને) સુવર્ષકારોને બોલાવીને યાવત્ત તેને સાંધવા માટે કહ્યું. અમે અનેક ઉપાય કરવા છતાં પણ તેને સાંધી શક્યા નહીં. તેથી રાજાએ અમોને દેશનિકાલની આજા આપી છે.

૮૭ તએ ણ સે સંખે રાય સુવર્ણગારે એવં વયાસી- કેરિસિયા ણં દેવાણુપ્પિયા ! કુંભગસ્સ ધૂયા પભાવર્ઝાએ દેવીએ અત્તયા મલ્લી વિદેહરાયવરકળણા ? તએ ણ તે સુવર્ણગારા સંખરાયં એવં વયાસી - ણો ખલુ સામી ! અણણ કાઈ તારિસિયા દેવકળણ વા જાવ જારિસિયા ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકળણા । તએ ણ કુંડલ-જુયલ-જણિય-હરિસે દૂયં સદ્ગ્રાવેઝ જાવ તહેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શંખરાજાએ સુવર્ષકારોને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્પિયો ! કુંભરાજાની પુત્રી અને પ્રભાવતી દેવીની આત્મજા વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લી કેવી છે ? ત્યાર સુવર્ષકારોએ શંખરાજાને કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! જેવી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લી છે, તેવી તો દેવ કન્યા પણ નથી. ત્યાર પછી કુંડલયુગલની વાત દ્વારા ઉત્પન્ન અનુરાગયુક્ત આનંદથી પ્રેરાઈને શંખરાજાએ દૂતને બોલાવ્યો યાવત્ત દૂતે મિથિલા તરફ પ્રયાણ કર્યું.

અદીનશાત્રુ રાજ અને ચિત્રકાર : -

૮૮ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ કુરુ ણામં જણવએ હોત્થા । તત્થ ણં હત્થિણાઉરે ણામં ણયરે હોત્થા । તત્થ ણં અદીણસત્તુ ણામં રાયા હોત્થા જાવ રજ્જં પસાસેમાણે વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કુરુ નામના દેશમાં હસ્તિનાપુર નામનું નગર હતું. અદીનશાત્રુ નામના રાજ હતા યાવત્તુ તે રાજ્યશાસન કરતા સુખપૂર્વક વિચરતા હતા.

૮૯ તત્થ ણં મિહિલાએ, તસ્સ કુંભગસ્સરણ્ણો પુને, પભાર્વઈએ અત્તાએ, મલ્લીએ અણજાયએ મલ્લદિણણે ણામં કુમારે જાવ જુવરાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે ભિથિલા નગરીમાં કુંભરાજાનો પુત્ર, પ્રભાવતી દેવીનો આત્મજ અને મલ્લીકુમારીનો નાનોભાઈ મલ્લદિણ નામનો કુમાર હતો. તે યુવરાજ હતો.

૯૦ તએ ણં મલ્લદિણે કુમારે અણણયા કયાઇ કોઢુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ગચ્છહ ણં તુબ્ધે મમ પમયવણંસિ એગં મહં ચિત્તસભં કરેહ - અણેગખંભસયસળણવિદું જાવ એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પણહ । તે વિ તહેવ પચ્ચપ્પણંતિ ।

ભાવાર્થ :- એક દિવસ મલ્લદિણ કુમારે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું - તમે જાઓ અને મારા પ્રમદવન(ધરના ઉધાન)માં સેંકડો સ્તંભો પર સ્થિત એક મોટી ચિત્રસભાનું નિર્માણ કરો યાવત્તુ તેઓએ તે પ્રમાણે ચિત્રસભાનું નિર્માણ કરીને રાજાને કાર્ય થઈ ગયાની ખબર આપી.

૯૧ તએ ણં મલ્લદિણે કુમારે ચિત્તગરસેણિં સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - તુબ્ધે ણં દેવાણુપ્પિયા ! ચિત્તસભં હાવ-ભાવ-વિલાસ-વિબ્બોયકલિએહિં રૂવેહિં ચિત્તેહ, ચિત્તિતા એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પણહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લદિણ કુમારે ચિત્રકારની શ્રેષ્ઠી(ચિત્રકારો)ને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું - હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે ચિત્રસભાને મુખના વિકારરૂપ હાવ, ચિત્તજન્ય વિકારરૂપભાવ, નેત્રના વિકારરૂપ વિલાસ અને ભ્રમરજન્ય વિકારરૂપ બિભ્યોક્થી યુક્ત ચિત્રોથી ચિત્રિત કરો અને કાર્ય પૂર્ણ થાય એટલે મને તે સમાચાર આપો.

૯૨ તએ ણં સા ચિત્તગરસેણી એયમદું તહતિ પદિસુણેઝ, પદિસુણિતા જેણેવ સયાઇં, ગિહાઇં તેણેવ ઉવાગચ્છતિ, ઉવાગચ્છિતા તૂલિયાઓ, વળણે ય ગેણહતિ, ગેળિહતા જેણેવ ચિત્તસભા તેણેવ અણુપવિસઝ, અણુપવિસિત્તા ભૂમિભાગે વિરચતિ, વિરચિતા ભૂમિં સજ્જઝ, સજ્જિતા ચિત્તસભં હાવભાવ જાવ ચિત્તેઝ પયત્તા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચિત્રકારોએ ‘ભલે,’ આ પ્રમાણે કહીને કુમારની આક્ષા શિરોધાર્ય કરી. તેઓ પોત-પોતાના ઘરે જઈને પીંછી અને રંગ લઈને, ચિત્રસભા સમીપે આવ્યા. ચિત્રસભામાં પ્રવેશ કરીને, ચિત્રોની ભૂમિકા તૈયાર કરીને હાવ-ભાવ આદિથી યુક્ત ચિત્રો અંકિત કરવામાં લાગી ગયા.

૯૩ તએ ણં એગસ્સ ચિત્તગારસ્સ ઇમેયાર્સ્વે ચિત્તગર-લદ્ધી લદ્ધા પત્તા અભિસમણાગયા

જસ્સ ણ દુપયસ્સ વા ચડપયસ્સ વા અપયસ્સ વા એગદેસમવિ પાસઇ, તસ્સ ણ દેસાણુસારેણ તયાણુરૂવ રૂવં ણિવ્વત્તેઝ ।

ભાવાર્થ :- - તે ચિત્રકારોમાંથી એક ચિત્રકારને એવી ચિત્ર લખિયા (અસાધારણ શક્તિ) લખ્ય હતી, પ્રાપ્ત હતી અને તે તેનો અભ્યાસી હતો. તે જે કોઈ મનુષ્ય આદિ દ્વિપદ; ગાય, અશ્ચ, આદિ ચતુર્ષપદ અને વૃક્ષ, ભવન આદિ અપદનું કોઈ પણ એક અવયવ જોઈ લે તો તે અવયવના આધારે તેનું આબેહૂબ ચિત્ર દીરી શકતો હતો.

૧૪ તએ ણ સે ચિત્તગરદારએ મલ્લીએ જવણિયંતરિયાએ જાલંતરેણ પાયંગુદું પાસઇ । તએ ણ તસ્સ ચિત્તગરસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્જાતિથે જાવ સમુપ્પજિત્થા સેયં ખલુ મમં મલ્લીએ વિ પાયંગુદ્વાણુસારેણ સરિસગં જાવ ગુણોવવેયં રૂવં ણિવ્વત્તિત્તએ, એવં સંપેહેઝ, સંપેહિતા ભૂમિભાગં સજ્જેઝ, સજ્જિત્તા મલ્લીએ વિદેહ રાયવરકળણાએ પાયંગુદ્વાણુસારેણ સરિસગં જાવ ગુણોવવેયં રૂવં ણિવ્વત્તેઝ ।

ભાવાર્થ :- - એકદા તે ચિત્રકારદારકે પડાની પાછળ રહેલા મહ્લીકુમારીના પગનો અંગૂઠો જળી (છિદ્ર) માંથી જોયો. ત્યારે તે ચિત્રકારને એવો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે મહ્લીકુમારીના પગના અંગૂઠા અનુસાર તેનું આબેહૂબ યાવત્ત ગુણયુક્ત સુંદર ચિત્ર બનાવવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને દિવાલનો એક ભાગ ઘસીને સ્વચ્છ કરી, મહ્લી રાજ કન્યાના પગના અંગૂઠાનું અનુસરણ કરીને યાવત્ત તેનું આબેહૂબ ચિત્ર બનાવ્યું.

૧૫ તએ ણ સા ચિત્તગર-સેણી ચિત્તસભં હાવ-ભાવ-વિલાસ-વિબ્બોય-કલિએંિ, રૂવેહિં ચિત્તેઝ, ચિત્તિત્તા જેણેવ મલ્લદિણે કુમારે તેણેવ ઉવાગચ્છેઝ, ઉવાગચ્છિત્તા જાવ એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પણિઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ચિત્રકારોની તે મંડળીએ ચિત્રસભાને હાવ, ભાવ, વિલાસ અને બિભ્બોકવાળા સુંદર ચિત્રોથી પૂર્ણ ચિત્રિત કરી દીધી અને મહ્લાદિન કુમાર પાસે જઈને કાર્ય થઈ ગયાનું નિવેદન કર્યું.

૧૬ તએ ણ મલ્લદિણે ચિત્તગર-સેણિં, સક્કારેઝ સમ્માણેઝ, સક્કારિતા સમ્માણિતા વિઠલં જીવિયારિહિં પીઇદાણં દલયઝ, દલઇત્તા પઢિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મહ્લાદિનનું કુમારે ચિત્રકાર મંડળીનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને આળવિકાને યોગ્ય વિપુલ પ્રીતિદાન આપ્યું અને તેઓને વિદ્યાય કર્યા.

૧૭ તએ ણ મલ્લદિણે કુમારે અણણા ણહાએ અંતેરસ્પરિયાલ-સંપરિવુઢે અમ્મધાર્ઝે સંદ્ધિ જેણેવ ચિત્તસભા તેણેવ ઉવાગચ્છેઝ, ઉવાગચ્છિત્તા ચિત્તસભં અણુપવિસઝ, અણુપવિસિત્તા હાવ ભાવ-વિલાસ-વિબ્બોય-કલિયાઝ રૂવાઝ પાસમાણે-પાસમાણે જેણેવ મલ્લીએ વિદેહવરરાયકળણાએ તયાણુરૂવે રૂવે ણિવ્વત્તિએ તેણેવ પહારેત્થ ગમળાએ ।

તએ ણ સે મલ્લદિણે કુમારે મલ્લીએ વિદેહવરરાયકળણાએ તયાણુરૂવં રૂવં

ણિવ્વત્તિયં પાસઇ, પાસિત્તા ઇમેયાર્ખવે અજ્જત્તિથે જાવ સમુપ્પજિજ્જત્થા - એસ ણં મલ્લી વિદેહવરરાયકળણ ત્તિ કટ્ટુ લજ્જિએ વીડિએ વેઢે સણિયં-સણિયં પચ્ચોસકકઇ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી કોઈ સમયે મલ્લદિન કુમાર સ્નાન કરીને, અંતઃપુર અને પરિવાર સહિત, ધાવમાતાને સાથે લઈને, ચિત્રસભા સમીપે આવ્યા. ચિત્રસભામાં પ્રવેશ કરીને, હાવભાવ-વિલાસ અને બિભ્યોકથી યુક્ત ચિત્રોને જોતા-જોતા જ્યાં વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી મલ્લીનું ચિત્ર હતું તે તરફ ગયો.

વિદેહ રાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીના આબેહૂબ ચિત્રને જોતા જ મલ્લદિન કુમારને વિચાર આવ્યો કે ‘અરે, આ તો વિદેહવર રાજકુન્યા મલ્લી છે !!’ આ વિચાર આવતા જ તે લજ્જિત, વ્રીડિત અને અત્યંત લજ્જિત બનીને ધીરે-ધીરે ત્યાંથી પાછો ફર્યો.

૯૮ તએ ણં મલ્લદિણકુમારં અમ્મધાઈ સણિયં-સણિયં પચ્ચોસકકંતં પાસિત્તા એવં વયાસી - કિં ણં તુમં પુત્તા ! લજ્જિએ વીડિએ વેઢે સણિયં-સણિયં પચ્ચોસકકઇ ?

તએ ણં સે મલ્લદિણકુમારે અમ્મધાઇ એવં વયાસી - જુત્તં ણં અમ્મો ! મમ જેટ્ટાએ ભગિણીએ ગુરુદેવભૂયાએ લજ્જાણિજ્જાએ સમં ચિત્તસભં અણુપવિસિત્તએ ?

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મલ્લદિનકુમારને પાછો ઝરતાં જોઈને ધાવમાતાએ પૂછ્યું - હે પુત્ર ! તું શા માટે લજ્જિત, વ્રીડિત અને અત્યંત લજ્જિત થઈને ધીરે-ધીરે પાછો ફરી રહ્યો છો ?

ત્યારે મલ્લદિનકુમારે ધાવમાતાને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે માતા ! આ ચિત્રસભામાં ગુરુ અને દેવ જેવા પૂજનીય મારા મોટા બહેન બેઠા હોય, ત્યારે તેમની સામે અંતઃપુર સહિત ચિત્ર સભામાં પ્રવેશ કરવો, તે શું મારા માટે યોગ્ય છે ? અર્થાત્ યોગ્ય નથી. તેથી હું લજ્જિત થાઉં છું.

૯૯ તએ ણં અમ્મધાઈ મલ્લદિણકુમારે એવં વયાસી - ણો ખલુ પુત્તા ! એસ મલ્લી વિદેહવરરાયકળણા । ચિત્તગરણં તયાણુર્ખવે રૂખે ણિવ્વત્તિએ ।

ભાવાર્થ :- - તે સમયે ધાવમાતાએ મલ્લદિનકુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે પુત્ર ! આ વાસ્તવિક વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકુન્યા મલ્લી નથી પરંતુ ચિત્રકારે આ હૂંખૂ ચિત્રિત કરી છે, આ તેનું ચિત્ર છે.

૧૦૦ તએ ણં મલ્લદિણે કુમારે અમ્મધાઈએ એયમંદું સોચ્ચા ણિસમ્મ આસુરૂતે એવં વયાસી - કેસ ણં ભો ! સે ચિત્તગરએ અપ્પત્થિયપથ્થિએ જાવ પરિવજ્જિએ, જેણ મમ જેટ્ટાએ ભગિણીએ ગુરુદેવભૂયાએ જાવ ણિવ્વત્તિએ ? ત્તિ કટ્ટુ તં ચિત્તગરં વજ્જં આણવેઇ ।

ભાવાર્થ :- - ધાવમાતાનું આ વચન સાંભળીને અને હૃદયમાં અવધારણ કરીને મલ્લદિનકુમાર એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને આ પ્રમાણે કહ્યું - મૃત્યુની ઈચ્છા કરનારો આ ચિત્રકાર કોણ છે યાવત્ત જેણો ગુરુ અને દેવ સમાન પૂજનીય મારી મોટી બહેનનું ચિત્ર અહીં બનાવ્યું છે ? આ રીતે વિચારીને કુમારે તે ચિત્રકારનો વધ કરવાની આશા આપી.

૧૦૧ તએ ણં સા ચિત્તગર-સેણી ઇમીસે કહાએ લદ્ધા સમાણા જેણેવ મલ્લદિણે કુમારે તેણેવ ઉવાગચ્છિઇ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેઇ, વદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી -

એવં ખલુ સામી ! તસ્સ ચિત્તગરસ્સ ઇમેયારૂવા ચિત્તગરલદ્ધી લદ્ધા પત્તા અભિસમણાગયા - જસ્સ ણં દુપયસ્સ વા જાવ ણિવ્વતેઝ . તં મા ણં સામી ! તુબ્બે તં ચિત્તગરં વજ્જં આણવેહ . તં તુબ્બે ણં સામી ! તસ્સ ચિત્તગરસ્સ અણં તથાણુરૂવં દંડં ણિવ્વતેહ .

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી આ વૃત્તાંત સાંભળીને અને સમજને ચિત્તકારોની તે મંડળી મહ્લાદિન કુમાર પાસે આવી બન્ને હાથ જોડીને યાવતૂ કુમારને વધાવીને આ પ્રમાણે કહું-

હે સ્વામિન ! ખરેખર તે ચિત્તકારને આવા પ્રકારની ચિત્તવાન્દ્ય છે, પ્રાપ્ત થયેલી છે અને તે તેનો અભ્યાસી છે કે તે કોઈ દ્વિપદ આદિના કોઈપણ એક અવયવને જુએ તોપણ તેનું આબેહૂબ રૂપ બનાવી શકે છે. તેથી હે સ્વામિન ! આપ તે ચિત્તકારના વધની આજા આપો નહીં. હે સ્વામિન ! આપ તે ચિત્તકારને બીજો કોઈ યોગ્ય દંડ આપો.

૧૦૨ તએ ણં સે મલ્લદિણ કુમારે તસ્સ ચિત્તગરસ્સ સંડાસગં છિંદાવેઝ, છિંદાવિત્તા ણિવ્વસયં આણવેઝ . તએ ણં સે ચિત્તગરએ મલ્લદિણેણ ણિવ્વસએ આણતે સમાણે સભંડમત્તોવગરણમાયાએ મિહિલાઓ ણયરીઓ ણિકુખમઝ, ણિકુખમિત્તા વિદેહસ્સ જણવયસ્સ મજ્જાંમજ્જેણ ણિકુખમિત્તા જેણેવ કુરુજણવએ, જેણેવ હત્થિણાઉરે ણયરે, તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા ભંડણિકુખેવ કરેઝ, કરિતા ચિત્તફલગં સજ્જેઝ, સજ્જિત્તા મલ્લીએ વિદેહરાયવર-કણણગાએ પાયંગુદ્ગાણુસારેણ રૂવં ણિવ્વતેઝ, ણિવ્વત્તિત્તા કકુખંતરંસિ છુબ્બભિઝ, છુબ્બભિત્તા મહત્થં જાવ પાહુંડં ગેણહિઝ, ગેણહિત્તા હત્થિણાઉરસ્સ ણયરસ્સ મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ અદીણસત્તુ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેઝ, વદ્ધાવિત્તા પાહુંડં ઉવણેઝ, ઉવણિત્તા એવં વયાસી - એવં ખલુ અહં સામી ! મિહિલાઓ રાયહાણીઓ કુંભગસ્સ રણ્ણો પુત્તેણ પભાવર્ઝાએ દેવીએ અત્તાણં મલ્લદિણેણ કુમારેણ ણિવ્વસએ આણતે સમાણે ઇહ હવ્વમાગાએ, તં ઇચ્છામિ ણં સામી ! તુબ્બં બાહુચ્છાયા પરિગાહિએ જાવ પરિવસિત્તએ .

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મહ્લાદિન કુમારે ચિત્તકારોની પ્રાર્થના સ્વીકારીને તે ચિત્તકારના જમણા હાથનો અંગૂઠો કપાવીને, તેને દેશ નિકાલની આજા આપી.

મહ્લાદિન દ્વારા દેશ નિકાલની આજા પામેલો તે ચિત્તકાર વાસણાદિ ઘરવખરી લઈને મિથિલા નગરમાંથી બહાર નીકળીને, વિદેહ દેશની મધ્યમાં થઈને કુરુ દેશના હસ્તિનાપુર નગરમાં આવ્યો, પોતાનો સામાન આદિ રાખીને ચિત્ત ફલક તૈયાર કર્યું અને વિદેહની શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી મહ્લીના પગના અંગૂઠાના આધારે તેનું આબેહૂબ ચિત્ત ચિત્તિત કર્યું.

ચિત્ત દોયા પછી તે ચિત્તને પોતાની બગલ(કાંખ)માં દબાવીને રાજાને યોગ્ય મહામૂલ્યવાન ભેટ લઈને તે ચિત્તકારે હસ્તિનાપુરનગરની મધ્યમાં થઈને અદીનશત્રુ રાજાની પાસે આવીને, બે હાથ જોડીને, રાજાને વધાવીને, ભેટ અર્પણ કરી અને કહું- હે સ્વામિન ! મિથિલા રાજધાનીમાં કુંભરાજાના પુત્ર અને પ્રભાવતી દેવીના આન્તમજ મહ્લાદિન કુમારે મને દેશનિકાલની આજા આપી છે તેથી હું અહીં આવ્યો છું. હે સ્વામિન ! આપની ભુજાઓની છત છાયા ગ્રહણ કરીને યાવતૂ હું અહીં રહેવા ઈરદું છું.

૧૦૩ તએ ણં સે અદીણસત્તુ રાયા તં ચિત્તગરદારયં એવં વયાસી - કિં ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા !
મલ્લદિણ્ણેં ણિવ્વિસએ આણતે ?'

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી અદીનશત્તુ રાજાએ તે ચિત્તકારપુત્રને આ પ્રમાણે પૂછ્યું - હે દેવાનુપ્રિય ! મલ્લદિન્નકુમારે તમને કયા કારણે દેશનિકાલની આજા આપી ?

૧૦૪ તએ ણં સે ચિત્તયરદારએ અદીણસત્તુરાયં એવં વયાસી - એવં ખલુ સામી ! મલ્લદિણ્ણે કુમારે અણ્ણા કયા ઇચ્છાવેઝ, સહ્યાવિત્તા એવં વયાસી - તુબ્ધે ણં દેવાણુપ્પિયા ! મમ ચિત્તસભં, તં ચેવ સવ્વં ભાણિયવ્યં જાવ મમ સંડાસંગ છિદાવેઝ છિદાવિત્તા ણિવ્વિસયં આણવેઝ । તં એવં ખલુ સામી ! મલ્લદિણ્ણેણ કુમારેણ ણિવ્વિસએ આણતે ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ચિત્તકાર પુત્રે અદીનશત્તુ રાજાને કહ્યું - હે સ્વામિન્ ! મલ્લદિન્નકુમારે એકવાર ચિત્તકાર મંડળીને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું હતું - હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મારી ચિત્તસભાને ચિત્તિત કરો; ઈત્યાદિ સર્વ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ત કહ્યો થાવત્ત કુમારે મારો જમણો અંગૂઠો કપાવીને દેશનિકાલની આજા આપી. હે સ્વામિન્ ! આ પ્રમાણે મલ્લદિન્નકુમારે મને દેશનિર્વાસનની આજા આપી છે.

૧૦૫ તએ ણં અદીણસત્તુ રાયા તં ચિત્તગરં એવં વયાસી-સે કેરિસએ ણં દેવાણુપ્પિયા !
તુમે મલ્લીએ તયાણુરૂવે રૂવે ણિવ્વત્તિએ ?

તએ ણં સે ચિત્તગરે કક્ખંતરાઓ ચિત્તફલયં ણીણેઝ, ણીણિત્તા અદીણસત્તુસ્સ ઉવણેઝ, ઉવણિત્તા એવં વયાસી - એસ ણં સામી ! મલ્લીએ વિદેહરાયવરકળણાએ તયાણુરૂવસ્સ રૂવસ્સ કેઝ આગાર-ભાવ-પડોયારે ણિવ્વત્તિએ । ણો ખલુ સકકા કેણઝ દેવેણ વા જાવ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકળણગાએ તયાણુરૂવે રૂવે ણિવ્વત્તિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી અદીનશત્તુ રાજાએ તે ચિત્તકારને આ પ્રમાણે પૂછ્યું - હે દેવાનુપ્રિય ! તમે મલ્લીકુમારીનું આબેહૂબ ચિત્ત કેવું બનાવ્યું હતું ?

ત્યારે ચિત્તકારે પોતાની બગલમાં રાખેલું ચિત્તફલક બહાર કાઢીને અદીનશત્તુ રાજાની સામે રાખીને કહ્યું - હે સ્વામિન્ ! વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીના આબેહૂબ લાગતા આ ચિત્તમાં હું કિંચિત્માત્રામાંજ તેના આકાર, ભાવ આદિ ચિત્તિત કરી શક્યો છું. વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કુમારી મલ્લીનું હૂબહૂ રૂપ તો દેવાદિ પણ ચિત્તિત કરવા સમર્થ નથી.

૧૦૬ તએ ણં અદીણસત્તુ રાયા પડિરૂવજણિયહરિસે દૂયં સહ્યાવેઝ જાવ પહારેથ્ય ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પ્રતિરૂપ(ચિત્ત) દ્વારા ઉત્પત્ત અનુરાગ યુક્ત આનંદથી પ્રેરાઈને અદીનશત્તુ રાજાએ દૂતને બોલાવ્યો થાવત્ત દૂતે મિશિલા તરફ પ્રયાશ કર્યું.

જિતશત્તુ રાજા અને ચોક્ષા પરિવ્રાજિકા :-

૧૦૭ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં પંચાલે નામં જણવએ હોત્થા, વણણઓ । કંપિલ્લે પુરે ણયરે હોત્થા, વણણઓ । તત્થ ણં જિયસત્તુ ણામં રાયા હોત્થા પંચાલાહિવર્ઝ, વણણઓ ।

તસ્સ ણ જિયસતુસ્સ ધારિણીપામોકખં દેવિસહસ્સં ઓરોહે હોત્થા, વણાો ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે પંચાલ નામના દેશમાં કામ્પિલ્યપુર નામનું નગર હતું. પંચાલાધિપતિ જિતશનું નામના રાજ હતા. તે જિતશનું રાજના અંતઃપુરમાં એક હજાર રાષ્ટ્રીઓ હતી. આ સર્વનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી ઔપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

૧૦૮ તત્થ ણ મિહિલાએ ચોકખા ણામં પરિવ્વાઇયા રિડવ્યેય જાવ યાવિ હોત્થા । તએ ણ સા ચોકખા પરિવ્વાઇયા મિહિલાએ બહૂણ રાઈસર જાવ સત્થવાહપભીર્ણં પુરાઓ દાણધમ્મં ચ સોયધમ્મં ચ તિત્થાભિસેયં ચ આઘવેમાણી પણવેમાણી પરૂવેમાણી ઉવદંસેમાણી વિહરઙ્સ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાં ભિથિલા નગરીમાં ઋગવેદાદિ ચાર વેદ વગેરે શાસ્ત્રોને જાણનારી ચોક્ષા નામની પરિવ્વાજિકા રહેતી હતી. તે ચોક્ષા પરિવ્વાજિકા ભિથિલા નગરીમાં ઘણા રાજ, ઈશ્વર(એશ્વર્યશાલી ધનાદ્ય અથવા યુવરાજ) યાવત્ સાર્થવાહ આદિની સામે દાનધર્મ, શૌયધર્મ અને તીર્થસ્નાનનું કથન કરતી, પ્રજાપના, પ્રરૂપજા અને ઉપદેશ કરતી હતી.

૧૦૯ તએ ણ સા ચોકખા પરિવ્વાઇયા અણણયા કયાઇ તિદંડં ચ કુંદિયં ચ જાવ ધાઉરત્તાઓ ય ગિણહઙ્સ, ગિણહત્તા પરિવ્વાઇગાવસહાઓ પડિણિકખમઙ્સ, પડિણિકખમિત્તા પવિરલ- પરિવ્વાઇયા સર્દિં સંપરિવુડા મિહિલં રાયહાર્ણં મજ્જંમજ્જોણં જેણેવ કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણે, જેણેવ કળણંતેઉરે, જેણેવ મલ્લી વિદેહરાયવરકળણા તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્સ, ઉવાગચ્છિત્તા ઉદય- પરિફાસિયાએ, દબ્ભોવરિ પચ્ચત્થુયાએ ભિસિયાએ ણિસીયઙ્સ, ણિસીઝિત્તા મલ્લીએ વિદેહરાયવર- કળણાએ પુરાઓ દાણધમ્મં જાવ વિહરઙ્સ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકવાર તે ચોક્ષા પરિવ્વાજિકા ત્રિદંડ, કમંડલ યાવત્ ગેરથી રંગેલા વસ્ત્ર ધારણ કરીને પરિવ્વાજિકાઓના મઠમાંથી બહાર નીકળીને કેટલીક પરિવ્વાજિકાઓ સાથે ભિથિલા રાજધાનીના મધ્ય માર્ગ દ્વારા કુંભરાજના ભવનમાં કન્યાઓના અંતઃપુરમાં વિદેહની ઉત્તમ રાજકન્યા મહ્લી હતાં, ત્યાં આવી અને ભૂમિ પર પાણી છાંટી, ડાખ પાથરી તેના પર આસન રાખીને બેઢી. બેસીને વિદેહવર રાજકન્યા મહ્લીની સામે દાનધર્મ, શૌયધર્મ અને તીર્થસ્નાનનો ઉપદેશ આપવા લાગી.

૧૧૦ તએ ણ સા મલ્લી વિદેહરાયવરકળણા ચોકખં પરિવ્વાઇયં એવં વયાસી- તુબ્ધે ણ ચોકખે ! કિંમૂલએ ધર્મે પણતે ?

તએ ણ સા ચોકખા પરિવ્વાઇયા મલ્લિ વિદેહરાયવરકળણં એવં વયાસી- અમ્હં ણ દેવાણુપ્પિયા ! સોયમૂલએ ધર્મે પણવેમિ, જં ણ અમ્હં કિંચિ અસુર્ઈ ભવઙ્સ, તં ણ ઉદએણ ય મદ્દ્યાએ ય જાવ અવિઘેણ સગં ગચ્છામો ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લીએ ચોક્ષા પરિવ્વાજિકાને પૂછ્યું – હે ચોક્ષા ! તમારા ધર્મનું મૂળ શું છે ?

ત્યારે ચોક્ષા પરિવ્વાજિકાએ વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લીને ઉત્તર આપ્યો– હે દેવાનુપ્પિય ! હું શૌયમૂલક ધર્મનો ઉપદેશ કરું છું. અમારા મતમાં જે કોઈપણ વસ્તુ અપવિત્ર થઈ જાય, તેને જલથી અને

માટીથી શુદ્ધ-પવિત્ર કરાય છે, યાવત્ આ સ્નાનાદિ ધર્મનું પાલન કરવાથી અમે નિર્વિદ્ધને સ્વર્ગ જઈએ છીએ.

૧૧૧ તએ ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકળણા ચોકખં પરિવ્વાઇયં એવં વયાસી- ચોકખા ! સે જહાણામએ કેઝ પુરિસે રુહિરકયં વત્થં રુહિરેણ ચેવ ધોવેજ્જા, અતિથ ણં ચોકખા ! તસ્સ રુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ રુહિરેણ ધોવ્વમાણસ્સ કાઈ સોહી ? ણો ઇણટુ સમટુ ! એવામેવ ચોકખા ! તુબ્બે ણં પાણાઇવાએણં જાવ મિચ્છાદંસણસલ્લેણં ણતિથ કાઈ સોહી, જહા વ તસ્સ રુહિરકયસ્સ વત્થસ્સ રુહિરેણ ધોવ્વમાણસ્સ !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મલ્લીએ ચોક્ષા પરિવ્વાજિકાને પૂછ્યું— હે ચોક્ષા ! જેમ કોઈ પુરુષ લોહીથી રંગાયેલા વસ્ત્રને લોહીથી જ ધુએ, તો હે ચોક્ષા ! તે રુહિરલિપ્ત વસ્ત્રને રુહિરથી જ ધોતાં શુદ્ધિ થાય ખરી ? પરિવ્વાજિકાએ ઉત્તર આપ્યો — ના, એમ થઈ શકે નહીં. મલ્લીએ કહું— હે ચોક્ષા ! જેમ રુહિરલિપ્ત વસ્ત્રની શુદ્ધિ રુહિરથી થતી નથી તેમ પ્રાણાતિપાતથી લઈને મિથ્યાદર્શન શલ્ય સુધીના ૧૮ પાપના સેવનથી પણ તમારી શુદ્ધિ થતી નથી.

૧૧૨ તએ ણં સા ચોકખા પરિવ્વાઇયા મલ્લીએ વિદેહરાયવરકળણાએ એવં કૃત્તા સમાણા સંકિયા કંખિયા વિઝિગિચ્છયા ભેયસમાવળણા જાયા યાવિ હોત્થા, મલ્લીએ ણો સંચાએઝ કિંચિવિ પામોકખમાઇકિખત્તએ, તુસિણીયા સંચિદ્ગિઝ !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ આ પ્રમાણે કહું, ત્યારે તે ચોક્ષા પરિવ્વાજિકાને હવે હું વાત રજૂ કરું તે સાચી લાગશે કે નહીં તેવી શંકા, મારો જવાબ સાચો નહીં હોય તો બીજો શો જવાબ આપીશ તેવી કંંશા અને મારા જવાબમાં મલ્લીને વિશ્વાસ આવશે કે નહીં ? તેવી વિતિગિચ્છા થઈ અને આ પરિસ્થિતિમાં મારે શું કરવું ? તેવી વિવેક શક્તિ નાશ પામવારૂપ ભેદને પ્રાપ્ત થઈ(તેના મનમાં તર્ક-વિતર્ક થવા લાગ્યા. તે મલ્લીકુમારીને જવાબમાં કંઈ કહી શકી નહીં) તે મૌનભાવે બેસી રહી.

૧૧૩ તએ ણં તં ચોકખં મલ્લીએ બહૂઓ દાસચેડીઓ હીલેંતિ, ણિંદંતિ, ખિંસંતિ, ગરહંતિ, અપ્પેગઇયાઓ, હેરુયાલંતિ, અપ્પેગઇયાઓ મુહમકકડિયાઓ કરેંતિ, અપ્પેગઇયાઓ વગ્ધાડીઓ કરેંતિ, અપ્પેગઇયાઓ તજ્જેમાણીઓ ણિચ્છુભંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લીની ઘણી દાસીઓ ચોક્ષા પરિવ્વાજિકાની તિરસ્કારરૂપ હીલના, જ્ઞાત આદિ પ્રકટ કરવારૂપ નિંદા, ઉપહાસરૂપ ખિંસના, અવર્ણવારૂપ ગર્હા કરવા લાગી. કેટલીક દાસીઓ તેને ચીડવવા લાગી, કેટલીક દાસીઓ મોહું મચ્કોડવા લાગી, કેટલીક દાસીઓ મશકરી કરવા લાગી, કેટલીક આંગળીઓથી તર્જના-તાડના કરવા લાગી અને કેટલીક દાસીઓએ હાથથી ધક્કા મારીને તેને બહાર કાઢી મૂકી.

૧૧૪ તએ ણં સા ચોકખા મલ્લીએ વિદેહરાયવરકળણાએ દાસચેડિયાહિં હીલિજ્જમાણી જાવ મિસમિસેમાણી મલ્લીએ વિદેહરાયવરકળણાએ પાંસમાવજજિ, ભિસિયં ગેણહિ, ગેણહિતા કળણંતેડરાઓ પડિણિકખમઝ, પડિણિકખમિતા મિહિલાઓ ણિગચ્છઝ, ણિગછિતા પરિવ્વાઇયા-સંપરિવુડા જેણેવ પંચાલજણવએ જેણેવ કંપિલ્લપુરે તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિતા બહૂણ રાઈસર જાવ પર્સ્વેમાણી વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મહ્લીની દાસીઓ દ્વારા યાવત્તુ અપમાનિત થતી તે ચોક્ષા અત્યંત કોધથી ધૂંવાપૂંવા થતી, વિદેહ રાજાની ઉત્તમ કન્યા મહ્લી પ્રત્યે દ્વેષ કરતી, પોતાનું આસન ઉપાડી કન્યાઓના અંતઃપુરમાંથી નીકળી ગઈ. ત્યાંથી નીકળીને મિશ્રિલા નગરીમાંથી પણ નીકળી ગઈ. પરિવ્રાજિકાઓની સાથે પંચાલ દેશના કાંપિલ્યપુર નગરમાં આવી અને ઘણા રાજાઓ, ઈશ્વરો આદિની સામે યાવત્તુ દાનધર્મ, શૌચ ધર્મ આદિની પ્રરૂપણ કરવા લાગી.

૧૧૫ તએ ણં સે જિયસત્તુ અણણયા કયાઇ અંતેરસ્પરિયાલસદ્ધિ સંપરિવૃડે એવં જાવ સીહાસણવરગએ યાવિ વિહરઇ । તએ ણં સા ચોક્ખા પરિવ્વાઇયાસંપિરવૃડા જેણેવ જિયસત્તુસ્સ રણ્ણો ભવણે, જેણેવ જિયસત્તુ તેણેવ ઉવાગચ્છિઇ, ઉવાગચ્છિત્તા જિયસત્તુ જએણ વિજએણ વદ્ધાવેઇ । તએ ણં સે જિયસત્તુ ચોક્ખબં પરિવ્વાઇયં એજ્જમાણે પાસાઇ, પાસિત્તા સીહાસણાઓ અબ્ભુદ્ધેઇ, અબ્ભુદ્ધુત્તિત્તા ચોક્ખબં પરિવ્વાઇયં સક્કારેઇ સમ્માણેઇ, સક્કારિત્તા સમ્માણિત્તા આસણેણ ઉવણિમંતેઇ ।

ભાવાર્થ :- એકવાર જિતશત્રુરાજા પોતાના અંતઃપુર અને પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈને સિંહાસન પર બેઠા હતા. ત્યારે પરિવ્રાજિકાઓથી પરિવૃત્ત તે ચોક્ષા પરિવ્રાજિકા જિતશત્રુ રાજાના ભવનમાં જિતશત્રુરાજા સમીપે આવી. રાજસભામાં પ્રવેશ કરીને તેણે જ્યદ્વિજયના શબ્દોથી જિતશત્રુ રાજાને વધાવ્યા. ચોક્ષા પરિવ્રાજિકાને આવતી જોઈને જિતશત્રુરાજા સિંહાસન પરથી ઊભા થઈને ચોક્ષા પરિવ્રાજિકાનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું અને આસન ઉપર બિરાજમાન થવા માટે કહ્યું.

૧૧૬ તએ ણં સા ચોક્ખા ઉદગપરિફાસિયાએ દબ્ભોવરિ પચ્વત્થુયાએ ભિસિયાએ ણિવિસાઇ, જિયસત્તુ રાયં રજ્જે ય જાવ અંતેરે ય કુસલોદંતં પુચ્છિઇ । તએ ણં સા ચોક્ખા જિયસત્તુસ્સ રણ્ણો દાનધર્મં ચ જાવ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે ચોક્ષા પરિવ્રાજિકા જળ છાંટીને ડાખપર પોતાનું આસન પાથરી તેના ઉપર બેઠી અને જિતશત્રુ રાજાને રાજ્ય તેમજ અંતઃપુરના ફુશલ સમાચાર પૂછ્યા. ત્યાર પછી ચોક્ષા પરિવ્રાજિકાએ જિતશત્રુ રાજાને દાનધર્મ આદિનો ઉપદેશ આપ્યો.

૧૧૭ તએ ણં સે જિયસત્તુ અપ્પણો ઓરોહંસિ જાય વિમ્હએ ચોક્ખબં પરિવ્વાઇયં એવં વયાસી - તુમં ણં દેવાણુપ્પિએ ! બહૂણિ ગામાગર જાવ આહિંડસિ, બહૂણ ય રાઈસરસત્થવાહપ્પભિઇં ગિહાઇ અણુપવિસસિ, તં અતિથિયાઇં તે કસ્સ વિ રણ્ણો વા જાવ એરિસએ ઓરોહે દિદ્ધપુષ્વે જારિસએ ણં ઇમે મમ ઓરોહે ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પોતાના અંતઃપુરની રાણીઓના સૌંદર્યથી વિસ્મિત જિતશત્રુ રાજાએ ચોક્ષા પરિવ્રાજિકાને પૂછ્યું - હે દેવાનુપ્પિય ! તમે ઘણા ગામ, આકર આદિમાં પર્યાટન કરો છો અને ઘણા રાજાઓ, ઈશ્વરો(ધનવાનો)ના ઘરોમાં પ્રવેશ કરો છો, તો તમે કોઈપણ રાજાદિ પાસે, મારા અંતઃપુર જેવું અંતઃપુર પહેલા ક્યારે ય જોયું છે ?

૧૧૮ તએ ણં સા ચોક્ખા પરિવ્વાઇયા જિયસત્તુણા એવં કુત્તા સમાણી ઈસિં અવહસિયં

કરેઇ, કરિત્તા એવં વયાસી-એવં ચ સારિસાએ ણં તુમે દેવાણુપ્પિયા ! તસ્સ અગડદદ્દુરસ્સા।

કેસ ણં દેવાણુપ્પિએ ! સે અગડદદ્દુરે ? જિયસત્તુ ! સે જહાનામણ અગડદદ્દુરે સિયા । સે ણં તત્થ જાએ તત્થેવ કુછે અણણં અગડં વા તલાગં વા દહં વા સરં વા સાગરં વા અપાસમાણે એવં મણણિ-અયં ચેવ અગડે વા જાવ સાગરે વા ।

તએ ણં તં કૂવં અણ્ણો સામુદ્રએ દદ્દુરે હવ્વમાગએ । તએ ણં સે કૂવદદ્દુરે તં સામુદ્રદદ્દુરં એવં વયાસી- સે કેસ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! કત્તો વા ઇહ હવ્વમાગએ ? તએ ણં સે સામુદ્રએ દદ્દુરે તં કૂવદદ્દુરં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અહં સામુદ્રએ દદ્દુરે ।

તએ ણં સે કૂવદદ્દુરે તં સામુદ્રયં દદ્દુરં એવં વયાસી- કેમહાલએ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સે સમુદ્રે ? તએ ણં સામુદ્રએ દદ્દુરે તં કૂવદદ્દુરે એવં વયાસી- મહિ મહાલએ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સમુદ્રે ।

તએ ણં સે કૂવદદ્દુરે પાએણં લીહં કઢેઇ, કફ્ફિત્તા એવં વયાસી- એ મહાલએ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સે સમુદ્રે ? ણો ઇણટે સમટે, મહાલએ ણં સે સમુદ્રે । તએ ણં સે કૂવદદ્દુરે પુરચ્છિમિલાઓ તીરાઓ ઉપ્પિફિંતા ણં પચ્ચતિથમિલલં તીરં ગચ્છઇ, ગચ્છિત્તા એવં વયાસી- એ મહાલએ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સે સમુદ્રે ? ણો ઇણટે સમટે ।

એવામેવ તુમં પિ જિયસત્તુ ! અણ્ણેસિં બહૂણં રાઈસર જાવ સત્થવાહપભિર્ઝિણં ભજ્જં વા ભગિર્ણં વા ધૂયં વા સુણહં વા અપાસમાણે જાણસિ- જારિસાએ મમ ચેવ ણં ઓરોહે તારિસાએ ણો અણણસ્સ ।

તં એવં ખલુ જિયસત્તુ ! મિહિલાએ ણયરીએ કુંભગસ્સ ધૂયા પભાવર્ઝિએ અત્તયા મલ્લી ણામં વિદેહવરરાયકળણા રૂવેણ ય જોવ્વણેણ જાવ ણો ખલુ અણણા કાઈ દેવકળણા વા જારિસિયા મલ્લી વિદેહરાયવરકળણાએ; તીસે છિણણસ્સ વિ પાયંગુદુસ્સ ઇમે તવોરોહે સયસહસ્સિંમં પિ કલં ણ અગ્ઘઇ ત્તિ કટ્ટુ જામેવ દિસં પાઉભૂયા તામેવ દિસં પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- જિતશત્રુ રાજાએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે ચોક્ષા પરિત્રાજિકા માર્મિક હાસ્ય કરતાં બોલી- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે તો પેલા કૂવાના દેડકા જેવા છો.

જિતશત્રુરાજાએ પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તે કૂવાનો દેડકો કેવો હોય છે ? ચોક્ષાએ કહું- હે જિતશત્રુ ! જેમ કે કોઈ એક કૂવાનો દેડકો તે કૂવામાં જન્મ્યો હતો અને તેમાં જ મોટો થયો હતો. તેણે બીજા કૂવા, તળાવ, દ્રહ, સરોવર કે સમુદ્ર જોયા ન હતા, તે માનતો હતો કે આ જ કૂવો છે અને આ જ સાગર છે.

ત્યાર પછી કોઈ સમયે તે કૂવામાં એક સમુક્રિક દેડકો અચાનક આવી ચડ્યો, ત્યારે કૂપમંડુકે(કૂવાના દેડકાએ) કહું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે કોણ છો ? અચાનક અહીં ક્યાંથી આવ્યા છો ? ત્યારે સમુક્રિમંડુકે કૂપમંડુકને કહું- હે દેવાનુપ્રિય ! હું સમુદ્રનો દેડકો છું.

ત્યારે કૂવાના દેડકાએ કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! તે સમુદ્ર કેવડો છે ? ત્યારે સાગરના દેડકાએ કૂપમંડુકને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! સમુદ્ર ઘણો વિશાળ છે.

ત્યારે કૂપમંડુકે પોતાના પગથી એક લીટી દોરીને પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! શું સમુદ્ર આટલો મોટો છે ? સામુદ્રિક દેડકો બોલ્યો— ના, તેમ નથી અર્થાત् સમુદ્ર આના કરતાં ઘણો મોટો છે. ત્યારે કૂપમંડુકે પૂર્વી કિનારેથી પશ્ચિમી કિનારા સુધી કૂદકો મારીને પછી પૂછ્યું— શું તે સમુદ્ર આટલો મોટો છે ? સામુદ્રિક દેડકાએ કહું— ના, તેમ પણ નથી, સમુદ્ર આના કરતાં પણ ઘણો મોટો છે.

તે પ્રમાણે હે જિતશનુ ! બીજા ઘણા રાજેશ્વરો યાવત્ સાર્થવાહ આદિની પત્નીઓ, ભગ્નિનીઓ, પુત્રીઓ અથવા પુત્રવધૂઓને તમે જોઈ નથી, તેથી જ તમે માનો છો કે મારા જેવું અંતઃપુર બીજે કયાંય નથી.

હે જિતશનુ ! મિથિલા નગરીમાં કુંભરાજની પુત્રી અને પ્રભાવતીની આત્મજા મહ્લી નામની વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠકન્યાના રૂપ, યૌવનાદિ સામે દેવકન્યા વગેરે પણ કંઈ જ નથી. તમારું આ અંતઃપુર વિદેહરાજની તે શ્રેષ્ઠ કન્યાના કપાયેલા પગના અંગૂઠાના લાખમાં અંશ બરાબર પણ નથી. આ પ્રમાણે કહીને તે પરિવાજિકા જે દિશામાંથી આવી હતી, તે જ દિશામાં પાછી ફરી.

૧૧૯ તએ ણ જિયસત્તુ પરિવ્વાઇયાજણિયહરિસે દૂયં સદ્ગવેઝ, સદ્ગાવિત્તા જાવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી પરિવાજિકા દારા ઉત્પન્ન અનુરાગયુક્ત આનંદથી પ્રેરાઈને જિતશનુ રાજાએ દૂતને બોલાવ્યો યાવત્ તે દૂતે મિથિલા તરફ પ્રયાણ કર્યું.

વિવેચન :-

મહ્લીકુમારી તીર્થકર હોવાથી અનુપમ સૌંદર્યના સ્વામી હતા. કરોડો દેવો તેમની સેવામાં હોવાથી તેઓનો શ્રીદામકંડ આદિ સર્વ વસ્તુઓ સર્વશ્રેષ્ઠ અને અનુપમ હતી. પૂર્વ ભવના સ્નેહના કારણે ઇ એ રાજાઓ પ્રસંગોપાત મહ્લીકુમારીનું નામ સાંભળતા જ તેના પ્રતિ અનુરાગી બની, તેને પરણવા ઉત્સુક બન્યા અને મહ્લીકુમારીની માગણી માટે ઇથે રાજાઓના દૂત પોતપોતાના નગરમાંથી એક જ સમયે રવાના થયા.

છાએ રાજાઓનો કુંભરાજને સંદેશ અને સંધર્ષ :-

૧૨૦ તએ ણ તેસિં જિયસત્તુપામોકખાણં છ્યણું રાઈણ દૂયા જેણેવ મિહિલા તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ । તએ ણ છ્યણ્ય ય દૂયગા જેણેવ મિહિલા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા મિહિલાએ અગુજ્જાણંસિ પતેયં-પતેયં ખંધાવારણિકેસં કરેતિ, કરિતા મિહિલં રાયહાણિં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ કુંભએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પતેયં પતેયં કરયલ પરિગહિયં સિરસાવત્તં દસણંહ મત્થાએ અંજાલિં કટ્ટું સાણંસાણં રાઈણ વયણાંં ણિવેરેતિ ।

ભાવાર્થ :— આ પ્રમાણે તે જિતશનુ વગેરે ઇથે રાજાઓના દૂતોએ મિથિલા નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું. ત્યાર પછી તે ઇથે દૂતો મિથિલામાં આવીને, મિથિલાના પ્રધાન ઉદ્ઘાનમાં બધાએ પોત-પોતાના પડાવ નાંખ્યા. પછી મિથિલા રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરીને કુંભરાજની પાસે આવીને, તે બધાએ હાથ જોડીને,

મસ્તક પર આવર્તન કરી, દસ નખ યુક્ત અંજલિ મસ્તકે રાખીને પોત-પોતાના રાજાઓનો સંદેશ કહી સંભળાવ્યો.

૧૨૧ તએ ણ સે કુંભએ રાયા તેસિં દૂયાણં અંતિએ એયમદું સોચ્વા આસુરત્તે જાવ એવં વયાસી- ણ દેમિ ણ અહં તુબ્ધં મલ્લિ વિદેહરાયવરકણં તિ કટ્ટુ તે છ્યાપ્ય દૂયે અસકકારિય અસમ્માણિય અવદ્વારેણં ણિચ્છુભાવેઝ ।

ભાવાર્થ :- છ દૂતો પાસેથી તે વાત સાંભળીને કુંભરાજ એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયા યાવતું આ પ્રમાણે કહ્યું- કે હું તમોને વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મલ્લી આપીશ નહીં; તેમ કહીને છ એ દૂતોને સત્કાર-સન્માનાદિ કર્યા વિના પાછળના દરવાજેથી કાઢી મૂક્યા.

૧૨૨ તએ ણ જિયસત્તુપામોકખાણં છ્યણં રાઈણં દૂયા કુંભએણં રણા અસકકારિયા અસમ્માણિયા અવદ્વારેણં ણિચ્છુભાવિયા સમાણા જેણેવ સયા સયા જણવયા, જેણેવ સયાઇં સયાઇં ણગરાઇં જેણેવ સયા સયા રાયાણો તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છતા કરયલ જાવ એવં વયાસી-

એવં ખલુ સામી ! અમ્હે જિયસત્તુપામોકખાણં છ્યણં રાઈણં દૂયા જમગસમગં ચેવ જેણેવ મિહિલા તેણેવ ઉવાગયા જાવ અવદ્વારેણં ણિચ્છુભાવેઝ । તં ણ દેઝ ણ સામી ! કુંભએ રાયા મલ્લિ વિદેહરાયવરકણં, સાણં-સાણં રાઈણં એયમદું ણિવેદેઝ ।

ભાવાર્થ :- કુંભરાજ દ્વારા અસત્કારિત, અસન્માનિત અને પાછળના દરવાજાથી કાઢી મૂકાયેલા જિતશત્રુ આદિ છાયે રાજાઓના દૂતોએ પોત-પોતાના દેશ અને પોત-પોતાના નગરમાં આવીને પોત-પોતાના રાજાઓ સમીપે પહોંચીને હાથ જોડી આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે સ્વામિન્ ! અમે, જિતશત્રુ વગેરે છાયે રાજાઓના દૂતો એક સાથે જ ભિથિલાનગરીમાં પહોંચ્યા. યાવતું કુંભ રાજાએ અમોને પાછળના દરવાજેથી કાઢી મૂક્યા છે. હે સ્વામિન્ ! કુંભરાજ વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લી આપને આપશે નહીં. આ રીતે દૂતોએ પોત-પોતાના રાજાઓ પાસે નિવેદન કર્યું.

૧૨૩ તએ ણ તે જિયસત્તુપામોકખા છ્યાપ્ય રાયાણો તેસિં દૂયાણં અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ આસુરત્તો અણ્ણમણસ્સ દૂયસંપેસણં કરેતિ, કરિતા એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્યિયા ! અમ્હં છ્યણં રાઈણં દૂયા જમગસમગં ચેવ જાવ ણિચ્છૂઢા, તં સેયં ખલુ દેવાણુપ્યિયા ! અમ્હં કુંભગસ્સ જત્તં ગેળિત્તએ તિ કટ્ટુ અણ્ણમણસ્સ એયમદું પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણિતા ણહાયા જાવ સણણદ્વા હતિખંધવરગયા સકોરંટમલ્લદામેણ છતોણં ધરિજ્જમાણેણં સેયવરચામરાહિં વીઝ્જમાણા મહયાહયનગ્યરહન્પવરજોહન્કલિયાએ ચાઉરંગિણીએ સેણાએ સંદ્ધિ સંપરિવુડા સંવિઝ્ઞીએ જાવ દુંદુભિણાઇયરવેણ સએહિંતો સએહિંતો ણગરેહિંતો ણિગરચ્છંતિ, ણિગરચ્છતા એગયાઓ મિલાઇતા જેણેવ મિહિલા તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ વગેરે છાએ રાજાઓ દૂતો પાસેથી આ વાત સાંભળીને, સમજને કુપિત થયા. તેઓએ એકબીજા પાસે દૂત મોકલ્યા અને આ પ્રમાણે સહેશો મોકલ્યો કે— હે દેવાનુપ્રિય ! આપણા છાએ રાજાઓના દૂતો એક સાથે જ મિથિલા નગરીમાં પહોંચ્યા યાવત્ કાઢી મુકાયા છે; તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે કુંભરાજા ઉપર ચઢાઈ કરવી જોઈએ. આ પ્રમાણે કહીને તેઓએ એકબીજાની વાતનો સ્વીકાર કરીને, સ્નાન કરીને યાવત્ કવચ આદિ ધારણ કરી, સજજ થઈને હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થયા. કોરંટ વૃક્ષના ફૂલોની માળાયુક્ત છત્ર ધારણ કર્યું. શ્વેત ચામર તેના પર ઢોળાવા લાગ્યા. મોટા મોટા હાથીઓ, રથો અને ઉત્તમ યોદ્ધાઓ સહિત ચતુરંગિણી સેનાથી પરિવૃત્ત થઈને, સર્વ ઋષિની સાથે યાવત્ દુદુભિના નાદ સાથે પોત-પોતાના નગરોમાંથી નીકળીને, એક જગ્યાએ એકઠા થયા અને મિથિલા નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૨૪ તએ ણ કુંભએ રાય ઇમીસે કહાએ લદ્ધદે સમાણે બલવાઉં સદ્વાવેદ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્રિયા ! હ્યાગ્યારહ-પવર-જોહ-કલિયં સેણં સણણાહેહ જાવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ, આ છાએ રાજાઓની ચઢાઈના સમાચાર જાણીને પોતાના સેનાપતિને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જલદીથી ધોડાઓ, હાથીઓ, રથો અને ઉત્તમ યોદ્ધાઓ સહિત ચતુરંગિણી સેના તૈયાર કરો યાવત્ સેનાપતિઓએ સેનાને તૈયાર થઈ જવાની સૂચના આપી.

૧૨૫ તએ ણ કુંભએ રાય એણા જાવ સણણદ્વે હત્થિખંધવરગણ સકોરેટમલ્લદામેણ છતેણ ધરિજ્જમાળેણ સેયવરચામરાહિં વીઝ્જમાળે ચાડરંગિણી સેણાએ સદ્ધિં સંપરિવુંડે સંવિઝ્ઞીએ જાવ મિથિલં રાયહાણિં મજ્જાંમજ્જેણ ણિગચ્છિઝ, ણિગચ્છિત્તા વિદેહં જણવયં મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ દેસઅંતે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા ખંધાવારળિવેસં કરેઝ, કરિત્તા જિયસત્તુપામોકખા છપ્પિ ય રાયાણો પડિવાલેમાળે જુજ્જસાજ્જે પડિચિદ્દુઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ સ્નાન કર્યું, કવચ ધારણ કર્યું અને શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થયા. કોરંટ વૃક્ષના ફૂલોની માળાયુક્ત છત્ર ધારણ કર્યું. તેના ઉપર શ્રેષ્ઠ અને શ્વેત ચામર ઢોળાવા લાગ્યા. ચતુરંગિણી સેનાની સાથે સર્વઋષિં સહિત યાવત્ મિથિલા રાજધાનીમાં થઈને વિદેહ જનપદમાં પસાર થતાં પોતાના દેશના સીમાંતે આવીને પડાવ નાંખ્યો, પડાવ નાંખ્યીને જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓની પ્રતિક્ષા કરતાં, યુદ્ધને માટે સજજ થઈને ત્યાં રહ્યા.

૧૨૬ તએ ણ તે જિયસત્તુપામોકખા છપ્પિ ય રાયાણો જેણેવ કુંભએ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કુંભએણ રણણ સદ્ધિં સંપલગણ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓ, જ્યાં કુંભરાજા હતા, ત્યાં આવી પહોંચ્યા. આવીને કુંભરાજાની સાથે યુદ્ધ કરવા પ્રવૃત્ત થઈ ગયા.

૧૨૭ તએ ણ તે જિયસત્તુપામોકખા છપ્પિ રાયાણો કુંભયં રાયં હ્યામહિય-પવરવીરધાઇય-ણિવડિય-ચિંધદ્વય-પ્પડાગં-કિચ્છપ્પાણોવગયં દિસિં પડિસેહિંતિ।

તએ ણ સે કુંભએ રાય જિયસત્તુપામોકખેહિં છહિં-રાઈહિં હ્યામહિય જાવ પડિસેહિએ

સમાણે અત્થામે અબલો અવીરિએ અપુરિસકકાર-પરકકમ્મે અધારણિજ્જમિતિ કટ્ટુ સિગંચં તુરિયં ચવલં ચંડં જઇં વેઝયં જેણેવ મિહિલા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છિઃ, ઉવાગચ્છિતા મિહિલં અણુપવિસિઃ, અણુપવિસિતા, મિહિલાએ દુવારાં પિહેઝ, પિહિતા રોહસજ્જે ચિદ્દુઃ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ આદિ છ એ રાજાઓએ કુંભરાજાની સેનામાંથી કેટલાક યોદ્ધાઓને હણી નાંખ્યા, કેટલાક યોદ્ધાઓને ભયંકર રીતે ઘાયલ કર્યા, કેટલાક અત્યુત્તમ યોદ્ધાઓનો ઘાત કર્યો, તેમની ચિહ્નચૂપ ધ્વજા અને પતાકાઓને તોડી-ફોડીને કરીને નીચે પાડી દીધી. તેમના પ્રાણ સંકટમાં આવી ગયા, તેથી તેમની સેના ચારે દિશાઓમાં ભાગી ગઈ.

જિતશત્રુ રાજા આદિ છએ રાજાઓ દ્વારા હત, માનમહિત યાવત્ જેની સેના ચારેબાજુ ભાગી ગઈ છે, તેવા આત્મભળ અને સૈન્યભળ વિનાના કુંભરાજા નિવીર્ય-નિરૂત્સાહી બની ગયા યાવત્ શત્રુપક્ષને અજેય સમજીને શીધ્ર, ત્વરિત, વેગયુક્ત ગતિથી ભિથિલા નગરી તરફ આવ્યા, ભિથિલા નગરીમાં પ્રવેશીને ભિથિલાના દરવાજા બંધ કરીને કિલ્લાની રક્ષા કરતા રહ્યા.

૧૨૮ તએ ણં તે જિયસત્તુપામોકખા છાપ્પિ રાયાણો જેણેવ મિહિલા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા મિહિલં રાયહાણિં ણિસ્સંચારં ણિરુચ્વારં સવ્વાઓ સમંતા ઓરુંભિતા ણં ચિદુંતિ।

તએ ણં કુંભએ રાય મિહિલં રાયહાણિં ઓરુંદ્ધં જાળિતા અબ્ધંતરિયાએ ઉવદ્ધુણસાલાએ સીહાસણવરગએ તેસિં જિયસત્તુપામોકખાણ છણ્ણં રાઈણ અંતરાળિ ય છિદ્ધાણિ ય વિવરાળિ ય મમ્માળિ ય અલભમાણે, બહુહિં આએહિ ય ઉવાએહિ ય ઉપિત્તિયાહિ ય બુદ્ધીહિં પરિણામેમાણે પરિણામેમાણે કિંચિ આયં વા ઉવાયં વા અલભમાણે ઓહયમણસંકપે જાવ જ્ઞિયાયછ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી જિતશત્રુ આદિ છએ નરેશો ભિથિલા નગરી સમીપે આવ્યા અને ભિથિલા રાજધાનીને ચારેબાજુથી એવી ધેરી લીધી કે તે મનુષ્યોના સંચાર રહિત થઈ ગઈ, માણસોની અવર-જવર સંદર બંધ થઈ ગઈ.

ત્યાર પછી કુંભરાજા ભિથિલા રાજધાનીને ધેરાયેલી જાણીને આભ્યંતર ઉપસ્થાન શાળા (અંદરની સભા)માં શ્રેષ્ઠ સિંહાસન પર બેસીને તે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓને હટાવવા માટેના અવસરોને, છિદ્રો-દૂષણોને, રહસ્યોને, ગુપ્ત દોષોને શોધવા માટે તક શોધવા લાગ્યા પરંતુ તેને તેવી એક પણ તક ન મળી અને ધણા પ્રયત્નો, ઉપાયો તથા ઔત્પાતિકી આદિ ચારે પ્રકારની બુદ્ધિથી પણ વિચાર કરતાં-કરતાં તેઓ કોઈ યુક્તિ કે ઉપાય પામી શક્યા નહીં ત્યારે તેના (કુંભરાજાના) મનનો સંકલ્પ ક્ષીણ થઈ ગયો યાવત્ તે હથેળી પર મુખ રાખીને આર્તધ્યાન કરવા લાગ્યા (ચિંતામાં દૂબી ગયા.)

મલ્લીકુમારી દ્વારા છ રાજાઓને પ્રતિબોધ :-

૧૨૯ ઇમં ચ ણં મલ્લી વિદેહરાયવરકળણા ણહાયા જાવ બહુહિં ખુજ્જાહિં જાવ પારસીહિં પરિવુડા જેણેવ કુંભએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિઃ, ઉવાગચ્છિતા કુંભગસ્સ પાયગગ્હણં કરેઝ । તએ ણં કુંભએ રાયા મલ્લી વિદેહરાયવરકળણણો આઢાઇ, ણો પરિયાણાઇ, તુસિણીએ સંચિદુઃ ।

ભાવાર્થ :- - આ સમય દરમ્યાન વિદેહરાજાની કન્યા મલ્લીએ સ્નાન કર્યું યાવત્ કુંઝા આદિ પારસ દેશ

પર્યતની અનેક દાસીઓથી પરિવૃત્ત થઈને કુંભરાજા પાસે આવી, તેણે કુંભરાજાના ચરણોનો સ્પર્શ કર્યો(પગે લાગી) ત્યારે કુંભરાજાએ વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લીનો આદર કર્યો નહીં, અત્યંત ચિંતામાં વ્યત્ર હોવાના કારણે તેના આવવાની ખબર પણ રહી નહીં, તેથી તે મૌન જ બેસી રહ્યા.

૧૩૦ તએ ણ મલ્લી વિદેહરાયવરકળણ કુંભયં રાયં એવં વયાસી- તુબ્ધે ણ તાઓ ! અણણયા મમં એજ્જમાણં જાવ ણિવેસેહ, કિં ણ તુબ્ધં અજ્જ ઓહયમણસંકળ્પે જાવ જ્ઞિયાયહ?

તએ ણ કુંભએ રાયા મલ્લિ વિદેહરાયવરકળણં એવં વયાસી- એવં ખલુ પુત્તા ! તવ કજ્જે જિયસત્તુપામોકખેહિં છહિં રાઈહિં દૂયા સંપેસિયા, તે ણ મએ અસક્કારિયા જાવ ણિચ્છૂઢાં । તએ ણ તે જિયસત્તુપામોકખા છપ્પિ રાયાણો તેસિં દૂયાણં અંતિએ એયમદું સોચ્ચા પરિકુવિયા સમાણા જાવ મિહિલં રાયહાણિં ણિસંચારં ચિદુંતિ । તએ ણ અહં પુત્તા ! તેસિં જિયસત્તુપામોકખાણ છણહં રાઈણ અંતરાણિ અલભમાણે જાવ જ્ઞિયામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લીએ કુંભ રાજને આ પ્રમાણે પૂછ્યું- હે તાત ! પહેલા તો મને આવતી જોઈને આપ મારો આદર કરતા, પ્રસન્ન થતા યાવત્તુ ખોળામાં બેસાડતા હતા પરંતુ આજે તમે ઉદાસ થઈને શા માટે ચિંતા કરી રહ્યા છે ?

ત્યારે રાજા કુંભે વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મહ્લીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે પુત્રી ! જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓએ તમારી સાથે લગ્ન કરવાના વિચારથી મારી પાસે દૂતો મોકલ્યા હતા, મેં તે દૂતોને અપમાનિત કરીને યાવત્તુ કદાવી મૂક્યા. તે દૂતો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને જિતશત્રુ વગેરે રાજાઓ ગુસ્સે થઈને યાવત્તુ તેઓએ મિથિલા રાજધાનીને નિઃસંચાર બનાવી દીધી છે અર્થાત્ ચારેબાજુ ધેરો નાંખીને બેઠા છે, તેથી હે પુત્રી ! હું તે જિતશત્રુ આદિ ન રાશેના અંતર-છિદ્ર આદિ ન મળતાં અર્થાત્ તેમને દૂર કરવાનો ભાર્ગન મળતાં યાવત્તુ ચિંતામાં દૂધ્યો છું.

૧૩૧ તએ ણ સા મલ્લી વિદેહરાયવરકળણ કુંભયં રાયં એવં વયાસી- મા ણ તુબ્ધે તાઓ ! ઓહયમણસંકળ્પા જાવ જ્ઞિયાયહ, તુબ્ધે ણ તાઓ ! તેસિં જિયસત્તુપામોકખાણ છણહં રાઈણ પત્તેયં-પત્તેયં રહસિયં દૂયસંપેસે કરેહ, એગમેગં એવં વયહ- તવ દેમિ મલ્લિ વિદેહરાયવરકળણં, તિ કટ્ટુ સંજ્ઞાકાલસમયંસિ પવિરલ-મળ્ણૂસંસિ ણિસંતંસિ પડિણિસંતંસિ પત્તેયં-પત્તેયં મિહિલં રાયહાણિં અણુપ્પવેસેહ, અણુપ્પવેસિત્તા ગબ્ભઘરએસુ અણુપ્પવેસેહ, મિહિલાએ રાયહાણીએ દુવારાઇં પિહેહ, પિહેત્તા રોહાસજ્જે ચિદુહ । તએ ણ કુંભએ રાયા એ વં તં ચેવ જાવ પવેસેઇ, રોહસજ્જે ચિદુહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લીએ કુંભરાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે તાત ! તમે ઉદાસ થઈને ચિંતા ન કરો. હે તાત ! તમે તે જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓમાંથી દરેકે દરેકની પાસે ગુપ્તરૂપથી એક-એક દૂત મોકલીને, તે દરેક રાજાને સંદેશો આપો કે “હું વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લી તમને આપુ છું.” અને કહીને સંધ્યાકાળના સમયે અત્યલ્પ વિરલ મનુષ્યો જ અવર જવર કરતા હોય, મોટા ભાગના મનુષ્યો પોત-પોતાના ઘરોમાં વિશ્રામ કરતા હોય, લોકોનો કોલાહલ શાંત થઈ ગયો હોય અને રસ્તા નિઃસંચાર બની ગયા હોય ત્યારે તે રાજાઓને મિથિલા નગરીમાં પ્રવેશ કરાવીને, ગર્ભગૃહની

અંદર પ્રવેશ કરાવો, પ્રવેશ કરાવીને ભિથિલા રાજધાનીના દરવાજા બંધ કરાવીને નગર રક્ષા માટે તૈયાર રહો. ત્યાર પછી કુંભરાજાએ તે જ પ્રમાણો કર્યું યાવત્ છ એ રાજાઓને ભિથિલાની અંદર પ્રવેશ કરાવ્યો અને નગર રક્ષા કરવા લાગ્યા.

૧૩૨ તએ ણ જિયસત્તુપામોક્ખા છપ્પિ ય રાયાણો કલ્લાં પાઉપ્પભાયાએ જાવ જાલાંતરેહિં કણગમયં મત્થયછિદ્ડં પડમુપ્પલપિહાણં પડિમં પાસંતિ, “એસ ણ મલ્લી વિદેહરાયવરકળ્ણ” તિ કટ્ટુ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકળ્ણાએ રૂવે ય જોવ્વણે ય લાવણે ય મુચ્છ્યા ગિદ્ધા જાવ અજ્જોવવળ્ણા અણિમિસાએ દિદ્ધીએ પેહમાણા પેહમાણા ચિદ્ધુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓ બીજે દિવસે પ્રાતઃ કાલે (તેમને જે મોહનગૃહમાં રાખ્યા હતા તેની) જાળીઓમાંથી સુવર્ણમથી, મસ્તક પર છિદ્રવાળી અને કમળના ઢાંકણાવાળી મલ્લીની પ્રતિમા જોવા લાગ્યા. “આ જ વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લી છે” એવું જાળીને વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યમાં મૂર્ચિર્ધત, ગૃદ્ધ યાવત્ અત્યંત આસક્ત બનીને અનિમેષ દાઢિથી વારંવાર તેને જોવા લાગ્યા.

૧૩૩ તએ ણ સા મલ્લી વિદેહરાયવરકળ્ણા ણહાયા જાવ સવ્વાલાંકારવિભૂસિયા બહૂહિં ખુઞ્જાહિં જાવ પરિકિખત્તા જેણેવ જાલઘરએ, જેણેવ કણગપડિમા તેણેવ ઉવાગચ્છિં, ઉવાગચ્છિત્તા તીસે કણગપડિમાએ મત્થયાઓ તં પડમં પિહાણં અવણેઝ । તએ ણ ગંધે ણિદ્ધાવઝ સે જહાણામએ અહિમડે ઇ વા જાવ અસુભતરાએ ચેવ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ સ્નાન કર્યું યાવત્ સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને ઘણી કુષ્ણ આદિ દાસીઓથી યાવત્ પરિવૃત્ત થઈને જાલગૃહમાં સુવર્ણની પ્રતિમા સમીપે આવીને, તે સુવર્ણ પ્રતિમાના મસ્તક ઉપરનું કમલનું ઢાંકણું ઉધાડ્યું. ઢાંકણું ઉધડતાં જ તેમાંથી અત્યંત ખરાબ મરેલા સર્પની દુર્ગધ કરતાં પણ વધુ અશુભ(અનિષ્ટ) દુર્ગધ ફેલાવા લાગી.

૧૩૪ તએ ણ જિયસત્તુપામોક્ખા છપ્પિ રાયાણો તેણ અસુભેણ ગંધેણ અભિભૂયા સમાણા સએહિં સએહિં ઉત્તરિજ્જેહિં આસાઇ પિહેતિ, પિહિત્તા પરમ્મુહા ચિદ્ધુંતિ ।

તએ ણ સા મલ્લી વિદેહરાયવરકળ્ણા તે જિયસત્તુપામોક્ખે એવં વયાસી- કિં ણ તુબ્ધં દેવાણુપ્પિયા ! સએહિં સએહિં ઉત્તરિજ્જેહિં જાવ પરમ્મુહા ચિદ્ધું ?

તએણ તે જિયસત્તુપામોક્ખા મલ્લિં વિદેહરાયવરકળ્ણં એવં વયંતિ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિએ ! અમ્હે ઇમેણ અસુભેણ ગંધેણ અભિભૂયા સમાણા સએહિં સએહિં ઉત્તરિજ્જેહિં જાવ ચિદ્ધામો ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ પ્રમુખ છાએ રાજાઓએ તે અશુભ ગંધથી અભિભૂત થઈને પોત-પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રોથી મુખ ઢાંકીને યાવત્ મુખ ફેરવી લીધા.

ત્યારે વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મલ્લીએ તે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓને આ પ્રમાણો પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્પિય ! શા માટે તમે પોત-પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રથી મુખ ઢાંકીને યાવત્ મુખ ફેરવીને બેદા છો ?

ત્યારે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓએ વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લીને કહું— હે દેવાનુપ્રિયે ! અમે આ અશુભ ગંધથી ગુંગળામણ અનુભવતા પોત-પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રથી મુખ ઢંકીને થાવત્ વિમુખ થયા હીએ.

૧૩૫ તએ ણ મલ્લી વિદેહરાયવરકરણા તે જિયસત્તુપામોકખે એવં વયાસી- જિ તાવ દેવાણુપ્પિયા ! ઇમીસે કણગમર્ઝે જાવ પડિમાએ કલ્લાકલિંલ તાઓ મણુણણાઓ અસણ-પાણ-ખાઇમસાઇમાઓ એગમેગે પિંડે પકિખપ્પમાણે-પકિખપ્પમાણે ઇમેયારૂવે અસુભે પોગલ-પરિણામે, ઇમસ્સ પુણ ઓરાલિયસરીરસ્સ ખેલાસવસ્સ વંતાસવસ્સ પિત્તાસવસ્સ સુકકસોણિય- પૂયાસવસ્સ દુરૂઘુસાસ-ણીસાસસ્સ દુરૂઘુ-મુત્ત-પૂહુય-પુરીસ-પુણસ્સ સડણ-પડણ-છેયણ વિદ્ધંસણ-ધમ્મસ્સ કેરિસએ પરિણામે ભવિસ્સાં ? તં મા ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! માણુસ્સએસુ કામભોગેસુ રજજહ, ગિજ્જહ, મુજ્જહ, અજ્જોવવજજહ ।'

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વિદેહરાજની શ્રેષ્ઠ કન્યા મહ્લીએ તે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! આ સુવર્ણમથી થાવત્ પ્રતિમામાં પ્રતિદિન મનોજા અશાન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ચારે પ્રકારના આહારમાંથી એક-એક કોળિયો નાંખતા-નાંખતા તે પુરુષાલનું આવું અશુભ પરિણમન થયું, તો શું આ ઔદ્ધારિક શરીરના પુરુષાલનું પરિણમન તેનાથી પણ વિશેષ અનિષ્ટ નહીં થાય ? કારણ કે તેમાંથી કંક, વમન, પિત, શુક, શોણિત, પરુ આદિનું વારંવાર નિઃસરણ થયા જ કરે છે તથા આ શરીર ખરાબ ઉચ્છ્વાસ અને નિશ્ચાસ કાઢનારન, અશુચિત્રુપ મૂત્ર અને હૃંગધિત મળથી પરિપૂર્ણ છે, સડવું પડવું, છેદન થવું, નષ્ટ થવું તે તેનો સ્વભાવ છે, તો તેનું પરિણમન કેવું થશે ? તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોમાં રાગ, ગૃહ્ણિ કે અત્યંત આસક્તિ કરો નહીં અર્થાત્ તેમાં આસક્ત ન થાઓ.

૧૩૬ એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હે ઇમાઓ તચ્ચે ભવગગહણે અવરવિદેહવાસે સલિલાવિંસિ વિજએ વીયસોગાએ રાયહાણીએ મહબ્બલપામોકખા સત્ત વિ ય બાલવયંસગા રાયાણો હોત્થા, સહ જાયા જાવ પવ્વિયા ।

તએ ણ અહં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમેણ કારણેણ ઇત્થીણામગોયં કમ્મં ણિવ્વત્તેમિ- જિ ણ તુબ્બે ચચ્ચત્થં ઉવસંપજ્જિત્તાણ વિહરહ, તએ ણ અહં છદું ઉવસંપજ્જિત્તા ણ વિહરામિ । સેસં તહેવ સવ્વં ।

ભાવાર્થ :- હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણે પહેલાંના નીજા ભવમાં, પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સલિલાવતી વિજયમાં વીતશોકાનામની રાજધાનીમાં મહાબલ આદિ સાતે ય બાલગોઠીયા મિત્ર રાજી હતા. આપણે સાતે ય સાથે જન્મ્યા થાવત્ સાથે જ દીક્ષિત થયા હતા.

હે દેવાનુપ્રિયો ! તે સમયે મેં આ(માયા કપટના) કારણથી સ્ત્રી નામગોત્ર કર્મ ઉપાર્જન કર્યું હતું કે જ્યારે તમે એક ઉપવાસ કરીને વિચરતા ત્યારે હું(તમોને કહ્યા વિના) છઠ કરતી હતી, ઈત્યાદિ સર્વ વૃતાંત પૂર્વવત્ સમજાવ્યો.

૧૩૭ તએ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! કાલમાસે કાલં કિચ્વા જયંતે વિમાણે ઉવવળણા । તત્થ ણ તુબ્બે દેસૂણાં બત્તીસાં સાગરોવમાં ઠિં । તએ ણ તુબ્બે તાઓ દેવલોયાઓ

અણંતરં ચયં ચિહ્ના ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે જાવ સાઇંસાઇ રજજાઇં ઉવસંપજ્જિત્તા ણ વિહરહ | તએ ણ અહં દેવાણુપ્પિયા ! તાઓ દેવલોયાઓ આડકખણેં જાવ દારિયતાએ પચ્ચાયાયા |

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે મૃત્યુના સમયે મૃત્યુ પામીને જ્યંત નામના અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાં તમારી કાંઈક ન્યૂન બત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ હતી. ત્યાર પછી તમે તે દેવલોકથી અનંતર (સીધા) દેવ શરીર છોરીને, ત્યાંથી ચ્યાવીને આ જ જંબુદ્ધીપ નામના દ્વીપમાં ઉત્પન્ન થયા યાવત્ પોત-પોતાના રાજ્યમાં વિચરી રહ્યા છો. હે દેવાનુપ્પિયો ! હું તે દેવલોકથી આયુષ્યનો ક્ષય થતાં કન્યાના રૂપમાં જન્મી છું.

[કિંથ તયં પમ્હુદું, જં થ તયા ભો જયંત પવરમ્મિ ।

કુથા સમયળિબદ્ધં, દેવા ! તં સંભરહ જાઇ ॥૧॥

અર્થ— આપણે બધા જ્યંત નામના અનુત્તર વિમાનમાં વાસ કરતા હતા. શું તમે તે ભૂલી ગયા છો ? ત્યાં આપણે એક બીજાને પ્રતિબોધિત કરશું, તેવો પરસ્પર સંકેત કર્યો હતો. તો તમે તે દેવભવનનું સ્મરણ કરો.]

૧૩૮ તએ ણ તેસિં જિયસત્તુપામોકખાણ છ્યણ રાયાણ મલ્લીએ વિદેહરાયવરકળણાએ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ સુભેણ પરિણામેણ પસત્થેણ અજ્જવસાણેણ, લેસાહિં વિસુજ્જમાણીહિં, તયાવરણિજ્જાણ કમાણ ખાઓવસમેણ ઈહા-પોહ-મગગણ-ગવેસણ કરેમાણ સણણપુવ્વે જાઇસ્સરણે સમુપ્પણે । એયમદું સમ્મ અભિસમાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી વિદેહરાજની ઉત્તમ કન્યા મહ્લી પાસેથી પૂર્વભવનો આ વૃતાંત સાંભળીને, સમજીને, શુભ પરિણામો, પ્રશસ્ત અધ્યવસાયો, વિશુદ્ધ થતી લેશ્યાઓ અને જાતિ સ્મરણને આચ્છાદિત કરનારા કર્માના ક્ષયોપશમના કારણે, ઈહા, અપોહ તથા માર્ગણા અને ગવેષણા-વિશેષ વિચાર કરવાથી જિતશનું આદિ છ એ રાજાઓને પૂર્વના સંજી ભવોને જોઈ શકાય તેવું જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. આ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થતાં મહ્લીકુમારી દ્વારા કથિત સર્વ વૃતાંતને તેઓએ સમ્યક પ્રકારે જાણી લીધો.

૧૩૯ તએ ણ મલ્લી અરહા જિયસત્તુપામોકખે છ્યપ્પિ રાયાણો સમુપ્પણજાઇસરણે જાણિતા ગબ્ધઘરાણ દારાઇ વિહાડાવેઝ । તએ ણ જિયસત્તુપામોકખા છ્યપ્પિ રાયાણો જેણેવ મલ્લી અરહા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ । તએણે મહબ્બલપામોકખા સત્તવિ ય બાલવયંસા એગયાઓ અભિસમણાગયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી મહ્લી અરહંતે જિતશનું આદિ છ એ રાજાઓને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયેલું જાણીને ગર્ભગૃહોના દરવાજા ખોલાવી નાંખ્યાં. ત્યારે જિતશનું વગેરે છ એ રાજાઓ મહ્લી અરહંતની પાસે આવ્યા. તે સમયે(પૂર્વ જન્મના) મહાબલ આદિ સાતે બાલમિત્રોનું પરસ્પર મિલન થયું.

૧૪૦ તએ ણ મલ્લી અરહા જિયસત્તુપામોકખે છ્યપ્પિ ય રાયાણો એવં વયાસી- એવં ખલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભયડવ્યિગા જાવ પવ્વયામિ । તં તુબ્ધે ણ કિં કરેહ ? કિં વા વવસહ ? કિં વા ભે હિયઇચ્છીએ સામત્થે(મંતે) ય ?

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી અરહંત મહ્લીએ જિતશનું વગેરે છ એ રાજાઓને કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિય ! હું

સંસારના ભયથી(જન્મ-જરા-મરણથી) ઉદ્દિગન થયેલી છું યાવત્ પ્રવર્જયા અંગીકાર કરવા ઈચ્છાં છું. તો તમે શું કરશો? કેવી રીતે રહેશો? આપની હાર્ટિક ઈચ્છા અને સામર્થ્ય શું છે?

૧૪૧ તએ ણ જિયસત્તુપામોકખા છપ્પિ ય રાયાણો મલ્લિ અરહં એવં વયાસી- જિ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભયડવ્બિગા જાવ પવ્વયહ, અમ્હાણ દેવાણુપ્પિયા ! કે અણે આલંબણે વા આહારે વા પડિબંધે વા ? જહ ચેવ ણ દેવાણુપ્પિયા ! તુબ્ધે અમ્હે ઇઓ તચ્ચે ભવગગહણે બહુસુ કજ્જેસુ ય મેઢી પમાણ જાવ ધમ્મધુરા હોત્થા, તહા ચેવ ણ દેવાણુપ્પિયા ! ઇંંહ પિ જાવ ભવિસ્સહા। અમ્હે વિ ય ણ દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભયડવ્બિગા જાવ ભીયા જમ્મમરણાણ, દેવાણુપ્પિયાણ સદ્ધિ મુંડા ભવિત્તા જાવ પવ્વયામો ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓએ મહ્લી અરહંતને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયે! જો આપ સંસારના ભયથી ઉદ્દિગન થઈને યાવત્ દીક્ષા ગ્રહણ કરો છો, તો હે દેવાનુપ્રિયે ! અમારા માટે અન્ય કોણ આલંબન, આધાર કે પ્રતિબંધરૂપ છે? હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ આપ આ ભવથી પૂર્વના ત્રીજાભવમાં ઘણા કાર્યોમાં અમારા માટે મેઢીભૂત, પ્રમાણભૂત અને ધર્મની ધુરા રૂપ હતા. તે જ રીતે હે દેવાનુપ્રિયે ! અત્યારે(આ ભવમાં) પણ થાઓ. હે દેવાનુપ્રિયે ! અમે પણ સંસારના ભયથી ઉદ્દિગન છીએ યાવત્ જન્મ મરણથી ભયભીત છીએ. તેથી આપ દેવાનુપ્રિયાની સાથે જ મુંડિત થઈને યાવત્ પ્રગ્રજિત થશું.

૧૪૨ તએ ણ મલ્લી અરહા તે જિયસત્તુપામોકખે છપ્પિ રાયાણો એવં વયાસી- જં ણ તુબ્ધે સંસારભડવ્બિગા જાવ મએ સદ્ધિ પવ્વયહ, તં ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! સએહિસએહિં રજ્જેહિં જેઠે પુતે રજ્જે ઠાવેહ, ઠાવેત્તા પુરિસહસ્સવાહિણીઓ સીયાઓ દુરુહહ, દુરૂઢા સમાણા મમ અંતિયં પાઉભબહ હ . તએ ણ તે જિયસત્તુપામોકખા છપ્પિ રાયાણો મલ્લિસ્સ અરહાઓ એયમદું પડિસુર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી અરહંત મહ્લીએ તે જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓને કહ્યું— જો તમે સંસારના ભયથી ઉદ્દિગન થયા હો યાવત્ મારી સાથે દીક્ષિત થવા ઈચ્છાતા હો, તો હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે પૌત-પૌતાના રાજ્યોમાં જાઓ અને મોટા પુત્રને રાજ્ય પર પ્રતિષ્ઠિત કરો. ત્યાર પછી હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય શિબિકાઓ પર આરૂઢ થઈને મારી પાસે આવો. ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ આદિ રાજાઓએ મહ્લી અરહંતનું આ કથન સ્વીકાર્યુ.

૧૪૩ તએ ણ મલ્લી અરહા તે જિતસત્તુપામોકખે ગહાય જેણેવ કુંભએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છતા કુંભગસ્સ પાએસુ પાડેઝ . તએ ણ કુંભએ રાયા તે જિયસત્તુપામોકખા વિડલેણ અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમેણ-પુપ્ફ-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારેણ સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારેત્તા સમ્માણેત્તા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મહ્લી અરહંત તે જિતશત્રુ વગેરે રાજાઓને સાથે લઈને કુંભ રાજા પાસે આવ્યા, આવીને કુંભરાજાના ચરણોમાં નમસ્કાર કરાવ્યા. ત્યારે કુંભરાજાએ તે જિતશત્રુ વગેરે રાજાઓનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યમ અને સ્વાદિભથી તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માલ્ય અને અલંકારોથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું; પછી તેઓને વિદાય કર્યા.

૧૪૪ તએ ણ જિયસતુપામોકખા છૃપ્પિ રાયાણો કુંભએણ રણા વિસજ્જયા સમાણા જેણેવ સાઇંસાઇં રજ્જાઇં, જેણેવ સાઇંસાઇં ણયરાઇં તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છંતા સયાઇંસયાઇં રજ્જાઇં ઉવસંપજ્જિત્તાણ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી કુંભરાજા દ્વારા વિદાય કરાયેલા જિતશનું આદિ રાજાઓ પોત-પોતાના રાજ્યમાં તેમજ નગરમાં આવ્યા અને પોત-પોતાના રાજ્યોનો ઉપભોગ કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

મલ્લીપ્રભુ દ્વારા સાંવત્સરિક દાન :-

૧૪૫ તએ ણ મલ્લી અરહા સંવચ્છરાવસાણે ણિકખમિસ્સામિ તિ મણ પહારેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મલ્લી અરહંતે પોતાના મનમાં અદી ધારણા કરી કે— એક વર્ષના અંતે હું દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ.

૧૪૬ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સકકસ્સ આસણ ચલઇ । તએ ણ સકકે દેવિંદે દેવરાયા આસણ ચલિયં પાસઇ, પાસિત્તા ઓહિં પરંજઇ, પરંજિત્તા મળિલ અરહં ઓહિણ આભોએઝ, આભોઇત્તા ઇમેયારૂવે અજ્જાત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્તથા - એવ ખલુ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે મિહિલાએ રાયહાણીએ કુંભગસ્સ રણ્ણો ધૂયા મલ્લી અરહા ણિકખમિસ્સામિ તિ મણ પહારેઝ ।

તં જીયમેયં તીય-પચ્ચુપ્પણ-મણાગયાણં સકકાણ દેવિંદાણ દેવરાયાણ, અરહંતાણ ભગવંતાણ ણિકખમમાણાણ ઇમેયારૂવં અત્થસંપયાણ દલિત્તએ । તં જહા-

તિણેવ ય કોડિસયા, અદ્વાસીં ચ હોંતિ કોડીઓ ।

અસિં ચ સયસહસ્સા, ઇંદા દલયંતિ અરહાણ ॥

એવ સંપેહેઝ, સંપેહિત્તા વેસમણ દેવ સદ્ગુરૂ, સદ્ગુરૂવિત્તા એવ વયાસી- એવ ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે જાવ અસીં ચ સયસહસ્સાઇં દલિત્તએ, તં ગચ્છહ ણ દેવાણુપ્પિયા ! જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ ઇમેયારૂવં અત્થસંપયાણ સાહરાહિ, સાહરિત્તા ખિપ્પામેવ મમ એયમાણત્તિય પચ્ચપિણાહિ ।

ભાવાર્થ :- - તે કાલે અને તે સમયે શકેન્દ્રનું આસન ચલાયમાન થયું. ત્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે પોતાના આસનને ચલાયમાન થતાં જોઈને અવધિજ્ઞાનનો પ્રયોગ કર્યો— અવધિજ્ઞાનના પ્રયોગ દ્વારા તેણે મલ્લી અરહંતને જોયા. ત્યારે ઈન્દ્રને મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે જંબુદ્ધીપ નામના દ્વીપમાં, ભારતવર્ષમાં મિથિલા રાજધાનીમાં કુંભ રાજાના પુત્રી મલ્લી અરહંત એક વર્ષ પછી દીક્ષા લઈશ એવો વિચાર કરી રહ્યાં છે.

અતીત, વર્તમાન અને ભવિષ્યકાલના દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકનો આ પરંપરાગત આચાર છે કે— તીર્થકર ભગવંત જ્યારે દીક્ષા અંગીકાર કરતા હોય ત્યારે તેમને(દાન દેવા માટે) આટલી અર્થ-સંપદા આપવી જોઈએ. તે આ પ્રમાણે છે—

અર્થ— ત્રણસો કરોડ (ત્રણ અબજ) અઙ્ગયાસી કરોડ અને અંસી લાખ (૩, ૮૮, ૮૦,૦૦૦૦૦) દ્રવ્ય (સોનામહોરો) ઈન્દ્ર અરિહંતને આપે છે.

આવો વિચાર કરીને શકેન્દ્ર વૈશ્રમણ દેવને બોલાવીને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જંબૂનામના આ દ્વીપના, ભારતવર્ષમાં યાવત્ મહ્લી અરહંતે દીક્ષા લેવાનો વિચાર કર્યો છે, તેથી તમારે તેઓને ત્યાં ન્રાણસો અઠ્યાસી કરોડ એસી લાખ સોનામહોર પહોંચાડવી જોઈએ. તો હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ અને જંબૂદ્વીપના ભારતવર્ષમાં કુંભરાજાના ભવનમાં આટલા દ્રવ્યને પહોંચાડીને મને શીધ સૂચિત કરો.

૧૪૭ તએ એં સે વેસમણે દેવે સક્કેણ દેવિંદેણ દેવરણા એવં વુત્તે સમાણે હદૃતુદ્વે કરયલ જાવ પદિસુણેઝ, પદિસુણિતા જંખે દેવે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવં વયાસી- ગચ્છહ એં તુબ્ધે દેવાણુપ્રિયા ! જંબૂદ્વીવં દીવં ભારહં વાસં મિહિલં રાયહાણિં, કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ તિણેવ ય કોડિસયા, અટાસીયં ચ કોડીઓ અસીઝં ચ સયસહસ્સાઝં; અયમેયારૂવં અત્થસંપયાળં સાહરહ, સાહરિતા મમ એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પણહ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે આ પ્રમાણે કહું, ત્યારે વૈશ્રમણ દેવ, હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. હાથજોડીને યાવત્ આજાનો સ્વીકાર કરીને જૂંબક દેવને બોલાવ્યા અને તેઓને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જંબૂદ્વીપના ભારત વર્ષક્ષેત્રની મિથિલા રાજધાનીમાં જાઓ અને કુંભરાજાના ભવનમાં ૩,૮૮,૮૦,૦૦૦૦૦ (ત્રણ અબજ, અઠ્યાસી કરોડ, એસી લાખ) સોના મહોરોનું સહંરણ કરીને ત્યાં પહોંચાડો અને મને ખબર આપો.

૧૪૮ તએ એં તે જંભગા દેવા વેસમણેણ એવં વુત્તા સમાણા જાવ પદિસુણેતા ઉત્તરપુરચ્છિમં દિસીભાગં અવકકમંતિ, અવકકમિતા જાવ ઉત્તરવેઝવિયાઝં રૂવાઝં વિઉવ્વંતિ, વિઉવ્વિતા તાએ ડાંકિકદ્વાએ જાવ વીઝવયમાણા જેણેવ જંબૂદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે જેણેવ મિહિલા રાયહાણી જેણેવ કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ તિણિન કોડિસયા જાવ સાહરંતિ, સાહરિતા જેણેવ વેસમણે દેવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા કરયલ જાવ પચ્ચપ્પણંતિ ।

તએ એં સે વેસમણે દેવે જેણેવ સક્કે દેવિંદે દેવરાયા તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિતા કરયલ જાવ પચ્ચપ્પણઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી તે જૂંબક દેવો, વૈશ્રમણ દેવની આજા સાંભળીને ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં ગયા અને ઉત્તર વૈક્ષિય રૂપોની વિકુર્વણા કરી, વિકુર્વણા કરીને દેવસંબંધી ઉત્કૃષ્ટ ગતિથી જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભરતક્ષેત્રની મિથિલા રાજધાનીમાં કુંભરાજાના ભવનમાં આવ્યા. કુંભરાજાના ભવનમાં ત્રણસો અઠ્યાસી કરોડ એસી લાખ(૩૮૮,૮૦,૦૦,૦૦૦) સોનામહોરો રાખીને તે જૂંબક દેવો વૈશ્રમણ દેવની પાસે આવ્યા અને કાર્ય સમાપ્તિનું સૂચન કર્યું.

ત્યાર પછી તે વૈશ્રમણ દેવ શકેન્દ્ર પાસે આવ્યા અને બન્ને હાથ જોડીને યાવત્ ઈન્નની આજા પાછી સોંપી.

૧૪૯ તએ એં મલ્લી અરહા કલ્લાકર્લિલ જાવ માગહાઓ પાયરાસો ત્તિ બહૂણં સણાહાણ ય અણાહાણ ય પંથિયાણ ય પહિયાણ ય કરોડિયાણ ય કપ્પડિયાણ ય એગમેગં હિરણ્ણકોડિં અદ્વ ય અણૂણાઝં સયસહસ્સાઝં ઇમેયારૂવં અત્થસંપયાળં દલયઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી મહ્લી અરહંતે પ્રતિદિન પ્રાતઃ કાલથી પ્રારંભ કરીને મગધદેશના પ્રાતરાશ

(પ્રાતઃકાલીન ભોજન)ના સમય સુધી અર્થાત્ બે પ્રહર સુધી મધ્યાહ્ન પર્યંત ઘણા ઘણા સનાથોને, અનાથોને, નિત્ય રસ્તે ચાલનારા પાંથિકોને, કયારેક રસ્તે ચાલનારા પથિકોને, ખાપરધારીઓને, કંથાધારીઓને એક કરોડ અને આઠ લાખ સુવર્ણમહોરો દાનમાં દેવાનો પ્રારંભ કર્યો.

૧૫૦ તએ ણ સે કુંભએ રાય મિહિલાએ રાયહાણીએ તત્થ તત્થ તહિં તહિં દેસે દેસે બહૂઓ મહાણસસાલાઓ કરેઝ । તત્થ ણ બહવે મણુયા દિણભઙ્ગભત્તવેયણા-વિપુલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવકખંડતિ । જે જહા આગચ્છંતિ તં જહા - પંથિયા વા પહિયા વા કરોડિયા વા કપ્પડિયા વા પાસંડત્થા વા ગિહત્થા વા; તસ્સ ય તહા આસત્થસ્સ વીસત્થસ્સ સુહાસણવરગયસ્સ તં વિપુલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં પરિભાએમાણા પરિવેસેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી કુંભરાજાએ પણ ભિથિલા રાજધાનીમાં તે-તે, સ્થાને-સ્થાને(વિભિન્ન મોહલ્લા, ઉપનગરો આદિ અનેક સ્થાનોમાં) ઘણી ભોજનશાળાઓ બનાવી. તે ભોજન શાળાઓમાં ઘણા મનુષ્યોને દૈનિક કે માસિક વેતન આપીને અને માત્ર ભોજન આપવારૂપ વેતનથી રાખ્યા હતા. તે માણસો વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય આદિ ચારે પ્રકારનું ભોજન બનાવતા હતા; બનાવીને જે પાંથિક, પથિક, કરોટિકા— ખાપરધારી, કંથાધારી, પાસંડી સાધુ, બાવા, સંન્યાસી અને ગૃહસ્થો ત્યાં આવતા, તેઓને થાક ઉત્તરી જાય તે રીતે આશ્વસ્થ કરીને, વિશ્રાંત કરીને અને સુખદ આસન પર બેસાડીને વિપુલ અશનાદિ ચારે પ્રકારના ભોજન દ્વારા જમાડતા હતાં.

૧૫૧ તએ ણ મિહિલાએ સિંઘાડગ જાવ બહુજણો અણણમણણસ્સ એવમાઇકખઙ્ગ- એવં ખલું દેવાણુપ્પિયા ! કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ સવ્વકામગુણિયં કિમિચ્છિયં વિપુલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં બહુણં સમણાય ય જાવ પરિવેસિજ્જઙ્ગ ।

**વરવરિયા ઘોસિજ્જઙ્ગ, કિમિચ્છિયં દિજ્જએ બહુવિહીયં ।
સુર-અસુર-દેવ-દાણવ-નરિંદ-મહિયાણ ણિકખમણે ॥**

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ભિથિલા રાજધાનીના શ્રુંગાટક આદિ માર્ગોમાં ઘણા લોકો પરસ્પર આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા. હે દેવાનુપ્પિયો ! કુંભ રાજના ભવનમાં સર્વકામગુણિત એવા વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદિભ વગેરે ચારે પ્રકારનો આહાર, ભાત-ભાતની વાનગીઓ ઘણા શ્રમણો આદિને ઈચ્છાનુસાર આપવામાં આવે છે.(કુંભરાજા તરફથી ભોજનશાળાઓ ખોલવાની અને કોઈપણ વ્યક્તિને ભોજન કરાવવાની સુંદર વ્યવસ્થાની લોકોમાં ચર્ચા થવા લાગી.)

અર્થ— વૈમાનિક, ભવનપત્રિ, જ્યોતિષ અને વ્યંતર દેવો તથા નરેન્દ્રો અર્થાત્ ચક્રવર્તી આદિ રાજાઓ દ્વારા પૂજિત તીર્થકરોની દીક્ષાના અવસર પર વર વરિકા—યાચકોને આવો, માંગો તેવી ઘોષણા કરાય છે અને તમારે શું જોઈએ છે ? તમારે શું જોઈએ છે ? આ પ્રમાણો પૂછી-પૂછીને યથેષ્ટ દાન દેવાય છે. આ રીતે યાચકની ઈચ્છા અનુસાર દાન દેવામાં આવે છે.

૧૫૨ તએ ણ મલ્લી અરહા સંવચ્છરેણ તિણિ કોડિસયા અદ્વાસીં ચ હોંતિ કોડીઓ અસિં ચ સયસહસ્સાં ઇમેયારૂવં અત્થસંપયાણં દલઇત્તા ણિકખમામિ ત્તિ મણં પહારેઝ ।

ભાવાર્થ :- મહ્લી અરહંતે ત્રણસો અઠયાસી કરોડ, એંસી લાખ(૩૮૮,૮૦,૦૦૦,૦૦) જેટલી અર્થ સંપદનું દાન દીધા પછી— “હવે હું દીક્ષા ગ્રહણ કરું” એવો મનમાં નિશ્ચય કર્યો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં તીર્થકર પ્રભુના દીક્ષાપૂર્વના સાંવત્સરિક દાનનું વર્ણન છે.

વનો, સ્મશાન ગૃહો તથા પૃથ્વીના પેટાળમાં જે ખજાનાઓ દટાયેલા પડ્યા હોય કે જેના સ્વામી જીવતા ન હોય, જેના નામ-ગોત્ર પણ રહ્યા ન હોય તેવા નઘણીયાત્તા ખજાનામાંથી જૂંબક દેવો ઉચ્ચ ૫૨૦ કરોડ, ૮૦ લાખ સોનામહોરો તીર્થકરોના ભવનમાં મૂકે છે. તે ધનમાંથી તીર્થકર પ્રતિદિન એક કરોડ આઠ લાખ (૧,૦૮,૦૦૦,૦૦) સોનામહોરનું દાન આપે છે. આ રીતે એક વર્ષમાં ઉચ્ચ ૫૨૦ કરોડ ૮૦ લાખ સોનામહોરનું દાન થાય છે. તેને સાંવત્સરિક દાન કહે છે.

લોકાંતિક દેવો દ્વારા દીક્ષા વિજાપ્તિ :-

૧૫૩ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ લોગંતિયા દેવા બંભલોએ કષ્ટે રિદ્દે વિમાણપત્થડે સએ હિં સએહિં વિમાણેહિં સએહિં-સએહિં પાસાયવંડિસએહિં પત્તેયં પત્તેયં ચરહિં સામાણિયસાહસ્સીહિં તિહિં પરિસાહિં સત્તહિં અણિએહિં સત્તહિં અણિયાહિવર્ઝહિં સોલસહિં આયરકખદેવસાહસ્સીહિં અણણેહિ ય બહૂહિં લોગંતિએહિં દેવેહિં સર્દ્દી સંપરિવુડા મહયાહયણટુંગીય જાવ વાઇય રવેણ ભુંજમાણા વિહરંતિ, તં જહા-

સારસ્સયમાઇચ્ચા, વણી વરુણા ય ગદ્દતોયા ય ।

તુસિયા અવ્વાબાહા, અગિચ્ચા ચેવ રિદ્દા ય ॥

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે લોકાંતિક દેવો બ્રહ્મલોક નામના પાંચમા દેવલોકમાં, રિષ્ટ નામક વિમાનના પ્રતરમાં પોત-પોતાના વિમાનોના, ઉત્તમ પ્રાસાદોમાં, પ્રત્યેક દેવો ચાર હજાર સામાનિક દેવોથી, ત્રણ-ત્રણ પરિષદ્ધોથી, સાત-સાત અનીકો (સેના)થી સાત-સાત સેનાપતિઓથી, સોળ-સોળ હજાર આત્મ રક્ષક દેવોથી, તથા અન્ય અનેક લોકાંતિક દેવોથી પરિવૃત્ત થઈને, નૃત્યો, ગીતો અને વાજિંત્રોના મધુર ધ્વનિ સહિત દિવ્ય સુખો ભોગવતા વિચરી રહ્યા હતા. તે લોકાંતિક દેવોના નામ આ પ્રમાણે છે— (૧) સારસ્વત (૨) આદિત્ય (૩) વલ્લિ (૪) વરુણા (૫) ગર્ભતોય (૬) તુષિત (૭) અવ્યાબાધ (૮) આગ્નેય(મરુત) (૯) રિષ્ટ.

૧૫૪ તએ ણ તેસિં લોગંતિયાણ દેવાણ પત્તેયં પત્તેયં આસણાં ચલાંતિ તહેવ જાવ તં જીયમેયં લોગંતિયાણ દેવાણ અરહંતાણ ણિકખમમાણાણ સંબોહણં કરેત્તએ ત્તિ । તં ગચ્છામો ણ અમ્હે વિ મલ્લિસ્સ અરહાઓ સંબોહણં કરેમો ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેંતિ, સંપેહિતા ઉત્તરપુરચ્છમં દિસીભાયં અવકકમંતિ, અવકકમિત્તા વેતવ્યસમુંગાએણ સમોહણંતિ, સમોહણિતા સંખિજ્જાં જોયણાં દંડં ણિસિરંતિ, એવં જહા જંભગા જાવ જેણેવ મિહિલા રાયહાણી જેણેવ કુંભગસ્સ રણ્ણો ભવણે જેણેવ મલ્લી અરહા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા અંતલિકખપડિવળણ સંખિખિણિયાં દસદ્વણણાં વત્થાં પવરપરિહિયા કરયલ જાવ અંજલિં કટ્ટુ તાહિં ઇટ્ટાહિં જાવ એવં વયાસી-

બુજ્જાહિ ભયવં ! લોગણાહા ! પવત્તેહિ ધર્મતિત્થં, જીવાણં હિય-સુહણિસ્સેયસકરં ભવિસ્સિ ત્તિ કદ્દુ દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વયંતિ, વિત્તા મલિલ અરહં વંદંતિ ણમંસંતિ, વંદિતા ણમંસિત્તા જામેવ દિસિં પાઉબ્ધ્યા તામેવ દિસિં પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પ્રત્યેક લોકાંતિક દેવોના આસન ચલાયમાન થયા યાવત્તુ આસન ચલિત થતા તેઓએ અવધિ જ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂકીને મલ્લી અરહંતના પ્રગત્યાના સંકલ્પને જ્ઞાયો અને તેઓએ વિચાર કર્યો કે— દીક્ષા લેવાની ઈચ્છા કરનારા તીર્થકરોને સંબોધન કરવું(દીક્ષા ગ્રહણ કરો). તે પ્રમાણે વિનંતી કરવી), તે આપણો જીત વ્યવહાર છે. માટે આપણે જઈએ અને અરહંત મલ્લીને સંબોધન કરીએ; આવો વિચાર કરીને તેઓએ ઈશાન દિશામાં જઈને વૈકિય સમુદ્ધાતથી વિકિયા કરી, સંઘ્યાતા યોજનનો દંડ કરીને, ઉત્તર વૈકિય શરીર ધારણ કરીને, જૂંબક દેવોની જેમ ભિથિલા રાજધાનીમાં કુંભરાજના ભવનમાં મલ્લી અરહંત સમીપે આવીને અંતરિક્ષમાં સ્થિત રહીને ધૂઘરીઓના ધમકારવાળા તથા પાંચવર્ણના શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રો ધારણ કરીને, બન્ને હાથ જોડીને ઈષ્ટ, કાન્ત, પ્રિય, મનોજા, અત્યંત મનોહર વાણીથી આ પ્રમાણે બોલ્યા—

“હે લોકનાનાથ ! હે ભગવન્ ! બૂજો—બોધ પામો ! ધર્મતીર્થનું પ્રવર્તન કરો. તે ધર્મતીર્થ જીવોને માટે હિતકારી, સુખકારી અને નિશ્ચેયસ્કારી(મોક્ષકારી) થશે.” આ પ્રમાણે બીજીવાર અને ત્રીજીવાર પણ કહું. ત્યાર પછી મલ્લી અરહંતને વંદના નમસ્કાર કરીને જે દિશામાંથી આવ્યા હતા તે જ દિશામાં પાછા ફર્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં લોકાંતિક દેવોના જીતવ્યવહાર—પરંપરાગત વ્યવહારનું કથન છે. તીર્થકર તો સ્વયંબુદ્ધ જ હોય છે. અન્ય કોઈ વ્યક્તિના બોધની તેઓને આવશ્યકતા હોતી નથી. તેમ છતાં તીર્થકર પરમાત્મા વર્ષાદાન આપીને જ્યારે દીક્ષા લેવા તેથાર થાય ત્યારે લોકાંતિક દેવો ‘દીક્ષા ગ્રહણ કરો, તીર્થ પ્રવર્તાવો’ આ પ્રમાણે વિનંતી કરે છે. આ પ્રકારના પરંપરાનુગત વ્યવહારથી લોકાંતિક દેવો તીર્થકરોના સંયમમાર્ગની અનુમોદનાનો મહાન લાભ પ્રાપ્ત કરે છે અને તીર્થકરો પ્રતિ પોતાનો ભક્તિભાવ પ્રદર્શિત કરે છે.

તીર્થકર મલ્લી ભગવતીની દીક્ષા :-

૧૫૫ તએ ણ મલ્લી અરહા તેહિં લોગંતિએહિં દેવેહિં સંબોહિએ સમાણે જેણેવ અમ્માપિયરો તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણ અમ્મયાઓ ! તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણ્ણાએ સમાણે મુંડે ભવિત્તા જાવ પવ્વિત્તાએ ।

અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધ કરેહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી લોકાંતિક દેવો દ્વારા સંબોધિત થયેલા મલ્લી અરહંત માતા-પિતાની પાસે આવ્યા, આવીને બન્ને હાથ જોડીને કહું— હે માતા-પિતા ! આપની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને, મુંડિત થઈને, ગૃહત્યાગ કરીને, અણાગાર પ્રગત્યા ગ્રહણ કરવાની મારી ઈચ્છા છે.

ત્યારે માતા-પિતાએ કહું— હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. વિલંબ ન કરો.

૧૫૬ તએ ણ કુંભએ રાયા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ અદૃસહસ્સં સોવળિણ્યાણં કલસાણં જાવ અદૃસહસ્સાણં ભોમેજ્જાણં કલસાણં, અણં ચ

મહત્થं મહગં મહરિહં વિઉલં તિત્થયરાભિસેયં ઉવદૃવેહ । જાવ ઉવદૃવેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને કહ્યું— શીંગ એક હજાર આઠ સુવર્ણ-કળશ, એક હજાર આઠ રજત કળશ, તેટલા જ સુવર્ણરજતમય, મણિમય, સુવર્ણમણિમય, રજતમણિમય અને સુવર્ણ રજત મણિમય કળશ અને એક હજાર આઠ માટીના કળશ લાવો. અન્ય પણ મહાન અર્થ— વાળી, મહાન મૂલ્યવાળી, મહાન જનોને યોગ્ય, તીર્થકરના અભિષેકની સામગ્રી ઉપસ્થિત કરો. આ સાંભળીને કર્મચારી પુરુષોએ અભિષેકની સમસ્ત સામગ્રી તૈયાર કરી.

૧૫૭ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં ચમરે અસુરિંદે જાવ અચ્ચુયપજ્જવસાણા આગયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ચમર નામના અસુરેન્દ્રથી લઈને અચ્યુત સ્વર્ગ સુધીના બધા ઈન્દ્ર અર્થાત્ ચોસઠ ઈન્દ્ર ત્યાં આવ્યા.

૧૫૮ તએ ણં સકકે દેવિંદે દેવરાયા આભિઓગિએ દેવે સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ અદૃસહસ્સં સોવળણયાણં કલસાણં જાવ અણં ચ તં વિઉલં ઉવદૃવેહ । જાવ ઉવદૃવેતિ । તેવિ કલસા તે ચેવ કલસે અણુપવિદ્વા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકેન્દ્ર આભિયોગિક દેવોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણો કહ્યું— એક હજાર આઠ સુવર્ણ કળશ આદિ યાવત્ બીજી અભિષેક યોગ્ય સામગ્રી ઉપસ્થિત કરો. આ સાંભળીને આભિયોગિક દેવોએ પણ બધી સામગ્રી ઉપસ્થિત કરી. દેવોના તે કળશો મનુષ્યોના કળશોમાં દેવી શક્તિથી સમાઈ ગયા. (તેથી કુંભરાજાના કળશોની શોભા વધી ગઈ.)

૧૫૯ તએ ણં સે સકકે દેવિંદે દેવરાયા કુંભરાયા ય મલિલ અરહં સીહાસણંસિ પુરત્થાભિમુહં ણિકેસેઇ, અદૃસહસ્સેણ સોવળણયાણં જાવ અભિસિંચિઃ । તએ ણં મલિલસ્સ ભગવાઓ અભિસેએ વદ્વમાણે અપ્પેગઝયા દેવા મિહિલં ચ સંબિંભતરં બાહિરિયં જાવ સવ્વાઓ સમંતા આધાવંતિ પરિધાવંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકેન્દ્ર અને કુંભરાજાએ મળીને મહ્લી અરહંતને સિંહાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખ બેસાડ્યા અને સુવર્ણ આદિના એક હજાર આઠ કળશોથી યાવત્ તેમનો અભિષેક કર્યો. મહ્લી ભગવાનનો અભિષેક થઈ રહ્યો હતો, તે સમયે કેટલાક દેવો હષ્ઠાત્રીકથી મિથિલા નગરીની અંદર અને બહાર યાવત્ સર્વ દિશાઓ-વિદિશાઓમાં હર્ષોલ્લાસથી દોડાડોડ કરવા લાગ્યા.

૧૬૦ તએ ણં કુંભએ રાયા દોચ્ચં પિ ઉત્તરાવકકમણં સીહાસણં રયાવેઇ જાવ સવ્વાલંકાર- વિભૂસિયં કરેઇ, કરિત્તા કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાયુપ્પિયા ! મણોરમં સીયં ઉવદૃવેહ જાવ તે વિ ઉવદૃવેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ બીજીવાર ઉત્તરદિશામાં સિંહાસન રખાવ્યું યાવત્ મહ્લી અરહંતને સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કર્યા. વિભૂષિત કરીને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણો કહ્યું— શીંગ મનોરમા નામની શિબિકા(તૈયાર કરીને) લાવો યાવત્ કર્મચારી પુરુષો મનોરમા શિબિકા તૈયાર કરીને લઈ આવ્યા.

૧૬૧ તએ ણં સકકે દેવિંદે દેવરાયા આભિયોગિએ દેવે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી-
ખિપ્પામેવ અણેગખંખ્યં જાવ મનોરમં સીયં ઉવટુવેહ । જાવ સાવિ સીયા તં ચેવ સીયં અણુપવિદ્ધા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે આભિયોગિક દેવોને બોલાવ્યા અને તેઓને કહું— શીદ્ર
અનેક સ્થાન્યભવાળી યાવત્ મનોરમા નામક શિબિકા ઉપસ્થિત કરો. ત્યારે તે દેવો પણ મનોરમા નામની
શિબિકા લાવ્યા અને તે શિબિકા પણ તે મનુષ્યોની શિબિકામાં સમાઈ ગઈ.

૧૬૨ તએ ણં મલ્લી અરહા સીહાસણાઓ અબ્ધુદ્ધેઝ, અબ્ધુદ્ધિત્તા જેણેવ મણોરમા સીયા
તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા મણોરમંસીયં અણુપયાહિણી કરેમાણા મણોરમં સીયં
દુરુહઝ, દુરુહિત્તા સીહાસણવરગએ પુરત્થાભિમુહે સણિણસણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મલ્લી અરહંત સિંહાસન ઉપરથી ઊઠીને, મનોરમા નામની શિબિકા સમીપે
આવ્યા. મનોરમા શિબિકાની પ્રદક્ષિણા કરતાં મનોરમા શિબિકા પર આરૂઢ થઈને, પૂર્વદિશા તરફ મુખ
રાખીને સિંહાસન પર બિરાજમાન થયાં.

૧૬૩ તએ ણં કુંભએ રાયા અદ્વારસ સેણિપ્પસેણીઓ સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી-
તુબ્ધે ણં દેવાણુપ્પિયા ! એહાયા જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયા મલ્લિસ્સ સીયં પરિવહન્તિ ।
તેવિ જાવ પરિવહંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંભરાજાએ અદાર જાતિઓ, ઉપજાતિઓને બોલાવીને કહું— હે દેવાનુપ્પિયો !
તમે સ્નાનાદિ કરીને યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, મલ્લીકુમારીની શિબિકાનું વહન કરો
યાવત્ તેઓએ શિબિકા વહન કરી. (ખભા ઉપર ઉપાડી).

૧૬૪ તએ ણં સકકે દેવિંદે દેવરાયા મણોરમાએ દક્ખિણિલલં ઉવરિલલં બાહં ગેણહઝ,
ઈસાણે ઉત્તરિલલં ઉવરિલલં બાહં ગેણહઝ, ચમરે દાહિણિલલં હેટ્ટિલલં, બલી ઉત્તરિલલં હેટ્ટિલલં,
અવસેસા દેવા જહારિહં મણોરમં સીયં પરિવહંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકેન્દ્ર મનોરમા શિબિકાના જમણી બાજુના આગળના દંડાને ખભા પર
ગ્રહણ કર્યો. દેવેન્દ્ર દેવરાજ ઈશાને ડાબી બાજુના આગળના દંડાને ખભા પર ગ્રહણ કર્યો. ચમરેન્દ્ર જમણી
બાજુના પાછળના દંડાને અને બલીન્દ્ર ડાબી બાજુના પાછળના દંડાને ખભા પર ગ્રહણ કર્યો. શેષ ચારેય
જાતિના દેવોએ યથા યોગ્ય રીતે પોત-પોતાની વિધિ વ્યવસ્થા અનુસાર તે મનોરમા શિબિકાને વહન કરી.

૧૬૫ પુંબિં ઉકિખિત્તા માણુસ્સેહિં, સાહદુરોમકૂવેહિં ।
પચ્છા વહંતિ સીયં, અસુરિંદસુરિંદણાર્ગેદા ॥૧॥
ચલચવલકુંડલધરા, સચ્છંદવિઉવ્વિયાભરણધારી ।
દેવિંદદાણવિદા, વહંતિ સીયં જિર્ણિદસ્સ ॥૨॥

ભાવાર્થ :- હર્ષથી પુલકિત રોમરાયવાળા મનુષ્યોએ સર્વ પ્રથમ તે શિબિકાને ઊંચકી. ત્યાર પછી
અસુરેન્દ્રો (ચમરેન્દ્ર-બલીન્દ્ર) સુરેન્દ્રો (જ્યોતિષી અને વેમાનિક) અને નાગેન્દ્રોએ (નવનિકાય અને વ્યંતરોએ)

તેને વહન કરી. ॥૧॥ ચલાયમાન ચંચળ કુંડલોને તથા પોતાની ઈચ્છા અનુસાર વિક્રિયાથી બનાવેલા આભરણોને ધારણ કરનારા દેવેન્દ્રો(જ્યોતિષી અને વૈમાનિક ઈન્દ્રો) અને દાનવેન્દ્રોએ(ભવનપતિ અને વંતર) જિનેન્દ્રદેવની શિખિકા વહન કરી. ॥૨॥

૧૬૬ તએ ણ મલ્લિસ્સ અરહો મણોરમં સીયં દુરૂઢસ્સ ઇમે અદૃદુમંગલગા પુરાઓ અહાણુપુષ્વીએ એવં ણિગમો જહા જમાલિસ્સ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મહ્લી અરહંત જ્યારે મનોરમા શિખિકા પર આરૂઢ થયા, ત્યારે તેની આગળ આઈ-આઈ મંગલ અનુકૂમથી ચાલ્યા. ભગવતી સૂત્રમાં વર્ણિત જમાલિના મહાભિનિષ્કમણની જેમ અહીં મહ્લી અરહંતના મહાભિનિષ્કમણનું વર્ણન સમજી લેવું જોઈએ.

૧૬૭ તએ ણ મલ્લિસ્સ અરહો ણિકખમમાણસ્સ અપ્પેઝગયા દેવા મિહિલં રાયહાર્ણિં અબ્બિભતસ-બાહિરં આસિયસંમજ્જય-સંમદૃ-સુઝ્રતથંતરાવણવીહિયં કરેતિ જાવ પરિધાવંતિ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મહ્લી અરહંત જ્યારે દીક્ષા ધારણ કરવા માટે નીકળ્યા ત્યારે કેટલાક દેવોએ ભિથિલા રાજધાનીની અંદર અને બહાર પાણી છાંટયું, કચરો દૂર કરી સ્વચ્છ બનાવી યાવત્ત દેવો ભિથિલા રાજધાનીની ઉપર આકાશમાં નાચવા-કૂદવા લાગ્યા.

૧૬૮ તએ ણ મલ્લી અરહા જેણેવ સહસ્સંબવણે ઉજ્જાણે, જેણેવ અસોગવરપાયવે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સીયાઓ પચ્ચોરુહિઝ, પચ્ચોરુહિત્તા આભરણાલંકારં ઓમુયિઝ । તએ ણ પભાવર્ઝ હંસલકખણેણ પડસાડેણ આભરણાલંકારે પડિચ્છિઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મહ્લી અરહંત સહસાભ્રવન નામના ઉદ્ઘાનમાં, શ્રેષ્ઠ અશોક વૃક્ષ સમીપે આવીને શિખિકામાંથી નીચે ઉત્થાયા, નીચે ઉત્તરીને સમસ્ત આભરણોને ઉત્તાયા. માતા પ્રભાવતી દેવીએ હંસના લક્ષણવાળા અર્થાત્ શ્વેત અને કોમળ વસ્ત્રમાં આભૂષણ, માળા અને અલંકાર ગ્રહણ કર્યા.

૧૬૯ તએ ણ મલ્લી અરહા સયમેવ પંચમુદ્રિયં લોયં કરેઝ । તએ ણ સકકે દેવિંદે દેવરાયા મલ્લિસ્સ કેસે પડિચ્છિઝ, પડિચ્છિત્તા ખીરોદગસમુદ્રે પકિખવિઝ ।

તએ ણ મલ્લી અરહા ણમોત્થુણ સિદ્ધાણ તિ કટૂદુસ સામાઇયચરિત્તં પડિવજ્જિઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી મહ્લી અરહંતે સ્વયં જ પંચમુષ્ટિક લોચ કર્યો. દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકે મહ્લીના કેશોને ગ્રહણ કર્યા. ગ્રહણ કરીને તે કેશોને કીર સાગરમાં પ્રક્ષેપ કરી દીધા.

ત્યાર પછી મહ્લી અરહંતે “સિદ્ધોને નમસ્કાર હો” આ પ્રમાણે કહીને સામાધિક ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું

૧૭૦ જં સમયં ચ ણ મલ્લી અરહા સામાઇય ચરિત્તં પડિવજ્જિઝ, તં સમયં ચ દેવાણ ય મણુસ્સાણ ય ણિગ્ધોસે તુરિય-ણિણાય-ગીય-વાઇય-ણિગ્ધોસે ય સકકસ્સ વયણસંદેસેણ ણિલુક્કે યાવિ હોત્થા ।

જં સમયં ચ ણ મલ્લી અરહા સામાઇય ચરિત્તં પડિવણે તં સમયં ચ ણ મલ્લિસ્સ અરહો માણુસધ્મમાઓ ઉત્તરિએ મણપજ્જવણાણે સમુપ્પણે ।

ભાવાર્થ :- જે સમયે મલ્લી અરહંતે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું, તે સમયે દેવો અને મનુષ્યોના નિર્ધોષ (શબ્દ-કોલાહલ)ને વાદ્યોના, ગીતોના તથા વાજિંત્રોના ધ્વનિને શકેન્દ્ર(પોતાના આદેશથી) બંધ કરાવી દીધો. તેથી ચારિત્ર ગ્રહણ કરતી વખતે પૂર્ણ નીરવતા વ્યાપી ગઈ.

જે સમયે મલ્લી અરહંતે સામાયિક ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું, તે જ સમયે મલ્લી અરહંતને મનુષ્ય ધર્મથી ઉપરના અર્થાત્ સાધારણ અવતી મનુષ્યોને નહીં થનારું એવું લોકોત્તર, મનુષ્ય સંબંધી ઉત્તમ મનઃપર્યવજ્ઞાન (અઢીદ્વિપમાં સ્થિત સંશી જીવોના મનના પર્યાયોને સાક્ષાત્ જાણનારું શાન) ઉત્પન્ન થયું.

૧૭૧ મલ્લી ણં અરહા જે સે હેમતાણં દોચ્ચે માસે ચડત્થે પક્ખે પોસસુદ્ધે તસ્સ ણં પોસસુદ્ધસ્સ એકકારસીપક્ખેણ પુવ્વણહકાલસમયંસિ અદ્ભુતેણ ભત્તેણ અપાણએણ, અસ્સિણીહિં ણક્ખતેણ જોગમુવાગએણ તિહિં ઇત્થીસએહિં અભિભતરિયાએ પરિસાએ, તિહિં પુરિસસએહિં બાહિરિયાએ પરિસાએ સર્દ્ધિ મુંડે ભવિત્તા પવ્વઇએ ।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરહંતે હેમતં જીતુના બીજા મહિનામાં, ચોથા પખવાડીયે અર્થાત્ પોષમાસના સુદુ (શુક્લ) પક્ષમાં અને તે પોષમાસના શુક્લ પક્ષની એકાદશીના પૂર્વાર્ધ ભાગના દિવસે નિર્જલ અષ્ટમ ભક્ત તપ કરીને, અશ્વિની નક્ષત્ર સાથે ચંદ્રનો યોગ થયો ત્યારે, આભ્યંતર પરિષદની ત્રણસો સ્ત્રીઓ અને બાબ્દી પરિષદના ત્રણસો પુરુષો સાથે મુંડિત થઈને દીક્ષા અંગીકાર કરી.

૧૭૨ મલ્લિં અરહં ઇમે અદ્ભુ ણાયકુમારા અણુપવ્વિંસુ, તં જહા -

ણંદે ય ણંદિમિત્તે, સુમિત્ત બલમિત્ત ભાણુમિત્તે ય ।
અમરવિઝ અમરસેણે, મહસેણે ચેવ અદ્ભુમએ ॥

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરહંતે દીક્ષા ધારણ કરી ત્યારે તેમનું અનુસરણ કરીને આઈ શાતકુમારો (રાજકુમારો) પણ તેમની સાથે દીક્ષિત થયા. તેના નામ આ પ્રમાણે છે-

(૧) નંદ (૨) નંદભિત્ર (૩) સુમિત્ર (૪) બલમિત્ર (૫) ભાનુમિત્ર (૬) અમરપતિ (૭) અમરસેન અને (૮) મહાસેન.

૧૭૩ તએ ણં ભવણવિઝ-વાળમંતર-જોઇસિય-વેમાળિયા દેવા મલ્લિસ્સ અરહાઓ ણિક્ખમણ-મહિમં કરેતિ, કરિતા જેણેવ ણંદીસરવરે દીવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા અદ્ભુહિયં મહિમં કરેતિ, કરિતા જાવ પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક આ ચાર નિકાયના દેવોએ મલ્લી અરહંતનો દીક્ષા મહોત્સવ કરીને નંદીશ્વર દ્વીપ પર જઈને અષ્ટાલ્લિકા મહોત્સવ કર્યો યાવત્ પોત-પોતાના સ્થાન પર પાછા ફર્યા.

મલ્લી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન :-

૧૭૪ તએ ણં મલ્લી અરહા જં ચેવ દિવસં પવ્વિએ, તસ્સેવ દિવસસ્સ પચ્છાવરણ-કાલસમયંસિ અસોગવરપાયવસ્સ અહે પુઢવિસિલાપદ્ધયંસિ સુહાસણવરગયસ્સ સુભેણ

પરિણામેણ પસત્થેહિં અજ્જવસાળેણ, પસત્થાહિં લેસાહિં વિસુજ્જમાણીહિં, તયાવરણ-કમ્મરથ-વિકરણકરણ અપુષ્વકરણ અણુપવિદુસ્સ અણંતે જાવકેવલણાળંસણે સમુપ્ણણે।

ભાવાર્થ :- મહ્લી અરહંતે જે દિવસે દીક્ષા અંગીકાર કરી, તે જ દિવસના ઉત્તરાર્ધ ભાગમાં શ્રેષ્ઠ અશોકવૃક્ષની નીચે, પૃથ્વીશિલાપદૃકની ઉપર બિરાજમાન હતા, તે સમયે શુદ્ધ પરિણામો અને પ્રશસ્ત અધ્યવસાય તેમજ પ્રશસ્ત લેશયાઓ અત્યંત વિશુદ્ધ થવાથી, તદાવરણ(ચાર ઘાતિ) કર્માની ૨જને દૂર કરનારા અપૂર્વકરણ (આઠમા ગુણસ્થાન)ને પ્રાપ્ત થયા. ત્યાર પછી કમશા: ચાર ઘાતિ કર્માનો ક્ષય થતાં મહ્લી અરહંતને કેવલજ્ઞની પ્રાપ્તિ થઈ.

૧૭૫ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સવ્વદેવાણ આસણાઇં ચલંતિ, સમોસઢા, ધ્રમ્મ સુર્ણતિ, અદ્વાહિયમહિમા ણંદીસરે, જામેવ દિસિં પાડબ્ધૂયા તામેવ દિસિં પઢિગયા । કુંભએ વિણિગચ્છિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે સર્વ ટેવોના(ઈન્ન્રોના) આસન ચલાયમાન થયા, ત્યારે તે બધા ટેવો ત્યાં આવ્યા, બધાએ ધર્માપદેશ શ્રવણ કર્યો. નંદીશર દ્વીપમાં જઈને અષ્ટાળ્ખીકા મહોત્સવ કર્યો અને પછી જે દિશામાંથી પ્રગટ થયા હતા તે જ દિશામાં પાછા ફર્યા. કુંભરાજા પણ વંદન કરવા માટે નીકળ્યા.

મહ્લી પ્રભુની શિષ્ય સંપદા :-

૧૭૬ તએ ણ તે જિયસત્તુપામોક્ખા છપ્પિ ય રાયાણો જેદૂપુત્તે રજ્જે ઠાવિત્તા પુરિસસહસ્સ-વાહિણીયાઓ સીયાઓ દુરૂઢા સમાણા સવ્વિદ્વિએ જેણેવ મલ્લી અરહા જાવ પજ્જુવાસંતિ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓ પોત-પોતાના જયેષ્ઠ પુત્રોને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને, સહસ્રવાહિની શિબિકાઓ પર આરૂઢ થઈને સમસ્ત ઋષિ સાથે મહ્લી અરિહંત સમીપે પહોંચીને યાવત્ત તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યા.

૧૭૭ તએ ણ મલ્લી અરહા તીસે મહૃ મહાલિયાએ પરિસાએ કુંભગસ્સ રણો, તેસિં ચ જિયસત્તુપામોક્ખાણ છણહં રાઈણ ધ્રમ્મ કહેઇ । પરિસા જામેવ દિસિં પાડબ્ધૂઆ તામેવ દિસિં પઢિગયા । કુંભએ સમણોવાસએ જાએ જાવ પઢિગએ, પભાવર્ઝ ય સમણોવાસિયા જાયા જાવ પઢિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી મહ્લી અરિહંતે તે વિશાળ જનસમુદ્દાયને, કુંભરાજાને અને જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓને ધર્માપદેશ આપ્યો. પરિષદ જે દિશામાંથી આવી હતી તે દિશામાં પાછી ગઈ. કુંભરાજા શ્રમણોપાસક થયા, રાણી પ્રભાવતી શ્રમણોપાસિકા થઈ. તેઓ પણ પાછા ફર્યા.

૧૭૮ તએ ણ જિયસત્તુપામોક્ખા છપ્પિ ય રાયાણો ધ્રમ્મ સોચ્વા ણિસમ્મ એવં વયાસી-આલિત્તે ણ ભત્તે જાવ પવ્વિયા । ચોદ્દસપુષ્વિણો, અણંતે કેવલે, સિદ્ધા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ આદિ છાએ રાજાઓએ ધર્મ શ્રવણ કરીને, હૃદયમાં ધારણ કરીને આ પ્રમાણે કહું- હે ભગવન્! આ સંસાર જરા અને મરણથી બણી રહ્યો છે, વગેરે કથન પૂર્વવત્ત જાણવું યાવત્ત

તે દીક્ષિત થયા, ચૌદપૂર્વના જ્ઞાતા થયા, ત્યાર પછી અનંત કેવળજ્ઞાન, કેવળ દર્શન પ્રાપ્ત કરીને સિદ્ધ થયા.

૧૭૯ તએ ણં મલ્લી અરહા સહસંબવણાઓ ઉજ્જાણાઓ ણિકખમઇ, ણિકખમિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરઇ ।

ભાવાર્થ:- ત્યાર પછી કોઈ સમયે મલ્લી અરિહંત સહસ્રાભ્રવન ઉદ્ઘાનમાંથી બહાર નીકળીને જનપદોમાં વિહાર કરવા લાગ્યા.

૧૮૦ મલિલસ્ ણં અરહાઓ ભિસગ પામોકખા અદૃઢીસં ગણા, અદૃઢીસં ગણહરા હોત્થા ।

મલિલસ્ ણં અરહાઓ ભિસગ પામોકખા ચત્તાલીસં સમણસાહસ્રીઓ ઉકકોસિયાઓ સમણ સંપયા હોત્થા, બંધુર્મઈપામોકખાઓ પણપણં અજ્જિયાસાહસ્રીઓ ઉકકોસિયા અજ્જિયા સંપયા હોત્થા । એવં સાવયાણ એગા સયસાહસ્રીઓ ચુલસીઇં ચ સહસ્રા, સાવિયાણ તિણિ સયસાહસ્રીઓ પણણટું ચ સહસ્રા, છસ્સયા ચોદ્દસપુષ્ટીણ, વીસસયા ઓહિણાણીણ, બતીસં સયા કેવલણાણીણ, પણતીસં સયા વેડબ્વિયાણ, અદૃસયા મણપજ્જવણાણીણ, ચોદ્દસસયા વાઈણ, વીસં સયા અણુત્તરોવવાઇયાણ સંપયા હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરિહંતને ભૃપ્ષક આદિ અઠયાવીસ(૨૮) ગણ અને અઠયાવીસ(૨૮) ગણધર હતા.

મલ્લી અરિહંતને ભૃપ્ષક-પ્રમુખ ચાલીસ હજાર(૪૦,૦૦૦) સાધુઓ, બંધુમતી આદિ પંચાવન હજાર(૫૫,૦૦૦) આર્થાઓ, એક લાખ ચૌરાસી હજાર(૧,૮૪,૦૦૦) શ્રાવકો, ત્રણ લાખ પાંસંદ હજાર (૩,૫૫,૦૦૦) શ્રાવિકાઓ, છસો(૫૦૦) ચૌદપૂર્વી સાધુઓ, બે હજાર(૨૦૦૦) અવધિજ્ઞાની, બત્તીસ સો (૩,૨૦૦) કેવળજ્ઞાની, પાંત્રીસસો(૩,૫૦૦) વૈક્રિયલબ્ધિધારી, આઠસો(૮૦૦) મન: પર્યવજ્ઞાની, ચૌદસો (૧૪૦૦) વાદી અને વીસ સો(૨૦૦૦) અનુતરોપપાત્રીક (પાંચ અનુતર વિમાનવાસી દેવોમાં ઉત્પન્ન થનારા) સાધુઓની સંખ્યા હતી.

૧૮૧ મલિલસ્ અરહા દુવિહા અંતગઢભૂમી હોત્થા । તંજહા-જુગંતકરભૂમી, પરિયાયંતકરભૂમી ય । જાવ વીસઇમાઓ પુરિસજુગાઓ જુગંતકરભૂમી, દુવાસપરિયાએ અંતમકાસી ।

ભાવાર્થ :- મલ્લી અરિહંતના તીર્થમાં બે પ્રકારની અંતકર ભૂમિ(તે જ ભવમાં મોક્ષ મેળવનારનો બે પ્રકારનો કાળ) થઈ. તે આ પ્રમાણે છે— યુગાન્તકર ભૂમિ અને પર્યાયાન્તકર ભૂમિ. વીસ પાટ સુધી યુગાંતર ભૂમિ થઈ અર્થાત્ વીસ પાટ સુધી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી. (મલ્લી અરિહંતના તીર્થમાં વીસમી પાટ પછી કોઈએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો નથી.) તેમની પર્યાયાન્તકર ભૂમિ બે વર્ષની થઈ અર્થાત્ મલ્લી અરિહંતને કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી બે વર્ષ મોક્ષે જનારા સાધુ થયા.(તે પહેલા કોઈ છુવ મોક્ષે ગયા નથી.)

મલ્લી પ્રભુનું નિર્વાણા :-

૧૮૨ મલ્લી ણં અરહા પણુવીસં ધણૂળિ ઉદ્ધું ઉચ્ચત્તેણ, વણેણ પિયંગુસમે, સમચउરંસસંઠાણે, વજ્જરિસભણારાચસંઘયણે, મજ્જદેસે સુહું સુહેણ વિહરિત્તા જેણેવ સમ્મેએ પવ્વએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સમ્મેયસેલસિહરે પાઓવગમણમણુવવણે ।

ભાવાર્થ :- મહ્લી અરિહંત પચ્ચીસ ધનુષ્ય ઊંચા હતા, તેમના શરીરનો વર્ણ પ્રિયંગુની સમાન(નીલો) હતો, સમચતુરસ સંસ્થાન અને વજાખાખમનારાચ સંઘયણ હતું, મધ્યદેશમાં સુખપૂર્વક વિચચીને સમ્મેત શિખર પર્વત ઉપર આવીને તેઓએ પાદપોપગમન અનશન અંગીકાર કર્યું.

૧૮૩ મહ્લી ણ એં વાસસયં આગારવાસં મજ્જો પણપળણ વાસસહસ્સાઇં વાસસયઊણાઇં કેવલિપરિયાં પાડળિતા, પણપળણ વાસસહસ્સાઇં સવ્વાઉં પાલઇતા જે સે ગિમ્હાણ પઢ્મે માસે દોચ્ચે પક્ખે ચેત્તસુદ્ધે, તસ્સ ણ ચેત્તસુદ્ધસ્સ ચુતથીએ પક્ખેણ ભરણીએ ણક્ખતોણ અદ્ધરત્તકાલસમયંસિ પંચર્હિં અજ્જિયાસએહિં અંભિભતરિયાએ પરિસાએ પંચર્હિં અણગારસએહિં બાહિરિયાએ પરિસાએ, માસિએણ ભતોણ અપાણએણ, વગ્ધારિયપાણી, ખીણ વેયણિજે આઉએ ણામે ગોએ સિદ્ધે । એવે પરિણિવ્વાણમહિમા ભાણિયવ્વા જહા જંબૂદ્વીવપળણતીએ, ણંદીસરે અદ્વાહિયાઓ, પઢિગયાઓ ।

ભાવાર્થ :- મહ્લી અરિહંત એકસો વર્ષ ગૃહવાસમાં રહ્યા. સો વર્ષ ન્યૂન પંચાવન હજાર વર્ષ(૫૪,૬૦૦ વર્ષ) કેવલીપર્યાયમાં રહીને, કુલ પંચાવન હજાર(૫૫,૦૦૦) વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવીને, ગ્રીઝ ઋતુના પ્રથમ માસ અને બીજા પક્ષમાં અર્થાત્ ચૈત્રમાસના શુક્લ પક્ષમાં અને ચૈત્રમાસના શુક્લપક્ષની ચોથ તિથિમાં, ભરણી નક્ષત્રની સાથે ચંદ્રનો યોગ હતો ત્યારે અર્ધરાત્રિના સમયે, આભ્યંતર પરિષદની પાંચસો સાધ્વીઓ અને બાહ્ય પરિષદના પાંચસો સાધુઓની સાથે, એકમાસના નિર્જલ અનશનપૂર્વક બન્ને હાથ લાંબા હોય તેવી અવસ્થામાં વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર આ ચાર અધ્યાત્મિક કર્મો કીણ થતા સિદ્ધ થયા. ઈન્દ્રોએ મહ્લી અરિહંતનો પરિનિર્વાણ મહોત્સવ કર્યો. તે નિર્વાણ મહોત્સવનું વર્ણન જંબૂદ્વીપ પ્રજાપિત વક્ષ-૨(પેજ નં.૮૦ થી ૮૮) પ્રમાણે જાણાં. દેવો નંદીશ્વર દ્વીપમાં અષ્ટાહ્લિકા મહોત્સવ કરીને પોત-પોતાના સ્થાન પર ચાલ્યા ગયા.

૧૮૪ એવે ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ અદ્વમસ્સ ણાયજ્જયણસ્સ અયમદ્દે પળણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે – આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આઈમા જ્ઞાત અધ્યયનનો આ અર્થ પ્રરૂપ્યો છે. મેં જે સાંભળ્યું તે જ હું કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં મહ્લી અરિહંતના નિર્વાણનું વર્ણન છે.

સામાન્ય રીતે સાધ્વીઓ નગર અને ઉપાશ્રયમાં ભક્તપ્રત્યાખ્યાન સંથારો ગ્રહણ કરે છે. મહ્લી પ્રભુ સ્ત્રી તીર્થકર હતા. તેઓએ પાંચસો સાધ્વીઓ અને પાંચસો સાધુઓ સાથે સમ્મેત શિખર પર્વત પર પાદપોપગમન સંથારો ગ્રહણ કર્યો હતો અને તેમનો તે સંથારો એક મહીના સુધી ચાલ્યો હતો.

આ અધ્યયનમાં ઓગણીસમા તીર્થકર શ્રી મહ્લીનાથ ભગવાનની જીવન ઘટનાના દધ્યાંતે માયાનું સેવન ન કરવાનો બોધ આપ્યો છે. વૃત્તિકારે બે ગાથા દ્વારા આ બોધનું કથન કર્યું છે. યથા—

ઉગ્ગતવસંજમવાઓ, પાગિદુફલસાહગસ્સ વિ જિયસ્સ ।

ધમ્મવિસએ વિ સુહુમા વિ, હોઇ માયા અણત્થાય ॥૧॥

જહ મલિસ્સ મહાબલ-ભવમ્મિ તિત્થગરણમબંધે વિ ।
તવ-વિસય-થેવમાયા જાયા જુવઇત્ત-હેઉત્તિ ॥૨॥

અર્થ— ઉગ્રતપવાન, સંયમવાન અને ઉતૃકૃષ્ટ ફળને મેળવનાર સાધક જીવ પણ જો સૂક્ષ્મ અને ધર્મ વિષયક
પણ માયા કરે તો એ તે માયા તેના માટે અનર્થનું કારણ બને છે.॥૧॥

મહ્લીકુમારીને મહાબલના ભવમાં તીર્થકર નામકર્મનો બંધ કરવા છતાં પણ તપના વિષયમાં
થોડી માયા કરી, તો તે માયા તેના યુવતીત્વ-સ્ત્રીત્વનું કારણ બની ગઈ.॥૨॥

॥ આઠમું અદ્યયન સંપૂર્ણ ॥

નવમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તત અધ્યયનનું નામ માકંદીય છે. તેમાં માકંદીય સાર્થવાહના બે પુત્રોની ઘટિત ઘટનાનું વિસ્તૃત વર્ણન છે. તેમની મુખ્યતાએ આ અધ્યયનનું નામ ‘માકંદીય’ છે.

ચંપાનગરીમાં માકંદી સાર્થવાહ અને ભડા નામની પત્નીના પુત્રો જિનપાલિત, જિનરક્ષિતે અગિયાર વાર દરિયોખેડી વિપુલ પ્રમાણમાં ધન કમાણી કરી હતી. માતા-પિતાની ઈચ્છા ન હોવા છતાં આગ્રહપૂર્વક આજી મેળવી બંને ભાઈઓ બારમીવાર દરિયાની ખેડે ઉપડયા. રસ્તામાં દરિયાઈ તોકાનમાં જહાજ ભાંગી ગયું અને પાટિયાના સહારે બંને ભાઈઓ રતન્દીપ પર પહોંચ્યા અને રયણાદેવી નામની રતન્દીપની દેવી દ્વારા અપાયેલી મૃત્યુની ધમકીથી બંને ભાઈઓ તેને વશ થઈને તેની સાથે સુખો ભોગવતાં ત્યાં રહેવા લાગ્યા.

એકવાર રતન્દીપની દેવીને ઈન્દ્રની આજાથી લવણ સમુદ્રની સફાઈ માટે નિયુક્ત કરવામાં આવી. બંને ભાઈઓને મહેલમાં ન ગમે તો પૂર્વ-પશ્ચિમ અને ઉત્તર દિશાના ઉદ્યાનમાં ફરવા જવાની અને દક્ષિણ દિશાના ઉદ્યાનમાં ન જવાની સૂચના આપીને તેણી સફાઈ કાર્ય કરવા ગઈ.

રતનાદેવીના ગયા પછી તેઓ કુમશઃ પૂર્વાદિ દિશાના અને અંતે દક્ષિણ દિશાના ઉદ્યાનમાં પણ પહોંચ્યી ગયા. ત્યાં શૂળી પર ચડાવેલા એક માણસને જોઈને બંને ભાઈઓ ભયભીત થયા. રતનાદેવીના હાથમાંથી છૂટવા તે પુરુષે બતાવેલા ઉપાયને સ્વીકારી બંને ભાઈઓએ શૈલક યક્ષની આરાધના કરી. અશ્વરૂપધારી યક્ષની પીઠ ઉપર બેસી તેઓ લવણ સમુદ્ર પાર કરવા લાગ્યા. રતનાદેવી કાર્ય પૂર્ણ કરીને આવી અને અવધિજ્ઞાનથી બંને ભાઈને જતાં જોઈને તેની પાઇળ આવી પહોંચ્યી અને મોહપૂર્ણ હાવ ભાવોથી બંને ભાઈઓને રીઝવવા લાગી. જિનરક્ષિતના પરિણામોમાં મોહ ભાવ આવતાં યક્ષે પોતાની શરત પ્રમાણે તેને પીઠ ઉપરથી સરકાવી દીધો અને રતનાદેવીએ તેના ટુકડે-ટુકડા કરી નાંખ્યા.

જિનપાલ દઠ રહ્યો, તેણે રતનાદેવી સામે જોયું જ નહીં, તેથી યક્ષે તેને ચંપાનગરી (પોતાના નગરમાં) પહોંચાડી દીધો. કાલાંતરે જિનપાલ દીક્ષા લઈ પ્રથમ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો અને ત્યાંથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ સિદ્ધ થશે.

આ દષ્ટાંત્રના માધ્યમે શાસ્ત્રકારે સમજાવ્યું છે કે જે પુરુષ પૂર્વ અનુભવેલા ઈન્દ્રિય વિષયો અને કામભોગોનું સ્મરણ કરી, સ્ત્રીના હાવ-ભાવોમાં લોભાય છે, તો તેના બ્રહ્મચર્યનો નાશ થાય છે અને તે જિનરક્ષિતની સમાન દુઃખી થઈને સંસાર ભામણ કરે છે.

જે સાધક પૂર્વ અનુભવિત ભોગો પ્રત્યે વિરક્ત રહીને, પોતાના સંયમ-તપમાં તલ્લીન રહે છે તે સાધક જિનપાલની સમાન અને પરમદ્યાળું યક્ષ સમાન જિનેશ્વર દેવોની વાણીના અવલંબને, મોક્ષધામરૂપ આત્માના નિજ સ્થાનને મેળવીને પરમ સુખી થાય છે. માટે સાધકોએ પોતાના બ્રહ્મચર્યની વાડમાં સુરક્ષિત અને સ્થિર રહેવું જોઈએ.

નવમું અદ્યયચન

માકંદીય

અદ્યયચન પ્રારંભ :-

૧ જઇ ણ ભંતે ! સમળેણ ભગવયા મહાવીરેણ અદ્વમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે પણને, ણવમસ્સ ણ ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્વે પણને ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આઠમા શાત—અદ્યયનના આ ભાવ કંદ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ નવમા શાત—અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા, વણાઓ । પુણભદ્રે ચેઝએ, વણાઓ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી અને પૂર્ણભદ્ર નામનું ચૈત્ય હતું. તેનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

માકંદીપુત્રોની સાગર યાત્રા :-

૩ તત્થ ણ માકંદી ણામં સત્થવાહે પરિવસઙ્ગ, વણાઓ । તસ્સ ણ ભદ્રા ણામં ભારિયા હોત્થા, વણાઓ । તીસે ણ ભદ્રાએ ભારિયાએ અત્થા દુવે સત્થવાહદારયા હોત્થા, તંજહા-જિણપાલિએ ય જિણરકિખએ ય ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં માકંદી નામનો સમૃદ્ધિશાળી સાર્થવાહ નિવાસ કરતો હતો. સાર્થવાહની પત્નીનું નામ ભદ્રા હતું. સાર્થવાહ અને ભદ્રાભાર્યાનું વર્ણન અન્ય સૂત્રો પ્રમાણે જાણવું. તે ભદ્રા ભાર્યાના આત્મજ બે સાર્થવાહપુત્ર હતા—(૧) જિનપાલિત અને (૨) જિનરક્ષિત.

૪ તએ ણ તેસિં માગંદિયદારગાણ અણણયા કયાઈ એગયાઓ ઇમેયાર્સ્કે મિહોકહા સમુલ્લાવે સમુપ્પજ્જિત્થા - એવં ખલુ અમ્હે લવણસમુદ્દ્ર પોયવહણેણ એકકારસ વારા ઓગાડા । સવ્વત્થ વિય ણ લદ્ધદ્વા કયકજ્જા અણહસમગ્ર પુણરવિ ણિયઘર હવ્વમાગયા । તં સેયં ખલુ અમ્હં દેવાણપ્પિયા ! દુવાલસમં પિ લવણસમુદ્દ્ર પોયવહણેણ ઓગાહિત્તએ તિ કટટુ અણણમણણસ્સ એયમદ્વં પદિસુણેતિ, પદિસુણીતા જેણેવ અમ્માપિયરો તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છીતા એવં વયાસી-

એવં ખલુ અમ્હે અમ્મયાઓ ! એકકારસ વારા તં ચેવ જાવ ણિયઘર હવ્વમાગયા । તં ઇચ્છામો ણ અમ્મયાઓ ! તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણણાયા સમાણા દુવાલસમં લવણસમુદ્દ્ર પોયવહણેણ ઓગાહિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- તે બન્ને માર્કંદીપુત્રોએ એકવાર સાથે મળીને આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો કે-

આપણે જહાજ દ્વારા અગિયાર વખત લવણ સમુદ્રનું અવગાહન કર્યું છે. દરેક વખતે ઘણું ધન કમાયા છીએ, કરવા યોગ્ય કાર્ય સંપન્ન કરીને વિધન વિના જ યથા સમયે પોતાના ધેર પાછા આવી ગયા છીએ. તો હે દેવાનુષ્ટ્રી ! બારમી વાર પણ જહાજ દ્વારા લવણસમુદ્રમાં અવગાહન કરવું અર્થાત્ એક ખેપ કરવી તે આપણા માટે શ્રેયકારી બનશે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, તેઓ એક બીજાની વાતમાં સંમત થઈ, બારમી ખેપનો નિશ્ચય કરીને માતા-પિતા પાસે આવીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા-

હે માતા-પિતા ! અમે અગિયાર વખત લવણ સમુદ્રની યાત્રા કરી લીધી છે અને યાવત્તુ ધેર પાછા ફર્યા છીએ. તો હવે ફરી આપની અનુમતિ પ્રાપ્ત કરીને અમે બારમી વખત લવણ સમુદ્રની યાત્રા કરવા ઈચ્છાએ છીએ.

૫ તએ ણ તે માર્કંદિયદારએ અમ્માપિયરો એવં વયાસી - ઇમે ભે જાયા ! અજ્જગ જાવ પરિભાએંઝ ! તં અણુહોહ તાવ જાયા ! વિઉલે માણુસ્સએ ઇઝ્ઝીસકકારસમુદ્દએ ! કિં ભે સપચ્ચવાએ ણ ણિરાલંબણેણ લવણસમુદ્રોત્તારેણ ? એવં ખલુ પુત્તા ! દુવાલસમી જત્તા સોવસગા યાવિ ભવઇ ! તં માણ તુબ્બે દુવે પુત્તા ! દુવાલસમં પિ લવણસમુદ્દ પોયવહણેણ ઓગાહેહ ! મા હુ તુબ્બં સરીરસ્સ વાવતી ભવિસ્સઇ !

ભાવાર્થ :- ત્યારે માતા-પિતાએ તે માર્કંદીપુત્રોને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે પુત્રો ! તમારી પાસે બાપ દાદા આદિ પાસેથી પ્રાપ્ત ધણી સંપત્તિ છે જે દાનમાં આપવા, ભોગવવા અને વહેંચવા માટે પર્યાપ્ત છે. તેથી હે પુત્રો ! મનુષ્યસંબંધી વિપુલ ઋષિ અને સત્કારના સમુદ્ધાયવાળા સુખોને ભોગવો. વિધન બાધાઓથી યુક્ત અને રક્ષા ન મેળવી શકાય એવા નિરાધાર લવણ સમુદ્રમાં શા માટે ખેપ કરવી છે ? તેમજ હે પુત્રો ! બારમી વખતની યાત્રા સોપસર્ગ(કષ્ટકારી) પણ હોય છે. તેથી હે પુત્રો ! તમે બન્ને બારમી વખત લવણસમુદ્રમાં પ્રવેશ ન કરો, જેથી તમારા શરીરનો વિનાશ(પીડા) ન થાય.

૬ તએ ણ માર્કંદિયદારા અમ્માપિયરો દોચ્ચંપિ તચ્ચંપિ એવં વયાસી - એવં ખલુ અમ્હે અમ્મયાઓ ! એકકારસવારા લવણસમુદ્દ ઓગાઢા જાવ ઓગાહિત્તએ !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી માર્કંદીપુત્રોએ માત-પિતાને બીજીવાર અને ત્રીજીવાર આ પ્રમાણે કહ્યું - હે માતા-પિતા ! અમે અગિયાર વખત લવણ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કર્યો છે યાવત્તુ બારમી વખત પ્રવેશ કરવાની અમારી ઈચ્છા છે.

૭ તએ ણ માર્કંદીયદારએ અમ્માપિયરો જાહે ણો સંચાએંતિ બહૂર્હિં આઘવણાહિ ય પણવણાહિ ય આઘવિત્તએ વા પણવિત્તએ વા, તાહે અકામા ચેવ એયમટું અણુજાણિત્થા !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી માતા-પિતા માર્કંદીપુત્રોને સામાન્ય અને વિશેષ કથનથી સમજાવવામાં સમર્થ ન થયા(તેમના નિશ્ચયને ફેરવી શક્યા નહીં), ત્યારે ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ તેઓએ સમુદ્રની યાત્રા માટે અનુમતિ આપી.

૮ તએ ણ તે માર્કંદિયદારા અમ્માપિઊહિં અબ્ભણુણણાયા સમાણા ગળિમં ચ ધરિમં ચ મેજ્જં

ચ પારિછેજ્જં ચ ભંડગં ગેણહંતિ, જહા અરહણગસ્સ જાવ લવણસમુદ્દ બહૂં જોયણસયાંઃ
ઓગાઢા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી માતા-પિતાની આજ્ઞા મેળવીને, માકંદીપુત્રો ગણિમ, ધરિમ, મેય અને પરિછેદ્ય—
ચાર પ્રકારનો માલ જહાજમાં ભરીને, અહીંનક શ્રાવકની જેમ લવણ સમુદ્રમાં ગયા અને અનેક સેંકડો
યોજન સુધી પહોંચી ગયા.

૯ તએ ણ તેસિં માગંદિયદારગાણ અણેગાં જોયણસયાંઃ ઓગાઢાણ સમાણાણ અણેગાં
ઉપ્પાઇયસયાંઃ પાડબ્બૂયાં, તં જહા - અકાલે ગજ્જિએ, અકાલે વિજ્જુએ, અકાલે થણિયસદે,
કાલિયવાએ તત્થ સમુદ્દ્રિએ ।

ભાવાર્થ :- અનેક સેંકડો યોજન સુધી પહોંચેલા તે માકંદીપુત્રોને સેંકડો ઉત્પાત (ઉપદ્રવ) ઉત્પન્ન થવા
લાગ્યા. તે ઉત્પાત આ પ્રમાણો હતા— અકાલે ગર્જના, અકાલે વીજણી, અકાલે ઘોર મેઘગર્જના અને ત્યાં
પ્રલયકાલીન વાયુ (ભયંકર વાવાજોડું) ઉત્પન્ન થયો.

માકંદી પુત્રોના જહાજનું ઝૂબવું :-

૧૦ તએ ણ સા ણાવા તેણં કાલિયવાએણ આહુણિજ્જમાણી આહુણિજ્જમાણી સંચાલિજ્જ-
માણી સંચાલિજ્જમાણી સંખોભિજ્જમાણી સંખોભિજ્જમાણી સલિલ-તિકખ-વેગેહિં આયદ્વિજ્જ-
માણી આયદ્વિજ્જમાણી કોદ્વિમંસિ કરતલાહતે વિવ તેંદૂસએ તત્થેવ તત્થેવ ઓવયમાણી ય
ઉપ્પયમાણી ય ।

[ઉપ્પયમાણી વિવ ધરણીયલાઓ સિદ્ધવિજ્જા વિજ્જાહરકણગા, ઓવયમાણી વિવ ગગણતલાઓ
ભદ્રવિજ્જા વિજ્જાહરકણગા, વિપલાયમાણી વિવ મહાગરુલ-વેગ-વિત્તાસિયા ભુયગવરકણગા,
ધાવમાણી વિવ મહાજણ-રસિયસદ્દ-વિત્તત્થા ઠણભદ્રા આસકિસોરી, ણિગુંજમાણી વિવ ગુરુજણા-
દિટ્ટાવરહા સુજણકુલકણગા, ઘુસ્મમાણી વિવ વીચી-પહાર-સય-તાલિયા, ગલિય-લંબણા વિવ
ગગણતલાઓ, રોયમાણી વિવ સલિલગંઠિ-વિપ્પિર-માણ-ઘોરસુવાએહિં ણવવહૂ ઉવરતભત્તુયા,
વિલવમાણી વિવ પરચકકરાયાભિરોહિયા પરમમહબ્બયાભિદુયા મહાપુરવરી, ઝાયમાણી વિવ કવડ-
ચ્છોભપ્પઓગજુત્તા જોગપરિવાઇયા, ણિસાસમાણી વિવ મહાકંતાર- વિણિગ્ય-પરિસંતા પરિણયવયા
અમ્મયા, સોયમાણી વિવ તવ-ચરણ ખીણપરિભોગ ચયણકાલે દેવવરવહૂ, સંચુણિય- કટ્ટકૂવરા,
ભગમેઠિ-મોડિય-સહસ્સમાલા, સૂલાઇય-વંકપરિમાસા, ફલહંતર-તડતડેત-ફુટ્ટંત સંધિવિયલંત-
લોહકીલિયા, સવંગ-વિયંભિયા, પરિસડિય- રજ્જુવિસરંતસવ્વગતા, આમગમલગભૂયા, અકયપુણ-
જણમળોરહો વિવ ચિંતિજ્જમાણગુરૂર્દી, હાહાકય-કણધાર-ણાવિય-વાળિયગજણ કમ્મકર-
વિલવિયા ।]

ણાણાવિહરયણપણિયસંપુણણ બહૂંહિં પુરિસસએહિં રોયમાણેહિં કંદમાણેહિં સોયમાણેહિં
તિપ્પમાણેહિં વિલવમાણેહિં એણ મહં અંતોજલગયં ગિરિસિહરમાસાઇત્તા સંભગકૂવતોરણા

મોડિયજ્જયદંડા વલયસયખંડિયા કરકરસ્સ તત્થેવ વિદ્વં ઉવગયા । તએ ણ તીએ ણાવાએ ભિજ્જમાળીએ તે બહવે પુરિસા વિઉલપણિયંભંડમાયાએ અંતોજલંમિ ણિમજ્જાવિયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી તે નાવ(જહાજ-વહાણ) વાવાજોડા ના કારણે હાલક-ડોલક થતી, વારંવાર ચલિત થતી, અથડાતી-પછડાતી, પાણીના તીવ્ર વેગના કારણે ધુમરીઓ લેતી, હાથની થપાટ ખાઈને ઘરતીપર પછડાતા દડાની જેમ તે નાવ ઉપર-નીચે પછડાવા લાગી.

[પૃથ્વીતલથી ઉપર ઉઠતી વિદ્યાસિદ્ધ વિદ્યાધર કન્યાની જેમ મોજા સાથે ઊંચી ઉછળવા લાગી, આકાશમાંથી નીચે પટકાતી વિદ્યાભષ્ટ વિદ્યાધર કન્યાની જેમ નીચે પછડાવા લાગી, ગરૂઢના તીવ્ર વેગથી ત્રાસ પામીને નાસભાગ કરતી નાગકન્યાની જેમ(સુકાન હાથમાં ન રહેવાથી) ઘડીક એક દિશામાં તો ઘડીક બીજી દિશામાં ફંગોળાવા લાગી, મનુષ્યોના ઘોંઘાટથી ભડકીને તબેલામાંથી બંધન તોડી ઉછળતી-કૂદતી ઘોડીની વછેરીની જેમ ચારેબાજુ ઉછળવા લાગી, વડીલો હુરાચાર આણી લે ત્યારે લજાથી નીચું જોઈ જતી કુળકન્યાની જેમ તે પાણીમાં નમવા લાગી, હજારો મોજાઓના પ્રહારના કારણે થરથર ધૂજતી હોય તેમ તે ધુમરીઓ ખાવા લાગી, બંધન-દોરી કપાઈ જવાથી આકાશમાંથી નીચે પડતી વસ્તુની જેમ ઉપરથી નીચે પટકાવા લાગી, પતિના મૃત્યુથી રડતી નવવધૂની જેમ પાણીથી ભીના થયેલા તે વહાણની સંધીઓ દ્વારા અશુદ્ધારા (પાણીની ધારા) વહાવવા લાગી, શત્રુ બની ગયેલા અન્ય રાજીઓ દ્વારા ઘેરાઈ જવાથી ભયત્રસ્ત બની વિલાપ કરતી મહાનગરીની જેમ(નગરીના લોકો હાયવોય કરતાં વિલાપ કરે તેમ) તે વિલાપ કરવા લાગી અર્થાત્ નાવના લોકો ભયથી હાયકારો કરવા લાગ્યા, કપટ ધ્યાન(કપટ કરી થોડીવાર ધ્યાનમાં સ્થિર થવું) કરતી યોગ પરિત્રાજિકાની જેમ તે ધ્યાન કરતી હોય તેમ વચ્ચે વચ્ચે થોડીવાર સ્થિર બની પુનઃ અસ્થિર બની જવા લાગી. મહા અટવીને પાર કરતા લડથડિયા ખાતી, નિસાસા નાંખતી વૃદ્ધ માતાની જેમ લડથડિયા લેવા લાગી, તપશ્ચર્યાના ફળ સ્વરૂપે પ્રાપ્ત હેવલોકના ભોગ ક્ષીણ થઈ જાય તેવા ચ્યવન સમયે શોક કરતી હેવીની જેમ તે શોક કરવા લાગી અર્થાત્ ચંચળ બની ગઈ, અથડાતી-કૂટાતી તે નાવના લાકડા અને કૂબેર-મુખ(આગળના ભાગ) ના ચૂરેચૂરા થઈ ગયા, તેનો આધાર સ્તંભ તૂટી ગયો અને હજારો માણસોના આધારભૂત ઉપરનો ભાગ પણ તૂટવા લાગ્યો. શૂળી પર ચડાવવામાં આવેલા માણસની જેમ તેનું પરિમાંસ નામનું કાષ્ટ વિશેષ ત્રાંસુ થઈ ગયું, એકબીજા સાથે જોડાયેલા તેના પાટિયાઓ તડતડ તૂટવા લાગ્યા, સાંધાઓ ખૂલવા લાગ્યા અને ખીલાઓ ખાડાર નીકળી ગયા, તેના બધા અંગો છૂટા પડી ગયા, બાંધેલા દોરડાઓ ગળી ગયા, સર્વ અવયવો નાશ પામ્યા, તે નાવ કાચા કોડિયાની જેમ ઓગળી ગઈ, પુષ્પકાર્ય કર્યું નથી તેવા મનુષ્યના મનોરથની જેમ નિષ્ફળ બની ગઈ, આઇતનો સામનો કેમ કરીશ, તેવી ચિંતાથી તે ભારે થઈ ગઈ અર્થાત્ પાણી ભરાઈ જવાથી ભારે થઈ પાણીમાં બેસી ગઈ, હાય-વોય અને વિલાપ કરતાં નાવના કષ્ણધારો, નાવિકો, વેપારીઓ, નોકર-ચાકરોથી જાણે તે નાવ વિલાપ કરતી હોય તેવી દેખાવા લાગી.]

વિવિધ પ્રકારના રત્નો અને માલથી ભરેલી, રૂદ્ધ-આકંદ અને વિલાપ કરતાં સેંકડો માણસોથી યુક્ત તે નાવ પાણીની અંદર રહેલા પર્વતના શિખર સાથે અથડાવાથી તેના કૂપ સ્તંભ, તોરણો, ધવજાઓ અને લાંબા-લાંબા કાષ્ટો તૂટી ગયા અને કડાકા સાથે તે નાવ પાણીમાં દૂબી ગઈ. તે નાવ સાથે ઘણા લોકો તથા વિપુલ પ્રમાણમાં રત્નો, ભાંડાદિ માલસામાન પણ પાણીમાં ગરક થઈ ગયા.

૧૧ તએ ણં તે માગંદિયદારગા છેયા દક્ખા પત્તદ્વા કુસલા મેહાવી ણિઉણસિપ્પોવગયા બહુસુ પોતવહણ સંપરાએસુ કયકરણા લદ્ધવિજયા અમૂળા અમૂઢહત્થા એં મહં ફલગખંડં આસાર્દેતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ચતુર, દક્ષ, અર્થની પ્રાપ્તિમાં કુશલ, બુદ્ધિમાન, તરણાદિ વિદ્યામાં નિપુણ, કૃતાર્થ, વિજયી, મૂઢતા રહિત અને સ્ફૂર્તિવાળા તે માકંદી પુત્રોએ એક મોટા પાટિયાને પકડી લીધું.

રત્નદ્વીપ અને તેની દેવી :-

૧૨ જંસિ ચ ણં પદ્સંસિ પોયવહણે વિવણે, તંસિ ચ ણં પદ્સંસિ એં મહં રયણદીવે ણામં દીવે હોત્થા - અણેગાઇં જોયણાઇં આયામવિક્ખંભેણ, અણેગાઇં જોયણાઇં પરિક્ખેવેણ ણાણાદુમખંડમંડિઉદ્દેસે સસ્સિસરીએ પાસાઈએ દંસણિજ્જે અભિરૂવે પડિરૂવે ।

તસ્સ ણં બહુમજ્જ્જદેસભાએ તત્થ ણં મહં એં પાસાયવડેસએ હોત્થા - અબ્ભુગગયમૂસિય પહસિએ જાવ સસ્સિસરીયરૂવે પાસાઈએ દંસણિજ્જે અભિરૂવે પડિરૂવે ।

ભાવાર્થ :- જે પ્રદેશમાં તે જહાજ દૂબી ગયું, તે જ પ્રદેશની નજીકમાં જ એક રત્નદ્વીપ નામનો ઘણો મોટો દ્વીપ હતો. તે અનેક યોજન લાંબો-પણોળો અને અનેક યોજનના ધેરાવાવાળો હતો. તે દ્વીપ અનેક પ્રકારના વૃક્ષોના વનોથી સુશોભિત હતો. તે દ્વીપ સુંદર, પ્રસન્નતાજનક, દર્શનીય, મનોહર અને પ્રતિરૂપ હતો અર્થાત્ દર્શકોને નવા નવા રૂપમાં દેખાતો હતો.

તે દ્વીપની વચ્ચે એક વિશાળ ઉત્તમ પ્રાસાદ હતો. તે ઘણો ઊંચો હતો અને આકાશને સ્પર્શતો હોય તેવો દેખાતો હતો યાવત્ તે શોભાયુક્ત, પ્રસન્નતાજનક, દર્શનીય, મનોહર રૂપવાળો અને પ્રતિરૂપ હતો.

૧૩ તત્થ ણં પાસાયવડેસએ રયણદીવદેવયા ણામં દેવયા પરિવસઇ- પાવા ચંડા રૂદ્ધા, ખુદ્ધા સાહસિયા । તસ્સ ણં પાસાયવડેસયસ્સ ચર્દિસિં ચત્તારિ વણસંડા કિણ્હા, કિણ્હોભાસા ।

ભાવાર્થ :- - તે ઉત્તમ પ્રાસાદમાં 'રત્નદ્વીપ દેવતા' (રયણાદેવી) નામની એક દેવી રહેતી હતી. તે પાપિણી, ચંડા-અતિ પાપિણી, ભયંકર, તુચ્છ સ્વભાવવાળી અને સાહસિક હતી.

તે ઉત્તમ પ્રાસાદની ચારે દિશાઓમાં શ્યામ વર્ણવાળા અને શ્યામ કાર્તિવાળા ચાર વનખંડ (ઉદ્ઘાન) હતા.

માકંદીય પુત્રો રત્નદ્વીપમાં :-

૧૪ તએ ણં તે માકંદિયદારગા તેણં ફલયખંડેણં ઓવુજ્જમાણા ઓવુજ્જમાણા રયણદીવંતેણં સંવૂળા યાવિ હોત્થા ।

તએ ણં તે માકંદિયદારગા થાહં લખંતિ, મુહુત્તંતરં આસસંતિ, ફલગખંડં વિસજ્જેઝ, રયણદીવં ઉત્તરંતિ, ફલાણં મગગણગવેસણં કરેતિ, ફલાઇં આહારેતિ, ણાલિએરાણં મગગણ ગવેસણં કરેતિ, કરિતા ણાલિએરાઇં ફોર્ડેતિ, ણાલિએરતેલ્લેણં અણ્ણમણ્ણસ્સ ગત્તાઇં અબંગેતિ, પોક્ખરણીઓ ઓગાહિંતિ, જલમજ્જણં કરેતિ, પોક્ખરણીઓ પચ્ચુતરંતિ, પુઢવિસિલાપદૃયંસિ

ણિસીયંતિ, ણિસીઝીત્તા આસત્થા વીસત્થા સુહાસણવરગયા ચંપાણયરિં અમ્માપિઠાપુછ્છણં ચ લવણસમુદ્ભોતારં ચ કાલિય વાયસમુથણં ચ પોયવહણવિવરિં ચ ફલયખંડસાસાયણં ચ રયણદીવુત્તારં ચ અણુચિંતેમાણા અણુચિંતેમાણા ઓહયમણસંકપ્પા જાવ ઝિયાએંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બન્ને માંકદીપુત્રો પાટિયાના સહારે તરતાં-તરતાં રતન્દીપ સમીપે આવી પહોંચ્યા. ત્યાર પછી તે માંકદી પુત્રોએ સ્થાન(કિનારો) જોતા હાશ અનુભવી. મુહૂર્ત માત્રમાં આશ્વસ્ત બનીને તેઓએ પાટિયાને છોડી દીધું અને રતન્દીપમાં ઉત્યાર. રતન્દીપમાં પહોંચ્યીને ફળોની શોધ કરી અને ફળો આરોગ્યા. ત્યાર પછી નાળિયેરની શોધ કરી, નાળીયેર ગ્રહણ કરીને, વધેરીને તેના તેલથી બન્નેએ પરસ્પર એક-બીજાના શરીરને માલિશ કર્યું. માલિશ કર્યા પછી વાવડીમાં ઉત્તરી, સ્નાન કરી, બહાર નીકળીને, એક પૃથ્વીશિલા ઉપર(વિપત્તિથી મુક્ત થવાથી) રાહતનો શ્યાસ લઈ વિશ્રામપૂર્વક શ્રેષ્ઠ સુખાસને બેસીને ચંપાનગરી, માતા-પિતા પાસેથી યાત્રાની હા પડાવવી, લવણ સમુદ્રમાં પ્રવેશાનું, તોઝાની પવન યુક્ત વાવાજોડાનું ત્રાટકવું, વહાણનું ભાંગી જવું અને દૂબી જવું, પાટિયાનું મળવું અને રતન્દીપમાં આવવું, વગેરે અતીત ઘટનાઓનો વારંવાર વિચાર કરતાં, પોતાના મનોરથની નિર્ઝણતા જોતા આરત્થાનમાં, ચિંતામાં દૂબી ગયા.

૧૫ તએ ણ સા રયણદીવદેવયા તે માકંદિયદારએ ઓહિણા આભોએઝ, અસિફલગ-વગ્ગ-હથા સત્તદુતાલપ્પમાણં ડંઢું વેહાસં ડાપ્પયાઝ, ઉપઝીતા તાએ ડાકિકદૂએ જાવ દેવગર્ઝએ વીઝવયમાણી વીઝવયમાણી જેણેવ માકંદિયદારએ તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છીતા આસુરુત્તા માકંદિયદારએ ખરફરુસ-ણિટ્ટુર-વયણેહિં એવં વયાસી-

હં ભો માકંદિયદારયા ! અપ્પત્થિયપથિયા ! જિઝ ણ તુબ્બે મએ સર્દિં વિઉલાં ભોગભોગાં ભુંજમાણા વિહરહ, તો ભે અત્થિ જીવિયં । અહણણ તુબ્બે મએ સર્દિં વિઉલાં ભોગભોગાં ભુંજમાણા ણો વિહરહ, તો ભે ઇમેણ ણીલુપ્પલ-ગવલ-ગુલિયઅયસિકુસુમપ્પગાસેણ ખુરધારેણ અસિણા રત્તાંડમંસુયાં માઉયાંહિં ઉવસોહિયાં તાલફલાણિ વ સીસાં એંતે એડેમિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે રતન્દીપ દેવીએ તે માંકદીપુત્રોને અવધિજ્ઞાનથી જોયા, જોતાવેંત હાથમાં ઢાલ અને તલવાર લઈને(તે દેવી), સાત-આઠ તાડ વૃક્ષ પ્રમાણ ઊંચે આકાશમાં ઉપર ઊડીને(સાત-આઠ તાડ જેટલી ઊંચાઈએ પહોંચીને) ઉત્કૃષ્ટ દેવગતિથી ચાલતી ચાલતી માંકદીય પુત્રો પાસે આવી. કોધથી રાતી-પીળી થતી, કર્કશ-કઠોર-રૂક્ષ વચ્ચનોથી માંકદીપુત્રોને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી.

ઓ માંકદીપુત્રો ! અપ્રાર્થિત(મોત)ની ઈચ્છા કરનારા, જો તમે મારી સાથે વિપુલ કામભોગ ભોગવતા રહેશો તો તમારું જીવન છે અર્થાત્ તો તમે જીવતા રહેશો અને જો તમે મારી સાથે વિપુલ કામભોગ નહીં ભોગવો તો આ નીલકુમલ, ભેંસના શીંગડા, નીલ દ્રવ્યની ગોળી અને અળસીના ફૂલની સમાન કાળી અને છરાના ધારની સમાન તીક્ષ્ણ તલવારથી તમારા બંનેના આ મસ્તક કે જે લાલ-લાલ ગાલ, કાળી દાઢી, મૂંઘ અને માતા દ્વારા ઓળાયેલા વાળથી શોભી રહ્યા છે, તેને તાડઝણની જેમ કાપીને તમને નિર્જન સ્થાનમાં ફેકી દઈશ.

રતન્દીપની દેવી સાથે સુખોપભોગ :-

૧૬ તએ ણ તે માકંદિયદારગા રયણદીવદેવયાએ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ ભીયા

સંજાયભયા કરયલ જાવ એવં વયાસી - જં ણ દેવાણુપ્પિયા વિસ્સસિ તસ્સ આણા-ઉવવાય વયણ-ળિદેસે ચિદ્ગિસ્સામો ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે માંકંદીપુત્રો રત્નદીપની દેવી પાસેથી આ અર્થ સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને ભયભીત થઈ ગયા. તેઓએ હાથ જોડી આ પ્રમાણે કહું- હે દેવાનુપ્રિય ! જે કહેશો, તે તમારી આજા, સેવા, અને આદેશ પ્રમાણે અમો કાર્ય કરવા તત્પર રહેશું અર્થાત્ આપના સર્વ આદેશોનું પાલન કરશું.

૧૭ તએ ણ સા રયણદીવદેવયા તે માકંદિયદારએ ગેણહિ, જેણેવ પાસાયવર્દંસએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા અસુભપુગલાવહારં કરેઝ, કરિત્તા સુભપોગગલપકખેવં કરેઝ, તઓ પચ્છા તેહિં સદ્ગિં વિઉલાંઝ ભોગભોગાંઝ ભુંજમાણી વિહરઝ । કલ્લાકલિંલ ચ અમયફલાંઝ ઉવણેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી રત્નદીપની દેવી તે માંકંદીય પુત્રોને સાથે લઈને, પોતાના ઉત્તમ મહેલમાં આવી. તે બંનેના અશુભ પુદ્ગલોને દૂર કર્યા અને શુભ પુદ્ગલોનું પ્રક્ષેપણ કર્યું. પછી તેમની સાથે વિપુલ કામભોગોનું સેવન કરતી રહેવા લાગી. પ્રતિદિન તેઓને અમૃત જેવા મધુર ફળ આપવા લાગી.

૧૮ તએ ણ સા રયણદીવદેવયા સક્કવયણસંદેસેણં સુદ્ગુણં લવણાહિવિઝણા લવણસમુદ્રે તિસત્તખુત્તો અણુપરિયદ્વિયવ્બે ત્તિ જં કિંચિ તત્થ તણં વા પત્તં વા કદું વા કયવરં વા અસુઝં પૂઝયં દુરભિગંધમચોકખં, તં સવ્બં આહુણિય-આહુણિય તિસત્તખુત્તો એગંતે એડેયવ્બં તિ કટ્ટુ ણિઉત્તા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી શકેન્દ્રની આજાથી લવણ સમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિત નામના દેવે રત્નદીપની દેવીને કહું કે તમે આ લવણ સમુદ્રમાં એકવીસ વખત ચક્કર મારો. એકવીસ વખત ફરતાં-ફરતાં તેમાં જે ધાસ, પાંદડા, કાષ્ઠ, કચરો, અશુચિ, સરી ગયેલી વસ્તુઓ અને દુર્ગંધી વસ્તુઓ હોય, તેને ઉપાડીને નિર્જન સ્થાને ફેંકી દો અર્થાત્ લવણ સમુદ્રને ૨૧ વાર સાઝ કરો; આ પ્રમાણે કહીને રત્નદીપ દેવીને સમુદ્રની સફાઈમાં નિયુક્ત કરી.

દેવી દ્વારા માંકંદી પુત્રોને સૂચના :-

૧૯ તએ ણ સા રયણદીવદેવયા તે માકંદિય દારએ એવં ખલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! સક્કવયણસંદેસેણં સુદ્ગુણં લવણાહિવિઝણા તં ચેવ જાવ ણિઉત્તા । તં જાવ અહં દેવાણુપ્પિયા ! લવણસમુદ્રે જાવ એડેમિ તાવ તુબ્ધે ઇહેવ પાસાયવર્દંસએ સુહંસુહેણં અભિરમમાણા ચિદ્ગહ । જઇ ણ તુબ્ધે એયંસી અંતરંસિ ઉવ્વિગ્ગા વા, ઉસ્સુયા વા, ઉપ્યુયા વા ભવેજ્જાહ તો ણ તુબ્ધે પુરચ્છિમિલ્લં વણસંંદં ગચ્છેજ્જાહ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે રત્નદીપની દેવીએ તે માંકંદીપુત્રોને કહું- હે દેવાનુપ્રિયો ! શકેન્દ્રની આજાથી, સુસ્થિત નામના લવણ સમુદ્રના અધિપતિ દેવે યાવત્ મને સમુદ્રની સફાઈ માટે નિયુક્ત કરી છે. તો હે દેવાનુપ્રિયો ! હું લવણ સમુદ્રમાંથી કચરા આદિ દૂર કરવા જાઉં છું, જ્યાં સુધી હું ન આવું ત્યાં સુધી તમે આ ઉત્તમ પ્રાસાદમાં સુખપૂર્વક આનંદ-પ્રમોદ કરતાં રહેજો. અહીં રહેતાં તમે કંટાળી જાઓ, મનોરંજનની ઈચ્છા થાય કે કીડા કરવાની અભિલાષા જાગે તો પૂર્વદિશાના વનખંડમાં જજો.

૨૦ તત્થ ણ દો ઉક સયા સાહીણા, તંજહા - પાઉસે ય વાસારતે ય । તત્થ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! બહુસુ વાવીસુ ય જાવ સરસરપંતિયાસુ બહુસુ આલીઘરએસુ ય જાવ કુસુમઘરએસુ ય સુહંસુહેણં અભિરમમાણા વિહરેજ્જાહ ।

[તત્થ ઉ કંદલ સિલિંધ દંતો, ણિડર વરપુપ્પાવરકરો ।
કુડ્યાજ્જુણ-ણીવ-સુરભિદાળો, પાઉસ ઉડ ગયવરો સાહીણો ॥૧॥
તત્થ ય સુરગોવમળિ વિચિત્તો, દદ્દુરકુલરસિય-ઉજ્જરરવો ।
બરહિણવિંદ-પરિણદ્ધસિહરો, વાસારત્ત ઉડ-પવ્વાઓ સાહીણો ॥૨॥

જઇ ણ તુબ્બે એથ વિ ઉવ્વિગ્ગા વા ઉસ્સુયા વા ઉપ્પુયા વા ભવેજ્જાહ તો ણ તુબ્બે ઉત્તરિલલં વણસંડં ગચ્છેજ્જાહ । તત્થ ણ દો ઉક સયા સાહીણા, તંજહા - સરઓ ય હેમંતો ય । તત્થ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! બહુસુ વાવીસુ ય જાવ સરસરપંતિયાસુ બહુસુ આલીઘરએસુ ય માલીઘરએસુ ય જાવ કુસુમઘરએસુ ય સુહંસુહેણં અભિરમમાણા વિહરેજ્જાહ ।

તત્થ ઉ-સણ-સત્તવળણ-કડાઓ, ણીલુપ્પલ-પડમ-ણલિણ-સિંગો ।
સારસ-ચક્કવાય-રવિય-ઘોસો, સરયઉઠ-ગોવર્ઝ સાહીણો ॥૩॥
તત્થ ય-સિયકુંદ-ધવલજોણહો, કુસુમિય-લોદ્ધવળસંડ-મંડલતલો ।
તુસાર-દગધાર-પીવરકરો, હેમંતઉક સસી સયા સાહીણો ॥૪॥

જઇ ણ તુબ્બે તત્થ વિ ઉવ્વિગ્ગા વા જાવ ઉસ્સુયા વા ભવેજ્જાહ તો ણ તુબ્બે અવરિલલં વણસંડં ગચ્છેજ્જાહ । તત્થ ણ દો ઉડ સાહીણા તંજહા - વસંતે ય ગિમ્હે ય । તત્થ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! બહુસુ વાવીસુ ય જાવ સરસરપંતિયાસુ બહુસુ આલીઘરએસુ ય માલીઘરએસુ ય જાવ કુસુમઘરએસુ ય સુહંસુહેણં અભિરમમાણા વિહરેજ્જાહ ।

તત્થ ઉ-સહકાર-ચારુહારો, કિંસુય-કણિણયારાસોગમડો ।
અસિયતિલગ બઢાયવત્તો, વસંતઉઠ-ણરવર્ઝ સાહીણો ॥૫॥
તત્થ ય-પાડલ-સિરીસ-સલિલો, મલિયા-વાસંતિય-ધવલવેલો ।
સીયલ-સુરભિ-અણિલ-મગરચરિઓ, ગિમ્હુઠ-સાગરો સાહીણો ॥૬॥

ભાવાર્થ :- તે પૂર્વ દિશાના વનખંડમાં પ્રાવૃટ અને વર્ષા, આ બે મેં ઝતુ હંમેશાં સ્વાધીન રહે છે અર્થાતું બારેમાસ આ બંને ઝતુની શોભા વિધમાન રહે છે, હે દેવાનુપ્રિયો ! ત્યાં તમે ઘણી વાવડીઓ યાવત્ત ઘણા સરોવરોની શ્રેષ્ઠીઓ, અલિ-વનસ્પતિ વિશેષના ગૃહો, લતા ગૃહો યાવત્ત ઘણા પુષ્પગૃહોમાં સુખપૂર્વક કીડા કરતા રહેજો.

પૂર્વ દિશાના વનખંડમાં પ્રાવૃટ ઝતુરૂપી ગજરાજ(હાથી) સદા વિધમાન રહે છે. વર્ષાઝતુમાં ફૂલતી-ફાલતી શેત પુષ્પયુક્ત સિલંધ પ્રમુખ કંદલ = નવી લતાઓ, તે હાથીના દંશૂળ છે. નિકુર નામના વૃક્ષવિશેષના શ્રેષ્ઠ પુષ્પો જ તેની સુડોળ સૂંઠ છે. કુટજ, અર્જુન અને નીપ નામના વૃક્ષોના પુષ્પોની સુગંધ જ તે પ્રાવૃટરૂપ હાથીનો મદ છે.||૧|| ત્યાં વર્ષાઝતુરૂપી પર્વત સદા વિધમાન રહે છે. વર્ષાઝતુમાં ઈન્દ્રગોપ

નામના લાલ રંગના કીડા ઉત્પન્ન થાય છે. તે પર્વત ઈન્દ્રગોપ રૂપી મણિઓથી વિવિધ વર્જાવાળો છે. તે દેડકાના સમૂહ રૂપ જરણાઓથી શબ્દાયમાન છે, જે વૃક્ષો ઉપર મયૂરો બેઠા છે તે વૃક્ષો જ વર્ષારૂપ પર્વતના શિખરો છે.||૨||

જો તમે ત્યાં પણ કંટાળી જાઓ, મનોરંજનની ઈચ્છા થાય કે કીડા કરવાની અભિલાષા જાગે, તો તમે ઉત્તરદિશાના વનખંડમાં જાઓ. ત્યાં શરદ અને હેમંત, આ બે ઋતુઓ હંમેશાં સ્વાધીન-વિદ્યમાન હોય છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! ત્યાં તમે ઘણી વાવડીઓ યાવત્ ઘણા સરોવરોની શ્રેણીઓ, અલિ-વનસ્પતિ વિશોષના ગૃહો, લતા ગૃહો યાવત્ ઘણા પુષ્પગૃહોમાં સુખપૂર્વક કીડા કરતા રહેજો.

ઉત્તર દિશાના વનખંડમાં શરદ ઋતુરૂપી ગોપતિ-વૃષભ હંમેશાં વિચરતો રહે છે. શણ અને સપ્તચદદ વૃક્ષોના ફૂલ તેની ખાંધ છે, નીલવર્ણી ઉત્પલ, પવા અને નલિન તેના શીંગડા છે, સારસ અને ચક્રવાક પક્ષીઓનું કુંજન જ તેનો ઘોષ છે.||૩|| ત્યાં હેમંત ઋતુરૂપી ચંદ્ર હંમેશાં પ્રકાશતો રહે છે. થોત કુંદના સફેદ ફૂલો જ તેની જ્યોતસના-ચાંદની છે. વિકસિત લોધ્વવન જ તેનું મંડલતલ(બિંબ) છે, ઝાકળ અને ઢારની ધારા જ તેના પુષ્પ કિરણો છે.||૪||

જો તમે ત્યાંથી પણ કંટાળી જાઓ યાવત્ કીડા માટે અભિલાષા જાગે તો તમે પશ્ચિમદિશાના વનખંડમાં જાઓ. ત્યાં વસંત અને શ્રીષ્મ આ બે ઋતુઓ સદા વિદ્યમાન હોય છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! ત્યાં તમે ઘણી વાવડીઓ યાવત્ ઘણા સરોવરોની શ્રેણીઓ, અલિ-વનસ્પતિ વિશોષના ગૃહો, લતા ગૃહો યાવત્ ઘણા પુષ્પગૃહોમાં સુખપૂર્વક કીડા કરતા રહેજો.

પશ્ચિમ દિશાના વનખંડમાં વસંતઋતુ રૂપીરાજા સદા વિચરણ કરે છે, આંબાની મંજરીઓ તેના મનોહર હારો છે, કિંશુક (પલાશ), કણેર અને અશોકના પુષ્પો તેના મુકુટ છે, ઊંચા-ઊંચા તિલક અને બંકુલ વૃક્ષોના પુષ્પો તેના છત્ર છે.||૫|| શ્રીષ્મ ઋતુરૂપી સાગર સદા લહેરાતો રહે છે. પાટલ અને શિરીષના ફૂલો તેનું પાણી છે, મલ્વિકા અને વાસંતિકી લતાઓ તેના કિનારા છે, શીતલ અને સુરભિત પવન મગરોનું સંચરણ છે.||૬||]

૨૧ જિ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! તત્થ વિ ઉદ્ધિગ્ગા ઉસ્સુયા ભવેજ્જાહ, તાં તુબ્ધે જેણેવ પાસાયવંદિસએ તેણેવ ઉવાગચ્છેજ્જાહ, મમં પડિવાલેમાણા પડિવાલેમાણા ચિદ્ગ્જ્જાહ, મા ણ તુબ્ધે દક્ખિણિલલં વણસંદં ગચ્છેજ્જાહ ।

તત્થ ણ મહં એગે ઉગગવિસે ચંડવિસે ઘોરવિસે મહાવિસે અઝીકાય-મહાકાએ, એવં જહા તેયણિસગે જાવ (મસિમહિસામૂસાકાલએ નયણવિસારોસપુણે અંજણપુંજનિયરપ્પગાસે રત્નચ્છે જમલજુયલચલચલંતજીહે ધરણિયલવેણિભૂએ ઉકકડફુડકુડિલ જડિલાકકખડ-વિયડફડાડોવકરણદચ્છે લોહાગારધમ્મમાણધમધમેતઘોસે અણાગલિયચંડતિવ્વરોસે સમૂહિં તુરિય ચવલં ધમધમંત)દિદ્ગીવિસે સાપ્યે ય પરિવસઝ . મા ણ તુબ્ધં સરીરગસ્સ વાવતી ભવિસ્સઝ ।

ભાવાર્થ :- હે દેવાનુપ્રિયો ! જો ત્યાં પણ તમને ગમે નહીં, કીડા માટે ઉત્સુક બની જાઓ તો તમે આ ઉત્તમ પ્રાસાદમાં આવતા રહેજો. અહીં રહીને મારી રહ જોજો પણ દક્ષિણ દિશાના વનખંડ તરફ જતાં નહીં.

દક્ષિણ દિશાના વનખંડમાં એક મોટો સર્પ રહે છે. તે સર્પનું વિષ દુર્ઘર હોવાથી તે ઉત્ત્રવિષવાળો, તેનું વિષ શીંગ ફેલાતું હોવાથી ચંડવિષવાળો, હજારો મનુષ્યોનો ઘાતક હોવાથી ઘોર વિષવાળો અને જંબુદ્ધીપ પ્રમાણે વિષને શરીરમાં ફેલાવામાં સમર્થ હોવાથી મહાવિષવાળો, અતિ મોટા શરીરવાળો; આ રીતે શ્રી ભગવતી સૂત્રના પંદરમા તેજ-નિસર્ગ શતક પ્રમાણે સર્પનું વર્ણન જાણવું યાવત્ (તે સર્પ કાજલ, બેંસ અને કસોટી પથ્થર સમાન કાળો છે. નેત્રના વિષથી અને કોધથી પરિપૂર્ણછે. તેની આભા કાજલના ઠગલાની સમાન કાળી છે. તેની આંખો લાલ રહે છે. પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રીની વેણીના સમાન (કાળો ચમકદાર અને પૃષ્ઠ ભાગમાં સ્થિત) છે. તે સર્પ ઉત્કટ-અન્ય બળવાન દ્વારા પણ રોકી ન શકાય તેવો, સ્કૂટ-પ્રયત્ન-કૂતુ હોવાના કારણે પ્રગટ, ફુટિલ-વક, જટિલ, કર્કશ-કઠોર અને વિકટ-વિસ્તાર વાળી ફેણ ફેલાવવામાં દક્ષ છે. જેમ લુહારની ભણીમાં નાખવામાં આવતું લોહું 'ધમ ધમ' શબ્દ કરે છે તેમ તે સર્પ પણ તેવો જ 'ધમ ધમ' શબ્દ કરતો રહે છે. તેના પ્રચંડ અને તીવ્ર રોષને કોઈ રોકી શકતું નથી. કૂતરીનાં ભસવા સમાન શીંગ્રતા અને ચપલતાથી તે ધમ ધમ શબ્દ કરતો રહે છે.) તેની દસ્તિમાં વિષ છે અર્થાત્ તે જેના તરફ જુએ તેને વિષની અસર થાય છે. તેથી ક્યારેય તમારે ત્યાં જવું નહિ. અન્યથા તમારા શરીરનો વિનાશ થઈ જાશે.

૨૨ તે માકંદિયદારએ દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વદિ, વદિતા વેડવ્યિયસમુંગધાએણ્ સમોહણઇ, સમોહણિતા તાએ ઉકિકદ્વાએ જાવ દેવગર્ઝાએ લવણસમુદ્દ તિસત્તખુત્તો અણુપરિયદ્વેણું પયત્તા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- રતન્દીપની દેવીએ આ વાત બે-ત્રણવાર તે માકંદીપુત્રોને કહી. ત્યાર પછી તે દેવી વૈક્રિય સમુદ્ધાત કરીને ઉત્કૃષ્ટ-ઉતાવળી યાવત્ દેવગતિથી એકવીસ વખત લવણ સમુદ્રમાં ચક્કર લગાવવામાં પ્રવૃત્ત થઈ ગઈ.

માકંદી પુત્રોનું વનખંડમાં ભ્રમણ :-

૨૩ તએ ણ તે માકંદિયદારયા તઓ મુહુત્તંતરસ્સ પાસાયવડિસએ સહિં વા રહેં વા ધિં વા અલભમાણ અણમણ્ણ એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્રિયા ! રયણદીવદેવયા અમ્હે એવં વયાસી- એવં ખલુ અહં સક્કવયણસંદેસેણ સુદ્ધિએણ લવણાહિવિણા જાવ મા ણ તુબ્ધં સરીરાગસ્સ વાવત્તી ભવિસ્સઇ ! તં સેયં ખલુ અમ્હં દેવાણુપ્રિયા ! પુરચ્છમિલ્લં વણસંડં ગમિતાએ, અણમણણસ્સ એયમટું પડિસુર્ણતિ, પડિસુર્ણતા જેણેવ પુરચ્છમિલ્લો વણસંડે તેણેવ ઉવાગચ્છિતા તત્થ ણ વાવીસુય જાવ આલીઘરએસુય અભિરમમાણા-અભિરમમાણા વિહરંતિ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે માકંદી પુત્રોને એક મુહૂર્તમાં જ તે ઉત્તમ મહેલમાં સુખરૂપ સ્મૃતિ, મન પ્રસન્નતારૂપ રતિ અને ચિત્તની સ્વસ્થતારૂપ ધૂતિ, પ્રાપ્ત ન થતા એક બીજાને આ રીતે કહેવા લાગ્યા— હે દેવાનુપ્રિય ! રતન્દીપની દેવીએ આપણને આ પ્રમાણે કહું છે કે શકેન્દ્રની આજાથી લવણ સમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિત દેવે મને આ કાર્ય સોંપ્યું છે યાવત્ દક્ષિણદિશાના વનખંડમાં જવું નહીં, કારણ કે ત્યાં તમારા શરીરનો વિનાશ થઈ ન જાય. તો હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે પૂર્વદિશાના વનખંડમાં જઈએ. બન્ને ભાઈઓએ પરસ્પરના આ વિચારનો સ્વીકાર કરીને પૂર્વદિશાના વનખંડમાં આવ્યા, તે વનની અંદર વાવડી આદિમાં કીડા કરતાં-કરતાં વલ્લીમંડપ આદિમાં વિચરવા લાગ્યા.

૨૪ તએ ણ તે માકંદિય દારયા તત્થ વિ સહિં વા જાવ અલભમાણા જેણેવ ઉત્તરિલ્લે વણસંડે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ । તત્થ ણ વાવીસુ ય જાવ આલીઘરએસુ ય વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રોને ત્યાં પણ સુખરૂપ સ્મૃતિ આદિ પ્રાપ્ત ન થતાં ઉત્તરાદિશાના વનખંડમાં ગયા. ત્યાં જઈને વાવડીઓમાં થાવતૂ વલ્લીમંડપમાં વિચરણ કરવા લાગ્યા.

૨૫ તએ ણ તે માગંદિયદારયા તત્થ વિ સહિં વા જાવ અલભમાણા જેણેવ પચ્ચત્થમિલ્લે વણસંડે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રોને ત્યાં પણ સુખરૂપ સ્મૃતિ આદિ પ્રાપ્ત ન થતાં પશ્ચિમાદિશાના વનખંડમાં ગયા અને વલ્લી મંડપાદિમાં વિચરવા લાગ્યા.

૨૬ તએ ણ તે માકંદિય દારયા તત્થ વિ સહિં વા જાવ અલભમાણા અણમણણં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હે રયણદીવદેવયા એવં વયાસી- એવં ખલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! સકકસ્સ વયણ-સંદેસેણ સુદ્વિએણ લવણાહિવિઝણા ણિડત્તા જાવમા ણ તુબ્ધં સરીરગસ્સ વાવતી ભવિસ્સહિ । તં ભવિયવ્વં એત્થ કારણેણ । તં સેયં ખલુ અમ્હં દક્ખિણિલ્લં વણસંડં ગમિતાએતિ કદ્દુ અણમણણસ્સ એયમદું પડિસુણેહ, પડિસુણિતા જેણેવ દક્ખિણિલ્લે વણસંડે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી માકંદીપુત્રોને ત્યાં પણ સુખરૂપ સ્મૃતિ આદિ પ્રાપ્ત ન થતાં તેઓ એકબીજાને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા— હે દેવાનુપ્રિય ! રન્દ્વીપની દેવીએ આપણાને કહું છે કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! શક્ના આજ્ઞાવચનથી લવણાધિપતિ સુસ્થિતદેવે મને સમુદ્રની સ્વચ્છતાના કાર્યમાં નિયુક્ત કરી છે થાવતૂ તમે દક્ષિણ દિશાના વનખંડમાં જતાં નહીં. ત્યાં તમારા શરીરનો વિનાશ થઈ જશે. આ કથનમાં કંઈક રહસ્ય હોવું જોઈએ. તેથી દક્ષિણ દિશાના ઉદ્ઘાનમાં જઈને તે રહસ્ય જાણવું, તે આપણા માટે શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રમાણે પરસ્પરના વિચારનો સ્વીકાર કરીને, તેઓ દક્ષિણ દિશાના વનખંડ તરફ જવા રવાના થયા.

દક્ષિણી વનખંડનું રહસ્ય :-

૨૭ તએ ણ ગંધે ણિદ્વાઇ સે જહાણામએ અહિમડે ઇ વા જાવ અણિદૂતરાએ ચેવ । તએ ણ તે માગંદિયદારયા તેણ અસુભેણ ગંધેણ અભિભૂયા સમાણા સએહિં-સએહિં ઉત્તરિજ્જેહિં આસાઇં પિહેંતિ, પિહિતા જેણેવ દક્ખિણિલ્લે વણસંડે તેણેવ ઉવાગયા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી દક્ષિણ દિશા તરફ જતાં સર્પાદિના મૃત કલેવરની દુર્ગંધથી પણ અધિક અનિષ્ટ દુર્ગંધ આવવા લાગી. ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રોએ તે અશુભ દુર્ગંધથી વ્યાકુળ બનીને પોત-પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રોથી મુખને(નાકને) ઢાંકી લીધું. મુખ ઢાંકીને તેઓ દક્ષિણ દિશાના વનખંડમાં પહોંચ્યા.

૨૮ તત્થ ણ મહં એં આઘાયણ પાસંતિ, પાસિત્તા અદ્વિયરાસિસયસંકુલં ભીમદરિસણિજ્જં । એં ચ તત્થ સૂલાઇયં પુરિસં કલુણાઇં કદ્દાઇં વિસ્સરાઇં કૂવમાણં પાસંતિ, ભીયા જાવ સંજાયભયા જેણેવ સે સૂલાઇપુરિસે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છતા તં સૂલાઇયં પુરિસં

એવં વયાસી- એસ ણ દેવાણુપ્રિયા ! કસ્સાઘાયણે ? તુમં ચ ણં કે, કઓ વા ઇહં હવ્વમાગએ ?
કેણ વા ઇમેયારૂવં આવિં પાવિએ ?

ભાવાર્થ :- તેઓએ એક મોટું વધસ્થાન જોયું. સેંકડો હાડકાંના ઢગલાથી વ્યાપ્ત અને જોવામાં ભયંકર એવા તે સ્થાને શૂળી પર ચઢાવેલા એક પુરુષને જોયો. તે કરુણાજનક દશ્ય જોઈને તેઓ ડરી ગયા, ભયાકૂળ બની ગયા. પછી તેઓએ શૂળી પર ચઢાવેલા પુરુષ પાસે જઈને તેને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! આ વધસ્થાન કોનું છે ? તમે કોણ છો ? તમે અહીં શા માટે આવ્યા છો અને તમારી આવી હાલત કોણે કરી છે ?

૨૯ તએ ણ સે સૂલાઇયપુરિસે માકંદિય દારએ એવં વયાસી- એસ ણ દેવાણુપ્રિયા ! રયણદીવદેવયાએ આઘાયણે । અહણં દેવાણુપ્રિયા ! જંબુદ્ધીવાઓ ભારહાઓ વાસાઓ કાગંદીએ આસવાળિયએ વિપુલં પણિયભંડમાયાએ પોયવહણેણં લવણસમુદ્દ ઓયાએ ।

તએ ણ અહં પોયવહણવિવતીએ ણિબુઙુભંડસારે એં ફલગખંડં આસાએમિ । તએ ણ અહં ઓવુજ્જમાણે ઓવુજ્જમાણે રયણદીવંતેણં સંવૂઢે । તએ ણ સા રયણદીવદેવયા મમં ઓહિણા પાસઇ, પાસિત્તા મમં ગેણહિ, ગેણહિતા મએ સર્દિં વિઉલાં ભોગભોગાં ભુંજમાણી વિહરઝા ।

તએ ણ સા રયણદીવદેવયા અણણા કયાઇ અહાલહુસગંસિ અવરાહંસિ પરિકુવિયા સમાણી મમં એયારૂવં આવિં પાવેઝ । તં ણ ણજ્જઝ ણ દેવાણુપ્રિયા ! તુમ્હં પિ ઇમેસિં સરીરગાણં કા મણે આવિં ભવિસ્સઝ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે શૂળી પર ચઢેલા તે પુરુષે માંકદીપુત્રોને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! આ રત્નદીપની દેવીનું વધસ્થાન છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! હું જંબુદ્ધીપના ભરતક્ષેત્રમાં સ્થિત કાકદી નગરીનો રહીશ છું અને અશ્વોનો વ્યાપારી છું. હું ધાણ અશ્વો અને ભંડોપકરણો જહાજમાં ભરીને વેપાર માટે લવણ સમુક્રના માર્ગો નીકળ્યો. ત્યાર પછી જહાજ ભાંગી જવાથી મારા સર્વ ભંડોપકરણો દૂબી ગયા અને મને લાકડાનું એક પાટિયું મળી ગયું. તેના સહારે તરતાં-તરતાં હું રત્નદીપની સમીપે આવી પહોંચ્યો. તે જ સમયે રત્નદીપની દેવીએ મને અવધિજ્ઞાનથી જોયો. જોઈને તેણીએ મને પોતાના કબજામાં કરી લીધો, તે મારી સાથે વિપુલ કામભોગ ભોગવતી રહેવા લાગી.

ત્યાર પછી રત્નદીપની તે દેવીએ કોઈ એકવાર મારા નાના એવા અપરાધથી અત્યંત ગુસ્સે થઈને મારી આ હાલત કરી છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! ખબર નથી તમારા શરીરની પણ કેવી દુર્દશા થશે ?

૩૦ તએ ણ તે માકંદિયદારયા તસ્સ સૂલાઇયસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ બલિયતરં ભીયા જાવ સંજાતભયા સૂલાઇયં પુરિસં એવં વયાસી- કહં ણ દેવાણુપ્રિયા ! અમ્હે રયણદીવદેવયાએ હત્થાઓ સાહર્તિથ ણિથરિજ્જામો ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે માંકદીપુત્રો શૂળી પર રહેલા તે પુરુષ પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, તેના પર ગંભીરતાથી વિચાર કરતાં ખૂબ જ ભયભીત થયા, ભયાકૂળ બનીને તેઓએ શૂળી પર રહેલા તે પુરુષને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! અમે રત્નદીપની દેવીના સંજામાંથી કઈ રીતે છૂટી શકીએ ? અર્થાત્ શું તેનાથી છુટકારો મેળવવાનો કોઈ ઉપાય છે ?

શૈલક યક્ષની આરાધના :-

૩૧ તએ ણં સે સૂલાઇએ પુરિસે તે માકંદિયદારગે એવં વયાસી - એસ ણં દેવાણુપ્પિયા ! પુરચ્છિમિલ્લે વણસંડે સેલગસ્સ જક્ખસ્સ જક્ખાયયણે સેલએ ણામં આસરૂવધારી જક્ખે પરિવસઇ ।

તએ ણં સે સેલએ જક્ખે ચોદસટુમુદ્દુપુણ્ણમાસિણીસુ આગયસમએ પત્તસમએ મહયા મહયા સદેણ એવં વયઇ - કં તારયામિ ? કં પાલયામિ ?

ભાવાર્થ :- - ત્યારે શૂળી પર રહેલા તે પુરુષે માકંદીપુત્રોને કહ્યું - હે દેવાનુપ્રિયો ! આ પૂર્વદિશાના વનખંડમાં શૈલક યક્ષનું યક્ષાયતન છે. તેમાં અશ્રુપદ્ધારી શૈલક નામનો યક્ષ નિવાસ કરે છે.

તે શૈલક યક્ષ ચૌદશ, અષ્ટમી, અમાવાસ્યા અને પૂર્ણિમાના દિવસે કોઈ એક નિયત સમયે મોટેથી આ પ્રમાણે બોલે છે - કોને તારું ? કોને પાણું ?

૩૨ તં ગચ્છહ ણં તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! પુરચ્છિમિલ્લં વણસંડં સેલગસ્સ જક્ખસ્સ મહરિં પુષ્ફચ્ચળિયં કરેહ, કરિતા જણ્ણુપાયવડિયા પંજલિઉડા વિણએણં પજ્જુવાસમાણા ચિદૃહ ।

જાહે ણં સે સેલએ જક્ખે આગયસમએ એવં વએજ્જા - કં તારયામિ ? કં પાલયામિ ? તાહે તુબ્ધે વદહ - અમ્હે તારયાહિ, અમ્હે પાલયાહિ । સેલએ ભે જક્ખે પરં રયણદીવદેવયાએ હત્થાઓ સાહત્િંથ ણિત્થારેજ્જા । અણણહા ભે ણ યાણામિ ઇમેસિં સરીરગાણ કા મણે આવર્ડ ભવિસ્સઇ ।

ભાવાર્થ :- - તો હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે પૂર્વદિશાના વનખંડમાં જ્ઞાનો અને શૈલક યક્ષની મહાન પુરુષોને યોગ્ય પુષ્પપૂજા કરો અને પગે પડીને, બન્ને હાથ જોડી, વિનયપૂર્વક તેમની સેવા કરતા રહો.

જ્યારે શૈલક યક્ષ નિયત સમયે આવે અને કહે કે - “કોને તારું, કોને પાણું” ત્યારે તમે વિનાંતિ કરતાં કહેજો કે અમને તારો, અમને પાળો(અમારું રક્ષણ કરો). કેવળ શૈલક યક્ષ જ રતન્દીપની દેવીના હાથમાંથી, તમારો નિસ્તાર કરી શકશે. અન્યથા ખબર નથી કે તમારા શરીરની કેવી દુર્દશા થશે ?

૩૩ તએ ણં તે માકંદિયદારગા તસ્સ સૂલાઇયસ્સ પુરિસસ્સ અંતિએ એયમટું સોચ્વા ણિસમ્મ સિગંચં ચંડં ચવલં તુરિયં વેઝયં જેણેવ પુરચ્છિમિલ્લે વણસંડે, જેણેવ પોક્ખરિણી, તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોક્ખરિણિ ઓગાહંતિ, ઓગાહિત્તા જલમજ્જણં કરેતિ, કરિતા જાઇં તત્થ ઉપ્પલાઇં જાવ ગેહંતિ, ગેળિત્તા જેણેવ સેલગસ્સ જક્ખસ્સ જક્ખાયયણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા આલોએ પણામં કરેતિ, કરિતા મહરિં પુષ્ફચ્ચળિયં કરેતિ, કરિતા જણ્ણુપાયવડિયા સુસ્સુસમાણા ણમંસમાણા પજ્જુવાસંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે માકંદીપુત્રો શૂળી પર રહેલા તે પુરુષ પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, મનમાં ધારણ કરીને શીધ, પ્રચંડ, ચપલ, ત્વરિત અને વેગવાળી ગતિથી પૂર્વદિશાના વનખંડમાં પુષ્કરિણી સમીપે આવ્યા. પુષ્કરિણીમાં ઉત્તરીને, સ્નાન કરીને, ત્યાં ઉગેલા ઉત્પલ આદિ અનેક જ્ઞાતના કમળોને ગ્રહણ

करीने, शैलक यक्षना यक्षायतनमां आव्या. यक्ष पर दण्डि पडता ज तेने प्रश्नाम कर्या, पछी महान पुरुषोने योग्य पुण्यपूजा करी, धूंठणीये पडीने यक्षनी सेवा करतां, नमस्कार करतां उपासना करवा लाऱ्या.

शैलक्यक्षनी सहायता अने शरत :-

३४ तए णं से सेलए जक्खे आगयसमए पत्तसमए एवं वयासी- कं तारयामि ? कं पालयामि ? तए णं ते माकंदियदारया उट्टाए उट्टेति, करयल जाव एवं वयासी- अम्हे तारयाहि। अम्हे पालयाहि ।

तए णं से सेलए जक्खे ते माकंदियदारए एवं वयासी- एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुब्बे मए सङ्क्षिं लवणसमुद्दं मज्जंमज्जेणं वीइवयमाणेणं सा रयणदीवदेवया पावा चंडा रुद्धा खुद्धा साहसिया बहूहिं खरएहि मउएहि य अणुलोमेहि य पडिलोमेहि य सिंगारेहि य कलुणेहि य उवसग्गेहि य उवसग्गं करेहिइ ।

तं जइ णं तुब्बे देवाणुप्पिया ! रयणदीवदेवयाए एयमद्दुं आढाह वा परियाणह वा अवयक्खह वा तो भे अहं पिट्ठाओ विधुणामि । अह णं तुब्बे रयणदीवदेवयाए एयमद्दुं णो आढाह, णो परियाणह, णो अवेयक्खह, तो भे रयणदीवदेवयाए हत्थाओ साहतिं णित्थारेमि।

भावार्थ :- त्यारपैदी नियत समये ते यक्षे(प्रगट थैने) कहुं- “कोने तारुं, कोने पाणुं ?” त्यारे मांडी पुत्रोअे उभा थैने हाथ जोडीने विनंती करी के “अमने तारो, अमने पाणो(रक्षा करो.)”

त्यारे शैलक यक्षे मांडीपुत्रोने कहुं- हे देवानुप्रियो ! तमे मारी साथे लवणसमुद्रनो मध्य मार्ग पसार करता हशो त्यारे ते पापिष्ठी, यंड, रुद्र, क्षुद्र अने साहसिक स्वभाववाणी रत्नदीपनी देवी तमने कठोर, कोमल, अनुकूण, प्रतिकूण, शृंगारिक अने मोहजनक उपसर्गोथी उपसर्ग करशे。(उगाववानो प्रथन्त करशे.)

हे देवानुप्रियो ! जो तमे रत्नदीपनी देवीना ते अर्थनो आदर करशो, तेने अंगीकार करशो, तेनी तरफ जोशो तो हुं तमने मारी पीठ परथी नीये फेंकी दृश्य अने जो तमे ते अर्थनो आदर नहीं करो, अंगीकार नहीं करो के तेनी तरफ जोशो नहीं, तो हुं रत्नदीपनी देवीना हाथमांथी तमने मुक्त करावीश.

३५ तए णं ते माकंदियदारया सेलगं जक्खं एवं वयासी- जं णं देवाणुप्पिया ! वइस्संति तस्स णं उववाय-वयण-णिद्वेसे चिट्ठिस्सामो ।

भावार्थ :- त्यारे मांडीपुत्रोअे शैलक यक्षने कहुं- हे देवानुप्रिय ! आप जे कहेशो(आपना आशा वयन अनुसार) अमे रहेशुं अर्थात् अमे तमारी आशानुं पालन करशुं.

३६ तए णं से सेलए जक्खे उत्तरपुरच्छिमं दिसीभागं अवक्कमइ, अवक्कमित्ता वेडव्यियसमुग्धाएणं समोहणइ, समोहणित्ता संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं णिस्सरइ, दोच्चं पि वेडव्यियसमुग्धाएणं समोहणइ, समोहणित्ता एगं महं आसरूवं विउव्वइ, विउव्वित्ता ते माकंदियदारए एवं वयासी- हं भो माकंदियदारया ! आरुहह णं देवाणुप्पिया ! ममपिट्ठुंसि ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શૈલક યક્ષે ઈશાનકોણમાં જઈને વૈકિય સમુદ્ધાત કરીને સંખ્યાત યોજનનો દંડ કરીને, બીજીવાર સમુદ્ધાત કરીને એક મોટા અશ્વના રૂપની રચના કરી. પછી માંકંદીપુત્રોને આ પ્રમાણે કહું— હે માંકંદીપુત્રો ! હે દેવાનુપ્રિયો ! મારી પીઠ પર બેસી જાઓ.

૩૭ તએ ણ સે માકંદિયદારયા હૃદુદુ સેલગસ્સ જક્ખવસ્સ પણમં કરેતિ, કરિતા સેલગસ્સ પિદું દુર્લઢા । તએ ણ સે સેલએ તે માકંદિયદારએ પિદું દુર્લઢે જાણિતા સત્તદુતાલપ્પમાણમેત્તાઇં ઉંડું વેહાયં ઉપ્પયઇ, ઉપ્પિદ્તા ય તાએ ઉકિકદ્વાએ તુરિયાએ દિવ્વાએ દેવગર્ઝાએ લવણસમુદ્દું મજ્જંમજ્જેણ જેણેવ જંબૂદ્વીવે દીવે, જેણેવ ભારહે વાસે, જેણેવ ચંપાણયરી તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે માંકંદીય પુત્રો હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થતાં શૈલક યક્ષને પ્રણામ કરીને, શૈલક યક્ષની પીઠ પર આરૂઢ થઈ ગયા. ત્યારે તે શૈલકયક્ષે માંકંદીય પુત્રોને પોતાની પીઠ પર સવાર થઈ ગયેલા જાણીને સાત-આઠ તાડ વૃક્ષ પ્રમાણ આકાશમાં ઉપર ઊરીને પોતાની ઉત્કૃષ્ટ, શીધ્રતવાળી, દિવ્ય ગતિથી લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્ર અને ચંપાનગરી તરફ ચાલવા લાગ્યો.

દેવી દ્વારા માંકંદીય પુત્રોને ઉપસગ્રો :-

૩૮ તએ ણ સા રયણદીવદેવયા લવણસમુદ્દું તિસત્તખુત્તો અણુપરિયદ્વિદ્ધ, જં જત્થ તણં વા જાવ એદેદ્ધ, એડિતા જેણેવ પાસાયવડેસએ તેણેવ ઉવાગચ્છિદ્ધ, ઉવાગચ્છિત્તા તે માકંદિયદારયા પાસાયવડેસએ અપાસમાણી જેણેવ પુરચ્છમિલ્લે વણસંડે જાવ સવ્વાઓ સમંતા મગગણ-ગવેસણં કરેઇ, કરિતા તેસિં માકંદિયદારગાણં કત્થિદ્ધ સુંદું વા (ખું વા પડત્તિ વા) અલભમાણી જેણેવ ઉત્તરિલ્લે વણસંડે, એવં ચેવ પચ્ચતિથમિલ્લે વિ જાવ અપાસમાણી ઓહિં પંજાદ્ધ, પંચિતા તે માકંદિયદારએ સેલએણ સંદ્ધિ લવણસમુદ્દું મજ્જંમજ્જેણ વીર્વયમાણે વીર્વયમાણે પાસદ્ધ, પાસિત્તા આસુરુત્તા અસિખેડગં ગેણહિદ્ધ, ગેણિહત્તા સત્તદ્ધ જાવ ઉપ્પયઇ, ઉપ્પિદ્તા તાએ ઉકિકદ્વાએ જેણેવ માકંદિયદારગા તેણેવ ઉવાગચ્છિદ્ધ, ઉવાગચ્છિત્તા એવં વયાસી-

હં ભો માકંદિયદારગા ! અપચ્છિયપતિથિયા ! કિં ણ તુબ્ધે જાણહ મમં વિપ્પજહાય સેલએ ણ જક્ખેણ સંદ્ધિ લવણસમુદ્દું મજ્જંમજ્જેણ વીર્વયમાણા ? તં એવમવિ ગએ જાદુણ તુબ્ધે મમં અવયક્ખહ તો ભે અતિથ જીવિયં । અહણણ ણાવયક્ખહ તો ભે ઇમેણ ણીલુપ્પલગવલ જાવ એ ડેમિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી રત્નદીપની દેવી લવણસમુદ્રની ચારે બાજુ એકવીસ વખત ફરીને, તેમાં જે તૃષ્ણાદિ ક્યરો હતો યાવત્ત તે દૂર કરીને પોતાના ઉત્તમ પ્રાસાદમાં આવી. ઉત્તમ પ્રાસાદમાં માંકંદીયપુત્રો ન દેખાતા પૂર્વદિશાના વનખંડમાં ગાઈ યાવત્ત ચારેબાજુ માર્ગણા—ગવેષણા(શોધખોળ) કરી. શોધખોળ કરતાં માંકંદીય પુત્રોની વાતચીતનો, ધીંકાદિનો અવાજ અને કોઈ પ્રવૃત્તિ ક્યાંય પણ ન દેખાતા તે ઉત્તરદિશાના વનખંડમાં ગાઈ. તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમ દિશાના વનખંડમાં પણ ગાઈ પરંતુ તેઓ ક્યાંય દેખાયા નહીં, ત્યારે તેણીએ અવધિશાનનો પ્રયોગ કર્યો. અવધિશાન દ્વારા તેણે માંકંદીય પુત્રોને શૈલક યક્ષની સાથે લવણ સમુદ્રની

મધ્યમાં થઈને ચાલ્યા જતા જોયા. જોઈને તે તત્કાલ ગુસ્સે થઈને ઢાલ-તલવાર લઈને આકાશમાં સાત-આઈ તાડ જેટલી ઊંચાઈ સુધી ઉપર ઊડીને ત્યાર પછી ઉતૃષ્ટ યાવત્ શીંગતિએ માંકદીય પુત્રો સમીપે પહોંચી ગઈ અને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી-

હે માંકદીય પુત્રો ! હે મોતની કામના કરનારા ! શું તમે એમ માનો છો કે મારો ત્યાગ કરીને, શૈલક યક્ષની સાથે લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને ચાલ્યા જશું ? ભલે તમે આટલું ચાલ્યા આલ્યા, પરંતુ જો તમે જીવવાની આશા રાખતા હો તો મારી સામે જુઓ. જો તમે મારી સામે જોશો નહીં તો આ નીલક્મલ અને ભેંસના શીંગડા જેવી કાળી તલવારથી યાવત્ તમારા માથા કાપીને ફેંકી દઈશ.

૩૯ તએ ણં તે માંકદિયદારએ રયણદીવદેવયાએ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ અભીયા અતત્થા અણુચ્ચિગા અકખુભિયા અસંખંતા રયણદીવદેવયાએ એયમદું ણો આદંતિ, ણો પરિયાંતિ, ણો અવેકખંતિ, અણાઢાયમાણા અપરિયાણમાણા અણવેકખમાણા સેલએણ જક્ખેણ સંદ્ધિ લવણસમુદ્દું મજ્જાંમજ્જેણ વીઝવયંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે તે માંકદીય પુત્રો રત્નદીપની દેવીના આ વચ્ચનોને સાંભળી હદ્યમાં ધારણ કરીને ભય પામ્યા નહીં, ત્રાસ પામ્યા નહીં, ઉદ્ઘિન થયા નહીં કે ભાંત થયા નહીં. તેઓએ રત્નદીપની દેવીના આ અર્થનો આદર ન કર્યો, સ્વીકાર ન કર્યો, તેની સામે જોપું નહીં. તેનો આદર ન કરતાં, સ્વીકાર ન કરતાં, તેની સામે ન જોતાં શૈલક યક્ષની સાથે લવણસમુદ્રની મધ્યમાં થઈને તેઓ બંને પોતાનો પંથ કાપતા રહ્યા.

૪૦ તએ ણં સા રયણદીવદેવયા તે માંકદિય દારએ જાહે ણો સંચાએઝ બહૂહિં પડિલોમેહિ ય ઉવસગેહિં ય ચાલિત્તએ વા ખોભિત્તએ વિપરિણામિત્તએ વા લોભિત્તએ વા તાહે મહુરેહિ સિંગારેહિ ય કલુણેહિ ય ઉવસગેઝ પયત્તા યાવિ હોત્થા -

હં ભો માંકદિયદારગા ! જઝ ણં તુબ્ધેહિં દેવાણુપ્પિયા ! મએ સંદ્ધિ હસિયાણિ ય, રમિયાણિ ય, લલિયાણિ ય, કીલિયાણિ ય, હિંડિયાણિ ય, મોહિયાણિ ય, તાહે ણં તુબ્ધે સવ્વાઇં અગણેમાણા મમ વિપ્પજહાય સેલએણ સંદ્ધિ લવણસમુદ્દું મજ્જાંમજ્જેણ વીઝવયહ ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે રત્નદીપની દેવી જ્યારે તે માંકદીપુત્રોને ધણ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો દ્વારા વિચિત્ર કરવા, ક્ષુભિત કરવા, મન બદલાવવામાં અને લોભાવવામાં સમર્થ ન થઈ ત્યારે તેણીએ પોતાના મધુર શ્રૂંગારમય(કામોત્પાદક) અને કરુણાપૂર્ણ અનુકૂળ ઉપસર્ગો આપવા શરૂ કર્યા.

હે માંકદીયપુત્રો ! હે દેવાનુપ્રિય તમે મારી સાથે હાસ્ય વિનોદ કર્યા છે, ચોપાટ આદિ રમતો રમ્યા છો, સાથે જમવા રૂપ લીલાઓ કરી છે, જૂલા આદિ ઉપર જૂલવારૂપ અને જળકીડારૂપ કીડાઓ કરી છે, ઉદ્યાનમાં ભમણ કર્યું છે, રતિકીડા કરી છે, આ સર્વની ઉપેક્ષા કરીને, મને નિરાધાર બનાવીને શૈલક્મલની સાથે લવણસમુદ્રની મધ્યમાં થઈને જઈ રહ્યા છો ?

૪૧ તએ ણં સા રયણદીવદેવયા જિણરકિખયસ્સ મણં ઓહિણ આભોએઝ, આભોએત્તા એવં વયાસી - ણિચ્ચં પિ ય ણં અહં જિનપાલિયસ્સ અણિદ્વા, અકંતા, અપ્પિયા, અમણુણા, અમણામા, ણિચ્ચં મમ જિણપાલિએ અણિદ્વે અકંતે, અપ્પિએ, અમણુણે, અમણામે । ણિચ્ચં

પિ ય ણં અહં જિણરકિખયસ્સ ઇટ્ઠા, કંતા, પિયા, મળુણા, મળામા । ણિચ્ચં પિ ય ણં મમં જિણરકિખએ ઇટ્ઠે કંતે, પિએ, મળુણે, મળામે । જહ ણં મમં જિણપાલિએ રોયમાણિં કંદમાણિં સોયમાણિં તિપ્પમાણિં વિલવમાણિં ણાવયકખઇ, કિં ણં તુમં જિણરકિખયા ! મમં રોયમાણિં જાવ ણાવયકખસિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી રત્નદીપની દેવીએ અવધિશાનથી જિનરક્ષિતનું મન(કંઈક શિથિલ) જોયું. જોઈને તે આ પ્રમાણે કહેવા લાગી— હું હંમેશાં જિનપાલિત માટે અનિષ્ટ, અકાંત, અપ્રિય, અમનોજા અને અમનોહર લાગતી હતી અને જિનપાલિત પણ મારા માટે અનિષ્ટ, અકાંત, અપ્રિય, અમનોજા, અમનોહર હતો પરંતુ જિનરક્ષિતને તો હું હંમેશાં ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય મનોજા અને મનોહર લાગતી હતી અને જિનરક્ષિત પણ મને ઈષ્ટ, કાંત મનોજા અને મનોહર લાગતો હતો. તેથી જો જિનપાલિત રોતી, આકંદ કરતી, શોક કરતી, અનુત્તાપ પામતી અને વિલાપ કરતી મારી પરવાહ ન કરે પણ હે જિનરક્ષિત ! તું પણ રોતી, આકંદ કરતી યાવત્તુ મારી પરવાહ કરતો નથી ? અર્થાત્ મારી સામે જોતો નથી ?

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં રત્નાદેવીએ માકંદીપુત્રોને આપેલા અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગોનું વર્ણન છે. કેટલીક પ્રતોભાં અનુકૂળ ઉપસર્ગોના સૂત્રપાઠમાં આઠ શ્લોક પ્રાપ્ત થાય છે. તે શ્લોક ગદ્ય-પદ્યના ભિશ્રણરૂપ છે. વૃત્તિકારે આ ગદ્ય-પદ્યાત્મક શ્લોકોને વાચનાંતરરૂપે સ્વીકાર્યા છે. જેમ કે— ઇત્યાદિ સૂત્ર વાચનાંતરે રૂપક વિશેષ દ્વય બ્રાંતિં કરેતિ । તે ગાથાઓ આ પ્રમાણે છે—

સા પવરરયણદીવસ્સ દેવયા ઓહિણા ઉં જિણરકિખયસ્સ મણં ।

ણાઊણ વધણિમિત્ત ઉવરિ માકંદિય-દારયાણ દોણહં પિ ॥૧॥

અર્થ— ત્યાર પછી— ઉત્તમ રત્નદીપની તે દેવી અવધિશાન દ્વારા જિનરક્ષિતનું મન જાગીને, બન્ને માકંદી પુત્રોનો વધ કરવાના નિમિત્ત (વિચારથી)

દોસકલિયા સલલિયં, ણાણાવિહચુણણવાસમીસિયં દિવ્બં ।

ઘાણમણણિવુઝકરં સવ્વોઉયસુરભિકુસુમવુદ્ધિં પમુંચમાણી ॥૨॥

અર્થ— દ્વેષથી યુક્ત તે દેવીએ લીલા સહિત, વિવિધ પ્રકારના સુગંધી ચૂર્ણથી ભિશ્રણ, નાસિકા અને મનને તૃપ્તિ દેનારી અને સર્વ ઋષ્ટુઓ સંબંધી સુગંધિત ફૂલોની વૃષ્ટિ કરી.

ણાણમણિ-કણગ-રયણ-ઘંટિય-ખિંખિણિ-ણેઉર-મેહલ-ભૂસણરવેણં ।

દિસાઓ વિદિસાઓ પૂર્યાંતી વયણમિણ બેતિ સા સકલુસા ॥૩॥

અર્થ— વિવિધ પ્રકારના ભણિ, સુવર્ણ અને રત્નોની ધંટીઓ, ધૂઘરીઓ, ઝાંગર અને મેખલા — આ બધા આભૂષણોના મંજુલ અવાજથી સમસ્ત દિશાઓ અને વિદિશાઓને વ્યાપ્ત કરતી કલુષિત ચિત્તવાળી તે દેવી આ પ્રમાણે કહેવા લાગી.

હોલ । વસુલ । ગોલ । ણાહ । દઙ્દત, પિય રમણ કંત સામિય ણિગઘણ ણિત્થકક ।

છિણ ણિકિકવ અકયણુ ય સિદ્ધિલભાવ ણિલ્લજ્જ લુક્ખ,

અકલુણ જિણરકિખય ! મજ્જાં હિયરકખગા ॥૪॥

અર્થ— હોલ— હે મુંધ ! વસુલ— હે સુકુમાર !, ગોલ— હે કઠોર, હે નાથ ! દ્યિત— હે પ્યારા !, હે પ્રિય ! હે રમણ ! હે કાન્ત ! હે સ્વામિન (અધિપતિ), હે નિર્દ્ધાર (સ્નેહવતી એવી મને ત્યાગ કરવાને કારણે નિર્દ્ધાર !) હે નિત્યકુ—અવસરને ન જાણનાર ? હે સ્ત્રાન—નિર્દ્ય હદ્યવાળા, હે દ્યાહીન ! હે અકૃતજ્ઞ ! શિથિલભાવવાળા, હે નિર્લજ્જ ! હે રૂષ ! પ્રેમ શૂન્ય, હે અકરૂણ નિર્દ્ય ! હે જિનરક્ષિત ! હે મારા હદ્યના રક્ષક.

ણ હુ જુજ્જસિ એવિકયં અણાહં, અબંધવં તુજ્જ ચલણઓવાયકારિયં ઉજ્જાતમહણં ।
ગુણસંકર ! અહં તુમે વિહૂણા, ણ સમત્થા વિ જીવિં ખણ પિ ॥૫॥

અર્થ— અનાથ, એકલી, બાંધવહીન, તમારા ચરણોની સેવા કરનારી એવી મને અધન્યાને ત્યાગી દેવી તમારા માટે યોગ્ય નથી.

હે ગુણોના સમૂહ ! તમારા વિના હું કણાભર પણ જીવિત રહેવામાં સમર્થ નથી.

ઇમસ્સ ઉ અણેગઝસ-મગર-વિવિધસાવય-સયાઉલઘરસ્સ
રયણાગરસ્સ મજ્જે અપ્પાણ વહેમિ તુજ્જ પુરાઓ એહિ,
ણિયત્તાહિ જઇ સિ કુવિઓ ખમાહિ એકકાવરાહં મે ॥૬॥

અર્થ— 'અનેક સેંકડો મત્સ્યો, ભગરો અને વિવિધ છિંસક જલચર પ્રાણીઓથી વ્યાપ્ત, મત્સ્યાદિના ઘરસ્વરૂપ આ રત્નાકરની મધ્યમાં તમારી સામે જ મારો વધ કરું છું. મારો વધ ઈચ્છતા ન હો તો આવો, પાછા ફરો. અગર તમે કુપિત થઈ ગયા હો તો મારો એક અપરાધ કરો.'

તુજ્જ ય વિગયઘણ-વિમલસસિમંડલગાર-સસ્સરીયં,
સારયણવકમલ-કુમુદ-કુવલય-વિમલદલણિકરસરિસ-ણિભં ।
ણયણં કયણં પિવાસાગયાએ સદ્ગા મે પેચ્છિરું જે
અવલોએહિ તા ઇઓ મમં ણાહ જા તે પેચ્છામિ વયણકમલં ॥૭॥

અર્થ— તમારું મુખ મેઘ વિહીન વિમલ ચંદ્રની સમાન છે. તમારા નેત્ર શરદાતુના સધ વિકસિત કમલ, કુમુદ અને કુવલયની પાંદીઓની સમાન અત્યંત શોભાયમાન છે. તમારા મુખને જોવાની ઈચ્છાથી હું અહીં આવી છું. હે નાથ ! તમે મારી તરફ જુઓ, હું તમારું મુખ કમલ જોઈ લઈ.

એવં સપ્પણયસરલમહુરાઇં પુણો પુણો કલુણાઇં કયણાઇં ।
જંપમાણી સા પાવા મગગો સમણેઇ પાવહિયયા ॥૮॥

અર્થ— એવી રીતે વારંવાર પ્રેમપૂર્ણ, સરલ અને મધુર વચન બોલતી તે પાપિણી, પાપપૂર્ણ હદ્યવાળી તે દેવી માર્ગમાં તેઓની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગી.

ઉપસર્ગમાં ચલિત જિનરક્ષિત :-

૪૨ તએણં સે જિનરકિખે ચલમણે તેણેવ ભૂસણરવેણ કણણસુહમણોહરેણ તેહિ ય સપ્પણય સરલમહુરભણિરહિં સંજાય-વિગુણ-રાગે રયણદીવસ્સ દેવયાએ તીસે સુંદરથણ જહણ વયણ કરસ-ચરણ-ણયણ-લાવણ્ણ-રૂવ-જોવ્વણસિરિં ચ દિવ્વં સરભસ-ઉવગૂહિયાઇં જાઇં વિબ્બોય

**વિલસિયાળિય વિહસિયસકડકખદિટ્ટિણિસ્સસિયમલિયઉવલલિયઠિયગમણપણખિજિય
પાસાદિયાળિય સરમાળે રાગમોહિયમઈ અવસે કમ્મવસગએ અવયકખઇ મગગાઓ સવિલિયં।**

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી કાનોને સુખપ્રદ અને મનોહર અલંકારિક શબ્દોથી તથા પ્રણયયુક્ત, સરલ અને મધુર વચનોથી જેનો રાગભાવ બમણો થઈ ગયો છે તેવા જિનરક્ષિતનું મન ચલાયમાન થઈ ગયું. તે રત્નદ્વિપની દેવીના સુંદર સ્તન, જાંધ, મુખ, હાથ, પગ, અને નેત્રના લાવણ્ય, રૂપ, સૌંદર્ય, ઘોવન, સુંદરતા, હર્ષથી કરેલા આદિગનો, ચેષ્ટાઓ, વિલાસો, વિનોદ, કટાક્ષો, કામકીડા જનિત નિશ્વાસો, પુરુષના ઈચ્છિત અંગના મર્દન, વિશેષ પ્રકારની કીડારૂપ ઉપલબ્ધિત, ખોળામાં તેની હંસ જેવી બેસવારૂપ સ્થિતિ, ગતિ, પ્રણય પૂર્ણ રીસામણા-મનામણાનું સ્મરણ કરતા જિનરક્ષિતની મતિ રાગથી મોહિત થઈ ગઈ. તે વિવશ થઈ ગયો, કર્મને આધીન થઈ ગયો અને તે લજજા સાથે પાછળ- તેના મુખ તરફ જોવા લાગ્યો.

**૪૩ તએ ણ જિણરકિખય સમુપ્પણણકલુણભાવ મચ્ચુંગલતથલલણોલિલયમઈ અવયકખંતં
તહેવ જકખે ઉ સેલએ જાણિઊણ સણિય સણિય ઉવ્વિહઇ ણિયગપિદ્વાહિ વિગયસઢ્ઢે ।**

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી જેના મનમાં રત્નાદેવી પ્રતિ અનુરાગ જન્મ્યો છે તેવા જિનરક્ષિતને ગળી જવા માટે મૃત્યુરૂપી રાક્ષસે તેના મતિરૂપ કાંઠલાને પકડ્યો, તેણે દેવી તરફ જોયું કે તુરંત જ શૈલક યક્ષે જિનરક્ષિતને પોતાના વચનમાં શ્રદ્ધારહિત જાણીને ધીરે-ધીરે પીઠ પરથી નીચે ફેંકી દીધો.

**૪૪ તએ ણ સા રયણદીવદેવયા ણિસ્સંસા કલુણ જિણરકિખય સકલુસા સેલગપિદ્વાહિ
ઓવયંતં દાસ ! માઓસિ ત્તિ જંપમાળી, અપ્પત્તં સાગરસલિલ ગેણિહ્ય બાહાહિં આરસંતં
ઉઙ્ગું ઉવ્વિહઇ અંબરતલે ઓવયમાણ ચ મંડલગેણ પડિચ્છિત્તા ણીલુપ્પલ-ગવલ ગુલિય
અયસિપ્પગાસેણ અસિવરેણ ખંડાખંડિંકરેઝ, કરિતા તત્થ વિલવમાણ તસ્સ ય સરસવહિયસ્સ
ઘેત્તૂન અંગમંગાઈ સરુહિરાઈ ઉકિખત્તબલિં ચડદ્વિસિં કરેઝ સા પંજલી પહિદ્વા ।**

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે નિર્દ્ય અને કલુષિત હૃદયવાળી તે રત્નદ્વિપની દેવીએ દયનીય એવા જિનરક્ષિતને શૈલકની પીઠ પરથી નીચે પડતાં જોઈને કહ્યું- ‘રે દાસ ! તું મર્યો’ એ પ્રમાણે બોલતાં-બોલતાં જિનરક્ષિત સમુક્રના જલ સુધી પહોંચે તે પહેલાં જ, બન્ને હાથથી પકડીને, અવાજ કરતાં જિનરક્ષિતને ઉપર આકાશમાં ઉધાય્યો, અને પછી નીચે આવી રહેલાં જિનરક્ષિતને તલવારની અણી ઉપર ઝીલી લીધો. નીલકમલ, ભેંસના શિંગડા અને અલસીના ઝૂલની સમાન શ્યામરંગની શ્રેષ્ઠ તલવારથી વિલાપ કરતા જિનરક્ષિતના ટૂકડે-ટૂકડા કરી નાંખ્યા. ત્યાર પછી લોહીથી ખરડાયેલા જિનરક્ષિતના અંગોપાંગને ગ્રહણ કરીને અભિમાન- પૂર્વક ચારે દિશામાં કાગડા વગેરેને બલિદાનરૂપે ફેંકી દીધા.

**૪૫ એવામેવ સમણાતસો ! જો અમ્હ ણિગંથો વા ણિગંથી વા આયરિયઉવજ્જાયાણ અંતિએ
પવ્વિહા સમાળે પુણરવિ માણુસ્સાએ કામભોગે આસાયઇ પત્થયઇ પીહેઝ અભિલસઝ, સે ણ ઇહભવે
ચેવ બહૂણ સમણાણ બહૂણ સમણીણ બહૂણ સાવયાણ બહૂણ સાવિયાણ જાવ સંસારં
અણુપરિયદ્વિસ્સઝ, જહા વા સે જિણરકિખએ ।**

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! અમારા જે નિર્ગંથો અથવા નિર્ગંથીઓ, આચાર્ય-

ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રવજિત થઈને મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોનો આશ્રય લે છે, કામભોગની યાચના કે સ્પૃહા કરે છે; ભોગની ઈચ્છા કરે છે, તે મનુષ્ય આ ભવમાં ઘણા સાધુઓ, ઘણી સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા નિંદીય થાય છે યાવત્તુ અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. તેની દશા જિનરક્ષિત જેવી થાય છે.

[છલિઓ અવયક્ખંતો, ણિરાવયક્ખો ગાઓ અવિગ્ધેણ ।
તમ્હા પવયણસારે, ણિરાવયક્ખેણ ભવિવબ્વં ॥૧॥
ભોગે અવયક્ખંતા, પડંતિ સંસાર-સાયરે ઘોરે ।
ભોગેહિં ણિરાવયક્ખા, તરંતિ સંસારકંતારં ॥૨॥]

[અર્થ— પાછળ જોનારો જિનરક્ષિત છિતરાઈ ગયો અને પાછળ નહીં જોનાર જિનપાલિત નિર્વિધને પોતાના સ્થાન પર પહોંચી ગયો. તેમ પ્રવયનના સારરૂપ ચારિત્રનું પાલન કરતાં કામભોગ તરફ દાખિ કરવી જોઈએ નહીં. ॥૧॥ ચારિત્ર ગ્રહણ કરીને પણ જે ભોગોની ઈચ્છા કરે છે, તે ઘોર સંસાર સાગરમાં પડે છે અને જે ભોગોની ઈચ્છા કરતા નથી, તે સંસારરૂપી કાંતારને પાર કરી જાય છે. ॥૨॥]

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં રત્નાદેવીના ઉપસર્ગોથી ચલિત થયેલા જિનરક્ષિતના મૃત્યુનું નિરૂપણ કરીને સાધકોને હિતસંદેશ આપ્યો છે. જે વ્યક્તિ અનુકૂળતામાં આસક્ત થાય છે, કામભોગાની ઈચ્છા કરે છે અને પરિણામે ભયંકર દુઃખ અને સંસાર પરિભ્રમણને વધારે છે. આ રીતે આ સૂત્રમાં જિનરક્ષિતના દાખાંતે બોધનું વિધાન છે. અનુકૂળ પરીષહમાં નહીં ફસનાર જિનપાલિતના દાખાંત બોધનું વિધાન આગળના સૂત્રોમાં છે. તથાપિ આ સૂત્રની સાથે બંને પ્રકારના બોધને સાંકળી લેતી વિવેચનાત્મક અને ઉપદેશાત્મક ગાથાઓ મળે છે. તે ગાથાઓ અને તેના અર્થને ઈટાલિક ટાઈપ સાથે બોક્ષમાં રાખી છે.

જિનપાલિતનું ચંપાગમન :-

૪૬ તએ ણં સા રયણદીવદેવયા જેણેવ જિણપાલિએ તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા બહૂહિં અણુલોમેહિ ય પડિલોમેહિ ય ખર-મહુર-સિંગારેહિં-કલુણેહિ ય ઉવસગેહિ ય જાહે ણો સંચાએઝ ચાલિત્તએ વા ખોભિત્તએ વા વિપ્રરિણામિત્તએ વા તાહે સંતા તંતા પરિતંતા ણિવ્બિણણા સમાણા જામેવ દિસિં પાઉભ્રૂયા તામેવ દિસિં પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પણી રત્નદીપની દેવી જિનપાલિતની પાસે આવીને ઘણા અનુકૂળ, પ્રતિકૂળ, કઠોર, મધુર, શ્રુંગારવાળા અને કરુણાજનક ઉપસર્ગો દ્વારા જ્યારે તેને ચ્યાલાયમાન કરવા, ક્ષુભ્ય કરવા અને મનને પરિવર્તિત કરવામાં અસમર્થ રહી, ત્યાર તે હતાશ, ભિન્ન, અતિભિન્ન, વિમનસ્ક થઈ ગઈ અને તે જે દિશાથી આવી હતી, તે જ દિશામાં પાછી ફરી.

૪૭ તએ ણં સે સેલએ જક્ખે જિણપાલિએણ સર્દ્ધિ લવણસમુદ્દ મજ્જાંમજ્જોણ વીર્દ્વવયિઝ, વીર્દ્વવિજ્ઞતા જેણેવ ચંપા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા ચંપાએ ણયરીએ અગુજ્જાણસિ જિણપાલિયં પિટ્ટાઓ ઓયારેઝ, ઓયારિત્તા એવં વયાસી- એસ ણં દેવાણપ્પિયા ! ચંપા ણયરી દીસિઝ

તિ કદ્દુ જિણપાલિયં આપુચ્છઇ, આપુચ્છિત્તા જામેવ દિસિં પાઉભૂએ તામેવ દિસિં પઢિગએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે શૈલક યક્ષ, જિનપાલિતને સાથે લઈને, લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને ચાલતો રહ્યો અને ચંપાનગરી સમીપે આવીને, ચંપાનગરી બહાર શૈલક ઉદ્ઘાનમાં જિનપાલિતને પોતાની પીઠ પરથી નીચે ઉતાર્યો અને તેને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જુઓ, આ ચંપાનગરી દેખાય છે. તેમ કહીને તેણે જિનપાલિત પાસેથી વિદાય લીધી, વિદાય લઈને જ્યાંથી આવ્યો હતો, ત્યાં પાછો ફર્યો.

૪૮ તએણં જિણપાલિએ ચંપં અણુપવિસિદ્ધ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ સએ ગિહે, જેણેવ અમ્માપિયરો તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા અમ્માપિઊણં રોયમાણે જાવ વિલવમાણે જિણરક્ખિયવાવત્તિ ણિવેદેઇ ।

તએ ણં જિણપાલિએ અમ્માપિયરો મિત્તણાઇ જાવ પરિયણેણ સંદ્ધિ રોયમાણ બહૂંહ લોઇયાંહ મયકિચ્ચાંહ કરોતિ, કરિત્તા કાલેણ વિગયસોયા જાયા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી જિનપાલિતે ચંપાનગરીમાં પ્રવેશ કર્યો અને પોતાને ઘેર માતા-પિતા પાસે પહોંચ્યો, પહોંચીને તેણે રોતા-રોતા અને વિલાપ કરતા-કરતા જિનરક્ષિતના મૃત્યુના સમાચાર સંભળાવ્યા.

ત્યાર પછી જિનપાલિતે અને તેના માતા-પિતાએ, ભિત્રો, શાતિજનો, સ્વજન ધાવત્ત પરિવારની સાથે રોતા-રોતા જિનરક્ષિત સંબંધી મરણોત્તર ક્રિયા કરી, ઉત્તરક્રિયા કરીને થોડા સમય પછી શોક રહિત થયા.

૪૯ તએ ણં જિણપાલિયં અણ્ણયા કયાઇ સુહાસણવરગયં અમ્માપિયરો એવં વયાસી- કહં ણં પુતા ! જિણરક્ખિએ કાલગએ ?

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી એકવાર કોઈ સમયે સુખાસન પર બેઠેલા જિનપાલિતને તેના માતા-પિતાએ આ પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યો— હે પુત્ર ! જિનરક્ષિત કર્ય રીતે મૃત્યુને પ્રાપ્ત થયો ?

૫૦ તએ ણં જિણપાલિએ અમ્માપિઊણં લવણસમુદ્રોત્તારં ચ કાલિયવાય-સમુઠ્થણં ચ પોયવહણવિવત્તિં ચ ફલગખંડ-આસાયણં ચ રયણદીવુત્તારં ચ રયણદીવદેવયા-ગિણહણં ચ ભોગવિભૂંં ચ રયણદીવદેવયાઘાયણં ચ સૂલાઇયપુરિસદરિસણં ચ સેલગજક્ખઆરુહણં ચ રયણદીવદેવયાઉવસગં ચ જિણરક્ખિયવાવત્તિં ચ લવણસમુદ્રઉત્તરણં ચ ચંપાગમણં ચ સેલગજક્ખઆપુચ્છણં ચ જહાભૂયમવિતહમસંદિદ્ધં પરિકહેઇ । તએ ણં જિણપાલિએ જાવ અપ્પસોગે જાએ, વિઉલાંં ભોગભોગાંં ભુંજમાણે વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે જિનપાલિતે માતા-પિતાને લવણ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરવો, અચાનક તોઝાનનું ઊઠવું, જહાજનું નષ્ટ થવું, પાટિયાનું હાથ લાગવું, રતન્દીપમાં જવું, રતન્દીપની દેવીના ઘરે જવું, ત્યાંના ભોગોનો વૈભવ, રતન્દીપની દેવીના વધ સ્થાન પર જવું, શૂણી પર ચઢેલા પુરુષને જોવો, શૈલક યક્ષની પીઠ પર આરુદ્ધ થવું, રતન્દીપની દેવી દ્વારા ઉપસર્ગ થવો, જિનરક્ષિતનું મરણ થવું, લવણ સમુદ્રને પાર કરવો, ચંપામાં આવવું અને શૈલક યક્ષનું તેને પૂછીને રતન્દીપ તરફ રવાના થવું, આદિ પ્રત્યેક ઘટના જેમ બની હતી તેમ સત્ય અને અસંદિંધરુપે કહી સંભળાવી અને ત્યારે પછી જિનપાલિત ધાવત્ત શોક રહિત થઈને વિપુલ કામભોગ ભોગવતો રહેવા લાગ્યો.

૫૧ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં સમળે ભગવં મહાવીરે જાવ જેણેવ ચંપા ણયરી, પુણભદે ચેઇએ, તેણેવ સમોસઢે । પરિસા ણિગયા । કૂળિઓ વિ રાય ણિગાઓ । જિણપાલિએ ધર્મં સોચ્ચા પવ્વિએ । એકકારસઅંગવિઝ । માસિયાએ ભત્તેણં જાવ સોહમ્મે કષ્પે દેવત્તાએ ઉવવણે, દો સાગરોવમાં ઠિઝી । મહાવિદેહે સિજ્જિહિઝી ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર, ચંપા નગરીના પૂર્ણભદ્ર ચૈત્યમાં પદ્ધાર્યા. ભગવાનને વંદના કરવા માટે પરિષદ નીકળી. કોણિક રાજા પણ નીકળ્યા. જિનપાલિતે ધર્માપદેશ શ્રવણ કરીને દીક્ષા અંગીકાર કરી, કમશઃ અગિયાર અંગોના જ્ઞાતા થઈને, અંતમાં એક માસનું અનશન કરીને યાવત્ સૌધર્મ કલ્પમાં બે સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવના રૂપમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી ચ્યવીને યાવત્ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

૫૨ એવામેવ સમણાતસો ! જાવ માણુસસાએ કામભોગે ણો પુણરવિ આસાઇ, સે ણં જાવ વીઝવિસ્સિ, જહા વા સે જિણપાલિએ ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાનું શ્રમણો ! જે સાધુ અથવા સાધ્વી આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે દીક્ષિત થઈને, મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોની પુનઃ અભિલાષા નથી કરતા, તે જિનપાલિતની જેમ યાવત્ સંસાર સમુદ્રને પાર કરે છે.

૫૩ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં ણવમસ્સ ણાયજ્જયણસ્સ અયમદ્દે પણ્ણતો । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ નવમા જ્ઞાત—અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. જેમ મેં સાંભળ્યું છે, તે પ્રમાણે જ તમને કહ્યું છે. આ પ્રમાણે સુધર્મા સ્વામીએ જંબૂસ્વામીને કહ્યું.

વિવેચન :-

આ અધ્યયનમાં જિનપાલિત-જિનરક્ષિતની જીવન ઘટનાના આધારે ચતુર્વિધ સંઘને કામભોગથી નિવૃત્ત થવાનો બોધ આપવામાં આવ્યો છે. વૃત્તિકારે નવ ગાથા દ્વારા ઉપમા-રૂપકને ઘટાવ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે—

જહ રયણદીવદેવી, તહ એથ્યં અવિરર્ડ મહાપાવા ।

જહ લાહત્થી વણિયા, તહ સુહકામા ઇહં જીવા ॥૧॥

અર્થ— રત્નદીપની દેવીના સ્થાને મહા પાપમય અવિરતિ અને લાભના અભિલાષી વણિકોના સ્થાને સુખની કામના કરનારા જીવો સમજવા જોઈએ॥૧॥

જહ તેહિં ભીએહિં, દિદ્દો આઘાયમંડલે પુરિસો ।

સંસારદુક્ખભીયા, પાસંતિ તહેવ ધર્મકહં ॥૨॥

અર્થ— જેમ તેઓએ (જિનરક્ષિત અને જિનપાલિત વણિકોએ) આઘાત મંડળ(વધસ્થાન)માં એક પુરુષને જોયો. તેમ સંસારના દુઃખોથી ભયભીત લોકો ધર્મના ઉપદેશકને જુઓ છે॥૨॥

જહ તેણ તેસિ કહિયા, દેવી દુક્ખાણ કારણ ઘોરં ।

તત્તો ચ્ચય ણિતથારો, સેલગજક્ખાઓ ણણતો ॥૩॥

અર્થ— જેમ તે પુરુષે તેઓને કહું કે આ રત્નદેવી જ ધોર દુઃખોનું કારણ છે અને તેથી નિસ્તાર પામવાનો ઉપાય શૈલક યક્ષની સિવાય બીજો નથી॥૩॥

તહ ધર્મકહી ભવ્વાણ, સાહએ દિટુ-અવિરઙ્ગ-સહાવો ।
સયલદુહહેઉભૂઆ, વિસયા વિરયંતિ જીવાણ ॥૪॥

અર્થ— તેમ અવિરતિના સ્વભાવને જાણનારા ધર્મોપદેશકો ભવ્ય જીવોને કહે છે— ઈન્દ્રિયોના વિષયો સમસ્ત દુઃખોનું કારણ છે, એમ કહી વાસ્તવિકતાનું દર્શન કરાવી તેનાથી તે જીવોને વિરત કરે છે॥૪॥

સત્તાણ દુહત્તાણ, સરણ ચરણ જિર્ણદપણંત ।
આણન્દરૂપ-ણિવાણ-સાહણ તહ ય દેસેઝ ॥૫॥

અર્થ— દુઃખોથી પીડિત પ્રાણીઓ માટે જિનેન્દ્ર દ્વારા પ્રરૂપિત ચારિત્ર ધર્મ જ શરણરૂપ છે, તે જ આનંદ સ્વરૂપ એવા નિવાર્ણનું સાધન છે॥૫॥

જહ તેસિં તરિયબ્વો, રૂદ્ધસમુદ્રો તહેવ સંસારો ।
જહ તેસિં સગિહગમણ, ણિવાણગમો તહા એથં ॥૬॥

અર્થ— જેવી રીતે તે વણિકોને વિસ્તૃત સાગર તરવાનો હતો, તેવી રીતે ભવ્ય જીવોને વિશાળ સંસાર સાગર તરવાનો છે. જેમ તેઓને (વણિકોને) પોતાના ધેર પહોંચવાનું હતું તેવી રીતે સાધકોને મોક્ષમાં પહોંચવાનું છે॥૬॥

જહ સેલગપિદુઓ, ભદ્રો દેવીઝ મોહિયમઈઓ ।
સાવય-સહસ્ર-પરુરંમિ, સાયરે પાવિઓ ણિહણ ॥૭॥

અર્થ— દેવી દ્વારા મોહિત મતિવાળો જિનરક્ષિત શૈલક યક્ષની પીઠ પરથી ભષ્ટ થઈને, હજારો હિંસક જંતુઓથી વ્યાપ્ત સાગરમાં નિધનને—મૃત્યુને પ્રાપ્ત થયો॥૭॥

તહ અવિરઙ્ગ ણડિઓ, ચરણચુઓ દુક્ખસાવયાઇણો ।
ણિવડિ અપાર-સંસાર-સાયરે દારુણસરૂવે ॥૮॥

અર્થ— તે પ્રમાણે જે જીવ અવિરતિથી બાધિત થઈને, ચારિત્રથી ભષ્ટ થઈ જાય છે, તે દુઃખરૂપી હિંસક જંતુઓથી વ્યાપ્ત, ભયંકર સ્વરૂપવાળા અપાર સંસાર સાગરમાં પડે છે॥૮॥

જહ દેવીએ અક્ખોહો, પત્તો સટ્ટાણ જીવિયસુહાં ।
તહ ચરણદુઓ સાહૂ, અક્ખોહો જાઇ ણિવાણ ॥૯॥

અર્થ— જેમ દેવીના પ્રલોભન—મોહ જનક વચનોથી ક્ષુભ્ય—મોહિત નહીં થનારા જિનપાલિતે પોતાના સ્થાને પહોંચીને જીવનસંબંધી સુખોને મેળવ્યા, તેમ ચારિત્રમાં સ્થિત, વિષયોથી ક્ષુભ્ય ન થનારા સાધુ નિર્વાણ પ્રાપ્ત કરે છે॥૯॥

॥ નવમું અદ્યયન સંપૂર્ણ ॥

દસમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ ચંદ્ર છે. તેમાં ચંદ્રની હાનિવૃદ્ધિ પામતી કલાઓના આધારે શ્રમણોને પ્રગતિશીલ થવાની પ્રેરણ આપી છે.

અધ્યયનના પ્રારંભમાં ગૌતમ સ્વામીએ જીવની એટલે જીવના ગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ કેમ થાય છે? તેવો પ્રક્રિયા છે. તેના ઉત્તરમાં પ્રભુએ જીવના ગુણ વિકાસ અને ગુણ છાસને ચંદ્રના દષ્ટાંત્રી સમજાવ્યું છે.

કૃષ્ણપક્ષમાં ચંદ્ર દિવસે-દિવસે ક્ષીણ થતાં-થતાં અમાવસ્યાના દિવસે લુણ સંપૂર્ણતા થઈ જાય છે અને શુક્લપક્ષમાં ચંદ્ર દિવસે-દિવસે વૃદ્ધિ પામતાં પૂર્ણિમાના દિવસે પરિપૂર્ણતાને પામે છે. તેમ સાધુ-સાધ્વી સંયમ અંગીકાર કરી જો પ્રમાદને વશ બની યત્થિર્મંતું પાલન ન કરે, તો તે કશ્યપામતા ચંદ્રની જેમ ચારિત્રથી હીન બનતા જાય છે અને જો તેઓ અપ્રમતાભાવે નિરંતર ગુણ વિકાસ કરી યત્થિર્મંતું પાલન કરે તો પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સમાન બની જાય છે.

શુક્લપક્ષના બીજનો ચન્દ્ર પણ ચન્દ્ર જ છે અને પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર પણ ચન્દ્ર છે. બીજના ચંદ્રનો જ વિકાસ થતાં તે પરિપૂર્ણ બને છે. તેમ શ્રમણ-શ્રમણીઓ સંયમ અંગીકાર કરે ત્યારે શુક્લપક્ષની બીજના ચંદ્રની સમાન સામાયિક ચારિત્રવાન બને છે, ત્યાર પછી તપ-સંયમમાં ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ કરતાં અપ્રમત ભાવોની વૃદ્ધિ કરતાં પરિપૂર્ણ યથાખ્યાત ચારિત્રવાન બની જાય છે અને પરિપૂર્ણ કેવળજ્ઞાન-કેવલદર્શન પ્રાપ્ત કરી સર્વજ્ઞાની અને સરવદર્શી બની જાય છે. માટે સંયમશીલ નિર્ગ્રથ-નિર્ગ્રથીઓએ આત્મકલ્યાણાર્થે હંમેશાં સંયમ ગુણોમાં અપ્રમતાભાવે વિકાસશીલ રહેવું જોઈએ.

જેમ પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર કૃષ્ણ પક્ષમાં કર્મશા: અલ્પ અલ્પતમ થતો જાય છે અને અંતે અમાવસ્યાના દિવસે પૂર્ણ વિલુણ થઈ જાય છે. (ઢંકાઈ જાય છે.) તેમ નિર્ગ્રથ-નિર્ગ્રથીઓ જો પ્રમાદવશ ઈન્દ્રિય વિષયોને આધીન થઈને કે કોદ્ધાદિ કષાયોને વશીભૂત બની જાય અને નિરંતર સંયમ ગુણોમાં દોષ સેવન કે પ્રમાદ વૃદ્ધિ કરતા રહે, તો તે કૃષ્ણપક્ષના ચન્દ્રની જેમ હીન, હીનતર, હીનતમ થતા જાય છે અને એક દિવસ અમાસના ચંદ્રની જેમ નિસ્તેજ બની જાય છે.

કોઈ સાધુ શુક્લપક્ષની બીજના ચંદ્ર જેવા હોય, કોઈ સાધુ અષ્ટમીના ચંદ્ર જેવા હોય અને કોઈ સાધુ પૂનમના ચંદ્ર જેવા હોય છે; ગુણ વિકાસક્ષેત્રે સહુની પ્રગતિ ભિન્ન-ભિન્ન હોય છે. બીજનો ચંદ્ર જ એક દિવસ પરિપૂર્ણ ચંદ્ર બને છે; માટે બીજના ચંદ્ર જેવા સાધુ પણ વિકાસનું લક્ષ્ય રાખતા હોય, તો તે નિંદ્નીય નથી. શ્રમણ નિર્ગ્રથોએ સંયમગુણોમાં હીન, હીનતર અને હીનતમ થવું યોગ્ય નથી, કારણ કે તેમ કરતાં તેઓ એક દિવસ સંયમ શૂન્ય બની જાય છે.

દસમું અદ્યયન

ચંદ્રમા

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઇ ણ ભંતે ! સમળેણ ભગવયા મહાવીરેણ ણવમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટે પણતે,
દસમસ્સ ણ ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટે પણતે ?

ભાવાર્થ :-— હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ નવમા શાત—અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે,
તો હે ભગવન્ ! દસમા શાત—અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

જુવોના ગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ માટે ચંદ્રનું દષ્ટાંત :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે ણયરે જાવ ગોયમસામી સમણ
ભગવ મહાવીરં એવં વયાસી-કહં ણ ભંતે ! જીવા વહુંતિ વા હાયંતિ વા ?

ભાવાર્થ :-— હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરમાં યાવત્ ગૌતમ સ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન
મહાવીર સ્વામીને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે હે ભગવન્ ! જીવ કેવી રીતે વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે અને કેવી રીતે હાનિને
પ્રાપ્ત થાય છે ?

૩ ગોયમા ! સે જહાણામએ બહુલપક્ખસ્સ પાડિવયા-ચંદે, પુણિમા-ચંદં પણિહાય હીણે
વળ્ણેણ હીણે સોમ્મએ હીણે ણિદ્ધયાએ હીણે કંતીએ એવં દિતીએ જુતીએ છાયાએ પભાએ ઓયાએ
લેસ્સાએ મંડલેણં । તયાણંતરં ચ ણ બિઝ્યાચંદે, પાડિવયં-ચંદં પણિહાય હીણતરાએ વળ્ણેણ
જાવ હીણતરાએ મંડલેણ ।

તયાણંતરં ચ ણ તિઝ્યા-ચંદે, બિઝ્યા-ચંદં પણિહાય હીણતરાએ વળ્ણેણ જાવ હીણતરાએ
મંડલેણ । એવં ખલુ ઎ણં કમેણ પરિહાયમાણે-પરિહાયમાણે જાવ અમાવસા-ચંદે, ચાઉદ્વસિચંદં
પણિહાય ણટે વળ્ણેણ જાવ ણટે મંડલેણ ।

એવામેવ સમણાડસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વિએ સમાણે હીણે
ખંતીએ એવં મુતીએ, ગુતીએ, અજ્જવેણ, મદ્વેણ, લાઘવેણ, સચ્ચેણ, તવેણ, ચિયાએ,
અકિંચણયાએ, હીણે બંભચેરવાસેણ । તયાણંતરં ચ ણ હીણે હીણતરાએ ખંતીએ જાવ હીણતરાએ
બંભચેરવાસેણ । એવં ખલુ ઎ણં કમેણ પરિહીયમાણે પરિહીયમાણે ણટે ખંતીએ જાવ ણટે
બંભચેરવાસેણ ।

ભાવાર્થ :-— ઉત્તર— હે ગૌતમ ! જેવી રીતે કૃષ્ણપક્ષની પ્રતિપ્રદા(અક્રમ)નો ચંદ્ર પૂનમના ચંદ્રની અપેક્ષાએ

શુકલતારૂપ વર્ણથી હીન હોય છે, નેત્રાળ્બાદકતા રૂપ સૌભ્યતાથી હીન હોય છે, સ્નેહોત્પાદકતા રૂપ સ્નિગ્ધતાથી હીન હોય છે, કમનીયતારૂપ કાંતિથી હીન હોય છે, તે જ રીતે પ્રકાશરૂપ દીપિ, ચળકાટરૂપ દ્યુતિ, શોભારૂપ છાયા, જ્યોતિરૂપ પ્રભા, દાહશમનરૂપ ઓજસ, કિરણરૂપ લેશયા અને ગોળાકાર એવા પરિમંડળથી હીન હોય છે. ત્યાર પછી કૃષ્ણપક્ષની બીજનો ચંદ્ર પ્રતિપદા(એકમ)ના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી હીન હોય છે યાવત્ મંડલથી હીન હોય છે.

ત્યાર પછી ત્રીજનો ચંદ્ર બીજના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી હીન હોય છે યાવત્ મંડલથી હીન હોય છે. તે જ પ્રમાણે કમથી ક્ષીણ થતાં-થતાં યાવત્ અમાસનો ચંદ્ર ચૌદશના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણ આદિથી સર્વથા નાટ થાય છે યાવત્ મંડલથી નાટ થાય છે અર્થાત્ તેમાં વર્ણ આદિનો અભાવ થઈ જાય છે.

તેવી જ રીતે હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવર્જિત થઈને ક્ષમા, મુક્તિ, આર્જવ, માર્દવ, લાઘવ, સત્ય, તપ, ત્યાગ, અર્કિયન અને બ્રહ્મચર્યથી(દસ યતે ધર્મથી) હીન બનતા જાય છે. ત્યાર પછી આ જ કમથી(કુગુરુ, શિથિલાચારી વગેરેના સંપર્કથી, પ્રમાદના સેવનથી તેમજ ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ઉદ્યથી) ક્ષમા યાવત્ બ્રહ્મચર્યથી હીન-હીનતર થતાં જાય તો તેના ક્ષમા યાવત્ બ્રહ્મચર્ય આદિ સંયમ ગુણો નાટ થઈ જાય છે.

૪ જહા સે સુકકપક્ખસ્સ પાડિવયા-ચંદે અમાવાસા-ચંદં પણિહાય અહિએ વળ્ણેણ જાવ અહિએ મંડલેણ મંડલેણ મંડલેણ મંડલેણ | તયાણંતરં ચ ણ બિદ્ધિયા-ચંદે પાડિવયા-ચંદં પણિહાય અહિયતરાએ વળ્ણેણ જાવ અહિયતરાએ મંડલેણ | એવં ખલુ એણં કમેણ પરિવહુમાણે-પરિવહુમાણે જાવ પુણિમા-ચંદે ચાઉદ્વસિં ચંદં પણિહાય પાડિપુણે વળ્ણેણ જાવ પાડિપુણે મંડલેણ |

એવામેવ સમણાડસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વિએ સમાણે અહિએ ખંતીએ જાવ અહિએ બંભચેરવાસેણ | તયાણંતરં ચ ણ અહિયતરાએ ખંતીએ જાવ અહિયતરાએ બંભચેરવાસેણ | એવં ખલુ એણં કમેણ પરિવહુમાણે-પરિવહુમાણે પાડિપુણે ખંતીએ જાવ પાડિપુણે બંભચેરવાસેણ | એવં ખલુ ગોયમા ! જીવા વહુંતિ વા હાયંતિ વા |

ભાવાર્થ:-— જેમ શુકલ પક્ષના એકમનો ચંદ્ર અમાસના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી યાવત્ મંડલથી (આકૃતિથી) અધિક હોય છે, વૃદ્ધિ પામે છે.

ત્યાર પછી બીજનો ચંદ્ર પ્રતિપદાના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી યાવત્ મંડલથી અધિકતર હોય છે અને આ જ કમથી વૃદ્ધિંગત થતા પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર ચૌદશના ચંદ્રની અપેક્ષાએ વર્ણથી પરિપૂર્ણ બની જાય છે યાવત્ પરિપૂર્ણ મંડળવાળો બની જાય છે.

તે જ પ્રમાણે હે આયુષ્માન શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી યાવત્ દીક્ષિત થઈને ક્ષમા યાવત્ બ્રહ્મચર્ય ગુણોમાં વૃદ્ધિંગત થતા જાય તો કમે-કમે વૃદ્ધિ પામતા તેઓના ક્ષમા યાવત્ બ્રહ્મચર્ય આદિ ગુણો પરિપૂર્ણ થઈ જાય છે.

આ પ્રમાણે જીવ વૃદ્ધિને અને હાનિને પ્રાપ્ત થાય છે. તાત્પર્ય એ છે કે સદ્ગુરુની ઉપાસના કરી નિરંતર પ્રમાદહીન રહેવાથી તથા ચારિત્રાવરણ કર્મના વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમથી ક્ષમા આદિ ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે અને કમશા: વૃદ્ધિ થતાં-થતાં અંતે તે ગુણ પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત થાય છે.

**૫ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેં ભગવયા મહાવીરેણ દસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્ય અયમદ્દે
પણતો । ॥ તિ બેમિ ॥**

ભાવાર્થ :- – એ પ્રમાણો હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ દસમા શાત—અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. મેં જેમ સાંભળ્યું તેમ જ હું તને કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં ગૌતમ સ્વામીએ જીવોની હાનિ-વૃદ્ધિ સંબંધી પ્રશ્નો પૂછ્યો છે. ગૌતમ સ્વામીના પ્રશ્નનો આશય જીવના ગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ સંબંધી છે, તેમ સમજવું. કારણ કે જીવો શાશ્વત છે, તેની સંખ્યામાં વધ-ઘટ કર્યારે ય થતી નથી. એક જીવના પ્રદેશો અસંખ્યાત છે, તે અસંખ્યાત આત્મ પ્રદેશોમાં પડા કર્યારે ય વધ-ઘટ થતી નથી, તેમજ પ્રભુએ ઉત્તર પણ ક્ષમા, સરળતા, નમ્રતા વગેરે ગુણોની હાનિ વૃદ્ધિથી આપ્યો છે. માટે આ પ્રશ્ન ગુણોની હાનિ-વૃદ્ધિ સંબંધિત છે. વૃત્તિકારે ચંદ્રના રૂપકને ઘટાવતાં ચાર ગાથા વૃત્તિમાં આપી છે. તે આ પ્રમાણો છે—

જહ ચંદો તહ સાહૂ, રાહુવરોહો જહા તહ પમાઓ ।
વળણાઈ ગુણગણો જહ, તહા ખમાઈ સમણધમ્મા ॥૧॥

અર્થ— ચંદ્રની સમાન સાધુ અને રાહુ ગ્રહણની સમાન પ્રમાદ જાણવો જોઈએ. ચંદ્રના વર્ણ, કાન્તિ આદિ ગુણોની સમાન ક્ષમા આદિ દસ શ્રમણ ધર્મો જાણવા.॥૧॥

પુણો વિ પદ્દદિણ જહ, હાયંતો સવ્વહા સસી ણસ્સે ।
તહ પુણ્ણચરિત્તો વિ હુ, કુસીલસંસગિમાર્ઝિહિં ॥૨॥
જળિય-પમાઓ સાહૂ, હાયંતો પદ્દદિણ ખમાર્ઝિહિં ।
જાયઇ ણદુચરિત્તો, તતો દુક્ખાઇ પાવેઝ ॥૩॥

અર્થ— પૂનમનો પરિપૂર્ણ ચંદ્ર પ્રતિદિન ક્ષય પામતા અમાવાસ્યાની રાત્રિમાં સર્વથા લુપ્ત થઈ જાય છે, તેમ પૂર્ણ ચારિત્રવાન સાધુ પણ કુશીલોના સંસર્ગ આદિ કારણોથી પ્રમાદયુક્ત થઈને પ્રતિદિન ક્ષમા આદિ ગુણોથી હીન થતા-થતા અંતે ચારિત્રહીન બની જાય છે અને તેનાથી તે દુઃખોને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૨-૩॥

હીણગુણો વિ હુ હોડં, સુહગુરુજોગાઇ-જળિયસંવેગો ।
પુણસરૂખો જાયઇ, વિવઙ્ગમાણો સસહરો વ્બ ॥૪॥

અર્થ— કોઈ સાધુ ભલે હીન ગુણવાળો હોય પરંતુ સદ્ગુરુના સંસર્ગથી તેનામાં સંવેગ ઉત્પત્ત થઈ જાય તો તે ચંદ્રની સમાન ક્ષમશ: વૃદ્ધિ પામીને પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરી લે છે.॥૪॥

॥ દશમું અધ્યયન સમાપ્ત ॥

અગિયારમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં દાવદ્રવ વૃક્ષોના દષ્ટાંતની પ્રધાનતાએ વિષયનું પ્રતિપાદન છે. તેથી આ અધ્યયનનું નામ દાવદ્રવ છે.

સમુદ્રની સમીપવર્તી ભૂમિભાગ ઉપર રહેલા આ દાવદ્રવ વૃક્ષોના વનમાંથી કયારેક દીપ ઉપરથી વહેતા તો કયારેક સમુદ્ર ઉપરથી વહેતા ચાર પ્રકારના પવન પસાર થાય છે.

પૂર્વદિશામાંથી વહેતા, પશ્ચિમ દિશામાંથી વહેતા, મંદ-મંદ વહેતા અને મહાવેગથી વહેતા દીપ સંબંધી પવનના સંસર્ગથી ઘણા વૃક્ષો સમૃદ્ધ થઈને ભીલી ઉઠે છે. પૂર્વાદિ દિશામાંથી વહેતા સમુદ્ર સંબંધી પવનના સંસર્ગથી ઘણા વૃક્ષો કરમાઈ જાય છે, થોડા વૃક્ષો જ સમૃદ્ધ રહે છે.

આ અધ્યયનમાં દાવદ્રવ વૃક્ષોના દષ્ટાંતથી સાધકની બિજ્ઞ-બિજ્ઞ સ્થિતિ પ્રગટ કરવામાં આવી છે. અહીં દાવદ્રવવૃક્ષો સમાન સાધક જીવો, દીપનાવાયુ સમાન સાધર્મિના દુર્વચનો, સમુદ્રના વાયુ સમાન અન્ય તીર્થિકોના દુર્વચનો અને પત્ર-પુષ્પ-ફળ સમાન આરાધના સમજવી.

દીપના વાયુના સંસર્ગથી વૃક્ષો સમૃદ્ધ રહે તેમ સાધર્મિના વચન સહન કરવાથી મોક્ષ માર્ગની આરાધના થાય છે અને સહન ન કરવાથી મોક્ષમાર્ગની વિરાધના થાય છે.

સમુદ્રના વાયુના સંસર્ગથી વૃક્ષોની થોડી જ સમૃદ્ધ થાય છે તેમ અન્યતીર્થિકોના દુર્વચનો સહન કરવાથી થોડી આરાધના અને સહન ન કરવાથી થોડી વિરાધના થાય છે.

દાવદ્રવ વૃક્ષના દષ્ટાંતે ચાર પ્રકારના સાધકનું કથન છે. તે આ પ્રમાણે છે—

- (૧) દેશ વિરાધક— સાધર્મિકોના દુર્વચન સહન કરે, અન્યતીર્થિકોના દુર્વચન સહન ન કરે.
- (૨) સર્વ વિરાધક— સાધર્મિકો કે અન્યતીર્થિકો કોઈના દુર્વચન સહન ન કરે.
- (૩) દેશ આરાધક— સાધર્મિકોના દુર્વચન સહન ન કરે પરંતુ અન્યતીર્થિકોના દુર્વચન સહન કરે.
- (૪) સર્વ આરાધક— સાધર્મિકો અને અન્ય તીર્થિકો સર્વના દુર્વચન સહન કરે.

પ્રસ્તુતમાં આરાધકતા-વિરાધકતાનો માપદંડ દુર્વચન સહિષ્ણુતા છે. કોઈ નિંદા કરે, વિદ્યમાન કે અવિદ્યમાન દોષોને પ્રગટ કરે, જીતિ-કુલાદિને હીન બતાવી અપમાનિત કરે, કટુ-અસભ્ય વચનોનો પ્રયોગ કરે, તો તે દુર્વચનનો સાંભળી સાધુ કોમ ન પામે, દુર્વચન કહેનાર પ્રતિ લેશમાત્ર દેખ ન કરે, ચિત્ત કલુષિત ન બનાવે, તો તે સહિષ્ણુ કહેવાય અને સહન કરે તે જ આરાધક કહેવાય છે. આરાધક બનવાનો પ્રધાન ગુણ છે સહિષ્ણુતા.

અગિયારમું અદ્યયન

દાવદ્રવ

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઇ ણ ભંતે ! સમળેણ ભગવયા મહાવીરેણ દસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટે પણન્તે,
એકકારસમસ્સ ણ ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણન્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જો દસમા શાત—અદ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! અગિયારમા શાત—અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

દેશવિરાધક :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે ણયરે ગોયમે સમણ ભગવં
મહાવીરં એવં વયાસી - કહં ણ ભંતે ! જીવા આરાહગા વા વિરાહગા વા ભવંતિ ?

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરમાં ગૌતમ સ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને
પ્રશ્ન પૂછ્યો કે— પ્રશ્ન— હે ભગવન્ ! જીવ કેવી રીતે આરાધક અથવા કેવી રીતે વિરાધક થાય છે ?

૩ ગોયમા ! સે જહાણામએ એગંસિ સમુદ્ધૂલંસિ દાવદ્વા ણામં રૂક્ખા પણન્તા-
કિણહા જાવણિઠરંબભૂયા; પત્તિયા પુષ્પિયા ફલિયા હરિયગ-રેરિજમાણ-રેરિજમાણ સિરીએ
અર્ઝવ-અર્ઝવ ઉવસોભેમાણા ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ઉત્તર— હે ગૌતમ ! જેમ કે કોઈ સમુદ્ધના કિનારે દાવદ્વા નામના વૃક્ષો હોય છે. તે કૃષ્ણવર્ણ-
વાળા યાવત્તુ મહામેઘના સમૂહ જેવા, પત્ર, પુષ્પ, ફળોથી યુક્ત લીલાછમ હોવાથી અત્યંત શોભાયમાન
થાય છે.

૪ જયા ણ દીવિચ્વગા ઈર્સિ પુરેવાયા પચ્છાવાયા મંદાવાયા વાયંતિ, તયા ણ
બહવે દાવદ્વા રૂક્ખા પત્તિયા જાવ ચિદુંતિ । અપ્પેગઝયા દાવદ્વા રૂક્ખા જુણા ઝોડા
પરિસડિય-પંડુપત્ર-પુષ્પ-ફલા-સુકકરૂક્ખઓ વિવ મિલાયમાણ-મિલાયમાણ ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યારે દીપ સંબંધી પૂર્વદિશામાંથી વાતો ઈધત્ત પુરોવાત(પૂર્વિવાયુ), પશ્ચિમદિશામાંથી વાતો
પશ્ચાતવાત(પશ્ચિમિવાયુ), ધીમે-ધીમે વાતો મંદવાત(મંદવાયુ) અને પ્રચંડ પવનરૂપે કૂકાંતો મહાવાત
(મહાવાયુ) વાવા લાગે ત્યારે ઘણા દાવદ્વા વૃક્ષો પત્ર, પુષ્પથી યુક્ત શોભાવાળા હોય છે અને તેવા જ(તે જ
સ્વરૂપે તીભા) રહે છે. તેમાંથી કેટલાક દાવદ્વાવૃક્ષો કે જે જીર્ણ થઈ ગયા હોય, મૂળ-થડ જૂના થઈ ગયા હોય,
પત્ર, પુષ્પ, ફળ ક્ષીણ થઈને પીળા થઈ ગયા હોય, તે વૃક્ષોના પીળા થઈ ગયેલા પત્ર, પુષ્પાદિ(વાયુથી)
ખરી જાય છે અને હૂંઠા જેવા તે વૃક્ષો મ્લાન અને શોભા રહિત થઈ જાય છે.

૫ એવામેવ સમણાઉસો ! જે અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વિઝે સમાણે બહૂણ સમણાણં બહૂણ સમણીણં બહૂણ સાવયાણં બહૂણ સાવિયાણં સમ્મં સહિ જાવ બહૂણ અણ્ણત્તિથિયાણં બહૂણ ગિહત્થાણં ણો સમ્મં સહિ જાવ ણો અહિયાસેઝ એસ ણં મએ પુરિસે દેસવિરાહએ પણણતે ।

ભાવાર્થ :- તે જ પ્રમાણો હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી દીક્ષિત થઈને ઘણા સાધુ-સાધ્વીઓ અને ઘણા શ્રાવક શ્રાવિકાઓના પ્રતિકૂલ વચ્ચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરે છે યાવતું ઘણા અન્ય તીર્થિકોના તથા ગૃહસ્થોના દુર્વચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરતાં નથી યાવતું વિશેષ પ્રકારથી સહન કરતાં નથી, તેવા સાધક પુરુષોને મેં દેશવિરાધક કહ્યા છે.

દેશારાધક :-

૬ સમણાઉસો ! જયા ણં સામુદ્ગા ઈસિં પુરેવાયા પચ્છાવાયા મંદાવાયા મહાવાયા વાયંતિ, તયા ણં બહવે દાવદ્રવા રૂક્ખા જુણા ઝોડા મિલાયમાણા મિલાયમાણા ચિદુંતિ । અપ્પેગઝિયા દાવદ્રવા રૂક્ખા પત્તિયા પુષ્પિયા જાવ ઉવસોભેમાણા ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણો ! જ્યારે સમુદ્ર સંબંધી ઈધતું પુરોવાત, પશ્ચાત્(પથ્ય) વાત, મંદવાત અને મહાવાત વાય છે, ત્યારે ઘણા દાવદ્રવ વૃક્ષો જીર્ણ, મ્લાન થઈ જાય છે યાવતું સૂકાતા-સૂકાતા શોભા રહિત બની, ઊભા રહે છે. જ્યારે કેટલાક દાવદ્રવ વૃક્ષો પત્રિત, પુષ્પિત યાવતું અત્યંત શોભાયમાન (લીલાછિમ) રહે છે.

૭ એવામેવ સમણાઉસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા પવ્વિઝે સમાણે બહૂણ અણ્ણત્તિથિયાણં બહૂણ ગિહત્થાણં સમ્મં સહિ બહૂણ સમણાણં બહૂણ સમણીણં બહૂણ સાવયાણં બહૂણ સાવિયાણં ણો સમ્મં સહિ એસ ણં મએ પુરિસે દેસારાહએ પણણતે ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણો હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી દીક્ષિત થઈને ઘણા અન્યતીર્થિકો અને ઘણા ગૃહસ્થોના દુર્વચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરે છે પરંતુ ઘણા સાધુ-સાધ્વીઓ, અને ઘણા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓના દુર્વચન સહન કરતાં નથી, તેવા સાધક પુરુષોને મેં દેશારાધક કહ્યા છે.

સર્વ વિરાધક :-

૮ સમણાઉસો ! જયા ણં ણો દીવિચ્વગા ણો સામુદ્ગા ઈસિં પુરેવાયા પચ્છાવાયા મંદેવાયા મહાવાયા વાયંતિ, તયા ણં સંવ્વે દાવદ્રવા રૂક્ખા જુણા ઝોડા જાવ મિલાયમાણા-મિલાયમાણા ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- હે આયુષ્યમાન્ શ્રમણો ! જ્યારે દીપ સંબંધી કે સમુદ્ર સંબંધી એક પણ પ્રકારનો પુરોવાત, પશ્ચાત્(પથ્ય), મંદવાત, મહાવાત વાતો નથી, તો પણ દાવદ્રવવૃક્ષ જીર્ણ જેવા થઈ જાય યાવતું મુરજાય જાય છે.

૯ એવામેવ સમણાઉસો ! જો અમ્હં ણિગંથે વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વિઝે સમાણે બહૂણ સમણાણં બહૂણ સમણીણં બહૂણ સાવયાણં બહૂણ સાવિયાણં બહૂણ અણ્ણત્તિથિયાણં

બહૂણ ગિહત્થાણ ણો સમ્મં સહઇ, એસ ણં મએ પુરિસે સવ્વવિરાહએ પણતે ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્માનું શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધી યાવત્તુ પ્રવજિત થઈને ઘણા સાધુઓ-સાધીઓ, ઘણા શ્રાવકો-શ્રાવિકાઓ, ઘણા અન્ય તીર્થિકો અને ગૃહસ્થોના દુર્વચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરતા નથી તેવા સાધક પુરુષને મેં સર્વ વિરાધક કહ્યા છે.

સર્વારાધક :-

૧૦ સમણાઉસો ! જયા ણં દીવિચ્ચગા વિ સામુદ્ગા વિ ઈર્સિં પુરેવાયા પચ્છાવાયા મંદાવાયં મહાવાયં વાયંતિ, તયા ણં સવ્વે દાવદ્વા રૂક્ખા પત્તિયા જાવ ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યારે દ્વીપ સંબંધી કે સમુદ્ર સંબંધી ઈષ્ટત્તુ પુરોવાત, પશ્ચાત્(પથ)વાત, મંદવાત, મહાવાત વાય છે, ત્યારે બધા દાવદ્વા વૃક્ષો પત્તિયા યાવત્તુ સુશોભિત રહે છે.

૧૧ એવામેવ સમણાઉસો ! જે અમ્હણ ણિગંથો વા ણિગંથી જાવ પવ્વિઝએ સમાણે બહૂણ સમણાણં બહૂણ સમણીણં બહૂણ સાવયાણં બહૂણ સાવિયાણં બહૂણ અણણતથિયાણં બહૂણ ગિહત્થાણં સમ્મં સહઇ- એસ ણં મએ પુરિસે સવ્વવારાહએ પણતે । એવં ખલુ ગોયમા ! જીવા આરાહગા વા વિરાહગા વા ભવંતિ ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્માનું શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધી, ઘણા શ્રમણો અને શ્રમણીઓ, ઘણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ, ઘણા અન્યતીર્થિકોના અને ગૃહસ્થોના દુર્વચનોને સમ્યક પ્રકારથી સહન કરે છે તેવા સાધક પુરુષને મેં સર્વારાધક કહ્યા છે. એ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! જીવ આરાધક અને વિરાધક હોય છે.

૧૨ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેં ભગવયા મહાવીરેણે એકકારસમ્મસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદું પણતે । ॥ તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ અગિયારમા શાત-અધ્યનનો આ અર્થ કહ્યો છે. જે રીતે મેં સાંભળ્યો છે તે જ રીતે કહ્યો છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં સાધુ-સાધી આરાધક-વિરાધક કેવી રીતે બને છે, તેનું કથન છે. દાવદ્વા વન અને તે વનમાં વાતા સામુદ્રિક અને દ્વીપીય વાયુના દ્વારા આરાધકતા-વિરાધકતા સમજાવવામાં આવી છે. વૃત્તિકારે આઠ ગાથા દ્વારા દાવદ્વાદ્વા રૂપકને સ્પષ્ટ કર્યું છે. તે આ પ્રમાણે છે-

જહ દાવદ્વા-તરુવણમેવં સાહૂ જહેવ દીવિચ્ચવા ।
વાયા તહ સમણ ઇય, સપક્ખ-વયણાંદુસહાં ॥૧॥

અર્થ - દાવદ્વા જાતિના વૃક્ષના વનના સ્થાને સાધુ, દ્વીપ સંબંધી વાયુના સ્થાને શ્રમણ, શ્રમણી, શ્રાવક, શ્રાવિકા રૂપ સ્વપક્ષના દુર્સહા વચ્ચના જાણવા જોઈએ. ॥૧॥

જહ સામુદ્રયવાયા તહણતિતથાઙ્કડુયવયણાં ।
કુસુમાઇસંપયા જહ, સિવમગ્ગારાહણા તહ ડ ॥૨॥

અર્થ— સામુદ્રિક પવનના સ્થાને અન્યતીર્થિકોના કટુક વચન જાણવા અને વૃક્ષોની પુષ્પાદિ સંપત્તિની સમાન મોક્ષમાર્ગની આરાધના સમજવી.॥૨॥

જહ કુસુમાઙ્ગવિણાસો, સિવમગ્નવિરાહણ તહા ણેયા ।
જહ દીવવાડાંજોગે, બહુ ઇછી ઈસિ ય અણિછી ॥૩॥

અર્થ— વૃક્ષની પુષ્પાદિ સમૃદ્ધિના અભાવના સ્થાને મોક્ષમાર્ગની વિરાધના જાણવી. જેમ દીપ સંબંધી વાયુના સદ્ગ્ભાવમાં સમૃદ્ધિ વધુ અને અસમૃદ્ધિ થોડી થાય છે.॥૩॥

તહ સાહમ્મિયવયણાણ સહમાણારાહણ ભવે બહુયા ।
ઇયરાણમસહણે પુણ સિવમગ્નવિરાહણ થોવા ॥૪॥

અર્થ— તેમ સાધર્મિકોના દુર્વચનોને સહન કરવાથી ઘણી આરાધના થાય છે, પરંતુ અન્યયૂથિકોના દુર્વચનોને સહન ન કરવાથી મોક્ષ માર્ગની કિંચિત્વ વિરાધના થાય છે.॥૪॥

જહ જલહિ-વાડાંજોગે, થોવિછી બહુયરા ય અણિછી ય ।
તહ પરપક્ખકખમળે, આરાહણમીસિ બહુ ઇયરં ॥૫॥

અર્થ— જેમ સામુદ્રિક વાયુના સદ્ગ્ભાવમાં કિંચિત્વ સમૃદ્ધિ અને ઘણી અસમૃદ્ધિ થાય છે, તેમ અન્યયૂથિકોના વચન સહવાથી થોડી આરાધના અને સ્વયૂથિકોના વચનો સહન ન કરવાથી ઘણી વિરાધના થાય છે.॥૫॥

જહ ઉભયવાડવિરહે, સવ્વા તરુસંપયા વિણદૃત્તિ ।
અણિમિત્તોભયમચ્છરસ્રવે વિરાહણ તહ ય ॥૬॥

અર્થ— જેમ દૈપિક અને સામુદ્રિક બંને પ્રકારના પવનના અભાવમાં સમસ્ત તરુસંપદા (પત્ર, પુષ્પ, ફલ આદિ)નો વિનાશ થઈ જાય છે, તેમ નિષ્કારણ સ્વયૂથિક અને અન્યયૂથિક બંને પ્રતિ મત્સરતા થવાથી બંનેના વચનો સહન ન કરવાથી સર્વ વિરાધના થાય છે.॥૬॥

જહ ઉભયવાડાંજોગે, સવ્વસમિછી વણસ્પસ સંજાયા ।
તહ ઉભયવયણસહણે, સિવમગ્નારાહણ કૃતા ॥૭॥

અર્થ— જેમ દીપ સંબંધી અને સમુદ્ર સંબંધી બંને પ્રકારના વાયુનો યોગ પ્રાપ્ત થતા વૃક્ષ સમૂહને સર્વ પ્રકારની પૂર્ણ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. તેમ બંને પક્ષો (સ્વયૂથિકો અને અન્યયૂથિકો)ના દુર્વચનો સહન કરવાથી મોક્ષ માર્ગની પૂર્ણ આરાધના થાય છે.॥૭॥

તા પુણણસમણધમ્મારાહણચિત્તો સયા મહાસત્તો ।
સવ્વેણ વિ કીરંત, સહેજ્જ સવ્વંપિ પઢિકૂલં ॥૮॥

અર્થ— તેથી જેના ચિત્તમાં શ્રમણ ધર્મની આરાધના કરવાની પૂર્ણ અભિલાષા છે, તે કોઈપણ પ્રકારના મનુષ્યો દ્વારા કરવામાં આવતા પ્રતિકૂલ વ્યવહાર-વચન પ્રયોગો, ઉપસગ્ગો આદિને સહન કરે છે.॥૮॥

॥ અગિયારમું અદ્યયન સંપૂર્ણ ॥

મારમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

આ અદ્યયનનું નામ ઉદક શાત છે. ઉદક એટલે પાણી અને શાત એટલે ઉદાહરણ. આ અદ્યયનમાં ગંદાપાણીના દષ્ટાંતરી પુદ્ગલ પરિણમનનું સ્વરૂપ સમજાવવામાં આવ્યું છે, તેની પ્રધાનતાએ આ અદ્યયનનું નામ ઉદકશાત છે.

આ અદ્યયનમાં પુદ્ગલ પર્યાયની ક્ષણિકતા અને પરિવર્તનશીલતાનું દર્શન કરાવી તેમાં રાગ-દ્રેષ્ણના ભાવ ન કરવાનું સૂચન છે.

ચંપાનગરીમાં જિતશાતુ રાજા અને સુબુદ્ધિપ્રધાન હતા. સુબુદ્ધિ પ્રધાન જિનમતના જાણકાર શ્રાવક હતા. એકદા જિતશાતુ રાજાએ અન્ય અનેક પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ સાથે ભોજન કર્યા પછી, તે સ્વાદિષ્ટ ભોજનની ખૂબ પ્રશંસા કરી, અન્ય લોકોએ રાજાની તે પ્રશંસામાં સાથ પુરાવ્યો. પુદ્ગલદ્રવ્યની પરિવર્તન-શીલતાના શાતા પ્રધાને ભોજન સામગ્રીની અંશમાત્ર પણ પ્રશંસા ન કરી. રાજાએ વારંવાર પ્રશંસા ન કરવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે પ્રધાને પુદ્ગલ દ્રવ્યની પરિવર્તનશીલતા સમજાવી પરંતુ રાજાને પ્રધાનનો આ વ્યવહાર અને તત્ત્વ નિરૂપણ ગમ્યા નહીં.

ત્યાર પછી એકદા જિતશાતુ રાજા ચંપાનગરીની બહાર અશ્વકીડા માટે નીકળ્યા. માર્ગમાં એક અત્યંત મલિન પાણીની ખાઈ આવી. તેનું પાણી અત્યંત દુર્ગંધમય હતું. તેની દુર્ગંધથી રાજા અને તેમના અનુચૂરો ત્રસ્ત થઈ ગયા. નાકને ઢાંકીને શીંગ્રતાથી તે માર્ગ પસાર કર્યો. ત્યાર પછી તુરંત રાજાએ તે મલિન પાણી પ્રતિ પોતાના દ્વેષયુક્ત મનોભાવ પ્રગટ કર્યા તે સમયે પણ સુબુદ્ધિ પ્રધાન તટસ્થ રહ્યા.

રાજાએ વારંવાર ખાઈના તે પાણીના સંબંધમાં પૂછ્યું ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને પુદ્ગલ પર્યાયની પરિવર્તનશીલતા સમજાવી પરંતુ રાજાને તે કથન પર શ્રદ્ધા થઈ નહીં. તે ઉપરાંત સુબુદ્ધિ પ્રધાનને દુરાગ્રહવાઈ કહીને તેમ ન કરવાનું સૂચન કર્યું.

પ્રધાને રાજાને સત્ય સમજાવવા માટે ખાઈના તે જ ગંદા પાણી પર વિવિધ પ્રયોગો કરી, અનેક વિધ દ્રવ્યો નાંખીને પાણીને અત્યંત નિર્મળ બનાવી સુગંધિત દ્રવ્યો નાંખીને તે પાણીને સુગંધિત બનાવ્યું. ત્યાર પછી તે જ પાણી રાજાના ભોજન સમયે પીવા માટે મોકલાવ્યું. રાજા તે પાણીથી પ્રસન્ન થયા. ભોજન કર્યા પછી કર્મચારીને પૂછ્યા તેમણે જણાવ્યું કે આ પાણી પ્રધાને મોકલ્યું છે. ત્યારે રાજાએ પ્રધાનને બોલાવીને પૂછ્યું કે આ પાણી ક્યાંથી લાવ્યા છે? પ્રધાને સત્ય હકીકિત કહી પરંતુ રાજાને વિશ્વાસ થયો નહીં તેથી તેમણે પોતાના સેવક પુરુષો દ્વારા જલશુદ્ધિના પ્રયોગો કરાવ્યા. અશુદ્ધ પાણી જ પરિવર્તન પામી શુદ્ધ થાય છે, તેમ રાજાએ પ્રત્યક્ષ નિહાળ્યું. ત્યારે તેમને સુબુદ્ધિના તેમજ જિનેશ્વરના વચ્ચાનોમાં શ્રદ્ધા થઈ.

ત્યાર પછી સુબુદ્ધિના સમાગમે રાજાએ શ્રાવકના પ્રતોનો સ્વીકાર કર્યો. કાલાંતરે સ્થવિર મુનિના સમાગમે રાજા અને પ્રધાન બંને સંયમ સ્વીકારી, કર્મકષ્ય કરી સિદ્ધ ગતિને પામ્યા.

બારમું અદ્યયન

ઉદક

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જિએં ભંતે ! સમણેં ભગવયા મહાવીરેં એકકારસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટે પણતે, બારસમસ્સ ણં ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટે પણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાતાસૂત્રના અગ્નિયારમા અદ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો જ્ઞાતાસૂત્રના બારમા અદ્યયનના ક્યા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમએણં ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા, વળણઓ । પુણ્ણભદ્ર ચેઙ્ગે, વળણઓ । તત્થણં જિયસત્તુ રાયા, ધારિણી દેવી, અદીણસત્તુ કુમારે જુવરાયા યાવિ હોત્થા, વળણઓ । સુબુદ્ધી અમચ્ચે જાવ રજ્જુધુરાચિતએ, સમણોવાસએ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી, પૂર્ણભદ્ર નામનું ચૈત્ય હતું. ત્યાં જિતશત્રુ નામના રાજા, ધારિણી નામની રાણી અને અદીનશત્રુ નામના કુમાર યુવરાજ રહેતા હતા. આ સર્વનું વિસ્તૃત વર્ણન ઔપપાતિકાદિ સૂત્રાનુસાર જાણવું. તે રાજાને સુબુદ્ધી નામના મંત્રી હતા. તે રાજ્યની ધૂરાના ચિંતક, શ્રમણોપાસક હતા.

૩ તીસે ણં ચંપાએ ણયરીએ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છીમેણં એણે ફરિહોદેણ યાવિ હોત્થા - મેય વસા-મંસ-રુહિસ-પૂર્યપડલ-પોચ્વડે-મયગ-કલેવર-સંછળણે અમણુણે વળણેણ જાવ ફાસેણ, સે જહાણામએ- અહિમદેઝ વા ગોમડે ઇ વા જાવ મયકુહિયવિણદુ-કિમિણ-વાવળ્ણ-દુરભિગંધે કિમિજાલાઉલે સંસતે અસુઝવિગય-વીભત્થદરિસણિજ્જે । ભવેયાસ્ક્વે સિયા ? ણો ઇણદું સમટે । એતો અણિદુતરાએ ચેવ જાવ પણતે ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીની બહાર ઈશાન દિશામાં એક ખાઈ હતી. તે ખાઈનું પાણી મેદ, ચરબી, માંસ, રૂધિર અને પરુના સમૂહથી મિશ્રિત હતું. કૂતરા, બિલાડા વગેરેના મૃત કલેવરોથી યુક્ત હતું તેમજ અમનોશ વર્ણ યાવત્ અમનોશ સ્પર્શવાળું હતું. જે રીતે કોઈ સર્પનું કલેવર, કોઈ ગાયનું કલેવર આદિ કોઈ પણ સડી ગયેલા, ગળી ગયેલા કલેવર પડ્યા હોય, સડી જવાથી તેના અંગોપાંગ ધૂટા પડી ગયા હોય, તેની દુર્ગંધ ચારે બાજુ ફેલાઈ રહી હોય, તેમાં કીડાઓ ખદબદી રહ્યા હોય, તે કલેવરો અશુચિમય, વિકૃત અને બીભત્સ બની ગયા હોય, તેવા કલેવરના વશાદિ જેવા શું તે ખાઈના પાણીના વર્ષ, ગંધ આદિ હતા ? ઉત્તરમાં કહુંકે- ના, તે જલ તેવા સ્વરૂપવાળું ન હતું પરંતુ તેનાથી પણ અધિક અનિષ્ટ, અકાંત અને અધિક અમનોશવર્ણ યાવત્ સ્પર્શવાળું હતું.

રાજ દ્વારા આહારની પ્રશંસા :-

૪ તએ ણં સે જિયસત્તુ રાયા અણણયા કયાઇ ણ્હાએ જાવ અલંકિયસરીરે બહૂહિં રાઈસર

જાવ સત્થવાહપભિઝિં સદ્ધિં ભોયણમંડવંસિ ભોયણવેલાએ સુહાસણવરગએ વિડલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં જાવ વિહરઝ | જિમિયભુતુતરાએ જાવ સુઈભૂએ તંસિ વિડલંસિ અસણ-પાણખાઇમસાઇમંસિ જાવ જાયવિમ્હએ તે બહવે ઈસર જાવ સત્થવાહ પભિર્ઝએ એવં વયાસી-

અહો ણ દેવાણુપ્પિયા ! ઇમે મળુણ્ણે અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં વણ્ણેણ ઉવવેએ જાવ ફાસેણ ઉવવેએ અસ્સાયણિજ્જે વિસ્સાયણિજ્જે પીણણિજ્જે દીવણિજ્જે દપ્પણિજ્જે મયણિજ્જે બિંહણિજ્જે સર્વિંવદિયગાય-પલ્હાયણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- એકવાર જિતશત્રુ રાજા સ્નાન કરી યાવત્ શરીરને અલંકૃત કરીને, અનેક રાજા, ઈશ્વર (ઐશ્વર્યશાળી વ્યક્તિ) યાવત્ સાર્થવાહ આદિની સાથે ભોજન મંડપમાં ભોજનના સમયે સુખદ આસને બેસીને, વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિભ, તે ચારે પ્રકારનું ભોજન આરોગી રહ્યા હતા યાવત્ જમ્યા પછી હાથ-મુખ ધોઈને, પરમ શુચિભૂત(સ્વચ્છ) થઈને બેઠક સ્થાનમાં બેસીને, વિપુલ અશન પાન આદિ સ્વાદિષ્ટ ભોજનના વિષયમાં આશ્રયે પામેલા તે રાજા ઘણા ઈશ્વર યાવત્ સાર્થવાહ આદિને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા—

અહો દેવાનુપ્પિયો ! આ મનોશ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિભરૂપ ભોજન ઉત્તમ વર્ણથી યાવત્ ઉત્તમ સ્પર્શથી યુક્ત છે અર્થાત્ તેના રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ બધું જ શ્રેષ્ઠ છે. તે આસ્વાદન કરવા યોગ્ય છે, વિશેષરૂપથી આસ્વાદન કરવા યોગ્ય છે. તે ભોજન પુષ્ટિકારક, બલને દીપ્ત કરનારું, દર્પને ઉત્પન્ન કરનારું, મદજનક, બલવર્દ્ધક તથા સમસ્ત ઈન્દ્રિયો અને શરીરાવયવોને આહ્વાદ આપનારું છે.

૫ તએ ણ તે બહવે રાઈસર જાવ સત્થવાહપભિઝાઓ જિયસત્તું એવં વયાસી- તહેવ ણ સામી ! જં ણ તુબ્બે વદહ- અહો ણ ઇમે મળુણ્ણે અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં વણ્ણેણ ઉવવેએ જાવ પલ્હાયણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઘણા રાજા, ઈશ્વર યાવત્ સાર્થવાહ આદિ જિતશત્રુ રાજાને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા— હે સ્વામિન ! આપ જે કહો છો, તે વાત બરાબર જ છે. અહો ! આ મનોશ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિભ ઉત્તમ વર્ણથી યુક્ત છે યાવત્ વિશિષ્ટ આહ્વાદજનક છે યાવત્ બધાએ રાજાના વિચાર અને કથનનું સમર્થન કર્યું.

૬ તએ ણ જિયસત્તુ સુબુદ્ધિ અમચ્ચં એવં વયાસી- અહો ણ સુબુદ્ધી ! ઇમે મળુણ્ણે અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં જાવ પલ્હાયણિજ્જે ।

તએ ણ સુબુદ્ધી અમચ્ચે જિયસત્તુસ્સ રણો એયમદું ણો આઢાઇ ણો પરિયાણાઇ ।

તએણ જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિં દોચ્ચંપિ તચ્ચંપિ એવં વયાસી- અહો ણ દેવાણુપ્પિયા સુબુદ્ધી ! ઇમે મળુણ્ણે જાવ સર્વિંવદિયગાય પલ્હાયણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને કહ્યું— અહો સુબુદ્ધિ ! આ મનોશ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિભ ઉત્તમ વર્ણાદિ યુક્ત યાવત્ સમસ્ત ઈન્દ્રિયો અને ગાત્રને માટે વિશિષ્ટ આહુલાદ જનક છે.

ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુ રાજના આ કથનનો આદર ન કર્યો અને સ્વીકાર ન કર્યો અર્થાત્ મનથી તટસ્થ અને વચનથી મૌન રહ્યા.

ત્યારે જિતશત્રુરાજાએ બે-ત્રણવાર આ જ પ્રમાણે કહું કે હે દેવાનુપ્રિય સુબુદ્ધિ ! આ આહાર મનોજા છે યાવત્ સમસ્ત ઈન્દ્રિયો અને ગાત્રને માટે આહ્લાદજનક છે.

૭ તએ ણ સુબુદ્ધી અમચ્ચે જિયસત્તુણા રણા દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં કુતે સમાણે જિયસત્તું રાયં એવં વયાસી- ણો ખલુ સામી ! અહં એયંસિ મળુણ્ણંસિ અસણ-પાણ-ખાઇમ સાઇમંસિ કેઝ વિમ્હાએ .

એવં ખલુ સામી ! સુબીભસદ્વા વિ પોગલા દુબીભસદ્વત્તાએ પરિણમંતિ, દુબીભસદ્વા વિ પોગલા સુબીભસદ્વત્તાએ પરિણમંતિ । સુરૂવા વિ પોગલા દુરૂવત્તાએ પરિણમંતિ, દુરૂવા વિ પોગલા સુરૂવત્તાએ પરિણમંતિ । સુબીભગંધા વિ પોગલા દુબીભગંધત્તાએ પરિણમંતિ, દુબીભગંધા વિ પોગલા સુબીભગંધત્તાએ પરિણમંતિ । સુરસા વિ પોગલા દુરસત્તાએ પરિણમંતિ, દુરસા વિ પોગલા સુરસત્તાએ પરિણમંતિ । સુહફાસા વિ પોગલા દુહફાસત્તાએ પરિણમંતિ, દુહફાસા વિ પોગલા સુહફાસત્તાએ પરિણમંતિ । પઓગ-વીસસા-પરિણયા વિ ય ણ સામી ! પોગલા પણતા ।

ભાવાર્થ :- જિતશત્રુ રાજાએ બે-ત્રણવાર આ પ્રમાણે કહું, ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુ રાજને આ પ્રમાણે કહું- હે સ્વામી ! આ મનોજા આહાર-પાણી આદિ વિષે મને જરાપણ આશ્રય થતું નથી.

હે સ્વામી ! શુભ શબ્દરૂપ પુદ્ગલો અશુભ શબ્દરૂપે પરિણમે છે અને અશુભ શબ્દરૂપ પુદ્ગલો શુભ શબ્દરૂપે પરિણમે છે. શુભ રૂપવાળા પુદ્ગલો અશુભ રૂપવાળા અને અશુભ રૂપવાળા પુદ્ગલો શુભ રૂપવાળા બની જાય છે. સુરભિ ગંધવાળા પુદ્ગલો દુરભિ ગંધરૂપે અને દુરભિ ગંધવાળા પુદ્ગલો સુરભિ ગંધરૂપે પરિણમે છે. સરસ પુદ્ગલો વિરસરૂપે અને વિરસ પુદ્ગલો સરસરૂપે પરિણમે છે. દુઃખદાયી સ્પર્શવાળા પુદ્ગલો સુખદાયી સ્પર્શરૂપે અને સુખદાયી સ્પર્શવાળા પુદ્ગલો દુઃખદાયી સ્પર્શરૂપે પરિણત થઈ જાય છે.

હે સ્વામિન ! પુદ્ગલોમાં જીવના પ્રયત્નરૂપ પ્રયોગથી અથવા સ્વાભાવિકરૂપે આવા પરિવર્તન થયા જ કરે છે.

૮ તએ ણ સે જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિસ્સ અમચ્ચસ્સ એવમાઇક્ખમાણસ્સ એયમર્ડું ણો આઢાઇ, ણો પરિયાણઇ, તુસિણીએ સંચિદ્ગિઝ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનના આ કથનનો આદર કર્યો નહીં, સ્વીકાર કર્યો નહીં અને તે ઉપેક્ષાભાવે મૌન રહ્યા.

રાજ દ્વારા દુર્ગાધી પાણીની નિંદા :-

૯ તએ ણ સે જિયસત્તુ રાયા અણણયા કયાઇ એહાએ જાવ આસખંધવરગએ મહયા ભડચડ ગરપહ-કરવિંદ-પરિકિખતે આસવાહિણિયાએ ણિજજાયમાળે તસ્સ ફરિહોદગસ્સ અદૂરસામંતોણ વીર્ઝિવયઝ ।

તએ ણ જિયસત્તુ રાયા તસ્સ ફરિહોદગસ્સ અસુભેણ ગંધેણ અભિભૂએ સમાણે સએણ ઉત્તરિજ્જેણ આસગં પિહેઇ, એંતં અવકકમઇ, તે બહવે ઈસર જાવ સત્થવાહ પભિઝાઓ એ વં વયાસી- અહો ણ દેવાણુપ્પિયા ! ઇમે ફરિહોદએ અમણુણે વળ્ણેણ ગંધેણ રસેણ ફાસેણ, સે જહાણામએ અહિમડે ઇ વા જાવ અમણામતરાએ ચેવ ગંધેણ પણ્ણતે ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી કોઈ એકવાર જિતશત્રુ રાજા સ્નાન કરી યાવત્તુ ઉત્તમ અશ્ચ પર સવાર થઈને ઘણા ભટો-સુભટો સાથે, અશ્વકીડા માટે નીકળ્યા અને તે ખાઈ પાસેથી પસાર થયા.

ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ ખાઈના પાણીની દુર્ગધથી વ્યાકુળ બની પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્ર-ખેસથી નાકને ઢાંકી લીધું અને ત્યાંથી દૂર જઈને ઐશ્વર્યશાળી પુરુષો યાવત્ત સાર્થવાહોને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા— અહો દેવાનુપ્રિયો ! આ ખાઈનું પાણી અમનોકા વર્ષા, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળું છે. તે સાપ આદિના મૃત કલેવરથી પણ અધિક અમનોકા છે, ઈત્યાદિ કથન પૂર્વોક્ત પ્રમાણે જાણવું.

૧૦ તએ ણ તે બહવે ઈસર જાવ સત્થવાહપભિઝાઓ એવં વયાસી- તહેવ ણ તં સામી ! જં ણ તુબ્બે વયહ- અહો ણ ઇમે ફરિહોદએ અમણુણે વળ્ણેણ ગંધેણ રસેણ ફાસેણ, સે જહાણામએ અહિમડેઇ વા જાવ અમણામતરાએ ચેવ ગંધેણ પણ્ણતે ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે ઘણા ઈશ્વર યાવત્ત સાર્થવાહ વગેરેએ કહું— હે સ્વામિન્ ! આપ જે કહો છો, તે સત્ય જ છે. અહો ! આ ખાઈનું પાણી અમનોકા વર્ષા, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળું છે. તે સાપ આદિના મૃતક કલેવર યાવત્ત તેનાથી પણ અધિક અમનોકા વર્ષા, ગંધવાળું છે.

૧૧ તએ ણ સે જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિ અમચ્ચં એવં વયાસી- અહો ણ સુબુદ્ધી ! ઇમે ફરિહોદએ અમણુણે વળ્ણેણ જાવ ફાસેણ, સે જહાણામએ અહિમડે ઇ વા જાવ અમણામતરાએ ચેવ પણ્ણતે । તએ ણ સે સુબુદ્ધી અમચ્ચે જાવ તુસિણીએ સંચિદ્ગું ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહું— અહો સુબુદ્ધિ ! આ ખાઈના પાણીના વર્ષા આદિ અમનોકા છે. સર્પ આદિના મૃત કલેવરની ગંધથી પણ અમનોકા ગંધવાળું છે. રાજાનું આ પ્રકારનું કથન સાંભળીને સુબુદ્ધિ પ્રધાને તે કથનનું સમર્થન ન કર્યું પરંતુ મૌન ભાવે જ સ્થિત રહ્યા.

૧૨ તએ ણ સે જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિ અમચ્ચં દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં વયાસી- અહો ણ તં ચેવ જાવ પણ્ણતે ।

તએ ણ સે સુબુદ્ધી અમચ્ચે જિયસત્તુણ રણા દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ એવં કુતે સમાણે એવં વયાસી- ણો ખલુ સામી ! અમહં એયંસિ ફરિહોદયંસિ કેઇ વિમ્હએ । એવં ખલુ સામી ! સુબ્બિસદ્ધા વિ પોગળા દુબ્બિસદ્ધતાએ પરિણમંતિ, તં ચેવ જાવ પાઓગ-વીસસા-પરિણયા વિ ય ણ સામી ! પોગળા પણ્ણતા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને બીજી, ત્રીજીવાર પણ આ પ્રમાણે કહું— અહો સુબુદ્ધિ ! આ ખાઈનું પાણી અમનોકા છે ઈત્યાદિ.

જ્યારે જિતશત્રુ રાજાએ બે-ત્રણવાર આ પ્રમાણે કહું ત્યારે સુભુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુ રાજાને આ પ્રમાણે કહું— સ્વામિન् ! આ ખાઈના પાણીમાં મને કાંઈ આશ્રય જેવું લાગતું નથી. શુભ શષ્ઠના પુદ્ગલ અશુભમાં પરિણત થઈ જાય છે યાવત્ મનુષ્યના પ્રયત્નથી અથવા સ્વાત્માવિક રૂપે પણ પુદ્ગલોમાં પરિવર્તન થતું જ રહે છે.

૧૩ તએ ણ જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિ અમચ્ચં એવં વયાસી-મા ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! અપ્પાણ ચ પરં ચ તદુભય ચ બહૂહિં ય અસબ્બાવુબ્બાવણાહિં મિચ્છત્તાભિણવેસેણ ય વુગહેમાળે વુપ્પાએ માળે વિહરાહિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ સુભુદ્ધિ પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્પિય ! તમે આ પ્રકારના અસદ્ભાવક વચ્ચનોથી અને મિથ્યાભિનિવેશથી (દુરાગ્રહથી) વિપરીત પ્રદૃપણા કરીને સ્વને, પરને, સ્વ-પર ઉભયને ભ્રમમાં નાંખો નહીં.

૧૪ તએ ણ સુબુદ્ધિસ્સ ઇમેયાર્સ્વ્યે અજ્જાતથી જાવ સમુપ્પજ્જતથા - અહો ણ જિયસત્તુ સંતે તચ્ચે તહિએ અવિતહે સબ્બ્ધ્યાએ જિણપણન્તે ભાવે ણો ઉવલભઃ । તં સેયં ખલુ મમ જિયસત્તુસ્સ રણ્ણો સંતાણં તચ્ચાણં તહિયાણં અવિતહાણં સબ્બ્ધ્યાણં જિણપણન્તાણં ભાવાણં અભિગમણદૃયાએ એયમદૃં ઉવાઇણાવેત્તાએ ।

ભાવાર્થ :-— જિતશત્રુ રાજાની વાત સાંભળ્યા પછી સુભુદ્ધિને આ પ્રમાણે અધ્યવસાય—વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે અહો ! જિતશત્રુ રાજા, વિદ્યમાન— સત્ત્વસ્વરૂપી, વાસ્તવિક—તત્ત્વસ્વરૂપી, સત્્ય— તથસ્વરૂપી, અમિથ્યા— અવિતથ સ્વરૂપી, અસત્ય રહિત— સદ્ભાવ સ્વરૂપી એવા જિનપ્રજ્ઞાપ્ત ભાવોને સમજતા કે સ્વીકારતા નથી, તો મારું કર્તવ્ય થઈ જાય છે કે જિતશત્રુ રાજાને સત્યસ્વરૂપી, તત્ત્વસ્વરૂપી, અવિતથસ્વરૂપી, સદ્ભૂત સ્વરૂપી, જિન પ્રજ્ઞાપ્ત ભાવો સમજાવવા કોઈ પણ ઉપાય કરવો જોઈએ અને તે ભાવોનો સ્વીકાર કરાવવો જોઈએ.

જલ શુદ્ધિનો પ્રયોગ :-

૧૫ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિતા પચ્ચિએહિં પુરિસેહિં સંદ્ધિ અંતરાવણાઓ ણવએ ઘડએ ય પડએ ય પગેણહિં, પગેળિહતા સંજ્ઞાકાલસમયંસિ પવિરલમણુસ્સંસિ ણિસંત-પડિણિસંતંસિ જેણેવ ફરિહોદએ તેણેવ ઉવાગચ્છિં, ઉવાગચ્છિતા તં ફરિહોદયં ગેણહાવેઇ, ગેણહાવિતા ણવએસુ પડએસુ ગાલાવેઇ, ગાલાવિતા ણવએસુ ઘડએસુ પક્ખિવાવેઇ, પક્ખિવાવિતા સજ્જખાર પક્ખિવાવેઇ, પક્ખિવાવેતા લંછિયમુદ્દિએ કરાવેઇ, કરાવિતા સત્તરતં પરિસવાવેઇ ।

પરિસવાવિતા દોચ્ચં પિ ણવએસુ પડએસુ ગાલાવેઇ, ગાલાવિતા ણવએસુ ઘડએસુ પક્ખિવાવેઇ, પક્ખિવાવિતા સજ્જખાર પક્ખિવાવેઇ, પક્ખિવાવિતા લંછિયમુદ્દિએ કરાવેઇ, કરાવિતા સત્તરતં પરિસવાવેઇ, પરિસવાવિતા તચ્ચં પિ ણવએસુ ઘડએસુ જાવ પરિસવાવેઇ ।

ભાવાર્થ :-— આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સુભુદ્ધિ પ્રધાને પોતાના વિશ્વાસુ સેવકો દ્વારા ગામમાં રહેલી ઝુંભારની દુકાનોથી કોરા નવા ઘડા અને નવું કપડું મંગાવ્યું.

ત્યાર પછી લોકોનું આવાગમન બંધ થઈ ગયું હોય, કોલાહલ શાંત થઈ ગયો હોય, તેવા સંધ્યાના સમયે તેઓ ખાઈ સમીપે ગયા, ત્યાં જઈને ખાઈનું પાણી ગ્રહણ કરાવ્યું. તેને ઘરે લાવીને નવા વસત્રોથી ગળાવ્યું અને ગાળેલા તે પાણીને નવા ઘડાઓમાં ભરાવ્યું. તેમાં સાજુખાર નંખાવીને ઘડાઓને ઢાંકીને નિશ્ચિક કરી દીધા. ત્યાર પછી એક સપ્તાહ સુધી તે ઘડાઓમાંથી પાણીને જવવા દીધું.

જવેલા તે પાણીને બીજીવાર નવાવસ્ત્રથી ગળાવ્યું, ગળાવીને તેને નવા ઘડાઓમાં ભરાવ્યું, ભરાવીને તેમાં સાજુખાર નંખાવીને, તેને ઢાંકીને નિશ્ચિક કરાવ્યા અને સાત રાત્રિ-દિવસ સુધી તેને જવવા દીધા અને જવેલા પાણીને ફરી ઘડામાં ભરાવ્યું. ત્રીજીવાર ફરીથી તે જ વિધિ પ્રમાણે નવા ઘડાઓને જવવા દીધા.

૧૬ એવં ખલુ એણં ઉવાએણં અંતરા ગલાવેમાણે અંતરા પક્ખિવાવેમાણે, અંતરા ય પરિસવાવેમાણે પરિસવાવેમાણે સત્તસત્તયન્નાંદિયાં પરિસવાવેઝ । તએ ણં સે ફરિહોદએ સત્તમસત્તયંસિ પરિણમમાણંસિ ઉદગરયણે જાએ યાવિ હોત્થા - અચ્છે પત્થે જચ્ચે તણુએ ફલિહવણાભે વણેણં ઉવવેએ, ગંધેણં ઉવવેએ, રસેણં ઉવવેએ, ફાસેણં ઉવવેએ, આસાયણિજ્જે જાવ સંબંધિયગાયપલહાયણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- આ રીતે, આ વિધિ પ્રમાણે તે પાણીને સાત-સાત દિવસના આંતરે પુનઃ પુનઃ ગળાવતાં, તેમાં સાજુખાર નંખાવતાં અને જવવા દેતાં-દેતાં સાત સપ્તક રાત્રિ-દિવસ સુધી એટલે સાત અઠવાડિયા સુધી જવવા દીધું. આ રીતે સાત અઠવાડિયા વ્યતીત થયા ત્યારે તે ખાઈનું પાણી ઉદકરતન-ઉત્તમ પાણી બની ગયું. તે પાણી સ્વચ્છ, પથ્યકારી, ઉત્તમ પ્રકારનું, પચવામાં હળવું, સ્ફુર્તિક મણિ જેવા નિર્મળ વર્ણવાળું, પ્રશસ્ત વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શથી યુક્ત આસ્વાદનીય બની ગયું યાવત્ત તે ઈંદ્રિયો અને શરીરને તૃપ્ત કરનારું થઈ ગયું.

૧૭ તએ ણં સુબુદ્ધી અમચ્ચે જેણેવ સે ઉદગરયણે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલંસિ આસાએઝ, આસાઇત્તા તં ઉદગરયણં વણેણં ઉવવેયં, ગંધેણં ઉવવેયં, રસેણં ઉવવેયં, ફાસેણં ઉવવેયં, આસાયણિજ્જં જાવ સંબંધિયગાયપલહાયણિજ્જં જાણિત્તા હદ્દુરુદ્દે બહૂહિં ઉદગ-સંભારણિજ્જેહિં દવ્બેહિં સંભારેઝ, સંભારિત્તા જિયસતુસ્સ રણ્ણો પાણિયઘરિયં સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી - તુમં ચ ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં ઉદગરયણં ગેણહાહિ, ગેણિહિત્તા જિયસતુસ્સ રણ્ણો ભોયણવેલાએ ઉવણેજ્જાસિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સુબુદ્ધિ પ્રધાન તે ઉદકરતન હતું ત્યાં આવ્યા, આવીને તે પાણીને હથેળીમાં લઈને ચાખ્યું, ચાખીને તે ઉદકરતનને મનોશ વર્ણ, ગંધ, રસ સ્પર્શથી યુક્ત, પીવા યોગ્ય યાવત્ત સર્વ ઈન્દ્રિયોને અને શરીરને આનંદ પમાડે તેવું જાણીને પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થયા. ત્યાર પછી સુસ્વાહુ બનાવનારા અનેક દ્રવ્યોથી તે પાણીને સંસ્કારિત કર્યું, સુગંધિત બનાવ્યું.

ત્યાર પછી જિતશનુ રાજના જલશૃંગના કર્મચારીને બોલાવ્યો અને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે દેવાનુપ્રિય ! તું આ ઉદકરતન લઈ જા અને જિતશનુ રાજના ભોજન સમયે તેમને પીવા માટે આ પાણી આપજે.

નિર્મળ પાણીનું આસ્વાદન :-

૧૮ તએ ણં સે પાણિયઘરએ સુબુદ્ધિસ્સ એયમદું પડિસુણેઝ, પડિસુણિત્તા તં ઉદગરયણં

ગિણહાઇ, ગિણહિતા જિયસતુસ્સ રણો ભોયણવેલાએ ઉવટુવેઝ ।

તએ ણં સે જિયસતુ રાયા તં વિઠલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં આસાએમાણે જાવ વિહરઇ । જિમિયભુતુતરાએ ણં જાવ પરમસુઇભૂએ તંસિ ઉદગરયણે જાયવિમ્હએ તે બહવે રાઈસર જાવ એવં વયાસી- અહો ણં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમે ઉદગરયણે અચ્છે જાવ સાંબિંદિયગાય પલહાયણિજ્જે । તએ ણં તે બહવે રાઈસર જાવ એવં વયાસી- તહેવ ણં સામી ! જં ણં તુબ્બે વયહ જાવ એવં ચેવ પલહાયણિજ્જે ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી જલગૃહના તે કર્મચારીએ સુબુદ્ધિની વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને તે ઉદ્કરતને ગ્રહણ કરીને જિતશત્રુ રાજાના ભોજન સમયે ત્યાં રાખી દીધું.

ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમનું ભોજન કર્યું. જમ્યા પછી અત્યંત સ્વચ્છ થઈને તે ઉદ્કરતન-ઉત્તમપાણી પીધું યાવત્તુ પાણીના સ્વાદથી આશ્રય ચક્કિત રાજાએ એશ્ચર્યશાળી યાવત્તુ સાર્થવાહ વગેરેને કહું- અહો દેવાનુપ્પિયો ! આ ઉત્તમપાણી સ્વચ્છ છે યાવત્તુ સમસ્ત ઈન્દ્રિયોને અને ગાત્રને આહુલાદ આપનારું છે. ત્યારે તે ઘણા રાજા, ઈશ્વર આદિ યાવત્તુ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા- હે સ્વામિન્ ! આપની વાત સત્ય છે. આપ જેમ કહો છો તેમજ છે. આ ઉત્તમપાણી યાવત્તુ આહુલાદ જનક છે.

૧૯ તએ ણં જિયસતુ રાયા પાણિય-ઘરિયં સદ્ગ્રાવેઝ, સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વયાસી- એસ ણં તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! ઉદગરયણે કઓ આસાઇએ ? તએ ણં પાણિય-ઘરિએ જિયસતું એવં વયાસી- એસ ણં સામી ! મણ ઉદગરયણે સુબુદ્ધિસ્સ અંતિયાઓ આસાઇએ ।

તએ ણં જિયસતુ રાયા સુબુદ્ધિ અમચ્ચં સદ્ગ્રાવેઝ, સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વયાસી- અહો ણં સુબુદ્ધી ! કેણ કારણેણ અહું તવ અણિટુ અકંતે અપિએ અમણુણે અમણામે, જેણ તુમં મમ કલ્લાકલિંલ ભોયણવેલાએ ઇમં ઉદગરયણં ણ ઉવટુવેસિ ? તં એસ ણં તુમે દેવાણુપ્પિયા ! ઉદગરયણે કઓ ઉવલદ્ધે ? તએ ણં સુબુદ્ધી જિયસતું એવં વયાસી- એસ ણં સામી ! સે ફરિહોદએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ જલગૃહના કર્મચારીને બોલાવ્યો અને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્પિય ! તમે આ શ્રેષ્ઠ પાણી ક્યાંથી મેળવ્યું છે ? ત્યારે જલગૃહના કર્મચારીએ જિતશત્રુ રાજાને કહું- હે સ્વામિન્ ! આ શ્રેષ્ઠ પાણી મેળવ્યું છે.

ત્યાર પછી રાજા જિતશત્રુએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને બોલાવ્યા અને તેને પૂછ્યું- અહો સુબુદ્ધિ ! તેનું શું કારણ છે કે હું તમને અનિષ્ટ, અકાન્ત, અપ્રિય, અમનોક્ષ અને અમનોહર લાગું છું કે જેથી તમે મારા માટે પ્રતિદિન ભોજનના સમયે આવું શ્રેષ્ઠ પાણી મોકલતા નથી ? તમે આ શ્રેષ્ઠ પાણી ક્યાંથી મેળવ્યું છે ? ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુને કહું- હે સ્વામિન્ ! આ પેલી ખાઈનું પાણી છે.

૨૦ તએ ણં સે જિયસતુ સુબુદ્ધિ એવં વયાસી- કેણ કારણેણ સુબુદ્ધી ! એસ સે ફરિહોદએ ?

તએ ણં સુબુદ્ધી જિયસતું એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! તુમ્હે તથા મમ એવમાઝકખ- માણસ્સ ભાસમાણસ્સ પણવેમાણસ્સ પરૂવેમાણસ્સ એયમટું ણો સદ્ગ્રાવ ।

તએ ણ મમ ઇમેયા- રૂવે અજ્જાતિથે ચિંતિએ પતિથે મળોગએ સંકપે સમુપ્પજ્જિત્તથા - અહો ણ જિયસત્તુ રાયા સંતે જાવ ભાવે ણો સદહઙ્ગ, ણો પત્તિયઙ્ગ, ણો રોએઙ્ગ । તં સેયં ખલુ મમ જિયસત્તુસ્સ રણો સંતાણં જાવ સબ્ભૂયાણં જિણપણન્તાણં ભાવાણં અભિગમણદ્વયાએ એ યમદું ઉવાઇણાવેત્તએ, એવં સંપેહેમિ, સંપેહિત્તા તં ચેવ જાવ પાણિયઘરિયં સદ્ગવેમિ, સદ્ગવિત્તા એવં વદામિ- તુમં ણ દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં ઉદગરયણં જિયસત્તુસ્સ ભોયણવેલાએ ઉવણેહિ । તં એણં કારણેણ સામી ! એસ સે ફરિહોદએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે જિતશત્રુએ સુબુદ્ધિને કહું- હે સુબુદ્ધિ ! આ પાણી પેલી ખાઈનું કેવી રીતે હોય શકે ?

ત્યારે સુબુદ્ધિએ જિતશત્રુ રાજાને આ પ્રમાણે કહું- હે સ્વામિન્ ! તે સમયે અર્થાતું ખાઈના પાણીનું વર્ણન કરતી વખતે મેં આપને પુદ્ગલ પરિણમનના સિદ્ધાંત વિષયક કહું હતું, પ્રજ્ઞાપિત, પ્રદૂપિત કરીને, સમજાવ્યું હતું, પરંતુ તમે તેના પર શ્રદ્ધા કરી નહીં. ત્યારે મારા મનમાં આ પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે અહો ! જિતશત્રુ રાજા સત્ત પદાર્થો યાવત્ત જિનપ્રદૂપિત ભાવો પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ, કે રૂચિ કરતા નથી. મારું કર્તવ્ય છે કે મારે જિતશત્રુ રાજાને સત્ય યાવત્ત જિનપ્રદૂપિત ભાવોને સમજાવીને પુદ્ગલના પરિણમનના સિદ્ધાંતનો સ્વીકાર કરાવવો જોઈએ. આ રીતે વિચાર કરીને મેં તે ખાઈનું પાણી નવા ઘડાઓમાંથી જવવા દીધું યાવત્ત શ્રેષ્ઠ પાણીને તૈયાર કરીને જલગૃહના કર્મચારીને બોલાવીને કહું- હે દેવાનુપ્પિય ! આ શ્રેષ્ઠ પાણી તારે ભૌજનના સમયે જિતશત્રુ રાજાને આપવું. આ રીતે હે સ્વામિન્ ! શુદ્ધિકરણ કરેલું આ તે જ ખાઈનું પાણી છે.

જિનપ્રાપ્ત ભાવોનો સ્વીકાર :-

૨૧ તએ ણ જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિસ્સ અમચ્ચસ્સ એવમાઇક્ખમાણસ્સ જાવ એયમદું ણો સદહઙ્ગ, ણો પત્તિયઙ્ગ, ણો રોએઙ્ગ, અસદ્ગમાણે અપત્તિયમાણે અરોએમાણે અભિભતરદ્વારણ્જ્જે પુરિસે સદ્ગવેઝ, સદ્ગવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! અંતરાવણાઓ ણવ ઘડએ પડએ ય ગેણહ જાવ ઉદગરસંભારણ્જ્જેહિં દવ્વેહિં સંભારેહ । તે વિ તહેવ સંભારેતિ, સંભારિત્તા જિયસત્તુસ્સ ઉવણેતિ।

તએ ણ જિયસત્તુ રાયા તં ઉદગરયણં કરતલંસિ આસાએઙ્ગ, આસાઇત્તા તં આસાયણિજ્જં જાવ સંવિદિયગાયપલ્હાણિજ્જં જાણિત્તા સુબુદ્ધિ અમચ્ચં સદ્ગવેઝ, સદ્ગવિત્તા એવં વયાસી- સુબુદ્ધી ! એણં તુમે સંતા તચ્વા તહિયા અવિતહા સબ્ભૂયા ભાવા કાઓ ઉવલદ્ધા ?

તએ ણ સુબુદ્ધી જિયસત્તું એવં વયાસી- એણં સામી ! મએ સંતા જાવ ભાવા જિણવયણાઓ ઉવલદ્ધા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાને સુબુદ્ધિ પ્રધાનની તે વાત ઉપર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રૂચિ થર્ડ નહીં. શ્રદ્ધા પ્રતીતિ, રૂચિ ન કરતા રાજાએ પોતાની આભ્યંતર પરિષદના પુરુષોને બોલાવ્યા, બોલાવીને કહું- હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે જાઓ અને નવા ઘડા તથા નવા ગળણા લઈ આવો યાવત્ત પ્રધાને કરેલી વિધિ પ્રમાણે જલને સંસ્કારિત કરનારા દ્રવ્યો નાંખી તે જળને સંસ્કારિત અને સુગાધિત કરો. તે પુરુષો રાજાના આદેશાનુસાર પૂર્વોક્ત વિધિથી પાણીને શુદ્ધ-નિર્મણ કરીને યાવત્ત સંસ્કારિત કરીને જિતશત્રુ રાજાની

પાસે લાવ્યા.

ત્યારે જિતશનુ રાજાએ તે ઉદકરણને હથેળીમાં લઈને ચાખ્યું. ચાખ્યા પછી રાજાને શ્રદ્ધા થઈ કે ખાઈનું આ પાણી પીવા યોગ્ય થઈ ગયું છે યાવત્ બધી ઇન્દ્રિયોને અને શરીરને આનંદ આપનારું થઈ ગયું છે, તેવી શ્રદ્ધા થતાં તેમણે સુબુદ્ધિ પ્રધાનને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે સુબુદ્ધિ ! તમે સત્સ્વરૂપી, તથ્ય સ્વરૂપી યાવત્ સદ્ભૂત પદાર્થ ક્યાંથી જાણ્યા ?

ત્યારે સુબુદ્ધિએ જિતશનુને કહ્યું— હે સ્વામિન् ! મેં આ સત્ત યાવત્ સદ્ભૂત ભાવો જિનેશ્વરના વચ્ચનોથી જાણ્યા છે.

૨૨ તએ ણ જિયસતુ સુબુદ્ધિ એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણ દેવાણુપ્પિયા ! તવ અંતિએ જિણવયણ ણિસામેત્તએ । તએ ણ સુબુદ્ધિ જિયસતુસ્સ વિચિત્ત કેવલિપણણત્ત ચાઉજ્જામં ધર્મમં પરિકહેઇ, તમાઝું કંદાં, જહા જીવા બજ્જાંતિ જાવ પંચ અણુવ્વયાઇં ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી જિતશનુ રાજાએ સુબુદ્ધિને કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિય ! હું તારી પાસેથી જિન પ્રરૂપિત વચ્ચનો સાંભળવાની ઈચ્છા કરું છું. ત્યારે સુબુદ્ધિ મંત્રીએ જિતશનુ રાજાને કેવળી ભાષિત ચાતુર્યામરૂપ ધર્મ સમજાવ્યો. જે રીતે જીવ કર્મબંધ કરે છે અને જે રીતે જીવ કર્માથી મુક્ત થાય છે, તે વાત સમજાવી યાવત્ પાંચ અણુવ્વતાદિરૂપ શ્રાવક ધર્મનું કથન કર્યું.

૨૩ તએ ણ જિયસતુ સુબુદ્ધિસ્સ અંતિએ ધર્મમં સોચ્ચા ણિસમ્મ હદૃતુદૃ સુબુદ્ધિ અમચ્ચં એવં વયાસી- સદ્ધામિ ણ દેવાણુપ્પિયા ! ણિગંથં પાવયણ જાવ સે જહેયં તુબ્બે વયહ । તં ઇચ્છામિ ણ તવ અંતિએ પંચાણુવિદ્યં સત્તસિક્ખાવિદ્યં દુવાલસવિહં ગિહિધર્મમં ઉવસંપજ્જિતા ણ વિહરિતએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધ કરેહ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી જિતશનુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાન પાસેથી ધર્મ સાંભળીને તથા મનમાં ધારણા કરીને, હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને સુબુદ્ધિ પ્રધાનને કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિય ! નિર્ગ્રથ પ્રવચન સત્ય છે. જેમ તમે કહો છો તે જ પ્રમાણે છે. હું તમારી પાસેથી પાંચ અણુવ્વત અને સાત શિક્ષાવ્યત, તેમ શ્રાવકના બાર વ્રતરૂપ ગૃહસ્થધર્મને ધારણા કરવા ઈચ્છાં છું. હે દેવાનુપ્પિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, વિલંબ કરો નહીં.

૨૪ તએ ણ સે જિયસતુ રાયા સુબુદ્ધિસ્સ અમચ્ચસ્સ અંતિએ પંચાણુવિદ્યં જાવ ગિહિધર્મમં પડિવજ્જાઇ । તએ ણ જિયસતુ સમણોવાસએ જાએ અભિગયજીવાજીવે જાવ પડિલાભેમાણે વિહરિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી જિતશનુરાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાન પાસેથી પાંચ અણુવ્વત વગેરે બારવ્રતરૂપ ગૃહસ્થ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. આ રીતે જિતશનુ રાજા શ્રાવક થઈ ગયા. જીવ-અજીવના શાતા થઈ ગયા.

૨૫ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ થેરાગમણ જિયસતુ રાયા સુબુદ્ધી ય ણિગંચ્છાઇ । સુબુદ્ધી ધર્મમં સોચ્ચા જં ણવરં જિયસતું આપુચ્છામિ જાવ પવ્વયામિ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ।

ભાવાર્થ :— તે કાલે તે સમયે અર્થાત્ જિતશનુ રાજા શ્રાવક બન્યા ત્યાર પછી કોઈ એક સમયે સ્થવિર મુનિ પદ્ધાર્યા. જિતશનુ રાજા અને સુબુદ્ધિ તેને વંદન કરવા માટે ગયા. સુબુદ્ધિ પ્રધાને ધર્મોપદેશ સાંભળીને

નિવેદન કર્યું કે હું જિતશત્રુ રાજાની આજ્ઞા લઈને દીક્ષા અંગીકાર કરીશ. ત્યારે સ્થવિર મુનિઓ કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો.

૨૬ તએ ણ સુબુદ્ધી અમચ્વે જેણેવ જિયસત્તુ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિઃ, ઉવાગચ્છિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! મએ થેરાણ અંતિએ ધર્મે ણિસંતે, સે વિ ય ધર્મે ઇચ્છિએ, પડિચ્છિએ, ઇચ્છિયપડિચ્છિએ; તએ ણ અહં સામી ! સંસારભ્રંદવિગગે, ભીએ જમ્મમરણાણં, ઇચ્છામિ ણં તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણાએ સમાણે જાવ પવ્વત્તએ ।

તએ ણ જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિ અમચ્વં એવં વયાસી- અચ્છાસુ તાવ દેવાણુપ્રિયા ! કહ્યાઇં વાસાઇં ઉરલાઇં માણુસ્સગાઇં ભોગભોગાઇં ભુંજમાણા તાઓ પચ્છા એગયાઓ થેરાણ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા ણં જાવ પવ્વિસ્સામો ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સુબુદ્ધિ પ્રધાન જિતશત્રુ રાજ પાસે આવ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું, હે સ્વામિન् ! મેં સ્થવિર મુનિઓ પાસેથી ધર્મોપદેશનું શ્રવણ કર્યું; તે ધર્મ મને ઈચ્છિત અને બહુ ઈચ્છિત તેમજ હૃદયમાં પૂરેપૂરો ઉત્તરી ગયો છે. તેથી હે સ્વામિન् ! હું સંસારથી ઉદ્દ્વિગ્ન બન્યો છું અને જરા-મરણથી ભયભીત થયો છું. હું આપની આજ્ઞા મેળવીને સ્થવિરો પાસે પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા ઈચ્છાં છું.

ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધિ પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! હમણાં થોડા વર્ષો રોકાઈ જાઓ, મનુષ્ય સંબંધી સુખો ભોગવીને પછી આપણે બન્ને સાથે સ્થવિર મુનિઓની પાસે મુંડિત થઈને યાવત્ત પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશું.

રાજ-પ્રધાનની દીક્ષા, મોક્ષ ગમન :-

૨૭ તએ ણ સુબુદ્ધિ અમચ્વે જિયસત્તુસ્સ રણો એયમદ્વં પડિસુણેઃ । તએ ણ તસ્સ જિયસત્તુસ્સ રણો સુબુદ્ધિણા સંદ્રિ વિઉલાઇં માણુસ્સ જાવ પચ્ચણુભ્રવમાણસ્સ દુવાલસ વાસાઇં વીઝકંતાઇં ।

તેણ કાલેણ તેણ સમએણ થેરાગમણં । તએ ણ જિયસત્તુ રાયા ધર્મં સોચ્વા એવં જં ણવરં દેવાણુપ્રિયા ! સુબુદ્ધિ આમંતેમિ, જેટુપુત્તં રજ્જે ઠવેમિ, તએ ણ તુબ્ધં અંતિએ જાવ પવ્વયામિ। અહાસુહં દેવાણુપ્રિયા ।

તએ ણ જિયસત્તુ રાયા જેણેવ સએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઃ, ઉવાગચ્છિત્તા સુબુદ્ધિં સદ્ગાવેઃ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ મએ થેરાણ જાવ પવ્વજ્જામિ, તુમં ણં કિં કરેસિ ? તએ ણ સુબુદ્ધી જિયસત્તું એવં વયાસી-જાવકે અણે આહારે વા જાવ પવ્વયામિ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુ રાજાની વાતનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર પછી સુબુદ્ધિ પ્રધાન તથા જિતશત્રુ રાજાને મનુષ્ય સંબંધી સુખ ભોગવતાં બાર વર્ષ વ્યતીત થઈ ગયા.

તે કાલે અને તે સમયે સ્થવિર મુનિઓનું પુનઃ આગમન થયું. ત્યારે જિતશત્રુ રાજ ધર્મોપદેશ સાંભળીને પ્રતિબોધ પામ્યા. તેમણે સ્થવિરોને નિવેદન કર્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! હું સુબુદ્ધિ પ્રધાનને દીક્ષા માટે

આમંત્રિત કરીને, જ્યેષ પુત્રને રાજ સિંહાસન ઉપર સ્થાપિત કરીને આપની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરવા ઈરદું છું. ત્યારે સ્થવિર મુનિએ કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ આપને સુખ ઉપજે તેમ કરો.

ત્યાર પછી જિતશત્રુ રાજાએ પોતાના ધેર આવીને સુબુદ્ધિ પ્રધાનને બોલાવ્યા અને કહું— મેં સ્થવિર ભગવંત પાસેથી ધર્મ સાંભળ્યો છે યાવત્ હું પ્રવર્જયા ગ્રહણ કરવાની ઈરદ્ધા કરું છું. તમે શું કરશો ? તમારી શું ઈરદ્ધા છે ? ત્યારે સુબુદ્ધિ પ્રધાને જિતશત્રુને કહું— આપના સિવાય મારો બીજો કોણ આધાર છે? યાવત્ હું પણ સંસાર ભયથી ઉદ્વિગ્ન થયો છું, હું પણ પ્રવર્જયા અંગીકાર કરીશ.

૨૮ તએણ જિયસત્તુ રાયા સુબુદ્ધિ અમચ્ચં એવં વયાસી- તં જઇ ણ દેવાણુપ્રિયા ! જાવ પવ્વયાહિ; ગચ્છહ ણ દેવાણુપ્રિયા ! જેદૂપુત્ત કુદુંબે ઠાવેહિ, ઠાવિતા સીયં દુરુહિતા ણ મમં અંતિએ જાવ પાઉભબવહ . તએ ણ સુબુદ્ધી અમચ્ચે તહેવ જાવ પાઉભબવહ .

તએ ણ જિયસત્તુ કોદુંબિયપુરિસે સદ્વાવેહ, સદ્વાવિતા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્રિયા ! અદીણસત્તુસ્સ કુમારસ્સ રાયાભિસેયં ઉવટુવેહ . જાવ અભિસિંચંતિ જાવ પવ્વઝાએ .

ભાવાર્થ :- જિતશત્રુ રાજાએ કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમારે દીક્ષા અંગીકાર કરવી હોય તો તમે જાઓ અને તમારા જ્યેષ પુત્રને કુટુંબભાર સૌંપીને, શિબિકા પર આરૂઢ થઈને મારી પાસે આવો. ત્યાર પછી સુબુદ્ધિ પ્રધાને રાજાના કથન પ્રમાણે કરીને યાવત્ રાજા પાસે આવી ગયા.

ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને તેને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ, અદીનશત્રુ કુમારના રાજ્યભિષેકની સામગ્રી ઉપસ્થિત કરો. કર્મચારી પુરુષોએ સામગ્રી તૈયાર કરી યાવત્ કુમારનો અભિષેક કર્યો યાવત્ જિતશત્રુ રાજાએ સુબુદ્ધ અમાત્યની સાથે પ્રવર્જયા અંગીકાર કરી.

૨૯ તએ ણ જિયસત્તુ રાયરિસી એકકારસ અંગાઇ અહિજ્જાઝ, અહિજ્જિત્તા બહૂણિ વાસાણિ સામણ પરિયાયં પાઉણિતા માસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઝૂસેતા જાવ સિદ્ધે .

તએ ણ સુબુદ્ધી અણગારે વિ એકકારસ અંગાઇ અહિજ્જિત્તા, બહૂણિ વાસાણિ સામણ પરિયાયં પાઉણિતા માસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઝૂસેતા જાવ સિદ્ધે .

ભાવાર્થ :- દીક્ષા અંગીકાર કર્યા પછી જિતશત્રુ રાજ્યિએ અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું, ઘણા વર્ષો સુધી દીક્ષા પર્યાય પાળીને અંતે એક માસની સંલેખના દ્વારા કષાયોને કૃશ કરી, કર્માનો ક્ષય કરીને સિદ્ધ થયા.

તે જ રીતે દીક્ષા અંગીકાર કર્યા પછી સુબુદ્ધિ અણગારે પણ અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું, ઘણા વર્ષો સુધી દીક્ષા પર્યાયનું પાલન કરીને એક માસની સંલેખના દ્વારા કષાયોને કૃશ કરી, કર્માનો ક્ષય કરી સિદ્ધ થયા.

૩૦ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ બારસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદૂ પણણતે . || ત્તિ બેમિ ||

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ બારમા અધ્યયનનો આ (ઉપર્યુક્ત) અર્થ કહ્યો છે. મેં જે રીતે સાંભળ્યું છે તે પ્રમાણે કહું છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં જિતશત્રુરાજ અને સુભુદ્ધિ પ્રધાનની જીવન ઘટનાના દષ્ટાંત દ્વારા ગુણવાનના સંગે ગુણવાન બનવાનો બોધ આયો છે. વૃત્તિકારે તે માટે એક ગાથા રજૂ કરી છે. યથા—

મિચ્છત્ત-મોહિયમણા, પાવપસત્તા વિ પાળણો વિગુણા ।

ફરિહોદગં વ ગુળણો, હવંતિ વરગુરૂપસાયઓ ॥૧॥

અર્થ— જેઓનું મન ભિથ્યાત્વથી મૂઢ છે, જે પાપોમાં અત્યંત આસક્ત છે અને ગુણોથી શૂન્ય છે, તેવા પ્રાણીઓ પણ શ્રેષ્ઠ ગુરુના પ્રસાદથી ગુણવાન બની જાય છે, જેમ (સુભુદ્ધિ અમાત્યના પ્રસાદથી) ખાઈનું અશુદ્ધ પાણી શુદ્ધ સુગંધ સંપત્ત અને ઉત્તમ જણ બની ગયું ॥૧॥

॥ બારમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

તેરમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ દર્શાત છે.

આ આગમના પ્રારંભમાં અને સમવાયાંગ સૂત્રમાં ૧૮ અધ્યયનોના નામોલ્લેખમાં આ અધ્યયન માટે મંડુકક નામનો ઉલ્લેખ છે. તેમ છ્ટાં આ અધ્યયન દર્શર જ્ઞાતરૂપે પ્રખ્યાત છે. મંડુકક શબ્દનો અર્થ દેડકો થાય છે. તેનું સંસ્કૃત રૂપ દર્દુર અને પ્રાકૃતરૂપ દહૂર છે. નંદ મણિયાર આસક્તિના પરિણામે પોતે બનાવેલી વાવમાં જ દેડકારૂપે ઉત્પન્ન થયો અને દેડકાના ભવમાં કરેલી આરાધનાના પરિણામે દેવ થયો. આ રીતે નંદમણિયારના દેડકાના ભવની પ્રધાનતાથી અધ્યયનનું નામ મંડુકક = દર્શરજ્ઞાત છે.

રાજગૃહ નગરમાં નંદમણિયાર નામના શ્રેષ્ઠી રહેતા હતા. તેમણે એકવાર ભગવાન મહાવીરનો ઉપદેશ સાંભળ્યો અને શ્રાવકના ૧૨ વ્રતો અંગીકાર કર્યાં. ત્યાર પછી સંત સમાગમના અભાવે તે મિથ્યાદાચિ બની ગયા.

એકવાર તેમણે અફુમ પૌષધ કર્યો, તેમાં અંતિમ રાત્રે તેને ખૂબ જ તરસ લાગી અને પાણીના જ વિચાર આવવા લાગ્યા, પાણીના વિચારોમાંને વિચારોમાં તેમણે એક રમણીય, સરસ, મોટી વાવ બનાવવાનો સંકલ્પ કર્યો.

બીજા દિવસે પૌષધમાં લાગેલા તે અતિચારની આલોચના કર્યા વિના પૌષધવ્રત પૂર્ણ કર્યું. ત્યાર પછી પૌષધમાં કરેલા સંકલ્પાનુસાર એક મોટી નંદાવાવ અને તેની ચારે બાજુ ચાર ઉદ્ઘાન તેમજ તે ઉદ્ઘાનમાં કમશા: ચિત્રશાળા, ભોજનશાળા, ચિકિત્સાશાળા અને અલંકારશાળા તૈયાર કરાવી. લોકો નંદાવાવ અને નંદમણિયાર શેઠની ખૂબ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. તે પ્રશંસા સાંભળી શેઠ ખૂબ ગર્વિષ્ઠ બની ગયા અને તે વાવમાં આસક્ત બની ગયા. કાળકમે શેઠ ૧૬ રોગાંતકથી ધેરાઈને મૃત્યુ પામ્યા.

આસક્તિના પરિણામે નંદ શ્રેષ્ઠી, તે વાવમાં જ દેડકારૂપે ઉત્પન્ન થયા. એકદા ભગવાન મહાવીર તે નગરમાં પદ્ધાર્યા. વાવમાં પાણી ભરવા આવતા લોકો દ્વારા વારંવાર ભગવાનનું નામ સાંભળતા- સાંભળતા દેડકાને જાતિસ્મરણશાન ઉત્પન્ન થયું.

જાતિસ્મરણ શાન દ્વારા પૂર્વભવમાં ધારણ કરેલા વ્રતો, સંતર્શનના અભાવે મિથ્યાત્વની પ્રાપ્તિ, પૌષધમાં લાગેલા અતિચાર અને અંતે આસક્તિના કારણે દેડકારૂપે જન્મ, આ સર્વ દશ્યો તેને પ્રત્યક્ષ થયા. પશ્ચાતાપ સાથે દેડકાએ પુનઃ શ્રાવક વ્રતો ધારણ કર્યા અને તે દિવસથી જ નિરંતર છષ્ટના પારણો છષ્ટ કરવાનો અભિગ્રહ કર્યો.

એકદા તે દેડકો ભગવાનના દર્શન કરવા નીકળ્યો. તે સમયે ચતુરંગિણી સેના સહિત શ્રેષ્ઠિક રાજા પણ પ્રભુના દર્શન કરવા જઈ રહ્યા હતા. તેમાં કોઈ એક ઘોડાના પગ નીચે પેલો દેડકો ચંગાઈ ગયો. પોતાનો અંતિમ સમય જાણીને દેડકાએ શ્રદ્ધાપૂર્વક ભગવાન મહાવીરની સાક્ષીએ સંથારાનો સ્વીકાર કર્યો. થોડીક વારમાં જ આયુષ્ય પૂર્ણ થયું.

તે દેડકો પ્રથમ દેવલોકમાં દર્શરદેવ રૂપે ઉત્પન્ન થયો. એકદા તેમણે અવધિજ્ઞાનથી ભગવાન મહાવીર

સ્વામીને જોયા અને દર્શન કરવા ભગવાનના સમવસરણમાં આવી પહોંચ્યો. દર્શન અને વંદન કરી સૂર્યાભદેવની જેમ બત્તીસ પ્રકારના નાટકનું પ્રદર્શન કરી પુનઃ સ્વરસ્થાને(દેવલોકમાં) ગયો. ત્યાર પછી ગૌતમ સ્વામીના પૂછવાથી પ્રભુએ તે દેવના પૂર્વના બે ભવોનું વર્ણન કર્યું.

તે દ્રુતરદેવ પોતાનું ચાર પત્યોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ, દીક્ષા અંગીકાર કરી, સિદ્ધગતિને પામશે.

આ રીતે પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં— સત્ત્વ ગુરુના સમાગમે સમકિત આદિ આત્મિક ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે અને શુદ્ધ સમાગમ વિના પતન થઈ જાય છે, તે તત્ત્વ વર્ણિત છે.

તેરમું અદ્યયન

દર્દુર શાત

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જિએ એં બંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ બારસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમટે પણણતે,
તેરસમસ્સ એં બંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટે પણણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન् ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શાતાસૂત્રના બારમા અદ્યયનના આ ભાવ કલ્પા
છે, તો શાતાસૂત્રના તેરમા અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમણેણ રાયગિહે ણામં ણયરે, ગુણસીલએ ચેઝેએ,
વણણઓ। સમોસરણેં ! પરિસા ણિગગ્યા ।

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્મા સ્વામીએ ઉત્તર આપતા કહ્યું— હે જંબૂ ! તે કાલે, તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર
હતું, ગુણશીલ નામનું ઉદ્ઘાન હતું. નગર અને ઉદ્ઘાનનું વર્ણન પૂર્વવત્ત જાણવું. ભગવાનનું સમવસરણ થયું
અને પરિષદ ધર્મોપદેશ સાંભળવા આવી.

દર્દુરદૈવ દ્વારા નાટ્ય દર્શન :-

૩ તેણ કાલેણ તેણ સમણેણ સોહમ્મે કાપે દદ્દુરવંડિસએ વિમાણે સભાએ સુહમ્માએ
દદ્દુરંસિ સીહાસણંસિ દદ્દુરે દેવે ચરહિં સામાણિયસાહસ્સીહિં ચરહિં અગમહિસીહિં,
સપરિસાહિં એવં જહા સૂરિયાભે જાવ દિવ્વાઇં ભોગભોગાઇં ભુંજમાણે વિહરઙ્ય । ઇમં ચ એં
કેવલકપ્પણ જંબૂદ્વીવં દીવં વિઠલેણ ઓહિણા આભોએમાણે-આભોએમાણે જાવ ણદૃવિહિં
ઉવદંસિતા પઢિગએ, જહા સૂરિયાભે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે સૌધર્મ નામના દેવલોકમાં દર્દુરાવતંસક નામના વિમાનમાં, સુધર્મા
નામની સભામાં, દર્દુર નામના સિંહાસન પર, દર્દુર નામના દેવ પોતાના ચાર હજાર સામાનિક દેવો, ચાર
અગ્રમહિધીઓ અને પરિષદો સહિત રાજપ્રશ્રીય સૂત્રમાં વર્ણિત સૂર્યાભદેવની જેમ દ્વિત્ય ભોગોને ભોગવતા
વિચરી રહ્યા હતા. તેમણે પોતાના વિપુલ અવધિજ્ઞાનથી સંપૂર્ણ જંબૂદ્વીપને જોતાં-જોતાં રાજગૃહ નગરના
ગુણશીલ ઉદ્ઘાનમાં ભગવાન મહાવીરને જોયા. તેઓ પોતાના પરિવાર સાથે ભગવાનના દર્શન કરવા
આવ્યા અને સૂર્યાભદેવની સમાન નાટ્ય વિધિ બતાવીને પાછા ફર્યા.

૪ બંતે તિ ! ભગવં ગોયમે સમણ ભગવં મહાવીરં વંદિણમંસઙ્ખ, વંદિતા ણમંસિતા એવં
વયાસી - અહો એં બંતે ! દદ્દુરે દેવે મહિદ્વીએ મહજ્જરીએ મહબ્બલે મહાયસે મહાસોકખે
મહાણુભાગે । દદ્દુરસ્સ એં બંતે ! દેવસ્સ સા દિવ્વા દેવિદ્વી દિવ્વા દેવજુર્દી દિવ્વે દેવાણુભાવે

કહિં ગયા ? કહિં અણુપવિદ્વા ? ગોયમા ! સરીરં ગયા, સરીરં અણુપવિદ્વા કૂડાગારદિદુંતો।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ભગવાન ગૌતમે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે ભગવન् ! હમણા તો આ દૂર દેવ આશ્રયકારી મહાર્દ્ધિ, મહાધૂતિ, મહાબલ, મહાયશ, મહાસુખ તથા મહા પ્રભાવથી સંપન્ન હતો, તો હે ભગવન् ! ક્ષણવારમાં દૂર દેવની તે હિવ્ય દેવાંદ્રિ, દેવધૂતિ, હિવ્ય દેવાનુભાવ ક્યાં ગયા ? ક્યાં સમાઈ ગયા ? હે ગૌતમ ! તે દેવની ઋદ્ધિ શરીરમાં ગઈ, શરીરમાં સમાઈ ગઈ. આ વિષયમાં કૂડાગાર શાળાનું દષ્ટાંત સમજવું જોઈએ.

વિવેચન :-

કૂડાગાર દિદુંતો :- કૂડાગાર શાળાનું દષ્ટાંત. એક મોટી કૂડાગાર(કૂટના આકારવાળી) શાળાની બહાર ઊભેલા સેંકડો મનુષ્યો વાવાજોડું અને મૂસળધાર વરસાદ આવતાં ટપોટપ તે કૂડાગારશાળામાં ચાલ્યા જાય છે, તેમાં સમાઈ જાય છે; તેમ વૈકિયશક્તિ દ્વારા વિસ્તાર પામેલી હિવ્ય ઋદ્ધિ દેવના શરીરમાં સમાઈ જાય છે.

દૂર દેવનો પૂર્વ ભવ : નંદ મણિયાર શ્રોષી :-

૫ દ્વારેણ ભંતે ! દેવેણ સા દિવ્વા દેવિઙ્ગી જાવ કિણણ લદ્ધા, કિણણ પત્તા, કિણણ અભિસમણણાગયા ? એવં ખલુ ગોયમા ! ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે રાયગિહે ણયરે, ગુણસીલએ ચેઝએ, સેણિએ રાયા, વણઓ ! તત્થ ણં રાયગિહે ણંદે ણામં મણિયારસેદ્વી પરિવસઇ, અઢે દિતે જાવ અપરિભૂએ ।

ભાવાર્થ :- હે ભગવન् ! દૂર દેવે તે દેવાંદ્રિ કેવી રીતે મેળવી, કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી અને કઈ રીતે સ્વાધીન બનાવી છે ? હે ગૌતમ ! આ જ જંબુદ્ધીપના ભરતક્ષેત્રમાં રાજગૃહ નામનું નગર હતું. ત્યાં ગુણશીલ નામનું ઉદ્ઘાન હતું. તે નગરમાં શ્રેણિક નામના રાજા હતા. નગરી, ઉદ્ઘાન અને રાજાનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું. તે રાજગૃહી નગરીમાં નંદ મણિયાર નામના શેઠ રહેતા હતા. તે સમૃદ્ધ, તેજસ્વી યાવત્ અનેક લોકોને માટે આદર્શભૂત હતા.

નંદ શ્રોષીને ધર્મ પ્રાપ્તિ :-

૬ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ અહં ગોયમા ! સમોસઢે । પરિસા ણિગગયા । સેણિએ રાયા વિ ણિગએ । તએ ણં સે ણંદે મણિયારસેદ્વી ઇમીસે કહાએ લદ્ધદૂ સમાણે પાયચારેણ જાવ પજ્જુવાસઇ । ણંદે મણિયાર સેદ્વી ધર્મ સોચ્ચા સમણોવાસએ જાએ । તએ ણં અહં રાયગિહાઓ પડિણિક્ખંતે બહિયા જણવયવિહારં વિહરામિ ।

ભાવાર્થ :- હે ગૌતમ ! તે કાલે અને તે સમયે હું ગુણશીલ ઉદ્ઘાનમાં આવ્યો. પરિષદ વંદના કરવા માટે આવી, શ્રેણિક રાજા પણ આવ્યા. નંદ મણિયાર શેઠને આ વાતની ખબર પડતાં તેઓ પગપાળા ચાલતાં દર્શનાર્થે આવ્યા અને પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા. તે નંદ મણિયાર શેઠ ધર્મ સાંભળીને, શ્રાવક વ્રત અંગીકાર કરીને શ્રમણો- પાસક થયા. ત્યાર પછી(હે ગૌતમ !) હું રાજગૃહ નગરથી નીકળીને બહાર જનપદોમાં વિચરણ કરવા લાગ્યો.

નંદ શ્રેષ્ઠીને મિથ્યાત્વ પ્રાપ્તિ :-

૭ તએ ણ સે ણંદે મણિયારસેટ્ટી અણણા કયાઇ અસાહુદસળેણ ય અપજ્જુવાસણાએ ય અણણુસાસણાએ ય અસુસ્સુસણાએ ય સમ્મતપજ્જવેહિં પરિહાયમાણેહિંપરિહાયમાણેહિં મિચ્છત્ત પજ્જવેહિં પરિવડુમાણેહિંપરિવડુમાણેહિં મિચ્છત્ત વિપ્પડિવળ્ણે જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠી અસાધુઓના દર્શનથી અર્થાત્કુશુરુના સંસર્ગથી અને સદ્ગુરુની પર્યુપાસના ન કરવાથી, ધર્મનો ઉપદેશ ન મળવાથી, સમ્યકૃતવના પર્યાયો કુમશઃ ક્ષીણ થવાથી અને મિથ્યાત્વના પર્યાયો કુમશઃ વધવાથી કોઈ એક સમયે મિથ્યાત્વી થઈ ગયા.

૮ તએ ણ ણંદે મણિયારસેટ્ટી અણણા કયાઇ ગિમ્હકાલસમયંસિ જેટ્ટામૂલંસિ માસંસિ અદ્બુમભત્ત પરિગેણહિ, પરિગેણહિત્તા પોસહસાલાએ પોસહિએ ઇવ બંભચારી ઉમ્મુક્ક મણિસુવળ્ણ વવગયમાલાવળ્ણણ વિલેવળે ણિકિખત્તસત્થમૂસલે એગે અબીએ દબ્ભ સંથારોવગએ વિહરઝા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠીએ એકવાર શ્રીધ્ર ઋતુના જેઠ માસમાં અષ્ટમ તપ અંગીકાર કરીને; પૌષધશાળામાં પૌષધવ્રતની જેમ બ્રહ્મચર્ય વ્રતધારણ કરીને; મણિ, સુવર્ણનો ત્યાગ કરીને; કૂલમાળા, પાવડર આદિ શ્રુંગાર પ્રસાધનોનો ત્યાગ કરીને તથા સાવદ્ધયોગ-શસ્ત્ર, મૂસળ વગેરે પ્રયોગોનો ત્યાગ કરીને; બીજા કોઈના સંગાથ રહિત એકલા, બીજ રહિત ઘાસના સંસ્તારક પર બેઠા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠીનું સમક્કિતથી પતિત થવાનું વર્ણન છે. તે વર્ણનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે મોક્ષાર્થી જીવોને સંત સમાગમે એકવાર ધર્મનો બોધ અને વ્રતોની પ્રાપ્તિ થઈ જાય તોપણ ધર્મ સંસ્કારોની પરિપક્વતા અને દઢતા માટે સંત સમાગમ અત્યંત જરૂરી છે. શ્રમણ નિર્ગ્રથોની પર્યુપાસનાથી જ તેના વ્રતો નિર્મળ અને શુદ્ધ બને છે. સંત સમાગમના અભાવમાં ક્યારેક તેના સમ્યકૃતવના પરિણામો ક્ષીણ થાય, મિથ્યાત્વના પર્યાયોની વૃદ્ધિ થાય ત્યારે કુમશઃ સમ્યકૃતવનો નાશ થઈ જાય છે. આ જ કારણે શ્રમણ નિર્ગ્રથોના અત્યધિક આવાગમન અને વિચરણયુક્ત રાજગૃહી નગરીમાં રહેવા છતાં પણ નંદમણિયાર શ્રમણોની પર્યુપાસનાથી વંચિત રહેવાના કારણે સમક્કિતથી ચ્યુત થઈને મિથ્યાત્વને પ્રાપ્ત થયા હતા.

પોસહસાલાએ પોસહિએ ઇવ :- - કોઈ જીવ મિથ્યાત્વ દશાને પ્રાપ્ત થયા પછી પૌષધ ગ્રહણ કરે અથવા કોઈ સમ્યગ્દાસ્તિ જીવ સંસાર ભાવે પૌષધ ગ્રહણ કરે, ત્યારે તે પૌષધ શ્રાવકના અગિયારમા પૌષધ વ્રત રૂપ હોતો નથી. તે માટે શાસ્ત્રકારે અહીં **પોસહિએ ઇવ** આ શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે. તેનો અર્થ છે કે તે પૌષધની જેમ- બ્રહ્મચર્ય ધારણા, પાપકારી પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ, સુવર્ણાદિનો ત્યાગ, પ્રતિલોખન, પ્રમાર્જન, દર્ભ સંસ્તારક આદિ સર્વ વિધિનું પાલન કરે છે; તેમ છતાં મિથ્યાત્વના કે સંસાર ભાવોના યોગે તેમાં આત્મગુણોનું પોષણ થતું ન હોવાથી તે પૌષધ, વ્રતરૂપ થતો નથી.

નંદશ્રેષ્ઠી દ્વારા પુષ્કરિણી, વનખંડ આદિ નિર્માણ :-

૯ તએ ણ ણંદસ્સ અદ્બુમભત્તસિ પરિણમમાણંસિ તણહાએ છુહાએ ય અભિભૂયસ્સ સમાણસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્જાતિથે જાવ સમુપ્પજ્જિતથા - ધણા ણ તે ઈસરપભિયા જાવ કયવિભવા

ણ તે ઈસરપભિયા જેસિં ણ રાયગિહસ્સ બહિયા બહૂઓ વાવીઓ પોકુખરિણીઓ દીહિયાઓ ગુંજાલિયાઓ સરપંતિયાઓ સરસરપંતિયાઓ, જત્થ ણ બહૂજણો ણહાઇ ય પિયઇ ય પાણિયં ચ સંવહઇ । તં સેયં ખલુ મમ કલ્લં પાઉપ્પભાયાએ સેણિયં રાયં આપુચ્છિતા રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છમે દિસીભાએ બેભારપવ્યયસ્સ અદૂરસામંતે વત્થુપાઢગ-રોડ્યંસિ ભૂમિભાગંસિ ણંદં પોકુખરિણિ ખણાવેતાએ ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિતા કલ્લં પાઉપ્પભાયાએ જાવ પોસહં પારેઇ, પારિતા ણહાએ જાવવિભૂસિએ મિત્તણાઇ જાવ સંપરિવુડે મહત્થં મહગ્ધં મહરિહં રાયારિહં પાહુડં ગેણહિ, ગેળિહિતા જેણેવ સેણિએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિ જાવ પાહુડં ઉવદુવેઇ, ઉવદુવિતા એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણ સામી ! તુબ્બેહિં અબ્બણુણાએ સમાણે રાયગિહસ્સ બહિયા જાવ ખણાવેતાએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ।

ભાવાર્થ :- અષ્ટમ પૂરો થવાના સમયે નંદશ્રેષ્ઠી તરસ અને ભૂખથી વ્યાકુળ બની ગયા. તેના મનમાં આ પ્રમાણે અધ્યવસાય યાવત્ વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે- “તે ઈશ્વર, સાર્થવાહ આદિ ધન્ય છે યાવત્ તેનો વૈભવ સફળ છે કે જેઓની રાજગૃહ નગર બહાર ઘણી વાવડીઓ, પુષ્કરિણીઓ, દીર્ઘિકાઓ-લાંબી વાવડીઓ, ગુંજાલિકાઓ-કમલ યુક્ત વાવડીઓ, સરોવરો, સરોવરોની પંક્તિઓ છે કે જેમાં ઘણા લોકો સ્નાન કરે છે, પાણી પીવે છે અને પાણી ભરીને લઈ જાય છે. હું કાલે સવારે શ્રેણિક રાજાની આજા લઈને રાજગૃહ નગરની બહાર, ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં, વૈભાર પર્વતની નજીક, વાસ્તુશાસ્ત્રીએ પસંદ કરેલા ભૂમિભાગમાં નંદા નામની પુષ્કરિણી(વાવ) ખોદાવું,” આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો,

વિચાર કરીને, બીજે દિવસે પ્રભાત થતાં પૌષ્ટધ પાળ્યો. પૌષ્ટધ પાળીને સ્નાન કર્યું યાવત્ વિભૂષિત થઈને મિત્ર, શાતિજનો આદિ સાથે યાવત્ બહુમૂલ્ય અને રાજાને ભેટ કરવા યોગ્ય પદાર્થો લઈને શ્રેણિક રાજાની પાસે ગયા યાવત્ ગ્રહણ કરેલા તે પદાર્થો રાજાને ભેટરૂપે અર્પણ કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે સ્વામિન્! આપની અનુમતિ મેળવીને હું રાજગૃહ નગરીની બહાર યાવત્ પુષ્કરિણી ખોદાવવા ઈચ્છાં છું. રાજાએ ઉત્તર આપ્યો- હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

૧૦ તએ ણ ણંદે સેણિએણ રણણ અબ્બણુણાએ સમાણે હટુ-તુઢુ રાયગિહં મજઞાંમજ્જેણ ણિગગચ્છિ, ણિગગચ્છિતા વત્થુપાઢગ-રોડ્યંસિ ભૂમિભાગંસિ ણંદં પોકુખરિણિ ખણાવિં પયત્તે યાવિ હોસ્થા ।

તએ ણ સા ણંદા પોકુખરિણી અણુપુવ્વેણ ખણમાણ ખણમાણ પોકુખરિણી જાયા યાવિ હોસ્થા - ચાઉકકોણા સમતીરા અણુપુવ્વ સુજાયવપ્સીયલજલા સંછળણ-પત્તભિસ્મનુણાલા બહુ-ઉપ્પલ-પત્તમાંકુમુય-ણલિણી-સુભગ-સોગંધિય-પુંડરીય-મહાપુંડરીય-સયપત્ત-સહસ્સપત્ત પપુલલકેસરોવેયા પરિહત્થભમંત-મત્તછપ્પય-અણેગ-સરુણગણ-મિહુણ- વિયરિય સદ્ગુણિય- મહુરસરણાઇયા પાસાઈયા દરિસણિજ્જા અભિરૂબા પડિરૂબા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજાની આજા ભળતા નંદ ભણિયાર શેઠ હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. તે રાજગૃહ નગરીની મધ્યમાં થઈને નીકળ્યા. વાસ્તુ શાસ્ત્રીઓ દ્વારા નિર્દિષ્ટ ભૂમિ ભાગમાં નંદા નામની વાવ ખોદાવવાનું શરૂ કર્યું.

ત્યાર પછી કમશા: ખોદતાં-ખોદતાં પુષ્કરિણી(વાવ) સંપૂર્ણ ખોદાઈ ગઈ. તે ચતુષ્કોણ હતી, તેના કિનારા એક સરખા હતા. તેનું પાણી શીતળ અને ઊડાણમાં અગાધ હતું. તે વાવનું પાણી કમલપત્રો, બિસતંતુઓ અને મૃષાલોથી આચ્છાદિત રહેતું હતું. તે વાવ ઘણા ખીલેલાં ઉત્પલો, કમળો, ચંદ્રવિકાસી ફુમુદો, વિશિષ્ટ સુગંધવાળા નલિનીઓ, સુભગ જાતીય કમળો, સૌગંધિક કમળો, સફેદ પુંડરિકો, મહાપુંડરિકો, શતપત્ર કમળો, સહસ્રપત્ર કમળોની કેસરથી યુક્ત રહેતી હતી. ચારે બાજુ ઉભ્યત બનીને ઉડતા ઘણા ભમરાઓ અને હંસ, સારસાદિ અનેક પક્ષી યુગલો દ્વારા કરાતાં મધુર અને ઘોષ યુક્ત કલરવોથી તે વાવ ગુંજતી હતી. તે મનને પ્રસન્ન કરનારી, દર્શનીય, અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપ હતી અર્થાત્ અત્યંત રમણીય હતી.

૧૧ તએ ણ સે ણંદે મળિયારસેદ્વી ણંદાએ પોકખરિણીએ ચડદિરિં ચત્તારિ વણસંડે રોવાવેઝ। તએ ણ તે વણસંડા અણુપુષ્વેણ સારકિખજ્જમાણા ય સંગોવિજ્જમાણા ય સંવદ્ધિયમાણા ય વણસંડા જાયા - કિણહા જાવ મહામેહ ણિકુરંબ્ભૂયા પત્તિયા પુષ્પિયા જાવ ઉવસોભેમાણા - ઉવસોભેમાણા ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે નંદમણિયાર શ્રેષ્ઠીએ નંદા પુષ્કરિણીની ચારે દિશામાં ચાર વનખંડ બનાવવા રોપાઓ રોપાવ્યા. પશુ-પક્ષીરૂપ ઉપદ્રવોથી સંરક્ષિત, હિમ-અભિન્ન આદિથી સંગોપિત, પાણીના સિંચનથી સંવર્ધિત તે રોપાઓ અનુકૂળ વૃક્ષ બની ગયા. તે વનખંડો હરિયાળીથી યુક્ત હોવાથી કાળી કાંતિવાળા યાવત્ પાણી ભરેલા મેઘ જેવા દેખાવા લાગ્યા. પાંદાઓ અને પુષ્પોના સમૂહથી યુક્ત યાવત્ અત્યંત સુંદર દેખાવા લાગ્યા.

૧૨ તએ ણ ણંદે મળિયારસેદ્વી પુરચ્છમિલ્લે વણસંડે એણ મહં ચિત્તસભં કારાવેઝ, અણેગખંભસયસંણિવિદું પાસાઈયં દરિસણિજ્જં અભિરૂબં પદિરૂબં । તત્થ ણ બહૂણિ કિણહાણિ ય જાવ સુકિકલાળી ય કટુકમ્માણિ ય પોત્થકમ્માણિ ય ચિત્તલિપ્પ-ગંથિમ-વેદિમ-પૂરિમ સંઘાઇમાઇં ઉવદંસિજ્જમાણાઇં ઉવદંસજ્જમાણાઇં ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠીએ પૂર્વદિશાના વનખંડમાં એક વિશાળ ચિત્તશાળા તૈયાર કરાવી. સેકડો સ્તંભો ઉપર સ્થાપિત તે ચિત્તશાળા પ્રાસાદીય, દર્શનીય અને અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપ હતી. તે ચિત્તશાળામાં લાકડા ઉપર કાળા યાવત્ શ્યેત, આ પાંચે રંગની પુતણીઓ વગેરે કાષ્ટ કર્મ કરાવ્યું હતું. તાડપત્રાદિ ઉપર લેખો લાખાવી પુસ્ત કર્મ, ભીતાદિ ઉપર ચિત્રો દોરાવી ચિત્રકર્મ, લાલમાટીની વલદી વગેરે બનાવી લેખ્યકર્મ, દોરા ગૂંધીને બનાવાતી કલાકૃતિઓ કરાવી ગ્રંથિમ કર્મ, ફૂલાદિ વીટી-વીટીને બનાવાતી કલાકૃતિઓ કરાવી વેચ્છિતકર્મ, સુવર્ણાદિની પ્રતિમાદિ તૈયાર કરાવી પૂરિતકર્મ અને વિભિન્ન અવયવો જોઈને બનાવાતી કલાકૃતિઓ તૈયાર કરાવી સંઘાતિમ કર્મ કરાવ્યું હતું. તે સ્થાપત્ય એટલું સુંદર હતું કે લોકો એક બીજાને બતાવતાં હતાં.

૧૩ તત્થ ણ બહૂણિ આસણાણિ ય સયણાયાણિ ય અત્થુયપચ્ચત્થુયાઇં ચિદુંતિ । તત્થ ણ બહવે ણડા ય ણદ્વા ય જાવ દિણભઙ્ગ-ભત્ત-વેયણા તાલાયર-કમ્મં કરેમાણા વિહરંતિ ।

રાયગિહવિણિગગયા એથ્ય બહુ જણા તેસુ પુષ્વણણતથેસુ આસણ-સયણેસુ સણિણસણણા ય સંતુયદ્વા ય સુણમાણા ય પેચ્છમાણા ય સાહેમાણા ય સુહંસુહેણં વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- તે ચિત્રશાળામાં ઘણા બેસવા યોગ્ય આસનો અને સુવા યોગ્ય શય્યાઓ બિછાવેલી રહેતી હતી. ત્યાં ઘણા નાટક કરનારા અને નૃત્ય કરનારા યાવત્ પ્રતિદિન આજીવિકા, ભોજન અને પગાર દઈને કામ કરનારા અનેક કલાકારો અને તબલા વગેરે વગાડનારા તબલાચીઓ પોત-પોતાનું કામ કરતાં હતા.

રાજગૃહ નગરમાં ફરવા નીકળેલા ઘણાં લોકો ચિત્રસભામાં પૂર્વવર્ષિત આસન-શય્યા ઉપર બેસીને કે સૂઈને સંગીત વગેરે સાંભળતાં, નૃત્યઆદિ જોતાં, પરસ્પર વાર્તાલાપ કરતાં સુખપૂર્વક (ચિત્રશાળામાં) રહેતા હતા.

૧૪ તએ ણ ણંદે મणિયારસેટ્ટી દાહિણિલ્લે વણસંડે એં મહં મહાણસસાલં કારાવેઝ, અણેગખંભસયસળિણવિદું જાવ પડિસ્થવં । તત્થ ણ બહવે પુરિસા દિણભઙ્ગભત્તવેયણ વિદું અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ડવકખંડેતિ, બહૂણ સમણ માહણ અતિહિ કિવણ વણીમગાણ પરિભાએમાણા-પરિભાએમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી નંદ મણિયાર શેઠે દક્ષિણ તરફના વનખંડમાં એક મોટી ભોજનશાળા તેથાર કરાવી. તે પણ અનેક સેંકડો સ્થાંભોવાળી યાવત્ પ્રતિરૂપ (અત્યંત સુંદર) હતી. ત્યાં પણ ઘણાં લોકોને આજીવિકા, ભોજન અને પગાર દઈને રાખ્યા હતા. તેઓ વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યા અને સ્વાદિષ્ટ ચારે પ્રકારનો આહાર બનાવતા હતા અને ઘણાં શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ, દરિદ્રો અને બિભારીઓને આહારાદિ આપતા હતા.

૧૫ તએ ણ ણંદે મળિયારસેટ્ટી પચ્ચતિથમિલ્લે વણસંડે એં મહં તેગિચ્છિયસાલં કારેઝ, અણેગખંભસયસળિણવિદું જાવ પડિસ્થવં । તત્થ ણ બહવે વેજ્જા ય, વેજ્જપુત્તા ય, જાણુયા ય, જાણુયપુત્તા ય, કુસલા ય, કુસલપુત્તા ય, દિણભઙ્ગભત્તવેયણ બહૂણ વાહિયાણ, ગિલાણાણ, રોગિયાણ, દુબ્બલાણ, તેઝચ્છં કમ્મં કરેમાણા-કરેમાણા વિહરંતિ । અણે ય એથ બહવે પુરિસા દિણભઙ્ગભત્તવેયણ તેસિં બહૂણ વાહિયાણ, રોગિયાણ, ગિલાણાણ, દુબ્બલાણ ચ ઓસહ-ભેસજ્જભત્તપાણેણ પડિયારકમ્મં કરેમાણા-કરેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી નંદ મણિયાર શેઠે પશ્ચિમ દિશાના વનખંડમાં એક વિશાળ ચિકિત્સાશાળા (ઔષધ-શાળા) તેથાર કરાવી. તે પણ અનેક સો સ્થાંભોવાળી યાવત્ મનોહર હતી. તે ચિકિત્સાશાળામાં ઘણા વૈદ્યો, વૈદ્યપુત્રો, શાયક-વૈદ્યક શાસ્ત્ર નહીં જાણવા છિતાં અનુભવના આધારથી ચિકિત્સા કરનારા અનુભવી શાયક પુત્રો, કુશલ-પોતાના તર્કથી જ ચિકિત્સાના શાતાઓ અને કુશલ પુત્રોને, આજીવિકા, ભોજન અને પગાર આપીને નિયુક્ત કર્યા હતા. તેઓ શોક આદિથી ઉત્પસ ચિત્પિડાથી પીડાતા વ્યાધિ-ગ્રસ્તો, ગ્લાનો(અશક્તો), જવર આદિથી પીડાતા રોગીઓ અને દુર્ભલોની ચિકિત્સા કરતા હતા. તે ચિકિત્સા શાળામાં બીજા પણ ઘણાં લોકોને આજીવિકા, ભોજન અને પગાર દઈને રાખવામાં આવ્યા હતા. તેઓ બીમારો, રોગીઓ, ગ્લાનો તથા દુર્ભલોની ઔષધ-ભેષજ અને ભોજન-પાણીથી સેવા-શુશ્રૂષા કરતા હતા.

૧૬ તએ ણ ણંદે મળિયારસેટ્ટી ઉત્તરિલ્લે વણસંડે એં મહં અલંકારિયસભં કારેઝ, અણેગખંભસયસળિણવિદું જાવ પડિસ્થવં । તત્થ ણ બહવે અલંકારિયપુરિસા દિણભઙ્ગભત્તવેયણ બહૂણ સમણાણ ય, માહણાણ ય, ગિલાણાણ ય, રોગિયાણ ય, દુબ્બલાણ ય અલંકારિયકમ્મં કરેમાણા કરેમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી નંદ મહિયાર શેઠે ઉત્તરદિશાના વનખંડમાં એક મોટી અલંકાર સભા— હજામશાળા તૈયાર કરાવી. તે પણ અનેક સેંકડો સ્થાનોવાળી યાવત્તુ મનોહર હતી. તેમાં ઘણા અલંકારિક— શરીરના શૂંગાર આદિ કરનારા પુરુષોને આજીવિકા, ભોજન અને પગાર દઈને રાખ્યા હતા. તેઓ ઘણા શ્રમણો, અનાથો, ગ્લાનો, રોગીઓ અને દુર્બલોના અલંકાર કર્મ(હજામત વગેરે) કરતા હતા.

૧૭ તએ ણ તીએ ણંદાએ પોકખરિણીએ બહવે સણાહા ય અણાહા ય પંથિયા ય પહિયા ય કરોડિયા ય કપ્પડિયા ય કારિયા ય તણાહારા ય પત્તહારા ય કદૃહારા ય; અપ્પેગઇયા ણહાયંતિ, અપ્પેગઇયા પાણિયં પિયંતિ, અપ્પેગઇયા પાણિયં સંવહંતિ, અપ્પેગઇયા વિસજ્જયસેય-જલ્લમલ્લ-પરિસ્સમ-ણિદ-ખુપ્પિવાસા સુહંસુહેણં વિહરંતિ।

રાયગિહવિણિગાં વિ જત્થ બહુજણો, કિં તે ? જલરમણવિહમજજણ-કયાલિ લયાઘરય કુસુમસત્થરય- અણેગસતણગણ-રૂયરિભિયસંકુલેસુ સુહંસુહેણં અભિરમમાણો અભિરમમાણો વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- તે નંદા પુષ્કરિણીમાં ઘણા સનાથો, અનાથો, પાંથિકો, પથિકો, કાવડ ઉપાડનારા કરોટિકો, કાર્પટિકો, ચારાનો ભારો ઉપાડનારા તૃષ્ણાહારકો, પાંદડા ઉપાડનારા પત્ર હારકો, કઠિયારા આદિ આવતા હતા. તેમાંથી કેટલાક લોકો સ્નાન કરતા, કેટલાક પાણી પીતા, કેટલાક પાણી ભરીને લઈ જતા હતા તો કેટલાક પસીનો વગેરે શરીરજન્ય મેલને તથા પરિશ્રમજન્ય થાક, નિદ્રા, કૃધા-તૃધાને દૂર કરતાં સુખપૂર્વક વિચરતા હતા.

રાજગૃહનગરના પણ ઘણા લોકો ત્યાં આવીને જલકીડા, વિવિધ સ્નાન કરતાં તેમજ કદલીગૃહ, લતામંડપ, પુષ્પ અને શથ્યાઓનો ઉપભોગ કરતાં તથા અનેક પક્ષીઓના સમૂહથી થતા મનોહર કલરવ સાંભળતાં, સુખપૂર્વક આનંદ પ્રમોદ કરતાં વિચરતા હતા.

નંદ શ્રોષ્ટીના કાર્યની પ્રશંસા :-

૧૮ તએ ણ ણંદાએ પોકખરિણીએ બહુજણો ણહાયમાણો ય, પીયમાણો ય, પાણિયં ચ સંવહમાણો ય અણ્ણમણ્ણ એવં વયાસી - ધણ્ણે ણ દેવાણુપ્પિયા ! ણંદે મણિયારસેટ્ટી, કયત્થે જાવ જમ્મજીવિયફલો, જસ્સ ણ ઇમેયારૂબા ણંદા પોકખરિણી ચાડકકોણા જાવપડિરૂબા, જસ્સ ણ પુરત્થમિલ્લો તં ચેવ ચરસુ વિ વણસંડેસુ જાવ રાયગિહવિણિગાં જત્થ બહુજણો આસણેસુ ય સયણેસુ ય સણિણસણ્ણો ય સંતુયટ્ટો ય પેચ્છમાણો ય સાહેમાણો ય સુહંસુહેણં વિહરઝ; તં ધણ્ણે કયત્થે જાવ જમ્મજીવિયફલો ણંદસ્સ મણિયારસ્સ દેવાણુપ્પિયા !

તએ ણ રાયગિહે સંઘાડગ જાવ બહુજણો અણ્ણમણ્ણસ્સ એયમાઇક્ખઝ- ધણ્ણે ણ દેવાણુપ્પિયા ! ણંદે મણિયારે એવં સો ચેવ ગમાઓ જાવ સુહંસુહેણ વિહરઝ ।

તએ ણ ણંદે મણિયારે બહુજણસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ હદૃતુદે ધારાહય- કલંબગં વિવ સમૂસવિયરોમકૂવે પરં સાયાસોકખમણુભવમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાં નંદા પુષ્કરિણીમાં સ્નાન કરતાં, પાણી પીતાં અને તેમાંથી પાણી ભરી લઈ જતાં લોકો પરસ્પર આ પ્રમાણે વાતો કરવા લાગ્યાં કે હે દેવાનુપ્રિય ! નંદમણિયાર શેઠને ધન્યવાદ છે. તેઓ કૃતાર્થ થઈ ગયા યાવત્તુ તેના જન્મ અને જીવન સફળ છે. જેણે આ ચોરસ, નયનરમ્ય વગેરે ગુણોવાળી વાવ બનાવી, તેની ચારે બાજુ ચાર ઉદ્યાન બનાવ્યા યાવત્તુ પૂર્વાદિ દિશામાં કમશઃ ચિત્રશાળા વગેરે બનાવ્યાં છે યાવત્તુ આ ચારે ઉદ્યાનોમાં રાજગૃહ નગરમાંથી ફરવા આવેલા ઘણાં માણસો આસન પર બેસીને, શાયા પર સૂઈને, ઉદ્યાનની શોભાને જોતાં, તેની પ્રશંસા કરતાં સુખપૂર્વક વિચરણ છે.

તેથી નંદમણિયાર શેઠ ધન્યવાદને પાત્ર છે, કૃતાર્થ છે, કૃતલક્ષણ છે, કૃત પુણ્ય છે; હે દેવાનુપ્રિયો ! નંદ મણિયારે પોતાના ભવને સુધારી લીધો છે અને તેનો મનુષ્ય જન્મ અને જીવન સફળ છે.

રાજગૃહનગરના શ્રુંગાટક વગેરે રાજમાર્ગો પર ઊભા રહી લોકો પરસ્પર વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યાં કે હે દેવાનુપ્રિય ! નંદમણિયાર શેઠ ધન્ય છે વગેરે પૂર્વોક્ત કથન કરવું યાવત્તુ લોકો સુખપૂર્વક વિચરણ કરે છે.

નંદ મણિયાર શેઠ ઘણા લોકો પાસેથી આ પ્રમાણે પોતાની પ્રશંસા સાંભળીને આનંદિત તથા સંતુષ્ટ થઈ જતો હતો અને મેધધારાથી આહત કંદબવૃક્ષની સમાન તેમનું શરીર હર્ષથી રોમાંચિત થઈ જતું હતું. આ રીતે તે શાતાજનિત પરમ સુખનો અનુભવ કરતો હતો અર્થાત્ પોતાના કાર્યની પ્રશંસા સાંભળીને તેના રોમે-રોમ આનંદથી પુલકિત બની જતા હતા.

નંદશ્રેષ્ઠીને સોળ રોગાતંકની ઉત્પત્તિ :-

૧૯ તએ ણ તસ્સ ણંદસ્સ મળિયારસેદ્વિસ્સ અણણયા કયાઈ સરીરગંસિ સોલસ રોગાયંકા
પાઉભ્યૂયા, તંજહા-

સાસે કાસે જરે દાહે, કુચ્છિસૂલે ભગંદરે ।
અરિસા અજીરએ દિઢુ, મુદ્ધસૂલે અકારએ ॥૧॥
અચ્છિવેણા કણવેણા કંદૂ દઉદરે કોડે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકવાર(પાપકર્મના ઉદ્યે) નંદ મણિયાર શેઠના શરીરમાં સોળ રોગાતંક(મોટા રોગો) ઉત્પન્ન થયા. તે આ પ્રમાણે હતા— (૧) શાસ, (૨) કાસ— ઉધરસ (૩) જવર, (૪) દાહ-જલન (૫) કુક્ષિશૂણ, (૬) ભગંદર, (૭) અર્શ-હરસ, (૮) અજીર્ણ, (૯) નેત્રશૂણ (૧૦) ભસ્તક શૂણ, (૧૧) ભોજન વિષયક અસ્થિ (૧૨) નેત્રવેદના, (૧૩) કષાવેદના (૧૪) ખંજવાળ (૧૫) જલોદર અને (૧૬) કોઢ.

૨૦ તએ ણ સે ણંદે મળિયારસેદ્વી સોલસહિં રોગાયંકેહિં અભિભૂએ સમાણે કોંબિયપુરિસે
સદ્ધાવેઝ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! રાયગિહે ણયરે સિંઘાડગ જાવ
મહાપહપહેસુ મહયા-મહયા સહેણ ઉગ્ઘોસેમાણા-ઉગ્ઘોસેમાણા એવં વયહ-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ણંદસ્સ મળિયારસેદ્વિસ્સ સરીરગંસિ સોલસ રોગાયંકા
પાઉભ્યૂયા, તં જો ણ ઇચ્છિદ દેવાણુપ્પિયા ! વેજ્જો વા વેજ્જપુત્તો વા જાણુઓ વા
જાણુયપુત્તો વા કુસલો વા કુસલપુત્તો વા ણંદસ્સ મળિયારસ્સ તેસિં ચ સોલસણહં
રોગાયંકાણ એગમવિ રોગાયંક ઉવસામિત્તએ, તસ્સ ણ દેવાણુપ્પિયા ! ણંદે મળિયારે

વિઉલં અત્થસંપયાણ દલયઇ તિ કદ્દુ દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઘોસણ ઘોસહ, ઘોસિત્તા એ યમાણસિયં પચ્ચાપ્પણહ। તે વિ તહેવ પચ્ચાપ્પણંતિ ।

ભાવાર્થ :- આ સોળ રોગાતંકથી પીડિત નંદ મણિયારે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને કહું— ‘હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને રાજગૃહ નગરમાં શ્રુંગાટક થાવતું રાજમાર્ગો પર ઘોષણા કરાવો કે હે દેવાનુપ્રિયો ! નંદ મણિયાર શ્રેષ્ઠીના શરીરમાં શાસથી કોઢ પર્યતના સોળ રોગ ઉત્પન્ન થયા છે, તો હે દેવાનુપ્રિયો ! જે કોઈ વૈદ્ય કે વૈદ્યપુત્ર, શાયક કે શાયકપુત્ર, કુશલ કે કુશલ પુત્ર, નંદ મણિયારના તે સોળ રોગાતોંથી એક પણ રોગને મટાડી દેશે, તેને નંદ મણિયાર વિપુલ ધન-સંપત્તિ પ્રદાન કરશે. આ પ્રમાણે બે-ત્રણ વાર ઘોષણા કરો, ઘોષણા કરીને મને તે કાર્ય થઈ ગયાના સમાચાર આપો. કર્મચારી પુરુષોએ આશાનુસાર ઘોષણા કરીને, નંદશ્રેષ્ઠીને જાણ કરી.

૨૧ તએ ણ રાયગિહે ણયરે ઇમેયારૂખું ઘોસણ સોચ્વા ણિસમ્મ બહવે વેજજા ય વેજ્જપુત્તા ય જાવ કુસલપુત્તા ય સત્થકોસહત્થગયા ય સિલિયાહત્થગયા ય ગુલિયાહત્થગયા ય ઓસહ-ભેસજ્જહત્થગયા ય સએહિં સએહિં ગેહેહિંતો ણિકખમંતિ, ણિકખમિતા રાયગિહં મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ ણંદસ્સ મણિયારસેટ્ટિસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ણંદસ્સ મણિયારસેટ્ટિસ્સ સરીરં પાસંતિ, તેસિં રોગાયંકાણ ણિયાણ પુછ્છંતિ, પુછ્છિત્તા ણંદસ્સ મણિયારસેટ્ટિસ્સ બહૂહિં ઉવ્વલણેહિ ય ઉવ્વટ્ટણેહિ ય સિણેહપાણેહિ ય વમણેહિ ય વિરેયણેહિ ય સેયણેહિ ય અવદહણેહિ ય અવણહાણેહિ ય અણુવાસણેહિ ય વત્થિકમ્મેહિ ય ણિરૂહેહિ ય સિરાવેહેહિ ય તચ્છણાહિ ય પચ્છણાહિ ય સિરાવેઢેહિ ય તપ્પણાહિ ય પુટવાએહિ ય છલ્લીહિ વલ્લીહિ ય મૂલેહિ ય કંદેહિ ય પત્તેહિ ય પુષ્ફેહિ ય ફલેહિ ય બીએહિ ય સિલિયાહિ ય ગુલિયાહિ ય ઓસહેહિ ય ભેસજ્જેહિ ય ઇચ્છંતિ તેસિં સોલસણ્ણ રોગાયંકાણ એગમવિ રોગાયંકં ઉવસામિત્તએ, ણો ચેવ ણં સંચાએંતિ ઉવસામેત્તએ ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણેની ઘોષણા સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને રાજગૃહ નગરમાંથી ઘણા વૈદ્યો, વૈદ્યપુત્રો યાવતું કુશલપુત્રો હાથમાં શસ્ત્રકોશ(શસ્ત્રોની પેટી) લઈને, શસ્ત્રોને તીક્ષ્ણ કરવાના પથરોને લઈને, ગોળીઓ, ઔષધ તથા ભેષજને હાથમાં લઈને પોત-પોતાના વેરથી નીકળ્યા અને રાજગૃહની મધ્યમાં થઈને નંદ મણિયારના વેર આવ્યા. તેઓએ નંદ મણિયારના શરીરને તપાસ્યું અને નંદ મણિયારને રોગનું નિદાન કરવા માટે પૂછપરછ કરી અને ત્યાર પછી તે વૈદ્યોએ નંદમણિયાર શ્રેષ્ઠીના શરીર પર અનેક પ્રકારનો લેપ કરીને, ઉબ્ટન કરીને અર્થાત્ મલાપકર્ષક દ્રવ્યો શરીર પર ચોળીને, સ્નેહપાન—ઔષધિમાં પકાવેલા તેલ-ધી આદિનું પાન કરાવીને, વમન-વિરેચન કરાવીને, વરાળ-સ્નાન કરાવીને, તપાવેલા લોંબંડથી ડામ આપીને, ઔષધ મિશ્રિત જળથી સ્નાન કરાવીને, અનુવાસન-યંત્ર દ્વારા ગુદા માર્ગ પેટમાં તેલ ચડાવીને, બસ્તિકર્મ-ગુદા માર્ગ વાટ વગેરે ચડાવીને અંદરના મળની સફાઈ કરીને, નિરૂહ-ચર્મ યંત્ર દ્વારા અનુવાસન કરીને, શિરાઓ નસો વીધીને, ખરાબ લોહી બહાર ખેંચી લઈને, તક્ષણ-ચામરી છેઠીને કુશળતા પૂર્વક ચામરી ઉત્તરડીને, શિરા-નસોને બાંધીને, સ્નિંધ પદાર્થથી માલિશ કરીને, પુટપાક—આગમાં પકાવેલા ઔષધો આપીને, છાલ-વેલ-મૂળ-કંદ-પત્ર-પુષ્પ-ફળ-બીજ-કરિયાતું વગેરેની ગોળીઓ અને અનેક ઔષધ ભેષજ

દ્વારા તે સોળ રોગાતંકોમાંથી એક-એક રોગને મટાડવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ તેઓ (નંદશ્રેષ્ઠીના) એક પણ રોગાતંકને શાંત કરવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં.

૨૨ તએ ણં તે બહવે વેજ્જા ય વેજ્જપુત્તા ય જાણુયા ય જાણુયપુત્તા ય કુસલા ય કુસલપુત્તા ય જાહે ણો સંચાએંતિ તેસિં સોલસણ્ણ રોગાયંકાણં એગમવિ રોગાયંકં ઉવસામેત્તાએ તાહે સંતા તંતા પરિતંતા ણિવ્વિણણા સમાણા જામેવ દિસં પાઉભૂયા તામેવ દિસં પડિગયા।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઘણા વૈદ્યો, વૈદ્યપુત્રો, જ્ઞાણકારો, જ્ઞાણકારપુત્રો, કુશલ, કુશલપુત્રો જ્યારે તે સોળ રોગોમાંથી એક પણ રોગને ઉપશાંત કરવામાં સમર્થ ન થયા ત્યારે થાકીને, વિશેષ થાકીને, બિન્દ થઈને, ઉદાસ થઈને પોત-પોતાના ધેર પાછા ફર્યા.

નંદ શ્રેષ્ઠીનો દેડકારૂપે જન્મ :-

૨૩ તએ ણં ણંદે તેહિં સોલસેહિં રોગાયંકેહિં અભિભૂએ સમાણે ણંદા-પોકુખરિણીએ મુચ્છીએ તિરિકુખજોળિએહિં ણિબદ્ધાતાએ, બદ્ધપણસિએ અદૃદુહદૃવસદ્વે કાલમાસે કાલાં કિચ્વા ણંદાએ પોકુખરિણીએ દદ્દુરીએ કુર્ચિસિ દદ્દુરત્તાએ ઉવવણ્ણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સોળ રોગાતંકોથી પરાજિત, નંદા-પુષ્કરિણીમાં અતીવ મૂર્ખિત તે નંદ શ્રેષ્ઠીએ તિર્યથ યોનિ સંબંધી આયુષ્યનો બંધ કર્યો. આર્તધ્યાનને વશીભૂત થઈને મૃત્યુના સમયે મૃત્યુ પામીને તે જ નંદાપુષ્કરિણીમાં એક દેડકીની કુશીમાં દેડકા રૂપે ઉત્પન્ન થયો.

૨૪ તએ ણં ણંદે દદ્દુરે ગબ્ભાઓ વિણિમુકકે સમાણે ઉમુકકબાલભાવે વિણણાયપરિણયમિત્તે જોવ્વણગમણુપત્તે ણંદાએ પોકુખરિણીએ અભિરમમાણે-અભિરમમાણે વિહરિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી નંદ દેડકો ગર્ભથી બહાર આવીને અર્થાત् જન્મ પામીને અનુકૂમે બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થયો, તે સમજદાર થયો અને યૌવનને પ્રાપ્ત થયો ત્યારે નંદા પુષ્કરિણીમાં આનંદ-પ્રમોદ કરતો વિચરવા લાગ્યો.

દેડકાને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન :-

૨૫ તએ ણં ણંદાએ પોકુખરિણીએ બહૂ જણે ણહાયમાણો ય પિયમાણો ય પાણિયં સંવહમાણો ય અણણમણણસ્સ એવં આઇકુખિઝ- ધણ્ણે ણં દેવાણુપ્પિયા ! ણંદે મણિયારે જસ્સ ણં ઇમેયારૂવા ણંદા પુકુખરિણી ચાઉકકોણા જાવ પડિરૂવા, જસ્સ ણં પુરત્થમિલ્લે વણસંડે ચિત્તસભા અણેગખંભસયસણિવિદ્બા તહેવ ચત્તારિ સહાઓ જાવ જમ્મજીવિયફલે ।

ભાવાર્થ :- નંદા પુષ્કરિણીમાં ઘણા લોકો સ્નાન કરતાં, પાણી પીતાં અને પાણી ભરીને લઈ જતા પરસ્પરમાં આ પ્રમાણો કહેતા હતા— હે દેવાનુપ્રિય ! નંદ મણિયાર ધન્ય છે, કે જેણે આ ચતુર્ખોણ યાવત્તુ મનોહર પુષ્કરિણી બનાવી છે, પૂર્વના વનખંડમાં સેંકડો સ્થંભોની ઉપર સ્થાપિત ચિત્રસભા બનાવી છે. આ રીતે ચારે વનખંડો અને ચારે સભાઓના વિષયમાં કહેવું જોઈએ યાવત્તુ નંદ મણિયારનો જન્મ અને જીવન સક્ષણ છે.

૨૬ તએ ણં તસ્સ દદ્દુરસ્સ અભિકુખં-અભિકુખં બહુજણસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા

ણિસમ્મ ઇમેયારૂવે અજ્જતિથએ જાવ સમૃપ્યજોત્થા-સે કહિં મળ્ણે મએ ઇમેયારૂવે સહે ણિસંતપુવ્વે
તિ કટ્ટુ સુભેણ પરિણામેણ જાવ જાઇસરણે સમૃપ્યણે, પુષ્વજાં સમ્મં સમાગચ્છા।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધણા લોકો પાસેથી વારંવાર આ વાત (પોતાની પ્રશંસા) સાંભળીને હદ્યમાં ધારણ કરીને, તે દેડકાને આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે મેં આવા પ્રકારના શબ્દો પહેલાં કયાંક સાંભળ્યા છે; આ પ્રમાણે વિચારતાં, શુભ પરિણામોમાં વર્તતાં યાવત્ત તેને જાતિસ્મરણશાન ઉત્પન્ન થયું અને તેને પોતાનો પૂર્વજન્મ સારી રીતે યાદ આવી ગયો.

દેડકા દ્વારા શ્રાવક વ્રત-સ્વીકાર :-

૨૭ તએ ણં તસ્સ દદ્દુરસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્જતિથએ જાવ મણોગયસંકપ્પે સમૃપ્યજોત્થા-
એવં ખલુ અહં ઇહેવ રાયગિહે ણયરે ણંદે ણામં મળિયારે-અહૂં । તેણં કાલેણં તેણં સમએણં
સમણે ભગવં મહાવીરે સમોસઢે । તએ ણં મએ સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ પંચાણુવ્વિએ
સત્તસિક્ખાવિએ દુવાલસવિહે ગિહિધમ્મે પંડિવણે । તએ ણં અહં અણણા કયાં અસાહુદસણેણ
ય જાવ મિચ્છત્ત વિપ્પંડિવણે ।

તએ ણં અહં અણણા કયાં ગિમ્હકાલસમયંસિ પોસાં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરામિ।
એવં જહેવ ચિંતા, આપુચ્છણા, ણંદા પુક્ખરિણી, વણસંડા, સભાઓ, તં ચેવ સાંબં જાવ
ણંદાએ પુક્ખરિણીએ દદ્દુરત્તાએ ઉવવણે । તં અહો ! ણં અહં અધણ્ણે અપુણ્ણે અકયપુણ્ણે
ણિગંથાઓ પાવયણાઓ ણંદુ ભંદુ પરિબ્બંદુ । તં સેયં ખલુ મર્મ સયમેવ પુષ્વપંડિવણાંઇ
પંચાણુવ્વયાં સત્તસિક્ખાવયાં ઉવસંપજ્જિત્તાણં વિહરિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે દેડકાને આ પ્રમાણે વિચાર યાવત્ત મનોગત સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો કે— હું આ
જ રાજગૃહ નગરમાં ધન ધાન્ય આદિથી સમૃદ્ધ નંદ મણિયાર નામનો શેઠ હતો. તે કાલે અને તે સમયે
શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી પદ્ધાર્યા. ત્યારે મેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે પાંચ અણુપ્રત અને
સાત શિક્ષાપ્રતરૂપ દ્વારશવિધ(બારવ્રતરૂપ) શ્રાવકર્થમ અંગીકાર કર્યો હતો. કેટલાક સમય પછી સાધુઓના
દર્શન-સંગતિ ન થવા આદિથી હું મિથ્યાત્વને પ્રાપ્ત થયો.

ત્યાર પછી કોઈ એકવાર શ્રીભક્તામાં મેં અષ્ટમ પૌષ્ઠ ગ્રહણ કર્યો હતો અને પૌષ્ઠમાં તૃષ્ણાથી
થયેલી વ્યાકુળતા, પુષ્કરિણી ખોદાવવાનો વિચાર, શ્રેણિક રાજાને નિવેદન, નંદા પુષ્કરિણી, વનખંડ, સભાઓનું
નિર્માણ વગેરે પૂર્વભવ સંબંધિત સર્વધટના જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી જણાવા લાગી. યાવત્ત હું નંદા પુષ્કરિણીમાં
દેડકારૂપે ઉત્પન્ન થયો છું. અહો...! હું અધન્ય છું, પુણ્ય હીન છું, અકૃત પુણ્ય છું કે હું નિર્ગંધ પ્રવચનથી
નષ્ટ થયો છું, ભષ્ટ થયો છું, સર્વથા ચ્યુત થઈ ગયો છું, તો હવે મારા માટે એ જ શ્રેયસ્કર છે કે પહેલાં
અંગીકાર કરેલા પાંચ અણુપ્રતો અને સાત શિક્ષાપ્રતોને પુનઃ અંગીકાર કરીને વિચ્છું.

૨૮ એવં સંપેહેઝ, સંપેહિત્તા પુષ્વપંડિવણાંઇ પંચાણુવ્વયાં સત્તસિક્ખાવયાં આરુહેઝ,
આરુહિત્તા ઇમેયારૂવે અભિગાહં અભિગિણહેઝ- કપ્પિ મે જાવજીવં છંદું છંદ્દેણ અળિકિખત્તેણ
તવો કમ્મેણ અપ્પાણ ભાવેમાણસ્સ વિહરિત્તએ, છંદુસ્સ વિ ય ણં પારણગંસિ કપ્પિ મે ણંદાએ

પુક્ખરિણીએ પરિપેરંતેસુ ફાસુએણ એણ એણ હાણો દાણ ઉમ્મદ્દણા લોલિયા હિ ય વિત્તિં કપ્પે માણસ્સ વિહરિત્તએ ઇમેયા રૂલ્વં અભિગંહં અભિગોળિતા જાવજીવા એ છટુંછુટેણ જાવ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- તે દેડકાને (નંદ મણિયારના જીવે) આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, પહેલાં અંગીકાર કરેલા પાંચ અશુક્રતો અને સાત શિક્ષાક્રતોને પુનઃ અંગીકાર કરીને આ પ્રમાણે અભિગ્રહ (દઢનિયમ) ધારણ કર્યો કે— આજથી જીવનપર્યંત મારે છઠ-છઠની તપશ્ચયાથી આત્માને ભાવિત કરતા રહેવું અને છઠના પારણામાં પણ નંદા પુષ્કરિણીની ચારેકોર પ્રાસુક-અચિત થયેલા અર્થાત્ લોકોના સ્નાન કરેલા પાણીથી અને મનુષ્યોના ઉન્મર્દન આદિ દ્વારા ઉતારેલા મેલના આહારથી જીવન નિર્વાહ કરવો; આ પ્રકારે અભિગ્રહ ધારણ કરીને તે જીવનપર્યંત નિરંતર છઠ-છઠની તપસ્યાથી આત્માને ભાવિત કરતો વિચરવા લાગ્યો.

૨૯ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ અહં ગોયમા ! ગુણસીલએ ચેઝએ સમોસઢે । પરિસા ણિગગયા । તએ ણ ણંદાએ પુક્ખરિણીએ બહુજણો એણાયમાણો ય પિયમાણો ય પાણિયં સંવહમાણો ય અણ્ણમણ્ણ એવમાઇક્ખઝ- એવં ખલુસમણે ભગવં મહાવીરે ઇહેવ ગુણસીલએ ચેઝએ સમોસઢે । તં ગચ્છામો ણં દેવાણુપ્પિયા ! સમણ ભગવં મહાવીરં વંદામો જાવ પજ્જુવાસામો । એણ મે ઇહભવે પરભવે ય હિયાએ સુહાએ ખમાએ ણિસ્સેયસાએ આણુગામિયત્તાએ ભવિસ્સઝ ।

ભાવાર્થ :- હે ગૌતમ ! તે કાળે અને તે સમયે હું ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં આવ્યો. રાજગૃહ નગરનો વિશાળ સમુદ્દર વંદન-દર્શન કરવા પોતપોતાના વેરથી નીકળી મારી પાસે આવ્યો. તે સમયે નંદા પુષ્કરિણીમાં સ્નાન કરતાં, પાણી પીતાં અને પાણી ભરી જતાં ધણાં માણસો પરસ્પરમાં આ પ્રમાણે વાત કરવા લાગ્યા કે— શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી અહીં ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં પદ્ધાર્યા છે. તો હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે જઈએ અને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદના કરીએ યાવત્ત પર્યુપાસના કરીએ. તે આપણા માટે આ ભવમાં, પરભવમાં હિતકારી, સુખકારી, કલ્યાણકારી તથા બીજા ભવમાં અનુગામી થશે અર્થાત્ પરભવમાં તે જ સાથે આવશે.

દેડકાનું વંદનાર્થે પ્રસ્થાન :-

૩૦ તએ ણ તસ્સ દદ્દુરસ્સ બહુજણસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ અયમેયારૂબે અજ્જાતિથે ચિંતિએ પત્થિએ મણોગએ સંકપ્પે સમુપ્પજ્જેતથા - એવં ખલુસમણે ભગવં મહાવીરે સમોસઢે । તં ગચ્છામિ ણં સમણ ભગવં મહાવીરં વંદામિ- એવં સંપેહેઝ, સંપેહેત્તા ણંદાઓ પુક્ખરિણીઓ સણિયં-સણિયં ઉત્તરઝ, ઉત્તરિત્તા જેણેવ રાયમગે તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા તાએ ઉકિકટ્ટાએ દદ્દુરગર્ઝએ વીર્ઝવયમાણ-વીર્ઝવયમાણ જેણેવ મર્મ અંતિએ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ધણા મનુષ્યો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને અને હદ્યમાં ધારણ કરીને, તે દેડકાને આ પ્રમાણે વિચાર, ચિંતન, અભિવાધા અને મનોગત સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયા કે ખરેખર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર અહીં પદ્ધાર્યા છે, તો હું જાઉં અને ભગવાનને વંદના કરું. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે ધીરે-ધીરે નંદા પુષ્કરિણીમાંથી બહાર નીકળીને, રાજમાર્ગ ઉપર આવીને મારી પાસે આવવા માટે ઉત્કૃષ્ટ દર્દુર ગતિથી અર્થાત્ દેડકાને યોગ્ય તીવ્ર ચાલથી ચાલવા લાગ્યો.

દેડકાનું અનશાન સહિત મૃત્યુ :-

૩૧ ઇમં ચ ણં સેણિએ રાયા ભંભસારે એહાએ જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસએ હત્થિખંધવરગએ સકોરંટમલ્લદામેણ છતેણ ધરિજ્જમાળેણ સેયવરચામરેહિ ય ઉદ્ધુવ્વમાળેહિ મહયાહય-ગયરહ-ભડ-ચડગર-કલિયાએ ચાઉરંગિણીએ સેણાએ સાદ્ધિ સંપરિવુડે મમ પાયવંદએ હવ્વમાગચ્છિઝ ।

તએ ણં સે દદ્દુરે સેણિયસ્સ રણ્ણો એગેણં આસકિસોરએણં વામપાએણં અકકંતે સમાણે અંતણિગઘાઇએ કાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ભંભસાર જેનું બીજું નામ છે, તેવા શ્રેષ્ઠિક રાજા સ્નાન કરીને યાવત્ત સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, શ્રેષ્ઠ હાથી ઉપર આરુદ્ધ થઈને, કોરંટ વૃક્ષના પુષ્પોની માળાઓવાળા છત્રને ધારણ કરીને, વીંઝાતા શેત ચામરોથી શોભતા(તે રાજા) અશ્વ, હાથી, રથ અને મોટા-મોટા સુભટોના સમૂહથીયુક્ત ચતુરંગિણી સેનાથી પરિવૃત્ત થઈને, મારા ચરણોમાં વંદન કરવાને માટે શીધતાપૂર્વક આવી રહ્યા હતા.

ત્યારે તે દેડકો શ્રેષ્ઠિક રાજાના એક કિશોર-નવજુવાન ઘોડાના ડાબા પગ નીચે કચરાઈ ગયો. તેના આંતરડા બહાર નીકળી ગયા.

૩૨ તએ ણં સે દદ્દુરે અત્થામે અબલે અવીરિએ અપુરિસિકકારપરકકમે અધારણિજ્જમિતિ કટ્ટુ એગંતમવકકમઇ જાવ એવં વયાસી -

ણમોત્થુણં અરહંતાણં ભગવંતાણં જાવ સિદ્ધિ ગઇણામધેજ્જં ઠાણં સંપત્તાણં । ણમોત્થુણં ણં સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ મમ ધમ્માયરિયસ્સ જાવ સંપાવિઉકામસ્સ । પુંબિં પિ ય ણં મએ સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ થૂલએ પાણાઇવાએ પચ્ચકખાએ જાવ થૂલએ પરિગહે પચ્ચકખાએ । તં ઇયાર્ણિં પિ તસ્સેવ અંતિએ સવ્વં પાણાઇવાયં પચ્ચકખામિ જાવ સવ્વં પરિગહં પચ્ચકખામિ જાવજીવં । સવ્વં અસણ પાણં ખાઇમં સાઇમં પચ્ચકખામિ જાવજીવં । જં પિ ય ઇમં સરીરં ઇદું કંતં જાવ મા ણં વિવિહા રોગાયંકા પરિસહોવસગા ફુસંતુ; એયં પિ ણં ચરિમેહિં ઊસાસેહિં વોસિરામિ ત્તિ કટ્ટુ ।

ભાવાર્થ :- ઘોડાના પગથી કચરાઈ ગયા પછી તે દેડકો શક્તિ હીન, બલહીન, વીર્ય(ઉદ્ઘમ) હીન અને પુરુષકાર-પરાક્રમથી હીન થઈ ગયો. હવે આ જીવનને ધારણ કરવું શક્ય નથી, તેવું લાગતાં તે એક તરફ (માણસોની અવર-જવર ન હતી ત્યાં) ચાલ્યો ગયો યાવત્ત આ પ્રમાણે બોલ્યો-

અરિહંત ભગવાન યાવત્ત સિદ્ધ ગતિ નામના સ્થાનને પ્રાપ્ત સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર હો. મારા ધર્માચાર્ય યાવત્ત મોક્ષ પ્રાપ્તિની સન્ભૂષણ એવા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને નમસ્કાર હો. પહેલાં પણ મેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની સમીપે સ્થૂલ પ્રાણાત્મિકાતના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા હતા યાવત્ત સ્થૂલ પરિશ્રેહના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા હતા. અત્યારે પણ હું તે જ ભગવાન મહાવીરની પાસે(સાક્ષીએ) જીવન પર્યત સર્વ પ્રાણાત્મિકાતના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું યાવત્ત સર્વ પરિશ્રેહના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું અને જીવન પર્યત સર્વ અશન, પાન, ખાદ્યાદિમ, ચારે પ્રકારના આહારના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું. આ જે મારં ઈષ્ટ અને કંત શરીર છે કે જેના વિષયમાં મેં ઈચ્છયું હતું કે તેને રોગાતંક આદિ સ્પર્શ ન કરે, તેનો પણ

અંતિમ શાસોશાસ પર્યત ત્યાગ કરું છું. એ પ્રમાણે કહી દેડકાએ સંપૂર્ણ પ્રત્યાખ્યાન કર્યા અર્થાત્ ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન અનશાન અંગીકાર કર્યું.

વિવેચન : -

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં નંદ દેડકાના શ્રાવક્તવ, તપશ્ચર્યા અને સંથારા રૂપ અંતિમ આરાધનાનું વિધાન છે.

તિર્યચોને પાંચ ગુણસ્થાન સંભવે છે. જેણે પૂર્વ સંયમ-તપની આરાધના કરી હોય તેવા સંજી તિર્યચ પંચેન્દ્રિયને જ્ઞાતિસ્મરણશાન થાય, તો તે તિર્યચો પૂર્વ કરેલી ત્રણની આરાધનાના સ્મરણથી તિર્યચના ભવમાં પણ શ્રાવકના ત્રણો સ્વીકારી દેશ વિરતિ ગુણસ્થાનને પ્રાપ્ત થાય છે. તેઓને ભવસ્વભાવથી સર્વવિરતિરૂપ સામાયિક આદિ ચારિત્રના પરિણામો હોતા નથી; દેડકાએ સંથારાના પ્રત્યાખ્યાન લેતાં સર્વ પાણાઇવાયં પચ્ચકખામિ સર્વ પ્રાણાતિપાતના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા. સર્વ પ્રાણાતિપાત આદિ અંડ ઇર પાપસ્થાનોના પ્રત્યાખ્યાન કરવા માત્રથી તે સર્વવિરતિ ન કહેવાય.

મનુષ્યોમાં પણ જ્યાં સુધી સર્વવિરતિરૂપ સામાયિક આદિ ચારિત્રના પરિણામ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી શ્રાવક ઉત્કૃષ્ટ, ઉત્કૃષ્ટતમ ત્યાગ, તપ કે પ્રત્યાખ્યાન કરે તો પણ તેને પાંચમું શ્રાવકનું ગુણસ્થાન જ રહે છે. આનંદ શ્રાવકે પડિમાઓ ધારણ કરી, તપ દ્વારા તેમનું શરીર સુકાઈને ધરા આણગાર જેવું થઈ ગયું અને સંથારો ગ્રહણ કર્યા પછી તેમને વિશાળ અવધિજ્ઞાન થયું; તેમ છતાં અગારવાસનો ત્યાગ અને શ્રમણ પ્રવર્જયાનો સ્વીકાર કર્યો ન હોવાથી તે આનંદાદિ શ્રમણોપાસક પર્યાયના આરાધક કહેવાયા. ઉપરોક્ત કથનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે સર્વ પાપોનો ત્યાગ, તે જ ચારિત્ર નથી પરંતુ પંચમહાત્માનો સ્વીકાર તે ચારિત્ર છે.

દેડકાનો દેવ રૂપે જન્મ : -

૩૩ તએ ણ સે દદ્દુરે કાલમાસે કાલં કિચ્વા જાવ સોહમ્મે કષ્ટે દદ્દુરવડિંસએ વિમાણે ઉવવાયસભાએ દદ્દુરદેવતાએ ઉવવણે । એવં ખલુ ગોયમા ! દદ્દુરેણ સા દિવ્વા દેવિંદી લદ્ધા પત્તા જાવ અભિસમણણાગયા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે દેડકો મૃત્યુના સમયે મૃત્યુ પામીને યાવત્ત સૌધર્મકલ્યમાં, દર્દુરાવતંસક નામના વિમાનમાં, ઉપપાત સભામાં, દર્દુરનામના દેવ રૂપે ઉત્પન્ન થયો. હે ગૌતમ ! દર્દુર દેવે આ પ્રમાણે તે દિવ્ય દેવર્ધિ મેળવી છે, પ્રાપ્ત કરી છે, સ્વાધીન બનાવી છે અને પૂર્ણરૂપથી પ્રાપ્ત કરી છે.

દર્દુરદેવનું ભાવિ : -

૩૪ દદ્દુરસ્સ ણ ભંતે ! દેવસ્સ કેવિયં કાલં ઠિર્ઝ પણ્ણત્તા ?

ગોયમા ! ચત્તારિ પલિઓવમાં ઠિર્ઝ પણ્ણત્તા । સે ણ દદ્દુરે દેવે આઉક્ખણેણ જાવ મહાવિદેહ વાસે સિજ્જિહિઃ, બુજ્જિહિઃ જાવ અંતં કરિહિઃ ।

ભાવાર્થ :- પ્રશ્ન - હે ભગવન् ! દર્દુર દેવની કેટલી સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર - હે ગૌતમ ! ચાર પલ્યોપમની સ્થિતિ કહી છે. ત્યાર પછી તે દર્દુરદેવ આયુષ્યનો, ભવનો, અને સ્થિતિનો ક્ષય થવાથી ત્યાંથી ચ્યવન કરીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યજન્મ ધારણ કરી સિદ્ધ, બુદ્ધ યાવત્ત સમસ્ત દુઃખોનો અંત કરશે.

**૩૫ એવં ખલુ સમણેં ભગવયા મહાવીરેણું તેરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણતે ।
॥ તિ બેમિ ॥**

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ તેરમા શાત—અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. સુધર્મા સ્વામી કહે છે— જેમ મેં સાંભળ્યું છે તેમ હું કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં નંદમણિયાર શ્રેષ્ઠીની જીવન ઘટનાના દષ્ટાંતે સંત સમાગમનો મહિમા પ્રગટ કર્યો છે. વૃત્તિકારે બે ગાથા દ્વારા આ દષ્ટાંતનો બોધ રજૂ કર્યો છે. યથા—

સંપણણગુણો વિ જાઓ, સુસાહુ-સંસગગવજ્જાઓ પાયં ।
પાવઇ ગુણપરિહાંિં, દદદુરજીવોવ્બ મળિયારો ॥૧॥

અર્થ— કોઈ ભવ્ય જીવ સમ્યક્ત્વાદિ ગુણ સંપત્ત થઈ જાય પરંતુ પછી સંત સમાગમના અભાવમાં ક્યારેક તેના ગુણોનો ઝ્રાસ થઈ જાય છે, જેમ નંદ મણિયારનો જીવ.॥૧॥

તિત્થયર-વંદણત્થં, ચલિઓ ભાવેણ પાવએ સગં ।
જહ દદદુરદેવેણ, પત્તં વેમાળિય-સુરત્તં ॥૨॥

અર્થ— તીર્થકર ભગવાનને વંદન કરવા નીકળેલા પ્રાણી કોઈપણ કારણથી ભગવાન સમક્ષ પહોંચી ન શકે તો પણ તે દર્શન કરવાની ભાવનાના પરિણામે સ્વર્ગને પ્રાપ્ત કરે છે. જેમ દર્દુરે માત્ર ભાવ આધારે જ વૈમાનિક દેવ—પર્યાપ્તને પ્રાપ્ત કરી.॥૨॥

॥ તેરમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

ચૌદમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ તેતલિપુત્ર છે. તેમાં તેતલિપુત્ર નામના પ્રધાનનું જીવન કથાનક છે.

તેતલિપુત્ર નામના નગરમાં કનકરથ રાજા અને તેતલિપુત્ર પ્રધાન રહેતા હતા. તે જ નગરમાં કલાદ નામનો સોની રહેતો હતો. તેની રૂપ અને યોવનથી યુક્ત પોહિલા નામની કન્યા એક દિવસ અગાસી ઉપર સોનાના દડાથી રમતી હતી. અશકીડા માટે નીકળેલા તેતલિપુત્ર પ્રધાનની નજર એકાએક તેના ઉપર પડી. તેણે રૂપમાં મુખ બની, સોની પાસે પોહિલાની માંગણી કરાવી અને તેની સાથે લગ્ન કર્યા.

કનકરથ રાજા પોતાના રાજ્યાદિમાં અતિ આસક્ત હતા. વિકલાંગ વ્યક્તિ રાજા ન બની શકે તે રાજનિયમને લક્ષ્યમાં રાખી કનકરથ રાજા પોતાના પુત્રો રાજ્ય સત્તા ધીનવી ન લે તે માટે જન્મજાત બધા જ પુત્રોના આંગળી, કાનની બુટ વગેરે કોઈપણ અવયવ કપાવી નાંખી વિકલાંગ બનાવી દેતો હતો. એકવાર પદ્ધાવતી રાણીએ પોતાના નવજાત પુત્રને ગુખ રીતે તેતલિપુત્ર પ્રધાનને ઉછેર માટે આપી દીઘો. તેતલિપુત્ર પ્રધાને તેનું કનકધ્વજ નામ રાખી, પુત્રવત્ત મોટો કર્યો.

કાલકમે તેતલિપુત્રને પોહિલા અપ્રિય બની ગઈ, તેથી તે શોકમણ બની આર્તદ્યાનમાં રહેવા લાગી. તેતલિપુત્ર પ્રધાને તેના માટે દાનશાળા ખોલાવી દીઘી. પોહિલા ત્યાં ભોજન વગેરેના દાનકાર્યમાં સમય પસાર કરવા લાગી. એકદા સુત્રતા નામના સાધીજ સપરિવાર નગરમાં પદ્ધાર્યા અને તેના ઘરે ગોચરી અર્થે પદ્ધાર્યા. પોહિલાએ પતિને પ્રિય બનવાનો ઉપાય પૂછ્યો. બ્રહ્મચારી એવા સાધીજાઓએ પોતાના નિયમાનુસાર તેવો કોઈ ઉપાય ન જણાવતા ધર્માપદેશ આપ્યો. પોહિલા ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાન બની અને શ્રાવકના બાર ત્રતો અંગીકાર કર્યા. કાલાંતરે તેણી દીક્ષા લેવા તૈયાર થઈ ત્યારે તેતલિપુત્રે દેવગતિમાંથી પ્રતિબોધિત કરવા આવવાની શરતે દીક્ષાની આજ્ઞા આપી. શરત સ્વીકારીને પોહિલાએ દીક્ષા લીધી, આરાધના કરીને, દેવલોકમાં પોહિલ દેવ બની.

કનકરથ રાજા મૃત્યુ પામ્યા ત્યારે તેના પુત્ર કનકધ્વજનો રાજ્યાભિષેક થયો. તે રાજા માતાના સૂચન પ્રમાણે તેતલિપુત્ર પ્રધાનનો ખૂબ આદર, સત્કાર કરતો હતો. સંસારમાં સર્વ પ્રકારની સુખ સામગ્રી વચ્ચે તેતલિપુત્ર જીવન વ્યતીત કરી રહ્યો હતો.

પોહિલ દેવે પૂર્વે આપેલા વચ્ચાનુસાર તેતલિપુત્ર પ્રધાનને પ્રતિબોધ પમાડવા અનેકવિધ પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ તેતલિપુત્ર પ્રધાન અનુકૂળતા અને સુખ સગવડતામાં લીન હોવાથી પોહિલ દેવના સર્વ પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા. અંતે પોહિલ દેવે કનકધ્વજ રાજાને તેતલિપુત્રથી વિમુખ કરી દીઘા. ત્યારે રાજા આદિ દ્વારા આદર સન્માન ન મળતાં, અપમાનના દુઃખથી દુઃખી થઈને તેણે વિષભક્ષણ, ગળા ફાંસો વગેરે વિવિધ ઉપાયો વડે આત્મહત્યા કરવા પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ તે ઉપાયો દેવના પ્રભાવે નાકામયાબ બની ગયા. આવી અપમાન અને નિરાશાજનક અવસ્થામાં દેવે તેને ધર્માપદેશ આપ્યો ત્યારે તે પ્રતિબોધ પામ્યો અને તેને જાતિસ્મરણશાન થયું. પૂર્વભવમાં લીધેલી દીક્ષાનું સ્મરણ થતાં તે સ્વયમેવ દીક્ષિત થયો અને પૂર્વે ભણેલા ૧૪ પૂર્વના સ્મરણો ૧૪ પૂર્વના શાતા બની, સંયમ-તપની આરાધનાથી કેવળજ્ઞાન-દર્શનને પ્રાપ્ત કરીને તેમણે સિદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી.

ચૌદમું અદ્યયન

તેતલિપુત્ર

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જિએ એં ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ તેરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે પણંતે,
ચોદ્દસમસ્સ એં ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્વે પણંતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન् ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ શાતાસૂત્રના તેરમા અદ્યયનના આ ભાવ
કહ્યા છે, તો આ ચૌદમા શાત-અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

તેતલિપુર નગરાદિ :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ તેયલિપુરે ણામં ણયરે, પમયવણે ઉજ્જાણે
કણગરહે રાયા વળણઓ । તસ્સ એં કણગરહસ્સ રણો પડમાર્વાઈ ણામં દેવી હોત્થા, વળણઓ ।
તસ્સ એં કણગરહસ્સ રણો તેયલિપુત્તે ણામં અમચ્ચે સામદંડ જાવ વિહરઝ દક્ખે ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે તેતલિપુર નામનું નગર હતું. પ્રમદવન નામનું ઉદ્ઘાન હતું,
કનકરથ નામના રાજા હતા. કનકરથ રાજાને પદ્માવતી નામની રાણી હતી. નગર, ઉદ્ઘાન, રાજા અને
રાણીનું વર્ષણ પૂર્વવત્ત જાણવું. કનકરથ રાજાના તેતલિપુત્ર નામના પ્રધાન હતા. તે સામ, દંડાદિ નીતિમાં
નિપુણ હતા યાવત્ત રાજ્ય વર્ગેરેની દેખભાણ કરતા હતા.

તેતલિપુત્ર અને પોણુંલાના વિવાહ :-

૩ તત્થ એં તેયલિપુરે કલાદે ણામં મૂસિયારદારએ હોત્થા - અદ્વે જાવ અપરિભૂએ । તસ્સ
એં ભદ્રા ણામં ભારિયા । તસ્સ એં કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ ધૂયા ભદ્રાએ અત્તયા પોણુંલા
ણામં દારિયા હોત્થા - રૂબેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય ઉકિકદ્વા ઉકિકદૃસરીરા ।

ભાવાર્થ :- તે તેતલિપુર નગરમાં ધનાઢ્ય યાવત્ત અનેક લોકોને આદર્શભૂત તેવા કલાદ નામના મુષિકાર
દારક(સોનીપુત્ર) રહેતા હતા. તેને ભદ્રા નામની પત્ની હતી. તે સોનીપુત્ર કલાદની પુત્રી અને ભદ્રાની
આત્મજા પોણુંલા નામની કન્યા હતી. તે શ્રેષ્ઠ રૂપ, યૌવન, લાવણ્યથી યુક્ત અને ઉત્તમ શરીરવાળી હતી.

૪ તએ એં સા પોણુંલા દારિયા અણણયા કયાઝ એણાયા જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયા ચેડિયા-
ચક્કવાલસંપરિવુડા ઉપ્પિં પાસાયવરગયા આગાસતલગંસિ કણગમણેણ તિંદૂસણેણ કીલમાણી-
કીલમાણી વિહરઝ ।

ઇંમં ચ એં તેયલિપુત્તે અમચ્ચે એણાયા જાવ આસખંધવરગએ મહયા ભડ-ચડગસ-આસ

વાહણિયાએ ણિજ્જાયમાણે કલાયસ્સ મૂસિયારદારગસ્સ ગિહસ્સ અદૂરસામંતેણ વીર્ઝવયઇ।

ભાવાર્થ :- તે પોણિલા પુત્રી એક દિવસ સ્નાન કરીને, સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને, દાસીઓ સાથે પ્રાસાદની ઉપરની અગાશીમાં સોનાના દડાથી રમતી હતી.

તે સમયે તેતલિપુત્ર પ્રધાન સ્નાન કરીને યાવત્તુ ઉત્તમ અશ્વના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને, ઘણા સુભટોની સાથે ઘોડે સવારી માટે નગરીથી નીકળ્યા અને તે કલાદ સોનીપુત્રના ઘર પાસેથી પસાર થયા.

૫ તએ ણ સે તેયલિપુત્તે મૂસિયારદારગિહસ્સ અદૂરસામંતેણ વીર્ઝવયમાણે-વીર્ઝવયમાણે પોણિલાં દારિયં ઉપ્પિ પાસાયવરગયં આગાસતલગંસિ કણગ-તિંદૂસએણ કીલમાર્ણિ પાસિઃ, પાસિત્તા પોણિલાએ દારિયાએ રૂબે ય જોવ્વણે ય લાવણે ય અજ્ઞોવવણે, કોઙુંબિયપુરિસે સદ્વાચે, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- એસ ણ દેવાણપ્પિયા ! કસ્સ દારિયા કિં ણામધેજ્જા વા ?

તએ ણ કોઙુંબિયપુરિસે તેયલિપુત્તં એવં વયાસી- એસ ણ સામી ! કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ ધૂયા ભદ્રાએ અત્તયા પોણિલા ણામં દારિયા રૂબેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય ઉકિકટ્ટા ઉકિકટ્ટસરીરા ।

ભાવાર્થ :- સોનીપુત્રના ઘર પાસેથી પસાર થતાં તેતલિપુત્ર પ્રધાને પ્રાસાદ ઉપરની અગાશીમાં સોનાના દડાથી કીડા કરતી પોણિલા કન્યાને જોઈ. તેના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્ય પર અત્યંત મોહિત બનેલા પ્રધાને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને પૂછ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! આ કોની પુત્રી છે ? તેનું નામ શું છે ?

ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષોએ તેતલિપુત્રને કહ્યું- હે સ્વામિન્ ! આ કલાદ નામના સોનીપુત્રની પુત્રી અને ભદ્રાની આત્મજા એવી આ શ્રેષ્ઠ રૂપ, લાવણ્ય અને યૌવનથી યુક્ત, ઉત્તમ શરીરવાળી પોણિલા નામની કન્યા છે.

૬ તએ ણ સે તેયલિપુત્તે આસવાહણિયાઓ પઢિણિયતે સમાણે અંભિભતરદ્વાણિજ્જે પુરિસે સદ્વાચે, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણપ્પિયા ! કલાયસ્સ મૂસિયારદારગસ્સ ધૂયં ભદ્રાએ અત્તયં પોણિલાં દારિયં મમ ભારિયત્તાએ વરેહ ।

તએ ણ તે અંભિભતરદ્વાણિજ્જા પુરિસા તેયલિણા એવં વુત્તા સમાણા હદૃતુદ્વા, કરયલ જાવ એવં સામી ! તહત્તિ આણાએ, વિણએણ વયણ પઢિસુર્ણેત્તિ જાવ જેણેવ કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગયા ।

તએ ણ કલાએ મૂસિયારદારએ તે પુરિસે એજ્જમાણે પાસિઃ, પાસિત્તા હદૃતુદ્વે આસણાઓ અબ્ધુદ્વેઝ, અબ્ધુદ્વિત્તા સત્તદુપયાં અણુગચ્છિ, અણુગચ્છિત્તા આસણેણ ઉવણિમંતેઝ, ઉવણિમંતિત્તા આસથે વીસત્થે સુહાસણવરગએ એવં વયાસી- સંદિસંતુણ દેવાણપ્પિયા ! કિમાગમણપઓયણં?

ભાવાર્થ :- ઘોડે સવારીથી પાછા ફર્યા પછી તેતલિપુત્રે પોતાના આભ્યંતરસ્થાનીય (અંતરંગ-વિશ્વાસુ) પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને કલાદ સોનીપુત્રની પુત્રી અને ભદ્રાની આત્મજા, પોણિલા નામની કન્યાની મારી પત્નીના રૂપમાં માંગણી કરો. તેતલિપુત્રે જ્યારે અંતરંગ પુરુષોને આ

પ્રમાણે કહું ત્યારે તેઓ હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. હાથ જોડીને ‘તહતી’ એટલે આપની આજા શિરોધાર્ય છે, તેમ કહીને તેના આદેશ વચ્ચાને વિનયપૂર્વક સ્વીકારીને કલાદ સોનીપુત્રના ધેર ગયા.

તે પ્રધાનના અંતરંગ પુરુષોને આવતા જોઈને તે સોનીપુત્ર હષ્ટ-તુષ્ટ થયા, આસન ઉપરથી ઊભા થઈને સાત-આઠ પગલા સામે ગયા, તેઓને ઘરમાં લાવીને આસન પર બેસવા આમંત્રણ કર્યું, આગતા-સ્વાગતા કરીને આરામ અને વિશ્રાબ થઈ જતાં, જ્યારે તેઓ શ્રેષ્ઠ આસન ઉપર બિરાજમાન થયા ત્યારે (મૂષિકારદારકે) તેમને પૂછ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! બોલો, આપના આગમનનું પ્રયોજન શું છે ?

૭ તએ ણ તે અબ્દિભતરદ્વારણિજ્જા પુરિસા કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ એવં વયાસી-અમ્હે ણ દેવાણુપ્રિયા ! તવ ધૂયં ભદ્રાએ અત્તયં પોઢ્ઠિલાં દારિયં તેયલિપુત્તસ્સ ભારિયત્તાએ વરેમો । તં જાઝ ણ જાણસિ દેવાણુપ્રિયા ! જુત્તં વા પત્તં વા સલાહળિજ્જં વા સરિસો વા સંજોગો તા દિજ્જઉ ણ પોઢ્ઠિલા દારિયા તેયલિપુત્તસ્સ । તો ભણ દેવાણુપ્રિયા ! કિં દલામો સુકકં ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે પ્રધાનના અંતરંગ પુરુષોએ કલાદ સોનીપુત્રને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! અમે આપની પુત્રી, ભદ્રાની આત્મજા એવી આ પોઢ્ઠિલા કન્યાની તેતલિપુત્રની પત્નીના રૂપમાં માંગણી કરીએ છીએ. હે દેવાનુપ્રિય ! તેતલિપુત્ર પ્રધાનની આ માંગણી આપને યોગ્ય અને પ્રશંસનીય લાગતી હોય, બંનેનો સંબંધ સમાન સંયોગરૂપ લાગતો હોય, તો તેતલિપુત્રને પોઢ્ઠિલાદારિકા પ્રદાન કરો. જો તમે પોઢ્ઠિલા દારિકા કન્યાદાનરૂપે પ્રદાન કરતા હો તો, હે દેવાનુપ્રિય ! કહો, તેના બદલે અમે આપને કેટલું ધન (કન્યાદાનરૂપે) આપીએ ?

૮ તએ ણ કલાએ મૂસિયારદારએ તે અબ્દિભતરદ્વારણિજ્જે પુરિસે એવં વયાસી- એસ ચેવ ણ દેવાણુપ્રિયા ! મમ સુકકે જં ણ તેયલિપુત્તે મમ દારિયાણિમિત્તેણ અણુગહં કરેઝ । તે અબ્દિભતરઠારણિજ્જે પુરિસે વિપુલેણ અસણ-પાણ-ખાઇમસાઇમેણ પુષ્પ-વત્થગંધ-મલ્લાલંકારેણ સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારિતા સમ્માણેત્તા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કલાદ સોનીપુત્રે તે અંતરંગ વિશ્વાસુ પુરુષોને કહું—હે દેવાનુપ્રિયો ! તેતલિપુત્ર પ્રધાન મારી પુત્રીને પત્નીરૂપે સ્વીકારી રહ્યા હોય, તે જ મારા માટે ધન રૂપ છે. તેતલિપુત્ર મારી પુત્રીને સ્વીકારીને મારા પર અનુગ્રહ કરી રહ્યા છે. આ પ્રમાણે કહીને તેણે તે અંતરંગ પુરુષોનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યિમ અને સ્વાદ્યિમથી તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર, સુગંધી પદાર્થ, માણા અને અલંકારથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું અને તેઓને વિદાય કર્યા.

૯ તએ ણ તે અબ્દિભતરઠારણિજ્જા પુરિસા કલાયસ્સ મૂસિયારદારયસ્સ ગિહાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિત્તા જેણેવ તેયલિપુત્તે અમચ્ચે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તેયલિપુત્તં એયમદું ણિવેયંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે અંતરંગ પુરુષો કલાદ સોનીપુત્રના ધેરથી નીકળીને તેતલિપુત્ર પ્રધાનની પાસે આવ્યા અને તેતલિપુત્રને સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો.

૧૦ તએ ણ કલાએ મૂસિયારદારએ અણણયા કયાઝ સોહણંસિ તિહિ-કરણ-નકખત-મુહુત્તંસિ

પોદ્વિલં દારિયં ણહાયં જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં સીયં દુરુહઇ, દુરુહિતા મિત્તણાઈ જાવ સંપરિવુડે સાઓ ગિહાઓ પડિણિક્ખમઇ, પડિણિક્ખમિતા સંવિઝીએ તેયલિપુરં મજ્જંમજ્જેણં જેણેવ તેયલિપુત્તસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા પોદ્વિલં દારિયં તેયલિપુત્તસ્સ સયમેવ ભારિયત્તાએ દલયઇ ।

ભાવાર્થ :- – ત્યાર પછી કલાદ સોનીપુત્રે કોઈ સમયે શુભતિથિ, કરણ, નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં પોદ્વિલા દારિકાને સ્નાન કરાવીને, સમસ્ત અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને, શિબિકામાં આરૂઢ કરીને, મિત્રો અને જ્ઞાતિજનો આદિથી પરિવૃત્ત થઈને પોતાના ઘેરથી નીકળ્યા, સર્વ ઋદ્ધિ સાથે, તેતલિપુરની મધ્યમાં થઈને તેતલિપુત્ર પ્રધાનના ઘરે આવીને પોદ્વિલા દારિકાને પોતે જ તેતલિપુત્રને પત્ની રૂપે પ્રદાન કરી.

૧૧ તએ ણં તેયલિપુત્તે પોદ્વિલં દારિયં ભારિયત્તાએ ઉવણીયં પાસઇ, પાસિત્તા હદ્દુરુદ્દે; પોદ્વિલાએ સર્દ્દિ પદ્ધ્યં દુરુહઇ, દુરુહિતા સેયાપીએહિં કલસેહિં અપ્પાણં મજ્જાવેઇ, મજ્જાવિત્તા અગ્નિહોમં કરેઇ, કરિત્તા પાણિગહણં કરેઇ, કરિત્તા પોદ્વિલાએ ભારિયાએ મિત્તણાઇણિયગ- સયણ-સંબંધિ પરિજણં વિપુલેણં અસણ-પાણ-ખાઇમસાઇમેણં પુષ્પ-વત્થ ગંધ-મલ્લાલંકારેણં સકકારેઇ, સમ્માણેઇ, સકકારિત્તા સમ્માણિત્તા પડિવિસજ્જેઇ ।

ભાવાર્થ :- – ત્યાર પછી પત્ની બનવા માટે આવેલી પોદ્વિલા કન્યાને જોઈને તેતલિપુત્ર હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા અને પોદ્વિલાની સાથે બાજોએ પર બેસીને ચાંદી-સોનાના કણશોથી પોતાનો અભિષેક કરાવ્યો. અભિનમાં હોમ કર્યો. ત્યાર પછી અભિનની સાથીએ પોદ્વિલા દારિકાનું પાણિગ્રહણ કર્યું અને પોદ્વિલા ભાર્યાના મિત્રજનો, જ્ઞાતિજનો, નિજજનો, સ્વજનો, સંબંધીઓ અને પરિજનોનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમથી તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માળા અને અલંકાર આદિથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું. સત્કાર-સન્માન કરીને તેઓને વિદાય કર્યા.

૧૨ તએ ણં સે તેયલિપત્તે પોદ્વિલાએ ભારિયાએ અણુરત્તે અવિરત્તે ઉરાલાઇં માણુસ્સાઇં ભોગભોગાઇં ભુંજમાણે વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- – ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર પ્રધાન પોદ્વિલા ભાર્યામાં અનુરક્ત અને અવિરક્ત-આસક્ત થઈને તેની સાથે મનુષ્ય સંબંધી ઉદાર ભોગોને ભોગવતા રહ્યા.

કનકરથ રાજા દ્વારા પુત્રોની વિકલાંગતા :-

૧૩ તએ ણં સે કણગરહે રાયા રજ્જે ય રદ્દે ય બલે ય વાહણે ય કોસે ય કોઢુગારે ય પુરે ય અંતેરે ય મુચ્છીએ ગઢિએ ગિઢે અજ્જોવવણ્ણે જાએ યાવિ હોત્થા । જાએ પુત્તે વિયંગેઇ, અપ્પેગઇયાણં હત્થંગુલિયાઓ છિંદિએ અપ્પેગઇયાણં હત્થંગુદુએ છિંદિએ, એવં પાયંગુલિયાઓ પાયંગુદુએ વિ કણણસકુલીએ વિ ણાસાપુડાઇં ફાલેઇ, અંગમંગાઇં વિયંગેઇ ।

ભાવાર્થ :- – તે કનકરથ રાજા રાજ્ય, રાખ્ય, સેના, વાહનો, કોષ, કોઠારમાં તથા અંત:પુરમાં મૂર્ચિષ્ટ, લોલુપ, ગૃદ્ધ અને અન્યંત આસક્ત થઈ ગયા હતા, તેથી તેઓ જન્મ પામતા પુત્રોને વિકલાંગ કરી દેતા હતા. કેટલાક પુત્રોની હાથની આંગળીઓ, કેટલાક પુત્રોના હાથના અંગૂઠા, કેટલાકની પગની આંગળી

ઓ, કેટલાકના પગના અંગૂઢા, કેટલાકની કાનની બૂટ, તો કેટલાક પુત્રોના નસકોરા છેદાવી નાંખતા હતા. આ રીતે રાજા પોતાના પુત્રોને વિકલાંગ બનાવી દેતા હતા.

માતા દ્વારા પુત્રની સુરક્ષાનો ઉપાય :-

૧૪ તએ ણ તીસે પડમાવર્ઝે દેવીએ અણણા પુબ્વરત્તાવરતકાલસમયંસિ અયમેયારૂબે અજ્જાન્થિએ સમુપ્પજિત્થા - એવં ખલુ કણગરહે રાયા રજે ય જાવ અંગમંગાઇ વિયંગેઝ, તં જિ અહં દારયં પયાયામિ, સેયં ખલુ મમં તં દારગં કણગરહસ્સ રહસ્સિયયં ચેવ સારકખમાણીએ સંગોવેમાણીએ વિહરિત્તએ ત્તિ કટૂઠ એવં સંપેહેઝ, સંપેહિત્તા તેયલિપુત્તા અમચ્ચં અમચ્ચં સદ્ગ્રાવેઝ, સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કણગરહે રાયા રજે ય જાવ વિયંગેઝ, તં જિ ણ અહં દેવાણુપ્પિયા ! દારગં પયાયામિ, તએ ણ તુમં કણગરહસ્સ રહસ્સિયયં ચેવ અણુપુબ્વેણ સારકખમાણે સંગોવેમાણે સંવઙ્ગેહિ ! તએ ણ સે દારએ ઉમ્મુક્કબાલભાવે જોવ્વણગમણુપત્તે તવ ય મમ ય ભિક્ખાભાયણ ભવિસ્સઝ ! તએ ણ સે તેયલિપુત્તે અમચ્ચે પડમાવર્ઝે દેવીએ એયમદું પડિસુણેઝ, પડિસુણિત્તા પડિગએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીને એકવાર મધ્યરાત્રિના સમયે આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે— કનકરથ રાજા રાજ્ય આદિમાં આસક્ત થઈને યાવત્ત પુત્રોને વિકલાંગ કરી નાંખે છે, તેના અંગોપાંગ છેદાવી નાંખે છે, તો હવે જ્યારે હું પુત્રને જન્મ આપું ત્યારે મારા માટે તે જ શ્રેયષ્ઠ થશે કે હું કનકરથ રાજાને ખબર ન પડે તેમ ધૂપી રીતે બાળકની રક્ષા કરું, રાજાની કુદાણિથી તેને બચાવું; આ રીતે વિચાર કરીને તેણીએ તેતલિપુત્ર પ્રધાનને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહું—

હે દેવાનુપ્પિય ! કનકરથ રાજા રાજ્ય, રાખ્ર આદિમાં અન્યંત આસક્ત થઈને બધા પુત્રોને વિકલાંગ બનાવી દે છે, હવે હું પુત્રને જન્મ આપું ત્યારે કનકરથ રાજાને ખબર ન પડે તેમ ધૂપી રીતે તમે તે બાળકનું અનુકૂમથી સંરક્ષણ, સંગોપન અને સંવર્ધન કરજો. આ રીતે કરવાથી તે બાળક બાલ્યાવસ્થા પસાર કરીને, યૌવનને પ્રાપ્ત થશે ત્યારે તે તમારા માટે અને મારા માટે બિક્ષાનું ભાજન બનશે અર્થાત્ તે તમારું અને મારું પાલન-પોષણ કરશો. તેતલિપુત્ર પ્રધાન પદ્માવતી રાણીના આ કથનને સ્વીકારીને પાછા ફર્યા.

રાણી દ્વારા સંતાનની અદલાભદલી :-

૧૫ તએ ણ પડમાવર્ઝ ય દેવી પોદ્વિલા ય અમચ્ચી સમમેવ ગબ્ભં ગેણિહંતિ, સમમેવ ગબ્ભં પરિવહંતિ, સમમેવ ગબ્ભં પરિવહુંતિ । તએ ણ સા પડમાવર્ઝ દેવી ણવણું માસાણ પડિપુણાણ જાવપિયદંસણ સુરૂવં દારગં પયાયા । જંરયણં ચ ણ પડમાવર્ઝ દેવી દારયં પયાયા તં રયણં ચ પોદ્વિલા વિ અમચ્ચી ણવણું માસાણ પડિપુણાણ વિણિહાયમાવણું દારિણ પયાયા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીએ અને પોદ્વિલાએ એક જ સાથે(એક સમયે) ગર્ભ ધારણ કર્યો, બંનેએ એક સાથે ગર્ભનું વહન કર્યું અને એક સાથે જ બંનેના ગર્ભની વૃદ્ધિ થઈ. ત્યાર પછી નવમાસ અને સાડાસાત દિવસ પૂર્ણ થયા ત્યારે પદ્માવતી દેવીએ પ્રિયદર્શી, રૂપાળા એવા પુત્રને જન્મ આપ્યો. જે

રાત્રિએ પદ્માવતી દેવીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો, તે જ રાત્રિએ પોઢિલા (પ્રધાનની પત્ની) એ પણ નવમાસ અને સાડાસાત દિવસ વ્યતીત થતા મૃત બાલિકાને જન્મ આપ્યો.

૧૬ તએ ણ સા પउમાર્વિ દેવી અમ્મધાિં સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ગચ્છહ ણ તુમં અમ્મો ! તેયલિપુત્તં રહસ્સિસયં ચેવ સદ્ગાવેહ ।

તએ ણ સા અમ્મધાર્વ તહ ત્તિ પઢિસુણેઝ, પઢિસુણિત્તા અંતેરસ્સ અવદ્ગારેણ ણિગચ્છિઝ, ણિગચ્છિત્તા જેણેવ તેયલિપુત્તસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! પઉમાર્વિ દેવી સદ્ગાવેઝ ।

ભાવાર્થ :- - તે સમયે પદ્માવતી દેવીએ પોતાની ધાવમાતાને બોલાવી અને કહું - હે અમ્મા ! તમે તેતલિપુત્રના ઘરે જાઓ અને તેતલિપુત્રને ગુપ્ત રૂપે બોલાવી લાવો.''

ત્યારે ધાવમાતાએ 'તહતી' આ પ્રમાણે કહીને રાણીના વચનનો સ્વીકાર કર્યો અને અંતઃપુરના પાછલા દ્વારથી નીકળીને તેતલિપુત્રના ઘેર ગયા. ત્યાં જઈને હાથ જોડીને તેતલિપુત્રને આ પ્રમાણે કહું - હે દેવાનુપ્પિય ! આપને પદ્માવતી દેવી બોલાવે છે.

૧૭ તએ ણ તેયલિપુત્તે અમ્મધાર્વિએ અંતિયં એયમટું સોચ્વા ણિસમ્મ હટુંતુટે; અમ્મધાર્વિએ સર્દ્ધિ સાઓ ગિહાઓ ણિગચ્છિઝ, ણિગચ્છિત્તા અંતેરસ્સ અવદ્ગારેણ રહસ્સિસયં ચેવ અણુપવિસઝ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ પઉમાર્વિ દેવી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલજાવ એવં વયાસી - સંદિસંતુ ણ દેવાણુપ્પિયા ! જં મએ કાયબ્બં ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધાવમાતા પાસેથી રાણીનો સંદેશો સાંભળીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને તેતલિપુત્ર હષ્ટ-તુષ્ટ થયા, ધાવમાતાની સાથે પોતાના ઘેરથી નીકળ્યા. અંતઃપુરમાં પાછલા દ્વારથી ગુપ્તરૂપે પ્રવેશ કર્યો. પ્રવેશ કરીને પદ્માવતી દેવી પાસે આવ્યા અને બન્ને હાથ જોડીને કહું - હે દેવાનુપ્પિયે ! મારે જે કરવાનું હોય, તેના માટે આજા આપો.

૧૮ તએ ણ પઉમાર્વિ દેવી તેયલિપુત્તં એવં વયાસી - એવં ખલુ કણગરહે જાવ વિયંગેઝ । અહં ચ ણ દેવાણુપ્પિયા ! દારગં પયાયા । તં તુમં ણ દેવાણુપ્પિયા ! એયં દારગં ગિણહાહિ જાવ તવ મમ ય ભિક્ખાભાયણે ભવિસ્સઝ ત્તિ કટ્ટુ તેયલિપુત્તસ્સ હત્થે દલયઝ ।

તએ ણ તેયલિપુત્તે પઉમાર્વિએ હત્થાઓ દારગં ગેણહઝ, ઉત્તરિજ્જેણ પિહેઝ, પિહિત્તા અંતેરસ્સ રહસ્સિસયં અવદારેણ ણિગચ્છિઝ, ણિગચ્છિત્તા જેણેવ સાએ ગિહે જેણેવ પોઢિલા ભારિયા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પોઢિલં એવં વયાસી -

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કણગરહે રાયા જાવ પુત્તે વિયંગેઝ । અયં ચ ણ દારએ કણગરહસ્સ પુત્તે પઉમાર્વિએ અત્તએ । તણણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં દારગં કણગરહસ્સ રહસ્સિસયં ચેવ અણુપુષ્વેણ સારક્ખાહિ ય, સંગોવેહિ ય, સંવહ્નેહિ ય । તએ ણ એસ દારએ ઉમુક્કબાલભાવે તવ ય મમ ય પઉમાર્વિએ ય આહારે ભવિસ્સઝ ત્તિ કટ્ટુ પોઢિલાએ પાસે ણિક્ખવઝ, ણિક્ખવિત્તા

પોણ્ટિલાએ પાસાઓ તં વિણિહાયમાવળિણં દારિયં ગેણહઙ્ગ, ગેળિહત્તા ઉત્તરિજ્જેણં પિહેઝ, પિહિત્તા, અંતેઉરસ્સ અવદ્ધારેણં અણુપવિસિઝ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ પડમાવર્ઝ દેવી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પડમાવર્ઝેએ દેવીએ પાસે ઠાવેઝ જાવ પડિણિગણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતી દેવીએ તેતલિપુત્રને આ પ્રમાણે કહું— તમને ખબર છે કે કનકરથ રાજી યાવત્ત બધા બાળકોને વિકલાંગ કરી નાંબે છે. “હે દેવાનુપ્રિય ! મેં બાળકને જન્મ આપ્યો છે, તમે આ બાળકને ગ્રહણ કરો, સંભાળો યાવત્ત આ બાળક કમશઃ યુવાન થતાં તમારા અને મારા માટે બિક્ષાનું ભાજન થશે.” તેમ કહીને તેણીએ તે નવજાત પુત્રને તેતલિપુત્રના હાથમાં સૌંખી દીઘો.

ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે પદ્માવતીના હાથે તે બાળકને ગ્રહણ કર્યું અને પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રથી ઢાંકી દીધું, ઢાંકીને ગુનજુર્પે અંતઃપુરના પાછલા દરવાજેથી બહાર નીકળીને પોતાના ધૈર પોણ્ટિલા પાસે આવ્યા અને પોણ્ટિલાને આ પ્રમાણે કહું—

હે દેવાનુપ્રિયે ! કનકરથ રાજી રાજ્ય આદિમાં અત્યંત આસક્ત થઈને યાવત્ત પોતાના પુત્રોને વિકલાંગ કરી નાંબે છે. આ બાળક કનકરથનો પુત્ર અને પદ્માવતીનો આત્મજ છે. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! કનકરથ રાજાને જ્ઞાણ ન થાય તેમ ધૂપી રીતે આ બાળકનું તમે અનુકમથી સંરક્ષણ, સંગોપન અને સંવર્ધન કરો. આ બાળક બાદ્યાવસ્થાથી મુક્ત થશે ત્યારે તમારા માટે, મારા માટે અને પદ્માવતી દેવી માટે આધારભૂત થશે. આ પ્રમાણે કહીને તેતલિપુત્રે તે બાળક પોણ્ટિલાને આપી દીઘો અને પોણ્ટિલાની પાસેથી મૃત બાલિકાને લઈ, તેને ઉત્તરીય વસ્ત્રથી ઢાંકીને, પાછળના નાના દ્વારેથી અંતઃપુરમાં પ્રવિષ્ટ થઈને, પદ્માવતી દેવીની પાસે ગયા અને મરેલી પુત્રી પદ્માવતી દેવી પાસે રાખી દીધી યાવત્ત પાછા ચાલ્યા ગયા.

૧૯ તએ ણં તીસે પડમાવર્ઝેએ અંગપડિયારિયાઓ પડમાવર્ઝ દેવિં વિણિહાયમાવળિણં ચ દારિયં પયાયં પાસંતિ, પાસિત્તા જેણેવ કળગરહે રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી - એવં ખલુ સામી ! પડમાવર્ઝ દેવી મણલિલયં દારિયં પયાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પદ્માવતીની અંગપરિચારિકાઓએ પદ્માવતી દેવીને અને નવજાત મૃત બાલિકાને જોઈને કનકરથ રાજી પાસે જઈને બન્ને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહું— હે સ્વામિન્ ! પદ્માવતી દેવીએ મૃતબાલિકાને જન્મ આપ્યો છે.

૨૦ તએ ણં કળગરહે રાયા તીસે મણલિલયાએ દારિયાએ ણીહરણં કરેઝ, બહૂળિ લોઇયાઝં મયકિચ્ચાઝં કરેઝ, કાલેણ વિગયસોએ જાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કનકરથ રાજાએ તે મૃત બાલિકાનું નીહરણ કાર્ય કર્યું અર્થાત્ત તેની અંત્ય કિયા કરી અને મૃતક સંબંધી અન્ય લૌકિક કાર્યો કર્યાં. કાળકમે રાજી શોક રહિત થયા.

૨૧ તએ ણં તેથલિપુત્રે કલ્લાં કોઝંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ચારગસોહરણં કરેહ જાવ ઠિઝવડિયં દસદેવસિયં કરેહ, કારવેહ ય એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ ।

જમ્હા ણં અમ્હં એસ દારએ કળગરહસ્સ રજ્જે જાએ, તં હોઉ ણં દારએ ણામેણ કળગજ્જાએ જાવ અલં ભોગસમથે જાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બીજે દિવસે તેતલિપુત્રે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીંગ કેદીઓને કારાગૃહથી મુક્ત કરો યાવત્ દસ દિવસ પુત્ર જન્મનો ઉત્સવ ઉજવો, ઉજવીને તે કાર્ય સંપન્તાની મને જાણ કરો. ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે જાહેર કર્યું કે અમારા આ બાળકનો જન્મ કનકરથ રાજના રાજ્યમાં થયો છે, તેથી આ બાળકનું નામ કનકધવજ રાખીએ છીએ. ધીરે ધીરે તે બાળક મોટો થયો, કલાઓમાં કુશલ થયો યાવત્ યૌવનને પ્રાપ્ત થયો.

તેતલિપુત્રની પોણ્ણિલાથી વિમુખતા :-

૨૨ તએણ પોટિલા અણણયા કયાઈ તેયલિપુત્તસ્સ અણિદ્વા અકંતા અપ્પિયા અમણુણણા અમણામા જાયા યાવિ હોતથા- ણેચ્છિ ણં તેયલિપુત્રે પોણ્ણિલાએ ણામગોયમવિ સવણયાએ, કિં પુણ દંસણં વા પરિભોગં વા ।

તએણ તીસે પોણ્ણિલાએ અણણયા કયાઇ પુષ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ઇમેયાસ્ત્રવે અજ્જાત્તિએ જાવસમુપ્પજિજતથા એવં ખલુ અહં તેયલિસ્સ પુષ્વિં ઇદ્વા આસી, ઇયાણિં અણિદ્વા જાયા । ણેચ્છિ ણં તેયલિપુત્રે મમ જાવ જ્ઞિયાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે તેતલિપુત્રને પોણ્ણિલા અનિષ્ટ, અકંત, અપ્પિય અમનોજ અને અમનોહર થઈ ગઈ. તેતલિપુત્રને તેનું નામ-ગોત્ર સાંભળવું પણ પસંદ ન હતું, તો તેને જોવાની કે તેના પરિભોગની અર્થાત્ તેની પાસે જવાની તો વાત જ શી કરવી ?

એકવાર મધ્યરાત્રિના સમયે પોણ્ણિલાના મનમાં વિચાર આવ્યો કે— તેતલિપુત્રને હું પહેલા ઈષ્ટ, પ્રિય હતી અને હવે અનિષ્ટ થઈ ગઈ છું, તેથી તેતલિપુત્ર મારું નામ પણ સાંભળવા ઈચ્છતા નથી યાવત્ પરિભોગ તો ઈચ્છે જ ક્યાંથી ? આ પ્રકારના વિચારોથી તે ઉદાસ બનીને આર્તધ્યાન કરવા લાગી.

આર્તદ્યાનનું નિવારણ :-

૨૩ તએ ણ તેયલિપુત્રે પોણ્ણિલં ઓહયમણસંકપ્પ જાવ જ્ઞિયાયમાણિં પાસઙ્, પાસિતા એ વં વયાસી- મા ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઓહયમણસંકપ્પા, તુમં ણં મમ મહાણસંસિ વિપુલં અસણં પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડાવેહિ, ઉવક્ખડાવિત્તા બહૂણં સમણ-માહણ અતિહિ-કિવણ-વણીમગાણં દેયમાણી ય દવાવેમાણી ય વિહરાહિ ।

તએ ણ સા પોણ્ણિલા તેયલિપુત્રેણ એવં કુત્તા સમાણા હદ્વતુદ્વા તેયલિપુત્તસ્સ એયમદું પઢિસુણેઇ, પઢિસુણિત્તા કલ્લાકલ્લિં મહાણસંસિ વિપુલં અસણં પાણ ખાઇમં સાઇમં જાવ ઉવક્ખડાવેઇ, ઉવક્ખડાવેત્તા બહૂણં સમણ જાવ દેયમાણી ય દવાવેમાણી ય વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ઉદાસ યાવત્ આર્તદ્યાનમાં રહેલી પોણ્ણિલાને જોઈને તેતલિપુત્રે તેને આ પ્રમાણો કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! ઉદાસ થઈને આર્તદ્યાન ન કરો. તમે મારી ભોજનશાળામાં વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદ્યાં અને સ્વાદ્યાં, તે ચારે પ્રકારનો આહાર તૈયાર કરાયો અને ધણા શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ, કૃપણો અને યાચકોને આપો, અપાવો અર્થાત્ દાનશાળા ખોલો.

તેતલિપુત્રે આ પ્રમાણે દાનશાળાનું કાર્ય સોંઘું ત્યારે પોણિલા ઘણી પ્રસન્ન અને સંતુષ્ટ થઈ. તેતલિપુત્રની આ વાત સાંભળીને, સ્વીકારીને ભોજનશાળામાં દરરોજ વિપુલપ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ; તે ચારે પ્રકારનો આહાર બનાવડાવી તે અશનાદિ શ્રમણાદિને આપતી અને અપાવતી રહેવા લાગી.

સુપ્રતા આર્યાનું આગમન અને પોણિલાનો પ્રશ્ન :-

૨૪ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સુવ્વયાઓ ણામં અજ્જાઓ ઈરિયાસમિયાઓ જાવ ગુત્તબંભયારિણીઓ બહુસ્સુયાઓ બહુપરિવારાઓ પુષ્વાણુપુર્વિં ચરમાણીઓ જેણામેવ તેયલિપુરે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા અહાપદિરૂઘ્વં ઓગગહં ઓગિણહંતિ, ઓગિણહિત્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણીઓ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે તે સમયે ઈર્યા સમિતિથી યુક્ત યાવત્ ગુપ્ત બ્રહ્મચારિણી, બહુશુત, વિશાળ પરિવાર ધારક સુપ્રતા નામના આર્યા અનુકુમથી વિહાર કરતાં-કરતાં તેતલિપુર નગરમાં પદ્ધાર્યા અને યથોચિત ઉપાશ્રયની આજ્ઞા લઈને તેમાં સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

૨૫ તએ ણ તાસિં સુવ્વયાણં અજ્જાણં એગે સંઘાડે પઢમાએ પોરિસીએ સજ્જાયં કરેઝ જાવ અડમાણીઓ તેયલિપુત્તસ્સ ગિહં અણુપવિદ્વાઓ । તએ ણ સા પોણિલા તાઓ અજ્જાઓ એજ્જમાણીઓ પાસઇ, પાસિત્તા હદૃતુદ્વા આસણાઓ અબદ્ધેઝ, અબ્ધુદ્વિત્તા વંદ્દ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા વિઠલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં પડિલાભેઝ, પડિલાભિત્તા એવં વયાસી -

એવં ખલુ અહં અજ્જાઓ ! તેયલિપુત્તસ્સ પુર્વિં ઇદ્વા કંતા પિયા મણુણણ મણામા આસી, ઇયાણિં અણિદ્વા જાવ દંસણ વા પરિભોગં વા । તં તુબ્બે ણ અજ્જાઓ ! સિકિખ્યાઓ, બહુણાયાઓ, બહુપદિયાઓ બહૂણિ ગામાગર જાવ આહિંડહ, બહૂણ રાઈસર જાવ ગિહાઇં અણુપવિસહ, તં અસ્થિયાઇં ભે અજ્જાઓ ! કેઝ કહિંચિ ચુણણજોએ વા, મંતજોગે વા કમ્મણજોએ વા હિયઉઙ્ગાવણે વા કાઉઙ્ગાવણે વા આભિઓગિએ વા વસીકરણે વા કોઉયકમ્મે વા ભૂડુકમ્મે વા મૂલે કંદે છલ્લો વલ્લી સિલિયા વા ગુલિયા વા ઓસહે વા ભેસજ્જે વા ઉવલદ્ધપુવ્વે ? જેણાહં તેયલિપુત્તસ્સ પુણરવિ ઇદ્વા ભવેજ્જામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદ્ધી તે સુપ્રતા આર્યાના એક સંઘાડાએ પ્રથમ પહોરે સ્વાધ્યાયાદિ કરીને યાવત્ ભિક્ષા માટે ફરતાં-ફરતાં તેતલિપુત્રના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. તે આર્યાઓને આવતા જોઈ પોણિલા હષ્ટ-તુષ્ટ થઈ, પોતાના આસનથી ઊભી થઈ, વંના-નમસ્કાર કર્યો અને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિ અને સ્વાદ્ય આદિ ચારે પ્રકારનો આહાર વહોરાવ્યો, આહાર વહોરાવીને આર્યાઓને આ પ્રમાણે કહું-

હે આર્યાઓ ! હું પહેલા તેતલિપુત્રને ઈષ્ટ, કંત, પ્રિય, મનોજ અને મનોહર હતી, પરંતુ હવે અનિષ્ટ થઈ ગઈ છું યાવત્ તેઓ મારું નામ પણ સાંભળવા ઈચ્છિતા નથી. તો મારી સાથે પરિભોગની તો વાત જ શી રહે ? હે આર્યાઓ ! તમે ઘણા શિક્ષિત, ઘણા જાણકાર અને ઘણા ભણોલા છો; ઘણા ગામ અને નગરોમાં યાવત્ બ્રમણ કરતાં ઘણા રાજાઓ, ઈશ્વરો અને યુવરાજો આદિના ઘરોમાં પ્રવેશ કરો છો. તો હે આર્યાઓ ! તમારી પાસે સ્થંભન આદિ કરનારા કોઈ ચૂર્ણયોગ, મંત્રયોગ, કામણ્યોગ, હદ્યને હરણ

કરનારા, કાયાનું આકર્ષણ કરનારા, આભિયોગિક—પરાભવ કરનારા, વશીકરણયોગ, કૌતુક કર્મ—સૌભાગ્ય વર્દ્ધક સ્નાન આદિ, ભૂતિકર્મ—મંત્રિત કરેલી ભભૂતિનો પ્રયોગ અથવા કોઈ મૂળ, કંદ, છાલ, વેલ, શિલિકા (એક પ્રકારનું ધાસ), ગોળી, ઔષધ કે બેષજ વગેરે વસ્તુઓના પ્રયોગ જે તમે જાણેલા હોય તે મને આપો, જેથી હું તેતલિપુત્રને પાછી ઈષ્ટ બન્નું.

પોણ્ડિલાદ્વારા શ્રાવિકાવત ગ્રહણ :-

૨૬ તએ ણ તાઓ અજ્જાઓ પોણ્ડિલાએ એવં વુત્તાઓ સમાણીઓ દોવિ કર્ણે(અંગુલિયં) ઠારેતિ, ઠાવેત્તા પોણ્ડિલાં એવં વયાસી - અમ્હે ણ દેવાણુપ્રિયા ! સમણીઓ ણિગંથીઓ જાવ ગુત્તબંભચારિણીઓ । ણો ખલુ કપ્પદ અમ્હં એયપ્પયારં કર્ણેહિં વિ ણિસામેત્તએ, કિમંગ પુણ ઉવદંસિત્તએ વા આયરિત્તએ વા ? અમ્હે ણ તવ દેવાણુપ્રિયા ! વિચિત્તં કેવલિપણ્ણતં ધર્મં પરિકહિજ્જામો ।

ભાવાર્થ :- પોણ્ડિલાએ તે આર્યાઓને આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તે આર્યાઓએ પોતાના બંને કાનો પર હાથ મૂકી દીઘા. હાથથી કાન ઢાંકીને તેઓએ પોણ્ડિલાને કહું— હે દેવાનુપ્રિયે ! અમે નિર્ણથ શ્રમણીઓ ધીએ યાવત્ ગુપ્ત બ્રહ્મચારિણીઓ ધીએ. આવા વચ્ચન અમને કાનથી સાંભળવા પણ કલ્પતા નથી, તો આ વિષયનો ઉપદેશ દેવો કે આચરણ કરવું તો કેવી રીતે કલ્પે ? હે દેવાનુપ્રિય ! અમે તમને શ્રમણ ધર્મ અને શ્રાવકધર્મરૂપ અદ્ભુત એવા કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મનો ઉપદેશ આપી શકીએ.

૨૭ તએ ણ સા પોણ્ડિલા તાઓ અજ્જાઓ એવં વયાસી - ઇચ્છામિ ણ અજ્જાઓ ! તુમ્હં અંતિએ કેવલિપણ્ણતં ધર્મં ણિસામિત્તએ । તએ ણ તાઓ અજ્જાઓ પોણ્ડિલાએ વિચિત્તં કેવલિ પણ્ણતં ધર્મં પરિકહેતિ । તએ ણ સા પોણ્ડિલા ધર્મં સોચ્વા ણિસમ્મ હદ્દુતુદ્વા એવં વયાસી - સદ્ધામિ ણ અજ્જાઓ ! ણિગંથં પાવયણ જાવ સે જહેયં તુબ્બે વયહ । ઇચ્છામિ ણ અહં તુબ્બં અંતિએ પંચાણુવ્વિયં સત્ત સિક્ખાવિયં દુવાલસવિં ગિહિધર્મં પડિવજ્જિત્તએ । અહાસુહં દેવાણુપ્રિયે ।

તએ ણ સા પોણ્ડિલા તાસિં અજ્જાણં અંતિએ પંચાણુવ્વિયં જાવ ગિહિધર્મં પડિવજ્જિ, તાઓ અજ્જાઓ વંદિ ણમંસઙ્, વંદિત્તા ણમંસિત્તા પડિવિસજ્જેઝ । તએ ણ સા પોણ્ડિલા સમણોવાસિયા જાયા જાવ પડિલાભેમાણી વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી પોણ્ડિલાએ તે આર્યાઓને કહું— હે આર્યાઓ ! હું આપની પાસે કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મ સાંભળવા ઈચ્છુ છું. ત્યારે તે આર્યાઓએ પોણ્ડિલાને અનેક પ્રકારે કેવળી પ્રરૂપતિ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ધર્મનો ઉપદેશ સાંભળીને અને હૃદયમાં ધારણ કરીને પોણ્ડિલા હષ્ટ-તુષ્ટ થઈને આ પ્રમાણે બોલી— હે આર્યાઓ ! હું નિર્ણથ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરું છું યાવત્ જેમ આપે કહું, તે તેમ જ છે, તેથી હું આપની પાસે પાંચ અણુવ્રત અને સાત શિક્ષાવ્રતરૂપ બાર પ્રકારના શ્રાવકધર્મને અંગીકાર કરવા ઈચ્છુ છું. ત્યારે આર્યાઓએ કહું— હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

ત્યારપણી તે પોણ્ડિલાએ તે આર્યાઓ પાસે પાંચ અણુવ્રત અને સાત શિક્ષાવ્રત રૂપ શ્રાવક ધર્મને

અંગીકાર કર્યો. તે આર્યાઓને વંદના-નમસ્કાર કર્યા અને તેઓને વિદાય આપી. ત્યારપછી પોણ્ણિલા શ્રમજ્ઞો- પાસિકા થઈ ગઈ યાવત્ આહારાદિનું દાન આપતી જીવન પસાર કરવા લાગી.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં પોણ્ણિલા દ્વારા સાધીઓને દાનશાળામાંથી ગોચરી વહોરાવવાનું અને પોતાની મનોકામના પ્રગટ કરવાનું કથન છે. શ્રી આચારાંગ સૂત્ર અને શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રાનુસાર જૈન સાધુ-સાધીઓને દાનપિંડ લેવાનો નિષેધ હોય છે. જે પદાર્થો કેવળ દાન માટે જ બનાવેલા હોય તેને જ દાનપિંડ કહે છે પરંતુ જે ભોજનમાંથી યાચકોને દાન અપાતું હોય તેમજ તે દાનશાળાના કર્મચારીઓ, કુટુંબીજનો અને સ્વજનો આદિ પણ ત્યાં ભોજન કરતા હોય, તૌ તેમાંથી જૈન સાધુ-સાધી લઈ શકે છે.

ગૃહસ્થ પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે કોઈ પણ પ્રકારનો પ્રશ્ન મુનિને પૂછે, ત્યારે મુનિએ પોતાની સંયમ મર્યાદા અનુસાર ઉચિત હોય તો જ ઉત્તર આપવો જોઈએ. પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં સાધીઓએ પોણ્ણિલાના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવા માટે સ્પષ્ટ નિષેધ કર્યો અને પોણ્ણિલાની ઈચ્છાનુસાર પ્રાપ્ત તેને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. સાધુ-સાધીશ્રીશ્રી ગોચરીના પ્રસંગે ધર્મક્થા વગેરે કરતા નથી પરંતુ આવશ્યક હોય ત્યારે તેઓ સંક્ષેપમાં ઉપદેશ આપી શકે છે અને પ્રત્યાખ્યાન કરાવી શકે છે; તેમજ કોઈના પ્રશ્નોના ઉત્તર પણ આપી શકે છે. આ પ્રકારનું વિધાન શ્રી વ્યવહાર સૂત્રમાં છે.

પોણ્ણિલાની દીક્ષા અને સંયમ સાધના :-

૨૮ તએ ણ તીસે પોણ્ણિલાએ અણણયા કયાઇ પુબ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ કુદુંબજાગરિયં જાગરમાણીએ અયમેયારૂંવે અજ્જતિથે જાવ સમુપ્પજ્જિતથા - એવં ખલુ અહં તેયલિપુત્તસ્સ પુંચિ ઝડ્ઠા કંતા જાવ પરિભોગં વા । તં સેયં ખલુ મમ સુબ્વયાણં અજ્જાણં અંતિએ પવ્વિત્તએ, એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા કલ્લાં પાઉપ્પભાયાએ જેણેવ તેયલિપુત્તે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મએ સુબ્વયાણં અજ્જાણં અંતિએ ધર્મે ણિસંતે જાવ અબ્ધણુણણાયા પવ્વિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કોઈ એકવાર પોણ્ણિલા મધ્યરાત્રિએ કુદુંબનો વિચાર કરતી જાગી રહી હતી. ત્યારે તેને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે હું પહેલા તેતલિપુત્તને ઈષ્ટ હતી, હવે અનિષ્ટ થઈ ગઈ છું યાવત્ મને જોવા અને મારો ઉપભોગ કરવાની વાત જ કયાંથી હોય ? તેથી મારે સુત્રતા આર્યા પાસે દીક્ષા શ્રેયા કરવી તે જ શ્રેયા કર્યા છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને બીજે દિવસે પ્રભાત થતાં જ તે તેતલિપુત્ત પાસે ગઈ. જઈને બંને હાથ જોડીને યાવત્ આ પ્રમાણે કહું કે મેં સુત્રતા આર્યા પાસેથી ધર્મ સાંભળ્યો છે, તે ધર્મ મને ઈષ્ટ, અત્યંત ઈષ્ટ અને રૂચિકર લાગ્યો છે, તેથી આપની આશા મેળવીને હું પ્રવર્જયા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું.

૨૯ તએ ણ તેયલિપુત્તે પોણ્ણિલાં એવં વયાસી - એવં ખલુ તુમં દેવાણુપ્પિએ ! મુંડા ભવિત્તા પવ્વિત્યા સમાણી કાલમાસે કાલાં કિચ્ચા અણણયરેસુ દેવલોએસુ ઉવવાજ્જિહિસિ । તં જિ ણ તુમં દેવાણુપ્પિએ ! મમં તાઓ દેવલોયાઓ આગમ્મ કેવલિપણણતે ધર્મે બોહિહિ, તો હં વિસજ્જેમિ । અહ ણ તુમં મમં ણ સંબોહેસિ, તો તે ણ વિસજ્જેમિ । તએ ણ સા પોણ્ણિલા તેયલિપુત્તસ્સ એયમદું પદિસુણેઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તેતલિપુત્રે પોણ્ટિલાને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે મુર્ખિત અને પ્રવજિત થઈને કાલના સમયે કાલધર્મ પામીને કોઈપણ દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પત્ત થશો, હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જો તે દેવલોકમાંથી આવીને મને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મનો પ્રતિબોધ આપવાની વાતનો સ્વીકાર કરતા હો, તો તમને દીક્ષા લેવા માટે મારી આજા છે અને જો તમે મને પ્રતિબોધ આપવાની વાત સ્વીકારતા ન હો તો મારી આજા નથી.

ત્યારે પોણ્ટિલાએ તેતલિપુત્રના કથનનો સ્વીકાર કર્યો અર્થાત્ વચ્ચનબદ્ધ થયા.

૩૦ તએ ણ તેયલિપુત્તે વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડાવેઝ, ઉવક્ખડાવિત્તા મિત્તણાઇ જાવ આમંતેઝ, આમંતિત્તા જાવ સમ્માણેઝ, સમ્માણિત્તા પોણ્ટિલં ણહાયં જાવ સવ્લાંકાર-વિભૂસિયં પુરિસસહસ્રવાહિણીયં સીયં દુરુહિત્તા મિત્તણાઇ જાવ પરિવુડે સાવ્વિદ્ગીએ જાવ દુંદુહિણગઘોસ ણાઇય રવેણં તેતલિપુરસ્સ મજ્જમજ્જેણં જેણેવ સુવ્વયાણં ઉવસ્સએ તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સીયાઓ પચ્ચોરુહઝ પચ્ચોરુહિત્તા પોણ્ટિલં પુરાઓ કટ્ટુ જેણેવ સુવ્વયા અજ્જા તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા વંદે ણમંસઝ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મમ પોણ્ટિલા ભારિયા ઝડ્પા જાવ એસ ણ સંસારભરવિવગા જાવ પવ્વિન્તએ। પડિચ્છંતુ ણ દેવાણુપ્પિએ ! સિસિણિભિકખં દલયામિ । અહાસુહં, મા પડિબંધં કરેહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી તેતલિપુત્રે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ચારે પ્રકારનો આહાર તૈયાર કરાવ્યો. મિત્રો, જ્ઞાતિજ્ઞનો આદિને આમંત્રિત કર્યા અને તેઓનો યથોચિત સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું. ત્યાર પણી પોણ્ટિલાને સ્નાન કરાવ્યું યાવત્ત સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરી અને હજાર પુરખો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય શિબિકામાંથી બેસાડીને મિત્રો તથા જ્ઞાતિજ્ઞનો આદિની સાથે સમસ્ત ઋષિ સહિત યાવત્ત દુંદુભિના ઘોષપૂર્વક યાવત્ત તેતલિપુર નગરની મધ્યે થઈને સુવ્રતા સાધીના ઉપાશ્રયમાં આવ્યા, પોણ્ટિલાને શિબિકામાંથી ઉતારી, ત્યાર પણી તેને આગળ રાખીને (પોતે તેની પાછળ ચાલતા) સુવ્રતા આર્યાની સમીપે આવ્યા. તેઓને વંદના-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું—

હે દેવાનુપ્રિયે ! આ મારી પોણ્ટિલા ભાર્યા મને ઈષ્ટ છે, તે સંસારના ભયથી વ્યાકુળ બનીને યાવત્ત દીક્ષા અંગીકાર કરવા ઈષ્ટછે છે; તો હે દેવાનુપ્રિયે ! હું આપને શિષ્યારૂપે બિક્ષા આપું છું, તેનો આપ સ્વીકાર કરો. તે આર્યાએ કહું— જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો; વિલંબ ન કરો.

૩૧ તએ ણ સા પોણ્ટિલા સુવ્વયાહિં અજ્જાહિં એવં કુત્તા સમાણ હદ્દુતુદ્દા ઉત્તરપુરિત્થમં દિસિભાગં અવકકમઝ, અવકકમિત્તા સયમેવ આભરણમલ્લાલંકારં ઓમુયઝ, ઓમુઝત્તા સયમેવ પંચમુદ્ગ્યં લોયં કરેઝ, કરિત્તા જેણેવ સુવ્વયાઓ અજ્જાઓ તેણેવ ઉવાચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા વંદે ણમંસઝ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી - આલિત્તે ણ ભંતે ! લોએ એવં જહા દેવાણંદા જાવ એ કવકરસ અંગાઝ અહિજ્જઝ, બહૂણ વાસાણ સામળણપરિયાં પાઉણઝ, પાઉણિત્તા માસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણ ઝોસિત્તા સંદું ભત્તાઝ અણસણેણ છેઝતા આલોઝ્ય પડિકકંતા સમાહિપત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્વા અણણયરેસુ દેવલોએસુ દેવત્તાએ ઉવવણણા ।

ભાવાર્થ :- સુવ્રતા આર્યાએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયેલી પોણ્ટિલાએ ઈશાનકોણમાં

જઈને પોતે જ આભરણ, માળા અને અલંકાર ઉતાર્યા, સ્વયં જ પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો, લોચ કરીને સુવ્રતા આર્યા પાસે આવીને તેમને વંદન નમસ્કાર કર્યા, વંદન નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું— હે ભગવતી ! આ સંસાર ચારે બાજુથી બળી રહ્યો છે, ઈત્યાદિ ભાવો વ્યક્ત કરીને દેવાનંદાની જેમ પોહ્લિલા, સુવ્રતા આર્યા પાસે દીક્ષિત થઈ. અનુકૂમે અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું, ઘણા વર્ષો સુધી ચારિત્રનું પાલન કર્યું, અંત સમયે એક માસની સંલેખના કરી, પોતાના શરીરને કૃશ કરીને, સાઈ ભક્તનું અનશન કરીને, પાપ કર્મની આલોચના અને પ્રતિક્રિમણ કરી, સમાધિપૂર્વક કાલના સમયે કાલધર્મ પામીને તે કોઈ દેવલોકમાં દેવ રૂપે ઉત્પત્ત થઈ.

કનકરથનું મૃત્યુ-રાજ્યાભિષેક માટે વિચારણા :-

૩૨ તએ ણં સે કણગરહે રાયા અણણયા કયાઇ કાલધમ્મુણા સંજુતે યાવિ હોત્થા । તએ ણં રાઈસર જાવ ણીહરણં કરેતિ, કરિત્તા અણણમણણં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કણગરહે રાયા રજ્જે ય જાવ પુતે વિયંગિત્થા, અમ્હે ણં દેવાણુપ્પિયા ! રાયાહીણા, રાયાહિદ્વિયા, રાયાહીણકજ્જા । અયં ચ ણં તેતલી અમચ્ચે કણગરહસ્સ રણ્ણો સવ્વદ્વાળેસુ સવ્વભૂમિયાસુ લદ્ધપચ્ચએ દિણણવિયારે સવ્વકજ્જવઙ્ગાવએ યાવિ હોત્થા । તં સેયં ખલુ અમ્હં તેયલિપુત્તં અમચ્ચ કુમાર જાઇત્તએ તિ કટ્ટું અણણમણસ્સ એયમદું પઢિસુર્ણેતિ, પઢિસુર્ણિતા જેણેવ તેયલિપુતે અમચ્ચે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તેયલિપુત્તં એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કણગરહે રાયા રજ્જે ય જાવ વિયંગેઝ, અમ્હે ય ણં દેવાણુપ્પિયા ! રાયાહીણા રાયાહિદ્વિયા રાયાહીણકજ્જા । તુમં ચ ણં દેવાણુપ્પિયા ! કણગરહસ્સ રણ્ણો સવ્વદ્વાળેસુ જાવ રજ્જધુરાચિત્તએ હોત્થા । તં જિ ણં દેવાણુપ્પિયા ! અતિથ કેઝ કુમારે રાયલકખણસંપણે અભિસેયારિહે, તં ણં તુમં અમ્હં દલાહિ, જા ણં અમ્હે મહયા રાયાભિસેએણં અભિસિંચામો ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી કોઈક સમયે કનકરથ રાજી મૃત્યુ પામ્યા. ત્યારે રાજેશ્વર, તલવર વગેરે લોકોએ રાજનો અભિનસંસ્કાર કર્યો.

ત્યાર પછી તેઓએ પરસ્પર મળીને આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો કે હે દેવાનુપ્રિયો ! કનકરથ રાજાએ રાજ્ય આદિમાં આસક્ત થઈને પોતાના પુત્રને વિકલાંગ કરી દીધા છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણે તો રાજાને આધીન છીએ, રાજાથી અધિષ્ઠિત થઈને રહેનારા છીએ અર્થાત્ રાજાની આશામાં રહેવા જ ટેવાયેલા છીએ, આપણા બધા જ કાર્યો રાજાને આધીન હોય છે. તેતલિપુત્ર પ્રધાન રાજી કનકરથના સર્વ કાર્યોમાં અને સર્વ ભૂમિકાઓમાં વિશ્વાસપાત્ર રહ્યા છે, તેઓ લોકહિતકારી વિચારો કરનારા છે અને રાજ્યના સર્વ કામ પાર પાડનારા છે. તેથી આપણે તેતલિપુત્ર પ્રધાન પાસે જઈને રાજાને યોગ્ય કોઈ કુમારની યાચના કરવી જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, પરસ્પરમાં આ વાતનો સ્વીકાર કરીને તેઓ તેતલિપુત્ર પ્રધાનની પાસે આવ્યા અને તેતલિપુત્રને આ પ્રમાણે કહું,—

હે દેવાનુપ્રિય ! કનકરથ રાજી રાજ્યમાં તથા રાષ્ટ્રમાં આસક્ત હતા. તેથી તેણે પોતાના દરેક પુત્રને વિકલાંગ કરી નાખ્યા છે. હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે રાજાને આધીન રહેનારા છીએ યાવત્ત આપણે

રાજાને આધીન રહીને કાર્ય કરનારા ધીએ. હે દેવાનુપ્રિય ! તમે કનકરથ રાજાના સર્વ કાર્યોમાં વિશ્વાસપાત્ર રહ્યું છો યાવત્તુ રાજ્યધૂરાના ચિંતક છો, તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! જો કોઈ કુમાર રાજલક્ષ્ણોથી યુક્ત અને અભિષેકને યોગ્ય હોય તો તમે અમને આપો, જેથી અમે મહાન રાજ્યાભિષેકથી તેનો અભિષેક કરીએ.

૩૩ તએ ણ તેયલિપુત્તે તેસિં ઈસરપભિર્ઝિણ એયમદું પડિસુણેઇ, પડિસુણિત્તા કણગજ્ઞયં કુમારં એન્હાયં જાવ સસ્સિસરીયં કરેઇ, કરિત્તા તેસિં ઈસરપભિર્ઝિણ ઉવણેઇ, ઉવણિત્તા એવં વયાસી - એસ ણ દેવાણુપ્યિયા ! કણગરહસ્સ રણ્ણો પુત્તે, પડમાવર્ઝે દેવીએ અત્તે કણગજ્ઞાએ ણામં કુમારે અભિસેયારિહે રાયલક્ખણસંપણ્ણે, મણ કણગરહસ્સ રણ્ણો રહસ્યિયં સંવદ્ધિએ । એય ણ તુબ્ધે મહયા-મહયા રાયાભિસેણં અભિસિંચહ । સંવં ચ સે ઉદ્વાણપરિયાવળિયં પરિકહેઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે રાજેશ્વર, તલવર વગેરે લોકોની આ વાત સાંભળીને તેતલિપુત્તે કનકદ્વજ કુમારને સ્નાન કરાવી સર્વ અલંકારોથી વિભૂપિત કર્યો અને રાજેશ્વર આદિની પાસે લાવીને આ પ્રમાણો કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિય ! આ કનકરથ રાજાનો પુત્ર અને પદ્માવતીદેવીનો આત્મજ કનકદ્વજ કુમાર અભિષેકને યોગ્ય છે, તે રાજલક્ષ્ણોથી સંપન્ન છે. કનકરથ રાજાથી ધૂપાવીને મેં તેનું સંવર્ધન કર્યું છે. તમે મહાન રાજ્યાભિષેકથી તેનો અભિષેક કરો. આ પ્રમાણો કહીને તેણે કુમારના જન્મ, પાલન-પોષણ વગેરે અથથી ઈતિ સુધીની જીવન ઘટના કહી સંભળાવી.

કનકદ્વજનો રાજ્યાભિષેક :-

૩૪ તએ ણ તે ઈસરપભિઝો કણગજ્ઞયં કુમારં મહયા-મહયા રાયાભિસેણં અભિસિંચંતિ તએ ણ સે કણગજ્ઞાએ કુમારે રાયા જાએ, મહયા હિમવંત-મહંત-મલય-મંદર-મહિંદસારે જાવ રજ્જં પસાસેમાણે વિહરિએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે રાજેશ્વર, તલવર વગેરે નગરજનોએ કનકદ્વજ કુમારનો મહાન રાજ્યાભિષેક કર્યો અને કનકદ્વજ કુમાર રાજ થઈ ગયા. લોક મર્યાદાનું રક્ષણ કરવામાં તે મહાદિમવંત પર્વત જેવા હતા, તેમની ચોમેર ફેલાયેલી તેની ધશ-કીર્તિ મહામલય જેવી હતી અને તેનું સંકલ્પબળ, દઢ પ્રતિશાવાળું અને મેરુ પર્વત જેવું દઢ હતું. આ રીતે તે રાજ્યનું પાલન કરતા યાવત્તુ રહેવા લાગ્યા.

૩૫ તએ ણ સા પડમાવર્ઝ દેવી કણગજ્ઞયં રાયં સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - એસ ણ પુત્તા ! તવ ર્જ્જે ય જાવ અંતેઊરે ય તુમં ચ તેયલિપુત્તસ્સ અમચ્ચસ્સ પહાવેણ । તેયલિપુત્ત અમચ્ચં આઢાહિ પરિજાણાહિ, સક્કારેહિ, સમ્માણેહિ, ઇંતં અબ્ધુદ્રેહિ ઠિયં પજુવાસાહિ, વચ્ચંતં પડિસંસાહેહિ, અદ્ધાસણેણ ઉવળિમંતેહિ, ભોગં ચ સે અણુવહ્નેહિ ।

તએ ણ સે કણગજ્ઞાએ પડમાવર્ઝે દેવીએ વયણ તહ ત્તિ પડિસુણેઇ જાવ ભોગં ચ સે અણુવહ્નેહિ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે પદ્માવતી દેવીએ કનકદ્વજ રાજાને બોલાવીને કહ્યું— હે પુત્ર ! તમારું આ રાજ્ય યાવત્તુ અંત:પુર અને તમે પોતે, આ સર્વ જે કાંઈ છે તે તેતલિપુત્ત પ્રધાનના પ્રભાવથી જ છે, તેથી તમે

તેતલિપુત્ર પ્રધાનનો આદર કરજો, તેમના કહેવા પ્રમાણે કાર્ય કરજો, તેમનો સત્કાર કરજો, તેમનું સન્માન જળવજો, તેમને આવતા જોઈને ઊભા થજો, તેઓ સ્થિત હોય ત્યારે તેમની ઉપાસના કરજો, તેઓ જાય ત્યારે તેમની પાછળ મૂકવા જજો, તેઓને તમારા આસનના અર્ધાભાગ ઉપર બેસાડજો અને તેમના સુખ સગવડની સામગ્રીની વૃદ્ધિ કરજો.

ત્યાર પછી કનકધજે પદ્માવતી દેવીની આ વાતનો સ્વીકાર કર્યો યાવત્તુ તેમની સુખ સગવડતાની સામગ્રીમાં વૃદ્ધિ કરી દીધી.

તેતલિ પ્રધાનને બોધ આપવા પોઢિલ દેવના ઉપાયો :-

૩૬ તએ ણં સે પોઢિલે દેવે તેયલિપુત્તં અભિક્ખણ-અભિક્ખણં કેવલિપણન્તે ધર્મે સંબોહેઇ, ણો ચેવ ણં સે તેયલિપુત્તે સંબુજ્જઝેઇ । તએ ણં તસ્સ પોઢિલદેવસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્જાત્થિએ જાવ સમુપ્પણ્ણિતથા - એવં ખલુ કણગજ્જાએ રાયા તેયલિપુત્તં આઢાઇ જાવ ભોગં ચ અણુવઙ્ગેઇ, તએ ણં સે તેયલિપુત્તે અભિક્ખણ-અભિક્ખણં સંબોહિજ્જમાણે વિ ધર્મે ણો સંબુજ્જઝેઇ । તં સેયં ખલુ મમ કણગજ્જયં તેયલિપુત્તાઓ વિપ્પરિણામિત્તએ ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિતા કણગજ્જયં તેયલિપુત્તાઓ વિપ્પરિણામેઇ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પોઢિલ દેવ તેતલિપુત્રને વારંવાર કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મનો પ્રતિબોધ આપવા લાગ્યા પરંતુ તેતલિપુત્ર પ્રતિબોધ પામ્યા જ નહીં. ત્યારે પોઢિલ દેવને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે- કનકધવજ રાજા તેતલિપુત્રનો આદર કરે છે યાવત્ત તેની સુખ સગવડતા વધારે છે તેથી વારંવાર પ્રતિબોધિત કરવા છતાં તેતલિપુત્ર ધર્મમાં પ્રતિબોધિત થતા નથી, તેથી મારા માટે એ જ શ્રેયસ્કર છે કે ગમે તેમ કરીને કનકધવજને તેતલિપુત્રથી વિરુદ્ધ કરવા. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પોઢિલ દેવે કનકધવજને તેતલિપુત્રથી વિરુદ્ધ કરી દીધા.

૩૭ તએ ણં તેયલિપુત્તે કલ્લં ણહાએ જાવ આસખંધવરગએ બહૂહિં પુરિસેહિં સદ્ધિં સંપરિવુડે સાઓ ગિહાઓ ણિગચ્છિં, ણિગચ્છિતા જેણેવ કણગજ્જાએ રાયા તેણેવ પહારેથ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે બીજે દિવસે સ્નાન કરીને યાવત્ત શ્રેષ્ઠ ઘોડાની પીઠ પર સવાર થઈને ઘણા પુરુષોથી પરિવૃત થઈને પોતાના ઘેરથી નીકળીને કનકધવજ રાજા પાસે જવા પ્રયાણ કર્યું.

૩૮ તએ ણં તેયલિપુત્તં અમચ્ચં સે જહા બહવે રાઇસરતલવર જાવ પભિઝાઓ પાસંતિ તે તહેવ આઢાયંતિ પરિજાયંતિ અબ્ધુદુંતિ, અંજલિપરિગંહ કરેતિ, ઇદ્બાહિં કંતાહિં જાવ વગ્નૂહિં આલવમાણા ય સંલવમાણા ય પુરાઓ ય પિદ્બાઓ ય પાસાઓ ય મગગાઓ ય સમણુગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- - તેતલિપુત્ર પ્રધાનને માર્ગમાં જોતા જ ઘણા ઐશ્વર્યવાન, તલવર, વગેરે અનેક લોકોએ પહેલાની જેમ જ તેમનો આદર કર્યો, તેમના આગમનથી ખુશ થયા, ઊભા થયા, હાથ જોડયા, ઈષ્ટ, કંતાદિ વચ્ચનોથી વાર્તાલાપ કરતાં તેમની આગળ, પાછળ અને આજુબાજુમાં રહી તેમની સાથે ચાલવા લાગ્યા.

૩૯ તએ ણં સે તેયલિપુત્તે જેણેવ કણગજ્જાએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિં । તએ ણં કણગજ્જાએ રાયા તેયલિપુત્તં એજ્જમાણે પાસઇ, પાસિત્તા ણો આઢાઇ, ણો પરિયાણાઇ, ણો અબ્ધુદુંદેઇ, અણાદ

તયમાણે અપરિયાણમાણે અણબુદ્ધાયમાણે પરમ્મુહે સંચિદ્ગુઝ ।

તએ ણ તેયલિપુત્તે અમચ્ચે કણગજ્જયસ્સ રણ્ણો અંજલિં કરેઝ । તઓ ય ણ કણગજ્જાએ રાયા અણાઢાયમાણે અપરિયાણમાણે અણબુદ્ધેમાણે તુસિણીએ પરમ્મુહે સંચિદ્ગુઝ ।

તએ ણ તેયલિપુત્તે કણગજ્જયં વિપ્પરિણયં જાળિતા ભીએ જાવ સંજાયભએ એવં વયાસી - ‘રુદ્ગુ ણ મમ કણગજ્જાએ રાયા । હીણે ણ મમ કણગજ્જાએ રાયા । અવજ્જાએ ણ કણગજ્જાએ રાયા । તં ણ ણજજાએ ણ મમ કેણઝ, કુ-મારેણ મારેહિ’ ત્થિ કટ્ટુ ભીએ તત્થે જાવ સણિયં-સણિયં પચ્ચોસકકેઝ, પચ્ચોસકિકત્તા તમેવ આસખંધં દુરુહેઝ, દુરુહિત્તા તેયલિપુરં મજ્જંમજ્જેણં જેણેવ સાએ ગિહે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે તેતલિપુત્ત્ર પ્રધાન કનકધ્વજ રાજા હતા ત્યાં આવ્યા. કનકધ્વજે તેતલિપુત્ત્રને આવતા જોયા, પણ તેમનો આદર કર્યો નહીં, તેમના આગમનથી ખુશ થયા નહીં, ઊભા થયા નહીં. આ રીતે તેમનો આદર કર્યા વિના, ખુશ થયા વિના, ઊભા થયા વિના મૌન ભાવે પીઠ ફેરવીને બેઠા રહ્યા.

ત્યાર પછી તેતલિપુત્ત્ર પ્રધાને કનકધ્વજ રાજાને હાથ જોડ્યા ત્યારે પણ તેઓએ તેમનો આદર કર્યો નહીં, ખુશ થયા નહીં, ઊભા થયા નહીં, મૌન ભાવે વિમુખ થઈને બેઠા જ રહ્યા.

ત્યારે કનકધ્વજ રાજાને નારાજ થયેલા જાણીને તેતલિપુત્ત્ર પ્રધાન ભયભીત થયા, તેમના હદ્યમાં ખૂબ ભય ઉત્પન્ન થયો; તેઓ સ્વગત આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યા— કનકધ્વજ રાજા મારાથી નારાજ થઈ ગયા છે, કનકધ્વજ રાજાને મારા પ્રત્યે માન ઓછું થઈ ગયું છે, રાજાને મારા માટે સદ્ગ્રાવના રહી નથી. તો કોણ જાણે કયારે રાજા મને કમોતે મરાવી નંખાવે? આ પ્રકારના વિચારથી તેઓ ભય પામ્યા, ત્રાસ પામ્યા અને ધીરે-ધીરે ત્યાંથી પાછા ફર્યા. તે જ અશ્વ પર સવાર થઈને તેતલિપુર નગર મધ્યે થઈને પોતાના ઘર તરફ રવાના થયા.

૪૦ તએ ણ તેયલિપુત્ત્તં જે જહા ઈસર જાવ પાસંતિ તે તહા ણો આઢાયંતિ, ણો પરિયાણંતિ, ણો અબુદ્ધુંતિ, ણો અંજલિપરિગ્ગહં કરેંતિ, ઇદ્ગાહિં જાવ ણો સંલવંતિ, ણો પુરાઓ ય પિદુઓ ય પાસાઓ ય મગગાઓ ય સમણુગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી માર્ગમાં રાજેશ્વર, તલવર વગેરે અનેક લોકોએ તેતલિપુત્ત્રને પાછા ફરતાં જોયા પરંતુ તે લોકોએ પણ પહેલાંની જેમ તેમનો આદર કર્યો નહીં, તેના આગમનથી ખુશ થયા નહીં, ઊભા થયા નહીં, હાથ જોડ્યા નહીં, ઈષ્ટ શાષ્ટોથી વાર્તાલાપ કરતાં આગળ-પાછળ, આજુબાજુ સાથે રહીને ચાલ્યા નહીં.

૪૧ તએ ણ તેયલિપુત્તે જેણેવ સાએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છુઝ । જા વિ ય સે બાહિરિયા પરિસા ભવઝ, તંજહા - દાસે ઇ વા પેસે ઇ વા ભાઇલલાએ ઇ વા, સા વિ ય ણ ણો આઢાઝ ણો પરિયાણાઝ ણો અબુદ્ધુંતિ । જા વિ ય સે અભિભતરિયા પરિસા ભવઝ, તંજહા - પિયા ઇ વા માયા ઇ વા ભાયા ઇ વા ભગિણી ઇ વા ભજજા ઇ વા પુત્તા ઇ વા ધૂયા ઇ વા સુણહા ઇ વા, સા વિ ય ણ ણો આઢાઝ ણો પરિયાણાઝ ણો અબુદ્ધુંતિ ।

ભાવાર્થ :- તેતલિપુત્ત્ર પોતાને ધેર આવ્યા. ત્યાં પણ ધરમાં કામ કરનારા નોકરો, ધરના કામ માટે

બહાર મોકલાતા પ્રેષ્યો, ભાગીદારીમાં ખેતી વાડીનું કામ કરનારા ભાગીદારો વગેરે બહારની પરિષ્ઠે પણ તેમનો આદર ન કર્યો, ખુશ ન થયા અને ઊભા થયા નહીં. તે જ રીતે ઘરના સ્વજન સંબંધીઓ માતા-પિતા, ભાઈ, બહેન, પત્ની, પુત્ર, પુત્રી, પુત્રવધૂ રૂપ આભ્યંતર પરિષ્ઠે પણ તેમનો આદર કર્યો નહીં, કે ઊભા થયા નહીં.

આત્મહૃત્યા માટેના પ્રયત્નો :-

૪૨ તએ ણં સે તેયલિપુત્તે જેણેવ વાસઘરે જેણેવ સાએ સયણિજ્જે તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા સયણિજ્જંસિ ણિસીયિ, ણિસીઝીત્તા એવં વયાસી - “એવં ખલુ અહં સયાઓ ગિહાઓ ણિગચ્છામિ તં ચેવ જાવ અબ્બિંભતરિયા પરિસા ણો આઢાઇ ણો પરિયાણાઇ ણો અબ્બુટુઇ । તં સેયં ખલુ મમ અપ્પાણં જીવિયાઓ વવરોવિત્તએ” ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા તાલઉડં વિસં આસગંસિ પકિખવિ । સે ય વિસે ણો સંકમઇ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર પોતાના નિવાસગૃહ(શયનકક્ષ)માં પોતાની પથારી ઉપર આવીને બેસી ગયા. તેઓ સ્વગત આ પ્રમાણે બોલ્યા કે હું મારા ધેરથી રાજા પાસે જવા માટે નીકળ્યો(વગેરે સર્વ કથન કરવું) યાવત્તુ સ્વજન-સંબંધીઓએ પણ મારો આદર-સત્કાર ન કર્યો, મારા આગમનથી ખુશ થયા નહીં, ઊભા પણ થયા નહીં, તેથી હવે મરી જવું તે જ મારા માટે ઉત્તમ છે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેતલિપુત્રે તાલપુટ વિષ(કાતિલ ઝેર) ચૂસી લીધું, પરંતુ તે વિષની તેને અસર થઈ નહીં.(આત્મધાત માટેનો આ પ્રથમ પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો.)

૪૩ તએ ણં સે તેયલિપુત્તે ણીલુપ્પલ ગવલ-ગુલિય-અયસિકુસુમપ્પગાસં ખુરધારં અસિં ખંધે ઓહરિ । તત્થ વિ ય સે ધારા ઓપલ્લા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે નીલોત્પલ, ભેંસના શિંગાડા, ગળી, અળસીના કૂલ જેવી પ્રભાવાળી અને ધારદાર તલવારનો પોતાના ગળા ઉપર પ્રહાર કર્યો પરંતુ તેની ધાર બૂઢી થઈ ગઈ.(તેમનો આત્મધાતનો આ બીજો પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો.)

૪૪ તએ ણં સે તેયલિપુત્તે જેણેવ અસોગવણિયા તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા પાસગં ગીવાએ બંધિ, બંધિત્તા રૂક્ખં દુરુહિ, દુરુહિત્તા પાસં રૂક્ખે બંધિ, બંધિત્તા અપ્પાણં મુયિ । તત્થ વિ ય સે રજ્જૂ છિણણા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર અશોકવાટિકામાં ગયા. ત્યાં જઈને તેણે દોરડાનો ફાંસલો કરી ગળામાં નાંખ્યો; પછી ઝાડ ઉપર ચડીને તે દોરડાને(બીજે છેઠેથી) વૃક્ષ સાથે બાંધ્યું અને પછી પોતે ઝાડ ઉપરથી કૂદકો મારીને લટકી ગયા, પણ દોરડું તૂટી ગયું.(તેમનો આત્મધાતનો આ ત્રીજો પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો.)

૪૫ તએ ણં સે તેયલિપુત્તે મહિ મહાલિયં સિલં ગીવાએ બંધિ, બંધિત્તા અત્થાહમતારમ પોરિસિયંસિ ઉદગંસિ અપ્પાણં મુયિ । તત્થ વિ સે થાહે જાએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે પોતાની ડોક સાથે મોટો પત્થર બાંધીને અથાહ-અતિઊંડા તરી ન શકાય તેવા અતરણીય અને કેટલા માથોડા ઊંડુ પાણી છે તે જાણી ન શકાય તેવા અપુરૂપ પ્રમાણ પાણીમાં

અર્થાતું ખૂબ ઉંડા પાણીમાં ઝંપલાવ્યું પરંતુ તે પાણી તેના માટે છીછરું થઈ ગયું.(તેમનો આત્મધાતનો આ ચોથો પ્રયાસ નિષ્ઠળ થયો.)

૪૬ તએ ણ સે તેયલિપુત્તે સુકકંસિ તણકૂડંસિ અગણિકાયં પકિખવઇ, પકિખવિત્તા અપ્પાણં મુયઇ । તત્થ વિ ય સે અગણિકાએ વિજ્ઞાએ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી તેતલિપુત્તે સૂક્ખ ધાસના દગ્લાભાં આગ લગાવી અને તે ભડભડતી અગ્નિમાં કૂદી પડ્યો પણ તે અગ્નિ ઠરી ગઈ.(તેમનો આત્મધાતનો આ પાંચમો પ્રયાસ નિષ્ઠળ ગયો.)

૪૭ તએ ણ સે તેયલિપુત્તે એવં વયાસી - સદ્ગ્રેયં ખલુ ભો ! સમણા વયંતિ । સદ્ગ્રેયં ખલુ ભો ! માહણા વયંતિ । સદ્ગ્રેયં ખલુ ભો ! સમણા માહણા વયંતિ । અહં એગો અસદ્ગ્રેયં વયામિ । એવં ખલુ અહં સહ પુત્તેહિં અપુત્તે, કો મેદં સદ્હહિસ્સઇ ? સહ મિત્તેહિં અમિત્તે, કો મેદં સદ્હહિસ્સઇ ? એવં અત્થેણ, દારેણ, દાસેહિં, પેસેહિં, પરિજણેણ ।

એવં ખલુ તેયલિપુત્તેણ અમચ્ચેણ કણગજ્ઞાએણ અવજ્ઞાએણ સમાણેણ તાલપુડગે વિસે આસગંસિ પકિખતે, સે વિ ય ણો સંકમઇ । કો મેદં સદ્હહિસ્સઇ ? તેયલિપુત્તેણ ણીલુપ્પલ જાવ ખંધંસિ ઓહરિએ, તત્થ વિ ય સે ધારા ઓપલ્લા; કો મેદં સદ્હહિસ્સઇ ? તેયલિપુત્તેણ પાસગં ગીવાએ બંધેત્તા જાવ રજ્જૂ છિણા; કો મેદં સદ્હહિસ્સઇ ? તેયલિપુત્તેણ મહાસિલયં ગીવાએ બંધિત્તા અત્થાહ જાવ ઉદગંસિ અપ્પા મુક્કે, તત્થ વિ ય ણં થાહે જાએ; કો મેદં સદ્હહિસ્સઇ ? તેયલિપુત્તેણ સુકકંસિ તણકૂડે અગ્ની વિજ્ઞાએ, કો મેદં સદ્હહિસ્સઇ ? ઓહયમણસંકપે જાવ જ્ઞિયાઇ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી તેતલિપુત્તે પ્રધાન સ્વગત—મનોમન આ પ્રમાણો બોલ્યો—શ્રમણોનાં વચન શ્રદ્ધેય છે. બ્રાહ્મણોનાં વચન શ્રદ્ધેય છે. શ્રમણો અને માહણોનાં વચન શ્રદ્ધેય છે પરંતુ એક મારા વચન જ શ્રદ્ધેય બનશે નહીં.

હું પુત્રો સહિત હોવા છતાં પણ(અત્યારે) પુત્ર હીન છું, મારા આ વચન પર કોણ શ્રદ્ધા કરશે ? હું ભિત્રો સહિત હોવા છતાં પણ ભિત્ર હીન છું, મારી આ વાત પર કોણ વિશ્વાસ કરશે ? તે જ પ્રમાણો ધન, સ્ત્રી, દાસ, નોકર અને પરિવારથી સહિત હોવા છતાં પણ હું તેનાથી રહિત છું, મારી આ વાત પર કોણ શ્રદ્ધા કરશે ?

તે જ રીતે કનકધવજ રાજા નારાજ થઈ જવાથી તેતલિપુત્તે પ્રધાને— (૧) તાલપુટ વિષ ચૂસ્યું પણ ઝેરે કંઈ પ્રભાવ ન બતાવ્યો, મારા આ કથન પર કોણ વિશ્વાસ કરશે ? (૨) તેતલિપુત્તે પોતાના ખંભા ઉપર (ગળા ઉપર) નીલકમલ જેવી તલવારનો પ્રહાર કર્યો, પણ તેની ધાર કુંઠિત થઈ ગઈ, મારી આ વાતની કોણ શ્રદ્ધા કરશે ? (૩) તેતલિપુત્તે ગળે ફાંસો ખાંધો પણ તેની દોરી તૂટી ગઈ, મારી આ વાત પર કોણ ભરોસો કરશે ? (૪) તેતલિપુત્તે ગળામાં મોટો પત્થર બાંધી ઉંડા જળમાં કૂદી પડ્યો પણ તે પાણી છીછરું થઈ ગયું, મારી આ વાત કોણ માનશે ? (૫) તેતલિપુત્તે સૂક્ખ ધાસમાં આગ લગાવીને તે આગમાં કૂદી પડ્યો, પણ તે અગ્નિ બૂઝાઈ ગઈ, આ વાત પર કોણ વિશ્વાસ કરશે ? (૬) આ પ્રમાણો તેતલિપુત્તે હતોત્સાહી થઈને આર્તધ્યાન કરવા લાગ્યો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં તેતલિપ્રધાનના મનોગત વિચારો પ્રગટ કર્યા છે.

સદ્ગ્રાહીનું ખલું ભો સમણા વયંતિ... :- શ્રમણ-બ્રાહ્મણ આદિ ભહાત્માઓ જે કંઈ પણ અપ્રત્યક્ષ-અતિન્દ્રિય આત્મા, પરલોક વગેરેની વાતો કરે છે, તો પણ તે શ્રદ્ધેય છે કારણ કે તે તર્ક સિદ્ધ અને બુદ્ધિગમ્ય છે. તેમજ લોકોને માટે શ્રમણો, બ્રાહ્મણો વગેરે આપણપુરુષ છે, તેથી તેમના વચનો સંપૂર્ણ સત્ય હોય તેવી લોકોની શ્રદ્ધા હોય છે. પરંતુ મારા જીવનની પ્રત્યક્ષ અનુભવિત ઘટનાઓ અસંભવિત જેવી હોવાથી લોકો મારી વાતને સત્ય માનશે નહીં, આ પ્રકારે મનોમાનસિક દુઃખથી તેતેલિપુત્ર પ્રધાન દુઃખિત થઈ ગયા.

પોણું પ્રગાટીકરણ :-

૪૮ તએ એં સે પોણું દેવે પોણું લારું વિઉબ્વિ, વિઉચ્વિત્તા તેયલિપુત્તસ્સ અદૂરસામંતે ઠિચ્વા એવં વયાસી- હં ભો તેયલિપુત્તા ! પુરાઓ પવાએ પિદુઓ હત્થિભયં, દુહાઓ અચકખુફાસે, મજ્જેસરાણિ વરિસંતિ ! ગામે પલતે રણે ઝિયાડી ! રણે પલિતે ગામે ઝિયાડી, આઉસો તેયલિપુત્તા ! ઉભાઓ પલિતે કાઓ વયામો ?

ભાવાર્થ :- ત્યારે પોણું દેવે પોણું લાના રૂપની વિકુર્વણા કરીને તેતલિપુત્રથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક સ્થિત થઈને આ પ્રમાણો કહું— હે તેતલિપુત્ર ! આગળ ખાડો હોય, પાછળ હાથીનો ભય હોય, બંને બાજુ કંઈ જોઈ ન શકાય તેવું ગાઢ અંધારું હોય, વચ્ચે બાણોની વર્ષા થતી હોય, ત્યારે આપણે ક્યાં જવું ? ગામમાં આગ લાગે તો માણસ વનમાં ભાગી જવાનો વિચાર કરે, વનમાં આગ લાગે તો ગામમાં પહોંચી જવાનો વિચાર કરે; પરંતુ હે આયુષ્યમાન્ તેતલિપુત્ર ! ગામ અને વન બંને ભડકે બણતા હોય ત્યારે આપણે ક્યાં જવું જોઈએ ?

૪૯ તએ એં તેયલિપુત્તે પોણું લારું દેવં એવં વયાસી- ભીયસ્સ ખલું ભો ! પવ્વજ્જા સરણં, ઉકકંઠિયસ્સ સદેસગમણં, છુહિયસ્સ અણં, તિસિયસ્સ પાણં, આઉરસ્સ ભેસજ્જં, માઇયસ્સ રહસ્સં, અભિજુત્તસ્સ પચ્ચયકરણં, અદ્ધાણપરિસિંતસ્સ વાહણગમણં, તરિઝકામસ્સ પવહણ-કિચ્ચં, પરં અભિંજિઉકામસ્સ સહાયકિચ્ચં ! ખંતસ્સ દંતસ્સ જિઝંદિયસ્સ એત્તો એગમવિણ ભવઙ્ગી !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્રે પોણું દેવને આ પ્રમાણો કહું— અહો ! આ પ્રમાણો સર્વત્ર ભયભીત પુરુષ માટે દીક્ષા જ શરણભૂત છે. જેમ પરદેશમાં રહેતી ઉત્કંઠિત વ્યક્તિને માટે સ્વદેશ શરણભૂત છે. ભૂષ્યાને અન્ન, તરસ્યાને પાણી, બિમારને ઔષધ, માયાવીને એકાંત, અપરાધીને વિશ્વાસ ઉપજાવવો, માર્ગના શ્રમથી થાકેલા મનુષ્યને માટે વાહનનો ઉપયોગ, સમુદ્ર આદિ તરવાના ઈચ્છુકને જહાજ અને શત્રુને પરામબ કરવાના ઈચ્છુકને મિત્રોની સહાયતા શરણભૂત બને છે અર્થાત્ તે-તે શરણની તેને આવશ્યકતા રહે છે પરંતુ ક્ષમાશીલ, દમિતાત્મા(આત્મજ્યી-આત્માધિકારી) અને ઈન્દ્રિય વિજેતાને ઉપરોક્ત કોઈ શરણની આવશ્યકતા રહેતી નથી.

૫૦ તએ એં સે પોણું લારું દેવે તેયલિપુત્તં અમચ્ચં એવં વયાસી- સુદ્રુ ણં તુમં તેયલિપુત્તા !

એયમદું આયાણાહિ તિ કદ્દુ દોચ્વં પિ તચ્વં પિ એવં વયઇ, વિન્તા જામેવ દિસિં પાઉભૂએ તામેવ દિસિં પઠિગએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પોહિલદેવે તેતલિપુત્ર પ્રધાનને આ પ્રમાણે કહું— હે તેતલિપુત્ર ! ભયગ્રસ્તને માટે પ્રવર્જયા શરણભૂત છે, તમારું આ કથન સત્ય છે. તે કથનને આચરણમાં મૂકીને તમે દીક્ષા ગ્રહણ કરો. આ પ્રમાણે બેવાર-ત્રણવાર કહીને દેવ જે દિશામાંથી પ્રગટ થયા હતા, તે જ દિશામાં પાછા ફરી ગયા.

તેતલિ પ્રધાનને જાતિસ્મરણજ્ઞાન, દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન :-

૫૧ તએ ણં તસ્સ તેયલિપુત્તસ્સ સુભેણ પરિણામેણ જાઇસરણે સમુપ્પણે । તએ ણં તસ્સ તેયલિપુત્તસ્સ અયમેયારૂખે અજ્જત્તિએ જાવ સમુપ્પણે- એવં ખલુ અહં ઇહેવ જંબૂદીવે દીવે મહાવિદેહ વાસે પોકખલાવર્ઝ વિજએ પૌંડરીગિણીએ રાયહાણીએ મહાપાતમે ણામં રાયા હોત્થા । તએ ણં અહં થેરાણ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા પવ્વિએ સામાઇયમાઇયાં ચોદ્દસપુવ્વાં અહિજ્જતા બહૂણિ વાસાણિ સામણપરિયાં પાઠણિતા માસિયાએ સંલેહણાએ મહાસુકકે કાપે દેવતાએ ઉવવણે ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી શુભ પરિણામથી તેતલિપુત્રને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પત્ત થયું અને તેના પ્રભાવે તેતલિપુત્રે પોતાના પૂર્વ ભવ જાણી લીધા, તેને સ્મરણ થયું કે હું આ જંબૂદીપ નામના દ્વીપમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પુષ્કલાવતી વિજયમાં, પુંડરીકિણી રાજધાનીમાં મહાપદ્મ નામનો રાજા હતો. ત્યાં મેં સ્થવિરમુનિ પાસે મુંડેત થઈને યાવત્ દીક્ષા અંગીકાર કરીને, સામાયિકથી લઈને ચૌદ્દપૂર્વાનું અધ્યયન કર્યું હતું. ઘણા વર્ષો સુધી શ્રમણ પર્યાય(ચારિત્ર)નું પાલન કરીને, એક માસની સંલેખના-સંથારો કરીને, મહાશુક કલ્પ નામના સાતમા દેવલોકમાં દેવરૂપે જન્મ લીધો હતો.

૫૨ તએ ણં અહં તાઓ દેવલોયાઓ આઉકખાએણ જાવ ચિન્તા ઇહેવ તેયલિપુરે તેયલિસ્સ અમચ્વસ્સ ભદ્રાએ ભારિયાએ દારગતાએ પચ્વાયાએ । “તં સેયં ખલુ મમ પુવ્વદ્વિદ્વાં મહવ્વયાં સયમેવ ઉવસંપજ્જતા ણં વિહરિતાએ;” એવં સંપેહેઇ, સંપેહિતા સયમેવ મહવ્વયાં આરુહેઇ, આરુહિતા જેણેવ પમયવણે ઉજ્જાણે તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિતા અસોગવરપાયવસ્સ અહે પુઢવિસિલાપદ્યંસિ સુહણિસણણસ્સ અણુચિંતેમાણસ્સ પુવ્વાહીયાં સામાઇયમાઇયાં ચોદ્દસપુવ્વાં સયમેવ અભિસમણણાગયાં ।

તએ ણં તસ્સ તેયલિપુત્તસ્સ અણગારસ્સ સુભેણ પરિણામેણ જાવ તયાવરણિજ્જાણ કમ્માણ ખાઓવસમેણ કમ્મરયવિકરણકરં અપુવ્વકરણ પવિદૃસ્સ કેવલવરણાણદંસણે સમુપ્પણે ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી આયુષ્યનો ક્ષય થતા હું તે દેવલોકથી ચ્યાવીને અહીં તેતલિપુર નગરમાં તેતલિ પ્રધાનની ભદ્રા નામની ભાર્યાના પુત્રરૂપે જન્મ પામ્યો છું. તેથી પૂર્વ ભવમાં સ્વીકારેલા મહાવતોને સ્વયં અંગીકાર કરીને વિચરવું મારા માટે શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેતલિપુત્રે સ્વયં મહાવતોને અંગીકાર કર્યા, અંગીકાર કરીને પ્રમદ્વન ઉદ્ઘાનમાં આવીને શ્રેષ્ઠ અશોકવૃક્ષની નીચે, પૃથ્વીશિલા પહૂંક પર સુખપૂર્વક બેસીને વિચારણ કરતા તેમને પૂર્વભવમાં અધ્યયન કરેલા ચૌદ્દપૂર્વ સ્વત: સ્મૃતિમાં આવ્યા.

ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર આણગારે શુભ પરિણામથી યાવત્ તદાવરણીય કર્માના ક્ષયોપશમથી, કર્મરજનો નાશ કરનારા અપૂર્વકરણમાં પ્રવેશ કરીને અર્થાત્ ક્ષપક શ્રેષ્ઠીનો પ્રારંભ કરીને, ચાર ઘાતિ કર્માના ક્ષય કરીને ઉત્તમ કેવળજ્ઞાન તથા કેવળદર્શન પ્રાપ્ત કર્યું.

૫૩ તએ ણ તેયલિપુરે ણગરે અહાસંણિહિએહિં વાણમંતરેહિં દેવેહિં દેવીહિ ય દેવદુંદુહીઓ સમાહયાઓ, દસદ્વબણે કુસુમે ણિવ્વાએ, દિવ્વે ગીય-ગંધબ્વણિણાએ કએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે તેતલિપુર નગરની નજીક રહેલા વાણવ્યંતર દેવો અને દેવીઓએ દેવદુંદુહિઓ વગાડી. પાંચ વર્ષના ફૂલોની વર્ષા કરી અને દિવ્યગીત-ગંધર્વનો અવાજ કર્યો અર્થાત્ કેવળજ્ઞાન સંબંધી મહોત્સવ ઉજવ્યો.

૫૪ તએ ણ સે કણગજ્ઝાએ રાયા ઇમીસે કહાએ લદ્ધું સમાણે એવં વયાસી- એવં ખલું તેયલિપુત્તે મણ અવજ્ઝાએ મુંડે ભવિત્તા પવ્વદ્દે । તં ગચ્છામિ ણ તેયલિપુત્તં અણગાર વંદામિ ણમંસામિ, વંદિતા ણમંસિત્તા એયમદું વિણએણ ભુજ્જો ભુજ્જો ખામેમિ । એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા એહાએ ચાઉરંગિણીએ સેણાએ સંદ્ધિ જેણેવ પમયવણે ઉજ્જાણે જેણેવ તેયલિપુત્તે અણગારે તેણેવ ઉવાગચ્છિદ્દ, ઉવાગચ્છિત્તા તેયલિપુત્તં અણગારં વંદે ણમંસદ્દ, વંદિતા ણમંસિત્તા એયમદુંં ચ વિણએણ ભુજ્જો-ભુજ્જો ખામેઇ, ણચ્વાસણે જાવ પજ્જુવાસદ્દ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કનકધજ રાજા આ સમાચાર જાણીને સ્વગત (મનમાં જ) આ પ્રમાણે બોલ્યા— નિસંદેહ મારા દ્વારા અપમાનિત થઈને તેતલિપુત્રે મુંડિત થઈને દીક્ષા અંગીકાર કરી છે. તો હું જાઉં અને તેતલિપુત્ર આણગારને વંદના-નમસ્કાર કરીને આ અપરાધ માટે વિનયપૂર્વક પુનઃ-પુનઃ ક્ષમાયાયના કરું. આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો, વિચાર કરીને સ્નાન કર્યું યાવત્ રાજા તેયાર થઈને ચતુરંગી સેના સાથે જ્યાં પ્રમદ્વન ઉદ્ઘાન હતું, જ્યાં તેતલિપુત્ર આણગાર કેવળી બિરાજતા હતા ત્યાં આવ્યાં, આવીને તેતલિપુત્ર આણગારને વંદન, નમસ્કાર કર્યાં, વંદન, નમસ્કાર કરીને તે અપરાધ માટે વારંવાર ક્ષમા યાચના કરી અને ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક યથાયોગ્ય સ્થાન પર બેસીને તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યા.

૫૫ તએ ણ સે તેયલિપુત્તે અણગારે કણગજ્ઝયસ્સ રણ્ણો તીસે ય મહિમહાલિયાએ પરિસાએ ધમ્મં પરિકહેઇ ।

તએ ણ કણગજ્ઝાએ રાયા તેયલિપુત્તસ્સ કેવલિસ્સ અંતિએ ધમ્મં સોચ્વા ણિસમ્મ પંચાણુવ્વદ્દ્યં સત્તસિક્ખાવદ્દ્યં દુવાલસવિહં સાવગધમ્મં પડિવજ્જિ, પડિવજ્જિત્તા સમણોવાસએ જાએ અભિગયજીવાજીવે, વણાઓ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્ર આણગારે કનકધજ રાજને અને ઉપસ્થિત વિશાળ પરિષદને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો.

તે સમયે કનકધજ રાજાએ તેતલિપુત્ર કેવળી પાસેથી ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને પાંચ અણૂત્રત અને સાત શિક્ષાવ્રતરૂપ બાર પ્રકારના શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કરીને તે જીવ-અજીવ આદિ તત્ત્વોના શાતા શ્રમણોપાસક થઈ ગયા.

૫૬ તએ ણ તેયલિપુત્તે કેવલી બહૂણિ વાસાણિ કેવલિપરિયાગં પાડળિતા જાવ સિદ્ધે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તેતલિપુત્ત કેવળી ઘણા વર્ષા સુધી કેવલી અવસ્થામાં રહીને યાવત્ત સિદ્ધ થયા.

૫૭ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ ચોદ્દસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે— હે જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ શાતાસૂત્રના ચૌદમા અધ્યયનનો આ પૂર્વોક્ત અર્થ કહ્યો છે. એમ જે મેં સાંભળ્યું છે, તેમ જ કહું છું.

વિષેયન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં તેતલીપુત્ત પ્રધાનની ઘટિત જીવન ઘટનાના દદ્ધાંતે સાધકને માનકધાયથી દૂર રહેવાનું વિધાન છે. માન સાધકને ધર્મારાધનથી દૂર રાખે છે. આ બોધ વૃત્તિકારે એક ગાથા દ્વારા કહ્યો છે. યથા—

જાવ ણ દુક્ખં પત્તા, માણબ્બંસં ચ પાળિણો પાયં ।

તાવ ણ ધમ્મં ગેણહંતિ, ભાવઓ તેયલીસુયવ્વ ॥૧॥

અર્થ— પ્રાય: મનુષ્યોને દૃષ્ટિ પ્રાપ્ત ન થાય, માનનું મર્દન ન થાય ત્યાં સુધી તેતલી પુત્ત અમાત્યની જેમ તે ભાવપૂર્વક—અંત:કરણથી ધર્મને આરાધતો નથી.॥૧॥

॥ ચૌદમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

પંડરમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયનનું નામ નંદી ફળ છે. તેમાં નંદીફળના દષ્ટાંતે ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

ઈન્દ્રિયોના લોભામણા વિષયોની આસક્તિ સંસાર પરિભ્રમણ કરાવે છે અને અનાસક્તિ મુક્તિ અપાવે છે. આ અધ્યયનમાં ઈન્દ્રિયોના વિષયો એટલે કામભોગને નંદીફળના વૃક્ષની સાથે સરખાવ્યા છે. તે દષ્ટાંત આ પ્રમાણે છે—

ચંપાનગરની ઈશાન દિશામાં એક મોટી અટવી પાર કર્યા પછી અહિચ્છત્રા નામનું નગર હતું. ચંપાનગરમાં ધન્ય સાર્થવાહ રહેતા હતા. તેને એકવાર વેપાર માટે અહિચ્છત્રા જવાની ઈચ્છા થઈ. પોતાની સાથે અન્ય લોકોને લઈ જવાની તથા તેઓની જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરવાની જવાબદારી સ્વીકારીને તેમણે અહિચ્છત્રા તરફ પ્રયાણ કર્યું.

રસ્તામાં જે અટવી પાર કરવાની હતી, તે અટવીમાં નંદીફળ નામના મનમોહક પણ જેરીલા વૃક્ષો હતા. તે વૃક્ષના ફળ, ફૂલ, પાન વગેરે ખાવામાં મીઠા મધુરા હતા, તેની છાયા પણ શીતળ હતી પરંતુ તેના ફળ અને તેની છાયા વિષાકત હતી. તે વૃક્ષના ફળ જે ખાય અને તેની છાયામાં જે વિશ્વામ કરે તે અવશ્ય મૃત્યુને શરણ થઈ જતા હતા. ધન્ય સાર્થવાહને આ વાતની જાણ હોવાથી તેણે અટવીમાં પ્રવેશતાં પૂર્વ જ પોતાના સાર્થને આ વાતથી વાકેફ કરી દીક્ષા તથા તે વૃક્ષના ફળાદિ ન ખાવાની અને તે વૃક્ષથી દૂર રહેવાની સૂચના આપી દીધી હતી.

સાર્થમાંથી કેટલાક લોકો ધન્ય સાર્થવાહની વાત પર વિશ્વાસ મૂકીને નંદી ફળના વૃક્ષથી દૂર રહ્યા, તેઓ જીવિત રહ્યા અને અટવી પાર કરી ગયા. કેટલાક લોકોએ તેમની વાત ન સ્વીકારી, નંદીફળ વૃક્ષના ફળો ખાધા; તેઓને ક્ષણિક આનંદ તો આવ્યો જ પરંતુ પરિણામે તે સર્વ મૃત્યુને શરણ થયા.

ધન્ય સાર્થવાહ વેપાર કરી ચંપાનગરી પાછા આવ્યા. કાળકમે દીક્ષા લઈ, સંયમનું પાલન કરી, દેવલોકમાં ઉત્પત્ત થયા. ત્યાંથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ સિદ્ધ થશે.

સંક્ષેપમાં સાર એ છે કે જે વ્યક્તિ ઈન્દ્રિયના વિષયોમાં આસક્ત થાય છે તે સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે અને જે અનાસક્ત રહે છે તે સંસાર સાગર પાર કરી જાય છે.

પંદરમું અદ્યયન

નંદી ફળ

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જિ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ ચોહસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે
પણને, પણરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણને ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન् ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ શાતાસૂત્રના ચૌદમા અદ્યયનના આ
ભાવ કહ્યા છે, તો પંદરમાં અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

ચંપાનગરી અને ધન્ય સાર્થવાહ :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા । પુણભદે
ચેઝાએ । જિયસત્તુ રાયા । તત્થ ણ ચંપાએ ણયરીએ ધણે ણામં સત્થવાહે હોત્થા - અઢુ જાવ
અપરિભૂએ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી, પૂર્ણભદ્ર નામનું ઉદ્ઘાન હતું.
જિતશત્રુ નામના રાજા હતા, તે ચંપાનગરીમાં ધન્ય નામના સાર્થવાહ રહેતા હતા, તે ઋદ્ધિ સંપન્ન હતા
થાવતૂ અનેક લોકો માટે તે આદર્શભૂત હતા.

૩ તીસે ણ ચંપાએ ણયરીએ ઉત્તરપુરચ્છમે દિસિભાએ અહિચ્છતા ણામં ણયરી હોત્થા -
રિદ્ધતિમિય-સમિદ્ધા, વણઓ । તત્થ ણ અહિચ્છતાએ ણયરીએ કણગકેઊ ણામં રાયા
હોત્થા, મહયા વણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીથી ઉત્તર-પૂર્વ દિશામાં અહિચ્છતા નામની નગરી હતી. તે ધન-ધાન્ય આદિથી
પરિપૂર્ણ સમૃદ્ધ હતી. તે અહિચ્છતા નગરીમાં રાજાના ગુણોથી યુક્ત કનકકેતુ નામના રાજા હતા. નગરી
અને રાજાનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું.

ધન્ય સાર્થવાહનું વ્યાપારાર્થ અહિચ્છતાનગરી પ્રયાણ :-

૪ તએ ણ તસ્સ ધણસ્સ સત્થવાહસ્સ અણણયા કયાઇ પુષ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ
ઇમેયારૂવે અજ્ઞાતિએ જાવ સમુપ્પચ્છિત્થા - સેયં ખલુ મમ વિઉલં પણિયભંડમાયાએ અહિચ્છતં
ણયરિં વાણિજ્જાએ ગમિત્તએ, એવં સંપેહેઇ, સંપેહિતા ગળિમં ચ ધરિમં ચ મેજ્જં ચ પારિચ્છેજ્જં
ચ ચઉદ્વિહં ભંડું ગેણહિ, ગેણિહિતા સગડી-સાગડં સજ્જેઇ, સજ્જિતા સગડી-સાગડં ભરેઇ,
ભરિતા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિતા એવં વયાસી -

ગચ્છહ ણં તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! ચંપાએ ણયરી એ સિંઘાડગ જાવ મહાપહ-પહેસુ ઉગ્ઘોસેમાણા-
ઉગ્ઘોસેમાણા એવં વયહ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધણે સત્થવાહે વિઉલે પણિયં આદાય ઇચ્છિદ
અહિચ્છત્તં ણયરિં વાણિજ્જાએ ગમિત્તએ । તં જો ણં દેવાણુપ્પિયા ! ચરએ વા ચીરિએ વા
ચમ્મખાંડિએ વા ભિચ્છુંડે વા પંડુરંગે વા ગોયમે વા ગોવર્ઝિએ વા ગિહિધમ્મે વા ગિહિધમ્મચિંતએ વા
અવિરુદ્ધવિરુદ્ધ-વુદ્ધ-સાવગ-રત્તપઢ-ણિગંથપ્પભિર્ પાસંડત્થે વા ગિહત્થે વા, ધણેણં સત્થવાહેણં
સંદ્ધિ અહિચ્છત્તં ણયરિં ગચ્છિ, તસ્સ ણં ધણે સત્થવાહે અચ્છત્તગસ્સ છત્તાં દલયઇ, અણુવાહણસ્સ
ઉવાહણાઓ દલયઇ, અકુંડિયસ્સ કુંડિયં દલયઇ, અપસ્થયણસ્સ પત્થયણ દલયઇ, અપક્ખેવગસ્સ
પક્ખેવં દલયઇ, અંતરા વિ ય સે પડિયસ્સ વા ભગગલુગગસ્સ સાહેજ્જાં દલયઇ, સુહંસુહેણ ય ણં
અહિચ્છત્તં સંપાવેઇ, ત્તિ કટ્ટુ દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઘોસણ ઘોસેહ, ઘોસિતા મમ એયમાણત્તિં
પચ્ચપ્પિણહ ।

ભાવાર્થ :-— એકવાર ધન્ય સાર્થવાહને મધ્યરાત્રિના સમયે વિચાર આવ્યો કે વિપુલ પ્રમાણમાં કંય-વિક્ષયની
વસ્તુઓ(માલ) લઈને અહિચ્છત્તા નગરીમાં વેપાર કરવા જવું તે મારા માટે શ્રેયકારી છે. આ રીતે વિચાર કરીને
તેણે ગણીને વેચી શકાય તેવી નાળિયેર આદિ ગણિભ વસ્તુઓ, તોળીને વેચી શકાય તેવી ગોળ વગેરે ધરિભ
વસ્તુઓ, પાલી વગેરેથી માપીને વેચી શકાય તેવી ધાન્યાદિ મૈય વસ્તુઓ અને કસોટી કરીને વેચી શકાય
તેવી સોનું, રત્નાદિ પરિચ્છેદ્ય વસ્તુઓરૂપ ચારે પ્રકારના માલને પાત્રોમાં ભરીને ગાડી-ગાડા તૈયાર કરાવ્યા
અને તે ગાડી-ગાડીમાં માલના પાત્રો મૂકાવ્યા. ત્યાર પછી કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહું—

હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને ચંપાનગરીના શ્રુંગાટક યાવત્ રાજમાર્ગ અને અન્ય માર્ગોમાં
ઉદ્ઘોષણા કરતાં-કરતાં કહો કે—

હે દેવાનુપ્રિયો ! ધન્ય સાર્થવાહ વિપુલ પ્રમાણમાં માલ(વેચવા યોગ્ય વસ્તુઓ) ભરીને અહિચ્છત્તા
નગરીમાં વેપાર કરવા માટે જવા ઈચ્છે છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! જે કોઈ પણ ચરક મતના બિક્ષુકો, ચીથરાને
પહેરનારા ચીરિકો, ચામડું પહેરનારા ચર્મ ખંડિકો, બિક્ષાથી આજીવિકા મેળવનારા બિક્ષુકો, શરીર પર
ભર્સમ ચોળનારા પાંડુરંકો, બળદને સાથે રાખીને બીજાના ધરેથી અનાજની યાચના કરી આજીવિકા કરનારા
ગૌતમો, ગાયને અનુસરનારા ગોત્રતીકો, ગૃહસ્થધર્મ ચિંતકો, અવિરુદ્ધ-કિયાદિનો વિરોધ નહીં કરનારા
કિયાવાદીઓ, કિયાદિનો વિરોધ કરનારા અકિયાવાદીઓ અને નાસ્તિકો વગેરે તેમજ વૃદ્ધ શ્રાવકો અર્થાત્
બ્રાહ્મણો, લાલ વસ્ત્રધારી પરિવાજકો, નિર્ણય સાધુઓ, શિથિલ આચારવાળા સાધુઓ કે ગૃહસ્થો વગેરે જે
કોઈ ધન્ય સાર્થવાહની સાથે અહિચ્છત્તા નગરીમાં જવા ઈચ્છે, તેને ધન્ય સાર્થવાહ પોતાની સાથે લઈ જશે.
જેની પાસે છત્ર ન હોય તેને છત્ર આપશે, પગરખા ન હોય તેને પગરખા આપશે, કમંડળ ન હોય તેને
કમંડળ આપશે, ભાતું ન હોય તેને ભાતું આપશે, અધવચ્ચે ભાતું ખલાસ થઈ જશે તેને પૂર્ક દ્રવ્યો આપશે,
રસ્તામાં કોઈ પડી જશે, હાથ-પગ આદિ અંગોપાંગ ભાંગી જશે, બીમાર પડશે તો તેનો ઔષધોપચાર
કરાવશે અને સુખપૂર્વક અહિચ્છત્તા નગરી સુધી પહોંચાડશે. આ રીતે બેવાર-ત્રણવાર ઘોષણા કરો, ઘોષણા
કરીને મને ખબર આપો.

૫ તએ ણં તે કોહુંબિયપુરિસા જાવ એવં વયાસી-હંદિ ! સુણંતુ ભગવંતો
ચંપાણગરીવત્થવા બહવે ચરગા ય જાવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ યાવત્ આ રીતની ઘોષણા કરી— “હે ચંપા નગરીના નિવાસી ચરક આદિ ભગવંતો ! સાંભળો,” ઈત્યાદિ કહીને પૂર્વોક્ત ઘોષણા કરીને તેઓએ ધન્ય સાર્થવાહને ઘોષણા થઈ ગયાની જાણ કરી.

૬ તએ ણ સે કોડુંબિયપુરિસાણ ઘોસણ સોચ્વા ચંપાએ ણયરીએ બહવે ચરગા ય જાવ ગિહત્થા ય જેણેવ ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ । તએ ણ ધણ્ણે તેર્સિ ચરગાણ ય જાવ ગિહત્થાણ ય અચ્છતગસ્સ છત્તં દલયઇ જાવ પત્થયણ દલયઇ, દલઇત્તા એવં વયાસી - ગચ્છહ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! ચંપાએ ણયરીએ બહિયા અગુજ્જાણંસિ મમં પઢિવાલેમાણા-પઢિવાલેમાણા ચિદ્ધું । તએ ણ ચરગા ય જાવ ગિહત્થા ય ધણ્ણેણ સત્થવાહેણ એવં વૃત્તા સમાણા જાવચિદ્ધુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કર્મચારી પુરુષોની પૂર્વોક્ત ઘોષણા સાંભળીને ચંપા નગરીના ઘણા ચરકો યાવત્ ગૃહસ્થો ધન્ય સાર્થવાહની પાસે આવ્યા ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે તે ચરક યાવત્ ગૃહસ્થોમાંથી જેની પાસે છત્ર ન હતા તેને છત્ર આપ્યા યાવત્ જેની પાસે ભાતું ન હતું તેને ભાતું આપ્યું. પછી તેઓને કહું— હે દેવાનુપ્રિયો! તમે જાઓ અને ચંપા નગરીની બહાર મુખ્ય ઉદ્યાનમાં મારી પ્રતીક્ષા કરો. ત્યાર પછી તે ચરકો યાવત્ ગૃહસ્થો આદિને ધન્ય સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તેઓ મુખ્ય ઉદ્યાનમાં તેમની પ્રતીક્ષા કરતા રહ્યા.

૭ તએ ણ ધણ્ણે સત્થવાહે સોહણંસિ તિહિકરણન્કખત્તંસિ વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવક્ખડાવેઝ, ઉવક્ખડાવેત્તા મિત્તણાઝ જાવ આમંતેઝ, આમંતિત્તા ભોયણ ભોયાવેઝ, ભોયાવિત્તા આપુચ્છઝ, આપુચ્છિત્તા સગડી-સાગડં જોયાવેઝ, જોયાવિત્તા ચંપાણયરીઓ ણિગચ્છઝ, ણિગચ્છિત્તા ણાઇવિપ્પણિદુહિં અદ્ધાણેહિં વસમાણેવસમાણે સુહેહિં વસહિ-પાયરાસેહિં અંગ જણવયં મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ દેસગં તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સગડી-સાગડં મોયાવેઝ, મોયાવેત્તા સત્થણિવેસં કરેઝ, કરિત્તા કોડુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી-

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે શુભ તિથિ, કરણ અને નક્ષત્રમાં વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદ્યાદિમદુપ ચારે પ્રકારનું ભોજન તૈયાર કરાવીને ભિત્રો, જ્ઞાતિજ્ઞનો આદિને આમંત્રિત કરીને તેઓને જમાડ્યા, જમાડીને તેઓની અનુમતિ લઈને ગાડી-ગાડા જોતરાવ્યા અને ચરકાદિને સાથે લઈ ચંપાનગરીથી બહાર નીકળ્યા. થોડા-થોડા અંતરે માર્ગમાં પડાવ કરતાં-કરતાં, સુખપૂર્વક રાત્રિવાસ અને પ્રાતઃકાલીન નાસ્તો વગેરે કરતાં-કરતાં, અંગ દેશમાં થઈને દેશની સીમા પર પહોંચીને ગાડી-ગાડા ખોલાવ્યા, ખોલાવીને સાર્થને ઉત્તારો કરાવી, કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું—

અટવીમાં પ્રવેશ કરતાં નંદીફળ માટે ઘોષણા :-

૮ તુબ્બે ણ દેવાણુપ્પિયા ! મમ સત્થણિવેસંસિ મહયા-મહયા સહેણ ઉગ્ઘોસેમાણા ઉગ્ઘોસેમાણા એવં વયહ- એવં ખલુદેવાણુપ્પિયા ! ઇમીસે અગામિયાએ છિણ્ણાવાયાએ દીહમદ્ધાએ અડવીએ બહુમજ્જદેસભાએ, એથ ણ બહવે ણંદિફલા ણામં રુક્ખા - કિણહા જાવ પત્તિયા પુષ્પિયા ફલિયા હરિયા રેરિજમાણા સિરીએ અર્ઝિવ-અર્ઝિવ ઉવસોભેમાણા ચિદ્ધુંતિ; મણુણા વણેણ, મણુણા ગંધેણ, મણુણા રસેણ, મણુણા ફાસેણ, મણુણા છાયાએ ।

તં જો ણ દેવાણુપ્પિયા ! તેસિં ણંદિફલાણ રૂક્ખાણ મૂલાણિ વા કંદાણિ વા તયાણિ વા પત્તાણિ વા પુપ્ફાણિ વા ફલાણિ વા બીયાણિ વા હરિયાણિ વા આહારેઝ, છાયાએ વા વીસમઝ, તસ્સ ણ આવાએ ભદ્રએ ભવઝ ! તઓ પચ્છા પરિણમમાણા પરિણમમાણા અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવેંતિ ! તં મા ણ દેવાણુપ્પિયા ! કેઝ તેસિં ણંદિફલાણ મૂલાણિ વા જાવ હરિયાણિ વા આહરઝ, છાયાએ વા વીસમજ; મા ણ સે વિ અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિજ્જસ્સઝ ! તુબ્બે ણ દેવાણુપ્પિયા ! અણેસિં રૂક્ખાણ મૂલાણિ ય જાવ હરિયાણિ ય આહારેહ, છાયાસુ વીસમહ, ત્તિ ઘોસણ ઘોસેહ જાવ પચ્ચાપ્પિણંતિ !

ભાવાર્થ :- હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મારા સાર્થના પડાવમાં મોટા અવાજથી વારંવાર ઉદ્ઘોષણા કરતા કહો કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! આગળ આવનારી અટવીમાં મનુષ્યોનું આવાગમન નથી અને તે અટવી ધારી લાંબી છે. તે અટવીના મધ્યભાગમાં ‘નંદી ફલ’ નામના વૃક્ષો છે. તે ઘેરા લીલા(કાળા) વર્ણવાળા યાવત્ પાંડા, ફૂલો, ફળોથી યુક્ત અને લીલાછમ હોવાથી અત્યંત સુંદર હોય છે. તે વૃક્ષો મનોજા વર્જા, મનોજા ગંધ, મનોજા રસ, મનોજા સ્પર્શ અને મનોજા ધાયાવાળા છે.

હે દેવાનુપ્રિયો ! જે કોઈ પણ મનુષ્ય તે નંદીફળ વૃક્ષોના મૂળ, કંદ, છાલ, પત્ર, પુષ્પ, ફળ, બીજ કે લીલીકૂંપળોને ખાશો અથવા તેની ધાયામાં પણ બેસશો, તેને થોડીવાર ખૂબ સારું લાગશો પણ પછી તેનું પરિણમન થતાં જ તે અકાળે મૃત્યુને પ્રાપ્ત થશે. તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! કોઈ તે નંદીફળ વૃક્ષોના મૂળ આદિનું સેવન કરે નહીં યાવત્ તેની ધાયામાં વિશ્રામ પણ કરે નહીં, જેથી તમારા કોઈના જીવનનો અકાળે નાશ થાય નહીં. હે દેવાનુપ્રિયો ! તમારે બીજા વૃક્ષોના મૂળ યાવત્ કૂંપળોને ખાવા અને તેની ધાયામાં વિશ્રામ લેવો. તેવા પ્રકારની ઘોષણા કરો અને મને કાર્ય થઈ ગયાની ખબર આપો. કર્મચારી પુરુષોએ આજાનુસાર ઘોષણા કરીને જાણ કરી.

નંદીફળ વૃક્ષ સમીપે પડાવ :-

૯ તએ ણ ધણે સત્થવાહે સગડી-સાગડં જોએઝ, જોઇત્તા જેણેવ ણંદિફલા રૂક્ખા તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છત્તા તેસિં ણંદિફલાણ અદૂરસામંતે સત્થળિવેસં કરેઝ, કરિત્તા દોચ્ચંપિ તચ્ચંપિ કોંબિયુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- તુબ્બે ણ દેવાણુપ્પિયા ! મમ સત્થળિવેસંસિ મહયા-મહયા સદ્વેણ ઉગ્ઘોસેમાણા-ઉગ્ઘોસેમાણા એવં વયહ- એ ણ દેવાણુપ્પિયા ! તે ણંદિફલા રૂક્ખા કિણહા જાવ મળુણણા છાયાએ ! તં જો ણ દેવાણુપ્પિયા ! એસિં ણંદિફલાણ રૂક્ખાણ મૂલાણિ વા જાવ હરિયાણિ વા આહારેઝ જાવ અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવેંતિ ! તં મા ણ તુબ્બે જાવ દૂરં દૂરેણ પરિહરમાણા વીસમહ, મા ણ અકાલે જીવિયાઓ વવરોવિસંતિ ! અણેસિં રૂક્ખાણ મૂલાણિ ય જાવ આહારેહ છાયાએ ય વીસમહ ત્તિ કટ્ટુ ઘોસણ ઘોસેહ જાવ પચ્ચાપ્પિણંતિ !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે ગાડી-ગાડાઓને જોતરાવ્યા અને અટવીમાં આગળ વધતા નંદી ફળ નામના વૃક્ષો હતા, ત્યાં આવી પહોંચયા. તે નંદી ફળના વૃક્ષોથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક પોતાના સાર્થને રોક્યો. ત્યાર પછી બે-ત્રણવાર કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને તેઓને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મારા પડાવમાં મોટા અવાજે પુનઃ પુનઃ ઘોષણા કરતા કહો કે હે દેવાનુપ્રિયો ! આ કૃષ્ણ વર્ણવાળા

યાવત् મનોહર છાયાવાળા જે વૃક્ષો છે તે જ નંદીફળ નામના વૃક્ષો છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! આ નંદીફળ વૃક્ષના મૂળ, કંદ, પુષ્પ, તવા, પત્ર, ફળ, બીજ, લીલી ફૂલપળ આદિનું સેવન કરશો નહીં યાવત્ તે અકાળે જ જીવનથી રહિત કરી દે છે. તેથી ક્યાંક એવું ન બને કે તમે તેનું સેવન કરીને જીવનનો નાશ કરી નાંખો. તેથી તેનાથી દૂર રહીને જ વિશ્વામ કરજો, જેથી તમારા જીવનનો નાશ ન થાય. તમે સહુ બીજા વૃક્ષોના મૂળ આદિનું સેવન કરજો અને તેની છાયામાં વિશ્વામ કરજો. કર્મચારી પુરુષોએ આ પ્રમાણેની ઘોષણા વારંવાર કરીને આજા પાછી સોંપી.

નંદીફળ ન ખાવાનું પરિણામ :-

૧૦ તત્થ ણ અત્થેગઇયા પુરિસા ધર્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ એયમટું સદ્દહંતિ, પત્તિયંતિ રોયંતિ, એ યમટું સદ્દહમાણા પત્તિયમાણા રોયમાણા તેસિં ણંદિફલાણં દૂરંદૂરેણ પરિહરમાણા-પરિહરમાણા અણ્ણેસિં રૂક્ખાણં મૂલાળિ ય જાવ વીસમંતિ । તેસિં ણ આવાએ ણો ભદ્રએ ભવઇ, તઓ પચ્છા પરિણમમાણા-પરિણમમાણા સુહરૂવત્તાએ ભુજ્જો-ભુજ્જો પરિણમંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે સાર્થમાંથી કેટલાક પુરુષોએ ધન્ય સાર્થવાહની આ વાત પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રૂચિ કરી. તેઓ ધન્ય સાર્થવાહના કથન પર શ્રદ્ધા કરતાં નંદીફલોથી દૂર દૂર રહીને બીજા વૃક્ષોના મૂળ આદિનું સેવન કર્યું યાવત્ તેની જ છાયામાં વિશ્વામ કર્યો. તેઓને તાત્કાલિક વિશેષ દેખાતું સુખ પ્રાપ્ત ન થયું, પરંતુ ત્યાર પછી જેમ-જેમ તેનું પરિણમન થતું ગયું તેમ સુખ મળ્યું અર્થાત્ તેઓના જીવન સુરક્ષિત રહ્યા.

૧૧ એવામેવ સમણાડસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પંચસુ કામગુણેસું ણો સજ્જેઝ, ણો રજ્જેઝ, સે ણ ઇહભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં, સમણીણં, સાવયાણં, સાવિયાણં અચ્ચળિજ્જે ભવઇ, પરલોએ વિ ય ણો આગચ્છિ જાવ વીઈવિસ્સિઝ; જહા વ તે પુરિસા ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાનું શ્રમણો ! અમારા જે નિર્ગઠો કે નિર્ગઠીઓ યાવત્ પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત થતા નથી, અનુરક્ત થતા નથી તે આ ભવમાં પણ ઘણા શ્રમણો, શ્રમણીઓ, શાવકો અને શાવિકાઓના પૂજનીય બને છે અને પરલોકમાં પણ હું ખ પામતા નથી. જેમ નંદીફળને ન ખાનારા પુરુષો અટવી પાર કરી જાય છે તેમ તે અનુકમથી સંસાર અટવીને પાર કરી જાય છે અર્થાત્ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે.

નંદીફળ ખાવાનું પરિણામ :-

૧૨ તત્થ ણ જે સે અપ્પેગઇયા પુરિસા ધર્ણસ્સ એયમટું ણો સદ્દહંતિ ણો પત્તિયંતિ ણો રોયંતિ, ધર્ણસ્સ એયમટું અસદ્દહમાણા જેણેવ તે ણંદિફલા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તેસિં ણંદિફલાણં મૂલાળિ ય જાવ આહારેતિ, છાયાએ ય વીસમંતિ, તેસિં ણ આવાએ ભદ્રએ ભવઇ, તઓ પચ્છા પરિણમમાણા જાવ વવરોવેતિ ।

ભાવાર્થ :- તે સાર્થમાંથી કેટલાક પુરુષોએ ધન્ય સાર્થવાહની આ વાત પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ, રૂચિ કરી નહીં. તેઓ ધન્ય સાર્થવાહની વાત પર શ્રદ્ધા નહીં કરતા જ્યાં નંદી ફલના વૃક્ષો હતા ત્યાં ગયા, ત્યાં જઈને તેઓએ તે નંદીફળ વૃક્ષોના મૂળ આદિ ખાદ્ય અને તેની છાયામાં વિશ્વામ કર્યો. તેઓને તાત્કાલીન સુખ તો પ્રાપ્ત થયું પરંતુ તેનું પરિણમન થતાં જ તેઓ જીવનથી મુક્ત થઈ ગયા, મૃત્યુ પામ્યા.

૧૩ એવામેવ સમણાતસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વિઝે સમાણે પંચસુ કામગુણેસુ સજ્જેઝ જાવ અણુપરિયટ્ટસિઝ, જહા વ તે પુરિસા ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાનું શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વીઓ પ્રવર્જિત થઈને પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત થાય છે, તેઓ તે પુરુષોની જેમ યાવતું ચતુર્ભૂતિરૂપ સંસારમાં પુનઃ પુનઃ પરિભ્રમણ કરે છે.

ધન્ય સાર્થવાહનો અહિચ્છત્ત્રામાં વ્યાપાર :-

૧૪ તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે સગડી-સાગડં જોયાવેઝ, જોયાવિત્તા જેણેવ અહિચ્છત્તા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છેઝ, ઉવાગચ્છત્તા અહિચ્છત્તાએ ણયરીએ બહિયા અગુજ્જાણે સત્થણિવેસં કરેઝ, કરિત્તા સગડી-સાગડં મોયાવેઝ ।

તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે મહત્થં મહગં મહરિહં રાયારિહં પાહુડં ગેણહિ, ગેણહિત્તા બહુપુરિસેહિં સદ્ધિં સંપરિવુડે અહિચ્છત્તં ણયરિં મજ્જંમજ્જોણં અણુપ્પવિસિઝ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ કણગકેઊ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છેઝ, ઉવાગચ્છત્તા કરયલ જાવ વદ્ધાવેઝ, વદ્ધાવિત્તા તં મહત્થં પાહુડં ઉવણેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે ગાડી-ગાડા જોતર્યા અને તે અહિચ્છત્તા નગરી સમીપે આવ્યા. અહિચ્છત્તા નગરીની બહાર મુખ્ય ઉદ્ઘાનમાં તેણે પડાવ નાંખ્યો અને ગાડી-ગાડા છોડ્યા.

ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે મહાર્થસાધક, મહામૂલ્યવાન, મહાપુરુષોને યોગ્ય અને રાજાને યોગ્ય અનેક પદાર્થોનું ભેટણું લીધું અને ઘણા પુરુષોની સાથે પરિવૃત્ત થઈને અહિચ્છત્તા નગરીના મધ્યભાગમાં પ્રવેશ કરીને, કનકદેશું રાજાની પાસે ગયા. ત્યાં જઈને, હાથ જોડીને, રાજાનું અભિવાદન કરીને, જ્ય વિજયના શબ્દોથી વધાવીને તે બહુમૂલ્ય ભેટ રાજાને આપી.

૧૫ તએ ણ સે કણગકેઊ રાયા હદ્દુતુડે ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ તં મહત્થં જાવ પાહુડં પડિચ્છેઝ, પડિચ્છત્તા ધણં સત્થવાહં સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારિત્તા સમ્માણિત્તા ઉસુકંકં વિયરઝ, વિયરિત્તા પડિવિસજ્જેઝ ।

તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે અહિચ્છત્તાણયરીએ જાવ ભંડવિણિમયં કરેઝ, કરિત્તા પડિભંડં ગેણહિ, ગેણહિત્તા સુહંસુહેણં જેણેવ ચંપા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છેઝ, ઉવાગચ્છત્તા મિતણાઝ-ણિયગસયણ-સંબંધી પરિજણં સદ્ધિં અભિસમણાગએ વિડલાઇં માણુસ્સગાઇં ભોગભોગાઇં ભુંજમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- કનકદેશું રાજાને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને ધન્ય સાર્થવાહની તે મૂલ્યવાન ભેટનો સ્વીકાર કર્યો અને ધન્ય સાર્થવાહનો સત્કાર-સન્માન કરીને શુલ્ક(જકાત) માફ કરી દીધું અને તેમને વિદાય કર્યા. ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે પોતાનો માલ વેંચ્યો અને બીજો માલ ખરીદ્યો. ત્યાર પછી સુખપૂર્વક પાછા ફરીને ચંપાનગરીમાં આવી ગયા. આવીને પોતાના મિત્રો અને શાતીજનો તથા નિજક, સ્વજન, પરિજન સંબંધીઓ આદિને મળ્યા અને મનુષ્ય સંબંધી સુખ ભોગવતા રહ્યા.

धन्य सार्थवाहनी प्रवृज्या अने भविष्य :-

१६ तेणं कालेणं तेणं समएणं थेरागमणं। धणे सत्थवाहे धम्मं सोच्चा, जेट्पुत्रं कुहुंबे ठावेत्ता पव्वइए। सामाइमाइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जित्ता बहूणि वासाणि सामण्ण-परियागं पाउणित्ता, मासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसेत्ता, सट्टिभत्ताइंअणसणाइं छेदित्ता अण्णयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववण्णे। से णं देवे ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं जाव चयं चइत्ता महाविदेहे वासे सिज्जिहिइ जाव अंतं करेहिइ।

भावार्थ :- ते काले ते समये स्थविरभुनि भगवंतनुं आगमन थयुं. धन्य सार्थवाहे धर्मदेशना सांभणीने भोटा पुत्रने कुटुंबना वडा तरीके स्थापित करीने स्वयं दीक्षित थया. सामायिकथी लईने अगियार अंगोनुं अध्ययन कर्युं अने घणा वर्षों सुधी संयमनुं पालन करीने, एक मासनी संलेखना करीने, साठ भक्तना आहारनो अनशन द्वारा त्याग करीने, कोई एक देवलोकमां देवरुपे उत्पन्न थया अने देवलोकना आयुष्यनो क्षय थतां त्यांथी च्यवीने महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य जन्म धारण करीने सिद्धि प्राप्त करशे यावत् जन्म-मरणनो अंत करशे.

१७ एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं पण्णरसमस्स णायज्ञायणस्स अयमद्वे पण्णते । ॥ त्ति बेमि ॥

भावार्थ :- आ प्रभाषो हे जंबू ! श्रमण भगवान् महावीर स्वामी ए पंद्रमां शात-अध्ययननो आ अर्थ क्वो छे. जेम में सांभण्युं छे तेम कहुं छे.

विवेचन :-

प्रस्तुत अध्ययनमां साधकोने धन्य सार्थवाहना दृष्टांत द्वारा ईन्द्रियोना विषयोथी दूर रहेवानो बोध आप्यो छे. आ दृष्टांतना दृपकोने वृत्तिकारे चार गाथा द्वारा घटित कर्या छे. जेम के-

चंपा इव मणुयगई, धणो व्व भयवं जिणो दएक्करसो ।

अहिछत्ता णयरिसमं, इह णिव्वाणं मुणेयव्वं ॥१॥

अर्थ— चंपानगरीना स्थाने मनुष्यगति, धन्य सार्थवाहना स्थाने एकांत दयाणु तीर्थकर भगवान् अने अहिच्छत्रा नगरीना स्थाने निर्वाण समजवुं॥१॥

घोसणया इव तित्थंकरस्स सिवमग्गदेसणमहगं ।

चरगाइणो व्व इत्थं सिवसुहकामा जिया बहवे ॥२॥

अर्थ— धन्य सार्थवाहनी घोषणाना स्थाने तीर्थकर भगवाननी मोक्षमार्गनी अणमोल देशना, अनेक चरक आदिना स्थाने मुक्ति सुखनी कामना करनारा घणा प्राणी समजवा॥२॥

णंदिफलाइ व्व इहं, सिवपहपडिवण्णगाण विसया उ ।

तब्बक्खणाओ मरणं, जह तह विसएहिं संसारो ॥३॥

अर्थ— मोक्षमार्गने अंगीकार करनाराओ माटे ईन्द्रियोना विषयो(विषमय) नंदी फैनी समान छे. जेम नंदीफैनोना भक्षणथी मरण थाय छे, तेम ईन्द्रिय विषयोना सेवनथी संसारमां जन्म मरण थाय छे॥३॥

તવ્વજ્જણેણ જહ ઇદ્ધપુરગમો વિસયવજ્જણેણ તહા ।
પરમાણંદળિબંધણ-સિવપુરગમણ મુણેયવ્વં ॥૪॥

અર્થ— નંદીફળોનું સેવન ન કરે તે ઈષ્ટ પુર (અહિચ્છત્રા નગરી)ને પ્રાપ્ત કરે છે. તે પ્રમાણે વિષયોના પરિત્યાગથી નિર્વાણ નગરની પ્રાપ્તિ થાય છે અને તે પરમાનંદનું કારણ બને છે. ॥૪॥

કોઈ પણ દષ્ટાંત, રૂપક કે ઉપમાં એકદેશીય જ હોય છે. તેથી અહીં ચંપાનગરી અર્થાતું મનુષ્યગતિમાં સ્થિત મનુષ્યો ધન્યવાર્થવાહ તુલ્ય તીર્થકર પરમાત્માની દેશનાના આધારે, નંદીફળ જેવા ઈન્દ્રિય ભોગોથી દૂર રહે તો અહિચ્છત્રા તુલ્ય મોક્ષને પામે છે, તેટલા અંશે જ દષ્ટાંત ગ્રાહ્ય છે. ‘સાર્થ અહિચ્છત્રાથી પુનઃ ચંપાનગરી આવ્યો,’ દષ્ટાંતનો તે અંશ બોધ માટે ગ્રાહ્ય નથી.

॥ પંદરમું અદ્યયન સંપૂર્ણ ॥

સોળમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

આ અદ્યયનમાં દ્રૌપદીના ભવોનું વર્ણન છે, તેની પ્રમુખતાએ અદ્યયનનું નામ દ્રૌપદી પ્રસિદ્ધ છે.

પદ્મનાભ રાજા દ્રૌપદીનું હરણ કરાવીને તેને ધાતકીખંડ દ્વીપની અમરકંકા નગરીમાં લઈ ગયા હતા. તે નગરીની પ્રમુખતાએ શાસ્ત્રમાં આ અદ્યયનનું નામ અમરકંકા છે.

આ અદ્યયનમાં દ્રૌપદીના અસંખ્ય પૂર્વભવોનું અને કેટલાક ભાવી ભવોનું વર્ણન છે. તે વર્ણનનો પ્રારંભ નાગશ્રીના ભવથી થાય છે અને છેલ્લે મોકા પ્રાપ્તિના વર્ણન સાથે તે પૂર્ણ થાય છે.

નાગશ્રીનો ભવ :— ચંપા નગરીમાં સોમ, સોમદાત, સોમભૂતિ, આ ત્રણ બ્રાહ્મણ ભાઈઓના પરિવાર આનંદપૂર્વક રહેતા હતા. તેઓ વારાફરતી એક-એક ભાઈના ઘેર સાથે બેસીને ભોજન કરતા હતા. એકવાર સોમને ત્યાં ભોજનનો વારો હતો. સોમની પત્ની નાગશ્રીએ ભોજનમાં તુંબડાનું (દૂધીનું) ઉત્તમ શાક બનાવ્યું અને ચાખતાં જ તેને ખબર પડી ગઈ કે તુંબડી કડવી જેર જેવી છે. અપયશ અને નિંદાથી બચવા નાગશ્રીએ તે શાક એક બાજુ સંતાડીને રાખી દીધું અને બીજું શાક બનાવી લીધું. બધા ભોજન કરીને ચાલ્યા ગયા. તે સમયે માસભમણના પારણે ધર્મરૂપિ અણગાર તેના ઘેર પધાર્યા. નાગશ્રીએ તે શાકને ઠેકાણે પાડવા દુષ્ટ પરિણામોથી તે વિષયુક્ત શાક મુનિના પાત્રમાં ઢાલવી દીધું. પોતાના સ્થાને આવી મુનિએ તે શાક ગુરુને બતાવ્યું. શાકને વિષાક્તન જાડી ગુરુએ તે શાક પરઠવી દેવા જણાવ્યું. ધર્મરૂપિ અણગારે એકાંતમાં પરઠવા યોગ્ય ભૂમિ પર જઈને શાકનું એક ફોડવું જમીન ઉપર નાંખ્યું. તેના સ્વાદથી આકર્ષાઈને હજારો કીડીઓ ત્યાં આવી અને તેને ખાતાં જ મૃત્યુ પામી. તે જોઈ દ્યાળું મુનિરાજ જીવોની દ્યા માટે સ્વયં બધું શાક આરોગી ગયા અને અનશનત્વત સ્વીકારીને બેસી ગયા. થોડી જ વારમાં શરીરમાં વિષનું પરિણમન થતાં તેઓ સંથારાપૂર્વક કાળધર્મ પામીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં દેવરૂપે ઉત્પત્ત થયા.

લોકોને નાગશ્રીના આ કૃત્યની જાણ થતાં તેના પર ફિટકાર વરસાવવા લાગ્યા. સોમ બ્રાહ્મણે તેને ઘરમાંથી કાઢી મૂકી. સર્વ લોકોની અવહેલના પામતી અને પોતાના કર્માદ્યે તે સોળ રોગથી આકાંત બની, મૃત્યુપામીને છદ્દી નરકમાં નારકી રૂપે ઉત્પત્ત થઈ. ત્યાર પછી એક-એક નરકમાં બે-બે ભવ અને વરચે તિર્યથોના ભવ; એમ ભવભ્રમણ કરતાં લાખો ભવ એકેન્દ્રિય આદિમાં કરતી-કરતી અંતે ત્યાંથી નીકળી તે સાગરદન સાર્થવાહ અને તેની પત્ની ભદ્રાના ઘેર સુકુમાલિકા નામની પુત્રીરૂપે જન્મી.

સુકુમાલિકાનો ભવ :— સુકુમાલિકા યુવાન બની ત્યારે તેના લગ્ન સાગરપુત્ર સાથે થયા. સુકુમાલિકાના શરીરનો સ્પર્શ તલવાર, શર્ણ, અંજિ આદિ જેવો મારક, દાહક, અનિષ્ટ હોવાથી સાગરદને લગ્નની રાતે જ તેને ત્યાજી દીધી. ત્યાર પછી તેના પિતાએ તેના લગ્ન એક ભિખારી સાથે કરાવ્યા, તે ભિખારી પણ તેનો સ્પર્શ સહન ન કરી શકતાં, શેઠના સ્વર્ગ જેવા સુખના પ્રલોભનને ઠોકર મારીને તે જ રાતે સુકુમાલિકાનો ત્યાગ કરી ભાગી ગયો. નિરાશ અને હતાશ બનેલી સુકુમાલિકા દાનશાળામાં દાન આપતી, જીવન વ્યતીત કરવા લાગી. તે દરમ્યાન તે ગોપાલિકા સાધીજીના પરિચયમાં આવી. ત્યાર પછી તેણીએ દીક્ષા અંગીકાર કરી સંયમ અને તપની આરાધના કરવા લાગી.

કોઈ સમયે ગોપાલિકા આર્યાની આશા ન હોવા છતાં સુકુમાલિકા આર્યા ઉદ્ઘાનમાં જઈ એકાકીપણે

આતાપના લેવા લાગી. એકવાર ઉદ્ઘાનમાં તેણીએ પાંચ પુરુષ સાથે કીડા કરતી ગણિકાને જોઈ. તેની પૂર્વકાલીન ઈચ્છાઓ જાગૃત થઈ અને તેણીએ પાંચ પતિની પ્રાપ્તિનું નિયાણું કર્યું, ત્યાર પછી કમશા: શરીર બંકુશા અને સંયમમાં શિથિલાચારી થઈ ગઈ. તે દોષોની આલોચના-પ્રતિકમણ કર્યા વિના આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ઈશાન દેવલોકમાં અપરિગૃહિતા દેવીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાંનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને તેણીએ દુપદ રાજા અને ચુલાણી રાણીની પુત્રી દ્રૌપદીરૂપે જન્મ ધારણ કર્યો.

દ્રૌપદીનો ભવ :— દ્રૌપદી યુવાન બનતા પિતાએ તેના માટે સ્વયંવરની રચના કરી. સ્વયંવર મંડપમાં પૂર્વકૃત નિયાણાના ફળ સ્વરૂપે તેણીએ પાંચે પાંડવોના ગળામાં એક સાથે વરમાળા પહેરાવી અને તેના વિવાહ પાંચે પાંડવો સાથે થયા.

એકવાર નારદઋષિ હસ્તિનાપુરમાં પાંડુરાજાના મહેલમાં પદ્ધાર્યા. બધાએ તેનો સત્કાર કર્યો પણ દ્રૌપદીએ તેમનો સત્કાર કર્યો નહીં. તેથી નારદઋષિ રોષે ભરાઈ ગયા અને દ્રૌપદીને હેરાન કરવા, ધાતકીખંડ દીપમાં પદ્મનાભ રાજા પાસે જઈને તેના રૂપ-લાવણ્યની પ્રશંસા કરી. આ સાંભળી પદ્મનાભ રાજા તેના પર આસક્ત બની ગયો. પદ્મનાભે મિત્રદેવનું આશ્વાન કર્યું અને દેવ દ્વારા દ્રૌપદીનું હરણ કરાવ્યું. દેવ તેને અમરકંકા નગરીમાં લઈ આવ્યો. પદ્મનાભે ભોગની યાચના કરી પરંતુ દ્રૌપદીએ પોતાના શીલની રક્ષા માટે અને સમય વ્યતીત કરવા છ માસની મુદ્દત માંગી કે છ માસમાં કૃષ્ણ વાસુદેવ મને લેવા નહીં આવે તો હું તમારી આજા સ્વીકારીશ.

પાંડવોના માતા કુંતી કૃષ્ણવાસુદેવના ફેબા હતા. કુંતીના કહેવાથી કૃષ્ણવાસુદેવ દ્રૌપદીની શોધખોળમાં પાંડવોને સહાય કરવા તૈયાર થયા અને નારદઋષિ દ્વારા દ્રૌપદીના સમાચાર મેળવ્યા. ત્યારપછી પાંચ પાંડવો સહિત કૃષ્ણ વાસુદેવ લવણ્ણાધિપતિ સુસ્થિત દેવની આરાધનાથી લવણ્ણ સમુક્ર પાર કરી ધાતકીખંડ દીપની અમરકંકા નગરીમાં આવ્યા. ત્યાં પદ્મનાભ સાથે યુદ્ધ કરીને પદ્મનાભને હરાવીને દ્રૌપદીને લઈને જંબૂદીપમાં પાછા આવ્યા. કાળકમે પાંચે પાંડવોએ સ્થવિરો પાસે અને દ્રૌપદીએ સુવ્રતા આર્યા પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

તે સમયે ભગવાન શ્રી નેમનાથ સૌરાષ્ટ્રની પાવનભૂમિ પર પદ્ધાર્યા. પાંચે પાંડવ મુનિઓને દર્શન કરવાના ભાવ જાગૃત થયા. તેઓ માસખમણાના પારણે માસખમણની તપસ્યા કરી રહ્યા હતા. પારણાના દિવસે ગોયરી માટે ગયા ત્યાં લોકો પાસેથી નેમનાથ પ્રભુના મોક્ષગમનના સમાચાર મળ્યા, તેથી પાંચે પાંડવ મુનિઓએ ગ્રહણ કરેલો આહાર પરઠવી દીઘો અને શેત્રનું જય પર્વત ચઢીને, સંથારો કરીને સર્વકર્મનો ક્ષય કરી, સિદ્ધગતિને પામ્યા.

દ્રૌપદી આર્યાએ સુવ્રતા સાધ્વી સાથે સંયમી જીવન પસાર કરતાં કાળકમે સંથારો કર્યો અને દેવગતિ પામ્યા. ત્યાંથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરી સિદ્ધ થશે.

સોળમું અદ્યયન

અમરકંકા : દ્રૌપદી

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઇ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ પણરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણન્તે, સોલસમસ્સ ણ ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પણન્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન् ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે પંદરમા શાત—અદ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો સોળમા શાત—અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણ તેણં સમણેણ ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા, વણઓ । તીસે ણ ચંપાએ ણયરીએ બહિયા ઉત્તર પુરચ્છિમે દિસીભાએ સુભૂમિભાગે ણામં ઉજ્જાણે હોત્થા, વણઓ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ચંપા નામની નગરી હતી. તે ચંપાનગરીની બહાર ઉત્તર-પૂર્વ (ઈશાન) દિશામાં સુભૂમિભાગ નામનું ઉદ્ઘાન હતું. નગરી અને ઉદ્ઘાનનું વર્ણન ઔપપાતિક સૂત્રાનુસાર જાણવું.

દ્રૌપદીનો પૂર્વ ભવ : નાગશ્રી બ્રાહ્મણી :-

૩ તત્થ ણ ચંપાએ ણયરીએ તાઓ માહણ ભાયરો પરિવસંતિ, તંજહા - સોમે, સોમદત્તે, સોમભૂઈ, અઙ્ગ જાવ અપરિભૂયા; રિતવ્યેય જતવ્યેય-સામવ્યેય-અથવ્યણવ્યેય જાવ બંભણએસુ ય સત્થેસુ સુપરિણિદ્વિયા ।

તેસિં ણ માહણાણ તાઓ ભારિયાઓ હોત્થા, તંજહા - ણાગસિરી, ભૂયસિરી-જક્કખસિરી, સુકુમાલપાળિપાયાઓ જાવ તેસિં ણ માહણાણ ઇદ્વાઓ, વિઠલે માણુસ્સાએ કામભોગે પચ્ચણુ-ભવમાણીઓ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં ત્રણ બ્રાહ્મણ બંધુઓ નિવાસ કરતા હતા. તેના નામ આ પ્રમાણે હતા— સોમ, સોમદત્ત અને સોમભૂતિ. તેઓ ધનાઢ્ય યાવત્ ધણાં લોકો માટે આદર્શભૂત હતા. તે બ્રાહ્મણો ઋગવેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથવ્યવેદ, આ ચાર વેદ તથા અન્ય બ્રાહ્મણ શાસ્ત્રોમાં અત્યંત પ્રવીણ હતા.

તે ત્રણે બ્રાહ્મણોની ત્રણ પત્નીઓના નામ કમશઃ આ પ્રમાણે હતા— નાગશ્રી, ભૂતશ્રી અને યક્ષશ્રી. તેઓ સુકુમાર હાથ-પગ આદિ અવયવોવાળી યાવત્ બ્રાહ્મણોને પ્રિય હતી અને મનુષ્ય સંબંધી વિપુલ સુખો ભોગવતી રહેતી હતી.

સહભોજનનો નિર્ણય :-

૪ તએ ણ તેસિં માહણાણ અણણા કયાઇ એગયાઓ સહિયાણ સમુવાગયાણ જાવ ઇમેયાર્સ્કે

મિહોકહા-સમુલ્લાવે સમુપ્પજિત્તથા - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હ ઇમે વિડલે ધણ જાવ સાવએજ્જો અલાહિ જાવ આસત્તમાઓ કુલવસાઓ; પકામં દાડં પકામં ભોતું પકામં પરિભાએઠં । તં સેયં ખલુ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા ! અણણમણસ્સ ગિહેસુ કલ્લાકલિંલ વિડલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવકખ ડેડં પરિભુંજમાણાણ વિહરિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- એકદા તે ત્રણે ભાઈઓ સાથે મળ્યા અને સાથે બેઠેલા ત્રણે ભાઈઓ વચ્ચે આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ થયો— હે દેવાનુપ્પિયો ! આપણી પાસે આ પુષ્કળ પ્રમાણમાં ધન યાવત્ સ્વાપત્તેય-દ્રવ્ય આદિ વિદ્યમાન છે. સાત પેઢીઓ સુધી ખૂબ પ્રમાણમાં દાનમાં અપાય, ખૂબ વપરાય અને વહેંચાય (ભાગ પડે) તો પણ ખૂટે તેમ નથી. તો હે દેવાનુપ્પિયો ! આપણે પ્રતિદિન એકબીજાના ઘરે વારાફરતી વિપુલ, અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ, આ ચાર પ્રકારનો આહાર તૈયાર કરાવીએ અને એક સાથે બેસીને ભોજન કરીએ, તે આપણા માટે શ્રેયકારી છે.

૫ અણણમણસ્સ એયમદું પડિસુર્ણેતિ, કલ્લાકલિંલ અણણમણસ્સ ગિહેસુ વિડલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવકખડાવેંતિ, ઉવકખડાવિતા પરિભુંજેમાણ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્રણે બ્રાહ્મણ બંધુઓએ એકમત થઈને એકબીજાની આ વાત સ્વીકારી લીધી. તેઓ પ્રતિદિન એકબીજાના ઘરે પ્રચુર અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારનો આહાર બનાવીને એક સાથે ભોજન કરવા લાગ્યા.

કડવા તુંબડાનું શાક :-

૬ તએ ણ તીસે ણાગસિરીએ માહણીએ અણણયાકયાઇ ભોયણવારએ જાએ યાવિ હોત્થા । તએ ણ સા ણાગસિરી વિડલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવકખડેઝ, એં મહં સાલઇયં (સારઇયં) તિત્તાલાઉં બહુસંભારસંજુતં ણેહાવગાઢં ઉવકખડેઝ, એં બિંદુયં કરયલંસિ આસાએઝ, તં ખારં કદુયં અખજ્જં અભોજ્જં વિસભૂયં જાણિતા એવં વયાસી- ધિરસ્થુણં મમ ણાગસિરીએ અહૃણાએ અપુણાએ દૂભગાએ દૂભગસત્તાએ દૂભગણિબોલિયાએ, જાએ ણ મએ સારઇએ તિત્તાલાઉએ બહુસંભારસંભિએ ણેહાવગાઢે ઉવકખડિએ સુબહુદવ્વકખએ ણેહકખએ ય કએ ।

ભાવાર્થ :- એકવાર નાગશ્રી બ્રાહ્મણીને ત્યાં ભોજનનો વારો હતો. નાગશ્રીએ વિપુલપ્રમાણમાં અશનાદિ ચારે પ્રકારનો આહાર બનાવ્યો અને પદ્ધી એક મોટી શારદિક-શારદાતુમાં ઉત્પન્ન મુલાયમ તુંબડી (દૂધી)નું મસાલેદાર, તેલ નીતરતું શાક બનાવ્યું. શાક તૈયાર થઈ જવા આવ્યું ત્યારે તેના રસામાંથી રસાનું એક ટીપું પોતાની હથેળીમાં લઈ ચાખ્યું. ચાખતાંવેંત તેને ખબર પડી ગઈ કે આ શાક તો ખારું, કડવું છે, તે ખાવા લાયક નથી, ભોજનમાં કામ લાગે તેવું નથી, આ શાક તો કડવું-કડવું જેર જેવું છે. તે મનોમન બડબડવા લાગી કે મને નાગશ્રીને વિક્કાર છે. હું અધન્યા, અપુણ્યા, હુર્ભાંગ્યા, હુર્ભલા, ભાંગહીન શારદિક લીબોળીની જેમ અનાદરણીય છું. મેં આ શારદિક કડવી તુંબડીનું મસાલેદાર અને તેલ નીતરતું શાક બનાવવામાં ઘણા મસાલા અને તેલનો બગાડ કર્યો છે.

૭ તં જાએ ણ મમ જાઉયાઓ જાણિસ્સંતિ, તો ણ મમ ખિંસિસ્સંતિ । તં જાવ તાવ મમ

જાઉયાઓ ણ જાણંતિ તાવ મમ સેયં એયં સારઇયં તિત્તાલાઉયં બહુસંભારણેહકડં એંગંતે ગોવેત્તએ, અણં સારઇયં મહુરાલાઉયં બહુસંભારસંભિયં પેહાવગાઢં ઉવક્ખડેતએ; એવં સંપેહેઇ, સંપેહિતા તં સારઇયં જાવ ગોવેઇ અણં સારઇયં મહુરાલાઉયં ઉવક્ખડેઇ, ઉવક્ખડેતા;

તેસિં માહણાણં ણહાયાણં જાવ ભોયળમંડવંસિ સુહાસણવરગયાણં તં વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં પરિવેસેઇ । તએ ણં તે માહણા જિમિયભુચુતરાગયા સમાણા આયંતા ચોક્ખા પરમસુઝ્ભૂયા સકમ્મસંપત્તા જાયા યાવિ હોત્થા । તએ ણં તાઓ માહણીઓ ણહાયાઓ જાવ વિભૂસિયાઓ તં વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં આહારેંતિ, આહારિતા જેણેવ સયાઇં ગેહાઇં તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા સકમ્મસંપત્તાઓ જાયાઓ ।

ભાવાર્થ :- મારી દેરાણીઓ જો આ વાત જાણી જશે તો મારી નિંદા કરશે. જ્યાં સુધી મારી દેરાણીઓ આ વાત જાણતી નથી(હજુ આવી નથી) ત્યાં સુધીમાં આ શારદિક કડવી તુંબડીના મસાલેદાર શાકને એકબાજુ સંતાડીને મૂકી દેવું અને બીજી શારદિક મીઠી તુંબડીનું મસાલેદાર તેલ નીતરતું શાક બનાવી લેવું યોગ્ય છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને નાગશ્રીએ તે કડવી તુંબડીનું શાક યાવત્ સંતાડી દીધું અને અન્ય શારદિક મીઠી તુંબડીનું શાક બનાવી લીધું.

ત્યાર પછી તે બ્રાહ્મણો સ્નાન કરીને ભોજન મંડપમાં સુખાસને બેઠા હતા ત્યારે તેઓને તે પ્રચુર અશન, પાન, ખાદ્યા અને સ્વાદિષ્ટ વગેરે ચારે પ્રકારનું ભોજન પીરસવામાં આવ્યું. તે બ્રાહ્મણો ભોજન કરીને, પછી કોગળા કરીને મોહું સ્વચ્છ કરી, હાથ-પગ ધોઈને પરમ પવિત્ર થઈને પોત-પોતાના કામમાં પરોવાઈ ગયા. ત્યાર પછી સ્નાન કરેલી અને વિભૂષિત થયેલી તે બ્રાહ્મણીઓએ વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યા અને સ્વાદિષ્ટ ભોજન કર્યું. જમીને તેઓ પણ પોત-પોતાના ઘરે જઈને પોત-પોતાના કામમાં પરોવાઈ ગયા.

ધર્મરૂપિનું ભિક્ષાર્થ ગમન :-

૮ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં ધ્યમ્મઘોસા ણામં થેરા જાવ બહુપરિવારા જેણેવ ચંપા ણામં ણયરી, જેણેવ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે, તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા અહાપડિસ્ખવં ઓગહં ઓગિણિહિતા સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણા વિહરંતિ । પરિસા ણિગગયા । ધમ્મો કહિઓ । પરિસા પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મધોષ નામના સ્થવિરમુનિ યાવત્ વિશાળ શિષ્ય પરિવારની સાથે ચંપા નગરીના સુભૂમિભાગ ઉદ્ઘાનમાં પદ્ધાર્યા. સાધુને યોગ્ય સ્થાન અને સંસ્તારકની યાચના કરીને ત્યાં રહ્યાં યાવત્ સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા. તેઓને વંદના કરવા માટે પરિષદ નીકળી. સ્થવિર મુનિરાજે ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ઉપદેશ સાંભળીને પરિષદ પાછી ફરી.

૯ તએ ણં તેસિં ધ્યમ્મઘોસાણં થેરાણં અંતેવાસી ધ્યમ્રુઈ ણામં અણગારે ઓરાલે જાવ માસંમાસેણં ખમમાણે વિહરિ ।

તએ ણં સે ધ્યમ્રુઈ અણગારે માસખમણપારણગંસિ પઢમાએ પોરિસીએ સજ્જાયં કરેઇ,

બીયાએ પોરિસીએ ઝાણ ઝિયાઇ, એવં જહા ગોયમસામી તહેવ ભાયણાંદું ઉગાહેઇ, તહેવ ધમ્મઘોસં થેરં આપુચ્છિ ઘરસમુદાણસ્સ ભિકખાયરિયાએ જાવ અડમાગે જેણેવ ણાગસિરીએ માહણીએ ગિહે તેણેવ અણુપવિટે ।

ભાવાર્થ :- - તે ધર્મઘોષ સ્થવિરના અંતેવાસી શિષ્ય ધર્મરૂપિ નામના અણગાર હતા. તે શ્રેષ્ઠ ગુણવાળા યાવત્ માસખમણના પારણે માસખમણાનું તપ કરતા હતા. કોઈ એક સમયે માસખમણના પારણાના દિવસે ધર્મરૂપિ અણગારે પહેલી પોરસીમાં સ્વાધ્યાય કર્યો, બીજી પોરસીમાં ધ્યાન કર્યું અને ગૌતમસ્વામીની જેમ ત્રીજી પોરસીમાં પાત્રાનું પડિલેહણ કરીને, પાત્રા લઈને ધર્મઘોષ સ્થવિર પાસે ગયા અને ગોયરી લાવવાની આજા માંગી યાવત્ ચંપાનગરીના ધરોમાં સામુદાનિકરૂપે (ઉચ્ચ, નિભન અને મધ્યમ કુળોનો ભેટ રાખ્યા વિના) ત્રિકાર્યે અમણ કરતાં તેમણે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીના ધરમાં પ્રવેશ કર્યો.

કડવા તુંબડાના શાકનું દાન : -

૧૦ તએ ણ સા ણાગસિરી માહણી ધમ્મરૂદું એજ્જમાણ પાસદ્દ, પાસિત્તા તસ્સ સારઝયસ્સ તિત્તાલાઉયસ્સ બહુસંભાર-સંભિયસ્સ ણેહાવગાઢસ્સ એડણટુયાએ હટુતુટ્ટા ઉટ્ટેઇ, ઉટ્ટિત્તા જેણેવ ભત્તઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા તં સારઝયં તિત્તાલાઉં બહુસંભારસંભિયં ણેહાવગાઢં ધમ્મરૂઝસ્સ અણગારસ્સ પડિગગહંસિ સવ્વમેવ ણિસિરિઝ ।

ભાવાર્થ :- - નાગશ્રી બ્રાહ્મણીએ ધર્મરૂપિ અણગારને આવતા જોઈને તે શારદિક-શરદાતુની કડવી તુંબડીના ઘણા મસાલા અને તેલથી યુક્ત શાકને કાઢી નાંખવાનો યોગ્ય અવસર જાણીને તે હષ્ટ-તુષ્ટ થઈ અને પોતાના આસન ઉપરથી ઊઠીને ભોજનગૃહમાં ગઈ. ત્યાં જઈને તેણે તે શારદિક કડવી તુંબડીનું મસાલેદાર અને તેલવાળું બધું જ શાક ધર્મરૂપિ અણગારના પાત્રમાં વહોરાવી દીધું.

૧૧ તએ ણ સે ધમ્મરૂર્દું અણગારે અહાપજ્જતમિતિ કટ્ટુ ણાગસિરીએ માહણીએ ગિહાઓ પડિણિકખમઝ, પડિણિકખમિત્તા ચંપાએ ણગરીએ મજ્જાંમજ્જેણ પડિણિકખમઝ, પડિણિકખ-મિત્તા જેણેવ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે જેણેવ ધમ્મઘોસા થેરા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા ધમ્મઘોસસ્સ અદૂરસામંતે ઇરિયાવહિયં પડિકકમઝ, અણણપાણ પડિલેહેઇ અણણપાણ કરયલંસિ પડિદંસેઇ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધર્મરૂપિ અણગાર “આ આહાર પર્યાપ્ત છે” એવું જાણીને, નાગશ્રી બ્રાહ્મણીના ઘરથી બહાર નીકળીને ચંપાનગરીમાં થતાં સુભૂમિભાગ ઉદ્ઘાનમાં આવ્યા. તેઓએ ધર્મઘોષ સ્થવિરની પાસે આવી, ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક રહીને ઈર્યાપથનું પ્રતિકમણ કર્યું. લાવેલા આહાર-પાણીનું પ્રતિલેખન કરીને, તે આહાર-પાણીનું પાત્ર હાથમાં લઈને સ્થવિર ભગવંતને બતાવ્યું.

૧૨ તએ ણ તે ધમ્મઘોસા થેરા તસ્સ સારઝયસ્સ તિત્તાલાઉયસ્સ બહુસંભારસંભિયસ્સ ણેહાવગાઢસ્સ ગંધેણ અભિભૂયા સમાણા તાઓ સારઝયાઓ ણેહાવગાઢાઓ એગ બિંદુયં ગહાય કરયલંસિ આસાએઇ, તિત્તાં ખારં કડુયં અખજ્જં અભોજ્જં વિસભૂયં જાળિતા ધમ્મરૂર્દું અણગારં એવં વયાસી- જિ ણ તુમં દેવાળુપ્યિયા ! એયં જાવ આહારેસિ તો ણ તુમં

અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિજ્જસિ । તં મા ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં જાવ આહારેસિ, મા ણ તુમં અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિજ્જસિ । તં ગચ્છહ ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં સારઝયં જાવ એગંતમણાવાએ અચિતે થંડિલે પરિદુવેહિ, પરિદુવિત્તા અણં ફાસુયં એસણિજ્જં અસણં પાણ ખાઇમં સાઇમં પડિગાહેત્તા આહારં આહારેહિ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે ધર્મઘોષ સ્થવિરે, તે શારદિક કડવી તુંબડીના મસાલેદાર અને તેલ નીતરતા શાકની ગંધથી અભિભૂત થઈને તે તેલ નીતરતાં શાકમાંથી એક ટીપું હાથમાં લીધું અને ચાખ્યું. ચાખતાંવેંત જ તે શાકને ખારું, કડવું, અખાદ્ય, અભોજ્ય અને કડવું-કડવું ઝેર જેવું જાણીને ધર્મરૂચિ અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! જો તમે આ તુંબડાનું શાક ખાશો તૌ અકાળે જ મૃત્યુ પામશો. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! તમે આ શાક ખાતા નહીં અને અકાલમાં જ મૃત્યુને આધીન બનતા નહીં. તો હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ અને આ શારદિક તુંબડીના શાકને એકાંત, આવાગમનથી રહિત, અચિતાભૂમિમાં પરઠી દો અને બીજા પ્રાસુક અને એધણીય અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય ગ્રહણ કરીને તેનો આહાર કરો.

૧૩ તએ ણ સે ધર્મરૂપ અણગારે ધર્મઘોસેણ થેરેણ એવં કુતે સમાણે ધર્મઘોસસ્પ થેરસ્પ અંતિયાઓ પડિણિકખમઙ, પડિણિકખમિત્તા સુભૂમિભાગાઓ ઉજ્જાણાઓ અદૂરસામંતે થંડિલલં પડિલેહેઇ, પડિલેહિત્તા તાઓ સારઝયાઓ એં બિંદુગં ગહેઇ ગહિત્તા થંડિલલંસિ ણિસિરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધર્મઘોષ સ્થવિરે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે ધર્મરૂચિ અણગાર ધર્મઘોષ સ્થવિરની પાસેથી નીકળ્યા. નીકળીને સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક અર્થાત્ થોડે દૂર રહેલી સ્થાનિક ભૂમિમાં જઈને, તેની પ્રતિલેખના કરીને, તે શારદિક તુંબડાના શાકનું એક ટીપું લઈને જમીન પર નાંખ્યું.

જુવ દયા માટે ઝેરી શાકનું આરોગ્યવું :-

૧૪ તએ ણ તસ્સ સારઝયસ્સ તિત્તાલાઉયસ્સ બહુણેહાવગાઢસ્સ ગંધેણ બહૂણિ પિપીલિગા-સહસ્રાણિ પાઉબૂધ્યાંિ । જા જહા ય ણ પિપીલિગા આહારેઇ, સા તહા અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિજ્જઝ ।

તએ ણ તસ્સ ધર્મરૂપસ્સ અણગારસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્જાતિથે જાવ સમુપ્પજ્જિતથા - જાઝ તાવ ઇમસ્સ સાલઝયસ્સ જાવ એગમિ બિંદુગમિ પકિખતમિ અણેગાં પિપીલિગાસહસ્રાં વવરોવિજ્જંતિ, તં જર્ઝ ણ અહં એય સારઝયં થંડિલલંસિ સવ્બં ણિસિરામિ, તએ ણ બહૂણં પાણાણં ભૂધ્યાણં જીવાણં સત્તાણં વહકારણં ભવિસ્સઝ । તં સેયં ખલુ મમેયં સારઝયં જાવ ણેહાવગાઢં સયમેવ આહારેતાએ, મમ ચેવ એણ સરીરેણ ણિજ્જાઉ ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહેત્તા મુહપોત્તિયં પડિલેહેઇ, પડિલેહિત્તા સસીસોવરિયં કાયં પમજ્જેઇ, પમજ્જિત્તા તં સારઝયં તિત્તલાઉયં બહુણેહાવગાઢં બિલમિવ પણગભૂએણં અપ્પાણેણ સવ્બં સરીરકોટુગંસિ પકિખવઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે શારદિક કડવી તુંબડીના તેલ નીતરતા શાકની ગંધથી હજારો કીડીઓ ત્યાં આવી. જે જે કીડીઓએ તે શાક ખાદ્ય, તે તે કીડીઓ તરત જ અકાળે મૃત્યુ પામી.

ત્યારે ધર્મરૂચિ અણગારના મનમાં આ પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે— જો આ શારદિક શાકનું

એક ટીપું જમીન પર નાંખતા અનેક હજારો કીડીઓ મરી ગઈ, તો જો હું બધું જ શાક ભૂમિ પર નાંખીશ તો ઘણા પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વોની હિંસાનું કારણ થશે, તેથી આ શાક મારે જ ખાઈ જવું શ્રેયકારી છે; ભલેને મારું આ શરીર સમાપ્ત થઈ જાય. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને મુખવસ્ત્રિકાની પ્રતિલેખના કરી, મસ્તકથી પગ પર્યત અર્થાત् સંપૂર્ણ શરીરનું પ્રમાર્જન કરીને ઘણા તેલથી વ્યાપ્ત શારદિક કડવી તુંબડીના શકને બિલમાં સર્પના(સીધા) પ્રવેશની જેમ અર્થાત્ મોઢામાં મમળાવ્યા વિના, સ્વાદ લીધા વિના પોતાના શરીરરૂપ કોઠામાં(પેટમાં) તે બધું જ શાક નાંખી દીધું.

અનશનપૂર્વક મરણ અને સદ્ગતિ :-

૧૫ તએ એં તસ્સ ધર્મરૂપસ્સ સારઝયં જાવણેહાવગાં આહારિયસ્સ સમાણસ્સ મુહૃત્તંતરેણ પરિણમમાણંસિ સરીરગંસિ વેયણ પાઉભૂયા - ઉજ્જલા વિઉલા કવખડા પગાઢા ચંઢા દુક્ખા દુરહિયાસા ।

ભાવાર્થ :- તે શારદિક તુંબડીનું તેલ નીતરતું શાક ખાઈ લીધા પછી, એક મુહૂર્તમાં તેનું પરિણમન થતાં ધર્મરૂપિ અણગારના શરીરમાં વેદના ઉત્પન્ન થઈ. તે વેદના અસહ્ય, વિપુલ, કર્કશ, પ્રગાઢ, ભયંકર, દુઃખકારી તથા દુસહ્ય હતી.

૧૬ તએ એં ધર્મરૂપ અણગારે અથામે અબલે અવીરિએ અપુરિસિકકારપરકક્મે અધારણિજ્જમિતિ કટ્ટુ આયારખંડગં એગંતે ઠવેઝ, ઠવિત્તા થંડિલ્લે પડિલેહેઝ, પડિલેહિત્તા દબ્ભસંથારગં સંથારેઝ, સંથારિત્તા દબ્ભસંથારગં દુરુહ્ઝ દુરુહિત્તા પુરત્થાભિમુહે સંપલિયંકણિસણે કરયલ પરિગાહિય સિરસાવત્ત મત્થાએ અંજલિં કટ્ટુ એવં વયાસી-

ણમોત્થુણ અરિહંતાણ જાવસંપત્તાણ । ણમોત્થુણ ધર્મઘોસાણ થેરાણ મમ ધર્માયરિયાણ ધર્મોવએસગાણ । પુર્વિ પિ ણ મએ ધર્મઘોસાણ થેરાણ અંતિએ સંબ્વે પાણાઇવાએ પચ્ચકખાએ જાવજ્જીવાએ જાવ સંબ્વે મિચ્છાદંસણસલ્લે પચ્ચકખાએ જાવજ્જીવાએ । ઇયાણિ પિ ણ અહં તેસિં ચેવ ભગવંતાણ અંતિએ સંબ્વં પાણાઇવાયં પચ્ચકખામિ જાવ સંબ્વં મિચ્છાદંસણસલ્લં પચ્ચકખામિ જાવજ્જીવાએ એવં જહા ખંદાઓ જાવ ચરિમેહિં ઉસ્સાસનિસ્સાસેહિં વોસિરામિ તિ કટ્ટુ આલોઇય-પડિકકંતે સમાહિપત્તે કાલગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધર્મરૂપિ અણગાર ઉઠવા-બેસવાની શક્તિથી રહિત, મનોબળથી રહિત, વીર્ય તથા પુરુષકાર અને પરાકમથી રહિત થઈ ગયા. હવે આ શરીર ટકી શકે તેમ નથી, એવું લાગ્યું ત્યારે તેઓએ સંયમોપકરણ-પાત્ર આદિને એક બાજુ રાખી દીધા અને પછી સ્થંડિલ ભૂમિનું પ્રતિલેખન કરીને, દર્ભનો સંથારો પાથરીને, તેના પર બેઠા. પૂર્વ દિશાભિમુખ પર્યક્ક આસને બેસીને, હાથ જોડી મસ્તક પર આવર્તન પૂર્વક અંજલી બદ્ધ અવસ્થામાં આ પ્રમાણે બોલ્યા-

કર્મશત્રુઓનો નાશ કરનાર યાવત્ત સિદ્ધ ગતિને પામેલા સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર હો. મારા ધર્માયાર્થ અને ધર્મોપદેશક ધર્મઘોષ સ્થવિર મુનિને નમસ્કાર હો. પહેલા મેં ધર્મઘોષ સ્થવિરની પાસે સંપૂર્ણ પ્રાણાત્પાત યાવત્ત મિથ્યાદર્શનશલ્યના જીવન પર્યત પચ્ચકખાણ કર્યા હતા. આ સમયે પણ હું તે જ

ભગવંતોની સમીપે(તેમની સાક્ષીએ) જીવન પર્યત સંપૂર્ણ પ્રાણાત્મિકાણ કરું છું યાવતું સંપૂર્ણ મિથ્યાદર્શનશલ્ય, આ અઠાર પાપસ્થાનોના પરચકભાણ કરું છું. આ રીતે ખંધક મુનિની જેમ યાવતું અંતિમ શાસોશ્વાસ પર્યત મારા આ શરીરનો પણ ત્યાગ કરું છું. આ પ્રમાણે આલોચના અને પ્રતિક્રિયા કરીને સમાધિભાવપૂર્વક મૃત્યુ પામ્યા.

૧૭ તએ ણં તે ધર્મઘોસા થેરા ધર્મરૂદું અણગારં ચિરં ગયં જાળિત્તા સમણે ણિગંથે સદ્વાર્વેતિ સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધર્મરૂદુસ્સ અણગારસ્સ માસખમણપારણગંસિ સારઝયસ્સ જાવ ણેહાવગાઢસ્સ ણિસિરણદુયાએ બહિયા ણિગાએ ચિરાવેઝા તં ગચ્છહ ણં તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! ધર્મરૂદુસ્સ અણગારસ્સ સવ્વાઓ સમંતા મગણગવેસણં કરેહ .

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદ્ધી ધર્મઘોષ સ્થવિરે ધર્મરૂચિ અણગારને ઘણા સમયથી બહાર ગયેલા જાણીને શ્રમણ નિર્ગંધાને બોલાવ્યા અને કહું કે - હે દેવાનુપ્પિયો ! ધર્મરૂચિ અણગારને માસખમણના પારણામાં શારદિક તેલ નીતરતા કડવા તુંબડાનું શાક મળ્યું હતું. તેને પરદવા માટે તે બહાર ગયા હતા, તેને ઘણા સમય થઈ ગયો છે. તો હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે જાઓ અને ધર્મરૂચિ અણગારની ચારે બાજુ તપાસ કરો.

૧૮ તએ ણં તે સમણ ણિગંથા જાવ પડિસુર્ણેતિ, પડિસુણિત્તા ધર્મઘોસાણં થેરાણં અંતિયાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિત્તા ધર્મરૂદુસ્સ અણગારસ્સ સવ્વાઓ સમંતા મગણગવેસણં કરેમાણા જેણેવ થંડિલ્લે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ધર્મરૂદુસ્સ અણગારસ્સ સરીરં ણિપ્પાણં ણિચ્ચેદું જીવવિપ્પજંડં પાસંતિ, પાસિત્તા - હા હા અહો ! અકજ્જમિતિ કદ્દુ ધર્મરૂદુસ્સ અણગારસ્સ પરિણિવ્વાણવત્તિયં કાઉસસગં કરેતિ, કરિત્તા ધર્મરૂદુસ્સ અણગારસ્સ આયારભંડગં ગેણહંતિ, ગેણહિત્તા જેણેવ ધર્મઘોસા થેરા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ગમણાગમણં પડિકમંતિ, પડિકકમિત્તા એવં વયાસી -

એવં ખલુ અમ્હે તુબ્ધં અંતિયાઓ પડિણિકખમામો, પડિણિકખમિત્તા સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ પરિપેરંતેણં ધર્મરૂદુસ્સ અણગારસ્સ સવ્વાઓ સમંતા મગણગવેસણં કરેમાણા જેણેવ થંડિલ્લે તેણેવ ઉવાગચ્છામો, ઉવાગચ્છિત્તા જાવ ઇંહ હવ્વમાગયા . તં કાલગાએ ણં ભંતે ! ધર્મરૂદુ અણગારે . ઇમે સે આયારભંડએ .

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદ્ધી શ્રમણ નિર્ગંધોએ યાવતું આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો. ધર્માચાર્યની આજ્ઞાનુસાર તે મુનિઓ ધર્મઘોષ સ્થવિર પાસેથી બહાર નીકળીને ચારે બાજુ ધર્મરૂચિ અણગારની માર્ગણા-ગવેષણા કરતા જ્યાં સ્થાદિલ ભૂમિ હતી ત્યાં આવ્યા અને તેઓએ ધર્મરૂચિ અણગારના નિષ્પાણ, નિશ્ચેષ અને નિર્જવ શરીરને જોયું અને જોતાંની સાથે જ તેમના મુખમાંથી હાય ! હાય ! આ અકાર્ય થયું છે, આ અકાર્ય થયું છે. તેવા ખેદજનક શબ્દો સરી પડયા. ત્યાર પદ્ધી તેઓએ ધર્મરૂચિ અણગારના પરિનિવાણનો(મૃત શરીરને વોસરાવવાનો) કાયોત્સર્ગ કર્યો. તેના વસ્ત્ર-પાત્ર વગેરે ઉપધિને ગ્રહણ કરીને ધર્મઘોષ સ્થવિરની પાસે આવ્યા અને ગમનાગમનનું પ્રતિક્રિયા કરીને આ પ્રમાણે કહું-

આપના આદેશાનુસાર અમે આપની પાસેથી નીકળીને સુભૂમિભાગ ઉદ્ઘાનની ચારે બાજુ

ધર્મરુચિ અણગારને શોધતાં સ્થંડિલ ભૂમિમાં ગયા, ત્યાં જઈને યાવત્ પાછા અહીં આવ્યા છીએ. તો હે ભગવન્ ! ધર્મરુચિ અણગાર કાળધર્મને પ્રાપ્ત થયા છે. આ તેના સંયમી જીવનના બંડોપકરણ છે.

૧૯ તએ ણં તે ધર્મઘોસા થેરા પુષ્વગએ ઉવઓગં ગચ્છંતિ, ગચ્છિત્તા સમણે ણિગંથે ણિગંથી ઓય સદ્ગ્રાવેંતિ, સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વ્યાસી - એવં ખલુ અજ્જો ! મમ અંતેવાસી ધર્મરૂઝ ણામં અણગારે પગઇભહ્રએ જાવવિણીએ માસંમાસેણ અણિકિખતેણ તવોકમ્મેણ અપ્પાણ ભાવેમાણ જાવણાગસિરીએ માહણીએ ગિહે અણુપવિટે । તએ ણં સા ણાગસિરી માહણી જાવણિસિરઝ । તએ ણં સે ધર્મરૂઝ અણગારે અહાપજ્જતમિતિ કટુણાગસિરીએ માહણીએ ગિહાઓ પડિણિકખમઝ જાવ સમાહિપત્તે કાલગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધર્મઘોષ સ્થંડિલ પૂર્વશુતમાં ઉપયોગ મૂક્યો અને શ્રમણ નિર્ગ્રથ-નિર્ગ્રથી ઓને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું - હે આર્યો ! મારા અંતેવાસી ધર્મરુચિ નામના અણગાર સ્વભાવથી ભદ્ર યાવત્ વિનીત હતા. તે માસખમણના પારણે માસખમણની તપસ્યા કરી રહ્યા હતા યાવત્ તે પારણામાં નાગશ્રી બ્રાહ્મણીના ઘેર બિક્ષાને માટે ગયા. ત્યારે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીએ કડવા જેરી તુંબડાનું બધું જ શાક તેના પાત્રમાં નાંખી દીધું. ત્યારે ધર્મરુચિ અણગાર પોતાના માટે પર્યાપ્ત આહાર જાણીને નાગશ્રીના ઘરેથી નીકળીને અહીં આવ્યા યાવત્ તેઓ કાળ ધર્મ પાખ્યા છે.

ધર્મરુચિનું ભાવી :-

૨૦ સે ણં ધર્મરૂઝ અણગારે બહૂણિ વાસાણિ સામળણપરિયાગં પાઉણિત્તા આલોઝ્ય-પડિકકંતે સમાહિપત્તે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉંઢું જાવ સવ્વદૃસિદ્ધે મહાવિમાણે દેવત્તાએ ઉવવણે । તત્થ ણં અજહણ્ણમળુકકોસં તેતીસં સાગરોવમાઝિં ઠિઝી પણ્ણત્તા । તત્થ ધર્મરૂઝસ્સ વિ દેવસ્સ તેતીસં સાગરોવમાઝિં ઠિઝી પણ્ણત્તા । સે ણં ધર્મરૂઝ દેવે તાઓ દેવલોગાઓ જાવ ચિદ્તા મહાવિદેહે વાસે સિજ્જાહિઝી ।

ભાવાર્થ :- ધર્મરુચિ અણગાર ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય પર્યાયનું પાલન કરીને, આલોચના-પ્રતિકમણ કરીને સમાધિમાં લીન થઈને કાલના સમયે કાલધર્મ પામીને ઉપર ઉર્ધ્વલોકમાં યાવત્ સર્વાર્થ સિદ્ધ નામના મહાવિમાનમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા છે. ત્યાં બધા દેવોની જધન્ય-ઉત્કૃષ્ટના બેદથી રહિત એક સમાન તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ કહેલી છે. ધર્મરુચિ દેવની પણ તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે. તે ધર્મરુચિદેવ તે ભવનો ક્ષય થતાં ત્યાંથી ચ્યાવીને, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરશે.

નાગશ્રીના અકાર્યનું પરિણામ :-

૨૧ તં ધિરત્થુ ણં અજ્જો ! ણાગસિરીએ માહણીએ અધણણાએ અપુણણાએ જાવ ણિબોલિયાએ, જાએ ણં તહારૂવે સાહૂ ધર્મરૂઝ અણગારે માસખમણપારણગંસિ સારઝણં જાવ ણેહાવગાઢેણં અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિએ ।

ભાવાર્થ :- [ધર્મઘોષ સ્થંડિલ નિર્ગ્રથોને કહું-] હે આર્યો ! તે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીને વિકાર છે. તે અધન્યા, અપુષ્યા યાવત્ લીબોળીની સમાન અનાદરણીય નાગશ્રી બ્રાહ્મણીએ તથારૂપના સાધુ ધર્મરુચિ અણગારને

માસખમણના પારણામાં શારદિક યાવત્ તેલ નીતરતું કડવી જેરી તુંબડીનું શાક વહોરાવ્યું હતું, તેનાથી જ મુનિનું અકાળે મરણ થયું છે.

૨૨ તએ ણ તે સમણા ણિગંથા ધ્રમઘોસાણં થેરાણં અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ ચંપાએ સિંઘાડગન્તિગ જાવ બહુજણસ્સ એવમાઇકખંતિ- ધિરત્થુણં દેવાણુપ્રિયા ! ણાગસિરીએ માહણીએ જાવ ણિંબોલિયાએ, જાએ ણ તહારૂખે સાહૂ સાહૂરૂખે ધ્રમરૂઈ અણગારે સારઝણં અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે શ્રમણ-નિર્ગંથોએ ધર્મઘોષ સ્થવિર પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળી અને સમજીને ચંપાનગરીના શ્રૂંગાટક, ત્રિક આદિ સ્થળોમાં જઈને ઘણા લોકોને આ પ્રમાણે કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! નાગશ્રી બ્રાહ્મણીને વિક્કાર છે યાવત્ લીંબોળી જેવી અનાદરણીય નાગશ્રી બ્રાહ્મણીએ તથારૂપના સાધુ એવા ધ્રમરૂખિ નામક અણગારને માસખમણના પારણો જેર જેવું કડવું શાક આપ્યું. તે આહારથી જ મુનિનું અકાળે મરણ થયું છે. [સામાન્ય રીતે શ્રમણોને પોતાના ઉપર મારણાંતિક કષ્ટ આવવા છીતાં પણ આ પ્રકારનો પ્રચાર કરવો કલ્પતો નથી પરંતુ જેરના પરિણામવાળું મૃત કલેવર જોઈને લોકોમાં કુશંકાઓ ન થાય તે લક્ષ્યે મુનિઓને આ પ્રકારે નગરમાં સ્પષ્ટીકરણ કરવું પડ્યું.]

૨૩ તએ ણ તેસિં સમણાણં અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ બહુજણો અણણમણણસ્સ એવમાઇકખઇ એવં ભાસઇ- ધિરત્થુ ણ ણાગસિરીએ માહણીએ જાવ જીવિયાઓ વવરોવિએ ।

ભાવાર્થ :- શ્રમણો પાસેથી આ વૃત્તાંતને સાંભળીને અને સમજીને ઘણા લોકો એક-બીજાને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા કે— તે નાગશ્રી બ્રાહ્મણીને વિક્કાર છે યાવત્ તેણીએ પોતાના દુષ્કૃત્યથી મુનિને મારી નાંખ્યા છે.

૨૪ તએ ણ તે માહણા ચંપાએ ણયરીએ બહુજણસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ આસુરૂત્તા જાવ મિસિમિસેમાણા જેણેવ ણાગસિરી માહણી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ણાગસિરિં માહણિં એવં વયાસી-

હં ભો ણાગસિરી ! અપત્થિયપત્થિએ દુરંતપંતલકખણે હીણપુણ્ણચાઉદ્દસે ધિરત્થુ ણ તવ અધ્યણાએ અપુણ્ણાએ દૂભગાએ દૂભગસત્તાએ દૂભગણિંબોલિયાએ, જાએ ણ તુમે તહારૂખે સાહૂ સાહૂરૂખે માસખમણપારણગંસિ સારઝણં જાવ વવરોવિએ । ઉચ્ચાવએહિં અકકોસરણાહિં અકકોસંતિ ઉચ્ચાવયાહિં ઉદ્ધંસણાહિં ઉદ્ધંસેતિ, ઉચ્ચાવયાહિં ણિબ્ભત્થણાહિં ણિબ્ભત્રેતિ, ઉચ્ચાવયાહિં ણિચ્છોડણાહિં ણિચ્છોડેતિ, તજ્જેતિ, તાલેતિ, તજ્જેતા તાલેતા સયાઓ ગિહાઓ ણિચ્છુભંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે બ્રાહ્મણો ચંપાનગરીના ઘણા લોકો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને અને સમજીને કુપિત થયા યાવત્ કોધથી ધર્મધમાતા નાગશ્રી બ્રાહ્મણી પાસે આવીને તેણીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

ઓ નાગશ્રી ! મરણને ઈચ્છનારી, દુષ્ટ અને અશુભ લક્ષણોવાળી, નિકૃષ્ટ કાળી ચૌદશના દિવસે જન્મેલી, અધન્યા, અપુણ્યા, ભાગ્ય હીન, અત્ભાગણી, અત્યંત દુભાગિની, લીંબોળીની સમાન કડવી, તને વિક્કાર છે; તેં તથારૂપના અણગારને માસખમણના પારણામાં યાવત્ જેરીલું શાક વહોરાવીને મારી નાંખ્યા છે.

આ પ્રમાણો કહીને તે ખ્રાન્ધણોએ “હે પાપિણી ! પતિતા ! તું મરીજા” વગેરે આકોશકારી વચનોથી (ગાળો આપી) તેને ફિટકારી; તું હલકા નિમ્ન કુળની છો, તેવા વચનોથી તેનો ઉધડો લીધો; તિરસ્કૃત કરીને ચાલ અમારા ઘરમાંથી નીકળી જા, તેવા વચનોથી તિરસ્કાર કરી; અપમાનિત કરીને, વસ્ત્ર અને ઘરેણા કાઢીને, અમારા ઘરમાંથી ચાલી જા, તેવા વચનોથી ભયભીત કરી; જોજે હવે તારી શું વલે થાય છે, તેવા વચનો સાથે હાથ લાંબા કરી-કરીને; આંગળી બતાવી-બતાવીને તર્જના કરી અને થપ્પડ, લાંશ, ગડદાપાટાથી માર માર્યો. આ રીતે ઢોર માર મારીને તેને ઘરમાંથી બહાર કાઢી મૂકી.

નાગશ્રીની દુર્દી અને ભવલ્ભમણા :-

૨૫ તએ એં સા ણાગસિરી સયાઓ ગિહાઓ ણિચ્છૂઢા સમાણી ચંપાએ ણયરીએ સિંઘાડગ-તિય ચંડકક-ચચ્વર-ચડમુહ-મહાપહ-પહેસુ બહુજણેણ હીલિજ્જમાણી ખિંસિજ્જમાણી ણિંદિજ્જમાણી ગરહિજ્જમાણી તજિજ્જમાણી પવ્વહિજ્જમાણી ધિકકારિજ્જમાણી થુકકારિજ્જમાણી કતથું ઠાણ વા ણિલયં વા અલભમાણી દંડીખંડ-ણિવસણા ખંડમલ્લગ-ખંડઘડગ-હત્થગયા ફુદું હડાહડ સીસા મચ્છિયા-ચડગરેણ અણિજ્જમાણમગા ગેહં ગેહેણ દેહંબલિયાએ વિર્તિં કપ્પેમાણી વિહરિં ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી પોતાના ઘરમાંથી કાઢી મૂકાયેલી તે નાગશ્રી ચંપાનગરીના નિકોણાકાર માર્ગોમાં, ત્રણ રસ્તા જ્યાં મળતા હોય તેવા માર્ગોમાં, ચાર રસ્તા જ્યાં ભેગા થતાં હોય તેવા માર્ગોમાં, ચતુર્મુખી ચોરાહોમાં ઘણા માણસો દ્વારા અવહેલાનાને પામતી, ખિંસના (તિરસ્કાર) નિંદા (પરોક્ષમાં) અને ગર્હા-પ્રત્યક્ષ નિંદાને પામતી, આંગળી દેખાડી-દેખાડીને તર્જના કરાતી, લાકડી આદિના મારથી વ્યથિત કરાતી, ધિક્કારાતી તથા થૂંકાતી તે રહેવા માટે કે ઊભા રહેવા માટે ક્યાંય સ્થાન પામી શકી નહીં. ત્યારે તે જૂના, ફાટેલા કપડાના ટૂકડાને શરીર પર વીંટાળીને, ભિક્ષા માટે હાથમાં શકોરાના ઢીકરાને અને પાણી માટે માટલીની ઢીબડી લઈને, વીંખરાયેલા વાળવાળી, માખીઓના ટોળા જેની પાછળ ગણગણતા હતા, તેવી તે નાગશ્રી પેટ ભરવા એક ધેરથી બીજે ધેર ભટકવા લાગી.

૨૬ તએ એં તીસે ણાગસિરીએ માહણીએ તબ્બવંસિ ચેવ સોલસરોગાયંકા પાઉભ્યૂયા । તંજહા - સાસે કાસે જોળિસૂલે જાવ કોઢે । તએ એં સા ણાગસિરી માહણી સોલસેહિં રોગાયંકેહિં અભિભૂયા સમાણી અદૃદુહદૃ-વસદ્વા કાલમાસે કાલં કિચ્વા છદ્વીએ પુઢવીએ ઉક્સોસેણ બાવીસસાગરોવમઠિઝિએસુ ણરએસુ ણેરઇયત્તાએ ઉવવણા ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી તે નાગશ્રી ખ્રાન્ધણીને તે જ ભવમાં સોળ રોગાંતક ઉત્પન્ન થયા— શ્વાસ, કાસ, યોનિશૂળ યાવત્કોઢ. આ સોળ રોગાંતકથી દુઃખી, શારીરિક-માનસિક વ્યથાથી વ્યથિત તે નાગશ્રી ખ્રાન્ધણી કાળના સમયે કાળ કરીને છદ્વી નરક પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ બાવીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા નરકાવાસમાં નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૨૭ સા એં તઓ અણંતરં ઉવ્વદ્વિત્તા મચ્છેસુ ઉવ્વણણા, તત્થ એં સત્થવજ્ઝા દાહવકકંતીએ કાલમાસે કાલં કિચ્વા અહે સત્તમાએ પુઢવીએ ઉક્કોસાએ તિત્તીસસાગરોવમઠિઝિએસુ ણરએસુ ણેરઇયત્તાએ ઉવવણા ।

ભાવાર્થ :— તે નાગશ્રી નરકમાંથી નીકળીને મત્સ્યયોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં તે શસ્ત્રથી વીંધાઈને, દાહથી પીડાઈને, આયુષ્પૂર્ણ કરીને, નીચે સાતમી નરક પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા નરકાવાસમાં નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૨૮ સા ણ તઓ અણંતરં ઉવ્વદૃત્તા દોચ્ચં પિ મચ્છેસુ ઉવવજ્જિ, તત્થ વિ ય ણ સત્થવજ્જા દાહવકકંતીએ કાલમાસે કાલં કિચ્વા દોચ્ચં પિ અહેસત્તમાએ પુઢવીએ ઉકકોસં તેત્તીસ સાગરોવમઠિએસુ ણરઝએસુ ણેરઝયત્તાએ ઉવવજ્જિ ।

ભાવાર્થ :— સાતમી નરકમાંથી નીકળીને તે બીજીવાર મત્સ્ય યોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં શસ્ત્રથી વીંધાઈને, દાહથી પીડાઈને, મૃત્યુ પામીને બીજીવાર નીચે સાતમી નરક પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ તેત્તીસ સાગરોપમની સ્થિતિ- વાળા નરકાવાસમાં નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૨૯ સા ણ તઓહિંતો અણંતરં ઉવ્વદૃત્તા તચ્ચં પિ મચ્છેસુ ઉવવળણા । તત્થ વિ ય ણ સત્થવજ્જા દાહવકકંતીએ કાલં કિચ્વા દોચ્ચં પિ છદ્ધીએ પુઢવીએ ઉકકોસેણ બાવીસસાગરોવમ ઠિએસુ ણરએસુ ણેરઝયત્તાએ ઉવવળણા ।

ભાવાર્થ :— સાતમી નરક પૃથ્વીમાંથી નીકળીને તે ત્રીજીવાર મત્સ્ય યોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં તે શસ્ત્રથી વીંધાઈને, દાહથી પીડાઈને, મૃત્યુ પામીને બીજીવાર છદ્ધી નરક પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ બાવીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા નરકાવાસમાં નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૩૦ તઓ અણંતરં ઉવ્વદૃત્તા ઉરએસુ, એવં જહા ગોસાલે તહા ણેયવ્વં જાવ ખરબાયર પુઢવિકાઇએસુ, અણેગસયસહસ્સખુતો ।

ભાવાર્થ :— છદ્ધી નરકપૃથ્વીમાંથી નીકળીને તે ઉરપરિસર્પ જાતિના તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થઈ. આ રીતે શ્રી ભગવતી સૂત્ર શતક-૧૫, સૂત્ર-૮૫થી ૮૭માં કથિત ગોશાલકના ભવભ્રમણની સમાન તેનું ભવભ્રમણ જાણવું થાવતૂ ખર પૃથ્વીકાય રૂપે લાખોવાર ઉત્પન્ન થઈ.

સુકુમાલિકાનો ભવ :-

૩૧ સા ણ તઓ અણંતરં ઉવ્વદૃત્તા ઇહેવ જંબુદીવે દીવે ભારહે વાસે ચંપાએ ણયરીએ સાગરદત્તસ્સ સત્થવાહસ્સ ભદ્રાએ ભારિયાએ કુચ્છિસિ દારિયત્તાએ પચ્ચાયાયા । તએ ણ સા ભદ્રા સત્થવાહી ણવણહં માસાણ બહુપડિપુણણાં દારિયં પયાયા । સુકુમાલકોમલિયં ગય-તાલુયસમાણં ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી તે નાગશ્રી પૃથ્વીકાયમાંથી નીકળીને આ જ જંબૂદીપ નામના દીપમાં, ભારતવર્ષમાં, ચંપાનગરીમાં સાગરદત્ત સાર્થવાહની ભદ્રા ભાર્યાની કુક્ષીએ બાલિકા રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ભદ્રા સાર્થવાહીએ નવ માસ પૂર્ણ થતાં બાલિકાને જન્મ આપ્યો. તે બાલિકા હાથીના તાળવાની સમાન અત્યંત સુકુમાર અને કોમળ હતી.

૩૨ તીસે દારિયાએ ણિવ્વતે બારસાહિયાએ અમ્માપિયરો ઇમં એયારૂવં ગોળણ ગુણણિપ્ફળણં

ણામધેજં કરેતિ- જમ્હા ણં અમ્હં એસા દારિયા સુકુમાલા ગયતાલુયસમાણા, તં હોડ ણં અમ્હં ઇમીસે દારિયાએ ણામધેજં સુકુમાલિયા । તએ ણં તીસે દારિયાએ અમ્માપિયરો ણામધેજં કરેતિ “સુકુમાલિય” તિ ।

ભાવાર્થ :- - તે બાલિકા બાર દિવસની થઈ ત્યારે તેના માતા-પિતાઓ તેનું ગુણયુક્ત નામ રાખ્યું- અમારી આ બાલિકા હાથીના તાળવાની સમાન અત્યંત કોમળ છે, તેથી અમારી આ પુત્રીનું નામ સુકુમાલિકા રાખવું, આ પ્રમાણે વિચારીને બાલિકાના માતા-પિતાઓ તેનું નામ ‘સુકુમાલિકા’ રાખ્યું.

૩૩ તએ ણં સા સુકુમાલિયા દારિયા પંચધાર્ઝપરિગહિયા, તંજહા- ખીરધાર્ઝાએ જાવ ગિરિકંદરમલ્લીણા ઇવ ચંપગલયા ણિવ્વાય-ણિવ્વાઘાયંસિ સુહંસુહેણં પરિવઙ્ગદૃષ્ટિ । તએ ણં સા સુકુમાલિયા દારિયા ઉમ્મુક્કબાલભાવા જાવ રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય ઉકિકદૃષ્ટિ ઉકિકદૃષ્ટિ સરીરા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી સુકુમાલિકા બાલિકા ક્ષીરધાત્રી વગેરે પાંચ ધાવમાતાઓ દ્વારા પાલન-પોષણ પામતી પર્વતની ગુજામાં રહેલી વાયુરહિત અને ઉપદ્રવ રહિત ચંપકલતાની જેમ સુખપૂર્વક મોટી થવા લાગી. ત્યાર પછી સુકુમાલિકા બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થઈને યૌવનને પ્રાપ્ત થઈ યાવત્ તે શ્રેષ્ઠ રૂપ, યૌવન, લાવણ્યથી યુક્ત સુંદર શરીરવાળી થઈ ગઈ.

સાગરદત સાથે પાણિગ્રહણ :-

૩૪ તત્થ ણં ચંપાએ ણયરીએ જિણદત્તે ણામં સત્થવાહે, વણાઓ । તસ્સણં જિણદત્તસ્સ ભદ્ર ભારિયા, સૂમાલા ઇદ્વા જાવ માણુસ્સએ કામભોએ પચ્ચણુભ્વમાણા વિહરઙ્દ । તસ્સણં જિણદત્તસ્સ પુતે, ભદ્રાએ ભારિયાએ અત્તાએ, સાગરએ ણામં દારએ સુકુમાલપાણિપાએ જાવ સુરૂવે ।

ભાવાર્થ :- - તે ચંપાનગરીમાં જિનદત્ત નામનો એક ધનિક સાર્થવાહ નિવાસ કરતો હતો. તે જિનદત્તને ભદ્રા નામની પત્ની હતી. તે સુકુમળ અને જિનદત્તને પ્રિય હતી યાવત્ મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોનું આસ્વાદન કરતી રહેતી હતી. તે જિનદત્ત સાર્થવાહનો પુત્ર અને ભદ્રા ભાર્યાનો આત્મજ સાગર નામનો પુત્ર હતો. તે પણ સુકુમાર હાથ-પગવાળો યાવત્ સુરૂપ હતો.

૩૫ તએ ણં સે જિણદત્તે સત્થવાહે અણણયા કયાઇ સાઓ ગિહાઓ પડિણિકખમઇ, પડિણિકખમિત્તા સાગરદત્તસ્સ ગિહસ્સ અદૂરસામંતેણ વીર્વયઙ્દ । ઇમં ચ ણં સૂમાલિયા દારિયા ણહાયા, ચેડિયાસંઘપરિવુડા ઉપ્યિ આગાસતલગંસિ કણગ-તિંદૂસએણં કીલમાણી-કીલમાણી વિહરઙ્દ ।

ભાવાર્થ :- - એકવાર જિનદત્ત સાર્થવાહ પોતાના ઘેરથી નીકળ્યા અને સાગરદત્તના ઘરની બાજુમાંથી પસાર થયા. તે સમયે સુકુમાલિકા કન્યા સ્નાન કરીને, દાસીઓના સમૂહથી ઘેરાયેલી, ભવનની અગાશી પર સુવર્ણના દઢાથી રમતી હતી.

૩૬ તએ ણં તે જિણદત્તે સત્થવાહે સૂમાલિયં દારિયં પાસઇ, પાસિત્તા સૂમાલિયાએ

દારિયાએ રૂબે ય જોવ્વણે ય લાવળ્ણે ય જાયવિમ્હાએ; કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવં વયાસી- એસ ણં દેવાણુપ્પિયા ! કસ્સ દારિયા ? કિં વા ણામધેજ્જં સે ?

તએ ણં તે કોડુંબિયપુરિસા જિણદત્તેણ સત્થવાહેણ એવં વુત્તા સમાણા હદ્ગતુદ્ગા કરયલ જાવ એવં વયાસી- એસ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સાગરદત્તસ્સ સત્થવાહસ્સ ધૂયા ભદ્રાએ ભારિયાએ અત્તયા સૂમાલિયા ણામં દારિયા સુકુમાલપાણિપાયા જાવ રૂબેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવળ્ણેણ ય ઉક્કિકદ્ગા ।

ભાવાર્થ :- - જિનદત્ત સાર્થવાહ તે સુકુમાલિકા દારિકાને જોઈને તેના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યમાં આશ્ર્યચક્કિત થઈ ગયા. તેણે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્રિયો! આ કોની પુત્રી છે? તેનું નામ શું છે?

જિનદત્ત સાર્થવાહે આ પ્રમાણે પૂછ્યું ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે ઉત્તર આપ્યો- હે દેવાનુપ્રિય ! આ સાગરદત્ત સાર્થવાહની પુત્રી, ભદ્રાની આત્મજા સુકુમાલિકા નામની પુત્રી છે. તે સુકોમળ હાથ-પગ આદિ અવયવોવાળી યાવત્ત રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યમાં ઉતૃષ્ટતાવાળી છે.

૩૭ તએ ણં સે જિણદત્તે સત્થવાહે તેસિં કોડુંબિયાણ અંતિએ એયમદું સોચ્વા જેણેવ સાએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા એહાએ જાવ મિત્તણાઇપરિવુડે ચંપાએ ણયરીએ મજઞુમજ્જ્ઞેણ જેણેવ સાગરદત્તસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિદ । તએ ણં સાગરદત્તે સત્થવાહે જિણદત્તં સત્થવાહં એજ્જમાણં પાસઇ, પાસઇત્તા આસણાઓ અબ્ધુદ્ગેદ, અબ્ધુદ્ગુત્તા આસણેણ ઉવળિમંતેદ, ઉવળિમંતિત્તા આસત્થં વીસત્થં સુહાસણવરગયં એવં વયાસી- ભણ દેવાણુપ્પિયા ! કિમાગમણપાયેણ ?

ભાવાર્થ :- - જિનદત્ત સાર્થવાહ તે કર્મચારી પુરુષો પાસેથી આ વાતને સાંભળીને, પોતાના ઘરે ગયા, ઘરે જઈને, સ્નાન કરીને યાવત્ત મિત્રજનો અને શાતિજનો આદિથી પરિવૃત્ત થઈને, ચંપાનગરીમાં થઈને, સાગરદત્તના ઘરે આવ્યા. જિનદત્ત સાર્થવાહને આવતાં જોઈને સાગરદત્ત સાર્થવાહ પોતાના આસન ઉપરથી ઊભા થયા, ઊભા થઈને જિનદત્તને આસન ગ્રહણ કરવા માટે આમંત્રણ આપ્યું. ત્યાર પછી જિનદત્ત માર્ગના શ્રમથી મુક્ત થયા અર્થાત્ તેનો થાક ઉત્તરી ગયો, સ્વસ્થ થઈને તેઓ સુખદ આસને બેદા ત્યારે સાગરદત્તે પૂછ્યું- બોલો, હે દેવાનુપ્રિય ! આપના આગમનનું શું પ્રયોજન છે ?

૩૮ તએ ણં સે જિણદત્તે સત્થવાહે સાગરદત્તં સત્થવાહં એવં વયાસી- એવં ખલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! તવ ધૂયં ભદ્રાએ અત્તિયં સૂમાલિયં સાગરદત્તસ્સ ભારિયત્તાએ કરેમિ । જઇ ણં જાણહ દેવાણુપ્પિયા ! જુત્ત વા પત્ત વા સલાહણિજ્જં વા સરિસો વા સંજોગો, તા દિજ્જાણ ણં સૂમાલિયા સાગરદારગસ્સ । તએ ણં દેવાણુપ્પિયા ! ભણ કિં દલયામો સુંકં સૂમાલિયાએ ?

ભાવાર્થ :- - ત્યારે જિનદત્ત સાર્થવાહે સાગરદત્ત સાર્થવાહને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! હું આપની પુત્રી, ભદ્રાની આત્મજા, સુકુમાલિકાની માંગણી સાગરપુત્રની પત્ની રૂપે કરું છું. હે દેવાનુપ્રિય ! જો મારી આ માંગણી તમોને ઉચિત, યોગ્ય અને પ્રશંસનીય લાગતી હોય, (સાગર અને સુકુમાલિકા) બંનેનો સંબંધ

સમાન સંયોગરૂપ લાગતો હોય તો સાગરપુત્રને માટે સુકુમાલિકાને આપો. તો હે દેવાનુપ્રિય ! સુકુમાલિકાને માટે અમે શું મૂલ્ય આપીએ ?

૩૯ તએ ણ સે સાગરદત્તે તં જિણદત્તં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સૂમાલિયા દારિયા મમ એગા એગજાયા ઇદ્વા જાવ ઉંબરપુષ્પં વ દુલ્લહા સવણયાએ, કિમગ પુણ પાસણયાએ ? તં ણો ખલુ અહં ઇચ્છામિ સૂમાલિયાએ દારિયાએ ખણમવિ વિપ્પાતોંગં । તં જઇ ણ દેવાણુપ્પિયા ! સાગરદારએ મમ ઘરજામાતએ ભવઙ્સ, તો ણ અહં સાગરસ્સ સૂમાલિયં દલયામિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે સાગરદત્તે જિનદત્તને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! સુકુમાલિકા પુત્રી અમારી એકની એક પુત્રી છે. મારે તે એક જ સંતાનરૂપ છે. અમોને તે ઈષ્ઠ છે યાવત્ ઉદ્દુંબર પુષ્પની જેમ તેનું નામ સાંભળવું પણ હુલ્લબ છે એટલે તેનું નામ સાંભળવાથી જ અમોને હર્ષ થાય છે, તો જોવાની તો વાત જ શી કરવી, તેથી દેવાનુપ્રિય ! હું ક્ષણભરને માટે પણ સુકુમાલિકાનો વિયોગ ઈચ્છાતો નથી. જો આપનો પુત્ર સાગર અમારો ઘર જમાઈ બનીને રહે, તો હું સાગરપુત્રને મારી પુત્રી સુકુમાલિકા આપું.

૪૦ તએ ણ જિણદત્તે સત્થવાહે સાગરદત્તેણ સત્થવાહેણ એવં બુતે સમાણે જેણેવ સએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા સાગરદારાં સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ ! સાગરદત્તે સત્થવાહે મમં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સૂમાલિયા દારિયા મમ એગા એગજાયા ઇદ્વા, તં ચેવ સવ્વં । તં જઇ ણ સાગરદારએ મમ ઘરજામાતએ ભવઙ્સ તો ણ દલયામિ । તએ ણ સે સાગરદારએ જિણદત્તેણ સત્થવાહેણ એવં બુતે સમાણે તુસિણીએ સંચિદ્ગિ ।

ભાવાર્થ :- - સાગરદત્તે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે જિનદત્ત સાર્થવાહ પોતાના ઘરે ગયા, ઘરે આવીને તેણે સાગરપુત્રને બોલાવ્યો અને આ પ્રમાણે કહું— હે પુત્ર ! સાગરદત્ત સાર્થવાહે મને આ પ્રમાણે કહું છે— હે દેવાનુપ્રિય ! સુકુમાલિકા મારી એકની એક પ્રિય પુત્રી છે યાવત્ સાગર મારો ઘર જમાઈ બનીને રહે તો હું મારી દીકરી આપું. જિનદત્ત સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે સાગરપુત્ર (સ્વીકૃતિરૂપે) મૌન રહ્યો.

૪૧ તએ ણ જિણદત્તે સત્થવાહે અણણા કયાઈ સોહણાંસિ તિહિ-કરણણકખત્તમુહત્તાંસિ વિડલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવકખડાવેઝ, મિત્તણાઇ જાવ સકકારેત્તા સમ્માણિત્તા સાગરદારયં એણાયં જાવસવ્વાલંકાર વિભૂસિયં કરેઝ, કરિત્તા પુરિસહસ્સવાહિણીય સીયં દુરુહાવેઝ, દુરુહાવિત્તા મિત્તણાઇ જાવ સંપરિવુડે સંવિદ્ધીએ સાઓ ગિહાઓ ણિગચ્છિ, ણિગચ્છિત્તા ચંપાણયરિં મજઞુંમજ્જોણ જેણેવ સાગરદત્તસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા સીયાઓ પચ્ચોરહિઝ, પચ્ચોરહિતા સાગરાં દારગં સાગરદત્તસ્સ સત્થવાહસ્સ ઉવણેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી એકદા શુભતિથિ, કરણ નક્ષત્ર અને મુહૂર્તમાં જિનદત્ત સાર્થવાહે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ચારે પ્રકારનો આહાર તૈયાર કરાવીને ભિત્રો, જ્ઞાતિજનો આદિને યાવત્ સત્કારિત-સન્માનિત કર્યા. પછી સાગરપુત્રને સાન કરાવીને યાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને હજાર પુરુષોથી વહન કરી શકાય તેવી શિબિકામાં બેસાડીને ભિત્રો જ્ઞાતિજનોને સાથે લઈને સંપૂર્ણ વૈભવ સાથે પોતાના ઘરેથી નીકળીને ચંપાનગરીમાં થઈને સાગરદત્તના ઘરે પહોંચ્યા, ત્યાં પહોંચીને સાગરપુત્રને શિબિકામાંથી નીચે ઉતાર્યો અને તેને સાગરદત્ત સાર્થવાહ પાસે લઈ ગયા.

૪૨ તએણં સાગરદત્તે સત્થવાહે વિડલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં ઉવકુખડાવેઝ, ઉવકુખડાવિતા જાવ સમ્માણેતા સાગરં દારં સૂમાલિયાએ દારિયાએ સદ્ધિ પદ્ધયં દુરુહાવેઝ, દુરુહાવિતા સેયાપીયએહિં કલસેહિં મજ્જાવેઝ, મજ્જાવિતા અગિ હોમં કરાવેઝ, કરાવિતા સાગરં દારયં સૂમાલિયાએ દારિયાએ પાણિં ગેણ્હાવેઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી સાગરદત્ત સાર્થવાહે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ભોજન તૈયાર કરાવીને યાવત્તુ તેનું સન્માન કરીને સાગરપુત્રને સુકુમાલિકા પુત્રીની સાથે બાજોઠ પર બેસાડ્યો, બેસાડીને ચાંદી અને સોનાના કળશોથી અભિષેક કરાવ્યો, અભિષેક કરાવીને અજિ હોમ કરાવ્યો. ત્યાર પછી અજિની સાક્ષીએ સાગરપુત્રને સુકુમાલિકા પુત્રીનું પાણિગ્રહણ કરાવ્યું.

સુકુમાલિકાનો અનિષ્ટ સ્પર્શ : સાગરદત્તનું પલાયન :-

૪૩ તએ ણ સાગરદારએ સૂમાલિયાએ ઇમં એયારૂવં પાણિફાસં પઢિસંવેદેઝ, સે જહાણામણ- અસિપત્તે ઇ વા કરપત્તે ઇ વા ખુરપત્તે ઇ વા કલંબચીરિયાપત્તે ઇ વા સત્તિઅગે ઇ વા કોંતગે ઇ વા તોમરગે ઇ વા ભિંડિમાલગે ઇ વા સૂચિકલાવએ ઇ વા વિચ્છુયંકે ઇ વા કવિકચ્છૂ ઇ વા ઇંગાલે ઇ વા મુમ્મુરે ઇ વા અચ્ચી ઇ વા જાલે ઇ વા અલાએ ઇ વા સુદ્ધાગણી ઇ વા, ભવે એયારૂવે ?

ણો ઇણટુ સમટુ । એતો અણિદૃતરાએ ચેવ અકંતતરાએ ચેવ અપ્પિયતરાએ ચેવ અમણુણ્ણતરાએ ચેવ અમણામતરાએ ચેવ પાણિફાસં પઢિસંવેદેઝ । તએ ણ સે સાગરએ અકામણ અવસવસે તં મુહુત્તમિતં સંચિદૃઝ ।

ભાવાર્થ :-— હસ્તમેળાપ સમયે સાગરપુત્રને સુકુમાલિકા દારિકાના હાથનો સ્પર્શ આ પ્રકારનો લાગ્યો— જેમ કે તલવાર, કરવત, અસ્ત્રો, કદંબચીરિકા—છરીની ધાર, શક્તિની ધાર, ભાલાની અણી, તીરની અણી, ભિંદિવાલ—શસ્ત્ર વિશેષનો અગ્રભાગ, સોયની અણી, વીંધીના ડંખ, ખંજવાળ ઉત્પત્ત કરનાર કપિકચ્છ વનસ્પતિ, જવાળા રહિત અજિન, મુર્મુર—રાખમાં રહેલા અજિનકણો, ઈધન સહિતની જવાળા, ઈધન રહિતની જવાળા, અલાતની અજિન, લોહપિંડસ્થ શુદ્ધઅજિનનો સ્પર્શ અનિષ્ટ હોય છે. શું સુકુમાલિકાના હાથનો સ્પર્શ તેના જેવો લાગ્યો હતો ? ના, તેના હાથનો સ્પર્શ ઉપરોક્ત વસ્તુઓના સ્પર્શથી પણ વધુ અનિષ્ટ, અકંત, અપ્રિય, અમનોજ અને અમનોહર હતો. આ પ્રકારના સ્પર્શના કારણો તે અનિયાએ, પરવશપણે થોડીવાર સહન કરતો બેઠો રહ્યો.

૪૪ તએ ણ સે સાગરદત્તે સત્થવાહે સાગરસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો મિત્તણાઝ જાવ વિડલેણ અસણ-પાણં ખાઇમ-સાઇમેણ પુષ્ફવત્થ ગંધ-મલ્લાલંકારેણ ય સક્કારેતા સમ્માણેતા પઢિવિસજ્જેઝ । તએ ણ સાગરએ સૂમાલિયાએ સદ્ધિ જેણેવ વાસઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છેઝ, ઉવાગચ્છીતા સૂમાલિયાએ દારિયાએ સદ્ધિ તલિમંસિ ણિવજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી સાગરદત્ત સાર્થવાહે સાગરપુત્રના માતા-પિતાને તથા મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, આદિને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ચારે પ્રકારના ભોજનથી તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર ગંધ, માલા,

અલંકાર આદિથી સત્કારિત અને સન્માનિત કરીને વિદ્યાય કર્યા. ત્યાર પછી સાગરપુત્ર સુકુમાલિકાની સાથે વાસગૃહ(શયનાગાર)માં આવ્યો અને સુકુમાલિકાની સાથે શથ્યા પર સૂતો.

૪૫ તએ ણ સે સાગરએ દારએ સૂમાલિયાએ દારિયાએ ઇમં એયારૂબં અંગફાસં પડિસંવેદેઝ, સે જહાણામએ અસિપત્તે ઇ વા જાવ અમણામત્તરાગં ચેવ અંગફાસં પચ્ચણુભવમાણે વિહરઝ. તએ ણ સે સાગરએ દારએ સૂમાલિયાએ દારિયાએ અંગફાસં અસહમાણે અવસવસે મુહુત્તમિત્તં સંચિદ્દુઝ. તએ ણ સે સાગરદારએ સૂમાલિયં દારિયં, સુહપસુત્તં જાણિત્તા સૂમાલિયાએ દારિયાએ પાસાઓ ઉદ્દેઝ, ઉદ્ઘિત્તા જેણેવ સાએ સયણિજ્જે તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સયણિજ્જંસિ ણિવજ્જઝ.

ભાવાર્થ :- તે સમયે સાગરપુત્રે સુકુમાલિકાના આ પ્રકારના અંગ સ્પર્શને અનુભવ્યો. જેમ કે— તે કોઈ તલવારના સ્પર્શ યાવત્ અત્યંત અમનોજ્ઞ અને અમનોહર અંગ સ્પર્શને અનુભવતો રહ્યો. ત્યાર પછી સાગરપુત્રને સુકુમાલિકાનો તે અંગસ્પર્શ અસહ્ય બની ગયો છતાં પણ લાચાર બનીને થોડીવાર સુધી ત્યા રહ્યો. પછી સુકુમાલિકા દારિકાને ગાઢ નિદ્રામાં સૂતેલી જાણીને તે સાગરપુત્ર તેની પાસેથી ઊઠીને પોતાની શથ્યા હતી ત્યા ચાલ્યો ગયો અને તેના પર સૂઈ ગયો.

૪૬ તએ ણ સૂમાલિયા દારિયા તાઓ મુહુત્તંતરસ્સ પઢિબુદ્ધા સમાણી પઝ્વ્વયા પઝ્મણુરત્તા પર્તિં પાસે અપસ્સમાણી તલિમાડ ઉદ્દેઝ, ઉદ્ઘિત્તા જેણેવ સે સયણિજ્જે તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સાગરસ્સ પાસે ણિવજ્જઝ.

ભાવાર્થ :- થોડીવારમાં સુકુમાલિકાદારિકા જાગી ગઈ. પતિત્રતા, પતિમાં અનુરક્તતા તેવી તે સુકુમાલિકાએ પોતાની પાસે પતિને ન જોતા જ શથ્યા પરથી ઊભી થઈ ગઈ અને સાગરપુત્ર જ્યાં સૂતો હતો ત્યા આવીને તેની પાસે સૂઈ ગઈ.

૪૭ તએ ણ સાગરદારએ સૂમાલિયાએ દારિયાએ દોચ્ચં પિ ઇમં એયારૂબં અંગફાસં પડિસંવેદેઝ, જાવ અકામએ અવસવસે મુહુત્તમિત્તં સંચિદ્દુઝ.

તએ ણ સે સાગરદારએ સૂમાલિયં દારિયં સુહપસુત્તં જાણિત્તા સયણિજ્જાઓ ઉદ્દેઝ, ઉદ્ઘિત્તા વાસઘરસ્સ દારં વિહાડેઝ, વિહાડિત્તા મારામુક્કે વિવ કાએ જામેવ દિસિં પાઉંભૂએ તામેવ દિસિં પઢિગએ.

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સાગરપુત્રે બીજીવાર પણ સુકુમાલિકાના પૂર્વોક્ત પ્રકારના અંગસ્પર્શનો અનુભવ કર્યો યાવત્ તેની સાથે સૂવાની ઈચ્છા વિના, વિવશ થઈને થોડીવાર સુધી ત્યા રહ્યો.

પછી સાગરપુત્ર સુકુમાલિકાને સુખપૂર્વક સૂતેલી જાણીને શથ્યામાંથી ઊઠ્યો, પોતાના શયનાગારનું દ્વાર ઉધાડ્યું. દરવાજો ઉધાડીને તે મારનારા પુરુષના હાથમાંથી છૂટકારો પામેલા કાગડાની જેમ શીદ્રગતિથી જે દિશાથી આવ્યો હતો તે દિશામાં પાછો ગયો અર્થાત્ પોતાના ધેર ચાલ્યો ગયો.

૪૮ તએ ણ સૂમાલિયા દારિયા તાઓ મુહુત્તંતરસ્સ પઢિબુદ્ધા પઝ્વ્વયા જાવ અપાસમાણી

સયણિજ્જાઓ ઉદ્દેશ, સાગરસ્સ દારગરસ્સ સવ્વાઓ સમંતા મગગણ-ગવેસણં કરેમાણી-કરેમાણી વાસઘરસ્સ દારં વિહાડિયં પાસઇ, પાસિત્તા એવં વયાસી- “‘ગણ સે સાગરે’” ત્તિ કટ્ટુ ઓહયમણસંકપ્પા જાવ જ્ઞિયાયઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પતિત્વતા અને પતિમાં અનુરક્તા સુકુમાલિકાદારિકા થોડીવારમાં જાગી ગઈ. પતિને પાસે નહીં જોતા શય્યામાંથી ઊઠી અને સાગરપુત્રને ચારે બાજુ શોધવા લાગી. સાગરપુત્રને શોધતાં-શોધતાં શયનાગારનું દ્વાર ખુલ્લાં જોયું. દ્વાર ખુલ્લાં જોતાં જ તેને મનમાં ફાળ પડી કે હાય ! “સાગર ચાલ્યો ગયો” આ પ્રમાણે વિચાર કરતી તે આર્તધ્યાન કરવા લાગી.

૪૯ તએ ણં સા ભદ્રા સત્થવાહી કલ્લાં પાડપ્પભાયાએ દાસચેડિયં સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ગચ્છહ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! વહુવરસ્સ મુહસોહણિયં ઉવણેહિ । તએ ણં સા દાસચેડી ભદ્રાએ એવં વુત્તા સમાણી એયમદું તહ ત્તિ પદિસુણેઇ, મુહસોહણિયં ગેણિહત્તા જેણેવ વાસઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા સૂમાલિયં દારિયં જાવ જ્ઞિયાયમાણિં પાસઇ, પાસિત્તા એવં વયાસી - કિં ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઓહયમણસંકપ્પા જાવ જ્ઞિયાહિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ભદ્રા સાર્થવાહીએ બીજે દિવસે સવાર થતા દાસીને બોલાવી અને કહું કે- હે દેવાનુપ્પિયે! તું જા અને વર-વધૂને માટે મુખ-શોધનિકા(દાતણ-પાણી) લઈ જા. ભદ્રા સાર્થવાહીએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તે દાસીએ “તહત્તિ” કહીને તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો. દાતણ-પાણી લઈને તે વાસગૃહમાં ગઈ. ત્યાં જઈને સુકુમાલિકા દારિકાને ચિંતા કરતી જોઈ અને તેને પૂછ્યું- હે દેવાનુપ્પિયે ! તમે હતોત્સાહી બનીને શા માટે ચિંતા કરો છે ?

૫૦ તએ ણં સા સૂમાલિયા દાસચેડિં એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સાગરએ દારએ મમ સુહપસુત્ત જાણિત્તા મમ પાસાઓ ઉદ્દેશ, ઉદ્દિત્તા વાસઘરદુવારાં અવંગુણેઇ જાવ પઢિગએ । તતો અહં મુહુર્તંતરસ્સ જાવ વિહાડિયં પાસામિ, પાસિત્તા “‘ગણ ણં સે સાગરએ’” ત્તિ કટ્ટુ ઓહયમણસંકપ્પા જાવ જ્ઞિયાયામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સુકુમાલિકા પુત્રીએ દાસીને આ પ્રમાણે કહું- હે દેવાનુપ્પિયે ! સાગરપુત્ર મને સુખપૂર્વક સૂતેલી જાણીને મારી પાસેથી ઊઠ્યો અને વાસગૃહનું દ્વાર ઉધારીને યાવત્ત ચાલ્યો ગયો, ત્યારે થોડીવાર પછી હું ઊઠી યાવત્ત દરવાજો ખુલ્લાં જોઈને હું સમજુ ગઈ કે “સાગર ચાલ્યો ગયો છે.” તેથી હું ભગ્ન મનોરથવાણી થઈને આર્તધ્યાન કરી રહી છું.

૫૧ તએ ણં સા દાસચેડી સૂમાલિયાએ દારિયાએ એયમદું સોચ્વા જેણેવ સાગરદત્તે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા સાગરદત્તસ્સ એયમદું ણિવેએઇ ।

ભાવાર્થ :- સુકુમાલિકા પુત્રીની આ વાતને સાંભળીને દાસી સાગરદત્ત પાસે ગઈ અને સાગરદત્તને સંપૂર્ણ હકીકતનું નિવેદન કર્યું.

૫૨ તએ ણં સે સાગરદત્તે દાસચેડીએ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ આસુરુતે જાવ જેણેવ જિણદત્તસત્થવાહસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા જિણદત્તં સત્થવાહં એવં

વયાસી - કિં ણ દેવાણુપ્પિયા ! એવં જુત્તં વા પત્તં વા કુલાણુરૂવં વા કુલસરિસં વા, જં ણ સાગરદારએ સૂમાલિયં દારિયં અદિદુડોસં પછ્યં વિષજહાય ઇહમાગઓ ? બહૂહિં ખિજજણિયાહિ ય રુંટણિયાહિ ય ઉવાલંભઇ ।

ભાવાર્થ :- દાસી પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, સમજુને સાગરદાત અત્યંત ગુરુસે થયો અને તરત જ જિનદાત સાર્થવાહના ઘરે ગયો અને જિનદાતને આ પ્રમાણે કહું કે હે દેવાનુપ્રિય ! શું આ વાત વ્યાજબી છે? કુળમર્યાદાને યોગ્ય છે? કુળને અનુરૂપ છે? કુળની શોભા વધારનારી છે? કે સાગરપુત્ર પતિત્રતા એવી સુકુમાલિકાપુત્રીના કોઈપણ જીતના દોષ-અપરાધ વિના, તેનો ત્યાગ કરીને અહીં આવતો રહ્યો છે? આ રીતે ખેદ કરતાં, ગળગળા થઈને(જિનદાતને) ઘણો ઠપકો આપ્યો.

૫૩ તએ ણ જિણદત્તે સાગરદત્તસ્સ એયમટું સોચ્વા જેણેવ સાગરે દારએ તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સાગરયં દારયં એવં વયાસી - દુટ્ટું ણ પુત્તા ! તુમે કયં સાગરદત્તસ્સ ગિહાઓ ઇહં હવ્વમાગએ । તં ગચ્છહ ણ તુમં પુત્તા ! 'એયમવિ ગએ' સાગરદત્તસ્સ ગિહે ।

ભાવાર્થ :- જિનદાત, સાગરદાતના આ ઠપકાને સાંભળીને સાગરપુત્ર પાસે ગયો અને સાગરપુત્રને કહું - હે પુત્ર ! તેં ખરાબ કર્યું છે તું સાગરદાતના ઘરેથી અહીં એકદમ પાછો આવી ગયો, તે સારું કર્યું નથી. તો હે પુત્ર ! અત્યારે આ જ ક્ષાણે તું સાગરદાતના ઘરે ચાલ્યો જા.

૫૪ તએ ણ સે સાગરે દારએ જિણદત્તં એયં વયાસી - અવિયાં અહં તાઓ ! ગિરિપઢણં વા તરૂપઢણં વા મરૂપવાયં વા જલપ્પવેસં વા જલણપ્પવેસં વા વિસભક્ખણં વા વેહાણસં વા સત્થોવાડણં વા ગિદ્ધપિટું વા પવ્વજ્જં વા વિદેસગમણં વા અબ્ધુવગચ્છિજ્જામિ, ણો ખલું અહં સાગરદત્તસ્સ ગિહં અણુગચ્છિજ્જા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સાગરપુત્રે જિનદાતને આ પ્રમાણે કહું - હે પિતાજ ! મને પર્વત ઉપરથી કે વૃક્ષ ઉપરથી પડવાનું માન્ય છે, મરૂપ્રદેશમાં પડવું સ્વીકાર્ય છે, પાણીમાં દૂબી જવું, અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો, વિષ ભક્ષણ કરવું, ગણે ફાંસો ખાવો, શસ્ત્રનો ધા ખમવો, ગૃદ્ધ પૃષ્ઠ મરણ મને માન્ય છે. તે જ રીતે દીક્ષા લઈ લેવી કે પરદેશમાં ચાલ્યા જવું સ્વીકાર્ય છે પરંતુ હું નિશ્ચયથી સાગરદાતના ઘરે પાછો નહીં જ જાઉં.

૫૫ તએ ણ સે સાગરદત્તે સત્થવાહે કુઙુંતરિએ સાગરસ્સ એયમટું ણિસામેઝ, ણિસામિત્તા લજ્જાએ વિલીએ વિડુ જિણદત્તસ્સ ગિહાઓ પડિણિક્ખમઝ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ સએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સુકુમાલિયં દારિયં સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા અંકે ણિવેસેઝ, ણિવેસિત્તા એવં વયાસી -

કિં ણ તવ પુત્તા ! સાગરએણ દારએણ મુક્કા ? અહં ણ તુમં તસ્સ દાહામિ, જસ્સ ણ તુમં ઝડ્હા જાવમણામા ભવિસ્સસિત્તિ સૂમાલિયં દારિયં તાહિં ઝડ્હાહિં વગ્ગૂહિં સમાસાસેઝ, સમાસાસિત્તા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે સાગરદાત સાર્થવાહે દિવાલની પાછળથી સાગરપુત્રની આ વાત સાંભળીને તે મનમાં લજ્જાત થયો, બીજા બધાથી લજ્જા પામ્યો, સ્વ-પરથી લજ્જા પામતો તે જિનદાતના ઘરેથી બહાર

નીકળીને પોતાના ઘરે આવ્યો અને સુકુમાલિકા પુત્રીને બોલાવીને પોતાના ખોળામાં બેસાડીને આ પ્રમાણે કહું—
હે પુત્રી ! સાગરપુત્રે તને છોડી દીધી તો શું થયું ? હવે હું તને એવા પુરુષ સાથે પરણાવીશ, જેને
તું ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય અને મનોજ થઈશ; આ પ્રમાણે કહીને સુકુમાલિકા પુત્રીને ઈષ્ટ વાણી દ્વારા આશ્વાસન
આપ્યું. આશ્વાસન આપીને તેને વિદાય કરી.

ભિખારી સાથે પુનર્વિવાહ અને તેનું પલાયન :-

૫૬ તએ ણ સે સાગરદત્તે સત્થવાહે અણણા ઉર્પિં આગાસતલગંસિ સુહણિસણે રાયમગં
આલોએમાણે આલોએમાણે ચિદ્ભૂઇ । તએ ણ સે સાગરદત્તે એગ મહં દમગપુરિસં પાસઇ,
દંડિખંડણિવસણં ખંડમલ્લગં-ખંડઘડગહત્થગયં ફુટ્ટન્હડાહડ સીસં મચ્છિયાસહસ્સેહિં
અણિણજ્જમાણમગં ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી કોઈ એક સમયે સાગરદત્ત સાર્થવાહ ભવનની અગાશીમાં સુખાસને બેઠા-બેઠા
રાજમાર્ગને જોતાં હતા. તે સમયે સાગરદત્તે એક અત્યંત દરિદ્ર પુરુષ(ભિખારી)ને જોયો. તેણે ચીથરે હાલ
વસ્ત્રો પહેર્યા હતા. તેના હાથમાં શકોરાનું ઢીકરું અને પાણી માટે માટીનું ઢીબડું હતું, તેના વાળના જીથરાં
ઉડતા હતા, તેની ઉપર હજારો માખીઓ બણાબણતી હતી.

૫૭ તએ ણ સે સાગરદત્તે કોદુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઇ સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- તુબ્બે ણ
દેવાણપ્પિયા ! એયં દમગપુરિસં વિઠલેણં અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમેણં પલોભેહ, પલોભિત્તા
ગિહં અણુપ્પવેસેહ, અણુપ્પવેસિત્તા ખંડગમલ્લગં ખંડઘડગં ચ સે એગંતે એડેહ એડિત્તા
અલંકારિયકમ્મં કારેહ, કારિત્તા એહાયં જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં કરેહ, કરિત્તા મણુણ્ણં
અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમં ભોયાવેહ, ભોયાવિત્તા મમ અંતિયં ઉવણેહ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી સાગરદત્તે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે
જાઓ અને તે(ભિખારી) પુરુષને વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, આ ચારે પ્રકારના આહારનું
પ્રલોભન આપીને ઘરની અંદર લાવો. અંદર લાવીને તેના શકોરા અને ઘડાના ઢીકરાંને એક તરફ ફેંકાવીને
અલંકારિક કર્મ(હજામત આદિ) કરાવો, પછી સ્નાન કરાવીને થાવત્ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરો. ત્યાર
પછી તેને મનોજ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ જમાડીને તેને મારી પાસે લઈ આવો.

૫૮ તએ ણ કોદુંબિયપુરિસા જાવ પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણિતા જેણેવ સે દમગપુરિસે તેણેવ
ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તં દમગં અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમં ઉવપ્પલોભેઇ, ઉવપ્પલોભિત્તા સંય
ગિહં અણુપ્પવેસેતિ, અણુપ્પવેસિત્તા તં ખંડમલ્લગં ખંડઘડગં ચ તસ્સ દમગપુરિસસ્સ એગંતે
એડેંતિ ।

તએ ણ સે દમગે તંસિ ખંડમલ્લગંસિ ખંડઘડગંસિ ય એગંતે એડિજ્જમાણંસિ મહયા
મહયા સદેણ આરસઇ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષોએ સાગરદત્તની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો. તેઓ તે ભિખારી પુરુષની પાસે ગયા,
જઈને તે ભિખારીને અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, આ ચારે પ્રકારના ભોજનની લાલચ આપીને ઘરમાં

લઈ આવ્યા. ત્યાર પછી તેના શકોરાના ઠીકરા તથા ઘડાના ઠીબડાને એક બાજુ ફેંકી દીધા. પોતાના શકોરાનું ઠીકરું અને ઘડાના ઠીબડાને એક બાજુએ ફેંકી દેતા જોઈને તે બિખારી મોટેથી બૂમ-બરાડા પાડતો રોવા લાગ્યો.

૫૯ તએ ણ સે સાગરદત્તે તસ્સ દમગપુરિસ્સ તં મહયા મહયા આરસિયસદ્દ સોચ્વા ણિસમ્મ કોડુંબિયપુરિસે એવં વયાસી - કિં ણ દેવાળુપ્પિયા ! એસ દમગપુરિસે મહયા મહયા સદેણ આરસઇ ? તએ ણ તે કોડુંબિયપુરિસા એવં વયાસી - એસ ણ સામી ! તંસિ ખંડમલ્લગંસિ ખંડઘડગંસિ ય એગંતે એડિજ્જમાણંસિ મહયા-મહયા સદેણ આરસઇ . તએ ણ સે સાગરદત્તે તં કોડુંબિય પુરિસે એવં વયાસી - મા ણ તુબ્બે દેવાળુપ્પિયા ! એયસ્સ દમગસ્સ તં ખંડં જાવ એડેહ, પાસે ઠવેહ, જહા ણ પત્તિયં ભવઇ . તે વિ તહેવ ઠર્વેતિ .

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી સાગરદત્તે તે બિખારીના રડવાના મોટો અવાજ અને બૂમ-બરાડાના શબ્દો સાંભળીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને કર્મચારી પુરુષોને પૂછ્યું કે- હે દેવાનુપ્રિયો ! આ બિખારી પુરુષ જોર-જોરથી કેમ બૂમચારણ કરી રહ્યો છે ? ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ કહ્યું - હે સ્વામિન ! તેના શકોરા અને ઘડાના ઠીકરાંને એક બાજુ નાંખી દેવાના કારણો તે જોર-જોરથી બૂમો પાડે છે. ત્યારે સાગરદત્ત સાર્થવાહે તે કર્મચારી પુરુષોને કહ્યું - હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે તે બિખારીના શકોરા અને ઘડાના ઠીકરાંને એકબાજુ ફેંકી ન દેતા તેની સામે જ રાખો, તેથી તેને પોતાની વસ્તુનો અને તમારો વિશ્વાસ રહે. આ સાંભળીને તેઓએ તે ઠીકરાં તેની પાસે રાખી દીધા..

૬૦ તએ ણ તે કોડુંબિયપુરિસે તસ્સ દમગસ્સ અલંકારિયકમ્મ કરેતિ, કરિતા સયપાગ-સહસ્પાગેહિં તેલ્લેહિં અબ્ધંગેઝ, અબ્ધંગિએ સમાણે સુરભિગંધુવ્વદૃણેણ ગાયં ઉવ્વદ્વેતિ ઉવ્વદ્વેત્તા ઉસિણોદગગંધોદએણ ણહાર્ણતિ, સીઓદગેણ ણહાર્ણતિ, ણહાણિતા પમહલ સુકુમાલ-ગંધકાસાઈએ ગાયાઇં લૂહેતિ, લૂહિતા હંસલકખણ પદૃસાડગં પરિહેતિ, પરિહિતા સવ્વાલંકાર-વિભૂસિયં કરેતિ, કરિતા વિડલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ભોયાર્વેતિ ભોયાવિતા સાગરદત્તસ્સ ઉવર્ણતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે કર્મચારી પુરુષોએ તે બિખારીનું અલંકાર કર્મ-હજામત આદિ કરાવ્યા. શતપાક અને સહસ્રપાક (સો કે હજાર ઔષધ નાંખીને બનાવેલા) તેલથી માલિશ કર્યું. ત્યાર પછી સુવાસિત ગંધ પિષ્ટક-પીઠી ચોળીને ઉષ્ણોદક, ગંધોદક અને શીતોદકથી સ્નાન કરાવ્યું. સ્નાન કરાવીને બારીક અને સુકોમલ ગંધકધાય વસ્ત્રથી શરીર લુંછ્યું. ત્યાર પછી હંસ જેવા શ્વેત, સ્વચ્છ વસ્ત્રો પહેરાવ્યા અને સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કર્યો. વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિભ વગેરે ભોજન કરાવ્યું, ભોજન કરાવ્યા પછી તેને સાગરદત્તની સમીપે લઈ ગયા.

૬૧ તએ ણ સાગરદત્તે સૂમાલિયં દારિયં ણહાયં જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં કરિતા તં દમગપુરિસં એવં વયાસી - એસ ણ દેવાળુપ્પિયા ! મમ ધૂયા ઇદ્વા, એયં ચ ણ અહં તવ ભારિયત્તાએ દલામિ ભદ્વિયાએ ભદ્વાઓ ભવિજ્જાસિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી સાગરદત્તે સુકુમાલિકા પુત્રીને સ્નાન કરાવીને યાવત્ત સમસ્ત અલંકારોથી

अलंकृत करीने, ते भिखारी पुरुषने आ प्रमाणे कहुं – हे देवानुप्रिय ! आ मारी पुत्री मने ईष्ट छे, तेने हुं तमारी भार्याना रूपमां आपुं छुं. आ भाग्यशाली कन्याने प्राप्त करीने तमे भाग्यशाली थाओ.

६२ तए णं से दमगपुरिसे सागरदत्तस्स एयमटुं पडिसुणेइ, पडिसुणिता सूमालियाए दारियाए सद्दिं वासघरं अणुपविसइ, सूमालियाए दारियाए सद्दिं तलिगंसि णिवज्जइ ।

तए णं से दमगपुरिसे सूमालियाए इमं एयास्वं अंगफासं पडिसंवेदेइ, सेसं जहा सागरस्स जाव सयणिज्जाओ अब्बुद्देइ, अब्बुद्दित्ता वासघराओ णिगच्छइ, णिगच्छित्ता खंडमल्लगं खंडघडं च गहाय मारामुकके विव काए जामेव दिसं पाउब्बूए तामेव दिसं पडिगए ।

तए णं सा सूमालिया जाव गए णं से दमगपुरिसे ति कट्टु ओहयमणसंकप्पा जाव झियायइ ।

भावार्थः– ते द्रमक (भिखारी) पुरुषे सागरदत्तनी वातनो स्वीकार करीने सुकुमालिकानी साथे शयनधरमां प्रवेश कर्यो अने सुकुमालिकानी साथे ऐक शय्या पर सूतो.

ते समये ते द्रमक पुरुषे सुकुमालिकाना अंग स्पर्शनो आ प्रकारनो ऐवो अनुभव कर्यो के— शेष वृतांत सागरपुत्रनी समान जागतुं यावत् ते शय्या उपरथी उठ्यो अने शयनागारथी भहार नीकलीने पोताना ते शकोरा अने घडाना ठीकरांने लैने, मारनार पुरुषना हाथमांथी छुटकारो पामेला कागडानी जेम शीघ्र जे दिशामांथी आव्यो उतो ते दिशामां पाइये गयो.

त्यार पछी जागी गयेली यावत् ‘ते द्रमक पुरुष यात्यो गयो.’ ऐम विचारीने सुकुमालिका निराश बनी गई यावत् आर्तध्यान करवा लागी.

सुकुमालिका दानधर्ममां प्रवृत्तः–

६३ तए णं सा भद्रा कल्लं पाउप्पभायाए दासचेडिं सद्वावेइ, सद्वावेत्ता एवं वयासी– जाव सागरदत्तस्स एयमटुं णिवेदेइ । तए णं से सागरदत्ते तहेव संभंते समाणे जेणेव वासहरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सूमालियं दारियं अंके णिवेसेइ, णिवेसिता एवं वयासी– अहो णं तुमं पुत्ता ! पुरापोराणाण जाव पच्चणुब्बवमाणी विहरसि । तं मा णं तुमं पुत्ता ! ओहयमणसंकप्पा जाव झियाहि, तुमं णं पुत्ता ! मम महाणसंसि वित्तलं असणं पाणं खाइमं साइमं जहा पोट्टिला जाव परिभाएमाणी विहराहि ।

भावार्थः– त्यार पछी बीजे दिवसे प्रभाते भद्राए दासीने बोलावीने वरवधू माटे दाताण-पाणी लर्द जवा कहुं, यावत् दासीऐ सुकुमालिका पासेथी द्रमकना यात्या जवानी वात सांभणीने सागरदत्त सार्थवाहनी पासे आवीने ते वृतांतनुं निवेदन कर्यु. त्यारे सागरदत्त सार्थवाह संभांत–व्याकुण थैने वासगृहमां आव्या. आवीने सुकुमालिकाने खोणामां बेसाडीने कहुं– हे पुत्री ! तुं पूर्व जन्ममां करेला हिंसा आहि दुष्कृत्यो द्वारा उपार्जित पापकर्मानुं फै भोगवी रही छो, तेथी तुं ! भग्नमनोरथवाणी थैने यावत् यिंता न कर. हे पुत्री ! मारी भोजनशाणामां तैयार थयेला विपुल अशन, पान, खादिम अने स्वादिमउप यारे प्रकारनो आहार पोट्टिलानी जेम यावत् श्रमणो आहिने आपती रहे.

સુકુમાલિકાને ઘરે સાધ્વીઓનું બિક્ષાર્થે આગમન :-

૬૪ તએ ણં સા સૂમાલિયા દારિયા એયમદું પડિસુણેઇ, પડિસુણિતા મહાણસંસિ વિપુલં અસણં પાણ ખાઇમં સાઇમં જાવ દલમાણી વિહરઇ ।

તેણં કાલેણ તેણં સમએણ ગોવાલિયાઓ અજ્જાઓ બહુસુયાઓ એવં જહેવ તેયલિણાએ સુવ્વયાઓ તહેવ સમોસઢાઓ, તહેવ સંઘાડાઓ જાવ અણુપવિદુ તહેવ જાવ સૂમાલિયા પડિલાભિત્તા એવં વયાસી - એવં ખલુ અજ્જાઓ ! અહં સાગરસ્સ અણિટ્ટા જાવ અમણામા, ણેચ્છિ ણં સાગરએ મમ ણામં વા જાવ પરિભોગ વા ? જસ્સ જસ્સ વિ ય ણં દિજ્જામિ તસ્સ તસ્સ વિ ય ણં અણિટ્ટા જાવ અમણામા ભવામિ, તુબ્બે ય ણં અજ્જાઓ ! બહુણાયાઓ, એવં જહા પોણ્ટિલા જાવ ઉવલદ્ધે જેણ અહં સાગરસ્સ દારગસ્સ ઇટ્ટા કંતા જાવ ભવેજ્જામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુકુમાલિકા દારિકાએ આ વાતનો સ્વીકાર કરીને ભોજનશાળામાં વિપુલ અશન, પાન, ખાદ્યિમ અને સ્વાદિભરુપ ચારે પ્રકારનો તૈયાર થયેલો આહાર શ્રમણાદિને આપવા લાગી.

તે કાળે અને તે સમયે ગોપાલિકા નામના બહુશુતા સાધ્વીજી વિચરતા હતા. તે ગોપાલિકા સાધ્વીજી ચંપાનગરીમાં પદ્ધાર્યા. તેમાંથી એક સંઘાડો સુકુમાલિકાના ઘેર ગોચરી માટે ગયો વગેરે વર્ણન તેતલીપ્રધાન નામના ચૌદ્ધા અધ્યયનના વર્ણન સમાન જાણવું યાવત્તુ સુકુમાલિકાએ ભક્તિભાવપૂર્વક આહાર-પાણી વહોરાવીને સાધ્વીજીઓને આ પ્રમાણે કહું-

હે આર્યાઓ ! મારા પતિ સાગરપુત્ર માટે હું અનિષ્ટ યાવત્ત અમનોહર થઈ છું. તેઓ મારું નામ પણ સાંભળવા ઈચ્છતા નથી, તો ઉપભોગ-પરિભોગની તો વાત જ શું કરવી ? તે સિવાય મારા પિતા જેને પત્નીરૂપે આપે તે બધા માટે હું અનિષ્ટ, અમનોજા થઈ જાઉં છું. હે આર્યાઓ ! તમે તો બહુશુત છો વગેરે પોણ્ટિલાના કથનની જેમજ સુકુમાલિકાએ પણ પતિને વશ કરવા માટે ઉપાયોની પૂછપરછ કરી અને કહું કે તમે કોઈ ચૂર્ણ, મંત્રાદિ પ્રાપ્ત કર્યા હોય, તો તે મને આપો જેથી હું સાગરપુત્રને ઈષ્ટ, કાંત થઈ જાઉં.

સુકુમાલિકાની દીક્ષા અને આતાપના :-

૬૫ અજ્જાઓ તહેવ ભણંતિ, તહેવ સાવિયા જાયા, તહેવ ચિંતા, તહેવ સાગરદત્તં સત્થવાહં આપુચ્છિ જાવ ગોવાલિયાણં અંતિએ પવ્વિયા । તએ ણં સા સૂમાલિયા અજ્જા જાયા - ઈરિયાસમિયા જાવ બંભયારિણી; બહૂહિં ચડત્થચ્છદૃદુમ જાવ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- તેની વાત સાંભળીને ગોપાલિકા આર્યાએ પોણ્ટિલાના વર્ણનની જેમજ સુત્રતા આર્યાઓની સમાન ઉત્તર આપ્યો. સાધ્વીજીના પ્રતિબોધથી પોણ્ટિલાની જેમ સુકુમાલિકા પણ શ્રાવિકા થઈ. ત્યાર પછી કુમશઃ દીક્ષા અંગીકાર કરવાનો વિચાર કર્યો, સાગરદત્ત સાર્થવાહ પાસેથી દીક્ષાની આજ્જા માંગી વગેરે વર્ણન જાણવું યાવત્ત તે ગોપાલિકા આર્યાની પાસે પ્રત્રજિત બની. ત્યાર પછી તે સુકુમાલિકા આર્યા ઈર્યા સમિતિથી સંપન્ન યાવત્ત બ્રહ્મયારિણી થઈ ગઈ અને અનેકવિધ ઉપવાસ, છઠ, અષ્ટમ આદિની તપસ્યા કરતી વિચરવા લાગી.

૬૬ તએ ણં સા સૂમાલિયા અજ્જા અણણયા કયાઇ જેણેવ ગોવાલિયાઓ અજ્જાઓ

તેણેવ ઉવાગચ્છિદ્દ, ઉવાગચ્છિત્તા વંદહ ણમંસઇ, વંદિતા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ઇચ્છામિ ણં અજ્જાઓ ! તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણ્ણાયા સમાણી ચંપાઓ બહિં સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ અદૂરસામંતે છદુંછદુણ અળિકિખતેણ તવોકમ્મેણ સૂરાભિમુહી આયાવેમાણી વિહરિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- એક વાર સુકુમાલિકા આર્યાએ ગોપાલિકા આર્યાની પાસે જઈને, તેઓને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે આર્યા(સાધ્વીજ) ! હું આપની આજ્ઞા મેળવીને ચંપાનગરીની બહાર, સુભૂમિ ભાગ ઉદ્ઘાનથી ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક(ઉદ્ઘાનની સમીપે) નિરંતર છઠ-છઠની તપશ્ચર્યા કરતાં, સૂર્યની સન્મુખ આતાપના લેવા ઈચ્છું છું.'

૬૭ તએ ણં તાઓ ગોવાલિયાઓ અજ્જાઓ સૂમાલિયં એવં વયાસી- અમ્હે ણં અજ્જો ! સમણીઓ ણિગંથીઓ ઈરિયાસમિયાઓ જાવ ગુત્તબંભચારિણીઓ । ણો ખલુ અમ્હં કપ્પદ્દ બહિયા ગામસ્સ વા જાવ સણિણવેસસ્સ વા છદુંછદુણ અળિકિખતેણ તવોકમ્મેણ સૂરાભિમુહીણ આયાવેમાણીણ વિહરિત્તએ । કપ્પદ્દ ણં અમ્હં અંતો ઉવસ્સયસ્સ વઝ(વેઝયા) પરિકિખત્તસ્સ સંઘાડિપડિબદ્ધિયાએ ણં સમતલપાઇયાએ આયાવિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે ગોપાલિકા આર્યાએ સુકુમાલિકા આર્યાને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે આર્યો ! આપણે શ્રમણી નિર્ગંથીઓ છીએ, ઈર્યા સમિતિથી યુક્ત યાવત્ ગુપ્ત પ્રભન્યારિષી છીએ, તેથી આપણાને ગામ યાવત્ સન્નિવેશ(વસતી)થી બહાર જઈને છઠ-છઠની તપસ્યા કરીને, સૂર્યાભિમુખ થઈને આતાપના લેતાં વિચરવું કલ્પતું નથી પરંતુ ચારે બાજુ ભીત હોય તેવા ઉપાશ્રયની અંદર જ, પછેદીથી પોતાના શરીરને સારી રીતે ઢાંકીને, પડદો બાંધીને, સમતલ પગે સ્થિત રહીને આતાપના લેવી કલ્પે છે.

૬૮ તએ ણં સા સૂમાલિયા ગોવાલિયાએ અજ્જાએ એયમદું ણો સદ્દહિ, ણો પત્તિયિ, ણો રોએઝ, એયમદું અસદ્દહમાણી અપત્તિયમાણી અરોએમાણી સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ અદૂરસામંતે છદુંછદુણ જાવ વિહરિએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુકુમાલિકાને ગોપાલિકા આર્યાજીની આ વાત પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ કે રૂચિ ન થઈ. આ રીતે શ્રદ્ધા પ્રતીતિ કે રૂચિ ન કરતાં તે સુભૂમિભાગ ઉદ્ઘાનની નજીકમાં નિરંતર છઠ-છઠનો તપ કરતી યાવત્ આતાપના લેતી વિચરવા લાગી.

સુકુમાલિકા ધારા પાંચ પતિનું નિદાન :-

૬૯ તએ ણં ચંપાએ ણયરીએ લલિતા ણામં ગોટ્ઠી પરિવસિ- ણરવઝ-દિણનિવિયારા, અમ્માપિઝ ણિયયણિપ્પિવાસા, વેસવિહા-કયણિકેયા, ણાણાવિહઅવિણયપ્પહાણા અઙ્ગ જાવ અપરિભૂયા ।

ભાવાર્થ :- ચંપા નગરીમાં લલિતા નામની(કીડામાં સંલગ્ન રહેનારી) એક ટોળી નિવાસ કરતી હતી. તે ટોળીએ કોઈપણ પ્રસંગથી રાજાને પ્રસન્ન કર્યા હતા અને રાજાએ તેને ઈચ્છાનુસાર વિચરણ કરવાની છૂટ આપી હતી. તે ટોળીએ માતા-પિતા આદિની પરવા કર્યા વિના સ્વચ્છંદપણે વેશયાના ઘરને જ પોતાનું ઘર કર્યું હતું. વિવિધ પ્રકારના અવિનય, અનાચાર કરવા તે જ તેમનું કામ હતું. તેઓ પાસે ધનની ખોટ ન હતી અને તેવી જ વૃત્તિવાળા અનેક લોકો માટે તે ટોળી આધારભૂત હતી.

૭૦ તત્ત્વ ણ ચંપાએ ણયરીએ દેવદત્તા ણામં ગળિયા હોત્થા - સુકુમાલા, (વર્ણઓ) જહા અંડણાએ । તએ ણ તીસે લલિયાએ ગોદ્ધીએ અણણા પંચ ગોદ્ધિલ્લપુરિસા દેવદત્તાએ ગળિયાએ સંદ્ધિ સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસિરિં પચ્ચણુભ્વવમાણા વિહરંતિ । તત્ત્વ ણ એગે ગોદ્ધિલ્લપુરિસે દેવદત્તાં ગળિયં ઉચ્છંગે ધરઇ, એગે પિંડુઓ આયવત્તાં ધરેઇ, એગે પુષ્પફૂર્યં રણેઇ, એગે પાએ રણેઇ, એગે ચામરુકખેવં કરેઇ ।

ભાવાર્થ :- તે ચંપાનગરીમાં દેવદત્તા નામની ગળિકા રહેતી હતી. તે સુકુમાલ હતી. તેનું વર્ણન ત્રીજા 'અંડક' અધ્યયનમાં વર્ણિત દેવદત્તા ગળિકા સમાન જાણવું જોઈએ.

એકવાર તે લલિતા ટોળીના પાંચ પુરુષો દેવદત્તા ગળિકાની સાથે, સુભૂમિભાગ ઉદ્ઘાનની શોભાનો અનુભવ કરતાં ઉદ્ઘાનમાં ફરી રહ્યા હતા. ત્યાં તેમાંથી કોઈ એક પુરુષે દેવદત્તા ગળિકાને પોતાના ખોળામાં બેસાડી હતી, એકે પાછળથી તેના ઉપર છત્રને ધારણ કર્યું હતું, એક તેને પુષ્પોથી સજાવતો હતો, એક તેના પગમાં રંગ લગાડતો હતો અને એક તેના પર ચામર ઢોળતો હતો.

૭૧ તએ ણ સા સૂમાલિયા અજ્જા દેવદત્તાં ગળિયં તેહિં પંચહિં ગોદ્ધિલ્લપુરિસેહિં સંદ્ધિ ઉરાલાંં માણુસ્સગાંં ભોગભોગાંં ભુંજમાણિં પાસઇ, પાસિત્તા ઇમેયારૂવે સંકપ્પે સમુપ્પજ્જિત્થા - અહો ણ ઇમા ઇતિથિયા પુરાપોરાણાં જાવ વિહરઇ, તં જઇ ણ કેઝ ઇમસ્સ સુચરિયસ્સ તવ ણિયમબંભચેરવાસસ્સ કલ્લાણે ફલવિત્તિવિસેસે અતિથિ, તો ણ અહમવિ આગમિસ્સેણ ભવગગહણેણ ઇમેયારૂવાંં ઉરાલાંં માણુસ્સગાંં ભોગભોગાંં ભુંજમાણિ વિહરિજ્જામિ ત્તિ કટ્ટુ ણિયાણ કરેઇ, કરિતા આયાવણભૂમીઓ પચ્ચોરુહઇ ।

ભાવાર્થ :- દેવદત્તા ગળિકાને લલિતા ટોળીના પાંચ પુરુષોની સાથે મનુષ્ય સંબંધી વિશિષ્ટ ભોગો ભોગવતાં જોઈને તે સુકુમાલિકા આર્યાને આ પ્રકારનો સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો - અહો ! આ સ્ત્રી પૂર્વ આચરિત શુભકર્માનું ફળ અનુભવી રહી છે. જો મારા સમ્યક પ્રકારે આચરેલા આ તપ નિયમ અને બ્રહ્મચર્યનું કાંઈપણ કલ્યાણકારી ફળ-વિશોષ હોય, તો હું પણ આગામી ભવમાં આ જ પ્રમાણે મનુષ્ય સંબંધી વિશિષ્ટ ભોગોને ભોગવતી વિચરણ, તેણીએ આ પ્રમાણે નિદાન(નિયાણું) કર્યું, નિદાન કરીને આતાપના ભૂમિથી પાછી ફરી.

સુકુમાલિકાનો શિયિલાચાર :-

૭૨ તએ ણ સા સૂમાલિયા અજ્જા સરીરબત્સા જાયા યાવિ હોત્થા, અભિકુખણ-અભિકુખણ હત્થે ધોવેઇ, પાએ ધોવેઇ, સીસં ધોવેઇ, મુહં ધોવેઇ, થણંતરાંં ધોવેઇ, કકુખંતરાંં ધોવેઇ, ગોજ્જંતરાંં ધોવેઇ, જત્થ ણ ઠાણ વા સેજ્જ વા ણિસીહિયં વા ચેણે તત્થ વિ ય ણ પુચ્ચામેવ ઉદેણં અબ્ધુકુખેત્તા તઓ પચ્છા ઠાણ વા સેજ્જ વા ણિસીહિયં વા ચેણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે સુકુમાલિકા આર્યા શરીરબકુશા થઈ ગઈ અર્થાત્ શરીર સંસ્કારની પ્રવૃત્તિમાં આસકત થઈ ગઈ. તે વારંવાર હાથ, પગ, મસ્તક, મુખ, છાતી, બગાલ તથા ગુપ્તાંગ આદિને ધોવા લાગી. જે સ્થાન ઉપર ઊભી રહેતી, સૂતી કે બેસતી ત્યાં પણ પહેલાં જમીન પર પાણી છાંટતી અને પછી ઊભી રહેતી, સૂતી કે બેસતી.

૭૩ તએ ણ તાઓ ગોવાલિયાઓ અજ્જાઓ સૂમાલિયં અજ્જં એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિએ અજ્જે ! અમ્હં સમણીઓ ણિગંથાઓ ઈરિયાસમિયાઓ જાવ બંભચેરધારિણીઓ। ણો ખલુ કપ્પિ અમ્હં સરીરબાડસિયાએ હોત્તએ, તુમં ચ ણં અજ્જે ! સરીરબાડસિયા અભિક્ખણં- અભિક્ખણં હત્થે ધોવસિ જાવ ચેએસિ, તં તુમં ણં દેવાણુપ્પિયાએ ! તસ્સ ઠાણસ્સ આલોએહિ જાવ પડિવજ્જાહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે ગોપાલિકા આર્યાએ સુકુમાલિકા આર્યાને આ પ્રમાણે કહું – હે દેવાનુપ્પિયે ! આપણે નિર્ગ્રથ સાધ્વીઓ છીએ, ઈર્યાસમિતથી સંપન્ન યાવત્ બ્રહ્મચારિણી છીએ. આપણાને શરીર બંકુશા થવું કદ્યપતું નથી, પરંતુ હે આર્યે ! તમે શરીર બંકુશા થઈ ગયા છો, તમે વારંવાર હાથ ધૂઓ છો યાવત્ જમીન પર પાણી છાંટીને પછી ઊભા રહો છો, બેસો છો અને સૂતો છો. હે દેવાનુપ્પિયે ! તમે આ પ્રવૃત્તિઓની આલોચના કરો યાવત્ પ્રાયશ્વિત અંગીકાર કરો.

૭૪ તએ ણ સા સૂમાલિયા ગોવાલિયાણં અજ્જાણં એયમદું ણો આઢાઇ, ણો પરિજ્જાણિ, અણાઢાયમાણી અપરિજાણમાણી વિહરઙ્ઘાણી । તએ ણ તાઓ અજ્જાઓ સૂમાલિયં અજ્જં અભિક્ખણં- અભિક્ખણં અભિહીલંતિ ણિંદેતિ ખિંસેતિ ગરિહંતિ પરિભવંતિ, અભિક્ખણં અભિક્ખણં એયમદું ણિવારેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુકુમાલિકા આર્યાએ ગોપાલિકા આર્યાના આ આદેશનો આદર કર્યો નહીં, તેનો સ્વીકાર કર્યો નહીં પરંતુ અનાદર અને અસ્વીકાર કરતી તે જ પ્રમાણે રહેવા લાગી. ત્યાર પછી બીજી આર્યાઓ સુકુમાલિકા આર્યાના આ પ્રકારના આચરણ અને વ્યવહાર માટે વારંવાર અવહેલના કરવા લાગી, નિંદા કરવા લાગી, ભીજવા લાગી, ગર્હી કરવા લાગી, અનાદર કરવા લાગી અને વારંવાર આ અનાચરણ માટે તેને રોકવા લાગી.

૭૫ તએ ણ તીસે સૂમાલિયાએ સમણીહિં ણિગંથીહિં હીલિજ્જમાણીએ જાવ વારિજ્જમાણીએ ઇમેયાર્લવે અજ્જાથિએ જાવ સમુપ્પજિજ્જથા - ‘‘જયા ણં અહં અગારવાસમજ્જે વસામિ, તયા ણં અહં અપ્પવસા । જયા ણં અહં મુંડે ભવિત્તા પવ્વિયા, તયા ણં અહં પરવસા । પુંબિ ચ ણં મમં સમણીઓ આઢાયંતિ, ઇયાણિણો આઢાયંતિ । તં સેયં ખલુ મમ કલ્લં પાઉપ્પભાયાએ ગોવાલિયાણં અજ્જાણં અંતિયાઓ પડિણિક્ખમિત્તા પાડિએક્કં ઉવસ્સયં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરિત્તએ’’ ત્તિ કટ્ટુએવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા કલ્લં પાઉપ્પભાયાએ ગોવાલિયાણં અજ્જાણં અંતિયાઓ પડિણિક્ખમઝ, પડિણિક્ખમિત્તા પાડિએક્કં ઉવસ્સયં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરઙ્ઘાણી ।

ભાવાર્થ :- નિર્ગ્રથ શ્રમણીઓ દ્વારા અવહેલના કરાતી અને રોકવામાં આવતી તે સુકુમાલિકાના મનમાં આ પ્રકારના અધ્યવસાય યાવત્ વિથાર ઉત્પન્ન થયા કે – “જ્યારે હું ગૃહસ્થ વાસમાં રહેતી હતી, ત્યારે હું સ્વાધીન હતી અને જ્યારથી હું મુંડિત થઈને દીક્ષિત થઈ છું, ત્યારથી હું પરાધીન થઈ ગઈ છું. પહેલાં જે શ્રમણીઓ મારો આદર કરતી હતી તે હવે આદર કરતી નથી. તેથી કાલે સવારે ગોપાલિકા આર્યાની પાસેથી નીકળીને અલગ ઉપાશ્રયમાં જઈને રહેવું મારા માટે શ્રેયસ્કર છે.” તેવો વિથાર કરીને તે બીજે દિવસે સવાર થતાં ગોપાલિકા આર્યા પાસેથી નીકળીને અલગ ઉપાશ્રયમાં રહેવા લાગી.

સુકુમાલિકાની વિરાધક ગતિ અને દેવીનો ભવ :-

૭૬ તએ ણં સા સુમાલિયા અજ્જા અણોહદ્વિયા અળિવારિયા સચ્છંદમર્ઝ અભિકુખણં અભિકુખણં હત્થે ધોવેઇ જાવ ચેએઇ । તત્થ વિ ય ણં પાસત્થા પાસત્થાવિહારી, ઓસળણ ઓસળણવિહારી, કુસીલા કુસીલવિહારી, સંસત્તા સંસત્તવિહારી બહૂણ વાસાણિ સામળણ-પરિયાગં પાઠણઇ, અદ્ધમાસિયાએ સંલેહણાએ અપ્પાણ ઝોસેત્તા, તીસં ભત્તાઇં અણસણાએ છેદેત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોઝ્ય-અપડિકકંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઈસાણે કપ્પે અણણયરંસિ વિમાણંસિ દેવગણિયત્તાએ ઉવવણા । તત્થેગઝ્યાણં દેવીણં ણવ પલિઓવમાઇં ઠિર્ઝ પણણત્તા । તત્થ ણં સુમાલિયાએ દેવીએ ણવ પલિઓવમાઇં ઠિર્ઝ પણણત્તા ।

ભાવાર્થ :- અલગ ઉપાશ્રયમાં તેને કોઈ મનાઈ કરનાર તથા રોકનાર ન હોવાથી તે સુકુમાલિકા આર્યા સ્વછંદપણે વારંવાર હાથ-પગ ધોવા લાગી યાવત્ત જળ છાંટીને આસન, શયન વગેરે કરવા લાગી. મહાત્રતો અને જ્ઞાનાદિમાં શિથિલ થવાથી તેણી પાર્શ્વસ્થા બની ગઈ અને દીર્ઘકાળ પર્યત શિથિલાચારી રહેવાથી શિથિલાચારના સ્વભાવવાળી પાર્શ્વસ્થવિહારી બની ગઈ. સમાચારીમાં આળસુ થવાથી અવસન્ન અને અવસન્ન વિહારી, અનાચારના સેવનથી કુશીલા અને કુશીલવિહારી, સંસર્ગ અને સંયોગ અનુસાર પ્રવૃત્તિ કરતી હોવાથી સંસક્તા અને સંસક્તવિહારી બની ગઈ. આ પ્રમાણે ઘણા વર્ષો સુધી સંયમ પર્યાયનું પાલન કરીને, અર્ધ માસની સંલેખના કરીને ત૦ ભક્ત આહારનો ત્યાગ કરીને પોતાના તે દૂષિત આચારોની આલોચના અને પ્રતિકમણ કર્યા વિના જ યથાસમયે કાળ કરીને, ઈશાન કલ્પના કોઈ વિમાનમાં દેવગણિકા (અપરિગૃહિતા દેવી) રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં અનેક દેવીઓની નવ પલ્યોપમની સ્થિતિ હોય છે. સુકુમાલિકા દેવીને પણ નવ પલ્યોપમની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ.

દ્રૌપદીનો ભવ :-

૭૭ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે પંચાલેસુ જણવએસુ કંપિલ્લપુરે ણામં ણગરે હોત્થા, વણણાો । તત્થ ણં દુવએ ણામં રાયા હોત્થા, વણણાો । તસ્સ ણં ચુલણી દેવી, ધદ્ધજુણ્ણ કુમારે જુવરાયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે આ જંબુદ્ધીપ નામના દ્વીપમાં, ભરત ક્ષેત્રમાં, પાંચાલ દેશમાં કંપિલ્યપુર નામનું નગર હતું. ત્યાં દુપદ રાજા હતા. તેને ચુલણી નામની પટરાણી હતી અને ધૃષ્ટદ્યુમનું માર યુવરાજ હતો. નગર, રાજા આદિનું વિસ્તૃત વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક આદિ સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

દ્રૌપદીનો જન્મ :-

૭૮ તએ ણં સા સુમાલિયા દેવી તાઓ દેવલોયાઓ આઉકુખએણં જાવ ચિત્તા ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે પંચાલેસુ જણવએસુ કંપિલ્લપુરે ણયરે દુપયસ્સ રણ્ણો ચુલણીએ દેવીએ કુચ્છિસિં દારિયત્તાએ પચ્ચાયાયા । તએ ણં સા ચુલણી દેવી ણવણહં માસાણં જાવ દારિયં પચાયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પણી તે સુકુમાલિકા દેવી દેવલોક સંબંધી આયુષ્યપૂર્ણ કરીને (ચ્યવીને) આ જંબુદ્ધીપમાં,

ભારતવર્ષમાં, પંચાલ જનપદમાં કાંપિલ્યપુર નગરમાં દુપદ રાજની ચુલણી રાણીની કુક્ષીમાં પુત્રી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાર પછી ચુલણી દેવીએ નવ માસ પૂર્ણ થયા ત્યારે પુત્રીને જન્મ આપ્યો.

૭૯ તએ ણ તીસે દારિયાએ ણિવૃત્તબારસાહિયાએ ઇમં એયારૂવં ણામધેજ્જં- જમ્હા ણ એ સા દારિયા દુવયસ્સ રણો ધૂયા ચુલણીએ દેવીએ અત્તયા, તં હોડ ણ અમ્હં ઇમીસે દારિયાએ ણામધેજ્જે દોવર્ઝ િ। તએ ણ તીસે અમ્માપિયરો ઇમં એયારૂવં ગોળણ ગુણણિપ્ફળણ ણામધેજ્જં કરેતિ- દોવર્ઝ િ ।

ભાવાર્થ :- તે પુત્રી બાર દિવસની થઈ ત્યારે તેનું નામ કરણ થયું કે આ બાલિકા દુપદ રાજની પુત્રી અને ચુલણી રાણીની આત્મજા છે. તેથી અમારી આ બાલિકાનું નામ દ્રૌપદી હો, આ પ્રમાણે નક્કી કરીને માતાપિતાએ તેનું 'દ્રૌપદી' તેવું ગુણવાળું અને ગુણ નિષ્પન્ન નામ રાખ્યું.

૮૦ તએ ણ સા દોવર્ઝ દારિયા પંચધાઇપરિગહિયા જાવ ગિરિકંદરમલ્લીણા ઇવ ચંપગલયા ણિવાયણિવ્વાઘાયંસિ સુહંસુહેણં પરિવહૃદ્દ િ । તએ ણ સા દોવર્ઝ રાયવરકણા ઉમુકકબાલભાવા જાવ ડવિકદૃસરીરા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચ ધાવમાતા દ્વારા ગ્રહણ કરાયેલી તે દ્રૌપદીપુત્રી પર્વતની ગુઙ્ગામાં સ્થિત, વાયુ આદિના વ્યાધાતથી રહિત ચંપકલતાની જેમ સુખપૂર્વક વધવા લાગી. તે શ્રેષ્ઠ રાજકન્યા બાલ્યાવસ્થાથી મુક્ત થઈને કુમશઃ યૌવનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ, સમજદાર થઈ ગઈ. ઉત્કૃષ્ટ રૂપ, યૌવન, અને લાવણ્યથી યુક્ત તથા ઉત્કૃષ્ટ શરીરવાળી થઈ અર્થાત્ સર્વાંગ સુંદર થઈ ગઈ.

૮૧ તએ ણ તં દોવર્ઝ રાયવરકણાં અણણયા કયાઇ અંતેઉરિયાઓ ણહાયં જાવ સવ્વાલંકાર-વિભૂસિયં કરેતિ, કરિતા દુવયસ્સ રણો પાયવંદિયં પેસંતિ । તએ ણ સા દોવર્ઝ રાયવરકણા જેણેવ દુવએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા દુવયસ્સ રણો પાયગહણાં કરેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈસમયે અંત:પુરની પરિયારિકાઓએ રાજવર કન્યા દ્રૌપદીને સ્નાન કરાવ્યું થાવતું સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને દુપદરાજા પાસે પાય-વંદન માટે મોકલી. શ્રેષ્ઠ રાજકુમારી દ્રૌપદીએ દુપદરાજાની પાસે જઈને દુપદરાજાનો(પિતાનો) ચરણ-સ્પર્શ કર્યો.

૮૨ તએ ણ સે દુવએ રાયા દોવરં દારિયં અંકે ણિવેસેઝ, ણિવેસિતા દોવર્ઝએ રાયવરકણાએ રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય જાયવિમ્હએ દોવરં રાયવરકણાં એવં વયાસી - જસ્સ ણ અહં પુત્તા ! રાયસ્સ વા જુવરાયસ્સ વા ભારિયત્તાએ સયમેવ દલઇસ્સામિ, તત્થ ણ તુમં સુહિયા વા દુકિખયા વા ભવિજ્જાસિ । તએ ણ મમં જાવજીવાએ હિયયડાહે ભવિસ્સઝ । તં ણ અહં તવ પુત્તા ! અજ્જયાએ સયંવરં વિરયામિ । અજ્જયાએ ણ તુમં દિણસયંવરા । જં ણ તુમં સયમેવ રાયં વા જુવરાયં વા વરેહિસિ, સે ણ તવ ભત્તારે ભવિસ્સઝ, ત્તિ કટ્ટુ તાહિં ઇટ્ટાહિં જાવ આસાસેઝ, આસાસિત્તા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દુપદરાજાએ દ્રૌપદી રાજકન્યાને પોતાના ખોળામાં બેસાડી, બેસાડીને તેના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યથી વિસ્મિત થઈને તે રાજકન્યા દ્રૌપદીને આ પ્રમાણે કહ્યું- “હે પુત્રી ! જો હું કોઈ

રાજા કે યુવરાજને તારા પતિરૂપે પસંદ કરીને તેની સાથે તને પરણાવું, તો ત્યાં તું સુખી થઈશ કે હુઃખી થઈશ તે ખબર નથી. જો તું ત્યાં હુઃખી થાય, તો મને જાંદગીભર મનમાં હુઃખ રહે, માટે હે પુત્રી ! થોડા દિવસોમાં જ હું તારો સ્વયંવર કરીશ. આજથી જ મેં તને સ્વયંવરમાં આપી દીધી છે. તું તારી ઈચ્છાથી જે કોઈ રાજા કે યુવરાજને પસંદ કરીશ, તે જ તારો ભરથાર(પતિ) થશે. આ પ્રમાણે ઈષ્ટ, પ્રિય આદિ વચ્ચનોથી દ્રૌપદીને આશ્વાસન આપીને વિદાય કરી.

દ્રૌપદીનો સ્વયંવર :-

૮૩ તએ ણં સે દુવાએ રાયા દૂયં સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ગચ્છહ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! બારવિં ણયરિં, તત્થ ણં તુમં કળં વાસુદેવં, સમુદ્રવિજયપામોકખે દસ દસારે, બલદેવપામોકખે પંચ મહાવીરે, ઉગ્ગસેણપામોકખે સોલસ રાયસહસ્સે, પજ્જુણપામોકખાઓ અદ્ધુદ્ધાઓ કુમારકોડીઓ, સંબપામોકખાઓ સંદું દુદ્દંતસાહસ્સીઓ, વીરસેણપામોકખાઓ ઇક્કવીસં વીરપુરિસસાહસ્સીઓ, મહાસેણપામોકખાઓ છૃપ્પણ્ણ બલવગસાહસ્સીઓ, અણે ય બહવે રાઈસર-તલવરસ-માડંબિયકોડુંબિય-ઇબ્ભ-સેટ્ટિં-સેણાવિઝ-સત્થવાહપભિઝાઓ કરયલ- પરિગાહિયં દસણં સિરસાવત્તં મત્થએ અંજલિં કટ્ટુ જએણ વિજાણં વદ્ધાવેહિ, વદ્ધાવિત્તા એવં વયાહિ-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કંપિલ્લપુરે ણયરે દુવયસ્સ રણ્ણો ધૂયાએ ચુલણીએ દેવીએ અત્યાએ ધદ્ધજુણ્ણકુમારસ્સ ભગિણીએ, દોવર્ઝાએ રાયવરકળણાએ સયંવરે ભવિસ્સઝા। તં ણં તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! દુવયં રાયં અણુગિણહેમાણા અકાલપરિહીણ ચેવ કંપિલ્લપુરે ણયરે સમોસરહા।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દુપદરાજાએ દૂતને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું – હે દેવાનુપ્રિય ! તમે દ્વારવતી (દ્વારકા) નગરી જાઓ. ત્યાં તમે કૃષ્ણ વાસુદેવને, સમુદ્રવિજય આદિ દસ દસારોને, બળદેવ આદિ પાંચ મહાવીરોને, ઉગ્રસેન આદિ સોણ હજાર રાજાઓને, પ્રદૂભન આદિ સાડા ત્રણ કોડ કુમારોને, શાંખ આદિ સાઠ હજાર દુર્ઘાન્તો(બળવાનો)ને, વીરસેન આદિ અભ્કવીસ હજાર વીર પુરુષોને, મહાસેન આદિ છૃપ્પણ હજાર બલિષ રાજવર્ગને તથા અન્ય ઘણા રાજાઓ, યુવરાજો, તલવરો, માડંબિયકો, ક્રૌંબિયકો, ઈભ્યો, શ્રેષ્ઠીઓ, સેનાપતિઓ અને સાર્થવાહો આદિને બન્ને હાથ જોડીને, દસે નાખ મેળવીને, મસ્તક પર આવત્તન કરીને, અંજલિ બદ્ધ થઈને, ‘જ્યવિજય’ના શબ્દોથી વધાવીને અભિવાદન કરીને આ પ્રમાણે કહેજો—

હે દેવાનુપ્રિયો ! કંપિલ્લપુર નગરમાં દુપદરાજાની પુત્રી, ચુલણી દેવીની આત્મજા અને ધૃષ્ટદ્યુભૂતિ રાજકુમારની ભગિની રાજવર કન્યા દ્રૌપદીનો સ્વયંવર થવાનો છે, તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમો બધા દુપદરાજા પર અનુગ્રહ કરીને, શીધ કંપિલ્લપુર નગરમાં પદ્ધારજો.

૮૪ તએ ણં સે દૂએ કરયલ જાવ કટ્ટુ દુવયસ્સ રણ્ણો એયમદું વિણણેણ પડિસુણેઝ, પડિસુણિત્તા જેણેવ સએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! ચાઉંઘંટં આસરહં જુતામેવ ઉવટુવેહ। જાવ તે વિ તહેવ ઉવટુવેઝ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી દૂતે બન્ને હાથ જોડીને યાવતુ મસ્તક પર અંજલિ કરીને દુપદરાજાના આ કથનનો સ્વીકાર કર્યો. સ્વીકાર કરીને, પોતાના ઘરે આવીને કર્મચારી પુરુષને બોલાવીને કહું કે— હે દેવાનુપ્રિય! શીંગ ચાર ઘંટાવાળો અશ્વરથ જોડીને ઉપસ્થિત કરો યાવતુ તેઓએ રથ ઉપસ્થિત કર્યો.

૮૫ તએ ણં સે દૂએ એણાએ જાવ અલંકિયવિભૂસિયસરીરે ચાઉગંઠં આસરહં દુરુહિ, દુરુહિતા બહૂહિં પુરિસેહિં સણણદ્ધ જાવ ગહિયા ઉહન્પહરણેહિં સદ્ધિં સંપરિવુડે કંપિલ્લપુરં ણયરં મજ્જામજ્જેણં ણિગચ્છિઝ, ણિગચ્છિતા પંચાલજણવયસ્સ મજ્જામજ્જેણં જેણેવ દેસપ્પતે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા સુરદ્દુજણવયસ્સ મજ્જામજ્જેણં જેણેવ બારવર્દી ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા બારવર્દી ણગરિં મજ્જામજ્જેણં અણુપવિસિઝ, અણુપવિસિતા જેણેવ કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ બાહિરિયા ઉવદ્દાણસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા ચાઉગંઠં આસરહં ઠવેઝ, ઠવિતા રહાઓ પચ્ચોરહિ, પચ્ચોરહિતા મણુસ્સવગુરાપરિકિખતે પાયવિહાસ ચારેણ જેણેવ કણહે વાસુદેવે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા કણહં વાસુદેવં સમુદ્દ્રવિજય પામોકખે ય દસ દસારે જાવ છૃપ્પનં બલવગસાહસ્રીઓ કરયલ તં ચેવ જાવ સમોસરહ |

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી તે દૂતે સ્નાન કરીને યાવતુ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને ચાર ઘંટાવાળા અશ્વરથ પર આરોહણ કર્યું, આરોહણ કરીને, કવચ ધારી યાવતુ અસ્ત્ર-શાસ્ત્રધારી ધણા પુરુષોની સાથે કાંપિલ્યપુર નગરના મધ્યભાગમાં થઈને નીકળ્યો અને પંચાલ દેશના મધ્યભાગમાં થઈને દેશની સીમા પર આવ્યો. પછી સોરઠ જનપદની મધ્યમાં થઈને દ્વારવતી(દ્વારકા) નગરી તરફ ગયો. ત્યાર પછી દ્વારવતી નગરીમાં પ્રવેશ કરીને કૃષ્ણ વાસુદેવની બહારની સમ્ભા સમીપે આવ્યો; ચાર ઘંટાઓવાળા અશ્વરથને ઊભો રાખ્યો; રથમાંથી નીચે ઉતર્યો અને ધણા મનુષ્યોના સમૂહથી પરિવૃત્ત થઈને પગપાળા ચાલતા કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે ગયો, ત્યાં જઈને કૃષ્ણ વાસુદેવને, સમુદ્રવિજય આદિ દસ દસારોને યાવતુ મહાસેન આદિ છપ્પન હજાર બળવાન વર્ગને બન્ને હાથ જોડીને અભિવાદન કરીને યાવતુ સ્વયંવરમાં પદારવાનું આમંત્રણ આપ્યું.

૮૬ તએ ણં સે કણહે વાસુદેવે તસ્સ દુયસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ હટુ તુટુ જાવ હિયએ તં દૂયં સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારિતા સમ્માણિતા પડિવિસજ્જેઝ |

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ તે દૂત પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા યાવતુ તેઓએ તે દૂતને સત્કારિત-સન્માનિત કરીને વિદાય કર્યો.

૮૭ તએ ણં સે કણહે વાસુદેવે કોડુંબિયપુરિસં સદ્ધાવેઝ, સદ્ધાવિતા એવં વયાસી-ગચ્છહ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! સભાએ સુહમ્માએ સામુદાઇયં ભેરિં તાલેહિ |

તએ ણં સે કોડુંબિયપુરિસે કરયલ જાવ કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ એયમદું પડિસુણેઝ, પડિસુણિતા જેણેવ સભાએ સુહમ્માએ સામુદાઇયા ભેરી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિતા સામુદાઇયં ભેરિં મહયા-મહયા સદેણ તાલેઝ |

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે કર્મચારી પુરુષને બોલાવીને કહું — હે દેવાનુપ્પિય! જાઓ અને સુધર્મા સભામાં રાખેલી સામુદાયિક ભેરી વગાડો.

ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષે હાથ જોડીને કૃષ્ણ વાસુદેવની આ આજ્ઞાને સ્વીકારી અને સુધર્મા સભામાં જ્યાં સામુદ્દરિક ભેરી હતી ત્યાં આવ્યો અને મોટો અવાજ નીકળો તેમ ભેરીને જોર-જોરથી વગાડી.

૮૮ તએ ણં તાએ સામુદાઇયાએ ભેરીએ તાલિયાએ સમાણીએ સમુદ્વિજયપામોક્ખા દસ દસારા જાવ મહાસેણપામોક્ખાઓ છપ્પણં બલવગસાહસ્સીઓ સત્થવાહપ્પભિઝો એહાયા જાવવિભૂસિયા જહાવિભક્ષિસકકારસમુદેણં અપ્પેગઇયા હયગયા જાવ અપ્પેગઇયા પાયવિહાર-ચારેણ જેણેવ કણે વાસુદેવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ કણેં વાસુદેવં જએણં વિજએણં વદ્ધારેંતિ ।

ભાવાર્થ :- આ રીતે સામુદ્દરિક ભેરી વગાડવામાં આવી ત્યારે(ભેરીનો અવાજ સાંભળીને) સમુદ્વિજય આદિ દસ દસારો યાવત્ મહાસેન આદિ છપ્પણ હજાર સૈનિકો, સાર્થવાહો વગેરે સ્નાન કરીને યાવત્ વિભૂષિત થઈને પોત-પોતાના વૈભવ, ઋષિ, સત્કાર સમુદાય સાથે કેટલાક અશ્વ પર, હાથી પર આરૂઢ થઈને, કેટલાક પગપાળા ચાલતા કૃષ્ણ વાસુદેવ પાસે આવ્યા અને હાથ જોડીને બધાએ કૃષ્ણ વાસુદેવનું જ્યા-વિજય શર્દૂથી અભિવાદન કર્યું.

૮૯ તએ ણં સે કણે વાસુદેવે કોદુંબિયપુરિસે સદ્વાકેઇ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! આભિસેકકં હત્થિરયણં પાડિકપ્પેહ, હયગય જાવ પચ્ચાપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે કર્મચારી પુરુષોને બોકાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિયો ! શીંગ અભિષેક કરાયેલા હસ્તિરત્નને તૈયાર કરો તથા ઘોડા, હાથીઓ આદિને તૈયાર કરો યાવત્ કાર્ય થઈ ગયાની ખબર આપી.

૯૦ તએ ણં સે કણે વાસુદેવે જેણેવ મજ્જણઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા મજ્જણઘરં અણુપવિસિઝ અણુપવિસિત્તા સમુત્તજાલાકુલાભિરામે વિચિત્તમળિરયણ-કુદ્વિમતલે રમણિજ્જે એહાણમંડવંસિ, ણાણા-મળિરયણ-ભત્તિચિત્તંસિ એહાણપીઢંસિ સુહળિસણે જાવ અંજણગિરિકૂડ- સણણભં ગયવિઝ દુરૂઢે ।

તએ ણં સે કણે વાસુદેવે સમુદ્વિજયપામોક્ખેહિં દસહિં દસારેહિં જાવ અણંગસેણપામુક્ખેહિં અણેગાહિં ગળિયાસાહસ્સીહિં સાદ્ધિં સંપરિવુડે સાંબ્રિદ્ધીએ જાવ દુંદુહિં- ણિગધોસણાઇય-રવેણં વારવિઝ ણયરિં મજ્જણમજ્જેણં ણિગચ્છિ, ણિગચ્છિત્તા સુરદ્વાજણવયસ્સ મજ્જણમજ્જેણં જેણેવ દેસપ્પણે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા પંચાલજણવયસ્સ મજ્જણમજ્જેણં જેણેવ કંપિલ્લપુરે ણયરે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ જ્યાં સ્નાનાર હતું ત્યાં આવ્યા, સ્નાનગૃહમાં પ્રવેશ કર્યો અને મોતીની માળથી વ્યાપ્ત, સુંદર, રંગબેરંગી મણિઓ અને રત્ન જડેલા ભૂમિભાગવાળા રમણીય સ્નાન મંડપમાં, અનેક મણિ-રત્નજડિત વિભિન્ન ચિત્રોથી યુક્ત સ્નાનના બાજોઠ પર આરામપૂર્વક બેઠા યાવત્ સ્નાન કરીને, વિભૂષિત થઈને અંજણગિરિના શિખર જેવા(શ્યામ અને ઊંચા) ગજપતિ પર તે નરપતિ આરૂઢ થયા.

ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ સમુદ્વિજય આદિ દસ દસારોની સાથે યાવત્ અનંગસેના આદિ હજારો

ગણિકાઓથી પરિવૃત્ત થઈને, સર્વજ્ઞદ્વિ સાથે યાવત્ત વાયોના નાચ સાથે, દ્વારવતી નગરીની મધ્યમાંથી નીકળીને સોરઠ જનપદના મધ્યમાં થઈને દેશની સીમા પર પહોંચ્યા અને પંચાલ જનપદ(દેશ)ના મધ્યમાં થઈને, કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૧ તએ ણ સે દુવએ રાયા દોચ્ચં દૂયં સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ગચ્છ ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! હત્થિણાઉરં ણયરં । તત્થ ણ તુમં પંડુરાયં સપુત્તયં-જુહિદ્વિલં ભીમસેણ અજ્જુણં નઉલં સહદેવં, દુજ્જોહણં ભાઇસયસમગ્ં, ગંગેયં વિદુરં દોણં જયદ્વહં સર્જણં કીવં આસત્થામં કરયલ જાવ કંપિલ્લપુર ણયરે સમોસરહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પઢી(પ્રથમ દૂતને દ્વારિકા મોકલ્યા પઢી) દુપદરાજાએ બીજા દૂતને બોલાવીને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમે હસ્તિનાપુર નગરમાં જાઓ. ત્યાં જઈને તમે યુધિષ્ઠિર, ભીમ, અર્જુન, નકુલ અને સહદેવ, આ પુત્રો સહિત પાંડુરાજાને, સો ભાઈઓ સહિત દુર્ઘોધનને, ગંગેય, વિદુર, દ્રોષા, જયદ્રથ, શક્નીનિ, કલીબ (શિખંડી) અને અશ્વત્થામાને હાથ જોડીને યાવત્ત દુપદરાજા પર અનુગ્રહ કરી સમયસર સ્વયંવરમાં પદારજો.

૧૨ તએ ણ સે દૂએ કરયલ જાવ વિણએણ પઢિસુણેઇ એવં જહા વાસુદેવે તહેવ હત્થિણાપુરે પંડુરાયા, ણવરં ભેરી ણત્થિ જાવ જેણેવ કંપિલ્લપુરે ણયરે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે દૂતે હાથ જોડી યાવત્ત વિનયપૂર્વક દુપદરાજાના આદેશનો સ્વીકાર કર્યો અને ભેરી વગાડવા સિવાય કૃષ્ણ વાસુદેવની જેમ જ યાવત્ત પાંડુરાજા વગેરેને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૩ એણેવ કમેણ તચ્ચં દૂયં ચંપાણયરિં, તત્થ ણ તુમં કળણ અંગરાયં, સલ્લાં ણંદિરાયં (મહ્દરાયં) કરયલ તહેવ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- તે જ કમથી ત્રીજા દૂતને ચંપાનગરી મોકલ્યો અને કહું— ત્યાં જઈને તમે અંગરાજ કર્ણને, અને નંદિરાજ શલ્યને(મદ્રાજ શલ્ય)ને બન્ને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ત દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીંગ સ્વયંવરમાં પદારજો યાવત્ત ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૪ ચચ્છથં દૂયં સુત્તિમહં ણયરિં । તત્થ ણ સિસુપાલં દમઘોસસુયં પંચભાઇયસયસંપરિવુડં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ચોથા દૂતને શુક્તિમતિ નગરી મોકલ્યો અને તેને કહું કે— ત્યાં જઈને તમે દમઘોષના પુત્ર અને પાંચસો ભાઈઓથી પરિવૃત્ત શિશુપાલ રાજાને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ત દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીંગ સ્વયંવરમાં પદારજો યાવત્ત દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૫ પંચમગં દૂયં હત્થિસીસણયરં । તત્થ ણ તુમં દમદંતં ણામ રાયં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- પાંચમા દૂતને હસ્તિશીર્ષ નગર મોકલ્યો અને કહું કે— ત્યાં જઈને તમે દમદંત રાજાને હાથ

જોડીને કહેજો યાવત્ દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીંગ સ્વયંવરમાં પદારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૬ છદું દૂયં મહુરં ણયરિં । તત્થ ણં તુમં ધરં રાયં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :— છઢા દૂતને મથુરા નગરી મોકલ્યો, તેને કહું કે— ત્યાં જઈને તમે ધર રાજાને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીંગ સ્વયંવરમાં પદારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૭ સત્તમં દૂયં રાયગિહં ણયરિં । તત્થ ણં તુમં સહદેવં જરાસંધસુયં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :— સાતમા દૂતને રાજગૃહ નગર મોકલ્યો અને કહું કે— ત્યાં જઈને તમે જરાસંધના પુત્ર સહદેવરાજાને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીંગ સ્વયંવરમાં પદારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૮ અદ્ભુતમં દૂયં કોડિણણં ણયરિં । તત્થ ણં તુમં ર્ખર્પિં ભેસગસુયં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :— આઠમા દૂતને કોંડિન્ય નગર મોકલ્યો અને કહું કે— ત્યાં તમે ભીષ્મકના પુત્ર રૂક્મિરાજાને હાથ જોડીને કહેજો યાવત્ દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીંગ સ્વયંવરમાં પદારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૯ ણવમં દૂયં વિરાડણગરં । તત્થ ણં તુમં કીયગં ભાઉસયસમગ્રં કરયલ જાવ સમોસરહ જાવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :— નવમા દૂતને વિરાટનગર મોકલ્યો અને કહું કે— ત્યાં તમે સો ભાઈઓ સહિત કીચક રાજાને હાથજોડીને કહેજો યાવત્ દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીંગ સ્વયંવરમાં પદારજો યાવત્ દૂતે ત્યાં જઈને આમંત્રણ આપ્યું અને તેઓએ કાંપિલ્યપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૦૦ દસમં દૂયં અવસેસેસુ ય ગામાગરણગરેસુ અણેગાંદું રાયસહસ્સાંદું જાવ સમોસરહ । તએ ણં સે દૂએ તહેવ ણિગગચ્છિઃ, જેણેવ ગામાગર જાવ સમોસરહ । તએ ણં તાંદું અણેગા રાયસહસ્સા તસ્સ દૂયસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા ણિસમ્મ હદ્ધતુદ્ધા તં દૂયં સકકારોંતિં સમ્માણેતિ, સકકારિતા સમ્માણિતા પડિવિસજ્જિતિ । તએ ણં તે બહવે રાયસહસ્સા પત્તેયં પત્તેયં ણહાયા જાવ સંણદ્ધબદ્ધવિમ્યકવયા હત્થિખંધવરગયા હયગયરહ જાવ સએહિં સએહિં ણગરેહિંતો અભિણિગચ્છિતિ, અભિણિગચ્છિતા જેણેવ પંચાલે જણવએ તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :— દસમા દૂતને શેષ ગ્રામ, આકર, નગર આદિમાં મોકલ્યો અને કહું કે ત્યાં જઈને તમે બધા

રાજાઓને કહેજો યાવત્તુ દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરી શીંગ સ્વયંવરમાં પદારજો. ત્યાર પછી તે દસમો દૂત તે જ પ્રમાણે નીકળ્યો અને ગ્રામ, આકર, નગર આટિમાં જઈને બધા રાજાઓને તે જ પ્રમાણે કહ્યું કે દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરીને શીંગ સ્વયંવરમાં પદારજો. ત્યારે તે અનેક હજાર રાજાઓ આદિ દૂત પાસેથી આ સંદેશ સાંભળી, હંદ્યમાં ધારણ કરીને હષ્ટ-તુષ્ટ થયા, તે દૂતનો સત્કાર-સન્માન કરીને તેને વિદ્યાય કર્યો. ત્યાર પછી આમન્ત્રિત કરાયેલા પ્રત્યેક-પ્રત્યેક હજારો રાજાઓએ સ્નાન કર્યું, કવચ ધારણ કરીને તૈયાર થયા અને શ્રેષ્ઠ હાથી પર આરૂઢ થઈને પછી ઘોડા, હાથી, રથ અને મોટા-મોટા યોદ્ધાઓના સમૂહરૂપ ચતુરંગિણી સેનાની સાથે પોત-પોતાના નગરોમાંથી પંચાલ દેશ જવા માટે નીકળ્યા.

૧૦૧ તએ ણં સે દુવએ રાયા કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ગચ્છહ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! કંપિલ્લપુરે ણયરે બહિયા ગંગાએ મહારણીએ અદૂરસામંતે એં મહં સયંવરમંડવં કરેહ અણેગખંભસયસળણવિદું લીલદ્વિય-સાલભંજિયાગં જાવ પચ્ચપિણંતિ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે દુપદરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે જાઓ, કાંપિલ્લપુર નગરની બહાર ગંગા નદીથી ન અતિ દૂર ન અતિ સમીપ(થોડે દૂર) એક વિશાળ, અનેક સેંકડો સંતંભોવાળો, નૃત્ય કરતી પુતણીઓથી યુક્ત, પ્રસન્તાજનક, સુંદર, દર્શનીય અને અત્યંત રમણીય એક સ્વયંવર મંડપ તૈયાર કરો યાવત્તુ તે કર્મચારી પુરુષોએ મંડપ તૈયાર કરીને રાજાને જાણ કરી.

૧૦૨ તએ ણં સે દુવએ રાયા કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! વાસુદેવપામોક્ખાણં બહુણં રાયસહસ્સાણં આવાસે કરેહ, તે વિ કરિત્તા પચ્ચપિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દુપદરાજાએ બીજા કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે જલદી વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓને ઊત્તરવા માટે આવાસ સ્થાન ઊભા કરો. તેઓએ આવાસો બનાવીને આશા પાછી સોંપી.

૧૦૩ તએ ણં દુવએ રાયા વાસુદેવપામોક્ખાણં બહુણં રાયસહસ્સાણં આગમણં જાણેત્તા પત્તેયં પત્તેયં હતિથખંધવરગએ જાવ પરિવુડે અગં ચ પજં ચ ગહાય સાંબ્રિકીએ કંપિલ્લપુરાઓ ણિગચ્છિઝ, ણિગચ્છિત્તા જેણેવ તે વાસુદેવપામોક્ખા બહવે રાયસહસ્સા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા તાં વાસુદેવપામોક્ખાં અગધેણ ય પજેણ ય સક્કારેઝ સમ્માણેઝ, સક્કારિત્તા સમ્માણેત્તા તેસિં વાસુદેવપામોક્ખાણં પત્તેયં-પત્તેયં આવાસે વિયરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દુપદરાજાએ વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓ આવી ગયા છે, તે સમાચાર જાણીને, પ્રત્યેક રાજાનું સ્વાગત કરવા માટે શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને યાવત્તુ સુભટોના પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈને પૂજાની સામગ્રી અને ચરણ પ્રક્ષાલન કરવા માટેનું પાણી લઈને, સંપૂર્ણ ઋષિ સાથે દુપદરાજા કાંપિલ્લપુર નગરમાંથી બહાર નીકળ્યા અને વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓ પાસે જઈને અક્ષત, ચંદ્નાદિથી તેઓનું પૂજન કર્યું, જળથી ચરણ પ્રક્ષાલન કરી સત્કાર-સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને તે વાસુદેવ આદિ રાજાઓને અલગ-અલગ આવાસ સ્થાન આપ્યા.

૧૦૪ તએ ણં તે વાસુદેવપામોક્ખા જેણેવ સયા સયા આવાસા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ,

ઉવાગચ્છિત્તા હત્થિખંધેહિંતો પચ્ચોરુહંતિ, પચ્ચોરુહિતા પત્તેયં-પત્તેયં ખંધાવારળિવેસં કરેતિ, કરિતા સએ સએ આવાસે અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિત્તા સએસુ સએસુ આવાસેસુ આસણેસુ ય સયણેસુ ય સણિણસણણ ય સંતુયદ્વા ય બહૂહિં ગંધવ્વેહિ ય ણાડએહિ ય ઉવગિજ્જમાણા ય ઉવણચ્ચિજ્જમાણા ય વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી તે વાસુદેવ આદિ રાજાઓ પોત-પોતાના આવાસોમાં ગયા, હાથી ઉપરથી નીચે ઊતરીને પોત-પોતાની સેનાની છાવણીઓના પડાવ નંખાવીને પોત-પોતાના આવાસમાં પ્રવિષ્ટ થયા. આવાસોમાં પ્રવેશ કરીને આસનો પર શાંતિથી બેઠા અને શથ્યાઓમાં સૂતા, ત્યારે ઘણા ગંધર્વાંએ પ્રશંસાના ગીતો ગાયા અને નટોએ નાટકો દેખાડ્યા.

૧૦૫ તએ ણં સે દુવએ રાયા કંપિલ્લપુરં ણગરં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા વિઝલં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં ઉવકખડાવેઝ, ઉવકખડાવિત્તા, કોંડુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી-ગચ્છહણં તુબ્બેદેવાણુપ્પિયા ! વિઝલં અસણં પાણં જાવગંધમલ્લાલંકારં ચ વાસુદેવપામોકખાણં રાયસહસ્સાણં આવાસેસુ સાહરહ । તે વિ સાહરંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી અર્થાત્ બધા આગંતુક અતિથિ રાજાઓને યથાસ્થાને સ્થિત કરીને દુપદરાજાએ કાંપિયપુર નગરમાં પ્રવેશ કર્યો, પ્રવેશ કરીને વિપુલ પ્રમાણમાં અશન, પાન, ખાદ્યાં અને સ્વાદિમરૂપ ચાર પ્રકારના ભોજન તૈયાર કરાત્યા પછી કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહું— હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે આ વિપુલ અશન, પાન, યાવત્ માળાઓ અને અલંકારો લઈને વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓના આવાસોમાં પહોંચાડો. તેઓએ રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે બધી વસ્તુઓ ત્યાં પહોંચાડી દીધી.

૧૦૬ તએ ણં વાસુદેવપામુકખા બહવે રાય સહસ્સા તં વિપુલં અસણં જાવ આસાએમાણા વિહરંતિ, જિમિયભુત્તરાગયા વિ ય ણં સમાણા આયંતા જાવ સુહાસણવરગયા બહૂહિં ગંધવ્વેહિં જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓએ વિપુલ પ્રમાણમાં તે આહાર કર્યો યાવત્ પુનઃ પુનઃ આસ્વાદન કર્યું ભોજન કર્યા પછી હાથ-મુખ ધોઈને, કોગળા વગેરે કરીને પરમ પવિત્ર થઈને યાવત્ સુખદ આસનો પર બેઠા અને માટે ઘણા ગંધર્વાં વડે ગવાતા ગીતો સાંભળી યાવત્ સમય પસાર કરવા લાગ્યા.

૧૦૭ તએ ણં સે દુવએ રાયા પુંબાવરહનકાલસમયંસિ કોંડુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહણં તુમે દેવાણુપ્પિયા ! કંપિલ્લપુરે સંઘાડગ જાવ પહેસુ, વાસુદેવપામોકખાણ ય રાયસહસ્સાણં આવાસેસુ હત્થિખંધવરગયા મહયા-મહયા સદેણં ઉગ્ઘોસેમાણા-ઉગ્ઘોસેમાણા એવં વયહ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કલ્લાં પાઉપ્પભાયાએ દુવયસ્સ રણ્ણો ધૂયાએ, ચુલણીએ દેવીએ અત્તયાએ, ધટુજુણસ્સ ભગિણીએ, દોવર્ઝાએ રાયવરકણાએ સયંવરે ભવિસ્સઇ । તં તુબ્બેણ દેવાણુપ્પિયા ! દુવયં રાયાણં અણુગિણહેમાણા ણહાયા જાવ વિભૂસિયા હત્થિખંધવરગયા સકોરંટમલ્લદામેણં છતોણ ધરિજ્જમાણેણં સેયવરચામરાહિં વીઇજ્જમાણા હયગયરહ-પવરજોહકલિયાએ ચરંગિણીએ સેણાએ સદ્ધિં સંપરિવુડા મહયા ભડચડગરેણ પરિકિખત્તા જેણેવ

સયંવરમંડવે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા પત્તેયં પત્તેયં ણામંકેસુ આસણેસુ ણિસીયહ, ણિસીઝીત્તા દોવિં રાયવરકળણં પડિવાલેમાણા પાડિવાલેમાણા ચિદૃહ તિ ઘોસણં ઘોસેહ, ઘોસેત્તા મમ એ યમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ । તએ ણં કોદુંબિયા તહેવ જાવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દુપદરાજાએ પૂર્વાપરાજીકાળ(સાધંકાલ)ના સમયે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જ્ઞાઓ અને કાંપિલ્યપુર નગરના શૃંગાટક આદિ માર્ગોમાં તથા વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓના આવાસોમાં હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને, બુલંદ અવાજથી યાવતુ વારંવાર ઉદ્ઘોષણા કરતા આ પ્રમાણે કહો— હે દેવાનુપ્રિયો ! કાલે સવારે દુપદરાજાની પુત્રી, ચુલણી દેવીની આત્મજા અને ધૃષ્ટદ્યુભની ભગ્નિની રાજવર કન્યા દ્રૌપદીનો સ્વયંવર થશે, તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમો બધા દુપદ રાજા પર અનુગ્રહ કરીને સ્નાન વગેરેથી પરવારીને વિભૂષિત થઈને, હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને, કોરંટ વૃક્ષની પુષ્પમાણા સહિતના છત્રને ધારણ કરીને, ઉત્તમ શેત ચામરોથી વીજાતા, ઘોડા, હાથી, રથ અને મોટા-મોટા સુભટોના સમૂહથી યુક્ત ચતુરંગિણી સેનાથી પરિવૃત્ત થઈને, સ્વયંવર મંડપમાં પોત-પોતાના નામાંકિત આસનો પર બેસીને રાજવર કન્યાની પ્રતીક્ષા કરજો.આ પ્રમાણે ઘોષણા કરીને મને કાર્ય પૂર્ણ થયાની ખબર આપો. ત્યારે તે કર્મચારી પુરુષે આ પ્રમાણે ઘોષણા કરીને યાવતુ દુપદ રાજાને તેની ખબર આપી.

૧૦૮ તએ ણં સે દુવએ રાયા કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણં તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! સયંવરમંડવં આસિય-સંમજ્જયોવલિત્તં સુગંધવરગંધિયં પંચવળણપુપ્ફ-પુંજોવયારકલિયં કાલાગુ-પવર-કુંદુરકક-તુરુકક જાવ ગધવાટ્ટિભૂયં મંચાઇમંચકલિયં કરેહ કારવેહ, કરિત્તા કારવેત્તા વાસુદેવપામોકખાણં બહૂણ રાયસહસ્સાણં પત્તેયં પત્તેયં ણામંકિયાઇં આસણાઇં અત્થુય સેયવત્થ પચ્ચત્થુયાઇં રાહ, રયઝીતા એયમાણત્તિયં પચ્ચપ્પિણહ । તે વિ જાવ પચ્ચપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દુપદરાજાએ કૌદુંબિક પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે સ્વયંવર મંડપમાં જાઓ. ત્યાં પાણી છાંટો, કચરો દૂર કરો, લીંપો અને સુગંધિત દ્રવ્યોથી સુગંધિત કરો. પાંચ વાર્ષોના કૂલોના સમૂહથી વ્યાપ્ત કરો, કાલાગુરુ, શ્રેષ્ઠ કુંદુરાષ્ટ્ર અને તુરુષ્ક(લોબાન) આદિના ધૂપ કરીને સુગંધી અગરબત્તી જેવું સુગંધિત બનાવો, ત્યાં મંચ ઉપર મંચ(સ્ટેજ)ની ગોદવણી કરો, પછી વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓના નામોથી અંકિત, શેત વસ્ત્રથી આચ્છાદિત અલગ-અલગ આસનો તૈયાર કરો. આ સર્વે કાર્ય કરીને મને ખબર આપો. કર્મચારી પુરુષોએ તેમ કરીને સૂચના આપી.

૧૦૯ તએ ણં વાસુદેવપામોકખા બહવે રાયસહસ્સા કલ્લાં પાડપ્પભાયાએ ણ્ણાયા જાવ વિભૂસિયા હત્થિખંધવરગયા જાવ ણાઇય રવેણ જેણેવ સયંવરમંડવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા અણુપવિસંતિ અણુપવિસિત્તા પત્તેયં-પત્તેયં ણામંકિએસુ આસણેસુ ણિસીયંતિ, દોવિં રાયવરકળણં પડિવાલેમાણા-પડિવાલેમાણા ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી વાસુદેવ આદિ અનેક હજાર રાજાઓ બીજે દિવસે પ્રભાતે સ્નાન કરીને યાવતુ વિભૂષિત થઈને, શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને યાવતુ વાદ ધ્વનિની સાથે સ્વયંવર મંડપ પાસે

આવીને મંડપમાં પ્રવેશ કરીને પોત-પોતાના નામોથી અંકિત આસનો પર બેસી, રાજવર કન્યા દ્રૌપદીની પ્રતીક્ષા કરવા લાગ્યા.

૧૧૦ તએ ણ સે દુવે રાયા કલ્લાં એહાએ જાવ સંવલંકારવિભૂસિએ હત્થિખંધવરગએ
જાવવિંદપરિકિખતે કંપિલ્લપુરં મજ્જાંમજ્જોણં ણિગચ્છિદ, ણિગચ્છિત્તા જેણેવ સયંવરમંડવે,
જેણેવ વાસુદેવપામોક્ખા બહવે રાયસહસ્સા, તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા તેસિં
વાસુદેવપામુક્ખાણં કરયલ જાવ વદ્ધાવેતા કળણસ્સ વાસુદેવસ્સ સેયવરચામરં ગહાય
ઉવવીયમાણે ચિદ્દુદ્દિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી દુપદરાજા પ્રભાતે સ્નાન કરીને યાવત્તુ વિભૂષિત થઈને, હાથીના સ્કંધપર આરૂઢ
થઈને યાવત્તુ ચતુરંગિણી સેનાની સાથે તથા અન્ય સુભટો અને રથોથી પરિવૃત્ત થઈને કાપિલ્યપુર
નગરની મધ્યના રાજમાર્ગથી બહાર નીકળીને સ્વયંવર મંડપમાં જ્યાં વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓ
બિરાજમાન હતા, ત્યાં આવીને વાસુદેવ વગેરે રાજાઓને યાવત્તુ જ્યાં-વિજયના શબ્દોથી
તેઓનું અભિવાદન કર્યું. ત્યાર પછી શેત ચામર હાથમાં ગ્રહણ કરીને કૃષ્ણવાસુદેવને ચામર ઢોળવા લાગ્યા.

૧૧૧ તએ ણ સા દોવર્ઝ રાયવરકળણા કલ્લાં પાડપ્પભાયાએ જેણેવ મજજણઘરે તેણેવ
ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા મજજણઘરં અણુપવિસિદ, અણુપવિસિત્તા એહાયા જાવસુદ્ધપ્પાવેસાઇં
મંગલલાઇં વત્થાઇં પવરપરિહિયા જિણપદિમાણં અચ્ચણં કરેઝ, કરિતા જેણેવ અંતેડરે
તેણેવ ઉવાગચ્છિદ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી બીજા દિવસે સવારે તે રાજવર કન્યા દ્રૌપદીએ સ્નાનગૃહ તરફ જઈને, સ્નાનગૃહમાં
પ્રવેશ કરીને, સ્નાન કર્યું યાવત્તુ સભામાં પ્રવેશ કરવા યોગ્ય શુદ્ધ અને માંગલિક ઉત્તમ વસ્ત્રો ધારણ કર્યા.
કામદેવની પ્રતિમાનું પૂજન કરવા ગઈ અને પૂજન કરીને પાછી અંતઃપુરમાં આવી.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં દ્રૌપદીના સ્વયંવરની ભવ્ય તૈયારીનું વિસ્તૃત વર્ણન છે.

દુપદ રાજાએ સ્વયંવર માટે વિવિધ દેશના રાજાઓને, રાજકુમારોને, પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓને
આમંત્રણ આપ્યું હતું.

આ સૂત્રોકૃત નિમંત્રિત વ્યક્તિઓમાં પાંડુરાજા, ભીષ્મપિતામહ, દ્રોષાચાર્ય, દસ દશાર આદિ
વડીલો પણ છે તથા યુવિષ્ઠર આદિ પાંચે ભાઈ, દુર્યોધન આદિ એકસોભાઈ, કૃષ્ણ અને બલદેવ તથા
તેઓના પુત્રો પણ છે.

આ સ્વયંવરના વર્ણન ઉપરથી તત્કાલીન રાજાઓનો પરિયય પ્રાપ્ત થાય છે. અનેક રાજાઓ
અને તેમના પુત્રો આ સ્વયંવરમાં આમંત્રિત હતા. દુપદ રાજાએ પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધને નહીં પણ તેના
પુત્ર સહદેવને આમંત્રણ મોકલ્યું હતું; તે ઉપરથી અને સ્વયંવર મંડપમાં દુપદરાજા સ્વયં કૃષ્ણ વાસુદેવને
ચામર ઢોળતા હતા, તેના ઉપરથી નિર્ણય કરી શકાય કે દ્રૌપદીના સ્વયંવર સમયે પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધ
હૈયાત ન હતા અને શ્રી કૃષ્ણ, “વાસુદેવ પદ”ને પામી વાસુદેવ થઈ ગયા હતા.

જિણપડિમાણ :- જિન શબ્દ ઘણા અર્થમાં પ્રયુક્ત થાય છે. હેમચંદ્રાચાર્ય રચિત હૈમીય નામમાલા ગ્રંથમાં જિન શબ્દના આ પ્રમાણે અર્થ બતાવ્યા છે.

અહન્પિ જિનશ્વૈવ, જિન: સામાન્ય કેવલી ।

કંદરોપિ જિનશ્વૈવ, જિનો નારાયણો હરી: ॥ - હૈમીયનામ માલા.

અર્થ- (૧) કૃપાયો, મોહ, પરિષહને જીતી લીધા હોવાથી અર્હત ભગવાન જિન કહેવાય છે. (૨) ચાર ઘાતી કર્માને જીતી લીધા હોવાથી સામાન્ય કેવળી ભગવાન જિન કહેવાય છે. (૩) ત્રણો લોકને વશ કર્યા હોવાથી—જીત્યા હોવાથી કામદેવ પણ જિન કહેવાય છે અને (૪) હરિ, વિષણુ, વાસુદેવે ત્રણ ખંડને જીત્યા હોવાથી તેઓ પણ જિન કહેવાય છે.

દ્રૌપદી સ્વયંવર મંડપમાં વરની પસંદગી માટે જઈ રહી હતી, તેથી તે સમયે તે કામદેવની પૂજા કરીને ગઈ હોય તે સ્વાભાવિક છે. આ જ અર્થને વિજય ગચ્છીય ગુણસાગર સૂર્યિએ 'ઢાલ સાગર' નામના કાવ્યના છટા ખંડમાં કહું છે—

કરિ પૂજા કામદેવની, ભાખે દુપદીનાર ।

દેવ ! દયા કરી મુજને, ભલો દેજો ભરથાર ॥

પ્રસ્તુતમાં ઉપરોક્ત વિચારણાથી, પ્રસંગાનુરૂપ જિન પડિમા શબ્દનો અર્થ કામદેવની પ્રતિમા કરવામાં આવ્યો છે.

દ્રૌપદીનો સ્વયંવર મંડપમાં પ્રવેશ :-

૧૧૨ તએ ણં તં દોવિં રાયવરકણં અંતેડિરિયાઓ સવ્વાલંકારવિભૂસિયં કરેતિ । કિંતે? વરપાયપત્રેણેદરા જાવ ચેડિયા-ચક્કવાલ-મહયરગ-વિંદ પરિક્રિયતા અંતેદરાઓ પડિણિક્ખમઝ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ બાહિરિયા ઉવદ્ધાણસાલા, જેણેવ ચાઉંગંટે આસરહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કિઝૂવિયાએ લેહિયાએ સંદ્ધિં ચાઉંગંટં આસરહં દુરુહિઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી અંતઃપુરની સ્ત્રીઓએ રાજવરકણા દ્રૌપદીને સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરી. કેવા પ્રકારે વિભૂષિત કરી ? તે કહે છે— પગમાં શ્રેષ્ઠ નૂપુર પહેરાવ્યા યાવત્ દાસીઓના સમૂહથી પરિવૃત્ત થઈને તે અંતઃપુરમાંથી બહાર નીકળીને બાબ્દ ઉપસ્થાનશાળા(સભા)માં જ્યાં ચાર ઘંટાવાળો અશ્વરથ હતો, ત્યાં આવી અને રાજકુલના વંશ, નામ વગેરેનો પરિચય આપનારી, કીડનધાત્રી(ધાવમાતા) સાથે ચાર ઘંટાવાળા રથમાં બેઠી.

૧૧૩ તએ ણં ધદુજ્જુણે કુમારે દોવર્ઝે કર્ણાએ સારસ્થં કરેઝ । તએ ણં સા દોવર્ઝ રાયવરકણા કંપિલ્લપુરં ણયરં મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ સયંવરમંડવે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા રહં ઠવેઝ, ઠવિત્તા રહાઓ પચ્ચોરુહિઝ, પચ્ચોરુહિત્તા કિઝૂવિયાએ લેહિગાએ ય સંદ્ધિં સયંવર- મંડવં અણુપવિસઝ, કરયલ જાવ તેસિં વાસુદેવપામોક્ખાણં બહૂણં રાયવર- સહસ્સાણં પણામં કરેઝ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે ધૃષ્ટદ્યુમ્નકુમાર, દ્રૌપદીકુમારીના રથનો સારથી બન્યો. ત્યાર પછી રાજવરકણા

દ્રૌપદીનો રથ કાંપિલ્યપુર નગરની મધ્યમાં થઈને સ્વયંવર મંડપ સમીપે આવીને ઊભો રહ્યો. તે રથ ઉપરથી નીચે ઊતરી અને પરિચય ટેનારી, કીડા કરાવનારી ધાવમાતા સાથે તેણીએ સ્વયંવર મંડપમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં તેણે બન્ને હાથ જોડીને વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓને પ્રણામ કર્યા.

૧૧૪ તએ એં સા દોવરી રાયવરકળણ એં મહં સિરિદામગંડં, કિં તે ? પાડલ-મલિલય-ચંપય જાવ સત્તચ્છયાર્ઝિહિં ગંધદ્રણિં મુયંતં પરમસુહફાસં દરિસણિજ્જં ગિણહિઃ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી રાજવર કન્યા દ્રૌપદીએ એક મોટો શ્રીદામકંડ (સુશોભિત પુષ્પમાળાઓનો હાર) ગ્રહણ કર્યો. તે કેવો હતો ? પાટલ, મલિલકા, ચંપક યાવત્તુ સપ્તપર્ણ આદિના કૂલોથી ગૂંઘેલો હતો, તે અતિ સુગંધી, અત્યંત સુખદ સ્પર્શવાળો અને દર્શનીય હતો.

૧૧૫ તએ એં સા કિઝુવિયા સુરૂવા જાવ વામહથેણં ચિલ્લગં દપ્પણં ગહેઉણ સલલિયં દપ્પણસંકેતબિંબસંદંસિએ ય સે દાહિણેણ હત્થેણ દરિસિએ પવરરાયસીહે । ફુડ-વિસય વિસુદ્ધ-રિભિય-ગંભીર-મહુર-ભણિયા સા તેસિં સાંબ્રેસિં પત્થિવાળં અમ્માપિઝાં વંસ-સત્ત-સામત્થ ગોત્ત-વિકકંતિકંતિ-બહુવિહાગમ-માહપ્ર-રૂવ-જોવ્વણ-ગુણ-લાવણણ-કુલ-સીલ-જાણિયા કિત્તણં કરેઝ ।

ભાવાર્થ :- - કીડા કરાવનારી તે ધાવમાતા સુંદર રૂપવાળી હતી યાવત્તુ તે ધાવમાતાએ ડાબા હાથમાં ચમકતો અરીસો લીધો અને તે જમણા હાથથી સંકેત કરીને, તે અરીસામાં પડતાં રાજાઓના પ્રતિબિંબને બતાવતી, તે તે સિંહ જેવા પરાકમી રાજાઓનો પરિચય આપવા લાગી. તે ધાવમાતા પ્રગટ અર્થવાળા સ્ફૂર્ત, નિર્મળ વર્ણવાળા વિશદ, શબ્દ અને અર્થના દોષોથી રહિત એવા વિશુદ્ધ, સ્વરની ધોલનાવાળા રિભિત, મેઘની ગર્જના જેવા ગંભીર અને કાનને સુખદાયી એવા મધુર વચ્ચનો દારા તે તે રાજાઓના માતા-પિતા, તેમના વંશ, દઢ્તા અને ધીરતારૂપ સંત્વ, શારીરિક બળરૂપ સામર્થ્ય, ગોત્ર, પરાકમ, કાંતિ, તેઓનું વિવિધ પ્રકારનું જ્ઞાન, માહાત્મ્ય, રૂપ, યૌવન, ગુણ, લાવણ્ય, કુળ અને શીલ-સ્વભાવ આદિ પોતે જાણતી હતી તેનું વર્ણન કરવા લાગી.

૧૧૬ પદ્મમં જાવ વળિહપુંગવાળં દસદસારવર-વીરપુરિસાળં તેલોકકબલવગાળં સત્તુ-સય સહસ્સ માણાવમદ્ગાળં ભવસિદ્ધિયપવરપુંડરીયાળં ચિલ્લગાળં બલ-વીરિય-રૂવ-જોવ્વણ-ગુણ-લાવણણ-કિત્તિયા-કિત્તણં કરેઝ, તતો પુણો ઉગ્ગસેણમાઈણં જાયવાળં, ભણિ ય- સોહગગુરું કલિએ વરેહિ વરપુરિસાંધહત્થીણં જો હુ તે હોઝ હિયયન્દિયો ।

ભાવાર્થ :- - ધાત્રીએ તે હજારો રાજાઓમાંથી સર્વ પ્રથમ વૃષ્ણિઓ (યાદવો)માં પ્રધાન સમુદ્રવિજય આદિ દસ દસારોનું વર્ણન કર્યું. તે શ્રેષ્ઠ વીરપુરુષો ત્રણે લોકમાં બણવાન છે. લાખો શત્રુઓના માનનું મર્દન કરનારા છે. ભવ્યલ્લવોમાં શ્રેત કમળની સમાન શ્રેષ્ઠ છે. સ્વાભાવિક તેજથી દેટીયમાન છે; તે રાજાઓ શારીરિક શક્તિરૂપ બળ, ઉત્સાહરૂપ વીર્ય, રૂપ-સૌંદર્ય, યૌવન, ઔદ્ધાર્ય, ગાંભીર્ય વગેરે ગુણો અને શરીરના તેજરૂપ લાવણ્યથી સંપન્ન છે. પ્રશંસા કરનારી તે ધાવમાતાએ તે રાજાઓની પ્રશંસા કરી અને ત્યાર પછી ઉથ્રસેન આદિ યાદવોનું વર્ણન કર્યું અને કહું— આ યાદવો સૌભાગ્ય અને રૂપથી સુશોભિત છે. શ્રેષ્ઠ પુરુષોમાં ગંધહસ્તિની સમાન છે. તેમાંથી કોઈ તમારા હદ્યને વલ્લભ-પ્રિય હોય તો તેને પસંદ કરો.

દ્રોપદી-પાંડવોના વિવાહ :-

૧૧૭ તએ ણં સા દોવર્ઝ રાયવરકળણગ બહૂં રાયવરસહસ્સાણં મજ્જંમજ્જોણં સમઇચ્છમાણી સમઇચ્છમાણી પુવ્વકયળિયાણેણ ચોઇજ્જમાણી ચોઇજ્જમાણી જેણેવ પંચ પંડવા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા તે પંચ પંડવે તેણ દસદ્વૃવળ્ણેણ કુસુમદામેણ આવેદિયપરિવેદિ યં કરેઝ, કરિતા એવં વયાસી - એણ મએ પંચ પંડવા વરિયા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી રાજવર કન્યા દ્રોપદી અનેક હજારો રાજાઓની મધ્યમાં થઈને, તેનું અતિક્રમણ કરતી-કરતી પૂર્વકૃત નિદાનથી પ્રેરિત થતી-થતી, જ્યાં પાંચ પાંડવ હતા, ત્યાં આવી. ત્યાં આવીને તેણે તે પાંચ પાંડવોને, પંચરંગી કુસુમદામ-કૂલોના હારથી ચારે બાજુથી વેષ્ટિત કરી દીધા. વેષ્ટિત કરીને કહું- મેં આ પાંચે પાંડવોને પતિરૂપે પસંદ કર્યા છે.

૧૧૮ તએ ણં તેસિં વાસુદેવપામોકખાણં બહૂંં રાયસહસ્સાણિ મહયા મહયા સહેણં ઉગ્ઘોસેમાણા ઉગ્ઘોસેમાણા એવં વયંતિ- સુવરિયં ખલું ભો ! દોવર્ઝે રાયવરકળણાએ તિ કટ્ટુ સયંવરમંડવાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિતા જેણેવ સયા સયા આવાસા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓએ ઊચ્ચ સ્વરથી ઉદ્ઘોષણા કરતા કહું કે- અહો ! રાજવર કન્યા દ્રોપદીએ સરસ પસંદગી કરી ! આ પ્રમાણે કહીને તેઓ સ્વયંવર મંડપમાંથી બહાર નીકળીને પોત-પોતાના આવાસોમાં આવી ગયા.

૧૧૯ તએ ણં ધંજુણ્ણે કુમારે પંચ પંડવે દોવિં રાયવરકળણં ચાઉગંઠં આસરહં દુરુહાવેઝ, દુરુહાવેત્તા કંપિલ્લપુરં મજ્જંમજ્જોણં જાવ સયં ભવણં અણુપવિસઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધૃષ્ટદ્યુમ્ન કુમારે પાંચ પાંડવોને અને રાજવરકન્યા દ્રોપદીને ચાર ધંટાઓવાળા અશ્વરથ પર બેસાડ્યા અને કાંપિલ્લપુરની મધ્યમાં થતાં યાવત્ત પોતાના ભવનમાં પ્રવેશ કર્યો.

૧૨૦ તએ ણં દુવએ રાયા પંચ પંડવે દોવિં રાયવરકળણં પદ્ધું દુરુહાવેઝ, દુરુહાવેત્તા સેયાપીએ હિં કલસેહિં, મજ્જાવેઝ, મજ્જાવિત્તા અગિગ્હોમં કરાવેઝ, પંચણહં પંડવાણ દોવર્ઝે ય પાણિગહણં કરાવેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી દુપદરાજાએ પાંચે પાંડવોને તથા રાજવર કન્યા દ્રોપદીને બાજોઠ પર બેસાડ્યા. બેસાડીને ચાંદી અને સોનાના કળશોથી અભિષેક કરાવ્યો અને અભિષેક કરાવ્યો. ત્યાર પછી પાંચ પાંડવોનું દ્રોપદી સાથે પાણિગહણ(હસ્ત મેળાપ) કરાવ્યું.

૧૨૧ તએ ણં સેદુવએ રાયા દોવર્ઝે રાયવરકળણયાએ ઇમં એયાસ્કવં પીઇદાણં દલયઝ, તંજહા - અદૃ હિરણ્ણકોડીઓ જાવ અદૃ ફેસણકારીઓ દાસચેડીઓ, અણં ચ વિઉલં ધણકળણ જાવ દલયઝ ।

તએ ણં સે દુવએ રાયા તાઇં વાસુદેવપામોકખાઇં બહૂંં રાયસહસ્સાઇં વિઉલેણ અસણ પાણ-ખાઇમ-સાઇમેણ પુષ્પવત્થગંધ મલ્લાલંકારણે સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારેતા સમ્માણેતા પડિવિસજ્જઝ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી દુપદરાજાએ રાજવર કન્યા દ્રૌપદીને આ પ્રમાણે પ્રીતિદાન આપું. પ્રીતિદાન (દહેજ)માં આઈ કરોડ હિરણ્ય આદિ યાવત્ આઈ પ્રેષણકારિણી—આજાકારી દાસીઓ આદિ આપ્યા. તે સિવાય બીજું પણ ઘણું ધન, સોનું વગેરે આપું.

ત્યાર પછી દુપદરાજાએ તે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓને વિપુલ, અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માળા અને અલંકાર આદિથી સત્કારિત-સન્માનિત કરીને વિદાય કર્યા.

૧૨૨ તએ ણ સે પંડુ રાયા તેસિં વાસુદેવપામોક્ખાણ બહૂણ રાયસહસ્સાણ કરયલ જાવ એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્રિયા ! હત્થિણાડરે ણયરે પંચણહં પંડવાણ દોવઝે ય દેવીએ કલ્લાણકરે ભવિસ્સાઇ ! તં તુબ્ધે ણ દેવાણુપ્રિયા ! મમ અણુગિણહમાણ અકાલપરિહીણ સમોસરહ !

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ તે વાસુદેવ આદિ અનેક હજાર રાજાઓને હાથજોડીને વિનંતી કરી કે હે દેવાનુપ્રિયો ! હસ્તિનાપુર નગરમાં પાંચ પાંડવો અને દ્રૌપદીનો કલ્યાણકારી ઉત્સવ (માંગલિક ક્રિયા) થશે. તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે બધા મારા પર અનુગ્રહ કરીને શીધ ત્યાં પધારો.

૧૨૩ તએ ણ વાસુદેવપામોક્ખા બહવે રાયસહસ્સા પત્તેયં-પત્તેય જાવ જેણેવ હત્થિણાડરે ણયરે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી તે વાસુદેવ આદિ પ્રત્યેક રાજાઓએ હસ્તિનાપુર નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

૧૨૪ તએ ણ પંડુરાયા કોઙુંબિયપુરિસે સદ્ગ્રાવેઝ, સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્રિયા ! હત્થિણાડરે પંચણહં પંડવાણ પંચ પાસાયવડિંસએ કારેહ, અબ્ધુગયમૂસિય વણાઓ જાવ પડિસ્રવે । તએ ણ તે કોઙુંબિયપુરિસા પડિસુર્ણેતિ જાવ કરાવેતિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે આદેશ આપ્યો— હે દેવાનુપ્રિયો! તમે જાઓ અને હસ્તિનાપુરમાં પાંચ પાંડવોને માટે પાંચ ઉત્તમ, ખૂબ ઊચા, અત્યંત મનોહર પ્રાસાદ તૈયાર કરાવો. પ્રાસાદનું વર્ણન પ્રથમ અધ્યયન કથિત મેધકુમારના પ્રાસાદ પ્રમાણે જાણવું. ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ આજાને શિરોધાર્ય કરીને યાવત્ પ્રાસાદ તૈયાર કરાવ્યા.

૧૨૫ તએ ણ સે પંડુએ પંચહિં પંડવેહિં દોવર્ઝે દેવીએ સંદ્રિં હયગયસંપરિવુડે કંપિલ્લપુરાઓ પડિણિક્ખમાઇ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ હત્થિણાડરે તેણેવ ઉવાગએ ।

ભાવાર્થ :— ત્યારપછી પાંડુરાજા પાંચે પાંડવો અને દ્રૌપદી દેવીની સાથે; અશ્વસેના-ગજસેના આદિથી પરિવૃત્ત થઈને, કંપિલ્લપુર નગરમાંથી નીકળીને હસ્તિનાપુર આવ્યા.

૧૨૬ તએ ણ પંડુરાયા તેસિં વાસુદેવપામોક્ખાણ આગમણ જાળિત્તા કોઙુંબિયપુરિસે સદ્ગ્રાવેઝ, સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્રિયા ! હત્થિણાડરસ્સ ણયરસ્સ બહિયા વાસુદેવપામોક્ખાણ બહૂણ રાયસહસ્સાણ અણેગખંભસયસણિણવિદુ આવાસે કારેહ તહેવ જાવ પચ્ચપ્પણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ તે વાસુદેવ આદિ રાજાઓનું આગમન જાણીને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને હસ્તિનાપુર નગરની બહાર વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓને માટે સેંકડો સ્તંભો આદિથી યુક્ત અનેક આવાસો તૈયાર કરાવો. કર્મચારી પુરુષોએ તે જ રીતે આવાસો તૈયાર કરીને યાવત્ આજા પાછી સોંપી.

૧૨૭ તએ ણ તે વાસુદેવપામોક્ખા બહવે રાયસહસ્સા જેણેવ હત્થિણાઉરે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ । તએ ણ સે પંડુરાયા તેસિં વાસુદેવપામોક્ખાણ બહવે રાયસહસ્સે આગએ જાળિત્તા હફુટુદુ એણાએ, એવં જહા દુવએ જાવ જહારિહં આવાસે દલયઇ । તએ ણ તે વાસુદેવપામોક્ખા બહવે રાયસહસ્સા જેણેવ સયાઇંસયાઇં આવાસાઇં તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓ હસ્તિનાપુર નગરમાં આવ્યા. ત્યારે પાંડુરાજા તે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓનું આગમન જાણીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા, સ્નાન કર્યું યાવત્ દુપદરાજાની જેમ તે રાજાઓની સામે જઈને તેમનો સત્કાર કર્યો યાવત્ તેઓને યથાયોગ્ય આવાસ પ્રદાન કર્યા.

ત્યારે તે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓ પોત-પોતાના આવાસમાં ગયા અને પૂર્વ વર્ણન પ્રમાણે યાવત્ મનોવિનોદ કરતા સમય વ્યતીત કરવા લાગ્યા.

૧૨૮ તએ ણ સે પંડુરાયા હત્થિણાઉરં ણયરં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા કોડુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઇ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી - તુબ્બે ણ દેવાણુપ્રિયા ! વિઉં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં આવાસેસુ ઉવણેહ તહેવ જાવ ઉવર્ણંતિ । તએ ણ વાસુદેવપામોક્ખા બહવે રાયા એહાયા જાવ વિભૂસિયા તં વિઉં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં તહેવ જાવ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ હસ્તિનાપુર નગરમાં પ્રવેશ કરીને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ વગેરે આહાર બહારગામથી પદારેલા રાજાઓના આવાસમાં પહોંચાડો. ત્યારે તે કૌટુંબિક પુરુષોએ યાવત્ ભોજન તૈયાર કરાવી તે તે રાજાઓના આવાસોમાં પહોંચાડી દીઘું. ત્યારે તે વાસુદેવ આદિ ઘણા રાજાઓએ સ્નાન કરીને યાવત્ વિભૂષિત થઈને તે વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ આદિ ચારે ય પ્રકારનો આહાર કર્યો અને ત્યાર પછી પૂર્વવત્ મનોવિનોદ કરતાં ત્યાં રહ્યાં.

૧૨૯ તએ ણ પંડુરાયા પંચ પંડવે દોવિં ચ દેવિં પદ્ધ્યં દુરુહાવેઇ, દુરુહાવેત્તા સેયાપીએહિં કલસેહિં એહાવેઇ, એહાવિત્તા કલલાણકરં કરેઇ, કરિત્તા તે વાસુદેવપામોક્ખે બહવે રાયસહસ્સે વિઉલેણ અસણ-પાણ-ખાઇમ-સાઇમેણ પુપ્ફ-વત્થેણ સકકારેઇ સમ્માણેઇ, સકકારિત્તા સમ્માણિત્તા જાવ પદિવિસજ્જેઇ । તએ ણ તે વાસુદેવપામોક્ખા બહવે રાયસહસ્સા જાવ પદિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ પાંચ પાંડવોને તથા દ્રૌપદી દેવીને બાજોઠ ઉપર બેસાડ્યા. બેસાડીને ચાંદી તથા સોનાના કળશોથી તેઓને સ્નાન કરાવ્યું. પછી કલ્યાણકારી લગ્ન મહોત્સવ કરાવ્યો. ત્યાર પછી તે વાસુદેવ આદિ હજારો રાજાઓનો વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તથા પુષ્પો અને

વસ્ત્રોથી સત્કાર-સન્માન કરીને યાવત્તુ તેઓને વિદાય કર્યા. ત્યારે તે વાસુદેવ વગેરે હજારો રાજાઓ યાવત્તુ પોત-પોતાના રાજ્યો અને નગરો તરફ પાણી કર્યા.

૧૩૦ તએ ણ તે પંચ પંડવા દોવર્ઝે દેવીએ સર્દિં કલ્લાકલ્લિં વારંવારેણ ઓરાલાંં ભોગભોગાંં ભુંજમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચે પાંડવો દ્રૌપદી દેવીની સાથે એક-એક દિવસ વારાફરતી ઉદાર કામભોગ ભોગવતા રહેવા લાગ્યા.

૧૩૧ તએ ણ સે પંડુરાયા અણણયા કયાઈ પંચહિં પંડવેહિં, કોંતીએ દેવીએ, દોવર્ઝે દેવીએ ય સર્દિં અંતો અંતેરપરિયાલ સર્દિં સંપરિવુડે સીહાસણવરગએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- એકવાર પાંડુરાજા, પાંચ પાંડવો, કુંતી દેવી અને દ્રૌપદી દેવીની સાથે તથા અંતઃપુરની અંદરના મહેલમાં પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈને શ્રેષ્ઠ સિંહાસન પર બેઠા હતા.

નારદનું આગમન :-

૧૩૨ ઇમં ચ ણ કચ્છુલ્લણારાણદંસણેણ અઝભદ્ધે વિણીએ અંતો અંતો ય કલુસહિયએ મજ્જત્થોવતિથે ય અલ્લીણસોમપિયદંસણે સુરૂવે અમઝલ-સગલ-પરિહિએ કાલમિયચમ્મ ઉત્તરાસંગ-રિયવત્થે દંડ-કમંડલુ-હત્થે જડામડદિત્તસિરએ જણોવિય-ગણેત્તિય-મુંજમેહલા-વાગલધરે હત્થકયકચ્છભીએ પિયગંધવે ધરણિગોયરપ્પહાણે; સંવરણાવરળિ-ઓવયણુતપ્પયળિ-લેસણીસુ ય સંકામળિ-અભિઓગિ-પણણત્તિગમણી-થંભણીસુ ય બહુસુ વિજ્જાહરીસુ વિજ્જાસુ વિસ્પુયજસે; ઇટ્ટે રામસ્સ ય કેસવસ્સ ય પજ્જુણિ-પર્ઝ્વ-સંબ-અણિરૂદ્ધણિસઢ-ઉમ્મુય-સારણ-ગય-સુમુહ-દુમુહાઈણ જાયવાણં અદ્ધુદ્ધાણ કુમારકોડીણ હિયયદઝે સંથવએ કલહ-જુદ્ધ-કોલાહલપ્પિએ ભંડણાભિલાસી બહુસુ ય સમરેસુ ય સંપરાએસુ ય દંસણરએ, સમંતાઓ કલહં સદકખણં અણુગવેસમાણે અસમાહિકરે; દસારવર-વીરપુરિસતેલોકકબલવગાણં આમંતેઊણ તં ભગવર્ઝ પક્કમળિં ગગણ-ગમણદચ્છં ઉપ્પઝો ગગણમભિલંઘયંતો ગામ જાવ સહસ્સમંડિયં થિમિયમેઝણીતલં ણિબ્ધર-જણપદં વસુહં ઓલોઇંતો રમ્મં હસ્થિણાડરં ઉવાગએ પંડુરાયભવણંસિ અઝેવેગેણ સમોવઝે ।

ભાવાર્થ :- આ સમયે કચ્છુલ્લણ નામના નારદ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તે ટેખાવમાં અત્યંત ભદ્ર અને વિનમ્ર લાગતા હતા પણ તેમનું અંતર કલુષિત હતું. તેઓ બ્રહ્મચર્યાદિ વ્રતોની મધ્યમાં સ્થિત હતા. આશ્રિત જનોને તેમનું દર્શનપ્રિય લાગતું હતું. તેમના રૂપ-આઙૃતિ મનોહર હતા. તેઓએ સ્વચ્છ અને અખંડ વલ્કલ ધારણ કર્યું હતું, ઉત્તરીય વસ્ત્રરૂપે કાળું મૃગચર્મ વક્ષસ્થલ ઉપર ધારણ કર્યું હતું. તેના હાથમાં દંડ અને કમંડલ હતા. તેમનું મસ્તક જટારૂપી મુકુટથી શોભાયમાન હતું. તેઓએ જનોઈ, ગણેત્તિકા- કંડામાં પહેરવાની રૂદ્રાક્ષની માળા, મુંજનો કંદોરો અને વલ્કલ વસ્ત્રો ધારણ કર્યા હતા. તેઓએ હાથમાં કચ્છપિકા- વીણા ધારણ કરી હતી. તેઓ સંગીતના શોભીન હતા. આકાશણામી વિદ્યાના કારણો તેઓ ભૂમિયરોમાં પ્રધાન હતા.

પોતાને અદશ્ય કરનારી સંવરણીવિદ્યા, અન્યને અદશ્ય કરનારી આવરણીવિદ્યા, નીચે ઉતારનારી

અવતરણી અને આકાશમાં ઉડાડનારી ઉત્પતની, વજ લેપની જેમ ચિપકાવીદેનારી શ્લેષણી, પરકાય પ્રવેશ કરનારી સંકામણી, સોનું-ચાંદી બજાવતી અને અન્યને વશ કરનારી આભિયોગિની, પરોક્ષ વૃત્તાંતને જણાવનારી પ્રજ્ઞાપ્તિ, દુર્ગમ સ્થાનોને પાર કરાવનારી ગમની અને સ્તંભિત-સ્થળિત કરનારી સ્તંભની આદિ વિદ્યાધરો સંબંધિત અનેક વિદ્યાઓ તેમને સિદ્ધ હતી અને વિદ્યાધરરૂપે તેમની ઘ્યાતિ ફેલાયેલી હતી.

તેઓ બળદેવ અને વાસુદેવને ઈષ્ટ હતા. પ્રદ્યુભ, પ્રદીપ, સાંબ, અનિરુદ્ધ, નિષધ, ઉન્મુખ, સારણ, ગજસુકુમાલ, સુમુખ, દુમુખ વગેરે સાડા ત્રણ કરોડ યાદવકુમારોના હદ્યપ્રિય અને તેઓ દ્વારા પ્રશંસનીય હતા. તેમને કલહ, વાયુદ્ધ, યુદ્ધ અને કોલાહલ પ્રિય હતા. તેઓ ભંડન-કલહના અભિલાષી હતા. અનેક સમર-યુદ્ધ અને સંપરાય(યુદ્ધ વિશેષ) જોવાના રસિક હતા. તેઓ કલહ કરાવવામાં સુદૃક્ષ હતા. તેઓ કલહને શોધતા ફરતા હતા, કલહ કરાવવામાં તેમને વિશેષ આનંદ આવતો હતો. કલહ કરાવીને અન્યના ચિત્તમાં અસમાધિ ઉત્પત્ત કરાવતા હતા.

તે નારદ ત્રણે લોકમાં બળવાન, શ્રેષ્ઠ દસ દશાર વીરપુરુષોની સાથે વાર્તાલાપ કરીને પછી ગમનમાં વિશિષ્ટ શક્તિ આપનારી અને આકાશમાં ઉડાડીને લઈ જનારી ભગવતી પ્રાકાભ્ય વિદ્યાનો પ્રયોગ કરીને, ગગનમાર્ગ ઉડતાં અને નીચે ગ્રામાદિથી વ્યાપ્ત અને શોભિત પૃથ્વીને જોતાં-જોતાં રમણીય હસ્તિનાપુર નગરમાં આવ્યા અને વેગપૂર્વક પાંડુરાજાના મહેલમાં ઉત્તર્યા.

૧૩૩ તએ ણં સે પંડુરાયા કચ્છુલ્લણારયં એજ્જમાણં પાસઇ, પાસિતા પંચાહિ પંડવેહિં કુંતીએ ય દેવીએ સંદ્ધિ આસણાઓ અબ્ધુદ્રેઝ, અબ્ધુદ્રિત્તા કચ્છુલ્લણારયં સત્તદૃપયાં પચ્ચુગચ્છિઝ, પચ્ચુગચ્છિત્તા તિકખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઝ, કરિતા વંદિ ણમંસઇ, વંદિતા ણમંસિતા મહરિહેણં આસણેણં ઉવણિમંતેઝ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે પાંડુરાજાએ કચ્છુલ્લલ નારદને આવતા જોયા. જોઈને પાંચ પાંડવો તથા કુંતી દેવી સહિત તેઓ આસન પરથી ઊભા થયા. ઊભા થઈને સાત-આઠ પગલા કચ્છુલ્લલ નારદની સામે ગયા. સામે જઈને ત્રણવાર દક્ષિણ દિશાથી પ્રારંભ કરીને પ્રદક્ષિણા કરી. પ્રદક્ષિણા કરીને વંદન-નમસ્કાર કર્યા. વંદન- નમસ્કાર કરીને મહાન પુરુષને યોગ્ય અથવા બહુમૂલ્ય આસન ગ્રહણ કરવા માટે આમંત્રણ કર્યું.

૧૩૪ તએ ણં સે કચ્છુલ્લણારએ ઉદગપરિફોસિયાએ દબ્ભોવરિપચ્વત્થુયાએ ભિસિયાએ ણિસીયઝ, ણિસીઝ્તા પંડુરાયં રજ્જે જાવ અંતેડરે ય કુસલોદંતં પુચ્છઝ ।

તએ ણં સે પંડુરાયા કુંતિ દેવી પંચ ય પંડવા કચ્છુલ્લણારયં આદંતિ જાવ પજ્જુવાસંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કચ્છુલ્લલ નારદ જલ ધાંટીને ભીના પાથરેલા દર્ભના આસન ઉપર બેઠા અને પાંડુરાજાને રાજ્ય યાવતું અંતઃપુરના કુશળ-સમાચાર પૂછ્યા. તે સમયે પાંડુ રાજાએ, કુંતી દેવીએ અને પાંચે પાંડવોએ કચ્છુલ્લલ નારદનો સારી રીતે આદર-સત્કાર કર્યો અને તેમની પર્યુપાસના કરી.

૧૩૫ તએ ણં સા દોર્વિં દેવી કચ્છુલ્લણારયં અસ્સંજયં અવિરયં અપ્પાંહિહ્ય-પચ્વકખાય-પાવકમ્મં તિ કટ્ટું ણો આઢાઇ, ણો પરિયાણાઇ, ણો અબ્ધુદ્રેઝ, ણો પજ્જુવાસઇ ।

ભાવાર્થ :- પરંતુ દ્રોપદી દેવીએ કચ્છુલ્લલ નારદને અસંયમી, અવિરત, પૂર્વકૃત પાપકર્મનો નાશ ન કરનાર અને પાપ કર્માના પ્રત્યાખ્યાન નહીં કરનારા જાણીને તેનો આદર કર્યો નહીં, તેના આગમનનું

અનુમોદન કર્યું નહીં, તેઓ આવ્યા ત્યારે તે ઊભી થઈ નહીં, તેમની પર્યુપાસના પણ કરી નહીં.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં હસ્તિનાપુરમાં નારદના આગમનનું અને પાંડુરાજાએ કરેલા વિનય વ્યવહારનું નિરૂપણ છે.

ગૃહસ્થધર્મમાં પણ વિનયનું મહત્વ છે. જ્યારે કોઈ શ્રેષ્ઠ કે પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ ઘરે પધારે ત્યારે તેની સામે જવું, તેને હાથ જોડી વંદન કરવા, તેને બેસવા માટે આસન વગેરે આપવું, તે જાય ત્યારે તેને મૂકવા જવું વગેરે કર્તવ્યો ગૃહસ્થ વિનયમાં સમાવિષ્ટ થાય છે.

અહીં તિકખુતો આદિ સૂત્રપાઠ છે પરંતુ તેનો અર્થ ‘ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા કરીને વંદન કર્યા’ તે પ્રમાણે જ થાય છે. પંચમહાત્મારી સાધુને વિધિપૂર્વક પંચાંગ વંદન થાય છે, તે રીતે ગૃહસ્થને વંદન થતા નથી. નારદ સંયમીપુરુષ ન હતા, તેમ છતાં વિશિષ્ટ કોટિના વિદ્યાધર પુરુષ હોવાથી પાંડુરાજાએ સપરિવાર તેની સાથે યથોચિત વિનય-વ્યવહાર કર્યો પરંતુ દ્રૌપદીએ નારદ સાથે કોઈ પણ પ્રકારનો વિનય વ્યવહાર કર્યો નહીં.

દ્રૌપદી પર નારદનો રોષ :-

૧૩૬ તએ ણં તસ્સ કચ્છુલ્લણારયસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્જાત્થિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - અહો ણં દોવર્ઝ દેવી રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણેણ ય પંચહિ પંડવેહિં અવત્થદ્વા સમાણી મમં ણો આઢાઇ જાવ ણો પજ્જુવાસઇ, તં સેયં ખલુ મમ દોવર્ઝે દેવીએ વિપ્પિયં કરિત્થએ ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિતા પંડુયરાયં આપુચ્છિઇ, આપુચ્છિતા ઉપ્પયણિં વિજં આવાહેઇ, આવાહિતા તાએ ઉકિકદ્વાએ જાવ વિજ્જાહરગાઈએ લવણસમુદ્દુ મજ્જંમજ્જોણં પુરત્થાભિમુહે વીઝવિઝં પયત્તે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કચ્છુલ્લણ નારદને આ પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે અહો ! આ દ્રૌપદી દેવી પોતાના રૂપ, ઘૌવન, લાવણ્ય અને પાંચ પાંડવોને કારણે અભિમાની થઈ ગઈ છે, તેથી મારો આદર કરતી નથી યાવત્ મારી ઉપાસના કરતી નથી. તેથી દ્રૌપદી દેવીનું અનિષ્ટ કરવું મારા માટે ઉચિત છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને નારદે પાંડુરાજા પાસેથી જવાની આજા લીધી. આજા લઈને ઉત્પત્તની વિદ્યાનું આદ્બાન કર્યું, આદ્બાન કરીને તે ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યાધરની ગતિથી લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને જવા માટે પૂર્વાભિમુખ ઉડવા લાગ્યા.

નારદનું અમરકંકા ગમન :-

૧૩૭ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં ધાયઇસંડે દીવે પુરત્થમદ્વદાહિણદ્વ-ભરહવાસે અમરકંકા ણામં રાયહાણી હોત્થા । તત્થ ણં અમરકંકાએ રાયહાણીએ પડમણાભે ણામં રાયા હોત્થા- મહયા હિમવંત વણણો । તસ્સ ણં પડમણાભસ્સ રણો સત્ત દેવીસયાઇ ઓરોહે હોત્થા । તસ્સ ણં પડમણાભે રાયા અંતો અંતેરંસિ ઓરોહસંપરિવુડે સિંહાસણવરગએ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે પૂર્વાદ્વધાતકીખંડના દક્ષિણાદ્વભરતક્ષેત્રમાં અમરકંકા નામની રાજધાની હતી. તે અમરકંકા રાજધાનીમાં પદ્ધનાભ નામના રાજા હતા. તે મહાન હિમવંત પર્વત સમાન હતા,

ઈત્યાદિ વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર સમજવું. તે પદ્મનાભ રાજાના અંત:પુરમાં સાતસો રાણીઓ હતી. પદ્મનાભ રાજાને સુનાભ નામનો યુવરાજ હતો. એકદા પદ્મનાભ રાજા અંત:પુરમાં રાણીઓ સાથે ઉત્તમ સિંહાસન પર બેઠા હતા.

૧૩૮ તએ ણ સે કચ્છુલ્લણારાએ જેણેવ અમરકંકા રાયહાણી, જેણેવ પડમણાભસ્સ ભવણે, તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પડમણાભસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ ઝાતિ વેગેણ સમોવઝાએ ।

તએ ણ સે પડમણાભે રાયા કચ્છુલ્લણ ણારયં એજ્જમાણં પાસઝ, પાસિત્તા આસણાઓ અબ્ધુદ્ધેઝ, અબ્ધુદ્ધિત્તા અગ્નેણ પજ્જેણ આસણેણ ઉવણિમંતેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કચ્છુલ્લણ નારદ અમરકંકા રાજધાની અને પદ્મનાભ રાજાના ભવનમાં આવ્યા અને પદ્મનાભ રાજાના ભવનમાં શીંગ વેગથી ઉત્તર્યા.

તે સમયે પદ્મનાભ રાજાએ કચ્છુલ્લણ નારદને આવતા જોયા. જોઈને તે આસન પરથી ઊભા થયા અને અધ્યથી તેમની પૂજા કરી યાવત્તુ આસન પર બેસવા માટે આમંત્રિત કર્યા.

૧૩૯ તએ ણ સે કચ્છુલ્લણારાએ ઉદ્યપરિફોસિયાએ દબ્ભોવરિપચ્વત્થુયાએ ભિસિયાએ ણિસીયઝ, જાવ કુસલોદંતં આપુચ્છઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી કચ્છુલ્લણ નારદે જલનો છંટકાવ કર્યો, જલસિંચિત દર્ભ ઉપર પાથરેલા આસન પર બેઠા યાવત્તુ કુશળ સમાચાર પૂછ્યા.

૧૪૦ તએ ણ સે પડમણાભે રાયા ણિયગઓરોહે જાયવિમ્હએ કચ્છુલ્લણારયં એવં વયાસી-તુબ્ધં દેવાણુપ્પિયા ! બહૂણ ગામાણિ જાવ ગિહાઝં અણુપવિસસિ, તં અતિથ યાં તં કહિં ચિ દેવાણુપ્પિયા ! એરિસએ ઓરોહે દિદ્ધુપુષ્વે, જારિસએ ણ મમ ઓરાહે ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પોતાની રાણીઓના સૌંદર્ય આદિમાં વિસ્મિત એવા પદ્મનાભ રાજાએ કચ્છુલ્લણ નારદને પ્રશ્ન કર્યો— હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ધણા ગામો યાવત્તુ ધરોમાં પ્રવેશ કરતા રહો છો, તો હે દેવાનુપ્રિય ! માસું અંત:પુર છે, તેવું અંત:પુર આપે પહેલા ક્યાં ય જોયું છે ?

૧૪૧ તએ ણ સે કચ્છુલ્લણારાએ પડમણાભેણ રણણ એવં બુતે સમાણે ઝિસિં વિહસિયં કરેઝ, કરિતા એવં વયાસી- સરિસે ણ તુમં પડમણાભા ! તસ્સ અગડદદુરસ્સ ! કે ણ દેવાણુપ્પિયા ! સે અગડદદુરે ? એવં જહા મલ્લિણાએ ।

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે હત્થિણાડરે દુપયસ્સ રણ્ણો ધૂયા, ચૂલણીએ દેવીએ અત્તયા, પંડુસ્સ સુણ્ણા પંચણહં પંડવાણ ભારિયા દોવર્ઝ દેવી રૂવેણ ય જાવ ઉકિકદૃસરીરા । દોવર્ઝે ણ દેવીએ છિણણસ્સ વિ પાયંગુદુયસ્સ અયં તવ ઓરોહે સયંપિ કલં ણ અગ્ને ત્તિ કટ્ટુ પડમણાભં આપુચ્છઝ, આપુચ્છિત્તા જાવ પડિગએ ।

ભાવાર્થ :- પદ્મનાભ રાજાએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે કચ્છુલ્લણ નારદ સહેજ મલકીને બોલ્યા— હે પદ્મનાભ ! તમે કૂવાના દેડકાની સમાન છો.

પદ્મનાભ- હે દેવાનુપ્રિય ! કૂવાના દેડકાની શું વાત છે ? જેમ મહ્લી જ્ઞાત(અધ્યયન)માં કહું છે, તે જ રીતે અહીં કહેવું જોઈએ.

કચ્છુલ નારદ- હે દેવાનુપ્રિય ! જંબૂદીપમાં, ભરત વર્ષમાં, હસ્તિનાપુર નગરમાં દુપદ રાજાની પુત્રી, ચુલની દેવીની આત્મજી, પાંદુરાજાની પુત્રવધૂ અને પાંચ પાંડવોની પત્ની દ્રૌપદી દેવી રૂપથી યાવત્ લાવણ્યથી ઉત્કૃષ્ટ છે, ઉત્કૃષ્ટ શરીરવાળી છે. તમારું આ આખું અંતઃપુર દ્રૌપદી દેવીના કપાયેલા પગના અંગૂઠાની સોમી કલા બરાબર પણ નથી. આ પ્રમાણે કહીને પદ્મનાભ રાજાની અનુમતિ મેળવીને નારદ તીવ્ર ગતિથી પાછા ફર્યા.

પદ્મનાભ દ્વારા દેવ આહ્વાન :-

૧૪૨ તએ ણ સે પડમણાભે રાયા કચ્છુલ્લણારયસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ દોવર્ઝા દેવીએ રૂવે ય જોવ્વણે ય લાવણે ય મુચ્છિએ ગઢિએ ગિઢે અજ્ઞોવવણે જેણેવ પોસહસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોસહસાલાં જાવ પુષ્વસંગઇતયં દેવં એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! જંબૂદીવે દીવે ભારહે વાસે હત્થિણાઉરે ણયરે જાવ ઉકિકદુસરીરા, તં ઇચ્છામિ ણ દેવાણુપ્પિયા ! દોવઙ્ં દેવિં ઇહમાણિયં ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપણી પદ્મનાભ રાજા, કચ્છુલ્લણ નારદ પાસેથી આ વાત સાંભળીને, હદ્યમાં ધારણ કરીને, દ્રૌપદી દેવીના રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યમાં આસકત, લોલુપ, દત્તચિત અને તેને મેળવવાના આગ્રહી થઈ ગયા. તે પૌષ્ઠિશાળામાં ગયા, પૌષ્ઠિશાળાને પોંજીને, પૂર્વના મિત્ર દેવનું સ્મરણ કરીને અષ્ટમ પૌષ્ઠ કરી બેસી ગયા યાવત્ અષ્ટમના પ્રભાવે તે દેવ ઉપસ્થિત થયો. પદ્મનાભ રાજાએ તે પૂર્વના મિત્ર દેવને કહું કે- હે દેવાનુપ્પિય ! જંબૂદીપ નામના દીપમાં, ભારત વર્ષમાં, હસ્તિનાપુર નગરમાં યાવત્ દ્રૌપદી દેવી ઉત્કૃષ્ટ શરીરવાળી છે. હે દેવાનુપ્પિય ! તે દ્રૌપદી દેવીને અહીં લઈ આવો, તેમ હું ઈચ્છું છું.

૧૪૩ તએ ણ પુષ્વસંગતિએ દેવે પડમણાભં એવં વયાસી- ણો ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! એવં ભૂયં ભવ્ય વા ભવિસ્સં વા જં ણ દોવર્ઝ દેવી પંચ પંડવે મોત્તૂણ અણેણ પુરિસેણ સંદ્ધિ ઓરાલાંિ માણુસ્સગાંિ ભોગભોગાંિ ભુંજમાણી વિહરિસ્સિએ । તહાવિ ય ણ અહં તવ પિયદુયાએ દોવઙ્ં દેવિં ઇહં હવ્વમાણેમિ ત્તિ કદ્દુ પડમણાભં આપુછ્છિ, આપુચ્છિત્તા તાએ ઉકિકદ્દાએ જાવ દેવગર્ઝાએ લવણસમુદ્દ મજ્જાંમજ્જેણેણ જેણેવ હત્થિણાઉરે ણયરે તેણેવ પહારેથ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે પૂર્વના મિત્ર દેવે પદ્મનાભ રાજાને કહું- હે દેવાનુપ્પિય ! એવું કૃયારે ય થયું નથી, થતું નથી અને થશે પણ નહીં કે દ્રૌપદી દેવી પાંચ પાંડવો સિવાય અન્ય પુરુષની સાથે માનવીય કામકાંગ ભોગવે. તે અસંભવિત છે છતાં પણ હું તમોને ખુશ કરવા માટે દ્રૌપદી દેવીને હમણાં જ અહીં લઈ આવું છું. આ પ્રમાણે કહીને દેવે ત્યાંથી જવા માટે પદ્મનાભને પૂછ્યું, પૂછીને ઉત્કૃષ્ટ દેવગતિથી લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને જ્યાં હસ્તિનાપુર નગર હતું, ત્યાં જવા માટે પ્રયાણ કર્યું.

દેવ દ્વારા દ્રૌપદીનું હરણ :-

૧૪૪ તેણુંકાલોણં તેણું સમએણં હત્થિણાઉરે જુહિદ્વિલે રાયા દોવર્ઝા દેવીએ સંદ્ધિ આગાસતલાંસિ સુહપસુત્તે યાવિ હોત્થા ।

भावार्थ :- ते काणे अने ते समये हस्तिनापुर नगरमां युधिष्ठिर राजा द्रोपदी देवीनी साथे महेलनी अगाशीमां सुखपूर्वक सूता हता।

१४५ तए णं से पुव्वसंगइए देवे जेणेव जुहिट्टिले राया जेणेव दोवई देवी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता दोवई देवीए ओसोवणियं दलयइ, दलइता दोवइं देविं गिहइ, गिहिता ताए उकिकट्टाए जाव देवगईए जेणेव अमरकंका जेणेव पउमणाभस्स भवणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता पउमणाभस्स भवणंसि असोगवणियाए दोवइं देविं ठावेइ, ठविता ओसोवणिं अवहरइ, अवहरिता जेणेव पउमणाभे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता एवं वयासी- एस णं देवाणुप्पिया ! मए हत्थिणाउराओ दोवई देवी इह हव्वमाणीया तव असोगवणियाए चिट्टइ । अओ परं तुमं जाणसि ति कट्टु जामेव दिसिं पाडब्बूए तामेव दिसिं पडिगए ।

भावार्थ :- ते समये ते पूर्वसंगतिक देव ज्यां युधिष्ठिर राजा अने द्रोपदी देवी हता, त्यां आवीने तेषो द्रोपदी देवीने अवस्वापिनी विद्याथी गाढनिद्रामां सूवडावी दीधी अने सूतेली द्रोपदी देवीने ग्रहण करीने, देवोचित उत्कृष्ट गतिथी अभरकंका राजधानीमां पद्मनाभना भवनमां आवीने, पद्मनाभ राजना भवननी अशोक वाटिकामां द्रोपदी देवीने राखी दीधी अने अवस्वापिनी विद्यानुं संहरण करीने, पद्मनाभ पासे आवीने आ प्रभाषे कहुं— हे देवानुप्रिय ! हुं द्रोपदीदेवीने हस्तिनापुरथी शीघ्र अहीं लर्द आव्यो छुं. ते तमारी अशोक वाटिकामां छे. हवे शुं करवुं ते तमे जाषो. आ प्रभाषे कहीने, ते देव जे दिशामांथी आव्यो हतो ते जे दिशामां पाषो झिर्यो.

१४६ तए णं सा दोवई देवी तओ मुहुत्तंतरस्स पडिबुद्धा समाणी तं भवणं असोगवणियं च अपच्चभिजाणमाणी एवं वयासी-णो खलु अम्हं एस सए भवणे, णो खलु एसा अम्हं सगा असोगवणिया । तं ण णज्जइ णं अहं केणइ देवेण वा दाणवेण वा किंपुरिसेण वा किणरेण वा महोरगेण वा गंधव्वेण वा अण्णस्स रण्णो असोगवणियं साहरिय ति कट्टु ओहयमणसंकप्पा जाव झियायइ ।

भावार्थ :- थोडीवार पछी द्रोपदी देवीनी ऊंध ऊडी गर्दि. अपरिचित भवन अने अशोकवाटिकाने ज्ञेईने ते मनोमन विचारवा लागी— आ मारुं भवन नथी, आ अशोकवाटिका मारी पोतानी नथी. कोई देवे, दानवे, किंपुरुषे, किन्नरे, महोरगे के गांधर्वे मारुं अपहरण करीने कोई भीजा राजनी अशोकवाटिकामां भूकी दीधी होय तेम लागे छे. आ रीते विचार करीने ते भजन मनोरथवाणी थर्ने यावत् चिंता करवा लागी.

१४७ तए णं से पउमणाभे राया एहाए जाव सव्वालंकारविभूसिए अंतेउरपरियालसंपरिकुडे जेणेव असोगवणिया जेणेव दोवई देवी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता दोवइं देविं ओहयमणसंकप्पं जाव झियायमाणिं पासइ, पासिता एवं वयासी- किं णं तुमं देवाणुप्पिया ! ओहयमणसंकप्पा जाव झियाहि ? एवं खलु तुमं देवाणुप्पिए ! मम पुव्वसंगइएणं देवेणं जंबुद्धीवाओ दीवाओ भारहाओ वासाओ हत्थिणाउराओ णयराओ जुहिट्टिलस्स रण्णो भवणाओ साहरिया । तं मा णं तुमं देवाणुप्पिए ! ओहयमणसंकप्पा

જાવ દ્વિયાહિ । તુમ ણ મએ સંદ્રિ વિડલાઇ ભોગભોગાઇ ભુંજમાણી વિહરાહિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારપદી પદ્મનાભ રાજા સ્નાન કરીને, યાવત્તુ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને તથા અંતઃપુરના પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈને, અશોકવાટિકામાં દ્રૌપદી દેવી પાસે આવ્યા. દ્રૌપદીદેવીને શૂન્ય મનસ્ક અને ચિંતા કરતી જોઈને કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે ભગ્ન મનોરથવાળા થઈને ચિંતા શા માટે કરો છો ? હે દેવાનુપ્રિય ! મારા પૂર્વસંગતિક દેવ જંબૂદ્વીપના, ભારત વર્ષ, હસ્તિનાપુરનગર અને યુધિષ્ઠિર રાજાના ભવનમાંથી સંહરણ કરીને તમને અહીં લઈ આવ્યા છે, તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! તમે શૂન્યમનસ્ક થઈને ચિંતા ન કરો. તમે મારી સાથે વિપુલ ભોગ ભોગવતા રહો.

૧૪૮ તએ ણ સા દોવર્ઝ દેવી પદમણાભં એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્રિયા ! જંબૂદ્વીવે દીવે ભારહે વાસે વારવર્ઝએ નયરીએ કળહે ણામં વાસુદેવે મમ પિયભાડએ પરિવસઇ । તં જાઇ ણ સે છણહં માસાણ મમં કૂવં ણો હવ્વમાગચ્છિ, તએ ણ અહં દેવાણુપ્રિયા ! જં તુમં વયસિ, તસ્સ આણા-ઓવાય-વયણણદેસે ચિદ્વિસસામિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે દ્રૌપદી દેવીએ પદ્મનાભને આ પ્રમાણે કહ્યું- હે દેવાનુપ્રિય ! જંબૂદ્વીપમાં ભારતવર્ષમાં દ્વારકા નગરીમાં કૃષ્ણ નામના વાસુદેવ મારા સ્વામીના(પતિના) ભાઈ રહે છે, તે જે છ મહિનામાં મને શોધતા અહીં નહીં આવે તો હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જેમ કહો છો તેમ તમારી આજા, ઉપાય, વચ્ચન અને નિર્દેશમાં હું રહીશ(શ્રી કૃષ્ણ તેને પાછી લઈ જવા આવશે જ તેવા વિશ્વાસના આધારે અને પદ્મનાભ કોઈ જાતની બળજબરી કે અન્ય ઉપાયો ન કરે તે માટે સમય પસાર કરવાના ઉપાયરૂપે છ મહિના પછી પદ્મનાભ જેમ કહેશે, તેમ કરવાની તૈયારી બતાવી..)

૧૪૯ તએ ણ સે પડમે રાયા દોવર્ઝએ એયમદું પઢિસુણેઇ, પઢિસુણિતા દોવિં દેવિં કણણંતેઝે ઠવેઝ । તએ ણ સા દોવર્ઝ દેવી છંદુંછંદુણ અણિકિખતોણ આયંબિલ પરિગાહિએણ તવોકમ્મેણ અપ્પાણ ભાવેમાણી વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે પદ્મનાભ રાજાએ દ્રૌપદીનું આ કથન સાંભળ્યું, સાંભળીને(માન્ય કરીને) દ્રૌપદી દેવીને કન્યાઓના અંતઃપુરમાં રાખી દીધી. ત્યારપદી દ્રૌપદી દેવી નિરંતર છઠની તપશ્ચર્યા અને પારણામાં આયંબિલ કરતી આત્માને તપથી ભાવિત કરતી વિચરવા લાગી.

દ્રૌપદીની શોધ :-

૧૫૦ તએ ણ સે જુહિદ્વિલે રાયા તઓ મુહુત્તંતરસ્સ પઢિબુદ્ધે સમાણે દોવિં દેવિં પાસે અપાસમાણી સયણિજ્જાઓ ઉદ્ઘેઇ, ઉદ્ઘિતા દોવર્ઝએ દેવીએ સવ્વાઓ સમંતા મગગણગવેસણ કરેઝ, કરિતા દોવર્ઝએ દેવીએ કથથિ સુઇં વા ખુઇં વા પવત્તિં વા અલભમાણે જેણેવ પંડુરાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા પંડુરાયં એવં વયાસી-

એવં ખલુ તાઓ ! મમ આગાસતલગંસિ પસુત્તસ્સ પાસાઓ દોવર્ઝ દેવી ણ ણજ્જઝ કેણઝ દેવેણ વા જાવ હિયા વા ણીયા વા અવકિખત્તા વા ? ઇચ્છામિ ણ તાઓ ! દોવર્ઝએ દેવીએ સવ્વાઓ સમંતા મગગણગવેસણ કરિત્તએ ।

ભાવાર્થ :- દ્રોપદીનું હરણ થઈ ગયા પછી થોડીવારમાં યુવિષ્ટર જાગ્યા અને દ્રોપદીદેવીને પોતાની પાસે ન જોતાં, શથ્યા ઉપરથી ઊઠીને ચારે બાજુ દ્રોપદીદેવીની માર્ગણા—શોધ કરવા લાગ્યા. પરંતુ દ્રોપદીદેવીની કયાંય પણ શબ્દરૂપ શ્રુતિ, ધીકાદિના શબ્દરૂપ ક્ષુતિ કે પ્રવૃત્તિજન્ય અવાજ આદિ તેણીની ઉપસ્થિતિ સૂચિત ચિહ્ન મળ્યા નહીં, ત્યારે તેઓ પાંડુરાજા પાસે આવ્યા અને પાંડુરાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે તાત ! અગાસી પર મારી પાસે સુખેથી સૂતેલી દ્રોપદીદેવીનું ખબર નથી કોઈ દેવ કે દાનવ વગેરેએ અપહરણ કર્યું છે, તેને ઉપાડી ગયા છે કે કયાંક ફેંકી દીધી છે ? તો હે તાત ! હું ઈચ્છણું છું કે દ્રોપદી દેવીની ચારેબાજુ શોધખોળ કરવામાં આવે.

૧૫૧ તએ ણ સે પંડુરાયા કોદુંબિયપુરિસે સદ્ગ્રાવેદ, સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! હત્થિણાડરે ણયરે જાવ મહયા સદ્ગ્રાવેણ ઉગ્ઘોસેમાણા ઉગ્ઘોસેમાણા એવં વદહ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! જુહિદ્વિલ્લસ્સ રણ્ણો આગાસતલગંસિ સુહપસુત્તસ્સ પાસાઓ દોવર્ઝ દેવી ણ ણજ્જઇ કેણિ દેવેણ વા જાવહિયા વા ણીયા વા અવકિખત્તા વા તં જો ણ દેવાણુપ્પિયા ! દોવર્ઝએ દેવીએ સુઇં વા ખુઇં વા પવિત્તિ વા પરિકહેદ તસ્સ ણ પંડુરાયા વિઉલં અત્થસંપયાણ દલયઇ ત્તિ કટદૂ ઘોસણ ઘોસાવેહ, ઘોસાવિત્તા એયમાણત્તિય પચ્ચપ્પણહ ! તએ ણ તે કોદુંબિયપુરિસા જાવ પચ્ચપ્પણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંડુરાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે આદેશ આપ્યો— હે દેવાનુપ્પિયો! તમે જાઓ અને હસ્તિનાપુર નગરના મહાપથ અને પથ આદિ સ્થાનોમાં મોટા અવાજથી ઘોષણા કરો કે— હે દેવાનુપ્પિયો ! (લોકો) અગાસી પર સુખપૂર્વક સૂતેલા યુવિષ્ટર રાજાની પાસેથી દ્રોપદીદેવી ગુમ થઈ ગયા છે. ખબર નથી કે કોઈ દેવ, વગેરે તેનું અપહરણ કરી ગયા છે, તેને ઉપાડી ગયા છે કે તેને કયાંક ફેંકી દીધી છે ? તો હે દેવાનુપ્પિયો ! જે કોઈ દ્રોપદીદેવીની શ્રુતિ, ક્ષુતિ કે પ્રવૃત્તિ બતાવશે, તેને પાંડુરાજા વિપુલ ધન સંપદા ઈનામમાં આપશે. ‘આ રીતે ઘોષણા કરીને મારી આ આજા પાછી સૌંપો.’

ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ તે જ પ્રમાણે ઘોષણા કરીને આજા પાછી સૌંપી.

૧૫૨ તએ ણ સે પંડુરાયા દોવર્ઝએ દેવીએ કત્થિ સુઇં વા જાવ અલભમાણે કોંતિ દેવિં સદ્ગ્રાવેદ, સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! બારવિં ણયરિં કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ એયમદું ણિવેદેહિ- કણહે ણ પરં વાસુદેવે દોવર્ઝએ દેવીએ મગગણગવેસણ કરેજ્જા, અણણહા ણ ણજ્જઇ દોવર્ઝએ સુઇં વા ખુઇં વા પવિત્તિ વા ઉવલભેજ્જા ।

ભાવાર્થ :- પૂર્વોકત ઘોષણા કરાવ્યાં પછી પણ પાંડુરાજાને દ્રોપદીદેવીની કાંઈપણ શ્રુતિ યાવત્ત ભાળ ન મળી ત્યારે તેઓએ કુંતીદેવીને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિયે ! તમે દ્વારિકાનગરી જાઓ અને કૃષ્ણ વાસુદેવને આ વાતની જાણ કરો. કૃષ્ણ વાસુદેવ જ દ્રોપદીદેવીની શોધ—ખોળ કરશે, તે સિવાય દ્રોપદીદેવીની શ્રુતિ, ક્ષુતિ કે પ્રવૃત્તિ આપણે મેળવી શકશું નહીં, કેવળ કૃષ્ણ જ તેનો પતો મેળવી શકશે.

૧૫૩ તએ ણ કોંતિ દેવી પંડુરણા એવં બુત્તા સમાણી જાવપદિસુણિદ, પદિસુણિત્તા ણહાયા જાવ હત્થિખંધવરગયા હત્થિણાડરં ણયરં મજ્જાંમજ્જેણ ણિગચ્છિદ, ણિગચ્છિત્તા કુરુજણવય મજ્જાંમજ્જેણ

જેણેવ સુરદુજણવએ જેણેવ બારવર્ઝ ણયરી જેણેવ અગુજ્જાળે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા હત્થિખંધાઓ પચ્ચોરુહિઝ, પચ્ચોરુહિતા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવં વયાસી-ગચ્છહ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! બારવર્ઝ ણયરિં જેણેવ કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ ગિહે તેણેવ અણુપવિસહ, અણુપવિસિત્તા કણહં વાસુદેવં કરયલ જાવ એવં વયહ- એવં ખલુ સામી ! તુબ્બં પિઉચ્છા કોંતી દેવી હત્થિણાઉરાઓ ણયરાઓ ઇહ હવ્વમાગયા તુબ્બં દંસણં કંખિઝ ।

ભાવાર્થ :- પાંચાજાએ દ્વારકા જવા માટે કુંતીદેવીને કહું ત્યારે કુંતીદેવીએ તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને સ્નાન કરીને યાવત્ત હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને, હસ્તિનાપુર નગરની મધ્યમાં થઈને નીકળીને કુરુદેશની મધ્યમાં થઈને, સૌરાષ્ટ્ર દેશની દ્વારિકા નગરીની બહારના અગ્ર ઉદ્ઘાનમાં (જ્યાં બહારથી આવનારા પથિકો વિશ્રાંમ માટે રોકાના હતા તે અગ્ર ઉદ્ઘાનમાં) આવીને હાથીના સ્કંધ પરથી નીચે ઊતર્યા અને કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે દ્વારિકા નગરીમાં જાઓ, દ્વારિકા નગરીની અંદર પ્રવેશ કરીને કૃષ્ણ વાસુદેવને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહો— હે સ્વામિન ! આપના ફેબા કુંતીદેવી હસ્તિનાપુર નગરથી અહીં આવ્યા છે અને તમારા દર્શનની ઈચ્છા રાખે છે.

૧૫૪ તએ ણ તે કોડુંબિયપુરિસા જાવ કહેંતિ । તએ ણ કણહે વાસુદેવે કોડુંબિયપુરિસાણ અંતિએ એયમંડું સોચ્ચા ણિસમ્મ હઠરુંડે હત્થિખંધવરગએ બારવર્ઝએ ણયરીએ મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ કોંતી દેવી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા હત્થિખંધાઓ પચ્ચોરુહિઝ, પચ્ચોરુહિતા કોંતીએ દેવીએ પાયગગહણં કરેઝ, કરિતા કોંતીએ દેવીએ સંદ્ધિં હત્થિખંધં દુરુહિઝ, દુરુહિતા બારવર્ઝએ ણયરીએ મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ સાએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સયં ગિહં અણુપવિસઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કર્મચારી પુરુષોએ યાવત્ત કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે જઈને કુંતીદેવીના આગમનના સમાચાર આપ્યા. કૃષ્ણ વાસુદેવ ક્રૌંચિબિક પુરુષો પાસેથી કુંતીદેવીના આગમનના સમાચાર સાંભળીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા અને હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને દ્વારિકા નગરીના મધ્યભાગમાં થઈને કુંતીદેવી પાસે આવ્યા, આવીને હાથીના સ્કંધ પરથી નીચે ઊતરીને, કુંતીદેવીના ચરણ સ્પર્શ કરી પગે લાંધા; પછી કુંતીદેવીની સાથે હાથી પર આરૂઢ થયા, આરૂઢ થઈને દ્વારિકા નગરીના મધ્યભાગમાં થઈને પોતાના મહેલ સમીપે આવ્યા અને મહેલમાં પ્રવેશ કર્યો.

૧૫૫ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે કોંતિં દેવિં ણહાયં જિમિયભુતુત્તરાગયં જાવ સુહાસણવરગયં એવં વયાસી- સંદિસડ ણ પિઉચ્છા ! કિમાગમણપાયણં ?

ભાવાર્થ :- મહેલમાં પહોંચ્યા પછી કુંતીદેવી સ્નાન અને ભોજન કરીને સુખાસને બેઠા, ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે ફેબા ! કહો, આપના આગમનનું શું પ્રયોજન છે ?

૧૫૬ તએ ણ સા કોંતી દેવી કણહં વાસુદેવં એવં વયાસી- એવં ખલુ પુત્તા ! હત્થિણાઉરે ણયરે જુહિદ્વિલ્લસ્સ આગાસતલે સુહપસુત્તસ્સ પાસાઓ દોર્વર્ઝ દેવી ણ ણજ્જઝ કેણઝ અવહિયા વા ણીયા વા અવકિખત્તા વા । તં ઇચ્છામિ ણ પુત્તા ! દોર્વર્ઝએ દેવીએ મગગણગવેસણં કયં।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કુંતીદેવીએ કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહું— હે પુત્ર ! હસ્તિનાપુર નગરમાં અગાશી પર સુખપૂર્વક સૂતેલા યુધિષ્ઠિર પાસેથી દ્રૌપદીદેવીનું ખબર નથી કોઈ અપહરણ કરી ગયું છે, ઉપાડી ગયું છે કે તેને કયાંક ફેંકી દીધી છે ? તેથી હે પુત્ર ! હું ઈચ્છું છું કે તમે દ્રૌપદીદેવીની શોધખોળ કરો.

૧૫૭ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે કોંતિં પિડચ્છિ એવં વયાસી - જં ણવરં પિડચ્છા ! દોવર્ઝે દેવીએ કત્થિ સુઇ વા ખુઇ વા પવતિં લભામિ તો ણ પાયાલાઓ વા ભવણાઓ વા અદ્ધભરહાઓ વા સમંતાઓ દોવિં સાહતિં ઉવણેમિ ત્યિ કટ્ટુ કોંતિં પિડચ્છં સકકારેઝ સમ્માણેઝ જાવ પડિવિસજ્જેઝ ।

તએ ણ સા કોંતી દેવી કણહેણ વાસુદેવેણ પડિવિસજ્જયા સમાણી જામેવ દિસિં પાઉભ્યો તામેવ દિર્સિં પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે પોતાના ફેબા કુંતીને આ પ્રમાણે કહું— ફેબા ! વધારે શું કહું, જો કયાંયથી પણ દ્રૌપદીદેવીની શુતિ યાવત્ ભાળ મળશે તો પાતાળ, ભવન કે અર્ધભારતની કોઈપણ જગ્યાએથી, હું ત્યાં જઈને દ્રૌપદી દેવીને હાથોડાથ લઈ આવીશ. આ પ્રમાણે કહીને તેઓએ કુંતી ફેબાનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું યાવત્ તેમને વિદાય કર્યા.

કૃષ્ણ વાસુદેવ પાસેથી આશ્વાસન મેળવ્યા પછી કુંતી દેવી ત્યાંથી વિદાય લઈને જે દિશામાંથી આવ્યા હતાં, તે જ દિશામાં પાછા ફર્યા.

૧૫૮ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે કોઙુંબિયપુરિસે સદ્ગુરેઝ, સદ્ગુરિતા એવં વયાસી - ગચ્છહ ણં તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! બારવિં એવં જહા પંદ્રૂ તહા ઘોસણ ઘોસાવેઝ જાવ પચ્વપ્પિણંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે પોતાના કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્પિયો! દાર્શિકામાં જાઓ વગેરે પાંડુરાજાની જેમ દ્રૌપદીના વિષયમાં ઘોષણા કરવાનો આદેશ આપ્યો. યાવત્ કર્મચારી પુરુષોએ તેમની આશા પાછી સોંપી.

૧૫૯ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે અણણયા અંતો અંતેરગએ ઓરોહે જાવ વિહરેઝ । ઇમ્ં ચ ણ કચ્છુલ્લએ જાવ સમોવિઝ જાવ ણિસીઝ્તા કણહં વાસુદેવં કુસલોદંતં પુચ્છેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે કૃષ્ણ વાસુદેવ અંતઃપુરની અંદર રાણીઓ(પણરાણીઓ)ની સાથે બેઠા હતા. તે સમયે કચ્છુલ્લ નારદ આકાશમાંથી નીચે ઊતર્યા યાવત્ કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે જઈને આસન પર બેસીને કૃષ્ણ વાસુદેવને કુશળ સમાચાર પૂછ્યા લાગ્યા.

૧૬૦ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે કચ્છુલ્લં ણારયં એવં વયાસી - તુમં ણં દેવાણુપ્પિયા ! બહૂણિ ગામાગર જાવ અણપવિસાસિ, તં અતિથિ યાં તે કહિં વિ દોવર્ઝે દેવીએ સુઈ વા જાવ ઉવલદ્ધા ?

તએ ણ સે કચ્છુલ્લે ણારએ કણહં વાસુદેવં એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અણણયા ધાર્યાસંડે દીવે પુરાથિમદ્ધ દાહિણદ્ધભરહવાસં અપરકંકા રાયહાણિં ગએ । તત્થ ણ મણે પડમણાભસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ દોવર્ઝ દેવી જારિસિયા દિદ્ધપુષ્વા યાવિ

હોત્થા ।

તએ ણ કણહે વાસુદેવે કચ્છુલ્લં ણારયં એવં વયાસી-તુબ્ધં ચેવ ણ દેવાણુપ્પિયા ! એવં પુષ્વકમ્મં ।

તએ ણ સે કચ્છુલ્લણારએ કણહેણ વાસુદેવેણ એવં કૃત્તે સમાણે ઉપ્પયર્ણિ વિજ્જં આવાહેઇ, આવાહિત્તા જામેવ દિસિં પાઉભૂએ તામેવ દિસિં પફિગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે કચ્છુલ્લ નારદને પૂછ્યું કે— તમે ઘણા ગામો, આકરો, નગરો આદિમાં પ્રવેશ કરો છો, તો કોઈ જગ્યાએ દ્રૌપદીદેવીની શ્રુતિ આદિ કર્યી ભાળ મળી છે ?

ત્યારે કચ્છુલ્લ નારદે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિય ! એકવાર હું ધાતકીખંડ દીપમાં પૂર્વદિશાના દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રની અમરકંકા નામની રાજધાનીમાં ગયો હતો. ત્યાં મેં પદ્મનાભ રાજાના ભવનમાં દ્રૌપદીદેવી જેવી કોઈ સ્ત્રી જોઈ હતી.

ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે કચ્છુલ્લ નારદને કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિય ! આ કામ તમે જ કર્યું લાગે છે.

કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે કહ્યું કે તરત જ કચ્છુલ્લ નારદે ઉત્પતત્ત્વી વિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું. સ્મરણ કરીને જે દિશામાંથી આવ્યા હતા, તે જ દિશામાં ચાલ્યા ગયા.

કૃષ્ણ અને પાંડવોનું અમરકંકા ગમન :-

૧૬૧ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે દૂયં સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! હતિથણાતરં પંડુસ્સ રણ્ણો એયમદું ણિવેએહિ- એવં ખલુદેવાણુપ્પિયા ! ધાયઇસંડે દીવે પુરચ્છમદ્દે દાહિણદું ભરહવાસે અમરકંકાએ રાયહાણીએ પઠમણાભભવણંસિ દોવર્ઝાએ દેવીએ પઠતી ઉવલદ્ધા, તં ગચ્છંતુ પંચ પંડવા ચાડરંગિણીએ સેણાએ સંદ્ધિં સંપરિવુડા પુરચ્છમ-વેયાલીએ મમં પડિવાલેમાણા ચિદુંતુ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે દૂતને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિય ! તમે હસ્તિનાપુર જાઓ અને પાંડુરાજાને આ પ્રમાણે કહેજો કે— હે દેવાનુપ્પિય ! ધાતકીખંડ દીપના, પૂર્વાર્ધ ભાગના દક્ષિણાર્ધ ભરતની અમરકંકા રાજધાનીમાં, પદ્મનાભરાજાના ભવનમાં દ્રૌપદીદેવી છે, તેવા સમાચાર મળ્યા છે, તેથી પાંચે પાંડવો ચતુરંગિણી સેનાથી પરિવૃત્ત થઈને પ્રયાણ કરે અને પૂર્વ દિશાના વૈતાલિક(લવણ સમુદ્ર)ના કિનારે મારી પ્રતીક્ષા કરે.

૧૬૨ તએ ણ દૂએ જાવ ભણઇ જાવ પડિવાલેમાણા ચિદુંહ । તે વિ જાવ ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી દૂતે જઈને યાવત્ત કૃષ્ણાના કથનાનુસાર પાંડવોને લવણ સમુદ્રના કિનારે પ્રતીક્ષા કરવાનું કહ્યું અને પાંચે પાંડવો ત્યાં જઈને યાવત્ત કૃષ્ણ વાસુદેવની પ્રતીક્ષા કરવા લાગ્યા.

૧૬૩ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે કોઙુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! સણણાહિયં ભેરિં તાલેહ । તે વિ તાલેંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું કે— હે દેવાનુપ્પિયો ! તમે જાઓ

અને સાંનાહિકી—સૈનિકોને સજજ થવા માટેની ભેરી વગાડો. આ સાંભળીને કર્મચારી પુરુષોએ સાંનાહિકી ભેરી વગાડી.

૧૬૪ તએ ણં તીસે સણણાહિયાએ ભેરીએ સદં સોચ્વા સમુદ્રવિજયપામોકખા દસ દસારા જાવ છૃપ્પણં બલવયસાહસ્સીઓ સણણદ્વબ્દ જાવ ગહિયા ડહપહરણ અપ્પેગઝયા હયગયા જાવ વગુરાપરિકિખત્તા જેણેવ સભા સુહમ્મા જેણેવ કણહે વાસુદેવે તેણેવ ડવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વઢાવેંતિ ।

ભાવાર્થ :- સાંનાહિકી ભેરીનો ધ્વનિ સાંભળીને સમુદ્રવિજય આદિ દસ દશાર યાવત્ત છૃપ્પન હજાર બળવાન યોદ્ધાઓ કવચ પહેરીને, તૈયાર થઈને, આયુધ અને પ્રહરણ ગ્રહણ કરીને કોઈ ઘોડા પર, કોઈ હાથી આદિ પર સવાર થઈને, સુભટોના સમૂહની સાથે કૃષ્ણવાસુદેવની સુધર્મા સત્ત્વામાં કૃષ્ણ વાસુદેવની સમીપે આવ્યા. આવીને હાથ જોડીને તેમનું યાવત્ત અભિવાદન કર્યું.

૧૬૫ તએ ણં કણહે વાસુદેવે હત્થિખંધવરગએ સકોરંટમલ્લદામેણં છતેણં ધરિજ્જમાણેણં સેયવરચામરાહિં વીઝ્જમાણે હયગય-રહન્પવરજોહકલિયાએ ચતરંગિણીએ સેણાએ સદ્ધિં સંપરિવુડે મહયા ભડં-ચંગર-રહન્પહકર-વિંદપરિકિખતે બારવર્ઝાએ ણયરીએ મજઝંમજ્જેણં ણિગગચ્છિ, ણિગગચ્છિત્તા જેણેવ પુરચ્છ્યમવેયાલી તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા પંચહિં પંડવેહિં સદ્ધિં એગયઓ મિલિઝ, મિલિત્તા ખંધાવારણિવેસં કરેઝ, કરિત્તા પોસહસાલં અણુપવિસઝ, અણુપવિસિત્તા સુદ્ધિયં દેવં મણસિ કરેમાણ-કરેમાણ ચિદ્ધિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પણી કૃષ્ણ વાસુદેવ શ્રેષ્ઠ હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થયા. કોરંટ વૃક્ષના ઝૂલોની માળાઓથી યુક્ત છત્ર તેમના મસ્તક ઉપર ધારણ કરવામાં આવ્યું. બન્ને બાજુમાં ઉત્તમ શ્વેત ચામર ઢોળાવા લાગ્યાં. તે મોટા મોટા અશ્વો, હાથી, રથો અને ઉત્તમ યોદ્ધાઓની ચતુરંગિણી સેના અને અન્ય સુભટોના સમૂહથી પરિવૃત્ત થઈને દ્વારિકા નગરીમાંથી પસાર થતાં પૂર્વ દિશાના લવણ સમુદ્રના કિનારે આવી પહોંચ્યા. ત્યાં પાંચ્યે પાંડવોને મળ્યા અને સાથે પડાવ નાંખ્યો. ત્યાર પણી પૌષ્ઠ શાળામાં પ્રવેશ કરીને સુસ્થિત દેવનું મનમાં સમરણ કરતાં સ્થિત થયા.

૧૬૬ તએ ણં કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ અદ્ભુમભત્તંસિ પરિણમમાણંસિ સુદ્ધિઓ જાવ આગઓ-ભણંતુ દેવાણુપ્ઝિયા ! જં મએ કાયવ્વં ।

તએ ણં સે કણહે વાસુદેવે સુદ્ધિયં દેવં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્ઝિયા ! દોવર્ઝ દેવી જાવ પતુમણાભસ્સ રણ્ણો ભવણંસિ સાહરિયા, તં ણં તુમં દેવાણુપ્ઝિયા ! મમ પંચહિં પંડવેહિં સદ્ધિં અપ્પછદુસ્સ છણહં રહાણં લવણસમુદે મગં વિયરેહિ, જં ણં અહં અમરકંકા રાયહાણિં દોવર્ઝાએ દેવીએ કૂવં ગચ્છામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પણી કૃષ્ણ વાસુદેવનો અષ્ટમ પૂરો થતા સુસ્થિત દેવ યાવત્ત તેમની સમીપે આવ્યા અને તેમને કહું— હે દેવાનુપ્ઝિય ! કહો, મારે શું કરવાનું છે ?

ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે સુસ્થિત દેવને આ પ્રમાણો કહું— હે દેવાનુપ્ઝિય ! દ્રૌપદીદેવી યાવત્ત પદ્મનાભ

રાજના ભવનમાં અપહરણ કરાઈ છે, તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! તમે પાંચો સહિત છઠો મારો એમ અમારા છ એ રથોને લવણ સમુદ્રમાં માર્ગ આપો, જેથી એમ દ્રૌપદીદેવીને પાછી લાવવા માટે અમરકંકા રાજધાનીમાં જઈ શકીએ.

૧૬૭ તએ ણ સે સુદ્ધિએ દેવે કણહં વાસુદેવં એવં વયાસી- કિણં દેવાણુપ્પિયા ! જહા ચેવ પઉમણાભસ્સ રણો પુવ્વસંગતિએં દેવેણ દોવર્ઝ દેવી જાવ સંહરિયા, તહા ચેવ દોવિં દેવિં ધાર્યઈસંડાઓ દીવાઓ ભારહાઓ જાવ હત્થિણાઉરં સાહરામિ ? ઉદાહુ-પઉમણાભં રાયં સપુરબલવાહણં લવણસમુદ્દે પક્ખિખવામિ ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી સુસ્થિત દેવે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ પદ્મનાભ રાજના પૂર્વ સંગતિક દેવે દ્રૌપદીદેવીનું સંહરણ કર્યું, તે જ પ્રમાણે શું હું દ્રૌપદીદેવીને ધાતકીખંડ દ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાંથી યાવત્દૂહસ્તિનાપુરમાં લઈ આવું ? અથવા પદ્મનાભ રાજને તેના નગર, સૈન્ય અને વાહનોની સાથે લવણ સમુદ્રમાં ડુબાડી દઉં ?

૧૬૮ તએ ણ કણહે વાસુદેવે સુદ્ધિયં દેવં એવં વયાસી- મા ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ સાહરાહિ ! તુમં ણ દેવાણુપ્પિયા ! મમ લવણસમુદ્દે પંચહિં પંડવેહિં સંદ્ધિ અપ્પછ્છુસ્સ છણહં રહાણં મગં વિયરાહિ ! સયમેવ ણં અહં દોવર્ઝાએ દેવીએ કૂવં ગચ્છામિ ।'

ભાવાર્થ :- ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે સુસ્થિત દેવને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! તમારે સંહરણ કરવાનું નથી. હે દેવાનુપ્રિય ! તમે તો પાંચો પાંડવો અને છઠો મારો, એમ અમારા છ એ રથોને લવણ સમુદ્રમાં જવાનો માર્ગ આપો. હું પોતે જ દ્રૌપદીદેવીને પાછી લઈ આવીશા.

૧૬૯ તએ ણ સે સુદ્ધિએ દેવે કણહં વાસુદેવં એવં વયાસી-એવં હોડ । પંચહિં પંડવેહિં સંદ્ધિ અપ્પછ્છુસ્સ છણહં રહાણં લવણસમુદ્દે મગં વિયરઙ્સ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સુસ્થિત દેવે કૃષ્ણ વાસુદેવને કહું— ‘એમ જ થાઓ, તથાસ્તુ’, એમ કહીને તેણે પાંચ પાંડવો સહિત છઠા વાસુદેવ, એમ છ એના રથોને જવા માટે લવણ સમુદ્રમાં રસ્તો આપ્યો.

૧૭૦ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે ચાઉરંગિળિ સેણ પડિવિસજ્જેઝ, પડિવિસજ્જિતા પંચહિ પંડવેહિં સંદ્ધિ અપ્પછ્છુ છહિં રહેહિં લવણસમુદ્દે મજ્જંમજ્જોણ વીર્ઝવયઝ, વીર્ઝવિઝ્તા જેણેવ અમરકંકા રાયહાણી જેણેવ અમરકંકાએ રાયહાણીએ અગુજ્જાણે તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિતા રહં ઠવેઝ, ઠવિત્તા દારુયં સારહિં સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી —

ગચ્છહ ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! અમરકંકા રાયહાણિં અણુપવિસાહિં, અણુપવિસિત્તા પઉમણાભસ્સ રણો વામેણ પાએણ પાયપીઢં અક્કમિત્તા કુંતગોણ લેહં પણામેહિ, પણામિત્તા તિવલિયં ભિડંડિં ણિડાલે સાહદ્દુ આસુરુતે જાવ એવં વયાહિ- હં ભો પઉમણાભા ! અપત્થિય- પત્થિયા, દુરંતપંતલક્ખણા, હીણપુણણચાઉદ્દસા, સિરિ-હિરિ-ધિઝ-કિત્તિ પરિવિજ્જયા, અજ્જ ણ ભવસિ, કિં ણ તુમં ણ જાણાસિ કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ ભગિણિ

દોવિં દેવિં ઇહં હવ્વં આજીતે ? તં એયમવિ ગએ, પચ્ચપ્પણાહિ ણં તુમં દોવિં દેવિં કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ, અહવા ણં જુદ્ધસજ્જો ણિગચ્છાહિ । એસ ણં કણહે વાસુદેવે પંચહિં પંડવેહિં અપ્પછ્છ્ટે દોવર્ઝિદેવીએ કૂર્વં હવ્વમાગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે ચતુર્ંગિણી સેનાને ત્યાંથી પાછી મોકલી. સેનાને પાછી મોકલીને પાંચે પાંડવોના પાંચ અને એક પોતાનો એમ છથે રથો લવણ સમુદ્રના મધ્યભાગમાંથી પસાર થઈને અમરકંકા રાજધાની સમીપે અમરકંકાના પ્રધાન ઉધાનમાં પહોંચ્યા. ત્યાં રથને ઊભા રાખ્યા અને દારુક નામના સારથીને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિય ! તું જા અને અમરકંકા રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરીને પદ્ધનાભ રાજાની સભામાં જઈને તેનાં પાદપીઠ(બાજોદ)ને પોતાના ડાબા પગથી આડાન્ત કરીને(ઠોકર મારીને) ભાલાની અણીથી આ (દેખ) પત્ર આપીને પછી કપાળ પર ત્રણ રેખા વડે ભૂકુટિ ચઢાવીને, કોઘિત થઈને કહેજે— અરે પદ્ધનાભ! મોતની કામના કરનારા ! કુલક્ષણોવાળા ! પુણ્ય હીન ચતુર્દર્શીના હિવસે જન્મેલા, શ્રી, લજજા, બુદ્ધ અને કીર્તિથી હીન ! આજ તું બચીશ નહીં. શું તું એટલું પણ જાડાતો નથી કે કૃષ્ણવાસુદેવની ભગ્નિની દ્રૌપદીદેવીનું સંહરણ કરાવી, તેને તે અહીં રાખી છે ? ખેર, જે થયું તે થયું, હજુ પણ તું તારું ભલું ઈચ્છતો હો તો દ્રૌપદીદેવી કૃષ્ણ વાસુદેવને પાછી સોંપી હે, નહિ તો યુદ્ધને માટે તૈયાર થઈ જા. કૃષ્ણ વાસુદેવ પાંચ પાંડવોની સાથે પોતે છિંડા દ્રૌપદીદેવીને પાછા લેવા માટે હમણા જ અહીં આવી પહોંચે છે.

૧૭૧ તએ ણ સે દારુએ સારહી કણહેણ વાસુદેવેણ એવં કુત્તે સમાણે હદ્ધતુદ્ધે જાવ પડિસુણેઇ, પડિસુણેત્તા અમરકંકા રાયહારિં અણુપવિસઇ, અણુપવિસિત્તા જેણેવ પડમણાભે તેણેવ ઉવાગચ્છિઇ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વઢાવેત્તા એવં વયાસી- એસ ણં સામી ! મમ વિણ્ય પડિવત્તી, ઇમા અણ્ણા મમ સામિયસ્સ સમુહાણત્તિ ત્તિ કટ્ટુ આસુરુત્તે વામપાએણું પાયપીઠં અણુકકમઇ, અણુકકમિત્તા કોતગેણું લેહં પણામઇ, પણામિત્તા જાવ કૂર્વં હવ્વમાગએ ।

ભાવાર્થ :- કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે દારુક સારથી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા યાવત્ત આશાનો સ્વીકાર કરીને તેણે અમરકંકા રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરીને પદ્ધનાભની પાસે જઈને હાથ જોડીને યાવત્ત અભિવાદન કરીને કહ્યું— હે સ્વામિનું ! આ મારો પોતાનો શિષ્યાચાર છે. મારા સ્વામીના મુખથી કહેલી આજ્ઞા બીજી છે. તે આ પ્રમાણે છે, તેમ કહીને દૂતે કોઘિત થઈને પોતાના ડાબા પગથી તેના પાદપીઠને ઠોકર મારીને, ભાલાની અણીએ પત્રિકા આપી. પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ પાંડવો સાથે દ્રૌપદીને પાછા લેવા માટે હમણાં અહીં આવે છે, આ જાતનો આદેશ કહી સંભળાવ્યો.

૧૭૨ તએ ણ સે પડમણાભે દારુએણ સારહિણ એવં કુત્તે સમાણે આસુરુત્તે જાવ તિવલિં ભિડિં ણિડાલે સાહટ્ટુ એવં વયાસી- ણો અપ્પણામિ ણં અહં દેવાણુપ્પિયા ! કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ દોવિં । એસ ણં અહં સયમેવ જુજ્જસજ્જો ણિગચ્છામિ ત્તિ કટ્ટુ દારુયં સારહિં એવં વયાસી- કેવલં ભો ! રાયસત્થેસુ દૂએ અવજ્ઞે ત્તિ કટ્ટુ અસકકારિય અસમ્માણિય અવદારેણ ણિચ્છુભાવેઝ ।

ભાવાર્થ :- દારુક સારથીએ પદ્ધનાભને આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે તે કોઘિત થયા, કોઘથી કપાળ પર ત્રણ

રેખા ઉપસે તેમ ભૂકુટી ચઢાવીને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! હું કૃષ્ણ વાસુદેવને દ્રૌપદી પાછી આપવાનો નથી. હમણાં હું સ્વયં સજજ થઈને યુદ્ધ કરવા માટે આવું છું. આ પ્રમાણે કહીને પછી દારુક સારથીને કહું— હે દૂત! રાજનીતિમાં દૂત અવધ્ય છે તેથી હું તને મારતો નથી; આ પ્રમાણે કહીને તેનો સત્કાર-સન્માન કર્યા વિના અપમાન કરીને, પાછલા દરવાજેથી કાઢી મૂક્યો.

૧૭૩ તએ ણ સે દારુએ સારહી પડમણાભેણ અસકકારિય જાવ ણિચ્છૂદે સમાણે જેણેવ કણહે વાસુદેવે તેણેવ ઉવાગચ્છેઇ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ કણહે એવં વયાસી- એવં ખલુ અહં સામી ! તુબ્ધં વયણેણ અમરકંકા રાયહાણિં ગએ જાવ ણિચ્છુભાવેઇ ।

ભાવાર્થ :- પદ્મનાભ રાજા દ્વારા તિરસ્કૃત થઈને યાવત્ પાછલા દરવાજેથી કાઢી મૂકાયેલો તે દારુક સારથી કૃષ્ણ વાસુદેવની પાસે આવ્યો અને હાથ જોડીને કૃષ્ણ વાસુદેવને યાવત્ આ પ્રમાણે કહું— હે સ્વામિન્! હું આપના આદેશથી અમરકંકા રાજધાનીમાં પદ્મનાભ રાજાની પાસે ગયો હતો યાવત્ તેણે મને પાછલા દરવાજેથી કાઢી મૂક્યો છે, ઈત્યાદિ સમગ્ર વૃત્તાંત કહ્યો.

પદ્મનાભ સાથે યુદ્ધ :-

૧૭૪ તએ ણ સે પડમણાભે બલવાડયં સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્રિય ! આભિસેકકં હત્થિરયણં પઢિકપ્પેહ ! તયાણંતરં ચ ણ છેયાયરિય-ઉવદેસમઝ જાવ ઉવણેઇ । તએ ણ સે પડમણાહે સણણદ્ધ જાવ અભિસેકકં હત્થિરયણં દુરુહદ્દ, દુરુહિત્તા હયગય જાવ જેણેવ કણહે વાસુદેવે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી (દૂતને કાઢી મૂક્યા પછી) પદ્મનાભ રાજાએ સેનાપતિને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! શીધ અભિષિક્ત હસ્તિ રતનને તૈયાર કરીને લાવો. આ આદેશ સાંભળીને કુશળ આચાર્યના ઉપદેશથી ઉત્પન્ન બુદ્ધિવાળા મહાત્વતે અભિષિક્ત, ઉજ્જવલ વેશથી પરિવૃત્ત, સુસજ્જિત હસ્તિને ઉપસ્થિત કર્યો. ત્યાર પછી પદ્મનાભ રાજા કવચ આદિ ધારણ કરીને સજ્જિત થયો યાવત્ અભિષિક્ત હાથી પર સવાર થઈને અશ્વો, હાથીઓ આદિ ચતુરંગિણી સેનાની સાથે કૃષ્ણ વાસુદેવ પાસે જવા માટે પ્રયાણ કર્યું.

૧૭૫ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે પડમણાભં રાયાણં એજ્જમાણં પાસદ્, પાસિત્તા તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- હં ભો દારગા ! કિં તુબ્ધે પડમણાભેણ સદ્ધિં જુજ્જિહિહ ઉદાહુ પેચ્છિહિહ ? તએ ણ પંચ પંડવા કણહે વાસુદેવં એવં વયાસી- અમ્હે ણ સામી ! જુજ્જામો, તુબ્ધે પેચ્છહા। તએ ણ પંચ પંડવે સણણદ્ધ જાવ પહરણ રહે દુરુહંતિ, દુરુહિત્તા જેણેવ પડમણાભે રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિતિ, ઉવાગચ્છિત્તા એવં વયાસી- અમ્હે વા પડમણાભે વા રાય ત્તિ કટ્ટુ પડમણાભેણ સદ્ધિં સંપલગ્ગા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે પદ્મનાભ રાજાને આવતા જોઈને પાંચે પાંડવોને પૂછ્યું કે— અરે બાળકો ! તમે પદ્મનાભની સાથે યુદ્ધ કરશો કે યુદ્ધ જોશો ? ત્યારે પાંચે પાંડવોએ કૃષ્ણ વાસુદેવને કહું— હે સ્વામિન્ ! અમે યુદ્ધ કરશું અને આપ અમારું યુદ્ધ જોવો. ત્યાર પછી પાંચે પાંડવો કવચાદિ ધારણ કરીને

યાવત् અસ્ત્ર—શસ્ત્ર લઈને રથ પર સવાર થયા અને પદ્મનાભ રાજા સમીપે પહોંચીને આ પ્રમાણે કહું—
આજે અમે છીએ અથવા પદ્મનાભ રાજા છે.' એમ કહીને તેઓ પદ્મનાભ રાજા સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા.

૧૭૬ તએ ણ સે પદમણાભે રાયા તે પંચ પંડવે ખિપ્પામેવ હ્યમહિયપવરવીસઘાઇયવિવડિય
ચિંધધયપડાગે જાવ દિસોદિસિં પડિસેહેઇ . તએ ણ તે પંચ પંડવા પદમણાભેણ રણા હ્ય
મહિયપવર જાવ પડિસેહિયા સમાણા અત્થામા જાવ આધારણિજ્જ તિ કટૂ જેણેવ કણે
વાસુદેવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ . તએ ણ સે કણે વાસુદેવે તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- કહણં તુબ્બે
દેવાણુપ્યિયા ! પદમણાભેણ રણા સર્દિં સંપલગા ?

તએ ણ તે પંચ પંડવા કણે વાસુદેવં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્યિયા ! અમે
તુબ્બેહિં અભ્યણુણ્ણાયા સમાણા સણણદ્ધબદ્ધવમ્મિયકવયા રહે દુરુહામો, દુરુહિતા જેણેવ
પદમણાભે જાવ પડિસેહેઇ .

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી પદ્મનાભ રાજાએ તે પાંચ પાંડવો પર શીધ શસ્ત્ર પ્રહાર કરીને તેમના ઘોડાઓને
ભીડિત કર્યા, ઉત્તમ ચિહ્નથી ચિહ્નિત ધજાઓને પાડી નાંભી યાવત् તેમને એક દિશામાંથી બીજી દિશામાં
ભગાડી મૂક્યા. પદ્મનાભ દ્વારા ભગાડેલા યુદ્ધભૂમિમાં ટકવામાં અસમર્થ તેવા પાંચે પાંડવો કૃષ્ણ વાસુદેવની
પાસે આવ્યા. ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે પાંચે પાંડવોને કહું— દેવાનુપ્રિયો ! તમે લોકો પદ્મનાભરાજાની સાથે
કઈ રીતે યુદ્ધ કર્યું ?

ત્યારે પાંચે પાંડવોએ કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! અમે આપની આશા
મેળવીને કવચાદિશી સુસજીજીત થઈને રથ પર આરૂઢ થયા. આરૂઢ થઈને પદ્મનાભની સામે ગયા;
ઈત્યાદિ સર્વ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ત કહેવો યાવત् તેણે અમને ભગાડી દીધા.

૧૭૭ તએ ણ કણે વાસુદેવે તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- જહ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્યિયા ! એવં
વયંતા-અમે, ણો પદમણાભે રાય તિ કટૂ પદમણાભેણ સર્દિં સંપલગંતા તો ણ ણ તુબ્બે ણો
પદમણાહે હ્યમહિયપવર જાવપડિસેહિત્થા . તં પેચ્છહ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્યિયા ! “અહં રાયા,
ણો પદમણાભે” તિ કટૂ પદમણાભેણ રણા સર્દિં જુઝ્જામિ; રહં દુરુહઙ, દુરુહિતા જેણેવ
પદમણાભરાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા સેયં ગોખીરહારધવલં તણસોલિયસિંદુવારુંદુ
સણિણગાસં ણિયયબલસ્સ હરિસ્સજણણં રિસેણ્ણવિણાસકરં પંચજણણં સંખં પરામુસઙ, પરિમુસિતા
મુહવાયપૂરિયં કરેઇ ।

ભાવાર્થ :-— આ સાંભળીને કૃષ્ણ વાસુદેવે પાંચે પાંડવોને કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! જો તમે એમ બોલ્યા હોત
કે ‘અમે છીએ, પદ્મનાભરાજા નહીં’ (અમે જ જીતીશું—પદ્મનાભ જીતશે નહીં) તેમ વિચારીને પદ્મનાભની
સાથે યુદ્ધ કર્યું હોત તો પદ્મનાભરાજા તમોને હત પ્રહત કરી શકત નહીં. (તમે બોલવામાં ભૂલ કરી, તેથી
તમારે ભાગીને આવવું પડ્યું છે.) હે દેવાનુપ્રિયો ! હવે તમે જોવો— હું હું, પદ્મનાભ રાજા નહીં. આ પ્રમાણે કહીને
હું પદ્મનાભની સાથે યુદ્ધ કરું છું. ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ રથ પર આરૂઢ થઈને પદ્મનાભરાજાની પાસે
ગયા. ત્યાં જઈને તેઓએ ગાયના દૂધ અને મોતીઓના હાર, મલિકાના ઝૂલ, માલતી—કુસુમ—સિન્હવાર—પુષ્પ,

કુંદપુષ્પ અને ચંદ્રમાની સમાન શૈત, પોતાની સેનાને હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારા અને શત્રુ સેનાનો સંહાર કરનારા એવા પાંચજન્ય શંખને હાથમાં લીધો અને મુખના વાયુથી તેને સંપૂર્ણ ભરીને ફૂંક્યો.

૧૭૮ તએ ણં તસ્સ પડમણાભસ્સ તેણં સંખસદેવં બલ-તિભાએ હએ જાવ પડિસેહિએ । તએ ણં સે કળે વાસુદેવે ધણુ પરામુસઇ; વેઢો । ધણું પૂરેઝ, પૂરિત્તા ધણુસદ્દં કરેઝ । તએ ણં તસ્સ પડમણાભસ્સ દોચ્ચે બલતિભાએ ધણુસદેવં હયમહિય જાવ પડિસેહિએ । તએ ણં સે પડમણાભે રાય તિભાગબલાવસેસે અત્થામે અબલે અવીરિએ અપુરિસિકકારપરકમ્મે અધારણિજ્જં તિ કટ્ટુ સિંગંતુરિયં જેણેવ અમરકંકા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા અમરકંકં રાયહાર્ણિં અણુપવિસિઝ, અણુપવિસિત્તા દારાંં પિહેઝ, પિહિત્તા રોહસજ્જે ચિઠુઝ ।

ભાવાર્થ :- તે શંખના નાદથી પદ્મનાભની સેનાનો ત્રીજો ભાગ હતપ્રભ થઈ ગયો યાવત્તુ ભાગી ગયો. ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે સારંગ નામનું ધનુષ્ય હાથમાં લીધું. અહીં ધનુષ્યનું વર્ણન કહેવું જોઈએ. (ધનુષ્યનું વર્ણન જંબૂ. ૩/૧૮ પ્રમાણે જાણવું) ધનુષ પર પ્રત્યંચા ચડાવી. પ્રત્યંચા ચડાવીને ટંકાર કર્યો. ધનુષ્યના તે ટંકારથી પદ્મનાભની સેનાનો બીજો, ત્રીજો ભાગ હત-મથિત થઈ ગયો યાવત્તુ હવે પદ્મનાભની સેનાનો એક ત્રીજો ભાગ જ શેષ રહ્યો તેથી તે સામર્થ્યહીન, બલહીન, વીર્યહીન અને પુરુષાર્થ પરાકમથી હીન થઈ ગયો. તે કૃષ્ણના પ્રહારને સહુન કરવા કે નિવારણ કરવામાં અસમર્થ થઈને શીશ્વતાપૂર્વક, ત્વરા સાથે, અમરકંકા રાજધાનીમાં ઘુસી ગયો. તેણે અમરકંકા રાજધાનીની અંદર ઘુસીને નગરના દ્વાર બંધ કરાવીને કિલ્વાની અંદર સુરક્ષિત થઈને રહ્યો.

૧૭૯ તએ ણં સે કળે વાસુદેવે જેણેવ અમરકંકા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા રહં ઠવેઝ, ઠવિત્તા રહાઓ પચ્ચોરુહિઝ, પચ્ચોરુહિત્તા વેઝવ્યિયસમુગ્ધાએણં સમોહણિઝ સમોહણિત્તા એગં મહં ણરસીહ-રૂબં વિઉવ્વિઝ, વિઉવ્વિત્તા મહયા મહયા સદેવં પાયદદ્વરિયં કરેઝ । તએ ણં સે કળેણ વાસુદેવેણ મહયા મહયા સદેવં પાયદદ્વરએણ કએણ સમાણેવં અમરકંકા રાયહાર્ણી સંભગ-પાગારગોપુરાદ્વાલયચરિયતોરણ-પલહત્થિયપવરભવણ-સિરિધરા સરસ્પરસ્સ ધરણિયલે સણિણવિઝયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે અમરકંકા રાજધાનીની સમીપે જઈને રથ ઊભો રખાવ્યો અને રથની નીચે ઊતરીને, વેક્ઝિય સમુદ્ધાત કરીને એક મોટું નરસિંહનું રૂપ ધારણ કર્યું. પછી ભયંકર ગર્જના સાથે પગ પછાડ્યો. કૃષ્ણ વાસુદેવની ભયંકર ગર્જના સાથેના ચરણાધાતથી અમરકંકા રાજધાનીના પ્રાકાર, દરવાજા, ઝરુખા ચરિકા (પરકોટા અને નગરની વચ્ચેનો ભાગ) અને તોરણ (દરવાજાની ઉપરનો ભાગ) શ્રેષ્ઠ મહેલ તથા શ્રીગૃહો, કોશાગારો જમીનદોસ્ત થઈ ગયા.

૧૮૦ તએ ણં પડમણાભે રાય અમરકંકા રાયહાર્ણિં સંભગં જાવ પાસિત્તા ભીએ દોવિં દેવિં સરણં ઉવેઝ । તએ ણં સા દોવિં દેવી પડમણાભં રાયં એવં વયાસી-કિણણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ણ જાણસિ કળહસ્સ વાસુદેવસ્સ ઉત્તમપુરિસસ્સ વિપ્પિયં કરેમાણે મમં ઇહ હવ્યમાણેસિ ? તં એવમવિ ગએ ગચ્છહ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! એહાએ ઉલ્લપડસાડએ અવચૂલગવત્થણિયત્થે અંતેર-પરિયાલસંપરિવુડે અગાં વરાં રથણાં ગહાય મમ પુરાઓ કાઉં કળં વાસુદેવં કરયલ જાવ

પાયપદિએ સરણ ઉવેહિ । પળિવિષ્યવચ્છલા ણ દેવાણુપ્પિયા ! ઉત્તમપુરિસા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પદ્મનાભરાજ અમરકંકા રાજધાનીનો પૂર્વોક્ત પ્રકારે વિનાશ થતો જોઈને, ભયભીત થઈને દ્રૌપદીદેવીની શરણે ગયો, ત્યારે દ્રૌપદીદેવીએ પદ્મનાભ રાજાને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! શું તમે ઉત્તમ પુરુષ કૃષ્ણ વાસુદેવને ઓળખતા નથી ? મને અહીં લાવીને તમે તેમનું અનિષ્ટ કર્યું છે, પરંતુ જે થયું તે થયું. હવે હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જાઓ, સ્નાન કરીને ભીના(પાણી નીતરતા) પહેરવા અને ઓફવાના વસ્ત્ર ધારણ કરીને, પહેરેલા વસ્ત્રનો છેડો નીચે રાખીને અર્થાત् કાંઈક ખૂલ્લી રાખીને, સ્ત્રીઓના પરિધાનની જેમ અધોવસ્ત્ર ધારણ કરીને અંતઃપુરની રાણીઓ તથા પરિવારને સાથે લઈને, પ્રધાન અને શ્રેષ્ઠ રત્નાની બેટ સહિત મને આગળ કરીને, આ પ્રમાણે ચાલીને કૃષ્ણ વાસુદેવ પાસે ચાલો અને બન્ને હાથ જોડીને તેમનું શરણ ગ્રહણ કરો. હે દેવાનુપ્રિય ! ઉત્તમ પુરુષ પ્રણિપતિત વત્સલ હોય છે અર્થાત્ તેની સામે જે નમ થઈ જાય છે, તેના પર તે પ્રસન્ન થાય છે.(એમ કરવાથી જ તમારી નગરી આદિની રક્ષા થશે અન્યથા નહીં.)

દ્રૌપદીને પાછી સોંપવી :-

૧૮૧ તએ ણ સે પડમણાભે દોવર્ઝે દેવીએ એયમદું પદિસુણેઝ, પદિસુણિતા ણહાએ જાવ સરણ ઉવેઝત્તા એવં વયાસી- દિદ્વા ણ દેવાણુપ્પિયાણ ઇછું જાવ પરકકમે । તં ખામેમિ ણ દેવાણુપ્પિયા ! ખમંતુ ણ દેવાણુપ્પિયા જાવ ણાઝ ભુજ્જો એવં કરણયાએ ત્તિ કટ્ટુ પંજલિઉડે પાયવડિએ કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ દોવઝં દેર્વિં સાહત્િંથ ઉવણેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે પદ્મનાભે દ્રૌપદી દેવીના આ શિક્ષાપ્રદ વચ્ચનોનો સ્વીકાર કર્યો. દ્રૌપદીદેવીના કથનાનુસાર સ્નાન કરીને યાવત્ કૃષ્ણ વાસુદેવના શરણમાં ગયો. ત્યાં જઈને બન્ને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો— હે દેવાનુપ્રિય ! મેં આપ દેવાનુપ્રિયની ઋદ્ધિ જોઈ લીધી, આપનું પરાકમ જોઈ લીધું છે. હે દેવાનુપ્રિય ! હું ક્ષમાયાયના કરું છું, આપ દેવાનુપ્રિય ! મને ક્ષમા કરો યાવત્ હું ફરી પાછું આવું કરીશ નહીં. આ પ્રમાણે કહીને તેણે હાથ જોડ્યા, પગમાં પડીને પોતાના હાથે જ દ્રૌપદીદેવીને સોંપી દીધી.

૧૮૨ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે પડમણાભં એવં વયાસી-હં ભો પડમણાભા ! અપ્પત્થિયપત્થિયા ! કિણં તુમં ણ જાણસિ મમ ભયિં દોવઝં દેર્વિં ઇહ હવ્વમાણમાણે ? તં એવમવિ ગએ ણત્થિ તે મમાહિંતો ઇયાણિં ભયમત્થિ ત્તિ કટ્ટુ પડમણાભં પડિવિસજ્જેઝ, પડિવિસજ્જિતા દોવઝં દેર્વિં ગિણહઝ, ગિણિહત્તા રહં દુરુહેઝ, દુરુહિત્તા જેણેવ પંચ પંડવા તેણેવ ઉવાગચ્છઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પંચણહં પંડવાણ દોવઝં દેર્વિં સાહત્િંથ ઉવણેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી કૃષ્ણવાસુદેવે પદ્મનાભને આ પ્રમાણે કહું— અરે પદ્મનાભ ! અપ્રાર્થિત(મૃત્યુ)ની પ્રાર્થના કરનારા, શું તું જાણતો નહતો કે તું મારી બહેન દ્રૌપદીદેવીનું અપહરણ કરીને શીંગ અહીં લઈ આવ્યો છે ? તેમ છતાં પણ, હવે તને મારા તરફથી ભય નથી ! આ પ્રમાણે કહીને પદ્મનાભને વિદાય કર્યો અને દ્રૌપદીદેવીને લઈને કૃષ્ણ મહારાજ રથ પર આરૂઢ થયા, આરૂઢ થઈને પાંચ પાંડવોની સમીપે આવીને, તેઓને દ્રૌપદી દેવી સોંપી દીધી.

૧૮૩ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે પંચહેં પંડવેહિં સર્દિં અપ્પછું છહિં રહેહિં લવણસમુદ્દ મજ્જાંમજ્જેણ જેણેવ જંબુદ્ધીવે દીવે જેણેવ ભારહે વાસે તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કૃષ્ણવાસુદેવે પાંચે પાંડવો અને છદ્રા પોતે તેમ છ રથો વડે લવણસમુક્રમાં થઈને જંબૂદ્વીપના ભારતવર્ષ તરફ પ્રયાશ કર્યું.

૧૮૪ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ધાયિસંડે પુરિચ્છમદ્દે ભારહે વાસે ચંપા ણામં ણયરી હોત્થા। પુણભદે ચેદેણ। તત્થ ણં ચંપાએ ણયરીએ કવિલે ણામં વાસુદેવે રાયા હોત્થા-મહયા હિમવંત, વણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે, ધાતકીખંડ દ્વીપમાં, પૂર્વાર્ધિદિશાના ભરતક્ષેત્રમાં, ચંપા નામની નગરી હતી. પૂર્ણભદ્ર નામનું ચૈત્ય હતું. તે ચંપાનગરીમાં કપિલ નામના વાસુદેવ રાજા હતા. તે મહાહિમવાન પર્વતની સમાન મહાન હતા, અહીં રાજાનું વર્ણન કહેવું.

બે વાસુદેવોનું ધ્વનિ-મિલન :-

૧૮૫ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ મુણિસુબ્વએ અરહા ચંપાએ પુણભદે સમોસઢે । કપિલે વાસુદેવે ધર્મં સુણેઇ । તએ ણં સે કવિલે વાસુદેવે મુણિસુબ્વયસ્સ અરહાઓ અંતિએ ધર્મં સુણમાણે કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ સંખસદ્દ સુણેઇ । તએ ણં તસ્સ કવિલસ્સ વાસુદેવસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્ઞતિથે સમુપ્પજ્જતથા-કિં મણે ધાયિસંડે દીવે ભારહે વાસે દોચ્ચે વાસુદેવે સમુપ્પણે, જસ્સ ણં અયં સંખસદ્દે મમં પિવ મુહવાયપૂરિએ વિયંભિ ?

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે મુનિસુવ્રત નામના અરિહંત ચંપાનગરીના પૂર્ણભદ્ર ચૈત્યમાં પધાર્યા હતા. કપિલ વાસુદેવ તેમની પાસેથી ધર્માપદેશ સાંભળતા હતા. મુનિસુવ્રત અરિહંત પાસે ધર્મશ્રવણ કરતાં-કરતાં કપિલ વાસુદેવે કૃષ્ણ વાસુદેવના પંચજન્ય શંખનો નાદ સાંભળ્યો. ત્યારે કપિલ વાસુદેવના ચિત્તમાં આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે— “શું ધાતકીખંડ દ્વીપના ભારતવર્ષમાં બીજા વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા છે કે જેના શંખનો ધ્વનિ મારા શંખના ધ્વનિ જેવો જ છે ?”

૧૮૬ કવિલા વાસુદેવા ! તિ મુણિસુબ્વએ અરહા કવિલં વાસુદેવં એવં વયાસી- સે ણૂણં તે કવિલા વાસુદેવા ! મમ અંતિએ ધર્મં ણિસામેમાણસ્સ સંખસદ્દ આકળિણતા ઇમેયારૂવે અજ્ઞતિથે જાવ વિયંભિ ? સે ણૂણં કવિલા વાસુદેવા ! અયમદ્દે સમદ્દે ? હંતા અતિથિ ।

ભાવાર્થ :- હે કપિલ વાસુદેવ ! આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને મુનિસુવ્રત અરિહંતે કપિલ વાસુદેવને કહું— હે કપિલ વાસુદેવ ! મારી સમીપે પ્રવયન શ્રવણ કરતા શંખનો ધ્વનિ સાંભળીને તમને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો છે કે— શું આ ભરતક્ષેત્રમાં બીજા વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા છે ? યાવત્ત તે શંખ ધ્વનિ મારા શંખના ધ્વનિ જેવો જ છે. હે કપિલ વાસુદેવ ! શું આ વાત સાચી છે ? કપિલ વાસુદેવે ઉત્તર આપ્યો— હા, ભગવન્ન! તે સત્ય છે

૧૮૭ તં ણો ખલુ કવિલા ! એવં ભૂયં વા ભવઙ્ઘ(ભવ્વ) વા, ભવિસ્સઙ્ઘ(ભવિસ્સં) વા જણ્ણ એગે ખેત્તે, એગે જુગે એગે સમએ દુવે અરહંતા વા ચક્કવટ્ટી વા બલદેવા વા વાસુદેવા ઉપર્જિસુ વા ઉપર્જંતિ વા ઉપર્જિસ્સંતિ વા । એવં ખલુ વાસુદેવા ! જંબૂદીવાઓ દીવાઓ ભારહાઓ વાસાઓ હતિથણાઉસણયરાઓ પંડુસ્સ રણ્ણો સુણ્ણા પંચણહં પંડવાણ

भारिया दोवर्ई देवी तव पउमणाभस्स रण्णो पुव्वसंगइएणं देवेणं अमरकंका णयरिं साहरिया। तए णं से कण्हे वासुदेवे पंचर्हिं पंडवेहिं सद्धि अप्पछट्टे छहिं रहेहिं अमरकंकं रायहाणिं दोवर्ईए देवीए कूवं हव्वमागए। तए णं तस्स कण्हस्स वासुदेवस्स पउमणाभेणं रण्णा सद्धि संगामं संगामेमाणस्स अयं संखसदे तव मुहवायपूरिए इव वियंभइ।

भावार्थ :- मुनिसुव्रत अरिहंते पुनः कहुं— कपिल वासुदेव ! ऐवुं क्यारे य थयुं नथी, थतुं नथी अने थशे नहीं के एक क्षेत्रमां, एक युगमां अने एक ज समयमां बे तीर्थकर, बे यक्षवर्ती, बे बण्डेव के बे वासुदेव उत्पन्न थया हता, उत्पन्न थाय छे अने उत्पन्न थशे. हे वासुदेव ! जंभूद्वीप नामना द्वीपना, भरतक्षेत्रना, हस्तिनापुर नगरमांथी पांडुराजानी पुत्रवधु अने पांच पांडवोनी पत्नी द्रौपदीदेवीने, तमारा पद्मनाभ राजानो पूर्वसंगतिक भित्र देव, अपहरण करीने अमरकंका नगरीमां लर्ह आव्यो हतो। कृष्ण वासुदेव, पांच पांडवो सहित, स्वयं पोते छष्टा, द्रौपदीदेवीने पाण्ड लेवा माटे अहीं आव्या छे। ते पद्मनाभ राजानी साथे युद्ध करी रह्या छे। ते कृष्ण वासुदेवना शंभनो आ ध्वनि छे, जे तमारा मुभना वायुथी पूर्ण करायो छोय तेम लागे छे अर्थात् तमारा शंभनाद जेवो लागे छे।

१८८ तए णं से कविले वासुदेवे मुणिसुव्वयं अरहं वंदइ णमंसइ, वंदिता णमंसिता एवं वयासी— गच्छामि णं अहं भंते ! कण्हं वासुदेवं उत्तमपुरिसं पासामि ।'

तए णं मुणिसुव्वए अरहा कविलं वासुदेवं एवं वयासी— णो खलु देवाणुप्पिया ! एवं भूयं वा भवइ वा भविस्सइ वा जण्णं अरिहंता वा अरिहंतं पासंति, चक्कवट्टी वा चक्कवट्टिं पासंति, बलदेवा वा बलदेवं पासंति, वासुदेवा वा वासुदेवं पासंति । तह वि य णं तुमं कण्हस्स वासुदेवस्स लवणसमुदं मज्जंमज्जेणं वीइवयमाणस्स सेयापीयाइं धयगगाइं पासिहिसि ।

भावार्थ :- त्यार पछी कपिल वासुदेवे मुनिसुव्रत अरिहंतने वंदन, नमस्कार कर्या, वंदना-नमस्कार करीने कहुं— हे भगवन् ! हुं जाउं अने पुरुषोत्तम कृष्ण वासुदेवना दर्शन करुं।

त्यारे मुनिसुव्रत अरिहंते कपिल वासुदेवने कहुं— हे देवानुप्रिय ! एक तीर्थकर बीजा तीर्थकरने, एक यक्षवर्ती बीजा यक्षवर्तीने, एक बण्डेव बीजा बण्डेवने अने एक वासुदेव बीजा वासुदेवने भणे तेवुं क्यारे य थयुं नथी, थतुं नथी, थशे पशु नहीं। तो पशु तमे लवणसमुद्रना भध्यभागमां थर्हने जतां कृष्ण वासुदेवना श्वेत अने पीणी धवजाना अग्रभागने ज्ञोई शक्शो।

१८९ तए णं कविले वासुदेवे मुणिसुव्वयं अरहं वंदइ णमंसइ, वंदिता णमंसिता हत्थिखंधं दुरुहइ दुरुहिता सिग्धं जेणेव वेलाउले तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता कण्हस्स वासुदेवस्स लवणसमुदं मज्जंमज्जेणं वीइवयमाणस्स सेयापीयाइं धयगगाइं पासइ, पासिता एवं वयइ— एस णं मम सरिसपुरिसे उत्तमपुरिसे कण्हे वासुदेवे लवणसमुदं मज्जंमज्जेणं वीइवयइ त्ति कट्टु पंचजण्णं संखं परामुसइ, परामुसिता मुहवायपूरियं करेइ ।

भावार्थ :- त्यार पछी कपिल वासुदेव मुनिसुव्रत अरिहंत भगवानने वंदन नमस्कार करीने ते हाथीना

સુંદર પર આરૂઢ થઈને ત્વરિત વેલાકૂલ—લવણસમુદ્રના કિનારે આવ્યા અને લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને જતા, કૃષ્ણવાસુદેવની શ્રેત અને પીળી ધવજાનો અગ્રભાગ જોયો. જોઈને મનોમન વિચારવા લાગ્યા—આ મારી સમાન પુરુષ છે, આ પુરુષોત્તમ કૃષ્ણ વાસુદેવ છે, તે લવણ સમુદ્રની મધ્યમાં થઈને જઈ રહ્યા છે. એમ કહીને કપિલ વાસુદેવે પોતાનો પંચજન્ય શંખ હાથમાં લીધો અને તેણે પોતાના મુખના વાયુથી પૂરિત કર્યો—કૂંક્યો.

૧૯૦ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે કવિલસ્સ વાસુદેવસ્સ સંખસદં આયણ્ણેઝ, આયણ્ણિત્તા પંચજણ્ણ જાવ પૂરિયં કરેઝ । તએ ણ દો વિ વાસુદેવા સંખસદ્દસામાયારિં કરેતિ ।

ભાવાર્થ :— કૃષ્ણ વાસુદેવે કપિલ વાસુદેવના શંખનો નાદ સાંભળ્યો. સાંભળીને તેઓએ પણ પોતાના પંચજન્ય શંખને ધાવતું મુખના વાયુથી પૂરિત કર્યો—કૂંક્યો. તે સમયે બન્ને વાસુદેવોનું શંખનાદથી મિલન થયું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં આ અવસર્પિણીકાલની એક આશ્ર્યકારક ઘટનાનું વર્ણન છે.

સામાન્ય રીતે એક જ ક્ષેત્રમાં એક સમયમાં બે વાસુદેવનું મિલન થતું નથી પરંતુ આ હુંડા અવસર્પિણી-કાલમાં દશ આશ્ર્યકારક ઘટનાઓ(અચ્છેરા) ઘટિત થઈ છે. તેમાં ભગવાન નેમનાથના સમયમાં થયેલી આ એક આશ્ર્યકારક ઘટના છે. ધાતકીખંડના પૂર્વ વિભાગના ભરતક્ષેત્રના કપિલ વાસુદેવ અને જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રના કૃષ્ણ વાસુદેવ, બંને વાસુદેવોનું શંખનાદ દ્વારા મિલન થયું. બંને વાસુદેવ સામસામે શંખનાદ કર્યો.

પદ્ધનાભને દેશનિકાલની સજા :-

૧૯૧ તએ ણ સે કવિલે વાસુદેવે જેણેવ અમરકંકા તેણેવ ઉવાગચ્છેઝ, ઉવાગચ્છિત્તા અમરકંકા રાયહાર્ણિં સંભગતોરણં જાવ પાસઝ, પાસિત્તા પદમણાભં એવં વયાસી- કિણ્ણ દેવાણુપ્પિયા ! એસા અમરકંકા રાયહાર્ણી સંભગ જાવ સણિવઝ્યા ?

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કપિલ વાસુદેવ અમરકંકા રાજધાનીમાં આવ્યા. અમરકંકા રાજધાનીના તોરણ, ધવજા વગેરેને નષ્ટ થઈ ગયેલા જોઈને પદ્ધનાભને પૂછ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિય ! તેનું શું કારણ છે કે અમરકંકા રાજધાની વિનિષ્ટ થઈ ગઈ છે ?

૧૯૨ તએ ણ સે પદમણાભે કવિલં વાસુદેવં એવં વયાસી- એવં ખલુ સામી ! જંબૂદીવાઓ દીવાઓ ભારહાઓ વાસાઓ ઇહું હવ્વમાગમ્મ કણહેણ વાસુદેવેણ તુબ્ધે પરિભૂય અમરકંકા જાવ સણિવાઇયા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પદ્ધનાભે કપિલ વાસુદેવને આ પ્રમાણો કહું— હે સ્વામિન્ ! જંબૂદીપ નામના દીપના, ભારતવર્ષથી કૃષ્ણ વાસુદેવ અહીં આવ્યા હતા. તેણે આવીને આપનો પરાભવ કરીને, આપનું અપમાન કરીને, અમરકંકા નગરીને જમીનદોસ્ત કરી નાંખી છે.

૧૯૩ તએ ણ સે કવિલે વાસુદેવે પદમણાહસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા પદમણાભં એવં વયાસી- હં ભો પદમણાભા ! અપથિયપત્થિયા, કિં ણ તુમં ણ જાણસિ મમ સરિસપુરિસસ્સ કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ વિપિયં કરેમાણા ? આસુરુતે જાવ પદમણાભં ણિવિસયં આણવેઝ, પદમણાભસ્સ પુત્ત અમરકંકાએ રાયહાર્ણીએ મહયા-મહયા રાયાભિસેણં અભિસિંચઝ જાવ પડિગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદી કપિલ વાસુદેવે, પદ્મનાભનો આ પ્રકારનો ઉત્તર સાંભળીને પદ્મનાભને કહું— અરે પદ્મનાભ! અપ્રાર્થિતની પ્રાર્થના કરનારા ! શું તું નથી જ્ઞાણતો કે તે મારી જેવા જ કૃષ્ણ વાસુદેવનું અનિષ્ટ કર્યું છે ? કોથિત બની આ પ્રમાણે કહીને તે યાવત્ પદ્મનાભને દેશનિકાલની આજા આપી અને પદ્મનાભના પુત્રને અમરકંકા રાજધાનીમાં મહાન રાજ્યાભિષેકથી અભિષિક્ત કરીને કપિલ વાસુદેવ પોતાના રાજ્યમાં ચાલ્યા ગયા.

પાંડવો દ્વારા કૃષ્ણના બળની કસોટી :-

૧૯૪ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે લવણસમુદ્દ૰ મજઝાંમજ્જેણ વીઝવયમાણે-વીઝવયમાણે ગંગં ઉવાગાએ, તે પંચ પંડવે એવં વયાસી - ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્રિયા ! ગંગામહાણિં ઉત્તરહ જાવ તાવ અહં સુદ્ધિય દેવં લવણાહિવિં પાસામિ ।

તએ ણ પંચ પંડવા કણહેણ વાસુદેવેણ એવં વુત્તા સમાણા જેણેવ ગંગા મહાણઈ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ઉવાગચ્છિત્તા એગદ્વિયાએ ણાવાએ મગગણ-ગવેસણં કરેતિ, કરિતા એગદ્વિયાએ ણાવાએ ગંગામહાણિં ઉત્તરંતિ, ઉત્તરિતા અણ્ણમણ્ણં એવં વયંતિ- પહૂ ણ દેવાણુપ્રિયા ! કણહે વાસુદેવે ગંગામહાણિં વાહાહિં ઉત્તરિતએ ઉદાહુ ણો પથ્થૂ ઉત્તરિતએ ? ત્તિ કટ્ટુ એગદ્વિયં ણાવં ણૂમેતિ, ણૂમિતા કણહં વાસુદેવં પડિવાલેમાણા-પડિવાલેમાણા ચિદ્ધંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદી કૃષ્ણ વાસુદેવ લવણસમુદ્રના ભધ્યભાગમાંથી પસાર થઈને ગંગાનદીની સમીપે પહોંચ્યા ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે પાંચ પાંડવોને કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ. ગંગા મહાનદીને પાર કરો ત્યાં સુધીમાં હું લવણસમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિત દેવને મળીને આવું છું.

કૃષ્ણ વાસુદેવે પાંચે પાંડવોને આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તેઓ ગંગામહાનદીના કિનારે આવીને લઘુ નૌકાને (રથો સમાય શકે તેવી) શોધી લાવ્યા અને તે નૌકા દ્વારા ગંગામહાનદીને પાર કરીને તેઓએ પરસ્પર વિચાર્યુ કે— હે દેવાનુપ્રિય ! કૃષ્ણ વાસુદેવ ગંગામહાનદીને બને હાથો વડે તરીને પાર કરી શકે છે કે નહીં ? આપણે તેમની પરીક્ષા કરીએ. આ પ્રમાણે વિચારીને તેઓએ તે નૌકા છુપાવી દીધી, છુપાવીને કૃષ્ણ વાસુદેવની પ્રતીક્ષા કરવા લાગ્યા.

૧૯૫ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે લવણાહિવિં પાસઙ્ગ, પાસિત્તા જેણેવ ગંગા મહાણદી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા એગદ્વિયાએ સબ્વઓ સમંતા મગગણ-ગવેસણં કરેઝ, કરિતા એગદ્વિયં ણાવં અપાસમાણે એગાએ બાહાએ રહં સતુરગં સસારહિં ગેણહિઝ, એગાએ બાહાએ ગંગં મહાણિં બાસદ્ધિ જોયણિં અદ્ધજોયણં ચ વિત્થિણં ઉત્તરિં પયતે યાવિ હોત્થા ।

તએ ણ કણહે વાસુદેવે ગંગામહાણઈએ બહૂમજ્જદેસભાએ સંપત્તે સમાણે સંતે તંતે પરિતંતે બદ્ધસેએ જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદી કૃષ્ણ વાસુદેવ લવણાધિપતિ સુસ્થિત દેવને મળ્યા. મળીને ગંગા મહાનદીના કિનારે આવ્યા, આવીને તેઓએ ચારેબાજુ નાની નૌકાની શોધ કરી, શોધ કરવા છતાં નૌકા ન મળી ત્યારે

તેઓએ પોતાના અશ્વ અને સારથીયુક્ત રથને એક હાથથી ઉપાડ્યો અને બીજા હાથથી સાડા બાસઠ યોજનના વિસ્તારવાળી ગંગા મહાનદીને તરીને પાર કરવા લાગ્યા.

કૃષ્ણ વાસુદેવ તરતાં-તરતાં ગંગા મહાનદીની મધ્યમાં પહોંચ્યા ત્યાં થાકી ગયા, ખેદભિન્ન થઈ ગયા, સંતપ્ત થઈ ગયા, પસીનાથી રેબઝેબ થઈ ગયા.

૧૯૬ તએ ણં તસ્સ કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ ઇમે એયારૂવે અજ્જાસ્તિએ જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા - અહો ણં પંચ પંડવા મહાબલવગા જેહિં ગંગા મહાણઈ બાસદું જોયણાં અદ્ભુતોયં ચ વિત્થિણા બાહાહિં ઉત્તિણા । ઇચ્છાંતએહિં ણં પંચહિં પંડવોહિં પદમણાભે રાયા જાવ ણો પડિસેહિએ ।

તએ ણં ગંગા દેવી કણહસ્સ ઇમં એયારૂવં અજ્જાસ્તિયં જાવ જાણિતા થાહં વિયરઙ્ગ । તએ ણં સે કણહે વાસુદેવે મુહુતંતરં સમાસાસેઝ, સમાસાસિત્તા ગંગા મહાણિં બાસદું જાવ ઉત્તરઙ્ગ, ઉત્તરિતા જેણેવ પંચ પંડવા તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્ગ, ઉવાગચ્છિત્તા પંચ પંડવે એવં વયાસી - અહો ણં તુબ્ધે દેવાણુપ્રિયા ! મહાબલવગા, જેણ તુબ્ધેહિં ગંગા મહાણઈ બાસદું જાવ ઉત્તિણા । ઇચ્છાંતએહિં ણં તુબ્ધેહિં પદમણાહે જાવ ણો પડિસેહિએ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે- અહો ! પાંચ પાંડવો મહાબળવાન છે, તેઓએ સાડા બાસઠ યોજન વિસ્તારવાળી ગંગા મહાનદીને પોતાની ભુજાઓ વડે તરીને પાર કરી છે ! પાંચ પાંડવોએ જાણીબૂજીને જ પદ્ધનાભને પરાજિત કર્યો નહીં હોય.

ત્યારે ગંગાદેવીએ કૃષ્ણ વાસુદેવના અધ્યવસાયને જાણીને જલના સ્થાને સ્થળ કરી દીધું. ત્યાં કૃષ્ણ વાસુદેવે થોડીવાર વિસામો લીધો. વિસામો લીધા પછી સાડા બાસઠ યોજન વિસ્તૃત ગંગા મહાનદીને તરીને પાર કરી, પાંચ પાંડવો પાસે પહોંચ્યા અને કહું કે- અહો દેવાનુપ્રિયો ! તમે ઘણા બળવાન છો. તમોએ સાડાબાસઠ યોજન વિસ્તૃત ગંગામહાનદીને બાહુબળથી પાર કરી છે. તમે જાણીબૂજીને પદ્ધનાભને પરાજિત કર્યો નથી.

૧૯૭ તએ ણં પંચ પંડવા કણહેણ વાસુદેવેણ એવં વુતા સમાણા કણહં વાસુદેવં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્રિયા ! અમ્હે તુબ્ધેહિં વિસજ્જિયા સમાણા જેણેવ ગંગા મહાણઈ તેણેવ ઉવાગચ્છામો, ઉવાગચ્છિત્તા એગટ્રિયાએ મગગણ-ગવેસણં કરેમો તં ચેવ જાવ ણૂમેમો, તુબ્ધે પડિવાલેમાણા ચિદ્ગામો ।

ભાવાર્થ :- કૃષ્ણ વાસુદેવે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે પાંચ પાંડવોએ કૃષ્ણ વાસુદેવને કહું- હે દેવાનુપ્રિય ! તમે અમને વિદાય આપી ત્યારે અમે ગંગા મહાનદીના કિનારે આવ્યા અને નાની નૌકાની શોધ કરી યાવત્ નૌકા છુપાવીને તમારી પ્રતીક્ષા કરતા અહીં ઊભા છીએ.

કૃષ્ણ દ્વારા પાંડવોને સજા :-

૧૯૮ તએ ણં કણહે વાસુદેવે તેસિં પંચહં પંડવાણ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ આસુરુત્તે જાવ તિવલિયં ભિડિં ણિડાલે સાહુટ્ટુ એવં વયાસી- અહો ણં જયા મએ લવણસમુદ્દુવે જોયણસયસહસ્સા વિત્થિણં વીર્વિષિત્તા પદમણાભં હ્યામહિય જાવ પડિસેહિતા અમરકંકા

સંભગા, દોવર્ઝ સાહત્યિ ઉવળીયા, તથા ણ તુબ્ધેહિં મમ માહપ્રં ણ વિણાયં, ઇયાણિં જાણિસ્સહ તિ કદ્દુ લોહદંડં પરામુસિ, પંચણં પંડવાણ રહે ચૂરેઝ, ચૂરિતા ણિવિસએ આણવેઝ, આણવિત્તા તત્થ ણ રહમદ્દેણ ણામં કોટુ ણિવિદુ ।

ભાવાર્થ :- પાંચ પાંડવોનો આ જવાખ સાંભળી, હદ્યમાં અવધારી કૃષ્ણ વાસુદેવ એકદમ કોધાભિભૂત થઈ ગયા યાવત્ લલાટ પર ત્રણ સણવાળી ભક્તું ચઢાવીને પાંડવોને કહું કે— મેં બે લાખ યોજનના વિસ્તારવાળા લવણ સમુદ્રને પાર કરીને પદ્મનાભ રાજાને જીત્યો, તેની સેનાને મથી નાખી, અમરકંકા નગરીને ખેદાન-મેદાન કરી નાંખી અને દ્રોપદીને છોડાવી લાવીને તમને સોંપી ત્યારે તમે મારું માહાત્મ્ય ન જોયું(મારા બળને જાણી ન શક્યા ?) તો હવે મારું બળ જોઈ લો, તેમ કહીને એક લોખંડના દંડને હાથમાં લઈ પાંચે પાંડવોના રથોના ચૂરેચૂરા કરી નાંખ્યા અને તેઓને દેશનિકાલની આજા(સજા) કરીને, તે સ્થાને ‘રથમર્દન’ નામનું નગર વસાવ્યું.

કૃષ્ણનો દ્વારિકામાં પ્રવેશ :-

૧૯૯ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે જેણેવ સએ ખંધાવરે તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા સએણ ખંધાવારેણ સદ્ધિં અભિસમળણાગએ યાવિ હોત્થા । તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે જેણેવ બારવર્ઝ ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિત્તા બારવર્ઝ ણયરિં અણુપવિસિ.

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી કૃષ્ણ વાસુદેવ પોતાના સૈન્યની ધાવણીમાં આવીને પોતાના સૈનિકોને મળ્યા, તેઓની સાથે કૃષ્ણ વાસુદેવ દ્વારિકા નગરી સમીપે આવ્યા અને દ્વારિકા નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો.

પાંડવોની પાંડુરાજા સાથે વિચારણા :-

૨૦૦ તએ ણ તે પંચ પંડવા જેણેવ હત્થિણાઉરે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા જેણેવ પંદૂ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી- એવં ખલુ તાઓ ! અમ્હે કણહેણ ણિવિસયા આણતા । તએ ણ પંડુરાયા તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- કહં ણ પુત્તા ! તુબ્ધે કણહેણ વાસુદેવેણ ણિવિસયા આણતા ?

તએ ણ પંચ પંડવા પંડુરાયાં એવં વયાસી- એવં ખલુ તાઓ ! અમ્હે અમરકંકાઓ પડિણિયત્તા લવણસમુદ્ર દોળિંણ જોયણસયસહસ્રાં વીઇવિસ્તથા । તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે અમ્હે એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! ગંગામહાણિં ઉત્તરાહ જાવ ચિદ્ધુહ, એવં જાવ તહેવ ચિદ્ધેમો । તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે સુદ્ધિં લવણાહિવિં દટ્ટુણ જેણેવ ગંગા મહાણિં તેણેવ ઉવાગચ્છિ, તં ચેવ સવ્વં વુચ્ચવિં ણવરં કણહસ્સ ચિંતા ણ વુચ્ચવિં જાવ અમ્હે ણિવિસએ આણવેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપદી તે પાંચે પાંડવો હસ્તિનાપુર નગર આવ્યા અને પાંડુરાજાની પાસે પહોંચીને હાથ જોડીને થાવત્ આ પ્રમાણો બોલ્યા— હે તાત ! કૃષ્ણો અમને દેશનિકાલની આજા આપી છે. ત્યારે પાંડુરાજાએ પાંચ પાંડવોને પ્રશ્ન કર્યો— હે પુત્રો ! તેનું શું કારણ છે કે કૃષ્ણ વાસુદેવે તમોને દેશ નિકાલની આજા આપી ?

ત્યારે પાંચ પાંડવોએ પાંડુરાજને ઉત્તર આપ્યો— હે તાત ! અમે અમરકંકાથી પાછા ફરતાં હતા, ત્યારે બે લાખ યોજના વિસ્તારવાળા લવણસમુદ્રને પાર કરી લીધો, ત્યારે કૃષ્ણ વાસુદેવે અમને કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને ગંગા મહાનદી પાર કરો યાવત્ત સામે કિનારે મારી રાહ જોવો. ત્યાં સુધીમાં હું સુસ્થિત દેવને મળીને આવું છું યાવત્ત અમે નૌકા છુપાવીને તેમની રાહ જોતા રહ્યા. ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવ લવણસમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિત દેવને મળીને ગંગામહાનદીના કિનારે આવ્યા વગેરે સર્વ વર્ષન કર્યું પરંતુ કૃષ્ણે પાંચ પાંડવો માટે જે વિચાર કર્યો હતો તે કહ્યો નહીં યાવત્ત અમોને દેશ નિકાલની આજા આપી છે.

૨૦૧ તએ ણ સે પંડુરાયા તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- દટ્ટુ ણ પુત્તા ! કયં કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ વિપ્પિય કરેમાણેહિં ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પાંડુરાજાએ પાંચ પાંડવોને કહું— હે પુત્રો ! તમે કૃષ્ણવાસુદેવનું અપ્રિય(અનિષ્ટ) કરીને ખરાબ કામ કર્યું છે.

૨૦૨ તએ ણ પંડુરાયા કોંતિ દેવિં સદ્ગ્રાવેઇ, સદ્ગ્રાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છ ણ તુમં દેવાણુપ્પિયા ! બારવિં, કણહસ્સ વાસુદેવસ્સ ણિવેદેહિ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! તુમ્હે પંચ પંડવા ણિવ્વિસયા આણતા । તુમં ચ ણ દેવાણુપ્પિયા ! દાહિણઙુભરહસ્સ સામી । તં સંદિસંતુ ણ દેવાણુપ્પિયા ! તે પંચ પંડવા કયરં દેસં વા દિસિં વા વિદિસિં વા ગચ્છંતુ ?

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી પાંડુરાજાએ કુંતીદેવીને બોલાવીને કહું— હે દેવાનુપ્પિય ! તમે દારિકા જાઓ અને કૃષ્ણ વાસુદેવને નિવેદન કરો કે હે દેવાનુપ્પિય ! તમે પાંચ પાંડવોને દેશ નિકાલ આજા આપી છે. હે દેવાનુપ્પિય ! તમે દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રના અધિપતિ છો, તેથી હે દેવાનુપ્પિય ! આપ આદેશ આપો કે પાંચ પાંડવો કયા દેશમાં, કઈ દિશા કે વિદિશામાં જઈને નિવાસ કરે ?

૨૦૩ તએ ણ સા કોંતી પંડુણા એવં વુત્તા સમાણી હત્થિખંધં દુરુહઇ, જહા હેઢ્ઠા જાવ સંદિસંતુ ણ પિઉચ્છા ! કિમાગમણપઓયણં ?

તએ ણ સા કોંતી કણહં વાસુદેવં એવં વયાસી- એવં ખલુ પુત્તા ! તુમે પંચ પંડવા ણિવ્વિસયા આણતા । તુમં ચ ણ દાહિણઙુભરહસ્સ સામી । તં સંદિસંતુ ણ દેવાણુપ્પિયા તે પંચ પંડવા કયરં દેસં વા વિદિસિં વા ગચ્છંતુ ?

ભાવાર્થ :- પાંડુરાજાએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે કુંતીદેવી હાથીના સ્કંધ પર આરૂઢ થઈને દારિકા પહોંચ્યા. યાવત્ત કૃષ્ણે પૂછ્યું— હે ઝેબા ! આજા કરો, આપના આગમનનું શું પ્રયોજન છે ?

ત્યારે કુંતીદેવીએ કૃષ્ણ વાસુદેવને કહું— હે પુત્ર ! તમે પાંચ પાંડવોને દેશ નિકાલનો આદેશ આપ્યો છે અને તમે દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રના સ્વામી છો, તો તમે કહો કે તેઓ કયા દેશમાં, કઈ દિશા કે વિદિશામાં જઈને નિવાસ કરે ?

પાંડુમથુરાની સ્થાપના :-

૨૦૪ તએ ણ સે કણહે વાસુદેવે કોંતિ દેવિં એવં વયાસી- અપૂર્વવયણ ણ પિઉચ્છા ! ઉત્તમપુરિસા-

વાસુદેવા બલદેવા ચક્કવટ્ટી । તં ગચ્છંતુ ણ પંચ પંડવા દાહિણિલલં વેયાલિં, તત્થ પંદુમહુરં ણિવેસંતુ, મમ અદિદૃસેવગા ભવંતુ તિ કદ્દુ કોંતિ દેવિં સકકારેઝ સમ્માણેઝ સકકારિતા સમ્માણિતા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કૃષ્ણા વાસુદેવે કુંતીદેવીને કહ્યું— ફેબા ! ઉત્તમ પુરુષ અર્થાત્ વાસુદેવ, બલદેવ અને ચક્કવતી અપૂર્તિ વચ્ચનવાળા હોય છે. અર્થાત્ જે કાંઈ બોલે તે એક જ વાર કહે છે. તેમના વચ્ચન મિથ્યા થતા નથી. બદલતા નથી. હે દેવાનુપ્રિયે ! પાંચે પાંડવો દક્ષિણ દિશાના સમુદ્ર કિનારે જાય, ત્યાં પાંડુ-મથુરા નામની નગરી વસાવે અને મારા અદશ્ય સેવક થઈને રહે અર્થાત્ મારી સામે ન આવે. આ પ્રમાણે કહીને તેઓએ કુંતીદેવીનો સત્કાર-સંન્માન કરીને વિદાય આપી.

૨૦૫ તએ ણ સા કોંતી દેવી જાવ પંદુસ્સ એયમદું ણિવેદેઝ । તએ ણ પંદૂ રાયા પંચ પંડવે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિતા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્બે પુત્તા ! દાહિણિલલં વેયાલિં તત્થ ણ તુબ્બે પંદુમહુરં ણિવેસેહ ।

તએ ણ પંચ પંડવા પંદુસ્સ રણ્ણો એયમદું તહ તિ પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણિતા સબલવાહણા હ્યગય જાવ હત્થિણાઉરાઓ પડિણિક્ખમંતિ, પડિણિક્ખમિતા જેણેવ દક્ષિણિલલે વેયાલી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા પંદુમહુરં ણયરિં ણિવેસંતિ તત્થ વિ ણ તે વિઉલભોગ- સમિઝસમણણાગયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કુંતીદેવીએ પાંડુરાજાને આ વૃત્તાંત કહ્યો ત્યારે પાંડુરાજાએ પાંચે પાંડવોને બોલાવીને કહ્યું— હે પુત્રો ! તમે દક્ષિણ દિશાના સમુદ્રના કિનારે જાઓ અને ત્યાં પાંડુ-મથુરા નગરી વસાવીને રહો.

ત્યારે પાંચે પાંડવોએ પાંડુરાજાની આ વાતને ‘તથાસ્તુ’ કહીને સ્વીકારી લીધી. તેઓ બલ-સેના વાહનો, ઘોડા, હાથી(આદિ ચતુરંગિણી સેના તથા અનેક સુભટોની) સાથે હસ્તિનાપુરથી બહાર નીકળ્યા અને દક્ષિણી બેલાતટ પર પહોંચ્યા. ત્યાં પાંડુમથુરા નગરીની સ્થાપના કરીને વિપુલ ભોગો ભોગવતા સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યા.

૨૦૬ તએ ણ સા દોવર્ઝ દેવી અણણા કયાઝ આવણણસત્તા જાયા યાવિ હોત્થા । તએ ણ દોવર્ઝ દેવી ણવણં માસાણ બહુપદિપુણાણ જાવ સુરૂવં દારગં પયાયા - સુમાલં જાવ જમ્હા ણ અમ્હ એસ દારએ પંચવણ પંડવાણ પુતે દોવર્ઝ દેવીએ અત્તએ, તં હોડ અમ્હ ઇમસ્સ દારગસ્સ ણામધેજ્જં પંદુસેણ । તએ ણ તસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો ણામધેજ્જં કરેતિ “પંદુસેણ” તિ । બાવત્તરિં કલાઓ જાવ અલં ભોગસમત્થે જાએ । જુવરાયા જાવ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે દ્રૌપદીદેવી ગર્ભવતી બની. નવમાસ પૂર્ણ થતા દ્રૌપદીદેવીએ સુંદર સુકુમાર બાળકને જન્મ આપ્યો. આ બાળક પાંચ પાંડવોનો પુત્ર અને દ્રૌપદીદેવીનો આત્મજ છે, તેથી આ બાળકનું નામ ‘પાંડુસેન’ હોવું જોઈએ(તેમ વિચારીને) તે બાળકના માતા-પિતાએ તેનું નામ ‘પાંડુસેન’ રાખ્યું.

તે બાળક કુમશઃ મોટો થવા લાગ્યો, બોતેર કળામાં પારંગત થયો યાવત્ત યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો. યાવત્ત તે યુવરાજ પદે વિચરવા લાગ્યો.

પાંડવો અને દ્રૌપદીનું સંયમ ગૃહણ :-

૨૦૭ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ધમ્મઘોસા થેરા સમોસઢા । પરિસા ણિગયા । પંડવા ણિગયા । ધમ્મં સોચ્વા એવં વયાસી- જં ણવરં દેવાણુપ્પિયા ! દોવં દેવિં આપુચ્છામો । પંડુસેણ ચ કુમારં રજ્જે ઠાવેમો । તઓ પછ્છા દેવાણુપ્પિયાણ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા જાવ પવ્વયામો । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા !

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે ધર્મધોષ નામના સ્થવિરમુનિ પધાર્યા. પરિષદ વંદના કરવા માટે ગઈ. પાંડવો પણ ગયા. ધર્મશ્રવણ કરીને તેઓએ સ્થવિર મુનિને કહું- હે દેવાનુપ્રિય ! અમોને સંસારથી વૈરાગ્ય ભાવ જાગૃત થયો છે, તેથી અમે દીક્ષિત થવા ઈચ્છાએ છીએ; દ્રૌપદીદેવીની અનુમતિ લઈને પંડુસેન કુમારને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને પછી આપ દેવાનુપ્રિયની પાસે મુંડિત થઈને યાવત્ પ્રગઞ્યા ગૃહણ કરશું. ત્યારે ધર્મધોષ સ્થવિરે કહું- હે દેવાનુપ્રિયો ! જેમ સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

૨૦૮ તએ ણ તે પંચ પંડવા જેણેવ સએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા દોવં દેવિં સદ્ગાર્વંતિ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હેહિં થેરાણ અંતિએ ધમ્મે ણિસંતે જાવ પવ્વયામો । તુમં દેવાણુપ્પિયે ! કિં કરેસિ ?

તએ ણ સા દોવર્ઝ દેવી તે પંચ પંડવે એવં વયાસી- જઇ ણ તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભડવિગા પવ્વયહ, મમં કે અણે આલંબે વા આહારે વા પડિબંધે વા ભવિસ્સિઃ ? અહં પિ ય ણ સંસારભડવિગા દેવાણુપ્પિએહિં સર્દ્ધિ પવ્વિસ્સામિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચે પાંડવો પોતાના ભવનમાં આવ્યા. તેઓએ દ્રૌપદી દેવીને બોલાવીને કહું- હે દેવાનુપ્રિય ! અમે સ્થવિર મુનિ પાસેથી ધર્મનું શ્રવણ કર્યું છે યાવત્ અમે દીક્ષા ગૃહણ કરી રહ્યા છીએ. હે દેવાનુપ્રિયે ! તમારે શું કરવું છે ?

ત્યારે દ્રૌપદીદેવીએ પાંચ પાંડવોને કહું- હે દેવાનુપ્રિયો ! આપ સંસારના ભયથી ઉદ્દ્વિજન થઈને પ્રગજિત થાઓ છો, તો મારે બીજું કુયું અવલંબન છે ? શું આધાર છે ? શું પ્રતિબંધ છે ? હું પણ સંસારના ભયથી ઉદ્દ્વિજન થઈને આપ દેવાનુપ્રિયની સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરીશા.'

૨૦૯ તએ ણ પંચ પંડવા પંડુસેણસ્સ અભિસેઓ જાવ રાયા જાએ, રજ્જં પસાહેમાળે વિહરઝા । તએ ણ તે પંચ પંડવા દોવર્ઝ ય દેવી અણણા કયાઇં પંડુસેણ રાયાણ આપુચ્છંતિ ।

તએ ણ સે પંડુસેણે રાયા કોંદુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! ણિકખમણાભિસેયં કરેહ જાવ પુરિસસહસ્રવાહિણીઓ સિવિયાઓ ઉવદુવેહ જાવ સિવિયાઓ પચ્ચોરુહંતિ, જેણેવ થેરા તેણેવ જાવ આલિત્તે ણ જાવ સમણા જાયા । ચોદ્દસ- પુવ્વાઇં અહિજ્જંતિ, અહિજ્જિત્તા બહૂળ વાસાણ છદુદુમદસમદુવાલસેહિં માસદ્ધમાસખમણેહિં અપ્પાણ ભાવેમાળા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચ પાંડવોએ પંડુસેન કુમારનો રાજ્યાભિષેક કર્યો યાવત્ પંડુસેન રાજ થઈ

ગયો. ત્યાર પછી યાવત્ પાંડવોએ અને દ્રૌપદીએ પાંડુસેન રાજની પાસે દીક્ષાની અનુમતિ માંગી.

ત્યારે પાંડુસેન રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવ્યા અને તેઓને કહું— હે દેવાનુષ્પિયો ! શીଘ્ર દીક્ષા-મહોત્સવની તૈયારી કરો અને હજાર પુરુષો દ્વારા વહન કરવા યોગ્ય શિબિકાઓ તૈયાર કરાવો યાવત્ તેઓ શિબિકા પર આરૂઢ થઈને સ્થવિર મુનિ સમીપે પહોંચીને શિબિકા પરથી નીચે ઉત્તર્યા અને સ્થવિર મુનિની પાસે જઈને તેમને નિવેદન કર્યું— હે ભગવન્ ! આ સંસાર બળી રહ્યો છે, ઈત્યાદિ વચનો દ્વારા પોતાના ઉત્કૃષ્ટ વૈરાગ્ય ભાવોને પ્રગટ કરીને યાવત્ પાંચ પાંડવો દીક્ષિત થઈ શ્રમણ બની ગયા. ચૌદ્ધપૂર્વોનું અધ્યયન કર્યું. અધ્યયન કરીને ધણા વર્ષો સુધી છઠ, અષ્ટમ, ચોલા, પંચોલા તથા અર્ધ માસખમણ, માસખમણ આદિ તપસ્યા દ્વારા આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

૨૧૦ તએ ણ સા દોવર્ઝ દેવી સીયાઓ પચ્ચોરુહિ જાવ પબ્વિયા । સુબ્વયાએ અજ્જાએ સિસિસણીયતાએ દલયંતિ, ઇક્કારસ અંગાંિ અહિજ્જિ, બહૂણિ વાસાણિ છદ્દુમદસમ દુવાલસેહિં જાવ વિહરિ ।

ભાવાર્થ :- દ્રૌપદીદેવી પણ શિબિકા પરથી ઉત્તર્યા યાવત્ દીક્ષિત થયા. તેને સુવ્રતા આર્યાને શિષ્યાના રૂપમાં સોંપવામાં આવ્યા. તેણે અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું. ધણા વર્ષો સુધી છઠ, અષ્ટમ, ચોલા અને પંચોલા આદિ તપ કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

૨૧૧ તએ ણ થેરા ભગવંતો અણણયા કયાર્ઝ પંદુમહુરાઓ ણયરીઓ સહસ્સંબવણાઓ ઉજ્જાણાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિતા બહિયા જણવયવિહાર વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ સમયે સ્થવિર ભગવંતો પાંડુ-મથુરા નગરીના સહસ્રામ્રવન નામના ઉદ્યાનમાંથી બહાર નીકળીને બહારના જનપદોમાં વિચરણ કરવા લાગ્યા.

ભગવાન અરિષ્ટનેમિનું મોક્ષગમન :-

૨૧૨ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં અરિહા અરિદુણેમી જેણેવ સુરદ્વાજણવએ તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા સુરદ્વાજણવયંસિ સંજમેણં તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરિ । તએ ણ બહુજણો અણણમણણસ્સ એવમાઇકખિ- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અરહા અરિદુણેમી સુરદ્વાજણવએ જાવ વિહરિ । તએ ણ સે જુહિદ્વિલ્લપામોકખા પંચ અણગારા બહુજણસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્ચા અણણમણણં સદ્વાર્વંતિ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અરહા અરિદુણેમી પુબ્વાણુપુર્વિં ચરમાણે ગામાણુગામં દૂઃખ્યમાણે જાવ વિહરિ । તં સેયં ખલુ અમં થેરે ભગવંતે આપુચ્છિત્તા અરહં અરિદુણેમિં વદણાએ ગમિત્તએ, અણણમણણસ્સ એયમદું પડિસુર્ણેતિ, પડિસુર્ણિતા જેણેવ થેરા ભગવંતો તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા થેરે ભગવંતે વંદંતિ, ણમંસંતિ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- ઇચ્છામો ણ તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણણાયા સમાણા અરહં અરિદુણેમિં વંદણાએ ગમિત્તએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે અરિષ્ટનેમિ સોરઠ દેશમાં પધાર્યા અને તે સોરઠ દેશમાં

સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા. તે સમયે ઘણા મનુષ્યો પરસ્પર આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં હતા કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! તીર્થકર અરિષ્ટનેમિ સૌરાષ્ટ્ર જનપદમાં યાવત્ત વિચરી રહ્યા છે. ત્યારે યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે અણગારોએ ઘણા લોકો પાસેથી આ વૃત્તાંત સાંભળીને એકબીજાને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! અરિહંત અરિષ્ટનેમિ અનુકૂળથી વિચરતા યાવત્ત સૌરાષ્ટ્ર જનપદ (દશ) માં પદ્ધાર્યા છે, તેથી સ્થવિર ભગવંતની આજા મેળવીને તીર્થકર અરિષ્ટનેમિને વંદન કરવા માટે જવું આપણા માટે શ્રેયસ્કર છે. પરસ્પર એક-બીજાની આ વાતને સ્વીકારીને તેઓ સ્થવિર ભગવંત પાસે ગયા, ત્યાં જઈને સ્થવિર ભગવંતને વંદન-નમસ્કાર કરીને કહ્યું— હે ભગવન્ ! આપની આજા મેળવીને અમે અરિહંત અરિષ્ટનેમિના દર્શન કરવા જવા ઈચ્છીએ છીએ. સ્થવિર મુનિઓ કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો.

૨૧૩ તએ ણ તે જુહિદ્વિલપામોકખા પંચ અણગારા થેરેહિં અબ્ધણુણણાય સમાણા થેરે ભગવંતે વંદંતિણમંસંતિ, વંદિતા ણમંસિતા થેરાણ અંતિયાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિતા માસંમાસેણ અણિકિખતેણ તવોકમ્મેણ ગામાણુગામં દૂઝજમાણા જાવ જેણેવ હત્થિકપ્પે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા હત્થિકપ્પસ્સ બહિયા સહસંબવણે ઉજ્જાણે જાવ વિહરંતિ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછીતે યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે અણગારો સ્થવિર ભગવાન પાસેથી આજા મેળવીને, તેઓને વંદન-નમસ્કાર કરીને, તેમની પાસેથી નીકળીને માસખમણના પારણો માસખમણ કરતાં કરતાં, ગામેગામ વિહાર કરતાં હસ્તીકલ્પ નગર પહોંચ્યા અને હસ્તીકલ્પ નગરની બહાર સહભાગ્રવન નામના ઉદ્ઘાનમાં રહ્યા.

૨૧૪ તએ ણ તે જુહિદ્વિલવજ્જા ચત્તારિ અણગારા માસકખમણપારણે પદ્માએ પોરિસીએ સજ્જાયં કરેતિ બીયાએ ઝાણં ઝાયંતિ એવં જહા ગોયમસામી, ણવરં જુહિદ્વિલં આપુચ્છંતિ જાવ અડમાણા બહુજણસદ્દ ણિસામ્રેતિ- એવં ખલુ દેવાણુપ્રિયા ! અરહા અરિદુણેમી ઉજ્જિંત- સેલસિહરે માસિએણ ભત્તેણ અપાણએણ પંચહિં છત્તીસેહિં અણગારસએહિં સદ્ધિ કાલગાએ સિદ્ધે બુદ્ધે મુત્તે અંતગડે સવ્વદુકખપ્પહીણે ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી યુધિષ્ઠિર સિવાયના શેષ ચાર અણગારોએ માસખમણના પારણાના દિવસે પહેલા પહોરે સ્વાધ્યાય કરી, બીજા પહોરે ધ્યાન કર્યું. ગૌતમ સ્વામીની જેમ જ યુધિષ્ઠિર અણગારની અનુમતિ લઈને બિક્ષા માટે ફરી રહ્યા હતા, ત્યારે તેઓએ ઘણા મનુષ્યો પાસેથી સાંભળ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! તીર્થકર અરિષ્ટનેમિ ગિરનાર પર્વતના શિખર પર એક મહિનાના નિર્જણા ઉપવાસ કરીને, પાંચસો છત્રીસ સાધુઓની સાથે કાળધર્મને પામ્યા છે યાવત્ત સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત, અંતકૃત થઈને સમસ્ત દુઃખોથી રહિત થયા છે.

પાંડવો દ્વારા અનન્શન સ્વીકાર :-

૨૧૫ તએ ણ તે જુહિદ્વિલવજ્જા ચત્તારિ અણગારા બહુજણસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા હત્થિકપ્પાઓ પડિણિકખમંતિ, પડિણિકખમિતા જેણેવ સહસંબવણે ઉજ્જાણે જેણેવ જુહિદ્વિલે અણગારે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા ભત્તપાણ પચ્ચુવેકખંતિ, પચ્ચુવેકિખતા ગમણ-ગમણસ્સ પડિકકમંતિ, પડિકકમિતા એસણમણેસણ આલોએંતિ, આલોઇતા ભત્તપાણ પડિદંસેતિ, પડિદંસિતા એવ વયાસી -

એવं ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અરહા અરિદુણેમિ જાવ કાલગાએ, તં સેયં ખલુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! ઇમં પુષ્વગહિયં ભત્તપાણં પરિદુવેત્તા સેતુંજં પવ્વયં સણિયં સણિયં દુર્લહિતએ, સંલેહણા-ઝૂસણા-ઝોસિયાણં કાલં અણવકંખમાણાણં વિહરિત્તએ ત્તિ કદ્દુ અણમણણસ્સ એયમદું પડિસુણોતિ, પડિસુણિત્તા તં પુષ્વગહિયં ભત્તપાણં એંતે પરિદુવેત્તિ, પરિદુવિત્તા જેણેવ સેતુંજે પવ્વએ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સેતુંજં પવ્વયં દુરુહંતિ, દુરુહિતા જાવ કાલં અણવકંખમાણા વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- – ત્યારે યુધિષ્ઠિર સિવાયના તે ચારે આણગારોએ ઘણા માણસો પાસેથી આ સમાચાર સાંભળીને તરત જ હસ્તીકલ્પ નગરમાંથી બહાર નીકળીને સહસ્રામ્રવન ઉધાનમાં યુધિષ્ઠિર આણગાર પાસે આવીને આહાર-પાણીની પ્રતિલેખના કરી ગમનાગમનનું પ્રતિકમણ કર્યું, એખણા– અનેખણાની આલોચના કરીને યુધિષ્ઠિર આણગારને આહાર-પાણી બતાવીને આ પ્રમાણો કહ્યું–

હે દેવાનુપ્રિય ! અરિહંત અરિષ્ટનેમિ કાળધર્મને પ્રાપ્ત થયા છે, હે દેવાનુપ્રિય ! હવે આપણા માટે એ જ યોગ્ય છે કે ભગવાનના નિર્વાણનો વૃત્તાંત સાંભળ્યા પહેલા ગ્રહણ કરેલા આહાર-પાણીને પરઠવીને ધીરે-ધીરે શેત્રનુંજ્ય પર્વત પર ચઢીએ અને ત્યાં સંલેખના કરીને, જોખણા(કર્મ શોખણની કિયા)નું સેવન કરીને, મૃત્યુની આકંક્ષા(ઈચ્છા) નહીં કરતાં વિચચરિએ; આ પ્રમાણો કહીને પરસ્પરના આ વિચારનો સ્વીકાર કરીને, પહેલા ગ્રહણ કરેલા આહાર-પાણીને એક જગ્યાએ પરઠવી દીધા. પરઠવીને શેત્રનુંજ્ય પર્વત પર ચઢ્યા યાવત્ત મૃત્યુની આકંક્ષા ન કરતા સંથારો સ્વીકાર કર્યો.

પાંડવોનું મોક્ષગમન :-

૨૧૬ તએ ણં તે જુહિદ્ધિલપામોક્ખા પંચ અણગારા સામાઇયમાઇયાં ચોદ્દસ પુષ્વાં અહિજ્જિત્તા બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણપરિયાં પાડણિત્તા, દોમાસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણં ઝોસિત્તા જસ્સદ્ધાએ કીરિઝ ણગભાવે જાવ તમદું આરાહેતિ, આરાહિતા અણંતે કેવલવરણાણદંસણે સમુપ્પપાડેત્તા જાવ સિદ્ધા ।

ભાવાર્થ :- – યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે આણગારોએ સામાયિકથી લઈને ચૌદ્ધપૂર્વોનો અભ્યાસ કરીને, ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્યપર્યાયનું પાલન કરીને, બે માસની સંલેખનાથી આત્માને સેવિત કરીને(કર્મક્ષય કરીને) જે પ્રયોજનને માટે નગનતા, મુંડતા આદિ રૂપ સંયમ સ્વીકાર્યો હતો, તે પ્રયોજનને સિદ્ધ કર્યું. તેઓએ અનંત કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શનને પ્રાપ્ત કર્યું યાવત્ત તેઓ સિદ્ધ થયા.

આર્થા દ્રૌપદીનું સ્વર્ગગમન :-

૨૧૭ તએ ણં સા દોર્વૈ અજ્જા સુવ્વયાણં અજ્જિયાણં અંતિએ સામાઇયમાઇયાં એ ક્કારસ્સ અંગાં અહિજ્જઝ, અહિજ્જિત્તા બહૂણિ વાસાણિ સામણ્ણપરિયાં પાડણિત્તા માસિયાએ સંલેહણાએ આલોઇયપડિક્કંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા બંખલોએ ઉવવણા ।

ભાવાર્થ :- – દીક્ષા અંગીકાર કર્યા પછી દ્રૌપદી આર્થાએ સુક્રતા આર્થાની પાસે સામાયિકથી લઈને અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કરીને, ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્યપર્યાયનું પાલન કરીને, એકમાસની સંલેખના કરીને,

આલોચના-પ્રતિક્રિમણ કરીને, કાળના સમયે ક્રાણધર્મ પામીને, બ્રહ્મલોક નામના સ્વર્ગમાં દેવરૂપે ઉત્પત્ત થઈ.

૨૧૮ તત્થ ણં અત્થેગઝયાણં દેવાણં દસ સાગરોવમાઇં ઠિઈ પણ્ણતા । તત્થ ણં દુવયસ્સ (દોવઝસ્સ) દેવસ્સ દસ સાગરોવમાઇં ઠિઈ પણ્ણતા ।

ભાવાર્થ :- બ્રહ્મલોક નામના પાંચમા દેવલોકમાં કેટલાક દેવોની દસ સાગરોપમની સ્થિતિ કહી છે. તેમાં (દ્રૌપદી) દુપદ દેવે પણ દસ સાગરોપમની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી.

૨૧૯ સે ણં ભંતે ! દુવએ દેવે તાઓ જાવ મહાવિદેહે વાસે જાવ અંતં કાહિદ ।

ભાવાર્થ :- (ગૌતમ સ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને પ્રશ્ન કર્યો—) હે ભગવન् ! તે દુપદદેવ ત્યાંથી ચ્યવીને ક્યાં જન્મ લેશો ? ત્યારે ભગવાને ઉત્તર આપ્યો— ત્યાંથી ચ્યવીને, મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈને યાવત્ સર્વ કર્માંનો અંત કરશે.

૨૨૦ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ સોલસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણ્ણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રી સુધર્મા સ્વામીએ કહ્યું— હે જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સોળમા શાત—અધ્યયનનો આ અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યો છે. જેમ મેં સાંભળ્યું છે તેમ તને કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં દ્રૌપદી દેવીની ઘટિત જીવન ઘટનાને દ્ધ્યાંતરૂપે રજૂ કરીને બોધ આપવામાં આવ્યો છે.

ત્રિકરણ શુદ્ધિપૂર્વકનું આહારદાન અને નિદાન રહિત સંયમ-તપ મોક્ષરૂપ ફળને આપે છે, તે વાતનો બોધ આપતી બે ગાથા વૃત્તિમાં છોવા મળે છે. યથા—

સુબહૂ વિ તવ-કિલેસો, ણિયાણ-દોસેણ દૂસિઓ સંતો ।

ણ સિવાય દોવર્ઝાએ, જહ કિલ સુકુમાલિયા-જમ્મે ॥૧॥

અર્થ— દીર્ઘકાલ સુધી તપશ્ચયા કર્યા પછી પણ તે નિદાન દોષથી દૂષિત થઈ જાય તો તે તપ મોક્ષપ્રદ થતું નથી, જેમ સુકુમાલિકાના ભવમાં કરેલું નિદાન દ્રૌપદીના ભવમાં કલ્યાણકારક ન થયું॥૧॥

અમણુણ્ણમભત્તીએ, પત્તે દાણ ભવે અણત્થાય ।

જહ કદુય-તુંબ-દાણ, ણાગસિરિભવમ્મિ દોવર્ઝાએ ॥૨॥

અર્થ— સુપાત્રને અપાતો આહાર અમનોશ હોય, ભક્તિપૂર્વક અપાયો ન હોય, તો તે અનર્થનું કારણ થાય છે, જેમ નાગશ્રી બ્રાહ્મણીના ભવમાં દ્રૌપદીના જીવ દ્વારા અપાયેલું કડવા તુંબડાનું દાન॥૨॥

॥ સોળમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

સતરમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અદ્યયનનું નામ ‘આકીર્ણ’(અશ્વ) છે. તેમાં આકીર્ણ એટલે જાતિવાન અશ્વોના ઉદાહરણથી વિષયનું પ્રતિપાદન કરાયું છે.

કોઈ સમયે હસ્તિશીર્ષ નગરના દરિયાઈ સોદાગરો સમુદ્ર માર્ગ વેપાર કરવા કાલિકદ્વીપ ગયા. ત્યાં તેઓએ સોના, ચાંદી, રત્નો, હીરાની અનેક ખાણો તथા ઉત્તમ જાતિના વિવિધ રંગી, આશ્રયકારી ઘણા અશ્વો જોયા પરંતુ વણિકોને અશ્વોથી કોઈ પ્રયોજન હતું નહીં, તેથી તેઓએ સોના, ચાંદી, રત્નો વગેરે કીમતી પદાર્થોથી પોતાના જહાજ ભરી લીધા અને હસ્તિશીર્ષ નગરમાં પાછા આવી ગયા.

નગરમાં આવી કનકકેતુ રાજાને મૂલ્યવાન વસ્તુઓની ભેટ આપવા ગયા. ત્યાં તેઓએ જોયેલા આશ્રયકારી જાતિવાન અશ્વોની વાત થઈ. રાજાની આજાથી તે વણિકો સાથે રાજાના સેવકો ઉત્તમ જાતિના અશ્વો લેવા જહાજ દ્વારા કાલિકદ્વીપમાં ગયા. ત્યાં જઈને તે અશ્વોને પકડવા માટે મનોજ ખાદ્ય-પેય પદાર્થો, વાજિંત્રોના સૂરો અને પાંચે ઈન્દ્રિયોને સુખપ્રદ વસ્તુઓ ગોઠવી દીધી અને સાથે અશ્વોને પકડવા માટે જળ, પાશ વગેરે ગોઠવી પોતે તે સ્થાનથી દૂર નજર નાંખતા રહ્યા.

પાંચે ઈન્દ્રિયોના મનોજ વિષયોને જોઈ કેટલાક અશ્વો તેનાથી દૂર ભાગી ગયા તેઓ સ્વાધીન(સ્વતંત્ર) જ રહ્યા. કેટલાક અશ્વો તે ખાદ્ય પદાર્થોને ખાવામાં અને અન્ય વિષયોમાં લુબ્ધ બન્યા. તેઓ બંધનમાં ફિસાઈ ગયા. વણિકો તે અશ્વોને હસ્તિશીર્ષ નગરમાં લઈ આવ્યા. તેમને શિક્ષિત થવામાં ચાબુકોનો માર ખાવો પડ્યો, કષ્ટો સહન કરવા પડ્યા, સવારીનું કામ કરવું પડ્યું અને તેઓનું સ્વાધીનતાનું સુખ નાશ પામ્યું. આખી જિંદગી તેઓને રાજા પાસે પરાધીન થઈને રહેવું પડ્યું.

તે જ રીતે જે શ્રમણ દશવિધ યત્ન ધર્મના આશ્રયે રહે છે, વિષયોમાં આસક્ત થતાં નથી તે સ્વતંત્રપણે સુખપૂર્વક વિચરે છે અને જે વિષયોની આસક્તિમાં દસવિધ યત્નધર્મનો આશ્રય છોડે છે, તે પરાધીનતાએ વધ અને બંધન આદિના દુઃખોને પામે છે. સંક્ષેપમાં શ્રમણોએ ઈન્દ્રિય-વિષયોમાં આસક્ત ન થવું જોઈએ, તો જ તેમની મોક્ષ સાધના નિરાભાદ અને સુખપ્રદ બને છે; તે જ આ અદ્યયનના દષ્ટાંત્રનો હેતુ છે.

સતરમું અદ્યયન

આકીર્તા(અશ્વ)

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જિ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ સોલસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે, પણણતે, સત્તરસમસ્સ ણ ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્દે પણણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન् ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સોળમા શાત—અદ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે, તો સત્તરમા શાત—અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ હત્થિસીસે ણામં ણયરે હોત્થા, વણણો। તત્થ ણ કણગકેઊ ણામં રાયા હોત્થા, વણણો ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે હસ્તિશીર્ષ નામનું નગર હતું. તે નગરમાં કનકકેતુ નામના રાજ હતા. નગર અને રાજનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર પ્રમાણે જાણવું.

નૌકાવણિકોનું કાલિકઢીપ ગમન :-

૩ તત્થ ણ હત્થિસીસે ણયરે બહવે સંજત્તા-ણાવાવાળિયગા પરિવસંતિ- અઙ્ગુ જાવ બહુજણસ્સ અપરિભૂયા યાવિ હોત્થા । તએ ણ તેસિં સંજત્તા ણાવાવાળિયગાણ અણણયા કયાઇં એગયો સહિયાણ જહા અરહણણ જાવ લવણસમુદ્દ અણેગાઇં જોયણસયાઇં ઓગાઢા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે હસ્તિશીર્ષ નગરમાં સાંયાત્રિક નૌકાવણિકો (દ્રશાંતરમાં નૌકા-જહાજ દ્વારા વ્યાપારાર્થ મુસાફરી કરનારા વ્યાપારી) રહેતા હતા. તે ધનાઢ્ય હતા યાવત્ ધણા લોકોને માટે આદર્શભૂત હતા. કોઈ સમયે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકો પરસ્પર મળ્યા. અર્હન્ક શ્રાવકની જેમ તેઓએ દરિયો ખેડવા જવાનો વિચાર કર્યો યાવત્ તેઓની નૌકા યાત્રાનો પ્રારંભ થયો અને તેઓ લવણ સમુદ્રમાં સેંકડો યોજન આગળ નીકળી ગયા.

૪ તએ ણ તેસિં જાવ બહૂળ ઉપ્પાઇયસયાઇં જહા માકંદિયદારગાણ જાવકાલિયવાએ ય તત્થ સમુલ્થિએ । તએ ણ સા ણાવા તેણ કાલિયવાએણ આઘોલિજ્જમાણી-આઘોલિજ્જમાણી, સંચાલિજ્જમાણી-સંચાલિજ્જમાણી, સંખોહિજ્જમાણી-સંખોહિજ્જમાણી તત્થેવ પરિભમઝ । તએ ણ સે ણિજ્જામએ ણદુમર્ઝીએ ણદુસુર્ઝીએ ણદુસણે મૂઢદિસાભાએ જાએ યાવિ હોત્થા । ણ જાણઇ કયરં દેસં વા દિસિં વા વિદિસિં વા પોયવહણે અવહિએ તિ કટ્ટુ ઓહયમણસંકપે જાવ જ્ઞિયાયઇ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે તે વણિકોને માંકદીપુત્રોની જેમ સેંકડો ઉપદ્રવો થયા યાવત્તુ પ્રલયકાળના વાયુ જેવો વાયુ ફૂંકાવા લાગ્યો અને સામુક્રીય તોઝાન શરૂ થયું. તે સમયે તે નૌકા તોઝાની વાયુથી વારંવાર ડોલવા લાગી, વારંવાર પછાટ ખાવા લાગી, વારંવાર અથડાવા લાગી અને એક જ જગ્યાએ ભમરીઓ લેવા લાગી. તે સમયે નૌકાના નિર્યામક(ખેવેયા)ની બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ, શ્રુતિ(સમુદ્રયાત્રા સંબંધી દિશાઓ જાણવાના શાસ્ત્ર જ્ઞાનની મતિ) નાશ પામી ગઈ અને સંજ્ઞા— સૂજ-બૂજ પણ રહી નહીં, તે દિગ્મૂહ થઈ ગયો. તેને તે પણ જ્ઞાન ન રહ્યું કે આ મહાવાયુથી નૌકા કયા પ્રદેશમાં કે કઈ દિશા કે વિદિશામાં તણાઈ રહી છે? તેથી તે ભગ્નચિત્તવાળો અને શૂન્યમનસ્ક બની યાવત્તુ આર્ત ધ્યાન કરવા લાગ્યો.

૫ તએ એં તે બહવે કુચ્છિધારા ય કણણધારા ય ગબ્બિશ્લલગા ય સંજત્તા-ણાવાવાળિયગા ય જેણેવ સે ણિજ્જામએ તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા એવં વયાસી- કિર્ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! ઓહયમણસંકષ્પે જાવ જ્ઞિયાયસિ ।

તએ એં સે ણિજ્જામએ તે બહવે કુચ્છિધારા ય જાવ વાળિયગા એવં વયાસી- એવં ખલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! ણદૂર્મર્ઝીએ જાવ અવહિએ ત્તિ કદૂદ તાઓ ઓહયમણસંકષ્પે જાવ જ્ઞિયામિ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે બાજુમાં બેસી નૌકા ચલાવનારા ઘણા કુચ્છિધારો, કર્ષધાર નાવિકો, અંદર છૂટક કામ કરનારા ગબ્બિશ્લલકો તથા દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકોએ નિર્યામકની પાસે આવીને પૂછ્યું કે— હે દેવાનુપ્રિય! તમે શૂન્યમનસ્ક થઈને, શા માટે ચિંતા કરી રહ્યા છો?

ત્યારે તે નિર્યામકે ઘણા કુચ્છિધારકો વગેરેને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! મારી બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ છે યાવત્તુ નૌકા કયા દેશ, દિશા કે વિદિશામાં તણાઈ રહી છે તેની સમજ મને પડતી નથી તેથી હું નિરાશ બની ચિંતામણ બની ગયો છું.

૬ તએ એં તે કુચ્છિધારા ય જાવ વાળિયગા તસ્સ ણિજ્જામયસ્સ અંતિએ એયમર્ઝું સોચ્વા ણિસમ્મ ભીયા તત્થા ઉવ્બિગગા ઉવ્બિગગમણા એહાયા જાવ કરયલ પરિગગહિયં બહૂણં ઇંદાણ ય ખંડાણ ય જહા મલિલ-ણાએ જાવ ઉવાયમાણા-ઉવાયમાણા ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે નિર્યામક પાસેથી આ વાત સાંભળીને અને સમજીને તે કુચ્છિધરો વગેરે ભયભીત થયા, ત્રાસ પામ્યા, ઉદ્દ્રિણ થયા, ગભરાઈ ગયા. તેઓએ સ્નાન કર્યું અને મહ્લી અધ્યયનના અર્હનક પ્રકરણમાં કહ્યા પ્રમાણે ઘણા ઈન્દ્ર, સ્કંધ આદિ દેવોની હાથ જોડીને મસ્તક પર અંજલી કરીને માનતા કરવા લાગ્યા.

૭ તએ એં સે ણિજ્જામએ તાઓ મુહુત્તંતરસ્સ લદ્ધર્મર્ઝીએ, લદ્ધસુર્ઝીએ, લદ્ધસણ્ણે અમૂઢ- દિસાભાએ જાએ યાવિ હોત્થા । તએ એં સે ણિજ્જામએ તે બહવે કુચ્છિધારા જાવ વાળિયગા એવં વયાસી- એવં ખલુ અહં દેવાણુપ્પિયા ! લદ્ધર્મર્ઝીએ જાવ અમૂઢદિસાભાએ જાએ । અમ્હં એં દેવાણુપ્પિયા ! કાલિયદીવંતેણ સંવૂઢા, એસ એં કાલિયદીવે આલોકન્કિ ।

ભાવાર્થ :- થોડીવાર પછી તે નિર્યામક લબ્ધમતિ, લબ્ધ શ્રુતિ, લબ્ધસંજ્ઞા અને દિગ્મૂહથતા રહિત થઈ ગયો ત્યારે તેણે ઘણા કુચ્છિધારો યાવત્તુ નૌકાવણિકોને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! મને બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ ગઈ છે યાવત્તુ મારી દિશામૂહૃતા નષ્ટ થઈ ગઈ છે. હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણે લોકો કાલિક દીપની સમીપે પહોંચી રહ્યા છીએ. જુઓ, આ કાલિક દીપ દેખાઈ રહ્યો છે.

૮ તએ ણં તે કુચ્છિધારા જાવ વાળિયગા ય તસ્સ ણિજ્જામયસ્સ અંતિએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ હઢું-તુઢું પયકિખણાણુકૂલેણ વાણં જેણેવ કાલિયદીવે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયવહણ લંબેઝ, લંબિત્તા એગટુયાહિં કાલિયદીવં ઉત્તરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે કુચ્છિધારો વગેરે તે નિર્યામક(ખલાસી)ની આ વાત સાંભળીને અને સમજીને હષ્ટ-તુષ્ટ થયા. પછી દંશિષ્ઠ દિશાના અનુકૂળ વાયુની સહાયતાથી તે કાલિક દીપ પહોંચ્યા, લંગર નાંખીને નાની નૌકાઓ દ્વારા કાલિક દીપમાં ઉત્થાયા.

કાલિક દીપની ખાણ અને અશ્વો :-

૯ તત્થ ણં બહવે હિરણાગરે ય સુવર્ણાગરે ય રયણાગરે ય વદ્રાગરે ય બહવે તત્થ આસે પાસંતિ, કિં તે ? આઈણવેઢો ।

ભાવાર્થ :- તેઓએ કાલિકદીપમાં ઘણી ચાંદીની, સોનાની, રત્નોની, હીરાની ખાણો અને ઘણા અશ્વો જોયા. તે અશ્વો કેવા હતા ? તે અશ્વો નીલાવર્ણવાળી રેતી જેવા વર્ણવાળા, શ્રોણિ સૂત્ર અર્થાત્ બાળકોના કમરે બાંધવાના કાળા દોરા જેવા કાળા વર્ણવાળા હતા. તે અશ્વો આકીર્તિ-ઉત્તમ જાતિના હતા. અહીં આકીર્તિ જાતિના અશ્વના વર્ણનનો આલાપક કહેવો.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રમાં આઇણ વેઢો શબ્દથી પાઠ સંક્ષિપ્ત કર્યો છે, એટલે કે જાતિવાન ઘોડાનું વર્ણન જંબૂદીપ પ્રજાપિની સૂત્ર અનુસાર જાણવું જોઈએ. વૃત્તિકારે વેઢો શબ્દની પૂર્તિમાં ગાથાઓ આપી છે. તે આ પ્રમાણે છે— આકીર્તિ વેઢો-વેષ્ટકઃ, સ ચાયં —

હરિરેણ-સોળિસુત્તગ-સકલિ-મજ્જાર-પાયકુકુડ-વોંડસમુગ્યસામવર્ણા ।

ગોહુમગોરંગ-ગોરીપાડલ-ગોરા, પવાલવર્ણા ય ધૂમવર્ણા ય કેઇ ॥૧॥

તલપત્ત-રિદૃવર્ણા ય, સાલિવર્ણા ય ભાસવર્ણા ય કેઇ ।

જંપિય-તિલ-કીડગા ય, સોલોય-રિદૃગા ય પુંડ-પદ્યા ય કણગ પદ્બા ય કેઇ ॥૨॥

ચક્કાગપિદૃવર્ણા, સારસવર્ણા ય હંસવર્ણા ય કેઇ ।

કેઇત્થ અભવર્ણા પક્કતલ-મેહવર્ણા ય બહુવર્ણા ય કેઇ ॥૩॥

સંઝાણુરાગસરિસા સુયમુહ-ગુંજદ્વરાગ-સરિસત્થ કેઇ ।

એલા-પાડલગોરા સામલયા-ગવલસામલા પુણો કેઇ ॥૪॥

બહવે અણે અણિદેસા, સામા કાસીસરત્તપીયા, અચ્વંત વિસુદ્ધા વિ ય ણં આઇણગ-જાઇ-કુલ-વિણીય-ગયમચ્છરા । હયવરા જહોવએસ-કમવાહિણો વિ ય ણં સિક્કા વિણીયવિણયા, લંઘણ-વગગણ-ધાવણ-ધોરણ તિવર્ઝ-જર્ઝિણ-સિકિખય-ગર્ઝ । કિં તે ? મણસા વિ ઉવિહંતાઇં અણેગાઇં આસસયાઇં પાસંતિ । -[વૃત્તિ] અર્થ— તે અશ્વો નીલાવર્ણની રેણુ સમાન, શ્રોણિસૂત્ર અર્થાત્ બાળકોને કમરે બાંધવાના કાળા દોરા સમાન તથા બિલાડી, પાદુકુકુર(વિશેષ જાતિનો કુકડો) અને કાચા કપાસના જંડવા સમાન શ્યામ વર્ણવાળા

હતા, ઘઉં અને પાટલ પુષ્પની સમાન ગૌરવર્ણવાળા હતા, પ્રવાલ-મૂંગાની સમાન અથવા નવીન કૂંપળ ની સમાન રક્તવર્ણવાળા હતા, ધૂમ્રવર્ણ-ધૂમાડાના જેવા રંગના હતા॥૧॥

તે અશ્વો તાલવૃક્ષના પાંડા રિષા-મદિરા જેવા વર્ણવાળા હતા. કોઈ શાલિવર્ણ- કમોદ જેવા રંગવાળા, ભર્સમ જેવા વર્ણવાળા હતા, જૂના તલ અને ક્રીડા વિશેષ જેવા વર્ણવાળા, ચમકદાર રિષ્ટક રત્ન જેવા વર્ણવાળા, કોઈ ધવલ શ્વેત પગવાળા, કોઈ કનકપૃષ્ઠ-સુવર્ણરંગી પીઠવાળા હતા॥૨॥

તે અશ્વો ચક્રવાકની પીઠ જેવા અને સારસ તથા હંસ(જેવા) શ્વેત હતા, કેટલાક મેઘ અને તાલવૃક્ષના પાંડા જેવા વર્ણવાળા હતા, આ રીતે તે અશ્વો અનેક રંગોવાળા હતા॥૩॥

તે અશ્વો સંધ્યાકાલીન લાલિમા, પોપટની ચાંચ તથા ચણોઠીના અર્ધત્માગની સંદશ લાલ હતા, એલા-પાટલ કે એલા અને પાટલ જેવા રંગવાળા હતા, પ્રિયંગુ-લતા અને ભેંસના શિંગડાની સમાન શ્યામવર્ણવાળા હતા.

કેટલાક અશ્વો ગાથાઓમાં કથિત વર્ણ સિવાયના વર્ણોવાળા હતા. જેમ કે- કેટલાક શ્યામાક નામના ધાન્ય વિશેષ જેવા શ્યામ, કેટલાક કાશીષ નામના રક્તવર્ણના દ્રવ્ય જેવા લાલ અને પીળા, કેટલાક ત્રણોના મિશ્રણવાળા અર્થાત્ કાબર ચિતરા હતા. તે અશ્વો વિશુદ્ધ-નિર્દોષ હતા. આકીર્ણ-ઉત્તમ જાતિના અને ઉત્તમ કુલના હતા, તે ગુણવાન વિનીત અને અભિમાન રહિત હતા. જેમ એક અશ્વ બીજા અશ્વને સહન ન કરે, એકબીજાની નજીક આવતા જ લડવા લાગે તેવા ન હતા પરંતુ તે સહનશીલ હતા. તે અશ્વો શ્રેષ્ઠ હતા, ઉપદેશ અને પ્રશિક્ષણ અનુસાર જ ચાલનાર હતા. ખાડા વગેરેને ઓળંગવામાં, ફૂદવામાં, દોડવામાં, ધોરણ અર્થાત્ ગતિચાતુર્યમાં, ત્રિપદી-રંગભૂમિમાં મહ્લની એક પ્રકારની ગતિ જેવી ગતિમાં કુશળ હતા. કેવળ શરીરથી જ નહીં પરંતુ મનથી પણ તે ઉછળી રહ્યા હતા.

૧૦ તએ ણ તે આસા તે વાળિયા પાસંતિ, પાસિત્તા તેસિં ગંધં અગધાયંતિ । ભીયા તત્થા ઉવ્વિગ્ગા ઉવ્વિગ્ગમણા તાં અણેગાં જોયણાં ઉભ્યમંતિ, તે ણ તત્થ પદર-ગોયરા પદર-તણપાળિયા ણિબ્બયા ણિરુવ્વિગ્ગા સુહંસુહેણ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે અશ્વોએ તે વ્યાપારીઓને જોયા, જોઈને તથા તેઓની ગંધ સૂંધીને “અમને પકડી જશે” તેવો આભાસ થઈ જવાથી તે ભયભીત થયા, ત્રાસ પાભ્યા, ઉદ્દ્રિન થયા, તેમના મનમાં ઉદ્દેગ થયો. તેઓ અનેક યોજન દૂર વનોમાં ભાગી ગયા. ત્યાં ઘણા ગોચર(ચારો—ચરવાના ખેતરો), ખૂબ ઘાસ અને પાણી હોવાથી તે નિર્ભય અને નિરુદ્ધેગ થઈને સુખપૂર્વક વિચરવા લાગ્યા.

૧૧ તએ ણ તે સંજત્તા ણાવાવાળિયગા અણમણં એવં વયાસી - કિણહં અમ્હે દેવાણુપ્પિયા ! આસેહિં ? ઇમે ણ બહવે હિરણણાગરા ય સુવર્ણણાગરા ય રયણાગરા ય વઙ્ગણાગરા ય તં સેયં ખલુ અમ્હં હિરણસ્સ ય સુવર્ણસ્સ ય રયણસ્સ ય વઙ્ગરસ્સ ય પોયવહણ ભરિત્તાએત્તિકટ્ટુ અણમણણસ્સ એયમદું પદિસુણેતિ, પદિસુણિતા હિરણસ્સ ય સુવર્ણસ્સ ય રયણસ્સ ય વઙ્ગરસ્સ ય તણસ્સ ય અણણસ્સ ય કટ્ટુસ્સ ય પાણિયસ્સ ય પોયવહણ ભરંતિ, ભરિતા દક્ષિણાણુકૂલેણ વાએણ જેણેવ ગંભીરપોયવહણપદ્ધણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયવહણ લંબેઝ, લંબિતા સગડી-સાગડં સજ્જેતિ, સજ્જિત્તા તં હિરણં જાવ વઙ્ગર ચ એગદ્વિયાહિં પોયવહણાઓ સંચારેતિ, સંચારિતા સગડી-સાગડં સંજોણેતિ, જેણેવ હતિસીસએણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા હતિસીસયસ્સ

ણયરસ્સ બહિયા અગુજ્જાળે સત્થળિવેસં કરેતિ, કરિતા સગડી-સાગડં મોએંતિ, મોઇતા મહત્થં જાવ પાહુંડ ગેણહંતિ, ગેળિહતા હત્થિસીસં ણયરં અણુપવિસંતિ, અણુપવિસિતા જેણેવ કણગકેઊ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા જાવ ઉવર્ણતિ । તએ ણં સે કણગકેઊ તેસિં સંજત્તા-ણાવાવાળિયગાળં તં મહત્થં જાવ પડિચ્છિઝ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યારે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોએ પરસ્પર વિચાર વિનિમય કર્યો કે— હે દેવાનુપ્રિયો! આપણો અશ્વોનું શું પ્રયોજન છે? અહીં તો આ ચાંદીની, સોનાની, રત્નોની અને હીરાની ખાણો છે. તે ચાંદી, સોનું, રત્નો અને હીરાથી આપણા જહાજો ભરી લેવા શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રમાણે પરસ્પર વિચાર કરીને, એકબીજાની વાતનો સ્વીકાર કરીને તેઓએ ચાંદી, સોનું, રત્નો, હીરા, ઘાસ, અન્ન, કાષ અને મીઠા પાણીથી પોતાના જહાજો ભરી લીધા અને દક્ષિણ દિશાના અનુકૂળ વાયુની સહાયતાથી (કાલિકદીપથી રવાના થયા અને) ગંભીર નામના બંદર સમીપે પહોંચીને લંગર નાંખીને જહાજને લાંગર્યું અને ગાડી-ગાડા તૈયાર કરીને, માલ ઉતારીને, જહાજમાંથી ચાંદી યાવત્ત હીરા વગેરે નાની નૌકાઓ દ્વારા લાવીને ગાડી-ગાડામાં ભર્યાં. ત્યાર પછી ગાડી-ગાડા જોતરીને હસ્તિશીર્ષ નગર સમીપે આવીને હસ્તિશીર્ષ નગરની બહાર અગ્ર ઉદ્ઘાનમાં સાર્થને જોભો રાખ્યો, ગાડી-ગાડા છોડીને બહુભૂલ્ય ઉપહાર (ભેટણું) લઈને, હસ્તિશીર્ષ નગરમાં પ્રવેશ કરીને, કનકકેતુ રાજાની પાસે આવ્યા. રાજાની સમક્ષ તે ઉપહાર ભેટરુપે ધર્યો. કનકકેતુ રાજાએ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોની બહુભૂલ્ય ભેટનો સ્વીકાર કર્યો.

અશ્વોનું અપહરણ :-

૧૨ પડિચ્છિતા તે સંજત્તા-ણાવાવાળિયગા એવં વયાસી- તુબ્બેણ દેવાણુપ્રિયા ! ગામાગર જાવ આહિંડહ, લવણસમું ચ અભિક્ખણ-અભિક્ખણ પોયવહણેણ ઓગાહ । તં અતિથિયાંઇ કેઝ ભે કહિંચિ અચ્છેરએ દિટુપુંબે ?

તએ ણં સંજત્તા-ણાવાવાળિયગા કણગકેઝ રાયં એવં વયાસી- એવં ખલુ અમ્હે દેવાણુપ્રિયા ! ઇહેવ હત્થિસીસે ણયરે પરિવસામો તં ચેવ જાવ કાલિયદીવંતેણ સંવૂઢા । તત્થ ણં બહવે હિરણ્ણાગરા ય જાવ બહવે તત્થ આસે પાસામો । કિં તે ? આઇણ વેઢો જાવ અણેગાંઇ જોયણાંઇ ઉભ્ભમંતિ । તએ ણં સામી ! અમ્હેહિં કાલિયદીવે તે આસા અચ્છેરએ દિટા ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી રાજાએ દરિયાઈમુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે અનેક ગામ, આકર વગેરે સ્થાનોમાં ફરો છો અને જહાજ દ્વારા વારંવાર લવણસમુદ્રની યાત્રા કરો છો, તો તમે કયાંય કોઈ આશ્ર્યજનક, અદ્ભૂત વસ્તુ જોઈ છે ?

ત્યારે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોએ કનકકેતુ રાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિય ! અમે આ જ હસ્તિશીર્ષ નગરના નિવાસી છીએ, યાવત્ત અમે કાલિક દીપ ગયા હતા. તે દીપમાં ઘણી ચાંદી, હીરા-રત્ન વગેરેની ખાણો યાવત્ત ઘણા અશ્વો જોયા હતા. તે અશ્વ કેવા હતા ? અહીં (જંબૂદીપ પ્રજ્ઞાપિતસૂત્ર પ્રમાણે) આકીર્તા અશ્વનું કથન કરવું યાવત્ત તે અશ્વો અમારી ગંધથી અનેક યોજન દૂર ચાલ્યા ગયા. આ રીતે હે સ્વામિન્ ! અમોએ કાલિક દીપમાં આશ્ર્યકારી અશ્વોને જોયા છે.

૧૩ તએ ણં સે કણગકેઊ તેસિં સંજત્તા-ણાવાવાળિયગાળં અંતિએ એયમદું સોચ્ચા

ણિસમ્મ તે સંજત્તા-ણાવાવાળિયએ એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! મમ કોડુંબિયપુરિસેહિં સર્દ્દિ કાલિયદીવાઓ તે આસે આણેહ !

તએ ણ સંજત્તા-ણાવાવાળિયગા કણગકેડં રાયં એવં વયાસી- એવં સામી ! ત્તિ કટ્ટુ આણાએ વિણણેં વયણ પડિસુણેતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી કનકકેતુ રાજાએ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોના મુખેથી આ વાત સાંભળીને તેઓને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે મારા કર્મચારી પુરુષોની સાથે જાઓ અને કાલિક દ્વીપમાંથી તે અશ્વોને અહીં લઈ આવો.

ત્યારે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણિકોએ કનકકેતુ રાજાને આ પ્રમાણે કહું— હે સ્વામિન્! ‘ભલે’ એમ કહીને તેઓએ રાજાની આશાનો વિનયપૂર્વક સ્વીકાર કર્યો.

૧૪ તએ ણ કણગકેઊ રાયા કોડુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- ગચ્છહ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ! સંજત્તા-ણાવાવાળિયએહિં સર્દ્દી કાલિયદીવાઓ મમ આસે આણેહ ! તે વિ પડિસુણેતિ । તએ ણ તે કોડુંબિયપુરિસા સગડી-સાગડં સજ્જેતિ, સજ્જતા તત્થ ણ બહૂણ વીણાણ ય, વલ્લકીણ ય, ભામરીણ ય, કચ્છભીણ ય, ભંભાણ ય, છબ્બભામરીણ ય, વિચિત્તવીણાણ ય અણેસિં ચ બહૂણ સાંદ્રિય-પાઉગાણ દવ્વાણ સગડી-સાગડં ભરેતિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી કનકકેતુ રાજાએ કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને કહું કે— હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા નૌકાવણિકોની સાથે જાઓ અને કાલિક દ્વીપમાંથી મારા માટે અશ્વો લઈ આવો. તેઓએ પણ રાજાના આદેશનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર પછી કર્મચારી પુરુષોએ ગાડી-ગાડા તૈયાર કર્યા. ઘણી વીણાઓ, વલ્લકીઓ, ભામરી, કચ્છભી (કાચબાના આકારવાળી વીણા), ભંભાઓ(ભેરી), ષઢ્ઢ ભામરીઓ (ગોળાકાર વીણા) વગેરે વિવિધ પ્રકારની વીણાઓ તથા શ્રોત્રેન્દ્રિયને સુખપ્રદ બીજી ઘણી વસ્તુઓથી ગાડી-ગાડા ભરી લીધા.

૧૫ બહૂણ કિણહાણ ય જાવ સુકિકલ્લાણ ય કટુકમ્માણ ય ચિત્તકમ્માણ ય પોથ્કમ્માણ ય લેપ્પકમ્માણ ય ગંથિમાણ ય વેદિમાણ ય પૂરિમાણ ય સંઘાઇમાણ ય અણેસિં ચ બહૂણ ચર્કિંખદિયપાઉગાણ દવ્વાણ સગડી-સાગડં ભરેતિ ।

બહુસ્સ ખંડસ્સ ય ગુલસ્સ ય સકકરાએ ય મચ્છંડિયાએ ય પુષ્ફુત્તરપઠમુત્તરાએ અણેસિં ચ જિંબિથદિય-પાઉગાણ દવ્વાણ સગડી-સાગડં ભરેતિ ।

બહૂણ કોયવયાણ ય કંબલાણ ય પાવારાણ ય ણવતયાણ ય મલયાણ ય મસગાણ ય (મસૂરાણ ય) સિલાવદ્વાણ ય જાવ હંસગબ્ભાણ ય અણેસિં ચ બહૂણ ફાસિંદિય-પાઉગાણ દવ્વાણ સગડી-સાગડં ભરેતિ ।

ભરિત્તા સગડી-સાગડં જોણેતિ, જોઇત્તા જેણેવ ગંભીરપોયદ્વાણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ,

ઉવાગચ્છિત્તા સગડી-સાગડં મોએંતિ, મોઇત્તા પોયવહણં સજ્જેંતિ, સજ્જિત્તા તેસિં ઉકિકદ્વાણં સહ્ય-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધાણં કટુસ્સ ય તણસ્સ ય પાળિયસ્સ ય તંડુલાણ ય સમિયસ્સ ય ગોરસસ્સ ય જાવ અણેસિં ચ બહૂણ પોયવહણપાડગાણં પોયવહણં ભરેંતિ ।

ભરિત્તા દવિખણાણકુલેણ વાએણ જેણેવ કાલિયદીવે તેણેવ ઉવાગચ્છિત્તા પોયવહણં લંબેંતિ, લંબિત્તા તાઇં ઉકિકદ્વાઇં સહ્ય-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધાઇં એગદ્વિયાહિં કાલિયદીવં ઉત્તારેંતિ, ઉત્તારેત્તા; જહિં જહિં ચ ણં તે આસા આસયંતિ વા, સયંતિ વા, ચિદુંતિ વા, તુયદુંતિ વા, તહિં તહિં ચ ણં તે કોદુંબિયપુરિસા તાઓ વીણાઓ ય જાવ વિચિત્તવીણાઓ ય અણાણિ બહૂણિ સોઝિંદિયપાડગાણિ ય દવ્વાણિ સમુદીરેમાણા સમુદીરેમાણા ઠરેંતિ, તેસિં ચ પરિપેરંતેણ પાસએ ઠવેઝ, ઠવિત્તા ણિચ્વલા ણિપંદા તુસિણીયા ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :-— ઘણા કૃષ્ણ વર્ણ યાવત્ શુક્લ વર્ણવાળા કાષકર્મ-લાકડાના રમકડાઓ, ચિત્રિતકર્મ, પુસ્તકર્મ—પૂઢા પર બનાવેલા ચિત્રો, લેખ કર્મ—માટીથી બનાવેલા ચિત્ર-વિચિત્રરૂપો, ગૂંધીને, લતા વગેરે વીટીને, પતરાં વગેરે પર કાણા કરી તેને પૂરીને અને લોખંડ વગેરેને જોડીને બનાવેલી વસ્તુઓ તથા અન્ય ચક્ષુ ઈન્દ્રિયને સુખપ્રદ દ્રવ્યોથી ગાડી-ગાડા ભર્યા.

ઘણા કોષ્ટપુટકો—સુગંધિત દ્રવ્ય વિશેષ, કેતકીપુટકો તથા બીજા ઘણા ગ્રાણોન્દ્રિયને તૃપ્તિ આપનારા પદાર્થોથી ગાડી-ગાડા ભર્યા.

ત્યાર પછી ઘણી ખાંડ, ગોળ, સાકર, ખડીસાકર, પુષ્પોતર શુલ્કંદ તથા પદ્મકંદ વગેરે બીજા અનેક રસેન્દ્રિયને સુખપ્રદ દ્રવ્યોથી ગાડી-ગાડા ભર્યા.

ત્યાર પછી ઘણા કોયતક—રૂની બનેલી રજાઈઓ, કંબલો, ચાદરો, નવલક—ઊનના બનાવેલા ઘાબળા, જીણા, મલય-મસૂર મલય દેશમાં બનેલા વસ્ત્રો, વિશેષ પ્રકારના ગોળાકાર આસનો અથવા મસગ-ચામડાથી મહેલા વસ્ત્રો, શિલાપણક, ચીકણી શિલાઓ યાવત્ હંસગર્ભ(શેત વસ્ત્ર) તથા અન્ય સ્પર્શેન્દ્રિયને સુખપ્રદ દ્રવ્યો ગાડી-ગાડામાં ભર્યા.

ઉક્ત સર્વ દ્રવ્યો ભરીને ગાડી-ગાડા જોતરીને તેઓ ગંભીર નામના બંદરે આવ્યા અને ગાડી-ગાડા ખોલીને જહાજ તૈયાર કર્યું. ત્યાર પછી ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ, અને ગંધ દ્રવ્યો તથા કાષ, તૃણ, જલ, ચોખા, લોટ, દહીં, દૂધ તથા અન્ય ઘણા પદાર્થો જહાજમાં ભર્યા.

ત્યાર પછી દક્ષિણ દિશાનો અનુકૂળ પવન વહેવા લાગ્યો, ત્યારે પ્રસ્થાન કરીને દક્ષિણ દિશાની સહાયતાથી તેઓએ કાલિકદ્વીપે આવીને, લંગર નાંખીને જહાજને લાંગર્યું. ત્યાર પછી તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધયુક્ત પદાર્થને નાની નૌકાઓ દ્વારા કાલિક દ્વીપમાં ઉતાર્યા.

જ્યાં-જ્યાં(જે જે વનમાં) તે અશ્વો બેસતા હતા, સૂતા હતા, ઊભા રહેતા હતા, આળોટતા હતા, ત્યાં ત્યાં કર્મચારી પુરુષો તે વીણા, વિચિત્ર વીણા આદિ શ્રોત્રેન્દ્રિયને પ્રિય વાદ્ય વગડાવતા રહ્યા તથા તેની ચારે બાજુ જાળ પાથરીને તેઓ હલનયલનાદિ કિયાઓ કર્યા વિના નિશ્ચલપણે અને અંગોપાંગને હલાવ્યા વિના નિસ્પંદપણે, મૌનપૂર્વક ધૂપાઈને રહ્યા.

૧૬ જથું જથું તે આસા આસયંતિ વા સયંતિ વા ચિદુંતિ વા તુયદુંતિ વા, તત્થ તત્થ ણં તે કોદુંબિયપુરિસા બહૂણિ કિણહાણિ ય જાવ સુકિકલાણિ ય કટુકમ્માણિ ય જાવ

સંઘાઇમાળિ ય અણાળિ ય બહૂણ ચકિંખદિયપાઉગગાળિ ય દવ્વાળિ ઠવેંતિ, તેસિં પરિપેરંતેણ પાસએ ઠવેઝ, ઠવિતા ણિચ્ચલા ણિપ્પંદા તુસિણીયા ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યાં જ્યાં તે અશ્વો બેસતા હતા, સૂતા હતા, ઊભા રહેતા હતા કે આળોટતા હતા, ત્યાં ત્યાં તે કર્મચારી પુરુષોએ પાંચ વર્ષના લાકડાના રમકડા યાવત્તુ લોખંડ વગેરે ભેગા કરીને બનાવેલી વસ્તુઓ તથા અન્ય ચક્ષુ ઈન્દ્રિયને પ્રિય ઘણા પદાર્થો રાખ્યા તથા તેની આજુભાજુ જાળ પાથરીને તેઓ નિશ્ચલ, નિસ્પંદ અને મૌનપણે છુપાઈને રહ્યા.

૧૭ જત્થજત્થ તે આસા આસયંતિ વા સયંતિ વા ચિદુંતિ વા તુયદૃંતિ વા તત્થતત્થ ણ તે કોડુંબિયપુરિસા તેસિં બહૂણ કોડુપુડાણ ય અણેસિં ચ ઘાણિદિયપાઉગગાળાં દવ્વાળાં પુંજે ય ણિયરે ય કરેતિ, કરિતા તેસિં પરિપેરંતે ણ પાસએ ઠવેઝ જાવ ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યાં જ્યાં તે અશ્વો બેસતા, સૂતા, ઊભા રહેતા અથવા આળોટતા હતા ત્યાં ત્યાં તે કર્મચારી પુરુષોએ ઘણા કોષ્ટપુટકો આદિ તથા ભીજા ઘાણોન્દ્રિયને પ્રિય પદાર્થોના પુંજ (એકજ વસ્તુના ઠગલાં) અને નિકર(જુદી-જુદી વસ્તુઓના ઠગલાં) કરી દીધા. તેની આજુભાજુ જાળ બિધાવીને મૌનપણે સંતાઈને રહ્યા.

૧૮ જત્થ જત્થ ણ તે આસા આસયંતિ વા, સયંતિ વા ચિદુંતિ વા તુયદૃંતિ વા તત્થ તત્થ ગુલસ્સ જાવ અણેસિં ચ બહૂણ જિબ્બિદિયપાઉગગાળાં દવ્વાળાં પુંજે ય ણિયરે ય કરેતિ, કરેતા વિયરએ ખણંતિ, ખણિતા ગુલપાણગસ્સ ખંડપાણગસ્સ પોરપાણગસ્સ અણેસિં ચ બહૂણ પાણગાળાં વિયરે ભરેતિ, ભરિતા તેસિં પરિપેરતેણ પાસએ ઠવેંતિ જાવ ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યાં-જ્યાં તે અશ્વો બેસતા, સૂતા, ઊભા રહેતા કે આળોટતા હતા, ત્યાં-ત્યાં કર્મચારી પુરુષોએ ગોળના યાવત્તુ બીજા ઘણા જિબ્બેન્દ્રિયને પ્રિય અનેક પદાર્થોના ઠગલાં રાખ્યા. તે જગ્યાએ ખાડા ખોદીને ગોળનાં પાણી, ખાંડનાં પાણી, શેરીનાં પાણી તથા અન્ય અનેક પ્રકારના પાણીથી તે ખાડા ભરી દીધા, તેની આજુભાજુ જાળ પાથરીને, મૌનપણે સંતાઈને રહ્યા.

૧૯ જહિં જહિં ચ ણ તે આસા આસયંતિ વા સયંતિ વા ચિદુંતિ વા તુયદૃંતિ વા તહિં તહિં ણ તે બહવે કોયવયા ય જાવ સિલાવદૃયા અણાળિ ય ફાસિંદિયપાઉગગાઇં અત્થુયપચ્ચત્થુયાઇં ઠવેંતિ, ઠવિતા તેસિં પરિપેરતેણ જાવ ચિદુંતિ ।

ભાવાર્થ :- જ્યાં-જ્યાં તે અશ્વો બેસતા, સૂતા, ઊભા રહેતા કે આળોટતા હતા, ત્યાં-ત્યાં રૂના વસ્ત્રો યાવત્તુ શિલાપડુક તથા અન્ય સ્પેરેશન્દ્રિયને પ્રિય પદાર્થો રજાઈ વગેરે એકબીજાની ઉપર પાથરીને રાખી દીધા અને તેની ચારેબાજુ જાળ પાથરીને, મૌનપણે સંતાઈને રહ્યા.

૨૦ તએ ણ તે આસા જેણેવ તે ઉકિકદ્વા સદ્દફરિસરસરુવગંધા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ । તત્થ ણ અત્થેગઇયા આસા અપુવા ણ ઇમે સદ્દફરિસરસરુવગંધા ત્તિ કટદુ તેસુ ઉકિકદ્વેસુ સદ્દફરિસરસરુવગંધેસુ અમુચ્છિયા અગદ્ધિયા અગદ્ધા અણજ્ઞોવણા તેસિં ઉકિકદ્વાણ સદ્દ જાવ ગંધાણ દૂરંદૂરેણ અવકકમંતિ । તે ણ તત્થ પડરંગોયરા પડરંતણપાળિયા ણિબ્ધયા ણિરુવિગગા સુહંસુહેણ વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે અશ્વો, જ્યાં આ ઉત્કટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધવાળી વસ્તુઓ રાખી હતી ત્યાં આવ્યા, ત્યાં આવીને તેમાંથી કેટલાક અશ્વો આ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધ અપૂર્વ છે અર્થાત્ પહેલાં કયારે ય આવો અનુભવ કર્યો નથી, એવો વિચાર કરી તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધમાં મૂર્ચિષ્ઠત, ગૃદ્ધ અને આસક્ત ન થતાં તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ યાવત્ ગંધથી દૂર ચાલ્યા ગયા. તે અશ્વો તે સ્થાનોમાં ઘણા ચરવાના ખેતરો, પ્રચુર ઘાસ-પાણી પ્રાપ્ત કરીને નિર્ભયપણે ઉદ્વેગરહિત થઈને સુખપૂર્વક વિચરવા લાગ્યા.

૨૧ એવામેવ સમણાતસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા સદ્દફરિસરસરૂવગંધેસુ ણો સજ્જાન, સે ણ ઇહલોગે ચેવ બહૂણ સમણાણ સમણીણ સાવયાણ સાવિયાણ અચ્ચણિજ્જે જાવ ચાઉરંતસંસારકંતાર વીઝવયાની ।

ભાવાર્થ :- એ પ્રમાણે હે આયુષ્માન શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ અથવા સાધ્વી; શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધમાં આસક્ત થતા નથી, તે આ લોકમાં ઘણા સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓના પૂજનીય થાય છે અને ચાતુર્ગતિક સંસાર-કાન્તારને પાર પામી જાય છે.

૨૨ તત્થ ણ અત્થેગાયા આસા જેણેવ ઉકિકટુ સદ્દફરિસરસરૂવગંધા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા તેસુ ઉકિકટેસુ સદ્દફરિસરસરૂવગંધેસુ મુચ્છિયા જાવ અજ્જોવવણા આસેવિંતિ પયત્તા યાવિ હોત્થા । તએ ણ તે આસા એએ ઉકિકટુ સદ્દફરિસરસરૂવગંધા આસેવમાણા તેહિં બહૂહિં કૂડેહિં ય પાસેહિ ય ગલએસુ ય પાએસુ ય બજ્જંતિ ।

ભાવાર્થ :- તે ઘોડામાંથી કેટલાક ઘોડા ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધવાળા પદાર્થો હતા ત્યાં પહોંચીને, તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધમાં મૂર્ચિષ્ઠત થયા, અતિ આસક્ત થઈ ગયા અને તેનું સેવન કરવામાં પ્રવૃત્ત થઈ ગયા. ત્યાર પછી તે ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધનું સેવન કરનારા તે અશ્વો કર્મચારી પુરુષો દ્વારા ગોઠવેલા છટકામાં, કૂટ પાસ-રહસ્યમયી જાળમાં, બંધનોમાં ડોકથી યાવત્ પગથી બંધાઈ ગયા, પકડાઈ ગયા.

અશ્વ સહિત નગરમાં પુનરાગમન :-

૨૩ તએ ણ તે કોડુંબિયા એએ આસે ગિણહંતિ, ગિણિહત્તા એગટ્ટિયાહિં પોયવહણે સંચારેતિ, સંચારિતા તણસ્સ ય કદુસ્સ ય જાવ ભરેતિ ।

તએ ણ તે સંજત્તા ણાવાવાળિયગા દક્ખિણાણકૂલેણ વાએણ જેણેવ ગંભીરએ પોયપદૃણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા પોયવહણ લંબેતિ, લંબિતા તે આસે ઉત્તારેતિ, ઉત્તારિતા જેણેવ હત્થિસીસે ણયરે, જેણેવ કણગકેઊ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ વદ્ધારેતિ વદ્ધાવિતા તે આસે ઉવર્ણેતિ।

તએ ણ સે કણગકેઊ રાયા તેસ્સિં સંજત્તા-ણાવાવાળિયગાણ ઉસ્સુકં વિચરિ, વિચરિતા સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારિતા સમ્માણિતા પડિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપછી તે કર્મચારી પુરુષોએ તે અશ્વોને પકડી લીધા, નૌકાઓ દ્વારા જહાજમાં લઈ આવ્યા અને જહાજમાં ઘાસ-લાકડા આદિ આવશ્યક પદાર્થો ભરી લીધા.

ત્યારપણી દક્ષિણ દિશાનો અનુકૂળ પવન વહેવા લાગ્યો ત્યારે દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે નૌકાવણીકોએ ત્યાંથી પ્રસ્થાન કરીને, ગંભીર નામના બંદરે આવીને જહાજ લાંગર્યું. ત્યાર પણી તે ઘોડાઓને નીચે ઉતાર્યા અને હસ્તિશીર્ષ નગરમાં કનકકેતુ રાજા પાસે લઈને આવ્યા. હાથ જોડીને રાજાનું અભિવાદન કરીને તેઓએ અશ્વોને ઉપસ્થિત કર્યા.

કનકકેતુ રાજાએ દરિયાઈ મુસાફરી કરનારા તે વણિકોનો શુલ્ક(કર) માફ કરી દીધો. તેઓનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું અને તેઓને વિદાય કર્યા.

૨૪ તએ ણ સે કણગકેऊ રાયા કોંદુંબિયપુરિસે સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા સકકારેઝ સમ્માણેઝ, સકકારિત્તા સમ્માણિત્તા પઢિવિસજ્જેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી કનકકેતુ રાજાએ(કાલિક દ્વીપ મોકલેલા) કર્મચારી પુરુષોને બોલાવીને તેઓનો પણ સત્કાર-સન્માન કરીને વિદાય કર્યા.

૨૫ તએ ણ સે કણગકેऊ રાયા આસમદ્દેઝ સદ્ગાવેઝ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી - તુબ્ધે ણ દેવાણુપ્પિયા ! મમ આસે વિણએહ ।

તએ ણ તે આસમદ્દગા તહ ચ્છિ પઢિસુર્ણેતિ, પઢિસુણિત્તા તે આસે બહૂહિં મુહબંધેહિ ય, કણણબંધેહિ ય, ણાસાબંધેહિ ય, વાલબંધેહિ ય, ખુરબંધેહિ ય કડગબંધેહિ ય ખલિણબંધેહિ ય, અહિલાણેહિ ય, પદયાણેહિ ય, અંકણાહિ ય, વેતપ્પહારેહિ ય, લયપ્પહારેહિ ય, કસપ્પહારેહિ ય, છિવપ્પહારેહિ ય વિણયંતિ, વિણિત્તા કણગકેઉસ્સ રણ્ણો ઉવર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારપણી કનકકેતુ રાજાએ અશ્વમર્દકો(અશ્વપાળો) ને બોલાવીને કહું કે— હે દેવાનુપ્રિયો! તમે મારા અશ્વોને વિનીત કરો. પ્રશિક્ષિત કરો.

ત્યારપણી અશ્વમર્દકોએ ‘ભલે’ કહીને રાજાનો આદેશ સ્વીકાર્યો, સ્વીકારીને તેઓએ તે અશ્વોને મુખબંધનોથી(મુખબાંધીને), કર્ણબંધનોથી, નાસા બંધનોથી, વાળ બંધનોથી, ખુરબંધનોથી, ખલિલ—લગામરૂપ બંધનથી, અહિલાણ—ચોકહું લગાવીને અર્થાત્ ઘોડાના મોઢામાં રહેતો લગામનો લોઢાનો ભાગ બાંધીને, પડયાણ—ઘોડાની પીઠ ઉપરનું પલાણ કસીને, અંકણ—લોખંડની તપાવેલ સળીઓ વડે ખસી કરીને, નેતરની સોટીથી પ્રહાર કરીને, વેલાનો પ્રહાર કરીને, ચાબુકનો પ્રહાર કરીને, ચામડાના કોરડાના પ્રહાર કરીને વિનીત(પ્રશિક્ષિત) કરીને કનકકેતુ રાજા પાસે લઈ આવ્યા.

૨૬ તએ ણ સે કણગકેऊ તે આસમદ્દેઝ સકકારેઝ, સમ્માણેઝ સકકારિત્તા સમ્માણિત્તા પઢિવિસજ્જેઝ । તએ ણ તે આસા બહૂહિં મુહબંધેહિ ય જાવ છિવપ્પહારેહિ ય બહૂળિ સારીરસાણ દુક્ખાં પાર્વતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પણી કનકકેતુએ તે અશ્વમર્દકોનો સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું સત્કાર-સન્માન કરીને તેઓને વિદાય કર્યા. તે અશ્વો મુખબંધનથી યાવત્ ચાબુકોના પ્રહારોથી ઘણા શારીરિક અને માનસિક દુઃખોને પ્રાપ્ત થયા.

૨૭ એવામેવ સમણાઉસો ! જો અન્હ ણિગંથો વા ણિગંથી વા પવ્વિએ સમાણે ઇદ્દેસુ સદ્-ફરિસ-રસ-સ્લ્વ-ગંધેસુ સજ્જઝિ, રજ્જઝિ, ગિજ્જઝિ, મુજ્જઝિ, અજ્જોવવજ્જઝિ, સે ણ ઇહ

લોએ ચેવ બહૂણ સમણાણ ય જાવ ચાઉરંતસંસારકંતારં ભુજ્જો ભુજ્જો અણુપરિયદ્વિસ્સિઃ ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! અમારા જે નિર્ગ્રથ અથવા નિર્ગ્રથીઓ દીક્ષિત થઈને પ્રિય-ઈષ્ટ શબ્દ, સપર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધમાં આસક્ત, અનુરક્ત, ગૃહ્ણ, મૂર્ચિષ્ઠ અને તલ્લીન બની જાય છે, તેઓ આ લોકમાં ઘણા શ્રમણ-શ્રમણીઓ, શ્રાવક-શ્રાવિકાઓના અવહેલનાના પાત્ર બને હે યાવત્ત તે ચાતુર્ગતિક સંસાર અટવીમાં પુનઃપુનઃ ભ્રમણ કરે છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં વિષયોની આસક્તિ-અનાસક્તિના ફળનું નિરૂપણ અશ્વોના દષ્ટાંતથી કરીને શ્રમણ-શ્રમણીઓને અનાસક્ત રહેવાની પ્રેરણા કરી છે. સૂત્રકારના અતીમશિક્ષા સૂત્ર પછી કેટલીક પ્રતોમાં વીસ ગાથા સમૂહ દ્વારા બોધ આપવામાં આવ્યો છે. તે ગાથાઓ માટે ટીકાકારે— ગાથા કદમ્બકં વાચનાંતરે અધિકં ઉપલભ્યતે આ પ્રકારે કહીને તે ગાથાઓનું વિશ્લેષણ કર્યું છે. તે ગાથાઓ આ પ્રમાણે છે—

**કલ-રિભિયમહુર-તંતી-તલ-તાલ-વંસ-કઉહાભિરામેસુ ।
સદેસુ રજ્જમાણા, રમંતિ સોઇંદિય-વસદ્વા ॥૧॥
સોઇંદિય-દુદ્બંતત્તણસ્સ અહ એત્તિઓ હવઙ દોસો ।
દીવિગ-રૂયમસહંતો, વહબંધં તિત્તિરો પત્તો ॥૨॥**

ગાથાર્થ :- શ્રોતેન્દ્રિયને વશીભૂત, અત્યંત મનોહર શબ્દોમાં અનુરક્ત પ્રાણીઓ કલ-હદ્યહારી, રિભીત—સ્વર ધોલનાના કારણે મધુર, પ્રિય ધ્વનિવાળા વીજા, કરતાલ, વાંસળી વગેરેમાં આનંદિત થાય છે.॥૧॥

જેમ શિકારીના પીજરામાં પૂરાયેલી તિતારીના શબ્દને સહન નહીં કરનાર અર્થાતું તિતારીના શબ્દ સાંભળી કામરાગને વશ બની (પોતાના સ્થાનથી બહાર નીકળી) જતો તીતર બંધન અને વધને પ્રાપ્ત થાય છે તેમ શ્રોતેન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ બંધન અને વધુપી દોષોને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૨॥

**થણ-જહણ-વયણ-કર-ચરણ-ણયણ-ગવ્બિય-વિલાસિયગઈસુ ।
રૂવેસુ રજ્જમાણા, રમંતિ ચંકિંખદિય-વસદ્વા ॥૩॥
ચંકિંખદિય-દુદ્બંતત્તણસ્સ અહ એત્તિઓ ભવઙ દોસો ।
જં જલણમ્મિ જલંતે, પડે પયંગો અબુદ્ધીઓ ॥૪॥**

ગાથાર્થ :- ચક્ષુરિન્દ્રિયને વશીભૂત, રૂપોમાં અનુરક્ત પ્રાણીઓ સ્ત્રીઓના સ્તન, જાંધ, મુખ, હાથ, પગ, નેત્રો અને ગર્વિત વિલાસયુક્ત ચાલમાં આનંદિત થાય છે.॥૩॥

જેમ અજ્ઞાની પતંગિયું (જ્યોતના રૂપથી આકર્ષાઈને) બળતી અભિનમાં પડીને મૃત્યુ પામે છે, તેમ ચક્ષુરિન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ વધ અને બંધનરૂપી દોષોને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૪॥

**અગુરુવર-પવરધૂવણ, ઉત્યમલ્લાણુલેવણવિહીસુ ।
ગંધેસુ રજ્જમાણા, રમંતિ ધાર્ણિંદિય-વસદ્વા ॥૫॥
ધાર્ણિંદિય-દુદ્બંતત્તણસ્સ અહ એત્તિઓ હવઙ દોસો ।
જં ઓસહિંધેણ, વિલાઓ ણિદ્વાવઈ ઉરગો ॥૬॥**

ગાથાર્થ :- ગ્રાણોન્દ્રિયને વશીભૂત, સુગંધમાં અનુરક્ત પ્રાણીઓ શ્રેષ્ઠ અગર, દશાંગીધૂપ, વિવિધ ઋતુજન્ય પુષ્પો, ચંદનાદિ સુગંધિત લેપ આદિ દ્રવ્યોમાં આનંદિત થાય છે.॥૫॥

જેમ ઔપદિની ગંધથી આકર્ષિત થઈને બિલમાંથી બહાર આવતો સર્પ બંધન અને કષ્ટને પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ ગ્રાણોન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ બંધન અને વધ રૂપી દોષોને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૬॥

તિત્તકડુયં કસાયં અંબિલમહુરં બહુખજ્જપેજ્જલેજ્જેસુ ।

આસાયંમિ ઉ ગિદ્ધા, રમંતિ જિબિંભદિય-વસટ્ટા ॥૭॥

જિબિંભદિય-દુદુંતત્ત્ત્વણસ્સ અહ એત્તિઓ હવઙ્ગ દોસો ।

જં ગલગલગુકિખતો, ફુરઙ થલવિરલિલો મચ્છો ॥૮॥

ગાથાર્થ :- જિહ્વેન્દ્રિયને વશીભૂત, રસોમાં અનુરક્ત પ્રાણીઓ કડવા, તીખા, તૂરા, ખાટા અને મર્દુર ખાવા, પીવા, ચાટવા યોગ્ય પદાર્થોમાં આનંદિત થાય છે.॥૭॥

ગલ-કાંટામાં ભરાવેલા માંસને ખાવા જતાં માછલાના ગળામાં કાંટો ભરાઈ જાય અને માછીમાર દ્વારા બહાર ખેંચાયેલું અને જમીન પર ફેંકાયેલું માછલું તરફી-તરફીને મરી જાય છે, તેમ જિહ્વેન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ બંધન અને વધરૂપી દોષોને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૮॥

ઉઠ ભયમાણસુહેહિ ય, સવિભવ-હિયયગ-મણણિવૃઝકરેસુ ।

ફાસેસુ રજ્જમાણા, રમંતિ ફાસિંદિય-વસટ્ટા ॥૯॥

ફાસિંદિય-દુદુંતત્ત્વણસ્સ અહ એત્તિઓ હવઙ્ગ દોસો ।

જં ખણઙ મથ્થયં કુંજરસ્સ લોહંકુસો તિકખો ॥૧૦॥

ગાથાર્થ :- સ્પર્શોન્દ્રિયને વશીભૂત, સ્પર્શમાં અનુરક્ત પ્રાણીઓ વિવિધ ઋતુઓમાં સુખપ્રદ, વૈભવયુક્ત, હદ્ય અને મનને સુખકારી સ્ત્રી, માળા વગેરે પદાર્થોમાં આનંદિત થાય છે.॥૯॥

જેમ ખોટી બનાવીને રાખેલી હાથથીને સ્પર્શવા જતાં હાથી ખાડામાં પડીને બંધનને પ્રાપ્ત થાય છે. તે હાથીનું મસ્તક તીક્ષ્ણ લોહમય અંકુશથી તાડિત થાય છે, તેમ સ્પર્શોન્દ્રિયને આધીન પ્રાણીઓ બંધન અને વધને પ્રાપ્ત થાય છે.॥૧૦॥

કલ-રિભિય-મહુર-તંતી-તલ-તાલ-વંસ-કકુહાભિરામેસુ ।

સદેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણ ણ તે મરએ ॥૧૧॥

થણ-જહણ-વયણ-કર-ચરણ-ણયણ-ગવ્યિય-વિલાસિયગર્ઝસુ ।

રૂકેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણ ણ તે મરએ ॥૧૨॥

અગુવર-પવર-ધૂવળ-ઉત્તમલાળુલેવળવિહીસુ ।

ગંધેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણ ણ તે મરએ ॥૧૩॥

તિત્ત-કડુયં કસાયં-મહુરં બહુખજ્જપેજ્જલેજ્જેસુ ।

રસેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણ ણ તે મરએ ॥૧૪॥

ઉઠ-ભયમાણસુહેસુ ય, સવિભવ-હિયયમણણિવૃઝકરેસુ ।

ફાસેસુ જે ણ ગિદ્ધા, વસટ્ટમરણ ણ તે મરએ ॥૧૫॥

ગાથાર્થ :- જે પ્રાણીઓ કલ, રિભિત, મધુર સ્વરવાળી વીણા, કરતાલ, બંસરી વગેરે શ્રેષ્ઠ અને મનોહર વાદોના શબ્દોમાં આસક્ત થતાં નથી તે વશાર્ત મરણે અર્થાત્ ઈન્દ્રિયોને વશ થઈ આર્ત-હૃદાય પીડિત થઈને; વિષયો માટે હાય-હાય કરતાં મરતા નથી.||૧૧||

જે પ્રાણીઓ સ્ત્રીના સ્તન, જાંધ, મુખ, હાથ, પગ, નયન, ગર્વિત વિલાસયુક્ત ચાલ વગેરે રૂપોમાં આસક્ત થતાં નથી તે વશાર્ત મરણે મરતા નથી.||૧૨||

જે પ્રાણીઓ શ્રેષ્ઠ અગર, દશાંગીધૂપ, વિવિધ ઋતુજન્ય પુષ્પો, ચંદનાદિ સુગંધિત લેપ દ્રવ્યો વગેરેની સુગંધમાં ગૃદ્ધ થતાં નથી તે વશાર્ત મરણે મરતા નથી.||૧૩||

જે પ્રાણીઓ કડવા, તીખા, તૂરા, ખાટા, મીઠા, ખાવા, પીવા અને ચાટવા યોગ્ય પદાર્થોના આસ્વાદનમાં ગૃદ્ધ થતાં નથી તે વશાર્ત મરણે મરતા નથી.||૧૪||

જે પ્રાણીઓ વિવિધ ઋતુઓમાં સુખપ્રદ, વૈભવયુક્ત, હદ્ય અને મનને સુખકારી સ્ત્રી, માણા વગેરે પદાર્થોના સ્પર્શમાં આસક્ત થતાં નથી તે વશાર્ત મરણે મરતા નથી.||૧૫||

સદ્ગ્રસુ ય ભદ્રા-પાવએસુ સોયવિસયં ઉવગએસુ ।
 તુદ્રેણ વ રુદ્રેણ વ સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૧૬॥
 રૂવેસુ ય ભદ્રા-પાવએસુ ચક્ખુવિસયં ઉવગએસુ ।
 તુદ્રેણ વ રુદ્રેણ વ, સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૧૭॥
 ગંધેસુ ય ભદ્રા-પાવએસુ ઘાણવિસયં ઉવગએસુ ।
 તુદ્રેણ વ રુદ્રેણ વ, સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૧૮॥
 રસેસુ ય ભદ્રા-પાવએસુ જિબ્ધવિસયં ઉવગએસુ ।
 તુદ્રેણ વ રુદ્રેણ વ, સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૧૯॥
 ફાસેસુ ય ભદ્રા-પાવએસુ કાયવિસયં ઉવગએસુ ।
 તુદ્રેણ વ રુદ્રેણ વ, સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥૨૦॥

ગાથાર્થ :- સાધુઓ શ્રોતેન્દ્રિયના વિષયભૂત ભદ્ર-મનોજા, અનુકૂળ શબ્દો પ્રાપ્ત થાય, તો તેના પ્રતિ રૂષ્ટ-આકર્ષિત ન થાય, અર્થાત્ તેમાં રાગ ન કરે અને પાપક-અમનોજા, પ્રતિકૂળ શબ્દો પ્રાપ્ત થાય તો રૂષ્ટ ન થાય અર્થાત્ દ્રેષ ન કરે.||૧૬||

શ્રમણો ચક્ષુરિન્દ્રિયના વિષયભૂત મનોજા રૂપમાં રાગ ન કરે અને અમનોજા રૂપમાં દ્રેષ ન કરે.||૧૭|| શ્રમણો ગ્રાણેન્દ્રિયના વિષયભૂત મનોજા ગંધમાં રાગ ન કરે અને અમનોજા ગંધમાં દ્રેષ ન કરે.||૧૮|| શ્રમણો જિદ્દેન્દ્રિયના વિષયભૂત મનોજા રસમાં રાગ ન કરે અને અમનોજા રસમાં દ્રેષ ન કરે.||૧૯|| શ્રમણો સ્પર્શેન્દ્રિયના વિષયભૂત મનોજા સ્પર્શમાં રાગ ન કરે અને અમનોજા સ્પર્શમાં દ્રેષ ન કરે. ||૨૦||

૨૮ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ સત્તરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદુ
પણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સત્તરમાં જાત-અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે.
તે જ અર્થ હું તને કહું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં સૂત્રકારે કાલિકદીપવર્તી અશોના દષ્ટાંતે શ્રમણ-નિર્ગ્રથોને બોધ આપ્યો છે. અહીં ટીકાકારે છ ગાથા દ્વારા દષ્ટાંતના રૂપકોને સ્પષ્ટ કરી ઈન્દ્રિય વિષયોમાં આસક્તિ-અનાસક્તિના ફળને રજૂ કર્યા છે. યથા—

જહ સો કાલિયદીવો, અણુવમસોક્ખો તહેવ જહિધમ્મો ।

જહ આસા તહ સાહૂ, વળિયવ્વઅણુકૂલકારિજણા ॥૧॥

અર્થ— જેમ કાલિક દીપના સ્થાને અનુપમ સુખદાયી શ્રમણધર્મ સમજવો. અશોના સ્થાને સાધુ અને વણિકોના સ્થાને અનુકૂલ ઉપસર્ગ કરનારા (લલચાવનારા) લોકો સમજવા. ॥૧॥

જહ સદ્ગાઇ-અગિદ્ધા, પત્તા ણો પાસબંધણ આસા ।

તહ વિસએસુ અગિદ્ધા, વજંતિ ણ કમ્મણા સાહૂ ॥૨॥

અર્થ— જે અશો શબ્દ આદિ વિષયોમાં આસક્ત ન થયા તે જાળમાં ફસાયા નહીં, તે પ્રમાણે જે સાધુ ઈન્દ્રિય વિષયોમાં આસક્ત થતા નથી તે સાધુ કર્માથી બદ્ધ થતા નથી. ॥૨॥

જહ સચ્છંદવિહારો, આસાણ તહ ય ઇહ વરમુણીણ ।

જર-મરણાઇવિવજ્જય, સંપત્તાણંદ-ણિવ્વાણ ॥૩॥

અર્થ— અશોના ઈચ્છાનુસારી વિચરણના સ્થાને શ્રેષ્ઠ મુનિજનોનો જરા-મરણથી રહિત અને આનંદમય નિર્વાશ સમજવો. તાત્પર્ય એ છે કે શબ્દાદિ વિષયોથી દૂર રહેનારા અશો જેમ ઈચ્છાનુસાર વિચરણ કરવામાં સમર્થ થયા તેવી રીતે વિષયોથી વિરત મહામુનિ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવામાં સમર્થ થાય છે. ॥૩॥

જહ સદ્ગાઇસુ ગિદ્ધા, બદ્ધા આસા તહેવ વિસયરયા ।

પાર્વતિ કમ્મબંધં, પરમાસુહકારણ ઘોર ॥૪॥

અર્થ— શબ્દાદિ વિષયોમાં અનુરક્ત થયેલા અશો જેમ બંધનગ્રસ્ત થયા. તેવી રીતે વિષયોમાં રક્ત પ્રાણીઓ અત્યંત દુઃખના કારણભૂત ઘોર કર્મબંધ કરે છે. ॥૪॥

જહ તે કાલિયદીવા, જીયા અણ્ણત્થ દુહગણ પત્તા ।

તહ ધમ્મ-પરિબ્લંઘા, અધમ્મપત્તા ઇહં જીવા ॥૫॥

પાર્વતિ કમ્મ-ણરવિ-વસયા સંસાર-વાહયાલીએ ।

આસપ્પમહદેહિં વ, ણેરઝયાઈહિ દુક્ખાઇ ॥૬॥

અર્થ— જેમ શબ્દાદિમાં આસક્ત થયેલા અશોને કાલિક દીપથી અન્યત્ર લઈ જવામાં આવ્યા અને ત્યાં તે દુઃખ સમૂહને પ્રાપ્ત થયા, તેમ જે જીવો ધર્મથી ભાષ્ટ થાય છે અને અધર્મને પ્રાપ્ત કરે છે.

તે પ્રાણીઓ કર્મરૂપી રાજાને વશીભૂત થાય છે. તે સવારી જેવા સાંસારીક દુઃખોનો, અશમર્દકો દ્વારા અપાતી પીડાની સમાન પરભવમાં નરકાદિ ગતિમાં દુઃખ અને પીડાને તેમજ નૈરયિકો દ્વારા અપાતા કષ્ટોને પામે છે. ॥૫-૬॥

॥ સતરમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

અટારમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

આ અદ્યયનનું નામ ‘સુંસુમા(સુષ્પમા)’ છે. તેમાં ધન્યસાર્થવાહની પુત્રી સુંસુમાનું વર્ણન છે.

રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય સાર્થવાહ-ભડ્રાસાર્થવાહી તેમના પાંચ પુત્રો અને સૌથી નાની લાડકી પુત્રી સુંસુમા સાથે રહેતા હતા. ધન્યશોઠ સુંસુમાને રમાડવા, તેનું ધ્યાન રાખવા એક ચિલાત નામના નોકરને રાખ્યો હતો. તે ચિલાત સુંસુમાને ઘરની બહાર અન્ય બાળ સમુદ્દરમાં રમાડવા લઈ જતો હતો અને ત્યાં અન્ય બાળકોની કોડી, લખોટી, દાળીના વગેરે ચોરી લેતો હતો. તે બાળકોના મા-બાપો ધન્યશોઠને ચિલાતની ફરિયાદ કરતાં હતાં. વારંવારની ફરિયાદોથી કંટાળી, ગુસ્સે થઈને શેડે ચિલાતને રજા આપી દીધી.

ચિલાત નિરંકુશ, સ્વચ્છાંદી બની, દુર્વસની બની ગયો અને વિજય ચોરનો આશ્રય લઈ ચોર વિદ્યામાં પ્રવીષા થઈ ગયો. કાળકમે તે ચોર પલ્લીપતિ થયો. એકવાર તેણે ૫૦૦ ચોરો સાથે ધન્યસાર્થવાહના ઘેર ઘાડ પાડી અને ધન, સોના વગેરે માલ-સામાન સાથે સુંસુમાને પણ તે ઉપાડી ગયો.

ધન્યસાર્થવાહે પોતાના પુત્રો તથા નગરરક્ષકોને સાથે લઈ ચિલાત ચોરનો પીછો કર્યો. નગર રક્ષકોએ ૫૦૦ ચોરને હરાવી ધન તો લઈ લીધું પણ ચિલાત હાથમાં ન આવ્યો. તે સુંસુમાને ખંબે નાંખી સઘન જંગલમાં ભાગી ગયો. નગરરક્ષકો તો પાછા ફરી ગયા પણ પિતા-પુત્રો પ્રાણપ્રાણી સુંસુમાને પાછી લાવવા માટે ચિલાતની પાછળ-પાછળ ગાઢ જંગલમાં પ્રવેશ્યા. ભાગતા-ભાગતા ચિલાત જ્યારે સુંસુમાને ઉપાડવા અસમર્થ બની ગયો ત્યારે તેણે સુંસુમાનો વધ કરી તેના ઘડને ત્યાં જ મૂકીને, મસ્તકને હાથમાં લઈને ઢોડતો રહ્યો અંતે ભૂખ-તરસથી તે અટવીમાં જ મૃત્યુ પામ્યો.

પિતા-પુત્રો ચિલાતને પકડવા અટવીમાં ઘણું રખડયા પણ અંતે હારી-થાકીને પાછા ફર્યા. ત્યાં સુંસુમાના ઘડને જોઈ આકંદ કરવા લાગ્યા. દુર્ગમ અટવીમાં આહાર-પાણી ન મળતાં બધાના પ્રાણ જવાની શક્યતા જોઈ પિતાએ પોતાને મારી, તે આહારથી પુત્રોને પ્રાણ બચાવવા વિનંતિ કરી. ત્યારે પાંચે પુત્રોએ કમશા: પિતા તથા અન્ય ભાઈઓના પ્રાણ બચાવવા પોતાને મારવાનો આગ્રહ રાખ્યો. પ્રાણ બચાવવાનો અન્ય કોઈ ઉપાય ન રહ્યો ત્યારે પ્રાણરહિત, સુંસુમાના શરીરના માંસ-શોણિત દ્વારા પિતા-પુત્રોએ પ્રાણ બચાવી રાજગૃહ નગરમાં પહોંચ્યા.

આ પ્રકારના આહાર સમયે પિતા કે પુત્રોના મનમાં અંશમાત્ર આસક્તિના ભાવ ન થયા હોય, તે સહજ રીતે સમજી શકાય છે. પ્રાણ ટકાવવા અને ઘરે પહોંચવું, તે જ તેઓનું લક્ષ્ય હતું, તે આહારમાં તેઓને જરા પણ આનંદ ન હતો.

તે જ રીતે સાધકોએ માત્ર દેહને ટકાવવા અનાસકત ભાવ રાખી આહાર કરવો જોઈએ. સાધકોને આહારની અનાસકિત સમજાવવા માટે આ સર્વોત્તમ દસ્તાવેજ છે.

સુંસુમામાં આસકત ચિલાત ચોર દુષ્કર્મોમાં લીન બની અટવીમાં મૃત્યુ પામ્યો. તેમ વિષયાસકત જીવો પાપકર્મ કરી સંસાર અટવીમાં અનેક પ્રકારે દુઃખ પામે છે.

અટારમું અદ્યયન

સુંસુમા

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જાણ બંતે ! સમળેણ ભગવયા મહાવીરેણ સત્તરસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે
પણણતે, અદ્વારસમસ્સ કે અદ્વે પણણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન् ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સત્તરમા શાત—અદ્યયનના આ ભાવ કહ્યા
છે, તો અઠારમા અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

ધન્ય સાર્થવાહ પરિવાર :-

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે ણામં ણયરે હોત્થા, વણાઓ ।
તત્થ ણં ધણે ણામં સત્થવાહે પરિવસઇ । તસ્સ ણં ભદ્રા ભારિયા ।

તસ્સ ણં ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ પુત્તા ભદ્રાએ અત્તયા પંચ સત્થવાહદારગા હોત્થા,
તંજહા - ધણે, ધણપાલે, ધણદેવે, ધણગોવે, ધણરક્ષિણ । તસ્સ ણં ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ
ધૂયા ભદ્રાએ અત્તયા પંચણં પુત્તાણં અણુમગજાઇયા સુંસુમા ણામં દારિયા હોત્થા - સૂમાલપાળિપાયા
જાવ સુરૂખવા ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું, તેનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર
અનુસાર જાણવું. ત્યાં ધન્ય નામના સાર્થવાહ નિવાસ કરતા હતા. તેમને ભદ્રા નામની પત્ની હતી.

તે ધન્ય સાર્થવાહના પુત્ર, ભદ્રાના આત્મજ ધન, ધનપાલ, ધનદેવ, ધનગોપ અને ધનરક્ષિત નામના
પાંચ સાર્થવાહ સુપુત્રો હતા, ધન્ય સાર્થવાહની પુત્રી, ભદ્રાની આત્મજા, પાંચે પુત્રો પછી જન્મેલી સુંસુમા
નામની બાલિકા હતી. તેના હાથ-પગ આદિ અંગોપાંગ સુકુમાર હતા યાવત્ત તે સર્વાંગ સુંદર સુરૂપ હતી.

૩ તસ્સ ણં ધણણસ્સ સત્થવાહસ્સ ચિલાએ ણામં દાસચેડે હોત્થા । અહીણપંચદિયસરીરે
મંસોવચ્ચિએ બાલકીલાવણકુસલે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- તે ધન્ય સાર્થવાહને ચિલાત (કિરાત) નામનો દાસપુત્ર, નોકર હતો. તે પાંચે ઈન્દ્રિયોથી પરિપૂર્ણ
માંસલ અને પુષ્ટ શારીરવાળો હતો, તે છોકરાઓને રમાડવામાં પણ કુશળ હતો.

૪ તએ ણં દાસચેડે સુંસુમાએ દારિયાએ બાલગાહે જાએ યાવિ હોત્થા, સુંસુમં દારિયં
કડીએ ગિણહિ, ગિણહત્તા બહૂહિં દારણહિ ય દારિયાહિ ય ડિભણહિ ય ડિભયાહિ ય કુમારણહિ
ય કુમારિયાહિ ય સર્દિં અભિરમમાણે અભિરમમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- સુંસુમા બાલિકાને રમાડવા માટે તે દાસ પુત્રની નિયુક્તિ કરવામાં આવી હતી. તે સુંસુમા બાલિકાને કેડમાં લઈને ઘણા છોકરા-છોકરીઓ, નાના બાળકો, નાની બાલિકાઓ, કુમારો અને કુમારીઓની સાથે રમવા જતો હતો.

૫ તએ ણ સે ચિલાએ દાસચેડે તેસિં બહૂણ દારયાણ ય દારિયાણ ય ડિંભયાણ ય ડિંભિયાણ ય કુમારયાણ ય કુમારિયાણ ય અપ્પેગઇયાણ ખુલ્લાએ અવહરઇ, એવં વદૃએ આડોલિયાઓ તંદૂસએ પોતુલ્લાએ સાડોલ્લાએ, અપ્પેગઇયાણ આભરણમલ્લાલંકારં અવહરઇ, અપ્પેગઇએ આઉસઇ, એવં અવહસઇ, ણિચ્છોડેઇ, ણિબખચ્છેઇ, તજોઇ, અપ્પેગઇએ તાલેઇ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે (૨મતાં-૨મતાં) તે ચિલાત દાસપુત્ર ઘણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળકો-બાલિકાઓ, કુમારો-કુમારિકાઓમાંથી કોઈની કોડી ચોરી લેતો, કોઈની લાખની લખોટીઓ, આડોલિયા-૨મકડા વિશેષને, દડા, વસ્ત્ર નિર્મિત ઢીંગલીઓ, ઉતરીય વસ્ત્રો, કોઈના આભરણો, માળાઓ, અલંકારો ચોરી લેતો, કોઈને ગાળો દેતો, કોઈની હાંસી ઉડાવતો, કોઈને ઠગતો, ભત્સના કરતો, તર્જના કરતો અને કોઈને મારતો હતો.

૬ તએ ણ તે બહવે દારગા ય દારિયા ય ડિંભયા ય કુમારા ય કુમારિયા ય રોયમાણા ય કંદમાણા ય સોયમાણા ય તિપ્પમાણા ય વિલવમાણા ય સાણં-સાણં અમ્માપિઊણ ણિવેરેંતિ ।

તએ ણ તેસિં બહૂણ દારયાણ ય દારિયાણ ય ડિંભયાણ ય કુમારયાણ ય કુમારિયાણ ય અમ્માપિયરો જેણેવ ધર્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છેંતિ, ઉવાગચ્છીત્તા ધર્ણં સત્થવાહં બહૂહિં ખિજ્જણિયાહિ ય રુંટણાહિ ય ઉવલંભણાહિ ય ખિજ્જમાણા ય રુંટમાણા ય ઉવલંભેમાણા ય ધર્ણસ્સ એયમદું ણિવેરેંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે તે ઘણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળક-બાલિકાઓ, કુમારો અને કુમારીઓ રડતા, રાડો પાડતા, શોક કરતા, આંસુ વહાવતા, વિલાપ કરતા, પોત-પોતાના માતા-પિતાની પાસે, ચિલાતની ફરિયાદો કરતા હતા.

ત્યારે ઘણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળકો-બાલિકાઓ, કુમારો અને કુમારિકાઓના માતા-પિતા ધન્ય સાર્થવાહની પાસે આવીને ખેદજનક, ગુસ્સાપૂર્વકના ઉપાલંભ ભર્યા વચ્ચનોથી ખેદ પ્રકટ કરતાં, રૂદ્ધ કરતાં, ઉપાલંભ આપતાં, ધન્ય સાર્થવાહને ચિલાતની ગેરવર્તણૂકની ફરિયાદો કરતાં હતાં.

૭ તએ ણ ધર્ણે સત્થવાહે ચિલાયં દાસચેડં એયમદું ભુજ્જો ભુજ્જો ણિવારેઇ, ણો ચેવ ણ ચિલાએ દાસચેડે ઉવરમઝ । તએ ણ સે ચિલાએ દાસચેડે તેસિં બહૂણ દારયાણ ય દારિયાણ ય ડિંભયાણ ય ડિંભિયાણ ય કુમારયાણ ય કુમારિયાણ ય અપ્પેગઇગાણ ખુલ્લાએ અવહરઇ જાવ અપ્પેગઇએ તાલેઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે ચિલાત દાસપુત્રને આ વાત માટે (ચોરી આદિ ન કરવા) વારંવાર સમજાવ્યો પણ ચિલાત દાસપુત્ર ચોરી કરતા અટક્યો નહીં, સુધ્યારો નહીં. ધન્ય સાર્થવાહના રોકવા છતાં પણ ચિલાત દાસપુત્ર ઘણા છોકરા, છોકરીઓ, બાળક-બાલિકાઓ, કુમાર-કુમારિકાઓમાંથી કોઈની કોડીઓ વગેરે ચોરતો રહ્યો યાવત્ત કોઈને મારતો, પીટતો રહ્યો.

૮ તએ ણં તે બહવે દારયા ય દારિયા ય ડિંભયા ય ડિંભિયા ય કુમારયા ય કુમારિયા ય રોયમાણા ય જાવ અમ્માપિઝાં ણિવેરેતિ ।

તએ ણં તે અમ્માપિયરો આસુરુત્તા જાવ જેણે ધણ્ણે સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિતા બહુહિં ખિજણાહિ ય જાવ એયમટું ણિવેરેતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે તે ધણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળક-બાલિકાઓ, કુમાર-કુમારિકાઓ રડતાં-રડતાં થાવતું માતા-પિતા પાસે ચિલાતની ફરિયાદ કરતા રહ્યાં.

ત્યારે તે માતા-પિતા ગુસ્સે થઈને ધન્ય સાર્થવાહુની પાસે આવીને ધણા ખેદયુક્ત વચનોથી ફરિયાદ કરતા રહ્યાં.

નોકરીમાંથી ચિલાતને છૂટો કરવો :-

૯ તએ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે બહુણં દારયાણં દારિયાણં ડિંભયાણં કુમારયાણં કુમારિયાણં અમ્માપિઝાં અંતિએ એયમટું સોચ્વા આસુરુત્તે જાવ ચિલાયં દાસચેડં ઉચ્વાવયાહિં આઉસણાહિ આઉસઇ ઉદ્ધંસઇ ણિબ્ધચ્છેઇ ણિચ્છોડેઇ તજ્જેઇ ઉચ્વાવયાહિં તાલણાહિં તાલેઇ સાઓ ગિહાઓ ણિચ્છુભિં ।

ભાવાર્થ :- - ત્યારે ધન્ય સાર્થવાહે ધણા છોકરા-છોકરીઓ, બાળક-બાલિકાઓ, કુમાર-કુમારિકાઓના માતા-પિતા પાસેથી વારવાર ફરિયાદો સાંભળીને એકદમ ગુસ્સે થઈને ચિલાત દાસપુત્ર પર અનેક પ્રકારના આકોશ વચનોથી આકોશ કર્યો, ઊંડા લીધો, ભર્સના-તિરસ્કાર કર્યો, કાઢી મૂકવાનો ભય બતાવ્યો, તરજના કરી, અંતે મારીને ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યો.

૧૦ તએ ણં સે ચિલાએ દાસચેડે સાઓ ગિહાઓ ણિચ્છૂદે સમાણે રાયગિહે ણયરે સિંઘાડે જાવ પહેસુ ય દેવકુલેસુ ય સભાસુ ય પવાસુ ય જૂયખલએસુ ય વેસાઘરએસુ ય પાણઘરએસુ ય સુહંસુહેણ પરિયુદ્ધ ।

તએ ણં ચિલાએ દાસચેડે અણોહદ્દૃએ અણિવારિએ સચ્છંદર્મઈ સઝરપ્પયારી મજજપસંગી ચોજ્જપસંગી મંસપ્પસંગી જ્યુયપ્પસંગી વેસાપ્પસંગી પરદારપ્પસંગી જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - ધન્ય સાર્થવાહે પોતાના ઘરેથી ચિલાત દાસપુત્રને કાઢી મૂક્યો. ત્યારે તે રાજગૃહ નગરના શ્રૂંગાટકોમાં થાવતું રાજમાર્ગોમાં, દેવાલયોમાં, સભાઓમાં, પરબોમાં, જુગારીઓના અડાઓમાં, વેશ્યાઓના ઘરોમાં તથા શરાબખાનામાં સ્વચ્છંદપણે ભટકવા લાગ્યો.

ત્યારે તે દાસપુત્રને હાથ પકડીને રોકનારા કે વચનથી રોકનારા કોઈ ન હોવાથી તે સ્વચ્છંદી, ઉંદં, સ્વચ્છંદવિહારી, દારૂડીયો, ચોરીપરાયણ, માંસભક્તી, જુગારી, વેશ્યાલંપટ અને પરસ્ત્રીગામી બની ગયો.

વિજયચોર :-

૧૧ તએ ણં રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ અદૂરસામંતે દાહિણપુરત્થિમે દિસિભાએ સીહગુહા ણામં ચોરપલ્લી હોત્થા - વિસમગિરિકિંડગકોંબસણિવિદ્વા વંસીકલંપાગારપરિકિખત્તા છિણસેલ-

વિસમપ્પવાય ફરિહોવગુઢા એગડુવારા અણગખંડી વિદિતજણણિગમપવેસા અભિન્થતરપાળિયા સુદુલ્લભજલપેરંતા સુબહુસ્સ વિ કૂવિયબલસ્સ આગયસ્સ દુપ્પહંસા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :— તે સમયે રાજગૃહ નગરથી દક્ષિણ-પૂર્વ દિશામાં ન અતિ દૂર ન અતિ નજીક સિંહગુઝા નામની એક ચોરપલ્લી હતી. તે ચોરપલ્લી ઊંચી-નીચી પર્વતમાળાઓના મધ્યભાગના અંતે વસેલી હતી. તેની ચારે બાજુ વાંસની વાડ હતી. તે વાડ જ તેનો કિલ્લો હતો. અલગ-અલગ ટેકરીઓના પ્રપાત(બે પર્વતોની વચ્ચેની ખીણ) રૂપી ખાઈથી યુક્ત હતી. તેમાં જવા-આવવાને માટે એક જ દરવાજો હતો, પરંતુ ચોરોને ભાગી જવા માટે નાના-નાના અનેક દ્વાર બનાવ્યા હતા. વિશ્વાસુ માણસો જ તેમાં અવર-જવર કરી શકતા. પલ્લીની બહાર પાણી મળવું અત્યંત દુર્લભ હતું. પાણી માટે પલ્લીની વચ્ચે જ એક જળાશય હતું. ચોરની શોધમાં આવેલી સેના પણ તે પલ્લીનો નાશ ન કરી શકે તેવી તે ચોરપલ્લી હતી.

૧૨ તત્થ ણં સીહગુહાએ ચોરપલ્લીએ વિજએ ણામં ચોરસેણાવર્ઝ પરિવસઝ- અહમ્મિએ જાવ અહમ્મકેઝ સમુદ્ધિએ બહુણગરણિગયજસે સૂરે દઢપ્પહારી સાહસિએ સદ્વેહી । સે ણં તત્થ સીહગુહાએ ચોરપલ્લીએ પંચણહં ચોરસયાણં આહેવચ્ચં જાવ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :— તે સિંહ ગુઝા નામની ચોર પલ્લીમાં વિજય નામનો ચોર સેનાપતિ રહેતો હતો. તે અધાર્મિક યાવત્ત અધર્મની ધવજા સમ હતો. ઘણા નગરોમાં તે ચોરી કરવાની બહાદુરીથી કુષ્યાત હતો. તે પોતાના કાર્યમાં શૂર, દઢ પ્રહારી, દૃઃસાહસિક અને શબ્દવેદી(શબ્દના આધારે લક્ષ્યનું વેધન કરનારો) હતો. તે સિંહગુઝા નામની ચોરપલ્લીમાં પાંચસો ચોરોનું આવિપત્ય કરતો યાવત્ત રહેતો હતો.

૧૩ તએ ણં સે વિજએ તકકરે ચોરસેણાવર્ઝ બહૂણ ચોરાણ ય પારદારિયાણ ય ગંઠિભેયગાણ ય સંધિચ્છેયગાણ ય ખત્તખણગાણ ય રાયાવગારીણ ય અણધારગાણ ય બાલધાયગાણ ય વીસંભધાયગાણ ય જૂયકારાણ ય ખંડરકખાણ ય અણ્ણેસિં ચ બહૂણ છિણ્ણભિણ બાહિરાહયાણ કુંડંગે યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :— તે વિજય ચોર સેનાપતિ ઘણા ચોરો, પરસ્ત્રી લંપટો, ગ્રંથી ભેદકો, દિવાલોના સંધિભાગમાં બાકોરું પાડી ચોરી કરનારા સંધિભેદકો, ભીંતમાં છીંડુ પાડી ચોરી કરનારા ખાતરખણકો, રાજદ્રોહીઓ, દેવાળિયાઓ, બાળધાતકો, વિશ્વાસધાતીઓ, જુગારીઓ, જગ્મીન પચાવી પાડનારાઓ, અપરાધ બદલ હાથ, પગ, કાન વગેરે અવયવો છેદી-ભેદીને દેશ નિકાલની સજા પામેલાઓ માટે(વિજયચોર) કુંક-વાંસની જાડી સમાન શરણાભૂત હતો, આશ્રયદાતા હતો.

૧૪ તએ ણં સે વિજએ તકકરે ચોરસેણાવર્ઝ રાયગિહસ્સ ણગરસ્સ દાહિણપુરિચ્છમં જણવયં બહૂહિં ગામધાએહિ ય ણગરધાએહિ ય ગોગહણેહિ ય વંદિગહણેહિ ય પંથકુટ્ટણેહિ ય ખત્તખણણેહિ ય ઉવીલેમાણે ઉવીલેમાણે વિદ્ધસેમાણ-વિદ્ધસેમાણ ણિદ્ધણં કરેમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :— તે વિજય ચોર સેનાપતિ રાજગૃહ નગરના દક્ષિણ-પૂર્વ દિશાગત દેશોના ઘણા ગામો, નગરોનો વિનાશ કરીને, ગાયોનું હરણ કરીને, લોકોને કેદ કરીને, મુસાફરોને માર મારીને, ખાતર પાડીને, લોકોને પીડા આપીને, નાશ કરીને તેઓને સ્થાન રહિત, ધન રહિત બનાવી દેતો હતો.

વિજય ચોરના આશ્રયે ચિલાત :-

૧૫ તએ ણં સે ચિલાએ દાસચેડે રાયગિહે ણયરે બહૂહિ અત્થાભિસંકીહિ ય ચોરાભિસંકીહિ ય દારાભિસંકીહિ ય ધણિએહિ ય જૂયકરેહિ ય પરબ્ધવમાણે-પરબ્ધવમાણે રાયગિહાઓ ણયરાઓ ણિગચ્છિઝ, ણિગચ્છિત્તા જેણેવ સીહગુહા ચોરપલ્લી તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા વિજયં ચોરસેણાવિં ઉપસંપજ્જિત્તા ણં વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે ચિલાત દાસપુત્ર રાજગૃહનગરમાં આ અમારું ધન ચોરી જશે તેવી શંકા રાખનારા અર્થાભિશંકીઓ, આ ચોર છે તેવી શંકા કરનારા ચોરાભિશંકીઓ, અમારી સ્ત્રીઓને ઉપાડી જશે તેવી શંકા રાખનારા દારાભિશંકીઓ, ધનિકો અને જુગારીઓ વગેરે અનેક લોકો દ્વારા પરાભવ અને તિરસ્કાર પામતાં રાજગૃહ નગરમાંથી બહાર નીકળી ગયો અને સિંહગુઝા ચોરપલ્લીમાં આવીને વિજયચોર સેનાપતિના આશ્રયે રહેવા લાગ્યો.

૧૬ તએ ણં તે ચિલાએ દાસચેડે વિજયસ્સ ચોરસેણાવિસ્સ અગે અસીલાદ્ધિગાહે જાએ યાવિ હોત્થા । જાહે વિ ય ણં સે વિજએ ચોરસેણાવર્ઝ ગામઘાયં વા જાવ પંથકોદ્વિં વા કાઢં વચ્ચેઝ તાહે વિ ય ણં સે ચિલાએ દાસચેડે સુબહુંપિ હુ ક્રૂવિયબલં હયમહિયં જાવપડિસેહેઝ, પડિસેહિતા પુણરવિ લદ્ધું કયકજ્જે અણહસમગે સીહગુહં ચોરપલ્લ હવ્વમાગચ્છિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી તે ચિલાત દાસપુત્ર વિજય ચોર સેનાપતિનો મુખ્ય તલવારધારી અને લાઠીધારી બની ગયો. જ્યારે વિજય ચોરસેનાપતિ ગામ-નગરાદિમાં ધાડ પાડવા જતો યાવત્ વટેમાર્ગુને લૂંટવા જતો ત્યારે ચિલાત દાસપુત્ર ચોરોને પકડવા આવતાં સૈન્ય સાથે લડતો. તેઓને હતપ્રભ કરીને, તેના માલ-સામાનનો નાશ કરી ભગાડી મૂક્તો અને ચોરીથી પ્રાપ્ત ધન-માલ સામાનને લઈને સુરક્ષિતપણે સિંહગુઝા ચોરપલ્લીમાં પહોંચાડી દેતો હતો.

૧૭ તએ ણં સે વિજએ ચોરસેણાવર્ઝ ચિલાયં તકકરં બહૂઓ ચોરવિજ્જાઓ ય ચોરમંતે ય ચોરમાયાઓ ય ચોરણિગડીઓ ય સિક્કખાવેઝ ।

ભાવાર્થ :- - તે વિજય ચોર સેનાપતિએ ચિલાત ચોરને ઘણી ચોર વિદ્યાઓ, ચોરમંત્રો, ચોર માયાઓ અને ચોર નિકૃતિઓ(ચોરને યોગ્ય છલકપટ) શિખવાડ્યા.

૧૮ તએ ણં સે વિજએ ચોરસેણાવર્ઝ અણણયા કયાંદું કાલધમુણા સંજુતે યાવિ હોત્થા । તએ ણં તાંદું પંચ ચોરસયાંદું વિજયસ્સ ચોરસેણાવિસ્સ મહયા મહયા ઇંદ્રી-સક્કાર-સમુદેણં ણીહરણં કરેતિ, કરિત્તા બહૂંદું લોઇયાંદું મયકિચ્વાંદું કરેતિ, કરિત્તા જાવ વિગયસોયા જાયા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી એક દિવસ વિજય ચોર સેનાપતિ મૃત્યુ પામ્યો. પાંચસો ચોરોએ દબદબાપૂર્વક, સત્કાર-સન્માન સાથે વિજયચોર સેનાપતિની સ્મશાનયાત્રા કાઢી અને ત્યાર પછી મૃત્યુ સંબંધી ઘણા લૌકિક કૃત્યો કર્યા યાવત્ કાળકમે તેઓ શોક રહિત બન્યા.

પાંચસો ચોરોનો સેનાપતિ ચિલાત :-

૧૯ તએ ણં તાઇં પંચ ચોરસયાઇં અણણમળણં સદ્વાર્તે, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી - એવં ખલુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! વિજએ ચોરસેણાવર્ઝ કાલધમ્મુણા સંજુતે । અયં ચ ણં ચિલાએ તકકરે વિજણં ચોરસેણાવઝણ બહૂર્ડો ચોરવિજ્જાઓ ય જાવ સિક્ખાવિએ । તં સેયં ખલુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! ચિલાયં તકકરં સીહગુહાએ ચોરપલ્લીએ ચોરસેણાવઝ્તાએ અભિસિંચિત્તએ ત્તિ કટ્ટુ અણણમળણસ્સ એયમદું પદિસુર્ણેતિ, પદિસુર્ણિતા ચિલાયં તકકરં તીએ સીહગુહાએ ચોરસેણાવઝ્તાએ અભિસિંચંતિ । તએ ણં સે ચિલાએ ચોરસેણાવર્ઝ જાએ અહમ્મિએ જાવ વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પાંચસો ચોરોએ એકબીજાને બોલાવીને(ભેગા મળીને) વિચાર વિનિમય કર્યો કે- હે દેવાનુપ્પિયો ! આપણા નાયક વિજય ચોર સેનાપતિ તો હવે મરણ પામ્યા છે. વિજય ચોર સેનાપતિએ આ ચિલાત તસ્કરને ઘણી ચોર વિદ્યાઓ શિખવાડી છે. તેથી હે દેવાનુપ્પિયો ! સિંહગુફા ચોરપલ્લીના ચોર સેનાપતિ તરીકે ચિલાત તસ્કરનો અભિષેક કરીએ તે આપણા માટે લાભનું કારણ થશે. આ પ્રમાણે વિચાર વિનિમય કરીને એક બીજાની વાતનો સ્વીકાર કરી, ચિલાત ચોરનો સિંહગુફા ચોરપલ્લીના સેનાપતિરૂપે અભિષેક કર્યો. ત્યારે તે ચિલાત ચોર સેનાપતિ થઈ ગયો અને અધાર્મિક કાર્યો કરતો રહેવા લાગ્યો.

૨૦ તએ ણં સે ચિલાએ ચોરસેણાવર્ઝ ચોરણાયગે જાવકુંડંગે યાવિ હોત્થા । સે ણં તત્થ સીહગુહાએ ચોરપલ્લીએ પંચણહં ચોરસયાણ ય એવં જહા વિજાઓ તહેવ સવ્વં જાવ રાયગિહસ્સ નયરરસ્સ દાહિણ પુરચ્છિમિલલં જણવયં જાવ ણિદ્રણ કરેમાણે વિહરઝ ।

ભાવાર્થ :- તે ચિલાત ચોરસેનાપતિ, ચોરોનો નાયક યાવત્કુંડંગ (વાંસની જાડી)ની સમાન ચોરો આદિનો આશ્રયભૂત થઈ ગયો. તે સિંહગુફા નામની ચોરપલ્લીમાં પાંચસો ચોરોનો અધિપતિ થઈ વિજય ચોરની જેમ જ રાજગૃહનગરના દક્ષિણ પૂર્વના જનપદ નિવાસી લોકોને નિરાધાર અને નિર્ધન બનાવવા લાગ્યો.

ચિલાત દ્વારા સુંસુમાનું અપહૃતણ :-

૨૧ તએ ણં સે ચિલાએ ચોરસેણાવર્ઝ અણણા કયાઇં વિઉલં અસણં-પાણં-ખાઇમં-સાઇમં ઉવકન્ખડાવેત્તા તે પંચ ચોરસએ આમંતેઝ તઓ પચ્છા એહાએ જાવ ભોયણમંડવંસિ તેહિં પંચહિં ચોરસએહિં સદ્ધિં વિઉલં અસણં-પાણં-જાવ આસાએમાણે વિસાએમાણે પરિભાએમાણે પરિભુંજેમાણે વિહરઝ, જિમિયભુતુત્તરાગે તે પંચ ચોરસએ વિઉલેણ ધુક-પુષ્ફ-ગંધ-મલ્લાલંકારેણ સક્કારેઝ સમ્માણેઝ, સક્કારિત્તા સમ્માણિત્તા એવં વયાસી -

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! રાયગિહે ણયરે ધણ્ણે ણામં સત્થવાહે, અઢૂએ । તસ્સ ણં ધૂયા ભદ્ધાએ અત્તયા પંચણહં પુત્તાણં અણુમગ્ગજાઇયા સુંસુમા ણામં દારિયા-અહીણ જાવ સુરૂવા । તં ગચ્છામો ણં દેવાણુપ્પિયા ! ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ગિહં વિલુંપામો । તુબ્બં વિઉલે ધણ-કણગ જાવ સિલપ્પવાલે, મમં સુંસુમા દારિયા । તએ ણં તે પંચ ચોરસયા ચિલાયસ્સ ચોર- સેણાવઝસ્સ એયમદું પદિસુર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકવાર ચિલાત ચોર સેનાપતિએ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ તૈયાર કરાવીને, પાંચસો ચોરોને આમંત્રિત કર્યા, પછી સ્નાન કરીને ભોજન મંડપમાં પાંચસો ચોરોની સાથે વિપુલ અશનાદિનું યાવત્ આસ્વાદન, વિસ્વાદન, વિતરણ અને પરિભોગાદિ કર્યા. ભોજન કર્યા પછી પાંચસો ચોરોનો વિપુલ ધૂપ, પુષ્પ, ગંધ, માળા અને અલંકારથી સત્કાર કર્યો, સન્માન કર્યું, સત્કાર-સન્માન કરીને તેઓને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિયો ! રાજગૃહ નગરમાં ધન્ય નામના ધનાઢ્ય સાર્થવાહ છે. તેની પુત્રી ભદ્રાની આત્મજા અને પાંચ પુત્રો પછી જન્મેલી સુંસુમા નામની કર્યા છે. તે પરિપૂર્ણ ઈન્દ્રિયોવાળી યાવત્ સુરપ છે. તો હે દેવાનુપ્રિયો ! આપણે જઈએ અને ધન્યસાર્થવાહનું ધર લૂંટીએ. તે લૂંટમાં મળનારું વિપુલ, ધન, કનક યાવત્ શિલા, મૂંગા વગેરે તમે રાખજો અને સુંસુમા પુત્રી મારી રહેશો. ત્યારે તે પાંચસો ચોરોએ ચિલાત ચોર સેનાપતિની આ વાતનો સ્વીકાર કર્યો.

૨૨ તએ ણ સે ચિલાએ ચોરસેણાવ્રી તેહિં પંચહિં ચોરસએહિં સદ્ધિં અલલાં ચમ્મં દુરૂહહિ, પચ્ચાવરણકાલસમયંસિ પંચહિં ચોરસએહિં સદ્ધિં સણ્ણદ્વા જાવ ગહિયાઉહપહરણ, માઇય ગોમુહિએહિં ફલએહિં, ણિકકદ્વાહિં અસિલદ્વાહિં, અંસગએહિં તોણેહિં, સજીવેહિં ધણૂહિં, સમુક્ખિકૃતેહિં સરેહિં, સમુલ્લાલિયાહિં દાહાહિં, ઓસારિયાહિં ઉરુઘંટિયાહિં, છિપ્પતૂરેહિં વજ્જમાણેહિં મહયા-મહયા ઉકિકદ્વા-સીહણાયં જાવ સમુદ્રવભૂયં કરેમાણ સીહગુહાઓ ચોરપલ્લીઓ પડિણિક્ખમઝ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ રાયગિહે ણગરે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા રાયગિહસ્સ અદૂરસામંતે એગં મહં ગહણં અણુપવિસઝ, અણુપવિસિત્તા દિવસં ખવેમાણો ચિદ્ધિઃ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે ચિલાત ચોર સેનાપતિ પાંચસો ચોરોની સાથે (મંગલ માટે) ભીના ચામડા પર બેઠો અને દિવસના છેલ્લા પહોરે પાંચસો ચોરોની સાથે કવચ ધારણ કરીને, આયુધ અને પ્રહરણ ગ્રહણ કરીને, રીછ ચર્મની ગોમુખાકાર પણ્ઠિકાથી ઉદરની રક્ષા કરીને, ભ્યાનમાંથી તલવાર કાઢીને, ખંભા પર ભાણના ભાથા ધારણ કરીને, ધનુષ્યોની દોરી બાંધીને, તૂષીરમાંથી ભાણ બહાર કાઢીને, બરદ્ધી અને ભાલા ઉધાળીને, જંધા પર રણકતી ધંટડીઓ બાંધીને, દુત સ્વરથી વાગતાં વાજાઓ સાથે, સિંહ ગર્જના જેવા, સમુદ્રના ધૂઘવાટ જેવા, ચોરોના મોટા ધોંઘાટ સાથે, સિંહગુહા નામની ચોરપલ્લીમાંથી બહાર નીકળ્યો અને રાજગૃહનગરની સમીપના એક સધન વનમાં છુપાઈને દિવસનો અંતિમભાગ ત્યાં જ પસાર કર્યો.

૨૩ તએ ણ સે ચિલાએ ચોરસેણાઈ અદ્ધરત્-કાલસમયંસિ ણિસંત-પડિણિસંતંસિ પંચહિં ચોરસએહિં સદ્ધિં માઇય-ગોમુહિએહિં ફલએહિં જાવ મૂહ્યાહિં ઊરુઘંટિયાહિં જેણેવ રાયગિહે ણયરે પુરચ્છિમિલ્લે દુવારે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા ઉદગવત્થિં પરામુસઝ, પરામુસિત્તા આયંતે ચોકખે પરમસુઇભૂએ તાલુગ્ધાડળિવિજ્જં આવાહેઝ, આવાહિત્તા રાયગિહસ્સ દુવારકવાડે ઉદએણ અચ્છોઢેઝ, અચ્છોડિત્તા કવાડં વિહાડેઝ, વિહાડેત્તા રાયગિહં અણુપવિસઝ, અણુપવિસિત્તા મહયા-મહયા સદ્દેણ ઉગ્ઘોસેમાણે ઉગ્ઘોસેમાણે એવં વયાસી -

એવં ખલુ અહં । દેવાણુપ્પિયા ! ચિલાએ ણામં ચોરસેણાવ્રી પંચહિં ચોરસએહિં

સર્દિં સીહગુહાઓ ચોરપલ્લીઓ ઇહ હવ્વમાગએ ધણસ્સ સત્થવાહસ્સ ગિહં ઘાડકામે । તં જો ણં ણવિયાએ માઉયાએ દુદ્ધં પાડકામે, સે ણં ણિગાચ્છ ત્તિ કટ્ટુ જેણેવ ધણસ્સ સત્થવાહસ્સ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા ધણસ્સ ગિહં વિહાડેઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી બધી જગ્યાઓ શાંત અને સુમસામ થઈ ગઈ તેવા મધ્યરત્નિના સમયે ચિલાત ચોર સેનાપતિ પાંચસો ચોરોની સાથે રીછના રોમયુક્ત ગોમુખાકાર પદ્ધિકાથી ઉદરનું રક્ષણ કરીને યાવત્ત જાંધો પર ઘંટીઓ બાંધીને રાજગૃહ નગરની પૂર્વ દિશાના દરવાજા પાસે આવીને પાણીની મશક લીધી. તેમાંથી જલની એક અંજલી પાણી લઈને આચમન કર્યું, સ્વચ્છ પવિત્ર થઈને પછી તાળા ખોલવાની વિદ્યાનું આખ્વાન કરીને, રાજગૃહના દરવાજાના કમાડો પર પાણી છાંટ્યું. તે પાણી છાંટીને કમાડ ઉધાડી લીધા. ત્યાર પછી રાજગૃહની અંદર પ્રવેશ કરીને મોટા-મોટા અવાજથી ઉદ્ઘોષણા કરતાં-કરતાં આ પ્રમાણે બોલ્યો—

હે દેવાનુપ્રિયો ! હું ચિલાત નામનો ચોર સેનાપતિ, પાંચસો ચોરોની સાથે સિંહગુફા નામની ચોરપલ્લીથી ધન્ય સાર્થવાહના ધરને લૂંટવા અહીં આવ્યો છું. જે નવી માતાનું દૂધ પીવા ઈચ્છતો હોય અર્થાત્ મરવા ઈચ્છતો હોય, તે મારી સામે બહાર આવે. આ પ્રમાણે કહીને તે ધન્ય સાર્થવાહના ધેર આવ્યો અને તેણે ધન્ય સાર્થવાહના દરવાજા ઉધાડ્યા.

૨૪ તએ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે ચિલાએણં ચોરસેણાવઙ્ણા પંચહિં ચોરસરહિં સર્દિં ગિહં ઘાઇજ્જમાણં પાસઝ, પાસિત્તા ભીએ તત્થે પંચહિં પુતેહિં સર્દિં એંગંત અવકકમઝ ।

તએ ણં સે ચિલાએ ચોરસેણાવર્ઝ ધણસ્સ સત્થવાહસ્સ ગિહં ઘાએઝ, ઘાઇત્તા સુબહું ધણકણગ જાવ સાવએજ્જં સુંસુમં ચ દારિયં ગેણહઝ, ગેણહિત્તા રાયગિહાઓ પડિણિકખમઝ, પડિણિકખમિત્તા જેણેવ સીહગુહા તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ધન્ય સાર્થવાહે પાંચસો ચોરોની સાથે ચિલાત ચોર સેનાપતિ દ્વારા પોતાના ધરને લૂંટાતુ જોયું. તે જોઈને તેઓ ભયભીત થઈ ગયા, ત્રસ્ત, ઉદ્દ્રિણ, વ્યાકુળ બની ગયા અને પોતાના પાંચે પુત્રોની સાથે એકાંત સ્થાનમાં જઈને છુપાઈ ગયા.

ત્યાર પછી ચોર સેનાપતિ ચિલાતે ધન્ય સાર્થવાહનું ધર લૂંટયું, લૂંટીને ધણું ધન, કનક યાવત્ત ઉત્તમ દ્રવ્ય તથા સુંસુમા દારિકાને લઈને તે રાજગૃહમાંથી બહાર નીકળીને, સિંહગુફા તરફ ભાગવા લાગ્યો.

સુંસુમાની શોધ :-

૨૫ તએ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે જેણેવ સએ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા સુબહું ધણકણગં સુંસુમં દારિયં અવહરિયં જાણિત્તા મહત્થં મહગં મહરિહં પાહુડં ગહાય જેણેવ ણગરગુત્તિયા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા તં મહત્થં જાવ પાહુડં ઉવણેઝ, ઉવણિત્તા એવં વયાસી - એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! ચિલાએ ચોરસેણાવર્ઝ સીહગુહાઓ ચોરપલ્લીઓ ઇહં હવ્વમાગમ્મ પંચહિં ચોરસરહિં સર્દિં મમ ગિહં ઘાએત્તા સુબહું ધણકણગં સુંસુમં ચ દારિયં ગહાય જાવ પડિગએ, તં ઇચ્છામો ણં દેવાણુપ્પિયા ! સુંસુમાદારિયાએ કૂવં ગમિત્તએ । તુબ્ધે દેવાણુપ્પિયા ! સે વિપુલે ધણકણગે, મમ સુંસુમા દારિયા ।

ભાવાર્થ :- ચોરોના ચાલ્યા ગયા પછી ધન્ય સાર્થવાહ પોતાના ઘરે આવ્યા. આવીને ઘણું ધન, કનક અને સુંસુમા દીકરીનું અપહરણ થઈ ગયેલું જાણીને મહાપ્રયોજન માટે સાધનભૂત, બહુમૂલ્યવાન, મહા પુરુષને યોગ્ય ભેટ લઈને કોટવાળની પાસે ગયા, જઈને બહુમૂલ્ય ભેટ આપીને કહ્યું કે— હે દેવાનુષ્ઠિયો ! ચિલાત નામનો ચોર સેનાપતિ સિંહગુફા નામની ચોરપલ્લીમાંથી અહીં આવીને, પાંચસો ચોરોની સાથે, મારું ધર લૂટીને અને ઘણું ધન, કનક તથા સુંસુમા દીકરીને લઈને ચાલ્યો ગયો છે. તેથી હે દેવાનુષ્ઠિયો ! અમે તમારી સાથે સુંસુમા દીકરીને પાછી લેવા માટે જવા ઈચ્છાએ છીએ. હે દેવાનુષ્ઠિયો ! જે ધન, કનક આદિ પાછું મળે તે બધું તમે રાખજો અને સુંસુમા દીકરી મને પાછી સૌંપજો.

૨૬ તએ ણ તે ણયરગુત્તિયા ધર્ણસ્સ એયમદું પડિસુણેતિ, પડિસુણિતા સણણદ્વ જાવ ગહિયાઉહપહરણા મહયા-મહયા ઉવિકદું જાવ સમુદ્રવભૂયં પિવ કરેમાણા રાયગિહાઓ ણિગચ્છંતિ, ણિગચ્છિત્તા જેણેવ ચિલાએ ચોર સેણાવ્રી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ચિલાએણ ચોરસેણાવિણા સદ્ધિ સંપલગા યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે નગરરક્ષકોએ ધન્ય સાર્થવાહની આ વાતનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર પછી કવચ ધારણ કરીને, આયુધ અને પ્રહરણ લઈને, જોર-જોરથી સમુદ્રના ધૂધવાટ જેવો ઉત્કૃષ્ટ અવાજ કરતાં, તેઓ રાજગૃહમાંથી બહાર નીકળીને ચિલાત ચોર સમીપે પહોંચ્યા અને ચિલાત ચોરસેનાપતિની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા.

૨૭ તએ ણ ણયરગુત્તિયા ચિલાયં ચોરસેણાવિં હય-મહિય જાવ પડિસેહંતિ । તએ ણ તે પંચ ચોરસયા ણયરગોત્તિએહિં હય-મહિય જાવ પડિસેહિયા સમાણા તં વિઉલં ધણ-કણગં વિચ્છદ્દેમાણા ય વિપ્પકિરેમાણા ય સવ્વાઓ સમંતા વિપ્પલાઇત્થા ।

તએ ણ તે ણયરગુત્તિયા તં વિઉલં ધણ-કણગં ગેણહંતિ, ગેણિહિતા જેણેવ રાયગિહે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે નગરરક્ષકોએ ચોરસેનાપતિ ચિલાતને હત-પ્રહત કરીને યાવત્તુ પરાજિત કરી દીધો. ત્યારે તે પાંચસો ચોર નગરરક્ષકો દ્વારા હત, પ્રહત થઈને અને પરાજિત થઈને તે વિપુલ ધન અને કનક વગેરે ત્યાં જ મૂકીને, તેને આમતેમ ઝેકીને ચારે દિશામાં પલાયન થઈ ગયા.

ત્યાર પછી નગરરક્ષકો તે વિપુલ ધન કનક આદિ ગ્રહણ કરીને, રાજગૃહ નગર તરફ પાછા ફર્યા.

૨૮ તએ ણ સે ચિલાએ તં ચોરસેણં તેહિં ણયરગુત્તિએહિં હય-મહિય જાવ ભીએ તત્થે સુંસુમં દારિયં ગહાય એં મહં અગામિયં દીહમદ્ધં અડવિં અણુપવિદ્ધે ।

તએ ણ ધર્ણે સત્થવાહે સુંસુમં દારિયં ચિલાએણ અડવિમુહિં અવહીરમાણિં પાસિતા ણ પંચહિં પુતેહિં સદ્ધિં અપછ્છદ્ધે સણણદ્ધબદ્ધવમિયકવએ ચિલાયસ્સ પયમગવીહિં અણુગચ્છમાણે અણુગચ્છમાણે હક્કારેમાણે પુકકારેમાણે અભિતજ્જેમાણે અભિતાસેમાણે પિદુઓ અણુગચ્છઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચિલાત ચોરસેનાપતિ નગર રક્ષકો દ્વારા પોતાની ચોર સેનાને હત-પ્રહત થયેલી

જોઈને ભયભીત અને ઉદ્વિગ્ન થઈ ગયો. તે સુંસુમા દારિકાને લઈને એક મહાન લાંબા માર્ગવાળી, જેની આસપાસમાં કોઈ ગામ ન હોય તેવી અટવીમાં ઘૂર્ણી ગયો.

તે સમયે ધન્ય સાર્થવાહે સુંસુમા દારિકાને ચિલાત દ્વારા અટવી તરફ લઈ જવાતી જોઈને, પાંચે પુત્રોની સાથે છઢા પોતે સ્વયં કવચ પહેરીને ચિલાતના પદચિહ્નોનું અનુસરણ કરતાં-કરતાં તેનું પગેણ શોધતાં તેની પાછળ-પાછળ ચાલતા, ગર્જના કરતા, અરે ઓ દુષ્ટ ! ઊભો રહે, આ પ્રમાણે હાકલ કરતા, ઊભો રે, ઊભો રે નહીં તો મરી ગયો સમજજે, આ પ્રમાણે પોકાર કરતા, અરે નિર્લજજ ! આ પ્રમાણે તર્જના કરતા, અસ્ત્ર-શસ્ત્ર બતાવીને ત્રાસ ઉત્પન્ન કરતાં તેની પાછળ-પાછળ ચાલવા લાગ્યા.

સુંસુમાનો વધ :-

૨૯ તએ ણ સે ચિલાએ તં ધણં સત્થવાહં પંચહિં પુત્રેહિંસદ્ધિં અપ્પછટું સણણદ્ધબદ્ધ સમણુગચ્છમાણં પાસઙ્સ, પાસિત્તા અત્થામે અબલે અવીરિએ અપુરિસિકાર અપરકકમે જાહે ણો સંચાએઝ સુંસુમં દારિયં ણિવ્વાહિતએ, તાહે સંતે તંતે પરિતંતે ણીલુપ્પલં અસિં પરામુસઙ્સ, પરામુસિત્તા સુંસુમાએ દારિયાએ ઉત્તમંગં છિંદિઝ, છિંદિત્તા તં ગહાય તં અગામિયં અડવિં અણુપવિદું ।

ભાવાર્થ :- પાંચ પુત્રો સાથે ધન્ય સાર્થવાહે પોતે છઢા તેયાર થઈને કવચ વગેરેથી સુસજજ થઈને મારો પીઠો કરી રહ્યા છે, તે જોઈને ચિલાત ચોર આત્મબળ રહિત, સેના રહિત, ઉત્સાહરહિત, પરાક્રમરહિત થઈ ગયો અને જ્યારે તે સુંસુમા દારિકાને ઉપાડીને ભાગવામાં અસમર્થ બની ગયો ત્યારે તેણો શ્રાંત, પરિશ્રાંત, ગ્લાન અને ખિન્ન બનીને નીલક્રમલની સમાન તલવાર હાથમાં લીધી અને સુંસુમા દારિકાનું મસ્તક કાપી લીધું. કાપેલા મસ્તકને લઈને તે ગામ રહિત અટવીમાં પ્રવેશી ગયો.

૩૦ તએ ણ ચિલાએ તીસે અગામિયાએ અડવીએ તણહાએ અભિભૂએ સમાણે પમ્હુટું-દિસાભાએ સીહગુહં ચોરપલિં અસંપત્તે અંતરા ચેવ કાલગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી ચિલાત તે ગામ રહિત અટવીમાં તૃપ્યાથી પીડિત થઈને દિશા ભૂલ્યી ગયો. તે ચોરપલ્યી સુધી પહોંચી શક્યો નહીં અને વચ્ચે મરી ગયો.

૩૧ એવામેવ સમણાઉસો જાવ પવ્વિએ સમાણે ઇમસ્સ ઓરાલિયસરીરસ્સ વંતાસવસ્સ પિત્તાસવસ્સ ખેલાસવસ્સ સુકકાસવસ્સ સોળિયાસવસ્સ જાવ વળણહેં જાવ આહારં આહારેઝ, સે ણ ઇહલોએ ચેવ બહૂણં સમણાણં સમણીણં સાવયાણં સાવિયાણં હીલળિજ્જે જાવ અણુપરિયટ્રિસ્સઙ્સ, જહા વ સે ચિલાએ તકકરે ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે હે આયુષ્માનુ શ્રમણો ! જે સાધુ કે સાધ્વી પ્રત્રજિત થઈને જેમાંથી વમન જરે છે તેવા વંતાસવી, પિતાસવી, ખેલાસવી, શુકાસવી, શોણિતાસવી એવા ઔદારિક શરીરના રૂપ-સૌંદર્યાદિ માટે આહાર કરે છે, તેઓ આ લોકમાં ધણા શ્રમણો, શ્રમણીઓ, શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓની અવહેલનાના પાત્ર બની જાય છે અને દીર્ઘ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે, જેમ ચિલાત ચોર અંતે દુઃખી થયો, તે જ પ્રમાણે તેઓ પણ દુઃખી થાય છે.

ધન્ય સાર્થવાહનો શોક :-

૩૨ તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે પંચહિં પુત્રોહિં સદ્ધિં અપ્પછ્છ્ટુ ચિલાયં તીસે અગામિયાએ અડવીએ સવ્વાઓ સમંતા પરિધાડેમાણે પરિધાડેમાણે તણહાએ છુહાએ ય સંતે તંતે પરિતંતે ણો સંચાએઝ ચિલાયં ચોરસેણાવિં સાહિંથ ગિણહત્તાએ । સે ણ તાઓ પડિણિયત્તાએ, પડિણિયત્તા જેણેવ સા સુંસુમા દારિયા ચિલાએણ જીવિયાઓ વબરોવિયા તેણેવ ઉવાગચ્છ્છા, ઉવાગચ્છ્છા સુંસુમં દારિયં ચિલાએણ જીવિયાઓ વબરોવિયં પાસાએ, પાસિત્તા પરસુણિયત્તેવ ચંપગપાયવે ણિવ્વત્તમહે ક્વ ઇંદલદ્વી વિમુક્કસંધિબંધણે ધરણિતલંસિ સવ્વંગેહિં ધસતિ પડિએ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહ પાંચ પુત્રોની સાથે છષ્ટા પોતે ચિલાતની પાછળ તે દુર્ગમ અટવીમાં ચિલાત ચોરને પકડવા માટે દોડતા-દોડતા તૃથાથી અને ભૂખથી શાંત થઈ ગયા, થાકી ગયા, ગ્લાન થઈ ગયા, ભિન્ન થઈ ગયા. તે ચિલાત ચોરસેનાપતિને પોતાના હાથથી પકડવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં ત્યારે તે ત્યાંથી પાછા ફર્યા, પાછા ફરીને જ્યાં સુંસુમા દારિકાને ચિલાતે મારી નાંખી હતી ત્યાં આવ્યા, આવીને સુંસુમા દારિકાને ચિલાત ચોર દ્વારા હણાયેલી જોઈને ધન્ય સાર્થવાહ કુહાડાથી છેદાયેલા ચંપકવૃક્ષની સમાન અને મહોત્સવ પૂર્ણ થતાં નિસ્સેજ બનેલા ઈન્જર્સંબ સમાન ઘડામ દઈને પૂઢ્યી પર ફળી પડ્યા.

૩૩ તએ ણ સે ધણે સત્થવાહે પંચહિં પુત્રોહિં સદ્ધિં અપ્પછ્છ્ટુ આસત્થે કૂવમાણે કંદમાણે વિલવમાણે મહયા મહયા-સદેણ કુહકુહસ્સપર્ખણે સુચિરં કાલં બાહપ્પમોક્ખં કરેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી પાંચ પુત્રો સહિત છષ્ટા ધન્ય સાર્થવાહ આશ્વસ્ત થયા ત્યારે આંકંદન અને વિલાપ કરવા લાગ્યા અને મોટા અવાજે કુહ-કુહ(અસ્પષ્ટ શબ્દ) કરતા ધૂસકે-ધૂસકે રડવા લાગ્યા. તે ઘણી વાર સુધી આંસુ વહાવતા રહ્યા.

અટવીમાં પાણીની શોધખોળ અને વિચારણા :-

૩૪ તએ ણ સે ધણે પંચહિં પુત્રોહિં સદ્ધિં અપ્પછ્છ્ટુ ચિલાયં તીસે અગામિયાએ સવ્વાઓ સમંતા પરિધાડેમાણા તણહાએ છુહાએ ય પરાભૂએ સમાણે તીસે અગામિયાએ અડવીએ સવ્વાઓ સમંતા ઉદગસ્સ મગગણ-ગવેસણ કરેઝ કરેતા સંતે તંતે પરિતંતે ણિવ્વણ્ણે તીસે અગામિયાએ અડવીએ ઉદગસ્સ મગગણ ગવેસણ કરેમાણે ણો ચેવ ણ ઉદગં આસાએઝ ।

ભાવાર્થ :- - પાંચ પુત્રો સહિત છષ્ટા પોતે ધન્ય સાર્થવાહ ચિલાત ચોરની પાછળ ચારે બાજુ દોડવાના કારણે તૃથા અને ભૂખથી પીડિત થઈ ગયા. તેઓએ તે ગામ રહિત અટવીમાં ચારે બાજુ પાણીની માર્ગણા-ગવેધણા-શોધખોળ કરી. ગવેધણા કરીને તે શ્રાન્ત થઈ ગયા, ગ્લાન થઈ ગયા, ખૂબ જ થાકી ગયા અને ભિન્ન થઈ ગયા. તે દુર્ગમ અટવીમાં પાણીની શોધ કરવા છતાં પણ ક્યાંય પાણી મેળવી શક્યા નહીં.

૩૫ તએ ણ ઉદગં અણાસાએમાણે જેણેવ સુંસુમા જીવિયાઓ વબરોવિયા તેણેવ ઉવાગચ્છ્છા, ઉવાગચ્છ્છા જેદું પુત્ર ધણે સત્થવાહે સદ્ધાવેઝ, સદ્ધાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુપુત્તા ! અમ્હે સુંસુમાએ દારિયાએ અદ્વાએ ચિલાયં તકકરં સવ્વાઓ સમંતા પરિધાડેમાણા તણહાએ છુહાએ ય અભિભૂયા સમાણા ઇમીસે અગામિયાએ અડવીએ ઉદગસ્સ મગગણ-ગવેસણ કરેમાણે ણો

ચેવ ણં ઉદગં આસાદેમો । તએ ણં ઉદગં અણાસાએમાણા ણો સંચાએમો રાયગિહં સંપાવિત્તએ । તં ણં તુમ્હં મમં દેવાણુપ્રિયા ! જીવિયાઓ વવરોવેહ, મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેહ, આહારિતા તેણં આહારેણં અવત્થદ્વા સમાણા તઓ પચ્છા ઇમં અગામિયં અડવિં ણિત્થરિહિહ, રાયગિહં ચ સંપાવિહિહ, મિત્તણાઇ ય અભિસમાગચ્છિહિહ, અત્થસ્સ ય ધમ્મસ્સ ય પુણણસ્સ ય આભાગી ભવિસ્સહ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પદ્ધી પાણી ક્યાંય ન મળતા ધન્ય સાર્થવાહ સુંસુમાનું ધડ પડયું હતું ત્યાં આવીને, મોટા પુત્રને બોલાવીને કહું કે— હે પુત્રો ! સુંસુમા દારિકાને માટે ચિલાત ચોરની પાછળ ચારેખાજુ દોડતા-દોડતા આપણો તરસ અને ભૂખથી પીડિત થઈ ગયા છીએ આ દુર્ગમ અટવીમાં પાણીની તપાસ કરવા છતાં પાણી મેળવી શક્યા નથી. પાણી વિના આપણો રાજગૃહનગર પહોંચી શકીએ તેમ નથી. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! તમે મને જીવનથી રહિત કરી નાંખો અને બધા ભાઈઓ મારા માંસ અને રૂધિરનો આહાર કરો. તે આહાર કરવાથી અવલંબન પ્રાપ્ત તમે આ અગ્રામિક અટવીને પાર કરી શકશો અને રાજગૃહ નગર પહોંચી શકશો તેમજ મિત્રો, શાતિજનો આદિને મળી શકશો તથા અર્થ, ધર્મ અને પુણનો ઉપભોગ કરનાર થઈ શકશો.

૩૬ તએ ણં સે જેદૂપુત્તે ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં એવં કુત્તે સમાણે ધણ્ણં સત્થવાહં એવં વયાસી- તુબ્ધે ણં તાઓ ! અમ્હ પિયા ગુરુજણયા દેવયભૂયા ઠાવગા પદ્ધાવગા, સંરક્ખગા સંગોવગા, તં કહં ણં અમ્હ તાઓ ! તુબ્ધે જીવિયાઓ વવરોવેમો, તુબ્ધં ણં મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેમો, તં તુબ્ધે ણં તાઓ ! મમં જીવિયાઓ વવરોવેહ, મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેહ। અગામિયં અડવિં ણિત્થરહ । તં ચેવ સંવં ભણઇ જાવ અત્થસ્સ ય ધમ્મસ્સ ય પુણણસ્સ આભાગી ભવિસ્સહ ।

ભાવાર્થ :- - ધન્ય સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે જ્યેષ્ઠ(મોટા) પુત્રે ધન્ય સાર્થવાહને કહું કે— હે તાત ! તમે અમારા પિતા છો, ગુરુ છો, જનક છો, દેવતા સ્વરૂપ છો, તમે વિવાહ આદિ કરાવીને અમોને ગૃહસ્થ ધર્મમાં સ્થાપિત કર્યા છે તેથી તમે અમારા સ્થાપક છો, રાજા આદિની સમક્ષ તમે અમને પોતાના પદ પર સ્થાપિત કર્યા છે તેથી તમે અમારા પ્રતિષ્ઠાપક છો, કષ્ટથી રક્ષા કરનારા હોવાથી સંરક્ષક છો, દુર્ઘટસનોથી અમોને રોકતા હોવાથી સંગોપક છો, તેથી હે તાત ! અમે આપને જીવનથી રહિત કેમ કરીએ ? આપના માંસ અને રૂધિરનો આહાર કેમ કરીએ ? હે તાત ! આપ મને જીવન રહિત કરી નાંખો અને મારા માંસ તથા રૂધિરનો આહાર કરો અને આ દુર્ગમ અટવીને પાર કરો ઈત્યાદિ પૂર્વવત્ત કહેવું, ત્યાં સુધી કે અર્થ, ધર્મ અને પુણના ભાગી બનો.

૩૭ તએ ણં ધણ્ણં સત્થવાહં દોચ્ચે પુત્તે એવં વયાસી- મા ણં તાઓ ! અમ્હ જેદું ભાયરં ગુરું દેવયં જીવિયાઓ વવરોવેમો જાવ આભાગી ભવિસ્સહ । એવં જાવ પંચમે પુત્તે ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પદ્ધી બીજા પુત્રે ધન્ય સાર્થવાહને કહું— હે તાત ! તમે ગુરુ અને દેવ જેવા અમારા જ્યેષ્ઠ બંધુને જીવનથી રહિત ન કરો. હે તાત ! આપ મને જીવનથી રહિત કરો યાવતું આપ બધા પુણના ભાગી બનો. ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા પુત્રે પણ આ જ પ્રમાણે કહું.

૩૮ તએ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે પંચણહંપુત્તાણં હિયઇચ્છિયં જાણિતા તે પંચ પુત્તે એવં

વયાસી - મા ણં અમ્હે પુત્તા ! એગમવિ જીવિયાઓ વવરોવેમો । એસ ણં સુંસુમાએ દારિયાએ સરીરે ગિપ્પાળે ણિચ્ચેદ્દે જીવવિપ્પજઢે । તં સેયં ખલુ પુત્તા । અમ્હં સુંસુમાએ દારિયાએ મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેત્તએ । તએ ણં અમ્હે તેણં આહારેણં અવત્થદ્વા સમાણા રાયગિહં સંપાડણિસ્સામો । તએ ણં તે પંચ પુત્તા ધણ્ણેણં સત્થવાહેણં એવં વુત્તા સમાણા એયમંદું પડિસુર્ણેતિ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે પાંચે પુત્રોની હૃદયની અભિલાષા જાણીને, પાંચે પુત્રોને આ પ્રમાણે કહું - હે પુત્રો ! આપણે કોઈને પણ જીવનથી રહિત ન કરીએ પરંતુ આ સુંસુમાનું શરીર નિષ્પ્રાણ, નિશ્ચેષ અને નિર્જીવ બની ગયું છે, હે પુત્રો ! સુંસુમા દારિકાના માંસ અને રૂધિરનો આહાર કરવો, તે જ આપણા માટે ઉચિત થશે, આપણે તે આહારથી સ્વસ્થ થઈને રાજગૃહ પહોંચી જશું. ધન્ય સાર્થવાહે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તે પાંચ પુત્રોએ આ વાત સ્વીકારી લીધી.

૩૯ તએ ણં ધણ્ણે સત્થવાહે પંચહિં પુત્તેહિં સદ્ધિં અરણિં કરેઝ, કરિત્તા સરગં ચ કરેઝ, કરિત્તા સરણં અરણિં મહેઝ, મહિત્તા અંગિં પાડેઝ, પાડિત્તા અંગિં સંધુકખેઝ, સંધુકિખત્તા દારુયાઝં પક્ખેવેઝ, પક્ખેવિત્તા અંગિં પજ્જાલેઝ પજ્જાલિત્તા સુંસુમાએ દારિયાએ મંસં ચ સોણિયં ચ આહારેઝ ।

ભાવાર્થ :- - ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે અને પાંચે પુત્રોએ સાથે મળીને અરણિ અને સરક તૈયાર કર્યા અર્થાત્ અરણિના એક લાકડામાં ખાડો કર્યો અને બીજા લાંબા આણીવાળા નિર્મથન કાષ્ઠ-સરકને તૈયાર કરીને સરકથી અરણિનું મંથન કર્યું. મંથન(ધર્ષણ) કરીને અગ્નિ ઉત્પન્ન કરી, પછી અગ્નિ ફૂંકી. તેમાં લાકડીઓ નાંખી અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરીને સુંસુમા દારિકાના માંસ, રૂધિરને પકાવીને તેનો આહાર કર્યો.

૪૦ તેણં આહારેણં અવત્થદ્વા સમાણા રાયગિહં ણયરં સંપત્તા મિત્ત જાવ અભિસમણાગયા, તસ્સ ય વિઉલસ્સ ધણ-કણગ-રયણ જાવ આભાગી જાયા વિ હોત્થા ।

તએ ણં સે ધણ્ણે સત્થવાહે સુંસુમાએ દારિયાએ બહૂઝં લોઝયાઝં જાવ વિગયસોએ જાએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- - તે આહારથી સ્વસ્થ થઈને તેઓ રાજગૃહ નગરમાં પહોંચી ગયા. પોતાના મિત્રો, જ્ઞાતિજનો વગેરેને મળ્યા અને વિપુલ, ધન, કનક, રત્ન આદિ મેળવ્યા તથા ધર્મ, અર્થ, પુણ્યના ભાગી થયા.

ત્યાર પછી ધન્ય સાર્થવાહે સુંસુમા દારિકાના ઘણા લૌકિક મૃતક કાર્યો કર્યા અને કાળકમે શોક રહિત થયા.

ધન્ય સાર્થવાહે આદિની દીક્ષા :-

૪૧ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં સમણે ભગવં મહાવીરે રાયગિહે ણયરે ગુણસીલએ ચેઝએ સમોસઢે । સે ણં ધણ્ણે સત્થવાહે સપુત્તે ધમ્મં સોચ્ચા પવ્વઝએ । એકકારસંગવી । માસિયાએ સંલેહણાએ સોહમ્મે ઉવવણ્ણો । મહાવિદેહે વાસે સિજ્જાહિઝ ।

ભાવાર્થ :— તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર રાજગૃહનગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં પદ્ધાર્યા. પુત્રો સહિત ધન્ય સાર્થવાહુ ભગવાન પાસે આવ્યા. ધર્મोપદેશ સાંભળીને દીક્ષિત થયા, અગિયાર અંગોના જાણકાર થયા, એક માસની સંલેખના કરીને સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા; ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ કરી, સંયમનો સ્વીકાર કરીને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

અનાસક્ત ભાવે આહાર : શિક્ષા :-

૪૨ જહા વિ ય ણ જંબૂ ! ધર્ણેણ સત્થવાહેણ ણો વર્ણહેડં વા ણો રૂબહેડં વા ણો બલહેડં વા ણો વિસયહેડં વા સુસુમાએ દારિયાએ મંસસોળિએ આહારિએ, ણર્ણત્થ એગાએ રાયગિહં સંપાવણદુયાએ ।

એવામેવ સમણાડસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા ઇમસ્સ ઓરાલિયસરીરસ્સ વંતાસવસ્સ પિતાસવસ્સ સુકકાસવસ્સ સોળિયાસવસ્સ જાવ અવસ્સ વિપ્પજહિયવ્વસ્સ ણો વર્ણહેડં વા ણો રૂબહેડં વા ણો બલહેડં વા ણો વિસયહેડં વા આહારં આહારેઝ, ણર્ણત્થ એગાએ સિદ્ધિગમણ-સંપાવણદુયાએ । સે ણ ઇહભવે ચેવ બહૂણ સમણાણ, બહૂણ સમણીણ, બહૂણ સાવયાણ, બહૂણ સાવિયાણ અચ્ચણિજ્જે જાવ વીઈવિસ્સાઈ-જહા વ સે સપુત્રે ધણે સત્થવાહે ।

ભાવાર્થ :— હે જંબૂ ! જેવી રીતે ધન્ય સાર્થવાહે વર્ષા માટે, રૂપ માટે, બળ માટે અથવા વિષય માટે સુસુમા દારિકાના માંસ અને રૂધિરનો આહાર કર્યો ન હતો, માત્ર રાજગૃહ નગર પહોંચવા માટે જ કર્યો હતો.

તે જ રીતે હે આયુષ્માનુ શ્રમણો ! જે સાધુ અથવા સાધ્વી વંતાસવી, પિતાસવી, શુકાસવી, શોણિતાશ્રવી યાવત્ત અવશ્ય છોડવા યોગ્ય આ ઔદ્ઘરિક શરીરના વર્ષા વૃદ્ધિ માટે, રૂપ વૃદ્ધિ માટે, બળ કે વિષય વૃદ્ધિ માટે આહાર કરતા નથી પરંતુ ફક્ત સિદ્ધ ગતિને પ્રાપ્ત કરવા માટે જ આહાર કરે છે; તેઓ આ ભવમાં ધણા શ્રમણો, શ્રમણીઓ, ધણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓના પૂજનીય થાય છે અને સંસાર અટવીને પાર કરે છે.

૪૩ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ અદ્વારમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે પણ્ણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :— જંબૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ અઠારમાં જ્ઞાત-અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. જેવી રીતે મેં સાંભળ્યું છે તેવી જ રીતે તમને કહ્યું છું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ચિલાઇપુત્તો અને ધન્યશેઠના દષ્ટાંતે હિતશિક્ષા આપવામાં આવી છે. આ રૂપકને વૃત્તિકારે પાંચ ગાથા દ્વારા સમજાવ્યું છે. યથા—

જહ સો ચિલાઇપુત્તો, સુસુમાગદ્ધો અકજ્જપઢિબદ્ધો ।
ધણ-પારદ્ધો પત્તો, મહાડવિં વસણ-સયકલિયં ॥૧॥

તહ જીવો વિસય-સુહો, લુદ્ધો કાઊણ પાવકિરિયાઓ ।
કમ્મવસેણ પાવઙ્સ, ભવાડવીએ મહાદુકખં ॥૨॥

અર્થ— જેમ ચિલાતપુત્ર સુંસુમા પર આસકત થઈને કુકર્મ કરતો થઈ ગયો અને ધન્ય શ્રેષ્ઠીએ પીઠો કર્યો ત્યારે સેંકડો સંકટોથી વ્યાપ્ત મહાટવીને પ્રાપ્ત થયો.॥૧॥

તે જ પ્રમાણે જે જીવ વિષય સુખોમાં લુધ્ય થઈને પાપ કિયાઓ કરે છે, તે જીવો પાપ કિયા કરીને કર્મને વશીભૂત થઈને, આ સંસાર રૂપી ધોર અટવીમાં ધોર દૃઃખ પામે છે.॥૨॥

ધણસેટ્ટી વિવ ગુરુણો, પુત્તા ઇવ સાહવો ભવો અડવી ।

સુય-મંસમિવાહારો, રાયગિહં ઇહ સિવં ણેયં ॥૩॥

જહ અડવિ-ણયર-ણિતથરણ-પાવણતથં તએહિ સુયમંસં ।

ભુત્તં તહેહ સાહૂ, ગુરુણ આણાએ આહારં ॥૪॥

અર્થ— ધન્ય શ્રેષ્ઠીના સ્થાને ગુરુ તેના પુત્રોના સ્થાને સાધુ અને અટવીના સ્થાને સંસાર છે. પુત્રીના માંસના સ્થાને આહાર અને રાજગૃહના સ્થાને મોક્ષ છે.॥૩॥

જેમ તેઓએ અટવી પાર કરવા અને નગર સુધી પહોંચવાના ઉદેશથી જ પુત્રીના માંસનું ભક્ષણ કર્યું, તેવી રીતે સાધુ, ગુરુની આજ્ઞાથી આહાર કરે છે.॥૪॥

ભવ-લંઘણ-સિવપાવણહેડં ભુંજંતિ ણ ઉણ ગેહીએ ।

વળણ-બલ-રૂવ-હેડં, ચ ભાવિયપ્પા મહાસત્તા ॥૫॥

અર્થ— આસક્તિથી નહીં, શરીરના વર્ણ, બલ કે રૂપની વૃદ્ધિ માટે નહીં પરંતુ સંસારને પાર કરવા અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાના જ ઉદેશથી જ તે ભાવિતાત્મા અને મહાસત્તવશાળી મુનિ આહાર કરે છે.॥૫॥

॥ અટારમું અદ્યયન સંપૂર્ણ ॥

ઓગણીસમું અદ્યયન

અદ્યયન સાર

પ્રસ્તુત અદ્યયનનું નામ પુંડરીક છે. જેમાં પુંડરીક અને કંડરીક નામના બે ભાઈઓનું જીવન વર્ણન છે. તેમાં આરાધકપણાની અપેક્ષાએ પુંડરીકના પાત્રની મુખ્યતા હોવાથી અદ્યયનનું નામ ‘પુંડરીક’ છે.

જંબૂદ્વીપના મહાવિદેહક્ષેત્રની પુષ્કલાવતી વિજયની પુંડરીકિણી રાજધાનીમાં મહાપદ્મરાજા, પદ્માવતી રાણી અને તેના પુંડરીક, કંડરીક નામના બે રાજકુમારો રહેતાં હતાં. એકદા સ્થવિર મુનિના ઉપદેશથી રાજી વેરાગ્ય પામ્યા અને યુવરાજ પુંડરીકને રાજ્ય સૌંપીને પોતે દીક્ષા લીધી. તેઓ સંયમની આરાધના કરી મોક્ષ ગતિ પામ્યા.

તે જ નગરમાં પુનઃ સ્થવિર મુનિઓના આગમન સમયે કંડરીકે મોટાભાઈની આજ્ઞા લઈ સંયમ અંગીકાર કર્યો. આંત-પ્રાંત, લુખા-સુકા આહાર આદિના કારણે કંડરીક મુનિને દાહજવરનો વ્યાધિ થયો. એકદા તેઓ પુંડરીકિણી નગરીમાં પદ્માર્યા. પુંડરીકરાજાએ ભાઈ મુનિને વ્યાધિ ગ્રસ્ત જોયા અને નિર્દોષ ઉપચાર કરાવવા મુનિરાજને વિનંતી કરીને પોતાની યાનશાળામાં લઈ આવ્યા. યોગ્ય ઉપચાર દ્વારા કંડરીક મુનિ સ્વસ્થ બન્યા પરંતુ તેઓ અનુકૂળ સંયોગો અને પરિચિત વિષયોમાં આસક્ત બની ગયા; તેથી સ્થવિરો સાથે વિહાર કરવા તૈયાર ન થયા. ત્યારે પુંડરીક રાજાએ તેમના સંયમ જીવનને ઘન્યવાદ આપી વિહાર કરવાની ફરજ પાડી.

કંડરીક મુનિએ વિહાર તો કર્યો પણ હવે તેમનું મન સંયમમાં સ્થિર ન થયું. તેમનું ચિત્ત ફરી ફરી પરિચિત વિષયોને જ જંખતું હતું. તેથી અલ્પ સમયમાં તેઓ ગચ્છને છોડી પુંડરીકિણી નગરમાં આવી ગયા. વારંવાર સમજાવવા છતાં તેમનું મન ભોગ ઈરછે છે, તેવું જાણી પુંડરીક રાજાએ તેને રાજગાઢી સૌંપી દીધી અને કંડરીકના સંયમી જીવનના ઉપકરણો પોતે ગ્રહણ કરી, સંયમ અંગીકાર કરી સ્થવિરમુનિઓ પાસે પહોંચી ગયા.

આ રીતે આ અદ્યયનમાં શાસ્ત્રકારે આહારાસક્તિ અને ભોગાસક્તિના દુષ્ટણ તથા વિરક્તિના સુષ્ટુણનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે અને સાધકોને સ્થિરચિત્ત ભોગોથી ઉદાસીન રહી સફળ સાધના-આરાધના કરવા માટે પ્રેરણા આપી છે.

અસ્થિર થયેલા કંડરીક મુનિએ ત્રણ દિવસની ભોગાસક્તિમાં હજાર વર્ષની તપ-સંયમ સાધનાના ફળને ગુમાવી દીધું અને સાતમી નરકના મહેમાન બની ગયા. સંસારથી ઉદાસીન એવા પુંડરીક રાજા ભાઈના દીક્ષાવેશને ભાવ સહિત ગ્રહણ કરી, ત્રણ દિવસમાં જ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા.

ઓગણીસમું અદ્યયન

પુંડરીક

અદ્યયન પ્રારંભ :-

૧ જઇ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ અદ્વારસમસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે
પણન્તે, એગૂણવીસિસ્મસ્સ ણ ભંતે ! ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્વે પણન્તે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ અદ્વારમા શાત—અદ્યયનના આ ભાવ
કહ્યા છે, તો ઓગણીસમા શાત—અદ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમણેણ ઇહેવ જંબૂદ્વીવે દીવે પુષ્વવિદેહે વાસે
સીયાએ મહાર્ણિએ ઉત્તરિલ્લે કૂલે, નીલવંતસ્સ વાસહર-પવ્વયસ્સ દાહિણેણ, ઉત્તરિલ્લસ્સ
સીતામુખવણસંડસ્સ પચ્છિમેણ, એગસેલગસ્સ વક્ખારપવ્વયસ્સ પુરચ્છિમેણ, એતથં ણ
પુંખલાવર્ઝ ણામં વિજએ પણન્તે ।

તથણુંપુંડરીગિણી ણામં રાયહાણી પણન્તા - ણવજોયણવિથિણા દુવાલસ જોયણાયામા
જાવપચ્વકખં દેવલોયભૂયા પાસાઈયા દંસણીયા અભિરૂબ્વા પડિરૂબ્વા । તીસે ણ પુંડરીગિણીએ
ણયરીએ ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસિભાએ ણલિણિવળે ણામં ઉજ્જાણે હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે આ જંબૂદ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં, સીતા નામની
મહાનદીના ઉત્તરી કિનારે, નીલવંત વર્ષધર પર્વતની દક્ષિણમાં, ઉત્તર તરફના સીતા મુખવનખંડની પશ્ચિમમાં
અને એકશૈલ નામના વક્ષસ્કાર પર્વતની પૂર્વદિશામાં પુષ્કલાવતી નામની વિજય છે.

તે પુષ્કલાવતી વિજયમાં પુંડરીકિણી નામની રાજધાની હતી. તે નવ યોજન પહોળી અને બાર
યોજન લાંબી યાવત્તુ સાક્ષાત્ દેવલોક સમાન મનોહર, દર્શનીય, સુંદર રૂપવાળી અને દર્શકોને આનંદ
પ્રદાન કરનારી હતી. તે પુંડરીકિણી નગરીના ઈશાન કોણમાં નવિનીવન નામનું ઉદ્ઘાન હતું.

મહાપદ્મ રાજા : દીક્ષા : સિદ્ધિ :-

૩ તથ ણ પુંડરીગિણીએ રાયહાણીએ મહાપદ્મ ણામં રાયા હોત્થા, વળણાઓ । તસ્સ ણ
પદમાવર્ઝ દેવી હોત્થા, વળણાઓ । તસ્સ ણ મહાપદ્મસ્સ રણ્ણો પુત્તા પદમાવર્ઝએ દેવીએ
અત્થયા દુવે કુમારા હોત્થા, તં જહા-પુંડરીએ ય; કંડરીએ ય સુકુમાલપાણિપાયા, વળણાઓ ।
પુંડરીએ જુવરાયા ।

ભાવાર્થ :- તે પુંડરીકિણી રાજધાનીમાં મહાપદ્મ નામના રાજા હતા, તેમને પદ્માવતી નામની પદ્મરાણી
હતી. મહાપદ્મ રાજાના પુત્ર અને પદ્માવતી દેવીના આત્મજ પુંડરીક અને કંડરીક નામના બે કુમાર હતા. તે

બંને કુમારો સુકોમળ હાથ પગવાળા હતા. અહીં રાજા, રાણી અને રાજકુમારનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું. તેઓમાં મોટા ભાઈ પુંડરીક યુવરાજ હતા.

૪ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ થેરાગમણં । મહાપત્રમે રાય ણિગણ । ધર્મં સોચ્વા પુંડરીયં રજે ઠવેત્તા પવ્વણે । પુંડરીએ રાય જાએ, કંડરીએ જુવરાયા । મહાપત્રમે અણગારે ચોદ્દસપુંવાંઃ અહિજ્જઝિ । તએ ણં થેરા બહિયા જણવયવિહારં વિહરંતિ । તએ ણં સે મહાપત્રમે બહૂણિ વાસાણિ સામણણપરિયાગં પાઉણિતા જાવ સિદ્ધે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે તે નગરીમાં સ્થવિર મુનિઓ પદ્ધાર્યા. મહાપદ્મ રાજા સ્થવિર મુનિને વંદના કરવા ગયા. ધર્માપદેશ સાંભળીને તેમણે પુંડરીકને રાજ્ય પર સ્થાપિત કરીને દીક્ષા અંગીકાર કરી. હવે પુંડરીક રાજા થયા અને કંડરીક યુવરાજ થયા. મહાપદ્મ અણગારે ચૌદ્દપૂર્વોનું અધ્યયન કર્યું. સ્થવિરમુનિઓ ત્યાંથી વિહાર કરી બહારના જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા. મહાપદ્મ મુનિ ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય પર્યાયનું પાલન કરીને યાવત્ત સિદ્ધ થયા.

શ્રમણોપાસક પુંડરીકરાજ :-

૫ તએ ણં થેરા અણણા કયાંસ પુણરવિ પુંડરીગિણીએ રાયહાણીએ ણલિણિવળે ઉજ્જાણે સમોસઢા । પુંડરીએ રાય ણિગણ । કંડરીએ મહાજણસદં સોચ્વા જહા મહાબ્બલો જાવ પજ્જુવાસઙ્સ । થેરા ધર્મં પરિકહેંતિ । પુંડરીએ સમજોવાસાએ જાએ જાવ પંડિગણ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી એકવાર સ્થવિર મુનિઓ પુનઃ પુંડરીકિણી રાજધાનીના નલિનીવન ઉદ્ઘાનમાં પદ્ધાર્યા. પુંડરીક રાજા તેઓને વંદન કરવા માટે ગયા. કંડરીક પણ મહાજનો(ઘણા માણસો)ના મુખેથી સ્થવિર મુનિઓના આગમનની વાત સાંભળીને(ભગવતી સૂત્રમાં વર્ણિત) મહાબલ કુમારની જેમ દર્શન કરવા ગયા યાવત્ત સ્થવિર મુનિઓની ઉપાસના કરવા લાગ્યા. સ્થવિર મુનિરાજે ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ધર્માપદેશ સાંભળીને પુંડરીક શ્રમણોપાસક થઈ ગયા અને પોતાના ઘેર પાદ્યા ફર્યા.

કંડરીકની દીક્ષા :-

૬ તએ ણં કંડરીએ ઉદ્બ્રાએ ઉદ્બ્રેઝ, ઉદ્બૃત્તા જાવ સે જહેયં તુબ્બે વયહ, જં ણવરં પુંડરીયં રાયં આપુચ્છામિ, તએ ણં જાવ પવ્વયામિ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીક યુવરાજે ઉત્થાનશક્તિથી ઊભા થઈને આ પ્રમાણે કહ્યું— હે ભગવન્ ! આપે જે કહ્યું તે સત્ય છે. હું પુંડરીક રાજાની આશા લઈને આવું, ત્યાર પછી યાવત્ત હું દીક્ષા ગ્રહણ કરવાની ઈચ્છા રાખું છું. ત્યારે સ્થવિર મુનિઓ કહ્યું— હે દેવાનુપ્પિય ! જેમ તમને સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

૭ તએ ણં સે કંડરીએ જાવ થેરે વંદિ ણમંસઙ્સ, વંદિતા ણમંસિતા થેરાણ અંતિયાઓ પંડિણિકખમઙ્સ, તમેવ ચાઉઘંટં આસરહં દુરુહઙ્સ જાવ પચ્ચોરુહઙ્સ, જેણેવ પુંડરીએ રાય તેણેવ ઉવાગચ્છઙ્સ, ઉવાગચ્છીતા કરયલ જાવ પુંડરીએ એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! મણ થેરાણ અંતિએ ધર્મે ણિસંતે, સેવિ ય મે ધર્મે જાવ અભિરુઝણ ! તં ઇચ્છામિણં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ પવ્વઇત્તએ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી કંડરીકે યાવત્ સ્થવિર મુનિને વંદન-નમસ્કાર કરીને, તેઓની પાસેથી નીકળીને, ચાર ઘંટાવાળા અશ્ચ રથ પર આરૂઢ થઈને યાવત્ પુંડરીક રાજાની પાસે આવીને હાથ જોડી મસ્તક પર અંજલિ કરીને પુંડરીકને કહું— હે દેવાનુપ્રિય ! મેં સ્થવિર મુનિ પાસેથી ધર્મ સાંભળ્યો છે અને તે ધર્મ મને રૂચ્યો છે. તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! હું પ્રવર્જયા અંગીકાર કરવા ઈચ્છું છું.

૮ તએ ણ પુંડરીએ રાયા કંડરીયં જુવરાયં એવં વયાસી - મા ણ તુમં ભાડયા ! ઇયાણિં મુંડે જાવ પવ્વયાહિ, અહં ણ તુમં મહયા-મહયા રાયાભિસેણં અભિસિંચામિ ।

તએ ણ સે કંડરીએ પુંડરીયસ્સ રણો એયમદું ણો આઢાઇ જાવ તુસિણીએ સંચિદ્બુદ્ધ ।
તએ ણ પુંડરીએ રાયા કંડરીયં દોચ્ચંપિ તચ્ચંપિ એવં વયાસી જાવ તુસિણીએ સંચિદ્બુદ્ધ ।

ભાવાર્થ :— ત્યારે પુંડરીક રાજાએ કંડરીક યુવરાજને આ પ્રમાણે કહું— હે ભાઈ ! તમે અત્યારે મુંડિત થઈને યાવત્ દીક્ષા ગ્રહણ ન કરો. હું તમારો મહાન રાજ્યાભિપેક કરવા ઈચ્છું છું.

ત્યારે કંડરીકે પુંડરીક રાજાના આ કથનનો આદર ન કર્યો યાવત્ તેઓ મૌન રહ્યા. પુંડરીક રાજાએ કંડરીકને બીજીવાર અને ત્રીજીવાર પણ આ પ્રમાણે કહું, યાવત્ કંડરીક યુવરાજ મૌન જ રહ્યા.

૯ તએ ણ પુંડરીએ કંડરીયં કુમારં જાહે ણો સંચાએ બહૂહિં આઘવણાહિં પણણવણાહિં ય વિણણવણાહિં ય સણણવણાહિં ય તાહે અકામએ ચેવ એયમદું અણુમળણત્થા જાવ ણિકખમણાભિસેએ ણ અભિસિંચિદ્ધ જાવ થેરાણ સીસભિકખં દલયિદ્ધ । પવ્વિએ । અણગારે જાએ, એકકારસંગવિઝા ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી જ્યારે પુંડરીક રાજા, કંડરીક કુમારને તેના દઢ નિર્ણયથી ચલિત કરવા અનેક પ્રકારે આખ્યાન-સંયમ વિરોધી કથનોથી, પ્રજાપના-હિતશિક્ષાથી, વિજ્ઞાપના-નમ્રભાવે વિનંતિથી, સંશાપના-સમ્યક્ પ્રકારે સંયમ જીવનના કષ્ટો બતાવી રોકવામાં સમર્થ ન થયા ત્યારે ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ તેણે દીક્ષાની આજા આપી યાવત્ તેમણે નિષ્કમણા-અભિપેકથી અભિષિક્ત કર્યા યાવત્ સ્થવિર મુનિઓને શિષ્યરૂપી ભિક્ષા પ્રદાન કરી. આ રીતે કંડરીક યથાવિધિ પ્રવર્જિત થયા, અણગાર બની ગયા યાવત્ અગ્નિયાર અંગોના શાતા થઈ ગયા.

૧૦ તએ ણ થેરા ભગવંતો અણણયા કયાએ પુંડરીગિણીઓ ણયરીઓ ણલિળિવણાઓ ઉજ્જાળાઓ પણિણિકખમંતિ, બહિયા જણવયવિહારં વિહરંતિ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી સ્થવિર ભગવંતો એકદા પુંડરીકિણી નગરીના નલિનીવન ઉદ્ઘાનથી વિહાર કરી બહાર જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

પુંડરીક દ્વારા કંડરીક મુનિનો ઔષધ ઉપયાર :-

૧૧ તએ ણ તસ્સ કંડરીયસ્સ અણગારસ્સ તેહિં અંતેહિ ય પંતેહિ ય જહા સેલગસ્સ જાવ દાહવકકંતીએ યાવિ વિહરિદ્ધ ।

ભાવાર્થ :— ત્યાર પછી કંડરીક અણગારના શરીરમાં તે આન્ત-પ્રાન્ત લૂખા-સૂકા આહારના કારણે શૈલક મુનિની સમાન યાવત્ દાહજવર ઉત્પન્ન થયો, તેઓ બીમાર રહેવા લાગ્યા.

૧૨ તએ ણ થેરા અણણા કયાઇ જેણેવ પોંડરીગિણી તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ણલિણિવળે સમોસઢા । પુંડરીએ ણિગગએ । ધમ્મં સુણેઇ ।

તએ ણ પુંડરીએ રાયા ધમ્મં સોચ્વા જેણેવ કંડરીએ અણગારે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કંડરીયં અણગારં વંદિઝ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા કંડરીયસ્સ અણગારસ્સ સરીરગં સવ્વાબાહં સરોગં પાસઇ, પાસિત્તા જેણેવ થેરા ભગવંતો તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા થેરે ભગવંતે વંદિઝ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- અહં ણં ભંતે ! કંડરીયસ્સ અણગારસ્સ અહાપવત્તેહિં ઓસહ-ભેસજેહિં-ભત્તપાણેહિં તેઝચ્છં આઉદ્વામિ । તં તુબ્ધે ણં ભંતે ! મમ જાણસાલાસુ સમોસરહ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદ્ધી(વિહાર કરતાં-કરતાં) એકદા સ્થવિર ભગવંતો પુનઃ પુંડરીકિષ્ણી નગરીમાં પદ્ધાર્યા અને નલિનીવન ઉદ્ઘાનમાં સમોસર્યાં. ત્યારે પુંડરીક રાજા દર્શન કરવા આવ્યા અને ધર્માપદેશ સાંભળ્યો. ધર્મ સાંભળીને પુંડરીક રાજા કંડરીક અણગારની પાસે ગયા. ત્યાં જઈને કંડરીકમુનિને વંદના-નમસ્કાર કરીને તેમણે કંડરીકમુનિનું શરીર, સર્વ પ્રકારે પીડાથી યુક્ત અને રોગથી આકાંત જોયું અને તે સ્થવિર ભગવંતોની પાસે ગયા, ત્યાં જઈને સ્થવિર ભગવંતોને વંદના-નમસ્કાર કરીને વિનંતી કરી કે હે ભગવન્ ! હું આપની સમાચારીને અનુકૂળ ઔષધ અને ભેષજથી તેમજ યોગ્ય આહાર-પાણીથી કંડરીક અણગારની ચિકિત્સા કરાવવા ઈચ્છું છું, તેથી હે ભગવન્ ! આપ મારી યાનશાળામાં પદ્ધારો.

૧૩ તએ ણ થેરા ભગવંતો પુંડરીયસ્સ રણ્ણો એયમદું પદિસુર્ણેતિ પદિસુર્ણિતા જાવ ઉવસંપજ્જિત્તા ણં વિહરંતિ । તએ ણ પુંડરીએ રાયા જહા મંડુએ સેલગસ્સ જાવ બલિયસરીરે જાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે સ્થવિર ભગવંત પુંડરીક રાજાની વિનંતીનો સ્વીકાર કરીને યાવત્તુ યાનશાળામાં પદ્ધાર્યા. મંડુક રાજાએ જેમ શૈલક રાજધિની ચિકિત્સા કરાવી હતી, તેમ પુંડરીક રાજાએ કંડરીક અણગારની ચિકિત્સા કરાવી. પરિણામ સ્વરૂપે કંડરીક અણગાર નિરોગી-બળવાન શરીરવાળા બની ગયા.

કંડરીક અણગારની સંયમ શિથિલતા અને સંયમ ત્યાગ :-

૧૪ તએ ણ થેરા ભગવંતો પુંડરીયં રાયં પુચ્છંતિ, પુચ્છિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરંતિ। તએ ણં સે કંડરીએ તાઓ રોયાંકાઓ વિપ્પમુક્કે સમાણે તંસિ મળુણ્ણંસિ અસણપાણ ખાઇમસાઇમંસિ મુચ્છિએ ગિદ્ધે ગદ્ધિએ અજ્જોવવણ્ણે ણો સંચાઇ પોંડરીયં રાયં આપુચ્છિત્તા બહિયા અભુજજાણં જણવયવિહારેણ વિહરિત્તએ તત્થેવ ઓસણ્ણે જાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદ્ધી સ્થવિર ભગવંતો પુંડરીક રાજાને પૂછીને બહારના જનપદોમાં વિચરવા લાગ્યા પરંતુ રોગાતંકથી મુક્ત થઈ ગયેલા તે કંડરીક અણગાર મનોઝ અશાન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ આહારમાં મૂચ્છિત, ગૃદ્ધ, આસક્ત અને તલ્લીન થઈ ગયા હતા તેથી તેઓ પુંડરીક રાજાને કહીને બહારના જનપદોમાં ઉધન વિહારી થઈ વિહાર કરવામાં સમર્થ થઈ શક્યા નહીં પરંતુ તેઓ શિથિલાચારી થઈને ત્યાં જ રહેવા લાગ્યા.

૧૫ તએ ણ સે પુંડરીએ ઇમીસે કહાએ લદ્ધદ્દે સમાણે ણહાએ અંતેઊ-પરિયાલ-સંપરિવુડે

જેણેવ કંડરીએ અણગારે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કંડરીયં તિકખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઝ, કરિતા વંદિ ણમંસિ, વંદિતા ણમંસિતા એવં વયાસી - ધણ્ણે સિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! કયત્થે કયપુણ્ણે કયલકખણે । સુલદ્ધે ણં દેવાણુપ્પિયા ! તવ માણુસ્સએ જમ્મજીવિયફલે જેણં તુમં રજ્જં ચ જાવ અંતેરં ચ વિચ્છિન્નેતા વિગોવિન્તા જાવપ્વિઝાએ । અહં ણં અહણ્ણે અકયત્થે અકયપુણ્ણે રજ્જે જાવ અંતેરે ય માણુસ્સએસુ ય કામભોગેસુ મુચ્છિએ જાવ અજ્ઞોવવણ્ણે ણો સંચાએમિ જાવ પવ્વિન્તાએ । તં ધણ્ણો સિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ જીવિયફલે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુંડરીક રાજાએ જ્યારે આ વાત જાણી, ત્યારે તે સ્નાન કરી, વિભૂષિત થઈને તથા અંતઃપુરના પરિવારથી પરિવૃત્ત થઈને, કંડરીક અણગાર પાસે આવીને, તેઓને ત્રણવાર આદક્ષિણા-પ્રદક્ષિણા કરીને, વંદના અને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું - હે દેવાનુપ્પિય ! આપ ધન્ય છો, કૃતાર્થ છો, કૃતપુણ્ય છો અને સુલક્ષણવાળા છો. હે દેવાનુપ્પિય ! આપને મનુષ્ય જન્મ અને જીવનનું સુંદર ફળ મળ્યું છે, કે આપ રાજ્યને અને અંતઃપુરને છોડીને તેનાથી પરાજભુખ થઈને પ્રવર્જિત થયા છો. હું અધન્ય છું, પુણ્યહીન છું યાવત્ તેથી રાજ્યમાં, અંતઃપુરમાં અને મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોમાં મૂર્ચિષ્ઠત યાવત્ તલ્લીન રહ્યું છું યાવત્ દીક્ષિત થયા માટે સમર્થ થઈ શક્યો નથી. તેથી હે દેવાનુપ્પિય ! આપ ધન્ય છો યાવત્ આપને જન્મ અને જીવનનું સુંદર ફળ મળ્યું છે.

૧૬ તએ ણં સે કંડરીએ અણગારે પુંડરીયસ્સ એયમદું ણો આઢાઝ ણો પરિયાણાઝ, તુસિણીએ સંચિદ્ધિઝ । તએ ણં કંડરીએ પુંડરીએણં દોચ્ચંપિ તચ્ચંપિ એવં કુત્તે સમાણે અકામએ અવસવસે લજ્જાએ ગારવેણં ય પુંડરીયં રાયં આપુચ્છિઝ, આપુચ્છિતા થેરેહિં સર્દ્દી બહિયા જણવયવિહારં વિહરઝ ।

તએ ણં સે કંડરીએ થેરેહિં સર્દ્દી કિંચિ કાલં ઉગંડગેણં વિહરઝ । તાઓ પચ્છા સમણત્તણ પરિતંતે, સમણત્તણ ણિવિણ્ણે, સમણત્તણ ણિબ્બત્તિએ, સમણગુણ મુક્કજોગી, થેરાણં અંતિયાઓ સણિયં-સણિયં પચ્ચોસક્કઝ, પચ્ચોસક્કિત્તા જેણેવ પુંડરીગિણી ણયરી જેણેવ પુંડરીયસ્સ ભવણે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા અસોગવળણ્ણાએ અસોગવરપાયવસ્સ અહે પુઢવિસિલાપદ્બગંસિ ણિસીયઝ, ણિસીઝ્તા ઓહયમણસંકષ્પે જાવ ઝિયાયમાણે સંચિદ્ધિઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીક અણગારે પુંડરીક રાજાની આ વાતનો આદર કર્યો નહીં, તે વાત પર લક્ષ્ય આપ્યું નહીં પરંતુ તે મૌન રહ્યા. ત્યારે પુંડરીકે બીજીવાર અને ત્રીજીવાર આ જ પ્રમાણે કહું, ત્યાર પછી ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ લાચાર થઈને, લાજ્જિત થઈને, સાધુત્વના ગૌરવ પુંડરીક રાજાને વાત કરીને કંડરીક અણગાર સ્થવિર મુનિઓની સાથે બહાર જનોપદોમાં વિચરવા લાગ્યા.

કંડરીક અણગાર સ્થવિરોની સાથે થોડા સમય સુધી ઉગ્ર વિહાર કરતા રહ્યા પરંતુ તેઓ સાધુપણાથી થાકી ગયા, શ્રમણત્વથી કંટાળી ગયા અને તેમને શ્રમણત્વ પ્રત્યે તિરસ્કાર ભાવ આવી ગયો. તે સાધુતાના

ગુણોથી રહિત થઈને ચુપચાપ(આજા લીધા વિના) સ્થવિર મુનિઓની પાસેથી નીકળી ગયા અને પુંડરીકિણી નગરીમાં પુંડરીક રાજાના ભવનમાં આવીને અશોક વાટિકામાં શ્રેષ્ઠ અશોકવૃક્ષની નીચે પૃથ્વી શિલાપદુક પર બેસી ગયા અને ત્યાં ઉદાસ બનીને આર્તધ્યાન કરવા લાગ્યા.

૧૭ તએ એં તસ્સ પુંડરીયસ્સ અમ્મધાઈ જેણેવ અસોગવળિયા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કંડરીયં અણગારં અસોગવરપાયવસ્સ અહે પુઢવિસિલાપદૃયંસિ ઓહયમણસંકપ્પં જાવ ડિયાયમાં પાસઝ, પાસિત્તા જેણેવ પુંડરીએ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા પુંડરીયં રાયં એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! તવ પિયભાડે કંડરીએ અણગારે અસોગવળિયાએ અસોગવરપાયવસ્સ અહે પુઢવિસિલાપદૃ ઓહયમણસંકપ્પે જાવ ડિયાયઝ ।

ભાવાર્થ :- તે સમયે પુંડરીક રાજાની ધાવમાતા ત્યાં અશોક વાટિકામાં આવી. તેણીએ કંડરીક અણગારને અશોક વૃક્ષની નીચે, પૃથ્વી શિલાપદુક પર યાવત્તુ ઉદાસ ચિત્તે આર્તધ્યાન કરતાં જોયા, જોઈને તે પુંડરીક રાજાની પાસે ગઈ અને પુંડરીક રાજાને કહેવા લાગી- હે દેવાનુપ્પિય ! આપના પ્રિય ભાઈ કંડરીક અણગાર અશોકવાટિકામાં, અશોક વૃક્ષની નીચે, પૃથ્વી શિલાપદુક પર ઉદાસ થઈને યાવત્તુ ચિંતામણ બેઠા છે.

૧૮ તએ એં પુંડરીએ અમ્મધાઈએ એયમદું સોચ્વા ણિસમ્મ તહેવ સંભંતે સમાણે ઉદ્વાએ ઉદ્વેઝ, ઉદ્વિત્તા અંતે ઉદ્ઘાસિલાસંપરિવુડે જેણેવ અસોગવળિયા જાવ કંડરીયં તિકખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઝ કરિત્તા એવં વયાસી- ધણ્ણે સિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ પવ્વઝે, અહં ણં અધણ્ણે જાવ ણો સંચાએમિ પવ્વઝત્તે ! તં ધણ્ણે સિ ણં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! જાવ જીવિયફલો ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પુંડરીક રાજા, ધાવમાતાની આ વાત સાંભળીને, અંતરમાં ધારણ કરીને, સંભાન્ત થઈને અર્થાત્તુ આધાત પાભીને કે(મુનિ કેમ આવ્યા હશે ?) શીદ્ર ઊભા થઈ ગયા, ઊઠીને અંતઃપુરના પરિવારની સાથે અશોકવાટિકામાં આવ્યા યાવત્તુ કંડરીક અણગારને ત્રણવાર વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું- હે દેવાનુપ્પિય ! તમે ધન્ય છો કે યાવત્તુ દીક્ષિત છો. હું અધન્ય છું કે યાવત્તુ દીક્ષિત થવા માટે સમર્થ થઈ શક્યો નથી; તેથી હે દેવાનુપ્પિય ! તમે ધન્ય છો યાવત્તુ તમે જન્મ અને જીવનને સફળ કર્યું છો.

૧૯ તએ એં કંડરીએ પુંડરીએણ એવં કુત્તે સમાણે તુસિણીએ સંચિદ્બિઝ । દોચ્વંપિ તચ્વંપિ જાવ સંચિદ્બિઝ ।

ભાવાર્થ :- પુંડરીક રાજાએ આ પ્રમાણે કહું ત્યારે કંડરીક મૌન રહ્યા. બીજીવાર-ત્રીજીવાર કહેવા છતાં પણ યાવત્તુ તે મૌન જ રહ્યા.

૨૦ તએ એં પુંડરીએ કંડરીયં એવં વયાસી- અદ્વો ભંતે ! ભોગેહિં ? હંતા અદ્વો ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પુંડરીક રાજાએ કંડરીકને પૂછ્યું- હે ભગવંત ! આપને શું ભોગથી પ્રયોજન છે ? અર્થાત્તુ શું ભોગ ભોગવવાની ઈચ્છા છે ? ત્યારે કંડરીકે કહું- હા, ભોગનું પ્રયોજન છે.

૨૧ તએ એં પુંડરીએ રાયા કોઝુંબિયપુરિસે સદ્વાવેઝ, સદ્વાવિત્તા એવં વયાસી- ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુપ્પિયા ! કંડરીયસ્સ મહત્થું જાવ રાયાભિસેયં ઉવદુવેહ જાવ રાયાભિસેણં અભિસિંચઝ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદી પુંડરીક રાજાએ કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહું— હે દેવાનુપ્રિયો ! શીદ્ધ કંડરીકના મહા મૂલ્યવાન તેમજ મહાન પુરુષોને યોગ્ય રાજ્યાભિષેકની તૈયારી કરો યાવત્તુ કંડરીકને રાજ્યાભિષેકથી અભિષિક્ત કર્યા.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં કંડરીકમુનિની સંયમ શિથિલતા અને કમશા: કરેલા સંયમ ત્યાગનું નિરૂપણ છે.

સાધુ જીવનની કલ્પ મર્યાદા અનુસાર કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં લાંબો સમય સ્થિરતા કરવી, હંમેશાં એક જ ઘરનો અનુકૂળ આહાર કરવો વગેરે વ્યવહારો સાધુઓને માટે યોગ્ય નથી. ક્યારેક અસાધ્ય રોગ વગેરે આપવાદિક પરસ્થિતિમાં ઉપરોક્ત દોષોનું સેવન કરવું પડ્યું હોય, તો પણ તે આપવાદિક પરિસ્થિતિ પૂર્ણ થતાં સાધુઓએ તેનાથી નિવૃત્ત થઈને, તે દોષ સેવનની આલોચના કરી ગુરુ સમક્ષ પ્રાયશ્ચિતનો સ્વીકાર કરવો આવશ્યક છે.

પ્રસ્તુત પ્રસંગમાં કંડરીક મુનિ સ્વસ્થ થયા પદી પણ અનુકૂળતાઓમાં અને આહારાદિમાં અનુરક્ત થઈ વિહાર કરવા હશ્ચતા ન હતા; તેમ છતાં વડીલભાઈની શરમથી એકવાર વિહાર કર્યો પરંતુ તેઓએ પરિચિત વિષયોના આકર્ષણમાં લોભાઈને સંયમી જીવનનો ત્યાગ કર્યો અને દુર્ગતિ પામ્યા.

આ પ્રકારના વર્ણનથી એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે મુનિઓએ કારણસર ઔષધ-ઉપચાર કરવા પડે ત્યારે પણ પોતાના સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને વૈરાગ્ય ભાવોને પુષ્ટ કરવા વિશેષ પુરુષાર્થશીલ રહેવું જોઈએ. અન્યથા કેટલીક ઔષધિઓ અને તેના સાથેના પથ્યરૂપ આહારાદિ મુનિના વૈરાગ્ય ભાવોને તેમજ સંયમ રૂચિને ઘટાડે તેવી સંભાવના રહે છે. બીમારની સેવા કરનાર મુનિઓએ પણ આ વિષયમાં વિવેક રાખવો, તે તેઓની અનિવાર્ય ફરજ બને છે.

પુંડરીકની દીક્ષા :-

૨૨ તએ ણ પુંડરીએ સયમેવ પંચમુદ્રિયં લોયં કરેઇ, કરિતા સયમેવ ચાઉજ્જામં ધર્મં પડિવજ્જઇ, પડિવજ્જિત્તા કંડરીયસ્સ અંતિયં આયારભંડયં ગેણહિ, ગેણહિતા ઇમં એયારૂવં અભિગાહં અભિગિણહિ- કપ્પિ મે થેરે વંદિત્તા ણમંસિત્તા થેરાણં અંતિએ ચાઉજ્જામં ધર્મં ઉવસંપજ્જિત્તા ણં તઓ પચ્છા આહારં આહારિત્તા ત્તિ કટ્ટુ ઇમં ચ એયારૂવં અભિગાહં અભિગિણહેત્તા ણં પોંડરીગિણીએ પડિણિક્ખમઇ, પડિણિક્ખમિત્તા પુવ્વાણુપુર્વિં ચરમાણે ગામાણુગામં દૂઝ્જજમાણે જેણેવ થેરા ભગવંતો તેણેવ પહારેત્થ ગમણાએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પદી પુંડરીકે સ્વયં જ પંચમુદ્રિક લોય કર્યો અને સ્વયં જ ચાતુર્યામ ધર્મ અંગીકાર કર્યો. કંડરીકના આચાર ભંડ (ઉપકરણ) ગ્રહણ કર્યા અને આ પ્રમાણે અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે-

“હું (સ્થવિર ભગવાન પાસે પહોંચીને) સ્થવિર ભગવાનને વંદન-નમસ્કાર કરી, તેમની પાસેથી ચાતુર્યામ ધર્મ અંગીકાર કર્યા પદી જ આહાર કરીશ.” આ પ્રમાણે અભિગ્રહ ધારણ કરીને, પુંડરીકિણી નગરીથી બહાર નીકળીને, અનુક્રમથી ચાલતાં-ચાલતાં, ગામેગામ વિહાર કરતાં સ્થવિર ભગવંત પાસે જવા માટે પ્રયાણ કર્યું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં રાજી પુંડરીકની દીક્ષાનું વર્ણન છે.

પુંડરીક રાજી સંસારમાં હોવા છતાં દઢ શ્રદ્ધાવાન અને વ્રતધારી શ્રાવક હતા. તેના અંતરમાં સંતો પ્રત્યે અહોભાવ અને ભક્તિભાવ હતો, તેથી જ કંડરીક મુનિની બીમારીમાં નિર્દોષ ઉપચારો કરી સેવાનો લાભ લીધો હતો. તે ઉપરાંત રાજ્યસિંહાસને બિરાજમાન હોવા છતાં તેમનું અંતર ક્ષણે-ક્ષણે સંયમમાર્ગના માહાત્મ્યને અનુભવતું હતું. તેથી જ તક મળતાં કંડરીકને રાજ્યાસને સ્થાપિત કરી સ્વયં સંયમનો સ્વીકાર કર્યો.

કંડરીકનું નરકગમન :-

૨૩ તએ ણ તસ્સ કંડરીયસ્સ રણો તં પણીયં પાણભોયણં આહારિયસ્સ સમાણસ્સ અઝ્જાગરિણ ય અઝ્ભોયણપ્સંગેણ ય સે આહારે ણો સમ્મં પરિણમઇ । તએ ણ તસ્સ કંડરીયસ્સ રણો તંસિ આહારંસિ અપરિણમમાણંસિ પુષ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ સરીરંસિ વેયણા પાઉભ્યૂયા - ઉજાલા વિઉલા કક્ખડા પગાડા જાવ દુરહિયાસા । પિત્તજ્જર-પરિગય-સરીરે દાહવકકંતીએ યાવિ હોત્થા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીક રાજાને ગરિષ્ટ ભોજનના આહારથી, અતિ જાગરણ કરવાથી અને અતિ ભોજન કરવાથી તે આહાર બરાબર પચ્યો નહીં. ત્યાર પછી કંડરીક રાજાને તે આહારનું પાચન ન થવાથી મધ્ય રાત્રિના સમયે તેમના શરીરમાં ઉજ્જવલ, વિપુલ, કર્કશ, પ્રગાઢ યાવત્ત અસહ્ય વેદના ઉત્પન્ન થઈ ગઈ. તેમનું શરીર પિત્તજવરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું, તેથી તેમને બળતરા થવા લાગી.

૨૪ તએ ણ સે કંડરીએ રાયા રજ્જે ય રદ્દે ય અંતેડે ય જાવ અજ્જોવવણે અદૃદુહદૃવસદ્દે અકામએ અવસવસે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા અહેસત્તમાએ પુઢવીએ ઉકકોસકાલદ્વિદ્યંસિ ણરયંસિ ણેરઝ્યત્તાએ ઉવવણે ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કંડરીક રાજી રાજ્યમાં, રાષ્ટ્રમાં અને અંતઃપુરમાં યાવત્ત અત્યંત આસક્ત બન્યા. આર્તધ્યાનને વશીભૂત થયા, ઈચ્છા વિના, પરાધીન પણે કાલના સમયે કાલધર્મ પાભીને નીચે સાતમી નરક પૃથ્વીમાં સર્વોત્કષ્ટ(તેત્રીસ સાગરોપમ) સ્થિતિવાળા નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થયા.

૨૫ એવામેવ સમણાઉસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વઝે સમાણે પુણરવિ માણુસ્સએ કામભોએ આસાએ જાવ અણુપરિયદ્વિસ્સઇ- જહા વ સે કંડરીએ રાયા ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે આયુષ્માન શ્રમણો ! અમારા જે સાધુ કે સાધ્યી દીક્ષિત થઈને પુનઃ માનવીય કામભોગોની ઈચ્છા કરે છે, તેઓ કંડરીક રાજાની પેઠે સંસારમાં પુનઃ પુનઃ ભ્રમણ કરે છે.

પુંડરીકનું દેવલોક ગમન :-

૨૬ તએ ણ સે પુંડરીએ અણગારે જેણેવ થેરા ભગવંતો તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા થેરે ભગવંતે વંદદ ણમંસઇ, વંદિતા ણમંસિત્તા થેરાણ અંતિએ દોચ્ચંપિ ચાઉજ્જામં ધમ્મં પદિવજ્જઇ, છદ્દુક્ખમણપારણગંસિ પદમાએ પોરિસીએ સજ્જાયં કરેઇ, કરિતા જાવ અડમાણે

સીયલુકખં પાણભોયણં પડિગાહેઝ, પડિગાહિત્તા અહાપજ્જતમિતિ કદ્દુ પડિણિયત્તઃ, પડિણિયત્તિતા જેળેવ થેરા ભગવંતો તેળેવ ઉવાગચ્છઃ, ઉવાગચ્છિતા ભત્તપાણં પડિદંસઃ, પડિદંસિતા થેરેહિં ભગવંતેહિં અબ્ધણુણણાએ સમાણે અમુચ્છિએ અગિદ્ધે અગદિએ અણજ્ઞોવવણે બિલમિવ પણગભૂણં અપ્પાણેણં તં ફાસુએસણિજ્જં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં સરીરકોટુગંસિ પકિખવિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી પુંડરીકિષી નગરીથી નીકળીને પુંડરીક અણગાર સ્થવિર ભગવાન પાસે પહોંચી ગયા, પહોંચીને તેઓએ સ્થવિર ભગવંતોને વંદના-નમસ્કાર કર્યા, વંદના-નમસ્કાર કરીને સ્થવિર ભગવંતની પાસે બીજીવાર ચાતુર્યામ ધર્મ અંગીકાર કર્યો. પછી છઠના પારણે પ્રથમ પહોરે સ્વાધ્યાય કરી યાવતુ તિક્ષાને માટે ફરતાં ઠડા અને લૂભા ભોજન પાણી ગ્રહણ કર્યા અને આ આહાર મારા માટે પર્યાપ્ત છે, એમ વિચારીને પાછા ફર્યા અને સ્થવિર ભગવાનની પાસે આવીને લાવેલા આહાર-પાણી ટેખાડ્યા. પછી સ્થવિર ભગવાનની આજા પ્રાપ્ત કરીને, આહારમાં અમૂર્ચિત, અગૃદ્ધ, અનાસકત અને તલ્વીનતાથી રહિત બનીને જેમ સર્પ બિલમાં સીધો ચાલ્યો જાય છે, તે જ પ્રમાણે(સ્વાદ ન લેતા) તે પ્રાસુક તથા એષણીય અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ આહારને તેઓએ શરીરરૂપી કોઈમાં નાંખ્યો.

૨૭ તએ ણં તસ્સ પુંડરીયસ્સ અણગારસ્સ તં કાલાઇકંતં અરસં વિરસં સીયલુકખં પાણભોયણં આહારિયસ્સ સમાણસ્સ પુંવરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ ધમ્મજાગરિયં જાગરમાણસ્સ સે આહારે ણો સમ્મં પરિણમિ । તએ ણં તસ્સ પુંડરીયસ્સ અણગારસ્સ સરીરગંસિ વેયણા પાઉભૂયા - ઉજજલા જાવ દુરહિયાસા । પિત્તજ્જર-પરિગ્ય-સરીરે દાહવકકંતીએ વિહરિ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી પુંડરીક અણગાર તે કાલાતિકાન્ત, અરસ, વિરસ તથા ઠડા અને સૂક્ષ્મ આહાર પાણી કરીને મધ્યરાત્રિના સમયે ધર્મ-જાગરણ કરી રહ્યા હતા. ત્યારે તે આહાર સમ્યગ્રૂપે પરિણત ન થવાથી પુંડરીક અણગારના શરીરમાં ઉજ્જવલ, વિપુલ, દુસ્સાદ્ય વેદના ઉત્પન્ન થઈ ગઈ. તેમનું શરીર પિત્તજ્જવરથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું અને શરીરમાં બણતરા થવા લાગ્યો.

૨૮ તએ ણં તે પુંડરીએ અણગારે અત્થામે અબલે અવીરિએ અપુરિસ્કકારપરકકમે કરયલ જાવ એવં વયાસી-

ણમોત્થુણં અરિહંતાણં જાવ સંપત્તાણં । ણમોત્થુણં થેરાણં ભગવંતાણં મમ ધમ્માયરિયાણં ધમ્મોવએસયાણં । પુંચ્ચ પિ ય ણં મએ થેરાણ અંતિએ સંવે પાણાઇવાએ પચ્ચવકખાએ જાવ સંવે મિચ્છાદંસણસલ્લે પચ્ચવકખાએ જાવ આલોઇયપડિકંકતે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા સંવદુસિદ્ધે ઉવવણે । તતો અણંતરં ઉવ્વદ્વિત્તા મહાવિદેહે વાસે સિજ્જાહિએ જાવ સંવદુકખાણમંતં કાહિએ ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી પુંડરીક અણગાર નિસ્તેજ, નિર્બણ, વીર્યહીન અને પુરુષકાર-પરાકમહીન થઈ ગયા. તેઓએ બન્ને હાથ જોડી યાવતુ આ પ્રમાણે કહું— સિદ્ધિને પ્રાપ્ત અરિહંતોને અર્થાત્ સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર હો તથા મારા ધર્માચાર્ય અને ધર્મોપદેશક સ્થવિર ભગવંતોને નમસ્કાર હો. સ્થવિર ભગવંતોની

પાસે પહેલાં પણ મેં સમસ્ત પ્રાણાત્મિકાતના પ્રત્યાખ્યાન કર્યા છે યાવત્ સંપૂર્ણ ભિથ્યા દર્શનશાલ્ય તેમ અઠાર પાપસ્થાનકોનો ત્યાગ કર્યો હતો યાવત્ આ રીતે અનશન કરીને, આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કરીને, કાળના સમયે કાળધર્મ પામીને સર્વાર્થસિદ્ધ નામના અનુત્તર વિમાનમાં દેવ પર્યાયમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી ચ્યારીને અનંતર ભવમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરીને સિદ્ધ પ્રાપ્ત કરશે યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરશે.

૨૯ એવામેવ સમણાતસો ! જો અમ્હં ણિગંથો વા ણિગંથી વા જાવ પવ્વિષે સમાણે માણુસ્સએહિં કામભોગેહિં ણો સજ્જઇ, ણો રજ્જઇ જાવણો વિણિગધાયમાવજ્જઇ, સે ણં ઇહ ભવે ચેવ બહૂણં સમણાણં, બહૂણં સમણીણં, બહૂણં સાવયાણં, બહૂણં સાવિયાણં અચ્ચણિજ્જે વંદણિજ્જે પૂયણિજ્જે સવકારણિજ્જે સમ્માણણિજ્જે કલ્લાણં મંગલં દેવયં ચેઇયં પજ્જુવાસણિજ્જે ભવિ પરલોએ વિ ય ણં ણો આગચ્છિ બહૂણિ દંડણાણિ ય મુંડણાણિ ય તજ્જણાણિ ય તાડણાણિ ય જાવ ચાઉરંતસંસારકંતારં વીર્વિષસ્સિષે - જહા વ સે પુંડરીએ અણગારે ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણો હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! અમારા જે સાધ્ય કે સાધ્વી દીક્ષિત થઈને મનુષ્ય સંબંધી કામભોગોમાં આસક્ત થતા નથી, અનુરક્ત થતા નથી યાવત્ પ્રતિધાતને પામતા નથી, તે આ જ ભવમાં ધણા શ્રમણો અને શ્રમણીઓ, ધણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ દ્વારા અર્થનીય, વંદનીય, પૂજનીય, સત્કારણીય, સન્માનનીય, કલ્યાણરૂપ, મંગલકારક, દેવ અને ચૈત્ય સમાન ઉપાસના કરવા યોગ્ય થાય છે. પરલોકમાં પણ તે રજ્જદં, રાજનિગ્રહ, તર્જના અને તાડનાને પ્રાપ્ત થતા નથી યાવત્ પુંડરીક અણગારની જેમ ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર-કંતારને પાર કરી જાય છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત સૂત્રોમાં કંડરીકના નરકગમનનું અને પુંડરીકના દેવલોક ગમનનું નિરૂપણ છે.

બંને ભાઈઓએ અંત સમયે સમાન શારીરિક વેદનાનો અનુભવ કર્યો પરંતુ તે બંનેના કારણમાં અને પરિણામમાં તફાવત હતો. કંડરીકને અતિમાત્રામાં ગરિષ્ટ ભોજનનું પાચન ન થવાથી વ્યાધિ થયો અને તે બીમારીમાં પણ સમજણના અભાવે તેમનું ચિત્ત સતત આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન કરી રહ્યું હતું. તેના પરિણામે તે આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં ઉત્ત સાગરોપમની સ્થિતિએ સાતમી નરકમાં ઉત્પન્ન થયા.

પુંડરીક અણગારને લુખા-સૂક્ષ્મા આહારનું પાચન ન થવાથી વ્યાધિ થયો હતો. તે બીમારીમાં વૈરાગ્યભાવે, સમજણના સહારે તેમનું ચિત્ત ધર્મધ્યાનમાં જ ઓતપ્રોત હતું અને તેના પરિણામે આયુષ્યપૂર્ણ થતાં તેઓ ઉત્ત સાગરોપમની સ્થિતિએ સર્વાર્થસિદ્ધ મહાવિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા.

આ રીતે વેદનાની પરિસ્થિતિ સમાન હોવા છતાં આત્મ પરિણામો અનુસાર જીવોની ગતિ અને ઉત્પત્તિ નિભન અને ઉચ્ચ સ્થાનમાં થાય છે.

ઉપસંહાર :-

૩૦ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ આઇગરેણ તિત્થગરેણ સિદ્ધિગઝણમધેયં ઠાણ સંપત્તેણ એગૂણવીસિદ્ધિમસ્સ ણાયજ્ઞયણમસ્સ અયમદ્વે પણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેં ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સિદ્ધિગિઝણામધેયં ઠાણં સંપત્તેણ
છટુસ્સ અંગસ્સ પઢમસ્સ સુયક્ખંધસ્સ અયમદ્દે પણણતે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

એયસ્સ ણ સુયક્ખંધસ્સ એગૂણવીસં અજ્જયણાળિ એકકસરગાળિ એગૂણવીસાએ
દિવસેસુ સમપ્રંતિ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! ધર્મની આદિ કરનારા, તીર્થની સ્થાપના કરનારા યાવત્ સિદ્ધિ નામક સ્થાનને પ્રાપ્ત
થયેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાત-અધ્યયનના ઓગણીસમા અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે.

શ્રી સુધર્માસ્વામી પુનઃ કહે છે. આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ યાવત્
સિદ્ધિગતિ નામક સ્થાનને પ્રાપ્ત જિનેશ્વર દેવે આ છષ્ટા અંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કર્ધનો આ અર્થ કહ્યો છે. જેવી
રીતે મેં સાંભળ્યું છે તેમજ કહ્યું છે. પોતાની કલ્પના બુદ્ધિથી કહ્યું નથી.

આ પ્રથમ શ્રુતસ્કર્ધના ઓગણીસ અધ્યયન છે, એક-એક અધ્યયન એક-એક દિવસે ભણવાથી
ઓગણીસ દિવસમાં તેનું આ અધ્યયન પૂર્ણ થાય છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં પુંડરીક-કંડરીકના જીવનની ઘટનાના દષ્ટાંતો સદ્ભોધ આપવામાં આવ્યો છે.
વૃત્તિકારે તેને જ બે ગાથા દ્વારા પ્રગટ કર્યો છે. યથા-

વાસસહસ્રં પિ જર્ઝ, કાઊણ સંજમં સુવિઉલં પિ ।
અંતે કિલિદુભાવો, ણ વિસુજ્જઇ કંડરીય વ્વ ॥૧॥

અર્થ - કોઈ હજાર વર્ષ સુધી અત્યંત વિપુલ અર્થાત્ ઉચ્ચકોટિના સંયમનું પાલન કરે પરંતુ અંતમાં તેની
ભાવના સંકલેશયુક્ત મલીન થર્દ જાય તો તે કંડરીકની સમાન સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. ॥૧॥

અપ્પેણ વિ કાલેણ, કેઇ જહા ગહિય-સીલ-સામળણા ।
સાહિંતિ ણિયય-કજ્જં, પુંડરીય-મહારિસિ વ્વ જહા ॥૨॥

અર્થ - મહર્ષિ પુંડરિકની સમાન કોઈ શીલ અને શ્રામણ્ય રૂપ સાધુધર્મને અંગીકાર કરીને અલ્પકાળમાં જ
તે પોતાના પ્રયોજનને- શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિના લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરે છે. ॥૨॥

॥ ઓગણીસમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

॥ પ્રથમ શ્રુતસ્કર્ધ સંપૂર્ણ ॥

બીજો શુતસ્કર્ધ

અધ્યયન સાર

પ્રસ્તુત દ્વિતીય શુતસ્કર્ધનું નામ 'ધર્મકથા' છે. શાત(જાતા) નામના પ્રથમ શુત સ્કર્ધમાં જીવન કથાઓ અને દષ્ટાંતો દ્વારા ધર્મનું પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું છે, જ્યારે આ ધર્મકથા નામના બીજો શુતસ્કર્ધમાં ચારે જાતિના દેવોની ૨૦૬ અગ્રમહિષી-ઈન્દ્રાણીઓના પૂર્વભવના જીવનકથાનકોનું નિરૂપણ છે.

પૂર્વભવમાં આ સર્વ દેવીઓ પાર્શ્વનાથ ભગવાનના શાસનમાં દીક્ષિત થઈ હતી અને તે સર્વ સંયમી જીવનમાં શિથિલાચારી બની હતી. આ રીતે સંયમની વિરાધના કરી, તેની આલોચના પ્રતિકમણ કર્યા વિના ૪ તે (૨૦૬) સાધ્વીઓ કાળધર્મ પામીને દેવીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ છે.

આ(૨૦૬) બસો છ આત્માઓના જીવનમાં અત્યંત સામ્યતા હોવાથી પ્રસ્તુત શુતસ્કર્ધના પ્રથમ વર્ગમાં એક કાલીદેવીનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી, શેષ સર્વનો અતિદેશાત્મક(કાલીદેવી પ્રમાણે વૃત્તાંત જાણવાનો) નિર્દેશ છે. આ શુતસ્કર્ધના દસ વર્ગમાંથી-

પ્રથમ વર્ગમાં ચમરેન્દ્રની પાંચ અગ્રમહિષીઓનું પાંચ અધ્યયનો દ્વારા વર્ણન છે.

બીજા વર્ગમાં બલીન્દ્રની પાંચ અગ્રમહિષીઓનું પાંચ અધ્યયનો દ્વારા વર્ણન છે.

ત્રીજા વર્ગમાં ધરણેન્દ્ર આદિ નવ નિકાયના ઈન્દ્રોની ૪-૪ અગ્રમહિષીઓનું(૮×૬=૫૪) ચોપન અધ્યયનો દ્વારા વર્ણન છે.

ચોથા વર્ગમાં નવનિકાયના ભૂતાનેન્દ્ર આદિની ૪-૪ અગ્રમહિષીઓના(૮×૬=૫૪) ચોપન અધ્યયન છે.

પાંચમા વર્ગમાં દક્ષિણાદિશાના કાલેન્દ્ર આદિ આઠ વ્યંતરેન્દ્રોની ચાર-ચાર અગ્રમહિષીઓના(૮×૪=૩૨) ઉર અધ્યયન છે.

છાટા વર્ગમાં ઉત્તરાદિશાના મહાકાલેન્દ્રાદિ આઠ વ્યંતરેન્દ્રોની ચાર-ચાર અગ્રમહિષીઓના (૮×૪=૩૨) ઉર અધ્યયન છે.

સાતમા વર્ગમાં સૂર્યેન્દ્રની ચાર અગ્રમહિષીઓનું ચાર અધ્યયનો દ્વારા વર્ણન છે.

આઠમા વર્ગમાં ચંદ્રેન્દ્રની ચાર અગ્રમહિષીઓનું ચાર અધ્યયનો દ્વારા વર્ણન છે.

નવમા વર્ગમાં શકેન્દ્રની આઠ અગ્રમહિષીઓનું આઠ અધ્યયનો દ્વારા વર્ણન છે.

દસમા વર્ગમાં ઈશાનેન્દ્રની આઠ અગ્રમહિષીઓનું આઠ અધ્યયનો દ્વારા વર્ણન છે.

આ રીતે $5+5+5+5+5+5+5+5+5+5 = 206$ ઈન્દ્રાણીઓનું ૨૦૬ અધ્યયનો અને દસ વર્ગ દ્વારા વર્ણન છે.

દ્વિતીય શ્રુતસ્કર્ણ : ધર્મકથા

પ્રથમવર્ગ : અદ્યયન ૧ થી ૫

દસવર્ગાનું પરિચય :-

૧ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે નામં ણયરે હોત્થા, વળણઓ । તસ્સ ણ રાયગિહસ્સ ણયરસ્સ બહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાએ, એથ ણ ગુણસીલએ ણામં ચેઝે હોત્થા, વળણઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું. તે રાજગૃહની બહાર ઈશાન કોણમાં ગુણશીલ નામનું ઉદ્ઘાન હતું. નગર અને ઉદ્ઘાનનું વર્ણન શ્રી ઔપપાતિક સૂત્ર અનુસાર જાણવું.

૨ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ અંતેવાસી અજ્જસુહમ્મા ણામં થેરા ભગવંતો જાઇસંપણા, કુલસંપણા જાવ ચઢ્છસપુવ્વી, ચરુણાણોવગયા, પંચહિં અણગારસએહિં સદ્ધિં સંપરિવુડા પુવ્વાણુપુવ્વિં ચરમાણ ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણ સુહંસુહેણ વિહરમાણ જેણેવ રાયગિહે ણયરે જેણેવ ગુણસીલએ ચેઝે જાવ સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણ વિહરઝ ।

પરિસા ણિગયા । ધમ્મો કહિઓ । પરિસા જામેવ દિસં પાઉભૂયા તામેવ દિસિં પઢિગયા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના અંતેવાસી આર્થ સુધર્મા નામના સ્થવિર ભગવંત હતા. તેઓ જાતિસંપન્ન, કુલસંપન્ન યાવત્ય ચૌદ્ધપૂર્વોના જ્ઞાતા અને ચાર જ્ઞાનથી યુક્ત હતા. તેઓ પાંચસો અણગારોથી પરિવૃત્ત થઈને અનુકમથી ચાલતાં, ગામેગામ વિચરતાં અને સુખપૂર્વક વિહાર કરતાં રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્ઘાનમાં પદ્ધાર્યા અને સંયમ તથા તપ દ્વારા આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

સુધર્મા સ્વામીને વંદના કરવા માટે પરિષદ નીકળી. સુધર્મા સ્વામીએ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ત્યાર પછી પરિષદ પાછી ચાલી ગઈ.

૩ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ અજ્જસુહમ્મસ્સ અણગારસ્સ અંતેવાસી અજ્જજંબૂ ણામં અણગારે જાવ પણ્જુવાસમાણે એવ વયાસી - જઝ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ છદુસ્સ અંગસ્સ પઢ્મસ્સ સુયક્ખંધસ્સ ણાયાણ અયમદ્દે પણ્ણતે, દોચ્વસ્સ ણ ભંતે ! સુયક્ખંધસ્સ ધમ્મકહાણં સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ કે અદ્દે પણ્ણતે ?

એવ ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ ધમ્મકહાણં દસ વગા પણ્ણતા તંજહા - ચમરસ્સ અગમહિસીણ પઢ્મે વગે । બલિસ્સ વઝ્રોયણિંદસ્સ વઝ્રોયણરણો અગમહિસીણ બીએ વગે । અસુરિંદવજ્જયાણ દાહિણિલલાણ ભવણવાસીણ ઇંદાણ અગમહિસીણ તઝે વગે । ઉત્તરિલલાણ અસુરિંદવજ્જયાણ ભવણવાસિણ ઇંદાણ અગમહિસીણ ચતુંથે વગે ।

દાહિણિલાણં વાણમંતરાણં ઇંદાણં અગમહિસીણં પંચમે વગે । ઉત્તરિલાણં વાણમંતરાણં ઇંદાણં અગમહિસીણં છુટે વગે । સૂરસ્સ અગમહિસીણં સત્તમે વગે । ચંદસ્સ અગમહિસીણં અટુમે વગે । સકકસ્સ અગમહિસીણં ણવમે વગે । ઈસાણસ્સ અગમહિસીણં દસમે વગે ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે આર્થ સુધર્મા અણગારના અંતેવાસી શિષ્ય આર્થ જંબૂ નામના અણગારે યાવતું સુધર્મા સ્વામીની ઉપાસના કરતા આ પ્રમાણે પૂછ્યું કે— હે ભગવન્ ! સિદ્ધપદને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે છિઠા અંગ સૂત્રના શાત નામના પ્રથમ શુતસ્કંધના આ ભાવ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! સિદ્ધ પદને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથા નામના બીજા શુતસ્કંધના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

[શ્રી સુધર્માસ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો—] હે જંબૂ ! સિદ્ધપદને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથા નામક બીજા શુત સ્કંધના દસ વર્ગ કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે— (૧) ચમરેન્દ્ર નામના દક્ષિણ દિશાના અસુરેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ (પટરાણીઓ)નો પ્રથમ વર્ગ. (૨) વૈરોચનેન્દ્ર વૈરોચનરાજ બલિ—બલીન્દ્ર નામના ઉત્તરદિશાના અસુરેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો બીજો વર્ગ. (૩) અસુરેન્દ્ર સિવાયના દક્ષિણ દિશાના શેષ નવનિકાય— નવ ભવનપતિ ઈન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓનો ત્રીજો વર્ગ. (૪) અસુરેન્દ્ર સિવાયના ઉત્તર દિશાના નવનિકાય— નવ ભવનપતિ ઈન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓનો ચોથો વર્ગ.

(૫) દક્ષિણ દિશાના વાણવ્યંતરેન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓનો પાંચમો વર્ગ. (૬) ઉત્તર દિશાના વાણવ્યંતરેન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓનો છઠો વર્ગ. (૭) સૂર્ય નામના જ્યોતિષેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો સાતમો વર્ગ. (૮) ચંદ્ર નામના જ્યોતિષેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો આઠમો વર્ગ. (૯) શકેન્દ્ર નામના વૈમાનિકેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો નવમો વર્ગ. (૧૦) ઈશાનેન્દ્ર નામના વૈમાનિકેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનો દસમો વર્ગ.

વર્ગ-૧ : પ્રથમ અદ્યાયન :-

૪ જઇ ણં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં ધ્રમકહાણં દસ વગા પણણતા પઢમસ્સ ણં ભંતે ! વગસ્સ સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં કે અટુ પણણતે ?

એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં પઢમસ્સ વગસ્સ પંચ અજ્જયણા પણણતા, તંજહા-(૧) કાલી (૨) રાઈ (૩) રયણી (૪) વિજ્જૂ (૫) મેહા ।

જઇ ણં ભંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં પઢમસ્સ વગસ્સ પંચ અજ્જયણા પણણતા, પઢમસ્સ ણં ભંતે ! અજ્જયણસ્સ સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં કે અટુ પણણતે?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! સિદ્ધપદને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જો ધર્મકથા નામના બીજા શુતસ્કંધના દસ વર્ગ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત તે પ્રભુએ પ્રથમવર્ગના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

હે જંબૂ ! સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ વર્ગના પાંચ અદ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે— (૧) કાલી (૨) રાજી (૩) રજની (૪) વિદ્યુત અને (૫) મેઘા.

હે ભગવન્ ! જો સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ વર્ગના પાંચ અધ્યયન કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૬ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણ તેણં સમએણ રાયગિહે ણયરે, ગુણસીલએ ચેઝએ, સેણિએ રાયા, ચેલણા દેવી ! સામી સમોસઢે ! પરિસા ણિગયા જાવ પરિસા પજ્જુવાસઇ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગર હતું, ગુણશીલ ઉદ્યાન હતું, શ્રેષ્ઠિક રાજા અને ચેલણા રાણી હતી.

તે સમયે ભગવાન મહાવીર સ્વામી પદ્ધાર્યા. પરિષદ વંદના કરવા માટે આવી યાવત્ પરિષદ ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગી.

કાલીદેવીનું દર્શનાર્થે આગમન :-

૭ તેણં કાલેણ તેણં સમએણ કાલી ણામં દેવી ચમરચંચાએ રાયહાણીએ કાલવડિંસગભવણે કાલાંસિ સીહાસણંસિ, ચરહિં સામાણિયસાહસ્સીહિં, ચરહિં મહત્તરિયાહિં, સપરિવારાહિં તિહિં પરિસાહિં, સત્તહિં અણિએહિં, સત્તહિં અણિયાહિવર્ઝહિં, સોલસહિં આયરક્ખદેવસાહસ્સીહિં અણ્ણેહિં બહૂહિ ય કાલવડિંસયભવણવાસીહિં અસુરકુમારેહિં દેવેહિં દેવીહિં ય સદ્ધિ સંપરિવુડા મહયા-હય જાવ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કાલી નામની દેવી, ચમરચંચારાજધાનીમાં, કાલાવતંસક ભવનમાં, કાલ નામના સિંહાસન પર બેસીને, ચાર હજાર સામાનિક દેવીઓ, ચાર મહત્તરિકા દેવીઓ, પરિવાર સહિત ગ્રણે પરિષદો, સાત અનીકો, સાત અનીકાધિપતિઓ, સોળ હજાર આત્મરક્ષક દેવો તથા અન્ય અનેક કાલાવતંસક ભવનના નિવાસી અસુરકુમાર દેવો અને દેવીઓથી પરિવૃત્ત થઈને ઉચ્ચ સ્વરે વાગતા વાજિંતો સાથે યાવત્ સુખપૂર્વક રહેતી હતી.

૮ ઇમં ચ ણં કેવલકપ્યં જંબુદીવે દીવે વિઉલેણ ઓહિણા આભોએમાણી પાસઇ । તત્થ ણં સમણ ભગવં મહાવીરં જંબુદીવે દીવે ભારહેવાસે, રાયગિહે ણયરે, ગુણસીલએ ચેઝએ અહાપડિરૂબં ઉગહં ઉગિગિહતા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે પાસઇ, પાસિત્તા હૃદુરૃદુચિત્તમાણંદિયા પીઝમણા જાવહિયયા સીહાસણાઓ અબ્ધુદ્ધેઇ, અબ્ધુદ્ધુત્તા પાયપીઢાઓ પચ્ચોરુહિં, પચ્ચોરુહિતા પાઉયાઓ ઓમુયિં, ઓમુઇત્તા તિત્થગરાભિમુહા સત્તદૂ પયાં અણુગચ્છિં, અણુગચ્છિત્તા વામં જાણું અંચેદ, અંચિત્તા દાહિણં જાણું ધરણિતલંસિ ણિહટ્ટુ તિક્ખુતો મુદ્ધાણં ધરણિયલંસિ ણિવેસેઇ, ણિવેસિત્તા ઈસિં પચ્ચુણ્ણમઇ પચ્ચુણ્ણમઇત્તા કદ્યતુડિયથંભિયાઓ ભુયાઓ સાહરઇ, સાહરિત્તા કરયલ જાવ કટ્ટુ એવં વયાસી -

ણમોત્થુણં અરહંતાણં ભગવંતાણં જાવ સંપત્તાણં । ણમોત્થુણં સમણસ્સ ભગવાઓ મહાવીરસ્સ જાવ સંપાવિકામસ્સ । કંદામિ ણં ભગવંતં તત્થ ગયં ઇહ ગયા, પાસડ ણં મે સમણે ભગવં મહાવીરે તત્થગાએ ઇહગયં તિકટ્ટુ કંદ્દ ણમંસઇ, વંદિતા ણમંસિત્તા સીહાસણવરંસિ પુરત્થાભિમુહા ણિસણા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલીદેવી આ સંપૂર્ણ જંબૂદ્વીપને પોતાના વિપુલ અવધિજ્ઞાનથી જોતી હતી. તેણે જંબૂદ્વીપ નામના દ્વારાના ભરતક્ષેત્રમાં રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્યાનમાં, યથા પ્રતિરૂપ—સાધુને યોગ્ય સ્થાનની યાચના કરીને, સંયમ અને તપ દ્વારા આત્માને ભાવિત કરતા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને જોયા. જોઈને તે હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈ, તેનું ચિત્ત આનંદિત અને મન પ્રીતિયુક્ત થઈ ગયું. ઉલ્લસિત હદ્યે તે સિંહાસન ઉપરથી ઊઠીને, પાદપીઠથી નીચે ઊતરીને, પાદુકા ઉતારીને પછી તીર્થકર ભગવાન જે દિશામાં બિરાજમાન હતા તે દિશામાં સાત-આઠ ડગલા આગળ જઈને ડાબા ગોઠણને ઊભો રાખીને અને જમણા ઘૂંઠણને પૂઠ્થી પર ટેકવીને, મસ્તકને ત્રણવાર પૂઠ્થી ઉપર લગાડીને, પછી મસ્તક ઝૂકાવીને, કડા અને બાજુબંધથી સ્થંભિત ભુજાઓને ભેગી કરી, હાથ જોડીને તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું—

સિદ્ધગતિ નામના સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા અરિહંત(સિદ્ધ) ભગવંતોને મારા નમસ્કાર હો. સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા રાખતા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને નમસ્કાર હો. અહીં ચમ્ભરચંચામાં રહેલી હું, ત્યાં રાજગૃહમાં સ્થિત ભગવાનને વંદના કરું છું. ત્યાં સ્થિત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર, અહીં રહેલી મને જુયે; આ પ્રમાણે કહીને વંદન-નમસ્કાર કરીને પૂર્વદિશાભિમુખ પોતાના શ્રેષ્ઠ સિંહાસન પર બેઠી.

૮ તએ એણ તીસે કાલીએ દેવીએ ઇમેયાર્સ્ક્રે જાવ સમુપ્પજિજ્ઞત્વા - સેયં ખલુ મે સમર્ણ ભગવં મહાવીરં વંદિત્તા જાવ પજ્જુવાસિત્તએ ત્તિ કદ્દુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા આભિઓગિએ દેવે સદ્ગાવેઇ, સદ્ગાવિત્તા એવં વયાસી- એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! સમર્ણ ભગવં મહાવીરે વિહરઇ એવં જહા સૂરિયાભો તહેવ આણત્તિયં દેઇ જાવ દિવ્વં સુરવરાભિગમણ-જોગં જાણવિમાણં કરેહ કરિતા જાવ પચ્ચપ્પણહ | તે વિ તહેવ કરિતા જાવ પચ્ચપ્પણંતિ | ણવરં- જોયણસહસ્સવિચ્છિણં જાણવિમાણં | સેસં તહેવ | તહેવ ણામગોયં સાહેઇ, તહેવ ણટ્ટવિહિં ઉવદંસેઇ જાવ પઢિગયા |

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કાલીદેવીને આ પ્રમાણે અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થયો— શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદના કરીને યાવત્ત તેની પર્યુપાસના કરવી, મારા માટે શ્રેયસ્કર છે. આ પ્રકારનો વિચાર કરીને તેણીએ સૂર્યાભદેવની જેમ આભિયોગિક દેવોને બોલાવીને કહ્યું— હે દેવાનુપ્રિયો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ચૈત્યમાં બિરાજમાન છે. હું તેમના દર્શન કરવા જવા ઈચ્છું છું. તમે દિવ્ય, શ્રેષ્ઠ, દેવોના ગમન યોગ્ય એક વિમાન તૈયાર કરો યાવત્ત સેવક દેવોએ વિમાન તૈયાર કરીને તેની જાણ કરી. સૂર્યાભ દેવનું વિમાન એક લાખ યોજનના વિસ્તારવાળું હતું જ્યારે આ વિમાન એક હજાર યોજનના વિસ્તારવાળું હતું. તેટલી વિશેષતા જાણવી. શેષ સર્વ વર્ણન સૂર્યાભ દેવના વર્ણનની જેમ જ જાણવું જોઈએ. સૂર્યાભ દેવની જેમ જ ભગવાનની પાસે જઈને તેણે પોતાના નામગોત્ર કહ્યા, તે પ્રમાણે નાટક બતાવ્યા અને પછી વંદના-નમસ્કાર કરીને(કાલી દેવી) પાછી ફરી.

૯ ભંતે ત્તિ ! ભગવં ગોયમે સમર્ણ ભગવં મહાવીરં વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- કાલીએણ ભંતે ! દેવીએ સા દિવ્વા દેવિઙ્ગી જાવ કહિં ગયા ? કૂડાગારસાલાનિદિદુંતો।

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને ભગવાન ગૌતમે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું— હે ભગવન્ ! કાલીદેવીની દિવ્ય ઋષ્ટ્રિ વગેરે ક્યાં અદશ્ય થઈ ગઈ ? પ્રભુએ ઉતારમાં કૂટાગારશાળાનું દષ્ટાંત કહ્યું અર્થાત્ શિખરના આકારવાળી શાળાની આસપાસ

ઘણા લોકો રહેતા હોય અને અચાનક વરસાઈ આવે તો તે બધા લોકો ટપોટપ કૂટાગાર શાળામાં ચાલ્યા જાય, તેમાં સમાય જાય, તેમ તે દિવ્ય ઋષિ વગેરે તેના શરીરમાં સમાઈ ગઈ.

કાલી દેવીનો પૂર્વભવ :-

૧૦ અહો ણ ભંતે ! કાલી દેવી મહિદ્રિયા જાવ મહાણુભાગા; કાલીએ ણ ભંતે ! દેવીએ સા દિવ્વા દેવિદૂની કિણણ લદ્ધા ? કિણણ પત્તા ? કિણણ અભિસમણણાગયા ?

એવં ખલુ ગોયમા ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ ઇહેવ જંબુદ્ધીવે દીવે ભારહે વાસે આમલકપ્પા ણામ ણયરી હોત્થા, વણઓ ! અંબસાલવણે ચેઝએ, વણઓ ! જિયસત્તુ રાયા, વણઓ !

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! કાલીદેવી મહાઋષિ, મહાધૂતિ આદિથી યુક્ત છે. હે ભગવન્ ! કાલીદેવીએ તે દિવ્ય દેવર્ધિ વગેરે કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી ? કેવી રીતે સ્વાધીન બનાવી ? કેવી રીતે ઉપભોગ યોગ્ય બનાવી ?

ગૌતમ સ્વામીએ જેવી રીતે સૂર્યાભદેવ વિષે પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા, તેમજ અહીં કાલીદેવી વિષે પ્રશ્ન પૂછ્યા અને પ્રસ્તુઅએ તેના ઉત્તરમાં કાલી દેવીના પૂર્વભવનું વર્ણન કર્યું. ભગવાને કહું— હે ગૌતમ ! તે કાલે અને તે સમયે આ જંબુદ્ધીપ નામના દ્વીપમાં, ભારત વર્ષમાં, આમલકલ્પા નામની નગરી હતી. ત્યાં આમ્રશાલવન નામનું ઉદ્ઘાન હતું. તે નગરીમાં જિતશત્રુ નામના રાજા હતા. તે સર્વનું વર્ણન(ઔપપાતિકસૂત્ર પ્રમાણે) જાણવું.

૧૧ તત્થ ણ આમલકપ્પાએ ણયરીએ કાલે ણામં ગાહાવર્ડ હોત્થા - અઙ્ગે જાવ અપરિભૂએ ! તસ્સ ણ કાલસ્સ ગાહાવઇસ્સ કાલસિરી ણામં ભારિયા હોત્થા - સુકુમાલપાણિપાયા જાવ સુરૂવા ! તસ્સ ણ કાલગસ્સ ગાહાવઇસ્સ ધૂયા કાલસિરીએ ભારિયાએ અત્થયા કાલી ણામં દારિયા હોત્થા - વઙ્ગ વઙ્ગકુમારી જુણણ જુણણકુમારી પદિયપુયત્થણી ણિવ્વણવરા વરપરિવજ્જયા યાવિ હોત્થા !

ભાવાર્થ :- તે આમલકલ્પા નગરીમાં કાલ નામના ગાથાપતિ(ગૃહસ્થ) રહેતા હતા. તે ધનાદ્ય હતા યાવત્ત અનેક લોકોને માટે આદર્શભૂત હતા. તે કાલ ગાથાપતિની પત્નીનું નામ કાલશ્રી હતું. તેના હાથ-પગ સુકોમળ હતા યાવત્ત તે મનોહર રૂપવાળી હતી. તે કાલ ગાથાપતિની પુન્ત્રી અને કાલશ્રી ભાર્યાની આત્મજી કાલી નામની બાલિકા હતી. તે બાલિકા ઉંમરથી મોટી થવા લાગી. એકદમ મોટી થઈ જવા છતાં પણ તે કુમારી(અવિવાહિતા) હતી. તે જીર્ણા—મોટી ઉંમર થઈ જવાના કારણે તેનું શરીર પાકટ થઈ ગયું હતું, તે જીર્ણ હોવા છતાં કુમારી હતી. તેના સ્તન, નિતંબ શિથિલ થઈ ગયા હતા. પુરુષો તેને વરણ કરવા રૂપ કાર્યથી વિરક્ત હતા અર્થાત્ કોઈ તેને ઈચ્છતું ન હતું, તેથી તે અવિવાહિતા રહી ગઈ હતી.

૧૨ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ પાસે અરહા પુરિસાદાણીએ આઇગરે જહા વદ્ધમાણસામી ણવરં ણવહત્થસ્સેહે સોલસહિં સમણસાહસ્સીહિં અદૃતીસાએ અજ્જયાસાહસ્સીહિં સર્દિં સંપરિવુડે જાવ અંબસાલવણે સમોસઢે ! પરિસા ણિગગયા જાવ પજ્જુવાસઙ્ .

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે પુરુષાદાણીય(પુરુષોમાં આદેય નામકર્મવાળા) તેમજ ધર્મની આદિ કરનારા પાર્શ્વનાથ અરિહંત હતા. તેઓ વર્ધમાન સ્વામીની સમાન હતા. તેમાં વિશેષતા એ હતી કે તેઓનું

શરીર નવ હાથ ઊંચુ તથા તેઓ સોળ હજાર(૧૬,૦૦૦) સાધુઓ અને આડતીસ હજાર(૩૮,૦૦૦) સાધ્વીઓથી પરિવૃત્ત થઈને યાવત્તુ આમ્રશાલ વનમાં પદ્ધાર્યા. પરિષદ વંદન કરવા માટે નીકળી અને તે પરિષદ ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગી.

૧૩ તએ ણ સા કાલી દારિયા ઇમીસે કહાએ લદ્ધદ્વા સમાણી હદ્દુ જાવ હિયયા જેણેવ અમ્માપિયરો તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી- એવં ખલુ અમ્મયાઓ ! પાસે અરહા પુરિસાદાણીએ આઇગરે જાવવિહરઝ ! તં ઇચ્છામિણ અમ્મયાઓ ! તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણ્ણાયા સમાણી પાસસ્સ ણ અરહાઓ પુરિસાદાણીયસ્સ પાયવંદિયા ગમિત્તએ ! અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધં કરેહ .

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કાલી કુમારી ભગવાનના પદાર્પણના સમાચાર સાંભળીને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ યાવત્તુ પ્રકુલ્પિત હૃદયવાળી થઈ. તેણે માતા-પિતા પાસે આવીને બન્ને હાથ જોડીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું કે— હે માતા-પિતા ! પુરુષાદાનીય પાર્શ્વનાથ અરહંત ધર્મતીર્થની આદિ કરનારા છે અને તેઓ અહીં પદ્ધાર્યા છે યાવત્તુ આપની આજ્ઞા હોય તો હું પુરુષાદાનીય પાર્શ્વનાથ અરહંતના ચરણોમાં વંદના કરવા જવા માટે ઈચ્છાં છું. માતા-પિતાએ ઉત્તર આપ્યો— હે દેવાનુપ્રિયે ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. ધર્મકાર્યમાં વિલંબ ન કરો.

૧૪ તએ ણ સા કાલિયા દારિયા અમ્માપર્િઝહિં અબ્ધણુણ્ણાયા સમાણી હદ્દુ-તુદ્દુ જાવ હિયયા એહાયા જાવ સુદ્ધપ્પવેસાં મંગલ્લાં વત્થાં પવરપરિહિયા અપ્પમહાગ્નાભરણાલંકિય સરીરા ચેડિયા-ચક્કવાલ-પરિકિણા સાઓ ગિહાઓ પડિણિક્ખમઝ, પડિણિક્ખમિત્તા જેણેવ બાહિરિયા ઉવદ્ધાણસાલા જેણેવ ધમ્મિએ જાણપ્પવરે તેણેવ ઉવાગચ્છિઝ, ઉવાગચ્છિત્તા ધમ્મિયં જાણપ્પવરં દુરૂઢા .

ભાવાર્થ :- માતા-પિતાની આજ્ઞા મળતાં તે કાલી કુમારી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થઈ. તેણીએ સ્નાન કરીને શુદ્ધ, સભાને યોગ્ય, માંગલિક અને શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રો ધારણા કર્યા, વજનમાં હળવા અને બહુમૂલ્યવાન આભૂષણોથી શરીરને શણગારીને, દાસીઓના સમૂહથી પરિવૃત્ત થઈને, પોતાના ઘેરથી નીકળીને, બહારની ઉપસ્થાનશાળા(સભા)માં આવી અને ધર્મકાર્ય માટેના શ્રેષ્ઠ યાન પર આરૂઢ થઈ.

૧૫ તએ ણ સા કાલી દારિયા ધમ્મિયં જાણપ્પવરં દુરૂઢા સમાણી એવં જહા દોવર્ઝ જાવ પજ્જુવાસઝ ! તએ ણ પાસે અરહા પુરિસાદાણીએ કાલીએ દારિયાએ તીસે ય મહઝમહલિયાએ પરિસાએ ધમ્મં કહેઝ .

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કાલી નામની તે કન્યા ધાર્મિક શ્રેષ્ઠ યાનમાં બેસીને, દ્રૌપદીની સમાન ભગવાન પાસે જઈને, ભગવાનને વંદના કરીને, ઉપાસના કરવા લાગી. તે સમયે પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરહિંતે કાલી કુમારિકાને અને ઉપસ્થિત વિશાલ જનસમૂહને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો.

૧૬ તએ ણ સા કાલી દારિયા પાસસ્સ અરહાઓ પુરિસાદાણીયસ્સ અંતિએ ધમ્મં સોચ્ચા ણિસમ્મ હદ્દુ જાવ હિયયા પાસં અરહં પુરિસાદાણીયં તિક્ખુતો વંદઝ ણમંસઝ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- સદ્ગુરુમિણ ભંતે ! ણિગંથં પાવયણ જાવ સે જહેયં તુબ્ધે વયહ . જં

ણવરં દેવાણુપ્પિયા ! અમ્માપિયરો આપુચ્છામિ, તએ ણં અહં દેવાણુપ્પિયાણં અંતિએ જાવ પવ્યામિ ! અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા !

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કાલી કુમારિકાએ પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંતની પાસેથી ધર્મ સાંભળીને, તેને હૃદયંગમ કરીને હર્ષિત હૃદયવાળી થઈને યાવત્તુ પુરુષાદાનીય અરિહંત પાર્શ્વનાથને ત્રશવાર વંદન-નમસ્કાર કર્યા અને આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું કે— હે ભગવન્ ! હું નિર્ગ્રથ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરું છું યાવત્તુ આપ જેમ કહો છો, તેમ જ છે. હે દેવાનુપ્પિય ! હું મારા માતા-પિતાની આજી લઈને આપ દેવાનુપ્પિયની પાસે પ્રવર્જયા ગ્રહણ કરીશ.

ભગવાને કહું— હે દેવાનુપ્પિયે ! જેમ તમને સુખ ઉપજે, તેમ કરો.

૧૭ તએ ણં સા કાલી દારિયા પાસેણ અરહયા પુરિસાદાણીએણ એવં વૃત્તા સમાણી હટુ જાવ હિયા પાસં અરહં વંદિ ણમંસઇ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા તમેવ ધમ્મિયં જાણપ્પવરં દુરુહિદ, દુરુહિત્તા પાસસ્સ અરહઓ પુરિસાદાણીયસ્સ અંતિયાઓ અંબસાલવણાઓ ચેઝયાઓ પડિણિકખમઇ, પડિણિકખમિત્તા જેણેવ આમલકપ્પા ણયરી તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા આમલકપ્પા ણયરિં મજઞુમજઞેણ જેણેવ બાહિરિયા ઉવદ્ઘાણસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા ધમ્મિયં જાણપવરં ઠવેદ, ઠવિત્તા ધમ્મિયાઓ જાણપ્પવરાઓ પચ્ચોરુહિદ, પચ્ચોરુહિત્તા જેણેવ અમ્માપિયરો તેણેવ ઉવાગચ્છિદ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ એવં વયાસી-

એવં ખલુ અમ્માયાઓ ! મએ પાસસ્સ અરહઓ અંતિએ ધમ્મં ણિસંતે । સેવિ ય ણં ધમ્મે ઇચ્છિએ પડિચ્છિએ અભિરૂહિએ તએ ણં અહં અમ્મયાઓ ! સંસારભર્ત્વિગા ભીયા જમ્મણ-મરણાણં ઇચ્છામિ ણં તુબ્ધેહિં અબ્ધણુણણાયા સમાણી પાસસ્સ અરહઓ અંતિએ મુંડા ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્બિત્તએ । અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધં કરેહ ।

ભાવાર્થ :- પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંતે આ પ્રમાણે કહું ત્યારે તે કાલી કુમારી હર્ષિત તેમજ પ્રસત્ત હૃદયવાળી થઈ. તેણે પાર્શ્વ અરિહંતને વંદન અને નમસ્કાર કર્યા અને તે ધાર્મિક શ્રેષ્ઠ યાનમાં બેસીને પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંતની પાસેથી આપ્રશાલવન નામના ઉદ્ઘાનમાંથી બહાર નીકળી અને આમલકલ્પા નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું. આમલકલ્પા નગરીમાં થઈને તેણી પોતાના ઘરની બહારની ઉપસ્થાનશાળામાં આવી અને ધાર્મિક તેમજ શ્રેષ્ઠ યાનને ઊભું રાખ્યું. પછી તે યાનમાંથી નીચે ઉત્તરીને પોતાના માતા-પિતા પાસે જઈને અને બન્ને હાથ જોડીને મસ્તક પર અંજલિ કરીને તેણીએ આ પ્રમાણે કહું—

હે માતા-પિતા ! મેં પાર્શ્વનાથ તીર્થકર પાસેથી ધર્મનું શ્રવણ કર્યું છે અને તે ધર્મ મને ગમ્યો છે, તે ધર્મ મેં વારંવાર સાંભળવાની ઈચ્છા કરી છે. તે ધર્મ મને પ્રિય વસ્તુની જેમ સર્વ પ્રકારે રૂચિકારક થઈ ગયો છે. હે માતા-પિતા ! હું સંસારના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થઈને, જન્મ-મરણથી ભયભીત થઈ ગઈ છું. આપની આજી મેળવીને પાર્શ્વ અરિહંતની પાસે મુંડિત થઈને ગૃહત્યાગ કરી અણગારરૂપ પ્રવર્જયા ધારણ કરવા ઈચ્છું છું. માતા-પિતાએ કહું— હે દેવાનુપ્પિયે ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. ધર્મકાર્યમાં વિલંબ ન કરો.

૧૮ તએ ણં સે કાલે ગાહાવૈ વિઉલં અસણ પાણ ખાઇમં સાઇમં ઉવકખડાવેદ, ઉવકખડાવિત્ત મિત્તણાઇ જાવ આમંતેદ, આમંતિત્તા તઓ પચ્છા ણહાએ જાવ વિઉલેણ

પુષ્ફ-વત્થ-ગંધ-મલ્લાલંકારેણ સકકારેત્તા સમ્માણેત્તા તસ્સેવ મિત્તણાઇ જાવ પુરઓ કાલિયં દારિયં સેયાપીએહિં કલસેહિં એહાવેઝ, એહાવિત્તા સવ્વાલંકાર-વિભૂસિયં કરેઝ, કરિત્તા પુરિસસહસ્રવાહિણીયં સીયં દુરુહેઝ, દુરુહિત્તા મિત્તણાઇ જાવ સંદ્ધિ સંપરિવુડા સવ્વઙ્ગીએ જાવ આમલકપ્યં ણયરિં મજદુમજ્જોણં ણિગચ્છઇ, ણિગચ્છિત્તા જેણેવ અંબસાલવળે ચેઝએ તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા છત્તાઈએ તિત્થગરાઇસએ પાસઇ, પાસિત્તા સીયં ઠવેઝ, ઠવિત્તા કાલિયં દારિયં સીયાઓ પચ્ચોરુહેઝ । તએ ણં તં કાલિં દારિયં અમ્માપિયરો પુરઓ કાંત જેણેવ પાસે અરહા પુરિસાદાણીએ તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા વંદઝ ણમંસઝ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી-

એવં ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! કાલી દારિયા અમ્હં ધૂયા ઇટ્ટા કંતા જાવ કિમંગ પુણ પાસણયાએ ? એસ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સંસારભડવ્વિગગા ઇચ્છઇ દેવાણુપ્પિયાણં અંતિએ મુંડા ભવિત્તા ણં જાવ પવ્વિઝ્તએ । તં એયં ણં દેવાણુપ્પિયાણં સિસ્સિણિભિકખં દલયામો । પડિચ્છંતુ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સિસ્સિણિભિકખં । અહાસુહ દેવાણુપ્પિયા ! મા પડિબંધં કરેહા ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી કાલ નામના ગાથાપતિએ વિપુલ અશન, પાન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ, એ ચારે પ્રકારનું ભોજન તૈયાર કરાવીને મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, વગેરેને આમંત્રિત કર્યા. ત્યાર પછી સ્નાન કર્યું યાવતું વિપુલ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માળા અને અલંકારથી તેઓના સત્કાર સન્માન કર્યા. ત્યાર પછી તે જ જ્ઞાતિજનો, મિત્રો આદિની સામે કાલી બાલિકાને ચાંદી અને સોનાના કળશોથી સ્નાન કરાવ્યું યાવતું સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને એક હજાર પુરુષોથી ઉપાડી શકાય તેવી શિબિકા પર બેસાડીને, મિત્રો, જ્ઞાતિજનોથી પરિવૃત્ત થઈને ઠાઠમાઠ સાથે આમલકલ્પા નગરીમાં થઈને નીકળ્યા અને આમશાલવનની સમીપે આવતાં, તીર્થકર ભગવાનના છત્ર આદિ અતિશયો પર દાઢિ પડતાં શિબિકાને ઊભી રાખી. માતા-પિતાએ કાલી કુમારીને શિબિકામાંથી નીચે ઉતારી. પછી તેને આગળ કરીને પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંતનું પ્રભુ બિરાજમાન હતા ત્યાં જઈને, વંદના નમસ્કાર કરીને, આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્પિય ! આ અમારી પુત્રી કાલી કુમારી છે. તે અમને ઈષ્ટ છે અને પ્રિય છે યાવતું તેનું દર્શન પણ દુલભ છે. હે દેવાનુપ્પિય ! તે આ સંસારના ભયથી ઉદ્દિગન થઈને આપ દેવાનુપ્પિયની પાસે મુંડિત થઈને યાવતું પ્રત્રજિત થવા ઈચ્છા છે, તેથી અમે આ શિષ્યાની ભિક્ષા આપ દેવાનુપ્પિયને પ્રદાન કરીએ છીએ. હે દેવાનુપ્પિય ! અમારી શિષ્યારૂપી ભિક્ષાનો સ્વીકાર કરો.

ત્યારે ભગવાન બોલ્યા— હે દેવાનુપ્પિયો ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો, ધર્મકાર્યમાં વિલંબ ન કરો.

૧૯ તએ ણં સા કાલી કુમારી પાસં અરહં વંદઝ ણમંસઝ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા ઉત્તરપુરાથિમં દિસિભાગં અવકકમઝ, અવકકમિત્તા સયમેવ આભરણમલ્લાલંકારં ઓમુયઝ, ઓમુઝત્તા સયમેવ લોયં કરેઝ, કરિત્તા જેણેવ પાસે અરહા પુરિસાદાણીએ તેણેવ ઉવાગચ્છઇ, ઉવાગચ્છિત્તા પાસં અરહં તિકખુત્તો આયાહિણં પયાહિણં કરેઝ, કરિત્તા વંદઝ ણમંસઝ, વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવં વયાસી- આલિત્તે ણં ભંતે ! લોએ, એવં જહા દેવાણંદા જાવ સયમેવ પવ્વાવેડં ।

ભાવાર્થ :-— ત્યાર પછી કાલી કુમારી પાર્શ્વ અરિહંતને વંદના-નમસ્કાર કરીને ઈશાન દિશામાં ગઈ. ત્યાં

જઈને તેણે પોતે જ આભૂષણા, માળા અને અલંકાર ઉતાર્યા, સ્વયં પોતાના હાથે જ લોચ કર્યો. ત્યાર પછી પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંત પાસે આવીને તેણીએ પાર્શ્વ અરિહંતને ત્રણવાર વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહું— હે ભગવન् ! આ લોક જન્મ-મરણ આદિના સંતાપથી બળી રહ્યો છે.(ભગવતી સૂત્ર વર્ણિત) દેવાનંદાની જેમ કહું યાવત્તૂ હે ભગવન् ! આપ પોતે જ મને દીક્ષા પ્રદાન કરો.

૨૦ તએ ણ પાસે અરહા પુરિસાદાણીએ કાલિં સયમેવ જાવ પુષ્પચૂલાએ અજ્જાએ સિસ્સણિયત્તાએ દલયઇ ।

તએ ણ સા પુષ્પચૂલા અજ્જા કાલિં કુમારિં સયમેવ પવ્વાવેઝ જાવ ઉવસંપજ્જિત્તા ણ વિહરઇ । તએ ણ સા કાલી અજ્જા જાયા - ઈરિયાસમિયા જાવ ગુત્તબંભયારિણી । તએ ણ સા કાલી અજ્જા પુષ્પચૂલા અજ્જાએ અંતિએ સામાઇય માઇયાઇં એકકારસ અંગાઇં અહિજ્જઇ, બહૂણિ ચર્તુથ જાવ વિહરઇ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરિહંતે પોતે જ કાલી કુમારીને દીક્ષા આપી અને આર્યા પુષ્પચૂલાને શિષ્યાના રૂપમાં પ્રદાન કરી.

ત્યારે પુષ્પચૂલા આર્યાએ કાલી કુમારીને પોતે જ દીક્ષિત કર્યા અર્થાત્ કાલીકુમારીનો શિષ્યારૂપે સ્વીકાર કરીતેને સંયમભાવોમાં શિક્ષિત કર્યા યાવત્તૂ તે કાલી પ્રવજ્યા સ્વીકારીને વિચરવા લાગી. ત્યાર પછી તે કાલી આર્યા બની ગઈ. તે ઈર્યા સમિતિથી યુક્ત યાવત્તૂ ગુપ્ત બ્રહ્મચારિણી બની ગઈ. ત્યાર પછી તે કાલી આર્યાએ પુષ્પચૂલા આર્યાની પાસે સામાયિકથી લઈને અગિયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું તથા ઘણા ચતુર્થ ભક્તન-ઉપવાસ આદિ તપશ્ચયાર્થી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

૨૧ તએ ણ સા કાલી અજ્જા અણણા કયાઇં સરીરબાઉસિયા જાયા યાવિ હોતથા । અભિક્ખણ-અભિક્ખણ હત્થે ધોવઇ, પાએ ધોવઇ, સીસં ધોવઇ, મુહં ધોવઇ, થણંતરાઇં ધોવઇ, કક્ખંતરાણિ ધોવઇ, ગુજ્જંતરાણિ ધોવઇ, જત્થ જત્થ વિ ય ણ ઠાણ વા સેજ્જં વા ણિસીહિયં વા ચેણ્ણિ, તં પુષ્વામેવ અબ્ધુકબેત્તા તઽતો પચ્છા આસયઇ વા સયઇ વા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કોઈ એક સમયે કાલી આર્યા શરીર બંકુશા(શરીરને સંસ્કારિત કરવાના સ્વભાવ-વાળી) શરીરસક્ત બની ગઈ. તે વારંવાર હાથ-પગ ધોવા લાગી; માથું મોહું, સ્તનોની વચ્ચેનો ભાગ; બગલની મધ્યનો ભાગ અને ગુહિભાગ(ગુપ્તાંગ) વારંવાર ધોવા લાગી. તે જે જે સ્થાનોમાં કાયોત્સર્ગ કરવા ઊભી રહેતી, સૂતી કે સ્વાધ્યાય માટે બેસતી, તેને સ્થાનોપર પહેલા પાણી છાંટી અને પછી જ ત્યાં બેસતી કે સૂતી.

૨૨ તએ ણ સા પુષ્પચૂલા અજ્જા કાલિં અજ્જં એવં વયાસી- ણો ખલુ કપ્પિએ દેવાણુપ્પિયા ! સમણીણં ણિગંથીણં સરીરબાઉસિયાણં હોત્તએ । તુમં ચ ણ દેવાણુપ્પિએ । સરીરબાઉસિયા જાયા અભિક્ખણ-અભિક્ખણ હત્થે ધોવસિ જાવ આસયાસિ વા સયાસિ વા । તં તુમં દેવાણુપ્પિયા ! એયસ્સ ઠાણસ્સ આલોએહિ જાવ પાયચ્છિત્ત પડિવજ્જાહિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે પુષ્પચૂલા આર્યાએ તે કાલી આર્યાને કહું— હે દેવાનુપ્રિયે ! શ્રમણી નિર્ગંધીઓને શરીર બંકુશા થવું કલ્પતું નથી. હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે શરીર બંકુશા બની ગયા છો, તમે વારંવાર હાથ ધોવો છો

યાવત્ પાણી છાંટીને બેસો છો અને સૂઓ છો. તેથી હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે આ પાપસ્થાનની આલોચના કરો યાવત્ પ્રાયશ્ચિત અંગીકાર કરો.

૨૩ તએ ણ સા કાલી અજ્જા પુષ્પચૂલાએ એયમદું ણો આઢાઇ જાવ તુસિણીયા સંચિદૃષ્ટિ।

ભાવાર્થ :- ત્યારે કાલી આર્થિએ પુષ્પચૂલા આર્થાની આ વાત સ્વીકારી નહીં યાવત્ તે મૌન રહી.

૨૪ તએ ણ તાઓ પુષ્પચૂલાઓ અજ્જાઓ કાલિં અજ્જં અભિક્ખણં-અભિક્ખણ હીલેંતિ, ણિંદંતિ, ખિંસંતિ, ગરિહંતિ, અવમળણંતિ, અભિક્ખણં-અભિક્ખણ એયમદું ણિવારેતિ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે પુષ્પચૂલા આદિ આર્થાઓ, વારંવાર કાલી આર્થાના દુષ્કૃત્યો કહીને, તેની અવહેલના કરવા લાગ્યા, કુત્સિત શબ્દો દ્વારા દોષોનું કથન કરીને નિંદા, મોહું વગેરે બગાડીને ખિંસના—અપમાન, ગુર્વાદિ સમક્ષ તેના દોષો કહીને ગર્હા—તિરસ્કાર અને કઠોર વચ્ચનોથી અપમાન કરવા લાગ્યા અને વારંવાર શરીર સંસ્કાર કરવાની પ્રવૃત્તિઓથી તેને રોકવા લાગ્યા.

૨૫ તએ ણ તીસે કાલીએ અજ્જાએ સમળીહિં ણિગંથીહિં અભિક્ખણં-અભિક્ખણ હીલિજ્જમાણીએ જાવ ણિવારિજ્જમાણીએ ઇમેયારૂવે અજ્જાતિથે જાવ સમુપ્પજિજ્જતથા - જયા ણ અહં અગારવાસમજ્જે વસિત્થા તથા ણ અહં સયંવસા, જપ્પભિં ચ ણ અહં મુંડા ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિયં પવ્વિયા તપ્પભિં ચ ણ અહં પરવસા જાયા । તં સેયં ખલુ મમ કલ્લાં પાઉપ્પભાયાએ રયણીએ જાવ જલંતે પાડિએકિકં ઉવસ્સયં ઉવસંપજ્જતાણ વિહરિત્તએ ત્તિ કટ્ટુ એવં સંપેહેઇ, સંપેહિત્તા કલ્લાં જાવ ઉવસ્સયં ગિણહિ તત્થ ણ અણિવારિયા અણોહદ્દ્વિયા સચ્છંદર્મઈ અભિક્ખણં-અભિક્ખણ હત્થે ધોવિ જાવ આસયિ વા સયિ વા ।

ભાવાર્થ :- નિર્ણથી શ્રમણીઓ દ્વારા વારંવાર અવહેલના યાવત્ રોકવાના પ્રયત્ન થવાથી તે કાલી આર્થિકાના મનમાં આ પ્રમાણે અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થયો કે— જ્યારે હું ગૃહવાસમાં વસતી હતી, ત્યારે હું સ્વતંત્ર હતી, પરંતુ જ્યારથી મુંડિત થઈને ગૃહ ત્યાગ કરી અણગારપણાની દીક્ષા અંગીકાર કરી છે, ત્યારથી હું પરાધીન થઈ ગઈ છું. તેથી રાત્રિ વ્યતીત થતાં કાલે પ્રભાતે યાવત્ સૂર્ય દેટીપ્યમાન થાય ત્યારે અલગ ઉપાશ્રયમાં રહેવું મારા માટે શ્રેયસ્કર છે. આવો વિચાર કરીને બીજે દિવસે સૂર્ય પ્રકાશમાન થયો ત્યારે તે જુદા ઉપાશ્રયમાં રહેવા જતી રહી. ત્યાં તેને કોઈ રોકનારું કે અટકાવનારું રહ્યું નહીં, તેથી તે સ્વચ્છં મતિવાળી થઈ ગઈ અને વારંવાર હાથ-પગ વગેરે ધોવા લાગી યાવત્ પાણી છાંટી-છાંટીને બેસવા અને સૂવા લાગી.

૨૬ તએ ણ સા કાલી અજ્જા પાસત્થ પાસત્થવિહારી, ઓસળણ ઓસળણવિહારી કુસીલા કુસીલવિહારી અહાછંદ અહાછંદવિહારી સંસત્તા સંસત્તવિહારી બહૂળ વાસાણ સામળણપરિયાં પાઉણિ પાઉણિતા અદ્ધ્રમાસિયાએ સંલેહણાએ અત્તાણ ઝૂસેઇ ઝૂસિતા તીસં ભત્તાઇં અણસળણ છેઇ, છેદિતા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોઇય અપ્પડિકકંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ચમરચંચાએ રાયહાણીએ કાલવર્દિસાએ ભવણ ઉવવાયસભાએ દેવસયણજ્જંસિ દેવદૂસંતરિયા અંગુલસ્સ અસંખેજ્જાએ ભાગમેત્તાએ ઓગાહણાએ કાલીદેવિત્તાએ ઉવવણા ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કાલી આર્થા પાસત્થ, પાસત્થ વિહારિણી, અવસત્થા, અવસત્થ વિહારિણી,

કુશીલા, કુશીલ વિહારિણી, અહાઠંદા, અહાઠંદ વિહારિણી, સંસકતા, સંસકત વિહારિણી થઈને ઘણા વર્ષો સુધી શ્રામણ્ય પર્યાયનું પાલન કરીને, અર્ધ માસની સંલેખના દ્વારા કપાય અને શરીરને શીંશ કરીને, ત્રીસ ભક્ત (ત્રીસવારના) ભોજનનો અનશન દ્વારા ત્યાગ કરીને, તે પાપકર્મની આલોચના, પ્રતિક્રિમણ કર્યા વિના જ કાળના સમયે કાળધર્મ પામીને ચમરચંચા રાજધાનીમાં, કાલાવતંસક નામના વિમાનની ઉપપાત સભામાં, દેવદુષ્ય વસ્ત્રથી ઢંકાયેલી દેવ શય્યામાં અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની અવગાહના દ્વારા કાલી દેવી (અગ્રમહિષીદેવી) રૂપે ઉત્પન્ન થઈ.

૨૭ તએ ણ સા કાલી દેવી અહુણોવવણા સમાણી પંચવિહાએ પજ્જતીએ જહા સૂરિયાભો જાવ ભાસામણપજ્જતીએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી કાલીદેવી ઉત્પન્ન થઈને તત્કાલ (અંતર્ભૂતમાં) સૂર્યાભદેવની જેમ યાવત્તુ ભાષા અને મનઃપર્યાપ્તિ સાથે બાંધીને પાંચ પર્યાપ્તિઓથી યુક્ત થઈ ગઈ.

૨૮ તએ ણ સા કાલી દેવી ચતુણં સામાણિય-સાહસ્સીણ જાવ અણેસિં ચ બહૂણ કાલવડેસગભવણવાસીણ અસુરકુમારાણ દેવાણ ય દેવીણ ય આહેવચ્ચ કરેમાણી જાવ વિહરઝ । એવં ખલુ ગોયમા ! કાલીએ દેવીએ સા દિવ્વા દેવિઙ્ગી, દિવ્વા દેવજુર્ઝ, દિવ્વે દેવાણુભાવે લદ્ધે પત્તે અભિસમણાગએ ।

ભાવાર્થ :- ત્યાર પછી તે કાલીદેવી ચાર હજાર સામાનિક દેવો તથા બીજા ઘણા કાલાવતંસક નામના ભવનમાં નિવાસ કરનારા ઘણા અસુરકુમાર દેવો અને દેવીઓનું આધિપત્ય કરતી યાવત્તુ રહેવા લાગી. આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! કાલીદેવીએ તે દેવત્રદ્વિ, દિવ્ય દેવદ્યુતિ, દિવ્ય દેવાનુભાવ પ્રાપ્ત કર્યા છે, સ્વાધીન બનાવ્યા છે અને ઉપભોગ યોગ્ય બનાવ્યા છે.

૨૯ કાલીએ ણ ભંતે ! દેવીએ કેવઝયં કાલં ઠિર્ઝ પણ્ણત્તા ? ગોયમા ! અઙ્ગાઝજાંફ પલિઓવમાંફ ઠિર્ઝ પણ્ણત્તા ।

કાલી ણ ભંતે ! દેવી તાઓ દેવલોગાઓ અણંતરં ઉવવદ્વિત્તા કહિં ગચ્છહિઝ ? કહિં ઉવવજ્જિહિઝ ? ગોયમા ! મહાવિદેહે વાસે સિજ્જિહિઝ જાવ અંતં કાહિઝ ।

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! કાલીદેવીની કેટલા કાલની સ્થિતિ કહી છે ? ભગવાન – હે ગૌતમ ! અથી પલ્યોપમની સ્થિતિ કહી છે.

ગૌતમ – હે ભગવન્ ! કાલીદેવી તે દેવલોકમાંથી દેવ ભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ? ભગવાન – હે ગૌતમ ! મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે યાવત્તુ સર્વ દુઃખોનો અંત કરશે.

૩૦ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ પઢમવગગસ્સ પઢમજ્જયણસ્સ અયમદ્વે પણ્ણત્તે । ॥ ત્તિ બેમિ ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! યાવત્તુ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. તે જ મેં તમને કહ્યો છે.

ગીજું અધ્યયન :-

૩૧ જાણ હંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ ધર્મકહાણ પદ્મમસ્સ વગસ્સ પદ્મજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે પણતે, બિલ્યસ્સ હંતે ! અજ્ઞયણસ્સ સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ કે અદ્વે પણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્! સિદ્ધિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમ અધ્યયનના આ ભાવ કહ્યા છે તો સિદ્ધિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ બીજા અધ્યયનના ક્યા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૩૨ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે ણગરે, ગુણસીલએ ચેઝએ । સામી સમોસઢે । પરિસા ણિગગયા જાવ પજ્જુવાસઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું ગુશશીલ નામનું ઉદ્ઘાન હતું ભગવાન મહાવીર સ્વામી પદ્ધાર્યા. વંદન કરવા માટે પરિષદ નીકળી યાવત્ ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગી.

૩૩ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાઈ દેવી ચમરચંચાએ રાયહાણીએ એવં જહા કાલી તહેવ આગગયા, ણટ્વિહિં ઉવદંસેત્તા પડિગગયા । હંતે ત્તિ ! ભગવં ગોયમે સમણ ભગવં મહાવીરં વંદિ ણમંસઙ્ગ, વંદિતા ણમંસિતા પુષ્વભવપુચ્છા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે રાજુ નામની (યમરેન્દ્રની અગ્રમહિષી) દેવી યમરચંચા રાજધાનીમાંથી કાલીદેવીની સમાન ભગવાનની સેવામાં આવી અને નાટ્યવિધિ બતાવીને ચાલી ગઈ. તે સમયે, “હે ભગવન્!” આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને ગૌતમમસ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કરીને રાજુદેવીના પૂર્વભવની પૃથ્યા કરી.

૩૪ એવં ખલુ ગોયમા ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ આમલકપ્પા ણયરી, અંબસાલવળે ચેઝએ, જિયસતુ રાયા, રાઈ ગાહાવઈ, રાઈસિરી ભારિયા, રાઈ દારિયા, પાસસ્સ સમોસરણ । રાઈ દારિયા જહેવ કાલી તહેવ ણિકખંતા । તહેવ સરીરબાંસિયા, તં ચેવ સંવ્યં જાવ અંતં કાહિએ ।

ભાવાર્થ :- [રાજુદેવીના પૂર્વભવનું વર્ણન કરતા ભગવાને કહું—] હે ગૌતમ ! તે કાલે અને તે સમયે આમલકલ્પા નગરી હતી, તેમાં આમ્રશાલવન નામનું ઉદ્ઘાન હતું. જિતશત્રુ રાજુ હતા. રાજુ નામના ગાથાપતિ હતા. તેની પત્નીનું નામ રાજશ્રી હતું. રાજુ તેમની પુત્રી હતી. કોઈ એક સમયે પાર્શ્વનાથ તીર્થકર પદ્ધાર્યા. કાલીની જેમ રાજુ કુમારી પણ ભગવાનને વંદના કરવા માટે નીકળી. તે પણ કાલીની જેમ દીક્ષા લઈને શરીર બંકુશા થઈ ગઈ. શેષ સમસ્ત વૃત્તાંત કાલીની સમાન જ જાણવું યાવત્ તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

૩૫ એવં ખલુ જંબૂ ! બિલ્યજ્ઞયણસ્સ ણિકખેવઓ ।

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! બીજા અધ્યયનનો નિક્ષેપ-ઉપસંહાર પૂર્વવત્ જાણવો જોઈએ.

ગીજું અધ્યયન :-

૩૬ જાણ હંતે ! તિલ્યસ્સ ઉકખેવઓ ।

ભાવાર્થ :- ત્રીજા અધ્યયનનો પ્રારંભ જ્ઞાણવો જોઈએ અર્થાત્ જંબૂ સ્વામીએ સુધર્મા સ્વામી સમક્ષ ત્રીજા અધ્યયનના ભાવ સાંભળવા માટે જિજાસા પ્રગટ કરી.

૩૭ એવં ખલુ જંબૂ ! રાયગિહે ણયરે । ગુણસીલએ ચેછાએ । એવં જહેવ રાઈ તહેવ રયણી વિ ।
ણવરં-આમલકપ્પા ણયરી અંબસાલવળે ચેછાએ । જિયસત્તુ રાયા । રયણ ગાહાવઈ । રયણસિરી
ભારિયા, રયણી દારિયા, સેસં તહેવ જાવ અંતં કાહિએ ।

ભાવાર્થ :- [જંબૂસ્વામીના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં શ્રી સુધર્માસ્વામીએ કહું—] હે જંબૂ ! રાજગૃહ નગર,
ગુણશીલ ઉદ્ઘાન, ઈત્યાદિ જે વૃત્તાંત રાજુના વિષયમાં કહ્યો છે તે જ પ્રમાણે ૨જનીના વિષયમાં કહેવો.
વિશેષતા એ છે કે આમલકક્ષપા નગરી, આપ્રશાલવન ઉદ્ઘાન, જિતશત્રુ રાજા અને તેમાં ૨જની નામના
ગાથાપતિ, ૨જનીશ્રી નામની તેની પત્ની અને ૨જની નામની પુત્રી હતી. શેષ સર્વ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ત જ્ઞાણવો
યાવત્ત તે ૨જની દેવી (અગ્રમહિષીદેવી) મહાવિદેહ ક્ષેત્રથી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

ચોથું અદ્યયયન :-

૩૮ એવં વિજ્જુ વિ । આમલકપ્પા ણયરી । વિજ્જુ ગાહાવઈ । વિજ્જુસિરી
ભારિયા । વિજ્જુ દારિયા । સેસં તહેવ ।

ભાવાર્થ :- એ જ પ્રમાણે વિદ્યુત નામની ચમરેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવીનું કથાનક સમજવું. આમલકપ્પા
નગરીમાં વિદ્યુત નામના ગાથાપતિ, વિદ્યુતશ્રી નામની તેમની પત્ની અને વિદ્યુત નામની તેમની પુત્રી હતી.
શેષ સમગ્ર કથા પૂર્વવત્ત જ્ઞાણવી.

પાંચમું અદ્યયયન :-

૩૯ એવં મેહા વિ- આમલકપ્પા ણયરીએ મેહે ગાહાવઈ, મેહસિરી ભારિયા, મેહા
દારિયા, સેસં તહેવ ।

ભાવાર્થ :- તે જ પ્રમાણે મેધા નામની ચમરેન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવી કથાનક પણ જ્ઞાણી લેવું જોઈએ.
તેના નામોમાં વિશેષતા એ છે કે આમલકપ્પા નગરીમાં મેધ નામના ગાથાપતિ, મેધશ્રી નામની પત્ની
અને મેધા નામની પુત્રી હતી. શેષ કથન પૂર્વવત્ત જ્ઞાણવું.

૪૦ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ ધમ્મકહાણ પદમસ્સ
વગસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણતે ॥

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! સિદ્ધિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પ્રથમવર્ગનો આ અર્થ પ્રદૂષિત કર્યો છે.

॥ અદ્યયયન ૧ થી ૫ સંપૂર્ણ ॥

॥ પ્રથમ વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

બીજો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૫

શુંભા આદિ પાંચ અગ્રમહિષીઓ :-

૧ દોચ્વસ્સ વગસ્સ ઉક્કેવાઓ ।

ભાવાર્થ :- બીજા વર્ગનો પ્રારંભ જાણવો.

૨ એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ દોચ્વસ્સ વગસ્સ પંચ અજ્જયણા પણ્ણતા, તંજહા - (૧) સુંભા (૨) ણિસુંભા (૩) રંભા (૪) ણિરંભા (૫) મદણા ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! શ્રમણ યાવત્ મુક્તિ પ્રાપ્ત ભગવાન મહાવીરે બીજા વર્ગના પાંચ અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે - (૧) શુંભા, (૨) નિશુંભા, (૩) રંભા, (૪) નિરંભા અને (૫) મદણા.

પ્રથમ અધ્યયન :-

૩ જઇ ણ ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ ધ્રુમકહાણ દોચ્વસ્સ વગસ્સ પંચ અજ્જયણા પણ્ણતા, દોચ્વસ્સ ણ ભંતે ! વગસ્સ પદમજ્જયણસ્સ કે અટ્ટે પણ્ણતે ?

ભાવાર્થ :- હે ભગવન્ ! જો સિદ્ધિ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ બીજા વર્ગના પાંચ અધ્યયન કહ્યા છે, તો બીજા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૪ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે ણયરે, ગુણસીલએ ચેઝએ, સામી સમોસઢે । પરિસા ણિગગ્યા જાવ પજ્જુવાસઙ્ગ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉધાનમાં ભગવાન પાર્શ્વનાથ પદ્ધાર્યા. પરિષદ નીકળી અને ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગી.

૫ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સુંભા દેવી બલિચંચાએ રાયહાણીએ સુંભવર્ડેસએ ભવણે સુંભંસિ સીહાસણંસિ વિહરઙ્ગ । કાલીગમએણ જાવ ણદૃવિહિ ઉવદંસેત્તા પંડિગ્યા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે શુંભા નામની બલીન્દ્રની અગ્રમહિષી દેવી બલિયંચા રાજધાનીમાં શુંભાવતંસક ભવનમાં, શુંભા નામના સિંહાસન પર બેસીને જંબૂદીપને જોતી હતી, વગેરે સર્વ વૃત્તાંત કાલી દેવીના અધ્યયન અનુસાર કહેવો જોઈએ યાવત્ તે શુંભાદેવી નાટ્ય વિધિ પ્રદર્શિત કરીને પાઠી ગઈ.

૬ પુષ્ટભવ પુઢ્છા । સાવત્થી ણયરી, કોટ્ટએ ચેઝએ, જિયસત્તુ રાયા, સુંભે ગાહાવર્દી, સુંભસિરી ભારિયા, સુંભા દારિયા, સેસં જહા કાલીએ ણવરં-અદૃદૃાં પલિઓવમાં ઠિર્દી ।

ભાવાર્થ :- શુંભાદેવી જ્યારે નાટ્યવિધિ બતાવીને ચાલી ગઈ ત્યારે ગૌતમસ્વામીએ તેના પૂર્વભવના

વિષયમાં પૂર્ણા કરી. પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો. શ્રાવસ્તી નગરીમાં કોષ્ટક નામનું ઉદ્યાન હતું. જિતશાનુ રાજા હતા. તેમાં શુંભ નામના ગાથાપતિ, તેની શુંભશ્રી નામની પત્ની અને શુંભા નામની પુત્રી નિવાસ કરતા હતા. શેષ સંપૂર્ણ વૃત્તાંત કાલીદેવીની સમાન જાણવા. તેમાં વિશેષતા એ છે કે— શુંભાદેવીની સાડા ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે.

૭ એવં ખલુ ણિકબેવાઓ અજ્જયણસ્સ |

ભાવાર્થ :- હે જંબૂ ! બીજા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનનો આ અર્થ છે. તેનો નિક્ષેપ કહેવો જોઈએ.

શેષ અદ્યયનો :-

૮ એવં સેસા વિ ચત્તારિ અજ્જયણા | સાવત્થીએ | ણવરં- માયા પિયા ધૂયા સરિસણામયા |

ભાવાર્થ :- તે જ રીતે શેષ ચાર અધ્યયન પૂર્વવત્ત જાણવા. તેમાં નગરીનું નામ શ્રાવસ્તી અને તે-તે અગ્રમહિષી દેવીઓના પૂર્વ ભવની પુત્રીઓના નામની સમાન જ તેમના માતા-પિતાના નામ સમજી લેવા જોઈએ. જેમ કે— નિશુંભા પુત્રીના પિતા નિશુંભ ગાથાપતિ અને માતા નિશુંભશ્રી હતા. તે જ પ્રમાણે સર્વના માતા-પિતા જાણવા.

॥ અદ્યયન ૧ થી પ સંપૂર્ણ ॥

॥ બીજો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

ત્રીજો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૫૪

અલાદિ ચોપન અગ્રમહિષીઓ :-

૧ ઉક્કેવાં તઝ્યવગ્ગસ્સ ! એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ તઝ્યાસ્સ વગ્ગસ્સ ચર્ચણણણ અજ્જયણા પણ્ણતા, તંજહા-પઢમે અજ્જયણે જાવ ચર્ચણણિમે અજ્જયણે ।

ભાવાર્થ :- ત્રીજા વર્ગનો ઉપોદ્ઘાત કહેવો જોઈએ. હે જંબૂ ! મુક્તિ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ત્રીજા વર્ગના ચોપન અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે— પ્રથમ અધ્યયન યાવત્ ચોપનમું અધ્યયન.

પ્રથમ અધ્યયન :-

૨ જઝ ણં ભંતે ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ ધર્મકહાણં તઝ્યસ્સ વગ્ગસ્સ ચર્ચણણણ અજ્જયણા પણ્ણતા, પઢમસ્સ ણં ભંતે ! અજ્જણસ્સ કે અટુ પણ્ણતે ?

ભાવાર્થ :- (પ્રશ્ન) — હે ભગવન્ ! જો સિદ્ધિને પ્રાપ્ત ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથાના ત્રીજા વર્ગના ચોપન અધ્યયન કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! પ્રથમ અધ્યયનના કયા ભાવ ફરમાવ્યા છે ?

૩ એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે ણયરે, ગુણસીલાએ ચેઝે, સામી સમોસઢે, પરિસા ણિગગયા જાવ પજ્જુવાસઝ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ અલા દેવી ધરણાએ રાયહાણીએ અલાવતંસએ ભવણે અલંસિ સીહાસણંસિ, એવં કાલીગમએણ જાવ ણટૃવિહિં ઉવદંસેત્તા પડિગયા ।

ભાવાર્થ :- (ઉત્તર) હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્ઘાનમાં ભગવાન મહાવીર સ્વામી પધાર્યા. પરિષદ દર્શન કરવા આવી અને ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગી. તે કાલે અને તે સમયે અલાદેવી ધરણા નામની રાજધાનીમાં અલાવતંસક ભવનમાં અલા નામના સિંહાસન પર બેઠી હતી. કાલી દેવીની સમાન તેણી ભગવાનને અવધિજ્ઞાનથી જોઈને વંન કરવા આવી યાવત્ નાદ્યવિધિ બતાવીને પાછી ફરી.

૪ પુષ્ટભવપુચ્છા ! વારાણસીએ ણયરીએ કામમહાવળે ચેઝે, અલે ગાહાવર્ઝ, અલસિરી ભારિયા, અલા દારિયા । સેસં જહા કાલીએ, ણવરં-ધરણસ્સ અગ્ગમહિસિત્તાએ ઉવવાઓ, સાઇરેણ અદ્ધુપલિઓવમં ઠિર્ઝ । સેસં તહેવ । ણિક્કેવાં પઢમજ્જયણસ્સ ।

ભાવાર્થ :- અલાદેવીના ગયા પણી ગૌતમસ્વામીએ તેનો પૂર્વભવ પૂછ્યો. ભગવાને ઉત્તર આપ્યો— વારાણસી નગરીમાં કામમહાવળ નામનું ઉદ્ઘાન હતું. તે નગરમાં અલ નામનો ગાથાપતિ, તેમની અલશ્રી

નામની પત્ની અને અલા નામની પુત્રી નિવાસ કરતા હતા. શેષ સર્વ વૃત્તાંત કાલીદેવીની સમાન જાણવો. વિશેષતા એ છે કે અલા આર્યા ધરણોન્દ્રની અગ્રમહિષી રૂપે ઉત્પત્ત થઈ. તેની સ્થિતિ અર્ધપદ્યોપમથી કંઈક વધારે છે. શેષ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ત જાણવો. અહીં પ્રથમ અધ્યયનનો નિક્ષેપ—ઉપસંહાર કહેવો જોઈએ.

શેષ અધ્યયન :—

૫ એવં સકકા, સતેરા, સોયામળી, ઇંદા, ઘણવિજ્જુયા વિ; સવ્વાઓ એયાઓ ધરણસ્સ અગ્ગમહિસીઓ । એવં છ અજ્જયણા વેણુદેવસ્સ વિ અવિસેસિયા ભાળિયવ્વા ।

ભાવાર્થ :— આ જ રીતે (૧) શકા (૨) સતેરા (૩) સૌદામિની (૪) ઈન્દ્રા (૫) ધનવિદ્યુતા, આ પાંચ દેવીઓના પાંચ અધ્યયન સમજી લેવા જોઈએ. આ બધી(નાગકુમારેન્દ્ર) ધરણોન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ છે. || અધ્ય.૨થી ટ્રા. તે જ રીતે છ અધ્યયનો વિશેષતા વિના વેણુદેવની અગ્રમહિષીઓના કહેવા.||૭થી ૧૨॥

૬ એવં હરિસ્સ અગ્ગસિહસ્સ પુણણસ્સ જલકંતસ્સ અમિયગતિસ્સ વેલંબસ્સ ઘોસસ્સ વિ એ ચેવ છ છ અજ્જયણા ।

ભાવાર્થ :— તે જ રીતે હરિ, અગ્ગનિશિખ, પૂર્ણ, જલકાન્ત, અમિતગતિ, વેલંબ અને ઘોષ આ સાત ઈન્દ્રની પણુરાણીઓના પણ અહીં છ-૭ (૭ × ૬ = ૪૨) અધ્યયન કહેવા. || અધ્ય.૧૭થી ૫૪॥

૭ એવમેતે દાહિણિલલાણં ઇંદાણં ચતુર્પણં અજ્જયણા ભવંતિ । સવ્વાઓ વિ વાળારસીએ કામમહાવળે ચેઝે । તિયવગસ્સ ણિકખેવાઓ ।

ભાવાર્થ :— આ રીતે દક્ષિણ દિશાના અસુરેન્દ્ર સિવાયના નવ ઈન્દ્રોની ચોપન (૭ × ૬ = ૪૨) અગ્રમહિષીઓના ચોપન અધ્યયન થાય છે. આ બધી દેવીઓ પૂર્વભવમાં વાણારસી નગરીમાં હતી અને કામમહાવન ઉદ્યાનમાં પાર્વનાથ અરિહંત પાસે દીક્ષિત થઈ હતી. અહીં ત્રીજા વર્ગનો નિક્ષેપ (સમાપન—ઉપસંહાર) કહેવા.

વિવેચન :—

પ્રસ્તુત વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનમાં ઘણી પ્રતોમાં અલા દેવી ના સ્થાને ઇલા દેવી પાઠ છે. સ્થાનાંગસૂત્ર ૬/૫૧ ધરણોન્દ્રની અગ્રમહિષીઓનાં નામમાં અલા છે. તેના આધારે અહીં અલા પાઠ સ્વીકૃત કર્યો છે.

પ્રસ્તુત સંસ્કરણમાં બીજા અધ્યયનના પાંચ અગ્રમહિષીઓના નામ શ્રી સ્થાનાંગ સૂત્ર ૬/૫૧ અનુસાર સ્વીકાર્યા છે. વિભિન્ન પ્રતો અનુસાર તે પાંચ નામ આ પ્રમાણે પણ થાય છે— (૧) કામસતેરા (૨) સૌદામિની (૩) ઈન્દ્રા (૪) ધના (૫) વિદ્યુતા. અથવા (૧) કમા (૨) સતેરા (૩) સૌદામિની (૪) ઈન્દ્રા (૫) ધનવિદ્યુતા.

॥ અધ્યયન ૧ થી પણ સંપૂર્ણ ॥

॥ બ્રીજે વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

ચોથો વર્ગ

અદ્યયન - ૧ થી ૫૪

‘રૂપા’ આદિ ચોપન અગ્રમહિષીઓ :-

૧ ચતુર્થસ્સ ઉક્કેવાઓ । એવં ખલુ જંબૂ ! સમણેં જાવ સંપત્તેણ ધર્મકહાણ ચતુર્થસ્સ વગસ્સ ચતુર્પણેં અજ્ઞાયણ પણ્ણતા, તંજહા - પઢ્મે અજ્ઞાયણ જાવ ચતુર્પણિમે અજ્ઞાયણે ।

ભાવાર્થ :- ચોથા વર્ગનો પ્રારંભ કહેવો અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ ચોથા વર્ગના વિષય સંબંધી પ્રશ્ન પૂછ્યો—
હે જંબૂ ! યાવત્ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથાના ચોથા વર્ગના ચોપન અધ્યયન કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે— પ્રથમ અધ્યયન યાવત્ ચોપનમું અધ્યયન.

૨ પઢ્મસ્સ અજ્ઞાયણસ્સ ઉક્કેવાઓ । એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે સમોસરણ જાવ પરિસા પઞ્જુવાસઇ ।

ભાવાર્થ :- અહીં પ્રથમ અધ્યયનનો ઉપોદ્ઘાત કહેવો અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ પ્રથમ અધ્યયનના વિષયમાં પ્રશ્ન પૂછ્યો. [સુધર્મા સ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો—] હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગરના ગુણશીલ ઉદ્ઘાનમાં ભગવાન પદ્ધાર્યા. પરિષદ નગરમાંથી નીકળી યાવત્ ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગી.

૩ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રૂયા દેવી, રૂયાણદા રાયહાણી, રૂયગવડિસએ ભવણે, રૂયગંસિ સીહાસણંસિ, જહા કાલીએ તહા; ણવરં પુવ્વભવે ચંપાએ ણયરીએ, પુણભદે ચેઝએ, રૂયગગાહાવર્ઝ, રૂયગસિરી ભારિયા, રૂયા દારિયા । સેસં તહેવ, ણવરં ભૂયાણં-અગ્રમહિસિતાએ ઉવવાઓ, દેસૂણ પલિઓવર્મ ઠિર્ડ । ણિક્કેવાઓ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે નાગકુમારેન્દ્ર(ભૂતાનંદ ઈન્દ્ર)ની અગ્રમહિષી રૂતાદેવી, રૂતાનંદ રાજધાનીમાં, રૂતાવતસેક ભવનમાં, રૂતક નામના સિંહાસન પર બેઠી હતી. કાલીદેવીની જેમ રૂતાદેવી પણ પ્રભુને વંદન કરવા આવી. તેના પૂર્વભવનનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે— ચંપાનગરીમાં પૂર્ણભદ્ર ઉદ્ઘાન હતું. તે ચંપાનગરીમાં રૂતક નામના ગાથાપતિ, તેમની રૂતકશ્રી નામની પત્ની અને રૂતા નામની પુત્રી રહેતા હતા. શેષ સર્વ વૃતાંત પૂર્વવત્ છે. વિશેષતા એ કે રૂતા કાળકમે કાળ કરીને ભૂતાનંદ નામના ઈન્દ્રની અગ્રમહિષી રૂપે ઉત્પત્ત થઈ, તેની સ્થિતિ દેશોન(કંઈક ન્યૂન) એક પદ્ધોપમની છે. અહીં ચોથા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનનો નિક્ષેપ કહેવો॥ અધ્ય. ૧॥

૪ એવં સુરૂયા વિ, રૂયંસા વિ, રૂયગાવર્ઝ વિ, રૂયકંતા વિ રૂયપ્પભા વિ ।

ભાવાર્થ :- તે જ રીતે સુરૂતા, રૂતાંશા, રૂતકાવતી, રૂતકાન્તા અને રૂતપ્રભાના વિષયમાં પણ સમજી લેવું. || અધ્ય. ૨થી ટ્રા।

૫ એયાઓ ચેવ ઉત્તરિલ્લાણં ઇંદાણં ભાળિયવ્વાઓ- વેણુદાલિસ્સ, હરિસ્સહસ્સ, અગિ-
માણવસ્સ, વિસિદ્ધસ્સ, જલપ્યભસ્સ, અમિતવાહણસ્સ, પખંજણસ્સ, મહાઘોસસ્સ ।
ણિકખેવાઓ ચડત્થવગસ્સ ।

ભાવાર્થ :- તે જ રીતે ઉત્તર દિશાના(આઠ) ઈન્દ્રોની છ-છ પદ્મરાષીઓના છ-છ અધ્યયન કહેવા જોઈએ.
જેમ કે- (૧) વેણુદાલી, (૨) હરિસ્સહ, (૩) અગિ માણવક, (૪) વિશિષ્ટ, (૫) જલપ્રભ, (૬) અમિત
વાહન, (૭) પ્રખંજન તથા (૮) મહાઘોષ. આ આઠ ઈન્દ્રોની પદ્મરાષીઓના છ-છ અધ્યયન છે. બધા
મળીને ચોપન અધ્યયન થાય છે. અહીં ચોથા વર્ગનો નિક્ષેપ(ઉપસંહાર) પૂર્વવત્ત કહેવો॥ અધ્ય. ૭થી ૫૪॥

॥ અધ્યયન ૧ થી ૫૪ સંપૂર્ણ ॥

॥ ચોથો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

પાંચમો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૩૨

‘કમલા’ આદિ બત્રીસ અગ્રમહિષીઓ :-

૧ પંચમવગગસ્સ ઉક્કેવાઓ ! એવં ખલુ જંબૂ ! જાવ બતીસં અજ્ઞયણ પણ્ણતા, તંજહા -

કમલા કમલપ્પભા ચેવ, ઉપ્પલા ય સુદંસણા ।
રૂવવર્ઝ બહુરૂવા, સુરૂવા સુભગા વિ ય ॥૧॥
પુણા બહુપુણિયા ચેવ, ઉત્તમા તારિયા વિ ય ।
પઠમા વસુમતી ચેવ, કણગા કણગપ્પભા ॥૨॥
વડેંસા કેઉમઝ ચેવ, વિઝરસેણા રિઝ્પિયા ।
રોહિણી ણવમિયા ચેવ, હિરી પુષ્પવતી વિ ય ॥૩॥
ભુયગા ભુયગવર્ઝ ચેવ, મહાકચ્છા ફુડા ઇય ।
સુઘોસા વિમલા ચેવ, સુસ્પરા ય સરસ્સર્ઝ ॥૪॥

ભાવાર્થ :- પાંચમા વર્ગનો ઉપોદ્ઘાત પૂર્વવત્ત કહેવો જોઈએ અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો. સુધર્મા સ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો— હે જંબૂ ! સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પાંચમા વર્ગના બત્રીસ અધ્યયન કહ્યા છે. તેના નામ આ છે— (૧) કમલાદેવી (૨) કમલપ્રભાદેવી (૩) ઉત્પલા (૪) સુદર્શના (૫) રૂપવતી (૬) બહુરૂપા (૭) સુરૂપા (૮) સુભગા (૯) પૂર્ણા (૧૦) બહુપૂર્ણા (૧૧) ઉત્તમા (૧૨) તારિકા (૧૩) પદ્મા (૧૪) વસુમતિ (૧૫) કનકા (૧૬) કનક પ્રભા (૧૭) અવતંસા (૧૮) કેતુમતી (૧૯) વજસેના(અપરનામ રતિસેના) (૨૦) રતિપ્રિયા (૨૧) રોહિણી (૨૨) નવમિકા (૨૩) હ્રી (૨૪) પુષ્પવતી (૨૫) ભુજંગા (૨૬) ભુજંગવતી (૨૭) મહાકચ્છા (૨૮) સ્કુટા(અપરનામ અપરાજિતા) (૨૯) સુધોષા (૩૦) વિમલા (૩૧) સુસ્વરા (૩૨) સરસ્વતી. આ બત્રીસ દેવીઓના નામવાળા બત્રીસ અધ્યયનનો પાંચમા વર્ગના છે.

૨ ઉક્કેવાઓ પઢમજ્ઞયણસ્સ ! એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે સમોસરણ જાવ પરિસા પજ્જુવાસઝ !

ભાવાર્થ :- પ્રથમ અધ્યયનનો ઉપોદ્ઘાત કહેવો જોઈએ અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ પ્રથમ અધ્યયનના વિષય માટે પ્રશ્ન પૂછ્યો.

ત્યારે સુધર્મા સ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો— હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહ નગર હતું. ભગવાન મહાવીર ત્યાં પદ્ધાર્યા યાવત્ પરિષદ નીકળીને ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગી.

૩ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં કમલા દેવી, કમલાએ રાયહાણીએ, કમલવર્ડેસએ ભવણે, કમલાંસિ સીહાસણાંસિ । સેસં જહા કાલીએ તહેવ, ણવરં-પુષ્વભવે ણાગપુરે ણયરે, સહસંબવળે ઉજ્જાણે, કમલસ્સ ગાહાવિસ્સ કમલસિરીએ ભારિયાએ, કમલા દારિયા પાસસ્સ અરહાઓ અંતિએ ણિકખંતા । કાલસ્સ પિસાયકુમારિંદસ્સ અગગમહિસી, અદ્ધ્રપલિઓવમં ઠિર્ઝ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે કમલાદેવી કમલા રાજધાનીમાં, કમલાવતંસક ભવનમાં, કમલ નામના સિંહાસન પર બેઠી હતી. શેષ સમસ્ત વર્ણન કાલીદેવીની સમાન જાણવું. વિશેષતા એ છે કે— પૂર્વભવમાં તે કમલાદેવી નાગપુર નગરમાં હતી. ત્યાં સહસ્રાભ્રવન નામનું ઉદ્ઘાન હતું. તે નાગપુર નગરમાં કમલ ગાથાપતિ, તેમની કમલશ્રી નામની પત્ની અને કમલા નામની પુત્રી રહેતાં હતાં. પાર્થનાથ અરિહંતની પાસે કમલાએ દીક્ષા લીધી હતી. શેષ વૃત્તાંત પૂર્વવત્ત જાણવો યાવત્તુ તે કાલ નામના પિશાચેન્દ્રની અગ્રમહિષી રૂપે ઉત્પત્ત થઈ. તેનું આયુષ્ય ત્યાં અર્ધપદ્ધ્યોપમનું છે.

૪ એવં સેસા વિ અજ્જયણ દાહિણિલલાણં વાણમંતરિંદાણં ભાણિયવ્વાઓ । સવ્વાઓ ણાગપુરે સહસંબવળે ઉજ્જાણે, માયા-પિયા ધૂયા સરિસણામયા, ઠિર્ઝ અદ્ધ્રપલિઓવમં ।

ભાવાર્થ :- તે જ રીતે શેષ એકનીસ અધ્યયન દક્ષિણ દિશાના વાણવ્યંતર ઈન્જ્રોની અગ્રમહિષીઓના જાણવા. કમલપ્રભા આદિ શેષ ત૧ કન્યાઓએ પણ પૂર્વભવમાં નાગપુરમાં જન્મ લીધો હતો. ત્યાં સહસ્રાભ્રવન ઉદ્ઘાનમાં પાર્થનાથ અરિહંત પાસે પ્રવ્રજિત થઈ હતી. બધાના માતા-પિતાના નામ, કન્યાઓના નામની સમાન જ છે. આ સર્વ દેવીઓની સ્થિતિ અર્ધા-અર્ધા પદ્ધ્યોપમની જાણવી.

॥ અદ્યયન ૧ થી ૩૨ સંપૂર્ણ ॥

॥ પાંચમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

છઠો વર્ગ

અદ્યયન - ૧ થી ૩૨

ઉત્તર દિશાના વ્યંતરેન્દ્રોની અગ્રમહિષીઓ :-

૧ છદ્રો વિ વગ્ગો પંચમવગગસરિસો, ણવરં મહાકાલાઈણં ઉત્તરિલ્લાણં ઇંદાણં અગ્રમહિસીઓ । પુવ્વભવે સાગેયણયરે, ઉત્તરકુરુ ઉજ્જાણે, માયા-પિયા-ધૂયા સરિસણામયા । સેસં તં ચેવ ।

ભાવાર્થ :- છઠો વર્ગ પણ પાંચમા વર્ગની સમાન છે. વિશેષતા એ છે કે આ સર્વ દેવીઓ મહાકાલ આદિ ઉત્તર દિશાના આઠ ઈન્દ્રોની બત્તીસ અગ્રમહિષીઓ છે.

તે બધી દેવીઓ પૂર્વભવમાં સાકેત નગરમાં હતી. ઉત્તરકુરુ નામના ઉધાનમાં પાર્શ્વ અરિહંત પાસે દીક્ષિત થઈ હતી. માતા, પિતા અને પુત્રીઓ બધા એક સરખા નામવાળા હતા. શેષ સર્વ વર્ણન કાલી દેવીની સમાન છે.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત વર્ગમાં સંક્ષિપ્તતાના કારણે ઉત્તર દિશાના વ્યંતરેન્દ્રોની બત્તીસ અગ્રમહિષીઓના નામ ઉપલબ્ધ નથી. પાંચમા વર્ગમાં પણ દક્ષિણ દિશાના વ્યંતરેન્દ્રોની બત્તીસ દેવીઓના નામ છે. એક-એક ઈન્દ્રને કેટલી અગ્રમહિષીઓ છે ? તે સંખ્યાનું સ્પષ્ટીકરણ પણ અહીં સંક્ષિપ્ત પાઠમાં ઉપલબ્ધ નથી. અન્ય આગમ વર્ણના આધારે દક્ષિણ દિશાના આઠ વ્યંતરેન્દ્રની ચાર-ચાર અગ્રમહિષીઓ સમજવી. આ રીતે પાંચમા, છદ્રા વર્ગમાં ઉર-ઉર દેવીઓના ઉર-ઉર અધ્યયન થાય છે. ૫૪ ઈન્દ્રોની સંખ્યામાં વ્યંતરેન્દ્રોની સંખ્યા બત્તીસ ગણવામાં આવી છે. પરંતુ અહીં મુખ્યતાની અપેક્ષાએ(આઠ + આઠ) સોળ ઈન્દ્રોની ઉર + ઉર = ૫૪ અગ્રમહિષીઓનું કથન છે.

॥ અદ્યયન ૧ થી ૩૨ સંપૂર્ણ ॥

॥ છઠો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

સાતમો વર্গ

અદ્યયન - ૧ થી ૪

‘સૂર્યપ્રભા’ આદિ ચાર અગ્રમહિષીઓ :-

૧ સત્તમસ્સ વગસ્સ ઉક્ખેવાઓ । એવં ખલુ જંબૂ ! જાવ ચત્તારિ અજ્ઞયણા પણ્ણતા, તંજહા - સૂરપ્પભા, આયવા, અચ્ચિમાલી, પખંકરા ।

ભાવાર્થ :- સાતમા વર્ગનું પ્રારંભિક કથન કરવું અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ સાતમા વર્ગના વિષય સંબંધી પ્રશ્ન પૂછ્યાં. ઉત્તરમાં સુધર્મા સ્વામીએ કહ્યું - હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સાતમા વર્ગના ચાર અદ્યયન કહ્યા છે. તેના નામ આ પ્રમાણે છે - (૧) સૂર્યપ્રભા (૨) આતપા (૩) અર્થિમાલી અને (૪) પ્રભકરા.

૨ પઢમજ્ઞયણસ્સ ઉક્ખેવાઓ । એવં ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે સમોસરણ જાવ પરિસા પજ્જુવાસાઝ ।

ભાવાર્થ :- અહીં પ્રથમ અદ્યયનનું પ્રારંભિક કથન કરવું અર્થાત્ જંબૂસ્વામીએ પૂર્વવત્ પ્રશ્ન કર્યો. સુધર્માસ્વામીએ ઉત્તર આપ્યો - હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે રાજગૃહમાં ભગવાન પધાર્યા યાવત્ પરિષદ તેની ઉપાસના કરવા લાગી.

૩ તેણ કાલેણ તેણ સમએણ સૂરપ્પભા દેવી, સૂરંસિ વિમાણંસિ, સૂરપ્રભંસિ સીહાસણંસિ। સેસં જહા કાલીએ તહા, ણવરં પુવ્વભવો અરંકખુરીએ ણયરીએ, સૂરપ્પભસ્સ ગાહાવિસ્સ, સૂરસિરીએ ભારિયાએ, સૂરપ્પભા દારિયા । સૂરસ્સ અગ્રમહિસી, ઠિર્ડ અદ્ધપલિઓવમં પંચહિં વાસસએહિં અબ્ભહિયં । સેસં જહા કાલીએ । એવં સેસાઓ વિ સવ્વાઓ અરંકખુરીએ ણયરીએ ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે અને તે સમયે સૂર્યપ્રભાદેવી, સૂર્ય વિમાનમાં સૂર્યપ્રભ સિંહાસન પર બેઠી હતી. શેષ સમગ્ર કથાનક કાલીદેવીની સમાન જાણવું વિશેષતા એટલી છે કે પૂર્વભવમાં તે અરંકખુરી નગરીમાં સૂર્યપ્રભ ગાથાપતિની સૂર્યશ્રી નામની ભાર્યાની સૂર્યપ્રભા નામની પુત્રી હતી. પાર્શ્વનાથ અરિહંત પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને મૃત્યુ પછી તે સૂર્ય નામના જ્યોતિષ્ક-ઈન્દ્રની અગ્રમહિષી થઈ. ત્યાં તેની પાંચસો વર્ષ અધિક અર્ધા પલ્યોપમની સ્થિતિ છે. શેષ સર્વ વૃત્તાંત કાલીદેવીની સમાન જાણવો. શેષ ત્રણ દેવીઓ પણ પૂર્વભવમાં અરંકખુરી નગરીમાં ઉત્પત્ત થઈ હતી.[આ વર્ગમાં ઉદ્ઘાનનું નામ પ્રાપ્ત થતું નથી.]

॥ અદ્યયન-૧ થી ૪ સંપૂર્ણ ॥

॥ સાતમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

આઠમો વર્ગ

અધ્યયન - ૧ થી ૪

ચંદ્રપ્રભા આદિ ચાર અગ્રમહિષીઓ :-

૧ અદૃમસ્સ ઉક્કેવાઓ ! એવં ખલુ જંબૂ ! જાવ ચત્તારિ અજ્જયણા પણ્ણત્તા, તંજહા-ચંદપ્પહા દોસિણાભા અચ્ચિમાલી પખંકરા ।

ભાવાર્થ :- આઠમા વર્ગનો ઉપોદ્ઘાત કહેવો જોઈએ. હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આઠમા વર્ગના ચાર અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે— (૧) ચંદ્રપ્રભા, (૨) જ્યોત્સ્નાભા (૩) અર્થિમાલી, (૪) પ્રભંકરા.

૨ પદમજ્જયણસ્સ ઉક્કેવાઓ ! એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમએણં રાયગિહે સમોસરણં જાવ પરિસા પજ્જુવાસઙ્સ ।

ભાવાર્થ :- પ્રથમ અધ્યયનનો પ્રારંભ પૂર્વવત્ત કહેવો. સુધર્મા સ્વામીએ કહ્યું— હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે ભગવાન રાજગૃહ નગરમાં પદ્ધાર્યા યાવત્ત પરિષદ તેમની પર્યુપાસના કરવા લાગી.

૩ તેણં કાલેણં તેણં સમએણં ચંદપ્પભા દેવી, ચંદપ્પભાંસિ વિમાણંસિ ચંદપ્પભાંસિ, સીહાસણંસિ સેસં જહા કાલીએ, ણવરં પુષ્વભવે મહુરાએ ણયરીએ, ચંડવડેસએ ઉજ્જાણે, ચંદપ્પભે ગાહાવર્ડી, ચંદસિરી ભારિયા, ચંદપ્પભા દારિયા, ચંદસ્સ અગ્ગમહિસી, ઠિર્ઝ અદ્ધ્રપલિઓવમં પણણસાએ વાસસહસ્રેહિં અભહિયં । એવં સેસાઓ વિ મહુરાએ ણયરીએ । માયા-પિયરો વિ ધૂયા-સરિસણામા ।

ભાવાર્થ :- તે કાલે તે સમયે ચંદ્રપ્રભા દેવી, ચંદ્રપ્રભ વિમાનમાં, ચંદ્રપ્રભ સિંહાસન પર બેઢી હતી. શેષ સર્વ વર્ણન કાલીદેવીની સમાન છે. વિશેષતા એ છે કે પૂર્વભવમાં તે મથુરા નગરીમાં રહેતી હતી. ત્યાં ચંદ્રાવતંસક ઉદ્ઘાન હતું. ત્યાં ચંદ્રપ્રભ ગાથાપતિ, તેમની પત્ની ચંદ્રશ્રી અને ચંદ્રપ્રભા તેમની પુત્રી હતી. તે ચંદ્રપ્રભા પાર્શ્વનાથ અરિહંત પાસે દીક્ષિત થઈ અને આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ચંદ્ર નામના જ્યોતિષેન્દ્રની અગ્રમહિષી થઈ. ત્યાં તેની સ્થિતિ પચાસ હજાર વર્ષ અધિક અર્ધ પલ્યોપમની છે. શેષ સર્વ વર્ણન કાલીદેવીની સમાન જાણવું. તે જ રીતે શેષ ત્રણે દેવીઓ પૂર્વભવમાં મથુરા નગરીમાં હતી. માતા-પિતા અને પુત્રીઓના નામ એક સમાન હતા.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૪ સંપૂર્ણ ॥

॥ આઠમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

નવમો વર্গ

અધ્યયન - ૧ થી ૮

‘પદ્મા’ આઠ અગ્રમહિષીઓ : -

૧ ણવમસ્સ ઉક્ખેવાઓ ! એવં ખલુ જંબૂ ! જાવ અટુ અજ્ઞયણા પણ્ણતા, તંજહા-પત્રમા, સિવા, સર્ઝ, અંજૂ, રોહિણી, ણવમિયા, અચલા, અચ્છરા ।

ભાવાર્થ :- નવમા વર્ગનો પ્રારંભ કહેવો. હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ નવમા વર્ગના આઠ અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે – (૧) પદ્મા (૨) શિવા (૩) સતી (૪) અંજૂ (૫) રોહિણી (૬) નવમિકા (૭) અચલા અને (૮) અચ્છરા.

૨ પઢમજ્ઞયણસ્સ ઉક્ખેવાઓ ! એવં ખલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમએણં રાયગિહે સમોસરણં જાવ પરિસા પજ્જુવાસઇ । તેણં કાલેણં તેણં સમએણં પદમાર્વા દેવી સોહમ્મે કષ્પે પદમવડેસએ વિમાણે સભાએ સુહમ્માએ, પદમંસિ સીહાસણંસિ, જહા કાલીએ । એવં અટુ વિ અજ્ઞયણા કાલી-ગમણેણં ણાયવ્વા, ણવરં - સાવત્થીએ દો જણીઓ, હત્થિણાઉરે દો જણીઓ, કંપિલ્લપુરે દો જણીઓ, સાએએ દો જણીઓ, પદમે પિયરો, વિજયા માયરાઓ । સવ્વાઓ વિ પાસસ્સ અંતિએ ફવ્વિયાઓ । સક્કાસ્સ અગ્રમહિસીઓ । ઠિર્ઝિ સત્ત પલિઓ કમાઇં । મહાવિદેહે વાસે અંતં કાહિંતિ ।

ભાવાર્થ :- પ્રથમ અધ્યયનનો પ્રારંભ કહેવો. હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી પદ્માર્થા યાવત્ત જનસમૂહ તેમની પર્યુપાસના કરવા લાગ્યો. તે કાલે અને તે સમયે પદ્માવતી ટેવી સૌધર્મ કલ્પમાં, પદ્માવતંસક વિમાનમાં, સુધર્મા સભામાં, પદ્મ નામના સિંહાસન પર બેઠી હતી. શોષ વૃત્તાંત કાલીટેવીની સમાન જાણવો જોઈએ. કાલીટેવીના પાઠની જેમ આઠ અધ્યયનો સમજી લેવા જોઈએ. વિશેષતા એ છે કે પૂર્વભવમાં આ આઠમાંથી – બે શ્રાવસ્તીમાં, બે હસ્તિનાપુરમાં, બે કાંપિલ્યપુરમાં અને બે સાકેત નગરમાં રહેતી હતી. બધાના પિતાનું નામ પદ્મ અને માતાનું નામ વિજયા હતું. તે સર્વ અરિહંત પાર્શ્વનાથની પાસે દીક્ષિત થઈ હતી. આયુષ્ય પૂર્ણ કરી સર્વે શકેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ થઈ. ત્યાં તેઓની સાત પલ્યોપમની સ્થિતિ છે. શકેન્દ્રની આઠ અગ્રમહિષીઓ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્પત્ત થઈને, સંયમનું પાલન કરીને, સમસ્ત દુઃખોનો અંત કરીને મુક્તિ પ્રાપ્ત કરશે.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૮ સંપૂર્ણ ॥

॥ નવમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

દશમો વર્ગ

અધ્યયન ૧ થી ૮

‘કૃષ્ણા’ આઠ અગ્રમહિષીઓ :-

૧ દસમસ્સ ઉક્ખેવાંઓ ! એવં ખલુ જંબૂ ! જાવ અટુ અજ્ઞયણ પણ્ણતા, તંજહા -
કણહા ય કણહરાઈ, રામા તહ રામરકિખયા વસૂ ય !
વસુગુત્તા વસુમિત્તા, વસુંધરા ચેવ ઈસાણે ॥૧॥

ભાવાર્થ :- દશમા વર્ગનો પ્રારંભ કહેવો. હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ દશમા વર્ગના આઠ અધ્યયન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે – (૧) કૃષ્ણા (૨) કૃષ્ણારાજિ (૩) રામા (૪) રામરક્ષિતા (૫) વસુ (૬) વસુગુપ્તા (૭) વસુમિત્તા અને (૮) વસુંધરા, આ આઠ ઈશાનેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ છે.

૨ પદ્મમજ્ઞયણસ્સ ઉક્ખેવાંઓ ! એવ ખલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમએણ રાયગિહે
સમોસરણ જાવ પરિસા પંજુવાસઝ।

તેણ કાલેણ તેણ સમએણ કણહા દેવી, ઈસાણે કપ્પે, કણહવર્ડેસએ વિમાણે, સભાએ
સુહમ્માએ, કણહંસિ સીહાસણંસિ । સેસં જહા કાલીએ ।

એવં અટુ વિ અજ્ઞયણ કાલીગમણેણ ણેયવ્વા, ણવરં - પુવ્વભવે વાણારસીએ ણયરીએ
દો જણીઓ, રાયગિહે ણયરે દો જણીઓ, સાવત્થીએ ણયરીએ દો જણીઓ, કોસંબીએ ણયરીએ
દો જણીઓ । રામે પિયા, ધમ્મા માયા । સવ્વાઓ વિ પાસસ્સ અરહાઓ અંતિએ પવ્વઇયાઓ ।
પુષ્પચૂલાએ અજ્જાએ સિસિસણિયત્તાએ । ઈસાણસ્સ અગ્રમહિસીઓ, ઠિઈ ણવ પલિઓવમાં,
મહાવિદેહે વાસે સિજ્જિહિંતિ બુજ્જિહિંતિ મુચ્ચિહિંતિ સવ્વદુક્ખાણ અંતં કાહિંતિ । એવં
ખલુ જંબૂ ! ણિક્કેવાંઓ દસમવગગસ્સ ।

ભાવાર્થ :- પ્રથમ અધ્યયનનો ઉપોદ્ગધાત કહેવો જોઈએ.

જંબૂસ્વામીના પ્રશ્ના ઉત્તરમાં સુધર્માસ્વામીએ કહ્યું – હે જંબૂ ! તે કાલે અને તે સમયે મહાવીર
સ્વામી રાજગૃહ નગરમાં પધાર્યા યાવત્તુ પરિષદ તેમની ઉપાસના કરવા લાગી.

તે કાલે અને તે સમયે કૃષ્ણાદેવી ઈશાન કટ્ય (દેવલોક)માં કૃષ્ણાવતંસક વિમાનમાં, સુધર્મા સભામાં,
કૃષ્ણ સિંહાસન પર બેઠી હતી. શેષ વૃત્તાંત કાલીદેવીની સમાન છે.

આઠ અધ્યયન કાલી અધ્યયન સંદર્શ જાણવા જોઈએ. તેમાં વિશેષતા એ છે કે – પૂર્વભવમાં આ
આઠમાંથી બે વારાણસી નગરીમાં, બે રાજગૃહીમાં, બે શ્રાવસ્તીમાં અને બે કોશાંભીમાં રહેતી હતી. બધાના

પિતાનું નામ રામ અને માતાનું નામ ધર્મા હતું. તેઓ સર્વ પાર્શ્વનાથ તીર્થકરની પાસે દીક્ષિત થઈ હતી અને પુષ્પચૂલા આર્યાની શિખ્યાઓ હતી. ત્યાંથી આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ઈશાનેન્દ્રની અગ્રમહિષીઓ બની છે. તે આઠેની નવ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે. સર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત થશે અને સર્વ દુઃખોનો અંત કરશે. અહીં દસમા વર્ગનો નિક્ષેપ-ઉપસંહાર કહેવો જોઈએ.

॥ અધ્યયન ૧ થી ૮ સંપૂર્ણ ॥

॥ દસમો વર્ગ સંપૂર્ણ ॥

અંતિમ ઉપસંહાર :-

૩ એવં ખલુ જંબુ ! સમણેં ભગવયા મહાવીરેણ આઇગરેણ તિત્થરેણ સયંસંબુદ્ધેણ પુરિસુતમેણ જાવ સિદ્ધિગિણામધેયં ઠાણ સંપત્તેણ ધમ્મકહાણ અયમદ્વે પણણતે । ધમ્મકહાસુયકખંધો સમતો દસહિં વગેહિં । ણાયાધમ્મકહાઓ સમત્તાઓ ।

ભાવાર્થ :- હે જંબુ ! પોતાના યુગમાં ધર્મની આદિ કરનારા, તીર્થના સંસ્થાપક, સ્વયંબોધ પ્રાપ્ત કરનારા, પુરુષોત્તમ યાવત્ સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ ધર્મકથા નામના બીજા શ્રુતસ્કર્ષધનો આ અર્થ કહ્યો છે. આ રીતે ધર્મકથા નામના બીજા શ્રુતસ્કર્ષધના દસ વર્ગો પૂર્ણ થયા અને શાતા-ધર્મકથા સૂત્ર સંપૂર્ણ થયું.

વિવેચન :-

પ્રસ્તુત બીજા શ્રુતસ્કર્ષધમાં ૨૦૬ ઈન્દ્રાણીઓના પૂર્વભવનું વર્ણન છે. તે સર્વ ઈન્દ્રાણીઓના જીવનની સમાન-અસમાન વિગતોનું સંક્ષિપ્ત વિવરણ ચાર્ટમાં જુઓ—

૪૦ ઈન્દ્રોની ૨૦૬ અગ્રમહિષીઓ(ઇન્દ્રાણીઓ) :-

[સમાન વિગતો :- સર્વ અગ્રમહિષીઓના નામની સમાન તેના ભવન અને સિંહાસનના નામ છે. જેમ કે— કાલીદેવી, કાલાવતંસક ભવન, કાલસિંહાસન, શુંભાદેવી, શુંભાવતંસક ભવન, શુંભાસિંહાસન

પૂર્વભવમાં પણ તે જ નામ છે તેમજ માતા-પિતાના નામ પણ સમાન છે. જેમ કે— કાલી કન્યા, કાલ પિતા, કાલશ્રી માતા, શુંભ કન્યા, શુંભ પિતા, શુંભશ્રી માતા. સર્વ કન્યાઓએ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પુષ્પચૂલા આર્યા પાસે સંયમ સ્વીકાર કર્યો હતો.]

ભવનપત્ર જીતિની અગ્રમહિષી દેવીઓ :-

વર્ગ ક્રમ	ઈન્ડ્ર	અગ્રમહિષીઓ (ઇન્દ્રાણીઓ)	સ્થિતિ	પૂર્વભવ	
				દીક્ષા ગામ	દીક્ષા ઉદ્ઘાન
૧	દક્ષિણ દિશાના અસુરકુમારના ઈન્ડ્ર, ચમરેન્દ્ર	૫ કાલી, રાજી, રજની વિદ્યુતા, મધા	અઢી પલ્યોપમ	આમલકદ્વા	આમ્રશાલવન

વર્ગ ક્રમ	ઈન્ડ્ર	અગ્રમહિષીઓ (ઈન્ડ્રાણીઓ)	સ્થિતિ	પૂર્વભવ	
				દીક્ષા ગામ	દીક્ષા ઉદ્ઘાન
૨	ઉત્તર દિશાના અસુરકુમારના ઈન્ડ્ર બલીન્ડ	૫ શુંભા, નિશુંભા, રંભા નિરંભા, મદના	સાડાત્રણ પલ્યોપમ	શ્રાવસ્તી	કોષ્ટક
૩	દક્ષિણ દિશાના નવ નિકાયના નવ ઈન્ડ્રો	પ્રત્યેકની ૬-૬ (૬×૬ = ૫૪) અલા, શકા, સતેરા સૌદામિની, ઈન્ડ્રા, ધન વિદ્યુતા	સાધિક અર્ધો પલ્યોપમ	વારાણસી	કામમહાવન
૪	ઉત્તરદિશાના નવ નિકાયના નવ ઈન્ડ્રો	પ્રત્યેકની ૬-૬ (૬×૬ = ૫૪) રતા, સુરતા, રતાંશા, રતકાવતી, રતકાંતા, રતપ્રભા	દેશોન ૧ પલ્યોપમ	ચંપાનગરી	પૂર્ણાભદ્ર
	૨૦ ઈન્ડ્રો	૧૧૮ ઈન્ડ્રાણી			

વ્યંતર જીતિની અગ્રમહિષી દેવીઓ :-

૫	દક્ષિણ દિશાના ૮ ઈન્ડ્રો ૧. પિશાચેન્દ્ર ૨. ભૂતેન્દ્ર ૩. યક્ષેન્દ્ર ૪. રાક્ષસેન્દ્ર ૫. કિનારેન્દ્ર	પ્રત્યેકની ૪-૪ (૪×૪ = ૩૨) કમલા, કમલપ્રભા, ઉત્પલા, સુર્દર્શના રૂપવતી, બહુરૂપા, સુરૂપા, સુભગા પૂર્ણા, બહુપૂર્ણા, ઉત્તમા, તારિકા પદ્મા, વસુમતિ, કનકા, કનકપ્રભા અવતંસા, કેતુમતી, વજસેના, રતિપિયા	અર્ધો પલ્યોપમ	નાગપુર	સહસ્રામ્રવન
	૬. કિપુરાષેન્દ્ર	રોહિણી, નવમિકા, છ્રી, પુષ્પવતી	"	"	"
	૭. મહોરગેન્દ્ર	ભુજંગા, ભુજંગવતી, મહાકચ્છા, સ્હુટા(અપરાજિતા)	"	"	"
	૮. ગંધર્વેન્દ્ર	સુધોધા, વિમલા, સુસ્વરા સરસ્વતી	"	"	"
૬	ઉત્તર દિશાના આઠ ઈન્ડ્રો	સર્વના નામો દક્ષિણ દિશાના ઈન્ડ્રોની સમાન.	અર્ધો પલ્યોપમ	સાકેત	ઉત્તરકુળ

જ્યોતિષી જીતિની અગ્રમહિષી દેવીઓ :-

૭	સૂર્યેન્દ્ર	૪ સૂર્યપ્રભા, આતપા, અર્ચિમાલી, પ્રભંકરા	૫૦૦ વર્ષ અધિક અર્ધો પલ્યોપમ	અરંકુશી	-
---	-------------	---	-----------------------------------	---------	---

વર्ग ક્રમ	ઈન્ડ્ર	અગ્રમહિષીઓ (ઈન્ડ્રાણીઓ)	સ્થિતિ	પૂર્વભવ	
				દીક્ષા ગામ	દીક્ષા ઉદ્ઘાન
૮	ચંદ્રેન્ડ્ર	૪ ચંદ્રપ્રભા, જ્યોતસ્નાભા અર્ચિમાલી, પ્રભંકરા	૫૦,૦૦૦ વર્ષ અધિક અર્ધો પલ્યોપમ	મથુરા	ચંદ્રાવતંસક
વૈમાનિક જાતિની અગ્રમહિષી દેવીઓ :-					
૯	શકેન્ડ્ર	૮ પદ્મા, શિવા, સતી, અંજુ રોહિતી, નવમિકા અચલા, અપ્સરા	૭ પલ્યોપમ	શ્રાવસ્તી હસ્તિનાપુર કાંપિલ્યપુર સાકેત	-
૧૦	ઈશાનેન્ડ્ર	૮ કૃષ્ણા, કૃષ્ણારાજિ રામા, રામરક્ષિતા વસુ, વસુગુપ્તા વસુમિત્રા-વસુંધરા	૮ પલ્યોપમ	વારાણસી રાજગૃહી શ્રાવસ્તી ક્રૌશાંખી	

॥ બીજો શ્રુતસ્કર્દ્ધ સંપૂર્ણ ॥

પરિશિષ્ટ-૧ :

વિવેચિત વિષયોની અકારાદિ અનુક્રમણિકા

	વિષય	પૃષ્ઠાંક		વિષય	પૃષ્ઠાંક
અ	અક્ખએ વિ અહં	૧૬૦	૫	પાદપોપગમન	૮૨
	અચ્ચિય, વંદિય, પૂઝય	૨૧		પારિણામિકી બુદ્ધિ	૮
	અદુંગમહાનિમિત્ત	૨૧		પ્રમાણ	૮
	અણેગભૂયભાવભવિએ વિ અહં	૧૬૦		પ્રાસુક વિહાર	૧૫૬
	અતથરય મલય	૧૧		પોસહસાલાએ પોસહિએ ઇવ	૩૦૫
	અનશન	૮૨/૧૯૨		યંચણુબ્બિયં ગિહિધમ્મં	૧૪૮
	અવ્વએ વિ અહં	૧૬૦	૬	ફાસેઇ પાલેઇ આદિ કિયાઓ	૮૭
	અવ્વટ્ટિએ વિ અહં	૧૬૦	૭	બાર મિક્ષુ પડિમા	૮૬
	અવ્યાબાધ	૧૫૬		બિલ ધમ્મેણ	૮૦
	અહાસુત્તં અહાક્ષ્યં આદિ	૮૭	૮	ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન	૮૨
આ	આધારરૂપ	૯	૯	મેઢી	૮
	આલંબનરૂપ	૯	૧૦	મેઢી પમાણ	૮
ઈ	ઈહા, અપોહ, માર્ગણા, ગવેષણા	૮	૧૧	યાપનીય	૧૫૬
	ઈંગિત મરણ	૮૨		યાત્રા	૧૫૬
ઉ	ઉપપ્રદાન નીતિ	૮	૧૨	વિનયમૂલક ધર્મ	૧૫૩
એ	એગે વિ અહં	૧૬૦		વૈનયિકી બુદ્ધિ	૮
ઓ	ઓગિણહંતિ સંચાલેંતિ	૨૧	૧૩	શૌચમૂલક ધર્મ	૧૫૩
ઓ	ઓત્પાતિકી બુદ્ધિ	૮	૧૪	સયમેવ પંચ મહબ્વયાઇં	૮૩
ક	કડાઈહિં થેરેહિં	૮૩	૧૫	સંલેખના	૮૨
	કર્મજી બુદ્ધિ	૯		સંસારે પરિતીકએ, મણુસ્સાઉએ-	
	કુલત્થા	૧૫૮		ળિબદ્ધે	૮૦
ખ	ખોમદુગુલ્લાપદ્દ	૧૧		સામ-દંડ-ભેદ નીતિ	૮
ગ	ગુણરત્ન સંવત્સર તપ	૮૭		સુત જાગરા	૧૧
થ	ચક્ખુભૂએ - યક્ષુરૂપ	૮		સિંહ નિર્જીવિત તપ	૧૧૮
છ	છક્કટુક	૧૧			
જ	જાયસડે, જાયસંસએ	૫			
	જિણ પડિમાણ	૩૮૮			
દ	દુવે વિ અહં	૧૬૦			
ધ	ધાયમાતા	૪૨			

ગુરુ પ્રાણ આગમ બત્રીસીના કૃત સહયોગી દાતાઓ

: પ્રથમ આગમ વિમોચક :

માતુશ્રી ચંપાબેન શાંતીલાલ પરયોતમદાસ સંઘવી તથા
માતુશ્રી મૃહુલાબેન નવનીતરાય શાંતીલાલ સંઘવી ના સ્મરણ સાથે
સૌ. કુંદનબેન જયંતીલાલ શાંતીલાલ સંઘવી
શ્રી નવનીતરાય શાંતીલાલ સંઘવી
શ્રી રજીવ જયંતીલાલ, શ્રી શૈવેશ નવનીતરાય, શ્રી હિરેન નવનીતરાય સંઘવી

કૃતાધાર

• માતુશ્રી કુસુમબેન શાંતીલાલ શાહ હસ્ત - સુપુત્ર શ્રી ઈષ્પિત - ડૉ. નીતા શાહ, શ્રી ભાવિત - દર્શિતા શાહ	મુંબઈ
• માતુશ્રી સવિતાબેન ડૉ. નાનાલાલ શાહ (હેમાણી) સુપુત્ર શ્રી સતીષ - રશ્મિ શાહ, સુપુત્રી શ્રીમતી ડૉ. ભારતી - ડૉ. રશ્મિકાંત શાહ	U.S.A.
• સાધ્વી સુભોવિકા (ભડ્રા) જેન ટ્રસ્ટ, માતુશ્રી લલિતાબેન પોપટલાલ શાહ (હેમાણી) બહેન-શ્રીમતી લતા શરદ શાહ, શ્રીમતી હર્ષા ભૂપેન્દ્ર મોટી	આકોલા
• શ્રીમતી દત્તા નિરીશ શાહ (પૂ. સુભોવિકાબાઈ મ. ના ભાઈ-ભાલી) સુપુત્ર શ્રી મુંજલ - વિજયા, શ્રી ભાવિન - તેજલ, સુપુત્રી નિવિશા મનીષ મહેતા	U.S.A.
• પૂ. આરતીભાઈ મ. ના બહેનો - શ્રીમતી સરોજબેન જશવંતરાય દોમડિયા શ્રીમતી હર્ષાબેન વસંતરાય લાઠીયા હસ્ત - શ્રી અલકેશ, શ્રી પ્રિયેશ, શ્રી હેમલ	મુંબઈ
• માતુશ્રી જયાબેન શાંતીલાલ કામદાર, માતુશ્રી રમાબેન છોટાલાલ દફતરી હસ્તે શ્રીમતી પ્રેમિલાબેન કિરીટભાઈ દફતરી	U.S.A.
• ડૉ. ભરતભાઈ ચીમનલાલ મહેતા સુપુત્ર-ચી. મલય, સુપુત્રી શ્રીમતી વિરલ આશિષ મહેતા	રાજકોટ
• માતુશ્રી વિજયાલક્ષ્મીબહેન માણેકયંદ શેઠ સુપુત્ર શ્રી દિલસુખભાઈ શેઠ, શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ શેઠ (શેઠ બિલડર્સ)	રાજકોટ
• શ્રી રતિગુરુ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, હસ્તે ટી. આર. દોશી	રાજકોટ
• શ્રી રતિગુરુ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, હસ્તે ટી. આર. દોશી	રાજકોટ
• શ્રી રતિગુરુ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, હસ્તે ટી. આર. દોશી	રાજકોટ
• માતુશ્રી હીરાગૌરી હરિલાલ દોશી, શ્રીમતી પૂર્ણિમાબેન નરેન્દ્ર દોશી હસ્તે - નરેન્દ્ર - મીના દોશી, કુ. મેધના, કુ. દેશના	રાજકોટ

• मातुश्री काशमीराबेन कांतिभाई शेठ	
हस्ते - श्रीमती हेतल संजय शेठ, कु. उपासना, कु. कौजल	राजकोट
• मातुश्री जशवंतीबेन शांतीलाल तुरभीया, श्रीमती भावना दिलीप तुरभीया	
हस्ते - दिलीप ओस. तुरभीया, सुपुत्र - श्री पारस - रिहिं तुरभीया	मुंबई
• मातुश्री किरणबेन प्रवीणचंद्र दोशी	
हस्ते सुपुत्र श्री नीरव - तेजल दोशी, कु. प्रियांशी, कु. जील	मुंबई
• मातुश्री मंजुलाबेन छिलदास चूडगर	
हस्ते - सुपुत्र श्री केतन - आरती चूडगर, कु. धूवी	मुंबई
• श्री लक्ष्मीचंदलभाई जसाणी परिवार	राजकोट
• श्री प्रविशभाई गंभीरदास पारेख	मुंबई
• कु. विवि गिरीश जोशी, कुमार कुथान गिरीश जोशी	
हस्ते - श्रीमती नीलाबेन गिरीशभाई जोशी	मुंबई
• श्री परेशभाई सुमतीभाई शाह	मुंबई
• श्री किशोरभाई शाह	मुंबई
• श्री रमेशभाई गटुलाल कामदार	चेम्बुर
• मातुश्री लीलावतीबेन नीमयंद नथुभाई दोशी, स्व. किशोरकुमार नीमयंद दोशी,	
स्व. महुला कुंदनकुमार महेता. हस्ते - उर्ध्व अने कुमकुम दोशी	कलकत्ता
• मातुश्री ताराबेन मोदी	कलकत्ता
• मातुश्री मधुकांताबेन नंदलाल लीमाणी	
हस्ते - श्री राजेशभाई लीमाणी	कलकत्ता
• मातुश्री कीकीबेन देसाई, हस्ते - श्री शेकेशभाई-मीनाबेन देसाई	मुंबई
• श्री अंजलभाई टांकी	मुंबई
• गुरुभक्त	राजकोट
• श्री हेमेन्द्रभाई पूँजाणी	
• मातुश्री चंपकबेन थाथीकांतभाई महेता, हस्ते - सुपुत्री श्री किरीट-अंडुआ,	
श्री अजय - नीता, श्री कमलेश - दिव्या, सुपुत्री - निरंजन दोशी	मुंबई
• मातुश्री नर्मदाबेन इगनाथ दोशी, हस्ते - श्री कांतीभाई इगनाथ दोशी	कलकत्ता
• श्री हेमलताबेन नटवरलाल माणीयार	वडोदरा
• मातुश्री अमृतबेन भगवान्ज अवलाणी परिवार	
हस्ते - श्री रमाणीकभाई भगवान्ज अवलाणी	कलकत्ता
• श्री केशवज्ञभाई शाह परिवार	कलकत्ता

શ્રુત અનુમોદ

• શ્રીમતી ડૉ. ભારતીબેન - ડૉ. રશ્મિકાંત કાંતીલાલ શાહ	U.S.A.
• શ્રીમતી વતાબેન - શ્રી શરદભાઈ કાંતીલાલ શાહ	U.S.A.
• શ્રીમતી હર્પાણ ભૂપેન્દ્ર મોટી, શ્રીમતી જીમિતા લિરેન મોટી, શ્રીમતી ડૉ. શ્રુતિ મહેશ વર્મા, શ્રીમતી ભવિતા જ્યંત ઠેગળે	આકોલા
• શ્રી સૌરાષ્ટ્ર દશાશ્રીમાળી પ્રાણ મહિલા મંડળ, હસ્તે - અધ્યક્ષા સૌ. હર્પાણ મોટી	આકોલા
• માતુશ્રી નિર્મળાબેન લાલચંદ ભરવાડા	કોલાપુર
• શ્રી પરેશભાઈ રમેશચંદ સુતરીયા	મુંબઈ
• માતુશ્રી સુશીલાબેન કાંતીલાલ પંચમીયા	મુંબઈ
• શ્રી મીનાબેન હરીશભાઈ દેસાઈ	કલકના

શ્રુત સદસ્ય

• શ્રી પારિતોપ આર. શાહ	મુંબઈ
• શ્રીમતી રાજુલ રજનીકાંત શાહ	મુંબઈ
• જૈન જાગૃતિ સેન્ટર	વાણી (મુંબઈ)
• શ્રી મુકુન્દ આર. શેડ	મુંબઈ
• શ્રી કેતનભાઈ શાહ	મુંબઈ
• શ્રીમતી ગુણવંતીબેન પ્રકુલ્ચંદ દોમડીયા	મુંબઈ
• શ્રી સુધીરભાઈ પી. શાહ	મુંબઈ
• શ્રી રાજેશ કલ્યાણભાઈ ગાલા	મુંબઈ
• શ્રીમતી મૃદુલાબેન નવનીતરાય સંઘવી	કલકના
હસ્તે - સૌ. હીના શૈલેશ સંઘવી, સૌ. સોનલ લિરેન સંઘવી	

બાળ જીવનની પ્રાણી વિધું
જીવનની પ્રાણી વિધું

માત્રાત્મક રૂપી

અભિજ્ઞાન કરું હોય
અભિજ્ઞાન કરું હોય

માત્રાત્મક રૂપી

2022-2023

2022-2023

2022-2023

2022-2023

Vallabh Baug Lane, Tilak Road,
Ghatkopar (E), Mumbai - 400 077.

Tel : 32043232.

www.parasdharm.org
www.jainaagam.org